

VZGOJA
za ljubezen
do domovine
in države

DRUŠTVO
KATOLIŠKIH
PEDAGOGOVI
SLOVENIJE
DKPS

3. mednarodna konferenca

**Vzgoja za ljubezen do domovine in države
ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO**

Zbornik

3rd International Conference

**Education for Love of Homeland and Country
RESPONSIBLE PRESERVATION OF SLOVENIAN IDENTITY**

Proceedings

Društvo katoliških pedagogov Slovenije
The Association of Slovenian Catholic Teachers

Spletna izvedba, 20. 11. 2021

3. mednarodna konferenca:

Vzgoja za ljubezen do domovine in države

ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO

Spletna izvedba, 20. 11. 2021

Zbornik

3rd International Conference:

Education for Love of Homeland and Country

RESPONSIBLE PRESERVATION OF SLOVENIAN IDENTITY

Online Conference, 20. 11. 2021

Proceedings

Organizator, izdajatelj in založnik / Organiser and Publisher:

Društvo katoliških pedagogov Slovenije

Ljubljana, 2021

Urednica / Editor:

Erika Ašič

Sourednice / Co-editors:

Dragica Motik, Marjana Korošec, Tatjana Fajdiga

Programski, uredniški in organizacijski odbor / Programme, Editorial and Organising Committee:

Erika Ašič, Klemen Jevnikar, Dragica Motik, mag. Ivo Piry, mag. Albin Vrabič, Marija Žabjek, Helena Kregar,

Neža Bevc, p. dr. Silvo Šinkovec

Recenzenti / Peer Reviewers:

Dr. Vilma Brodnik, dr. Tatjana Kikec, dr. Vanja Kiswarday, dr. Nives Ličen, Jože Mlakar, Dragica Motik, ddr.

Verena Perko, mag. Ivo Piry

Jezikovni pregled / Proofreading:

Barbara Rodošek (uvodni prispevki, nekateri prispevki iz tujine)

Bernarda Kejžar and David Ryan (texts in English)

Za prevod povzetkov in jezikovni pregled prispevkov so poskrbeli avtorji sami in za njih odgovarjajo. Avtorji prispevkov so odgovorni za vse trditve in podatke, ki jih navajajo v prispevkih.

Oblikovanje / Design:

Tanja Pogorevc Novak

Prelom strani / Layout:

Erika Ašič

Katalogni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

[COBISS.SI-ID 85479939](https://nuk.uz.si/COBISS.SI-ID/85479939)

ISBN 978-961-91410-8-3 (PDF)

Spletna izdaja

Prva objava 20. 11. 2021 na povezavi:

https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/Zbornik_MK_2021.pdf

Za sodelovanje se zahvaljujemo:

Združenju za vrednote slovenske osamosvojitve (VSO), dr. Alešu Štrancarju, Pečarstvu Jure Horvat Mengeš, podjetju Prokraft in Lepdom, OŠ heroja Janeza Hribarja Stari trg pri Ložu, Studiu Marela, Špela Jevnikar s. p.

KAZALO

Erika Ašič: Uvodnik: ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO.....	5

UVODNI DEL 7

Alojz Kovšca: NAGOVOR NA 3. MEDNARODNI KONFERENCI VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE	8
Mojca Škrinjar: IDENTITETA NARODA	9
Marcos Fink: SLOVENCİ PO SVETU OHRANJAMO SVOJO IDENTITETO	11
dr. Stjepan Šterc, dr. Monika Komušanac: HRVAŠKO IZSELJENSTVO, DOMOLJUBJE, OHRANJANJE IDENTITETE IN IZZIVI SEDANJOSTI	13
dr. Stjepan Šterc: ODGOVORI NA DEMOGRAFSKE IZZIVE	16

IDENTITETA 19

Martin Sušnik: RAZMIŠLJANJA O ZVESTOBI (SLOVENSTVU) / REFLECTIONS ON LOYALTY (TO SLOVENIAN IDENTITY).....	20
dr. Miha Urbinc: REGIONALNA IDENTITETA NA DVOJEZIČNEM KOROŠKEM / REGIONAL IDENTITY IN BILINGUAL CARINTHIA	25
dr. Elisabetta Kovic: JEZIK + KULTURA = IDENTITETA / LANGUAGE + CULTURE = IDENTITY	30
Irena Urbančič Poglajen: SLOVENSKA OSNOVNA ŠOLA FRANCETA BALANTIČA / FRANCE BALANTIČ PRIMARY SCHOOL RUN BY SLOVENIANS IN ARGENTINA.....	36
Petra Simčič: SPODBUJANJE IN RAZVIJANJE SLOVENSKE IDENTITETE PRI ŠESTOŠOLCIH / PROMOTING AND DEVELOPING SLOVENE IDENTITY IN SIXTH GRADERS	47
Tina Finc: UTRJEVANJE SLOVENSKE IDENTITETE Z MEDPREDMETNIM POVEZOVANJEM / PRESERVING AND ESTABLISHING SLOVENIAN IDENTITY THROUGH CROSS-CURRICULAR INTEGRATION	55
Matej Hočevar: S POSREDNIM UČENJEM DO NARODNE ZAVESTI DIJAKOV / THROUGH INDIRECT LEARNING TO THE NATIONAL CONSCIOUSNESS OF THE STUDENTS	69
Maria Ines Fink: STARA MAMA IN PROFESORICA V ARGENTINI / GRANDMOTHER AND PROFESSOR IN ARGENTINA	74
Marija Pisk: IMAMO VOLITVE / WE HAVE ELECTIONS	77
Vida Sneec Gerkman: SLOVENSKA IDENTITETA V PROJEKTU ERASMUS+ / SLOVENIAN IDENTITY IN THE ERASMUS+ PROJECT.....	85
Barbara Zagorc, Klemen Mesarec Hercog, dr. Marinka Žitnik: PRODUKTIVNA UPORABA POTENCIALA SLOVENCEV PO SVETU ZA ODGOVORNO OHRANJANJE SLOVENSKE IDENTITETE PRI MLADIH / PRODUCTIVE USE OF THE POTENTIAL OF SLOVENIANS ABROAD FOR RESPONSIBLE PRESERVATION OF SLOVENIAN IDENTITY WITHIN YOUNG PEOPLE	92

JEZIK 100

Andreja Vintar: MOJA RODNA DOMOVINA – GOVORNI NASTOP PRI POUKU SLOVENŠČINE V 9. RAZREDU / MY HOMELAND – AN ORAL PRESENTATION AT SLOVENE LESSONS IN 9 TH GRADE	101
Petra Kromar: PREK KRITIČNEGA MIŠLJENJA DO DOMOLJUBJA PRI POUKU SLOVENSKEGA JEZIKA / FROM CRITICAL THINKING TO PATRIOTISM IN SLOVENE LESSONS.....	107
Matjaž Perenič: ODGOVORNO OHRANJANJE VREDNOT V VZGOJI SKOZI PREGOVORE IN REKE KOT POMEMBEN GRADNIK NARODNE IDENTITETE / RESPONSIBLE PRESERVATION OF VALUES IN EDUCATION THROUGH THE PROVERBS AND SAYINGS AS IMPORTANT ELEMENT OF NATIONAL IDENTITY	112
Julijan Čavdek: ODLOČITEV ZA SLOVENSKO ŠOLO V ITALIJI VČERAJ IN DANES / HOW WE DECIDED TO ENROLL IN A SLOVENIAN SCHOOL IN ITALY IN THE PAST AND HOW WE DECIDE TODAY	118
Martin Kuchling: SLOVENŠČINA V DRUŽINI – GOVORIMO IN OHRANJAJMO SVOJ JEZIK / SLOVENIAN IN THE FAMILY – SPEAKING AND PRESERVING OUR LANGUAGE	122
Dragica Motik: SKRB REPUBLIKE SLOVENIJE ZA OHRANJANJE SLOVENSTVA PO SVETU / ASPIRATIONS OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA TO PRESERVE THE SLOVENIAN LANGUAGE WORLDWIDE	126

dddr. Mira Delavec Touhami: OHRANJANJE SLOVENSKE IDENTITETE V OKVIRU DOPOLNILNEGA POUKA SLOVENŠČINE Z ZVEZNI REPUBLIKI NEMČIJI / PRESERVING SLOVENIAN IDENTITY IN THE CONTEXT OF SUPPLEMENTARY SLOVENIAN LANGUAGE CLASSES IN THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY	146
Natalija Hormuth: SLOVENŠČINA MED NEMČIJO IN SLOVENIJO / SLOVENIAN BETWEEN GERMANY AND SLOVENIA.....	154
Metka Boon-Pleterski: SLOVENŠČINA V SRCIH SLOVENCEV NA NIZOZEMSKEM / SLOVENIAN LANGUAGE IN THE HEARTS OF SLOVENES IN THE NETHERLANDS	163
Marina Pavlič: DOPOLNILNI POUK SLOVENŠČINE KOT TEMELJ ZA ŠTUDIJE V SLOVENIJI / SUPPLEMENTARY SLOVENIAN CLASS AS THE FIRST STEP BEFORE ATTENDING UNIVERSITY IN SLOVENIA	174
Ivana Milišić: HRVAŠKI JEZIK IN KNJIŽEVNOST V OSNOVNI ŠOLI SKOZI PROJEKTNO UČENJE / HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST U OSNOVNOJ ŠKOLI KROZ PROJEKTNO UČENJE / CROATIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN PRIMARY SCHOOL THROUGH PROJECT LEARNING	178
Željka Čaleta Car: RAZVIJANJE HRVAŠKE NACIONALNE IDENTITETE PRI POUKU HRVAŠKEGA JEZIKA V PRVEM RAZREDU OSNOVNE ŠOLE / RAZVIJANJE HRVATSKOG NACIONALNOG IDENTITETA U NASTAVI HRVATSKOG JEZIKA U PRVOM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE / DEVELOPMENT OF CROATIAN NATIONAL IDENTITY IN CROATIAN LANGUAGE TEACHING IN THE FIRST GRADE OF PRIMARY SCHOOL.....	183

KULTURA.....189

Anja Lipuš: POTEPO SLOVENIJI: INOVATIVNA PEDAGOŠKA PRAKSA ZA UČENCE V PRVI TRIADI / A JOURNEY AROUND SLOVENIA: INNOVATIVE PEDAGOGICAL PRACTICE FOR FIRST TRIAD STUDENTS	190
Alenka Liebhart: TU DOMUJE: PESEM, KI OD SRCA POTUJE / HERE DWELLS – A SONG THAT YOUR HEART TELLS.....	196
Alenka Brovč: DOMOLJUBJE PREK USTVARJALNOSTI / PATRIOTISM THROUGH CREATIVITY	201
Blaž Vozelj: RAZVIJANJE NARODNE IDENTITETE Z LIKOVNIM POUSTVARJANJEM GASPARIJEVIH RAZGLEDNIC PRI OSEBAH Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU / DEVELOPING NATIONAL IDENTITY WITH THE ART RE-CREATION OF GASPARI'S POSTCARDS FOR PEOPLE WITH INTELLECTUAL DISABILITIES.....	213
Vesna Rižnik: POZNAVANJE SLOVENSKE KULINARIKE PRI POUKU IZBIRNIH VSEBIN NA POSEBNEM PROGRAMU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA / GETTING TO KNOW SLOVENIAN CULINARY ART IN TEACHING ELECTIVE CONTENT IN A SPECIAL PROGRAM OF EDUCATION.....	222
Silvana Šebalj-Mačkić, Ksenija Petelin: DEDIŠČINA, KULTURA, ZNANJE BREZ MEJA / BAŠTINA, KULTURA, ZNANJE BEZ GRANICA / HERITAGE, CULTURE, KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS	228
Petra Havaj Kuharič: KULTURNA PRIREDITEV OB DNEVU DRŽAVNOSTI / CULTURAL EVENT ON STATEHOOD DAY	234
Petra Kavčič: RAZVIJANJE DRŽAVLJANSKIH KOMPETENC S ŠOLSKO PRIREDITVIJO / DEVELOPING CIVIL COMPETENCES THROUGH A SCHOOL CELEBRATION EVENT	241
Nejc Kastelic: FOLKLORA JE V NAŠI BITI / FOLKLORE IS IN OUR ESSENCE.....	252
Maria Zorc: KO SEM NA ODRU, POZABIM VSE, VČASIH TUDI BESEDILO / WHEN ON STAGE, I FORGET EVERYTHING, SOMETIMES EVEN THE TEXT.....	258
Monika Očko: PROJEKTNI DAN Z IPAVCI / PROJECT DAY WITH THE IPAVEC FAMILY	261
Tajda Štrukelj: IZVEDBA TEHNIŠKEGA DNEVA NA DALJAVO NA TEMO LEPOPOTI IN RAZNOLIKOSTI SLOVENSKE POKRAJINE / IMPLEMENTATION OF A REMOTE TECHNICAL DAY ABOUT BEAUTY AND DIVERSITY OF SLOVENIAN LANDSCAPE	270
Zvonko Podvinski: OHRANJANJE SLOVENSKEGA JEZIKA IN KULTURE NA ŠVEDSKEM / PRESERVING AND NURTURING SLOVENIAN LANGUAGE AND CULTURE IN SWEDEN.....	276
Katja Golob: PRIMER NEGOVANJA IN OHRANJANJA TEHNIŠKE KULTURNE DEDIŠČINE PANONSKEGA DOMA / AN EXAMPLE OF NURTURING AND PRESERVING TECHNICAL CULTURAL HERITAGE OF THE PANNONIAN HOME	297
Agica Holecz Lajosne: OHRANJANJE SLOVENSKE TRADICIJE V SLOVENSKEM PORABJU / CONTINUATION OF SLOVENE TRADITION IN PORABJE.....	305
Alenka Likar: IZDELOVANJE PRAVIH BELOKRANJSKIH PISANIC Z UČENCI / STUDENT CRAFTS: "PISANICE" FROM BELA KRAJINA	309
Jolanda Obronek: KULTURNIMI DNEVI V ŠOLI OHRANJAMO SLOVENSKO IDENTITETO / PRESERVING SLOVENIAN IDENTITY WITH CULTURAL DAYS AT SCHOOL	317

Anka Savelli Gaser: "OD ZIBELI DO GROBA NE GANE MOJA SE ZVESTOBA" (Gustav Ipavec) / "MY LOYALTY DOES NOT MOVE FROM THE CRADLE TO THE GRAVE" (Gustav Ipavec).....	323
Karmen Soban: JANEZ VAJKARD VALVASOR V LUČI NEZNANEGA PISARJA / JANEZ VAJKARD VALVASOR AS SEEN BY AN UNKNOWN SCRIBE.....	334
Helena Šivec: SPOZNAVAMO KULTURNO DEDIŠČINO TER OBIČAJE NA BLOKAH / LEARNING ABOUT THE CULTURAL HERITAGE AND TRADITIONS OF BLOKE	341
Nina Koletnik: RAZVIJANJE SLOVENSKE IDENTITETE SKOZI DRAMSKO IGRO 'SLOVENIJA, MOJA DEŽELA' PRI UČENCIH Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU / DEVELOPING SLOVENIAN IDENTITY THROUGH A DRAMA PLAY 'SLOVENIA, MY COUNTRY' FOR STUDENTS WITH MENTAL DEVELOPMENTAL DISORDERS	348

ZGODOVINA.....356

Rok Kastelic: DOMOLJUBLJE V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO IN GEOGRAFIJO / PATRIOTISM IN CURRICULUM FOR HISTORY AND GEOGRAPHY.....	357
Urška Pevec: ZGODBE OSAMOSVOJITVE / STORIES OF INDEPENDENCE.....	363
Jose Luis Jan: ZEDINJENA SLOVENIJA – KROVNO DRUŠTVO SLOVENCEV V ARGENTINI / UNITED SLOVENIA – UMBRELLA ASSOCIATION OF SLOVENES IN ARGENTINA.....	369
dr. Vesna Markelj: SLOVENSKI TOLAR IN NACIONALNA IDENTITETA / SLOVENIAN TOLAR AND NATIONAL IDENTITY.....	377
Ana Marija Klanjšček: IZ SLOVENSKEGA SRCA IN DUHA / FROM THE SLOVENIAN HEART AND SPIRIT	383
Uroš Canjko: OBELEŽITEV 30-LETNICE NEODVISNOSTI SLOVENIJE S SAMOSTOJNIM UČENJEM PRI POUKU ZGODOVINE / CELEBRATING THE 30TH ANNIVERSARY OF SLOVENIAN INDEPENDENCE WITH INDEPENDENT LEARNING IN HISTORY LESSONS.....	390
Darja Gašperšič: NACIONALNA IDENTITETA SKOZI PRIZMO NARAVOSLOVJA / NATIONAL IDENTITY THROUGH THE PRISM OF SCIENCE.....	398
Andrejka Papež Cordoba: »SO NEKE VEZI, KI ME DRŽE ...« / »THERE ARE SOME BONDS THAT ARE HOLDING ME ... « ..	406
Dragica Šteh: KAJ IMAJO SKUPNEGA GEOMETRIJA, GEOGRAFIJA IN TEOLOGIJA? / GEOMETRY, GEOGRAPHY, THEOLOGY – WHAT DO THEY HAVE IN COMMON?	420
Meta Rožac Panger: S ČOPIČEM IN TRDNIM ZNAČAJEM ZA SLOVENSTVO / WITH A BRUSH AND A STRONG CHARACTER FOR SLOVENIAN HERITAGE.....	427
Katarina Jerele: ZGODBA O GLAGOLICI NA SLOVENSKEM / THE STORY OF GLAGOLITIC IN SLOVENIA.....	434
Bojana Hajduk Črneha: ZGODOVINA SKOZI PRIČEVANJA IN ZGODOVINSKE OKOLIŠČINE – SKORAJ IZGUBLJENE TODA PONOVO OBUJENE SLOVENSKE KORENINE / FAMILY HISTORY THROUGH TESTIMONIES AND THE CONTEXT OF HISTORY – SLOVENIAN ROOTS ALMOST LOST BUT RECOVERED	443
Dražena Aračič: NEGOVANJE DOMOLJUBJA V OSNOVNI ŠOLI DR. FRANJO TUĐMAN V KORENICI, HRVAŠKA / NJEGOVANJE DOMOLJUBLJA U OSNOVNOJ ŠKOLI DR. FRANJO TUĐMAN U KORENICI, REPUBLIKA HRVATSKA / PROMOTING PATRIOTISM IN PRIMARY SCHOOL DR. FRANJO TUĐMAN IN KORENICA, CROATIA	453

MOJA DOMOVINA SLOVENIJA.....461

dr. Tadej Rifel: PEDAGOŠKE STRATEGIJE ZA RAZVOJ DIJAKOV KOT AKTIVNIH DRŽAVLJANOV / PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR A DEVELOPMENT OF STUDENTS AS ACTIVE CITIZENS.....	462
Jasmina Vaupotič: S PROJEKTNIM DELOM NA RAZREDNIH URAH RAZVIJATI POZITIVEN ODNOS DO DOMOVINE / DEVELOPING A POSITIVE ATTITUDE TOWARDS THE HOMELAND WITH PROJECT WORK DURING CLASS MEETINGS	471
Tina Šabec: KREPIMO SVOJO IDENTITETO S SPOZNAVANJEM TRADICIJE IN KULTURE NA MEDPREDMETNO POVEZANEM DNEVU ŠOLE / STRENGTHENING OUR IDENTITY BY EXPLORING TRADITION IN CULTURE IN ACROSS-SUBJECT RELATED SCHOOL DAY	477
Tjaša Torul: SPODBUJANJE USTVARJALNEGA RAZMIŠLJANJA O DOMOVINI PRI POUKU NA DALJAVO IN DELAVNICE ZA UČENCE / ENCOURAGING CREATIVE THINKING ON THE TOPIC OF HOMELAND AT THE DISTANCE EDUCATION AND WORKSHOPS FOR PUPILS	482
Katarina Čamernik: MOJA SLOVENIJA / MY SLOVENIA.....	492
Lea Stiplovšek: DRUŽABNA IGRA MOJA SLOVENIJA / MY SLOVENIA BOARD GAME	498

Magda Krt Kaddoura: INTERESNA DEJAVNOST SLOVENIJA MOJA DEŽELA / EXTRA-CURRICULAR ACTIVITY MY SLOVENIA 506

Barbara Kos: PROJEKTNO DELO IN OZAVEŠČANJE MLADIH O POMENU SLOVENSKE KULTURE, IZROČILA IN TRADICIONALNIH VREDNOT / PROJECT WORK AND MAKING ADOLESCENTS AWARE OF THE MEANING OF SLOVENIAN CULTURE, HERITAGE, AND TRADITIONAL VALUES 515

Ines Gorenšek: UPORABA DRUŽABNIH IGER IN KVIZOV PRI SPOZNAVANJU SLOVENIJE PRI URAH BIOLOGIJE / USE OF SOCIAL GAMES AND QUIZZES AT BIOLOGY CLASSES TO LEARN ABOUT SLOVENIA.....521

Aleksandra Ivanšek: VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE SKOZI OČI UČENCEV OŠ ŠENTJERNEJ / HOW STUDENTS OF OŠ ŠENTJERNEJ PRIMARY SCHOOL SEE THE PATRIOTISM TOPIC TAUGHT AT SCHOOL 528

PRIDOBIVANJE ZNANJA S POMOČJO DOMOLJUBNIH VSEBIN 544

Štefan Godec: SLOVENSKI SREDNJEŠOLSKI TEČAJ RAVNATELJA MARKA BAJUKA / SLOVENIAN SECONDARY SCHOOL COURSE BY PRINCIPAL MARKO BAJUK.....545

Metka Mizerit: RAST – ROJ ABITURIENTOV SREDNJEŠOLSKEGA TEČAJA V BUENOS AIRESU / RAST – SWARM OF ABITURIENTS OF HIGH SCHOOL COURSE IN BUENOS AIRES.....552

Ana Perak: HRVAŠKA V MOJEM SRCU / HRVATSKA U MOM SRCU / CROATIA IN MY HART 561

Antonija Mamužić: ODGOVORNO OHRANJANJE HRVAŠKE IDENTITETE / ODGOVORNO OČUVANJE HRVATSKOG IDENTITETA / RESPONSIBLE PRESERVATION OF CROATIAN IDENTITY.....568

Marija Majer: PRETEKLOST NA DLANI / THE PAST IN THE PALM OF YOUR HAND.....576

Darja Arh Centrih: O SLOVENIJI MED POUKOM ANGLEŠČINE / ABOUT SLOVENIA DURING ENGLISH LESSONS 581

Margaret Godec: POMEN RAZVIJANJA TEHNIKE BRANJA PRI OTROCIH S POSEBNIMI POTREBAMI S POMOČJO SLOVENSKE LITERATURE / THE IMPORTANCE OF DEVELOPING READING TECHNIQUES IN CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS WITH THE HELP OF SLOVENIAN LITERATURE 587

Bernarda Kežar: PETER KLEPEC, MARTIN KRPAŃ, KEKEC ... SLOVENSKI JUNAKI GREDO V SVET! / PETER KLEPEC, MARTIN KRPAŃ, KEKEC ... THEY ARE SETTING OUT ON A JOURNEY AROUND THE WORLD!.....592

Mojca Kline: VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE TUDI PRI ANGLEŠČINI / EDUCATION FOR LOVE OF COUNTRY ALSO AT ENGLISH CLASSES.....603

Tina Porenta: NEGOVANJE DOMOLJUBJA PRI URAH RAČUNALNIŠTVA / PROMOTING PATRIOTISM IN COMPUTER SCIENCE CLASSES.....608

DODATEK

ZAKLJUČEK NATEČAJA IZDELKI STARIH SLOVENSКИH OBRTI

NATEČAJ KOŠARA – IZDELEK SLOVENSKEGA PLETARSTVA

PROGRAM KONFERENCE, RAZPORED PREDSTAVITEV REFERATOV PO SKUPINAH

DRUŠTVO KATOLIŠKIH PEDAGOGOV SLOVENIJE – PREDSTAVITEV

UVODNIK

ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO

Letošnja mednarodna konferenca Vzgoja za ljubezen do domovine in države, že tretja po vrsti, nosi naslov Odgovorno ohranjam slovensko identiteto. V letu 2021, ko obeležujemo 30 let samostojne države Slovenije, smo želeli spregovoriti o tem, kakšen je naš odnos do Slovenije, na čem temelji in kako v Sloveniji in po svetu ohranjamo slovenski jezik, kulturo in tradicijo, znanje in zgodovinski spomin, saj so korenine Slovencev zrasle na skupnem geografskem področju.

Če gradimo hišo na trdnih temeljih, ima veliko možnosti, da bo prestala marsikateri pretres. Za človeka je eden takih temeljev etnična, narodna identiteta, ki, tako piše dr. Elisabetta Kovic v pričajučem zborniku, temelji na skupnem jeziku, skupni kulturi, skupnem geografskem položaju, skupni domovini in zgodovinskem spominu. Izgrajena identiteta pomeni, da vemo, kdo smo, od kod prihajamo in kaj nas določa. Da se zavedamo svojih korenin, jih poznamo ter jih spoštujemo. Če je tako, lahko svobodno in samozavestno vstopamo v druge odnose, v druge kulture – brez strahu, da bi kaj izgubili, in tudi brez občutka, da smo vredni več kot drugi. To je pot v sožitje, sobivanje. Dr. Miha Vrblinc v svojem prispevku pravi: »V sebi trdnih značajev drugačnost soljudi ne vrže s tira, marveč jih spodbuja v odkrivanju skupnega, ne da bi zasuli to, kar je posebno.«

O tem je 30 let pred tem spregovoril ambasador Republike Argentine v (takrat še) Jugoslaviji, ki je 3. junija 1991 (v okviru Gallusovega leta) v polni dvorani Gallusove dvorane Cankarjevega doma v Ljubljani na enem izmed vrhunskih koncertov mešanega pevskega zbora Gallus iz Argentine (pod vodstvom ge. Anke Savelli Gaser, ki je prispevala svoje razmišljanje za ta zbornik in konferenco) rekel, da je ta zbor »most prijateljstva med Republiko Argentino in Republiko Slovenijo« ter da je to, da so Slovenci prišli v Argentino, »sreča za Republiko Argentino, ker so nam Slovenci prinesli vede, znanje in tudi kulturo, kateri smo priča danes tukaj v dvorani« (<https://www.youtube.com/watch?v=E4si5ZBx4rs>). Sledil je dolg aplavz ...

Poseben izziv je narodno identiteto, zvestobo svoji izvorni domovini in ljubezen do te domovine gojiti daleč stran od nje, še posebej za tiste, ki so morali iz nje bežati, kar se je zgodilo premnogim. Irena Urbančič Poglajen to v prispevku razloži s konceptom rezilientnosti; to je sposobnost, da se s presunljivimi doživetji pozitivno soočamo, si opomoremo in se pozitivno preoblikujemo, tako da grozote in bolečine ne bi prizadele naše identitete. Dodaja zanimivo misel, da kljub stresnim situacijam njihovi predniki niso prizadete osebe. To nam sporoča, da so imeli močno utrjeno duhovno razsežnost – voljo, zavedanje o smiselnosti, o vrednem, religioznost, čut za drugega, upanje, ljubezen. Zaradi tega so zmogli.

To še danes ponekod uspeva tudi tretji, celo četrti generaciji. Kaže se kot odgovorno ohranjanje identitete – zavedanje svoje zgodovine, ohranjanje jezika, tradicije, kulture, vere, skupnosti, obenem pa spoštovanje kulture, identitete drugih, vključevanje v družbo, v kateri človek živi (npr. v Argentini, Avstriji, Italiji, Nemčiji, Kanadi ...), učenje tamkajšnjega jezika, vključevanje v šole, na delovna mesta ... Gre za integracijo in ne asimilacijo: »Naš izziv je integracija, kjer naj bo naš pečat še vedno na vidnem mestu, posredovanje vrednot še vedno naš cilj, obenem pa je izziv zgraditi močne osebnosti, kjer si argentinstvo in slovenstvo ne konkurirata, pač pa se dopolnjujeta« (Irena Urbančič Poglajen v svojem prispevku). Da je to možno, nam govori več avtorjev prispevkov na tej konferenci, ki prihajajo iz različnih držav po svetu. Gotovo pa to ni lahko in ne pride kar 'samo od sebe'. Za odgovornim, spoštljivim ohranjanjem identitete stojijo izredno močna volja, notranji vzgib in zavedanje, da je to vrednota (smisel, duhovna razsežnost), ljubezen do domovine, do jezika, kulture, tradicije, narave (čustvo), veliko znanja s področja zgodovine, filozofije, psihologije, pedagoških ved, jezika, geografije ... (razum), povezovanje z drugimi (skupnost, socialna raven), skupne dejavnosti, kot so kulturne, športne dejavnosti, praznovanja (duša in telo). Vse to se seveda prepleta eno z drugim, gradi tako osebnost kot skupnost.

Toda zvestobe (domovini), ohranjanja kulture in ljubezni do domovine se ne da zapovedati. Gre za notranjo odločitev, ki jo (ali pa ne) sprejme vsak posameznik v nekem obdobju, potem ko se iz 'dolžnosti', 'navade', včasih prisile kot otrok s starši in prijatelji udeležuje dogodkov, povezanih s Slovenijo. Zvestoba slovenstvu zanj postane tisto 'dobro', ki mu sledi – mu postane vrednota in od tam naprej svobodno živi to svoje notranje prepričanje, v njem raste in šele potem lahko deluje ustvarjalno in povezovalno (to lepo opisuje Martin Sušnik v svojem prispevku). Kot piše Irena Urbančič Poglajen, je poleg drugih stebrov ohranjanja identitete v tujini (pripadnost, izražanje ponosa, samozavest, zavedanje o koreninah, jezik, ohranjanje običajev, integracija in vera) zelo pomemben steber neplačano delo. Delo, ki ga Slovenci v Argentini namenijo slovenski skupnosti (petje, dramske igre, šola, predavanja, praznovanja ...), je prostovoljno, neplačano. Pravijo, da je to vrednota, s plačilom pa bi to postala vrednost. Ali lahko postavimo ceno vrednotam? S tem bi se nekaj, kar temelji na duhovnem, notranjem (vrednota), kar daje smisel, premaknilo na materialno (zunanjo) raven. Vemo pa, kaj se zgodi in koliko časa traja nekaj, pri čemer nas vodi samo zunanja motivacija ... Menim, da se lahko pri Slovencih, ki v tujini – tako izseljenstvu kot v zamejstvu – ohranjajo slovenstvo, izredno veliko naučimo.

Tudi učitelji in vzgojitelji v Sloveniji se trudijo, da bi otrokom v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah ter dijaških domovih privzgojili ljubezen do domovine. Iščejo različne poti, različne načine – odvisno od tega, kaj čutijo, kateri predmet poučujejo in katere možnosti najdejo pri tem, da bi otrokom kot nekaj lepega, dobrega, vrednega predstavili slovenski jezik, slovenske umetnike, pisatelje, pesnike in druge pomembne osebnosti, slovensko zgodovino, glasbo, hrano, tradicijo, šege in navade, simbole, slovensko naravo in še kaj. Nekateri to naredijo preko igre, drugi preko učenja, tretji s pomočjo spoznavanja v živo (izletov), kuhanja, petja, folklorne, risanja in kiparjenja, branja, računalniškega ustvarjanja, fotografiranja, snemanja, proslav ... Kurikulum učiteljem, ki so iznajdljivi, ustvarjalni, ki jim je mar in ki imajo globoko v sebi vrednoto ljubezni do svoje domovine ter tudi spoštovanje drugih, omogoča marsikaj. Veliko dobrih prispevkov slovenskih učiteljev na naši konferenci potrjuje, da je možno poiskati pot, če imamo cilj. Nekaj avtorjev v svojih prispevkih predstavlja delo z otroki s posebnimi potrebami. Tudi njim je treba in je možno privzgojiti ljubezen do domovine. Kot je videti v prispevkih, je ta pri teh osebah lahko posebej iskrena, preprosta in srčna.

Glede na to, da je to naša tretja konferenca, da smo vključno s tem zbornikom objavili in predstavili skupaj že več kot 130 prispevkov vzgojiteljev in učiteljev (samo v tem zborniku 50), ki se v Sloveniji trudijo, da bi v otrocih prebudili ljubezen do naše domovine, vidimo, da se na tem področju veliko dogaja. Marsikaj tudi ni napisano. Gotovo bo vse to delo obrodilo sad. Želimo si, da bi bil tudi ta zbornik v spodbudo drugim vzgojiteljem in učiteljem, ki bi ob prebiranju prispevkov dobili ideje, pobudo, smernice za svojo dejavnost.

Tako kot si Slovenci želimo ohraniti in razvijati slovensko samobitnost, se zavedamo, da si po enaki poti prizadevajo tudi drugi narodi. Na konferenci so svoj način vzgoje mladih za spoštovanje hrvaškega maternega jezika, narodovega kulturnega izročila ter željo za narodov obstoj v družbi drugih narodov predstavile hrvaške učiteljice iz različnih delov hrvaške države. Nakazale so, da je vztrajnost in prava ljubezen do lastnega naroda, domovine in države, ki jo učitelji izžarevajo v stiku z mladimi, najboljša metoda za uspeh.

V pripravi na konferenco smo želeli poleg znanja in izkušenj, o katerih je veliko zapisanega v prispevkih in povedanega ustno, vključiti tudi čut za umetnost, za ustvarjalnost. Tako smo v program vpletli slovenske ljudske pesmi, za kar se iskreno zahvaljujemo g. Marcosu Finku. S svojimi umetniškimi vložki, glasbo in recitacijami so sodelovali tudi učenci OŠ heroja Janeza Hribarja Stari trg pri Ložu. Hvala učiteljici Tatjani Lekan, ki je dala pobudo ter pripravila posnetke.

Vzporedno s pripravo konference je bil spomladi 2021 odprt natečaj za učence osnovnih šol, ki so bili povabljeni, da se poglobijo v preteklost svojega kraja in izdelajo podoben izdelek, kot so ga izdelovali njihovi predniki. Prejeli smo nekaj izdelkov, ki so predstavljeni ob koncu zbornika. Obenem smo razpisali nov natečaj (2021/2022), v sklopu katerega so otroci in njihovi mentorji povabljeni k izdelovanju košar. Za mentorje v povezavi s tem pripravljamo tudi izobraževanje. Tudi to je podrobneje predstavljeno na koncu zbornika.

Na letošnji konferenci smo izredno počaščeni in veseli uvodnih predavateljev. Nagovorili so nas g. Alojz Kovšca, dr. Helena Jaklitsch, mag. Mojca Škrinjar, dr. Stjepan Šterc, g. Marcos Fink in dr. Aleš Štrancar. Ob tem se lahko poglobimo še v 77 prispevkov iz različnih držav: Slovenije (50), Argentine (10), Hrvaške (8), Italije (2), Avstrije (2), Nemčije (2), Madžarske (1), Nizozemske (1), Švedske (1). Iz srca hvala ge. Dragici Motik, ki je ogromno svojega prostega časa namenila temu, da so se udeleženci iz tujine odzvali v tako lepem številu in s kakovostnimi prispevki. Bogastvo sporočil v vseh teh prispevkih je izjemno. Iskreno se zahvaljujemo vsem, ki so s sodelovanjem pokazali, da imajo radi Slovenijo, da spoštujejo preteklost in jim ni vseeno za prihodnost. V prav vseh prispevkih je zaznati, da je avtorjem domoljubje vrednota, zaradi katere druge spoštujejo, a se ne pustijo 'teptati'.

Zahvala gre tudi ravnateljici ge. Sonji Jozelj, ki nam je širokosrčno odprla vrata v prostore Osnovne šole heroja Janeza Hribarja v Starem trgu pri Ložu, a kaj, ko so jih zdravstvene razmere zaradi širjenja koronavirusa tik pred konferenco tesno zaprle. Toda ostajamo povezani.

Za pomoč pri organizaciji se zahvaljujemo tudi Združenju za vrednote slovenske osamosvojitve (VSO) ter dr. Alešu Štrancarju.

Moja iskrena zahvala gre tudi vsem članom organizacijskega odbora. Skoraj leto dni smo se srečevali, skupaj razmišljali, si izmenjevali ideje, pobude, jih izpeljali in si pri tem pomagali. Prav vsak je prispeval svoj zelo pomemben delež tako pri vsebinski kot organizacijski pripravi konference. Hvala tudi vsem ostalim, brez katerih konferenca in e-zbornik ne bi bila takšna, kot sta.

Zate, Slovenija!

Erika Ašič, urednica

VZGOJA
za ljubezen
do domovine
in države

3. MEDNARODNA KONFERENCA
ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO
Spletna izvedba, 20. 11. 2021

UVODNI DEL

NAGOVOR

NA 3. MEDNARODNI KONFERENCI

VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE

*✍ **Alojz Kovšca**, univ. dipl. obramboslovja, urarski mojster, za svoje diplomsko delo je prejel Prešernovo nagrado. Je predsednik Državnega sveta RS, v Državni svet je bil izvoljen kot predstavnik obrtnikov. Je član IS kmetov, obrtnikov in samostojnih poklicev, član Komisije za gospodarstvo, obrt, turizem in finance ter član Komisije DS za socialno varstvo, delo, zdravstvo in invalide. Je predsednik OOO Bežigrad. Je obrtnik, z ženo imata družinsko podjetje.*

Spoštovani!

Letošnje leto je posebno leto za našo državo Republiko Slovenijo, za nas, državljanke in državljane, pa tudi za vse, ki jo tako ali drugače predstavljamo v svojih javnih vlogah. Praznovati 30. rojstni dan domovine v najbolj dramatičnem in negotovem obdobju od osamosvojitve in nastanka države je prej izjemno zahtevna in odgovorna naloga kot pa praznik. Praznik, ki naj bi nas znova združil, poenotil in povezal – vsaj tako smo si ga konec koncev sprva tudi predstavljali. A pandemija, globalni geostrateški premiki, podnebna in energetska kriza pričajo o tem, da naša domovina ni ograjena oaza miru in sožitja, da smo del spreminjajočega se širšega evropskega in globalnega prostora in da je naša domovina lahko varen pristan le, če bomo znali sami poskrbeti za svojo varnost in za medsebojno spoštovanje ...

Imeti rad svojo domovino, svojo državo, svoj dom in družino, svoje sodržavljane – to lahko pokažemo na veliko plemenitih in pravih načinov. Mednje sodijo tudi predstavitve izvirnih dobrih praks v procesu domovinske in državljanske vzgoje v vrtcih, šolah, na javnih prireditvah in drugih zunajšolskih dogodkih, zato sem vesel, da jih v Društvu katoliških pedagogov Slovenije vztrajno in nesebično prepoznavate ter spodbujate. Dejstvo je, da imamo Slovenke in Slovenci tako doma kot v zamejstvu in po svetu edinstven in še kako živ zgodovinski spomin na večstoletne bitke za slovensko suverenost, za slovensko odločnost in neomajnost, za slovensko bistroumnost in iznajdljivost ... Identitetne prvine, kot sta na primer slovenski jezik in slovenska kultura, so lastne le nam. Mi, državljani Slovenije, smo njihovi varuhi. Spoznati samega sebe pomeni poznati te ključne identitetne prvine, hkrati pa prepoznati ključne razlike z drugimi na pozitiven in bolj samozavesten način. To smo dolžni sebi, svojim prednikom, svojim otrokom in svojim prihodnjim rodovom.

IDENTITETA NARODA

***Mojca Škrinjar**, prof. ang. in nem. jezika, je poslanka SDS, nekdanja državna sekretarka in generalna direktorica na Ministrstvu za izobraževanje, nekdanja predstojnica ZRSS OE Kranj, direktorica Cirius Kamnik, ravnateljica OŠ Spodnja Šiška v Ljubljani (14 let) ter učiteljica. V šolsko delo je uvajala elemente Montessori pedagogike ter sistem vzgojnega načrta za osnovne šole. Svojo kariero je posvetila področju izobraževanja, ki je po njenem mnenju temelj svobodne in odgovorne družbe.*

V iztekajočem se desetletju, ko je padel Berlinski zid, nato pa se je razletela še Sovjetska zveza, se je zdelo, kot da prihaja druga pomlad narodov. Baltske in azijske republike so postale samostojne, razpadla je Jugoslavija, v vsiljeni vojni si je Slovenija priborila samostojnost, velik krvni davek sta plačali Hrvaška ter Bosna in Hercegovina.

Pregovorno pridne Slovence in Slovenke, ki smo se v skromnem življenju odrekli marsičemu, da smo si lahko postavili lastno hišo, zgarani v popoldnevih po službi kopali temelje, mešali beton, zidali, žagali, vrtali, barvali, se plazili po strehah, so osemdeseta leta prejšnjega stoletja porinila na rob živčnega zloma, ko smo morali stati v vrstah za gorivo za avte, kurilno olje, sladkor, kavo, pralni prašek, ko smo porivali svoje otroke od ene do druge babice in sosedu, da smo dočakali prosto mesto v vrtcu, da bi bila lahko oba starša zaposlena in bi zagotavljala dostojno preživetje družini. Ob tem smo poslušali, kako se denar steka v druge republike, ki so prej dobile široke, lepe ceste, boljše železniške povezave. Od tam pa smo dobili majhne in slabe avte, ki smo jih uspeli kupiti po dolgem čakanju.

In potem je počilo. Srce poka je bilo v tako imenovanih skupnih jedrih, ko so tam, v daljnem Beogradu, sklenili, da se bo pouk književnosti v Jugoslaviji bolj poenotil in da se bodo otroci učili več o avtorjih in njihovih delih drugih republik kot o lastnih piscih. Srd je imel sicer precej dobre temelje v nedavno uvedenem oblastniškem amaterskem poskusu revolucije izobraževanja, t. i. usmerjenem izobraževanju, ki je naredilo hudo zmedo v slovenskem izobraževalnem sistemu. Identiteta naroda je bila na preizkušnji prav na ločnici slovenskega jezika in kulture.

Slovinci in Slovenke se radi učimo tujih jezikov. Kamorkoli pridemo, se potrudimo govoriti tamkajšnji jezik; če ga ne poznamo, se v povprečju dovolj dobro sporazumemo v angleškem jeziku. Predosamosvojitvene generacije smo se v šoli učile srbohrvaščine, nekakšne zmesi jezika, ki nikoli ni obstajal, fantje pa so se dodobra naučili srbsčine, jezika oficirjev jugoslovanske armade, ko so morali služiti obvezni vojaški rok. Poslušali in popevali smo moderne pesmi v angleščini, srbsčini in hrvaščini, se smejali ob srbskih in hrvaških humorističnih nanizankah, brali priljubljen strip Alan Ford, ki je izhajal v sočni hrvaščini. Toda vse to je v hipu postalo povsem nepomembno, hitro pozabljeno ob zavedanju, da bo v šolah manj Prešerna, Cankarja, Finžgarja, Murna in Gregorčiča, če bo več, recimo, Njegoša. Takrat je, upam si trditi, v srcih Slovencev in Slovenk nastala še neartikulirana, pa kljub temu kot beton trdna odločitev: dovolj imamo, ven gremo. Ven iz ječe, ki nas je materialno osiromašila, zdaj pa nam želi vzeti še identiteto.

Identiteta naroda je predvsem njegova kultura in znotraj te jezik.

O kulturi želim govoriti v njenem širšem pomenu, ne le umetnostnem. Gre namreč tudi za antropološki vidik slovenstva, za skupek ukoreninjenih navad in tradicij. Z nekdanjo prestolnico Beogradom in še poprej Dunajem je večina Slovencev ostajala v območju bolj ruralnega kot meščanskega; od tod navezanost na lastno domovanje, ki ga raje zgradimo z veliko odrekovanja kot najemamo in se selimo. Radi potujemo in še raje se vračamo domov. Četudi so cerkve ob nedeljah manj polne kot v predkomunističnih in celo komunističnih časih, boste težko našli veliko družin, ki ne bi postavile ob Božiču (pišem z veliko začetnico, zavestno!) božičnega drevesca in vsaj simbolnih jaslic ter se na božični večer zbrale ob mizi. Moški radi obujajo spomine na dogodivščine v skupni jugoslovanski armadi, a se v hipu zresnijo, ko pridejo do ločnice, ki je nepovratno zaznamovala to družino kot tujo okupatorsko vojsko. To je trenutek, ki ne pozna odpuščanja, trenutek, ko se je izzivana slovenska identiteta brezkompromisno postavila zase.

Danes, trideset let po izbojevanju lastni državi, je po mojem mišljenju položaj slovenščine znova ogrožen. Vsekakor manj kot pred nameranim barbarskim posegom s skupnimi jedri, toda zaskrbljujoč je trend, ki z načinom 'kuhanja žabe' potihem, toda invazivno sega tako v akademska območja kot vsakdanje življenje.

V območju oblasti, celo v državnem zboru ali tudi v kakem občinskem svetu, lahko slišimo srbizme kot nekaj običajnega. Nad tem se razburjamo le redki, odziv pa je začudenje. Kar je seveda odziv vsakdanjega življenja in običajev. Kljub bistveno manj povezavam z nekdanjimi republikami, če odštejemo počitnikovanje ob hrvaškem morju, obstaja v vsakodnevnem pogovornem jeziku kar nekaj ostalin teh jezikov; skrbi nas lahko počasno vlivanje teh v slovenščino. Tako boste našli besedne povezave »Svaka vam čast« namesto »Vse priznanje« ali »Hvala vam na vašem delu« namesto »Hvala vam za vaše delo« ali »Pridem za minuto« namesto »Pridem čez minuto« ... Na socialnih omrežjih pa boste pogosto našli zanikanje v pogojniku ali prihodnjiku zapisano skupaj, kot na primer: »Tebi nebi želel dati priznanja.« Ob opuščanju roditeljske rabe celo v novinarskih člankih pa je opozarjanje postalo že skoraj brezupno. Obsojanja vredno pa je to, da je

bilo v prenovi izobraževalnega sistema v devetdesetih letih, torej kmalu pa rojstvu nove države, pouku slovenščine namenjenih rekordno veliko učnih ur, znanje slovenščine pa je slabše kot v nekdanji Jugoslaviji. Takrat namreč ne bi našli študenta, ki bi zapisal »ne bi« skupaj, danes pa so taki primeri. Nemarno rabo slovenščine vidim kot nevarnost, ki preti slovenski identiteti.

V slovenske šole se vpisujejo učenci, otroci sezonskih delavcev iz nekdanjih republik Jugoslavije, ki so prišli po boljše življenje v Slovenijo, ta pa jih potrebuje za dela, za katera ne želijo ali ne znajo poprijeti Slovenci in Slovenke. S popolnim neznanjem slovenščine se ti otroci ne morejo vključiti v redni pouk, kljub dodatnim uram, pri katerih jih usposablja za rabo slovenskega jezika. S takim načinom se jim dela neizmerna krivica, saj zaradi slabega znanja slovenščine ne morejo usvojiti sicer zelo pomembne snovi pri vseh učnih predmetih. Upočasnjuje se tudi delo celotnega oddelka, to pa pomeni tudi manjši napredek za slovensko govoreče otroke. Nujno bi bilo dopolniti sistem izobraževanja, da se otrokom zagotovi pospešeno učenje slovenščine. Identiteta naroda je po mojem mnenju odvisna tudi od tega, kako jo cenijo drugi narodi. In če je jezik bistveni del naroda, si zasluži svojo ceno in spoštovanje.

Še do trenutka, ko to pišem, boste našli na spletni strani Ministrstva za delo, družino in enake možnosti kljub opozorilu pristojnemu ministru pravilnik o rabi jezika za namen zagotavljanja enakih možnosti, ki do nerazpoznavnosti maliči slovenščino. Ko v imenu enakosti zgrabi zgolj koren besede in mu doda podčrtaj ter različice končnic, kot na primer: »Učen_ci/ke bodo dobili obvestila o uspehu ...« Kljub popolnemu priznavanju teorije enakih možnosti, enakosti spolov je jasno, da omenjeni način hromi rabo slovenskega jezika. Pa vendar se najde dekan, ki zahteva od rednih profesorjev uporabo tega instrumenta, kljub temu da načina in omenjenega pravilnika ni nikjer v priznanem mehanizmu priznavanja pravopisa.

Slovenke in Slovenci smo naklonjeni večjezičnosti, strpni smo do kulturnih razlik, prijazno sprejemamo tujce. Naj tako ostane. Ob tem pa ne smemo niti za trenutek opustiti skrbi za svoj jezik, ki so nam ga ohranili in izročili predniki ter izborili kulturniki, ki so se uprli skupnim jugoslovanskim jedrom, ter borci v osamosvojitveni vojni in vsi, ki smo se na referendumu odločili za samostojno Slovenijo. Jezik je najbolj pomemben del identitete naroda, ki mu sledijo tudi druge vrednote, kot so kultura v širšem in ožjem pomenu, znanstveni, umetniški in delovni dosežki Slovencev in Slovenk, raven demokracije ter svetovljanstvo, ki ga znamo izraziti s tem, ko cenimo druge kulture. Slovenščina ni drugorazredni jezik, je sveto, kar moramo ohraniti.

SLOVENCİ PO SVETU OHRANJAMO SVOJO IDENTITETO

***Marcos Fink**, slovenski pevec, basbaritonist, je rojen slovenskim staršem v Buenos Airesu, Argentini. Svoj glas je šolal pri vrhunskih profesorjih. Nastopa v operah, na koncertih in recitalih samospelov v dvoranah po vsem svetu, pod taktirko uglednih dirigentov in z odličnimi orkestri. Posnel je preko 60 plošč. Je prejemnik številnih nagrad, tudi nagrade Prešernovega sklada (1999).*

Najprej hvala organizatorjem za povabilo k sodelovanju in za zaupanje.

Vsebina simpozija o domovinski vzgoji me je pritegnila, ker je večplastna in v današnjem času dovolj zanimiva za analizo iz različnih zornih kotov. Rojen sem v tujini, kot tretji otrok od šestih, zavednim in vernim slovenskim staršem, povojnim emigrantom, ki so bili po treh letih bivanja v begunskem taborišču v Avstriji in Italiji sprejeti v Argentini leta 1948. Lahko si predstavljate, koliko negotovosti in skrbi so imeli na potovanju v tujino. Svojo drago Slovenijo so zapustili z veliko bolečino in hrepenenje po vrnitvi je za vedno ostalo živo. To usodo so delili z mnogimi drugimi Slovenci iz vseh slojev, ki so se po končani vojni umikali pred komunističnim revolucionarnim nasiljem.

Ko se kdaj v spominih vračam v otroška leta, se mi jasno kaže velik pomen organizacijske moči skupnosti povojnih emigrantov, ki jo povezuje ista usoda in ki ji dajeta smisel le vera in zavest o slovenstvu. Ti dve vsebini sta našim ljudem pomagali preživeti bridkost tujine. Potomcem še danes dajeta varno duhovno zavetje ravno vera in slovenska kultura (v najširšem pomenu besede), ki se medsebojno sinergično oplajata. Naj ponazorim: v slovenskih mladinskih organizacijah v tujini je navada, da se vsako srečanje prične s sveto mašo, sledi pa kulturni program, športno tekmovanje, predavanje ... Torej, *vera in kultura gresta z roko v roki*.

Pred skoraj 40 leti je Slovence v Argentini obiskal pisatelj Taras Kermauner. Bil je presenečen nad živahnostjo slovenske skupnosti in je fenomen opisal kot »argentinski čudež«. Ta čudež lahko opišem takole: mama kuha ob štedilniku in pozorno sledi mojemu branju otroške knjige Mirka Kunčiča *Gorjančev Pavlek*. Vsako mojo napačno izgovorjeno besedo popravi, kakšen neznan izraz obrazloži. Vse se odvija na zelo ljubeč način in slovenščina prihaja v mojo zavest kot lep, melodičen jezik, ki ga moraš imeti rad preprosto zato, ker je zvočen, je sočen, *predvsem pa zato, ker je moj*. Moj pa je postal po zaslugi staršev, ki sta imela v zavesti, da je materni jezik vrednota, bogastvo, in da ga bomo pazili, tudi če smo daleč od matične domovine, z njim lepo ravnali, ga ne bomo mešali s tujkami, ga negovali kot biser, ker nas slovenščina definira in bogati. Hvaležen sem staršema za to!

Ko sem pri 30 letih prvič obiskal Slovenijo, bilo je leta 1980, sem končno spoznal babico, s katero sva si dopisovala. Takrat je bila stara že 88 let. Bila me je zelo vesela in me je veliko spraševala o družini, predvsem o mami, svoji hčerki. Beseda je seveda tekla v slovenščini. Ko so se drugi dan za mizo usedle njene prijateljice, ki jih je poleg prijateljstva družilo tudi igranje taroka, me je predstavila kot svojega vnuka, rojenega v Argentini, ki je prvič na obisku v Sloveniji. In že smo se lepo pogovarjali o aktualnih temah. Ena od teh gospa je kmalu rekla, da je moja slovenščina lepša kot pri večini Slovencev doma. To sem seveda razumel kot spodbudno pohvalo, a sem si mislil, da že ne more biti res. Pojasnila je, da v moji govorici še ni opazila nobene tujke in da pravilno uporabljam dvojino.

Dovolite, da sem še naprej malo oseben. Iz otroštva se zelo živo spominjam družinskih in prijateljskih srečanj. Preden smo se razšli, je vedno nekdo začel peti kakšno pesem za slovo. Petje je potem trajalo kar celo uro. Na vrsto so prišle predvsem slovenske ljudske, nekatere s po šestimi ali sedmimi kiticami. In seveda vsaj triglasno. Pesmi, ki so opevale slovenske navade in lepote slovenske pokrajine, so vedno poskrbele za orošene oči. Bolečino ob odsotnosti domačega kraja je vedno žlahtno blažila lepa slovenska pesem.

Ko analiziram te fenomene, lahko pridem do zaključka, da so me vsi ti doživljaji oblikovali, definirali kot človeka, mi *dali pečat*. Ob tem si postavljam vprašanja: Ali so to korenine moje domovine, so to korenine moje identitete? So ta vprašanja bolj emocionalne ali bolj racionalne narave? Morda obeh? Ali ni človek brez identitete kot ladja brez krmila na odprtem morju, kjer brije veter z vseh strani? In ali ni izkoreninjen človek manj zaščiten pred malodušjem, depresijo, zagrenjenostjo, neproduktivnostjo? Na vsa ta vprašanja osebno odgovarjam pritrdilno.

Občutek pripadnosti je namreč ena od pomembnih človekovih potreb. Če ne pripadam nikamor, sem gotovo v stresnem stanju, ki ne prinese nič dobrega. Seveda so druge potrebe, kot so preživetje, spanje, hrana, delo, bivališče, bolj osnovne za človeka. Če katera od njih ni zadovoljena, to za človeka predstavlja stres, ravno tako kot deficit zavesti o pripadnosti.

Zavedam se, da sem zrasel v neki specifični družbi emigrantov, ki ni nujno podobna drugim. Vsako emigracijo spremljajo drugačne okoliščine. Potreba po druženju s sebi enakimi je bila v našem primeru primarne narave. V današnjem času, ko se iz Slovenije selijo mladi Slovenci v kraje, kjer bodo bolje plačani za svoje delo, in drugod vidijo svojo bodočnost, velikokrat ni opaziti potrebe po druženju z drugimi Slovenci. Zadovoljijo se z obliko komuniciranja preko socialnih omrežij. A prej ali slej pride domotožje in se odnos do tega spremeni.

Smo v dobi, ko se marsikje po Evropi govori o potrebi po »dekonstrukciji (razgradnji) nacionalnih vsebin«. Temu botruje predvsem strah pred nacionalizmi, ki so svet že kdaj vrgli iz ravnotežja. *A razlikovati je treba med nacionalizmom in patriotizmom.* Nacionalizem, ki ni osnovan na spoštovanju drugih narodnosti, se kar hitro lahko sprevrže v fanatizem, kar nas vedno oddalji od racionalnosti. Patriotizem pa povezujem bolj z idejo zavesti o svoji pripadnosti. Naj ponazorim: ko zmaga kakšno naše slovensko športno moštvo ali posameznik, se lahko pristno veselim dosežka; kako lepe so npr. podobe iz polne Planice, kjer plapolajo slovenske zastave in zmagujejo naši skakalci. Ker vem, kaj čutim, ko to veselje izrazim, lahko posledično ocenim tudi, kaj čuti moj sosed Italijan, Avstrijec, Hrvat, Nemec, ko zmaga njihov športnik ali moštvo.

Vse v duhu spoštovanja!

Idejo o dekonstrukciji nacionalnih vsebin *ocenjujem kot nevarno* za maloštevilni narod, kot je naš, in ker jo v njenem jedru vidim kot protievropsko, proti plemeniti ideji očetov Evropske skupnosti, v kateri je prisotna predvsem zavest, da je *vsak evropski narod*, velik ali majhen, *vrednota* in mora biti zaščiten, ker predstavlja nepogrešljiv mozaik različnosti, ki je v skupno dobro vsej celini. Zaščiteni so celó dialekti, ne samo jeziki, kar je spoštljivo do vsakega evropskega državljana, kjerkoli v Evropi že prebiva. Važno je spoznanje, da je jezik živ mehanizem in je orodje za medčloveško komunikacijo. Ideja o Evropski skupnosti je napredna, ker nas lahko pripelje do boljše prihodnosti v duhu trajnostnega miru, in verjemite, posledično tudi do večje materialne blaginje. *»... da koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregnan, da rojak prost bo vsak, ne vrag, le sosed bo mejak.«*

To spoznanje pa predpostavlja zavest o sebi: *»... Bog našo nam deželo, Bog živi ves slovenski svet, brate vse, kar nas je sinov sloveče matere.«*

Identiteta človeka se gradi od spodaj navzgor: na svet pridemo kot oseba, rojena materi in očetu sredi družine, ki je ponavadi vpeta v ožje in širše sorodstvo, vključeno v krajevno skupnost, ki pripada širšemu narodu, ki se povezuje v skupnost s sosednjimi, nato še z narodi Evropske skupnosti, potem pa še v skupnost narodov drugih celin, *ki nas povezujejo iste civilizacijske vrednote*, predvsem tiste krščanske.

Kar se tiče te teme, v Sloveniji opažam nekoliko zmede. Saj smo že imeli primer, ko se je na indeksu prepovedanih knjig znašla pesmarica Slovenske narodne pesmi (razstava Temna stran meseca, Nova revija 1998, Drago Jančar idr.). Kako more biti na domačih tleh prepovedana taka knjiga? To se je dogajalo v časih, ko je bila Slovenija še ena od držav skupne Jugoslavije, torej večetnične države, in je taka knjiga lahko za takratno oblast predstavljala grožnjo za druge narode v skupni državi. Povrh tega pa je bila v tej državi še zelo močna socialistična, revolucionarna, torej ideološka komponenta. Taki primeri me prepričajo, da sta bili osamosvojitve in demokratizacija Slovenije potrebna procesa, ki sta nam prinesla boljše izhodišče za razvoj naroda.

Na glasbene odre po svetu stopam kot Slovenec. Zaradi svoje emigrantske zgodbe tudi kot svetovljan. To tudi vsakemu s ponosom povem. Komuniciram v šestih evropskih jezikih in velikokrat se zgodi, da je vsak od sodelujočih pevcev pri določeni operni produkciji iz kakšne druge države (tudi do 13 različnih). Zanimivo je opazovati to barvitost značajev in temperamentov. S prepričanjem lahko povem, da ni v ničemer slabo sprejeto dejstvo, da sem Slovenec. Prej nasprotno. Hitro se pokaže zanimanje za Slovenijo, za njen jezik, njeno kulturo in ljudske pesmi. Ko sem kolegu odgovoril, da nas je Slovencev le dva milijona, mi je hudomušno rekel: »Kakšna prednost, ste kakor en velik privatni klub, ki ima svoj lastni jezik.« Torej je hitro odkril prednost te, recimo, številčne majhnosti. A se te prednosti zavedamo tudi mi?

V zadnjih letih opažamo, da se kar nekaj slovenskih družin z več otroki iz tujine seli v Slovenijo, ker se čutijo pripadniki našega naroda, čeprav so rojeni izven matične domovine. Ta proces lahko ocenjujemo kot zelo pozitiven. Lastovke se vračajo, bi lahko rekli. Osebnost sem tega procesa vesel, ker tu zaživijo na novo, kljub temu da so odločitve za tako selitev težke. Ponavadi so to aktivni člani slovenske skupnosti v diaspori in je njihov odhod zaznan kot boleča izguba vitalne moči za slovensko skupnost v tujini.

Morda se boste strinjali z mislijo, ki sem jo slišal, in sicer da »nobena emigracija ni sama sebi namen«. Tu gre za dva pogleda na ta fenomen. Eden je emocionalni, ko z bolečino vidiš, da bo živost diaspore posledično padla. Drugi pogled pa je racionalni: fenomen dokazuje, da so nas predniki z namenom vzgajali v slovenski zavesti, da ne bi narod izgubljal plemenitih članov in vitalnih moči. »Morda se boste pa kdaj vrnili v Slovenijo!« To misel smo večkrat slišali v naši skupnosti. In to se res dogaja.

Ko se je kmalu po osamosvojitvi v Slovenijo vrnil naš dragi pisatelj Zorko Simčič (v teh dneh praznuje svoj 100. rojstni dan in mu od tu kličemo »še na mnoga leta, dragi Zorko«), je v nekem časopisnem pogovoru uporabil te besede: *»... če že boli, naj boli doma.«* To je pristen izraz pripadnosti narodu in njegovi identiteti.

Ob 30-letnici naše samostojnosti bodimo hvaležni, da nam je bilo dano spoznati naš 'kairos', ugoden trenutek za oklic naše samostojne slovenske države. Proces osamosvajanja je potekal z roko v roki s procesom demokratizacije, ki nas je zopet vrnil v skupnost evropskih naprednih demokratičnih držav. Bil je pravi trenutek za uresničitev sanj naših prednikov. Hvaležni smo vsem, ki so ta proces vodili in speljali. Vemo, koliko so tvegali. Hvala tudi našim prednikom in vsem, ki se danes trudijo, da bi Slovenija v svetu naprej živela in se razvijala.

Bodimo ponosni, da smo Slovenci – v duhu Prešernove 'Zdravljice'. Bog vas živi!

HRVAŠKO IZSELJENSTVO, DOMOLJUBJE, OHRANJANJE IDENTITETE IN IZZIVI SEDANJOSTI

✉ **dr. Stjepan Šterc** (ssterc@hrstud.hr), doc. dr. znanosti, geograf, je vodja Oddelka za demografijo in hrvaško izseljenstvo na Fakulteti za hrvaške študije univerze v Zagrebu. Predava več predmetov in je član različnih komisij in odborov s področja demografije, prostorskega načrtovanja in problematike izseljenstva.

✉ **dr. Monika Komušanac** (mkomusana@hrstud.hr), doc. dr. znanosti, geografinja, predava na Oddelku za demografijo in hrvaško izseljenstvo na Fakulteti za hrvaške študije univerze v Zagrebu. Njeno področje raziskovanja je področno načrtovanje, strateško načrtovanje, prostorske analize, regionalni razvoj ipd.

Uvod

Sodobni čas je prežet z globalnimi razvojnimi in interesnimi koncepti, procesi in načrti, ki puščajo globoke sledi v skupnosti in okolju ter vse bolj uničujejo nacionalne vrednotne sisteme, ki so se oblikovali skozi zgodovino in potrjevali kot civilizacijski dosežki in prispevki v razvoju človeštva. Družbeni in politični modernizem se istoveti z globalizmom in je v svojem bistvu negacija tako potrebnega družbenega in prostorskega individualizma, v kriznih obdobjih tudi nacionalnega idealizma, razumljenega v teritorialnih okvirih, z vsem bogastvom različnosti prebivalstva države.

Velike zgodovinske vojne, pandemične, potresne in splošne naravne krize so vedno zahtevale primarno nacionalne rešitve, kar so potrdile tudi novejšje migracije leta 2015 ter sedanja virusna kriza. Teritorialna nacionalna identiteta je bila in ostaja primarna, na njej so se dograjevale ostale identitete v družbeni, politični in individualni sferi, in končno, teritorij je bil v vsej zgodovini človeštva tudi glavni vzrok vseh dosedanjih vojnih spopadov. V skladu s takšnim poimenovanjem teritorija in pomena človeške populacije je možno definirati tudi zasnovo državne identitete: teritorij, državne meje in prebivalstvo, medtem ko vse ostalo lahko opredelimo kot nadgradnjo identitete (Šterc in Komušanac, 2014).

Za vzpostavitev družbene in prostorske usklajenosti omenjenih treh osnovnih identitetnih temeljev je ključna predpostavka urejenosti celotne družbene in prostorske varnosti ter stabilnosti. V vseh okoljih, kjer ni te skladnosti, je ostala neurejenost kot pomemben dejavnik skupnega in vsakega drugega razvoja. Hrvaška je po teh kriterijih v trenutni fazi neurejenosti, zlasti demografske, ker so depopulacija, izseljevanje, naravni padec prebivalstva, staranje, zmanjševanje števila učencev, izumrtje, zlom in še nešteto drugih demografskih negativnosti postali realnost, ki je ni mogoče zanikati z nobenim političnim pojasnjevanjem ali futurističnimi napovedmi.

Hrvaško izseljenstvo

Hrvaška je danes med redkimi državami, ki imajo več identitetnega prebivalstva v izseljenstvu kot pa znotraj območja matične države. Izseljevanje iz Hrvaške je kot usoda, ki se ne ustavi, zgodovinske demografske destrukcije so se vrstile v sedmih valovih, kar se je pokazalo s posrednimi in neposrednimi izgubami oziroma z zmanjšanjem skupne hrvaške populacije (po ocenah za 2.734.000 oseb):

- V času velikih migracij na začetku 20. stoletja se je v obe Ameriki izselilo okoli 350.000 oseb.
- Posredne in neposredne izgube prebivalstva, povezane s prvo svetovno vojno, po ocenah znašajo okoli 363.000 oseb.
- Posredna in neposredna izguba, vezana na drugo svetovno vojno, znaša okoli 639.000 oseb.
- Velika lakota in revščina takoj po drugi svetovni vojni v Bleiburgu in na Križni poti sta všteti v točko 3.
- Z veliko emigracijo v 60. letih preteklega stoletja, v t. i. »gastarberski eri«, je Hrvaško zapustilo okoli 450.000 oseb. Večinoma so odšli proti Nemčiji in ostalim državam Srednje Evrope.
- Posredne in neposredne izgube prebivalstva, povezane z domovinsko vojno, so ocenjene na okoli 482.000 oseb.
- Med trenutnim izseljevanjem mladih in izobraženih ljudi v vso Evropo in svet po letu 2001, še posebej pa po letu 2013 (po vstopu Hrvaške v EU), je Hrvaško zapustilo okoli 450.000 oseb.

»Hrvaško izseljenstvo je svoj idealizem in odnos do države porekla/rojstva in/ali države svojih prednikov potrdilo v začetku devetdesetih, ko smo bili vsi prepričani, da se ne bo nikoli izgubil idealizem in pripravljenost na pomoč v najtežjih pogojih srbske agresije. Prav to izseljenstvo tudi danes ponovno občuti in vidi velik pritisk na Hrvaško z vseh strani in ocenjuje, da je morda hujši, kot je bil v devetdesetih letih. Ponovno ne morejo mirno opazovati gospodarske stagnacije, inertnosti,

praznjenja pokrajine, političnih pritiskov, napadov na hrvaško identiteto in demografskega izginjanja Hrvaške, hkrati pa niso srečni v novem okolju, medtem ko je Hrvaška vse bolj na kolenih, čeprav jih je ta ista Hrvaška zavestno in načrtno izpustila iz vseh resnih družbenih, gospodarskih, finančnih, investicijskih in političnih dogajanj. Tako kot v preteklosti, ko so bili vsi sovražniki države, ekstremisti in pripadniki terorističnih skupin, ne glede na to, da so v glavnem vsi živeli v razvitih državah z razvito demokracijo in s svojim delovanjem niso potrjevali tega, kar jim je bilo pripisano. Pesem pravi, da se časi spreminjajo, toda samo na Hrvaškem ostajamo zvesti stari politiki in jo s te pozicije prenašamo tudi na mlade generacije, ki je naše bogastvo zunaj države. Hrvaško izseljenstvo je dovolj oddaljeno od države porekla, da bi zmoglo ovirati začrtano in uhojeno pot ideološkim naslednikom oz. kontrolorjem gospodarske in finančne moči države. Vse to se dogaja ne glede na to, da ta kontrola demografsko uničuje današnjo Hrvaško in zopet usmerja njeno mladost na pot njenih prednikov.« (Šterc, 2021)

Hrvaško izseljenstvo je nesporno hrvaško bogastvo iz več razlogov, je pravzaprav pravi zaklad hrvaškega demografskega in razvojnega potenciala. To se potrjuje tudi z neverjetnim idealizmom izseljenih oseb do države njihovih prednikov, zlasti s pošiljanjem visokih denarnih zneskov, nakazil v hrvaški finančni sistem, ki je višji od vseh tujih vlaganj na letni ravni in višji od dohodka od tujih turistov. Hrvaška zato potrebuje nov koncept na državni ravni, v katerem bi bilo hrvaško izseljenstvo funkcionalno vključeno v razvojne koncepte in modele.

Domoljubje

Ponavljanje zgodovinskih dogodkov je usoda, ki se ne preneha in spominja na posebej poučne biblijske zapise o ponovitvah; tako lahko vsem pokaže in potrdi vrednotno osnovo nacionalne identitete in odnosa do domovine. Zato je pomemben ponos na prednike, ohranjanje njihovega (našega) dostojanstva in zahvala za vse, kar so nam zapustili v dediščino. Biblijsko učenje nam kaže smer, kako je treba s ponosom, z dejanji in hvaležnostjo vztrajno ohranjati in varovati svoj narod, svojo vero in svojo državo, ki so jo predniki gradili in varovali za generacije, ki so prihajale za njimi.

»Celo Sveto pismo nas uči, da so se stari Židje ponašali s svojimi predniki in so jih vztrajno varovali kot narod, vero in državo, ki so jim jo zapustili.« (Slavič, 2015)

Varovanje in oblikovanje zgodovinskih, nacionalnih in civilizacijskih vrednot sčasoma postaja dodatno bogastvo skupne hrvaške populacije (tako kot vsake druge s takšnim pristopom), kjerkoli je bila razpršena kakor seme po širnem svetu in prostorsko odmaknjena. To ni politično, ideološko, etično ali religiozno vprašanje, temveč vrednotno, civilizacijsko, ki postavlja in razvija dodatno bogastvo pri vseh, ki verjamejo v nacionalno identiteto kot biblijsko posebnost, vezano na narod, vero in državo svojih prednikov. Nadaljevanje njihove poti skozi zgodovino je v sodobnem času racionalna izbira, ki prispeva k smislu, urejenosti, zaupanju v prihodnost, k oblikovanju novih vrednot in sprejemanju novih izzivov v državi naših prednikov namesto vdaje v usodo stalnega izseljevanja.

Ljubezen in naklonjenost domovini ter trajna ljubezen do dediščine so zgodovinska moč, ki je ohranila prostorsko in nacionalno identiteto v zelo težkih zgodovinskih okoliščinah, čeprav tudi današnji globalistični, korporacijski in krizni čas ni nič manj težaven. Pogosto gre za demografska in ožja migracijska vprašanja ter silno negativnost, ki je povezana z njimi. Vse to neposredno ogroža varnost, stabilnost, skupni razvoj ter celoten razvoj in nacionalno identiteto, ki je primarno razumljena kot pripadnost isti družbeni skupnosti in istemu območju. Prav moč identitete bo v sedanjem času strateška osnova za ohranjanje nacionalne, prostorske in družbene skladnosti.

Ohranjanje identitete

Če sprejmemo prostorsko identiteto kot temelj ostalih identitet, v nadaljevanju kot temelj znanstvenih spoznanj o prostorsko-časovnem kontinuumu in družbeni urejenosti, je jasno, kako smo biblijske citate o ohranjanju naroda, vere in dežele »podedovali« od prednikov. To so postulati, brez katerih pravzaprav ni nacionalne ureditve. Ko se doseže identitetna varnost in stabilnost na tej primarni osnovi, je identitetna osnova v ostalih pojavnih oblikah (kultura, jezik, pisava ...) enostavnejša in ima veliko manj zunanjih in notranjih izzivov.

Sodobni izzivi

Zgodovinski izzivi so potrdili moč identitete v zelo neugodnih in dolgotrajnih okoliščinah, ki sta jih spremljali vojna agresija in stalna želja po kontroli prostora, z izhodom na vzhodno jadransko obalo ali prostorskega ločevanja hrvaškega juga (južno od Stona) in vzhoda (podonavski koridor). Ob varovanju svoje dežele, ki so jo zapustili predniki, je hrvaški narod verjel v vrednost tega prostora in ga ohranil za naslednje generacije. To velja predvsem za hrvaški jug in vzhod, ki je kljub močnim vojaškim poskusom podrejanja ostal enotnega (hrvaškega) prepričanja, ohranil je hrvaško identiteto. Moč

identitete se je pokazala kot prava obramba pred vojnimi pohodi in potrdila, kako se takšna obramba ne more zlomiti niti z vojno silo.

A časi se spreminjajo, pravi pesem, z njimi pa tudi načini prisvajanja vrednot drugih. Zato so sodobni izzivi postali zahtevnejši, subtilnejši in v svoji osnovi manj vidni in posledično nevarnejši. Osvajanje drugih ozemelj in kontrola njihovih strateških točk, koridorjev in potencialov se skoraj ne doseže več z vojaškim osvajanjem in z vojnim delovanjem; verjetno bo tako ostalo tudi v bližnji prihodnosti. Zato so izzivi v sodobnem času povezani z demografsko in ožjo migracijsko problematiko; postajajo strateški vzvod delovanja ter nov model kontrole in prisvajanja ozemelj. To potrjujejo velike migracije proti Evropi l. 2015 ter njihovo nadaljevanje (sicer z manjšo intenzivnostjo) v isti smeri.

Hrvaška je v takšnih okoliščinah pred posebnim izzivom, saj ima absolutno maloštevilno populacijo in se delno nahaja na kopnem koridorju gibanja migrantske populacije proti Evropi. Ta izziv je toliko večji zaradi izrazito negativnih demografskih kazalcev, ki so zajeli hrvaško domicilno populacijo, še posebej po vstopu Hrvaške v Evropsko unijo. Depopulacija celotnega prebivalstva, intenzivno izseljevanje večinoma mladih in šolanih ter mladih družin z otroki, izrazito naravno zmanjševanje prebivalstva (več umrlih kot rojenih), močno zmanjšanje števila učencev v osnovnih in srednjih šolah, hitreje staranje celotne populacije, pomanjkanje delovne sile, demografsko izumiranje, zlom, izginotje in destrukcija ... Vsi ti procesi so za sodobno Hrvaško izziv, morda celo večji od vojne agresije v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja. Zato Hrvaška danes pravzaprav nima pozitivnega demografskega parametra in trenda.

Hrvaško je po vstopu v Evropsko unijo zapustilo preko 300.000 oseb, po naravni poti je v tem obdobju izgubila preko 150.000 oseb, skupno je v osnovnih in srednjih šolah gotovo 50.000 učencev manj, začela se je zamenjava prebivalstva kot nov negativen demografski proces in splošna demografska slika je postala najbolj neugodna v zgodovini. Obstaja negativen vpliv na razvoj, raste nestabilnost temeljnih sistemov, na katerih temelji država (pokojninskega, izobraževalnega, zdravstvenega, organizacije delovne sile, finančnega ...), zelo vidna postaja neurejenost družbe in prostora, skupna nestabilnost moti tudi nacionalno varnost itd., a veliko bogastvo hrvaških izseljencev se vse bolj oddaljuje od gospodarskega, družbenega, akademskega in političnega življenja v matični državi.

Za Hrvaško so to posebni izzivi, ki so veliko bolj zapleteni od prejšnjih, a politična neaktivnost zgolj z opazovanjem, brez postavljanja resnih strateških in nacionalnih potreb in postopkov, ne bo zaustavila negativnih trendov. Tako v zgodovini kot tudi danes bo bogastvo nacionalne identitete in verovanje v narod in deželo, ki so nam jo zapustili naši predniki, primarni branik prihajajočih negativnosti. Prišel bo čas razumevanja zapletenosti, sprejemanja pomembnosti, kazanja odločnosti, potrjevanja postopanja, čas znanstvenega spoznanja namesto političnih občutkov, naslanjanja na izseljensko bogastvo, novega koncepta države in enotnosti celotne hrvaške populacije, kjerkoli že bo. Zaradi generacij, ki prihajajo, ostanejo tudi potrebe po ohranjanju naroda, vere in dežele, ki so nam jo zapustili predniki.

Prevod: Dragica Motik, Darinka Vrabčič

Literatura

Domitrović, Andreja; Ivanešić, Dalibor; Žagmešter, Marija (2020): Vrednote u Hrvatskoj i Hrvatska kao vrednota. *Acta Iadertina*, 17(1); 83–100.

Rogić, Ivan (2003): Hrvatski nacionalni identitet i društvene elite // Hrvatski identitet u Europskoj uniji / Balaban, Stjepan (ur.). Zagreb, *Glas Koncila*, 12–49.

Skoko, Božo (2018): *Understanding Croatia: A Collection of Essays on Croatian Identity*. Independently published.

Slavić, Dean (2015): *Biblija kao književnost*. Zagreb: Školska knjiga.

Šterc, Stjepan; Komušanac, Monika (2012): Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske-izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija. *Društvena istraživanja*, 21(3), 693–714.

Šterc, Stjepan; Komušanac, Monika (2014): Prostor kao temelj identiteta u nadgradnji. *Mostariensia: časopis za humanističke znanosti*, Vol. 18. No. 1–2, 9–25.

Šterc, Stjepan (2015): *Geografski i demogeografski identitet*. Zagreb: Manualia Universitatis studiorum Zagrabiensis, Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna tiskara.

Šterc, Stjepan (2017): Odlazak i samo odlazak: Nakon svega dobro je da nas uopće ima, *Dnevno.hr*, 16. studenog 2017.

Šterc, Stjepan (2021): *Sedam valova demografskog slamanja Hrvatske*. Predano u tisak.

Tanner, Marcus (1999): *Hrvatska – država stvorena u ratu*. Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatski institut za povijest.

Vukasović, Ante (1995): *Domovinski odgoj*. Priručnik za hrvatske vojnike, dočasnike i časnike. Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Politička uprava.

ODGOVORI NA DEMOGRAFSKE IZZIVE

dr. Stjepan Šterc (ssterc@hrstud.hr), doc. dr. znanosti, geograf, je vodja Oddelka za demografijo in hrvaško izseljenstvo na Fakulteti za hrvaške študije univerze v Zagrebu. Predava več predmetov in je član različnih komisij in odborov s področja demografije, prostorskega načrtovanja in problematike izseljenstva.

Če bo demografska problematika v hrvaškem razvojnem konceptu razumljena kot ključna (vse nam govori, da je to nujno), je treba pred predlaganjem, testiranjem in analiziranjem posameznih predlogov demografske politike sprejeti celo vrsto ključnih odločitev na ravni države.

Take odločitve so strokovno-znanstvene in politične narave in niso ter ne smejo biti zgolj polje za spopade med nosilci različnih ideoloških nazorov, etnične pripadnosti ali kaj podobnega, prav tako niso vezane na prejšnje finančne ocene proračunskih možnosti. Gre za vprašanje razumevanja sodobne hrvaške resničnosti, kar je rezultat političnega sprejemanja hrvaške prihodnosti in zavestnega interesa celotne hrvaške populacije.

Možne poti naprej, ki bi jih bilo treba čim prej začeti izvajati, so:

1. Razglasiti otroke kot najpomembnejši in najbolj vreden potencial hrvaške družbe in države in skladno s tem delovati v političnem in upravnem smislu.
2. Sprejeti demografsko vprašanje kot ključno, strateško in razvojno vprašanje hrvaške sedanjosti in prihodnosti.
3. Sprejeti in zaupati v lastno prihodnost kot civilizacijsko pot skozi čas z odklonom od dekadence, ki ni primeren za nobeno družbo; prihodnost je le v otrocih in mladih.
4. Razglasiti človeško populacijo kot najbolj pomemben in najbolj vreden potencial v hrvaški družbi in državi oziroma v vsaki družbi nasploh – otroci so osnova za razvoj in prihodnost družbe.
5. Znotraj vlade postaviti institucionalni nivo, s katerega je možno usmerjati demografsko revitalizacijo v funkciji gospodarskega, družbenega, prostorskega in celotnega razvoja Hrvaške.
6. Slediti irskemu ali pa izraelskemu modelu ter na čelo strateškega urada za demografijo postaviti strokovnjaka in odločnega podpredsednika vlade, odgovornega neposredno predsedniku vlade, ki naj bo pozicijsko postavljen nad resornimi ministri.
7. Pregledati državni proračun po posameznih postavkah in jasno razločite številne manj pomembne postavke od demografske revitalizacije, da ne bo treba leta dolgo čakati, da bo gospodarski razvoj dosegel raven, ki bi bila dovolj primerna za demografsko obnovo.
8. Umakniti demografsko problematiko v pozicijskem smislu iz socialne in družinske politike ter jo vključiti v temelje gospodarskega in skupnega razvoja države.
9. Sprejeti demografsko politiko kot ključni faktor gospodarskega razvoja in jo umakniti iz političnih, ideoloških, verskih, nacionalnih, etničnih in podobnih razprav.
10. Celostno – absolutno – zaščititi otroke in ženske pred vsemi oblikami nasilja, ne le rodno pogojevanimi. Enako velja tudi za moško populacijo.
11. Zaustaviti razprave, ki uničujejo hrvaški vrednostni sistem in vrednostne kriterije v hrvaški družbi in državi, ki trajno, načrtno in sistematično uničujejo hrvaško identiteto.
12. Zamenjati in demokratizirati volilni sistem na ravni države in v strankah ter se usmeriti v najboljše, kar ima država Hrvaška.
13. Utrditi temelje hrvaške družbe in države po univerzalnih vrednostnih kriterijih, zasnovanih na izobrazbi, znanosti, kulturi, zdravstvu in pravnem redu.
14. Decentralizirati, racionalizirati in uskladiti z zgoraj navedenimi kriteriji državno, regionalno in lokalno upravo.
15. Približati se izseljeni Hrvaški – hrvaškim izseljencem – z vsem njihovim bogastvom na političnem, družbenem in gospodarskem področju na Hrvaškem.
16. Iz vseh treh ključnih, do sedaj sprejetih dokumentov o demografskem razvoju na ravni prejšnjih vlad je treba vzeti

osnovne vsebine, pristope in predloge ter jih vstaviti v strateški dokument.

17. Sklicati vodilne hrvaške demografe na čelu z akad. Alico Wertheimer - Baletić in sprejeti njihove predloge.
18. Na enem mestu zbrati vse do sedaj izvajane ukrepe demografske revitalizacije na regionalni (županije oz. regije in mesto Zagreb) in lokalni (občine in mesta) ravni ter postaviti komplementarni nacionalni model.
19. Narediti končni socialni zemljevid Hrvaške in pripraviti register prebivalstva po teritorialnih enotah.
20. Takoj začeti s ključnimi ukrepi demografske politike po strokovno-znanstvenih in programskih načelih.

Pravni, izvedbeni in socialni ukrepi

1. Poskrbeti za pravno in delovno varnost žensk (starši in otroci) v času porodniškega dopusta ter to vključiti tudi v zakonodajni okvir za delodajalce (z zakonskimi ter finančnimi spodbudami).
2. Uskladiti delovno zakonodajo na način absolutne zaščite pred odpovedjo delovnega razmerja ter premestitvijo nosečnic in mater v času porodniškega dopusta ter po vrnitvi s porodniškega dopusta na novo delovno mesto.
3. Oblikovati delovno zakonodajo za nosečnice in matere, da bodo te imele enake možnosti za sprejem na novo delovno mesto kakor ostali iskalci dela z enakimi strokovnimi kompetencami.
4. Omogočiti nosečnicam in materam fleksibilen in skrajšan delovni čas brez nevarnosti za odpoved, premestitev na drugo delovno mesto in zmanjševanje plače.
5. Uskladiti bolniška nadomestila za nosečnice in matere (tudi ko gre za potrebe zdravstvenega statusa otrok) in ne kaznovati njihove skrbi za otroke z zmanjševanjem dodatkov, plače in podobno.
6. Uvesti stimulativen model prostorske redistribucije, da bi ustavili veliko polarizacijo države.
7. Zgraditi socialno-izobraževalno predšolsko infrastrukturo, tako da bo tehnično in funkcionalno ustrezala zaposlenim staršem.

Finančne spodbude

17

1. Zagotoviti finančno varnost nosečnicam in materam (starši in otroci) pred rojstvom in po rojstvu otroka, v času porodniškega dopusta. V zakonskih aktih predvideti davčne in podobne olajšave za delodajalce.
2. Zaposlenim materam v času porodniškega dopusta zagotoviti plačo v isti višini, kot so jo imele prej, tudi če je ta presegala povprečno plačo v Hrvaški; ta dodatek se plača iz proračuna. V to vključiti tudi delodajalce z davčnimi spodbudami.
3. Zaposlenim ženam v času porodniškega dopusta zagotoviti povprečno plačo v Hrvaški iz proračuna, če so jo imele pred tem, ali pa v to vključiti delodajalce z davčnimi spodbudami.
4. Zagotoviti nezaposlenim ženam v času porodniškega dopusta dohodek iz proračuna v višini zdajšnjega prejemka za porodniški dopust.
5. Osvoboditi davčnih in vseh namenskih davkov in obveznosti prejemke za novorojenčke in matere v času porodniškega dopusta.
6. Opredeliti otroški dodatek v skladu s socialnim položajem družine.
7. Opredeliti mesečno kategorijo za otroke in denarno nadomestilo do konca osnovne šole v vseh družinah z otroki.
8. Razdelati modele brezplačnih učbenikov, prevoznih linij, šolske prehrane, predšolskega varstva v skladu s socialnim in družbenim stanjem družine in posameznika.
9. Razdeliti davčne in druge prispevke glede na število družinskih članov; opredeliti davčno stopnjo po področjih – naj se davčna stopnja razlikuje po dejavnostih.
10. Stimulirati delodajalce z davčnimi spodbudami pri zaposlovanju nezaposlenih mater ali očetov nepolnoletnih otrok.
11. Razdelati razrede komunalnih prispevkov po številu družinskih članov.
12. Testirati model starša vzgojitelja po zagrebškem modelu po celi Hrvaški.

Ostali ukrepi

1. Usmeriti mlado in neizobraženo prebivalstvo iz velikih mest na ruralna področja, skladno z nacionalnimi, mestnimi, poslovnimi in proračunskimi davčnimi spodbudami.
2. Razglasiti posamezna demografsko izumirajoča področja kot strateško in potencialno pomembna hrvaška zunajmestna področja. Ta področja naj bodo razglašena kot brezcarinska področja in kot takšna naj postanejo davčne oaze. Tako bi spodbudili procese, ki se v drugih državah že dogajajo.
3. Razdelati model spodbud za vrnitev hrvaškega izseljenstva ter priseljevanje hrvaških priseljencev s pomočjo gospodarskih dejavnosti; uvesti oprostitev plačevanja davka na dobiček na 10 let pri registraciji dejavnosti in zaposlitvi 5 domicilnih oseb ali oseb, ki so se vrstile iz emigracije in so nezaposlene.
4. Analizirati/oceniti izobraževalne potrebe po delavcih na ravni Hrvaške, da ne bi izobraževalni sistem šolal hrvaške populacije za izseljevanje.
5. Postaviti nov koncept hrvaške države z vključevanjem hrvaškega izseljenstva v gospodarsko, finančno, družbeno, akademsko in politično življenje domicilne države.
6. Upoštevati strokovnost in znanstvenost pristopa ter strateško pomembnost demografske problematike za obstoj Hrvaške.

Prevod: Dragica Motik

VZGOJA
za ljubezen
do domovine
in države

3. MEDNARODNA KONFERENCA
ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO
Spletna izvedba, 20. 11. 2021

IDENTITETA

RAZMIŠLJANJA O ZVESTOBI (SLOVENSTVU)

REFLECTIONS ON LOYALTY (TO SLOVENIAN IDENTITY)

*✉ **Martin Sušnik** (martinsusnik@hotmail.com), prof. filozofije, poučuje na več visokošolskih zavodih. Je glasbenik in scenski umetnik, bil je kulturni referent krovne organizacije slovenske skupnosti Zedinjena Slovenija. Dejavno je vključen v Fundación Emilio Komar in v slovenski zavod Philosophia perennis. S predavanji in članki je močno povezan s slovenskim krogom realistične filozofije.*

Argentina

Povzetek

Spremembe in stabilnost si niso med seboj v nasprotju, temveč so tesno povezane in ene vključujejo drugo. Krepost, ki pa združi preteklost in bodočnost in s tem tudi okrepi premično sedanjost, je zvestoba, o kateri si drznemo v tem spisu razmišljati. Ta pojem, ki je bil vedno bistven za slovensko skupnost v Argentini, nam je še vedno lahko v korist, čeprav v dokaj različnih razmerah od tistih, ki so označile življenje naših prednikov.

Abstract

Changes and stability are not contradictory concepts. They are closely connected and each of them includes the other. Loyalty is the virtue that unites the past and the future, as well as strengthening the present. The aim of the paper is to reflect upon it. This concept was essential for the Slovenian community in Argentina and we will show how it is still useful although there are different living conditions comparing life nowadays to that of our ancestors.

Ključne besede: ohranjanje, rast, slovenstvo, zvestoba.

Keywords: conservation, growth, Slovenianness, loyalty.

1 Uvod

Namen tega spisa je, da bi skromno prispeval k razmišljanju o ohranjanju slovenstva. Osredotočen je na pojem zvestobe kot kreposti, ki zna istočasno ohraniti preteklost in se kreativno odpreti prihodnosti ter uspešno zedini spremembo s stabilnostjo. Zvestoba ne nasprotuje spremembam, kajti spremembe so bistven del časovnega življenja (in zvestoba ne nasprotuje življenju). Nasprotno, zvestoba omogoča, da so spremembe polnosmiselne in se usmerijo k pravemu cilju.

Ta skromna razmišljanja so zasnovana na lastni izkušnji, ki jo imam kot član in kulturni sodelavec slovenske skupnosti v Argentini, za katero je bil pojem zvestobe bistven v prizadevanju za ohranjanje slovenstva na takratnih tujih tleh, istočasno pa je tudi bistven za nadaljnje razmišljanje mladih generacij Slovencev po svetu.

2 Slovenska zvestoba v Argentini

2.1 Osebne izkušnje slovenskega Argentina

Teklo je leto 1984. Na dan obletnice Društva Slovenska vas (v kraju Lanús, na južnem delu t. i. Velikega Buenos Airesa) sem se kot petletni pobček zabaval in tekal na velikem igrišču Hladnikovega doma – tako se slovenski dom v tej Slovenski vasi imenuje. V dvorani je bilo na tem, da prične popoldanska akademija, in mama me je zaradi tega poklicala in mi ukazala, naj se udeležim prireditve. Ne samo to: sedel naj bi z družino v prvi vrsti, ker je pač moj oče Franci takrat bil predsednik društva. Vsakršno ugovarjanje je bilo zamen; pridno bi moral v prvo vrsto, da prisluhnem slavnostnemu govoru, ki je bil že na tem, da se prične. A predno bi vstopil v dvorano, sem si moral, kot vsi pričujoči, še pripeti slovensko zastavico na prsa, da bi se udeležil kulturnega programa kot se spodobi. Ker sem bil pač sin predsednika društva, sem tisto leto prisostvoval mnogim obletnicam in še drugim prireditvam, ki jih v naši skupnosti nikdar ni bilo malo. Verjetno sem bil teh slavnosti že malo naveličan. A ta prireditve v domu, v katerem je bil oče predsednik, je bila seveda še posebej pomembna, in, hočeš nočeš, sem se nje moral pridno udeležiti. Tako mi je torej mamica pripenjala slovenske barve na oblekico in me pripravljala za vstop v dvorano, med tem ko sem čutil, da se nekaj ne strinja z mojo voljo. Zato sem tedaj izrekel besede, ki so ostale materi (in meni) v spominu kot poučna anekdota. Odločno sem rekel mamici: »Nočem bit' več Sloven'c.«

Zakaj menim, da je bila anekdota poučna? Pomagala je staršema, da sta spoznala, da bi vsiljevanje prav možno povzročilo ravno tisto, kar nasprotuje izvirnim ciljem. Kot vemo, vsiljevanje ponavadi vodi v obratne posledice, kot jih človek namerava doseči, še posebno ko gre za vzgojo – zaradi upora, ki ga povzroči. Če pa že doseže ubogljivost, nastane ta v sprtju s spontanostjo in povzroči trpljenje in zavestno ali podzavestno borbo človeka s samim seboj. Hvala Bogu, sta starša to pravočasno spoznala in sta preprečila te obe škodljivi možnosti. Tisti pobček se navsezadnje ni odpovedal svojemu slovenstvu in je postal celo bolj ali manj aktiven član naše skupnosti, v kolikor mu je bilo v moči, in to ne zaradi zunanjega prisiljevanja, temveč iz notranjega prepričanja.¹

Prav gotovo lahko rečemo, da bi se tisti fantek dejansko ne mogel popolnoma odreči slovenstvu, pa četudi bi hotel, ker se človek ne more popolnoma odpovedati temu, kar dejansko je. Lahko to seveda poskusi, lahko celo ravna na način, ki se ne strinja z njegovim osebnim bistvom; lahko si domišlja, da je popoln ustvarjalec samega sebe in da je dediščina, ki jo je prejel, nekaj, kar lahko kratkoma zavrača ... A konec koncev to vodi le v frustracijo in poraz, kajti ovira pristni razvoj. Človek lahko raste le v zvestobi temu, kar je, tako da udejstvuje zmožnosti, ki jih ima, in ki njegovemu bistvu pripadajo. O tej zvestobi se je v naših krogih že nešteto krat govorilo in sam se s to mislijo tesno strinjam.²

2.2 Zvestoba: bistvo slovenske skupnosti v Argentini

Živa bitja se s časom spreminjajo in nič dobrega jim ne bi doprineslo, če bi se temu spreminjanju upirala. Vendar značilnost živih bitij ni v tem, da se s časom zgolj spremenijo, temveč v tem, kako se te spremembe godijo, od kod prihajajo in kam merijo. Živo bitje je tisto, ki nekaj da od sebe. Istočasno je pa to, kar iz njega izvira, usmerjeno prav njemu v korist. Spremembe, ki jih živo bitje sebi povzroča, ne merijo kamorkoli; merijo pač k ohranjanju bitja samega in s tem pospešujejo njegovo spopolnjevanje ter plodnost in nastajanja tudi novih bitij.

Kako je torej stvar? Sloni življenje na spremembah ali na ohranjanju? Vsebuje dinamiko ali stabilnost? Vztrajnost ali novost? Ravno v tem je skrivnost, o kateri nas živa bitja poučujejo. Spremembe in stabilnost si nista med seboj v nasprotju, temveč sta tesno povezani in ena drugo vključuje. Karkoli hoče živeti, se mora napotiti po stezah sprememb, ki vodijo k rasti. Karkoli hoče ostati živo, mora v teh spremembah ohraniti in krepiti enoto in identiteto. Ni možnega spopolnjevanja, ni možne rasti, če se ta dva pojma ne obdržita skupaj, kajti nihče ni živ, če ne raste, in nihče ne raste, če ne ostane v svojem.

To velja za posameznike, velja pa tudi za katerokoli skupnost, kateri se gre za svoje življenje, zlasti za našo slovensko skupnost v Argentini. Obstajamo v času, tega ne moremo znikati. Nobenega smisla bi ne imelo, če bi hoteli objeti preteklost na tak način, da bi poskušali preprečiti vsako spremembo; to bi vodilo le v mrtvilo. Prav tako bi pa tudi bilo nesmiselno, da bi tekli za novostmi zaradi novosti same ali pa za spremembami, ki bi bile vsiljene od zunaj in bi nas porinile k izgubi identitete.

Zato je za pravo in dovrševalno življenje neizogibno potrebna zvestoba. Brez zvestobe se pojavita dve skušnjavi, ki sta prav tako ena kot druga škodljivi: hlastanje novosti, ki se rodi iz nekega strahopetnega notranjega bega pred samim seboj, ali pa trdoto in nepremičnost, ki je tudi znak strahu, tokrat pred zahtevami naprednih sprememb. Kdor ne živi v zvestobi, beži v bodočnost brez solidne podlage ali pa se skriva v preteklosti, t.s.p. beži pred bodočnostjo. Zvestoba je pa ravno krepka, ki združi preteklost in bodočnost in s tem tudi okrepi premično sedanjost. Zvestoba omogoča rast in pravi napredek, kajti vodi spremembe po eni isti poti. Nihče ne more napredovati, če ne koraka naprej, a napredek je prav tako nemogoč, če se vsak korak nameri v drugačno smer. Vsako živo bitje (in vsaka živa skupnost) ima poklic po spopolnjevanju, a to spopolnjevanje je možno le, če so koraki zvesti eni isti smeri, smeri, ki se pojavi iz bistva tistega, ki se potem zvestobe samemu sebi resnično napoti k svetli bodočnosti.

Vse kaže, da je naša skupnost v teku vseh teh let uspešno doumela in utelesila te pojme. Zavesten član slovenske skupnosti dobro ve, da drevo ne more rasti brez korenin (Komar, 1999: 159–168); če so pa korenine krepke, si zna življenje najti pot, pa tudi če drevo trpi nasilje in ga celo sredi gozda poskusijo nekateri posekati in pokončati.

Da je pa ta zvestoba pristna, mora izhajati iz srca. Ne v smislu slepega čustvovanja, ki prej ali slej pelje v polom, temveč v smislu globine. Le zvestoba, ki se rojeva v intimnem jedru osebe, je lahko prava zvestoba. To je pa možno, če oseba ravno v tej globini spozna razloge, zaradi katerih je zvestoba potrebna. Kadar ti razlogi niso jasni, je zvestoba kvečjemu površna in torej kratkotrajna, ali je pa prisiljena in torej vzbudi uporništvu in uniči svobodno spontanost. Tudi takih primerov kratkotrajnosti, uporništvu ali pa nesponantosti poznamo dosti med nami. Vendar, če je zvestoba površna ali pa ne svobodna, prav gotovo ni resnična zvestoba.

Globoko spoznanje omogoča globoko ljubezen; ko človek spozna vrednote, ki mu sežejo v jedro njegovega jaz-a, se njegova afektivnost naravno nagne k objemu teh vrednot, ne da bi kako prisiljevanje bilo potrebno. Ta objem, ki se spremeni v kompromis in zvestobo, se pojavi svobodno in celo svobodo okrepi, ker, če gre za prave vrednote, te pripomorejo k sovpadanju človeka s samim seboj. Zato mora imeti človek razloge za zvestobo na jasnem, in prav tako mora to jasnost pospeševati družba ali skupnost, ki deluje pod načelom zvestobe.

2.3 Zvestoba: izziv za prihodnost

Guardini zvestobo razlaga kot »moč, ki presega čas, t.s.p. spremembe in izgube, vendar ne kot trdota skale, v nespremenljivi stanovitnosti, temveč v doraščanju in živi ustvarjalnosti« (Guardini 1999). Biti zvest, kot rečeno, ne pomeni, da bi človek hotel ustaviti potek časa in spremembe, ki so pod kraljestvom časa neizogibne, temveč imeti korajžjo in moč, da iz globoke zavesti stalno znova objemamo prepričanja, ki smo jih spoznali kot pravilna, in da potom sprememb pripomoremo k rasti in dovrševanju tistega, kar je dobro. Zato je zvestoba krepost, ki omogoča, da premagamo skušnjavo hlastajočega bega k novostim, istočasno pa tudi pretiranega tradicionalizma ali konzervativnosti.

Okamenela konzervativnost se pristnemu življenju upira, prav tako kot zavračanje zvestobe. Zato nastajajo dandanes izredno temeljita vprašanja o smislu nadaljevanja slovenske skupnosti v Argentini, ker seveda razlogi in cilji današnjih članov skupnosti, zlasti mladine, ne morejo biti popolnoma isti kot so bili razlogi in cilji članov prvega rodu izseljencev.

Za prve Slovence v Argentini je bila slovenska skupnost možnost za občestvo z rojaki, katere je doletela ista tragična usoda, in med katerimi je prevladovalo ideološko, versko in nazorsko sovpadanje, istočasno pa je bila – vsaj za nekatere – tudi svojevrstna obramba pred kulturo, ki je bila takratnim beguncem tuja. To zvestobo so podedovali hčere in sinovi, člani drugega rodu, v marsikakšnem primeru pod znakom dolžnosti. Četudi so mnogi člani drugega rodu že sprejeli kot lastno domovino tukajšnjo argentinsko zemljo, je bila zvestoba zanje stik z očetnjo, v pravem smislu besede. Za tretji (kateremu pripadam) in četrti rod (kateremu pripada današnja mladina), je pa položaj spet poseben. Popolnoma vživeta v argentinske družbene kroge ne pojmujejo slovenske skupnosti v smislu obrambe pred tujim, ker nista tukaj na tujem, temveč popolnoma na svojem. Za njiju je zvestoba slovenski skupnosti zvestoba domovini njihovih prednikov, a njun odnos s slovenskim narodom prav gotovo ni isti kot odnos tistih, ki so sredi XX. stoletja pripluli na južna tla Amerike.

Težko bi bilo enotno označiti, katere so značilnosti odnosa današnjih mladih s Slovenijo. Nekateri Slovenijo še nekoliko čutijo kot 'drugo domovino', za druge je domovina starih staršev, za nekatere je vir njihovih globljih ideoloških in verskih prepričanj, za druge morda le delni izvor lastne krvi, za nekatere pa komaj posebna turistična zanimivost za vsaketoliško potovanje. Spet za druge je morda cilj kakšne bodoče selitve, ki jo nekateri imenujejo 'vrnitev', čeprav bi se dalo taki besedi precej ugovarjati. Odnosi današnje mladine s Slovenijo niso enakomerni in zato tudi niso enakovrstni njeni odnosi s slovenstvom.

Ob takem položaju postane razumljivo, da se v krogih današnje slovenske mladine v Argentini na poseben način prenovljeno rojevajo vprašanja, kot: čemu bi morali še s tem naprej? Zakaj bi se, na primer, po celotedenskih šolskih dolžnostih morali zbirati za učenje slovenske slovnice ali slovstva? Zakaj bi še naprej sodelovali pri raznih prireditvah, hodili k slovenski maši, se družili v slovenskih domovih? Takih in podobnih vprašanj se ne smemo bati. Če se jih bojimo, je to lahko znak, da nismo dovolj gotovi o odgovorih, ki bi jih takim vprašanjem lahko dali. Pred takimi vprašanji ne samo, da ne smemo bežati, temveč moramo taka vprašanja celo pospeševati, zlasti v šolskih ustanovah. Če drži, da ni prave zvestobe brez svobode, potem bo držalo tudi sledeče: ako se iz strahu izogibamo takim vprašanjem, bomo lahko povzročili le maškarado zvestobe, ki pa ni resnična. Lahko se opremo na navado ali na kak neosnovan smisel za dolžnost, lahko se zadovoljujemo z mišljenjem, da je tako pač bilo do sedaj in da tako mora biti še naprej. A take 'maškarade' so zgrajene na pesku in se prej ali slej zrušijo. Mlade generacije imajo za take stvari poseben čut in kmalu zaslutijo, da dolžnost zaradi dolžnosti same ali pa s samim razlogom navade ne zadostuje. In res ne zadostuje; človekova volja teži po dobrem, ki je njen naravni cilj. Zato mora ponovno postati jasno, kaj vse dobrega za osebo nudi ta zvestoba, za katero nam gre in ki jo od mladih mnogokrat zahtevamo.

Mladi se morajo ponovno vprašati, zakaj še naprej. Ne iz praznega upornišva, temveč resno in iz pristnega iskanja resnice. Do tega imajo pravico in tudi dolžnost. Skupaj s starejšimi generacijami pa naj iskreno iščejo odgovore, tako da bodo mladi zmožni najti verodostojne cilje z ozirom na bodočnost. Čim jasneje bomo vedeli, zakaj je vredno še naprej vztrajati in ohranjati slovenstvo, lažje bomo vedeli, kam merimo, in tako bomo tudi lažje vedeli kako, kdaj, s kom, s čim, koliko ... Poleg tega pa bomo imeli vsi skupaj tudi močnejši zagon, kakršnega sama navada ali strah ali prazna dolžnost ne zmorejo dati.

2.4 Pogoji za uspeh pri ohranjanju slovenstva v zamejstvu in zdomstvu

Drznem si naštetati nekaj pogojev, ki so po mojem skromnem mnenju kašipoti za uspeh pri namenu ohranjanja slovenstva v zamejstvu in zdomstvu, ki pa lahko tudi koristijo razmišljanju o delovanju v matici, ki si za to ohranjanje prizadeva. To omejeno naštevanje bo seveda lahko vsak izpopolnil na podlagi lastnega razmišljanja in lastnih izkušenj.

- Realističen pogled: Kot član slovenske skupnosti v Argentini menim, da je primerno, da si ponovno in prenovljeno zastavimo vprašanja v zvezi z našo istovetnostjo in našimi cilji. Hvala Bogu in po zaslugi naših prednikov smo si dokaj na jasnem, od kod prihajamo. To je velika prednost. A vsekakor se moramo s ponovnim začudenjem vprašati, kaj smo (kot skupnost), kdo smo (kot posamezniki v zvezi s svojimi koreninami) in kam – kot posamezniki in kot skupnost – gremo in hočemo iti. Glede tega, seveda, se bojo pojavili raznovrstni odgovori, ki zavisijo od razlik med generacijami

in tudi od individualnih razlik oseb znotraj iste generacije. Kaj smo? Argentinski Slovenci? Slovenski Argentinci? Slovenci v Argentini? Argentinci, sinovi/vnuki Slovencev? Kakorkoli naj bi vsak sam odgovoril na ta vprašanja, vsekakor drži, da naš odnos s to južno zemljo – ki je za večino od nas že z vsemi črkami *domovina* – ni isti kot v prvih letih našega skupnostnega obstoja. Na primer, glavna vodilna mesta v društvenih odborih, šolah in raznih organizacijah so dandanes v rokah drugega ali celo tretjega rodu, t.s.p. oseb, ki niso prišle iz Slovenije, temveč so rojene že tukaj. Prevladujoči jezik v pogovorih med prijatelji je vedno bolj španščina in to je seglo tudi v družine. V slednjih se večja število t. i. 'mešanih zakonov', kar je povsem razumljivo. Umestitev mladine v družbene kroge izven skupnosti je tudi postala pomembnejša. Lahko bi naštevali še druge pojave, ki jih tukaj v Argentini lahko vsi brez težav spoznamo. Lahko se ob nekaterih pritožujemo, druge dobrovoljno sprejmemo ... Česar pa ne moremo (ne smemo), je, da bi jih zaradi 'kaprice' ne spoznali kot dejstva. Vsaka rast in tudi vsaka uspešna sprememba je možna le, če sloni na pravem spoznanju; brez postavljene pravilne diagnoze bodo zdravila prav gotovo neučinkovita. Zato ne moremo odlašati z vprašanji o naši identiteti in o stanju stvari v naši skupnosti, ampak morajo ta vprašanja segati čim bolj v globino, ne pa ostati na površini, na zunanjih pojavih, ki so včasih resnični sad notranjosti, včasih pa tudi lahko maskirana laž.

Način življenja, domovinska identiteta, družabne, kulturne, celo zabavne in v mnogih primerih tudi verske navade so se med prvimi Slovenci v Argentini in današnjimi 'slovenskimi Argentinci' dokaj spremenile. Dejstvo, čeprav ne uveljavlja, je kljub temu dejstvo. Lahko si pred njim trgamo oblačila, če se nam to zdi primerno. Lahko se pa tudi ponovno spravimo v resen in iskren pogovor, starejši z mladimi ali mladi s starejšimi, in si zopet postavimo vprašanja, katerih odgovori bi nam dali možnost poživiti motivacijsko moč, da bi to šlo naprej, če Bog da, še na mnoga leta. Ne iz občutka kake zunanje dolžnosti ali dolga, temveč iz prepričanja, ki bije v notranjosti srca, kjer vrednote postanejo 'meso in kri' in nas torej tudi z veseljem spravijo na delo.

- Kreativnost: Marsikdaj si človek misli, da je po nekem dosežku pravilna ohranjevalna stabilnost. In brezdvomno je ohranjanje izredno pomembno, tega se je naša skupnost vedno dobro zavedala. A pozorni moramo biti, da se to ohranjanje ne spremeni v mrzel zastoj. Življenje, pa naj bo to osebno ali socialno, zahteva veliko potrpljenja in moči za zvestobo, istočasno pa zahteva tudi dobro razumljeno aktivnost. Ne prazen pragmatizem ali delo zaradi dela samega, temveč delovanje, ki bi življenje napolnilo z globokim smislom in ki bi postalo tako sodelavec usode.

Kreativnost lahko seveda postane napad proti ohranjanju, lahko je pa tudi polje, na katerem pravo ohranjanje obrodi svoje sadove. Takrat se kreativnost spremeni v pravi napredek, skratka v pravo rast.

Ob priliki debate v zvezi z Evropsko ustavo je takratni papež Janez Pavel II. Opomnil, da »ni pravilno odtrgati korenin, iz katerih prihajamo«. To velja za vsa področja našega življenja. Kot že rečeno, kdor ni zvest svoji preteklosti, samemu sebi laže in ne bo torej nikoli prišel do popolnosti. Kdor ne ve, kaj je bil, torej ne ve, kaj je, ne kaj mora biti. To pa nikakor ne pomeni ostati pri tem, kar trenutno smo, s prekrižanimi rokami; to pomeni rasti – torej iskati nove poti – v tem, kar smo. Poglobitev v tej osnovni zadevi nam bo omogočala razumeti, da ohranjanje in kreativnost nikakor nista v sporu med seboj, temveč se medsebojno dopolnjujeta.

- Kvaliteta: Po mojem mnenju je kulturno delovanje Slovencev v Argentini dokaj kvalitetno. To ni razlog za samozadovoljstvo, temveč izziv za napredek. Kvaliteta je sama po sebi privlačna, zato naravno pripomore k udeležitvi in sodelovanju, celo k požrtvovalnosti.

Če bo naše delo vsakič boljše, bolj kvalitetno, kreativno itd., bo torej pripomoglo k temu, da se kulturnemu delovanju približa vsakokrat več ljudi in z večjim zanimanjem. Res je, da ni to nekaj lahkega. Prvi in drugi rod izseljencev se je dolga leta boril in žrtvoval za ohranjanje slovenske kulture v Argentini. Zdaj je čas, da tretji rod, kateremu spadam, sprejme štafeto in prime za delo. Mnogo žrtvovanja in časa je potrebno, čeprav ima vsak izmed mladih svoje posle na drugih področjih življenja (družina, študij, delo itd.). A dovrševanje lastnih talentov, kateremu je skupnost marsikdaj pomagala, in skupno delovanje sta izredni možnosti za okrepitev korenin in torej tudi za osebno rast.

To nam pa istočasno predstavlja nujnost razmišljanja o tem, kako je lahko to kvalitetno delo čim bolj vključujoče za naše člane in kako lahko pospešuje njihovo osebno rast. Kako lahko osebnostne razlikosti povežemo v skupne interese v prid skupnega dobrega, ne da bi to vključevalo raztopitev posameznikovih značilnosti, kajti enota skupnosti, njen obstoj in razmah bo v prihodnosti možen le, če skupnosti spoštujejo in pospešujejo razvoj in vitalnost posameznikov, ki jo sestavljajo. In posamezniki jo bomo še naprej sestavljali; ne iz same navade, ne iz strahu ali kakšnega praznega smisla za dolžnost, temveč, če spoznamo, da je ta dolžnost polnosmiselno utemeljena na pravih idealih in vrednotah, ki znajo razgibati in navdušiti naša srca, ker se istovetijo z našo osebno dolžnostjo po razvoju. Le tako se bo energija, ki jo posamezniki vlagamo v skupnost, z našim delovanjem pomnožila, namesto da bi se razsušila, posameznike izčrpala in prej ali slej oškodovala življenje skupnosti same.

- Veselo, zdravo in prijateljsko sodelovanje: zvestoba neki skupnosti ni le stvar posameznika. Seveda, konec koncev, imajo odločitve svoj sedež v individualnem srcu vsake osebe. Vendar to srce ne živi samo od sebe. Dejansko, celo osebna rast je možna le v resničnem odnosu z drugimi in v solidarnem sodelovanju z njimi v prid skupnega dobrega. Zato ima družbeno vzdušje pomembno vlogo pri ohranjanju lastne identitete, zlasti pa pri ohranjanju družbene identitete, kot je očitno. Marsičesa bi se ne lotili, če bi ne bili v spremstvu prijateljev, s katerimi z roko v roki sodelujemo.

Slovenska skupnost v Argentini, kar se njenega kulturnega delovanja tiče, velja kot jasen primer. Kjer ni veselega in prijateljskega vzdušja, moči kmalu omagajo in celo pred najboljšimi ideali in načrti lahko izgubimo smisel za spoznanje njihovega privlačnega izžarevanja. Kjer je pa človek obkrožen s prijatelji, nastane ne le več projektov, temveč se tudi lažje zoperstavimo oviram, ki vedno grozijo možnosti vztrajanja.

3 Zaključek

Vse kaže, da dandanes zvestoba nima najboljše ocene. Prav tako tudi identiteta ne. Živimo pač v družbi, ki jo Bauman (2015) označuje kot »tekočo moderno«, v kateri nič in nihče dolgotrajno ne ohranja lastne oblike. Razlogi so verjetno v tem, da se sodobni človek boji, da bi identiteta in zvestoba do nje pomenili nepremičnost in torej ovirali spremembe in s tem možni napredek, da bi vsebovali omejitve in s tem onemogočali svobodo, in da bi vključevali zaprtost in s tem nasprotovali pluralizmu. Vendar nam razmišljanje pomaga, da spoznamo, da je realnost dejansko ravno nasprotna. Nihče ne more pristno napredovati, če ne raste v tem, kar je, se pravi, če ne udejanja lastnih možnosti in če samega sebe izda. Nihče ne more biti res svoboden, če ni samemu sebi zvest, in to pomeni biti tudi zvest svojim koreninam, v kolikor iz njih žarijo pristne vrednote. Nihče tudi ne more drugega (drugačnega) razumeti in globoko spoznati, če sam ne stoji prav na lastnih nogah, se pravi, če ni zares stabilen v svojih vrednotah. Zato je zvestoba bistveni pojem za možno rast, za resnično svobodo in tudi za koristno medsebojno razumevanje. To velja najprej za posameznika, velja pa tudi za skupnost, ki bo mogla res napredovati v isti meri, v kateri bodo njeni člani zvesti do nje in vsak posamezno zvest samemu sebi.

4 Viri in literatura

Bauman, Zygmunt (2015): *Modernidad Líquida*, Buenos Aires, Fondo de Cultura Económica.

Guardini, Romano (1999): *Una ética para nuestro tiempo*, Buenos Aires: Lumen.

Komar, Milan (1999): *Pot iz mrtvila*. Ljubljana: Študentska organizacija v Ljubljani, Študentska zložba.

5 Opombe

¹ Podrobno naštevaje lastnega sodelovanja v slovenski skupnosti v Argentini nima tukaj izrednega pomena. Samo z namenom, da dokumentiram, lahko povem, da sem bil kot član mladinskih organizacij dolga leta njen kulturni referent, pozneje pa tudi kulturni referent Društva Slovenska vas. Že kot odrasel sem med leti 2015–2019 bil tudi kulturni referent krovne organizacije slovenske skupnosti v Argentini, Zedinjene Slovenije. Ustanovil sem humoristično skupino *Collegium Humoricum* (imitacija skupine Les Lutihers v slovenščini), ki je uspešno delovala po slovenskih domovih med letom 1993 in 1996. Nastopal sem kot gledališki igralec najprej na odru Slovenske vasi, pozneje tudi kot član *Slovenskega gledališča Buenos Aires* v Slovenski hiši. Z leti sem postal tudi režiser Gledališke Skupine Slovenske vasi, s katero smo kot prva gledališka skupina iz Argentine gostovali s turnejo v Sloveniji leta 2004 z dvanajstimi predstavami igre *Barka brez ribiča* Alejandra Casone. Poleg režije sem pričel sodelovati tudi kot avtor raznih recitacijskih predstav, zlasti *Spominskih proslav*, ki so bile uprizorjene na raznih odrih slovenske skupnosti v Argentini. Bil sem tudi član in pozneje začasni pevovodja Mešanega Pevskega Zbora župnije Marije Kraljice ter dveh glasbenih ansamblov, posvečenih mednarodni rock-glasbi in tudi slovenski glasbi. Z leti sem se lotil tudi skladbe, za kar pričajo razne mašne kompozicije za mnoge pevske zборе v naši skupnosti (v Slovenski vasi, v Slovenskem domu San Martín, v Našem domu San Justo in v Mendoza). Skupaj z Magdaleno Jerman sva avtorja glasbene povesti *Utrip*, katero sva tudi v živo uprizorila leta 2012 in 2013. Leta 2018 je Slomškov dom tudi uprizoril lastni muzikal *Kerigma*, nanašajoč se na dogodke Velikega tedna. Ob začetku tisočletja sem bil najprej pomočnik nato pa filozofski delegat *Slovenske kulturne akcije*, s katero še vedno sodelujem s predavanji. Enako sodelujem tudi s filozofskimi predavanji za mladino v naši skupnosti. Pisal sem razne članke in pesmi v reviji *Slovenka vas*, *Glas mladine*, *Mladinski list* (v Slovenski vasi), v reviji *Duhovno življenje* in časniku *Svobodna Slovenija*, ter v akademski reviji *Meddobje*.

² To misel je ne le v naši slovenski skupnosti temveč v katoliških filozofskih krogih še posebno razširil slovenski filozof v Argentini, dr. Milan Komar. Ena od glavnih točk njegovega nauka je teza o »premiku uresničevanja lastnega bistva« (*kínesis eidopoiós* ali *eidopóiesis*), ki jo je povzel iz Sv. Maksima spoznavalca. Komar se je rodil v Ljubljani l. 1921, kjer je tudi študiral pravo, vendar je študije zaradi zgodovinskih razmer dokončal pozneje v Turinu, kjer je dosegel doktorat. Leta 1947 je z družino potoval v Argentino. V tovarni, kjer je dobil službo, ga je dr. D'Alfonso našel, ko je med počitkom bral v latinščini. Učil je latinščino in podajal tečaje in predavanja za *Cursos de Cultura Católica*, pozneje pa tudi v *Instituto de Cultura Hispánica, F.A.S.A.M., Institutos de Cultura Religiosa Superior de Buenos Aires, Consudec, Instituto Sagrado Corazón*, v semenišču *San Isidro* in končno postal profesor Étike in Moderne filozofije na *Universidad Católica Argentina*, katere Filozofske fakultete je bil tudi dekan. Leta 1992 ga je papež Janez Pavel II. imenoval komandanta vitezov sv. Gregorija Velikega. Umrli je v Buenos Airesu 20. januarja 2006, pokopan pa je, kot je sam želel, v Sloveniji, na ljubljanskih Žalah. V Argentini obstaja *Fundación Emilio Komar*, ki je posvečena poglobitvi in razširjenju Komarjevega nauka, v Sloveniji so pa to nalogo pričeli najprej posamezniki, l. 2017 je pa z istim namenom bil ustanovljen zavod *Philosophia Perennis*. V čast mi je, da sem član obeh ustanov. Ta spis ima očitno »Komarjev« navdih.

REGIONALNA IDENTITETA NA DVOJEZIČNEM KOROŠKEM

REGIONAL IDENTITY IN BILINGUAL CARINTHIA

dr. Miha Vrbinc (michael.vrbinc@bildung-ktn.gv.at), dr. znanosti, je profesor slovenščine in nemščine, ravnatelj Zvezne gimnazije in zvezne realne gimnazije za Slovence v Celovcu (od 2003), strokovni nadzornik za slovenščino (od 2015), napisal je učbenik ter vrsto strokovnih besedil. Prejel je častni znak za interkulturnost Republike Avstrije.

Avstrija

Povzetek

Vprašanje ohranjanja identitete je povezano z razvojem le-te skozi čas in tudi z možnostmi izobraževanja, dela in življenja v določeni regiji. Manjšinsko šolstvo na Koroškem je izobraževalna ponudba, ki omogoča razvoj regionalne dvojezične (in večjezične) identitete.

Abstract

The issue of preserving identity is connected with its development through time and with the possibilities of education, work and life in a particular region. Minority schools in Carinthia are an educational offer that enables the development of a regional bilingual (and multilingual) identity.

Ključne besede: dvojezično šolstvo, dvojezičnost na Koroškem, regionalna identiteta.

Keywords: bilingual schools, bilingualism in Carinthia, regional identity.

1 Uvod

V prispevku izhajam iz dejstva, da posameznikova identiteta ni ena sama, osebnost sestavlja vrsta podidentitet ali delnih identitet od na primer socialne, jezikovne, verske, ideološke do skritih vplivov na to, kar oblikuje človeka. Pogled na razvoj manjšinskega šolstva na avstrijskem Koroškem predstavlja vpliv izobraževanja na oblikovanje regionalne identitete. V podporo oblikovanju take istovetnosti so razni pedagoško-didaktični pristopi, ki zagotavljajo kontinuiteto dvojezičnega oz. slovenskega izobraževanja. Dobro znanje jezika je namreč osnova za uresničevanje in ohranjanje vsega, kar je pomemben del posameznikove osebnosti in obsega vedenje, znanje in zavedanje na področjih zgodovine, kulture in jezika.

2 Podobe identitete

Vprašanje identitete ni enoznačno, predvsem nanj ni mogoče odgovoriti brez ozira na okolje, v katerem živimo. Raziskovanje človekove istovetnosti – odgovor na vprašanje, kdo da sem – je pripeljalo do mnogih odgovorov od tega, da imamo eno identiteto, do multikulturne, multietične, transkulturne in dvo- in večjezične istovetnosti.

Novejša raziskava o identiteti mladih oz. njihovem razumevanju etnične identifikacije je pokazala, da je problematika že v terminologiji in primernosti nekaterih bistvenih pojmov: »Ali je denimo sploh primerno govoriti o *Slovencih* ali o *slovenski manjšini* oziroma *narodni skupnosti* ali *skupini* v Avstriji? Gotovo delež med bralci ni majhen, ki bi alternativno predlagali na primer uporabo kategorije *slovensko govoreči avstrijski državljani* ali kakšno drugo kategorijo, ki meri bolj na jezikovne sposobnosti kot pa na etnično ali narodno pripadnost. In prav gotovo podpirajo sodobni razvoji (ne)etničnega in (ne)narodnostnega identificiranja tovrstno gledanje.« (Obid, 2018: 97)

Z analizo življenjskih zgodb – to je metodološkim biografskim pristopom – je politologinja in publicistka Štefka Vavti našla in razvila deset različnih identitetnih tipov, za katerih opis so bile pomembne te kategorije: »družinsko ozadje, vključenost v manjšinske organizacije, obisk dvojezičnih šol, biografske posebnosti in prelomnice, politično in/ali kulturno delovanje, uporaba raznih identifikacijskih slovničnih oblik in podobni dejavniki, ki med drugim kažejo na identifikacijo ali pa na oddaljevanje od svojega etničnega slovenskega izvora.« (Vavti, 2012: 21) Ti identitetni tipi pri mladih na dvojezičnem Koroškem so: zakoreninjeno-tradicionalna, angažirano-politična, ambivalentna, kritično persistentna, dvojna, prilagojena, simbolična, kozmopolitska, mnogoplastna, reaktivirana identiteta. (prav tam) Potreben pa je vsekakor empatičen pristop do posameznikove opredelitve: »Če govorimo o etnični ali narodnostni identiteti, se moramo vsekakor zavedati, da imamo

lahko opravlja s konflikti, ki segajo na ravni posameznikove subjektivnosti v nezavedne plasti človeške psihe, kjer skrito oblikujejo individualna zaznavanja in socialno vedenje.» (Obid, 2018: 101)

3 Razvoj manjšinskega šolstva na Koroškem

Kako se odziva izobraževanje, šola in šolski pouk na to dejstvo raznolikega razumevanja lastne identitete, lastnega izvora in uresničevanja tega, kar smo podedovali in kar nosimo in dajemo naprej kot identiteto naslednjim rodovom?

Da bi to bolje razumeli ob primeru koroških Slovenk in Slovencev, velja opraviti manjši družbenozgodovinski ekskurz o razvoju manjšinskega šolstva na Koroškem.

Plebiscitno leto 1920 je na Koroškem pomenilo nadaljevanje predvojnega utrakvističnega šolskega sistema, slovenščina je bila pomožni jezik za učenje nemščine. Po prepovedi slovenščine v dobi nacizma v javnosti – in s tem tudi v šolah, je uredba provizorične koroške vlade 3. 10. 1945 vpeljala na južnem Koroškem obvezni dvojezični pouk na prvih treh šolskih stopnjah in od četrte stopnje naprej slovenščino kot predmet. Štiri leta po podpisu Avstrijske državne pogodbe je ta ureditev bila – tudi po pritiskih protislovenskih organizacij – spremenjena z manjšinskim šolskim zakonom za Koroško z 19. 3. 1959. Od tedaj velja načelo prijave k dvojezičnemu pouku oz. pouku slovenščine, glede veljavnostnega območja pa so določili tiste občine, v katerih so ob začetku šolskega leta 1958/59 na ljudskih in glavnih šolah poučevali dvojezično.

Sledilo je več novelacij manjšinskega šolskega zakona – najpomembnejše so: 1988 uvedba v zakonu tako imenovanih 'timskih učiteljev', 1990 možnost ureditve dvojezičnega pouka ob trajni potrebi zunaj veljavnostnega območja manjšinskega šolskega zakona (na tej osnovi je – poleg zasebne Mohorjeve – bila ustanovljena javna dvojezična ljudska šola v Celovcu), od 2001 je pouk za prijavljene otroke dvojezičen na vseh štirih šolskih stopnjah ljudske šole.

Po najnovejši šolski reformi iz leta 2017 se mora manjšinsko šolstvo ustrezno ukvarjati in spoprijeti z novimi izzivi zaradi novosti v šolski avtonomiji, pri organizaciji šolske uprave – z uvedbo Izobraževalne direkcije – in pouka (ob novih učnih načrtih in uvedbi novih oblik preverjanja kompetenc in učnih dosežkov). Šolskoavtonomne svoboščine zahtevajo dober kvaliteten menedžment, najboljše vodje šol in potrebam ustrezno nadaljnje izobraževanje pedagogin in pedagogov.

Možnosti neprekinjenega in trajnostnega dvojezičnega izobraževanja na Koroškem so dane, so pa odvisne od volje vzgojnih upravičenk in upravičencev. Nekdanji strokovni nadzornik Teodor Domej vidi glede vlog in položaja slovenščine v koroških šolah največjo razliko v tem, da se morajo nemščine na-/učiti vse učenke in učenci in da v nasprotju s tem izberejo vzgojni upravičenci pouk slovenskega jezika, se zanj odločijo – ali pač ne.

Načelo prijave zahteva zavestno odločitev staršev (vzgojnih upravičencev), da prijavijo otroka k dvojezičnemu pouku. Odločitev o tem, katero šolo bo obiskoval otrok po štirih letih ljudske šole, pomeni tudi odločitev o tem, ali in v kateri obliki se uči slovenščine na nadaljnji izobraževalni poti. Na Zvezni gimnaziji in zvezni realni gimnaziji za Slovence je slovenščina učni jezik. Na srednjih šolah in nižjih stopnjah gimnazije se ponuja slovenščina kot alternativni obvezni predmet ali kot prosti/fakultativni predmet. Številke kažejo, da se na tem prehodu zgublja mnogo potenciala, kar otežuje razvoj žive dvojezičnosti z nemščino in slovenščino, kajti jezikovno znanje, pridobljeno med dvojezičnim poukom na ljudski šoli, se ne izgrajuje, razširja, pogloblja, pospešuje več ustrezno.

Tudi prehod na višjo stopnjo, po obveznem šolanju, lahko pomeni prekinitve dvojezične izobraževalne poti. Mogoče je nadaljevati pot na višji stopnji ZG/ZRG za Slovence, na Dvojezični zvezni trgovski akademiji in na Višji šoli za gospodarske poklice Št. Peter, kjer sta učna jezika nemščina in slovenščina, ali pouk slovenščine kot alternativnega ali prostega predmeta na drugih gimnazijah in poklicnoizobraževalnih višjih šolah.

Za razvoj kakovosti pouka se ukvarjajo – ob podpori zveznega ministrstva za izobraževanje – delovne skupine praktikov in znanstvenikov s temi temami:

- osnovna kompetenca *branja v slovenščini* na primarni stopnji
- vpeljava in spremstvo neprekinjene *jezikovne izobrazbe od otroškega vrtca do konca ljudske šole* na področju dvo- in večjezičnega izobraževanja
- razvoj *koncepta za učbenike* za slovenski jezikovni pouk na primarni stopnji
- razvoj *priročnika za kontinuirano učenje in usvajanje jezika* na izobraževalnih prehodih
- povezovanje in vpeljava *imersijskih modelov* v dvojezičnem pouku manjšinskega šolstva na Koroškem
- *priročnik za pouk matematike v slovenščini* na ljudski šoli
- *učno gradivo* za slovenščino na sekundarni stopnji I
- *digitalno učenje* v pouku slovenščine
- razvoj nalog za *zrelostni in diplomski izpit v slovenščini*.

Že iz projektnih tem je razvidno, da so to izzivi in obenem priložnosti za kakovostno ponudbo dvojezičnega pouka in pouka slovenščine na Koroškem kot posebnosti regionalnega izobraževanja.

4 Vplivi na razvoj identitete v sožitju

In kako je ta potek vplival na razvoj identitete na Koroškem živečega Slovenca, koroške Slovenke, avstrijskega Slovenca, dvojezične Korošice, evropsko-avstrijsko-slovenskega državljan, koroške Evropejke s slovenskim maternim jezikom, dvojezičnega Evropejca – in verjetno bi našli še kakšno varianto, ki pač ne ustreza več tradicionalni definiciji »*Slovenec sem, Slovenec sem*«, tako je mati djala«, pač pa odslikava to, da živimo rod za rod v sožitju – in dosti časa od tega tudi v nasprotovanju – z večinskim narodom na Koroškem in si moramo zato najti in ustvariti identiteto, ki se razlikuje od slovenske v matični Sloveniji, a tudi od avstrijske v državi, v kateri živimo?

Kaj je vplivalo na zgoraj omenjeno različno razumevanje in uresničevanje identitete? Gotovo so to izkušnje iz več kot 1300 let trajajočega sožitja Slovanov in Germanov v sončni deželi Koroški. Slovenski knezi so prosili Bavarce za pomoč – prišli so, sožitje se je začelo s počasnim prevzemom vladnih pozicij v deželi – Slovenci pa so večinoma pridno delali na poljih. Ob poskusih izravnave položaja se je vmešaval tretji faktor, Turki, ki so hoteli po svoje urediti življenje v Evropi. Šestnajsto stoletje oziroma reformacija je prinesla na kulturnem področju lepo sožitje – kako drugače si ne moremo razložiti denarno pomoč ob izdaji prvega slovenskega svetega pisma, katerega precej izvodov je ostalo na Koroškem. V tem času je na jezikovnem področju izšel celo štirijezični Megiserjev slovar, izjemen kulturni dosežek tega časa in obenem dokument enakopravnosti jezikov v tem prostoru. Podoben položaj najdemo šele spet ob začetku 19. stoletja z Urbanom Jarnikom in medkulturno revijo Carinthio. Druga polovica 19. stoletja je ob vsem zbujanju nacionalizma prinesla tudi pozitivne stvari: ozaveščenje in samozavest, ki sta omogočala drugačno obliko skupnega življenja, ne podložništva, marveč enakopravnosti, kar pa se je žal pokazalo le na področju kulture, umetnosti. Tu govorimo o ustanovitvi Mohorjeve družbe in alfabizaciji in literarizaciji slovenskega človeka, za katerega je Celovec bil pomembno središče družbenega in kulturnega razvoja. A razvoj slovenske narodne identitete na Koroškem so onemogočale močnejše raznaradovalne sile, kot prikazuje zgodovinar Teodor Domej:

»Medtem ko so se odvijali tabori, se je začela prenova organizacije koroškega šolstva na osnovi zakona o ljudskih šolah, sprejetega leta 1869. Področje izobraževanja je bilo trdno v rokah koroškega nemškoliberalnega tabora. Koroška je dobila deželni šolski svet, okrajne in krajevne šolske svete, učiteljske kot izobraževalno ustanovo, deželne in okrajne šolske nadzornike itd. Na vodilnih položajih so bile skoraj brez izjeme osebe, ki so odklanjale emancipacijo slovenščine. Med njimi je bilo tudi nekaj po rodu Slovencev. Deželni šolski nadzornik in glavna gonilna sila pri uvedbi in kolikor mogoče restriktivnem izvajanju t. i. utrkvističnega šolstva je bil v Železni Kapli rojeni dr. Josef Gobanz (1831–1899), ki je skoraj polna tri desetletja krojil osnovno šolstvo na Koroškem. Njegov brat Aleksander je bil predsednik 1868 ustanovljene kapelske Slovenske čitalnice in leta 1868 podpisnik sklica bistrškega tabora.

27

V tem duhu in okolju je torej nastajalo in se razvijalo na Koroškem taborsko gibanje. Prvič je prišlo do masovnega odziva na osrednje zahteve slovenskega narodnopolitičnega programa, katerega jedro je nastalo leta 1848. Odziv je bil dvojne vrste. Organiziranost Slovencev, ki so zahtevali jezikovno in narodno enakopravnost, je dosegla stopnjo političnega društva šele, ko je bila leta 1869 ustanovljena 'Trdnjava'. Prišlo pa je tudi do poglobljene dvojne diferenciacije med Korošci slovenskega jezika, ki se je odražala v ustanovitvi različnih in med seboj konkurenčnih političnih organizacij. Na podeželju so prevladovala katoliško-konstitucionalna (konservativna) društva. V 'Trdnjavi' so se kmalu po ustanovitvi uveljavili predstavniki te usmeritve in slovensko narodnopolitično gibanje je dobilo močan katoliško konservativni predznak, kar je t. i. nemško liberalnemu taboru olajšalo politično taktiko in strategijo protislovenskega delovanja. Koroške politične elite so sestavile pripoved o večvrednosti nemške kulture in posledično tudi človeka, vključno s trditvijo, da sožitje motijo Slovenci. Motilce družbenega miru so videle v deželi in v sosednjih slovenskih pokrajinah, ne nazadnje pa so jih motila tudi ustavna določila o enakopravnosti narodnosti. Del Korošcev slovenskega jezika je ponotranjil to pripoved in stereotipi so se utrdili. Na teritoriju, kjer je prevladovalo prebivalstvo slovenskega jezika, je pod vodstvom asimilacionistov nastala mreža organizacij, ki so nasprotovale slovenskim emancipacijskim ambicijam. Zaradi neenake volilne pravice in neupoštevanja jezikovne pripadnosti prebivalstva pri razmejitvi dežele na volilna okrožja so dosegali večje volilne uspehe kot zagovorniki narodne enakopravnosti. Ne glede na precejšnjo šibkost slovenskega političnega gibanja pa je slovensko narodnopolitično gibanje le postalo del koroške družbene stvarnosti. Da je 1. septembra 1871 v podeželskih občinah velikovškega volilnega okraja prodrli Andrej Einspieler, je pripisati taborskemu gibanju, ki je nekoliko utrdilo slovenske narodnopolitične strukture. Začelo se je obdobje, ko je Einspieler zasenčil vse druge predstavnike slovenskega narodnopolitičnega gibanja. Politično društvo 'Trdnjava', ki je v svojem začetnem obdobju združevalo osebe liberalne in katoliško konservativne orientacije, pa je še v času taborov začelo zgubljati slogaški značaj. Začelo je pešati in konec leta 1875 je povsem ugasnilo. Slovenci na Koroškem potem do leta 1890 niso imeli zastopniške organizacije. Tedaj je nastalo 'Katoliško politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem'. Prav tako do leta 1882, ko je začel izhajati 'Mir', niso imeli regionalnega slovenskega političnega časopisa.« (Domej, 2021: 206)

Dvajseto stoletje se je začelo z dvema katastrofama, ki sta seveda vplivali tudi na sožitje na Koroškem in ki delujeta kot travma, nezaupanje, prastrah ali kakor hočete to poimenovati še dandanes.

To nezaupanje onemogoča sožitje, enakopravnost. Pokaže se na primer ob učenju slovenščine. Slovenščina ni emocionalno nevtralen jezik kot na primer angleščina ali francoščina, še nekaj se ji pridruži, kar nima nič opraviti z jezikom

samim po sebi, z jezikom kot sredstvom sporazumevanja, ampak gre globlje na ravan občutkov, emocij in se izraža v izjavah kot »Kaj pa boš s slovenščino?«, »Slovenščina je tako težaven jezik!« in podobno. In te izjave slišimo celo tedaj, ko gre ob današnjem med- in popandemičnem položaju glede zaposlovanja ob znanju slovenščine za jasno prednost pri iskanju službe. Neenakopravnost se pokaže v uporabi slovenščine, ki naj bi bila drugi deželni jezik, pa je glede veljave okrnjena na nekaj občin ali pa je s spretno politiko dezinformacije neznano, kje jo lahko uporabljaš. Neuravnovešenost se pokaže še na mnogih drugih področjih, v malem krogu na vasi, v večjih družbah, deloma tudi v Cerkvi — povsod tam, kjer slovenščina ni samoumevna, ampak je nanjo treba vedno spet opozoriti, povedati, da naj bo naslov brošure dvojezičen, zahtevati, da je del proslave tudi v slovenščini in tako naprej. Vse to pa zahteva veliko energije — energije, ki je potrebna za samozavest, da si upaš povedati svoje želje, energije, ki je potrebna za dodatno pozornost, da ne bi kje spregledal potrebno opozorilo, energije, ki je potrebna za utišanje strahu, da te ne bi kdo kritiziral in zmerjal za večnega nezadovoljneža — energije, ki jo mora dajati posameznik, da se lahko uveljavi kot človek s svojo identiteto, osebnostjo. Zato ni čudno, da marsikdo omaga, in ne more ali noče več porabiti energije in se odloči za pot najmanjšega upora. Ob tej potratu energije pa tudi ni čudno, da pripadnik manjše (narodne) skupnosti včasih spregleda dobronamernost soljudi, da ne vidi njihove dobre volje in ne sliši njihovih predlogov ali pa takoj posumi, da tiči za njimi kaka skrita zahteva. Ob stalnem naprežanju in skrbi zase ne vidi na primer rastočega zanimanja za učenje slovenščine, pripravljenosti zakonodajalca, da zavaruje pravice manjšin, želje posameznikov do pogovora in odkritosrčnega prijateljstva, novih idej na področju kulture — kot na primer ob številnih dogodkih in prireditvah v spominskem letu na 100-letnico koroškega plebisicta z jasnim DA za dvojezično Koroško – CarinthiJA 2020, odprtih korakov v prihodnost tako v političnih kot tudi cerkvenih krogih, ampak se zgrbi vase in pokaže navzven le bodice kot jež, ki skuša preživeti v nevarnem okolju. Vsakršno zapiranje vase pa je znak lastne negotovosti, ki pa je spet odraz družbe, v kateri živimo in ki nas vzgaja.

Sožitje je onemogočeno tam, kjer se kdo boji, da bi izgubil del samega sebe, del identitete, del svojega sveta, ki mu je pomemben in ki ga karakterizira kot osebnost, kot človeka.

Zato so potrebne skupnosti, v katerih se to ne zgodi. V takih družbah gradi sožitje na skupnem interesu, ki prevladuje, ne sme pa zahtevati, da bi si podredilo ostale elemente osebnosti. Torej: pripadnost neki skupini ne sme zbrisati karakterja posameznega člana, kot se to zgodi na primer v skupnostih, kakršne so vojske, strogo organizirana stranka ali sekta in podobno, kjer so interesi posameznika povsem podrejeni skupnosti.

Kaj je torej potrebno za razvoj lastne identitete v duhu sožitja? Popolna svoboda posameznika pri izbiranju družbe in v življenju znotraj nje, kar se izraža v toleranci in pravičnosti, kajti če samega sebe lahko uresničujem, ne čutim potrebe, da bi vladal drugemu in ga podredil svojim željam. Obenem je treba vzpostaviti skupne elemente, ki združujejo posamezne svetove, in na osnovi tolerance in pravičnosti je pripravljenost za vzpostavitev takih elementov seveda velika; ob primeru narodnostnih skupnosti se to pokaže predvsem na področju znanja – drugega – jezika, jezika narodne skupnosti. Znanje sosedovega jezika je močan povezujoč element, zato je vse, kar se dogaja na področju izobraževanja, vredno naše podpore.

5 Zaključek

Kako torej ohraniti in graditi identiteto? Potrebni so ljudje z močno osebnostjo, kakor je to zapisala Maja Haderlap: »ko bi imeli ljudi, kot biserovina spojene, ne z mehkužnim telesom, ko bi namesto jecljanja krstili s krikom vsak dan!« V sebi trdnih značajev drugačnost soljudi ne vrže s tira, marveč jih spodbuja v odkrivanju skupnega, ne da bi zasuli to, kar je posebno.

Kako torej ohranjamo slovenski del identitete Korošic in Korošcev?

S ponosom in zavedanjem

- o zgodovini – npr. s spominjanjem in vedenjem o preživetju tudi 80 let po pregonu slovenskih družin iz Koroške,
- o kulturi – npr. kot ustvarjalke in ustvarjalci, a tudi kot zveste spremljevalke in spremljevalci pisateljskih del in gledališkega, filmskega, likovnega in glasbenega ustvarjanja – v literarni reviji Rastje, Florjana Lipuša, Maje Haderlap, Petra Handkeja, Tonča Feiniga, Katarine Hartmann, Bernarde Fink ...,
- o jeziku – s stalno rastjo znanja dveh – in več – jezikov ob ustrezni didaktiki slovenščine, da se je učimo z veseljem in uspešno.

Vprašanje identitete je večplastno, kakor je večplastna tudi posameznikova identiteta. Na avstrijskem Koroškem živimo identiteto (tudi) v znamenju sožitja, ki sloni na tradiciji slovenskega življa na Koroškem, ki se je razvijal ob nemškem, kljub njemu in vendar tudi z njim v današnjo in prihodnjo posebno regionalno identiteto koroškega Slovenca in koroške Slovenke.

6 Literatura

Domej, Teodor (2021): »Pokažimo, da še tudi mi Koroški Slovenci živimo!« Ob stopetdesetletnici taborskega gibanja na Koroškem. *Rastje, Revija za literaturo, ustvarjalnost in družbena vprašanja*. Številka 15, leto 2021, str. 181–206.

Obid, Milan (2018): Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu v Avstriji. V Milan Obid (ur.): *Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu* (str. 97–131). Ljubljana (= Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi; zv. 2).

Vavti, Štefka (2012): »Včasih ti zmanjka besed ...« *Etnične identifikacije pri mladih Slovenkah in Slovencih na dvojezičnem avstrijskem Koroškem*. Celovec: Založba Drava.

7 Opomba

Besedilo je razširjen, v tržaški Mladiki 7-8/2020 objavljen povzetek daljšega avtorjevega prispevka z naslovom *Trenutno stanje dvojezičnega šolstva na Koroškem*, napisanega za referat na simpoziju *gemeinsam2020skupno* 3. 7. 2020, ki je jeseni 2020 izšel v zborniku o tem simpoziju Mohorjeve družbe v Celovcu.

JEZIK + KULTURA = IDENTITETA

LANGUAGE + CULTURE = IDENTITY

dr. Elisabetta Kovic (elisabetta.kovic@istruzione.it), univ. dipl. iz političnih ved (predbolonjska) – mednarodni študijski program, je ravnateljica večstopenjske šole v Gorici, Deželni šolski urad Furlanije Julijske krajine. Ima 33 let izkušenj z delom na področju vzgoje in izobraževanja.

Italija

Povzetek

Sta jezik in kultura dovolj za graditev, ozaveščanje in ohranjanje narodne identitete? Slovenski značaj šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji je zakonsko predpisan, pa vendar se je v letih njihova identiteta močno spremenila. Kar nekaj dejavnikov je vplivalo na to spremembo, bodisi zgodovinskih bodisi demografskih. Porast neslovenskih otrok v slovenskih šolah prav gotovo postavlja pod vprašaj njihovo identiteto. Kako naj slovenska šola v Italiji še naprej ohranja slovenski značaj? Ali identiteta in narodna zavednost sovpadata?

Abstract

Are really language and culture enough to build, raise awareness and preserve national identity? Slovenian character of all schools with Slovenian teaching language in Italy is legally prescribed, however their identity strongly changed over the past years. It was due to more than one factor both historical and demographical. The continuously raising number of non-Slavic children in Slovenian schools questions their identity. How can Slovenian school in Italy still preserve its specific Slovenian character? Do identity and national consciousness coincide?

Ključne besede: identiteta, jezik, kultura, manjšina, narodna zavednost.

Keywords: identity, language, culture, minority, national consciousness.

30

1 Uvod

Z vprašanjem, ali sta jezik in kultura dovolj za graditev, ozaveščanje in ohranjanje narodne identitete, se v Italiji srečuje tudi slovenska šola. V pričujočem besedilu bom poskusila pokazati, kako slovenska šola v Italiji uspešno kljubuje demografskemu padcu s smotno promocijo in širjenjem slovenskega jezika in slovenske kulture med pripadniki večinske jezikovne skupnosti. Poskusila bom nato odgovoriti na vprašanje, kako naj slovenska šola v Italiji še naprej ohranja slovenski značaj, ki je zakonsko predpisan, in ugotoviti relacije med pojmom identitete in narodne zavesti in kakšen pomen imata ti dve besedi za slovenski zamejski prostor.

2 Jezik, kultura in identiteta

Jezik, kultura in identiteta so trije zelo preprosti pojmi, ki pa jih le z veliko težavo obrazložimo vsakega zase, saj so med sabo zelo tesno povezani.

Jezik in kultura sta prav gotovo orodje in hkrati tudi zaklad, ki kažeta pripadnost določenemu narodu in njegovi jezikovni skupini. Posledično sta pri večinskem narodu jezik in kultura vidni element prepoznavnosti manjšine. Jezik ni le sredstvo komuniciranja. Jezik je v prvi vrsti simbol narodne pripadnosti, je pa tudi pomemben dejavnik na mnogih drugih področjih (ekonomskem, izobraževalnem, političnem, športnem in rekreacijskem, kulturnem, itd.) in zato predstavlja dodano vrednost vsakega nacionalnega teritorija, še posebno na obmejnih, narodnostno in kulturno mešanih območjih.

Težje je definirati pojem kulture. Običajno jo povezujemo z različnimi oblikami umetniškega ustvarjanja in zato naj bi bila kultura specifično človeška posebnost. V kulturologiji je definicij kulture kar nekaj, čeravno se najbolj prepoznavam v tisti široki klasični definiciji, ki trdi, da je kultura kompleksna celota, ki vsebuje znanje, vero, moralo, umetnost, zakone, tradicije ter šege in navade, ki jih človek pridobi kot član družbe. Po vsej verjetnosti bi lahko trdili, da si človek okolje nenehno prisvaja, ga preoblikuje in prilagaja svojim preživetvenim potrebam. V času si je izdelal umetni simbolni sistem kulture, kar v različnih skupnostih in časovnih obdobjih ustvarja veliko raznolikost. Ta simbolni sistem kulture pa človek ohranja in prenaša s tradicijo in se v tem sistemu odraža v jeziku.

Jezik in kultura torej osmišljata življenje, povezujeta ljudi v skupnost in jo opredeljujeta. Vendar pa je običajno prav jezik tisti element razlikovanja, ki opredeljuje pripadnost določeni etnični, kulturni ali narodni skupini. Jezik je v prvi vrsti osnovno sredstvo komuniciranja in sporazumevanja med člani skupnosti. To pomeni, da jezik odigra vlogo identifikacije posameznika z etnično skupnostjo. Bolj kot isti družbeni ali ekonomski položaj, ista vera ali ideološko prepričanje, je isti jezik tisto, kar povezuje ljudi med sabo. Francoski pravnik in odločni zagovornik federalizma Guy Maurice Héraud v svojem delu, ki nosi naslov *Peuples et langues d'Europe* (1966), trdi, da bi na našem planetu ne bi obstajala niti ena etnija, če bi vsi ljudje govorili isti jezik. To pomeni, da je jezik osnova, na kateri sloni oblikovanje etnične skupnosti in istočasno posameznikova opredelitev pripadnosti etnični skupnosti.

Če je jezik v prvi vrsti osnovno sredstvo sporazumevanja med člani skupnosti, je pa tudi res, da je jezik *vsebina kulture*, ki se pri sporazumevanju prenaša med govorci iste jezikovne kode.

Od treh navedenih pojmov pa je prav gotovo še najbolj zapleten pojem identitete. Identiteta je pojem, ki opredeljuje tako posameznika kot družbo. Na ravni osebnih odnosov je identiteta osebni odnos med mano in drugim, kjer drugega sprejemam kot tistega z enakovrednimi vrednotami, potrebami in ideali. Z drugimi besedami: identiteta je odgovor na vprašanje »Kdo sem?«. Sociolog Zygmund Bauman (2003) pojem identitete razlaga kot nenehno iskanje ravnotežja med istostjo in drugačnostjo, med svobodo, kjer posameznik izstopa v drugačnosti, edinstvenosti, in med varnostjo, kjer posameznik išče varen občutek sprejetosti. Ker smo ljudje socialna bitja, smo stalno v interakcijskem stiku z drugimi ljudmi/identitetami in se tako opredeljujemo do različnih skupin (etničnih, jezikovnih, verskih, nacionalnih, profesionalnih). To pa je kolektivna ali skupinska identiteta. V to zadnjo skupino sodi etnična identiteta. Le-to lahko definiramo kot pripadnost skupini, ki jo povezujejo skupni jezik, skupna kultura, skupni geografski položaj, skupna domovina in zgodovinski spomin.

2.1 Slovenska šola v Italiji med asimilacijo in deasimilacijo

Šola sodi med glavne družbene institucije, ki vplivajo na uvajanje posameznika v okolje in njegovo kulturo.

Slovenska šola v Italiji se je v času zelo spremenila. Splošne normativne in sistemske spremembe, ki so od šestdesetih vse do srede osemdesetih let 20. stoletja globoko preobrazile šolstvo v Italiji, so močno vplivale tudi na našo slovensko šolo. Zakon št. 1012 iz leta 1961 je slovensko šolstvo v Italiji končno umestil v italijanski pravni red. V njem se poudarja, da v otroških vrtcih, osnovni in višji srednji šoli poteka pouk v maternem jeziku otrok in da se poleg italijanskih šol lahko ustanavljajo tudi šole s slovenskim učnim jezikom. V svojem drugem členu pa zakon določa, da so šole s slovenskim učnim jezikom v Gorici in Trstu namenjene pripadnikom slovenske jezikovne skupine, ki imajo bivališče na tem teritoriju.

Vse do osemdesetih let prejšnjega stoletja se problem vpisovanja v šole s slovenskim učnim jezikom sploh ni postavil. Normalno je bilo, da so otroci pripadnikov manjšine obiskovali slovensko šolo, otroci italijanske večine pa italijansko. Vpis otroka italijanskih staršev v šolo s slovenskim učnim jezikom je bil izredno redek pojav. Seveda se pa niti v tem obdobju stvari niso odvijale same po sebi. Pomembno je razumeti, da je bil v 60. letih v zamejstvu še močno navzoč silovit spomin na tiste, ki so bili za časa fašističnega režima nasilno preganjani, če so uporabljali slovensko besedo. Marsikdo se torej ni bil še pripravljen oz. se tedaj ni še želel izpostavljati. Po drugi strani pa se prav v 60. letih začne pojavljati v teoriji jezikovnega načrtovanja pojem jezikovnega statusa (statusa jezika), na osnovi katerega se je v našem zamejskem prostoru čedalje bolj uveljavljalo prepričanje, da ima italijanščina višji socialni in politični status in da predstavlja slovenščina manj prestižno sporazumevalno sredstvo. Zavestno ali podzavestno smo zamejci začeli spreminjati svojo etnično identiteto in prevzemati jezik in kulturo večinskega soseda: kulturna in jezikovna asimilacija je bila v polnem teku. Zato je bilo v tistem času zelo pomembno delo nekaterih plemenitih osebosti iz vrst manjšine – na Goriškem so to bili večinoma katoličani –, katerim je bila slovenskost zelo pri srcu. Da ne bi zaradi premajhnega števila vpisov ukinili slovenskih šol, so ti ljudje hodili po goriških vaseh, od hiše do hiše, in vabili slovenske otroke, da bi se vpisali v šolo s slovenskim učnim jezikom.

Korenite politične spremembe (kriza komunistično-socialističnih režimov), razne ekonomske krize in demografski padec v 80. letih so močno spremenili družbo in hkrati zaznamovali slovensko šolstvo. Začelo se je obdobje večje obojestranske odprtosti. Mladi Slovenci niso več iskali svojega zakonskega druga izključno med pripadniki manjšinske skupnosti, slovenska skupnost sama se je polagoma začela odpirati večini in otroci takoimenovanih mešanih zakonov niso več avtomatično obiskovali slovenske šole. Še več je naredil padec berlinskega zidu in posledični propad komunistično-socialističnih režimov. V našem zamejskem prostoru je mobilnost ljudi zaradi političnih in ekonomskih razlogov botrovala bolj odprtemu mišljenju in drugačnemu razumevanju zapletenega obdobja druge svetovne vojne. A tudi neslovenske mlade družine so začele razmišljati in iskati za svoje otroke storitve, ki naj bi bile čimbolj kakovostne, ki naj bi svojim otrokom ponudile večje možnosti, ki jih oni v času svojega odrasčanja niso imeli; ne ker jih takrat ni bilo, ampak ker so bili spomini na tragično vojno obdobje (odselsevanje, optanti, izguba svojcev ...) še preblizu in celo marsikatera slovenska družina takrat še ni želela vzgajati otrok v slovenskem jeziku in kulturi. V 80. letih pa so se starši začeli zanimati za možnosti, ki jih ponuja bližnje okolje. S posebnim zanimanjem so takrat začeli gledati na organiziranost slovenske državne šole v Italiji in

razumeli, da je jezik soseda enkratna priložnost, ki jo lahko ponudijo svojemu otroku. Veliko italijanskih staršev, neslovenskih govorcev, se je odločalo za vpis svojih otrok v šole s slovenskim učnim jezikom.

V tem obdobju si je v naš zamejski prostor začela utirati pot beseda deasimilacija, ki je sicer slovar slovenskega knjižnega jezika ne pozna. Gre za zanimiv proces, za katerega je bilo značilno zanimanje nekaterih slovenskih staršev, ki sami niso bili vzgojeni v slovenskem jeziku, da bi svoje otroke vpisali v naše vrtnice in osnovne šole. Ta nova težnja je slovenski šoli v Italiji prinesla relevantno jezikovno spremembo. Pedagoški kader je bil predvsem v skrbeh, kako ohraniti kakovost ravni slovenskega jezika. Toda če je razvijanje otrokove jezikovne zmožnosti, katerega materni jezik ni slovenščina, od vzgojiteljev in učiteljev zahtevalo dodatni trud in zanje istočasno pomenilo nov izziv, je po drugi strani omenjena težnja ravnateljem postala zasilni izhod v stiski, v kateri so se znašli, ko so morali poiskati način, kako ohraniti in zagotoviti delovanje šole s slovenskim učnim jezikom, ki ga je demografski padec resno načenjal. Primarna skrb vzgojno izobraževalne ponudbe v 80. letih v zamejstvu je bila torej usmerjena v otrokovo čim večje usvajanje slovenskega jezika in seveda nadaljevanje šolanja v zamejskem slovenskem prostoru.

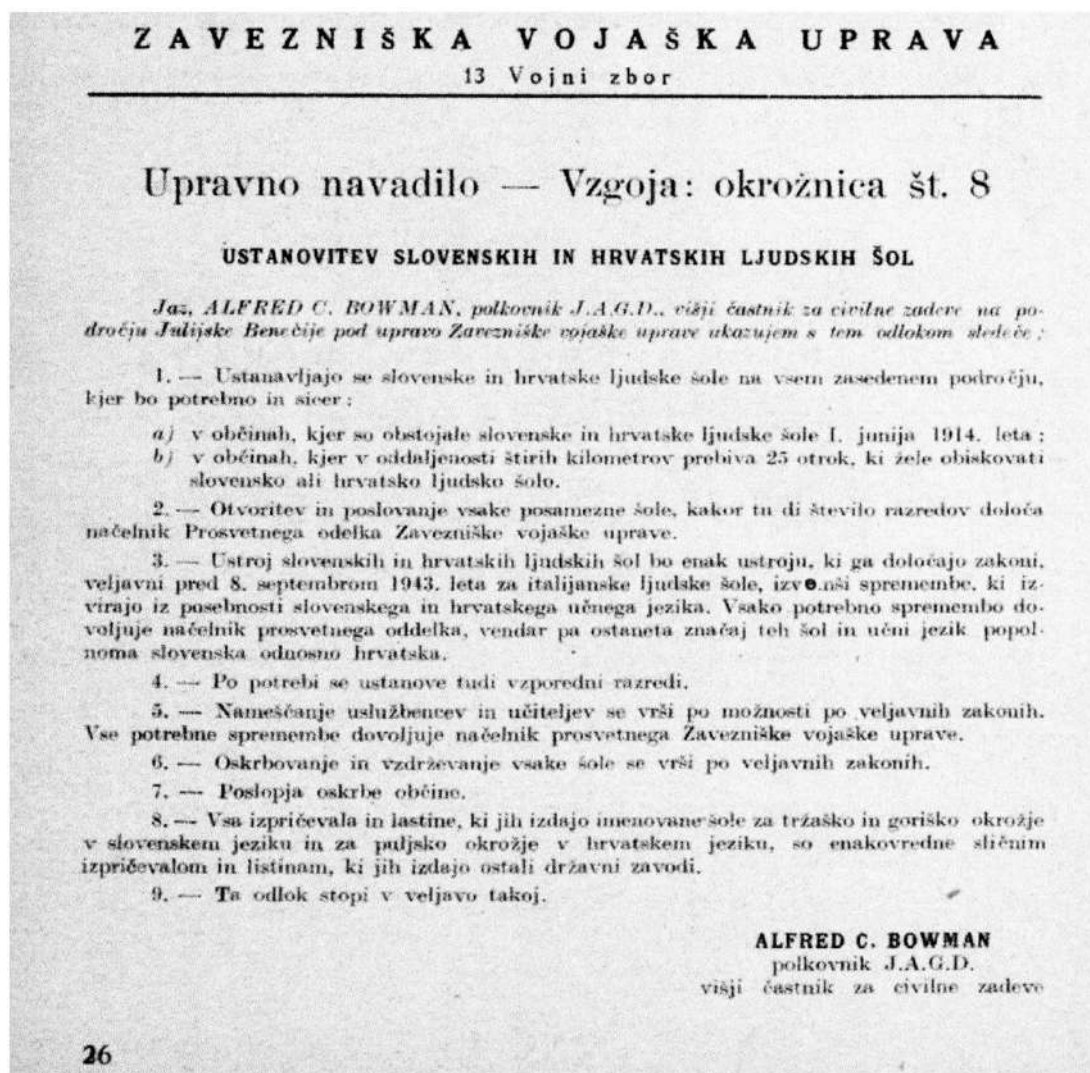
Povsem normalno je bilo zato, da so takrat ravnatelji zagrabili možnost, ki se jim je naravno ponujala, in odprli vrata neslovenskim govorcem. Kljub temu da pedagoški kader v to ni bil popolnoma prepričan, so otroci iz mešanih zakonov ali izključno italijanskih družin začeli srmežljivo pronicati v šole s slovenskim učnim jezikom. Italijanski starši ali neslovenski govorniki, kot zdaj imenujemo te kategorije ljudi, so začeli zaupati svoje otroke šoli s slovenskim učnim jezikom. V njej so zaznali jezikovno in kulturno korist poleg seveda socialne in praktične. V narodnostno mešanem in obmejnem prostoru namreč znanje slovenščine odpira številna vrata, od lažjega vključevanja v jezikovno mešane ali slovenske kroge (kulturna društva, gledališča, športni klubi itd.) do delovnih mest, za katere velja pogoj znanja slovenskega jezika, in to tako v Italiji kot v bližnji Sloveniji. Zanje, za neslovenske govorce, jezik ni samo dodana vrednost. Z velikim zanimanjem gledajo na našo manjšinsko organiziranost in na vse šolske in obšolske storitve, ki smo jih in jih še ponujamo. »Neslovenski govorniki« je sicer širok pojem, ki zaobjema ne samo pripadnike italijanske ali druge evropske etnije, ampak tudi tiste, katerih slovenski starši ali stari starši so se nekoč odločili, da se bodo s svojimi otroki pogovarjali le v italijanščini. Podobno so v 60. letih ravnali Furlani s svojimi otroki, ko so zaradi ekonomskih težav zapuščali revne gorske predele in se spuščali v furlansko nižino. V razširjenem meščanskem okolju so z otroki govorili v italijanščini, tako da dobršen del odraslih iz tistega obdobja furlanščino razume, a je ne govori.

Proces asimilacije ni torej vedno povezan s političnim konfliktom z večinskim narodom. Tako kot pri ekonomskih krivuljah gre tudi pri narodni identiteti večkrat za povsem normalne družbene pojave, vezane na določene generacijske percepcije. Proces asimilacije, značilni za 60. leta, so se z naslednjo generacijo začeli spreminjati v deasimilacijo (tako za nas Slovence kot tudi za Furlane, vsaj kar se tiče Italije). Zato bi lahko trdili, da ima pojem identitete velike razsežnosti in je hkrati zelo zanimiv in kompleksen. »Identiteta« je izredno dinamičen in aktiven pojem; ni osvojena enkrat za vselej, nenehno je pod vplivom pritiskov zunanjega sveta. Pojem identitete ni več nujno izključujoč (ali ali), ampak je vedno bolj tudi vključujoč (in in). Spreminja se z družbenimi in zgodovinsko-političnimi spremembami.

Za boljše razumevanje kompleksnosti pojma identitete in identitetnih opcij navajam izveček iz prispevka Susanne Pertot z naslovom *Samo tostran zamišljene meje?* (2004). Prispevek vključuje oceno narodnostne identifikacije in občutka geografske pripadnosti slovenskih maturantov v Trstu. Avtorica pri tem pojasni, da »se je v letih po 2. svetovni vojni identiteta Slovencev v Italiji v razmerju do Italijanov definirala po principu izključevanja: ali Slovenec ali Italijan. Priznana je bila samo absolutna kolektivna identiteta, drugačnost in individualnost sta bili potlačeni (Jurič Pahor, 2000). Identifikacija s slovenskim narodom znotraj SFR Jugoslavije je delovala kot protiutež občutkom ogroženosti zaradi maloštevilnosti manjšine« (Pertot, 2004: 58). V nadaljevanju Pertotova ob upoštevanju mnenja psihiatra Pavla Fonde trdi, da se je z identiteto Slovencev v Italiji prepletala *identiteta dobre žrtve*, ki jo Italijani preganjajo. Pertotova pravi, da »so se v prejšnjem stoletju med Italijani v Trstu uveljavila negativna prepričanja o Slovencih, npr. stereotip o Slovencih kot »neizobraženih kmetih«. Podzavestno so tudi pripadniki slovenske skupnosti prevzemali negativne oznake o sebi. Te pa so krepile občutke ogroženosti zaradi dejanske majhnosti in maloštevilnosti. Zato so se Slovenci čutili stalno negotove in zapostavljene. /.../ V 80. letih 20. stoletja so se tržaški Slovenci začeli uveljavljati med večinskim narodom kot podjetniki, gospodarstveniki in intelektualci itd. ter tako pridobili vidnost in ugled; prevzeli so torej vloge, ki vsebujejo pozitivno vrednost v očeh večine, in si tudi sami začeli pripisovati nove pozitivne lastnosti, vezane predvsem na uspehe v gospodarstvu.« (Pertot, 2004: 59) Ker italijanska večina ni bila pripravljena sprejemati »prevrednotenja negativnih značilnosti in ustvarjanja novih pozitivnih lastnosti slovenske skupnosti«, se je med Slovenci v Trstu pojavila »projektivna dinamika, po kateri so Slovenci iz Trsta projicirali *slabe* lastnosti, ki so jim jih pripisovali italijanski someščani, na Slovence v Sloveniji. Na tak način so se diferencirali od slovenskega naroda kot politične tvorbe in oblikovali družbeno identiteto, za katero sta bili značilni izključno *pozitivna slovenskost* in projekcija *negativnih lastnosti*, ki so jim jih pripisovali Italijani, na Slovence iz Slovenije. Tako identiteto lahko imenujemo *identiteta zamejca* in označuje pripadnost omenjeni skupini Slovencev v Italiji. Svojim pripadnikom je nudila pozitivno družbeno identifikacijo, obenem pa zaradi oddaljenosti od drugih skupin zatočišče in zaščito.« (prav tam) Na koncu Pertotova ugotavlja, da »je po razpadu SFR Jugoslavije tržaškim Slovencem zmanjkala ena izmed postavk manjšinske komponente, ki jo je zrušila družbena realnost. Z razpadom SFR Jugoslavije je razpadla tudi podoba manjšine kot skupnosti, spojene z zaledjem – SFR Jugoslavijo, ki je delovala kot protiutež občutkom ogroženosti«. (prav tam)

2.2 Sprememba paradigme

Zanimivo je, da je identiteta slovenske šole v Italiji zakonsko predpisana. Navodilo št. 8 z dne 8. oktobra 1945, ki so ga angloameriški zavezniki izdali, ko so ustanovili slovenske osnovne šole v Trstu in Gorici in jih podvrgli splošnim pravilom italijanske šolske zakonodaje, veljavne pred 8. septembrom 1943, namreč določa, da sta »značaj teh šol in učni jezik popolnoma slovenska« (Slika 1). Torej mora biti poleg jezika tudi značaj, identiteta slovenskih šol »popolnoma slovenska«. In da bo zadeva še bolj jasna, drugi člen omenjenega zakona 1012, ki je leta 1961 slovensko šolo umestil v italijanski pravni red, pravi: »Šole (s slovenskim učnim jezikom) so namenjene pripadnikom slovenske jezikovne skupine.« (Uradni list Italijanske republike št. 252 z dne 9. oktobra 1961)

Slika 1: Upravno navadilo o ustanovitvi slovenskih in hrvaških ljudskih šol (foto: arhiv avtorice).

Če porast neslovenskih otrok v slovenskih šolah prav gotovo postavlja pod vprašaj njihovo identiteto, se po drugi strani poraja vprašanje, kako naj slovenska šola v Italiji še naprej ohranja slovenski značaj.

Sprememba šolske populacije v 80. in 90. letih je bila zelo močna. Politični dogodki na Balkanu so še posebno na Tržaškem povečali priseljevanje družin iz bivše Jugoslavije. Migracijske dinamike pa so v naše kraje naplavile tudi pripadnike drugih, neevropskih narodov. Šolske ustanove s slovenskim učnim jezikom pa so ostajale zanimive kvečjemu za slovanske priseljence. Kitajci, Arabci, Afganistanci in Afričani so se in se še načeloma odločajo za italijansko šolo. Njihova prva skrb je naučiti se sporazumevanja v večinskem jeziku in postati del večinskega naroda. Seveda so tu pa tam večje ali manjše izjeme, ki se tičejo tudi Italijanov samih. Prav gotovo je zanimivo obnašanje italijanskih družin na Laškem (Bisiaccheria – predvsem v Tržiču in bližnji okolici), kjer so nastala prava organizirana naselja priseljencev iz Bangladeša, ki svoje otroke vpisujejo izključno v italijanske šole, in priseljenih sezonskih delavcev iz južne Italije, ki so pretežno zaposleni v tržiški ladjedelnici. Pomemben delež italijanskih avtohtonih laških družin se je v določenem trenutku čutil ogroženega zaradi novega širjenja priseljencev, drugačne kulture, tako tuje kot same italijanske, in začelo se je masivno vpisovanje italijanskih

laških otrok v naše slovenske vrtce, kar je omogočilo porast števila otrok v oddelkih in celo nastanek novih oddelkov otroških vrtcev.

Povsem razumljivo je potem vprašanje, ki se samo po sebi poraja: ali slovenska identiteta šole res umira? Lahko rečemo, da slovenske šole v Italiji s tega vidika ostajajo *popolnoma slovenske* oziroma, da so ohranile tisti *slovenski značaj*, ki ga narekuje že angloameriško zavezniško navodilo. Poleg slovenskega jezika so vse slovenske šole svojo slovensko identiteto izpostavile tudi v svojih vzgojno-izobraževalnih načrtih, ki so prepoznavni in osnovni dokument vsake šole. Slovenski duh slovenske šole se kaže tudi v simboliki, s slovenskimi napisi na pročelju šol in z izobešanjem slovenske državne zastave. Prav tako obeležujemo slovenstvo s praznovanjem vseh državnih praznikov, ki jih praznuje Republika Slovenija. Kot nekakšni slovenski ambasadorji torej v večinski prostor med neslovenske govorce širimo ne samo slovensko besedo, ampak tudi njeno kulturo. Vsedržavne učne smernice (beri učni programi), ki jih tudi slovenski šoli kot državni šoli določa italijansko ministrstvo za šolstvo, smo dopolnili z dodatki slovenske literature, slovenskega zgodovinskega dogajanja, slovenske geografije, državlanske vzgoje in zgodovine umetnosti. Slovenska šola v Italiji ne ponuja samo učenja slovenskega jezika. Svojim uporabnikom – slovenskim in neslovenskim govorcem – razdaja tudi slovensko kulturo in na tak način krepi slovensko identiteto tudi v razmerju z večinsko kulturo in italijansko identiteto. Res je, da zakon 1012/1961 namenja slovensko šolo izrecno Slovincem, je pa tudi res, da so neslovenski govorniki populacijo naših šol bistveno spremenili in jo nedvomno tudi okrepili. Kot sem nakazala, seveda kar nekaj dejavnikov vpliva na številčnost otrok v zamejskih šolah. Dinamike vpisovanj v slovenske šole v Italiji so različne tudi v posameznih pokrajinah.

Spodnja tabela na primer kaže na število vpisanih otrok v vrtce Večstopenjske šole v Gorici v šolskem letu 2015/2016 (Kovic, 2021, št. 6–7: 59).

Tabela 1: število vpisanih otrok v vrtce Večstopenjske šole v Gorici v šolskem letu 2015/2016.

		slovenske družine	italijanske družine	Mešane družine	skupno število otrok
otroški vrtci večstopenjske šole s slovenskim učnim jezikom v Gorici v šolskem letu 2015/2016	Ringaraja - ul. Brolo, Gorica	14%	40%	46%	
	letnik	3	11	6	
	letnik	5	4	11	
	letnik	2	13	15	
		10	28	32	70
	Sonček – ul. Max Fabiani, Gorica	12,50%	27%	62%	
	letnik	3	5	11	
	letnik	1	4	9	
	letnik	3	6	14	
		7	15	34	56
	Pika Nogavička – Štandrež, Gorica	34%	29%	37%	
	letnik	3	6	4	
	letnik	4	4	7	
	letnik	7	2	4	
		14	12	15	41
	Pikapolonica – Pevma, Gorica	64%	11%	25%	
	letnik	6	1	3	
	letnik	7		2	
	letnik	5	2	2	
		18	3	7	28
	Kekec - Števerjan	63%	4%	33%	
	letnik	6		4	
	letnik	6	1	2	
	letnik	3		2	
		15	1	8	24
	Mavrica – Bračnan, Krmin	0%	46%	54%	
	letnik	0	5	3	
	letnik	0	2	7	
	letnik	0	5	4	
		0	12	14	26

Vir: Kovic, 2021, št. 6–7: 59.

Preglednica je bila objavljena v nizu mojih člankov z naslovom *Otroški vrtec – osnova, na kateri sloni naša šola*, ki je v letu 2021 izšla v tržaški reviji Mladika in jemlje v poštevs šolsko leto 2015/2016. Preglednica prikazuje, kolikšen delež je v

goriških otroških vrtcih otrok Slovencev in koliko Italijanov, oz. koliko otrok je iz mešanih zakonov in koliko je neslovenskih govorcev. V letu 2017/2018 je na goriški Večstopenjski šoli obiskovalo otroške vrtce 22% otrok iz slovenskih družin, 37% otrok je bilo iz 'mešanih' družin, kjer je eden izmed staršev Slovenec, in 41% je bilo neslovenskih govorcev. Ni v navadi večstopenjskih zamejskih šol na Goriškem in Tržaškem, da bi vodili evidenco narodnosti posameznih otrok. Potreba po navedenih podatkih je nastala na račun ostrih kritik manjšine same, češ da ravnatelj vpisujemo Italijane v šole, ki so bile ustanovljene za manjšinske zamejce.

Razumljiva je torej bojazen, da slovenska šola umira, kot je razumljivo vprašanje, ki si ga dober del manjšine postavlja: ali je prav, da v vrtce in šole, ki so zakonsko namenjeni pripadnikom slovenske manjšine, dovoljujemo vpis tudi neslovenskih otrok? Prav gotovo so prej našteje zgodovinske in socio-kulturne spremembe pripomogle, da so se ravnatelj in šolski zborni organi odločili, da se slovenski vrtec in šola nasploh odpre tudi neslovenskim govorcem. Odgovor na postavljeno vprašanje pa je političen in politiki ga morajo tudi obravnavati. Spremenili so se uporabniki slovenske šole, ki niso več izključno pripadniki slovenske jezikovne manjšine, ampak spremembe so vplivale tudi na same pripadnike slovenske jezikovne skupine. Današnji pripadniki slovenske jezikovne skupine so v večji meri posodobili postavke svoje identitete, ki niso več v skladu s časom in svojo pripadnost pripisujejo bolj slovenskemu jeziku in kulturi kot pa pripadnosti matični državi. Kot strokovni pedagoški delavec močno zagovarjam dejstvo, da je državna šola nasploh inkluzivna ustanova, ki ne izbira med otroki in je odprta vsem ne glede na težave, ki jih *drugačni otroci* lahko predstavljajo. Z razliko od italijanske, večinske šole pa mora slovenska šola v Italiji narediti vse, kar je v njeni moči, da s svojim delovanjem ohrani bistvene sestavine svoje identitete: svoj jezik, tradicijo in kulturno dediščino, da se odpira teritoriju, kjer deluje in istočasno ostane povezana z matičnim teritorijem.

3 Zaključek

Z vzpostavitev slovenske nacionalne države ter vzporedno s procesi evropskega povezovanja in globalizacije nasploh se tudi v slovenski manjšini v Italiji pojmovanje identitete, nacionalne istovetnosti ter domovinske navezanosti spreminja in posodablja. Zato je vprašanje, ali identiteta in narodna zavest sovpadata, še toliko bolj aktualno. Dolgo smo narodno identiteto identificirali z državo in povsem normalno je bilo, da je narodna zavest v tem primeru sovpadala z identiteto. Dandanes smo pa vedno bolj priča pojavu kompleksnejših identitet, predvsem v etnično večjezičnih okoljih, tako da smemo z Baumanom trditi, da se identiteta zdaj že preoblikuje, spreminja in prilagaja novim situacijam, skratka, da je tudi identiteta, tako kot družba, že fluidna. Da je trditev utemeljena, ugotavljamo tudi v slovenski šoli. Za večino deležnikov je naša šola prostor, v katerem vzgajamo in izobražujemo mlade z dvojezično jezikovno in kulturno razgledanostjo. Vendar čedalje bolj ugotavljamo, da jezik in kultura nista več neločljivo povezana z identiteto, nista več sestavni del posameznikove identitete in niti najpomembnejši element skupinske oz. narodne zavesti.

Tudi socialna psihologija dokazuje, da so družbene spremembe globoko posegle v kompleksna vprašanja identifikacije in pripadnosti skupini ter okolju. Identiteta se je spremenila v identitete opcije: manjšinska slovenska skupnost v Italiji je s časom svojo družbeno identifikacijo predelala v identiteto zamejca, ki ni več tako strogo polarizirana na »ali si to, ali nisi«, ampak dovoljuje veliko bolj ohlapno identifikacijo tako z manjšino kot z večino. Kot pedagog mislim, da taka večplastna identiteta izraža dobro stopnjo integracije narodne skupnosti v prostoru in času ter kaže na dobro počutje in pozitivne medosebne in medskupinske odnose z drugimi etničnimi skupinami. Morda identitete in narodne zavednosti ne gre več istovetiti, vsaj po starih kalupih ne. Poznavanje, razumevanje in ozaveščanje lastne identitete in identitete drugih pa je v večkulturnem in večjezičnem prostoru bistvena za vzgojo in izobraževanje mladih generacij.

4 Viri in literatura

Bauman, Zygmund (2003): *Intervista sull'identità, a cura di Benedetto Vecchi*. Bari: Editori Laterza.

Héraud, Guy (1966): *Peuples et langues d'Europe*. Paris: Denoel.

Kovic, Elisabetta (2021): Otroški vrtec, osnova naše šole. *Mladika*, št. 1-2 (str. 73-76), št. 3 (str. 55-58), št. 4 (str. 46-49), št. 5 (str. 52-54), št. 6-7 (str. 56-59), št. 8 (str. 50-51).

Pertot, Susanna (2014): Samo tostran zamišljene meje? Družbene predstave o narodnostni identiteti maturantov srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom v Trstu. V Suzanna Pertot, Marianna Kosic: *Jeziki in identitete v precepu* (str. 57-83). Trst: SLORI.

Sedmak, Danilo; Susič Emidij (1983): *Tiha asimilacija. Psihološki vidiki nacionalnega odtujevanja*. Trst: SLORI.

Simčič, Tomaž (2005): Slovenska identiteta v šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji. V Sonia Adriana Avguštin; Luka Klopčič (ur.): *Ko ni več meja. Zbornik predavanj* (str. 63-67). Ljubljana: Slovenski svetovni kongres.

SLOVENSKA OSNOVNA ŠOLA FRANCETA BALANTIČA

FRANCE BALANTIČ PRIMARY SCHOOL RUN BY SLOVENIANS IN ARGENTINA

✍ Irena Urbančič Poglajen (irenapoglajen@hotmail.com) je učiteljica razrednega pouka in je ravnateljica Slovenske osnovne šole Franceta Balantiča v San Justu v Argentini. Ima skoraj 40 let izkušenj s poučevanjem, napisala je vrsto člankov in drugih besedil.

Argentina

Povzetek

V prispevku predstavljam šolo Franceta Balantiča ob 70. letnici ustanovitve. Opisujem pestre, zahtevne in naporene začetke, ko so slovenski begunci zasidrali vrednote in načrtali cilje, ki nas še vedno vodijo in spodbujajo pri delu. Želimo, da bi bilo naše delo hvaležen spomenik za vse Slovenke in Slovence, ki so bili 'jasnovidci' in so pred nami darovali vse, da bi imeli bogato kulturno sedanost in svetlo bodočnost.

Abstract

In this article, I present France Balantič Primary School which is celebrating its 70th anniversary. I describe challenging and strenuous beginnings, when Slovenian immigrants to Argentina anchored their values and outlined goals that still guide and encourage us at work. We want our work to be a grateful monument to all Slovenes who were 'clairvoyants' and donated everything in order to have a culturally enriching present and a bright future.

Ključne besede: identiteta, kultura, prostovoljno delo, slovenska osnovna šola Franceta Balantiča, skupnost.

Key words: community, culture, France Balantič primary school, identity, voluntary work.

»Naša mladina je zelena veja, na kateri sloni vsa naša emigracija. Če ta veja usahne, usahnemo vsi!« (Miloš Stare)

36

1 Začetki

Začetek šole v San Justu sega v leto 1951. Ledino šole je takrat zaorala Mija Markež, desna roka pa ji je bila Angelca Klanšek. Ta je prevzela vodstvo šole, ko je leta 1954 Markeževa odšla na novo ustanovljeno šolo na Pristavo.

Začetek je bil težak, tako glede prostora kot učil. Prve prostore smo dobili v argentinskem župnišču sanjuške fare. Tu smo domovali do leta 1952. Ker pa tam včasih ni bilo prostega kotička, smo se februarja 1953 preselili v Dobropoljsko gostilno, katere lastniki so bili rojaki Drobnič, Gregec in Kastelic. Iskali smo zatočišče tudi v zasebnih hišah, npr. pri Tomazinovih.

Šele leta 1956 je šola dobila stalne prostore v Našem domu v San Justu. 5. novembra je bilo v domu otvoritveno slavlje. Stavba, v katero smo se vselili, je služila nekdanjim lastnikom kot stanovanje in mlekarna. Slabo ohranjeno poslopje so obnovili le v toliko, da se je dalo uporabiti za šolske namene in gostinski obrat. V načrtu je glavni odbor že predvideval gradnjo nove, obširnejše stavbe in dvorane za kulturne in družabne prireditve. V Dom naj bi se stekal slovenski življenjski in daljnji naselij: Barrio San Nicolas, Villa Constructora, Tablada, Lomas del Mirador, Casanova, Transradio, v poznejših letih pa še Monte Grande in Pontevedra.

2 Sanjuška šola si izbere ime mučenca

»Goreti hočem sebi, novim dnevom!« (France Balantič)

Leta 1958 je dobila vsaka šola svoje ime. Sanjuško šolo smo poimenovali po pesniku in mučencu Francetu Balantiču. Želeli smo, da bi učenci v tem mlademu mučencu in pesniku našli vzor zvestobe in ljubezni do vsega slovenskega in da bi v njegovi žrtvi za vero in domovino našli oporo.

Naj povzamemo besede, ki jih je izrekla voditeljica šole Angelca Klanšek ob pomembni obletnici Našega doma: »... izbrali smo si ga za vodnika, vzornika in varuha, da bi vedno budil ljubezen do slovenske besede, da bi jo pomagal ohranjati in bogatiti iz roda v rod. Izbrali pa smo si ga tudi zato, da bi mladini s svojim zgledom kazal pot zvestobe domovini in Bogu, tudi preko žrtev ...«

3 Gradnja šole Franceta Balantiča

Leto za letom se je število prijavljenih otrok v San Justu večalo (tako je zabeleženo v analih našega zdomstva: rekordno število v letu 1963 je bilo 125 otrok). Odbor Našega doma je uvidel potrebo in stisko šole. Da razbremeni glavni odbor pri tem delu, je prevzel nalogo za dovršitev šolskih prostorov šolski odbor s predsednikom Albertom Malovrhom na čelu. Denar za zidavo je v največji meri zbral odbor staršev pri družinah šolskih otrok. Leta 1964 je bilo postavljeno betonsko ogrodje. Začela se je gradnja in z njo mnogo skrbi, posvetovanj in prostovoljnega dela. Tudi razrede so opremili starši. Za vsakega otroka so starši prispevali za stol in za polovico mize.

Tako opisuje kronika v tedniku *Svobodna Slovenija* ta dogodek:

»Za 10. jubilejno leto Našega Doma si je šolski odbor zastavil nalogo zgraditi nove šolske prostore, ki naj bi dokončno zamenjali stare, ki kljub izredno požrtvovalnemu delu učiteljskih moči niso primerni za najbolj uspešen razvoj pouka.

Novi prostori so zamisel Toneta Oblaka. To je moderno urejena dvorana, ki so jo poimenovali Dvorana Franceta Balantiča v spomin na mladega pesnika, čigar ime nosi Slovenska šola v San Justu, in kjer je lepota združena s popolno izrabo vseh prostorov. Dvorana se z zložljivimi stenami razdeli v štiri razrede, tako da se v njej lahko vrši tako šolski pouk kot tudi kako drugo kulturno delo. Ob vstopu vanjo prevzame vsakega domačega slovensko vzdušje, ki se poveča z velikimi Gasparijevimi slikami slovenskih narodnih motivov, na zadnji steni dvorane pa je naslikano slovensko ozemlje in njegove najbolj izrazite zanimivosti. Dvorano tudi krasi portret pesnika ognja, pepela in smrti.

Stroški za dvorano so precej visoki. Prav je, da izrečemo javno priznanje in zahvalo vsem, ki so delo odbora širokogrudno podprli ter z brezobrestnimi posojili in darili omogočili dovršitev prostorov. Vsi prav gotovo zaslužijo priznanje vse naše javnosti, kajti samo idealizem in skrb za odraščajočo mladino sta zmožni toliko žrtev. Priznanje tudi našim obrtnikom, ki so žrtvovali mnogo prostega časa, da je bilo delo pravočasno dovršeno.

V nedeljo, dne 28. avgusta 1964, je bila slovesna blagoslovitev novih prostorov, praznik naše mladine in staršev. Angelca Klanškova, voditeljica šolskega tečaja Franceta Balantiča, je prerezala trak, s čimer so bili simbolično in uradno odprti novi šolski prostori v Našem domu.«

4 Sedanja oblika šole

Število učencev je iz leta v leto naraščalo. Skupine so se delile v ločene razrede. Na pomoč so nam priskočile nove učne moči. Leta 1974 se je dogradil še spodnji prostor, ki naj bi bil namenjen mladini. Mladinski odsek ga je radodarno delil z učenci Balantičeve šole. Tako sta sedaj 7. in 8. razred ob sobotnih urah kraljevala v veliki mladinski dvorani v polno zadovoljstvo učencev. Kasneje, leta 1982, pa so ta isti prostor predelili. Vanj se je vselil vrtec na eni strani, na drugi pa Knjižnica Franceta Balantiča. Od tedaj naprej so lahko otroci uživali ob izposojanju knjig, ki so bile vsem na ogled, saj so knjižnico zapirali s steklenimi vrati. 7. in 8. razred sta se morala zadovoljiti z učenjem v tem prostoru.

Prostorska stiska se je vedno javljala, ko smo imeli skupne pevske vaje. Malo smo potrpeli, pa je učenje teklo naprej. Leta 1998 je odbor staršev to stisko vzel resno v svoje roke. Z glavnim odborom so si zastavili velik načrt, ki naj bi se uresničil po etapah. Preuredili in povečali naj bi se prostori cele šole, ki naj bi služili njenim raznovrstnim potrebam. Tako so se začeli dvigati stebri, kjer naj bi nekoč stalo dvonadstropno moderno poslopje. V prvi etapi so predelali v učilnico sobo nekdanjega oskrbnika. Pridne roke so takoj poprijele za delo.

Na družinsko nedeljo, dne 15. avgusta 1999, smo se zbrali po sv. maši v Našem domu pred novim prostorom, ki je bil ob tej priložnosti odprt in blagoslovljen. Ta novi prostor, ki bo služil za pouk dvema razredoma, je bil poimenovan v hvaležen spomin po prelatsu dr. Alojziju Starcu. Sobo je blagoslovil katehet Tone Bidovec, nakar smo si v njem lahko ogledali tudi razstavo slik z veselih srečanj in praznovanj učencev in učenk, ki so obiskovali to šolo.

Šola je bila pred jubilejnim obdobjem, zato so vsi starši in rojaki Našega doma strnjeno stopili v vrste in sklenili, da mora biti šola ob svoji 50-letnici gotova. Čez leto so se dvigali zidovi v drugem nadstropju. Zidava je postopoma napredovala. Ob koncu leta 2000 je bilo drugo nadstropje prekrito. Med poletnimi počitnicami so prenovili prostore prvega nadstropja. Novi, moderno obnovljeni prostori, so dobili lepšo obliko. Prenovljene so bile stene in okna so se povečala. Premične stene so dobile novo oblogo. V istem slogu so bili dograjeni razredi v drugem nadstropju. Obnovili so tudi šolske stole in mize. Za to delo moramo biti hvaležni tedanjemu predsedniku odbora staršev, Tonetu Malovrhu, ki je spodbujal z zgledom in skritim dobrotnikom. Pri vsem delu so vsi zavzeto pomagali, tako starši kot mladina. Dne 25. avgusta leta 2001 ob svoji 50-letnici, je bila Šola Franceta Balantiča slovesno odprta. Nove šolske prostore je blagoslovil dušni pastir in katehet Tone Bidovec. Isti dan je bila zahvalna maša in slovesna akademija, na kateri sta bili prisotni Balantičevi sestre Minka in Tilka.

Slika 1: Praznovanje ob 50. obletnici Balantičeve šole (foto: arhiv avtorice).

5 Starši sodelujejo s šolo

Učiteljem vsa leta zvesto stoji ob strani krajevni šolski odbor, ki ga sestavljajo starši. Vsako leto volijo predsednika in složno sodelujejo. Na začetku delovanja so se zbirali po potrebi, pred leti enkrat na mesec ob ponedeljkih, trenutno pa se srečujejo vsako zadnjo soboto v mesecu. Namen tega odbora je pomagati učiteljem predvsem pri vseh upravnih potrebah. Vsak odbornik ima posebno nalogo: tako skupaj s predsednikom na čelu delujejo podpredsednik, tajnik, gospodar ali gospodinja, odgovorni za stenčas ter starši oz. delegati posameznih razredov in vrtca. Ti so zadolženi tudi za obveščanje in držijo vezi med odborom in učiteljstvom. Ob sobotah dežurajo in pripravljajo malico za otroke. Odbor prav posebno priskoči na pomoč ob prireditvah. Organizira in vabi starše na roditeljske sestanke. Ko se postavlja gledališka igra na oder, odbor pomaga pri kulisah, poskrbi za ozvočenje in luči, pripravo prostorov itd. Skrbi tudi za nabirko gmotnih sredstev, ko organizira srečelov na družinsko nedeljo. Posebno lepo se izkaže in s hvaležnostjo nagradi učitelje ob godovih, učiteljskem dnevu in ob zaključku leta. (Belič Draksler idr., 2006)

6 Delovanje šole

Popisati vse, kar se je delalo in se še dela v slovenski šoli, ni ravno lahka naloga. Največ ur se nameni poučevanju slovenščine, slovstva, verouka, petja, zgodovine in zemljepisa.

6.1 Pouk in učni pripomočki

Pouk je bil v začetku ob ponedeljkih popoldne, ko so otroci prišli iz argentinskih šol. Ko so v argentinskih šolah vpeljali proste sobote, smo slovensko šolo prestavili na ta dan. Otroci so bili razdeljeni v skromni dve skupini.

V nižji skupini so se učili otroci slovenskega pisanja in branja, deklamiranja in stvarnega pouka, kolikor je bilo potrebno za spoznavanje slovenskih velikih mož. Obe skupini sta gojili tudi petje slovenskih pesmi. Na tečaju so poučevali tudi verouk v slovenskem jeziku. Tako nekako se je razvijalo šolstvo v našem kraju San Justo. Danes učenci vstopijo v mali vrtec s tremi leti in v šoli preživijo 10 let, ko v 9. razredu zaključijo pouk.

Prva leta se je čutilo pomanjkanje enotnih skupnih pripomočkov. V tej stiski je priskočilo na pomoč Društvo Slovencev. Z njegovo finančno podporo je učiteljski zbor začel izdajati posamezne tiskane pole s sestavki zemljepisne in leposlovne vsebine. Začel je izhajati šolski list Mladina, ki je prinašal vso potrebno snov iz verouka, slovenščine ter slovenske zgodovine in zemljepisa. Najmlajši so naslednja leta uporabljali razmnoženo predvojno izdajo čitanke Moje prvo berilo, ostali pa čitanko Naša beseda, ki jo je leta 1951 izdala založba Svobodna Slovenija. V naslednjih letih je višja skupina začela uporabljati Božje stezice, prilogo mesečnika Duhovno življenje, ki je pričela izhajati prav na Mizeritovo pobudo, kakor tudi občasnik Pastirček. Za slovstvo smo uporabljali igralne karte Kdo je kdo z risanimi portreti pomembnih slovenskih

osebnosti na sprednji strani in njihovim življenjepisom na hrbtni strani. Pomembna je bila tudi pesmarica Sto naših pesmi za mladino. V naslednjih letih pa smo si pomagali s knjigama Zdomski živžav za nižje razrede in Slovenski svet za višje.

6.2 Pripomočki se posodobijo

Učinkovit pripomoček pri učnem delu pa je bila tudi zaloga barvnih diapozitivov s področja književnosti, likovne umetnosti, zemljepisa in slovenske zgodovine ter gramofonske plošče s slovenskimi pravljičami. Tako smo dobili osnovne pripomočke pri učenju.

V letu 1985 smo prvič začeli uporabljati nekatere knjige iz Primorske in Koroške, ki so bile tiskane za dvojezične šole (Naša začetnica s kratko slovnico in druge). Te so našim razmeram bile najbolj primerne. Poslužili smo se tudi revije Mladi rod iz Koroške in revije Škrat iz Italije. Po obisku dr. Vospernika s Koroške leta 1986, se je začel nekakšen uvoz šolskih slovenskih knjig s Koroške in Primorske. V višjih razredih pa tudi uporabljamo knjigo iz Kanade. Knjige slovnične in zemljepisne vsebine so iz Slovenije prinesle učiteljice, ki so hodile tja zasebno ali na izobraževalne tečaje. Domovinske smo uporabljali le, če ni bilo ničesar spornega glede zgodovinskih resnic, zlasti vojne in revolucije. Na razpolago pa smo tudi dobili kasete s pravljičami in pesmimi, pevske knjige ter videokasete, s katerimi si lajšamo delo. Leta 2007 smo posodobili knjigo Zdomski živžav in jo preimenovali v Argentinski živžav. Vanj smo vnesli berila, ki opisujejo dogodke iz življenja v skupnosti. Posebej moramo omeniti tudi gradivo, ki ga vsaka razredna učiteljica izvirno sestavi za vsako učno uro, kjer prilagaja program zmogljivosti in sposobnostim vsake skupine oz. razreda.

Tako se je šolski program postopoma spreminjal in dopolnjeval. V današnjih spričevalih zasledimo, da ima vsak razred določen učni program in šolarji se soočajo z različnimi predmeti. Šola skrbi za celostno vzgojo otrok.

6.3 Vzgoja za starše – verska vzgoja učencev

Ob budni spremljavi staršev, ki delo šole potrjujejo, ga ta ustanova dopolnjuje. Starši se radi poglobljajo v odgovorni svet vzgoje. Zbirajo se na roditeljskih sestankih in sodelujejo pri razpravah, kot so Vzgoja v družini (1976, msgr. Anton Orehar), Pomen slovenske šole za argentinsko in slovensko življenje (1970, ga. Pavlina Dobovšek, g. Pavel Fajdiga), Vrednost in lepota slovenske besede (1981, Jože Krivec), Čemu učenje slovenskega jezika (1982, dr. Katica Cukjati), Dajmo otrokom materinščino (1997), Lestvica vrednot I. in II. (2004, p. dr. Alojzij Kukovica) itd. Za versko in duhovno vzgojo poskrbijo naši dušni pastirji in katehistinje. Pripravljajo šolarje na prejem zakramentov, na romanja in procesije in na vstop k ministrantom. Dušni pastir mesečno obišče šolo ter za otroke mašuje in jih spoveduje. Misijonski krožek jih spodbuja k nabirki igrač in nepokvarljive hrane za pomoči potrebne. Enkrat na leto otroci obiščejo kakšno sirotišnico, zadnja leta pa starejše in onemogle v zavetišču škofa Rožmana.

6.4 Učne moči Balantičeve šole

Pred 70 leti sta prevzeli slovenski pouk v Balantičevi šoli učiteljici Mija Markež in Angelca Klanšek. Slednja je bila več kot 50 let voditeljica in obenem učiteljica šole. Ko se je povečalo število razredov, se je pogosto postavilo vprašanje, kje dobiti nove strokovno pripravljene in narodno zavedne učitelje. Nepričakovana rešitev je prišla z ustanovitvijo Srednješolskega tečaja. Od tam so sprva prihajali t. i. pomočniki in pomožni učitelji. Danes so vse učiteljice, ki poučujejo v slovenski šoli Franceta Balantiča, rojene v Argentini. Balantičevo baklo so znali predati mlajšim rodovom in ti jo pogumno, prostovoljno in ponosno nosijo naprej. Učitelji imamo pred seboj izzive časa, stalno se dopolnjujemo; od samostojnosti Slovenije dalje tudi na seminarjih v Sloveniji.

Slovenska šola Franceta Balantiča ne deluje neodvisno. Učiteljstvo je trdno povezano s Šolskim odsekom, ki skrbi, načrtuje in ustvarja pod okriljem krovnega društva Zedinjena Slovenija. Voditeljice vseh slovenskih šol v Buenos Airesu, torej tudi naša, se pogovorijo o poteku učnih programov, si porazdelijo delo za organizacijo skupnih prireditev, si izmenjujejo izkušnje ter rešujejo občasne probleme in težave. Seveda skrbijo, da se šolarji vseh šol dobro spoznajo in navežejo prijateljske stike. V šolski program spadajo tudi letni izleti, ki se ga udeležijo vse šole. (Belič Draksler idr., 2006: 74)

7 Knjižnica Franceta Balantiča

Leposlovne knjige, razni učbeniki, pravljičice, kasete ter videokasete so shranjene v Knjižnici Franceta Balantiča. Z dohodki raznih prireditev so starši opremili in pripravili nov prostor v pritličju, ki naj bi služil branju in prijetnim uricam poslušanja pravljič. Trenutno se nahaja v njej več kot 1200 knjig. Otroci si jih lahko vsako soboto izposodijo, da se z glasnim domačim branjem priučijo novih besed in si tako širijo znanje v slovenskem jeziku. Zaslugo, da šolarji tako radi sežejo po knjigah,

ima gotovo sedanja knjižničarka Alenka Belič Fantini, ki ima enkrat na mesec t. i. uro pravljice. (Belič Draksler idr., 2006: 70)

8 Prireditve in nastopi

Poleg učenja po načrtu pripomorejo k uspešnosti negovanja slovenskega jezika mnoge prireditve: pevski in recitacijski nastopi in številne otroške igre. Nekatere priložnosti, ob katerih otroci nastopajo, so: očetovski, materinski in družinski dnevi, Balantičeve obletnice, vsakoletne zaključne prireditve s prihodom sv. Miklavža, krajevne šolske proslave ob razglasitvi samostojne Slovenije in učiteljski dan, ki je posvečen blaženemu škofu Slomšku. Za utrditev slovenskega jezika učiteljice pripravljajo igre in vsakovrstne odrske predstave, ker te izredno bogatijo besedni zaklad. Otroci se naučijo pravilne izgovorjave, lepega izražanja, sproščenega vedenja in nastopanja, hkrati pa se razvijajo njihova domišljija, iznajdljivost, čut za opazovanje, razvija se smisel za kolektivno delo, za odgovornost in disciplino. Omenimo naj samo nekaj očarljivih pravljčnih iger: Očala (1961), Od pastirja do cesarja (1972, režija Angelca Klanšek), Rdeča kapica (1975, režija Frido Beznik), ob 25-letnici šole Domen (1976, režija Frido Beznik), božična igra Peterčkove poslednje sanje (1981, režija Frido Beznik), spevoigra Dežela Bi Ba Bo (1987, režija Danica Malovrh), lutkovni predstavi Sneguljčica in Sovica Oka (1989, režija Danica Malovrh), Žogica nogica (1992, režija Frido Beznik), Jurij Muri v Afriki (1997, režija Nevenka Godec), Mogočni prstan (2002, režija Nevenka Godec), Ostržek (2004, režija Marija Urbančič Zupanc in Danica Malovrh s pomočjo Blaža Mikliča), Kekec (2009, režija Danica Malovrh), ob 60-letnici šole Pepelka (2011, režija Danica Malovrh), Peterčkove poslednje sanje (2013, režija Danica Malovrh, Ivana Tekavec, Marija Zupanc Urbančič), Z luno na potep (2014, režija učiteljice Balantičeve šole), ob 65-letnici šole Pobarvaj z nami svet (2016, režija Ivana Tekavec), Strahovi in pirati (2017, režija Ivana Tekavec). Razredne učiteljice so jih z vnemo vadile med šolskimi urami ali ob nedeljah po sv. maši, pa tudi čez teden, če je bilo potrebno. Večkrat so pomagale pri tem delu še učiteljice petja ali režiserji, ki so bili za to priliko naprošeni.

Slika 2: Igra Petrčkove poslednje sanje, 2013 (foto: arhiv avtorice).

Razni priložnostni nastopi so bogatili naša praznovanja in urili mladi naraščaj za zahtevnejša dela na odru: družinske nedelje s praznovanjem Slomškovega dneva, dneva državnosti, praznovanje očetovskega in materinskega dneva, pripravljali smo tudi počitniške in športne dneve za otroke. Ob božiču in za velikonočne praznike so se otroci tudi pridno pojavljali na odru. Naj omenimo samo nekaj takih prizorov: Matjažek šteje (1962), Pesem gozda (1969), Moj dedek čaka name (1974, režija Angelca Klanšek), ob domobranski proslavi Lena lepota in Mavrica (1976, režija Irena Urbančič Poglajen), Sneguljčica v gozdu (1984), Indijančki in vojaki, Muca copatarica (1996), Od zibelke do groba (1999), ko je bil

Slomšek proglašen za blaženega, Potujemo v džunglo, Koncert v Mačji vasi (2003), prizorček Čista vest (2018). S pevsko in gledališko dejavnostjo naša šola posreduje mlademu rodu kulturno izobrazbo. S poezijo se predstavljajo otroci visokim gostom, ki vedno prihajajo med nas. Slovenska beseda zveni že od leta 1957; ob obisku škofa dr. Gregorija Rožmana, dr. Miha Kreka, pisatelja Karla Mauserja, ob desetletnici naše šole, zborovske recitacije ob 20-letnici šole, recitacije Balantičevih pesmi, ob prihodu nadškofa Šuštarja, pesnika Toneta Kuntnerja, g. Drobniča, ministra Peterleta in Dularja, sekretarja za Slovence po svetu g. Vencija, na proslavi osamosvojitve Slovenije, ko so nas obiskali škof Jenko, škof Piriš, pisatelj Rebula, nadškof in kardinal Franc Rode, kardinal Ambrožič, sestri Franceta Balantiča, Minka in Tilka por. Jesenik in mnogi drugi.

Slika 3: Na obisku misijonar p. Peter Opeka, 2015 (foto: arhiv avtorice).

Slika 4: Igra Strahovi in pirati, 2017 (foto: arhiv avtorice).

V najlepšem spominu ima šola tudi vezi, ki jih je splekla z Balantičevo družino. Šola hrani sliko, ko je učiteljica naše šole obiskala Balantičevo mamo. Ob 30-letnici Balantičeve šole je njegova mama poslala ganljivo pismo. Odlomek se glasi: »Srečna sem, da moj sin ni umrl, da živi še bogatejše življenje, da je še vedno *bakla nema, ki potnikom samotnim v noč gori.*« Ob zlatem jubileju naše šole sta nas obiskali pesnikovi sestri Minka in Tilka Jesenik s soprogom. Za vso Balantičevo družino je ostal v nepozabnem spominu večer, ko smo praznovali 80. rojstni dan naše ustanoviteljice Angelce Klanšek (danes že pokojna). Pričeli smo z zahvalno sv. mašo. Potem smo se zbrali v dvorani, ji iz srca voščili in ji priznali, da so njena skromnost, prisrčnost in vztrajnost naredili iz naše Balantičeve šole topel in prijeten prostor, kamor vsi radi prihajamo. Toplina in prijetnost je bila kakor doma. Marsikomu se je tisti večer orosilo oko, ko smo prebrali pozdrave in voščilo Balantičevih sester iz Slovenije. Z veliko hvaležnostjo smo obhajali tudi njen bogat 90. življenjski jubilej pred zadnjim odhodom v Slovenijo. Ob tej priložnosti je slavljenka prejela v Trstu nagrado Nadja Maganja za bogato in plodovito življenjsko delo.

8.1 Pevski nastopi

Živo, veselo in navdušeno je donela slovenska pesem. Z enako ljubeznijo, navdušenjem in požrtvovalnostjo kot slovenski besedi se je Angelca Klanšek posvetila slovenski pesmi. Nemogoče je opisati vse nastope, s katerimi so se otroci predstavili tudi še pod veščo roko drugih pevovodkinj. Koncert domoljubnih (1962, pevovodkinja Angelca Klanšek), Večer slovenske pesmi ob obisku predsednika narodnega odbora dr. Miha Kreka (dirigentka Angelca Klanšek). Za lepo pesniško povezavo je ob tej priložnosti poskrbel dr. Tine Debeljak (1968). Pevski večer (1981, dirigentka Anica Mehle, ki je prevzela zbor leta 1972), Še bomo peli ob 33-letnici Našega doma (1997, pevovodkinji Anica Mehle in Marija Krajnik Štrubelj). Ob 55-letnici šole pevski festival otrok Pri nas je pesem doma (2006, pevovodkinje Anica Mehle, Kristina Skvarča Šenk in Marija Krajnik Štrubelj). V okviru 60-letnice šole je bil festival petja šolskih zborov Poj z menoj (2010). Povabilo se je k sodelovanju učence vseh slovenskih šol v Buenos Airesu. Božični koncert Le ljubezen naj vlada med ljudmi, ko se na svet Detece rodi! (2015, pevovodkinji Veronika Malovrh in Kristina Šenk). Božični koncert Božič je! Rodil se je naš Bog! (2019, pevovodkinje Kristina Skvarča Šenk, Veronika Malovrh in Lučka Marinčič Zafra). Otroci so s pesmijo vedno polepšali tudi mesečno sv. mašo in večkrat nastopili tudi izven slovenske skupnosti.

Slika 5: Božični koncert, 2019 (foto: arhiv avtorice).

8.2 Folklorna skupina mladika

Na šolski prireditvi ob samostojnosti Slovenije se je porodila misel, da bi ustanovili folklorno skupino šolskih otrok. Misli se je takoj oprijela nekdanja učenka Balantičeve šole prof. Mirjam Mehle Javoršek in ustanovila Mladiko. Zajela je veliko skupino šolarjev, naslednja leta pa še srednješolske dijake. Na rednih srečanjih vadijo in spoznavajo bogastvo slovenskih plesov. S svojimi nastopi razveseljujejo slovensko skupnost in nas predstavljajo pred argentinsko javnostjo.

8.3 Počitniške dejavnosti

Tudi med počitniškim oddihom so otroci preskrbljeni. Društvo Zedinjena Slovenija organizira t. i. počitniško kolonijo v kordobskih hribih. Naši osmošolci se je radi udeležijo, saj se tam spoznajo z bodočimi dijaki Srednješolskega tečaja in utrjujejo prijateljske vezi.

8.4 Izredni dogodki v argentinski javnosti

Ob 50-letnici Našega doma (8. 10. 2006) je bila blagoslovitev oltarja Marije Pomagaj v sanhuški stolnici. Na desetine otrok v narodnih nošah se je zbralo okoli novega oltarja brezjanske Marije Pomagaj. Ob krajevnem škofu Baldomeru Carlosu Martiniju so bili naš delegat msgr. dr. Jure Rode, slovenski krajevni župnik p. dr. Alojzij Kukovica DJ, duhovnik Ivan Likozar CM ter številni ministranti – učenci naše šole. Otroški pevski zbor je obogatil to slavo z dvema pesmima. Na kulturnem večeru je ob zlati obletnici polepšal praznik otroški zbor s svojimi pristnimi glasovi. Ob prazniku, ki ga organizira glavno mesto Buenos Aires pod imenom Buenos Aires celebra (10. 4. 2010), so naši šolarji sodelovali s folklornim nastopom skupine Mladika, ki jo vodi prof. Mirjam Mehle Javoršek. Ustoličenja oltarja Marije Pomagaj v San Nicolasu (13. 10. 2014) so se otroci udeležili v narodnih nošah in sodelovali z ministranjem.

Med slovesno prireditvijo Buenos Aires celebra Eslovenia (25. 6. 2016) je na ulicah mesta Buenos Aires nastopilo dvajset otroških plesalcev. Posebno pomemben in ganljiv je bil nastop zbora. Okoli sto otrok sobotnih slovenskih šol je zapelo slovenske otroške ljudske pesmi. Z njimi se je srce poslušalcev in gledalcev napolnilo ne le z nežnostjo, temveč tudi z upanjem, da bo z vztrajnostjo pri ohranjanju slovenske kulture na argentinski zemlji še gorelo slovensko življenje v prihodnosti. (M., 2016: 4–5)

Zahvalna slovesnost ob 70-letnici prihoda v Argentino je bila 30. 9. 2018. »Bogoslužje ne bi bilo tako slovesno, če ne bi bilo toliko podrobnosti, ki so nam, Slovencem v tem delu sveta, tako pri srcu: 30 ministrantov, 40 narodnih noš, argentinska in slovenska zastava, otroci vseh slovenskih šol, mladi in številčni zbor iz vseh domov, ki so se skrbno pripravili na to slovesnost. Petje je kronalo najlepše trenutke bogoslužja, kot na primer pesmi otrok slovenskih šol med evharistijo ter mogočna in pomenljiva Marija skozi življenje.« (JL/AC, 2018: 1).

Delo se nadaljuje in odkrivamo znamenje časov, ki nam narekuje, da odpiramo vrata šole tudi tistim, ki se zaradi raznih življenjskih razmer niso mogli obogatiti s slovensko besedo, pesmijo in kulturo. Leta 2019 smo odprli oddelek ABC – Balantičeva šola za vse, ki se zavedajo svojih korenin ali so tesno povezani z njimi. Tako štejemo že tretje leto štiri skupine, kjer se učijo jezika otroci, najstniki, mladi in odrasli, ki navdušeno zahajajo in se učijo slovenščine.

Slika 6: Praznovanje dneva državnosti, 2019 (foto: arhiv avtorice).

9 Identiteta – vztrajati ni isto kot zdržati

Ko spregovorimo o identiteti, se nam poraja več konceptov, ki bi ustrezali pomenu. Definicija nam predpisuje, da je identiteta istovetnost (SSKJ), tisto, kar dela posamezno entiteto opredeljivo in prepoznavno, osebna identiteta je tisto, kar človeka določa kot osebo in etnična identiteta je temeljna skupinska identiteta različnih kultur oz. družb (RAE).

Ko spregovorimo o identiteti šole Franceta Balantiča, pa želimo predstaviti in prenesti naš pečat. Ko najdemo odgovor na vprašanje, od kod prihajamo, kaj so naši izviri, kakšna je bila pot do današnjih dni, lažje bomo dojeli pečat, ki nas združuje

med seboj, razlikuje v družbi in ki pomeni ogledalo, v katerem se prepoznavamo. Odgovor najdemo tudi za prihodnost, ki jo kot skupnost gradimo, katera pota se nam odpirajo in katera ostajajo za nami. Odgovor, od kod prihajamo, je istočasno enostaven (geografski in zgodovinski faktorji) in kompleksen (dejstva in posledice, ki so in še zaznamujejo pahnjene človeka v svet in potomstvo političnih emigrantov), ko ugotavljamo dediščino.

Po tragediji, ki je zadela slovenski narod med in zlasti po drugi svetovni vojni, je del slovenskega naroda izbral življenje, vero in svobodo ter se s pretresljivo pokončnostjo odločil za zapustitev domačije, rodne zemlje in vsakdanjika. Že čez mejo in samo s tistim, kar so lahko nesli, so se naselili v prekarnih taboriščih. Brez vsega potrebnega, bi menil sodobni človek. Imeli so v sebi pač tisto, kar nas je pripeljalo do današnjega dne. Iz angleščine beseda *resilience*, ki ima latinski izvor (spregan glagol *resilire* – odskočiti, skočiti nazaj), najbolje opisuje dušo slovenskega individuuma, ki se je znašel v skrajnih življenjskih razmerah. Tako lahko definiramo besedo kot zmogljivost prilagajanja človeka v uničevalnih okoliščinah (Merriam Webster slovar) ali sposobnost adaptacije ali si opomoči od nesreče ali spremembe (Ackerman, 2019). Prozaičnost definicije se bistveno razhaja z aplikacijo ali doživljanjem situacij.

Če razširimo in poglobimo pojem, se znajdemo pred pomenom, ki sproži smisel in napolni vsebino naše identitete. Prav zdaj bomo definirali *resilience* kot koncept, ki označuje zmogljivost pozitivnega soočenja s presunljivimi doživetji ter se pozitivno preoblikovati, da grozote in bolečine ne bi prizadele naše identitete. To je torej trdoživost, odpornost, žilavost, obstojnost, optimizem, življenjska radost.

Brez te preambule bi bil naš prispevek o identiteti zgolj akademska razlaga in votla vsebina, ki se ne ujema z našo bitjo. Nujno je bilo opisati kontekst, v katerem je pred sedemdesetimi leti nastala naša šola. Zmogljivost ustvarjanja alternativ in izhodov iz skrajnih izzivov in preizkušenj, predvidevanje posledic in končno sklenitev najbolj praktične, koristne, iznajdljive in učinkovite odločitve, ki omogoča obstoj, so bile smernice, ki so prevladovala ob prihodu v Argentino.

Torej naša identiteta, naš pečat, vsebuje nekaj načel, ki nas identificirajo skozi čas. Tukaj (brez posebnega vrstnega reda) govorimo o:

- veri in verouku,
- pripadnosti,
- izražanju ponosa,
- samozavesti,
- zavedanju o koreninah,
- jeziku,
- spoštovanju etičnih in kulturnih manifestacij (običaji, šege in navade),
- neplačanem delu,
- redki menjavi učnih moči,
- moči in teži poimenovanja šole po Francetu Balantiču,
- integraciji namesto asimilaciji,
- konstrukt in konstruktivnem.

9.1 Vera in verouk

Neizogibno in nepravilno bi bilo, če ne bi navedli te točke na prvem mestu. Brez vere ne bi bilo slovenske skupnosti v Argentini, torej ne bi bilo šole. Kljub stresnim situacijam naši predniki niso psihološko prizadete osebe. Ohranjajo usposobljenost okrepitve po bridkih preizkušnjah. Posledično sklepamo, da so to osebe, ki se, čeprav ogrožene s potencialno travmatičnimi razmerami, kljub vsemu povzpnejo nad njih, učinkovito presežejo hudo in smotno obdajajo svoje življenje z novim zagonom. V nasprotnem pomenu bi pa govorili o ranljivosti. Vera jih je držala pokonci, vlivala upanje, potrdila v poslanstvu, navdihnila s pogumom, posredovala jim je jutri in onstranstvo. Pretakanje vere je brez dvoma prva naloga, zato kljub temu, da skoraj vsi učenci obiskujejo zasebne argentinske katoliške šole, kjer je verouk del šolskega kurikula, slovenska šola posveča posebno pozornost pripravi na prejem zakramentov, saj se večina naših družin, tudi mešani zakoni, odloča za prejem zakramentov svojih otrok v slovenskem obredu. Božja milost in previdnost sta poskrbeli za izredne može in žene v naši srenji, predane božji službi in garanju za božje kraljestvo.

9.2 Korenine, samozavest, čut pripadnosti in izraz ponosa

Ti pojmi se med seboj prepletajo, prelivajo, družijo in vežejo. Naši predniki so naredili velik vtis na domačine in še danes Slovenec velja za poštenega, delavnega, pridnega človeka, ki ne zanika svojega izvora emigracije. Tak ugled opogumi vsakega, da se prizna za Slovenca, spodbuja čut pripadnosti, ki preseže le-to sliko. Biti Slovenec je sinonim za nekaj dobrega, velikega, zanesljivega, elegantnega, je odličje. Na Balantičevi šoli gojimo čut pripadnosti, ki vzbuja samozavest v naših otrocih, ki izražajo svoj ponos, ko govorijo o svojih koreninah.

9.3 Jezik

Danes je žal slovenščina vse redkeje jezik pogovora. Na Balantičevi šoli se zavedamo znakov časa, odprli smo ABC tečaj po slovensko in se zavzemamo za obnovitev šolskih programov rednega sobotnega pouka. Nuditi moramo maksimalno vsebino z največjim učinkom. V veliko pomoč so nam odrske predstave, deklamacije, nastopi, pri katerih se jezik naravno pretaka. Govorne učne ure, avdiovizualni pripomočki, učenje preko iger, neprecenljiv prispevek didaktičnih procesov in med nami delujočih poklicnih učiteljic pripomorejo k obstoju jezika.

9.4 Kultura in ljudske manifestacije

Nedvomno je to točka, ki povzroča najmanj težav. Prisotnost šeg, običajev in navad je pristno in neprisiljeno. Učenci in njihove družine radi sodelujejo pri vseh pripravah, kjer sta navzoča izraz slovenske kulture in narodno izročilo. S ponosom nastopajo in sodelujejo. Šola spodbuja ne le udeležbo, pač pa vključitev in sodelovanje v pripravah in izvedbah, denimo pletenja velikonočnih butaric.

Slika 7: Vsako leto imamo obisk sv. Miklavža. Posnetek iz leta 2018 (foto: arhiv avtorice).

9.5 Neplačano delo in redka menjava učnih moči

A priori ta dva pojma ustvarjata vtis nasprotovanja! Daleč od tega, saj ima Balantičeva šola kar nekaj vrlin, ki naveže učiteljstvo na dolgoletno poučevalno dobo: življenjski zgled ustanoviteljice šole Angelce Klanšek, ki je nepretrgano poučevala skoraj 60 let; pravo sodelovanje z glavnim odborom Našega doma, kjer Balantičeva šola domuje; odlično sodelovanje z odborom staršev; izjemno vzdušje med učitelji ter vse skupno složno delovanje – tvorijo posrečeno razpoloženje za kontinuiteto. Delo učiteljev je prostovoljno, ni honorirano. Kako bi človek sploh postavil ceno posredovanju vrednot slovenstva in krščanstva?

9.6 France Balantič in naši učenci

Družinska zgodovina posameznih učencev dobi pravo razsežnost in globino ob obravnavanju življenja in smrti Franceta Balantiča. Usoda svojcev, bodisi izgnanstvo ali žrtev, dobi pri Balantiču skladnost in ujemanje osebne zgodovine. Starosti primerno se letos ob 100. obletnici rojstva pesnika ognja in pepela posebno spomnimo in izvajamo dejavnosti, preko katerih otrokom predstavimo zamolčanega pesnika Balantiča. Smo edina šola na svetu, ki nosi ime Franceta Balantiča.

9.7 Se integriramo ali se asimiliramo? Konstrukt in konstruktivno

Ko štejemo že četrto, ponekod tudi že peto, generacijo Slovenk in Slovencev, rojenih na tujem, ob Srebrni reki, je odgovor na to vprašanje silno pomemben, saj se tu sprašujemo o identiteti. Jo imamo ali smo jo skozi leta izgubili? Argentinski narod je v glavnem sestavljen iz emigracijskih tokov, ki se prepletajo v času in prostoru. Tudi Slovenci smo del talilnega

lonca narodnosti, ki tvorijo Argentino. Proces asimilacije se počasi premika. Naš izziv je integracija, kjer naj bo naš pečat še vedno na vidnem mestu, posredovanje vrednot še vedno naš cilj, obenem pa je izziv zgraditi močne osebnosti, kjer si argentinstvo in slovenstvo ne konkurirata, pač pa se dopolnjujeta. Nevarnost konstrukta premnogokrat zatira konstruktivnost, utvara, kaj v realnosti smo, lahko prepreči konkretno delovanje. Najtežji del je soočenje realnosti, spoprijem z nadaljnjim delom in vztrajanje tudi takrat ko čutimo, da plavamo proti toku.

10 Pogumen pogled v prihodnost

Čeprav leto za letom število učencev na slovenskih šolah in tečajih polagoma upada, to ni vzrok pomanjkanja navdušenja ali čuta pripadnosti slovenskemu narodu. Ljubezen do vsega slovenskega ter ponos, da smo dediči tako bogate kulture, naš še vedno spodbujata, da vztrajamo v posredovanju tako ljubelega slovenskega jezika, slovenske zgodovine in navad.

Doma se starši še vedno trudijo, da bi se ohranila slovenska govorica, toda soočajo se s težavami, ki jih prejšnji rodovi nismo imeli. Družbene zahteve in dejavnosti, ki jih imajo danes otroci in mladi izven družinskega ali slovenskega kroga, so čedalje večje. Čas, ki ga lahko starša namenita otrokom doma, je tudi krajši, ker sta večinoma oba zaposlena.

Seveda pa obstajata tudi ljubezen in hvaležnost do staršev in dedov, ki so s trudom in požrtvovalnostjo delali in ustanovili slovenske šole in domove, da bi ohranili svoj jezik in navade ter se družili z ljudmi istih idealov. In to prav posebno ceni vsa mladina danes, ki je ponosna na svoje korenine in želi vztrajati na tej poti, dokler bo mogoče.

Če bomo mi, starejši, vztrajali v posredovanju slovenskega jezika, navad ter vrlin slovenske kulture, bo plamen ljubezni do slovenstva še gorel in se podajal naslednjim rodovom.

Ljubezen do matične domovine je še vedno tako živa, da nas spodbuja k zvestobi svojim prednikom in ta k nadaljnjemu delu za ohranitev slovenskega jezika ter vseh vrednot slovenskega naroda.

Zadnja leta se nam je pridružilo več potomcev Slovencev, ki so izgubili stike s skupnostjo in se začeli zanimati ter iskati stik s svojimi koreninami. Prišli so z željo, da bi se naučili slovenski jezik in se družili s Slovenci Našega doma. Zaradi toliko zanimanja in prošenj čedalje več ljudi se je v Našem domu in pod okriljem šole Franceta Balantiča odprl tečaj slovenskega jezika kot tujega jezika. To je tečaj ABC po slovensko, ki že tretje leto deluje v Našem domu v San Justu in se mu vsako leto pridruži več učencev.

46

11 V razmislek

Ko premišljujemo, kako je slovenski narod po božji previdnosti obstal skozi stoletja, nas življenje v naši šoli navdaja s pogumom. Ko ob vsem trpljenju v slovenski zgodovini strmimo v boleče rane, ki so razpršile rod, spoštujemo klene ljudi. V trpljenju so s pogumom, trdim delom in z vero plemenitili dušo in srce. Zato se ne bojimo prihodnosti, saj vemo, da so korenine trdne!

Le to nas včasih zaskrbi: Se dovolj jasno zavedamo svoje odgovornosti? Ali bomo sposobni udeležati svoje poslanstvo v bodoče, ki je prav zaradi teh odlik težje, a tem lepše? Pa se nam ob tej trenutni mračni misli zasveti Balantičev verz v spodbujajoč, nežen tihospev »*Naj bom še dolgo bakla nema, ki potnikom samotnim v noč gori ...*« Da, on nam je kažipot. Oklenimo se njegovih idealov in vrednot. Pojdimo v prihodnost s svetlim pogledom in trdnim korakom naprej!

12 Viri

Ackerman, Courtney E. (2019): What is resilience and why is it important to bounce back? Dostopno na spletni strani: <https://positivepsychology.com/what-is-resilience/>.

Belič Draksler, Nuška idr. (2006): *50 let Našega doma: 1956–2006. Zbornik*. Buenos Aires: Naš dom San Justo.

JL/AC (2018): Zahvalna slovesnost ob 70-letnici prihoda v Argentino. *Svobodna Slovenija*, letnik 77, št. 29 (1. 10. 2018), str. 1.

M. (2016): Buenos Aires obeležuje Slovenijo. *Svobodna Slovenija*, letnik 75, št. 24/25 (7. 7. 2016), str. 4–5.

Merriam Webster slovar (prosti prevod)

RAE – Real academia española Diccionario de la lengua española (prosti prevod)

SSKJ, Slovar slovenskega knjižnega jezika

SPODBUJANJE IN RAZVIJANJE SLOVENSKE IDENTITETE PRI ŠESTOŠOLCIH

PROMOTING AND DEVELOPING SLOVENE IDENTITY IN SIXTH GRADERS

✉ **Petra Simčič** (petra.simcic@guest.arnes.si), prof. biologije, naravoslovja in gospodinjstva, univ. dipl. inž. živilske tehnologije, poučuje biologijo, naravoslovje in gospodinjstvo na OŠ narodnega heroja Maksa Pečarja, Ljubljana Črnuče. Ima 22 let izkušenj dela v šolstvu.

Slovenija

Povzetek

Skozi nekaj učnih strategij in primerov iz prakse želim pokazati, kako lahko razrednik z oddelkom šestega razreda gradi in ohranja slovensko identiteto, spodbuja k odgovornemu državljanstvu, izvaja demokratične volitve ter podpira konstruktivno skupinsko delo. V vzgojne in izobraževalne dejavnosti sem vključevala ljubezen do domovine in razvijala odgovorno ravnanje znotraj skupnosti. Z igro vlog smo učence pogosto postavili v vlogo aktivnega državljanja in oddelke v vlogo države. Tako so učenci pokazali veliko mero odgovornosti in demokratičnosti pri sprejemanju odločitev, pri postavljanju pravil, pri volitvah, humanitarnih akcijah idr. Pred dnevom državnosti, letošnjo 30. obletnico samostojnosti, sem želela s preprostim vprašalnikom ugotoviti, koliko o vsem tem učenci tega oddelka vedo. Na koncu sem jih še pozvala k nizanju idej, kaj lahko naredimo, da bi tudi ostali na šoli vedeli več o bližajočem se prazniku in Sloveniji nasploh. Iz tega je nastala poučna razstava, letaki z zanimivostmi o Sloveniji, razstava knjig v knjižnici, predvsem pa so se učenci sami veliko naučili.

Abstract

Through some learning strategies and examples from practice, I want to show how a class teacher with a sixth grade department can build and maintain Slovenian identity, encourage responsible citizenship, conduct democratic elections and support constructive group work. I included love for the homeland in educational activities and developed responsible behavior within the community. With role-playing, we often put the student in the role of an active citizen and the department in the role of the state. Thus, the students showed a great deal of responsibility and democracy in decision-making, in setting rules, in elections, humanitarian actions, etc. Before the Statehood Day, this year's 30th anniversary of independence, I wanted to find out with a simple questionnaire what and how much the students of this department know about all this, and finally invited them to come up with ideas of what we could do to make our school students and others know more about the upcoming holiday and Slovenia in general. This resulted in an educational exhibition, leaflets with interesting facts about Slovenia, an exhibition of books in the library, and above all, they learned a lot themselves.

Ključne besede: odgovorno državljanstvo, razredništvo, skupinsko delo, slovenska identiteta, šestošolci.

Keywords: responsible citizenship, class teachers, team work, Slovene identity, sixth graders.

1 Uvod

V šolskem letu 2021/2022 sem prevzela razredništvo v oddelku 6. razreda. Ob zavedanju, da bo naša država dan po zaključku šolskega leta praznovala 30. dan državnosti, trideset let neodvisnosti, sem želela poleg rednih in obveznih vsebin dela v oddelčni skupnosti, v oddelčni vsakdan vključiti več domovinskih in državljanskih tem s ciljem spodbujanja narodne zavesti in ljubezni do domovine. Namen je bil tudi, da bi učenci skozi običajne razredne aktivnosti osvojili nekaj osnovnih družbenih načel in pravil življenja, ki temeljijo na demokraciji. S prispevkom pokažem nekaj primerov dobre prakse, ki so v mojem primeru pripeljali k zastavljenim ciljem.

Po končanem šolskem letu in pogledu nazaj ugotovim, da se razrednikov trud v smeri izboljšanja državljanskih kompetenc pri enajst in dvanajst letnikih, obrestuje. Učenci so pokazali veliko mero sporazumevalnih in pogajalskih spretnosti, razvijali so kritično mišljenje, sposobni so bili izražati svoja stališča in hkrati prisluhniti mnenju drugega. Izkazalo se je, da večina učencev zelo rada sodeluje pri aktivnostih, ki so za skupno dobro, da zelo zagnano iščejo in izrazijo nove ideje, kako bi nekaj predstavili drugim ter z lahkoto vložijo svoj trud in čas v realizacijo zastavljenega projekta. Z velikim ponosom so predstavili svojo razstavo celi šoli in se brez pritiska ocenjevanja veliko naučili ter znanje prenašali v svoje domače okolje.

2 Spodbujanje in razvijanje državljskih kompetenc v oddelčni skupnosti

Vse od zgodnjega otroštva naprej smo usmerjeni v reševanje problemov in razstavljanje vsega na fragmente. Tudi sami smo en droben košček, ki skupaj z drugimi soustvarjamo veliko celoto. Kakšno mesto zavzema posameznik v veliki sliki, kako soustvarja njeno podobo, kakšno moč ima v tej veliki skupini – populaciji? Ali ga je zgolj narava ali tudi vzgoja oblikovala v individuuma, ki skozi epizodo svojega življenja odigra vlogo in z njo pušča sled v celotni zgodbi? Kolikšna je pri tem mera naravnega in kolikšna, skozi družbena pravila in merila, pridobljenega? Preko procesov vzgoje in izobraževanja se posamezniku vsiljujejo družbene norme. Vzgojitelj, pedagog ga do neke mere vodi, usmerja a kljub vsemu je manevrskega prostora za uveljavljanje lastnih idej in iskanje lastne poti, dovolj.

Življenje nam dnevno prinese veliko izzivov. Redno smo deležni novih tehnoloških dosežkov ter velikih družbenih, zdravstvenih in okoljskih sprememb. Vse to od nas zahteva nenehno prilagajanje, kar je lahko zahtevno celo za odraslo osebo z izoblikovano osebnostjo in trdno postavljenimi temeljnimi vrednotami. Pri odrasčajoči populaciji pa se poleg zunanjih zelo intenzivno odvijajo tudi notranje – psihofizične spremembe. Zato je to obdobje razvoja zelo ranljivo. Hkrati pa je to tudi čas, ko jih lahko usmerimo na pot h kompetentnim odraslim, ki bodo prispevali h kvalitetnemu razvoju družbe in domovine. Prav področje vzgoje in izobraževanja je tisto, ki pomembno deluje na vseh ravneh – od posameznika, razreda, šole, lokalne skupnosti, države, Evrope, do svetovne populacije – in tako igra za odrasčajočega posameznika pomembno vlogo tudi pri razvoju lastnega odnosa do družbe, naravnega okolja in nenazadnje do sebe in lastne identitete.

Osnovna šola je za otroka obdobje začetkov učenja in tudi socializacije, saj si na vseh ravneh ves čas zastavlja vprašanja ter dobiva nove zamisli in tako lahko odraste v odgovornega posameznika, če mu ob tem pomagamo. Razredništvo je odgovorno delo ter pomemben segment življenja in dela v osnovni šoli. To je vloga, ki se je ne da povsem naučiti, je vloga, ki zahteva veliko mero empatije, dobre organiziranosti in nenehne odgovornosti. Razrednik se vsakodnevno znajde v različnih vlogah, od katerih mu osnovne določa zakonodaja, številne pa tudi sprotne situacije, ki so v vsakem oddelku specifične in se odvijajo z lastno dinamiko. Ker je trenutno delo v osnovni šoli zasnovano tako, da daje večji poudarek pridobivanju znanja (izobraževanju), proces vzgoje pa naj bi se zgodil medtem (Novak, 2008), se je treba zavedati, da izobražujemo in vzgajamo bodoče odrasle aktivne državljane, ki bodo s svojim življenjem doprinesli narodu več dobrega, če jim v otroštvu pomagamo najti ljubezen do domovine in jim privzgojimo zdrav odnos do domačega in širšega okolja ter predvsem do ostalih prebivalcev države, Evrope, sveta. Vprašanje je torej, kaj ponuditi otrokom in mladim, da se bodo lažje znašli v svetu sprememb, drug z drugim, in bodo razvili za prihodnost potrebne ume.

2.1 Teoretični del

2.1.1 Oddelčna skupnost in vloga razrednika

Razrednikovo vlogo in pomen opredeljuje kar nekaj zakonov in podzakonskih aktov (Novak, 2008). Predmetnik devetletne osnovne šole določa pol ure na teden za uro oddelčne skupnosti v 2. in 3. vzgojno-izobraževalnem obdobju. Delo razrednika naj bi bilo usmerjeno predvsem v vzgojno delovanje v oddelku, v krepitev integracijske vloge oddelčne skupnosti pri učencih ter v sodelovanje z učitelji oddelčnega učiteljskega zbora, s šolsko skupnostjo ter z drugimi strokovnimi delavci šole in starši. Razredniki naj bi imeli pomembnejšo vlogo v zasnovi, izvajanju in refleksiji vzgojnega dela in dejavnosti, ki pomenijo uresničevanje vzgojnega načrta v posameznem oddelku in na šoli (Krek in Metljak, 2011: 130–131). Gledano z vidika delitve vloge šole na izobraževalno in vzgojno opravlja razrednik predvsem vzgojno poslanstvo, glavnina izobraževanja pa odpade na pouk posameznih predmetov.

Vsa določila za delo razrednika v oddelčni skupnosti k sreči puščajo še dovolj prostora, da se v program razrednih ur da vključevati tudi tiste vsebine, ki so pomembne pri vzgajanju aktivnih državljanov, kompetentnih odraslih, ki bodo izkazovali zadovoljivo mero domoljubja.

Pri oblikovanju razrednih pravil, dolžnosti rediteljev, pri izvajanju volitev v oddelčni skupnosti pa je jasno, da so interesi učencev večkrat neusklajeni ali si celo nasprotujejo, saj ima vsak učenec skozi vzgojo v svoje mnenje vtakana tudi mnenja svojih staršev in drugih bližnjih.

Razrednik naj bi učence pri vseh dejavnostih, pogovorih, nastopih usmerjal s priporočili, ki za področje svobode izražanja priporočajo vsem, ki sodelujejo v javnih razpravah, naj se v svojih izjavah izogibajo spodbujanju neenakopravnosti, sovraštva in nestrpnosti na podlagi katerekoli osebne okoliščine (Varuh človekovih pravic, 2019). Ob morebitnih takšnih primerih se je treba nanje nemudoma odzvati in po potrebi sankcionirati po protokolu ravnanja ob kršitvah šolskih pravil.

V izobraževalni panogi je očitno, da se z učitelji, ki so motivirani samo z denarjem, le stežka doseže izobraževalne rezultate. Pravimo, da šola 'stoji in pade' z učiteljem, pri čemer seveda mislimo sposobne in intrinzično motivirane učiteljice in učitelje (Konrad, 2000). Slednjim, veliko mero motivacije prinaša tudi napredek učencev, njihova samostojnost in zagnanost pri iskanju novih znanj, zadovoljstvo pri delu ter pripravi poučnih gradiv in razstav. Prav vse to je tudi meni prineslo veliko

zadovoljstva ob koncu zahtevnega šolskega leta, ki je, ne samo nas učitelje, temveč tudi učence, postavilo v nov položaj in delovno okolje. Z refleksijo opravljenega dela in dosežkov ugotovimo, da je učenje tisto, ki proizvaja vrednost. Psihološke teorije učenja so večinoma usmerjene k procesom, ki potekajo pri posamezniku; spreminja se klasično pozitivistično pojmovanje učenja kot osvajanja mentalnih reprezentacij. Vse bolj se poudarjajo tisti vidiki znanja in učenja, ki omogočajo sprotno reševanje problemov z medsebojnim sodelovanjem zainteresiranih (Konrad, 2000). V otroštvu privzgojene tovrstne spretnosti in veščine, bi nedvomno koristile narodu, ga vodile v smeri večje strpnosti in produktivnosti.

Aktivnosti oddelčne skupnosti so usmerjene tudi v sooblikovanje vizije šole in v njeno udejanjanje. Pri čemer so vedno v ospredju aktualne življenjske potrebe oddelka, skupine in posameznikov (Kalin, 2005: 5).

2.1.2 Oddelčna skupnost temelji na človekovih pravicah in dolžnostih

Delo v vzgojno-izobraževalnih ustanovah mora biti strokovno in sistematično. Tako kot v vsakdanjem življenju je načrtovanje pomembna kategorija. »Načrtovanje nas vodi k racionalizaciji, nam velikokrat pomaga priti hitreje do cilja ter nam na določen način omogoča varnost« (Guzelj, 2001: 206). Pri načrtovanju dela z oddelčno skupnostjo mora razrednik izhajati iz ciljev šolskega kurikula, kulture šole, klime na šoli, navsezadnje pa tudi iz značilnosti učencev v oddelku. Načrtovanje ponavadi poteka na temelju razrednikove vizije, ki izraža neki širši okvir dolgoročnih ciljev in prepričanj. Na podlagi tega se oblikuje načrt dela za posamezno obdobje, navadno za eno šolsko leto (Novak, 2008), lahko pa tudi za štiriletno obdobje v primeru razredništva skozi celotno predmetno stopnjo, ki se zaključi z valetom.

Preden se učitelj razrednik loti sestavljanja letne priprave je zelo koristno ponoviti splošna načela vzgoje in izobraževanja. Pri vseh aktivnostih je nujno upoštevati in v prakso postavljati, da »temeljne vrednote vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji izhajajo iz skupne evropske dediščine političnih, kulturnih in moralnih vrednot, ki jih združujejo človekove pravice in njim pripadajoče dolžnosti ter načela pluralne demokracije, strpnosti, solidarnosti in pravne države. Človekove pravice vključujejo individualne in kolektivne pravice, katerih temelj sta svoboda in enakost posameznikov in skupin. Človekove pravice so vselej hkrati tudi dolžnosti, saj pravice drugih nalagajo spoštovanje in uresničevanje pravic v obliki dolžnosti do drugih. Zavezujejo k spoštovanju dostojanstva vsakega posameznika ter k spoštovanju pluralnosti kultur in s tem k spodbujanju razumevanja strpnosti in prijateljstva med vsemi narodi, rasami, verskimi in drugimi skupinami« (Krek in Metljak, 2011: 13). Če ima razrednik navedena načela ozaveščena, bo z lahkoto v dejavnosti in ure z oddelčno skupnostjo vnesel tiste vzvode, ki bi vodili v optimalni razvoj vsakega posameznika. Pri učencih na ta način spodbuja demokratično komuniciranje in argumentiranje, krepi njihovo kritično, konstruktivno in angažirano družbeno delovanje. Uspešnejši postanejo tudi pri premagovanju predsodkov do drugih in drugačnih. To so vrednote, ki si jih pri sodržavljanih in celotni populaciji želimo. Vzgoje pa kljub vsemu ne smemo razumeti zgolj kot seznanjanje s človekovimi pravicami, ampak mora vzgoja odpirati vprašanja osebnega bivanja v skupnem svetu.

2.1.3 Oddelčna skupnost in nacionalna identiteta

Nacionalna identiteta je širok pojem, s katerim se lahko ukvarjamo iz večih zornih kotov, vsekakor pa ni zgolj cilj in normativna vrednota, ampak je tudi proces nenehne preobrazbe in pogajanj o delnih in začasnih smislih. Kulturo kot osnovno gradivo nacionalnih identifikacij je najlažje razumeti kot hrbtenico kolektivnih načinov življenja. Nacionalna identiteta ima velik pomen tudi pri oblikovanju identitete posameznika. Kot je poudaril Z. Baumann, je identiteta rezultat interakcije med posameznikom in skupnostjo in je resna igra iskanja ravnotežja med svobodo in varnostjo (Kroflič in Kratsborn, 2006). Prav zato je vredno učencem na čim večjih področjih vzgojno-izobraževalnega sistema ponuditi priložnosti vstopa v konkretne socialne odnose in vzajemne dejavnosti na svoj način, da jim odpremo čute za teme in dejavnosti, v katere so vstopili, da jih v njih obravnavamo kot odgovora zmožne, ter da njihova razmišljanja o konkretnih dejavnostih, vezanih na spoštljiv odnos, podkrepimo z etično zavezanostjo, da je drugi deležen enakih pravic kot jaz. Pomemben akter opisanih ciljev je učitelj, ki v mladostniku spodbudi navdušenje, radovednost. Ta učitelj mora biti poleg doslednega ravnanja opremljen tudi z občutenjem pedagoškega poslanstva, z zmožnostjo empatije, prepoznavanja in dopuščanja osebne perspektive učenca (Kroflič, 2005).

2.2 Predstavitev primera iz prakse

Pred začetkom šolskega leta 2020/2021 sem pomislila na to, da bo naša država dan po zadnjem šolskem dnevu obeležila že trideseto leto neodvisnosti, tako sem se odločila z oddelkom šestega razreda, ki sem mu postala razrednik, nekoliko več dejavnosti usmeriti v zavedanje o lastni državi in njenih vrednotah, pa tudi razvijanju drugih državljanskih kompetenc. Hkrati sem želela ugotoviti, kaj in koliko otroci stari enajst, dvanajst let, o svoji državi vedo, kaj je tisto 'slovensko' na kar so ponosni, ali s čimer se poistovetijo in kako v njihovih očeh izgleda dober državljan.

Moj glavni namen ni bil otroke o tem učiti, pač pa v njih sprožiti željo, da bi sami povprašali, poiskali informacije, predvsem pa, da bi se na to temo odprle debate, razmišljanje. Načrtovanje ur oddelčne skupnosti sem poleg zakonskih podlag oprla tudi na dve pomembni postavki naše šole:

- viziji »Vzgajamo srčne in družbeno odgovorne ljudi.«
- in poslanstvu »Na naši šoli učencem razvijamo potrebo po vseživljenjskem učenju, veselje in odgovornost do dela, spodbujamo svobodno mišljenje in ustvarjalnost, pomagamo drug drugemu in oblikujemo varno in zdravo okolje« (Letni delovni načrt, 2020).

Z učenci tega oddelka se nismo srečevali le v času razrednih ur in drugih razrednih dejavnosti, pač pa tudi med urami naravoslovja in gospodinjstva, kjer so se omenjene vsebine lepo vklaplajale v učne vsebine predmeta. Na ta način se je njihov občutek, da je vsak od nas pomemben dejavnik v vsakem ekosistemu, v vsaki skupini in sploh v celotni družbi, krepil ter pridobival večje razsežnosti. Tako so se s tem znova in znova odpirala nova vprašanja in na dan so vrele sveže ideje, kako kaj izboljšati, nadgraditi, tako v šoli, kot izven nje. V nadaljevanju predstavim nekaj primerov, kako smo 13 deklic, 14 dečkov in jaz – njihova razredničarka, skupaj sledili zastavljenim ciljem.

2.2.1 Volitve v oddelčni skupnosti

Prva razredna ura, ki se jo izvede prvi šolski dan prvo šolsko uro, je namenjena toplemu sprejemu učencev, seznanitvi z najnujnejšimi navodili, ki so bila lani septembra predvsem usmerjena v preprečevanje širjenja virusa SARS-CoV-2, takoj za tem pa se moramo posvetiti bolj administrativnim zadevam. Kljub temu, da je veliko obveznosti, ki jih je treba opraviti v prvi uri, obenem pa je pomembno, da ne hitimo, da damo besedo tudi učencem, smo zadnjih nekaj minut posvetili viziji in poslanstvu naše šole. Nato pa sem učencem pokazala zelo majhno modro knjižico, na kateri je grb in piše *Ustava Republike Slovenije* ter jih vprašala, ali jo poznajo, ali vedo, kaj to je. V trenutku je večina rekla, da je to ustava. Nisem se poglobljala v to, ali so samo prebrali naslov ali so jo zares poznali. Prosila sem, naj se nekdo javi, da bi nam na glas prebral prve tri člene splošnih določb in pokazala, katero je to besedilo. Učenec je na glas prebral: »Slovenija je demokratična republika. Slovenija je pravna in socialna država. Slovenija je država vseh svojih državljanek in državljanov, ki temelji na trajni in neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe. V Sloveniji ima oblast ljudstvo. Državljanke in državljanji jo izvršujejo neposredno z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno« (Ustava RS, 1991: 10). Sledilo je vprašanje, ali so razumeli celotno besedilo. Večina je molčala, nekateri pa so plaho rekli, da ne. Pomirila sem jih, da to ni prav nič hudega. Naprej sem spraševala, če so iz prebranega izvedeli, kdo ima v Sloveniji oblast in kako to oblast izkazujejo; na to pa je bilo nekaj odgovorov, »da ljudje (nekdo je dodal, da tisti, ki so že stari več kot 18) hodijo na volitve in se tam odločajo, kaj bodo obkrožili«. Za konec sem še predlagala, da se lahko doma pogovarjajo o tem, kaj pomeni demokracija in kaj to, da je Slovenija socialna država.

Zadnjih petnajst minut druge razredne ure smo se pogovarjali o pojmi, ki jih prejšnjo uro niso povsem razumeli (nekateri so navajali, da so se o tem pogovarjali doma, da mogoče pa nekoliko razumejo, a ne še povsem), nato sem jim pokazala knjigo Mira Cerarja *Osnove demokracije* in iz nje na tablo projicirala zapis: »Demokracija: oblika družbene ureditve, ki omogoča, da pri odločanju o temeljnih družbenih vprašanjih sodelujejo vsi njeni pripadniki. V demokraciji so sprejete tiste odločitve, s katerimi se strinja večina pripadnikov družbe« (Cerar, 2012: 21). V besedilu sem na zaslonu podčrtala pojme: odločanje, temeljna vprašanja. Predpostavila sem, da so oni državljanji države z imenom 6. d in vprašala, ali mi lahko navedejo nekaj temeljnih vprašanj, na katera moramo v tej državi 'v malem', poiskati odgovore – učenci so navajali različne stvari, slišalo pa se je tudi: kdo bo predsednik razreda. Na slednjem smo se ustavili in nadaljevala sem s predlogom, da do prihodnje ure razmislijo, kakšne lastnosti bi želeli, da bi predsednik njihove 'države' imel. Ko jih najdejo, naj jih zapišejo v beležko, ker jih bomo naslednjič navajali in se o njih pogovarjali.

Tretjo razredno uro sem poklicala dva učenca k tabli, jima dala pisali in razredu rekla, naj vsak pove lastnosti, ki naj bi jih imel odličen predsednik naše države, ona dva pa naj jih pišeta na tablo. Učenci so navajali: je prijazen, dela domače naloge, ima petice, ne nagaja, pozdravlja, ne manjka v šoli, bere knjige, ne moti pouka, pomaga drugim, veliko ve, se razume z učitelji, se ne krega, ne govori grdih besed, dobro igra nogomet, posodi zvezke, sedi v zadnji klopi. Nato sem rekla, da ima vsak učenec tri točke, ki jih bo podelil tistim lastnostim, zapisanim na tabli, ki se mu zdijo najpomembnejše za dobrega vodjo oddelka. Največ točk so dobili zapisi: pomaga drugim, je prijazen, se ne krega, veliko ve, posodi zvezke ... Naslednji korak je bil poiskati tisto sošolko/sošolca, ki ima najbolj izražene lastnosti z največ točkami. Učenci so govorili imena, učenca pri tabli, pa sta jih zapisovala. Napisanih je bilo deset imen. Od učencev sem takoj za tem zahtevala, da od tistega trenutka naprej ne rečejo ničesar več, da pričakujem popolni molk. Na tablo sem projicirala zapis: »Večinsko odločanje pomeni, da je neka odločitev lahko sprejeta, če se z njo strinja večina ljudi« (Cerar, 2012: 21). Vsakemu sem na mizo položila listek in rekla, da naj postavi peresnico ali šolsko torbo na mizo tako, da bo skoraj kot da bi bili v tistih kartonastih hišicah, ki so na voliščih z namenom, da drugi ne vidijo, kakšna bo njegova izbira, nato naj na listek zapiše ime tistega, ki po njegovem mnenju najbolj ustreza opisu, do katerega smo prišli na tabli. Listke smo pobrali, dva učenca sta brala imena z vseh sedemindvajsetih listkov, dva druga pa sta ob imenih, ki smo jih prej napisali na tablo, delala črtice.

Ena učenka je prepričljivo zmagala – in imenovali smo predsednico oddelčne skupnosti, tista na drugem mestu pa je postala nadomestna predsednica. Obema smo čestitali, zaploskali. Učence sem vprašala, ali vedo, zakaj sem zahtevala tišino pred volitvami. Videti je bilo, da razumejo pomen molka in povedala sem, da mora biti tudi pred vsakimi državnimi volitvami enodnevni predvolilni molk. Kaj pa je še zelo pomembno, preden se o nečem odločamo? Učenci povedo, da to, da o tem čim več vemo. Sklepna misel ure je bila, da so zelo dobro opravili svojo vlogo 'državljana' in si izvolili predsednika/co, ki bo njihova skupna mnenja in pobude obravnaval/a s predsedniki/cami ostalih 'držav' naše šole na šolskem parlamentu. Debata je tekla še naprej o vlogi predsednika republike in predsednika/co vlade, kako Slovenijo povezuje z Evropsko unijo in s svetom.

2.2.2 Odgovorno državljanstvo

Na večih urah oddelčne skupnosti smo simulirali vloge tako, da so bili učenci državljani Slovenije, prebivalci v Evropski uniji, člani lokalne skupnosti, del svetovnega prebivalstva in skozi delavnice ali debato ugotavljali, kakšen pomen ima vsak posameznik v tej veliki skupini ljudi, kako lahko on sam doprinese k temu, da bi tudi ostali, ki na kakšnem področju življenja nimajo nečesa (materiala, znanja, spretnosti), kar pa on ima, ne ostali v pomanjkanju. Pri teh urah smo postopoma nizali pojme, kot so ljudstvo, narod, država, družba, družbeno bitje, solidarnost, pravičnost, humanitarnost, pripadnost, človekove pravice, enakopravnost. Velikokrat sem se poslužila knjige Mira Cerarja Osnove demokracije, saj na otrokom razumljiv način razloži te pojme in ponuja dobre primere, ki smo jih pogosto skupaj prebrali za uvodno motivacijo. Pred sestavljanjem razrednih pravil in dolžnosti rediteljev na četrti razredni uri, sem jim prebrala primer s strani 57: »Dolžnosti, ki jih ima posameznik do države v smislu državne oblasti« (Cerar, 2012: 57), nato smo z 'možgansko nevihto' iskali tista pravila, ki bodo veljala v oddelku, da bo življenje v tej skupini prijetnejše. Učenci so nizali ideje, pisali smo jih na tablo, jih analizirali in soglasno sprejeli tista, za katera je večina menila, da morajo veljati. Zapisane sem prepisala in jih nato izobesila na oglasni deski v učilnici. Nanje smo se opominjali, kadar je kdo zaznal, da je prišlo do odklona. Sicer je kar nekaj mesecev šolskega leta potekalo na daljavo in ko smo se vrnili v šolo, smo pravila in dolžnosti rediteljev ponovili. Izkazalo se je, da so jih sprejeli in se jih v večji meri držali. Izpostavljali smo pomen pravil, ki veljajo na nivoju države, ki so zapisana v ustavi, v Uradnem listu.

Kmalu je prišla na vrsto tema solidarnost. Iskali smo vzporednice med nivojem države in raznih organizacij, ki pomagajo ljudem v stiski in nivojem učencev v oddelku, ki pomagajo vrstnikom, v domačem okolju starejšim, v družini staršem. Sestavili smo seznam pomoči odsotnemu sošolcu. Vsak učenec je imel tri skrbnike, ki ob njegovi odsotnosti prisluhnejo navodilom, ki so vezana nanj, mu pošiljajo slike zapiskov, učnih listov, navodila za domače naloge in pogosto se tudi v skupini učijo skupaj. Ko je v maju potekala akcija Rdečega križa Otroci za otroke, so zelo zavzeto prinašali nove zvezke ali prispevali en evro za otroke, ki živijo v pomanjkanju. Učenci so vselej pokazali zagnanost in srčnost.

51

2.2.3 Skupinsko delo

Slika 1: Predloga za skupinsko delo (foto: arhiv avtorice).

Kot smo z učenci skupaj ugotovili, ima aktiven državljan dobre sporazumevalne in pogajalske sposobnosti, pa tudi analitične spretnosti, da lahko uveljavlja svoje mnenje, pripomore k razvoju države in k dobrim odnosom v manjši ali večji skupini ljudi. Za preverjanje in nato krepitev tovrstnih spretnosti, sem v času pouka na daljavo tri zaporedne razredne ure namenila skupinskemu delu. Delo je potekalo v okolju Microsoft Teams, kjer sem po nekaj uvodnih navodilih učence razdelila v skupine in nato je delo potekalo po predlogi:

Sledila je analiza dela in ugotovitev je bila, da so bili učenci večinoma sposobni avtorefleksije, objektivno so opisali svojo vlogo v skupini, zmogli so pohvaliti druge, če so se v svoji vlogi dobro izkazali. Ker jim je bil ta način sodelovanja zelo všeč in ker so osvojili način dela, smo to izvedli tudi pri naravoslovju.

2.2.4 Učenci šestega razreda in slovenska identiteta

V prvi polovici junija sem izvedla vprašalnik:

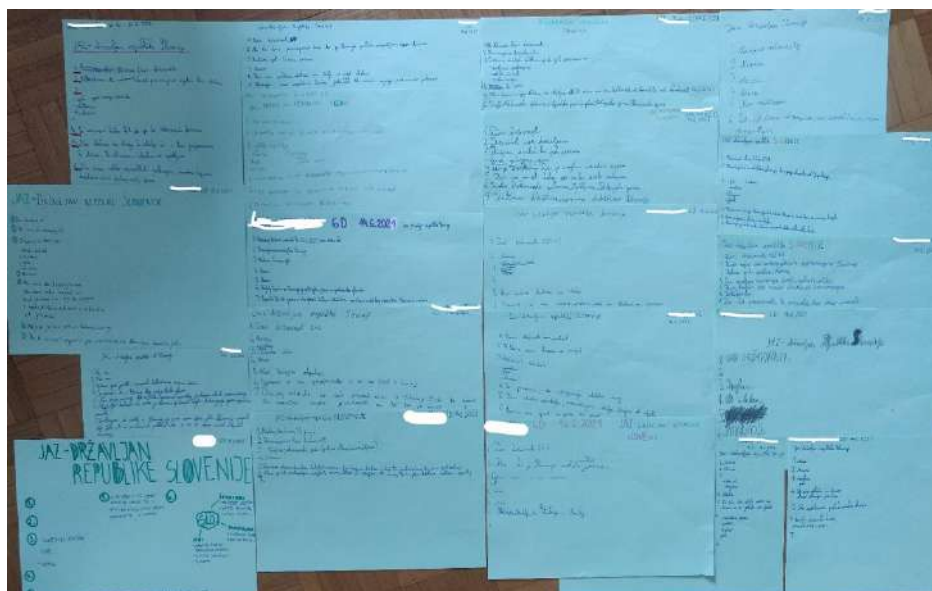

Slika 2: Vprašalnik Moja Slovenija (foto: arhiv avtorice).

Vprašanja, ki sem jih učencem zastavila z vprašalnikom:

- Kateri bo prvi naslednji državni praznik?
- Kaj na ta dan praznujemo?
- Katere državne simbole Slovenije poznaš?
- Slovenija je demokratska republika – kako to razumeš?
- Zakaj je država nate – kot državljan – lahko ponosna?
- Ob čem Slovenijo, ali kaj slovenskega, najbolj čutiš v srcu, kaj najbolj spremljaš, kar je tipičnega za Slovenijo?
- Ali lahko ti/mi učence naše šole kaj naučimo o Sloveniji? Kaj predlagaš in kako to doseči?

Na vprašanja so odgovarjali vsi učenci oddelka, to je 27.

Slika 3: Odgovori učencev na vprašalnik Moja Slovenija (foto: arhiv avtorice).

Sledila je skupna analiza odgovorov in debata o tem, kaj lahko oni – vsak sam in kaj lahko mi – vsi skupaj naredimo, da bi izvedeli več o Sloveniji in druge udeležence naše šole čim bolj izobrazili o bližajočem se prazniku ter drugih zanimivostih o naši državi.

Na prvo in drugo vprašanje 10 učencev ni poznalo odgovora, eden je napisal, da se bliža Marijino vnebovzetje, ostalih 16 pa je vedelo, da se bliža dan državnosti, ki bo 25. junija. Od državnih simbolov največ učencev pozna zastavo, grb in himno.

Najmanj odgovorov je bilo na 4. vprašanje. Od tistih, ki so odgovorili, pa lahko preberemo, da demokratična republika pomeni, da je v njej glavna demokracija; da je majhna, vendar super; da je Slovenija del nečesa (Evrope) in se bori za pravice drugih; da to pomeni, da skupaj sprejemamo odločitve; da upošteva mnenje prebivalcev (volitve); »Pojma nimam, kaj to je, ampak mislim, da pomeni samostojna«; da je to kot, da je združena država. Na posameznega učenca je Slovenija lahko ponosna zato, ker: ločuje odpadke (5-krat); ker skrbi za druge in za okolje (10-krat); ker ji v šoli dokaj dobro gre in ker se rada zabava; ker je prijazen in skrbi za okolje; ker ima rada naravo; ker varčuje z vodo, z elektriko, s hrano in se trudi biti pravična; ker skrbi za našo deželo in je ne onesnažuje.

Odgovori na 6. vprašanje so bili predvsem: Ljubljana (še 3-krat), Kranjska gora, Bled; moji učitelji, učiteljice in moji prijatelji; športniki (Peter Prevc, Tadej Pogačar, Urška Žolnir), pokrajine (Piranski zaliv, Postojnska jama), jedi (kranjska klobasa, prekmurska gibanica, blejska kremšnita, žlikrofi); najboljši kolesar na svetu Primož Roglič, ajdovi žganci z ocvirki; šport, primorska hrana, gore, reke, morje, vino; narodne pesmi, jezera, Triglav, gore; športi, kolesarjenje (še 5 krat), tekme; nogomet, jedi; šport; naravne znamenitosti, lepi hribi; gorovja, vode in vse živali v Sloveniji; veliko raznolikih pokrajin, tradicionalna potica, med, pesa; Triglav (še 4-krat), prekmurska gibanica, ljudske pesmi in plesi, Postojnska jama, Škocjanske jame; velike osebe in druge lepote; narava, gozdovi, jame, klobase, gorovja; šport, gore, vode; Blejsko jezero, potice, klobase, kmetije; motokros; svoboda in veličina; Luka Dončić. Iz vsega prebranega smo ugotovili, da je prav, če se še nekoliko poučimo o prazniku, ki prihaja, o tem, kaj pomeni, da živimo v demokratični republiki in ponovimo osnovne državne simbole.

Ko smo prišli do zadnjega vprašanja, me je prevzelo njihovo navdušenje, bogastvo idej in želja po delu. Predvsem cenim, da so učenci samomotivirani in želijo pokazati svoje delo ostalim na šoli in da niso le ocene tiste, ki jih silijo k delu. Sklep je bil, da naredimo razstavo z glavnimi informacijami o dnevu državnosti (s tem se tudi sami veliko naučimo), letake z zanimivostmi o Sloveniji, razstavo pomembnejših slovenskih knjižnih del v knjižnici ter še nekaj predlogov za kolesarjenje po Slovenskih pokrajinah. Učenci so delali prostovoljno in celo doma, čeprav sem rekla, da bomo naredili (risali, pisali, iskali informacije, tiskali ...) vse v šoli. Ob vsem tem pa so se odvijali pogovori o naši deželi in njenih lepotah, pri čemer je bilo zaznati le pozitiven odnos.

53

Slika 4: Razstava pred Dnevom državnosti (foto: arhiv avtorice).

3 Zaključek

Razrednik je lahko pomemben akter pri krepitevi domovinske in državljske vzgoje ter aktivnega državljanstva v lokalnem okolju. V osnovni šoli se skozi prireditve, razstave in predvsem proslave ob obeležitvi državnih praznikov z govori ravnatelja, učencev, s himno, ob zastavi, z deklamacijami, glasbenimi točkami in drugim ustvarja vzdušje, ki krepí ljubezen do domovine in njenih simbolov ter tradicije.

Poleg vseh teh zelo koristnih in prijetnih prireditev, učnih predmetov, ki v svoji vsebini nosijo učenje o Sloveniji in državljanstvu, je smotno postaviti čim več tovrstnih vsebin tudi v ure oddelčne skupnosti, saj se prav tam odvijajo mnoge dejavnosti, ki imajo lahko za podlago državno ureditev in pravila ali pa se iz njih izpelje debate na temo razvoja slovenske družbe, pomena slovenskega jezika in tradicije, kulture, pa še marsikaj, kar nas kot narod umešča tudi na svetovni zemljevid. Ker so to ure, pri katerih se ne ocenjuje, učenci sodelujejo bolj sproščeno in lahko pokažejo veliko zanimivih

vzgibov za pripravo kvalitetnih zapisov, izdelkov, nastopov, ki vodijo v izboljšanje občutka narodne pripadnosti in pozitivnega odnosa do Slovenije tudi pri ostalih na šoli, pa tudi v domačem okolju učencev.

4 Viri in literatura

Cerar, Miro (2012). *Osnove demokracije*. Ljubljana: Društvo Bralna značka Slovenije.

Guzelj, Elizabeta (2001). Načrtovanje, spremljanje in vrednotenje v vzgojno-izobraževalnem procesu. V: Drago Žagar idr. (ur.): *Razrednik: vloga, delo in odgovornost* (str. 206 – 233). Ljubljana: Jutro. Pridobljeno 29. 6. 2021 s spletne strani: https://jutro.si/media/knjige/7012/pdf/P - PG - 07 - 7012_SnR2ogo.pdf.

Kalin, Jana; Bizjak, Cvetka; Dobnik Žerjav, Marica idr. (2005): *Programske smernice za delo oddelčnega učiteljskega zbora in oddelčne skupnosti v osnovnih in srednjih šolah ter v dijaških domovih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Pridobljeno 25. 6. 2021 s spletne strani: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2011/programi/media/pdf/smernice/Programske_smernice_za_delo_ouz_in_os.pdf.

Konrad, Edvard (2000): *Celovito obvladovanje kakovosti v izobraževalnih organizacijah*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Pridobljeno 29. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-KBTVU496/c09640e3-1e99-4826-8873-bde0c1e5a4e3/PDF>.

Krek, Janez; Metljak, Mira (ur.) (2011): *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 29. 6. 2021 s spletne strani: <https://pismenost.acs.si/wp-content/uploads/2017/09/Bela-knjiga-o-vzgoji-in-izobra%C5%BEevanju-v-RS-2011.pdf>.

Kroflič, Robi (2005): *Vzgojiteljica – izhodišče prikritega kurikuluma v vrtcu. Prikriti kurikulum – rutina ali izziv v vrtcu*. Ljubljana: Supra, (str. 12–18). Pridobljeno 18. 8. 2021 s spletne strani: <http://www2.arnes.si/~rkrofl1/Teksti/vzgojiteljica-prikriti-kurik-supra.pdf>.

Kroflič, Robi; Kratsborn, Wim (2006). »Razprava na Agori« o identiteti mnogoterih izbir. Evropa – strpnost ali sožitje? *Revija 2000*, št. 186–188. Pridobljeno 18. 8. 2021 s spletne strani: <http://www2.arnes.si/~rkrofl1/bibliografija.html>.

Novak, Bojan (2008): Razredništvo – zapostavljeni segment današnje osnovne šole? *Sodobna pedagogika*, letnik 59 = 125, številka 1 (2008), str. 154–167. Ljubljana: Zveza društev pedagoških delavcev Slovenije. Pridobljeno 23. 5. 2021 s spletne strani: <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:doc-EN9BWWC0>.

Osnovna šola narodnega heroja Maksa Pečarja; *Letni delovni načrt za šolsko leto 2020/2021*. Črnuče, 2020. Pridobljeno 29. 6. 2021 s spletne strani: https://www.makspeccar.si/application/files/3416/0225/0087/osmp_LDN_2020-21.pdf.

Ustava Republike Slovenije (1991). *Uradni list RS*, št. 68/06 (30. 6. 1991).

Varuh človekovih pravic RS (2019): *Letno poročilo Varuha človekovih pravic RS za leto 2019*. Ljubljana: Varuh človekovih pravic RS. Pridobljeno 22. 6. 2021 s spletne strani: https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/LP_2019/Letno_porocilo_Varuh19.pdf.

UTRJEVANJE SLOVENSKE IDENTITETE Z MEDPREDMETNIM POVEZOVANJEM

PRESERVING AND ESTABLISHING SLOVENIAN IDENTITY THROUGH CROSS-CURRICULAR INTEGRATION

✉ **Tina Finc** (tina.finc1@os-sticna.si), prof. geografije in zgodovine, poučuje geografijo, zgodovino ter domovinsko in državljansko kulturo ter etiko na Osnovni šoli Stična.

Slovenija

Povzetek

Učitelji geografije, zgodovine ter domovinske in državljanske kulture ter etike imamo odlične možnosti, da pri pouku učence spodbujamo k ohranjanju in utrjevanju slovenske identitete. Pri geografiji v 9. razredu obravnavamo Slovenijo in tako je lahko vsaka učna ura primerna za utrjevanje slovenske identitete. Pri pouku zgodovine učenci spoznajo zgodovinske dogodke, povezane s slovenskim prostorom in narodom. Pri pouku domovinske in državljanske kulture ter etike učenci razlagajo temeljne pojme (identiteta, narod, država, domovina, grb, zastava, himna, patriotizem) in ključne dogodke pri nastanku neodvisne države. Gre za učni predmet, pri katerem lahko naredimo največ za ohranitev slovenske identitete. V prispevku predstavljamo nekaj primerov iz prakse, kako z medpredmetnim povezovanjem in različnimi skupinskimi metodami učenci na drugačen način utrjujejo slovensko identiteto. Z načrtnim in odgovornim delom uspemo pri vsaki generaciji okrepiti občutek pripadnosti slovenskemu narodu.

Abstract

Geography, History, Civil Education and Ethics teachers are in excellent position to encourage pupils to preserve Slovenian identity. Slovenia is the main topic at Geography in the 9th grade. Therefore, each geography lesson is appropriate to establish Slovenian identity. At History, students learn about Slovenian historic events. At Civil Education and Ethics pupils explain fundamental concepts (identity, nationhood, country, homeland, coat of arms, flag, anthem, patriotism) and key events related to forming an independent country. It is a school subject that has most to do with preserving and establishing Slovenian national identity. The article shows some practical examples of establishing Slovenian identity through group work and cross-curricular integration. By means of responsible and premediated work we manage to strengthen the sense of belonging of every generation.

Ključne besede: domovinska in državljanska kultura ter etika, geografija, medpredmetno povezovanje, slovenska identiteta, sodelovalno učenje, zgodovina.

Keywords: Civil Education and Ethics, Geography, cross-curricular integration, Slovenian identity, collaborative learning, History.

1 Uvod

Učitelji geografije, zgodovine ter domovinske in državljanske kulture ter etike imamo odlične možnosti, da pri pouku učence spodbujamo k ohranjanju slovenske identitete. Močno si prizadevamo za to, da bi učenci čim bolje in v čim večji meri doumeli, kako lepa, bogata in raznolika je naša država. Nenehno jih opominjamo na številne rekorde v športu, ki jih ima Slovenija ali njeni prebivalci. Le-te primerjamo s tujimi državami in učenci so nemalokrat navdušeni nad dejstvi, da se Slovenija pojavlja na prvem mestu pri številnih lestvicah: najboljši kolesar, država, ki najbolj skrbi za varovanje narave, prvo poročilo o smučeh, države po uspešnosti na velikih tekmovanjih, najstarejše leseno kolo na svetu, najstarejša evropska piščalka ... Postopoma tako, tekom večletnega pedagoškega dela, povečujemo zavest o pripadnosti slovenskemu narodu. Pri tem se opiramo na vsebine in cilje, ki so opredeljeni v učnih načrtih.

2 Vsebine in učni cilji, ki se navezujejo na državljanske kompetence pri posameznih predmetih

2.1 Geografija

Pri geografiji v 9. razredu celotno šolsko leto namenimo spoznavanju Slovenije in njenih geografskih značilnosti. Učencem vedno damo možnost, da si izberejo katerega od znanih ali manj znanih slovenskih naselij ali mest in ga predstavijo. Ker o bolj znanih slovenskih naravnih ali kulturnih posebnostih že nekaj vedo, jih usmerimo tudi k manj znanim posebnostim. Ob vsaki priložnosti jih opozorimo predvsem na lokalne posebnosti in znamenitosti, saj živimo v okolici bogate zgodovinske, kulturne in naravne dediščine (samostan Stična, Jurčičeva domačija, arheološko najdišče iz železne dobe, kraška jama na Krki, prvo odkritje človeške ribice, spopad na Medvedjeku v času osamosvajanja idr.).

Učenci tekom leta izdelujejo plakate, PowerPoint predstavitve, kvize, zgibanke ali križanke, ki se navezuje na določeno naravno ali kulturno znamenitost. Te raznolike pristope uporabljamo v želji, da bi bili učenci ustvarjalnejši in da »spodbudimo različne načine razmišljanja. S tem lahko boljše rezultate dosežejo tudi učenci, ki jim frontalni način pouka ne ustreza«. (Marentič-Požarnik, 2020: 93)

»Ustvarjalnost lahko učitelj pri učencih razvija s spodbujanjem različnih poti reševanja problema, s priložnostmi za kreativno izražanje, dopuščanjem deževanja idej, spodbujanjem izmišljanja novih problemov in uporabo odprtih vprašanj« (Marentič-Požarnik, 2020: 93). Za krepitev slovenske identitete se pri geografiji poslužujemo sodelovalnega učenja. Pri tem ne gre le za geografske vsebine, ampak pri vsebini vključujemo že pridobljeno znanje iz zgodovine ter domovinske in državljanske kulture ter etike. Medpredmetno povezovanje je namreč didaktičen pristop, s katerim se prav tako dosega določene vzgojno-izobraževalne cilje. (Praznik, 2011: 15)

Kot je zapisano v opredelitvi predmeta v učnem načrtu za geografijo, naj bi učenci razvijali pozitivna čustva do domovine, občutek narodne in kulturne pripadnosti ter zavest o pomenu naravne in kulturne dediščine. (Učni načrt, 2011b: 7) Tudi med operativnimi cilji 9. razreda je zapisano, naj učenec razvija občutek pripadnosti svojemu narodu in državi. (Učni načrt, 2011b: 16)

2.2 Zgodovina

Zgodovina je eden tistih predmetov, ki lahko v učencih močno vzbudi občutek narodne pripadnosti, kljub temu da se ukvarjamo tudi z zgodovino drugih civilizacij in prostorov. Drži namreč, da je »preteklost integrirana v naš občutek identitete. Gotovost o preteklosti pa je nujna za gotovost v sedanjosti«. (Jezernik, 2010: 32)

V opredelitvi predmeta v učnem načrtu je zapisano, naj »pouk zgodovine pri učencih spodbuja zanimanje za preteklost slovenskega naroda«. (Učni načrt, 2011c: 4) S poučevanjem slovenske zgodovine učencem pomagamo »razvijati zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti«. (Učni načrt, 2011c: 5)

V 6. razredu se pri pouku zgodovine ob koncu šolskega leta učenci srečajo z izbirno temo kulturna dediščina, ki »nas opredeljuje kot družbena bitja, določa našo identiteto« (Jezernik, 2010: 12). »Dediščina izpričuje našo identiteto in potrjuje našo vrednost« (Jezernik, 2010: 13). Pri pedagoškem delu sledimo v učnem načrtu zapisanim ciljem, da učenci pojasnijo razliko med kulturno in naravno dediščino, opišejo posamezne primere in opišejo pomen ohranjanja kulturne dediščine. (Učni načrt, 2011c: 9) Ker prihajamo s podeželskega okolja, je kulturna dediščina med nami še vedno prisotna, a jo imajo prav zaradi tega številni učenci (in tudi odrasli) za samoumevno. Morda je zaradi tega ne cenimo dovolj. Avtor knjige *Mojstrovine Slovenije* opozarja, da »moramo poskrbeti za ohranjanje kulturnih različnosti oziroma ohranjanje posameznih identitet. Z ohranjanjem kulturne dediščine prepletamo zgodovino in sodobno ustvarjalnost. Ta preplet je eden temeljnih pogojev za ohranjanje identitet posameznih dežel«. (Bogataj, 1999: 10) Ljudje so nekdaj dokazovali pripadnost slovenskemu narodu in narodni ideji z narodno nošo. Pojavo narodne noše sledimo od druge polovice 19. stoletja, ko so zaradi narodnega ozaveščanja začeli ljudje na vaseh in mestih nositi posebne narodne pripadnostne kostume. (Bogataj 2018: 48) Vloga učitelja zgodovine je pomembna v tem, da učencem pokaže pomen zavedanja, ohranjanja in varovanja te dediščine. Učitelj hote ali ne hote s tem vpliva na učence in njihove vrednote, ki so povezane z lokalnim prostorom in lastno državo. Navsezadnje »šola izobražuje in posreduje sistem vrednot, kar pomeni, da učence tudi vzgaja, sooblikuje njihova stališča in moralno ravnanje«. (Marentič-Požarnik, 2020: 112) Ali bosta ohranjanje kulturne dediščine in domoljubje del učenčevih vrednot, je torej odvisno tudi od učitelja.

V 7. razredu so za spoznavanje zgodovine slovenskega prostora pomembne izbirna tema Prazgodovina na Slovenskem (vsebina: Arheološka najdišča na Slovenskem), tema Rimska država (vsebina: Rimljani na tleh današnje Slovenije) ter obravnava obvezne teme Srednji vek (vsebine: Karantanija, Karniola in Spodnja Panonija, Slovenski prostor v okviru Svetega rimskega cesarstva nemške narodnosti, Samostani ohranjajo antično izročilo). (Učni načrt, 2011c: 10, 12, 14)

V 8. razredu utrjujemo zavest o slovenski narodni identiteti z naslednjimi temami: Meje znanega sveta se razširijo (vsebina: Humanizem in renesansa na Slovenskem), Spremenjena politična in verska podoba Evrope (vsebina: Slovenski protestanti in razvoj slovenske kulture), Kmečki upori, epidemije in naravne nesreče (vsebina: Kmečki upori v slovenskih zgodovinskih deželah), Od fevdalne razdrobljenosti do konca starega veka (vsebina: Pomen slovenskih narodnih buditeljev v času razsvetljenstva, Slovenske dežele v času Marije Terezije in Jožefa II., Napoleon in njegove vojne) in Vzpon meščanstva (vsebina: Slovensko narodno gibanje od kulturnega delovanja do nastanka političnih strank). (Učni načrt, 2011c: 16, 17, 18, 19, 21)

V 9. razredu je z vidika krepitve narodne pripadnosti in zavesti pomembna obravnava obvezne teme Slovenci v 20. in 21. stoletju. Z obravnavo slovenskega prostora in vpetosti slovenskega naroda v svetovne dogodke se učenci zopet srečajo pri obravnavi dveh svetovnih vojn pri izbirni temi Vojne v 20. in 21. stoletju. (Učni načrt, 2011c: 23, 25)

2.3 Domovinska in državljanska kultura ter etika

Učni načrt za domovinsko in državljansko kulturo ter etiko v 7. razredu med operativne cilje uvršča številne cilje, s katerimi utrjujemo in ohranjamo slovensko identiteto.

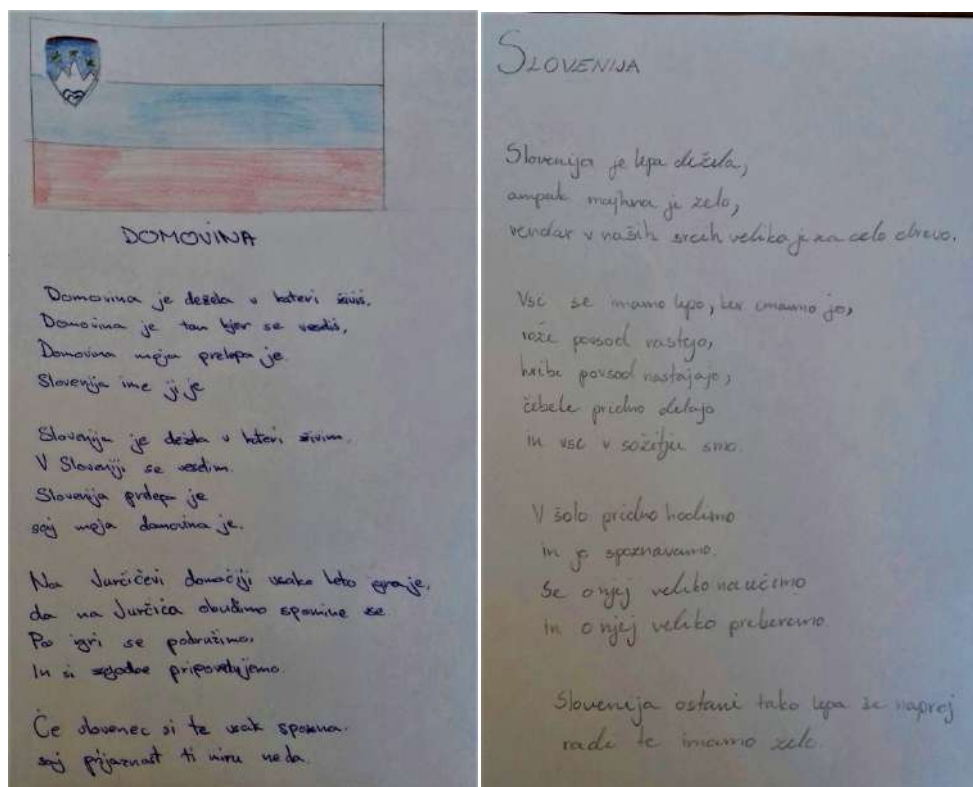
Učenci:

- razumejo pojme narod, država, domovina,
- pridobijo osnovna spoznanja o nastanku Republike Slovenije,
- seznani se z značilnostmi in zgradbo države,
- razumejo pomen simbolov in praznikov države Slovenije,
- razvijejo sposobnost razlikovanja med narodno in državljansko identiteto,
- razvijajo pozitiven odnos do svoje državljanske skupnosti. (Učni načrt, 2011a: 8, 9)

Glavna dva minimalna standarda znotraj vsebinskega sklopa Skupnost državljanov Republike Slovenije sta, da učenec opiše nastanek Republike Slovenije ter opredeli pomen glavnih simbolov Republike Slovenije. (Učni načrt, 2011a: 9)

Pri pouku domovinske in državljanske kulture ter etike se veliko časa pogovarjamo o identiteti, tako osebni, kolektivni kot narodni. Pogovarjamo se o tem, kaj njim pomeni domovina, zakaj jo imajo radi. Vsak učenec spozna in nariše slovensko zastavo ter grb. Pri pouku so učenci prosto ustvarjalni in imajo možnost, da svoji domovini napišejo pesem. Kakšno domovinsko pesem preberemo tudi iz *Zbirke pesmi o domovini* Igorja Pirkoviča. Z vsako generacijo prelistamo *Ustavo Republike Slovenije v stripu*, ki učencem na zabavnejši način predstavi izbrane člene temeljnega dokumenta države.

57

Sliki 1 in 2: Dve pesmi o domovini učencev 8. razreda (foto: arhiv avtorice).

Pogovarjamo se tudi o vrednotah, stereotipih in predsodkih. Zlasti prvim dajemo velik poudarek, saj »gre za pojave ali cilje, ki jih imamo za dobre, zaželene in pravilne v moralnem smislu« (Marentič-Požarnik, 2020: 113). Med vrednote, ki so vsem blizu (ljubezen, zdravje, sreča, pogum, lepota ...), se uvršča tudi nacionalna identiteta. Ta se uvršča med temeljne vrednote, ki so jih zapisali v *Izhodiščih kurikularne prenove*. (Marentič-Požarnik, 2020: 121) Živimo namreč v času, ko nam »hitre spremembe, ki jih prinašajo modernizacija, globalizacija in sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije, vzbujajo občutek izgube in negotovosti ter porajajo razmišljanja o tem, kdo smo. Pripadnost obstoječim skupinam oziroma skupinskim identitetam daje ljudem neko zagotovilo varnosti« (Jezernik, 2010: 31). Posameznik se skozi občutek nacionalne identitete lažje definira in locira v svetu. (Jezernik, 2010: 33)

Pri pouku se pogovarjamo tudi o patriotizmu. Patriotizem ali domoljubje je ljubezen do domovine, naroda in države (Mahmoud Ganna idr., 2019: 33). Ta se zlasti izraža ob uspehih slovenskih športnikov. Teh je kljub majhnosti države in manj številčnosti našega naroda zelo veliko. »Občutki ponosa in samozvesti se črpajo ravno iz pripadnosti narodu« (Jezernik, 2010: 13). Pri tej temi se učenci zelo razgovorijo, saj te občutke ob spremljanju slovenskih športnikov doživljajo tudi sami. Med učenci velja, da so najbolj ponosni na svojo državo in svoj narod ravno v času večjih športnih dogodkov.

O Sloveniji in njenih državnih simbolih se pri predmetu domovinska in državljanska kultura ter etika seveda zopet srečamo v 8. razredu pri temi Slovenija, Evropska unija in svet. Takrat učenci ponovijo in obnovijo že usvojeno znanje ter ga nadgradijo z novo učno vsebino. Zopet imamo priložnost za utrditev občutka pripadnosti slovenskemu narodu.

3 Sodelovalno učenje in primeri iz prakse

Pri vseh treh predmetih z didaktično strategijo sodelovalnega učenja delamo na tem, da bi se učenci zavedali domoljubja. »S skupnim delom se namreč dosega skupni cilj. Da bi bil ta dosežen, se v procesu učenja uporablja take metode, pri katerih učenci medsebojno sodelujejo. Ne samo, da učenec znotraj skupine doseže najboljši učinek pri lastnem učenju, ampak pomaga tudi drugim. S tem vsi dosežejo kar najboljše rezultate«. (Peklaj, 2001: 8)

Pouk domovinske in državljanske kulture ter etike je odlična priložnost za izvajanje sodelovalnega učenja. »Z uporabo sodelovalnega učenja se izboljšajo medsebojni odnosi. Vzdušje v razredu je boljše in posledično so tudi rezultati dela boljše, saj učencem ni več mar le lastni, ampak skupni cilj«. (Peklaj, 2001: 15)

Kljub temu, da sta v današnjem času individualizem in želja po hitrem doseganju lastnih ciljev močno prisotna v vseh sferah življenja, učence z delom v sodelovalnih skupinah navajamo na veščine, ki so potrebne za sodelovanje (prizadevanje za doseganje skupnih učnih ciljev, pomoč sošolcu, dodatna razlaga, medsebojna komunikacija, dogovarjanje, reševanje konfliktov). (Peklaj, 2001: 10)

S sodelovalnim učenjem torej ne težimo k individualnemu cilju, ampak želimo, da učenci dosežejo skupen cilj. Da bi jim to uspelo, se mora med člani skupine ustvariti pozitivna odvisnost. »Ta se kaže v tem, da učenca ne zanima le lastna aktivnost, ampak tudi aktivnost drugih članov skupine (drug drugega preverjajo, popravljajo, dopolnjujejo, izboljšujejo)«. (Peklaj, 2001: 9)

Pri pouku zgodovine, geografije, domovinske in državljanske kulture ter etike se od možnih sodelovalnih struktur največkrat poslužujemo strukture sodelovalnih kart, strukture izvirne sestavljanke in strukture pošiljanja vprašanj.

V nadaljevanju predstavljamo nekaj primerov dobre prakse pri pouku zgodovine, geografije, domovinske in državljanske kulture ter etike, s katerimi skušamo ob medpredmetnem povezovanju in razvijanju veščin sodelovalnega učenja, med učenci okrepiti občutek pripadnosti slovenskemu narodu.

3.1 Primer dobre prakse pri pouku geografije v 9. razredu

V začetku šolskega leta z učenci 9. razreda pred obravnavo učne vsebine Slovenska prepoznavnost v Evropi in svetu izvedemo skupinsko delo s strukturo izvirne sestavljanke. Z njo na lahkoten način pripravimo učence, da začnejo razmišljati o naši državi, njenih posebnostih in hkrati ponovijo znanje preteklih let (ponovijo učno snov zgodovine ter domovinske in državljanske kulture ter etike, ki se nanaša na našo domovino).

Učence razdelimo v ustrezne skupine po 4 ali največ 5 učencev. Pri oblikovanju skupin moramo upoštevati številne faktorje (število učencev, sestava po spolu, zmožnosti učencev, vključevanje učencev s posebnimi potrebami). Kljub temeljitemu premisleku se nam vseeno lahko pripeti, da skupina ni uspešna.

S premišljeno vsebino vseh delov besedila izvedemo medpredmetno povezovanje. Vključene so namreč teme Skupnost državljanov Republike Slovenije (Učni načrt, 2011a: 9), Naravnogeografske enote Slovenije (Učni načrt, 2011b: 17) in Prazgodovina na Slovenskem (Učni načrt, 2011c: 10).

Pri izvirni sestavljanji vsak učenec matične skupine dobi le en del besedila (npr. besedilo o državnih simbolih in nastanku države, besedilo o državnih praznikih, o slovenskih pokrajinah ...). Učenci se v matičnih skupinah preštejejo od 1 do 5. Nato se iz teh skupin učenci prestavijo v nove, ekspertne skupine, v kateri je iz vsake matične skupine po en učenec. Učenci s številko 1 iz vseh matičnih skupin sestavijo ekspertno skupino št. 1, učenci s številko 2 novo ekspertno skupino št. 2 itd. V ekspertni skupini se torej zberejo le učenci s številko 1, ki so dobili besedilo o državnih praznikih. V drugi ekspertni skupini se zberejo učenci s številko 2, ki so dobili besedilo o državnih simbolih in nastanku države. V tretji ekspertni skupini se zberejo učenci s številko 3, ki so dobili besedilo o slovenskih posebnostih. V četrti ekspertni skupini se zberejo učenci s številko 4, ki so dobili en del besedila o slovenskih pokrajinah in v peti ekspertni skupini se zberejo učenci s številko 5, ki so dobili preostali del besedila o slovenskih pokrajinah. Vsa ta besedila predstavljamo v prilogah (Priloga 1–5).

Znotraj ekspertnih skupin učenci skušajo izluščiti bistvene podatke predstavljenih besedil iz matičnih skupin (nekakšen povzetek), ki jih bodo nato posredovali članom svoje prvotne skupine. Učenci po preteku določenega časovnega okvira zapustijo ekspertno skupino in članom prvotne skupine predstavijo svoj povzetek (izroček svojega dela besedila). Tako na hitrejši način vsi učenci izvedo bistvene podatke nekega obsežnejšega besedila. Člani skupine nato pišejo kratko individualno preverjanje znanja, s katerim preverimo, koliko so se učenci naučili na tak način.

Pri tej obliki sodelovalnega učenja se krepi odgovornost posameznika do drugih članov skupine, urijo se socialne veščine in sodelovanje med učenci. Vse, kar je tako zelo pomembno za uspešen začetek novega šolskega leta.

Po končanem preverjanju sledi ključni del, saj z učenci skupno povzamemo, koliko lepega in zanimivega nam nudi naša domovina ter kako ponosni moramo biti nanjo.

3.2 Primer dobre prakse pri pouku zgodovine v 7. razredu

S sodelovalnim učenjem v obliki pošiljanja vprašanj z učenci 7. razreda ponovimo in utrdimo učno snov izbirne teme Prazgodovina na Slovenskem. Pri takšni obliki sodelovalnega učenja gre za to, da učenci v skupini sestavijo vprašanja in odgovore o določeni temi in jih pošljejo drugi skupini, ki poskuša nanje odgovoriti. Da bi bili v skupini aktivni vsi učenci, v prvi fazi vsak učenec sestavi eno vprašanje. Nato se znotraj skupine pogovorijo o vprašanjih, jih po potrebi popravijo, dopolnijo in šele nato pošljejo sosednji skupini. Vsako vprašanje napišejo na eno stran lista, na drugo stran pa odgovor.

Ko si skupine izmenjajo vprašanja, tudi pri odgovarjanju sprva poskuša odgovoriti vsak učenec sam, šele nato se skupaj pogovorijo o pravilnem odgovoru. Na zadnjo stran lista, kjer je zapisan pravilen odgovor, pogledajo šele takrat, ko se vsi strinjajo, kakšen je njihov skupni odgovor. Če se ta razlikuje od predvidene rešitve, se pogovorijo s skupino, ki jim je poslala to vprašanje.

Slika 3: Sedmošolci pri sodelovalnem učenju (foto: arhiv avtorice).

Učencem naročimo, da se morajo pri zastavljanju vprašanj osredotočiti na slovenski prostor. Da ne prihaja do prevelikega ponavljanja vprašanj med skupinami, je priporočljivo, da se posamezne skupine vsebinsko omeji na določen del učne snovi.

Vsaki skupini smo poslali še dodatni vprašanje, s čimer smo povezali zgodovino ter državljansko in domovinsko vzgojo ter etiko (Priloga 11) in skušali vzbuditi domoljubje.

Pri zadnjem vprašanju smo zahtevali, da učenci oddajo svoj lastni anonimni odgovor ter da oddajo skupni skupinski odgovor. Kot smo pričakovali, smo dobili različne odgovore. Pri skupinskih odgovorih so vse skupine zapisale pozitiven odgovor (»Da, na svojo državo smo ponosni in se zavedamo, da smo Slovenci.«). Pri individualnih odgovorih pa smo zasledili tudi nekaj negativnih odgovorov. Nekaj učencev se je torej znotraj skupine podredilo večinskemu mnenju in osebno očitno (še) ne čutijo narodne pripadnosti in ljubezni do domovine.

3.3 Primer dobre prakse pri pouku domovinske in državljanske kulture ter etike v 7. razredu

Eden izmed načinov utrjevanja slovenske identitete in hitre ponovitve učne snovi predstavljajo sodelovalne karte. Struktura sodelovalnih kart je namenjena utrjevanju že usvojene učne snovi in preverjanju standardov nižje taksonomske stopnje.

Učence v razredu razdelimo v dvojice. Vsaka dvojica dobi izbor sodelovalnih kart, pri katerih je na eni strani zapisan pojem, zgodovinski datum ali ime posameznika. Na drugi strani sodelovalne karte pa je zapisan kratek odgovor. Učenci lahko sodelujejo tudi že pri sami izdelavi sodelovalnih kart. Pri tem se sicer porabi nekaj več časa, a učencem pomeni več, da so učni pripomoček pravzaprav izdelali sami in ga zato raje uporabijo. Hkrati se ob izdelavi tudi že učijo.

Učenca v dvojici imata dvojno vlogo. V prvem krogu igre ima eden od njiju vlogo učitelja in s kartic prebere obe strani (pojem in razlago). Njegov sošolec/ka le posluša in si skuša čim več zapomniti. V drugem krogu igre učenec, ki ima vlogo učitelja, sošolcu/ki pokaže eno stran karte, ta pa poskuša podati odgovor, ki je zapisan na drugi strani karte. Če je odgovor pravilen, učenec dobi karto. Če odgovor ni pravilen, mu ga učitelj sicer pove, a karto vrne v svoj kup. To izvajata toliko časa, da učenec prejme vse karte. Nato si vlogi zamenjata.

Primeri sodelovalnih kart, s katerimi utrjujejo narodnostno zavest, so predstavljeni v Prilogi 12.

Sodelovalne karte seveda lahko uporabimo pri pouku domovinske in državljanske kulture ter etike tudi v 8. razredu ter v začetku obravnave Slovenije pri pouku geografije v 9. razredu. Gre za hitro in kratko ponovitev. Učenci so hkrati navdušeni tudi nad dejstvom, da učitelj njihovih kart (če so jih v 7. razredu izdelali sami) ni zavrgel, ampak jih ohranil in ponovno uporabil. Nekaj smeha in dobre volje se pri učencih nenačrtno pojavi tudi pri prepoznavanju lastne pisave, ki so jo imeli pred dvema letoma.

Pri pouku domovinske in državljanske kulture ter etike se pri obravnavanju nastanka slovenske države pogovarjamo o lokalnih dogodkih. Tako spregovorimo nekaj besed o dogodkih na Medvedjeku (oborožen spopad med jugoslovansko armado in teritorialno obrambo) in o sestanku na Pristavi nad Stično, ki je potekal 7. septembra 1990 (takrat so potrdili načrt za vojaško zavarovanje slovenskega osamosvajanja). Z lokalnimi zgodbami učitelj učence bolj pritegne k poslušanju, učenci tudi raje raziskujejo pri svojih sorodnikih in tako postopoma dobijo močnejši občutek pripadnosti lokalnemu okolju. To pa je navsezadnje predpogoj za domoljubje in trdno slovensko zavest.

4 Zaključek

Pri pouku učencem nemalokrat povemo, da ni samoumevno, da imamo lastno državo. Marsikje po svetu se številčnejši narodi še vedno trudijo ustanoviti in živeti v svoji samostojni državi. S časovnim oddaljevanjem od ključnih dogodkov je povsem razumljivo, da mladim to ne pomeni prav veliko. Njihove misli in želje so povsem drugače. A vseeno je šola kot vzgojno-izobraževalna ustanova tista, ki mora pri mladih vzbuditi občutek pripadnosti slovenskemu narodu. Učitelji z medpredmetnim povezovanjem to vseskozi bolj ali manj uspešno udejanjamo. Če želimo imeti zdravo državo, moramo imeti aktivne državljane, ki se zavedajo svojega izvora in svoje pripadnosti. Le v tem primeru bodo delovali v korist vseh, svoje države, svojega naroda in ne samo za samega sebe.

Z opisanimi učnimi strategijami ob povezovanju treh predmetov pri učencih utrjujemo slovensko identiteto tako, da vsako šolsko leto izpostavimo ključne zgodovinske dogodke, pomembne dosežke posameznih Slovencev ter naravne in kulturne znamenitosti naše države. Ker ne gre torej le za enkratno priložnost, ampak medpredmetno povezovanje v obdobju štirih šolskih let, učenci postopoma vzljubijo domovino, ponotranjijo pripadnost slovenskemu narodu in postanejo ponosni državljani.

Z različnimi pristopi, vztrajnostjo, nenehnim aktualiziranjem, premišljenim izborom vsebin in prilagajanjem učencem v okviru pedagoškega procesa pri mladih generacijah postopoma in odgovorno utrjujemo in ohranjamo slovensko identiteto.

5 Viri in literatura

- Bogataj, Janez (1999): *Mojstrovine Slovenije. Srečanja s sodobnimi rokodelci*. Ljubljana, Založba Rokus.
- Bogataj, Janez (2018): *Slovenija. Kulturna dediščina na stičišču Alp, Sredozemlja, Panonske nižine in Balkana*. Ljubljana, Založba Hart.
- Doma v Sloveniji in najstarejše na svetu* (2021). Pridobljeno 9. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.slovenia.info/sl/dozivetja/kultura/doma-v-sloveniji-in-najstarejse-na-svetu>.
- Jezernik Božidar (ur.) (2010): *Kulturna dediščina in identiteta*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Koščena šivanka* (2021). Pridobljeno 9. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.pokmuz-ce.si/sl/predmeti/koscena-sivanka/>.
- Mahmoud Ganna, Daša; Tawitian, Elissa; Zupančič, Mateja (2019): *Jaz, midva, mi 7. Učbenik za domovinsko in državljansko kulturo in etiko v 7. razredu osnovne šole*. Ljubljana, Rokus Klett.
- Marentič-Požarnik, Barica (2020): *Psihologija učenja in pouka: od poučevanja k pouku*. Ljubljana, DZS.
- Najstarejša piščal na svetu (2021). Pridobljeno 9. 8. 2021 s spletne strani: <http://zgodovina.si/najstarejsa-piscal-na-svetu/>.
- Najstarejše leseno kolo se predstavi (2021). Pridobljeno 9. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.rtvlo.si/kultura/razstave/najstarejse-leseno-kolo-z-osjo-se-predstavi/309461>.
- Peklaj, Cirila (2001): *Sodelovalno učenje ali kdaj več glav več ve*. Ljubljana: DZS.
- Postojnska jama* (2021). Pridobljeno 9. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.postojnska-jama.eu/sl/postojnska-jama/>.
- Praznik, Brigita (2011): Dvajsetletnica samostojne Slovenije: narodna in jezikovna zavest med devetošolci. V: *Zgodovina v šoli*. Letnik XX, št. 1–2. Ljubljana: ZRSŠ.
- Predjamski grad* (2021). Pridobljeno 9. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.postojnska-jama.eu/sl/predjamski-grad/>.
- Senegačnik, Jurij (2019). *Geografija Slovenije*. Samostojni delovni zvezek za 9. razred osnovne šole. Ljubljana: Modrijan izobraževanje.
- Učni načrt. Program osnovna šola. Državlјanska in domovinska vzgoja ter etika* (2011a). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 23. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_DDE_OS.pdf.
- Učni načrt. Program osnovna šola. Geografija* (2011b). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 23. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_geografija.pdf.
- Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina* (2011c). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 23. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.

PRILOGA 1:

V matični skupini 1 učenci prejmejo besedilo o praznikih

V zgodovini slovenskega naroda so se zgodili dogodki, ki so pomembno vplivali na razvoj narodne identitete ali nastanek samostojne države. Takšnih dogodkov ali oseb, ki so bili z njimi povezani, se spominjamo z državnimi prazniki. Nekateri prazniki so dela prosti, drugi ne.

Državni in verski prazniki, ki so dela prosti, so:

- 1. in 2. januar – novo leto
- 8. februar – slovenski kulturni praznik
- velikonočna nedelja in velikonočni ponedeljek
- 27. april – dan upora proti okupatorju
- 1. in 2. maj – praznik dela
- binkoštna nedelja – binkošti
- 25. junij – dan državnosti
- 15. avgust – Marijino vnebovzetje
- 31. oktober – dan reformacije
- 1. november – dan spomina na mrtve
- 25. december – božič
- 26. december – dan samostojnosti in enotnosti

Ob praznikih se pričakuje, da državljani izobesimo zastavo Republike Slovenije.

PRILOGA 2:

Učenci matične skupine št. 2 prejmejo besedilo o državnih simbolih in nastanku države.

DRŽAVNI SIMBOLI

Države uporabljajo simbole, ki jih predstavljajo na mednarodni ravni. Simboli Republike Slovenije so zastava, grb in himna.

Barve na zastavi si od zgoraj navzdol sledijo: bela, modra, rdeča. Grb na zastavi je v levem zgornjem delu.

Grb Republike Slovenije ima obliko ščita. V njem se pojavijo tri barve slovenske zastave; obrobljen je z rdečo barvo, v sredini je podoba Triglava v beli barvi, pod njim pa sta dve valoviti črti modre barve, ki ponazarjata slovenske vode. Nad Triglavom so razporejene tri zlate šesterokrake zvezde.

Slovenska himna je sedma kitica pesmi Zdravljica. Besedilo je napisal France Prešeren, melodijo pa skladatelj Stanko Premrl. Med predvajanjem himne vstanemo, se vzravnamo in poslušamo. Med himno se ne pogovarjamo, smejimo ali počnemo kaj drugega. Zraven lahko pojemo. Po končani himni ne ploskamo, ampak se mirno usedemo.

NASTANEK DRŽAVE

Prebivalstvo ozemlja današnje Slovenije je v preteklosti živelo v različnih državah (Habsburška monarhija, ki se od leta 1804 imenuje Avstrijsko cesarstvo in od leta 1867 Avstro-Ogrska, 29. 10. 1918 nastane Država Slovencev, Hrvatov in Srbov, od 1. 12. 1918 pa po združitvi s Kraljevino Srbijo Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, ta se od leta 1929 imenuje Kraljevina Jugoslavija in nazadnje od leta 1945 Socialistična federativna republika Jugoslavija). Zaradi številnih težav, ki so se pojavljale v Jugoslaviji, je med prebivalci Slovenije dozorela misel za samostojno slovensko državo. Slovenski politiki so izvedli plebiscit – splošno ljudsko glasovanje o samostojnosti. Plebiscit o samostojnosti Slovenije je potekal 23. decembra 1990. Za samostojno in neodvisno državo je glasovalo 88,2 % vseh volivcev. Po plebiscitu so stekle priprave na osamosvojitve.

25. junija 1991 je Slovenija postala nova samostojna in neodvisna država. Sledila je 10–dnevna vojna. Po koncu vojne so se začela prizadevanja za mednarodno priznanje slovenske samostojne države.

PRILOGA 3:

Učenci v matični skupini št. 3 prejmejo besedilo o slovenskih posebnostih.

SLOVENSKE POSEBNOSTI

Kljub majhnosti ima naša država in njeni prebivalci zelo veliko posebnosti, ki bi jih morali državljani poznati, biti nanje ponosni in jih znati predstaviti tujcem.

Postojnska jama: Z nekaj več kot 24 km raziskanih rogov je Postojnska jama najdaljša turistična jama v Evropi. Leta 1872 je bila v njej odprta prva železnica na svetu v jami. Luka Čeč, ki je odkril Postojnsko jamo, je bil tudi prvi na svetu, ki je odkril jamskega hrošča.

Človeška ribica: Žive mladiče človeške ribice je prvi našel Scopoli v potoku na Viru pri Stični. O človeški ribici je pisal celo Charles Darwin v svojem delu O nastanku vrst. Brez hrane preživijo do 12 let, živijo pa tudi do 100 let.

Najstarejše leseno kolo z osjo na svetu: Na Ljubljanskem barju je bilo leta 2002 odkrito 5.200 let staro leseno kolo z osjo.

Predjamski grad: V bližini Postojnske jame se nahaja največji jamski grad na svetu, vpisan v Guinnessovo knjigo rekordov. 128 m visoko v skali že 800 let buri strah in domišljijo.

Najstarejša koščena piščal na svetu: Okoli 10 cm dolga koščena piščal je stara približno 60.000 let. Odkrili so jo v jami Divje babe nad Idrijco. Odkrita piščal je edina na svetu, ki jo je izdelal neandertalec.

Najstarejša koščena šivanka: V jami Potočka zijalka je bila leta 1928 odkrita 35.000 let stara šivanka. Je najstarejša doslej odkrita šivanka na svetu.

Najstarejša vinska trta na svetu: V Mariboru raste 450 let stara vinska trta, ki je tako vpisana v Guinnessovo knjigo rekordov kot najstarejša na svetu.

Grad Grad: Na Goriškem se nahaja grad Grad, ki ima kar 365 sob in je tako največja grajska zgradba v Sloveniji.

V bližini Ormoža stoji največji klopotec na svetu. Premer njegovih vetrnic je 20,58 metra.

Najstarejši ohranjen zapis v slovenščini predstavljajo Brižinski spomeniki (zapisani med leti 970 in 1039).

Prve slovenske natisnjene besede so iz leta 1515: »le vkup, le vkup, uboga gmajna« in »stara pravda«.

Najvišjo zgradbo v Sloveniji predstavlja trboveljski dimnik, ki je s 360 m najvišji v Evropi.

Najdaljša cerkev v Sloveniji je bazilika Žalostne Matere božje v Stični (60 metrov).

Med vsemi slovanskimi jeziki je slovenščina najbolj razčlenjena. Pozna več kot 40 narečij.

V Muzeju premogovništva Slovenije se nahaja najgloblje ležeča jedilnica v Sloveniji (160 m pod površjem).

PRILOGA 4:

Učenci četrte matična skupine prejmejo del besedila o slovenskih pokrajinah.

SLOVENSKE POKRAJINE

Slovenija je zaradi svojih naravnogeografskih (podnebje, relief, rastlinstvo) značilnosti razdeljena na 5 pokrajin: Dinarskokraške, Obsreozemske, Obpanonske, Alpske in Predalpske pokrajine. Vsaka ima nekaj svojih značilnosti, ki jih bomo tekom šolskega leta še natančneje spoznali.

Dinarskokraške pokrajine zavzemajo večji del južne Slovenije. So prve, ki jih bomo obravnavali, saj se naše domače okolje nahaja ravno v teh pokrajinah. Tu najdemo največ kraških pojavov (jame, ponikalnice, brezna, vrtače, uvale). Za Dinarskokraške pokrajine so značilne dvignjene planote in ugreznjena kraška polja. Znale so po obsežnih gozdovih, divjih zvereh, znanih kraških jamah, lehnjakovih pragovih, zibelki smučanja, suhi robi, stelnjnih in številnih drugih posebnostih.

Alpske pokrajine ležijo v severozahodni Sloveniji. Obsegajo alpska visokogorja in vmesne doline. Najvišji vrhovi segajo nad 2000 m nadmorske višine. Te pokrajine so večinoma poseljene le v dolinah, visokogorje pa je zanimivo za turistične dejavnosti. Znale so po turističnih biserih, kot sta na primer Kranjska Gora in Planica, pastirskih planinah (npr. Velika planina), visokogorskih kraških pojavih, vintgarjih, ledeniških jezerih ...

Predalpske pokrajine zaznamujejo predvsem hribovja, ki sežejo večinoma do 1500 m nadmorske višine. Ozke doline se marsikje razširijo v kotline, kjer je velika gostota poselitve in razvito gospodarstvo. Prav v Predalpskih pokrajinah leži naše glavno mesto Ljubljana. Posebnosti teh pokrajin so idrijski žlikrofi, bolnišnica Franja, trboveljski dimnik, Lovrenška jezera na Pohorju, Ljubljansko barje ...

PRILOGA 5:

Učenci v peti matični skupini prejmejo preostali del besedila o slovenskih pokrajinah.

SLOVENSKE POKRAJINE

Slovenija je zaradi svojih naravnogeografskih (podnebje, relief, rastlinstvo) značilnosti razdeljena na 5 pokrajin: Dinarskokraške, Obsreozemske, Obpanonske, Alpske in Predalpske pokrajine. Vsaka ima nekaj svojih značilnosti, ki jih bomo tekom šolskega leta še natančneje spoznali.

Obsreozemske pokrajine ležijo v jugozahodni Sloveniji in so pod močnim vplivom Jadranskega morja. Ob obali sta zgoščena poselitve in gospodarstvo. Pomembno vlogo ima naše najpomembnejše pristanišče Luka Koper. Zaradi kamninske sestave jih delimo na flišne in kraške pokrajine. Znale so po obmorskih turističnih krajih (Piran, Portorož, Izola), solinarstvu, oljkarstvu, sadjarstvu in vinogradništvu (Goriška brda, Vipavska dolina), lipicancih iz Lipice, Škocjanskih jamah in kulinaričnih posebnostih.

Obpanonske pokrajine ležijo v severovzhodni in vzhodni Sloveniji, ki je že del obrobja Panonske kotline. Tu se menjavajo ravnine in gričevja. Te pokrajine so z vidika ravninskega površja ugodnejše za kmetijsko dejavnost. Znale so po štokljah, mlinih na Muri, gibanici, zdraviliščih, kurentih in drugih posebnostih.

PRILOGA 6:

Kratko preverjanje znanja po izvedbi sestavljanke.

- Slovenija je razdeljena na pet pokrajin. Navedi jih.
- Katera je slovenska najdaljša turistična jama?
- Slovenija se je osamosvojila od Jugoslavije. Navedi, katera dva praznika praznujemo v spomin na razglasitev rezultatov plebiscita in razglasitev neodvisnosti države.
- Ali bi tujemu obiskovalcu znal iz vsake pokrajine predstaviti eno naravno ali kulturno znamenitost. Zapiši vsaj eno znamenitost za vsako izmed petih pokrajin.
- Kateri so glavni simboli naše države? Opiši jih.
- Ali poznaš kakšen slovenski zgodovinski rekord?
- Razmisli, zakaj je Slovenija razdeljena na pet pokrajin.

PRILOGA 7:

Skupina A je skupini B poslala sledeča vprašanja in odgovore:

Zakaj je pomembna jama Potočka zijalka?	Odgovor: Ker so v jami našli najstarejšo koščeno šivanko v Evropi.
Kje so odkrili najstarejše leseno kolo z vrtljivo osjo?	Odgovor: V Sloveniji, na Ljubljanskem barju.
Kaj so odkrili v jami Divje babe?	Odgovor: V jami Divje babe so odkrili neandertalčevo piščal.
Zakaj je odkritje iz jame Divje babe pomembno v svetovnem merilu?	Odgovor: Najdba je pomembna zato, ker gre za najstarejše najdeno glasbilo na svetu.

PRILOGA 8:

Skupina B je skupini A poslala sledeča vprašanja in odgovore:

Kje je bilo odkrito okostje mamuta?	Odgovor: Okostje mamuta je bilo odkrito v Nevljah pri Kamniku.
Kje so obstajala koliščarska naselja?	Odgovor: Koliščarska naselja so obstajala ob današnjem Ljubljanskem barju.
Katera ruda je na Slovenskem vplivala na gostejšo poselitev?	Odgovor: Na Slovenskem je bilo veliko kvalitetne železove rude, zaradi česar je bila poselitev gostejša.
Kako se imenuje pot, ki je potekala čez slovensko ozemlje in je povezovala Baltik s Sredozemljem?	Odgovor: Ta pot se imenuje jantarna pot.

PRILOGA 9:

Skupina C je skupini D poslala sedeča vprašanja in odgovore:

Katera so najpomembnejša najdišča iz železne dobe na Slovenskem?	Odgovor: Vir pri Stični, Most na Soči, Bled, Vače, Novo mesto.
Kje so odkrili znamenito vaško situlo?	Odgovor: Vaška situla je bila odkrita v Vačah pri Litiji.
Čemu je bila namenjena vaška situla?	Odgovor: Situla je bila pravzaprav obredna posoda.
Kaj je prikazano na vaški situli?	Odgovor: Na vaški situli so upodobljeni slavnostni prizori iz življenja knezov.

PRILOGA 10:

Skupina D je skupini C poslala sledeča vprašanja in odgovore:

V katero dobo kovin se uvršča pomembno arheološko najdišče Vir pri Stični?	Odgovor: Najdišča na Viru pri Stični se uvrščajo v železno dobo.
Kaj so gomile, ki jih je tu v okolici Stične in Ivančne Gorice še vedno možno videti?	Odgovor: Gomile so bile grobišča posameznih družin.
Kje se je v naši okolici nahajalo največje gradišče na Slovenskem?	Odgovor: Največje gradišče v Sloveniji se je nahajalo nad današnjim Virom pri Stični.
Ali so na Viru pri Stični našli kakšne pomembne najdbe?	Odgovor: Da, na Viru pri Stični so našli veliko orodja in orožja, čelade, številne gomile, bronasti oklep, jantarni nakit.

PRILOGA 11:

Učiteljica vsaki skupini pošlje dve dodatni vprašanji:

Ali se naša domovina s svojimi najdbami uvršča med pomembna arheološka območja? Odgovor utemeljite.	Odgovor: Da, naša domovina je z vidika arheoloških najdišč pomembno območje, saj so tu odkrili najstarejše leseno kolo, najstarejšo koščeno šivanko, najstarejše glasbilo, številne kvalitetne ostanke iz obdobja kovin ter številne predmete, ki kažejo, da je bilo ozemlje današnje Slovenije povezano z drugimi območji in kulturami (npr. Etruščani, Grki). Dolenjska halštatska kultura je pomembna v svetovnem merilu.
Ali ste ponosni na svojo domovino in se zavedate svoje slovenske identitete?	Prost odgovor.

PRILOGA 12:

Primer sodelovalnih kart za hitro ponovitev in utrditev učne snovi pri pouku državljske in domovinske vzgoje ter etike v 7. razredu.

26. DECEMBER 1990	Razglasitev rezultatov plebiscita.
PLEBISCIT	Splošno ljudsko glasovanje.
HIMNA	Sedma kitica Prešernove Zdravljice.
JUGOSLAVIJA	Država, od katere smo se osamosvojili.
NAROD	Skupnost ljudi s skupnim zgodovinskim, jezikovnim, političnim in kulturnim izročilom.
MANJŠINA	Skupnost državljanov, ki živijo v sosednji državi.
25. JUNIJ 1991	Razglasitev samostojne in neodvisne Republike Slovenije.
SLOVENSKA ZASTAVA	Od zgoraj navzdol si sledijo bela, modra in rdeča barva. Grb je v levem zgornjem delu.
23. DECEMBER 1990	Izvedba plebiscita o samostojni in neodvisni Sloveniji.
DRŽAVA	Skupnost državljanov, ki ima na določenem ozemlju priznano neodvisno in samostojno oblast.
DOMOVINA	Država, v kateri se rodimo, odrastemo in preživimo večino življenja. Nanjo smo čustveno navezani.
PATRIOTIZEM	Domoljubje (ljubezen do domovine, naroda in države).

S POSREDNIM UČENJEM DO NARODNE ZAVESTI DIJAKOV

THROUGH INDIRECT LEARNING TO THE NATIONAL CONSCIOUSNESS OF THE STUDENTS

✉ **Matej Hočevar** (matej.hocevar@sc-nm.si), mag. prof. tehnike, učitelj strokovno tehničnih predmetov, Šolski center Novo mesto, Srednja gradbena, lesarska in vzgojiteljska šola. Dalj časa je bil zaposlen v gospodarstvu, štiri leta je učitelj strokovnih predmetov, organizator informacijskih dejavnosti. Bil je vodja zmagovalne ekipe na Lesarijadi 2019.

Slovenija

Povzetek

Slovenija je v letu 2021 obeležila trideset let od osamosvojitve. Spoštovanje in ponos do samostojne slovenske države ter njene identitete sta z novimi generacijami dijakov vse manj prisotna, saj nimajo neposrednega stika z obdobjem osamosvajanja. Državlјanska vzgoja v šolski proces ni zadostno vključena, zato smo v okviru predmeta Računalniško konstruiranje v lesarstvu skozi risanje nacionalnih simbolov krepili narodno zavest in nacionalno pripadnost, hkrati pa nacionalne simbole obravnavali tudi historično in pomensko. Nova spoznanja so morali dijaki predstaviti na čim bolj izvirni način. Tako so imitirali zgodovinsko osebnost, brali prirejeno pravljico in ustvarili infografiko. Dijaki so na tak način pridobili nova znanja o simbolih in pomenu lastne države, kar jim je ostalo v trajnejšem spominu, saj ni bilo podano s strani učitelja, pač pa je bilo plod njihovega lastnega zanimanja in raziskovanja.

Abstract

Slovenia celebrated thirty years of independence in 2021. Respect and pride for the independent Slovenian state and its identity are less and less present with the new generations of students, as they have no direct contact with the period of independence. Civic education is not sufficiently included in the school process, therefore we strengthened national consciousness and national affiliation through computer drawing of national symbols and at the same time processed national symbols historically and semantically within the course Computer construction in woodworking. The students had to present new findings in the innovative way. Thus, they imitated a historical figure, read an adapted fairy tale, and created an infographic. In this manner students gained knowledge about the symbols and the importance of own country, which remained in their lasting memory, as it was not given by the teacher, but was the result of their own interest and research.

Ključne besede: država, identiteta, izvirnost, nacionalni simboli, narodna zavest, ponos.

Keywords: identity, innovative, national consciousness, national symbols, pride, state.

1 Uvod

Domovinska in državljanska kultura in etika je eden izmed obveznih predmetov za vse učence v osnovni šoli. Ob prihodu dijakov na srednjo šolo pa se kljub temu srečujemo z odsotnostjo narodne zavesti. Skupna identiteta je že v okviru posameznega razreda izziv, saj se, še posebej v okviru nižjega poklicnega izobraževanja, vključujejo dijaki različnih narodnosti. Veliko dijakov je mešane narodnosti, poleg tega nekateri tudi iz romske skupnosti. Veliko teh dijakov niti ne pozna nacionalnih simbolov, ki označujejo pripadnost Republiki Sloveniji.

V občutljivih letih najstništva je za vse dijake občutek pripadnosti zelo pomemben, hkrati želimo, da v okviru srednješolske izobrazbe krepijo narodno zavest in ponos na lastno državo. Ker smo želeli preveriti, kako dijaki poznajo in spoštujejo slovensko nacionalnost, smo v okviru štiriletnega programa za poklic lesarski tehnik, skozi risanje nacionalnih simbolov krepili narodno zavest in nacionalno pripadnost, hkrati pa nacionalne simbole obravnavali tudi historično in pomensko.

2 Teoretična izhodišča

2.1 Razvoj narodne zavesti

Raziskava, ki sta jo opravila Piaget in Weil, je že leta 1951 opredelila stopenjsko teorijo razvoja narodnostnih stališč in narodnostne identitete. Njuna stopenjska teorija kognitivnega razvoja pravi, da se otrokova vednost o državah in narodih razvija skozi tri faze. V prvi fazi (starost 7–8 let) otrok ne razume prostorsko geografske inkluzije (kraj so del države), niti

konceptualne inkluzije (med kražani in državljani). V drugi fazi (med 8. in 10. letom), otroci razumejo prostorsko geografsko inkluzijo, ne pa še konceptualne inkluzije. V tretji fazi (od 10–11 let naprej) otrok razume tudi konceptualno inkluzijo. Tudi stališča do držav in narodov se razvijajo skozi tri faze. V prvi fazi (7–8 let) otroci izražajo svojske in izkustveno osnovane preference. V drugi fazi (med 8. in 10. letom) izražajo preference do svoje države, osnovane na pojmovanjih, ki so prisotna v njihovem neposrednem okolju. V zadnji fazi (po 10–11 letu) izražajo preference do svoje države, osnovane na abstraktnih narodnih ali državnih idealih. (Piaget in Weil, 1951)

Strsoglavec (2015) navaja, da je najpomembnejša značilnost naroda samoopredelitev. Izpostavlja, da narodna zavest lahko nastane na osnovi več značilnosti: jezik, kultura, politično organiziranje ter skupni strateški cilji, zgodovinska zavest, rodovna oziroma genetska povezanost, družbene komunikacije, vera, skupno ozemlje ali zavest o ozemlju, gospodarske povezave itd.

2.2 pristopi k državljski vzgoji

Kot povzema Macuh (2011), se državljsko vzgojo v državah članicah najpogosteje poučuje kot samostojen (običajno obvezen) predmet in kot tematiko, ki je integrirana v več predmetov. Izpostavlja, da se jo redkeje posreduje v obliki medpredmetne tematike. Izpostavlja pomen ohranitve in izboljšanja kakovosti samostojnega predmeta državljske vzgoje, hkrati pa navaja: »Ker pristopi k državljski vzgoji niso medsebojno izključujoči, je smiselno tudi v prihodnje posredovati državljsko vzgojo kot integrirano in medpredmetno tematiko na primarni in sekundarni ravni izobraževanja. Vsekakor je najbolj učinkovito hkrati prakticirati vse tri pristope k državljski vzgoji.«

3 Narodnostna identiteta mladostnikov skozi raziskave

Za boljši uvid v narodno identiteto mladostnikov smo preučili tudi izsledke večih raziskav.

3.1 Študija med mladostniki

V Sloveniji izvedeni študiji leta 2011 so mladostnike spraševali o njihovi narodnostni pripadnosti, stopnji identifikacije s svojo narodnostno skupino in stališči do drugih socialnih skupin, narodnostnih, rasnih, socioekonomskih ter do otrok s posebnimi potrebami. Samokategorizacija mladostnikov po narodnosti je pokazala, da so se mladi, ki so sodelovali v študiji, po narodnosti opredelili večinoma kot Slovenci (83,9 %), več kot desetina mladostnikov se je opredelila po drugih narodnostih in so bili združeni v skupino neslovencev, nekateri pa so poleg slovenske navedli še katero drugo narodnost; združili pa so jih v skupino večnarodnosti (3,4 %). Raziskava je pokazala, da so oddelki v osnovnih šolah v povprečju bolj narodnostno raznoliki kot oddelki dijakov v srednjih šolah. Tudi med slednjimi so razlike: najbolj narodnostno raznoliki so oddelki na družboslovnih srednjih šolah, manj na tehničnih srednjih šolah in najmanj na gimnazijah. (Gril in Videčnik, 2011)

Raziskava je opozorila tudi na subjektivni pomen narodnostne identitete, ki je povezan s starostjo mladostnikov, spolom in narodnostno skupino. Stopnja narodnostne identifikacije se v mladostništvu spreminja nelinearno (obrnjena U krivulja). To pomeni, da identifikacija iz zgodnjega v srednje mladostništvo narašča, potem pa upada in je v poznem mladostništvu nižja kot v zgodnjem. Pokazale so se tudi razlike med dijaki treh različnih smeri srednjih šol: najnižjo stopnjo narodnostne pripadnosti so izrazili gimnazijci, višjo dijaki družboslovnih srednjih šol in najvišjo dijaki tehničnih srednjih šol. Fantje so poročali o višji stopnji narodnostne identitete kot dekleta. Najvišjo stopnjo narodnostne pripadnosti so izrazili mladostniki, ki so se opredelili po drugi narodnosti kot slovenski (skupina Neslovenci), nekoliko nižjo tisti, ki so se opredelili kot Slovenci, najnižjo pa mladostniki večnarodnostne (delno slovenske) narodnosti. Večjo stopnjo identifikacije z lastno narodnostno skupino so izrazili mladostniki v oddelkih, v katerih so učenci/dijaki več različnih narodnosti. (Gril in Videčnik, 2011)

3.2 Mednarodna raziskava o državljski vzgoji in izobraževanju

V letu 2016 je bila izvedena zanimiva mednarodna raziskava o državljski vzgoji in izobraževanju, ki jo je v Sloveniji koordiniral Pedagoški inštitut v Ljubljani. Namen raziskave je bil preučiti, kako se mladi v različnih državah in izobraževalnih sistemih pripravljajo na aktivno državljanstvo, s tem ciljem pa so bile merjene vednost, konceptualno razumevanje in kompetence na področju državljske vzgoje in izobraževanja ter stališča na področju državljanstva in pripravljenosti do (so)delovanja v družbenih in državljskih aktivnostih. Gre za empirično raziskavo, v kateri je v letu 2016 na mednarodni ravni sodelovalo 24 izobraževalnih sistemov, v Sloveniji 135 šol, 2.844 učencev 8. razredov ter 2.056 učiteljev. Dosežki slovenskih učencev na področju poznavanja državljskega zavedanja so bili izmerjeni nad mednarodnim povprečjem, večjo povprečno državljsko vednost so imeli učenci Danske, Tajvana, Švedske, Finske, Norveške, Estonije in Rusije.

Občutek evropske identitete slovenskih učenk in učencev je nad evropskim povprečjem, pri čemer je pri učencih ta občutek izrazitejši. (Klemenčič idr., 2019)

3.3 Študija omrežja Eurydice

Tudi študija omrežja Eurydice o državljski vzgoji v šolah po Evropi (Citizenship Education at School in Europe, 2017) Slovenijo izpostavlja kot primer dobre prakse. Po ugotovitvah študije v Sloveniji državljanska vzgoja v šolah sledi trem temeljnim pristopom, saj se pojavlja kot medpredmetna tema, kot tema, ki je integrirana v posamezne predmete, in kot samostojni predmet.

Glede na ugotovitve danih raziskav – relativno visoka stopnja evropske identitete in narodne zavesti, tehnično smer izobraževanja in skoraj izključno deško sestavo razredov, večjih izzivov s poznavanjem nacionalnih simbolov in narodno zavestjo v naši srednji poklicni šoli ne bi smelo biti.

4 Metode

Po pregledu teoretičnih izhodišč in relevantnih študij smo delo z dijaki v okviru predmeta Tehnično komuniciranje in uporaba računalnika razdelili v več faz:

- preverjanje poznavanja nacionalnih simbolov,
- diskusija o nacionalni zavesti,
- razdelitev projektnih nalog,
- računalniško konstruiranje in
- izvirna predstavitev.

4.1 Izvedba in ugotovitve

Dijake smo pri uvodni uri projekta vprašali, kateri so nacionalni simboli Slovenije. Odgovor so morali vsak zase napisati, enega od nacionalnih simbolov pa na list papirja tudi narisati ter oddati profesorju, ni pa se jim bilo potrebno podpisati. Pet dijakov izmed 22-ih je nalogo v celoti uspešno rešilo, sedem dijakov je kot nacionalna simbola navedlo zastavo in grb, pri risanju so trije izmed teh dijakov opredelili pravilno zaporedje barv zastave, ostali dijaki se risanja niso lotili. Kot nacionalne simbole so navajali tudi domačo obrt in običaje.

V drugi fazi smo v okviru blok ure izvedli diskusijo. Izhodiščna vprašanja so bila: Katerim skupinam pripadate? S katero izmed skupin se najbolj poistovetite? Zakaj? Katere so značilnosti slovenskega naroda? Ali se čutite del slovenskega naroda in slovenske države? Na kakšen način? Ste ponosni na to, da ste Slovenci? / Ste ponosni na to, da živite v Sloveniji? Ali bi rekli, da ste domoljub? Zakaj? Diskusija je bila sprva precej zadržana, z ogledom videa, ki je bil posnet ob 25-letnici samostojne in neodvisne Slovenije pa je bila diskusija vedno bolj kakovostna in dinamična. Ključna je bila pojasnitev pojmov: narodna zavest, identiteta, domoljubje. Dijaki so ugotovili, da imajo višjo narodno zavest, kot so predvidevali v začetku šolske ure.

Predstavili smo jim njihovo nalogo za prihodnjih 6 šolskih ur. V računalniškem programu AutoCAD, ki ga uporabljajo za risanje pohišta, so morali izrisati nacionalni simbol, ki pa so ga lahko izbrali sami. Večina dijakov se je odločila za zastavo, nekateri za grb. Da bi dijake dodatno motivirali za delo, smo napovedali tekmovanje, dijake pa razdelili v dvojice.

Dela so se vsi, brez izjeme lotili zelo zavzeto. Po tem, ko so osmislili pojme in jih povezali s svojimi čutenji do domovine, jim je dana naloga predstavljala velik, pozitiven izziv. Želeli so se izkazati. Kljub vsemu se je izkazalo, da naloga ni zelo enostavna, saj je bilo treba narediti čim bolj natančen izdelek. Pri vsaki uri so dijaki lahko izpostavili izzive, s katerimi se pri konstruiranju srečujejo, le-te pa smo reševali v sklopu celotnega razreda. Prvič zato, da so se dane rešitve naučili vsi, drugič zato, da katera izmed dvojic ni bila privilegirana glede pomoči.

Slika 1: Slovenski grb, narisani v AutoCAD programu (foto: arhiv avtorja).

Dijakom je v danem časovnem okvirju uspelo zadano nalogo izvesti. Izdelki so bili bolj ali manj natančni, čakala pa jih je še zadnja, z vidika gradnje narodne zavesti, zelo pomembna faza. Izbrani narodni simbol so morali predstaviti na čim bolj izviren način. Kar tri dvojice so se odločile za video posnetek, ki so ga pripravile izven šolskih ur predmeta. Pet dvojic je narodni simbol predstavilo s pomočjo PPT predstavitve, dve s plakatom in ena z infografiko. Slike prikazujejo nekaj izdelkov, ki so jih dijaki narisali v AutoCAD programu in pripravili za predstavitve.

Slika 2: Predstavitvena slika (foto: arhiv avtorja).

Nad rezultati smo bili v večini primerov navdušeni, saj so dijaki v delo vložili veliko truda, inovativnosti in poznavanja sodobnih tehnologij. Osnovno nalogo računalniškega konstruiranja so nadgradili s komunikacijo projektov, ki bo zelo pomembna tudi pri njihovi poklicni poti. Za gradnjo državljskih kompetenc smo izhajali iz njihovega osnovnega interesa – lesarstva in računalniškega konstruiranja, saj bi jih sicer težko neposredno pritegnili za tematiko narodne zavesti. Naloga se je v vseh pogledih izkazala kot učinkovita. Dijaki so izrazili veliko naklonjenost dani metodi. Predlagali so, da bi bilo tudi v prihodnje več takega, tematsko usmerjenega dela. Zanimivo je bilo tudi dejstvo, da so nalogo ocenjevali kot uporabno v smislu, da so prejeli informacije, ki jih v življenju potrebujejo. Izkazalo se je, da dijaki, če jim pomagamo takšne vsebine, ki so za nekatere tudi na ravni srednješolskega izobraževanja zapletene razumeti, jim s tem odpremo nova obzorja ter jih motiviramo za nadaljnje samostojno raziskovanje. S tem, ko vsebine razumejo, se tudi razširi njihova cona udobja pri diskusijah in o teh temah več govorijo tako v šoli, kot s starši in vrstniki. Dijaki so na tak način pridobili nova znanja o simbolih in pomenu lastne države, kar jim je ostalo v trajnejšem spominu, saj ni bilo podano s strani učitelja, pač pa je bilo plod njihovega lastnega zanimanja in raziskovanja. Interdisciplinarni pristop k tematiki je bil ključen za dober rezultat, zato ga je smiselno uvajati tudi pri drugih učnih predmetih, tako v osnovni, kot v srednjih šolah.

Slika 3: Slovenska zastava, narisana v programu AutoCAD (foto: arhiv avtorja).

5 Zaključek

Z dano nalogo smo učinkovito krepili narodno zavest in narodno pripadnost dijakov. Razjasnili smo jim osnovne pojme, jim strnjeno predstavili ključne informacije povezane z osamosvojitvijo Slovenije ter nacionalne simbole obravnavali vizualno, pomensko in historično.

Obravnavane sekundarne raziskave v prvi vrsti izpostavljajo pomen samostojnega predmeta za krepitev narodne zavesti in pripadnosti. Po izvedenem projektu menimo, da je večja priložnost v interdisciplinarnem pristopu. Narodno zavest bi morali krepiti pri večini predmetov, le-to bi morala biti ena izmed pomembnejših smernic učnega načrta. Tovrstna vzgoja bi v različnih panogah posredno vzpodbujala, da bi kot surovino uporabljali nacionalni material, domače drevesne vrste, hlovino, itd. in nenazadnje zmanjševala beg možganov. Sloveniji namreč ne koristi, če ima dober izobraževalni sistem, vendar pa izobražen, usposobljen kader državo zapušča, med drugim zaradi pomanjkanja narodne zavesti in pripadnosti. Narodna zavest je tudi dobro izhodišče za razvoj podjetniške iniciative in združevanje panog, kot sta lesarstvo in turizem. Ob vse večjem številu tujih turistov je vse večje povpraševanje po spominkih oz. praktičnih artiklih, ki jih gosti, kot spomin lahko odnesejo v svoje države, ali kot zgolj obisk naših gozdov.

Spoštovanje in ponos do samostojne slovenske države ter njene identitete moramo z novimi generacijami okrepiti že samo zaradi majhnosti naroda. Potrebno jim je na zanimiv način predstaviti obdobje osamosvajanja in razloge zanj. Zavedati se morajo, da to, da imamo samostojno državo ni samoumevno.

Za natančnejšo opredelitev uspešnosti naloge z vidika krepitev narodne zavesti in narodne pripadnosti dijakov bi bilo smiselno diskusijo o nacionalni pripadnosti dijakov z istim razredom ponoviti in nadgraditi v vsakem letniku. V štirih letih bi tako z uvedbo interdisciplinarnega pristopa v učni proces v srednjih šolah lahko samo v okviru enega učnega predmeta naredili velike premike v narodni zavesti in nenazadnje domoljubju dijakov, kaj šele, če bi ta cilj zasledovali v okviru večine učnih predmetov.

6 Viri in literatura

Citizenship Education at School in Europe (2017): *Letno poročilo European Commission za leto 2017*. Luxembourg: Publications Office of European Union. Pridobljeno 24. 8. 2021 s spletne strani: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6b50c5b0-d651-11e7-a506-01aa75ed71a1/language-sla/format-PDF>.

Gril, Alenka; Videčnik, Asja (2011): *Oblikovanje državljanske identitete mladih v šoli*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Klemenčič, Eva; Mirazchiyski, Plamen; Novak, Jure (2019): *Državljska vzgoja v Sloveniji: nacionalno poročilo Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2016)*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. Pridobljeno 24. 4. 2021 s spletne strani: <https://www.pei.si>; <https://www.doi.org/10.32320/978-961-270-301-1>.

Macuh, Bojan (2011): Državljska in domovinska vzgoja v osnovni šoli. *Zofijini.net*, 15. 11. 2011. Pridobljeno 25. 8. 2021 s spletne strani: https://zofijini.net/cenzurirano_drzavljska/.

Piaget, Jean; Weil, Anne Marie (1951): The development in children of the idea of the homeland and of relations with other countries. *International Social Science Bulletin* (str. 561–578).

Strsoglavec, Đurđa (2015): Država in narod v prevodu. V: Hotimir Tivadar (ur.): *Država in narod v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: konferenčni zbornik* (str. 122–125). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

STARA MAMA IN PROFESORICA V ARGENTINI

GRANDMOTHER AND PROFESSOR IN ARGENTINA

✉ **Maria Ines Fink** (puna54@yahoo.com.ar), upokojena, učiteljica in psihopedagoginja, bila je učiteljica v vrtcu in v prvem razredu ter šolska in poklicna usmerjevalka v srednji gimnaziji univerze Universidad Nacional de Cuyo.

Argentina

Povzetek

V prispevku na kratko predstavljam svoje življenje in delo v Argentini. Posebej se ustavljam pri svojem delu z mladimi na srednješolskem tečaju v Mendozi (Argentina). Opisujem svoje cilje in načine dela ter na kratko tudi skrb za prenašanje slovenske kulture in tradicije na mlajše rodove, otroke in vnuke.

Abstract

In this article, I briefly present my life and work in Argentina. I focus on my work with young people at a high school course in Mendoza, Argentina. I describe my goals and methods of work as well as the strivings for transmission of Slovenian culture and tradition to younger generations, children and grandchildren.

Ključne besede: Argentina, mladi, poučevanje, slovenska kultura, slovenski jezik.

Keywords: Argentina, youth, teaching, Slovenian culture, Slovenian language.

1 Uvod

Med drugo svetovno vojno in po njej so Slovenci zelo trpeli zaradi nemške in italijanske zasedbe, predvsem pa komunistične revolucije, ki je povzročila ogromno smrti brez sodb in množičnih umorov, ko so ljudi metali v jame, ki jih odkrivajo še dandanes. Ta totalitarizem je nasprotoval vsem katoliškim ljudem, med njimi tudi mojim staršem.

Eden od maminih bratov, moj stric Janez, je v Macsnovi jami v Kočevju pri 21 letih izgubil življenje. Mamina družina je ostala v Sloveniji, le tri dekleta, mama in dve sestri, so za 14 dni odšla proti Vetrinju v varstvu očetovih staršev. A ko se je izvedelo, da komunisti morijo in marsikomu odvzemajo državljanstvo, kot npr. mojemu staremu očetu, so s pomočjo Rdečega križa in drugih mednarodnih dobrotelčnih organizacij odšli v Italijo ali v Avstrijo v taborišča, kjer so bili približno dve leti. V Italiji sta se mama in oče poročila, rodil se jima je prvi sin. Slovenci so imeli zelo dobro organizirano življenje: šolo na vseh stopnjah, zборе, gledališko delovanje, obhajanje maš in vseh cerkvenih praznikov. Nato so odhajali v Argentino, Severno Ameriko in Avstralijo. V Argentino so potovali iz Genove ali Napolija z argentinskimi ladjami Tucumán, Santa Cruz itn. Ko so po treh tednih vožnje dospeli v Buenos Aires, so bili najprej v imigrantskem hotelu, nato pa so se nekateri naselili po skupinah v Buenos Airesu, nekaj pa jih je z vlakom odšlo v Mendozo ali Bariloche pod Andi, ker jim je prijalo življenje ob hribih. Vsi so takoj organizirali slovenske domove, kjer so nadaljevali s tem, s čimer so začeli že v taboriščih.

Ni jim bilo lahko preživljati se. Delali so, kar so pač dobili. Advokati, profesorji so delali kot zidarji ali nočni pazniki v tovarnah, tako kot moj oče. Večinoma so člani širše družine stanovali skupaj, da so preživeli z delom vsakega od njih. Niso pa pozabili na drago domovino Slovenijo, zato so darovali mnogo časa in denarja za organizirano slovensko skupnost.

2 O meni

Sem Marija Neža Fink Kovač, z imenom obeh starih mam, čeprav sem za Slovenijo Maria Ines Fink, kot sem vpisana v Argentini. Rodila sem se v Buenos Airesu v Argentini, kmalu po drugi svetovni vojni in revoluciji, ko sta mama in oče rešila svoje življenje pred nehumanim, totalitarnim komunističnim režimom. Zaradi finančnih težav smo stanovali vsi skupaj: očetovi starši, očetove sestre in brata ter dve mamin sestra.

Moje otroštvo je bilo zaznamovano s slovensko kulturo, pesmijo in jezikom. Poleg tega, da smo kot družina skupaj peli doma, sem obiskovala tedenski osnovnošolski tečaj, kjer smo tudi peli. Pozneje sem hodila na tedenski srednješolski tečaj, ki ga je zasnoval pok. Marko Kremžar. Imeli smo izvrstne profesorje. Nato sem sodelovala v Slovenski kulturni akciji ter v Slovenskem katoliškem akademskem društvu (SKAD). Moje plačano (službeno) delo je bilo v zasebni župnijski šoli, kjer sem bila učiteljica prvega razreda. Brezplačno pa sem delala v slovenski skupnosti, na poletnih tečajih ali kot voditeljica mladostnic. Po visokošolskem študiju na jezuitski univerzi Salvador, kjer sem po petih letih diplomirala kot psihopedagoginja in profesorica psihopedagogike, me je služba in ljubezen peljala 1.000 km proti zahodu, v Mendozo, pod

Ande. Tudi tam so živeli Slovenci, ki so imeli svoje organizacije. To mi je pomagalo, da sem se počutila domače. Poleg sodelovanja pri slovenski nedeljski maši in v zboru pod taktirko prof. Božidarja Bajuka sem začela delovati na srednješolskem tečaju, ki ga je vodil inž. agr. Marko Bajuk. Pri delu se mi je zdelo pomembno, da bi mladim približala slovensko kulturo. Mladim sem npr. v letih 1975 in 1976 skušala vzbujati zanimanje za knjige tako, da so morali doma narediti seznam slovenskih knjig, nato pa izbrati eno in jo prebrati ter na kratko opisati.

Nato sem bila zaposlena kot šolska in poklicna usmerjevalka v klasični gimnaziji Univerze Nacional de Cuyo. Z možem sva v tem času imela štiri otroke, s katerimi sva govorila slovensko. Vsi smo peli v slovenskem mendoškem zboru, v nekem obdobju nas je v tem zboru pelo tudi vseh šest! Vsi smo imeli tudi možnost potovanja v Slovenijo: z zborom, s plesno skupino ali pa na seminar učiteljev iz Argentine in Avstralije v letu 1996.

3 Delo z mladimi na srednješolskem tečaju

Leta 1992 so me pozvali, da bi delala z mladostniki – najstniki na srednješolskem tečaju, ki se je spet organiziral pod vodstvom Mihe Bajde. Kot psihopedagoginja sem si zamislila delo z mladostniki na celostni ravni, kot dopolnjevanje slovenske slovnice v živi slovenščini in s splošnim namenom: oblikovati zdravo osebnost s krščanskim nazorom in gojiti prijateljstvo.

Specifični, ožji nameni pa so bili: spoznavati samega sebe, odkrivati vrednote in zmožnosti v samem sebi; spoštovati ljudi ob sebi in naravo; gojiti prijateljstvo s spoštovanjem razlik v mišljenju, v čustvovanju, v interesih, v načinu izražanja idr.; navezovati stike z mladostniki po drugih krajih Argentine; govoriti slovensko, iskati izraze in si pri tem med seboj pomagati.

Teme, ki smo jih na tečaju obravnavali, so bile usmerjene v doseganje omenjenih ciljev:

- Pogled na človeka kot enoto z biološkega, psihološkega in duhovnega vidika.
- Lastnosti in napake.
- Rast in oblikovanje osebnosti.
- Pomen skupine za osebno rast.
- Dinamika v skupini, organizirano delo.
- Tovarištvo in prijateljstvo – razlike.
- Pomen dobre družbe in dobrih prijateljev.
- Razvijanje spoštovanja, tolerantnosti, iskrenosti idr.
- Skrb za telo in zdravje.
- Spoštovanje narave.
- Mladostnik in družina.
- Razmerje do staršev, bratov in sorodnikov.
- Vzljubiti življenje v naravi.
- Kako gremo v hribe (priprava, organizacija, posvetovanje z izkušenimi ljudmi idr.)?
- Duhovni razvoj človeka.
- Pomen smisla v življenju.
- Osebna molitev in molitev v skupnosti.
- Obnašanje mladostnika v različnih situacijah (na koncertih, sestankih, prireditvah itd.).
- Lepo vedenje.
- Mladostnik in družbena obveščevalna sredstva – kako jih uporabljati?
- Pomen kritičnega pogleda in razvijanje čuta za ustvarjalnost.
- Kaj slovenstvo pomeni meni, ki sem rojen v Argentini?

V goste sem večkrat povabila strokovnjake za določeno temo, ki so mladim odprli oči in prinesli novo znanje.

Vsebine sem največkrat izvajala v obliki delavnice, v kateri je učenec aktiven: bere, posluša, išče informacijo, primerja, razmišlja, piše, se pogovarja ter ustvarja sam in v skupini.

Uporabljala sem naslednje pripomočke:

- knjige:
 - Špansko-slovenski slovar.
 - Knowles, Andrew (1995): *Življenjsko krščanstvo*. Koper: Ognjišče.
 - Šest, Osip (1994): *Kar po domače*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
 - Škofijski liturgični sveti v Kopru, Ljubljani in Mariboru (1982): *Kristjan moli*. Ljubljana: Družina.
 - Žužek, Miha (1971): *Kristjanov dan*. Ljubljana: samozaložba.
 - *K soncu, k svetlobi* (1978). Buenos Aires: Slovensko dušno pastirstvo v Argentini.
 - *Veseli v življenje* (1978). Buenos Aires: Slovensko dušno pastirstvo v Argentini.
 - *Vprašanja iz življenja* (1978). Buenos Aires: Slovensko dušno pastirstvo v Argentini.
 - *On živi! 50 vprašanj o življenju in ljubezni* (2010). Ljubljana: Emanuel.
- revije: Ognjišče (Koper, Slovenija), Duhovno življenje (Buenos Aires, Argentina);
- kaseti z argentinsko in slovensko glasbo in pesmimi;
- videokaseti: slovenski in argentinski;
- kitaro;
- različne druge pripomočke: pesmi, fotografije, papirje, barvne svinčnike, lepilo idr.

Z drugimi profesorji in profesoricami smo za letni zaključek večkrat pripravili kratke prizore ali pesmi ter recitacije, jaz pa sem razstavila izdelke skupinskega dela pred dvorano našega Slovenskega doma.

Po treh, štirih letih je Društvo Slovencev v Mendozi tečaj ukinilo, ker med mladimi ni bilo dovolj zanimanja za slovenski jezik. Malo žalostna sem sprejela dejstvo, da ni več mladostnikov, ki bi govorili slovensko. Začela sem dojemati, da je bolj pomemben dober medsebojni odnos kot slovenski jezik, čeprav ljubezen do prednikov in slovenskih korenin nikoli ne usahne. Moji otroci so se poročili z Argentinci, ravno tako učenci s tečaja. Slovenski jezik v Slovenskem domu je začel pešati. Vesela pa sem, da sem takratnim mladostnikom, ki so si zdaj že ustvarili svoje družine, posredovala vrednote krščanstva in slovenstva. Vsi še vedno aktivno delujejo v Društvu Slovencev v Mendozi ali v zboru oz. mendoškem oktetu. Vesela sem, da sem pridala kanček ognja ljubezni do domovine njihovih starih staršev. Veseli me, kadar se obrnejo name, da jim pregledam v slovenščini napisana besedila, npr. vabila na prireditve.

4 Življenje teče svojo pot

Čas hitro teče. Mama in očka sta že umrla, bila sta mi vzor življenja in slovenstva. Čutim globoko in spoštljivo ljubezen do prednikov in vse slovenske kulture, ki jo skušam prenašati svojim dragim osmim vnukom. Rečejo mi stara mama. Znajo moliti očenaš, molitev pred jedjo, Sveti angel, varuh moj. Poznajo besedi prosim in hvala. Ko jim govorim slovensko, mi rečejo, da me ne razumejo, a vztrajam. To delam po malem in dajem prednost medsebojnemu odnosu. Vsake toliko pa jim rečem, da jih bom morda kdaj povabila na potovanje v Slovenijo. Gotovo jim bo od vsega tega nekaj ostalo v srcu, vsaj kot želja in zanimanje. Osemletni Ignacij je pred kratkim mislil, da sem rojena v Sloveniji ... Vsi moji otroci in vnuki imajo poleg argentinskega tudi slovensko državljanstvo.

Ta moja predstavitev je zapisana v spomin na mojo drago pokojno hčerko Magdaleno, ki je bila poklicana k Bogu pred dvema letoma, pri 40 letih, zaradi raka. Večkrat je bila v Sloveniji z zborom ali z možem in jo je zelo ljubila. Fantkoma je kupovala slovenske igrice, pesmice ali spominke z molitvijo Sveti angel (eden jima visi na steni v sobi). Sedaj je moja vloga predstavljati slovenstvo, ki ga je njuna mamica predstavljala njima.

Nadaljujemo s slovenskimi navadami, kot so potica za božič, za veliko noč in večje praznike. Slovenska osnovna sobotna šola sv. Cirila in Metoda nadaljuje svoje delo na ustvarjalni način; otrokom prenaša slovenske navade, kot so butarice in pirhi, slovensko besedo pa ohranja s pesmimi, kratkimi igrami in dramskimi prizori. Vsak naredi, kar zmore. Vsi profesorji in učitelji na slovenskih šolah in tečajih smo vedno delali in še vedno delamo oziroma delajo povsem brezplačno, poleg svojih rednih služb, ob skrbi za družino in morebitnih drugih zadolžitvah.

Skrb za ohranjanje slovenskega jezika, kulture, tradicije in pravih krščanskih vrednot je za nas neprecenljiva vrednota, zato smo v ohranjanje tega vložili veliko svojega prostega časa, znanja in moči.

IMAMO VOLITVE WE HAVE ELECTIONS

✉ **Marija Pisk** (pisk.marija@gmail.com), prof. razrednega pouka, ima naziv svetnica, je upokojena, pogodbeno sodeluje z UP PEF Koper, na predšolski smeri in na razrednem pouku. Ima 38 let izkušenj z delom v razredu (prva in druga triada), aktivno je sodelovala v projektih ZRSŠ in izvedbah izobraževanj za pedagoške delavce. Bila je del ekipe za izdelavo učbeniškega gradiva.

Slovenija

Povzetek

Življenje v šoli temelji na življenju posameznega oddelka ter vključevanju vsakega posameznika v odločanje o stvareh, ki se nanašajo na šolo in na vsakega posameznika v njej. Vsako novo šolsko leto oddelčne skupnosti določijo učence, ki bodo predstavljali oddelke v skupnosti učencev šole. Vsaka oddelčna skupnost izvoli dva učenca. To lahko naredimo tako, da učenci oddelka na konkreten način spoznajo in doživijo postopek volitev. Če bi tak način izvedli v vsakem oddelku in vsako šolsko leto, bi se učenci vzgajali za aktivno državljanstvo in bi na volitve gledali z večjo odgovornostjo. Taka izkušnja bi precej verjetno vplivala tudi na njihov odnos do državljanskih volitev ali katerega koli drugega načina, s katerim lahko z oddajo svojega glasu vplivamo na končno odločitev. Primer, ki bo predstavljen, je bil izveden v 4. in 5. razredu osnovne šole.

Abstract

Life in school is based on the life of an individual department and the involvement of each individual in deciding on matters of the school and every individual in it. Every new school year, departmental communities determine the students, which will represent the department in the school's student's community. Each departmental community elects two students. This can be done in a way, that the students of the department get experience of election process in a concrete way. If this method would be implemented in every department and every school year, students would be educated for active citizenship and they would look to the elections with greater responsibility. This kind of experience would surely influence their attitude towards civil elections or other ways, in which we can influence the final decision by voting. The presented example was performed in 4th and 5th class of the elementary school.

Ključne besede: aktivno državljanstvo, oddelčna skupnost, skupnost učencev, šolski parlament, volitve.

Keywords: active citizenship, departmental community, student's community, school parliament, elections.

1 Uvod

Aktivno državljanstvo je kompleksen pojem, ki ga je težko opredeliti z enotno definicijo. Lahko pa rečemo, da je bistvo aktivnega državljanstva v tem, da smo državljani udeleženi pri dogodkih in odločitvah v družbi. Ob tem se nam nehoti postavlja vprašanje o tem, koga lahko štejemo za aktivnega državljana, kakšna znanja ter spretnosti mora imeti, ali je aktiven državljan že vsak, ki deluje v lokalni soseski ali mora delovati na širšem nivoju, ali je dovolj, če deluje na nepolitičnih, ali mora delovati tudi politično (Blazinšek, 2009).

Vsekakor se lahko strinjamo s tem, kar je zapisal Benn: »Aktiven državljan mora imeti znanje, sposobnosti in zaupanje vase.« (Benn, 1999: 49). Imel naj bi znanje o tem, kako je družba strukturirana, kako deluje lokalna in kako nacionalna vlada, katere so osnovne ideje vodilnih političnih strank in katere so politične filozofije. Sposobnosti naj bi imel za pogajanja in sodelovanje z drugimi, ustrezno ravnanje z drugačnostjo in v konfliktnih situacijah, sposobnosti za konstruktivno poslušanje drugih, za pridobivanje informacij ter za izražanje svojih zamisli in mnenj. Zaupati bi moral vase, biti proaktiven¹, imeti lastno mnenje, samostojno razmišljati in samostojno ukrepati, če je prepričan, da ima prav (Benn, 1999: 49).

Pot do tega je proces in vsega tega se ne moremo naučiti, lahko pa to dosežemo s pomočjo izobraževanja in usposabljanja z izkušnjo ter z lastnim zgledom. Kuraltova v svojem članku v Delu, ko v njem leta 2019 tudi najavlja nov učni predmet državljanska vzgoja kot obvezni predmet v srednjih šolah, piše o podatkih, ki jih je predstavila dr. Eva Klemenčič s Pedagoškega inštituta. Pridobljeni so bili z mednarodno raziskavo o tem, kako so osmošolci poučeni o državljanstvu. Raziskava je bila izvedena tudi v Sloveniji, izvajal pa jo je Pedagoški inštitut. Pravi, da je teorija našim otrokom bolj znana kot morebitna praksa. Pokazalo se je, da so slovenski osmošolci večinoma dobro poučeni o državljanstvu. Njihovi rezultati so bili nadpovprečni. Raziskavo so opravili že tretjič in vsakokrat so bili rezultati boljši. Rezultati pa kažejo, da se je napredek upočasn timer in bi zato težko rekli, da védenje o državljanstvu med osmošolci napreduje. V članku je izražena

tudi splošna podpora temu novemu predmetu. Takoj pa avtorica članka pristavi, da zgolj uvedba novega predmeta ne bo dovolj. Za vzgojo aktivnih državljanov bi morali narediti več že prej, ne šele v srednji šoli, veliko pa lahko naredimo tudi s svojim zgledom (Kural, 2019).

Možnost za to je utemeljena v vseh izobraževalnih programih na vseh stopnjah izobraževanja. Najbolj poudarjeno in prepoznavno je zapisana v ciljih za področje družboslovja, najdemo pa jo tudi pri drugih predmetih, v smislu medpredmetnega povezovanja. Osredotočila se bom na učne načrte za osnovno šolo. V njih so med splošnimi cilji zapisana bistvena izhodišča in podlage za vključevanje vzgoje za aktivno državljanstvo v pouk.

V Učnem načrtu spoznavanja okolja za 1. vzgojno-izobraževalno obdobje beremo med splošnimi cilji zapis, ki se konkretno nanaša na skrb za državljansko vzgojo: »Najpomembnejša splošna cilja predmeta sta razumevanje okolja in razvijanje spoznavnega področja. Ob tem se razvija učenčev odnos do dejstev, strpnost do negotovosti, odprtost za sprejemanje tujih zamisli in občutljivost za dogajanja v naravnem in družbenem okolju.« (Učni načrt, 2011a: 5)

V tem obdobju s predmetnikom ni predpisanih ur za oddelčno skupnost, zaradi česar je mogoče trditi, da tu oddelčne skupnosti ne živijo na način, kot se to potem zgodi v 2. in 3. vzgojno-izobraževalnem obdobju, ko so s predmetnikom te ure predpisane, in sicer 0,5 ure na teden. V 1. vzgojno-izobraževalnem obdobju ni razrednih ur, razrednik pa kljub temu lahko veliko naredi za prebujanje in razvijanje aktivnega državljanstva.

V Učnem načrtu družbe za 2. vzgojno izobraževalno obdobje (za 4. in 5. razred) beremo še bolj konkretno zapisane splošne cilje, ki se nanašajo na državljansko in domovinsko vzgojo, in pravijo:

»Učenci razvijajo:

- stališča in vrednote v okviru okoljske, državljanske in domovinske vzgoje ter vzgoje za demokracijo in človekove pravice,
- spoznavne, emocionalne, socialne sposobnosti ter spretnosti (logično in kritično mišljenje, ustvarjalnost, učinkovite strategije za reševanje vprašanj itd.) in strategije vseživljenjskega učenja (socialne in državljanske kompetence, sporazumevanje v maternem jeziku, samoiniciativnost in podjetnost, digitalna pismenost, učenje učenja, kulturna zavest in izražanje ipd.).« (Učni načrt, 2011b: 5)

V Učnem načrtu za geografijo (6., 7., 8. in 9. razred) so splošni cilji, ki se nanašajo direktno na državljansko in domovinsko vzgojo, zapisani v tehle alinejah:

»Učenci pri pouku geografije razvijajo vrednote, ki prispevajo k:

- razvijanju pozitivnih čustev do domovine, občutka pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezni do njene naravne in kulturne dediščine,
- zanimanju za družbene potrebe, reševanju skupnih trajnostnih prostorskih vprašanj na lokalni, nacionalni, regionalni in planetarni ravni.« (Učni načrt, 2011c: 7)

Vse podlage za vzgojo k aktivnemu državljanstvu so torej dane in so še bolj natančno nakazane v operativnih ciljih. Učni načrti so zasnovani ciljno in v njih vsebine niso predpisane. Učitelja zavezujejo cilji, pri izbiri vsebin pa ima proste roke. Na njem je, kako jih bo implementiral v delo z učenci in pri tem upošteval tudi razvojne značilnosti posamezne starostne stopnje.

2 Vzgoja za aktivno državljanstvo

V osnovni šoli, pa tudi v srednjih in višjih ter visokih šolah, so učenci oziroma dijaki in študenti organizirani. Pedagoškim delavcem, natančneje razrednikom, to daje možnost, da učence uvajamo in jih vzgajamo tudi za bodoče aktivne državljane na več področjih in na več načinov. Organiziranost šole na primer zahteva imenovanje predstavnikov, tako tistih, ki bodo zastopali posamezni oddelek, kot tistih, ki bodo zastopali skupnost učencev ali dijakov ali študentov celotne ustanove. Te predstavnike lahko imenujemo na način, da ima vsak posameznik možnost o tem odločiti aktivno. Že v času šolanja lahko izvedemo volitve, ki so v veliki meri podobne tistim, ki potekajo na državni ravni. Poskrbimo lahko, da učenci dobijo konkretno izkušnjo o volitvah in zavedanje, da so imeli možnost odločati o izbiri svojih zastopnikov.

2.1 Zakonske podlage za organiziranost učencev v šoli

Zakonske podlage so opredeljene v Zakonu o osnovni šoli, in sicer v 60.e členu. Nanašajo se na vzgojni načrt šole in pravila šolskega reda. Tu je opredeljena tudi organiziranost učencev. Takole je zapisano v njem: »Na podlagi vzgojnega načrta šola v pravilih šolskega reda natančneje opredeli dolžnosti in odgovornosti učencev, načine zagotavljanja varnosti, pravila obnašanja in ravnanja, določi vzgojne ukrepe za posamezne kršitve pravil, *organiziranost učencev*, opravičevanje odsotnosti ter sodelovanje pri zagotavljanju zdravstvenega varstva učencev. Pri pripravi pravil šolskega reda sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši.« (Zakon o OŠ, 2001)

Organiziranost učencev vsake šole je tako sestavni del vzgojnega načrta šole. V vzgojnem načrtu šola opredeli tudi vrednote, ki jih izbere iz nabora vrednot, ki so zapisane v slovenski zakonodaji, deklaraciji o otrokovih pravicah in Unescovem dokumentu Učenje: skriti zaklad (Šinkovec, 2017).

Strokovni delavci se moramo zavedati, da »spoznanje, da vrednote kot orientacijske točke, kot motivacijska moč, kot pot oblikovanja identitete, močno spodbujajo celostni razvoj osebnosti. Ponotranjenje vrednot naj šola spodbuja tako, da otroke opremi z znanjem, izkušnjo in priložnostmi, da učenci, dijaki in študentje vrednote izbirajo v življenjski situaciji.« (Šinkovec, 2017: 137)

Tako nas tudi vzgojni načrt šole zavezuje k temu, da delujemo v tej smeri, ne zgolj formalno in z informacijami, pač pa tudi s premišljeno pripravljenimi in ponujenimi situacijami, ki nudijo izkušnjo, skozi in zaradi nje pa zagotovo vodimo šolajoče k bolj odgovornemu ravnanju v družbi.

Pri tem ima pomembno vlogo oddelčna skupnost, kot temeljna celica organiziranosti posamezne izobraževalne ustanove. V njej lahko v najožjem krogu najbolje sledimo ciljem vzgojnega načrta. O vlogi oddelčne skupnosti še posebej govori 19. člen Zakona o osnovni šoli, kjer je zapisano: »Pri urah oddelčne skupnosti učenci skupaj z razrednikom obravnavajo vprašanja, povezana z delom in življenjem učencev.« (Zakon o OŠ, 1991)

»Mlade je treba opremiti s sposobnostjo lastnega razmišljanja, čustvovanja in volje, da se bodo v konfliktnih situacijah sodobne družbe odzivali odgovorno in bili nosilci etične družbe. Lahko trdimo, da za ta proces lahko veliko naredijo starši in učitelji.« (Šinkovec, 2017: 138)

Pravica svobodno izražati svoje mnenje je zapisana tudi v Konvenciji o otrokovih pravicah. V 12. členu je zapisano: »Otroci imajo pravico, da svobodno izrazijo svoje mnenje o temah, ki se jih dotikajo. Odrasli morajo otroke poslušati, slišati in jih obravnavati resno.« (Konvencija o otrokovih pravicah, 1989: 824)

2.2 Organiziranost učencev v šoli

Vsak oddelek na vsaki šoli je organiziran v svojo *oddelčno skupnost*, ki je temeljna oblika organiziranosti na šoli. Vsi učenci posamezne šole sestavljajo skupnost učencev posamezne šole. Učenci posamezne oddelčne skupnosti izvolijo dva ali tri predstavnike, ki jih bodo zastopali v šolskem parlamentu. Glede na problematiko oddelka ima oddelek lahko tudi izvoljenega referenta za področje, ki učence tega oddelka začasno ali za stalno zanimajo, zato lahko volijo tudi na primer referenta za šport ali za umetnost in podobno.

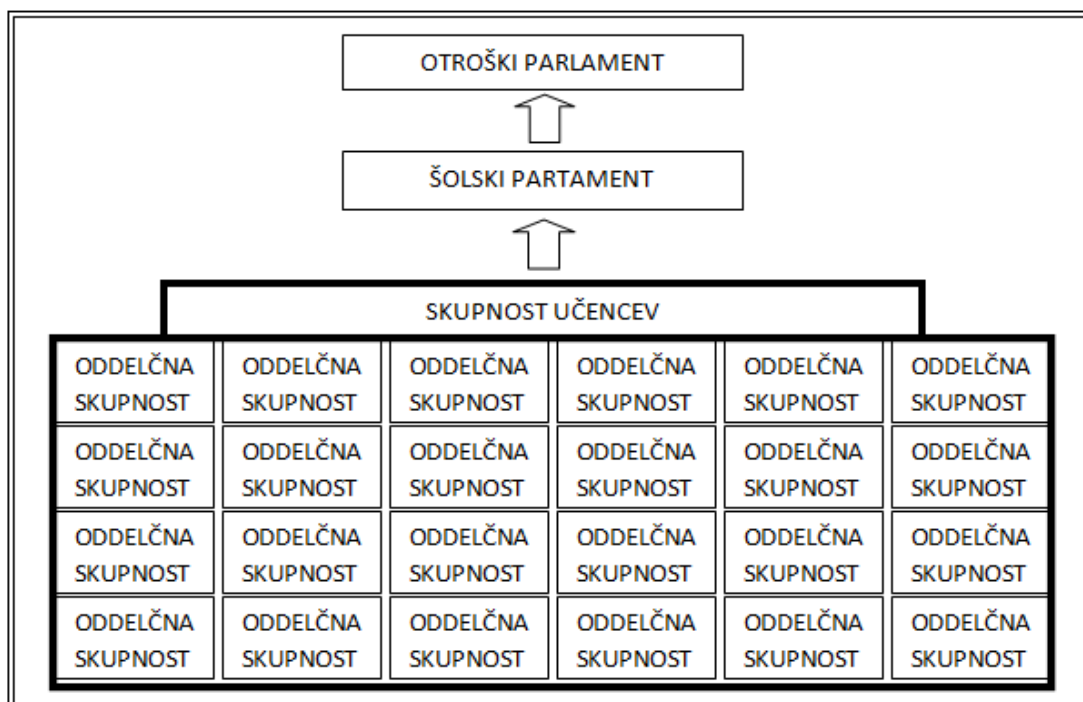
Znotraj posameznega oddelka se ponuja precej možnosti, da učence vključimo v odločanje o življenju v oddelku za posamezno šolsko leto. Razrednik naj bi tako skupaj z učenci vsako leto oblikoval in izdelal plan dela oddelčne skupnosti, ki je sestavni del njegovega letnega načrta dela za tekoče šolsko leto. Zelo smiselno je, da v nastajanje in oblikovanje plana vključi tudi učence. Ob koncu leta mora oddati poročilo o opravljenem delu in tudi pri tem je dobro, da sodelujejo učenci. Na tak način zagotovi, da plan in poročilo nista sama sebi namen, nista le razrednikova zamisel, pač pa v čim večji meri rezultat skupnih razmišljanj in načrtovanj.

Skupnost učencev je organizirana skupnost vseh učencev vsake posamezne šole. Vsako leto sprejme letni program dela. Dobro je, da pri tem sodelujejo tudi učenci vseh oddelčnih skupnosti s svojimi predlogi, ki jih na sestanke šolske skupnosti prinesejo izvoljeni oddelčni predstavniki. Skupnost učencev ima mentorja, ki je eden izmed strokovnih delavcev na šoli. Predlagajo ga predstavniki oddelčnih skupnosti na sestanku skupnosti učencev šole, imenuje pa ga ravnatelj. Na prvem srečanju v posameznem šolskem letu predstavniki oddelčnih skupnosti izvolijo tudi vodstvo skupnosti učencev, in sicer predsednika/co, podpredsednika/co in tajnika/co.

Šolski parlament je izvršilni organ skupnosti učencev šole. V njem so predstavniki posameznih oddelčnih skupnosti. Sklicuje ga ravnatelj ali mentor skupnosti učencev šole. Sklican pa je lahko tudi na pobudo predstavnikov oddelčnih skupnosti, če dajo pobudo za sklic vsaj tri oddelčne skupnosti.

Otroški parlament je tudi eden od načinov delovanja skupnosti učencev. To je oblika javne tribune otrok na temo, ki jo izberejo osnovnošolci na državnem otroškem parlamentu. S svojimi izvoljenimi predstavniki se šole vključujejo v njegovo delovanje na občinski, regijski in državni ravni.

Z aktivno vključenostjo posameznika poskrbimo, da učenci bolj izkušnjsko doživijo, da so del skupnosti in se zavedajo, da lahko na delo in življenje v šoli vplivajo kot posameznik in kot oddelek. Moja izkušnja je, da lahko v oddelku izpeljemo čisto prave volitve. V šolski praksi je to nekoliko manj možno v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Učenci četrtega, petega in tudi vseh ostalih razredov, pa so tega prav gotovo zmožni

Slika 1: Shema organiziranosti učencev v osnovni šoli (foto: arhiv avtorice).

2.3 Naše oddelčne volitve

Moje delovne izkušnje so vezane na prvo in drugo vzgojno-izobraževalno obdobje. V teh razredih si vedno tudi razrednik, edino v prvem razredu je razrednik lahko drugi strokovni delavec v oddelku. To pa prvemu strokovnemu delavcu ne vzame možnosti, da ne bi skupaj z njim deloval tudi na področju vzgoje za aktivno državljanstvo. Kadarkoli sem poučevala v tretjem, četrtem ali petem razredu osemletke, odkar je bila devetletka pa v četrtem in petem, smo na začetku šolskega leta v oddelku izpeljali volitve, ki so bile precej podobne tistim na državni ravni in smo na njih izvolili predstavnike oddelčne skupnosti. Na te volitve smo se pripravili tako vsebinsko kot tudi organizacijsko.

2.4 Priprava na volitve

Kot razrednik nisem želela, da bi šle volitve mimo kar tako, samo zato, da so bile. Dati sem jim želela globlji smisel in vsebino in jih organizirali kot prave volitve. Zanje smo si vedno vzeli čas, za vsak korak toliko, kolikor je bilo potrebno. Poskrbeli smo le za to, da smo vodstvu šole pravočasno sporočili naše izvoljene predstavnike.

2.4.1 Vsebinske priprave

Vsebinske priprave so se najprej nanašale na spoznavanje organiziranosti učencev šole. Na prvi razredni uri smo predstavili vlogo in delovanje oddelčne skupnosti, skupnosti učencev in šolskega parlamenta. V nadaljevanju smo podrobneje spoznavali vloge tistih, ki naj bi našo oddelčno skupnost zastopali v skupnosti učencev in v šolskem parlamentu. Najmanj eno razredno uro smo namenili pogovoru o tem, kakšen naj bi bil tisti, ki bi mu zaupali, da našo oddelčno skupnost predstavlja in zastopa. V mislih smo imeli vlogo predsednika in podpredsednika oddelčne skupnosti. Govorili smo o pričakovanih osebnostnih lastnostih za te vloge in nalogah, ki jih bosta imela ter o pričakovanjih, ki jih bomo mi imeli do obeh.

Sledilo je evidentiranje učencev, ki bi jim ti dve vlogi lahko zaupali. Učenci so predlagali kandidate in svoj predlog tudi utemeljili. Predlaganim učencem smo dali možnost, da so povedali, ali se v tej vlogi vidijo, ali bi jo bili pripravljeni sprejeti. Dopuščali smo, da so se za kandidature prijavljali tudi učenci sami. Tudi v tem primeru so morali svojo najavljeno kandidature utemeljiti.

Tako je nastal zbirnik vseh možnih kandidatov za obe vlogi. Za potrebe volitev smo zbirnik uredili po abecednem redu in napovedali izvedbo volitev. Povedali smo tudi, kako bo vsak posameznik na volilnem lističu izrazil svojo voljo, kako bo volil, da bo njegov glas štel. Obkrožil bo številko pred priimkom in imenom kandidata, ki ga bo izbral. Glasovnica (primer glasovnice – Priloga 1) bo pravilno izpolnjena, če bo obkrožen najmanj eden in največ dva kandidata na volilnem lističu.

Učenci bodo tako imeli možnost, da svoj glas oddajo enemu ali dvema izmed kandidatov na volilnem lističu. Dogovorili smo se, da bosta izvoljena dva kandidata, in sicer tista dva, ki bosta prejela največ glasov. Kandidat z največjim številom prejetih glasov bo predsednik, drugi po številu prejetih glasov pa bo podpredsednik oddelčne skupnosti.

Predmet dogovora je bil tudi način, kako bodo učenci vstopali v prostor, v katerem bodo potekale volitve. Za smiselno se je izkazalo, da so bili v učilnici hkrati največ po štirje učenci, trije, ki so bili na točkah glasovanja in eden, ki je pristopil k omizju volilne komisije. Ko je posameznik opravil glasovanje, je zapustil učilnico. Učenci, ki so čakali na to, da opravijo volitve, so vstopali po eden in sicer takrat, ko je eden učilnico zapustil.

Nazadnje smo govorili še o tem, ali lahko drug drugemu povemo, kako smo volili in pri tem izpostavili, da je to odločitev vsakega posameznika. Poudarili smo, da ima vsak pravico, da o tem molči in da ga v to, da pove, kaj in kako je glasoval, nihče ne more in ne sme prisiliti.

2.4.2 Organizacijske priprave

Izhajali smo iz tega, kar so učenci o volitvah in volilni pravici že vedeli in vse to dopolnili s tem, kar jim še ni bilo poznano. Dogovorili smo se o vsem, kar organizacija volitev zahteva in načrtovali pripravo vsega, kar smo zanje potrebovali. Opredelili smo, kdo ima v našem primeru volitev volilno pravico. Izdelali smo seznam volivcev – volilno listo našega oddelka. Predstavili smo volilni list – glasovnico, prebrali navodila in jih po potrebi dopolnili s pojasnili. Natisnili smo volilne lističe z naborom kandidatov, urejenih po abecedi ter z navodili, in sicer toliko, kolikor je bilo učencev v oddelku. Do dneva volitev smo jih shranili v zaprti ovojnici. Izdelali smo volilno skrinjico. Dogovorili smo se za dan in prostor, v katerem bodo volitve potekale ter trajanje časovno omejili na 0,5 šolske ure, za čas razredne ure. Imenovali smo tričlansko volilno komisijo in opredelili njene naloge:

- Preverjanje števila volilnih lističev pred pričetkom volitev, ki jih volilna komisija vzame iz zaprte pisemske ovojnice.
- Priprava volilnega prostora tako, da bo omogočena zasebnost (da bo vsak lahko opravil obkrožanje, ne da bi mu drugi gledali pod prste; tri do štiri take točke v učilnici).
- Sprotno spremljanje udeležbe ob volilnem seznamu, medtem ko tečejo volitve. Člani komisije vsakega, ki pristopi k mizi, kjer sedi volilna komisija, označijo (obkrožijo) na volilnem seznamu, nato pa dobi volilni listič – glasovnico.
- Zaključek volitev, zapiranje volilne skrinjice in pospravljanje prostora.
- Preštevane glasovnic in glasov po koncu glasovanja, pisanje zapisnika (primer zapisnika – Priloga 2) in razglasitev rezultatov.

81

2.5 Izvedba volitev

Na dan, ko smo izvedli volitve, so prišli člani volilne komisije v učilnico najmanj pet minut pred drugimi učenci, hkrati z razrednikom, ki je odprl učilnico. Pripravili so mizo, ob kateri je v času volitev delovala komisija. V učilnici smo namestili točke, ki so omogočale zasebnost. Nato je komisija v prostor povabila prve štiri volivce, ki so medtem že čakali pred vrati učilnice. Člani volilne komisije so si delo razdelili tako, da je eden sproti beležil, kdo je že volil, drugi je delil volilne lističe – glasovnice in pazil, da je vsakemu dal samo eno, tretji pa je skrbel, da je v prostor vstopil naslednji šele, ko je eden zapustil prostor.

Ko so se na volitvah zvrstili vsi čakajoči učenci oddelka, je volilna komisija zaprla in zapečatila skrinjico in v zapisnik vnesla prve podatke (glej Priloga 2) v prvi in drugi točki. Do teh podatkov je prišla s pomočjo volilnega seznama in tega, kar je bilo vanj vneseno v času volitev. Vse druge podatke so vnesli šele potem, ko so odprli skrinjico in prešteli glasove.

2.6 Razglasitev rezultatov

Zaključna faza volitev se je začela z odpiranjem zapečatene skrinjice, s pregledovanjem glasovnic, razvrščanjem le teh na veljavne in neveljavne ter nazadnje s preštevanjem glasov, ki jih je dobil posamezni kandidat na volilnem lističu.

Ta zaključni korak smo opravili kar skupaj z učenci celega oddelka, v času pouka, in v te namene porabili uro matematike ali družbe. Pri matematiki smo zadostili ciljem obdelave podatkov in preproste statistike, pri družbi pa razvijanju strategij vseživljenjskega učenja in državljskih kompetenc, razvijanju spoznavnih, emocionalnih, socialnih sposobnosti ter spretnosti.

Štetje glasov je volilna komisija opravila v prisotnosti 'publike', naših volivcev. Zbirnik glasov je nastajal kar na tabli. Nanjo smo projicirali listo kandidatov in k vsakemu, ki je prejel glas, vstavili dogovorjen znak (npr: +). En član komisije je bral podatke s posamezne veljavne glasovnice, drugi je sledil in preverjal, ali je podatek pravi, tretji pa podatke beležil v

preglednico na tabli. Tako smo dobili izid volitev. Razglasili smo izvoljena učenca, ki sta zbrala največ glasov in jima dodelimo vlogi predsednika in podpredsednika oddelčne skupnosti. Izvolitev in imenovanje smo pospremili z aplavzom.

V kolikor se nam je zgodilo, da sta dva učenca (na prvih dveh mestih, lahko pa tudi na treh ali štirih mestih) prejela enako število glasov, smo napovedali ponovitev volitev, na katerih sta bila na volilnem lističu samo ta dva (tri, štiri) učenca. Izbrati in glasovati je bilo možno le za enega. Predsednik oddelka je v takem primeru postal tisti, ki je prejel največ glasov, podpredsednik pa tisti, ki je prejel naslednje največje število glasov.

Lahko se nam je tudi zgodilo, da smo predsednika oddelčne skupnosti izvolili, drugi in tretji, (morda celo četrti in peti) kandidat pa sta dobila enako število glasov. Tudi v tem primeru smo napovedali ponovitev volitev podpredsednika. Na volilni listič smo v tem primeru dali samo imena učencev, ki so prejeli enako število glasov. Izbrati in glasovati je bilo možno le za enega. Za podpredsednika je bil izvoljen tisti, ki je prejel največ glasov.

3 Zaključek

Način, kako so učenci organizirani v šoli, ponuja vsem, ki so vključeni in so delež procesa izobraževanja, možnosti, da šolajoči že v času šolanja spoznajo pomen in vlogo volitev ter možnosti soodločanja v situacijah, ki so skupna stvar, stvar vseh na posamezni šoli. Ponujajo se torej realne in konkretne ter življenjsko-izkušenske možnosti za vzgojo aktivnega državljanstva. So šole, ki to že tako delajo, predvidevamo pa lahko, da marsikje ne izkoristijo možnosti, ki jih situacije v okviru učnih načrtov in vzgojnega načrta šole ponujajo in nas tudi zavezujejo. Prav gotovo, da volitve v šoli, ki bi bile v veliki meri podobne tistim na državnem nivoju, vzamejo precej časa in zahtevajo nekaj več priprav, organizacije in dela. Bile pa bi idealna priložnost, da bi mladim privzgojali odnos do njih in jih tudi na ta način vzgajali za aktivne državljane. Zavzetost in odločitve je v veliki meri na strokovnih delavcih šole in še posebej na razrednikih. Mlade je treba navdušiti za to. Pobudo bi prav gotovo sprejeli z veseljem. Omogočiti in dovoliti jim moramo, da se naučijo razmišljati, se odgovorno odločati, biti samozavestni in hkrati spoštovati sočloveka.

4 Viri in literatura

Benn, Roseanne (1999): Izobraževanje za aktivno državljanstvo. AS. *Andragoška spoznanja*, letnik 5, št. 4, stran 49. Pridobljeno 25. 08. 2021 s spletne strani <https://revije.ff.unilj.si/AndragoskaSpoznaj/article/download/6783/6479/14101>.

Blazinšek, Alenka (2009): *Aktivno državljanstvo*. Ljubljana: Salve.

Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Pridobljeno 10. 08. 2021 s spletne strani <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/clovekove-pravice/porocila-SLO-po-instrumentih-o-clovekovih-pravicah/73241a9c65/Konvencija-o-otrokovih-pravicah.pdf>.

Kuralt Špela (2019): Aktivni državljan ne postaneš le z ucnim predmetom. *Delo*, 23. 11. 2019. Pridobljeno 25. 08. 2021 s spletne strani <https://www.delo.si/novice/slovenija/aktivni-drzavljan-ne-postanes-le-z-ucnim-predmetom/>.

Šinkovec, Silvo (2017): *Vzgojni načrt v šoli*. Ljubljana: Jutro.

Učni načrt (2011a). *Program Osnovna šola. Spoznavanje okolja*. Ljubljana: ZRSŠ.

Učni načrt (2011b). *Program Osnovna šola. Družba*. Ljubljana: ZRSŠ.

Učni načrt (2011c). *Program Osnovna šola. Geografija*. Ljubljana: ZRSŠ.

Zakon o osnovni šoli (1991). *Uradni list RS*, št. 81/06 (31. 07. 2006).

Opombe

¹ Ravnati in delovati spodbudno in odgovorno glede na razpoložljive možnosti.

PRILOGA 1:

Volilni listič – glasovnica 1

GLASOVNICA

za volitve predstavnikov oddelčne skupnosti __. __.,
dne __. __. ____ .

	IME IN PRIIMEK KANDIDATA
1.	Aaaaa Aaaaa
2.	Bbbbbbb Bbbbb
3.	Cccccc Ccccc
4.	Čččč Ččččč
5.	Ddddd Dddddddddd
6.	Eeeeeeeeeee Eee
7.	Ffffffff Ffffffff

83

NAVODILO:

1. Glasuješ tako, da obkrožiš zaporedno številko **pred** imenom in priimkom kandidata, za katerega glasuješ.
2. Glasuješ lahko za **enega** ali **največ dva** kandidata.

Oddelčna volilna komisija __. __. razreda:

_____, (predsednik)
_____, (podpredsednik)
_____, (tajnik)

PRILOGA 2:

Podlaga za zapisnik

Osnovna šola _____

Oddelčna skupnost: ____.

Datum: ____.

Zapisnik volitev predstavnikov oddelčne skupnosti ____ razreda, z dne ____.

1. Člani oddelčne volilne komisije:

IME:	PRIIMEK:	
_____	_____	PREDSEDNIK KOMISIJE
_____	_____	PODPREDSEDNIK KOMISIJE
_____	_____	TAJNIK KOMISIJE

2. Podatki o volivcih:

Število volivcev na volilnem seznamu:	
Število volivcev, ki so se udeležili volitev:	
Število volivcev, ki se niso udeležili volitev:	

3. Podatki o oddanih glasovnicah:

Število izpolnjenih in oddanih glasovnic:	
Število veljavnih glasovnic:	
Število neveljavnih glasovnic:	

4. Podatki o izidu volitev:

IME KANDIDATA	ŠT. PREJETIH GLASOV
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	

Oddelčna volilna komisija (podpisi):

Predsednik: _____

Podpredsednik: _____

Tajnik: _____

SLOVENSKA IDENTITETA V PROJEKTU ERASMUS+

SLOVENIAN IDENTITY IN THE ERASMUS+ PROJECT

✍ **Vida Snedec Gerkman** (vida.snedec-gerkman@osdj-cerklje.si), prof. geografije in zgodovine, poučuje zgodovino in domovinsko in državljansko kulturo ter etiko na Osnovni šoli Davorina Jenka v Cerkljah na Gorenjskem. Ima skoraj 30 let izkušenj s poučevanjem. Aktivno sodeluje v Erasmus+ projektih.

Slovenija

Povzetek

V prispevku je predstavljen primer dobre prakse ohranjanja in promocije slovenske identitete kot enega glavnih vodil za sodelovanje v mednarodnem projektu za izmenjavo med šolami v *Erasmus+*. Slovenski osnovnošolci so v mednarodnem projektu sodelovali z vrstniki iz petih evropskih držav z namenom, da otroci, ki so socialno in drugače prikrajšani, spoznavajo dediščino različnih evropskih narodov. Poseben poudarek v projektu je bil namenjen spoznavanju in širjenju znanja o dediščini lastnega naroda in krepitvi narodne identitete pri mladostnikih. Učenci so raziskovali, se učili, ustvarjali in predstavljali svoja spoznanja evropskim vrstnikom. Celotno življenje in bitje slovenstva so interpretirali v enotedenskem druženju, ko so evropske vrstnike sprejeli v svoje domove in jim z obilo narodnega ponosa predstavili našo domovino, njeno preteklost in sedanost ter kulturno in naravno dediščino. Izjemna izkušnja je bilo opuščanje stereotipov, krepitev narodnega ponosa in državljskih kompetenc. V prispevku je predstavljenih nekaj teoretičnih izhodišč, cilji udeležbe v projektu, praktična izvedba in evalvacija projekta.

Abstract

The article presents an example of good practice in preserving and promoting Slovenian identity as one of the main guidelines for participation in an international exchange project among schools in Erasmus+. In the international project Slovenian primary school students participated with peers from five European countries with the aim that children who are socially and otherwise disadvantaged learn about the heritage of various European nations. Special emphasis in the project was given to learning about and disseminating knowledge about the heritage of one's own nation and strengthening national identity among young people. Pupils researched, learned, created and presented their findings to their European peers. They experienced the entire life and being of Slovenia in a one-week gathering, when they welcomed their European peers into their homes and introduced them to our homeland, its past and present, cultural and natural heritage with an abundance of national pride. It was a remarkable experience - to abandon stereotypes, strengthen national pride and civic competencies. The paper presents some theoretical starting points, goals of participation in the project, practical implementation and evaluation of the project.

Ključne besede: državljanske kompetence, Erasmus+, kulturna zavest in izražanje, slovenska narodna identiteta.

Keywords: civic competences, Erasmus+, cultural awareness and expression, Slovenian national identity.

1 Uvod

Republika Slovenija je s članstvom v *Evropski uniji* od leta 2004 pridobila finančne in razvojne prednosti, slovenskim državljanom so se odprle možnosti izobraževanja in zaposlovanja v drugih državah članicah, vstop v Schengensko območje pa je zelo poenostavil potovanja znotraj EU. Leta 2007 je Slovenija prevzela skupno evropsko valuto evro, kar je podjetjem poenostavilo poslovanje, državljanom pa plačevanje storitev in blaga.

Evropska unija deluje na mnogih področjih, kjer njeno delovanje koristi državam članicam, v inovacijskih in kohezijskih politikah. Nekatera področja so v popolni domeni EU, na drugih pa se pristojnosti delijo med EU in države članice. Npr. izobraževanje, poklicno usposabljanje, mladina in šport so področja v pristojnosti držav članic, EU pa lahko podpira ali usklajuje njihovo delovanje. O organiziranosti izobraževanja in učnih načrtih odločajo države same, EU pa pod imenom Erasmus+ vodi programe za spodbujanje izmenjav v izobraževanju tako, da se mladi lahko odpravijo v tujino na usposabljanje ali študij, naučijo se novih jezikov in sodelujejo pri drugih dejavnostih na šolah in fakultetah v tujini. Ocenjujejo, da so bili v zadnjih šestih letih v program podpore Erasmus+ vključeni štirje milijoni ljudi. (Fontaine, 2017)

Slovenija se dejavno vključuje v vse evropske tokove, področje izobraževanja ni izjema. Tudi naša šola je vključena v več projektov mednarodnega sodelovanja na področju izobraževanja, s ciljem, da zaposleni in učenci pridobijo različne osebnostne in strokovne spretnosti in kompetence.

V prispevku je predstavljeno, kako smo skozi sodelovanje v Erasmus+ projektu razvijali slovensko in evropsko identiteto, ljubeč odnos do domovine, krepili kulturno zavest in izražanje ter državljanske kompetence.

2 Teoretična izhodišča

2.1 Erasmus+ v obdobju 2014–2020

Erasmus+ je program pod skrbništvom Evropske komisije, ki je med leti 2014 in 2020 s skoraj 15 milijardami evrov podprla mednarodno sodelovanje na področju izobraževanja, usposabljanja, mladih in športa. Namen programa je dvig kakovosti izobraževanja in usposabljanja, z močnim poudarkom na krepitvi socialne kohezije. V programe mednarodnega sodelovanja želijo vključiti čim več posameznikov, zlasti iz okolij z manj priložnostmi. V programu sodelujejo vse ravni izobraževanja, od vrtcev in osnovnih šol do univerz in izobraževalcev odraslih.

Posamezniki s sodelovanjem v aktivnostih pridobivajo znanje, spretnosti in kompetence, v tujini opravijo študijske obveznosti in praktično usposabljanje, ustvarjajo socialno mrežo in spoznavajo evropske izobraževalne sisteme. Program podpira tri ključne ukrepe, naša osnovna šola se aktivno vključuje v dva. Ukrepi KA1 je namenjen usposabljanju osebja v tujini. Ukrepi KA2, v katerem se vključujemo v mednarodne projekte partnerstev za sodelovanje z drugimi evropskimi šolami v splošnem izobraževanju, pa tudi našim učencem nudi možnost pridobiti mednarodne izkušnje. Erasmus+ program je eno najmočnejših orodij pri identifikaciji prebivalcev z Evropsko unijo in njenimi vrednotami. Pomembno je poudariti, da občutek 'Evropejca' in podpiranje nacionalne identitete nista medsebojno izključujoča.

2.2 Narodna identiteta, domoljubje in državljanstvo

Narodna identiteta je občutek pripadnosti narodu in/ali državi. Je rezultat daljše zgodovinske homogenizacije, ki jo opredeljujejo narod, skupen zgodovinski spomin in poseben življenjski slog. To skupinsko identiteto pridobimo z rojstvom v določeno skupnost, z imenom in jezikom te skupnosti. Je odraz posebnega naravnega okolja, načina življenja, posebnosti družinskega in sorodstvenega odnosa, vrednostnega sistema in občutka drugačnosti in ločenosti od drugih. Glavni povezovalni sili pri oblikovanju slovenske narodne identitete sta bili slovenski jezik in kultura in ne dinastija ali država. Slovenska kulturna identiteta se je pričela utrjevati v začetku 19. stoletja, moderen politični narod pa so Slovenci postali leta 1848 s programom Zedinjena Slovenija.

S pojmom narodne identitete je močno povezano domoljubje ali patriotizem, ki ga opredelimo kot ljubezen do domovine. Opredeljuje posameznikovo navezanost, identifikacijo in lojalnost do politične skupnosti. Velja za eno od najbolj pomembnih vrtilin, povezanih z državljanstvom posameznika. Vprašajmo se, kdo je domoljuben državljan? Empirična raziskava med slovenskimi osnovnošolci in srednješolci je opredelila, da ima odrasli domoljuben državljan spoštljiv odnos do slovenskega jezika, pripravljenost, da spoštuje ustavo in zakone, ne sramoti domovine, trdo dela, pozna besedilo slovenske himne in druge državne simbole. (Sardoč, 2015)

»Državljanstvo predstavlja pravni odnos med fizično osebo in suvereno državo, na osnovi katerega ima ta oseba določene obveznosti na eni strani, na drugi pa pravice ...« (Bavcon idr., 1987: 58). Državljanji držav članic EU so hkrati tudi državljani Evropske unije.

2.3 Narodna in evropska identiteta v šoli

V osnovni šoli so vsebine o narodni in evropski identiteti in državljanstvu zajete pri predmetu domovinska in državljanska kultura ter etika, ki se ga poučuje v sedmem in osmem razredu, osnovnošolci pa lahko izberejo tudi izbirni predmet državljanska kultura. Učenci v okviru teh predmetov spoznajo vsebinski pomen pojmov državljanstvo, evropska in nacionalna identiteta, domoljubje in razlikujejo med narodno in državljansko identiteto, učni načrt za predmet pa kot ključni pogoj za celostno vzgojo učencev na področju državljanske vzgoje predvideva medpredmetni pristop. Nekatere vsebine in cilji, ki učencem privzgojajo skrb za ohranjanje nacionalne identitete, so umeščeni v učne načrte vseh predmetov osnovne šole in se v vsakem razredu nadgrajujejo (Karba, 2011). Vsešolski pristop vzgoje za ohranjanje slovenske identitete je primeren, a hkrati zahteven za načrtovanje, saj vključuje več učiteljev in skrbno načrtovanje aktivnosti, ki sistematično krepijo narodno identiteto in ljubezen do domovine. Vzgoja za kulturne in državljanske kompetence ne more biti odgovornost posameznega učitelja, ampak celotnega vzgojno-izobraževalnega procesa, v katerem tudi skozi neformalne oblike vzgoje in spodbujanja k aktivnemu državljanstvu pri učencih krepimo razvoj teh kompetenc. Kako bodo nekoč odrasli prevzeli svoje državljanske odgovornosti, je torej odvisno od posameznikove celotne vzgoje in izobraževanja v vseh družbenih skupinah.

3 Primer dobre prakse

Na Osnovni šoli Davorina Jenka Cerklje na Gorenjskem smo med sodelovanjem v mednarodnem Erasmus+ projektu krepili slovensko narodno identiteto. Leta 2018 se je šola vključila v Erasmus+ KA2 dveletni partnerski projekt za izmenjavo med šolami, poimenovan »The European cultural framework promotes social inclusion increasing the skills for our disadvantaged students«, skupaj s šolami iz Bolgarije, Grčije, Italije, Litve in Španije. Zaradi epidemije Covid smo projekt podaljšati za eno leto, izmenjave učencev smo izvedli v Grčiji, Litvi, Italiji in Sloveniji, izmenjavi v Bolgariji in Španiji pa sta potekali virtualno. Posebno skrb smo namenili vključevanju učencev z manj priložnostmi, ki so prvič potovali v tuje države, se družili z evropskimi vrstniki, se učili tujih jezikov, spoznavali kulturno in naravno dediščino sodelujočih držav in utrjevali evropske vrednote. V projektu izmenjav je sodelovalo petintrideset učencev, v spremljevalnih dejavnostih pa okrog sto.

Učenci so spoznali kulturno in naravno dediščino držav udeleženk, načine šolanja otrok v drugih državah, stkali so nova mednarodna prijateljstva, izgubili strah pred komunikacijo v tujem jeziku, postali so bolj samozavestni in naučili so se virtualnega sodelovanja. Učitelji smo pridobili veščine mednarodnega sodelovanja in stkali številne vezi za bodoča povezovanja, dobili smo uvid v delo učiteljev v različnih evropskih šolskih sistemih. Nove izkušnje so okrepile našo samozavest.

Šola je postala ustanova, ki širi svoje poslanstvo tudi na področje odpiranja okna v svet za naše učence in postaja prepoznavna v mednarodnem okolju. Največji doprinos projekta za naše učence vidimo v krepitvi dveh kompetenc: (1) kulturne zavesti in izražanja naših učencev ter (2) državljske kompetence.

3.1 Kulturna zavest in izražanje

Kulturno zavest in izražanje lahko opredelimo kot spoštovanje kreativnega izražanja zamisli, izkušenj in čustev v različnih medijih, vključno z glasbo, uprizoritvenimi umetnostmi, literaturo in vizualnimi umetnostmi (Javrh, 2020). Če so naši učenci evropskim vrstnikom želeli predstaviti slovensko zgodovinsko, naravno in kulturno dediščino, so najprej morali sami skozi proces kulturno-umetnostne vzgoje in učenja. Opremljeni z znanjem so poiskali načine, s katerimi so Slovenijo na zanimiv in kreativen način predstavili otrokom iz drugih evropskih držav. Kulturno zavest in izražanje so krepili:

- *slovenski nacionalni simboli, pomembne osebnosti in narodni junaki*

Posebno skrb smo namenili predstavitvi slovenskih simbolov. Učenci so ustvarjali predloge za logotip projekta, zmagovalni predlog je postal uradni logotip srečanja v Cerkljah in z njim smo ustvarili lepo zgodbo. Postal je zaščitni znak srečanja, s katerim so se učenci zelo poistovetili. Krasil je vsa darilca in promocijski material: ekološka mila, športne brisačke, eko nahrbtnike, mape za gradivo, priponke z imeni. V našem logotipu smo narodno identiteto udeležencev projekta izrazili v obliki figuric v narodnih nošah, našo povezanost pa z držanjem za roke in plesom v krogu.

Slika 1: Logotip Erasmus+ srečanja na OŠ Davorina Jenka Cerklje na Gorenjskem (foto: arhiv avtorice).

Naša druženja na partnerskih šolah smo vedno pričeli s himnami udeležениh držav. Kot učiteljico zgodovine me je posebno ganila izvedba slovenske himne v Italiji, ki jo je godba na pihala zaigrala s posebnim zanosom. Spoznanje o pomenu Erasmus+, ki ruši predsodke in gradi mostove, me je preplavilo kot še nikoli. Ko smo tuje učence in učitelje gostili na naši šoli, so himne vseh držav zapeli in zaigrali naši učenci. Na vsakem srečanju smo izobesili tudi vse zastave, vključno z evropsko. Učenci prve triade so pred srečanjem v Cerkljah pobarvali veliko zastavic in z njimi okrasili šolske hodnike.

V ustvarjalnih delavnicah so tuji učenci upodabljali slovenske in evropske simbole. S slovenskimi narodnimi motivi so poslikali skodelice, večini je bil najbolj všeč motiv gorenjskega nageljna. Izdelali so obeske za ključke v modri in rumeni, ki so barve evropske zastave. Izdelke so odnesli domov, za darilca staršem.

Učence in učitelje, sodelujoče v projektu, smo med gostovanjem na naši šoli peljali na dve celodnevni ekskurziji po Sloveniji in na obeh smo jim pripovedovali o znamenitih Slovencih. Na letališču smo izvedeli, kdo je bil Jože Pučnik. V Bohinju smo

jim pripovedovali o krstu pri Savici, o Ajdovskem gradcu in o Francetu Prešernu. Na Predjamskem gradu jih je zabavala zgodba o zvitosti Erazma Predjamskega in njegovem nesrečnem koncu, na poti po Notranjski pa se niso mogli načuditi zdravi kmečki pameti Martina Krpana. Ljubljano smo raziskovali s pomočjo mobilne aplikacije huntzz in poleg vseh arhitekturnih zanimivosti so slišali tudi za Primoža Trubarja in druge znamenite Ljubljance. Od zunaj smo si ogledali tudi hram slovenske demokracije in jim na kovancu pokazali, kako si ga je predstavljala arhitekt Plečnik.

Najbolj pa je otroke navdušil naš otroški junak Kekec. Med pogostitvijo s slovenskimi tradicionalnimi jedmi so učenci predvajali kratek film o Kekcu, v katerem so odigrali tiste prizore iz Vandotovih knjig, ki so praktično ponarodeli. Navdušeni tuji učenci so spraševali, ali so knjige o Kekcu prevedene tudi v njihove jezike.

- *slovenska nesnovna kulturna dediščina*

Evropskim vrstnikom smo pošiljali avtorske predstavitve naših praznikov, običajev in šeg. Predstavili smo jim državne praznike in dela proste dneve v Republiki Sloveniji. Spoznali so pustne običaje in maske, nismo izpustili niti zelenega Jurija, gregorjevega in miklavževanja. Naučili smo jih starih slovenskih otroških iger 'zemljo krast' in 'špano'. Med plesom smo posneli šolsko otroško folklorno skupino in odrasle folkloriste. Ob gostovanju pri nas smo pripravili kulturno prireditev s prikazom vsega, kar ocenjujemo za najbolj prepoznavno slovensko dediščino. Ob božičnih in velikonočnih praznikih smo posneli slovensko obarvane video voščilnice za naše prijatelje v tujini.

- *slovenska tradicionalna hrana*

Naši učenci na predmetni stopnji so zbirali recepte starih domačih jedi, jih skuhali in fotografirali. Na šolski spletni strani je nastala elektronska knjiga receptov »Dober tek po cerkljansko«. Nekaj receptov smo prevedli v angleščino in jih poslali evropskim vrstnikom. Med gostovanjem smo učitelje naučili pripraviti sirove štruklje, učenci pa so spekli jabolčni zavitek. Skupaj s starši in šolskimi kuharji smo skrbeli za domačo, slovensko prehrano gostov, navdušili so jih žganci in masovnek, orehova potica, obara in burkaša. Poizkusili so tudi blejsko 'kremšnito' ob razlagi, da ne gre za tradicionalno slovensko sladico, ki pa smo jo že zdavnaj vzeli za svojo.

- *slovenska snovna kulturna dediščina*

Gostje so v Studorju v Bohinju, v izjemni Oplenovi hiši, poleg znamenitih toplarjev, spoznali način življenja in politični položaj Slovencev, predvsem pa bivanjsko kulturo slovenskega kmečkega prebivalstva v 19. in zgodnjem 20. stoletju. V Predjamskem gradu so videli plemiško bivališče, v Ljubljani smo si kot primer sakralne arhitekture ogledali stolnico sv. Nikolaja. Posebno sta jih navdušila Plečnikovo tromostovje in Narodna in univerzitetna knjižnica. Gostje so Ljubljano doživeli kot lepo in prijazno mesto.

Predstavili smo jim bisere naše lokalne kulturne dediščine, župnijsko cerkev Marije Vnebovzete, grad Strmol, počitniško hišo nekdanjega ljubljanskega župana Ivana Hribarja in Petrovčevo hišo.

- *slovenska naravna dediščina*

Občudovali smo jesen ob Bohinjskem jezeru in slap Savica, Blejsko jezero in Postojnsko jamo. V video predstavitev smo jim predstavili vse slovenske naravogeografske enote in ponosno poudarili, da v nobeni evropski državi ni toliko različnih pokrajin na tako majhnem prostoru.

3.2 Državljska kompetenca

Državljska kompetenca zaobjema znanje, spretnosti in naravnost posameznika, da ravna kot odgovoren državljan, ki je dejaven v državljanskem in družbenem življenju. Njegovo ravnanje kaže, da razume družbene, kulturne, gospodarske, pravne in politične razmere, razvoj dogodkov v svetu in trajnostni razvoj. Pripravljen je na premagovanje predsodkov in sklepanje kompromisov, ko je to potrebno. (Javrh, 2020)

Naš mednarodni projekt je bil odličen poligon za krepitev državljanske kompetence. Na sodelovanje z mednarodno skupino otrok in učiteljev smo se pripravili s pogovori o skupnih evropskih vrednotah, želeli smo, da bi jih učenci razumeli. Ko so sklepali nova poznanstva in prijateljstva, so jih partnerske države začele bolj zanimati. Vse, kar so novega izvedeli o tujih deželah, je budilo njihovo vedoželjnost, z raziskovanjem so širili obzorja, opuščali stereotipe in se počutili nekoliko bolj domače v veliki Evropi.

Dejavnosti, ki so po našem mnenju najbolj pripomogle k razvijanju državljanske kompetence in hkrati k ohranjanju slovenske narodne identitete pri učencih, so:

- *srečanja z vrstniki iz drugih držav, njihovimi vrstniki, sošolci, sokrajani*

Naučili so se, da so državljani različnih držav, hkrati pa imajo vsi evropsko državljanstvo. Spoznali so pomen evropskih in slovenskih pravic in svoboščin in zaradi epidemije Covid na svoji koži spoznali, da se za dober namen včasih pravice državljanov lahko tudi okrnijo.

- *spoštovanje državnih simbolov*

Uporaba državnih simbolov je bila ena od rdečih niti našega projekta. Na logotipih, promocijskih izdelkih in darilih smo dosledno uporabljali državne simbole. Vsako srečanje in prireditev smo pričeli s himno, učenci so ob tem izkazali spoštljivo vedenje. Med gostovanji smo izobesili državne in evropsko zastavo. Gostom smo razložili pomen slovenskega grba.

- *spoznavanje slovenske zgodovine*

Več aktivnosti je zahtevalo vpogled v slovensko zgodovino, tu smo ključno vlogo odigrali mentorji projektne dejavnosti, ki smo učencem na razumljiv način predstavili poglavja slovenske zgodovine.

- *spoznavanje zgodovine, politične podobe in značilnosti Evropske unije*

Učencem smo med pripravami na izmenjave razložili pomen simbolov EU, tako so dobili vpogled tudi v razvoj EU. Skozi osebne zgodbe smo na potovanjih v tujino obujali svoje spomine na prehajanje meje v prejšnjem režimu in jih primerjali z današnjim prostim pretokom ljudi in blaga. Otroci so začutili, da nam je EU prinesla odgovornosti, a tudi veliko pravic. V šoli smo izdelali Erasmus+ kotiček za druženje, na steno smo namestili veliko nemo karto Evrope, na kateri beležimo naša Erasmus+ potovanja, vedno dodamo tudi kratko fotoreportažo.

Slika 2: Učenci med učenjem ljudskega plesa v Erasmus+ kotičku (foto: arhiv avtorice).

- *razumevanje in spoštovanje večkulturnosti*

Učenci so se na srečanja pripravili z izdelavo slovarčkov najbolj pogostih besed v jeziku dežele gostiteljice. Ob obisku sakralnega objekta druge veroizpovedi so se vedli spoštljivo. Radovedna vprašanja o stvareh, ki jih niso razumeli, so postavljali primerno spoštljivo. Drugačne življenjske navade so bile za naše učence velika zanimivost in včasih so nas skrbeli njihovi odzivi. Izkazalo se je, da so gojili pristno vedoželjnost, v kateri pa niso nikoli prestopili praga primernega odnosa do ljudi, ki živijo drugače, kot oni.

- *spoznavanje vloge medijev*

Nacionalna agencija CMEPIUS udeležence v projektu spodbuja k diseminaciji aktivnosti in učinkov projekta, zato smo postali fotografi, reporterji, pisci dnevniških zapiskov in snemalci. Ponosni smo bili, da so novice o gostovanju tujih šol pri nas objavili na TV SLO1, na Radiu Kranj, objavljali pa smo tudi v lokalnem in šolskem časopisu ter seveda na družbenih omrežjih.

- *reševanje problemov z medsebojnim sodelovanjem*

Potovanje devet, deset ali enajstletnikov, ki gredo prvič v življenju od doma brez staršev, k tujim družinam, je stresno, povezano z domotožjem in strahom. Presenečalo nas je, kako so ti problemi otroke medsebojno povezali. Večji so manjšim pomagali, jih spodbujali, premostili so jezikovne ovire, znali drug drugega potolažiti, tudi pri skupinskem delu so brez težav odlično sodelovali.

- *spoštovanje razlik med ljudmi*

Med izmenjavami smo krepili občutek, da razlike bogatijo in dopolnjujejo. V tem pogledu so bili učenci naši učitelji. Spontano so se povezali v skupnost, se ves čas družili, komunicirali in sodelovali z vsemi, nihče ni bil sam. Različni po barvi kože, veri, nacionalnosti, socialni pripadnosti in še čem, so bili homogeno delujoča skupnost. Popolna odsotnost stereotipov in predsodkov pri učencih je bila za učitelje veliko zadoščenje, da smo na pravi poti.

Slika 3: Gostujoči učenci in učitelji pred stavbo Državnega zbora v Ljubljani (foto: Boštjan Kernc).

- *spoznavanje osnov trajnostnega življenjskega sloga in odgovornosti za okolje*

V projektne aktivnosti smo vključevali prvine trajnostnega razmišljanja. Dokumentacijo hranimo v digitalni obliki, predstavitev in digitalnih izdelkov nismo nikoli tiskali. Na potovanjih smo uporabljali javni prevoz. Naši gostje so si Slovenijo zapomnili tudi po tem, da smo veliko pešačili. Hrano za goste smo pripravljali iz lokalno pridelanih sestavin. Večino daril smo izdelali sami iz recikliranega materiala. Poleti smo nabrali zelišča in goste obdarili s čajno mešanico. V šoli smo izdelali mila. Nahrbtniki so bili iz ekološkega bombaža. Občina je goste obdarila s stekleničkami za vodo in nihče ni več kupil plastenke. Vse to bi šlo morda mimo otrok neopazno, zato smo jih spodbujali k razmišljanju, kako lahko vsako aktivnost naredimo bolj trajnostno naravnano. Tudi naš Erasmus+ kotiček je izdelan iz rabljenih palet, ki so jih učenci sami obrusili in pobarvali.

- *varna uporaba digitalnih tehnologij*

Pri pripravi projektnih gradiv so se učenci naučili uporabe številnih digitalnih orodij. Kljub temu pa je bilo prijetno opaziti, da so otroci med druženjem povsem pozabili na telefone in smo jih morali včasih spodbujati, naj fotografirajo ali pokličejo starše.

- *povezovanje med generacijami*

Najmlajši udeleženci projekta so šteli osem let, najstarejši pa preko šestdeset. Vsi smo se odlično povezali in razumeli. Ko so naši učenci gostovali pri družinah v tujini, so z njimi obiskovali stare starše in druge sorodnike, o čemer so kasneje navdušeno pripovedovali.

4 Zaključek

Ohranjati slovensko identiteto je naloga vseh, ki sodelujejo v procesu vzgoje in izobraževanja mladega človeka. Osnovna šola kot prostor, v katerem učenci preživijo za oblikovanje osebnosti ključna leta svojega življenja, ima pri domoljubni vzgoji izredno pomembno vlogo. Najbolj učinkovita je, kadar ljubezen do domovine in ohranjanje slovenske identitete kot enega od ciljev pri načrtovanju vključujemo v vse šolske dejavnosti. V okviru večletnega Erasmus+ projekta nam je prav zaradi skrbnega načrtovanja in izvajanja aktivnosti uspelo doseči, da se je pri učencih slovenska narodna identiteta razvijala in okrepila, kar so učenci dokazali z dobrimi rezultati pri kvizu o poznavanju Slovenije in njene dediščine, s spoštljivim odnosom in zglednim predstavljanjem naše države na gostovanjih in kot gostitelji in s končno evalvacijo projekta.

5 Viri in literatura

Bavcon, Ljubo; Kristan, Ivan; Pavčnik, Marijan idr. (1987): *Pravo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Fontaine, Pascal (2017): *Evropa v 12 poglavjih*. Urad za publikacije Evropske unije. Pridobljeno 15. 7. 2021 s spletne strani: <https://op.europa.eu/sl/publication-detail/-/publication/2d85274b-0093-4e38-896a-12518d629057>.

Javrh, Petra (2020): *Socialne in državljanske kompetence: opisniki temeljne zmožnosti*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno 10. 7. 2021 s spletne strani: <https://pismenost.acs.si/projekti/ess-6/gradiva/knjizice-z-opisniki/>.

Karba, Pavla (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Državljska in domovinska vzgoja ter etika*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 10.7.2021 s spletne strani: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_DDE_OS.pdf.

Sardoč, Mitja (2015): Patriotizem v sodobni pluralni družbi: problemi, napetosti in izzivi. V Vladimir Prebilič; Jelena Juvan (ur.): *Aktivno državljanstvo in domovina: zbornik prispevkov* (str. 9–25). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 12. 7. 2021 s spletne strani: <http://www.zrss.si/pdf/ADD-zbornik-prispevkov.pdf>.

PRODUKTIVNA UPORABA POTENCIALA SLOVENCEV PO SVETU ZA ODGOVORNO OHRANJANJE SLOVENSKE IDENTITETE PRI MLADIH¹

PRODUCTIVE USE OF THE POTENTIAL OF SLOVENIANS ABROAD FOR RESPONSIBLE PRESERVATION OF SLOVENIAN IDENTITY WITHIN YOUNG PEOPLE

✉ **Barbara Zagorc** (barbara@asef.net), mag. sociologije, vodja pisarne na Inštitutu ASEF za izobraževanje in raziskovanje, Slovenija.

✉ **Klemen Mesarec Hercog** (klemen@asef.net), mag. politologije, vodja projektov na Inštitutu ASEF za izobraževanje in raziskovanje, Slovenija.

✉ **dr. Marinka Žitnik** (marinka@hms.harvard.edu), dr. znanosti, docentka biomedicinske informatike. Deluje na Univerzi Harvard, ZDA in Inštitut ASEF za izobraževanje in raziskovanje, Slovenija.

Slovenija, ZDA.

Povzetek

Zadnje raziskave so pokazale, da v tujini živeči Slovenci izkazujejo velik interes za sodelovanje s Slovenijo, in sicer ne samo tisti, ki se nekdanje želijo vrniti v Slovenijo, temveč tudi tisti, ki bodo v tujini ostali. Dejavnosti so v različnih državah in na različnih področjih ter pri tem ohranjajo slovensko identiteto. Njihovo zavednost, odgovornost za prihodnost in pozitiven odnos do Slovenije se da produktivno uporabiti za prenašanje aktivnega državljanstva, domoljubja in spoštovanja slovenske kulture na mlade. V prispevku bomo najprej analizirali ASEF program neformalnega izobraževanja kot primer programa, ki uspešno naslavlja izpostavljene tematike, pomembne za odgovorno grajenje in ohranjanje slovenske identitete pri mladih. Nato bomo nakazali možnosti in priložnosti za apliciranje uspešnega modela na šole kot institucije formalnega izobraževanja ter vzgoje, pri čemer bomo posebno pozornost namenili vlogi pedagoških delavcev v tem procesu.

Abstract

Recent research has shown that Slovenians living abroad show great interest in cooperating with Slovenia, not only those who once want to return to Slovenia but also those who will stay abroad. They are active in different countries and in different fields while preserving the Slovenian identity. Their awareness, responsibility for the future and positive attitude towards Slovenia can be used productively to pass on active citizenship, patriotism, and respect for Slovenian culture to young people. In this paper, we will first analyse the ASEF program of non-formal education as an example of a program that successfully addresses highlighted topics important for the responsible construction and preservation of Slovenian identity among young people. We will then point out the possibilities and opportunities for applying a successful model to schools as institutions of formal education and upbringing, paying special attention to the role of pedagogical workers in this process.

Ključne besede: država, izobraževanje, mladi, narod, Slovenci po svetu, slovenska identiteta.

Keywords: state, education, youth, nation, Slovenians abroad, Slovenian identity.

1 Uvod

Čeprav sta nacionalna država in narod prepoznana kot privzeti obliki političnega organiziranja, so moderni narodi in nacionalne države (iz perspektive zgodovine) razmeroma nova 'iznajdba'. Tudi globalni izzivi, globalizacija in krepitev nadnacionalnih tvorb vedno bolj načenjajo primat nacionalnih držav, ki se je še desetletje ali dve zdel samoumeven.

Zaradi spremenjenih razmer v svetu je prav, da se vprašamo, kakšna je prihodnost ohranjanja slovenske identitete ter kakšen je vpliv izobraževanja in potenciala Slovencev po svetu v ohranjanju slovenske identitete. Namen prispevka je odgovoriti na tovrstna vprašanja, ponuditi ustrezen teoretski in praktični okvir ter analizirati trenutno stanje in s tem zaposlenim v vzgoji in izobraževanju ponuditi uvid v rabo potenciala Slovencev po svetu za krepitev slovenske identitete v šolskem okolju.

2 Opredelitev ključnih pojmov

Preden začnemo s samo vsebino članka bomo najprej opredelili pojme, o katerih bo tekla beseda. Pojma narod in nacija je težje definirati, saj poznamo več definicij in teorij v zvezi z nastankom in obstojem nacij ter narodov. Mandelc (2011: 19) narod definira kot

»zgodovinsk[o] tvorb[o], nastal[o] na prehodu iz fevdalizma v kapitalizem iz etnično enotnega ljudstva«, pojem nacija pa razume kot »skupnost državljanov neke države«. Anderson narod definira kot »zamišljeno politično skupnost« (Anderson 2007, 22). S tem ne misli, da narodi ne obstajajo, temveč da se posamezne pripadnice in pripadniki narodov (zaradi številčnosti) med seboj ne nujno osebno poznajo, pa vendar si vsi delijo predstavo o skupnosti, ki ji pripadajo. Narod lahko tako za potrebe tega prispevka definiramo kot skupino ljudi, ki v istem časovnem obdobju naseljuje (načeloma) isto geografsko območje in deli skupne kulturne značilnosti (jezik, mitologija, umetnost, itd.), nacija pa je politično organiziran narod, ki ima lastno državo oz. kakšno drugo obliko političnega organiziranja.

Tudi pojem država ne pozna enotne definicije. Že leta 1931 so namreč našli več kot 145 različnih opredelitev pojma država. Della Porta (2003: 8) državo definira prek treh bistvenih prvin:

- »teritorialnost zapovedovanja, ki se uresničuje prek procesa teritorialne centralizacije,
- politična zavezanost prek priznanja, da ima država monopol nad legitimno silo,
- razvoj javnega uradništva, ki ga zavezuje spoštovanje načel pravne države«.

Državljanstvo pa definicije opredeljujejo kot »pravni odnos med fizično osebo in suvereno državo, na osnovi katerega ima ta oseba določene obveznosti na eni strani, na drugi pa formalnopravno vse državljske, politične in socialnoekonomske pravice v tej državi, ne glede na to, ali se nahaja na domačem ali na tujem ozemlju« (Bavcon v Deželan 2009: 25).

Ko govorimo o narodih, tudi ne moremo mimo nacionalizma. Osnovna predpostavka nacionalizma (Heywood, 2014, str. 168) kot politične ideologije je, da se človeštvo naravno deli na narode, in drugič, da so narodi najbolj primerna in legitimna politična enota. Sam nacionalizem je izrazito dualna ideologija. Povezan je s številnimi osvoboditvenimi gibanji, hkrati pa je nacionalizem, ki temelji na rasizmu in šovinizmu, v svoji ekstremni obliki v zgodovini vodil k podrejanju in tudi genocidu.

Antiteza nacionalizma je kozmopolitizem, ki je od nacionalizma starejši za približno 2200 let, saj je o kozmopolitizmu pisal že filozof Diogen približno 400 let pred našim štetjem. Kozmopolitizem je prepričanje, da svet sestavlja ena moralna skupnost in da imajo ljudje obveznosti proti vsem ostalim ljudem, in sicer ne glede na nacionalnost, vero, etničnost itd. Moderni politični kozmopolitizem gradi predvsem na krepitvi nadnacionalnih institucij in povezav, kot sta *Evropska unija* in *Organizacija združenih narodov*.

3 Narodi v sedanjosti

93

Narod kot element političnega povezovanja še danes ostaja v središču. Je pa težko napovedati, kakšna je prihodnost narodov. Opazujemo lahko namreč dogodke, ki krepijo položaj narodov kot dogodke, ki položaj nacionalnih držav slabijo. Razpad Jugoslavije, dogodki v Baskiji in Kataloniji ter krepitev etničnih konfliktov kažejo, da narodi še zdaleč niso stvar preteklosti. Po drugi strani pa globalni izzivi (razvoj kriptovalut, kroženje možganov, podnebna kriza), krepitev nadnacionalnih povezav in krepitev mednarodnih dogodkov kažejo, da se vloga modernih nacionalnih držav spreminja.

4 Slovenski narod danes

Slovenski narod se danes, glede na število pripadnic in pripadnikov, uvršča med manjše evropske narode. Trenutno (avgust 2021) naj bi po podatkih SURS-a (Prebivalstvo Slovenije, 2021) v Sloveniji živel zgolj nekaj več kot 2.100.000 prebivalcev, pri čemer je potrebno upoštevati tudi, da vsi prebivalci in prebivalke v Sloveniji niso pripadnice ali pripadniki slovenskega naroda. Po nekaterih ocenah naj bi v tujini živel še približno 1.000.000 Slovencev in Slovenk.

Pomembno vlogo pri ohranjanju slovenske identitete imajo izobraževalni sistem in organizacije (tako vladne kot nevladne), ki skrbijo za povezovanje pripadnic in pripadnikov slovenskega naroda doma ali na tujem. Zato je smiselno, da pristopimo k analizi izobraževanja in povezovanja Slovencev ter Slovenk in njihovem potencialu za ohranjanje slovenske identitete.

5 ASEF program neformalnega izobraževanja in raziskovanja mladih

Ameriško-slovenska izobraževalna fundacija (ASEF) je mednarodna nevladna organizacija, ki ustvarja in razvija programe neformalnega izobraževanja in raziskovanja za mlade. Ustanovljena je bila leta 2014 z namenom ustvarjanja raziskovalnih priložnosti za mlade Slovence in pri tem spodbujanja krepitev posebnih vrednot. Pri delovanju ASEF-a tri vrednote še posebej izstopajo, to so akademska odličnost, oblikovanje karakterja in vračanje skupnosti; vse tri vrednote pa so utemeljene na posebni skrbi za ohranjanje slovenske dediščine (kulture, jezika, narave). ASEF poleg omogočanja priložnosti in posvečanju skrbi za profesionalni ter osebni razvoj mladih spodbuja povezovanje Slovencev po svetu in doma ter njihovo navezovanje na domovino (American Slovenian Education Foundation: About Us, b. d.).

Za uresničevanje zadanih smernic ASEF ponuja 2 štipendijska programa raziskovalnih obiskov za perspektivne mlade Slovence doma in po svetu (American Slovenian Education Foundation: Fellowships, b. d.).

- *Globalne štipendije* so namenjene mladim Slovencem, živečim v Sloveniji, za 10-tedenski raziskovalni obisk v tujini. Obisk se izvede pod mentorstvom slovenskega profesorja (tj. Slovenca, ki je zaposlen na tuji univerzi ali na raziskovalnem inštitutu) na področju, v okviru katerega je posamezen štipendist dejaven oz. izkaže interes. Po izvedenem raziskovalnem obisku se štipendist vrne v Slovenijo, kjer se ga vključi v izobraževalne in raziskovalne programe v Sloveniji, ki mu pomagajo pri njegovem nadaljnjem razvoju.
- *Štipendije za obisk Slovenije* so se uvedle leta 2017 in so namenjene mladim potomcem slovenskih korenin, ki živijo izven Slovenije. V okviru te priložnosti se jih za 10 tednov poveže z mentorji v Sloveniji, ki so dejavni na področju štipendistovega zanimanja v akademiji, na raziskovalnem inštitutu ali v podjetju. Prav tako so štipendisti za čas obiska vključeni v programe in projekte v Sloveniji, ki jim omogočajo spoznavanje slovenske kulture, jezika, navezovanje stikov in mreženje na svojem področju ter širše.

Razpisa za štipendije se objavi enkrat letno. ASEF je tako od leta 2014 omogočil štipendijo 161 slovenskim mladim doma in po svetu. V sklopu štipendijskega programa je podelil 120 globalnih štipendij in 41 štipendij za obisk Slovenije. Trenutno v ASEF skupnosti združuje in povezuje 51 slovenskih profesorjev, ki so dejavni na 44-ih univerzah po svetu. V Sloveniji se je ASEF-u pridružilo 33 slovenskih profesorjev in mentorjev, ki so dejavni na različnih področjih in ponujajo mentorstvo mladim. ASEF skupnost je vsako leto večja, pri čemer je treba poudariti, da v svojem krogu vključuje profesorje, mentorje in študente, ki delujejo v skladu z vizijo delovanja ASEF-a in so jim pomembne predvsem njegove ključne vrednote.

Prepletenost programa štipendij za obisk Slovenije s skrbjo za ohranjanje slovenske identitete pri mladih se – vsaj na videz – zdi lažje utemeljiti.² Medtem ko za program globalnih štipendij to ne velja tako neposredno. Mestoma se program lahko interpretira kot mehanizem, ki nima posebnih vzvodov za spodbujanje odgovornega ohranjanja slovenske identitete pri mladih. Še več, ravno nasprotno, površni pogled lahko ne bi segel dlje od interpretacije programa z vidika mehanizma za spodbujanje izseljevanja slovenske mladine.

Na tej osnovi bomo v nadaljevanju prispevka pokazali, da ASEF program globalnih štipendij spodbuja odgovorno grajenje in ohranjanje slovenske identitete pri mladih ter ga kot takega lahko razumemo kot primer dobre prakse. Prav tako bomo vzporedno podrobneje pojasnili načine, ki slednje omogočajo in spodbujajo.

6 Metodologija

Za preverjanje izpostavljenih trditve ali ASEF program globalnih štipendij spodbuja odgovorno grajenje in ohranjanje slovenske identitete pri mladih, bomo analizirali podatke dveh raziskav. Prva raziskava, ki jo v tem prispevku imenujemo 'Raziskava 1', je bila tematsko usmerjena v razumevanje dejavnikov odbijanja in privlačanja, ki so povezani s t.i. begom možganov in spodbujanjem kroženja znanja Slovencev na globalnem nivoju. Tema druge raziskave 'Raziskava 2' pa je tematsko zajela raziskovanje učinkov ASEF programa z vidika njegovih udeležencev, tj. ASEF štipendistov.

Podatki Raziskave 1 so bili pridobljeni leta 2020. Raziskava spada pod projekt Inštituta ASEF in ISIM ZRC SAZU³ z naslovom 'Omilitev posledic bega možganov in krepitev mehanizma kroženja možganov'.⁴ Raziskava zajema več faz raziskovanja in se pri tem poslužuje več metod. V pričujočem prispevku bomo uporabili podatke iz anketnega vprašalnika, ki so bili zajeti med kvantitativno fazo projektnega raziskovanja. Anketo je izpolnilo 2036 Slovencev po svetu in Slovencev, ki so živeli v tujini in so se zatem že vrnili v Slovenijo (Valentinčič idr., 2021).

Podatki Raziskave 2 so se zbirali od leta 2018 do leta 2019 v okviru projekta Inštituta ASEF.⁵ Za namen raziskave se je uporabil anketni vprašalnik, ki je bil dan v izpolnjevanje ASEF štipendistom od generacije 2014 do generacije 2019, torej šestim generacijam zapored. Izmed vseh 76 globalnih štipendistov jih je na vprašalnik odgovorilo 63. Stopnja odzivnosti je torej bila 83 % (Valentinčič, 2019).

Za pojasnjevanje načinov, ki omogočajo in spodbujajo grajenje ter ohranjanje slovenske identitete pri mladih, se bomo oprli na lastne izkušnje iz področja dela in na obstoječe dokumente ter zapise, ki obstajajo v navezavi na ASEF program, kar bo kot dopolnitev pomembno prispevalo k argumentaciji.

7 Skrb za ohranjanje slovenske identitete pri mladih: ASEF program kot primer dobre prakse

Namenjanje skrbi za ohranjanje slovenske identitete pri ASEF štipendistih bomo preverjali skozi tri vidike, ki so v ospredju pri ASEF programu, in sicer na podlagi komponente mentorstva slovenskih profesorjev po svetu, poznavanja in vključevanja v slovenske skupnosti po svetu in nenazadnje tudi z vidika interesa za povezovanje in sodelovanje s Slovenci po svetu.

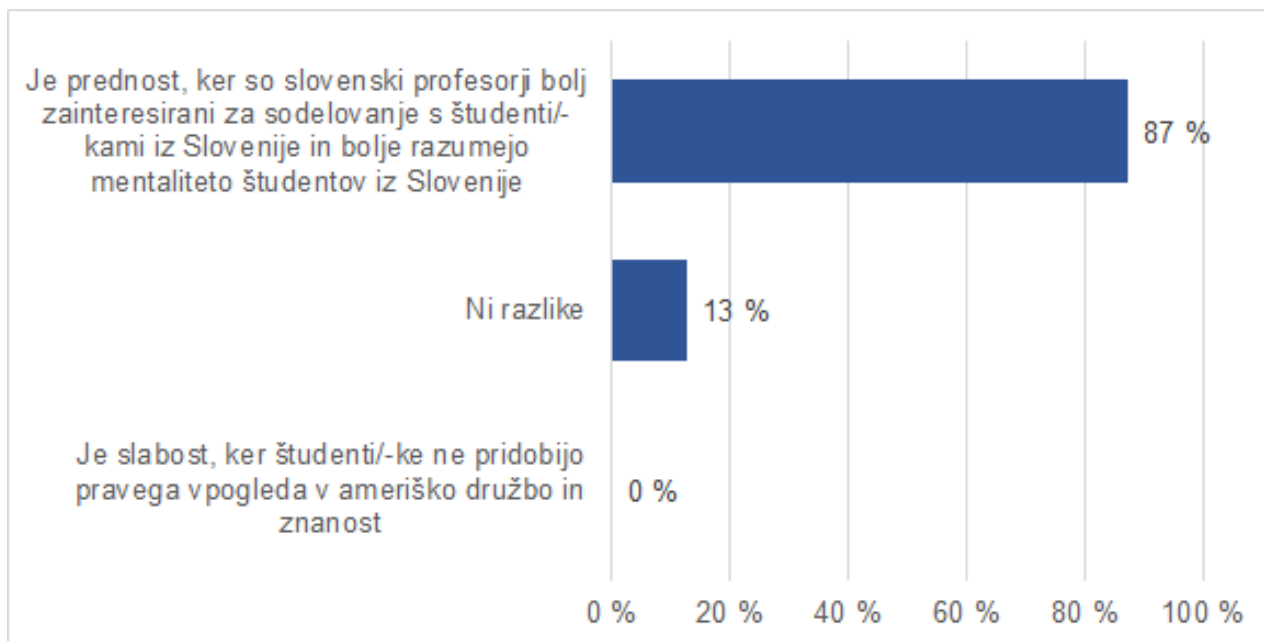
7.1 Mentorstvo slovenskih profesorjev po svetu

ASEF štipendisti med raziskovalnim obiskom v tujini sodelujejo z enim izmed 51-ih slovenskih profesorjev, ki so dejavni na njihovem področju ustvarjanja in so zaposleni na eni izmed univerz v tujini (American Slovenian Education Foundation: Professors Hosting Junior Fellows, b. d.). Ta edinstveni element ASEF štipendijski program se razlikuje od drugih v Sloveniji in potencialno ponuja večjo

perspektivo za to, da bodo v programu prisotne vsebine, vezane na spoštovanje slovenske kulture in jezika ter gojenje zavednosti in domoljubja.

V Raziskavi 2 (Valentinčič, 2019) so bili ASEF štipendisti vprašani, kakšen je njihov pogled na to, da so ASEF profesorji Slovenci. Največ, to je 87 %, jih slednje vidi kot posebno prednost, saj so slovenski profesorji bolj zainteresirani za sodelovanje s slovenskimi študenti in tudi bolj razumejo mentaliteto študentov v Sloveniji. 13 % štipendistov meni, da primerjalno gledano ne bi bilo razlike, če bi delovali pod mentorstvom tujega profesorja. Prav nihče pa se ni strinjal s trditvijo, da gre za slabost, ker denimo študent v tem primeru ne bi imel možnosti pravega uvida v ameriško (ali katero drugo tujo) družbo in znanost.

Grafikon 1: Pogled ASEF štipendistov na to, da so ASEF profesorji Slovenci.

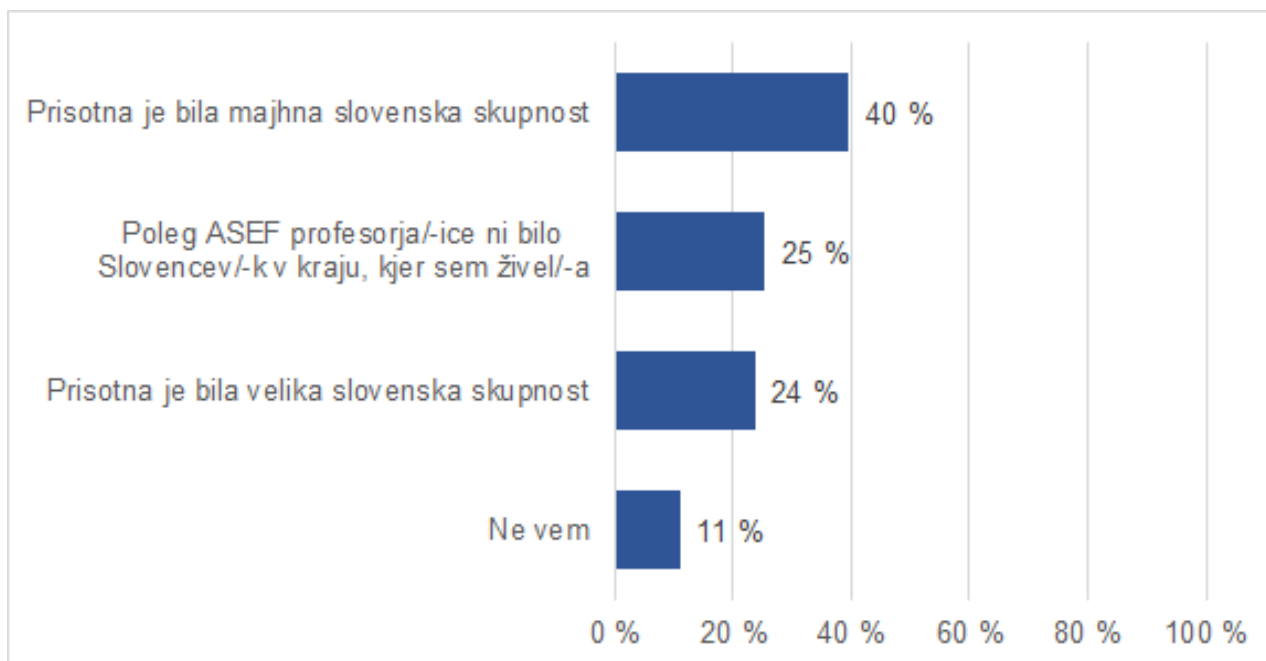
Vir: Podatki so bili pridobljeni v Raziskavi 2 (Valentinčič, 2019).

7.2 Poznavanje in vključevanje v slovenske skupnosti

Samo dejstvo, da je mentor Slovenec, pa še ne bo nujno vodilo do tega, da bo obisk posameznega štipendista nujno prežet s tematiko slovestva. Na posameznih koncih sveta obstaja pestro življenje slovenskih skupnosti. Nekateri Slovenci, ne glede na izselitev iz Slovenije, uspešno ohranjajo slovensko kulturo, običaje in govorijo slovensko. To prakso lahko še uspešneje izvajajo, če se družbeno povezujejo z drugimi Slovenci in tvorijo skupnost ter v okviru le-te organizirajo družbeno dogajanje. Ali so se v času raziskovalnega obiska ASEF štipendisti zanimali za delovanje slovenskih skupnosti v tujini, ki so pomembne za ohranjanje slovenske identitete pri izseljencih, navajamo v nadaljevanju.

Analiza podatkov Raziskave 2 (Valentinčič, 2019) kaže, da v splošnem ASEF štipendiste zanima, ali je v nekem tujem kraju prisotna slovenska skupnost ali ne. Le 11 % vprašanih je namreč odgovorilo, da ne vedo, ali je bila v kraju raziskovalnega obiska v tujini prisotna slovenska skupnost. Večina, tj. 64 %, je pritrdila, da je slovenska skupnost v kraju raziskovalnega obiska obstajala; bodisi velika (24 %) bodisi majhna (40 %). 25 % štipendistov pa je odgovorilo, da poleg slovenskega profesorja ni bilo drugih Slovencev v kraju, kar zopet nakazuje na zanimanje za to temo.

Grafikon 2: Poznavanje slovenskih skupnosti v kraju raziskovalnega obiska ASEF štipendistov.

Vir: Podatki so bili pridobljeni v Raziskavi 2 (Valentinčič, 2019).

Poznavanje, da slovenske skupnosti obstajajo in so dejavne, pa seveda še nič ne pove o tem, ali so se ASEF štipendisti med obiskom s člani tamkajšnjih skupnosti spoznali in ali so se vključili v njihove aktivnosti. Analiza odgovorov ASEF štipendistov pokaže, da ASEF štipendisti vedo, da slovenske skupnosti obstajajo in so dejavne v krajih obiska, in so se tudi udeleževali srečanj in dogodkov slovenskih skupnosti ter obiskovali posamezne slovenske družine v okolici. Prav posebna vrednost ASEF programa je tudi v tem, da se ASEF štipendiste, kolikor je to mogoče, v tujini nastani k slovenskim družinam (tako je denimo znotraj vzorca 22 % štipendistov bivalo pri slovenskih družinah).

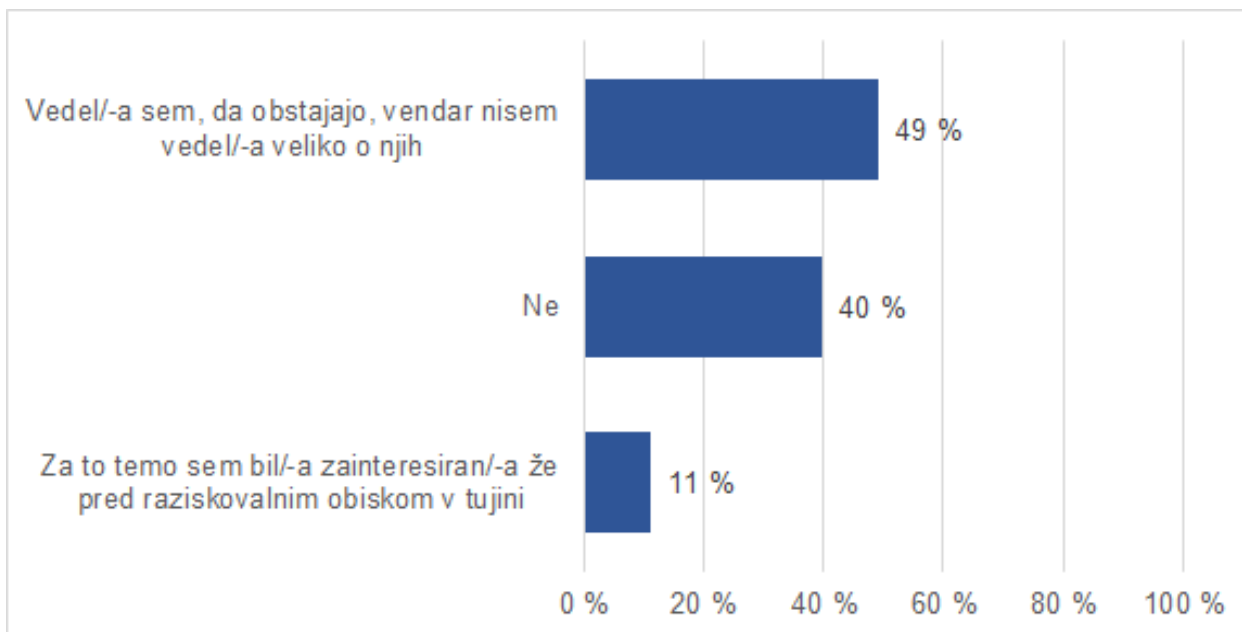
Bivanje pri Slovencih in mreženje s Slovenci je pozitivno vplivalo na njihov obisk v tujini in krepilo slovensko identiteto, kar lahko pospremimo z izborom navedb, ki so jih slednji v anketnem vprašalniku podali:

- »Počutil sem se bolj dobrodošlega. Zame je bilo zelo impresivno, kako močno se trudijo ohraniti običaje in ostati povezani. Včasih sem se počutil bolj slovensko kot med mnogimi Slovenci v Sloveniji.« (Anketiranec 1)
- »Brez ASEF izkušnje bi bil ta obisk le profesionalni obisk univerze.« (Anketiranec 2)
- »Počutil sem se kot doma.« (Anketiranec 3)

ASEF štipendisti so v svojih odgovorih povedali, da so jih Slovenci predstavili drugim Slovincem v slovenski skupnosti in da so se na ta način odprle druge priložnosti za njihov profesionalni razvoj, ki časovno segajo v čas tudi po izvedenem obisku. Medsebojno so stkali trajna prijateljstva.

Med ASEF štipendisti je zaradi raziskovalnega obiska naraslo zanimanje za teme, povezane s slovenstvom in slovensko identiteto izven meja matične države. Po podatkih Raziskave 2 (Valentinčič, 2019) je 49 % ASEF štipendistov pred obiskom vedelo, da obstaja slovenska skupnost v ZDA oz. na tujem, vendar niso vedeli dosti o njej. 40 % jih je odgovorilo, da tega poprej niso vedeli. Zgolj 11 % pa jih je izražalo zanimanje za to temo že pred obiskom.

Grafikon 3: Poznavanje slovenskih skupnosti pred raziskovalnim obiskom ASEF štipendistov.

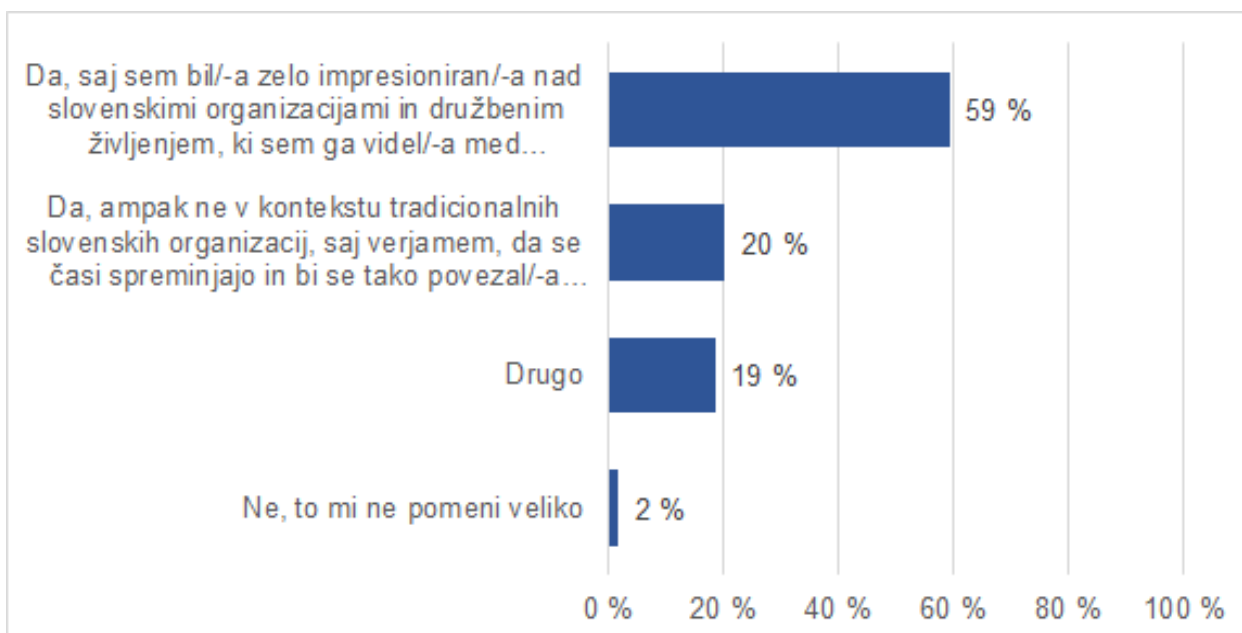
Vir: Podatki so bili pridobljeni v Raziskavi 2 (Valentinčič, 2019).

7.3 Interes za povezovanje in sodelovanje s Slovenci po svetu

Zanimivi so odgovori ASEF štipendistov na hipotetično vprašanje iz Raziskave 2 (Valentinčič, 2019), ki je bilo usmerjeno v prihodnost in kaže, ali je ASEF raziskovalni obisk spremenil njihov pogled na Slovence po svetu in ali čutijo pripadnost narodu. Odgovarjali so namreč na vprašanje, da v primeru, če bi se preselili v tujino, ali bi bili zainteresirani za povezovanje z drugimi Slovenci v tistem kraju oz. okolici. 59 % ASEF štipendistov je odgovorilo pritrdilno, saj so bili presenečeni nad slovenskimi organizacijami in družbenim življenjem, ki so ga videli v času obiska. 19 % je svoje strinjanje pospremlilo z dodatkom, da ne v kontekstu tradicionalnih slovenskih organizacij, saj menijo, da so se časi spremenili. Tako pravijo, da bi se povezali s svojo generacijo ne glede na pripadnost, ne pa s slovensko skupnostjo. 17 % se jih je opredelilo pod 'drugo', kamor so zajeti odgovori 'da', 'mogoče', 'nekaj vmes', 'ne želim se preseliti' idr. Le 2 % jih je odgovorilo negativno s pojasnitvijo, da to ni zanje.

97

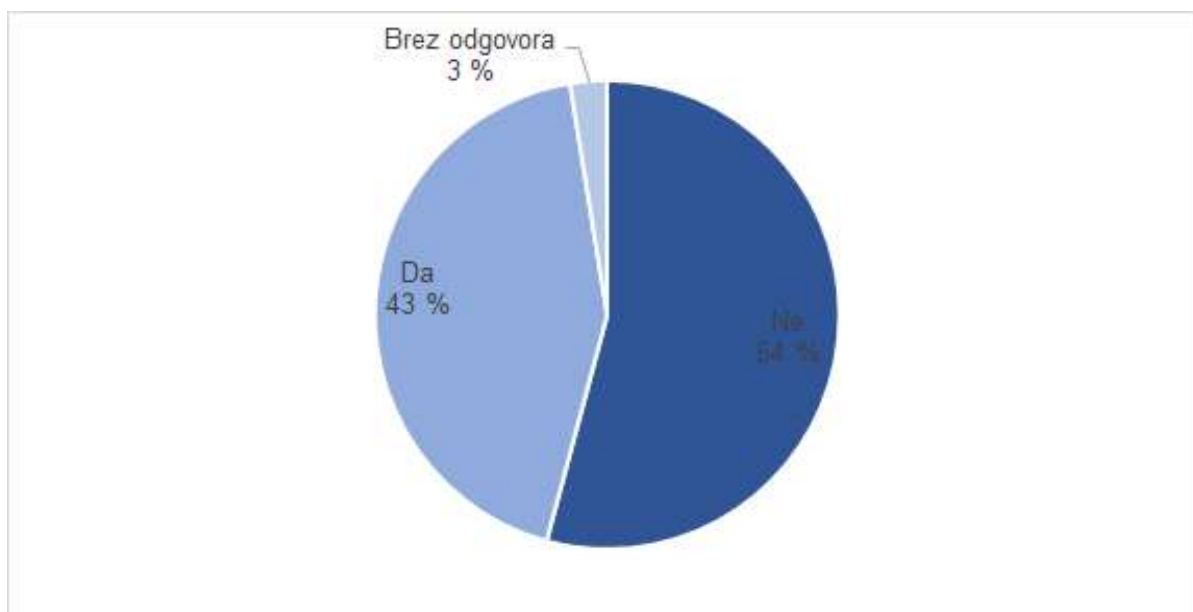
Grafikon 4: Interes za povezovanje z drugimi Slovenci po svetu po obisku ASEF štipendistov.

Vir: Podatki so bili pridobljeni v Raziskavi 2 (Valentinčič, 2019).

Sklenemo lahko, da so ASEF štipendisti pripadniki Sloveniji in Slovencem in si v splošnem želijo pomagati domovini, saj so tudi oni sami prejeli pomoč s strani Slovencev, ki so jim omogočili, da so se na tujem počutili kot doma. Velik interes za povezovanje in sodelovanje s Slovenijo in Slovenci pa je bil identificiran tudi v Raziskavi 1 (Valentinčič et al., 2021). V celotnem vzorcu Slovencev (N = 2036) jih 27 % želi ostati v tujini in se ne namerava vrniti v Slovenijo. Navkljub temu, pa jih znotraj te skupine (N = 546) 43 % zanima sodelovanje s Slovenijo. Njihov potencial bi Slovenija lahko produktivno uporabila na različnih področjih, kot so strokovno sodelovanje, sodelovanje, ki ga trenutno ne znajo dobro opredeliti, sodelovanje s fakulteto v Sloveniji, svetovanje Slovincem, znanstveno sodelovanje, delitev znanja iz tujine Slovincem itd. Vse to so področja, ki so jih anketiranci sami našli in predlagali.

Grafikon 5: Interes Slovencev po svetu, ki se ne nameravajo vrniti, za sodelovanje s Slovenijo

Vir: Podatki so bili pridobljeni v Raziskavi 1 (Valentinčič, 2021).

ASEF združuje vse več slovenskih profesorjev po vsem svetu, ki so dejavni v tujini in želijo sodelovati s Slovenijo. Na podlagi izvajanja globalnega štipendijskega programa spodbuja kroženje znanja med Slovenci doma in po svetu ter Slovence po svetu navezuje na Slovenijo. ASEF program torej uspešno naslavlja odgovorno ohranjanje slovenske identitete pri mladih ravno na podlagi sodelovanja s Slovenci po svetu. Med raziskovalnim obiskom mladi živijo pri slovenskih družinah, se vključujejo v slovenske skupnosti, raziskovalno sodelujejo s slovenskimi profesorji po svetu, kar vse vodi do tega, da ASEF obisk ni le priložnost za profesionalni razvoj, ampak tudi priložnost za krepitev slovenske identitete mladih. ASEF štipendisti so po sodelovanju v ASEF programu bolj pripravljeni za povezovanje in sodelovanje s Slovenci tudi v primeru selitve v tujino. Njihova Izkušnja je pripomogla k temu, da spoštujejo in negujejo slovensko kulturo ter jezik, so bolj ozavešeni o izseljenjskih skupnostih in njihovem delovanju ter so neke vrste neformalni slovenski ambasadorji ob vzpostavljanju novih odnosov na tujem in doma. Vse to pa je pomemben prispevek h krepitvi aktivnega in odgovornega državljanstva mladih.

8 Namesto zaključka: apliciranje modela na šole

V prispevku smo predstavili pomen ASEF programa štipendijskih obiskov v tujini za odgovorno grajenje in ohranjanje slovenske identitete pri mladih. ASEF program načrtuje, organizira in izvaja mednarodna nevladna organizacija, ki vključuje slovenske študente, raziskovalce in profesorje doma in po svetu. Namesto zaključka bi zato želeli predstaviti, kaj uporabnega od modela lahko odnesejo šole kot institucije formalnega izobraževanja ter vzgoje in kakšna je vloga pedagoških delavcev v tem procesu.

Rezultati ASEF raziskav so v bistveni meri pokazali, da so mnogi Slovenci po svetu zavedni Slovenci, ki z veseljem s svojim znanjem, izkušnjami in kompetencami pomagajo domovini. ASEF program deluje kot povezovalni člen med domovino in tujino, da se ta potencial ustrezno uporabi in s tem na mlajše generacije Slovencev uspešno prenaša odgovornost ohranjanja slovenske identitete.

Pedagoški delavci lahko ta uvid produktivno uporabijo pri organizaciji in izvajanju vzgojno-izobraževalnega procesa, in sicer tako, da Slovence po svetu neposredno vključijo s predstavitvijo življenjske izkušnje. Prek podane osebne izkušnje ohranjanja slovenske identitete na tujem bi morda šolarji lažje razumeli pomen in našo odgovornost za slednje, kar bi kasneje tudi vodilo v aktivno in odgovorno državljanstvo v odraslosti.

9 Viri in literatura

- American Slovenian Education Foundation: About Us* (b. d.). San Francisco: American Slovenian Education Foundation - ASEF. Pridobljeno 1. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.asef.net/about/>.
- American Slovenian Education Foundation: Fellowships* (b. d.). San Francisco: American Slovenian Education Foundation - ASEF. Pridobljeno 1. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.asef.net/fellowships/>.
- American Slovenian Education Foundation: Professors Hosting Junior Fellows* (b. d.). San Francisco: American Slovenian Education Foundation - ASEF. Pridobljeno 1. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.asef.net/asef-professors/>.
- Anderson, Benedict (2007): *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Della Porta, Donna (2003): *Temelji politične znanosti*. Ljubljana: Založba Sophia.
- Deželan, Tomaž (2009): *Relevantnost tradicij državljanstva*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Heywood, Andrew (2014): *Political Ideologies*. London: Palgrave.
- Mandelc, Damjan (2011): *Na mejah nacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Prebivalstvo Slovenije* (2021). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije (SURS). Pridobljeno 3. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.stat.si/StatWeb/Field/Index/17>.
- Projekt V5-1928: Omilitev posledic bega možganov in krepitev mehanizma kroženja možganov (CRP)* (2019). Ljubljana: SICRIS. Pridobljeno 2. 9. 2021 s spletne strani: <http://www.sicris.si/search/prj.aspx?opt=1&lang=slv&id=17971>.
- Valentinčič, Dejan (2019): *Zbirka podatkov: Anketa za ASEF štipendiste v tujini*. Ljubljana: Inštitut ASEF.
- Valentinčič, Dejan idr. (2021): *Zbirka podatkov: Omilitev posledic bega možganov in krepitev mehanizma kroženja možganov*. Ljubljana: Inštitut ASEF in ISIM ZRC SAZU.

Opombe

- ¹ Prispevek je nastal v okviru ciljnega raziskovalnega projekta 'Omejitev posledic bega možganov in krepitev mehanizma kroženja možganov', ki ga med novembrom 2019 in oktobrom 2021 sofinancirata Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ).
- ² Raziskovanje tega, ali sploh in kako ASEF štipendijski program za obiske v Sloveniji pripomore k ohranjanju slovenske identitete pri mladih, bomo zaenkrat pustili ob strani, tako da bo ustrezen prostor, ki ga za argumentacijo potrebuje, lahko našlo na drugem mestu.
- ³ ISIM ZRC SAZU je kratica za Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
- ⁴ Projekt poteka od 1. 11. 2019 do 31. 10. 2021 in je financiran s strani Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) in Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ). Vodi ga dr. D. Valentinčič (Projekt V5-1928: Omilitev posledic bega možganov in krepitev mehanizma kroženja možganov (CRP), 2019).
- ⁵ Projekt je bil izveden pod vodstvom dr. D. Valentinčiča.

VZGOJA
za ljubezen
do domovine
in države

3. MEDNARODNA KONFERENCA
ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO
Spletna izvedba, 20. 11. 2021

JEZIK

MOJA RODNA DOMOVINA – GOVORNI NASTOP PRI POUKU SLOVENŠČINE V 9. RAZREDU

MY HOMETLAND – AN ORAL PRESENTATION AT SLOVENE LESSONS IN 9TH GRADE

✉ **Andreja Vintar** (andreja.vintar@osgorica-velenje.si), prof. slovenščine in angleščine na Osnovni šoli Gorica Velenje, koordinatorka kulturnih dejavnosti na šoli, scenaristka predstav. Slovenija.

Povzetek

Pouk slovenščine v osnovni šoli je precej raznolik. Učni načrt med cilje vključuje tudi razvijanje recepcijskih zmožnosti s tvorjenjem/poustvarjanjem ob umetnostnih besedilih. Pesem *Zdravljica*, Franceta Prešerna in pesmi Valentina Vodnika, so bile glavno vodilo devetošolcem generacije 2020/2021 na OŠ Gorica Velenje, ki so opravljali govorni nastop z naslovom *Moja rodna domovina*. Idejna zasnova je bil natečaj z enakim naslovom, ki ga že 12 let po vrsti pripravlja *Zavod RS za šolstvo*. V ospredje smo postavili domovinsko tematiko. Govorni nastop je bil sestavljen iz dveh delov, v prvem so učenci razmišljali o besedah domovina in materni jezik. V prikazu primerov se bom osredotočila na ta uvodni del. V nadaljevanju so predstavili književno besedilo *Zdravljica*, avtorja in literarnozgodovinsko obdobje, v katerem je Prešeren ustvarjal. Sami so izbrali in z *Zdravljico* primerjali eno izmed pesmi Valentina Vodnika; zgradba, tema, vsebinska vrednost in drugo. V drugem delu govornega nastopa je sledila recitacija pesmi *Zdravljica*.

Abstract

Slovene lessons in primary school are quite versatile. The development of receptive skills through the reproduction of literary text is one of the goals of the syllabus. The poem *Zdravljica* written by France Prešeren and poems written by Valentin Vodnik were the main guideline for ninth graders of generation 2020/2021 who had an oral presentation with the title *My homeland* at Primary school Gorica Velenje. The main concept was created according to the contest with the same title that has been presented by Institute of the Republic of Slovenia for education for the last 12 years. The main focus was the homeland theme. The oral presentation was made of two parts. In the first students thought about their relation to words 'homeland' and 'mother tongue'. Some examples will be represented in the empirical part. Then they represented the poem *Zdravljica*, its author Prešeren and the period in which he lived and created. Furthermore, students chose and compared one of the poems by Valentin Vodnik to *Zdravljica*; its structure, theme, value of the content etc. The second part of the presentation was meant for the recitation of the poem *Zdravljica*.

Gljučne besede: domovina, govorni nastop, materni jezik, recitacija, slovenščina, učni načrt.

Keywords: homeland, oral presentation, mother tongue, recitation, Slovene, syllabus.

1 Uvod

V letih 2020/2021 Republika Slovenija praznuje okroglo obletnico. V svetovnem merilu še dokaj mlada država, ki se lahko ponaša z odličnimi športniki, znanstveniki, ustvarjalci in umetniki. Pri pouku slovenščine z učenci spoznavamo vsega po malem; branje različnih neumetnostnih in umetnostnih besedil je tisto, kar nam daje svobodo pri obravnavi, učencem pa daje širino splošnega znanja. V 9. razredu se vsako leto ukvarjam s pripravo govornih nastopov po obravnavi umetnostnih in neumetnostnih besedil. Če se le da, skušam združiti oboje in letošnji izbor je bil zaznamovan prav s 30. obletnico naše države.

Z razglasitvijo samostojne in neodvisne Republike Slovenije je bil storjen zgodovinski korak. S končnim odcepom od mednarodne anonimnosti smo dokazali svojo politično zrelost ter se kot polnopravni subjekt uvrstili med narode sveta. Uresničene so bile stoletne sanje, saj so bila vsa dejanja v preteklosti tako ali drugače usmerjena v trenutek, ko so Slovenci vzeli usodo v svoje roke in ustvarili svojo državo. Slovenska zavest se je dvignila in mora ostati dostojanstvena, vesela in gotova (Rode, 1992).

O nastanku slovenske države se učenci sicer učijo pri pouku zgodovine, vendar učencem tudi pri uri slovenščine običajno na kratko predstavim slovensko pot v demokracijo in samostojnost od plebiscita do razglasitve samostojnosti. Prav je, da se učenci zavedajo pomembnosti teh prelomnih dogodkov.

V sklopu obravnave neumetnostnih besedil v 1. delu delovnega zvezka pod naslovljenim sklopom Diplomacija odpira svoja vrata smo spregovorili o pojmi država, domovina, materni, tuji, državni in uradni jezik. Razmišljanje o pomenu rabe

maternega jezika je za ohranitev slovenskega naroda zelo pomembna; pravzaprav vseh narodov. Materni jezik je narodna identiteta. V sklopu obravnave umetnostih besedil smo z učenci spoznavali različna zgodovinsko literarna obdobja. Za namen priprave govornega nastopa v šolskem letu 2020/2021 sem se osredotočila predvsem na obdobje razsvetljenstva in romantike z Valentinom Vodnikom in Francetom Prešernom na čelu, ki sta močno vplivala na nadaljnji razvoj slovenske književnosti, v političnem smislu pa na razmah in širjenje idej o samostojnosti in enotnosti slovenskega naroda. V času ustvarjanja obeh umetnikov so bile njune ideje v očeh mnogih nemara preveč revolucionarne in sta imela, kot je znano iz raznih virov, težave s takratno oblastjo. Oba avtorja sta ideje o zavedanju moči, ki jo imamo Slovenci, ter vzpodbujanju k uporu in pomembnosti vsega, kar imamo na domačem pragu, vpletla v svoja dela.

Glavni namen obravnave obeh omenjenih sklopov in povezovanja je bil pri učencih vzpodbuditi samostojno razmišljanje in kritično presojanje. Cilj je bila izvedba samostojnega govornega nastopa, ki je bil dvodelen. V pomoč pri pripravi navodil za izvedbo govornega nastopa za devetošolce sem se poslužila navodil z natečaja, ki ga že nekaj let pripravlja Zavod RS za šolstvo, z naslovom Moja rodna domovina. Idejo o govornem nastopu sem tako postavila v t. i. delovni okvir, ji dodala potrebne informacije, razširjena navodila in kriterije ocenjevanja; učenci so z govornim nastopom pridobili ustno oceno.

Pred samo izvedbo sem si postavila nekaj ciljev, ki sem jih želela poizvedeti oz. doseči s pomočjo treh vprašanj.

- Kakšen odnos imajo devetošolci do rodne domovine in maternega jezika (ki sicer ni nujno, da je slovenščina)?
- Ali devetošolci uporabljajo materni jezik spoštljivo ali jim je zanj vseeno?
- Ali elektronski mediji vplivajo na njihovo rabo materinščine?

2 Država, domovina in raba jezika – narodna identiteta

2.1 Materni, tuji, državni in uradni jezik

Ko se z učenci pogovarjamo o pojmu domovina, ga vsi povežejo z besedo dom in dejstvom, da je domovina tam, kjer smo doma, kjer živimo in delamo. Tudi v SSKJ je mogoče najti podobno razlago. Pri urah slovenščine se o rabi oz. statusu slovenskega jezika veliko pogovarjamo in ga opredelimo z različnimi pojmi. Slovenščina je za večino državljanov Republike Slovenije materni jezik. V RS jo govori približno 1,8 milijona ljudi, uporabljajo pa jo tudi Slovenci v zamejstvu in izseljenci. Maternega jezika smo se naučili kot prvega jezika, v njem razmišljamo, čustvujemo in se sporazumevamo. To je jezik, ki ga večinoma najbolje obvladamo in se z njim identificiramo, hkrati pa z njim razvijamo narodno zavest in kulturo. Znanje maternega jezika je pomembno za našo narodno zavest.

Unesco je 21. februar razglasil za mednarodni dan maternih jezikov. Veliko maternih jezikov pospešeno izumira, tako zaradi našega nespoštovanja kot zaradi razvpite globalizacije. Slovenščina sicer spada med dvesto tistih, ki imajo več kot milijon govorcev, vendar brez lastnega spoštovanja in premišljene jezikovne politike tudi to ne zagotavlja preživetja. Z izumrtjem katerega koli maternega jezika pa izumira tudi kulturno-jezikovna raznolikost oziroma bogastvo posameznika in človeštva (Zadavec, 2017).

Za predstavnike italijanske in madžarske narodne manjšine v Republiki Sloveniji, za Rome in za priseljence je slovenščina drugi jezik ali jezik okolja. Za tujce, ki pridejo v Slovenijo za krajši čas ali ki se slovenščine učijo v svoji državi, je slovenščina tuji jezik. Naučijo se je lahko na tečajih, pri študiju v Sloveniji, poučuje pa se tudi v tujini (zlasti na fakultetah s slovanskimi jeziki). Pojem država je v SSKJ opredeljen kot organizirana politična skupnost, ki ima na prostorsko omejenem ozemlju suvereno oblast. Vsaka država ima svoj državni jezik. To pomeni, da slovenščina predstavlja državo Slovenijo navzven, uporabljajo jo državni organi, kot so vlada, predsednik države, poslanci, sodišče, vojska, policija itd. V njej sta napisani slovenska himna in ustava. Slovenščina je na celotnem ozemlju RS tudi uradni jezik, kar pomeni, da se uporablja za poslovanje v uradih, v njej so imena podjetij, sredstva množičnega obveščanja, javni napisi, v slovenščini poteka pouk v šolah; na dvojezičnih območjih tudi v jezikih narodnih manjšin v Sloveniji: v delu Prekmurja v madžarščini in v delu Primorja v italijanščini (Podvršnik idr., 2015).

2.2 Slovenščina in narodna identiteta

Narodna identiteta je ime za nekaj posebnega v kulturnih dobrinah, dediščini naroda. Je nekaj, kar je treba varovati, ohranяти in razvijati. Slovenska narodna identiteta in njej pripadajoča kultura je utemeljena z maternim jezikom tj. slovenščino, kulturno-zgodovinskim izročilom, tradicijo, državnostjo, religiozno in kulturno pripadnostjo.

Z osamosvojitvijo Slovenije je bila na novo odkrita slovenska identiteta, temelječa na tisočletnih sanjah slovenskega naroda. Narod se je razvil, ko se je ljudstvo lahko sporazumevalo v vsem njegovim pripadnikom razumljivem jeziku. Slovenski narod je začel nastajati, ko se je poleg slovenskih narečij začel razvijati tudi knjižni jezik, začenši s Trubarjem v 16. stoletju. Izobraženi Slovenci so se v 18. in 19. stoletju že lahko sporazumevali v knjižni slovenščini in jim ni bilo treba uporabljati nemščine. Med njimi sta tudi Valentin Vodnik in France Prešeren (Pogačar, 2004).

Za gojenje narodne identitete imamo prav poseben razlog, saj smo eden najmanjših narodov na svetu in se kulturno razlikujemo od večjih narodov, ki nas obdajajo. Prilagajati se moramo sodobnim trendom, nikakor pa ne smemo podlegati neavtohtonim vplivom in izgubiti svoje bogate kulturne in jezikovne dediščine, z njo pa narodne identitete. Narodna identiteta je predvsem emocija, ki izhaja iz poznavanja zgodovine, kulture, narodnih običajev in položaja slovenskega naroda med ostalimi narodi na svetu. Naš jezik je primeren za najkompleksnejše tehnološke razlage in najtrše ukaze ter tudi za najbolj nežno ljubzensko poezijo (Kovšca v Šinkovec, 2019).

Valentin Vodnik in France Prešeren sta pomembni osebnosti, ko govorimo o razvoju slovenskega jezika in prebujenja slovenske narodne zavesti takratnih Kranjcev. Danes v njuno čast v več krajih po državi stojijo spomeniki, po njih se imenujejo ceste, ulice, knjižnice, šole idr. Zatorej lahko povzamem, da z vidika kulturne dediščine za sabo puščata pomemben pečat. V osnovni šoli se z učenci o obeh ustvarjalcih veliko pogovarjamo, spoznavamo njune pesmi, jih analiziramo in v njih iščemo globlje sporočilo. Čeprav sta ustvarjala v različnih literarnozgodovinskih obdobjih, sta do neke mere v svojih pesmih širila podobne ideje. Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik, umetnik, France Prešeren, nekdanji učenec Valentina Vodnika, pa brez dvoma naš največji slovenski pesnik in eden izmed slovenskih simbolov. Postal je prvi slovenski pesnik v modernem smislu in z njegovo poezijo smo Slovenci, v literarnem pogledu, postali enakovredni evropskim narodom. Slovenski jezik je povzdignil na umetniško raven in ga tako otrešel oznake, da je primeren le za neizobražene, ter dokazal, da tudi slovenščina omogoča umetniško izražanje, kakršno so omogočali drugi jeziki.

3 Govorni nastop pri predmetu slovenščina v osnovni šoli

Učni načrt za predmet slovenščina v osnovni šoli med operativne cilje vključuje tudi govorno nastopanje, razvijanje recepcijske zmožnosti s tvorjenjem, poustvarjanjem ob umetnostnih besedilih ter razvijanje zmožnosti enosmerne sporazumevanja. Učenci tvorijo besedilo na določeno temo in z njim govorno nastopajo.

Pred govornim nastopom se pogovarjamo o strategijah in načelih učinkovitega govornega nastopanja, ki jih pred sporočanjem in med njim tudi uresničujejo. Po nastopu vrednotimo zanimivost, verodostojnost, razumljivost, zgradbeno ter jezikovno ustreznost in pravilnost besedila, nebesednih spremljevalcev govorjenja ter utemeljimo svoje mnenje in predlagamo izboljšave. Povzamemo načela uspešnega govornega nastopanja, učenci povedo, kako bi jo spremenili, torej vrednotijo svojo zmožnost govornega nastopanja ter načrtujejo, kako bi jo izboljšali.

Zmožnost doživljanja, razumevanja in vrednotenja umetnostnih besedil učenci razvijajo tako, da se strokovno in (po)ustvarjalno odzivajo na umetnostna besedila. Med govornim nastopom govorijo prosto, čim bolj zborna in naravna ter upoštevajo jezikovno ustreznost in pravilnost; pazijo tudi na ustrezno rabo zvočnih in vidnih nebesednih spremljevalcev govorjenja. Na koncu pojasnijo svojo izbiro teme govornega nastopa (Program osnovna šola ..., 2018).

103

3.1 Vrste govornih nastopov pri pouku slovenščine v osnovni šoli

Učiteljice slovenščine imamo v osnovni šoli dve možnosti izbire govornih nastopov z vidika učnega načrta.

Književno-strokovni govorni nastop od učenca zahteva, da predstavi v šoli še ne obravnavano književno besedilo, npr. avtorja, vsebinske in slogovne značilnosti, zvrst/vrsto besedila idr. Lahko tudi primerja književni besedili (temo, književne osebe, dogajanje, kraj in čas dogajanja, zvrst/vrsto, slogovne značilnosti, literarnozgodovinsko obdobje), predstavi avtorja/avtorje in njegova/njihova dela in podatke o avtorju/avtorjih, slikovno gradivo, odlomke iz njegovih/njihovih književnih del, citate o njih iz strokovne literature idr.

Poleg naštetega ima učenec možnost, da predstavi intervju s književnim ustvarjalcem (lahko tudi fiktivni intervju, npr. s Francetom Prešernom); o njegovem življenju in delu, o bistvenih značilnostih njegovega dela. Nenazadnje lahko predstavi anketo o bralnem interesu sošolcev in sošolk o najbolj priljubljenih književnih delih in svoje ugotovitve ter jih interpretira. Poustvarjalni govorni nastop, kot druga možnost, od učenca zahteva, da recitira/deklamira svojo pesem oz. svojo (po)ustvarjalno predelavo izbrane pesmi, navaja pesmi raznih avtorjev z isto temo/tematiko, predstavi temeljne podobnosti in razlike med temi pesmimi ter pove, zakaj se je odločil/odločila predstaviti svojo pesem. V kolikor gre za književno besedilo, lahko predstavi tudi svojo parodijo/travestijo, utemelji svoj izbor in poroča o svojem poustvarjalnem postopku ali pa nastopi z dramskim monologom in subjektivno predstavi celotno književno besedilo; pove, zakaj je izbral/izbrala to besedilo, in poroča o svojih pripravah na govorni nastop (Program osnovna šola ..., 2018).

3.2 Književno-strokovni govorni nastop na temo Moja rodna domovina

Odgovornost učiteljev slovenščine je, da učencem predamo ljubezen do slovenščine kot maternega jezika, saj se srečujemo z dejstvom, da je med prebivalci naše države vse več tistih, ki jim slovenščina ni materni jezik, poleg tega je med mladimi v komunikaciji vse prevečkrat v rabi angleščina. Prav je, da vsi učenci razvijajo odnos do jezika, ki se govori v državi, v kateri živijo in se izobražujejo.

Navodila, ki so jih učenci dobili, sem priredila po zgledu natečaja, ki ga že vrsto let pripravlja Zavod RS za šolstvo z naslovom Moja rodna domovina (Lipa kot simbol slovenstva, 2019) in delovnega zvezka za slovenščino v 9. razredu. Učenci so morali pripraviti vsaj štiriminutni govorni nastop. Strokovna literatura ni bila določena, tako da so imeli učenci dokaj proste roke in možnost izbire.

Za začetno razmišljanje so učenci prebrali kratek sestavek o domovini: »Domovina. Kaj je to, kaj nam pomeni, kako jo razumemo in dojemamo?« Je to tam, kjer smo se rodili, je to tam, kjer hodimo v šolo, je morda to tam, kjer imamo prijatelje, je to tam, kjer je narava, kljub vsemu, še vedno narava. Je to tam, kjer nam Zdravljica naježi kožo in nas navda s ponosom? Je to tam, kjer govorimo slovensko? Vsak ima svoj odgovor, vsak ima na svoj način prav, pa čeprav se nam vse prevečkrat zdijo vsi odgovori preveč samoumevni. Pa ni od vekomaj tako.

Sledilo je navodilo s pojasnilom: »Razmišljaj o domovini, o njenih simbolih, o vseh, ki so tudi s peresom pripomogli k izgradnji naše domovine. Za Slovence ima, med drugim, poseben, celo mističen pomen lipa. Ljudsko izročilo pravi, da so se naši predniki, vaške starešine v težkih in usodnih časih zbrali za kamnito mizo pod košato lipo in modro odločali o usodi svoje skupnosti. Znali so se med seboj poslušati ter na koncu sprejemati modre odločitve. V zavesti slovenskega naroda je junak nad junaki, Martin Krpan iz posekane lipe izdelal kij in kasneje v boju premagal hudobnega Brdavsca. Drevo življenja, naša lipa dosega med vsemi drevesi najvišjo starost. Naša pot v samostojnost pred 30. leti je tudi povezana z lipo, ki je zasejana na Trgu Republike v Ljubljani pred slovenskim parlamentom na dan razglasitve neodvisnosti in suverenosti RS.

Pripravil boš govorni nastop, v katerem boš na kratko predstavil svoje mnenje o domovini in odnos do maternega jezika, ki ni nujno slovenščina (ali ga uporabljaš spoštljivo, ali ti je vseeno zanj, kaj bi predlagal ljudem, da bi izboljšali odnos do materinščine), predstavil avtorja pesmi Zdravljica, obdobje, v katerem je avtor živel, predstavil, kako tudi Valentin Vodnik v eni izmed svojih pesmi izkaže svojo ljubezen do domovine in svojega naroda ter predstavil, katera pesem te bolj nagovarja in kako (utemelji).«

104

3.2.1 Ocenjevanje govornega nastopa – kriterij

Učencem sem skupaj z navodili za pripravo govornega nastopa predstavila tudi ocenjevalni list. Ocenjevanje je potekalo v času pouka v šoli. Učenci so bili ocenjeni na podlagi jasnih meril. Ob oceni jim je bila dana tudi utemeljitev. Učenci so torej pred pripravo nastopa vedeli, da se pri govornem nastopu upoštevajo napoved govornega nastopa, poznavanje besedila, tempo in poudarki ter doživetost. Kriterije ocenjevanja oblikujemo učiteljice slovenščine skupaj v aktivu, zato da smo čim bolj poenoteni v vseh razredih.

Po opravljenem nastopu so pri ocenjevanju sodelovali vsi, tudi učenec sam. S pogovorom smo prišli do ugotovitev, kaj je bilo dobro in kaj bi bilo potrebno dodelati. Vsak posameznik se je tudi samoocenil.

Iz tabele 1 je mogoče prebrati, po katerih opisnih kriterijih se govorni nastop izvede najboljše, učence pa sicer seznanimo tudi s kriteriji glede na minimalne standarde znanja.

Tabela 1: Opisni kriterij – govorni nastop, umetnostno besedilo

Napoved govornega nastopa	Učenec izvirno napove temo govornega nastopa, vključi različne podatke o avtorju, ozadju nastanka dela, zanimivosti ... uporablja slikovni material.
Poznavanje besedila	Učenec tekoče, popolnoma brez napak oz. z rahlo (skoraj neopazno) nepredvideno pavzo deklamira besedilo.
Tempo in poudarki	Tempo deklamacije je ustrezen, pavze so primerno dolge, na ustreznih mestih. Učenec ustrezno poudarja besede (poudarki so na ustreznih mestih v besedah, izbere tudi ustrezne besede za poudarjanje).
Doživetost	Učenec deklamira besedilo doživeto in izvirno (razlikuje glasove različnih književnih oseb oz. delov besedila, učinkovito prilagaja barvo in register glasu). Premišljeno in učinkovito uporablja prvine nebesedne govornice.

Tabela 2 prikazuje točkovnik, ki je bil v pomoč med izvedbo govornega nastopa. Omogoča sprotne vpisovanje in tako boljši pregled za lažjo utemeljitev ocene, saj se ob daljšem govornem nastopu kakšna informacija kaj hitro lahko izgubi.

Tabela 2: Kriterij – govorni nastop, umetnostno besedilo

KRITERIJ ZA GOVORNI NASTOP UMETNOSTNO BESEDILO	ŠTEVILO TOČK	ODSTOTKI
1. NAPOVED GOVORNEGA NASTOPA		
izvirna napoved teme (domovina, materni jezik; razmišljanja)		
vklučeni različni podatki (avtor, ozadje nastanka dela, obdobje, zanimivosti ...)		
primerjava dveh književnih besedil		
slikovni material		
2. POZNAVANJE BESEDILA		
deklamiranje brez napak		
tekoče deklamiranje		
3. TEMPO IN POUDARKI		
primerno dolge pavze		
pavze na ustreznih mestih		
ustrezna poudarjenost besed		
4. DOŽIVETOST		
doživeta deklamacija		
izvirna deklamacija		
premišljena in učinkovita raba prvin nebesedne govorice		
SKUPAJ		

3.2.2 Prispevki devetošolcev – uvod oz. izvirna napoved teme

V nadaljevanju predstavljam uvodne prispevke štirih devetošolcev. Vsak izmed nas ima drugačen pogled, zato je izvirnost v uvodnem delu govornega nastopa v povezavi z izbrano tematiko še toliko bolj pomembna. Opisan primer dobre prakse sodi prav v ta kontekst. Učenci so nalogo pozitivno sprejeli. Nastalo je precej zanimivih razmišljanj.

- Prva devetošolka in njen uvod: *»Ob besedi domovina takoj pomislim na moj dom. Zame je domovina Slovenija; so prijatelji, okolje, v katerem živim in se v njem dobro počutim, celo večkrat pomislim na naš materni jezik, ki je seveda edinstven in prečudovit. Malokdaj se zavemo, kako smo lahko ponosni na to, kar imamo, saj so se naši predniki težko in dolgo borili, da lahko danes govorimo in pišemo v našem jeziku. To se verjetno ne bi zgodilo, če ne bi vsi Slovenci v ključnih trenutkih stopili skupaj. Bodimo spoštljivi do našega jezika in vzgled mlajšim generacijam, da bodo se tudi oni tega zavedali in ohranjali naš jezik.«*
- Druga devetošolka in njen uvod: *»Slovenija je naša domovina, kar pomeni da jo moramo spoštovati, ceniti in jo ljubiti. Ne smemo je zapostavljati, le zato, ker je manj prepoznavna, saj je še vedno v marsikaterem pogledu posebna in čudovita. Kljub temu, da smo majhni, moramo svojo besedo, do katere imamo pravico, izkoristiti. O svoji domovini moramo govoriti, kot o svoji lastni materi, ki je v nas vlila življenje in nas zaznamovala takšne, kakršni smo danes; samostojni, domoljubni in ljubeči. Moramo biti hvaležni, saj v preteklosti ljudje niso imeli takšnih privilegijov, kot jih imamo mi danes. Vladali so strogi cenzurni in policijski predpisi ter nadzori, ki so ljudi prikrajšali svobodnega izražanja in življenja v samostojni državi, v kateri bi lahko delili svoje mnenje in razmišljanja.*

Prav tako kot do naše domovine se moramo obnašati do našega maternega jezika. Pa tudi če to ni jezik države, v kateri živimo, moramo biti nanj ponosni, ker nas zaznamuje in dokazuje naše korenine. Moj materni jezik je slovenščina. Nanj sem seveda ponosna in se zavedam njegove pomembnosti. Kljub temu pa to velikokrat pozabim. Kot večina najstnikov v družbi s prijatelji in občasno tudi doma uporabljam sleng, v katerem se slovenščina prepleta v večini z angleščino, občasno pa tudi nemščino. Mislim, da smo danes pod velikim vplivom moderne dobe in je tudi to krivo, da se ljudje ne zavedamo dovolj, kako pomemben je materni jezik. Lahko bi se bolj potrudili in ga v čisti obliki uporabljali bolj pogosto. Prav takšne naloge kot je ta, pa nas spomnijo na pomembne vrednote v našem življenju, zato menim, da se moramo za njih potruditi in se jih lotiti z vsem srcem.«

- Tretja devetošolka in njen uvod: *»Domovina je dežela, v kateri se je kdo rodil, v kateri prebiva in je tam, kjer je naš dom. Njeni simboli so zastava, grb in himna. Domovina, v kateri živim jaz, je Slovenija. Jezik, ki ga govorim, je slovenščina. To je moj materni jezik, jezik okolja, uradni in državni jezik. Materni jezik je tisti, ki se ga naučimo v otroštvu in se ga naučimo kot prvega. Vsak človek ima pravico do govora v svojem maternem jeziku. Za nekatere je stvar časti.*

Slovenščino uporabljam vsak dan, vendar menim, da ima vsak človek pravico do samoodločanja, kateri jezik bo v kateri situaciji uporabljal. »

- Devetošolec in njegov uvod: *»Domovina je naš dom, domovina je naš rojstni kraj, domovina je naša država, domovina je naš ponos. Domovina mi pomeni veliko, saj je naša ena izmed najlepših. Imamo lepo naravo, čudoviti jezik in bogato zgodovino, polno raznih dosežkov. Naš materni jezik, slovenščino, velikokrat zapostavimo in namesto nje uporabljamo druge jezike predvsem angleščino, velikokrat se ne zavedamo, kako pomembna je slovenščina in koliko nam v resnici pomeni. Imeti svoj lastni jezik. Morali bi ga bolj spoštovati, biti ponosni nanj in ga predvsem uporabljati spoštljivo.«*

4 Zaključek

Po zaključku govornih nastopov se ozračje v razredu navadno precej sprosti. Ugotavljam, da imajo učenci precej težav z izražanjem v knjižno zbornem jezik, še posebej, ko so izpostavljeni predstavitvi, ki jo morajo seveda najprej pripraviti, potem pa še zapomniti.

Kot učiteljica slovenščine se večkrat spotaknem ob dejstvu, da nam knjižno zborna izreka dela težave, posebej ob govorjenem besedilu. Večina učencev se v svojih uvodih ni dotaknila vpliva elektronskih medijev na njihovo rabo slovenščine, je pa dobra informacija, da jim je za slovenski jezik mar, da ga spoštujejo, enako kot svojo domovino. Priprava raznih prispevkov na temo rabe in pomena materinščine je zelo dobrodošla, ker če učencev ne spodbudimo k razmišljanju o tem, to seveda ni in ne bo tema pogovora. Dobro se je opomniti na pomen ohranitve jezika, ki je del naše narodne identitete, ki jo ponašamo v svet vsakič, ko prestopimo meje naše domovine, na katero smo lahko z razlogom ponosni. Kot je davnega leta 1866 zapisal Jakob Gomilšak in oktobra 1882 uglasbil Ipavec: »S ponosom reči smem: Slovenec sem, Slovenec sem!«

5 Viri in literatura

- Črešnik, Vlasta idr. (2015): *Slovenščina 9; I-učbeniki za slovenščino v 9. razredu osnovne šole*. Zavod RS za šolstvo. Ljubljana. Pridobljeno 27. 7. 2021 s spletne strani: <https://eucbeniki.sio.si/slo9/index.html>.
- Dr. France Prešeren – življenje in delo. Kraj: Gorenjski muzej. Pridobljeno 1. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.gorenjski-muzej.si/razstave-in-dogodki/stalne-razstave/dr-france-preseren-zivljenje-in-delo/>.
- Mrak, Andrej (2014): *Uspešnica, ki ji ni bilo dano, da bi postala slovenska državna himna*. MMC RTVSLO, 17. avgust 2014. pridobljeno 3. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.rtvslo.si/kultura/razglednice-preteklosti/uspesnica-ki-ji-ni-bilo-dano-da-bi-postala-slovenska-drzavna-himna/344218>
- Podvršnik, Klementina; Klemenčič Glavica, Marijana; Kralj, Nataša idr. (2015): *Slovenščina 1; i-učbenik za slovenščino v 1. letniku gimnazij*. Zavod RS za šolstvo. Ljubljana. Pridobljeno 27. 7. 2021 s spletne strani: <https://eucbeniki.sio.si/slo1/2164/index3.html>
- Pogačar, Martin (2004): Nacionalna identiteta in kultura. V Neda Pagon, Mitja Čepič (ur): *Časopis za kritiko znanosti* (str. 339-342). Ljubljana: Študentska založba.
- Program osnovna šola. *Slovenščina, učni načrt (posodobljena izdaja)* (2018). Ljubljana MIZŠ, ZRSŠ, april 2018. Pridobljeno 1. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.
- Rode, Franc (1992): *Slovenska nacionalna zavest*. Ljubljana: Družina.
- Šinkovec, Silvo (2019): *Narodna identiteta je oblika samozavedanja in samospoštovanja*. Vzgoja, letnik XXI, št. 82., str. 18–20. Pridobljeno 1. 8. 2021 s spletne strani: http://rastocaknjiga.si/dokumenti/Deklica_Alojz_Kovsca_2019.pdf.
- Vogel, Jerica idr. (2019): *Samostojni delovni zvezek za slovenščino v 9. razredu osnovne šole, 1. del*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Zadravec, Janez (2017): *Materni jezik je kot materino mleko?* Dnevnik, 21. februar 2017. Pridobljeno 22. 7. 2021 s spletne strani: <https://www.dnevnik.si/1042763353>.

PREK KRITIČNEGA MIŠLJENJA DO DOMOLJUBJA PRI POUKU SLOVENSKEGA JEZIKA

FROM CRITICAL THINKING TO PATRIOTISM IN SLOVENE LESSONS

✉ Petra Kromar (petra.kromar@ospolje.si), mag. prof. slovenistike in anglistike, je učiteljica slovenščine in angleščine na Osnovni šoli Polje. Ima naziv mentorice, je recenzentka gradiv pri pouku slovenščine v OŠ in sodeluje v nacionalnih in mednarodnih projektih.

Slovenija

Povzetek

Domoljubje lahko pri pouku slovenščine spodbujamo skozi štiri temeljna področja človekovega delovanja: kognitivno (s podajanjem znanja), emocionalno (odnos), prek dejavnosti (spretnosti) ter sposobnosti kritičnega mišljenja. Članek ponuja iztočnice za spodbujanje domoljubja skozi kritičen premislek o aktualni jezikovni politiki. Prednost tovrstnega pristopa je spodbujanje opredeljevanja glede pomembnih družbenih tematik, kar povečuje željo učencev po aktivnem državljanstvu, po vključenosti v družbeno in politično dogajanje, s čimer preprečujemo apatijo, ki grozi mladi generaciji. V vse bolj globaliziranem svetu je ključno, da učencem pomagamo pri oblikovanju osebne in narodne identitete ter jih istočasno opremimo za uspešno medkulturno komunikacijo.

Abstract

Patriotism may be encouraged in Slovene lessons through four principal areas of human action: via cognition (by sharing knowledge), emotions (relationships), activities (skills) and the ability of critical thinking. The article offers a variety of different ways how to promote patriotism through critical reflection of current language policy. An advantage of this approach is in encouraging students to form opinions on important social issues which consequently increases their aspiration towards active citizenship, social and political participation and prevents them from being apathetic. In an increasingly globalized world, it is of vital importance to help the students establish their personal and national identity as well as equip them properly for a successful intercultural communication.

Ključne besede: domoljubje, kritično mišljenje, slovenščina, večkulturnost.

Keywords: patriotism, critical thinking, Slovene, multiculturalism.

1 Uvod

Razvijanje domoljubne zavesti se na nezavedni ravni praviloma začne že mnogo pred vstopom otroka v prvi razred, a v praksi temelje vzgoje ljubezni do države nemalokrat postavi šola, pri čemer ključno vlogo igra pouk materinščine. V prispevku bomo zato predstavili pomen pouka slovenskega jezika na razvoj oz. krepitev ozaveščenosti o domovini na kognitivni ravni ter poskus vpliva na oblikovanje čustvenega odziva, ljubezni do nje. Spraševali se bomo, kako v pouk domoljubja vključiti kritično mišljenje, hkrati pa bomo izpostavili tudi prepreke, s katerimi smo se v praksi soočili, ter načine, na katere smo jih poskušali preseči. Eden večjih izzivov je obravnava domoljubne tematike v narodnostno mešanem oddelku, kjer se s strani učencev lahko soočimo z dvomi o smiselnosti tovrstnega pouka, kar od učitelja zahteva veliko znanja, spretnosti in lastne zasidranosti v domoljubju, ki učencem lahko pomaga pri oblikovanju osebne in narodne identitete ter pri uvidu o odgovornosti pri razvoju države. Obenem pa je tovrsten pouk lahko odlična priložnost, da učence učimo o sobivanju in medsebojnem bogatenju različnih kultur in narodnosti, o možnosti obstoja ljubezni do več držav ipd.

2 Kaj je kritično mišljenje?

V strokovni literaturi je pojmovanje kritičnega mišljenja sila raznoliko, vendarle pa je po Rupnik Vec idr. (2018: 5) pestrost pojmovanj mogoče skržiti na dve temeljni teoretski perspektivi. Prva je filozofska: kritični mislec je oseba, ki večje analizira, vrednoti in oblikuje argumente – tako lastne kot tuje. Druga pa je psihološka: kritični mislec je oseba, ki večje uporablja mnoge zahtevnejše miselne procese in veščine (spraševanje, prepoznavanje in opredeljevanje problemov, primerjanje, razvrščanje, deduktivno in induktivno sklepanje, argumentiranje, postavljanje hipotez ...), zanj so značilni izogibanje prehitri sodbi, intelektualna odprtost, sistematičnost v razmišljanju ipd.

Kritično mišljenje lahko poučujemo bodisi eksplicitno bodisi implicitno. Pri implicitnem poučevanju učitelj učencem omogoča reševanje raznovrstnih problemov, ki terjajo kompleksno mišljenje (npr. debatirajo, analizirajo in vrednotijo argumente, raziskujejo), vendar z njimi ne razpravlja o uspešnosti njihovega početja. Eksplicitno poučevanje kritičnega mišljenja pa na drugi strani predvideva učenčovo zavest o ciljih in kriterijih uspešnosti na področju kritičnega mišljenja – tu učenec ve, kaj je kakovosten argument (prav tam: 7).

3 Domoljubje in kritično mišljenje v učnih načrtih

Slovenščina je kot prvi oz. materni jezik za večino učencev in učenk ter kot drugi jezik ali jezik okolja za vse druge temeljni splošnoizobraževalni predmet v osnovni šoli. Cilji predmeta se uresničujejo prek jezikovnega in književnega pouka v okviru vseh sporazumevalnih dejavnosti: pogovarjanja, dopisovanja, poslušanja, govorjenja, branja in pisanja. Kot navaja prenovljeni Učni načrt (UN): »Z zaznavanjem kulturnih, etičnih, duhovnih in drugih razsežnosti, ki jih premore besedna umetnost, kot eden od univerzalnih civilizacijskih dosežkov, ki je za obstoj slovenstva še posebej pomemben, se utrjujejo kulturna, domovinska in državljanska vzgoja ter medkulturna in širša socialna zmožnost« (UN, 2018).

Učni načrt za slovenščino v OŠ kot prvi splošni cilj navaja učenčovo oblikovanje pozitivnega razmerja do slovenskega jezika in do svojega prvega jezika (če ta ni slovenščina) ter zavedanje o pomembni vlogi materinščine in slovenščine v osebni in družbeni življenju. Tako učenci razvijajo svojo jezikovno, narodno in državljansko zavest, spoštovanje in naklonjenost do drugih jezikov in narodov ter medkulturno in socialno zmožnost. Poznajo različne vloge slovenščine, vedo, da je slovenščina lahko tako prvi kot tudi drugi jezik ali jezik okolja, hkrati pa spoznajo vlogo, ki jo je imela slovenščina v zgodovini slovenskega naroda.

Sporazumevalno zmožnost kot zmožnost razmišljujočega in kritičnega sprejemanja raznovrstnih neumetnostnih besedil, ki jih učenci tudi vrednotijo in nato utemeljujejo svoje mnenje, opredeljuje drugi splošni cilj UN (Učni načrt, 2018: 7). Spodbujanje kritičnosti in aktivne drže v različnih sferah družbenopolitičnega delovanja sta tudi ključna cilja prenovljenih učnih načrtov državljanske vzgoje, predmeta, ki poleg slovenščine nosi pomembno vlogo pri oblikovanju narodne in državljanske zavesti. Zakaj kritičnost? Ravno kritični državljani naj bi bili sposobni poglobljene refleksije in samostojnega razumevanja ter razvijanja odnosa do specifičnih tematik, problemov, fenomenov, procesov itd., ob ustreznem vedenju pa se povečuje tudi želja po aktivnem državljanstvu, ki zajema vključevanje v družbene in politične procese na različnih ravneh življenja, s čimer se krepi demokracija, obenem pa to poskuša reševati družbeno neangažiranost in apatijo, še zlasti med mladimi (Banjac, 2015: 82).

108

4 Pouk domoljubja v narodnostno mešanem oddelku

Obravnava domoljubne tematike v narodnostno mešanem oddelku učiteljem slovenščine vse pogostejše predstavlja izziv, saj se s strani učencev lahko soočimo z dvomi o smiselnosti tovrstnega pouka. Pomembno je, da k reševanju pristopimo z različnih vidikov: poleg znanja in pedagoških spretnosti nam lahko pomaga tudi lastna zasidranost v domoljubju. Tako bomo z zgledom učencem pomagali pri oblikovanju osebne in narodne identitete ter pri uvidu o soodgovornosti pri razvoju države. O vzgojni moči učiteljevega zgleda je pisal že Slomšek v 19. stoletju: »Ena sama beseda iz ust učitelja, ki o narodnih rečeh pohvalno govori, več izda, kakor pozneje vse čitanje naših časnikov in knjig« (Slomšek v Kodre 2008: 16).

Obenem pa je tovrsten pouk lahko odlična priložnost, da učence učimo o sobivanju in medsebojnem bogatenju različnih kultur in narodnosti, o možnosti obstoja ljubezni do več držav ipd. Pri tem velja poudariti, da odnos do prve kulture, tj. kulture, pridobljene (večinoma neozaveščeno) v času primarne socializacije, predstavlja temelj pri vzpostavljanju odnosov do drugih kultur. V vse bolj globalizirani družbi je medkulturno sporazumevanje postalo sestavni del sodobnega jezikovnega in kulturnega poučevanja. Mikolič (2004, 41) tako znotraj medkulturne sporazumevalne zmožnosti vključuje tri temeljna področja človekovega delovanja: kognitivno – znanje; emocionalno – odnos ter aktivnostno – spretnosti; Byram (v Mikolič 2004) pa izpostavi še četrto komponento, tj. sposobnost kritičnega razmišljanja in tako področje medkulturne vzgoje poveže s temami državljanske vzgoje.

Nekateri strokovnjaki so mnenja, da je treba učence nagovoriti predvsem čustveno in tako doseči, da bodo vzpostavili pozitiven čustveni odnos do lastne narodne identitete in narodne skupnosti, to pa želijo doseči predvsem z vsebinami, ki ne kažejo izrazito negativnih plati narodove zgodovine (Kymlicki v Mikolič 2004: 43).

Po Kymlicki (v Mikolič 2004: 43) pa lahko ravno ob predstavljanju temnejših plati zgodovine razvijamo kritično mišljenje mladih, ki ob tovrstnih dejavnostih vzpostavijo zrelejši odnos do lastne narode skupnosti in pripadnosti. Mladi naj bodo seveda nagovorjeni tudi čustveno, a zraven bi se jim morali približati s povsem realnimi vsebinami. Če jim poleg junaških trenutkov lastne zgodovine predstavimo tudi temnejše plati, jim omogočimo prostor za razmislek in oblikovanje vizij za prihodnost. Oboje pa je nujno početi jasno in argumentirano.

5 Domoljubje pri obravnavi aktualne jezikovne politike: primer iz prakse

V nadaljevanju želimo predstaviti razvijanje domoljubne zavesti prek kritičnega razmišljanja o pomembnih jezikovnih vprašanjih in prelomnicah, in sicer s pomočjo izjav o razvoju slovenščine, aktualnem družbenem položaju, (ne)ogroženosti ipd. Navedene aktivnosti so primerne bodisi za učence devetega razreda osnovne šole ali dijake. Dejavnost organiziramo tako, da učence razdelimo v skupine, znotraj katerih morajo razpravljati o dodeljenih trditvah. Tako sprva kritično mišljenje razvijamo implicitno (učenci znotraj skupine prosto razpravljajo o svojih mislih o podanih izjavah, učitelji ne preverjamo, kako uspešni so pri tem), nato pa to počnemo še nekoliko bolj eksplicitno – skupine morajo poročati o svojih ugotovitvah, pri tem jih kot učitelji spodbujamo, da uporabljajo čim bolj prepričljive argumente, jim zastavljamo dodatna (provokativna) podvprašanja, ki jim ponujajo še dodaten prostor za razmislek ipd.

Na tem mestu ponujamo nekaj primerov izjav, ki jih lahko uporabimo v razredu, opremljenih s potencialnimi podvprašanji, tematikami pogovora, ki jih odpirajo. Pomembno je, da kot učitelji v drugi fazi pogovor sicer s podvprašanji usmerjamo ter učence spodbujamo, da svoje (ne)strinjanje s trditvami podkrepijo s prepričljivimi argumenti, nikakor pa ni na mestu, da zapovedujemo pravilnost odgovorov.

Dr. Samo Rugelj, slovenski založnik, literarni in filmski publicist ter pisatelj: »Pred nekaj meseci je slovenski knjižni sejem obiskal ameriško-angleški pisatelj Patrick Ness (1971), ki ga prav dobro poznamo tudi pri nas po znanstvenofantastični trilogiji *Hrup* in kaos ter vsebinsko skrivnostni knjigi *Sedem minut čez polnoč. /.../* Z mladimi slovenskimi bralci se je Ness srečal v Cankarjevem domu, za boljše sporazumevanje pa je bila prisotna tudi prevajalka. Vendar ta skoraj ni bil potrebna, mladina je z avtorjem suvereno komunicirala v angleščini. Da je v tem jeziku (večinoma) brala tudi njegova dela, pa se je pokazalo pri podpisovanju knjig, ki je sledilo pogovoru: večina je Nessu v podpis prinesla kar angleške izvode njegovih knjig. Slovenski založnik Nessovih knjig je lahko samo zamišljeno opazoval nastalo situacijo.« (Rugelj, 2014)

Omenjena izjava spodbuja diskusijo o tem, v katerem jeziku učenci pretežno (najraje) berejo leposlovje; ali se jim zdi zgornja situacija problematična, če da, na kakšen način; kakšen je pomen branja v maternem jeziku ipd.

Maja Haderlap, koroška Slovenka, dvojezična pesnica in pisateljica: »Ne, ne motite se, jezik je povezan s čustvi, v njem so zgoščene plasti kolektivnih in osebnih izkušenj. Za trgovski postopek zadostuje površinsko znanje jezika, za razumevanje človeka in kulture pa je treba iti globlje. Moja izkušnja je, da se tudi čustva selijo v tuje jezike in najdejo tam svoj prehodni dom. To je dragocena izkušnja, ki priča o tem, da smo si ljudje in kulture kljub različnim izhodiščem blizu, da živimo v pretoku, da je tudi naš jezik lahko dom za druge.« (Haderlap v Suša, 2021)

Izjava ponovno odpira diskusijo o tem, v katerem jeziku najpogosteje čustvujemo; ali smo znotraj različnih jezikov, ki jih govorimo, različni ljudje; ali nam vsak jezik odpira en nov svet; kakšen je pomen materinščine pri oblikovanju identitete posameznika ... Poleg tega se lahko posvetimo tudi avtorici zgornje izjave in jo predstavimo kot primer nekoga, čigar prvi jezik je slovenščina, v vsakdanu in stroki pa je soočen z nemščino. Dvojezičnim učencem to pogosto ponuja oporo, da je mogoče bivati, živeti znotraj dveh jezikov.

Vladimir Kavčič, pisatelj, prejemnik velike Prešernove nagrade 2014 za življenjsko delo, za najobsežnejši opus v sodobni slovenski književnosti: »V takšnem brezperspektivnem gospodarskem stanju bosta v kratkem ogrožena tudi slovenski jezik in celotna slovenska kultura. Razprava o nujnosti univerzitetnega študija v angleščini se je že začela. Evropski program, ki študentom omogoča neoviran prehod z univerze na univerzo po mnenju njegovih snovalcev pomeni velik napredek, zahteva pa skupen jezik. Slovenci smo svojo univerzo dobili šele po prvi svetovni vojni, v Kraljevini Jugoslaviji. Ob njeni stoletnici, kot kažejo aktualna prizadevanja, pa na njej ne bi več predavali v slovenskem jeziku. V gospodarskih družbah, ki jih vodijo tuji lastniki, že zdaj prevladuje raba tujih jezikov in slovenščina bo v prihodnje vse bolj postajala lokalno narečje za popoldansko rabo.« (Kavčič v Uredništvo Dnevnika, 2014)

Dr. Silvija Borovnik, literarna zgodovinarica, pisateljica in prevajalka: »V sporni noveli novega zakona o visokem šolstvu ne gre samo za izvajanje delov študijskih programov v tujem jeziku, pri čemer je mišljena angleščina, in ne le takrat, kadar je navzoče – sicer nedefinirano! – »večje število tujih študentov« oz. kadar so predavatelji tujci. Gre za poskus na novo uzakonjene možnosti izvajanja celotnih študijskih programov v tujem jeziku, pri čemer je mišljena predvsem angleščina. V praksi lahko to namreč privede do tega, da bodo določen študijski program na fakulteti izvajali le še v angleščini in da slovenskega sploh ne bo. Kajti »primerljiv študijski program«, ki naj bi potekal v slovenščini, je le pesek v oči. Takega »primerljivega študijskega programa« ne bo, saj za to ni denarja. Da bi neka fakulteta izvajala dva podobna programa? Izvajali bodo enega samega, to je angleškega, slovenskega pa ne bo več. Skrajna posledica tega je lahko dejstvo, da bodo na slovenskih fakultetah določen študij izvajali le še v angleščini (npr. medicina, ekonomija, poslovne, tehniške vede), naši študenti pa bodo izgubili ustavno zagotovljeno pravico do rabe maternega jezika v lastni državi.« (Borovnik, 2016)

Čeprav učenci in dijaki najverjetneje še nimajo izoblikovane predstave o pomenu slovenščine kot učnega jezika ter jezika (visokega šolstva), o pomenu razvijanje terminologije najrazličnejših področij, je pomembno, da jih že zgodaj seznanimo z aktualno situacijo, s prakso nekaterih področij visokega šolstva, ki iz predavalnic izrinjajo slovenščino in jo nadomeščajo z globalno uporabno angleščino.

Dr. Janez Orešnik, jezikoslovec: »Moj žalostni sklep je, da se je razpadanje slovenščine v javni rabi že začelo. Nobene resnične poti ne vidim, po kateri bi tak razvoj preprečili. Slovenščina je že v odhajanju in z njo začenja žal odhajati v preteklost tudi slovenski narod. Slovenskega naroda čez 100-150 let ne bo več in tako bo izginil tudi konstitutivni razlog za obstoj države, v kateri bi bila slovenščina državni jezik. Moja bolečina je velika. Uboga naša materinščina.« (Orešnik, 2010: 147)

Kot protiutež tej črnogledi izjavi učencem vedno ponudimo statistične podatke, ki kažejo, da slovenščina ni med jeziki, ki imajo malo govorcev. Po številu govorcev ima namreč le pet odstotkov vseh jezikov na svetu več kot dva milijona govorcev. Tako sodi slovenski jezik na 179. mesto med petimi odstotki najbolj razširjenih jezikov. Kot pravi dr. Marko Stabej: »Slovenščina ni ogrožena in ne bo izumrla vsaj še nekaj generacij – če pa bo takrat začela izumirati, bo to hkrati s tako rekoč vsemi drugimi evropskimi jeziki« (STA, 2008).

Irena Jenko, kolumnistka: »Problem ni v nadzornikih, ki v televizijski oddaji deset minut ponavljajo nález, dokler jih voditeljica vendarle ne popravi v nález, ali v politikih, ki včasih izvajajo besedne akrobacije (pa čeprav pri ljudeh, ki veliko nastopajo, kakšne govorne vaje ne bi bile napak). Problem ni niti v najstnikih in malo manj najstnikih, ki v komunikacijo vpletajo tuje besede, težava je v oglaševalski industriji, ki se ji ne ljubi prevajati. V sloganih, ki nikoli ne doživijo prevoda, pa čeprav obstajajo tudi primeri, ko slovenski prevod preseže izvirnik. Lačen si ful drugačen? Ja, tudi beseda ful se je vtihotapila v slovenski jezik.« (Jenko, 2013)

Z zgornjo izjavo učence povabimo k razmisleku o bogastvu slovenskega jezika, ki ponuja številne funkcijske in socialne zvrsti, ki ustrezajo raznovrstnim govornim položajem, v katerih se lahko najdemo. Zvrsti so med seboj enakovredne, pomembno pa je, da v vsakem govornem položaju uporabimo najbolj ustrezno. Vsaka zvrst ima svoj nabor pravil, ki jih je treba upoštevati. Poleg tega učence povprašamo o pomenu jezikovnega pregleda dokumentov na ravni državnih institucij, podjetij ipd.

6 Zaključek

Učitelji slovenščine lahko ljubezen do domovine krepimo prek obravnave različnih tematik, tako pri pouku književnosti kot tudi pri obravnavi (razvoja) slovenskega jezika in predstavitvi aktualnega jezikovnega položaja. Različnim tematikam pa naj bo skupen cilj razvijanja kritične kulturne zavesti, ki temelji na oblikovanju posameznikove narodne (slovenske) zavesti, hkrati pa spodbuja pozitiven odnos do drugih kultur.

Namesto zapovedovanja se poslužimo spodbujanja h kritičnemu premisleku, učence nagovorimo, da se opredelijo glede določenih jezikovnih ali kulturnih tematik. Navajajmo jih, da pri opredeljevanju uporabljajo prepričljive argumente. S tem jih učimo razvijanja poglobljenega odnosa do obravnavanih tematik, kar povečuje njihovo željo po aktivnem državljanstvu, po vključenosti v družbeno in politično dogajanje, s čimer preprečujemo apatijo, ki na žalost pogosto preveva mlado generacijo. Poleg tega pa se zavedajmo, da zgledi vlečejo, zato bodimo tudi sami ves čas kulturno in družbeno ozaveščeni ter prepričljivo zasidrani v lastnem domoljubju, ki odseva iz naših besed in dejanj.

7 Viri in literatura

Banjac, Marinko (2015): Kritično mišljenje in (ne)zmožnost kritične državljske vzgoje. *Šolsko polje*, letnik 26, številka 1/2, str. 81–102, 149–151.

Borovnik, Silvija (2016): Internacionalizacija, nova kvaliteta visokega šolstva z odpovedovanjem slovenščini? *Sobotna priloga Dela*, 12. 8. 2016. Pridobljeno 13. 8. 2021 s spletne strani: <https://old.delo.si/sobotna/internacionalizacija-nova-kvaliteta-visokega-solstva-z-odpovedovanjem-slovenscini.html>.

Jenko, Irena (2013): Instantna slovenščina. *SiolNET*, 24. 11. 2013. Pridobljeno 16. 8. 2021 s spletne strani: <https://siol.net/siol-plus/kolumne/instantna-slovenscina-271438>.

Kodre, Petra (2008): *Vzgoja za krepitev zavesti o narodni pripadnosti pri pouku književnosti v 20. stoletju*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

Mikolič, Vesna (2004): Medkulturna slovenistika – realnost ali izziv? V Marko Stabej (ur.): *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi, Seminar slovenskega jezika, literature in kulture* (str. 37–47). Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Orešnik, Janez (2010): Dvoje iz jezikoslovja. V Dušan Nečak (ur.): *Pogledi: humanistika in družboslovje v prostoru in času* (str. 130–147). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

- Rugelj, Samo (2014): Več slovenščine, prosim! *Sio/NET*, 21. 1. 2014. Pridobljeno 14. 8. 2021 s spletne strani: <https://siol.net/siol-plus/kolumne/vec-slovenscine-prosim-304053>.
- Rupnik Vec, Tanja; Gros, Vesna; Mikeln, Petra idr. (2018): *Spodbujanje razvoja veščin kritičnega mišljenja s formativnim spremljanjem*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- STA (2008): Stabej: Slovenščina ni ogrožena in ne bo izumrla vsaj še nekaj generacij. *Dnevnik*, 21. 2. 2008. Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.dnevnik.si/300431>.
- Suša, Maja (2011): Moj prvi jezik, jezik otroštva, je slovenščina. *Primorske novice*, 7. 2. 2011. Pridobljeno 19. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.primorske.si/2011/02/10/moj-prvi-jezik-jezik-otrostva-je-slovenscina>.
- Učni načrt za slovenščino v osnovni šoli* (posodobljena izdaja) (2018). Pridobljeno 16. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucninacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.
- Uredništvo Dnevnika (2014): Govor Vladimirja Kavčiča: Stranke imajo 42 kandidatov za evro poslance, a niti enega za ministra doma. *Dnevnik*, 8. 2. 2014. Pridobljeno 17. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.dnevnik.si/1042632346>.

ODGOVORNO OHRANJANJE VREDNOT V VZGOJI SKOZI PREGOVORE IN REKE KOT POMEMBEN GRADNIK NARODNE IDENTITETE

RESPONSIBLE PRESERVATION OF VALUES IN EDUCATION THROUGH THE PREOVERBS AND SAYINGS AS IMPORTANT ELEMENT OF NATIONAL IDENTITY

✉ **Matjaž Perenič** (matjaz.perenic@gmail.com), mag. geografije, je vzgojitelj v Dijaškem dom Portorož, GEPS Piran.
Slovenija

Povzetek

V prispevku se osredotočam na slovenske ljudske pregovore in nekatere sodobne reke. Predstavljam jih skozi oči vzgojitelja in mladostnikov. Slovenski pregovori so lahko dobro pedagoško orodje za bolj kritično in analitično razmišljanje in razumevanje sodobnega sveta. Posredno lahko prispevajo tudi k več odgovornosti in samozavesti. Izpostavljam vzgojni pomen interpretacije in prenosa vsebine ljudskih pregovorov v pedagoško prakso, kar je zelo pomembno za kreiranje 'zdravih', nenaivnih in kritično razmišljujočih mladostnikov v slovenski družbi in širše in je nenazadnje povezano tudi z ohranjanjem slovenske identitete v šolah in dijaških domovih, kar je eden od ciljev vzgoje in izobraževanja.

Abstract

In this article I focus on Slovenian folk proverbs and some contemporary sayings. I present them from the perspectives of educators and adolescents. Slovenian proverbs may be a worthy pedagogical tool, serving a more critical, and analytical, way of thinking about and understanding the modern world. They also can indirectly contribute to increased responsibility and self-confidence. I will highlight the educational value of interpreting and applying the contents of folk proverbs in pedagogical practice, which is very important for forming a »healthy« reasoned, and critical way of thinking in adolescents in Slovenian society and beyond. Moreover, this practice is related to preserving Slovenian identity in schools and residence halls, which is the one of the goals of education.

Ključne besede: kritično-analitičen pristop, prenos in interpretacija, slovenska identiteta, slovenski ljudski pregovori, sodobni reki, vrednote.

Keywords: critical-analytic approach, interpreting and applying, Slovenian identity, Slovenian folk proverbs, contemporary sayings, values.

1 Uvod

V prispevku na podlagi slovenskih ljudskih pregovorov in nekaterih sodobnih rekov, ki so glavno gradivo za premislek, predstavljam tako lastne interpretacije njihovih vsebin in sporočil kot tiste, ki jih vsebujeta domača in tuja literatura. Sodobni reki lahko pogosto delujejo kot nekakšni spodbudni motivatorji, vendar jih mladi marsikdaj ne znajo ustrezno in kritično ovrednotiti. Kritično-analitični pristop skozi pregovore in reke bi namreč lahko prispeval k odgovornejšemu ohranjanju vrednot v vzgoji, ki so pomemben gradnik narodne identitete, in ki je eden od ciljev v vzgoji in izobraževanju. Ljudske pregovore in sodobne reke razvrstim po točkah (npr. pomen poznavanja preteklosti, boljša bralna pismenost, pomen zaupanja v vzgoji mladih, ljubezen do domačega/lastnega) in pokažem na vzgojni pomen interpretacije ter prenosa v luči ohranjanja vrednot in ne nazadnje slovenskega jezika/identitete.

2 Izsledki: Slovenski ljudski pregovori – vs. – sodobni reki

Na področju pregovorov imamo Slovenci bogato kulturno dediščino. Črpali smo jih iz sebe in oblikovali v (medkulturnem) stiku z drugimi. V njih so med drugim skriti dobronamerni življenjski nasveti, modrosti, izkustva o ljubezni, mladosti, družini, vzgoji, preudarnosti, času, minljivosti, lepoti in še marsičem. Ljudje so jih radi rimali, da so si jih tako lažje zapomnili in tudi po tej poti ohranili modrosti za naslednje rodove (Muha, 2017; Zorec, 2017).

Ob izbrane slovenske ljudske pregovore postavljam t. i. sodobne reke, ki jih nabiram pri svoji vzgojiteljski praksi in so pomembno gradivo za pričujoči prispevek. Zanje je značilno, da so sporočilno spodbudno naravnani, zaradi česar se v odnosu do ljudskih pregovorov zdi, da mladim vlivajo večjo mero optimizma. Vendar v njih za razliko od ljudskih

pregovorov, ki so del našega dolgega kulturnega izročila, upravičeno pogrešamo vrednote, kot so denimo: trpljenje, kljubovanje, vera, upanje, poštenje, ljubezen do svojega naroda/zemlje. Na to kažejo nekateri izrazi in besedne zveze v njih, kot so: sanjaj, nebo je meja, prepusti/sprosti se, vzemi vse, kar ti življenje ponuja, svet je velik – morje širo, adrenalin, nemir, vznemirljivost, strpnost, ljubezen do človeštva (Perenič, 2021).

Eden izmed slovenskih pregovorov, ki se glasi: »Otroka ni težko roditi, ampak vzgojiti.«, je do danes še kako (raz)umljiv tako za starše kot delavce v vzgoji in izobraževanju. Njegovo sporočilo bi se na kratko glasilo, da kolikor bomo pripomogli k vzgoji mladih in ustvarjanju dobrega človeka, toliko svetlejša bo (slovenska) družba v prihodnje.

- *»Kar si v življenju sadil, to boš na pozna leta užil.« »Kjer ni začetka, ni tudi zvršetka.« »Tako, kot si boš postlal, tako boš spal.« – Vs. – Ne obračajmo se v preteklost, zrimo v prihodnost. Glejmo naprej. Pustimo, kar je bilo, važno je, kaj bo jutri.*

Skozi formalne in neformalne pogovore tako z mladimi kot s starejšimi dijaki pogosto naletim na rek, ki pravi, da preteklost ni tako pomembna kot prihodnost. Čeprav je dobro, da so mladi zazrti v prihodnost, to ne pomeni, da se s preteklostjo ni treba ukvarjati. Še več. Poznavanje lastne zgodovine/tradicije in naših preteklih dejanj je pomembno za rast samostojnega in odgovornega državljana. Sem sodi tudi poznavanje lastnih korenin, da bi lahko bolje razumeli svoj položaj v svetu. Tudi psihoterapevt svojemu pacientu težko pomaga, če ne pozna njegove preteklosti, še posebej tiste iz zgodnjega otroštva. V tem kontekstu stvarneje zazvenita tudi naslednja slovenska pregovora: »Kar si sejal, to boš žet.« ali »Kjer ni začetka, ni tudi zvršetka.« ali pregovor: »Starost te bo vprašala, kaj je delala mladost.«, ki ima podobno sporočilnost. T. i. sodobni reki, kakršna sta že omenjena »Gremo naprej.« ali »Zrimo v prihodnost.«, so torej zlasti problematični takrat, ko ne vemo, kam iti naprej in od kod sploh prihajamo. Velikokrat zato, ker ne poznamo dovolj lastne preteklosti, bodisi osebne bodisi kolektivne.

- *»Povej mi, s kom se družiš in povem ti, kdo si.« »Povej mi, kaj bereš in povem ti, kdo si.« »Spregovori in povedal ti bom, kdo si.« – Vs. – Mladi se morajo družiti in znati odmisлити stvari. Mladi morajo dosti brati, saj je v knjigah moč in znanje. Mladi morajo biti družabni.*

Eden izmed načinov za ohranjanje zavesti o slovenski identiteti v šolah in vzgojno-izobraževalnih zavodih bi bila večja vključenost v bralne krožke. Za primer, leta 1886 je bil vsak 44. Slovenec naročen na mohorjevko, kar je takrat znašalo 31.000 tiskovin mesečno (Trstenjak, 1995: 23–28). Ob tem spomnimo na rek »Povej mi kaj bereš in povem ti, kdo si.« ali rek sv. Janeza Boska (1815–1888), italijanskega duhovnika in vzgojitelja, ki gre takole: »Spregovori in povedal ti bom, kdo si.« (Ciglar, 2009)

Podobno bi lahko razumeli sporočilo pregovora »Povej mi, s kom se družiš, in povem ti, kdo si.« Velikokrat se namreč zaradi občutka ogroženosti ne želimo družiti z boljšimi od sebe, zaradi česar težko napredujemo, svoje duhovno siromaštvo pa namesto tega raje nadgradimo z opravljanjem drugih (Ciglar, 2009: 5–86).

Moje približno desetletje dolge pedagoške izkušnje v šolstvu kažejo, da ima nemalo otrok in mladostnikov bralne težave, kar se kaže tako na ravni razumevanja kot besednega izražanja. Uvedba novinarsko-bralnega krožka v dijaških domovih, kamor bi sodilo tudi kritično in vodeno branje pregovorov (ti se zdijo zaradi svoje jedrnatosti v digitalni dobi ravno pravi spodbuda) ali uvedba/oživitve domskega glasila, kjer bi lahko dijaki objavljali svoje pisne izdelke, bi mogli prispevati tako k izboljšanju splošne bralne pismenosti kot ohranjanju zavesti o lastni kulturi.

- *»Na mladih svet stoji.« »Če bi mlad znal, star mogel in lenuh hotel – potem bi se dogajali čudeži.« »Najprej ti meni luč, potem jaz tebi ključ.« – Vs. – Priložnost je treba dati mladim. Morate se najprej vpeljati mladinci, ta stvar ni tako enostavna.*

Pogosto smo priča, da starši svojih otrok ne jemljejo dovolj resno, četudi zaključijo višjo šolo. Anton Trstenjak (1906–1996), znani slovenski filozof, antropolog, psiholog in teolog, pravi, da bi morali starši na otroke gledati kot na investicijo vase, da bi se od njih še kaj novega naučili, saj so nenazadnje starši tisti, ki so otroku šolanje omogočili (Trstenjak, 1995: 13–22). Včasih starše tako skrbi za varnost otrok, da jim ne dajo niti priložnosti, da bi se izkazali. Kot bi bili prepričani, da sami zmorejo najboljše in najbolj prav. Pri starših bi bilo zato treba okrepiti občutek, da jih njihov otrok, kljub temu da jih ima rad, ne potrebuje več.

Ta pedagoški model razmišljanja je deloma v navzkrižju z miselnostjo, kakršna se nam razkriva skozi (stare) slovenske pregovore. Pregovor »Najprej ti meni luč, potem jaz tebi ključ.« bi pomenil, da bo sin postal gospodar šele takrat, ko očeta ne bo več. S tem bi se bilo v primeru gospodarjenja z domačim posestvom mogoče deloma strinjati, vendar se tudi v šolstvu srečujemo z nič manj pomembno predajo vlog in nalog mladim. Sem sodijo čiščenje okolice, pospravljanje sob, učenje, vodenje inštrukcij, organiziranje domskih prireditev ipd., s čimer vzgojitelji zaposlimo dijake in dijakinje. Slovenski ljudski pregovor, ki govori o predaji ključa šele takrat, ko gospodarja ni več, bi lahko omenili tudi pri vzgoji, ko imamo z nezaupanjem ob predaji vlog mladim starejši včasih precejšnje težave. Dušica Kunaver (1937) – profesorica angleščine in ruščine, samostojna publicistka in zbirateljica ljudskega izročila je v članku »Kar dobiš po oči, varuj podnevi in ponoči.« zgoraj omenjeni pregovor omenila v kontekstu, kot ga razumem sam, da oče mnogokrat *ni želel* predati posestva sinu za

časa življenja. Dopolnila ga je še z dvema sličnima pregovoroma, »Očetu luč, sinu ključ.« in »V roko luč, iz roke ključ.« (Kunaver, 2017) Seveda ne mislimo s tem tudi na podcenjevanje izkušenj in modrosti starejših. Prav nasprotno. Menim, da se je omenjeni pregovor skozi leta zakoreninil prav zaradi svoje preventivne narave, saj je še danes nemalo primerov, za katere bi lahko veljal pregovor: »Ti očeta do praga, sin tebe čez prag.« Zavirajoč pa ni pregovor, temveč nezaupanje, na katerega pregovor opozarja, in ki med Slovenci kot kaže ne pojenja tudi danes. Zavirajoče predvsem tedaj, ko bi bilo dobro mladim kmetijo in ključ enotnega posestva predati prej, ko je star gospodar še živ in mu moči še niso pošle. Na tem mestu nam pregovor žal kaže, da pomanjkanje zaupanja med rodovi (generacijami) skozi pretekla stoletja do danes ostaja, in bojazni, da po prepisu posestva iz očeta na sina slednji očeta ne bi »... čez prag.« In to pomanjkanje zaupanja vidim tudi pri predaji drugih vlog iz starih na mlade, kar je vzgojni in širši izziv. Na tem mestu Kunaverjeva (2017) ponuja drugi slovenski pregovor, ki nagovarja gospodarja, da se odloči o predaji posestva že za časa življenja in se glasi: »Kdor živ da, sam da, po smrti delijo drugi.« Nikakor pa o pregovoru »Najprej ti meni luč, potem jaz tebi ključ.« ne govorimo v kontekstu, kot ga že stoletja menda razumejo na Gorenjskem. Tam naj bi bil namreč vezan na pokop gospodinje (ko so ji v grob priložili ključ), kar so razlagali kot: jaz tebi (Gospod) izročim življenja ključ, Ti pa meni daš (večno) luč.

Ob tem je potrebno predvsem *zaupanje v mladega človeka* v smislu »ti to zmoreš, ti to znaš«. Kot vzgojitelj spoznavam, da ni toliko pomembna kakovost opravljene naloge kakor zaupanje v dijaka, da bo zadano mu nalogo opravil samostojno. Sv. Janez Bosko (Ciglar, 2009) dodaja, da je potrebno dosledno opominjati mladostnika, če kaj dela površno in nepravilno, in ga po končani nalogi znati pohvaliti. Ko govorimo o kakovosti vzgojnih nalog in poudarjamo pomen ljubezni in zaupanja v mlade, se nam ponuja pregovor, ki ga Jože Ramovš (2017) v svoji knjigi *Sožitje v družini* formulira tako: »Najboljše je največji sovražnik dobrega.« Svojim dijakom pa sam rečem, da ni treba, da naredijo najboljše, ampak da naredijo sami.

Na istem mestu se ponuja pregovor »Če bi mlad znal, star mogel in lenuh hotel – potem bi se dogajali čudeži.«, ki opozarja na pomanjkanje znanja pri mladih, kjer moram pomisliti na pojav praznjenja podeželja in umikanje mladih, ki ne dobijo priložnosti, čeprav bi si jo morda zaslužili.

Vzgojitelj Janez Bosko meni, da je nadzor nekaj ne-vzgojiteljskega. Mladi po njegovem zaupajo vsakič, ko vedo, da jih imamo radi. Takrat ne ubogajo zato, ker ne bi znali misliti s svojo glavo, ampak zato, ker vedo, da jim hočemo pokazati pravo pot (Ciglar, 2009: 5–86). Tako bi se veriga iz generacije v generacijo, ki se zdi kdaj prekinjena in zarjavela, lahko lepše nadaljevala, pa ne zato, ker bi jo znali mladi že naslednji dan kovati boljše od izkušenejših predhodnikov, ampak zato, ker bi vedeli, da jim predhodniki zaupamo (in med slednje sodimo tudi vzgojitelji). To ni vzgoja polna popuščanj in upoštevanja otrokovih želja, ampak je po Bosku preventivna vzgoja z jasnimi pravili in redom, v kateri vlada zaupanje. Človek pomisli, da bi se ob takem pristopu mladostnik pogosteje spomnil na pomen besed: »Ubogam, ker sem vreden.«

- *»Če človek pol sveta obteče, najboljši kruh doma se peče.« »Bolje domača gruda, kot na tujem zlata ruda.« »Dokler kri po žilah teče, naj se človek domu ne odreče.« »Kdor doma tiči, se malo nauči.« – Vs. – Nemirni duh pomorca kliče. Kjer vržem sidro, tam je moj dom. Svet je velik in morje je širno. Svoboden sem, zato delam to, kar čutim.*

K zavesti o sebi in širše lastni narodni identiteti v šolah sodi tudi ukvarjanje s tradicijo, ki se ji v sodobni družbi nemalokrat lepijo oznake 'konservativnega', 'nazadnjaškega', 'nenaprednega', 'kmečkega'. Izročilo pomeni podlago, temelj, na katerem zidamo, po Trstenjaku (1995) je to nekakšen narodov DNK, v metaforičnem smislu pa kompas za naše delovanje in ravnanje v svetu.

Trstenjak piše, kako Slovenci največkrat izvajamo 'samomor' kar sami nad sabo. V knjigi *Slovenska poštenost* to ponazori s primerom Srbkinje, ki potoži, da se v Sloveniji nikakor ne more naučiti slovensko, saj takoj vsi začnejo govoriti njen jezik namesto svojega. Navaja besede Frana Dominika (1903–1987), slovenskega fizika in astronoma, ko pravi: »Srb je najprej Srb, potem malo komunista, če mu tako kaže, Slovenec je najprej liberalec, klerikalec ..., in na koncu, če je res treba, še malo Slovenca.« (Trstenjak, 1995: 68) Trstenjak metaforično ponazarja, da smo brez lastne zgodovine in tradicije kot hiša brez temeljev. Resnično posameznikovo in družbeno osebno rast v odgovornega državljana tudi on vidi kot nekaj, kar se lahko zgodi samo na ramenih tradicije.

Zaključim, da če biti staromodni, pomeni, da si pošteni, spoštujete starejše, si zanesljivi, zvesti, potem se staromodni tudi splača ostati. Skozi bogato izročilo bo v njegovem pogledu narod bogat, duhovit in iznajdljiv. Kakršna je po Trstenjakovo tudi ljubezen sama (1995: 32–48). Soglaša (1992: 131–143), da so nemirni duhovi sodobnega časa po eni strani razumljivi, saj ima osnovnošolec danes v sebi več informacij kot učitelj pred pol stoletja. Vendar zato ni nujno, da smo kot bitja tudi pametnejši, smo prej senzacionalno-aplikativni, ki svoja zanimanja hitro menjujemo. Nemirni duhovi ne kažejo samo potrebe po kemičnih, ampak tudi nekemičnih substancah, kamor sodijo danes razširjene mobilne naprave ali socialna omrežja.

Trstenjak v povezavi z nemirnimi 'pustolovskimi' duhovi v knjigi *Med ljudmi* (1991a) omenja italijanske migrante, ki so zapuščali revni jug Italije. Preko oceanke pa niso vozile polne le v eno smer, ampak v obe smeri, saj se jih je ogromno tudi vračalo. Ljudski pregovor: »Kdor doma tiči, se malo nauči.« je torej resničen in spodbuden, vendar pa spremembe pravzaprav tičijo v nas samih in ne zgolj na poti, na katero smo namenjeni. Omeni še primer mame, ki zadovoljno pove, kakšen je zaslužek njenega sina v Nemčiji, a ne omenja sinove večje samodiscipline, ki jo je nemški delodajalec od njega zahteval. Z njo bi, tako Trstenjak, lahko dobro živel tudi na slovenskih tleh (1991a).

- *»Potrpjenje je božja mast.« »Brez trpljenja ni pravega življenja.« »Kdor ni okusil bridkega, ne pozna sladkega.« »Moram, torej zmorem.« »Brez znoja in truda usoda je huda.« »Brez muje se še čevelj ne obuže.« »Kdor hoče vrtnico, mora sprejeti tudi trnje.« – Vs. – Ne učite otrok trpeti, ampak ljubiti. Učimo jih strpnosti. Nebo je meja, sanjaj.*

Med t. i. sodobnimi reki praktično ne zasledimo pomena izraza 'trpljenje', ampak je, tako tudi Jože Ramovš (2017), vedno več govora o strpnosti in ne o (po)trpljenju, ki je koren prve besede. Razloge išče v dejstvu, da ima trpljenje običajno negativno konotacijo, hkrati pa je beseda 'strpnost' premalo konkretna. Ob tem se sklicuje na velikega ruskega pisca Fjodora Mihajloviča Dostojevskega (1821–1881), ki je nekoč napisal, da je ljubezen do človeštva največja abstraktna samoprevara. Ljubezen do sočloveka se lahko pokaže samo v konkretnem dejanju, Trstenjak pa doda, da več kot kdo govori o človečanstvu, manj je v njem resnične ljubezni do sočloveka (1992: 15–25).

Po Trstenjaku (1992: 155–183) je ljudem problem vztrajati in delovati s tem, s čimer razpolagajo trenutno, pa četudi je to samo trpljenje. Dunajski psihiater Viktor Emil Frankl (1905–1997), utemeljitelj logoterapije, ki človeka usmerja k odkrivanju volje do lastnega smisla, je dejal, da v koncentracijskih taboriščih ne bi z nekaterimi sojetniki preživel, če v tistem trpljenju ne bi našel smisla. Tudi on se sklicuje na Dostojevskega in njegove besede: »Bojim se samo enega: da bi ne bil vreden svojega trpljenja.« (Frankl, 1993: 54). Pojasnjuje tudi, kako je večina jetnikov živel, le redki pa so v trpljenju našli tudi prostor za notranjo zmago. Večina se je spraševala o nesmiselnosti trpljenja, če iz taborišča ne pridejo živi, sam pa se je spraševal obratno, čemu vse umiranje, če življenje nima smisla. Njegovo izhodišče torej ni bilo nekaj pričakovati od življenja, ampak je v danem trenutku podobno kot šahovski mojstri iskal najboljšo možno potezo na šahovnici življenja z obrnjenim vprašanjem, kaj torej od njega pričakuje življenje (1993). Še drugače, odgovor je videl v majhnih konkretnih stvareh, ne nečem neoprijemljivem ali meglenem, kot pravi sam. Kritiki Franklove teorije so radi poudarjali, da je človekova iznajdba (namesto odkrivanje!) smisla v težkih situacijah zgolj obrambni mehanizem, sam pa jim je odgovarjal z vprašanjem, kdo bi bil pripravljen od obrambnih mehanizmov živeti ali bil pripravljen umreti zaradi njihovih odzivnih tvorb (1993: 77–102). Frankl v človeku ni videl le možganskega stroja, ampak nekaj več. Človek je po njem tisto bitje, ki je izumilo plinsko celico, in tisto bitje, ki je vzravnane glave (ne po svoji volji) vanjo vstopilo z molitvijo na ustnicah. Ramovš (2017) pri sklicevanju na Frankla zanimivo pripomni, da samomorov v taboriščih med 2. svetovno vojno praktično ni bilo, narasli pa so v petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja, ko je življenjski standard zrastel in je bilo razlogov za trpljenje bistveno manj.

Na tem mestu v naše razmišljanje na poseben način vstopata tudi slovenska pregovora »Potrpjenje je božja mast« in »Brez trpljenja ni pravega življenja«, ki ju po mojih izkušnjah mladi praktično ne poznajo. Da smo Slovenci bili v preteklosti značajan narod priča tudi naslednji citat iz italijanskega časnika *Il Piccolo* iz 1. 7. 1991, ki ga v enem izmed svojih del navaja Trstenjak: »To je nenavaden narod, bolj trmast od nemškega, skrivnostnejši od Fincev, bolj ponosen od Madžarov in natančnejši od Švicarjev.« (Trstenjak, 1995: 173–182). Kot pravita Frankl in njegova znana učenka Elisabeth Lukas (2001), psihologinja in logoterapevtka, ima tudi trpljenje svoj smisel. Trstenjak pa (1995: 173–182), da trpljenje človeku ne daje otopelosti, ampak žilavost.

Vloga pedagogov oz. vzgojiteljev je po tej poti tudi, da pomagamo med mladimi vzbuditi voljo, da znajo dati stvarim smisel ter da jih s svojimi ravnanji in dejanji, tako Lukasova (2001), ne nujno ugašamo temo, ampak včasih samo spustimo svetlobo. V tej luči je mogoče zgoraj našete sodobne reke, kot je »sanjaj«, (do)smisliti z besedami »načrtuj« in »stisni zobe«, »nebo je meja« pa oplemeniti z besedami »odkrivaj in spoznaj svoje nebo«, besedo »strpnost« pa s pomočjo Ramovša raje razstaviti na besedi »potrpi« in »spoštuj«.

3 Diskusija in zaključek

Po opredelitvi osrednjega vprašanja v uvodu v poglavju Izsledki soočimo ljudske pregovore in t. i. sodobne reke, kjer skušamo s sklicevanjem na relevantno literaturo predvsem pojasniti, zakaj je pomembno pogledati v preteklost in kdaj je usmerjenost v prihodnost lahko učinkovitejša in kako nam to lahko pomaga v naši praksi vzgojiteljev.

Na podlagi soočenja obeh vrst rekov oz. pregovorov se v drugi točki dotaknemo problematike bralne pismenosti v šolah danes, kjer predlagamo kritično in vodeno branje pregovorov in rekov ter pedagoške usmeritve dijakov v bralno-novinarski krožek, kjer lahko svoje branje in pisno izražanje urijo in pilijo.

Tretja točka, v kateri prav tako skušamo soočiti ljudske modrosti, ohranjene v pregovorih, in t. i. sodobne reke, je osrediščena na pomen zaupanja vzgojiteljev v mlade in pravočasno predajo vlog, in to kljub njihovi neizkušenosti. Eden od odgovorov na take izzive je iskren odnos med vzgojiteljem in dijakom. Ta odnos ilustriramo in se najdalj zaustavimo zlasti ob pregovoru »Najprej ti meni luč, potem jaz tebi ključ,« ki nam kaže, da je nezaupljivost ali zgolj preventivna/oprezna narava starejših pri predaji vlog na mlade bila vedno prisotna (delno tudi upravičeno). Morda tudi zaradi občutka, ki ga prepogosto nosimo s sabo in to je, da je življenje zgolj pod našim nadzorom, čeprav v resnici nihče ne ve, kaj se bo z njim zgodilo jutri. V tej smeri nakažemo, da bi Slovenci pri predaji vlog morali pokazati večjo mero poguma, vere in optimizma.

V četrthi točki (ob spremljavi izbranih pregovorov in rekov) spregovorimo o pomenu poznavanja lastne kulture. Med bodočimi pomorci pogosto slišimo, da si bodo kruh in priložnosti iskali v svetu, s čimer ni nič narobe. Vendar bi jim kot vzgojitelji morda morali povedati, da lahko znanje, ki ga bodo nabrali v svetu, prinesejo tudi domov, kjer so (z)rastli.

Peta točka pa je namenjena premisleku o vlogi (po)trpljenja in strpnosti, seveda vse v luči vzbujanja volje in osmišljanja stvari ter življenja in to v najplemenitejšem smislu teh besed. Današnji mladi bodo jutri veliko lažje postali odgovorni državljani, pa naj si bo skozi starševsko ali poklicno vlogo, če jim bomo znali pokazati, da hodimo po svoji poti prostovoljno tudi zanje. In vse to v sozvočju z našim delom, vztrajnostjo in (po)trpljenjem. Ali kot je rekel vzgojitelj sv. Janez Bosko, da bolj kot se človek mladim 'umika' (seveda ne v smislu neavtoritete, ampak očetovstva), bolj raste in gre 'naprej' kot človek. In ta vzor mladi potrebujejo.

K odgovornemu ohranjanju vrednot v vzgoji skozi pregovore in reke kot pomembnemu gradniku slovenske identitete prispeva tudi, če v šolah in dijaških domovih spodbujamo skupinsko delo. Trstenjak piše o naklonjenosti sožitju, ki je možno samo v skupnosti in opuščja zmote skrajnosti, bolečine in prizadetosti (1995: 59–80). To ne pomeni, da bomo mladostnike usmerjali k neznačajnim, mlačnim stališčem, ki ne zahtevajo odgovornosti in nimajo jasne usmeritve. John C. Lennox (1943), severnoirski matematik na univerzah v Oxfordu in Cambridgeu, v knjigi *Kje je Bog v času koronavirusa* (Lennox, 2020) navaja, da smo ljudje moralna bitja prav zato, ker nam Bog daje svobodo izbire in posledično tako dopuščja tudi slabo, ni pa nikoli začetnik ali pobudnik slabega. Odločitev, ali se bomo odločili za dobro ali slabo, je torej vselej naša. Dodaja, da nas prav svoboda izbire dela za (ne)moralna bitja in ne amoralna, kot so npr. živali, ki te odgovornosti nimajo. Frankl (1993: 77–102) pa je mnenja, da moramo stvari delati zaradi stvari, zaradi Boga ali ker je enostavno tako prav, ne zaradi drugih ali npr. naše čiste vesti, saj bi takšen način razmišljanja prej ali slej vodil v hinavščino ali neke vrste perfekcionizem. Zaključil s svetniki, ki niso to postali, ker bi si to želeli ali sanjali, temveč zato, ker so bili svojemu delu predani z vsemi slabostmi in z dobrim. Prve so videli predvsem na sebi, dobre lastnosti pa so vedno iskali pri drugih. Torej obratno kot nas verjetno ravna večina, in točno tako, kot bi morali vzgojitelji vzgajati svoje dijake.

Odgovornost do lastnih odločitev je ključ do zdrave in zrele družbe, samo od vzgoje posameznika pa je odvisna njena skladnost oz. sožitje v njej, čeprav se zdi paradoksalno, ko pomislimo, da ima družba v času odraščanja na posameznika največji vpliv (Ramovš, 2017). Trstenjak s tem v zvezi zaključil, da si življenja za predrago in vsako ceno enostavno ne gre kupiti, saj je le teorija matematično brezkompromisna, življenje in praksa pa sta vse prej kot to (1995: 97–112). Šele družba, v kateri so ljudje pripravljeni sklepati kompromise, je po njegovem državotvorna in vključujoča družba. Naj na tem mestu dodam besede nekdanjega koprškega škofa Metoda Piriha (1936–2021), ki je nekoč dejal, da Bog ne deluje logično. Tudi sam sem prepričan v dvojne resnice, namreč da je teologija povsem logična in da Bog res ne deluje logično, predvsem zato (tako Piriha) odpuščja, a nas vseeno potrebuje.

In ker dva ne naredita enako (Trstenjak, 1991b: 85–100), tudi vsak državljan doživlja državo po svoje, kar je najbolj prav. Vendar zaradi različnih pogledov ne smemo zanemariti skupnih temeljev 'normalnosti' ali priti celo do točke, ko 'normalnosti' ne smemo niti več zagovarjati. Starorimski filozof, politik in dramatik Lucij Anej Seneca (3 pr. n. št. – 65 po n. št.) je rekel: »Nič človeškega mi ni tuje.« (v Trstenjak, 1991b: 101–137), kar pa še ne pomeni, da je vse, kar je človeškega, tudi normalno.

V tem smislu sta kritična interpretacija in prenos pomena slovenskih ljudskih pregovorov in sodobnih rekov na mlade odlično izhodišče za vzgojni proces. Zato se zdi neupravičen strah, da ne bi bili v koraku s časom, ko te pregovore izrekamo, kajti vemo, da so izročilo, skupnostni spomin in izkušnja, ki so vsebovani tudi v pregovorih, lahko dober temelj in kompas za naša ravnanja. Ali z besedami zdaj nam že dobro poznanega Trstenjaka, da smo brez korenin in temeljev le gola, biološka, opotekajoča se bitja (1995: 39–48). Še drugače, mlade bi morali vzgajati v preprostih, a lepih manirah, za katere se je treba odločati in truditi vsak dan znova. Kajti tako, kot sveča daje luč drugim in sama izgori, takšno je življenje ljudi, ki želijo živeti in ne zgolj obstajati. 'Dajati se za druge' ne smemo razumeti kot životarjenje, izgorevanje ali nekakšno žrtve, ampak moramo na to gledati kot na čudovito poslanstvo, dar in prejemanje tistega največjega plačila po dobro opravljenem delu.

Če bomo mlade naučili, da so se stare ljudske modrosti obdržale z razlogom in da ni vse, kar je na prvi pogled novo in pozitivno, tudi pravilno in predvsem dobro zanje, bodo vzljubili sebe in svet okrog sebe. Ali kot pravi sv. Janez Bosko, ni vzgoje brez samovzgoje, in nadaljuje, da se je ljubezni treba najprej naučiti. Na tem ozadju je mogoče bolje razumeti star slovenski pregovor, ki pravi: »Nihče ne ljubi domovine, ker je velika, temveč ker je njegova.« (Zorec, 2000)

Lektorsko pregledala: izr. prof. dr. Urška Perenič

4 Viri in literatura

- Ciglar, Tone (2009): *Vzgajajmo z don Boskovim srcem. Preventivni vzgojni sistem sv. Janeza Boska*. Ljubljana: Salve.
- Frankl, Emil Viktor (1993): *Kljub vsemu rečem življenju da*. Celje: Mohorjeva družba.
- Kunaver, Dušica (2017): Kar dobiš po oči, varuj podnevi in ponoči. *Vzajemnost*. Pridobljeno 16. 10. 2021 s spletne strani: <https://www.vzajemnost.si/clanek/174709/kar-dobis-po-oci-varuj-podnevi-in-ponoci/>.
- Lennox, Carson John (2020): *Kje je Bog v času koronavirusa*. Ljubljana: Družina.
- Lukas, Elisabeth (2001, orig. 1982): *Tudi tvoje trpljenje ima smisel*. Celje: Mohorjeva založba.
- Muha, Viktorija (2017): *Ljudski pregovori: Več kot 300 pregovorov iz zakladnice ljudskega izročila*. Ljubljana: Založba Karantanija.
- Perenič, Matjaž (2021): Dobronamerni reki in prefinjene pasti skozi oči vzgojitelja. V Tanja Frank Paulič; Katja Grahut (ur.) *Izzivi vzgoje v globalni družbi. VII. Mednarodni kongres dijaških domov*., zbornik prispevkov (str. 420–427). Ljubljana: Društvo vzgojiteljev Dijaških domov Slovenije. Pridobljeno 01. 08. 2021 s spletne strani: <https://drive.google.com/file/d/1WoZKlVksVwrQBWMleJDpuxlCAN6Y2B09/view>.
- Ramovš, Jože (2017): *Sožitje v družini*. Celje: Mohorjeva družba.
- Trstenjak, Anton (1991a): *Med ljudmi*. Celje: Mohorjeva družba.
- Trstenjak, Anton (1991b): *Pota do človeka*. Celje: Mohorjev družba.
- Trstenjak, Anton (1992): *Človek v stiski*. Celje: Mohorjeva družba.
- Trstenjak, Anton (1995): *Slovenska poštenost*. Celje: Mohorjeva družba.
- Zorec, Marjeta (2000): *Slovenski pregovori in reki*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Zorec, Marjeta (2017): *Kle se špeglajte*. Slovenski pregovori. Maribor: Založba Pivec.

ODLOČITEV ZA SLOVENSKO ŠOLO V ITALIJI VČERAJ IN DANES

HOW WE DECIDED TO ENROLL IN A SLOVENIAN SCHOOL IN ITALY IN THE PAST AND HOW WE DECIDE TODAY

✍ Julijan Čavdek (julijanc@hotmail.it), je na tržaški univerzi diplomiral iz političnih ved na mednarodni smeri, je tiskovni predstavnik pri Svetu slovenskih organizacij (krovna organizacija Slovencev v Italiji), sodeluje pri slovenski redakciji RAI za Furlanijo Julijsko krajino ter z nekaterimi slovenskimi mediji.

Italija

Povzetek

Ta moj zapis ni strokovna obravnava tematike, ki je letos glavna tema 3. mednarodne konference v organizaciji Društva slovenskih katoliških pedagogov. Sam nisem vzgojitelj in tudi v svojem življenju razen obdobja, ki sem ga kot voditelj preživel pri Slovenski zamejski skavtski organizaciji in nato še kot oče treh otrok (to obdobje se seveda še ni zaključilo), se nisem poklicno ukvarjal z vzgojo in izobraževanjem. Zaradi tega je to, kar lahko ponudim, le posredovanje življenjske izkušnje, kako sem jaz še kot otrok doživel vstop v slovensko šolo in kakšno vlogo je pri tem imelo vprašanje slovenske identitete ter obrazložitev razlogov, na podlagi katerih sva se z ženo odločila, da svoje otroke vpiševa v slovensko šolo, ki jo imamo Slovenci v Italiji.

Abstract

This record of mine is not an expert treatment of the topic which is the main theme of the 3rd International Conference organised by the Association of Slovenian Catholic Educators. I am not an educator myself nor was I professionally involved in education, except for the period I spent as a leader at the Slovenian Cross-Border Scout Organisation and then as the father of three children (this period is not over yet). For this reason, I can offer only an account of how I experienced entering a Slovenian school as a child and what role the issue of Slovenian identity played in this process, as well as an explanation of the reasons why my wife and I decided to enrol our children in a Slovenian school that exists in Italy.

Ključne besede: identiteta, Slovenci v Italiji, slovenska šola, slovenščina.

Keywords: identity, Slovenes in Italy, Slovenian school, slovenian language.

118

1 Prvi koraki v slovensko šolo v Gorici

Prvič sem se srečal s slovensko šolo v petem letu starosti, to je leta 1971. Zelo verjetno je bil septembrski dan, ki ga žal ne hranim v spominu. Samo tega se spomnim, da so me oblekli v bel predpasnik in mi dali kot prepoznavni znak rumeno zvezdico. Takrat sem se tudi prvič srečal s sovrstniki, s katerimi sem nato v naslednjih petih letih delili šolske klopi slovenske osnovne šole, ki se je nahajala v Gorici v ul. Randaccio. Drugi slovenski otroški vrtec in osnovna šola sta bila v Križni ulici, v šolski stavbi, za izgradnjo katere ima največ zaslug duhovnik in politik Anton Gregorčič, ki na Goriškem velja za ustanovitelja slovenskega šolstva.

Odraščal sem v družini, kjer sta bila oče in mama Slovenca, rekel bi zavedna Slovenca. Prav zaradi tega je bila odločitev za slovensko šolo samoumevna. Druge izbire niso prišle v poštev. Lahko zatrdim, da je bila to odločitev velike večine slovenskih družin oziroma tistih družin, kjer sta bila oba starša Slovenca.

To je takrat deloma veljalo tudi za mešane zakone, kjer je bil eden od zakoncev Italijan. Odvisno je bilo od občutljivosti italijanskega zakonca, da je upošteval razloge za vpis otroka v slovenske šole. Mislim, da so v tistem času mešane družine vpisovale otroke v slovenske šole večinoma v primeru, ko je bila mama Slovenka. To pa predvsem iz razloga, ker so se ravno matere bolj ukvarjale z učno potjo hčerk in/ali sinov. Verjetno je tako tudi danes.

V letih, ki sem jih preživel v slovenskem otroškem vrtcu in nato še v petletni osnovni šoli, pa sem imel srečo, da sem bil sošolec danes zelo znanega smučarskega trenerja Andree Massija, ki je izhajal iz povsem italijanske družine. Oče in mama Andree Massija sta bila Italijana, vendar sta doumela pomembnost poznavanja tudi drugega dela Gorice, ki je v tistih letih predstavljal zelo verjetno dobro tretjino prebivalstva. Takrat, kot otrok, nisem bil v stanju, da dojamem pogum za tako odločitev. Danes sem precej prepričan, da sta morala biti starša zelo odločna, da sta zdržala verjetnim pritiskom in kritikam za vpis svojega drugega otroka v šole, kjer so se vsi predmeti razen italijanščine poučevali v slovenskem jeziku.

Glede tega nimam gotovih informacij in spominov, predstavljam pa si, da je bilo tako, ker je na slovenski strani veljalo isto. Slovenski starši, ki so svoje otroke vpisali v italijanske šole, so bili deležni še kar težkih kritik. V tistih letih, kljub temu, da je od konca druge svetovne vojne minilo že četrto stoletje, je bila razdeljenost med Slovenci in Italijani v Gorici še močno živa. Živa sta bila predsodka, da so za Slovence bili Italijani fašisti ali vsekakor protislovensko nastrojeni. Na to je vplivala žalostna izkušnja fašističnega obdobja, ki je v dvajsetih letih prejšnjega stoletja zajelo naše kraje, ko so med drugim bile na Primorskem zaprte tudi vse slovenske šole in se je poučevanje v slovenskem jeziku po zaslugi primorskih duhovnikov skrivoma ohranilo le v župniščih. Za Italijane pa smo bili Slovenci izraz takratnega komunističnega sistema, ki je vladal v Sloveniji in torej tisti, ki smo predstavljali grožnjo italijanskosti Gorice in Zahodu. Na to so vplivali tudi dogodki, ki so se zgodili v prvih povojnih dneh, ko so se tudi na Goriškem izvajale aretacije in likvidacije ljudi brez vsakršne predhodne obtožbe in procesa.

Če se še za trenutek ustavim pri že omenjenem vprašanju vpisovanja slovenskih otrok v italijanske šole, lahko verjamem, da je starše v to odločitev vodila motivacija, povezana s prihodnjo zaposlitvijo. Obstajal je namreč sum, ki je seveda imel v tistih časih tudi določene utemeljene razloge, da šolanje na slovenskih šolah ni bila ravno najboljša popotnica pri iskanju zaposlitve, še posebno, če je šlo za službo v javnih upravah. V tem primeru je narodna zavest, če lahko tako rečem, podlegla ekonomskim razlogom. In vedno na podlagi življenjske izkušnje so se tako družina kot otroci izpostavili splošnemu očitku, da delajo proti slovenski narodni skupnosti. Upoštevati je treba, da kljub takratni še kar ugodni demografski sliki, so bile slovenske šole vedno nekoliko na prepihu, če niso zadovoljevale številčnih predpisov, ki so jih določili šolski zakoni. To je bilo najbolj pereče na podeželju, kjer so številne krajevne šole s težavo dohajale predvidene pogoje. Ohranitev takih krajevnih šol na slovenskem etničnem prostoru na Goriškem sta večkrat omogočila prizadevanje učiteljev in ravnateljev ter pripravljenost staršev, do so svoje otroke vpisovali tudi v šole, ki niso bile najbolj blizu doma. Iz tega se lahko tudi razume, da sta bila zavest in občutek pomembnosti slovenskih šol zelo pri srcu širšemu delu slovenske narodne skupnosti, ki se je zavedala, da bi brez njih bilo preživetje pod vprašajem. Tudi lahko zatrdim, da so bile slovenske šole del slovenske zavesti velike večine pripadnikov slovenske narodne skupnosti. Ti posamezniki so pripadnost doživljali v neposredni povezavi s prisotnostjo slovenskih šol. Ta prisotnost je predstavljala velik ponos ter zavedanje, da smo kot narodna skupnost opremljeni z odlično obrambo pred bolj ali manj odkritim raznarodovanjem, ki ga tudi v demokratični Republiki Italiji ni zmanjkalo.

Moja šolska pot na slovenskih šolah v Gorici se je začela, kot sem že omenil, leta 1971 in se zaključila z maturo na Državnem strokovnem zavodu za trgovinstvo s slovenskim učnim jezikom »Ivan Cankar« leta 1984. Od tega obdobja se spomnim, da sem imel sošolce in sošolke, ki so v veliki večini prihajali izključno iz slovenskih družin. Izjemo je predstavljal le že omenjeni Andrea Massi in če se prav spominjam sta bila še fant in dekle, ki sta prihajala iz družin, kjer je bil oče Italijan oziroma Furlan.

Zavedanje o svoji slovenski identiteti sem odkrival in utemeljeval postopoma, ko sem prehajal v višje razrede. Na višji srednji šoli je bilo občutiti, da je med vsemi predmeti, ne glede na smer šole, imela najbolj pomembno mesto slovenščina. Ni bilo to neko zapisano pravilo, bil je bolj nek nenapisan pristop s strani učiteljev in profesorjev, ki so se verjetno zavedali, da je jezik tesno povezan z zavestjo in s tem ostali dosledni s prvenstvenim poslanstvom, ki ga je imela slovenska šola v Italiji. To zavedanje je danes po mojem mnenju drugačno.

Poudaril bi še eno posebnost, ki zadeva postopno zavedanje pripadnosti slovenski narodni skupnosti in lastni narodni identiteti. Osebnost sem to začel doživljati med triletnim na nižji srednji šoli s slovenskim učnim jezikom »Ivan Trinko« v Gorici. To odkrivanje je bilo vezano predvsem na učni predmet slovenskega jezika, pa tudi na zgodovino. Bilo je romantično ali če hočete idealistično, ker so to bili prvi koraki v svet slovenske književnosti, kjer sta bili v prvi vrsti literatura in poezija. Drugačno je bilo s pripadnostjo in identiteto, ko sem prešel na višjo srednjo šolo, ki sem jo že prej omenil. To obdobje bi označil kot politično ali bolj družbeno usmerjeno. V sklopu slovenske šole smo se tudi politično ozavestili s stanjem slovenske narodne skupnosti v Italiji, takšnim, kakršno je bilo v tistem času. V tem času so se tudi začele kazati razlike, ki so bile prisotne med nami. Vsi smo bili prepričani Slovenci, delili pa so nas nazori, ki so včasih prevladali nad samo identiteto. Da sem bolj konkreten, večkrat je prišlo do takih skrajnosti, da tisti, ki ni delil tvojega istega nazora ali političnega prepričanja, je bil označen kot ne-Slovenec. Seveda gre za pretiravanje, vendar tukaj se začnejo kazati prve problematičnosti pri tem, da je neka razlika lahko tako močno doživeta, da prevlada nad samo identiteto drugega, ki je v tem primeru zanikan, ker je po prepričanju drugačen.

Ta naboj se je v slovenskih višjih srednjih šolah držal kar nekaj let. Dosegel je viške in padce, vse je bilo odvisno od političnega trenutka. Viški so na primer povezani z volitvami ali tudi z dijaškimi zborovanji, ko so ta imela na dnevnem redu obravnavo družbenih in političnih dogodkov, na katere smo se želeli kot dijakinje in dijaki odzvati. Posebnost je bilo v trenutkih, ko se je šlo za pravice slovenske narodne skupnosti v Italiji. Lahko bi rekel, da smo bili na tem področju, kljub vsem razlikam, dokaj enotni. To se je zgodilo na primer, ko je 20. maja 1984 v Gorici potekala enotna slovenska manifestacija poimenovana Enotno za naše pravice. Dijaki in dijakinje na slovenskih višjih srednjih šolah so se je v velikem številu udeležili, pa tudi v šolskih klopih, razredih in hodnikih je bilo prej in potem veliko razprav. Čeprav gre le za primer, je to zgovoren dokaz, da se je v tistih časih na slovenskih višjih srednjih šolah v Trstu in Gorici, poleg specifične formacije glede usmeritve šolskega zavoda, konkretno gojila in gradila slovenska zavest. In v tem smislu so šolske ustanove

odgovarjale na tisto prvotno poklicanost, zaradi katere so bile ustanovljene v povojnih letih oziroma od takrat, ko je del slovenskega naroda ostal na italijanski strani meje, ki so jo določila mirovna pogajanja v Parizu. Večinoma smo Slovenijo vsi doživljali kot matično domovino. Drugače je bilo v odnosu do takratne skupne države Jugoslavije in do komunističnega režima, ki je bil na oblasti. Tukaj so se med nami kazale razlike, seveda na podlagi idejnega prepričanja vsakega od nas.

2 V slovensko šolo v Italiji kot starš

Pozno pomladi leta 1984 sem opravil maturo in takrat se je moja življenjska pot ločila od slovenskih šol. Z njimi sem se spet srečal po približno petnajstih letih. Mislim, da je bilo to septembra leta 1999, ko sem spet prečkal vrata slovenskega otroškega vrtca v Pevmi pri Gorici. To je bil dan, ko sva z ženo pospremila najina dva sinova dvojčka v prvi letnik otroškega vrtca. Odločitev za slovenski vrtec je bila avtomatična, drugih možnosti nisva vzela v poštev. Vedela sva, da je šolska ponudba na slovenskih šolah dobra, pa tudi sva čutila odgovornost, da pripomoreva k razvoju slovenskega šolstva, tako da mu zaupava otroka. Po isti poti je nato šel dve leti kasneje še najin tretji sin.

Doživljanje slovenske šole iz vloge starša je bila seveda popolnoma različna od prejšnje, kar je seveda logično. Z vidika skrbi do slovenske identitete in do odnosa do matične domovine, pa so se razmere precej spremenile. Slovenska šola v Italiji se je spreminjala, ker se je spreminjala sama sestava slovenske narodne skupnosti. V prvi vrsti je šlo za vedno večji delež mešanih zakonov, kjer je bil običajno eden od zakoncev italijanskega jezika, drugi pa slovenskega. Če so bili v mojih šolskih letih taki zakoni v veliki manjšini napram zakonom, kjer sta bila oba zakonca Slovenca, je bila na pragu tretjega tisočletja slika popolnoma drugačna. Mešanih zakonov je bilo vedno več, pojavljali so se tudi otroci, ki so bili iz popolnoma italijanskih družin. To je bilo bolj opazno v mestih, manj na podežlju. Jasno je bilo, da se je slovenska šola spreminjala v razmerju do tiste, ki sem jo jaz pa tudi žena doživela kot učenec / učenka oziroma dijak / dijakinja.

Tako spremembo je bistveno težje razložiti, ker gre za kompleksen in artikuliran proces, pri katerem se križajo številni dejavniki. Še danes, ko se je delež otrok, ki prihajajo iz mešanih zakonov in iz zakonov, kjer nobeden od zakoncev ni Slovenec, še povečal, si kot slovenska narodna skupnost v Italiji nismo še na jasnem ali je to za slovensko šolo dobro ali ne. Razdvojenost se pozna med pozitivnimi posledicami, ki jih prinaša večje poznavanje slovenske stvarnosti s strani predvsem italijanskih staršev in širjenje poznavanje slovenskega jezika med osebami drugačne narodnosti. Oba dejavnika sta med glavnimi spodbujevalci novega pozitivnejšega odnosa do slovenske narodne skupnosti, ki se je v deželi Furlaniji Julijski krajini ustvaril v zadnjih tridesetih letih. Negativne posledice pa se kažejo v tem, da je skoraj izključno slovensko okolje v šolskem okviru vse bolj izpodrivala dvojezičnost, ki se je še najbolj poznala v pogovornem jeziku med učenci in dijaki, ki tendenčno uporabljajo tisti jezik, katerega običajno uporabljajo doma, v družbi s prijatelji in v zadnjem obdobju na socialnih omrežjih. To je seveda negativno vplivalo in še vpliva na kakovost slovenskega jezika. Tudi pri čutu pripadnosti slovenskemu narodu se poznajo razlike, ker se med šolsko populacijo, tudi med tistimi dijakinjami in dijaki, ki izhajajo iz slovenskih družin, pojavljajo slučajni, ko je mladostnik prepričan, da je zamejec in ne Slovenec ter Slovenije ne doživlja več kot svoje matične države in domovine.

Ker svoj prispevek pišem na podlagi življenjske izkušnje in ne na podlagi nekega strokovnega znanja ali pristopa, se mi zdi prav, da tako tudi nadaljujem. Najini trije sinovi so dokončali celotno vzgojno-izobraževalno pot na slovenskih šolah v Italiji. Njihovo pot sem skupaj z ženo spremljal seveda od zunaj, kot starš. Kljub temu sem imel možnost spoznati novo podobo šole, ki je namenjena slovenski narodni skupnosti v Italiji z razlikami, ki sem jih omenil zgoraj.

V petnajstih letih se je šolski svet glede narodnostnega okvira popolnoma spremenil. To ni več tista šola, v katero sem hodil jaz, temveč nekaj drugega. To ne pomeni, da je slabša ali boljša, temveč samo to, da je drugačna. Zdi se mi, da se je spremenil način oziroma pristop do slovenskega jezika in do slovenske narodnosti. Še posebej je to zelo delikatna tema na nižji in višji srednji šoli. Tudi sam odnos med dijaki in dijakinjami se je spremenil, saj uporaba slovenskega jezika v prostem pogovoru ni bila več samoumevna, ravno nasprotno.

Ko sem spremljal svoje otroke, seveda nisem imel možnosti tako pobliže spremljati zgoraj opisane dinamike. Bolj sem novo okolje doživljal, ko so bili na vrsti roditeljski sestanki, kjer so učitelji in profesorji seznanjali starše z uspehi svojih otrok. Še najbolj je prišlo na dan, ko so bili informativni sestanki za starše učenk/učencev oziroma dijakinj/dijakov. Brez prevajanja v italijanski jezik ni šlo in v določenih primerih so iz praktičnih razlogov nekatera srečanja potekala večinoma v italijanskem jeziku. Prevajanje je namreč zahtevno in zamudno opravilo, čas sestankov pa tudi ne more trajati v nedogled. Ob tem pa onemogočiti staršema, da prejmeta vse potrebne informacije, tudi ni bilo prav. Dilema glede uporabe slovenskega jezika pa ostaja še danes dokaj odprto vprašanje.

Ker sem v času šolanja svojih otrok sprejel nekatere funkcije, namenjene staršem znotraj šolskih organov, sem videl prizadevanja učnega osebja, da bi našli in vzpostavili pravilne rešitve, da bi kljub vsemu slovenska šola ostala še vedno zvesta svoji poklicanosti za ohranjanje in razvijanje slovenske narodne skupnosti v Italiji. V tem smislu so šoli vedno ob strani slovenske organizacije, ki delujejo v sklopu slovenske narodne skupnosti in nudijo šolski populaciji možnost, da pošolske dejavnosti razvijajo v slovenskem okolju. Tudi zaradi tega sva svoje tri otroke vpisala k slovenskim skavtom, pa tudi v slovenske organizacije, ki delujejo na kulturnem in športnem področju.

3 Zaključek

Ob zaključku bi lahko rekel, da je za slovenski jezik in slovensko identiteto slovenska šola v Italiji še vedno temeljnega pomena. Brez nje si našo skupnost ne bi mogel zamisliti. Deluje pa v spremenjenih razmerah. Ko sem šolo obiskoval kot učenec in dijak, je bil to prostor, ki je bil z jezikovnega in identitetnega vidika usmerjen bolj v obrambne namene, v ohranjanje tega, kar tvori jedro slovenstva. Danes, ko se je klima spremenila in je veliko bolj prijazna do slovenskega življa v Italiji, je postala šola prostor, kjer se slovenski svet odpira italijanskemu. Kakšne bodo pri tem dolgoročne posledice glede narodne identitete in odnosa do matične države Slovenije, pa bomo morali še ugotoviti.

SLOVENŠČINA V DRUŽINI – GOVORIMO IN OHRANJAJMO SVOJ JEZIK

SLOVENIAN IN THE FAMILY – SPEAKING AND PRESERVING OUR LANGUAGE

✉ **Martin Kuchling** (kuchling@kkz.at), pisatelj in urednik, Krščanska kulturna zveza, Celovec.

Avstrija

Povzetek

Od leta 2010 dalje pod vodstvom *Krščanske kulturne zveze* na Koroškem poteka širše zasnovana iniciativa *Slovenščina v družini*, ki skuša ozaveščati javnost na Koroškem o pomenu družine kot posredovalke jezika / jezikov in o pomenu družinskega jezika / družinskih jezikov za obstoj jezikovnih manjšin. Pobudo smo v preteklih letih predstavili v raznih krajih Koroške in v tujini. V sodelovanju in povezovanju z drugimi ustanovami v zamejstvu smo priredili strokovna mednarodna srečanja in izdali zbrano gradivo s teh srečanj (Piko-Rustia idr., 2011; Kuchling, 2015; Kuchling, 2018). Na teh srečanjih smo se soočali tudi z dejstvom, da se situacija za slovensko narodno skupnost razlikuje od države do države, da pa je hkrati vsem slovenskim manjšinam v zamejstvu skupno, da skušajo najti primerne pristope, ki pospešujejo slovenski jezik tako v družini, kot tudi v javnosti. Ker smo spoznali velik pomen narečja pri posredovanju slovenskega jezika na Koroškem, smo v sodelovanju s kulturnimi društvi izdali več zgoščenek s pravljicami, pripovedkami in pesmimi v različnih koroških slovenskih narečjih. Ključno pa ostaja, da slovenski jezik uporabljamo v družini in v javnosti.

Abstract

Since 2010, under the leadership of the Christian Cultural Association, a broader initiative called *Slovenščina v družini* (Slovenian in the Family) has been taking place in Carinthia, which aims to raise public awareness in Carinthia about the importance of the family as a mediator of language(s) and the importance of family language(s) for the existence of linguistic minorities. The initiative has been presented in various places in Carinthia and abroad over the past few years. In cooperation and networking with other institutions abroad, we have organised international expert meetings and published the collected material from these meetings (Piko-Rustia idr., 2011; Kuchling, 2015; Kuchling, 2018). At these meetings, we have also been confronted with the fact that the situation for the Slovene national community varies from country to country, but that at the same time it is common for all Slovene minorities abroad to try to find appropriate approaches that promote the Slovene language both in the family and in public. Recognising the great importance of dialect in the transmission of the Slovene language in Carinthia, we have, in cooperation with cultural associations, published several CDs with fairytales, stories and songs in various Carinthian Slovene dialects. The key remains, however, to use the Slovene language in the family and in public.

Ključne besede: družinski jezik, identiteta, narečje, večjezičnost, zborna slovenščina.

Keywords: family language, identity, dialect, multilingualism, Congregational Slovene.

1 Uvod

Za jezikovne manjšine so značilni čisto drugačni izzivi kot za govorce večinskega jezika v neki državi. Za govorce manjšinskega jezika / manjšinskih jezikov se porajajo in so pomembna vprašanja, ki si jih večina prebivalcev nikdar ne postavlja: Kako ohraniti svoj (manjšinski) jezik? Kako temu jeziku dati prostor in pomen? Kako ta jezik zaščititi pred napadi in ga obvarovati pred izginjanjem? Naslov tega prispevka že jasno pove, da gre za govorjenje jezika, za njegovo ohranjanje, in da je družina v veliki meri vključena v ta proces ohranjanja in zaščite jezika. Bolje rečeno: bi morala biti ali v najboljšem primeru to tudi je.

Na avstrijskem Koroškem od 6. stoletja dalje živijo Slovenci oz. njihovi predniki. Od samostojnih Karantancev so se spremenili v podložnike Bavarcev in pozneje Frankov ter Babenberžanov in Habsburžanov. Po dolgi zgodovini Habsburške monarhije ter poznejše delitve naselitvenega območja na razne države so ostali narodna manjšina v avstrijski zvezni deželi Koroški. Od razpada avstro-ogrske monarhije se je število koroških Slovencev močno zmanjšalo. Temu je pripomogel hud nacionalni pritisk po prvi svetovni vojni, hude represalije pred in med drugo svetovno vojno ter postopoma naraščanje nemških nacionalnih prizadevanj po odhodu zavezniških sil v letu 1955. Danes je slovenska narodna skupnost v položaju neprenehne borbe za obstoj svojega jezika na tem območju. Tudi v ta namen se je porodila pobuda *Slovenščina v družini*, ki na razne načine skuša ozaveščati ljudi o pomenu družine za obstoj slovenskega jezika na Koroškem. V nadaljevanju

bom nakazal nekaj nastavkov, s katerimi nositelji pobude skušajo opozoriti na dejavnike, ki so za obstoj jezikovne manjšine nujni.

2 Družina je zibelka jezika / jezikov

2.1 Materinščina in družinski jezik(i)

Jezik nas kot sredstvo sporazumevanja spremlja od rojstva naprej vse življenje in se prilagaja danostim, v katerih se človek znajde v življenju. Že novorojenčka obdaja jezik oz. obdajajo jeziki, ki zanj predstavljajo pomemben stik s starši in z okoljem. To lahko primerjamo z blagim dotikom matere, ki otroka stisne k sebi. Tak je v dobrem primeru tudi dotik ali stik z besedo, ki otroku postane domača, zaupna povezava s svetom. Sprva v najožji družini, pozneje v vedno širši družbi. Jezik, ki ga govorimo v družini – danes je pojem *materinski jezik* ali *materinščina* v veliki meri zamenjal izraz *družinski jezik* – postane del človekove identitete in ga ni mogoče primerjati z jezikom ali z jeziki, ki se jih človek pozneje uči v otroškem vrtcu, šoli ali na visoki šoli. Družinski jezik človeka spremlja od zibelke do groba, saj se ga ne more *otresti*, tudi če to – kakor to doživljamo v manjšinskih situacijah, kjer so ljudje izpostavljeni velikim pritiskom in asimilaciji – želi ali zavestno skuša. Družinski jezik ostaja del človeka, vseeno kakšen odnos ima človek do njega. Soočeni pa smo tudi z dejstvom, da v jezikovno mešanih družinah – t. p., da vsak od staršev govori drug jezik – lahko obstajata dva ali še več družinskih jezikov. To že samo po sebi odpira širši pogled na jezik in osebno povezavo do jezika. Človek, ki dorašča dvo- ali večjezično, bo do vsakega jezika razvil poseben odnos, vsak jezik, ki ga govori, bo zanj pomenil svoj svet, ne glede na to, koliko govorcev ima posamezni jezik na svetu.

2.2 Večjezičnost v družini

Večjezičnost za družino pomeni dodatno možnost pa tudi dodaten izziv. V manjšinskih okoliščinah smo pogosto soočeni s tem, da moramo zagovarjati svoj manjšinski jezik, da moramo utemeljevati njegovo uporabo in se zavestno odločiti za njegovo posredovanje otrokom. Iz tega včasih nastanejo neprijetne situacije, osebna stiska in strah pred konflikti. V družbi včasih doživimo nevednost o manjšinski situaciji in nerazumevanje za posebne izzive, ki jih pogojuje večjezičnost v družini. Vsak jezik govorcu odpira svoj miselni svet in vsak človek se počuti doma v *svojem* jeziku / v *svojih* jezikih, mora pa najti tudi spoštljiv odnos do jezika / jezikov drugih govorcev. Razmišljanje o jeziku drugega in sprejemanje tega jezika je pomembno predvsem v dvo- ali večjezičnih družinah, saj se to vprašanje med partnerjema, ki govorita različna jezika in želita vsak svoj jezik posredovati tudi otrokom, pojavi najkasneje z rojstvom otroka (Piko-Rustia idr., 2011). Sicer pa je dvo- ali večjezičnost v sodobnih družbah postala nekaj normalnega, kakor poudarja Teodor Domej, dolgoletni strokovni nadzornik za slovenščino na srednjih in višjih šolah na Koroškem (Domej v Kuchling, 2015). Pred tem ozadjem igrata veliko vlogo doslednost in potrpežljivost, če gre za posredovanje jezika »ki v družbi nima močnega zaledja in podpore.« (prav tam)

123

2.3 Pomen narečja za posredovanje jezika

S pobudo smo se vedno bolj zavedali dejstva, da so prav domača narečja za posredovanje in učenje slovenskega jezika na Koroškem ključnega pomena. Narečje je za večino ljudi prvi stik z jezikom in njegov pomen za učenje zbornega jezika je neoporečen. To potrjujejo tudi učitelji, ki učijo slovenščino v šolah – bistvena razlika je namreč med učenci, ki tudi doma govorijo slovenski jezik (pogosto narečje), ter učenci, ki se slovenščine učijo kot *tuji* jezik v šoli. Narečja so danes nasploh ogrožena, to opazamo v vseh jezikih. Veliko ljudi se izseli iz rodnega življenjskega območja in iz vsakdanjih razlogov (razumljivost, okrnjena možnost uporabe, tuje okolje) postopoma opušča domače narečje. Da bi opozorili na to dejstvo in hkrati dokumentirali in zapisali posamezna slovenska narečja na avstrijskem Koroškem, smo v sodelovanju s slovenskimi kulturnimi društvi pripravili in izdali zgoščenke s pravljicami / zgodbicami in pesmimi v raznih slovenskih koroških narečjih:

- leta 2011 je izšla *Črnjeva kapca* v ziljskem narečju,
- leta 2012 *To ja nahčer kne vi ... – basni in pesmi v rožanskem narečju – Miklova Zala za otroke ter Kralj Matjaž v podjurskem narečju*,
- leta 2015 *Dbu munija* v selskem narečju,
- leta 2019 pa *Povodni mož v Živovem bvat*, zgoščanka z zgodbicami iz Šentprimoža in okolice.

Vsem tem zgoščenkam smo dodali majhne slovarčke narečnih besed s prevodom v zorno slovenščino. Za jezikoslovno pripravo in korektni zapis narečnih besedil je poskrbel *Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik iz Celovca*.

3 Jezik in identiteta

3.1 Razdvojenost posameznika v večjezični družbi

Jezik seveda ni zgolj občevelno sredstvo, temveč ima tudi močno identifikacijsko vrednost. To velja še posebej za govorce manjšinskih jezikov, ki jih odlikujeta poseben čut za jezik in prizadevanje za njegovo zaščito, saj je jezik zanje tudi močan dejavnik identitete. Zavedanje o pripadnosti jezikovni manjšini v človeku spreminja odnos do jezika in ga pusti jezik vrednotiti po svoje. Osebnostni jezik postaja bolj dragocen, ker je ogrožen. Ogroženost jezika spreminja odnos do njega. Na Koroškem so bili dolga desetletja odprti konflikti zaradi jezikovne pripadnosti. Manjšina, ki se je opredelila za slovenski jezik, je bila tarča napadov večine, ki je ta jezik označevala za manjvrednega, preživetega ali celo grdega. S tem so se pojavljala ekstremna stališča, ki so močno razdvajala družbo. Marsikatero marginalno vprašanje je s tem preraslo v nerazrešljiv konflikt. Posameznik, ki govori oba jezika, se mora v teh vprašanjih odločiti: kateri jezik je zanj pomemben in za kateri jezik se je pripravljen postaviti in mu dati pomen, ki ga večinska družba morda ne vidi. Ta razdvojenost je privedla do tega, da se ljudje niso mogli svobodno odločiti za dotični jezik, ker so s tem bila povezana druga vprašanja, gospodarska, družbena, politična. Pritisk s strani večine je marsikatega pripadnika slovenske narodne skupnosti odtujil slovenskemu jeziku, ker se iz danih razlogov ni mogel ali ni hotel zoperstaviti temu razvoju.

3.2 Jezik daje nezamenljivo identiteto

Jezik, ki ga govorimo od otroških let dalje, nam daje močno identiteto. To v posebni meri velja za pripadnike narodnih manjšin, ki s svojim maternim – danes lahko rečemo; družinskim – jezikom istovetijo del samega sebe. Definicija identitete je večplastna, v veliki meri pa identiteto pogojuje jezik, s katerim doraščamo in v katerem spoznavamo svet.

Za pripadnike slovenske narodne skupnosti na Koroškem to zavedanje o *svojem* jeziku pomeni tudi zavestno ohranjanje tega jezika. V ta namen veliko število slovenskih govorcev na Koroškem aktivno sodeluje v kulturnih, cerkvenih, športnih in drugih civilnih ustanovah, kjer lahko slovenskemu jeziku dajo dodaten pomen. Nastopanje v gledaliških, lutkovnih ali pevskih skupinah koroškim Slovincem daje možnost kulturnega udejstvovanja, hkrati pa krepi slovenski jezik v domačem okolju. Podobno velja za pripadnike slovenskih manjšin v ostalem zamejstvu. Na razne načine skušajo najti možnosti za ohranjanje in pospeševanje slovenskega jezika in se pri tem močno identificirajo s svojim jezikom. Lahko rečemo, da jezik bolj zavestno prepoznajo kot del samega sebe, ker morajo za uporabo in ohranjanje tega jezika vzeti nase dodaten napor. Iz tega razloga se ljudje pogosto bolj močno identificirajo s svojim manjšinskim jezikom kot z državo, v kateri živijo, ker je ta jezik zanje postal nekaj posebnega. S tem nikakor ne mislim na iredentizem ali nacionalizem, temveč na občutenje, da je jezik nekaj posebnega in obvarovanja vrednega prav zato, ker je v manjšinskem položaju in tako ogrožen.

4 Ohranjajmo svoj jezik

4.1 Vsakdanja uporaba jezika

Raznovrstna so prizadevanja za ohranjanje slovenskega jezika v zamejstvu. Temu cilju služijo mnoge ustanove, ki poleg šolskih, gospodarskih ali cerkvenih struktur skrbijo za razcvet slovenskega jezika. Tudi pobuda Slovenščina v družini skuša z različnimi pristopi pripomoči k temu. Učenje jezika poteka na več ravneh. Prva raven, ki jeziku daje temelje, pa je družina. Z govorjenjem v družinah naredimo prvi korak za ohranjanje jezika. Šele potem sta na vrsti otroški vrtec in šola. Danes se pri posredovanju jezika zavedamo tudi pomena domačega narečja, ki predstavlja most do zborne zvrsti. To velja v veliki meri tudi za manjšinske jezike. Tako se vsakdanja uporaba pogosto začne z narečjem v družini in šele pozneje sledi izpopolnjevanje v standardni obliki. Merodajna pri tem je vsakdanja ali redna uporaba jezika. V družinah, kjer je iz katerihkoli vzrokov izpadla generacija pri posredovanju jezika, lahko posredovanje manjšinskega jezika prevzamejo stari starši. Čeprav svojih otrok niso naučili slovenščine, jim pogosto veliko pomeni, da lahko z vnuki govorijo v tem jeziku. Za otroka bo govorjenje v slovenskem jeziku z babico ali z dedom pomenilo isto kot govorjenje z materjo ali očetom v npr. nemškem jeziku, če se bo to dogajalo redno in dosledno. Ne glede na to, kakšno je sicer jezikovno okolje otroka. Važne so zanj konkretne osebe, ki jih poveže z dotičnim jezikom. Vrednotenje posameznih jezikov se dogaja šele pozneje, ko otrok razume raznolikost jezikov in spozna, v katerih situacijah lahko uporabi ta ali oni jezik, če jih obvlada več. Za vse manjšinske jezike je pomembno, da jih pripadniki manjšine govorijo v vsakdanu in v vsaki situaciji ter jih s tem posredujejo naprej naslednji generaciji.

4.2 Jezikovne pobude krepijo jezik

Za ohranjanje in krepitev manjšinskega jezika so poleg strukturalnih ureditev, kot so šolske, cerkvene ali športne ustanove, potrebne dodatne pobude. Ena teh pobud je tudi Slovenščina v družini. Skupaj s slovenskimi kulturnimi društvi in s slovenskimi ustanovami se trudimo za ozaveščanje o potrebi po posebnih jezikovnih pobudah in dodatnih obšolskih ponudbah za posredovanje slovenskega jezika na Koroškem. Slovenska kulturna društva na Koroškem opravljajo neprecenljivo delo za ohranjanje slovenščine. V manjši meri to velja tudi za športna društva. Društveno delovanje skrbi za redno uporabo slovenskega jezika in krepi narodno zavest ter povezuje govorce slovenskega jezika med seboj. Vedno znova pa so potrebne širše zasnovane pobude, ki dajejo ustrezne impulze in usmerjajo družbeno življenje slovenske narodne skupnosti. To potrebo potrjujejo tudi zastopniki slovenskih manjšin v drugih zamejstvih, s katerimi smo izmenjali izkušnje o tej tematiki na posebnem srečanju leta 2016 v Plešcih na Hrvaškem (Kuchling, 2018). Jezikovne manjšine so vsepovsod v posebni situaciji in zato potrebujejo posebno skrb in razumevanje večinskega prebivalstva, da se lahko dobro razvijajo in da se ohranijo.

5 Zaključek

Na razne načine torej skušamo ozaveščati ljudi o pomenu posredovanja jezika v družini, kar postavlja temelje za nadaljnji razvoj jezikovnih sposobnosti govorcev v manjšinskih okoljih. To velja za vse jezike, predvsem pa za manjšinske, za katere moramo najti dodatne možnosti krepitev njihovega razvoja. Danes nam tudi moderni mediji ali socialni mediji nudijo posebne možnosti za pospeševanje slovenščine v manjšinskih skupnostih. Tudi teh se je treba ustrezno poslužiti, da dopolnimo jezikovne ponudbe na različnih ravneh in dosežemo ciljne skupine različnih starosti, interesov ali svetovnih nazorov. Možnosti za to so danes veliko boljše. Tudi nasprotovanje slovenskemu jeziku s strani večinskega naroda je danes veliko manj ostro kot še pred leti. V tem smislu doživljamo rahel preobrat družbe. Vseeno pa je za dober razvoj slovenščine potrebno posebno prizadevanje posameznikov in razumevanje družbenega okolja. Odločilna za to pa je organiziranost manjšine, vprašanje šolstva in predšolske vzgoje, cerkvena ureditev glede jezikov, oskrba z mediji in status, ki ga ima manjšinski jezik v določeni družbi (Kuchling, 2018). Le če nam bo uspelo o tem prepričati tudi mlade in bodoče starše in se bodo le-ti na podlagi teh razprav bolj zavestno in lažje odločili za dosledno posredovanje slovenskega (manjšinskega) jezika svojim otrokom v vsakdanjem družinskem življenjskem okolju, bo slovenščina še naprej ostala živ del koroške kulturne in družbene podobe.

6 Viri in literatura

- Kuchling, Martin (ur.) (2015): *Slovenščina, živ jezik v družini in javnosti* (prispevki s posveta 14. 11. 2014 v Tinjah). Celovec: Krščanska kulturna zveza, Iniciativa Slovenščina v družini.
- Kuchling, Martin (ur.) (2018): *Slovenščina v družini in javnosti – Jezikovne iniciative in potreba po njih* (prispevki s posveta 30. 9. 2016 v Plešcih). Celovec: Iniciativa Slovenščina v družini, Krščanska kulturna zveza.
- Piko-Rustia, Martina; Rosenzopf-Jank, Anton; Wakounig, Vladimir idr. (2011): Dvo- in večjezičnost v družini: 12 spodbud za sožitje v družini / 12 Impulse für Sprachenvielfalt in der Familie. *Glasilo Slovenskega etnološkega društva*, letnik 51, št. 1/2, str. 93–94.

7 Opomba

¹ Poleg obeh osrednjih kulturnih organizacij – Krščanske kulturne zveze in Slovenske prosvetne zveze – pobudo nosijo razne izobraževalne, znanstvene in medijske ustanove na Koroškem. Pobudo podpira urad RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

SKRB REPUBLIKE SLOVENIJE ZA OHRANJANJE SLOVENSTVA PO SVETU

DOPOLNILNI POUK SLOVENŠČINE JE ORGANIZIRANA OBLIKA OHRANJANJA SLOVENSTVA V TUJINI

ASPIRATIONS OF THE REPUBLIC OF SLOVENIA TO PRESERVE THE SLOVENIAN LANGUAGE WORDWIDE

SUPPLEMENTARY TEACHING OF SLOVENIAN LANGUAGE IS AN ORGANISED FORM OF PRESERVING 'SLOVENENESS' ABROAD

✍ Dragica Motik (dragica.motik1@gmail.com), prof. geografije in zgodovine, je upokojena. V letih 1988–2011 je bila svetovalka za področje dopolnilnega pouka slovenščine za Slovence v tujini, vodila je Poletne šole slovenskega jezika za Slovence po svetu, poučevala je dopolnilni pouk v Nemčiji (5 let) in na Hrvaškem (7 let). Postavila je sistem Evropskih šol ter veliko delala na področju izobraževanja učiteljev in staršev. Leta 2021 je za svoje delo prejela državno nagrado RS za življenjsko delo na področju dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture za Slovence po svetu.

Slovenija.

Povzetek

V prispevku predstavljamo cilje in sistemske rešitve na področju dopolnilnega pouka slovenščine (v nadaljevanju DPS) v tujini. To področje se je razvijalo že več desetletij pred osamosvojitvijo Republike Slovenije, toda ni bilo sistemsko urejeno. Na začetku so bili vzpostavljeni prvi oddelki dopolnilnega pouka slovenščine v zahodno- in severnoevropskih državah. Pomembno je povedati, da so za ohranitev slovenstva v času skupne države SFR Jugoslavije v tujini najprej poskrbeli duhovniki preko slovenske katoliške misije. Šele pozneje se je pridružila država. Po letu 1991 pa je bil v samostojni Republiki Sloveniji postavljen sistem za organizirano ohranjanje slovenstva med slovensko zdomsko in izseljenko populacijo v evropskih državah oz. na drugih celinah. Poleg sistematično organiziranega spopolnjevanja učiteljev v Sloveniji ter usmerjanja za poučevanje dopolnilnega pouka slovenščine smo na tem področju na ZRSŠ pripravili tudi prve kakovostne učbenike za DPS, delali in izpopolnjevali seznam primerne gradiva za pouk in spodbujanje branja v slovenščini v družinskem okolju, redno zagotavljali različna druga gradiva za DPS z otroki, mladostniki in odraslimi. Prav tako smo na ZRSŠ pripravili sistemske rešitve za Poletno šolo slovenščine v Sloveniji za otroke in mladostnike slovenskega porekla, ki živijo v tujini. Šolsko ministrstvo (MIZŠ) pa je za omenjeno ciljno skupino zagotavljalo štipendije za učenje slovenščine v Poletnih šolah slovenščine in na drugih tečajih v Sloveniji in tujini. Vse te projekte in dejavnosti smo predstavili širši javnosti, objavljali smo prispevke v strokovnih medijih in na spletni strani 'Stičišče'. S to spletno stranjo smo informirali učitelje DPS po Evropi in učitelje v sobotnih šolah slovenščine in drugih predmetov v slovenščini na drugih celinah, starše, ki so iskali možnosti za učenje slovenščine za svoje otroke, in seveda tudi pedagoško javnost v naši državi.

Abstract

In this paper, we present the goals and system solutions for the field of supplementary teaching of the Slovene language (hereinafter DPS) abroad. The first beginnings date back to several decades before the declaration of independence of the Republic of Slovenia, but this area was not systematically regulated at that time. The beginnings were connected with the establishment of the first departments of supplementary teaching of Slovene in western and northern European countries. It is important to say that the concern for the preservation of 'Sloveneness' during the time of the common state of SFR Yugoslavia abroad was first taken care of by priests through the Slovene Catholic mission. Only later did the state join the programme. After 1991, in the time of the independent Republic of Slovenia, a system was established for an organised preservation of 'Sloveneness' among the Slovene expatriate and emigrant population in European countries or on other continents. In addition to organising a systematic teacher training course in Slovenia and guiding them to teach supplementary Slovene lessons, the first quality textbooks for DPS were prepared by the National Education Institute (ZRSŠ). We worked on and improved the list of suitable reading materials for teaching and encouraging reading in Slovene in a family environment as well as providing other DPS materials for children, adolescents and adults. At the National Education Institute (ZRSŠ), we also set up system solutions for the summer school of Slovene language in Slovenia for children and adolescents of Slovene origin living abroad. The Ministry of Education, Science and Sport (MIZŠ) provided scholarships for the mentioned target group for learning Slovene in summer schools and in other courses in Slovenia and abroad. We presented all these projects and activities to the general public, as well as publishing articles in the professional media and on a website called 'Stičišče' (in English: Crossroads) With this website, we have been informing DPS teachers across Europe and teachers of Saturday schools teaching both the Slovene language and other

subjects on other continents, parents who are looking for opportunities to learn Slovene for their children and, of course, educators in our home country.

Ključni pojmi: cilji DPS, izobraževanje učiteljev, Poletna šola slovenščine, Slovenci po svetu, spletna stran Stičišče, učbeniki.

Keywords: DPS goals, teacher education, summer school of Slovenian language, Slovenians worldwide, Crossroads (website), textbooks.

1 Uvod

Predstavili bomo najpomembnejše projekte, ki smo jih sistematično izvajali in so veliko prispevali h kakovostnemu poučevanju pri dopolnilnem pouku slovenščine v tujini ter ohranjanju prvin slovenskega izročila oz. slovenstva in posledično k spodbujanju ljubezni do domovine in države Slovenije.

Na Zavodu RS za šolstvo (dalje ZRSŠ) smo najprej pripravili osnovni dokument ali neke vrste kompasa, usmeritev za učiteljevo delo. To je bil učni načrt za dopolnilni pouk slovenščine v tujini. Srčika tega dokumenta vsebuje poudarke slovenstva. Od te usmeritve nismo odstopali, zapisanim ciljem smo sledili tudi pri pripravi prvih učbenikov za DPS v tujini. Dopolnilo DPS je bila Poletna šola slovenščine, ki sva jo leta 1991 zasnovali avtorica tega prispevka in dr. Martina Križaj Ortar. Poletna šola je potekala vsako leto v Sloveniji. Skupaj sva zasnovali tudi koncept strokovnih priprav za učitelje, ki so poučevali v Poletni šoli slovenščine, izdelali koncept za pripravo novih učiteljev DPS, ki jih je šolsko ministrstvo napotilo na delo v oddelke DPS v tujino, in tudi koncept seminarjev za že delujoče učitelje DPS po Evropi.

Vse te dejavnosti so dobile novo dimenzijo po osamosvojitvi in nastanku samostojne in suverene Republike Slovenije, ko smo podporo Slovincem in ohranitvi slovenstva na tujem razširili še na države, ki so nastale na ozemlju bivše SFRJ. V tem okolju so po osamosvojitvi Republike Slovenije začela množično nastajati slovenska društva, hkrati s tem pa tudi organizirana oblika dopolnilnega pouka slovenščine. Financiranje DPS je prevzelo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport¹ oz. Republika Slovenija, ZRSŠ oz. svetovalec za področje pa je bil organizator in nosilec vseh vzgojno-izobraževalnih vsebin oz. strokovnih nalog na tem področju. Leta 1991 je Slovenija začela moralno in delno finančno podpirati tudi vzgojno-izobraževalne dejavnosti med Slovenci širše po svetu: v Argentini, Avstraliji, Kanadi, ZDA in drugod. Začeli smo organizirati strokovne seminarje za učitelje in učiteljice sobotnih šol slovenščine in drugih predmetov v slovenščini, ki so vedno potekali v Sloveniji. Do takrat omenjena skupina iz stare domovine ni dobivala nobene moralne, strokovne in tudi finančne podpore.

2 Dopolnilni pouk slovenščine – rast in razvoj področja

Avtorica prispevka sem med letoma 1988 in 2011 sodelovala pri zasnovi in postavitvi ter delovanju sistema na tem področju, snovanju projektnih in operativnih dejavnosti za DPS po svetu. Pred tem sem bila tudi sama učiteljica DPS v tujini (v letih 1981–1986 v Nemčiji), zato sem dobro poznala potrebe učiteljev in želje staršev svojih učencev. Konkretno izkušnje iz 'prve roke' so mi pomagale pri razumevanju življenja Slovencev na tujem in me usmerjale k iskanju poti, po katerih bi najbolje in tudi smiselno reševali izzive časa ter zadostili potrebam te populacije pri ohranjanju slovenstva.

Ko sem prišla na delovno mesto svetovalke za področje dopolnilnega pouka slovenščine za Slovence v tujini,² kjer sem delala med letoma 1988 in 2011, sem imela na 'zalogi' številne ideje in sem lahko takoj nakazovala poti za rešitve najbolj perečih izzivov.

Pri uresničevanju načrtovanih projektov sem sodelovala s strokovnjaki za to področje na Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport, Uradu za Slovence v zamejstvu in po svetu, v Centru za slovenščino kot drugi ali tuji jezik na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in Mariboru ter z drugimi strokovnjaki na številnih šolah v Sloveniji in tujini, z Nacionalno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani ter z drugimi institucijami, ki so vsebinsko povezane z vzgojno-izobraževalnim delom ter ohranjanjem slovenske kulturne dediščine.

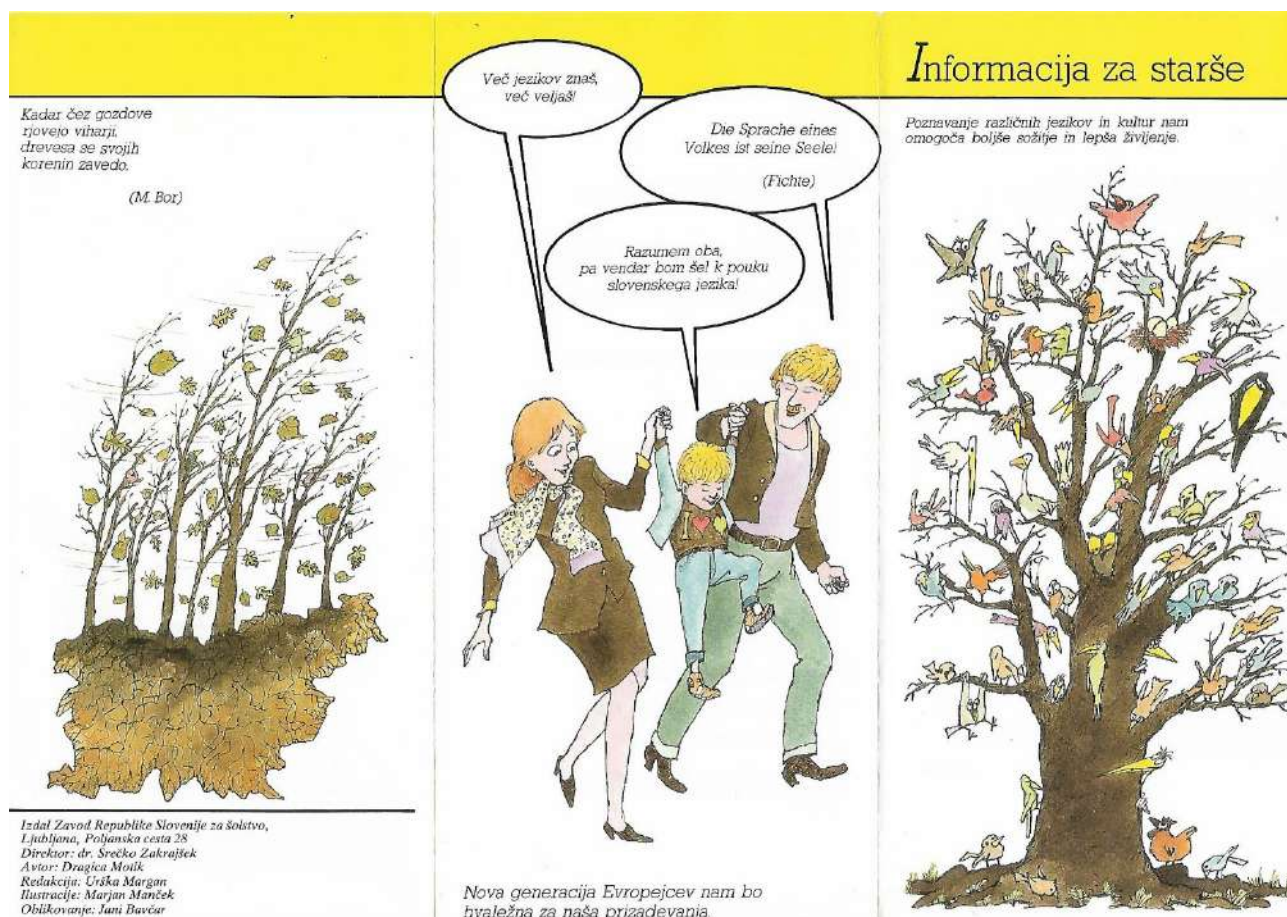
Mnogi Slovenci, ki so v tujino odšli začasno (vsaj tako so sprva načrtovali), so postopoma podaljševali svoje bivanje tam, kar se je prevesilo v trajno bivanje. To je pomemben razlog za pristop k izvajanju projektov in nalog na področju DPS v tujini, ki jih bom opisala v nadaljevanju. Izkušnje, pridobljene pri DPS v tujini, so me spodbudile, da sem se poglobljeno in sistematično lotila dela. Slovence in njihove potomce je bilo treba primerno motivirati, da se ne bi izgubili v tuji kulturi. S tem ciljem smo slovenske starše na tujem opogumljali, da vztrajajo pri ohranjanju slovenske besede in kulturnega izročila v družini in to prenašajo na svoje otroke. Leta 1989 sem pripravila tematsko zgibanko Informacija za starše, ki je bila prva te vrste na tem področju. Nisem se ustavila le pri spodbujanju slovenskih staršev v tujini, da bi pošiljali svoje otroke k DPS, temveč sem jih po različnih poteh, pisno in preko učiteljev DPS, obveščala, da izkoristijo še druge poti za učenje

materinščine in povezanost z domovino. Svetovala sem jim, naj med družinskimi obiski svojega domačega kraja v Sloveniji otroke vključujejo k pouku v tem kraju. To jim je mnogokrat zelo pomagalo in pozitivno delovalo nanje, saj so se pozneje lažje odločali za študij doma in celo za življenje v Sloveniji. V nadaljevanju je bilo težišče mojega strokovnega dela usmerjeno v pripravo učnega načrta za DPS v tujini 1987³ (načrt je bil večkrat posodobljen), celostne strokovne seminarje za učitelje DPS v tujini (v evropskih državah), od leta 1994 pa še za učitelje sobotnih šol v državah na drugih celinah (Kanada, ZDA, Argentina, Avstralija). V letu 1991 sva z dr. Martino Križaj Ortar s Centra za slovenščino kot 2. ali tuji jezik na FF Univerze v Ljubljani zasnovali projekt Poletna šola slovenščine za potomce Slovencev, ki živijo po svetu.

V naslednjih letih je prišla na vrsto priprava tematskih učbenikov – prvih **učbenikov za DPS v tujini**. Učitelje DPS v tujini, praktike, ki so že poučevali DPS v Švici in v Nemčiji, je bilo treba spodbuditi, da bi se lotili pisanja prvih učbenikov za ta pouk. Imeli so izkušnje s poučevanjem zdomskih otrok, zato so bili najbolj primerni pisci oz. ustvarjalci učbenikov. Prosila sem jih, da bi začeli svoje praktične učne izkušnje zapisovati in urejati v učbeniško obliko. Čeprav je bila to manjša skupina izvajalcev DPS, so bili pri pripravi oz. pisanju učbenikov prav ti učitelji zelo uspešni in zgled drugim.⁴

Vsemu temu je sledila še priprava **listovnika ali portfolija** za DPS in drugih gradiv s primeri uspešne prakse za DPS v tujini.

Vsi učbeniki so sledili ciljem učnega načrta za DPS v tujini, ki smo ga posodabljali in se tako odzivali na potrebe časa in izzive ciljne skupine ter okolja.

Slika 1a: Informacija za starše (1. stran), ZRSŠ, 1989 (foto: arhiv avtorice).

Informacija za starše

Življenje, ki ste ga izbrali, daje otroku neposredno možnost, da obvlada dva jezika in si s tem lažje odpre vrata v svet jutrišnjega dne.

Dobro poznavanje maternega jezika je osnova za uspešno učenje drugega jezika in uspešno sožitje z okoljem.

Vi ste svojemu otroku prvi govorni vzor. Jezik, ki ga govorite v družini, je otrokovo osnovno duševno orodje.

Otrokov drugi jezik je jezik dežele, v kateri živite. Vplivi okolja in medijev mu omogočajo učenje drugega jezika.

Materni jezik je jezik Vaših prednikov.

Če bo otrok dobro znal ta jezik, se bo kreplila njegova nacionalna zavest in ne bo odtrgan od svojih korenin. Sarno Vi mu lahko pomagate, da bo ohranil svoje korenine in da se jih bo tudi zavedal.

Svojim otrokom se pogovarjajte v maternem jeziku, pripovedujte mu o naši deželi, o naših krajih in ljudeh, berite mu naše pravljice, pojte mu naše pesmi.

Znanje materniščine je ena osnovnih človekovih pravic, ne prikrajšajte ga zanjo.

Vključite Vašega otroka v pouk slovenskega jezika v predšolskih oddelkih in v oddelkih osnovne šole. Omogočite mu, da se bo naučil tudi knjižnega jezika!

Omoogočite mu, da bo njegova dvojezičnost prednost zanj!

Informacije dobite:

- v redni šoli, ki jo otrok obiskuje v tujini
- v slovenskih društvih v tujini
- na pristojnih diplomatsko-konzularnih predstavništvih SFR Jugoslavije v tujini

Slika 1b: Informacija za starše (2. stran), ZRSŠ, 1989 (foto: arhiv avtorice).

2.1 Cilji dopolnilnega pouka slovenščine v tujini

Področje DPS v tujini bi lahko glede na cilje, način posredovanja vsebin in učinke, ki smo jih pri tem dosegali in jih še vedno dosegamo, poimenovali domovinska vzgoja ali vzgoja za ljubezen do domovine in države. Vse naše dejavnosti pri DPS in ob njem so prepletene z domoljubnimi vsebinami.

DPS v tujini je zagotovljen z Ustavo Republike Slovenije (1991), točneje s 5. Členom,⁵ in tudi z Zakonom o osnovni šoli (2006), točneje z 8. členom.⁶

2.2 Učni načrt za DPS v tujini – pomemben steber DPS v tujini

Pri vseh tematskih sklopih, podanih v učnem načrtu za DPS v tujini, so učitelji nagovorjeni, da učence spodbujajo, da bi se zanimali za Slovenijo, njene zgodovinske in geografske značilnosti, za slovensko kulturno izročilo, da bi bili nanjo ponosni, da bi jo znali ceniti, se znali enakovredno postaviti za svoje kulturno izročilo v družbi vrstnikov, ki prihajajo iz drugih držav in kultur, da bi se znali postaviti zase, prepoznavati vrednost lastnih simbolov in kulturnih prvin ter voditi strpen in enakopraven dialog s svojimi vrstniki v tujini.

V šolskem letu 2021/2022 je DPS v tujini organiziran v 20 evropskih državah. Pouk obiskuje okrog 1900 udeležencev, od tega več kot 1000 otrok. Slovenščino poučuje 37 učiteljev, od tega je 14 napotenih iz Slovenije, 23 pa je nenapotenih, torej oseb, ki zaradi različnih razlogov že živijo v določeni državi in so po pogodbi s šolskim ministrstvom pripravljene prevzeti vlogo učitelja DPS. (Dopolnilni pouk, b. d.)

2.2.1 Česa se lahko udeleženci DPS v tujini naučijo ali kaj spoznajo?

»Pri dopolnilnem pouku slovenščine učenci razvijajo svojo zmožnost sporazumevanja v slovenskem jeziku, poleg tega pa pridobivajo: spodbude za spoznavanje književnih ustvarjalcev v Sloveniji, spodbude za spoznavanje pevske ustvarjalcev in poustvarjalcev v Sloveniji (ljudsko pevsko izročilo, ljudske in umetne pesmi idr.), spodbude za spoznavanje, ohranjanje

in negovanje slovenskega ljudskega izročila, šeg in navad, informacije o naravnih in geografskih danostih Slovenije, informacije in znanja o zgodovini slovenskega naroda in Slovenije, informacije o sodobnem in aktualnem dogajanju v Sloveniji, informacije in znanja o pomembnih osebnostih, ki so vplivale na zgodovinski razvoj v Sloveniji, in tistih, ki tudi danes pomembno prispevajo k prepoznavnosti slovenskega jezika, kulture, naroda in države, informacije o aktualnih družbenih in političnih razmerah v Sloveniji, spoznanje, da je poznavanje dveh ali več kultur in jezikov prednost za posameznika in družbo.» (Motik in Steiner, 2016: 9)

2.2.2 Dejavnosti ob dopolnilnem pouku slovenščine v tujini

Cilje DPS v tujini učitelji podkrepijo še z drugimi dejavnostmi ob pouku, med katere sodi tudi sodelovanje učencev DPS na kulturno-družabnih prireditvah v slovenskih društvih v tujini, na kulturno-družabnih prireditvah v Sloveniji, na prireditvah, ki jih izvajajo drugi kulturni ustvarjalci in poustvarjalci, povabljeni iz Slovenije v tujino. Tu so še različne kulturno-vzgojne, izobraževalne in družabne dejavnosti v tujini in Sloveniji (npr. bralne delavnice, prireditve ob zaključku bralne značke), različna tekmovanja v tujini in Sloveniji, na katerih učenci govorijo in pišejo slovensko (npr. kviz), večdnevne strokovne ekskurzije učencev v Slovenijo, eno- ali večdnevne ekskurzije po tujini, povezane s slovenskim in evropskim kulturnim izročilom, večdnevni obiski in bivanja slovenskih otrok iz tujine pri vrstnikih v Sloveniji in spremljanje pouka v slovenski šoli, sodelovanje pri pripravi skupnih šolskih časopisov v slovenščini v tujini (učenci pripravijo besedila v slovenščini), sodelovanje z vrstniki v Sloveniji na daljavo (preko e-sporočil, pisem vrstnikom ipd.) in pri pripravi besedil za skupne šolske časopise v slovenščini, obiski kakovostnih gledaliških predstav, razstav in drugih kulturnih prireditev v Sloveniji ter sodelovanje z lokalno skupnostjo v okolju, v katerem živijo. (Motik in Steiner, 2016: 10)

Učitelji DPS pri načrtovanju dejavnosti ob pouku in iskanju ter povabilu kulturnikov in drugih izvajalcev dejavnosti upoštevajo potrebe in želje učencev ter primernost programa, ki naj bi ga povabljeni gost iz Slovenije izvedel. Prav tako pripravljajo učence za sodelovanje na različnih kulturno-družabnih prireditvah v slovenskih društvih, na prireditvah z gosti iz Slovenije in v Sloveniji, učence pripravijo na ekskurzijo v Slovenijo, ob obiskih v Sloveniji jih spodbujajo k druženju in pogovoru z vrstniki v slovenščini (razvijanje sporazumevalne zmožnosti v slovenščini). Organizirajo ekskurzije, jih sistematično načrtujejo in osmišljajo bivanje v različnih krajih po Sloveniji, skrbijo, da program ni prenatrpan, da imajo učenci dovolj časa, da se ob določeni dejavnosti ustavijo, se poglobljajo v vsebino, npr. spoznavanje okolja, naravnih in družbenih ter drugih značilnosti posameznih krajev ipd. Zaželeno so ekskurzije, ki jih učitelji DPS pripravljajo skupaj s šolo gostiteljico v Sloveniji, zlasti s tisto šolo, iz katere prihaja tudi učitelj DPS in/ali njegovi učenci. Pri izvedbi ekskurzije iz tujine v Slovenijo so kot spremljevalci zelo zaželeni tudi starši učencev DPS; ti so lahko tudi iskalci gostiteljskih družin v Sloveniji in tujini ipd. Prav tako učitelj DPS te starše spodbuja, da tudi oni sami pripeljejo otroke v njihovo izvorno okolje, učitelj pa se v sodelovanju z ZRSŠ dogovori za enodnevno ali pa nekajdnevno vključitev učencev iz tujine v pouk na izbrani šoli v Sloveniji. Starši so dobrodošli tudi kot gostitelji ob morebitnem obisku vrstnikov iz Slovenije v tujini.

130

3 Učbeniki in druga gradiva za DPS v tujini

Kot svetovalka za to področje na ZRSŠ sem sama napisala obučbeniško gradivo z jezikovnimi igrami za obogatitev pouka slovenščine v tujini (Motik, 1992 in 1994; Motik idr., 2002) ter prvi priročnik, v katerem so primeri učnih ur DPS v tujini in nekatere druge dejavnosti na tem področju. (Čok idr., 1992) Temu so sledile izdaje prvih učbenikov za DPS v 90. letih preteklega stoletja. Poleg ciljne skupine so se teh učbenikov posluževali tudi drugi učitelji po Sloveniji. Zelo dobrodošli so bili zlasti pri Slovencih v zamejstvu, na avstrijskem Koroškem, v Italiji in na Madžarskem. Ob teh učbenikih so se slovenščine učili tudi učenci begunci, ki so v 90. letih prejšnjega stoletja zaradi vojne pribežali s Hrvaške in iz BiH. Dodatna potreba po omenjenih učbenikih se je kazala od leta 2006 dalje, ko se je v Slovenijo preselilo veliko število neslovenskih, migrantskih družin z otroki (Zakon o združevanju družin). V tem času so vse slovenske šole potrebovale primerno gradivo za začetno učenje slovenščine za otroke in učence migrantske populacije. V teh letih je nastalo še več podobnega gradiva za to ciljno skupino.

3.1 Učbeniki

Učbeniki Dober dan, slovenščina (Donaj, 2007), Slovenščina skozi letne čase, in sicer Pomlad in poletje (Donaj in Klepac, 2005), Jesen (Klepac in Pogač, 1999) in Zima (Pogač in Klepac, 1997) ter učbenik za najmlajše Poigrajmo se slovensko (Vučajnk in Upale, 2010) so bili visoko ocenjeni med uporabniki, manjkala pa so gradiva za delo s predšolskimi otroki. Prav to je bil eden izmed razlogov, da so po letu 2006 začela nastajati nova gradiva tudi drugod, npr. na Centru za slovenščino kot drugi ali tuji jezik in na nekaterih slovenskih šolah, ki so imele veliko begunskih učencev. Več informacij o tem je na spletnih straneh (Učbeniki in učna gradiva, b. d.).

3.2 Listovnik oz. portfolijo za dopolnilni pouk slovenščine (v nadaljevanju listovnik)

Izkušnje pri svetovalnem delu na ZRSŠ, pogovori z učitelji DPS in lastna učiteljska praksa so mi dali vedeti, da je pogosto zelo težko ovrednotiti napredek učencev, če nimaš pravega instrumentarija. Listovnik (Holc, Motik in Steiner, 2009a; 2009b; 2009c; 2009d), ki smo ga pripravili na ZRSŠ, je bil pri tem koristen pripomoček, služil je kot nekakšen instrument za preverjanje oz. izmero napredka pri DPS. Listovnik za DPS je prilagojena različica evropskega jezikovnega listovnika.

Z listovnikom smo učence spodbujali za učenje slovenščine, tako da smo jih navajali, da sproti 'merijo' svoj napredek na jezikovnem področju in pri poznavanju prvin slovenskega kulturnega izročila. K listovniku smo dodali še zbiranko Informacija za starše – dodatek k listovniku, s katero smo posebej nagovorili starše.

Informacija za starše	Informacija za starše	Informacija za starše
Kaj se učijo otroci pri dopolnilnem pouku slovenščine? - Učijo se osnovnega spoznavanja v slovenščini, pridobivajo znanje o državi Sloveniji, razvijajo zanimanje za slovensko kulturo, kraje in ljudi. - Med otroki so razlike v znanju slovenščine. Nekateri že dobro govorijo slovensko, mnogi pa se učijo brati, pisati in spregovorijo prve besede v slovenščini. - Naše skupine so majhne, zato imamo možnost slediti vsakemu otroku posebej. - Razvijamo otrokove zmožnosti, spodbujamo ga in mu na različne načine pomagamo pridobivati jezikovno znanje. Ozaveščamo pripadnost slovenskemu narodu. Otrok v skupini pridobiva veščine, ki jih bo potreboval v večjezični in večkulturni evropski skupnosti. - Program dopolnilnega pouka slovenščine je vsebinsko povezan z otrokovim življenjskim okoljem in vsakdanjim življenjem. Raznolike vsebine spodbujajo k pogovoru o Sloveniji in spoznavanje njenih kulturno-zgodovinskih značilnosti. - Pri pouku upoštevamo učenčevo starost in stopnjo znanja slovenščine, ki poteka ob različnih zanimivih dejavnostih. - Učenci lahko samostojno spremljajo svoj napredek s portfolijem – z mapo, v katero vlagajo svoje izdelke. - Učenčeva mapa izdelkov bo tudi vam staršem omogočala vpogled v napredek vašega otroka.	 Prešernov spomenik v Ljubljani. Kako se učijo otroci pri dopolnilnem pouku slovenščine? Otroci se slovenščino učijo s poslušanjem, branjem, pisanjem in v pogovoru ob različnih dejavnostih. Spodbujamo jih, da postavljajo vprašanja in odgovarjajo na vprašanja sošolcev, spontano govorijo in se pogovarjajo. Spoznavajo slovensko besedo, pesem, film, glasbo in ples. Pri pouku izvajamo tudi krajše raziskovalne projekte. K sodelovanju bomo vabili vas starše, otrokove bratce in sestrice, sorodnike v Sloveniji ali pa druge vrstnike iz partnerskih šol v Sloveniji. Učitelji dobro poznajo vašega otroka in vas bodo z veseljem seznanili s temo in dejavnostjo, pri kateri vaš otrok najbolj uživa.	Kako z jezikovno mapo / portfolijem / Slovenščina in jaz spremljamo pridobivanje znanja? Vaš otrok je dobil »jezikovno mapo – portfolio«. V tej mapi bo hranil vsa pomembnejša gradiva o svojem učenju slovenščine in doseženem znanju. Jezikovna mapa – portfolio sestavlja jezikovna izkaznica, jezikovni življenjepis in zbirnik (zakladnica). Jezikovna izkaznica vsebuje osebne podatke o lastniku in potrdila o njegovem znanju slovenščine. Jezikovni življenjepis vsebuje dokazila o otrokovem jezikovnem izobraževanju in samoocenjevalne lestvice. Zbirnik (zakladnica) vsebuje različne učenčeve izdelke (slike, besedila, naloge, članke, spomine s počitnic, CD, ipd.), ki pričajo o njegovi jezikovni rasti in učenem procesu. Jezikovni listovnik / jezikovna mapa / portfolio bo koristen vir podatkov o napredku vašega otroka pri učenju slovenščine. Hkrati vam bo dobrodošla informacija ob morebitnem prešolanju ali ob zamenjavi učitelja. V pomoč bo tudi učitelju oz. učiteljici.
Veliko koristnih informacij in vsebin, ki so podpora učiteljevemu delu v oddelkih dopolnilnega pouka slovenščine, kakor tudi vašim otrokom in vam, najdete na spletni strani za Slovence po svetu. To stran smo poimenovali Stičišče http://www.zrss.si. Vabimo vas, da obiščete tudi naslednje spletne strani: http://www.zrss.si/slovenscina/ http://www.zrss.si/slovenscina/dopolnilni_pouk.htm http://www.zrss.si/slovenscina/nep/informacije.htm http://www.zrss.si/slovenscina/dopolnilni_poletna_2008.htm http://www.zrss.si/slovenscina/dopolnilni_gradiva.htm http://www.zrss.si/slovenscina/dopolnilni_ucheniki.htm http://www.zrss.si/slovenscina/dopolnilni_novezave.htm	Vabimo vas k sodelovanju z idejami, s predlogi, z gradivi! Svojemu otroku boste pomagali, če: - se boste z njim pogovarjali o pouku slovenščine; - mu boste pokazali svoje zanimanje za pouk in mu pomagali pri domačih nalogah; - mu boste brali pesmi in zgodbe v slovenščini; - ga boste spodbujali k uporabi novih slovenskih besed; - boste skupaj z njim iskali vire, ki jih bodo uporabili pri dopolnilnem pouku; - ga boste spodbujali, da o vsem, kar ga zanima, pripoveduje v slovenščini; - mu boste pomagali, da aktualne dogodke spozna skozi zanimiva besedila; - ga boste spodbujali k petju slovenskih pesmi; - si boste skupaj z njim ogledali slovensko otroško igro ali film in se o tem pogovarjali; - ga boste spodbujali, da piše sorodnikom in prijateljem v Slovenijo; - ga boste naročili na slovensko otroško revijo ali knjižno zbirko; - ga boste spodbujali, da piše dnevnik v slovenskem jeziku.	Dopolnilni pouk slovenščine Znanje slovenščine in poznavanje Slovenije bo vašemu otroku omogočalo, da se bo z veseljem, kot govorec različnih evropskih jezikov vračal v kraje svojih prednikov in si morda v Sloveniji risal svojo življenjsko pot ... Obiščite nas v skupini, v oddelku dopolnilnega pouka slovenščine in se pogovorite z učiteljem. Vprašajte ga, kako lahko tudi vi spodbujate svojega otroka in mu pomagata pri učenju slovenščine! Zavod Republike Slovenije za Šolstvo http://www.zrss.si Avtorice: Dragica Motik, Urška Margan Pegan, ZRSŠ, Melita Steiner, MŠŠ Oblikovala: Dragica Motik

Dodatna spodbuda za pripravo listovnika je bila želja slovenskih staršev v nekaterih nemških deželah. Želeli so, da bi bila ocena iz DPS vpisana v spričevalo nemške šole, ki jo otrok obiskuje, in sicer kot ocena za drugi tuji jezik. To vprašanje je prišlo do nosilcev šolskih oblasti v Nemčiji in bilo zastavljeno ministru za šolstvo in šport v Sloveniji (takrat je bil minister dr. Milan Zver). Nemška ministrica za šolstvo, njegova sogovornica na ministrovem obisku v Berlinu, je obljubila, da bo ta zadeva rešena, če bomo v Sloveniji pripravili listovnik za to skupino učencev. Dogovor je bil po pripravi listovnika uresničen in živi v šolski praksi pri DPS v Severnem Porenju in Westfaliji. Z listovnikom lahko učenci sami ali ob pomoči staršev doma ugotavljajo, koliko so prežeti s slovenstvom, kako dobro poznajo prvine slovenske kulture. Učiteljem DPS pa je listovnik v pomoč, ko svojim učencem želijo sporočiti dosežke pri DPS. Čeprav je bil ta listovnik namenjen osnovnošolcem (za različne ravni), so lahko ob ponujenih vajah svoje poznavanje Slovenije in slovenskega kulturnega izročila preverjali tudi odrasli udeleženci DPS. Listovnik vsebuje številne predloge za učitelja DPS. Te so jim lahko v pomoč pri pripravi na pouk in hkrati vodilo pri vrednotenju napredka njihovih učencev. Listovnik smo pripravili tudi v slovensko-nemški in slovensko-hrvaški različici, da bi svoj napredek pri DPS lahko ovrednotili učenci samostojno ali/in ob pomoči staršev, ki ne govorijo več slovenskega jezika.

Listovnik je pomemben ne le za učence in njihove starše temveč tudi za organizatorja ter izvajalca DPS. Glede na preverjene učinke poučevanja učitelji lahko prilagodijo nadaljnje poučevanje.

4 Usposobljen, pripravljen in navdušen učitelj navdušuje učence za ohranjanje slovenstva

Cilje, opredeljene v učnem načrtu za DPS, lahko udeležajo le navdušeni in usposobljeni učitelji, ki slovenstvo in ljubezen do domovine in države nosijo v sebi, ki čutijo to ljubezen. Za to niso dovolj le želje, treba je imeti tudi veščine, da lahko izbrano vsebino ustvarjalno didaktiziramo za konkretno skupino ali posameznega otroka, učenca, mladostnika in odraslega obiskovalca pouka. Učiteljeva domiselnost in ustvarjalnost pri pouku in ob njem je pomembna tudi pri sodelovanju oz. vključevanju staršev. Učitelji DPS morajo pridobiti starše učencev k sodelovanju pri pouku in dejavnostih zunaj pouka, saj DPS poteka na prostovoljni osnovi, ni obvezen. Če starši ne podpirajo DPS, ga otrok ne bo obiskoval. Poleg tega je učitelj nagovorjen, da z različnimi dejavnostmi, ki jih izvaja z učenci, sodeluje na kulturnih prireditvah v slovenskih društvih v tujini. S tem dodatno popestri življenje slovenske skupnosti, da ta lažje (pre)živi v 'morju tujosti', se krepi in povezuje z drugimi slovenskimi skupnostmi v določeni državi in širše.

Tudi najboljši učitelji ne bi zmogli vsega tega, če bi morali sami vztrajati pri iskanju novih poti za pouk in delo s starši, če se ne bi dodatno in nenehno izpopolnjevali. Za stalno spopolnjevanje učiteljev DPS finančno skrbi šolsko ministrstvo, za organizacijsko in vsebinsko dimenzijo projekta pa skrbi ZRSŠ. Vsebinski program je zastavljen celostno, lahko bi rekli tudi medpredmetno. V program spopolnjevanja so bile vedno vključene vsebine oz. predavanja in pedagoške delavnice z različnih področij: slovenščine, slovenskega leposlovja, etnologije, slovenske ljudske glasbe, otroških ljudskih in umetnih pesmi, slovenske nacionalne zgodovine, geografije slovenskega nacionalnega ozemlja, tradicionalne slovenske kulinarike itd.

132

4.1 Priprave učiteljev za DPS v tujini

Če se je v tujini pokazala potreba po učitelju DPS (zaključeno mandatno obdobje prejšnjega ali pa se je v določenem okolju pokazala potreba po dodatnem učitelju DPS), so na šolskem ministrstvu razpisali delovno mesto za novega oz. dodatnega učitelja. Po prijavah je sledil izbor najprimernejšega kandidata, ki je moral izpolnjevati določene pogoje. Izbor med prijavljenimi učitelji je opravila medresorska komisija za učitelje DPS v tujini (člani šolskega ministrstva, ZRSŠ, Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu, Centra za slovenščino kot drugi ali tuji jezik pri Filozofski fakulteti v Ljubljani). Učitelji DPS v tujini, ki so bili izbrani, so s šolskim ministrstvom in s šolo, iz katere so odhajali, podpisali pogodbo o sodelovanju oz. poučevanju v tujini za dobo enega šolskega leta z možnostjo podaljševanja do štirih let. (Nekateri učitelji so bili kljub tem določbam izjeme in so iz različnih razlogov v tujini ostali daljše obdobje.) Po štiriletnem mandatnem obdobju se je tako učitelj vrnil v Slovenijo, praviloma na delovno mesto, na katerem je delal pred odhodom v tujino.⁷

Izbranega učitelja smo povabili na ZRSŠ, kjer je bil deležen strokovnega svetovanja oz. priprav in usmeritev za delo na konkretnem področju v tujini. Tudi te večdnevne priprave so bile celovite, sistematično pripravljene s ciljem, da učitelju nakažejo smeri, v katerih naj deluje, kje naj bodo poudarki njegovega delovanja v tujini. Opremljen je bil z učbeniki in drugimi gradivi, otroško in mladinsko periodiko in napoten še na druge ustanove v Sloveniji, na katerih je lahko dobil dodatne informacije o delovanju v slovenski skupnosti v tujini. V program priprav so bile vključene specialnodidaktične metode za poučevanje DPS, metode dela pri dejavnostih ob dopolnilnem pouku (priprava učencev za nastope na kulturnih prireditvah, spodbujanje učencev za vključevanje v Poletno šolo slovenščine in šole v naravi z vrstniki v slovenskih šolah, s katerimi so povezani oddelki DPS v tujini, ter v druge oblike bivanja otrok in mladostnikov v Sloveniji, spremljanje in vrednotenje napredka učencev pri DPS, poznavanje kulturno-zgodovinskih in geografskih značilnosti Slovenije itd.).

Vsebina programa priprav za poučevanje DPS v tujini je bila vselej nekoliko drugačna, odvisna od različnih dejavnikov, kot je npr. kraj napotitve v tujino, poznavanje področja s strani izbranega učitelja, njegovih delovnih izkušenj, časa, v katerem je bil napoten (če je bil učitelj napoten na delo v tujino na začetku šolskega leta ali v vmesnem obdobju, ker je bila na terenu takšna potreba itn.).

Strokovne priprave so potekale na šolskem ministrstvu in na ZRSŠ, izvajali so jih svetovalec za DPS in drugi sodelavci na ZRSŠ, strokovnjaki Centra za slovenščino kot drugi ali tuji jezik ter mnogi drugi. Po zaključku priprav so včasih te učitelje na kratek pogovor in predstavitev skupaj s svetovalcem za področje DPS v tujini sprejeli tudi aktualni ministri/-ce za šolstvo.

Poleg vsega tega je učitelj pred dokončnim odhodom na novo delovno mesto v tujino imel možnost srečati se z učiteljem, ki je v tem okolju poučeval do takrat, ali pa z učiteljem, ki je poučeval v bližnjih krajih, če je šlo za odpiranje novih oddelkov. Novi učitelj je lahko računal še na dodatno strokovno spopolnjevanje v Sloveniji, in sicer na seminarjih, ki jih je ZRSŠ vsako leto pripravljala prav za to ciljno skupino.

V okoljih oz. evropskih državah, v katerih ni bilo pogojev za napotitev učitelja, ki bi lahko imel polno zaposlitev, so to delo opravljali učitelji Slovenci, ki so v tem okolju sicer živeli z družino, tam študirali in bili v tujini 'domačini'. Tudi njih smo povabili v Slovenijo, praviloma na enotedensko spopolnjevanje in usmerjanje za poučevanje DPS v tujini.

4.2 Strokovni seminarji za učitelje DPS v tujini

Seminarje v Sloveniji (štiri- ali večdnevne) je za učitelje DPS v tujini vsako leto v času velikonočnih šolskih počitnic organiziral ZRSŠ. Seminar je vsako leto potekal v drugi slovenski regiji, saj sta bila tudi izbor kraja in bivanje v njem del spopolnjevanja. Poleg strokovnih predavanj in dela v pedagoških delavnicah so učitelji spoznavali kulturno-zgodovinske in naravne značilnosti določene regije in obiskali gledališke kulturne prireditve (drama, opera). Poleg tega so imeli učitelji možnost za neformalno druženje s kolegi. Slednje je prav tako zelo pomembno za njihovo delo in morebitno sodelovanje med oddelki DPS po različnih državah, saj stiki na daljavo nikoli niso povsem enakovredni osebnim stikom in pogovorom.

V letu 2009, ko smo na ZRSŠ pripravljali portfolijo za DPS v tujini, prenavljali učni načrt in učitelje usmerjali v načrtovanje in spremljanje DPS, smo večdnevne seminarje organizirali tudi dvakrat letno. V primeru pomembnih novosti na področju DPS, izrednih potreb ali pa priprav novih gradiv (npr. listovnika za DPS) smo organizirali dodatna srečanja z učitelji v Sloveniji. Želeli smo, da so vključeni v vsebinski in izvedbeni del nalog.

Udeleženci seminarja so imeli vedno priložnost napisati svojo refleksijo v vprašalnik in jo ustno predstaviti. Mnogi učitelji so se prostovoljno še pozneje oglasili in poročali o svojem doživljanju seminarja. Navajam dva primera:

- »Oglašam se z nekajdnevno zamudo, ampak mislim, da ni prepozno. Želim pohvaliti seminar. Spet je bilo veliko koristnega, poleg tega pa je imel letos, po izjavi vseh nas, seminar še neko posebno emocionalno vrednost. Bilo nam je lepo, vsi smo se dobro počutili, pa še veliko pridobili. Boljše kombinacije si ne moreš želeli.« (Metka)
- »Mogoče boste rekli, da je veliko časa že, odkar smo se razšli iz Solčave, pa vseeno, še vedno v meni živijo slike, dogodki in 'skrivnostna pedagoška sporočila', ki si jih medsebojno pošiljamo pri delu z Vami in s tistimi, ki bi jih lahko imenovala za čarovnike, in osvojijo nas, vnamejo željo in se potem podamo v, skoraj bi rekla, prenovljen pouk! Res je to največja sreča pri skupnem delu, čeprav sem to na nek način slutila med potjo v Solčavo!

Hvala Vam za Vaš trud, prepričani bodite, da je to veliko za nas in da seminar zmeraj najde plodna tla, živi v več variantah pri delu slehernega izmed nas.

Vidim, da so tudi drugi vzhičeni nad skupnim delom in da so dobili zadosti energije, ki jih bo nosila skozi nove izzive. Še enkrat, HVALA Vam za delovno in prijetno vzdušje in veliko novih izkušenj!« (Vera)

4.3 Strokovni seminarji za učitelje sobotnih šol slovenščine v sobotnih šolah na drugih celinah

Z letom 1994 se je področje dejavnosti za svetovalca za opazovano področje na ZRSŠ še razširilo. Začeli smo organizirati tudi seminarje za učiteljice in učitelje slovenščine in drugih predmetov v slovenščini v sobotnih šolah na drugih celinah, zlasti v Argentini, Avstraliji, ZDA in Kanadi. Ti seminarji so bili projektno zasnovani. Najprej so se jih udeležili učitelji in učiteljice iz Argentine, z leti so se jim pridružili tudi učitelji iz drugih južnoameriških držav. Ta projekt celostnega spopolnjevanja učiteljev izpod Južnega križa je prvi začel spodbujati in podpirati dr. Peter Vencelj, takratni minister za Slovence v zamejstvu in po svetu. Zelo si je prizadeval, da bi slovenska država vsaj delno nadoknadila zamujeno in poskrbela za do takrat zapostavljeno skupino Slovencev.

Na ZRSŠ smo pripravljali ločene seminarje za učitelje, ki so na spopolnjevanje v Slovenijo prihajali z drugih celin, in to s severne poloble ter posebej za tiste z južne poloble. Razlog je bil v dejstvu, da smo upoštevali čas 'velikih' šolskih počitnic

na severni oz. južni polobli. Seminarji za omenjeni skupini so izmenjaje potekali vsako drugo leto. Za udeležence iz Argentine, Avstralije, Urugvaja, včasih tudi iz drugih južnoameriških držav, so potekali v januarju/februarju in trajali od dva do tri tedne, za učitelje s severne poloble (ZDA, Kanada) pa so bili nekaj dni krajši in so potekali v avgustu.

Program seminarja smo vedno prilagajali ciljni skupini. Učitelji, ki so poučevali na drugih celinah, niso bili vedno učitelji po osnovnem poklicu. Seveda je med njimi bilo tudi nekaj poklicnih pedagogov, toda mnogi so v svojem življenju opravljali različne druge poklice in so svoje znanje slovenščine, poznavanje slovenskega izročila, predvsem pa globoko spoštovanje do Slovenije in slovenstva z ljubeznijo in brezplačno podarjali novim generacijam pri pouku v sobotnih šolah. Slednje velja zlasti za argentinsko skupino. Mnogi učitelji v sobotnih šolah so in še zdaj opravljajo različne druge poklice (pravniške, tehniške, so glasbeniki, operni pevci, ekonomisti in podobno). Več o tem bodo v svojih referatih povedali sami učitelji in učiteljice sobotnih šol iz Argentine, iz Buenos Airesa in Mendoze (glej pričevanja učiteljev v pričujočem e-zborniku 2021). S poučevanjem slovenščine so začeli že prastarši in starši teh zagnanih ljudi. Danes njihovo delo nadaljujejo njihovi potomci 3. in 4. generacije. Poleg brezplačnega poučevanja so v to delo vlagali in še vlagajo tudi lastna materialna sredstva (nakup različnih gradiv za pouk). Delno pomoč so pred letom 1990 dobivali v obliki učbenikov in leposlovja iz slovenskega zamejstva – od celovške Mohorjeve družbe in od Slovencev z avstrijske Koroške, iz Trsta, iz Slovenije pa uradno ničesar.

Slika 3: Seminar za učitelje, učiteljice in ravnateljice sobotnih šol iz Argentine (foto: arhiv avtorice).

Z osamosvojitvijo Republike Slovenije je nastopilo novo obdobje. Leta 1994 so bili v Slovenijo na strokovni seminar povabljeni učitelji in učiteljice iz Argentine. Tokrat so prve prišle ravnateljice sobotnih šol slovenščine in drugih predmetov v slovenskem jeziku. Ta, zanje prvi seminar v Sloveniji je potekal v Dolenjskih Toplicah. Prvo srečanje je bilo za njih in za nas, tudi zame kot voditeljico seminarja ter za izvajalce programa, zelo pomembno in poučno. Začeli smo se podrobneje pogovarjati o potrebah na področju izobraževalnega dela v sobotnih šolah, njim pa smo poleg predavanj, pedagoških delavnic, hospitacij v Poletni šoli slovenščine v Sloveniji pokazali in podarili slovenske učbenike za pouk predmetov, ki jih oni poučujejo v sobotnih šolah (slovenščina, slovensko leposlovje, zgodovina in geografija slovenskega nacionalnega ozemlja, verouk na osnovnošolski in srednješolski ravni). Skupaj smo obiskali nekatere slovenske šole in hospitalirali pri urah omenjenih predmetov ipd. Udeležence smo popeljali širše po Sloveniji – v kraje, ki so jih želeli obiskati oni sami ali katerih obisk smo predlagali mi in so bili zanje zanimivi. Prav tako smo jim ponudili možnost samostojnega raziskovanja kraja, v katerem je potekal seminar. Naj poudarim, da je del seminarja (navadno en teden) potekal vsakokrat v drugi slovenski regiji, del pa v Ljubljani (en teden), preostale dni pa ob tako imenovanem raziskovanju Slovenije. Seveda smo udeležence popeljali tudi v zamejstvo, k Slovincem v Benečijo, Julijsko krajino, na avstrijsko Koroško, Madžarsko in k slovenski skupnosti na Hrvaško. Skupaj smo obiskali kraje, v katerih ležijo premnoge slovenske in druge nedolžne žrtve poveljnih pobojev, žrtve komunistične revolucije, v Kočevski rog in druge kraje.

Slika 4: Uvodna pedagoška delavnica, uvod v Seminar za učiteljice in učitelje sobotnih šol v Argentini, Portorož 2007 (foto: arhiv avtorice).

Udeleženke in udeleženci so na listič zapisali mesto, trg, kraj oz. vas, od koder prihajajo njihovi stari starši ali starši. Tako so se na zanimiv način predstavili in medsebojno spoznavali.

Slika 5: Utrinek s Seminarja za učiteljice in učitelje sobotnih šol v Argentini, Portorož 2007 (foto: arhiv avtorice).

Udeleženci so s seminarjev odhajali zadovoljni. Vsako leto smo v program dodajali nove vsebine, ki so jih zanimale in so bile potrebne za njihovo delo v sobotnih šolah. Z leti smo postajali drug do drugega bolj zaupljivi, bolje smo se poznali in smo se tudi obojestransko več (na)učili.

Po pogovorih na seminarju v Sloveniji smo z vabilom za naslednji seminar potencialnim udeležencem vedno posredovali še vprašalnik, s katerim smo želeli dodatno izvedeti, kaj bi jih posebej zanimalo, kaj bi potrebovali za svoje učence, kateri predmet poučujejo, koliko stare učence, kakšno znanje slovenščine imajo ti učenci, katere knjige oz. periodiko bi želeli spoznati, dobiti, kaj bi želeli videti v Sloveniji ipd. Zanimalo nas je tudi, kaj so po izobrazbi, če niso poklicni učitelji, katere so posebnosti slovenske skupnosti, v kateri so aktivni ... Tako smo dobili boljšo predstavbo o tem, kakšna naj bosta vsebina in način dela z udeleženci naslednjega seminarja.

Po prejemu prijav in izpolnjenih vprašalnikov smo se lotili priprave programa. Tudi po izvedbi seminarja za učitelje in učiteljice slovenščine in drugih predmetov v slovenščini leta 2009 smo udeležence povabili, da bi naredili samorefleksijo o podani vsebini seminarja in metodah dela, ki smo jih uporabili. Svoj odmev so podali ustno in pisno. Slednje smo strnili v zapis (Priloga 1).

4.4 Slovenščina za Slovence v evropskih šolah

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo so se pokazale dodatne potrebe po organizaciji pouka za otroke Slovencev, ki so bili napoteni na delo v različne evropske institucije v EU, najprej v Bruselj, pozneje tudi v druge države oz. mesta po EU. Slovenskim otrokom je bilo treba zagotoviti pouk materinščine v okviru evropske šole v Bruslju. Ta postopek je stekel relativno hitro. Šolsko ministrstvo je razpisalo delovno mesto za učitelja slovenščine v evropski šoli. Na ZRSŠ smo za izbrane učitelje pripravili seminar oz. strokovne priprave za to delo v tujini (o razpisu ter o pripravi učitelja smo že pisali v posebnem poglavju). V začetku sta bila v Bruselj uradno napotena dva učitelja slovenščine, ki sta poučevala slovenščino na razredni in predmetni stopnji. Slovenščina je bila učni predmet v predmetniku evropske šole.

»Evropska šola s svojo naravnanoostjo učencem omogoča ohranjanje lastne kulturne identitete, zagotavlja doseganje visoke funkcionalne pismenosti v materinščini in tujih jezikih, hkrati pa spodbuja medkulturnost, strpnost in večjezičnost, kar so temelji sobivanja v sodobni družbi.« (Evropske šole, b. d.)

5 Dopolnilne dejavnosti ob pouku

5.1 Poletna šola slovenščine za otroke in mladostnike slovenskega porekla, ki živijo v tujini

Poletna šola slovenščine za potomce Slovencev, ki živijo v tujini, je bila obsežen projekt. Kot svetovalka za DPS v tujini sem uspešno poskrbela za vključitev v Poletno šolo za več kot 1000 otrok in mladostnikov, ki so si v domovino svojih staršev prišli nabirati znanje slovenščine.

5.1.1 Kaj je Poletna šola slovenščine?

Poletna šola slovenščine v Sloveniji je stičišče nosilcev prvin slovenske kulture in kulture okolja, v katerem živijo potomci Slovencev po svetu. To je organizirana oblika učenja slovenščine in spoznavanja kulture porekla, namenjena otrokom in mladostnikom med 7. in 17. letom, ki živijo v tujini. Potekala je v času poletnih počitnic, in sicer v juliju in avgustu, ko ima večina učencev DPS v tujini redne počitnice v tamkajšnji obvezni šoli. Izvajala se je od leta 1991.⁸ Financiralo jo je šolsko ministrstvo, organiziral pa Zavod RS za šolstvo. Vsako leto je potekala v drugem delu Slovenije oz. v drugi slovenski regiji. Udeležencem smo želeli pokazati zanimivosti in značilnosti širšega slovenskega okolja. Udeležencev je bilo veliko, med 65 in 100, prihajali so skoraj iz vseh evropskih držav.

V prvih letih, ko se je v Poletno šolo slovenščine prijavilo do 50 udeležencev, sem vsakemu otroku poiskala vrstnika pri slovenski družini v kraju, kjer je šola potekala. V gostiteljski družini je otrok lahko 14 dni govoril slovensko z vrstnikom ter z drugimi družinskimi člani in prijatelji. To, kar se je v dopoldanskem času učil pri pouku slovenščine, je v popoldanskem času takoj lahko uporabil v konkretni življenjski situaciji. To je bil najboljši program, toda ... Po nekaj letih se je število udeležencev Poletne šole povečalo (med 65 in 100). Toliko gostiteljskih družin je bilo težko najti, zato smo k družinam namestili le določeno število otrok, ostale pa smo nameščali v šolske domove ter programu poučevanja slovenščine dodali številne popoldanske dejavnosti.

5.1.2 Program Poletne šole

Program poletne šole je tako dobil dva dopolnjevalna programa: dopoldanskega, ki je bil namenjen organiziranemu učenju slovenščine, ter popoldanskega in večernega. Vsebine in metode dela z udeleženci so bile pestre, otroci so spoznavali geografsko okolje, kulturne, zgodovinske, etnološke in druge znamenitosti regije, v kateri je potekala šola. Vse smo popestrili s športnimi, družabnimi in razvedrilnimi dejavnostmi. Program smo vedno zaključili s kulturno prireditvijo, na kateri so nastopili prav vsi udeleženci Poletne šole. Na izvirni, zanimiv, igriv in zabaven način smo staršem v slovenščini predstavili, kaj vse so se otroci (na)učili, spoznavali oziroma doživljali.

Poletna šola slovenščine Informacija za starše	Poletna šola slovenščine Informacija za starše	Poletna šola slovenščine Informacija za starše
Flosarstvo je doma na Ljubnem že stoletja Flosarski bal - etnografska povorka 	Ljubno ob Savinji je najlepši kraj v Zgornji Savinjski dolini in je najbolj znan po splavarstvu. Učenci pa bodo spoznali še Logarsko dolino, Robanov Kot, Savinjski gaj, katedralo v Gornjem Gradu... 	ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ŠOLSTVO v sodelovanju z OSNOVNO ŠOLO LJUBNO OB SAVINJI Ljubno ob Savinji organizirata POLETNO ŠOLO SLOVENŠČINE Več jezikov znaš, več veljaš.
Kdaj? od 24. julija do 7. avgusta 2010 Prijavijo se lahko otroci od 7. do 17. leta Prijavnice in vloge za brezplačno udeležbo na Poletni šoli slovenščine pošljite do 30. maja 2010 na Osnovno šolo Ljubno ob Savinji Cesta v Rastke 10 3333 Ljubno ob Savinji ali po e-pošti: rajko.pintar@guest.arnes.si Poletno šolo slovenščine financira Ministrstvo za šolstvo in šport.	Kje? Osnovna šola Ljubno ob Savinji Cesta v Rastke 10 3333 Ljubno ob Savinji Tel.: 00386 (0)3 839 15 70, 83915 82 E-pošta: rajko.pintar@guest.arnes.si Namestitev bo pri vrstnikih in v tukajšnjih turističnih kapacitetah.	Program Poletne šole slovenščine vključuje: • dopoldanski pouk od 9.00 do 12.30 • popoldanske dejavnosti po 15.00 uri: - športno-rekreacijske, - kulturno-zgodovinske, - naravno-geografske ter - ogledi turističnih zanimivosti Zgornje Savinjske doline

Sliki 6a in 6b: Povabilo na Poletno šolo slovenskega jezika (foto: arhiv avtorice).

Udeleženci Poletne šole slovenščine so prihajali iz slovenskih ter vedno pogosteje tudi iz nacionalno in jezikovno mešanih družin. Veliko teh otrok se je slovenščino učilo tudi pri dopolnilnem pouku slovenščine v tujini in so to znanje dopolnjevali še v Poletni šoli.

5.1.3 Zakaj je Poletna šola pomembna za otroke in mladostnike?

Poletna šola veliko prispeva k identifikaciji s slovenskim okoljem oz. državo porekla. Otroci prinašajo v skupino tudi posebnosti svojega življenjskega okolja. Vse te informacije primerjajo, dopolnjujejo in s tem oblikujejo svoja stališča do Slovenije in drugih držav, njihovih pripadnikov oziroma svojih vrstnikov. Prvine slovenske kulture primerjajo z drugimi in v interakciji z vrstniki objektivizirajo svoje sodbe do drugih in drugačnih ter do sebe. Kulturni dialog med udeleženci je izjemno pomemben.

Vsak otrok je s seboj prinesel kulturne prvine iz svojega življenjskega okolja in jih lahko primerjal s slovenskimi. Ta stik je doživljal in predeloval po svoje. Tudi s seboj je odnesel le tisto, kar je zmogel ali mu je največ pomenilo. Zlasti prijetna doživetja so bila pomembna. Doživetja so močno vplivala na zbrane informacije o Sloveniji, državi porekla svojih prednikov.

V stiku z vrstniki je imel otrok priložnost razmišljati o sebi, lastni identiteti, ki je močno povezana z družino, njeno vzgojo in šolo. To je bila lepa priložnost za istovetenje z vrstniki, skupino in narodom. Veliko tega se je v mladega človeka vtisnilo z besednimi sporočili in dejanji v nebesednem stiku. Otroci in mladostniki so črpali iz slovenskega okolja simbole, norme, vrednote in druga sporočila. (Motik, 1995)

Med udeleženci iz različnih držav so se spletle osebne vezi. Mnogi so izrazili željo po ponovnem srečanju v Sloveniji ali v svojih državah.

Vloga učiteljev, vzgojiteljev v Poletni šoli slovenščine oziroma učiteljev v vseh šolah nasploh je izjemnega pomena. Koliko so bili ti uspešni pri svojem delu, vedno pokaže prihodnost. Odmevi posameznikov (pogovori z njimi, pisna sporočila in občasna naključna srečanja z bivšimi udeleženci), ki so danes že odrasli ljudje, povedo, da je bila mnogokrat prav Poletna šola slovenščine odločilna pri njihovi identifikaciji s slovenstvom v širšem pomenu besede in tudi pri ohranjanju trajnih stikov z vrstniki v Sloveniji ali z vrstniki Slovenci v različnih državah.

5.2 Šola v naravi, strokovne ekskurzije z udeleženci DPS iz tujine v Slovenijo

Za razliko od Poletne šole slovenščine, ki smo jo izvajali vsako leto po 14 dni v juliju in avgustu, je šola v naravi potekala med šolskim letom, in to v času, ko so imeli učenci v tujini šolske počitnice v obvezni šoli. V nekaterih primerih se je tudi ta dejavnost izvajala v poletnih počitnicah. Na ZRSŠ smo oblikovali Merila in navodila za dejavnosti ob DPS v tujini,⁹ ki so bila učiteljem v pomoč pri organizaciji šole v naravi in obenem vodilo v vsebinskem oz. strokovnem smislu. Pri tem je mišljeno povezovanje oddelka DPS v tujini s šolo v Sloveniji, s katero je učitelj, ki je otroke pripeljal na večdnevno bivanje, prej navezal stike. Navadno so bile to šole, iz katerih so ti učitelji odšli na delo v tujino, zato so dobro poznali okolje, v katero bodo pripeljali svoje učence. Poznali so tudi sodelavce, ki so jim zaupali in s katerimi so lahko ustvarjalno izvajali večdnevni program na obiskani šoli. Takšni obiski so potekali v času jesenskih ali velikonočnih počitnic, v času, ko se te niso prekrivale.

Obiski v Sloveniji in bivanja učencev DPS iz tujine so imeli pomemben učinek, saj so se otroci oziroma vrstniki družili, se spoznavali in govorili slovensko v vsakdanjih situacijah. Poslušali so tudi pouk drugih predmetov v slovenščini ter tako pridobivali slovensko besedišče s področja različnih učnih predmetov. Nekatere starše in njihove otroke je takšno zbliževanje opogumilo, da so svoje otroke pozneje poslali tudi na študij v Slovenijo.

6 Spletna stran DPS – stičišče

Vse, kar smo počeli na predstavljenem področju, smo od leta 2006 vgradili v spletno stran, poimenovano Stičišče. To spletno stran smo ustvarili oz. oblikovali v sodelovanju z učitelji DPS in sobotnih šol iz Kanade in ZDA ter DPS iz evropskih držav.¹⁰ Več o Stičišču in ciljih, ki smo jim sledili, pojasnimo v nadaljevanju. Spodnje sporočilo smo pred vzpostavitvijo strani posredovali vsem učiteljem DPS, potencialnim obiskovalcem spletne strani.

6.1 Zakaj Stičišče?

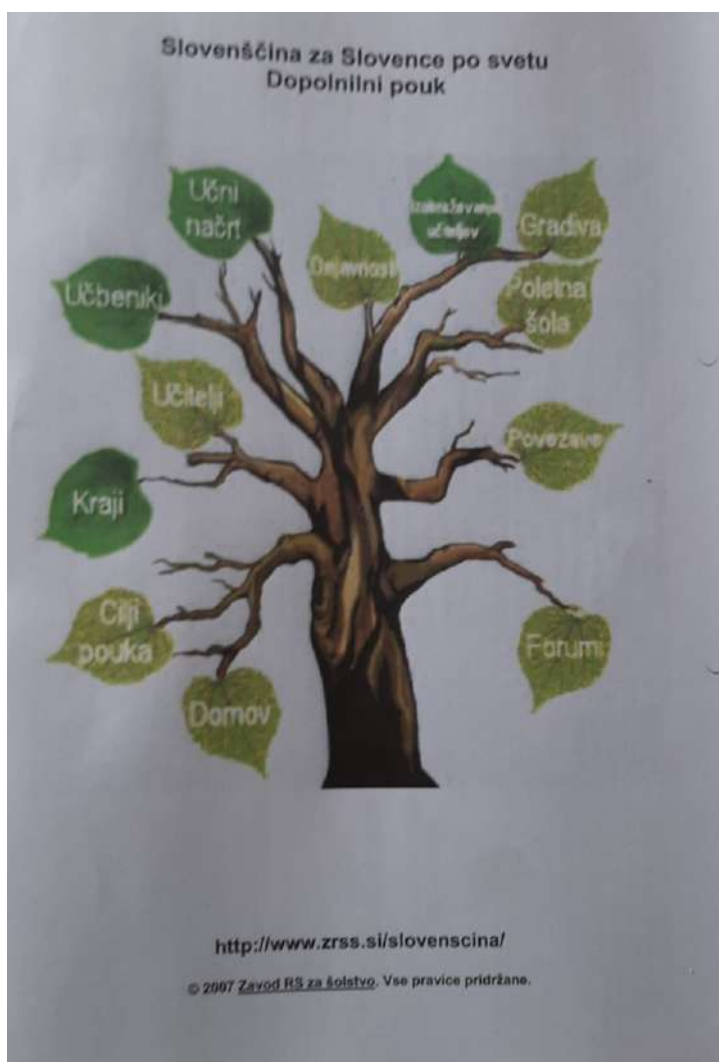
Zunaj Slovenije živi približno 500.000 Slovencev in njihovih potomcev. Skrb za Slovence v zamejstvu in po svetu oziroma skrb za ohranitev jezika in kulture zlasti med mladimi je ena izmed prednostnih nalog države Slovenije. V Evropi je dopolnilni pouk slovenščine in slovenščina v evropskih šolah, v prekomorskih državah pa se slovenščina ohranja v tako imenovanih sobotnih 'šolah'. (Stičišče, osebni arhiv)

Vsi, ki si v sobotnih 'šolah' po svetu prizadevajo otrokom, mladim, pa tudi starejšim približati kulturo in jezik porekla, delujejo več ali manj samostojno. Svoje delo opravljajo v večini krajev povsem prostovoljno in z veliko navdušenja, in to po napornem vsakdanjem rednem delu. Zato nimajo veliko prostega časa za iskanje informacij o dogajanju v drugih slovenskih sobotnih šolah po svetu. Razdalje med njimi so velike, kar jim onemogoča osebne stike.

Prav to je eden izmed pomembnih razlogov, da smo na Zavodu Republike Slovenije za šolstvo začeli z dejavnostmi za povezavo vseh slovenskih šolskih centrov oziroma sobotnih 'šol' po svetu; v ZDA, Kanadi, Južni Ameriki, Avstraliji in seveda v Evropi.

Na Zavodu Republike Slovenije za šolstvo načrtujemo povezavo na spletni strani <http://www.zrss.si/slovenscina>, ki bi bila namenjena vsem Slovencem po svetu. Spletno stran smo poimenovali »Stičišče«.

Več o tem, kaj so lahko obiskovalci spletne strani Stičišče tam našli, je zapisano v Prilogi 2.

Slika 7: Logotip/shema: Stičišče, postavljeno na ZRSŠ 2006 (foto: arhiv avtorice).

7 Obveščanje javnosti o dogajanju na področju DPS

O vseh dejavnostih, ki smo jih predstavili, smo redno obveščali slovensko strokovno in splošno javnost. Po zaključku vsakega dogodka (seminar, Poletna šola slovenščine, šola v naravi, priprava novih učiteljev DPS v tujini, prihod slovenskih učencev DPS v šolo v naravi v Sloveniji, izid učbenika ali drugega gradiva ...) smo o tem poročali individualno oz. je to predstavil svetovalec za področje DPS v radijskih oddajah Slovencem po svetu. Novinarji so mnoge informacije s tega področja pridobivali tudi na novinarskih konferencah, v intervjujih s svetovalcem na ZRSŠ ali na šolskem ministrstvu, pa tudi neposredno z udeleženci seminarjev, z učitelji. Pogosto so v teh oddajah govorili tudi otroci, učenci in mladostniki, ki so se udeleževali Poletnih šol slovenščine, šole v naravi ali pa so bili deležni pouka v slovenski šoli v Sloveniji. Oddaje za Slovence po svetu so predvajali in jih še vedno predvajajo na radiu Ognjišče, RTV SLO 1, na regionalnih radijskih in TV-postajah, v katerih poročajo o dogajanju na tem vzgojno-izobraževalnem področju.¹¹ Prav tako lahko o teh vsebinah beremo tudi v strokovnih revijah, ki jih izdaja ZRSŠ: Slovenščina v šoli, Zgodovina v šoli, Geografija v šoli, Vzgoja in

izobraževanje. Tudi revija Vzgoja, ki jo izdaja Društvo katoliških pedagogov Slovenije, razpolaga z nekaj tovrstnimi prispevki. Informacij o DPS ne manjka niti v različnih drugih pisnih in govornih medijih.

8 Zaključek

Namen DPS z otroki, učenci, mladostniki in tudi z odraslimi potomci Slovencev po svetu je ohranjati slovenstvo. Učitelji pri pouku in vseh spremljajočih dejavnostih spodbujajo ljubezen do domovine Slovenije. Udeležencem s prijaznim, toda organiziranim ter optimalno načrtovanim poukom posredujejo prvine slovenske kulture in jih učijo slovenščino. Mladim pomagajo, da ozaveščajo pomen ohranitve samobitnosti in ljubezni do slovenščine in slovenskega kulturnega izročila, da bi bili enakovredni v družbi vrstnikov v državi, v kateri trenutno živijo. Veselje in zagnanost pri tem delu se je pri učiteljih in tudi učencih okrepila z vstopom Slovenije v EU, saj je slovenščina postala eden izmed uradnih jezikov v EU. Prav tako je slovenščina kot predmet dostopna tudi pri pouku v evropskih šolah oz. je umeščena tudi v predmetih teh šol. To je dodatna pot, po kateri se po svetu ohranjata slovenščina in slovenska kultura.

Zadovoljna in srečna sem, da sem imela priložnost zasnovati in utrjevati sistemske rešitve na tem področju. To je razlog, da bom na koncu prispevka izrazila tudi osebne občutke.

Vse dejavnosti sem opravljala zelo odgovorno, predvsem pa z veliko ljubeznijo in srčnostjo. Nikoli nisem obstala ob prvi oviri, naj je ta bila človeška ali tehnična ali ... Vedno sem imela pred očmi in v mislih naslovnike, za katere sem pripravljala določen projekt, nalogo, vsebino, operativno dejavnost. To mi je dajalo moč. Med učenci in njihovimi starši ter med učiteljicami in učitelji sem srečala čudovite, požrtvovalne in prijazne ljudi. Ob vsem, kar sem zanje z navdušenjem pripravljala, pa naj so to seminarji, Poletne šole slovenščine, hospitacije v vrtcih in šolah itn., sem vedno dobivala lepe in navdušujoče odzive, pohvale in zahvale. Tudi to me je še bolj spodbujalo in navduševalo. Ob vseh teh ljudeh sem tudi sama osebnostno in poklicno rasla. V spominu sem ohranila mnogo čudovitih zgodb, ki jih ne morem pozabiti. Mnoge od njih presegajo razum, ker so pretkane s čustvi in prvinami srčne kulture. Vse so ustvarjali ljudje v prijaznih stikih z menoj in drugimi, ki želijo ohranjati slovenski jezik, kulturo in identiteto, kar nas je povezovalo v delo za skupno dobro.

Na tem mestu bom izpostavila le en takšen dogodek. Zgodil se je v razredu neke novomeške osnovne šole, v kateri sem za skupino učiteljic in učiteljev sobotnih šol slovenščine in drugih predmetov iz Argentine in Avstralije organizirala hospitacijo.

140

8.1 Hospitacija pri učni uri glasbe

»Učiteljica glasbe je uro odlično opravila. Učenci so bili aktivni in pri pouku izražali navdušenje. Pred koncem ure, ko smo imeli predviden čas za pogovor, sem učence in njihovo učiteljico pohvalila. Res sem uživala pri uri. Mimogrede sem učence vprašala, če vedo, kdo smo mi, kdo so ljudje, ki so jih opazovali pri pouku, ki so spremljali njihovo učno uro glasbene vzgoje. Niso vedeli, zato sem jih povabila, naj jih sami vprašajo. In zgodilo se je. Ko so slišali, da so to Slovenci, pa še učitelji iz daljne Argentine in Avstralije, so samo ostrmeli. Razvil se je živahen pogovor. Čas se je počasi iztekal, zato sem se sama ponovno vključila v pogovor. Učencem sem povedala, da so med nami učitelji različnih predmetov, da pa je tudi eden, ki ni le učitelj glasbe v slovenski skupnosti v Buenos Airesu, ampak je tudi študent na argentinski univerzi in študira solo petje, je bodoči operni pevec, toda že sedaj poje v operni hiši Teatro Colón. Vprašala sem učence, če bi ga radi slišali. »Seveda!« so zavpili vsi v en glas in prosili, da bi kaj zapel. Ni bilo treba dolgo čakati, razvnel se je čudovit glas takrat še zelo mladega in obetajočega bas baritonista Luke Debevca Mayerja. Zapel je arijo iz neke opere, danes ne vem več, iz katere. Med petjem je bilo ure konec in s hodnika se je zaslišalo zvonjenje. Vsi učenci so mirno poslušali in strmeli v pevca, medtem pa so se vrata učilnice tiho odpirala. Pred vrati je bil učenec iz nekega drugega razreda, tu je obstal in prisluhnil petju. Za njim pa je nastal velikanski 'grozd' vrstnikov, ki so obnemeli ob poslušanju operne arije. Na hodniku je vladala popolna tišina, čeprav je bil odmor.«

Vsako delo, ki ga človek opravlja z veseljem (jaz sem ga), ni le enosmeren proces. Podajanje informacij in znanj vedno poteka v obe smeri in tako se ljudje medsebojno učimo in bogatimo. Zame je bila to velika sreča. Ljudje, s katerimi sem prihajala v stik, so bili ne le razumniki, to so bili ljudje z bogato srčno kulturo, čuteči, veseli, to so bili ljudje, prežeti tudi z duhovnostjo. Vse to me je pri njih navduševalo in mi dalo notranjo moč in še večje navdušenje nad vsem, kar sem profesionalno počela. Moje delo je bil tudi moj konjiček. Čeprav sem danes upokojena, na vzgojno-izobraževalnem področju prostovoljno delujem še naprej – v Društvu katoliških pedagogov Slovenije – in ob tem res uživam.

Mednarodna konferenca, ki nosi zgovoren naslov Vzgoja za ljubezen do domovine in države, je za vse udeležence, ki prihajajo iz tujine, samoumevna dimenzija njihovega dela z mladimi in drugimi potomci Slovencev po svetu. Ni jih treba posebej usmerjati, da bi tako delovali, oni to tudi živijo. Želim si in srčno upam, da bo to nekoč postalo samoumevno na vseh šolah in v vrtcih tudi znotraj naše lepe dežele Slovenije.

9 Viri in literatura

- Čok, Lucija idr. (1992): *Iz prakse za prakso. Prispevki k didaktični prenovi materinščine za otroke Slovencev v tujini*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Donaj, Vladimir (2007): *Dober dan, slovenščina*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Donaj, Vladimir; Klepac, Marjanca (2005): *Slovenščina skozi letne čase: gradivo za začetni pouk slovenskega jezika in kulture v tujini. Pomlad in poletje*. Soavtorstvo: Dragica Motik. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Dopolnilni pouk (b. d.). Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 4. 10. 2021 s spletne strani: <https://www.zrss.si/mednarodno-sodelovanje/slovinci-izven-meja/slovinci-po-svetu-sticisce/dopolnilni-pouk/>.
- Evropske šole (b. d.). Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 22. 10. 2021 s spletne strani: <https://www.zrss.si/mednarodno-sodelovanje/slovinci-izven-meja/slovinci-po-svetu-sticisce/evropske-sole/>.
- Holc, Nada; Motik, Dragica; Steiner, Melita (2009a): *Portfolio za dopolnilni pouk slovenščine v tujini. Za starejše učence – nemško govorno področje*. Priročnik. Jezik: slovenski, nemški. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Holc, Nada; Motik, Dragica; Steiner, Melita (2009b): *Portfolio za dopolnilni pouk slovenščine v tujini. Za starejše učence – hrvaško govorno področje*. Priročnik. Jezik: slovenski, hrvaški. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Holc, Nada; Motik, Dragica; Steiner, Melita (2009c): *Portfolio za dopolnilni pouk slovenščine v tujini. Za mlajše učence – nemško govorno področje*. Priročnik. Jezik: slovenski, nemški. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Holc, Nada; Motik, Dragica; Steiner, Melita (2009d): *Portfolio za dopolnilni pouk slovenščine v tujini. Za mlajše učence – hrvaško govorno področje*. Priročnik. Jezik: slovenski, hrvaški. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Klepac, Marjanca; Pogač, Slavka (1999): *Slovenščina skozi letne čase: gradivo za začetni pouk slovenskega jezika in kulture v tujini. Jesen*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Križaj Ortar, Martina; Motik, Dragica (1998): *Učni načrt za pouk slovenskega jezika in kulture s slovenskimi otroki v tujini*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Mednarodno sodelovanje (b. d.). Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 22. 10. 2021 s spletne strani: <https://arhiv.zrss.si/mednarodno-sodelovanje/slovinci-izven-meja>.
- Motik, Dragica (1994): *Ustvarjamo in bogatimo se ob igri* (2. ponatis). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Motik, Dragica (1995): Bili so naši gostje. Slovenski otroci iz tujine so obiskali Slovenijo in se udeležili šole v naravi s tečajem slovenskega jezika. *Otrok in družina*, 7–8, str. 22–23.
- Motik, Dragica (ur.) (1992): *Učni načrt za pouk maternega jezika in kulture v tujini: 2. in 3. jezikovna raven*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.
- Motik, Dragica idr. (2016): *Učni načrt za dopolnilni pouk slovenščine v tujini*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Motik, Dragica; Steiner, Melita (2016): Uvod v dopolnilni pouk slovenščine za Slovence in njihove potomce v tujini – predstavitev področja. V: Mihaela Knez idr.: *Učni načrt. Dopolnilni pouk slovenščine v tujini* (str. 5–10). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 15. 10. 2021 s spletne strani: <https://www.zrss.si/pdf/Ucni-nacrt-dopolnilni-pouk-slovenscine.pdf>.
- Motik, Dragica; Steiner, Melita idr. (2002): *Slovenščina in slovenska kultura v zdomstvu: prizadevanja za ohranitev slovenskega jezika in kulture med Slovenci v tujini*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Načrt vzgojno-izobraževalnega dela v slovenskem jeziku z otroki jugoslovanskih državljanov, začasno zaposlenih v tujini, v osnovnošolskem obdobju* (1987). Strokovni svet RS za vzgojo in izobraževanje.
- Pogač, Slavka; Klepac, Marjanca (1997): *Slovenščina skozi letne čase: gradivo za začetni pouk slovenskega jezika in kulture v tujini. Zima*. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport.
- Stičišče, spletna stran. Shema. *Osebni arhiv* (dostop je bil na povezavi: <http://www.zrss.si/slovenscina/>).
- Učbeniki in učna gradiva (b. d.). Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 4. 10. 2021 s spletne strani: <https://www.zrss.si/mednarodno-sodelovanje/slovinci-izven-meja/slovinci-po-svetu-sticisce/dopolnilni-pouk/ucbeniki-in-ucna-gradiva/>.
- Ustava Republike Slovenije (1991). *Uradni list RS*, št. 33/91 (28. 12. 1991).

Vučajnk, Tatjana; Upale, Barbara (2010): *Poigrajmo se slovensko (Učbenik za poučevanje slovenščine kot tujega jezika – za učence od 7. do 10. leta starosti, ki prihajajo iz neslovensko govorečega okolja)*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Zakon o osnovni šoli (2006). *Uradni list RS*, št. 81/06 (31. 7. 2006).

9 Opombe

¹ Različno poimenovanje v posameznih obdobjih: <https://www.gov.si/drzavni-organi/ministrstva/ministrstvo-za-izobrazevanje-znanost-in-sport/o-ministrstvu>.

² Poleg projektov, povezanih z DPS v tujini in sobotnimi šolami slovenščine na drugih celinah, je avtorica tega prispevka delovala tudi na drugih področjih oz. projektih, ki jih je zasnovala in izvajala: projekt vključevanja medkulturnega dialoga v slovenskih šolah, projekt mednarodne šolske povezave in izmenjave učencev, večtedenske izmenjave slovenskih učiteljev z učitelji iz Švice, Avstrije, Nemčije in Švedske. Sodelovala je tudi v več projektih v Evropski uniji: Comenius, Socrates in drugi.

³ Naslednje izdaje učnega načrta za DPS v tujini:

- Načrt vzgojno-izobraževalnega dela v slovenskem jeziku z otroki jugoslovanskih državljanov, začasno zaposlenih v tujini, v osnovnošolskem obdobju, Strokovni svet RS za vzgojo in izobraževanje, marec 1987.
- Učni načrt za pouk maternega jezika in kulture v tujini, 2. in tretja jezikovna raven, Strokovni svet RS za vzgojo in izobraževanje, april 1992.
- Učni načrt za pouk maternega jezika in kulture v tujini, ZRSŠ, 1998.
- Učni načrt za pouk maternega jezika in kulture v tujini, ZRSŠ, 2016.

⁴ Vsi ti učbeniki, ki so jih napisali učitelji zdomskih otrok, so postali zelo iskani tudi pri drugih ciljnih skupinah, zlasti pri zamejcih na avstrijskem Koroškem, pri slovenski manjšini v Italiji in na Madžarskem. Prav tako so bili tudi zelo dobrodošli v Sloveniji pri poučevanju učencev beguncev, ki so v 90. letih prejšnjega stoletja pribežali s Hrvaške in iz BiH, ki ju je prizadela vojna, ter pozneje tudi pri drugih migrantskih skupinah učencev. Prav te učbenike smo pozneje večkrat natisnili, ker so zanje prosile slovenske šole v zamejstvu in po šolah v Sloveniji.

⁵ »Država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti. Skrbi za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce ter pospešuje njihove stike z domovino. Skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije.

Slovinci brez slovenskega državljanstva lahko uživajo v Sloveniji posebne pravice in ugodnosti. Vrsto in obseg teh pravic in ugodnosti določa zakon.« (Ustava RS, 1991: 5. čl.)

⁶ »Za otroke slovenskih izseljencev in zdomcev se v državah, kjer prebivajo, v skladu z mednarodnimi pogodbami organizira pouk maternega jezika in kulture. Za otroke slovenskih državljanov, ki prebivajo v Republiki Sloveniji in katerih materni jezik ni slovenski jezik, se v skladu z mednarodnimi pogodbami organizira pouk njihovega maternega jezika in kulture, lahko pa se dodatno organizira tudi pouk slovenskega jezika.« (ZOsn, 2006: 8 čl.)

⁷ Razpis za konkretno delovno mesto je vključeval pogoje, med katere sodijo ustrezna izobrazba, delovne izkušnje, sposobnost uporabe digitalnih tehnologij, znanje in sposobnosti oz. veščine za vodenje različnih zunajšolskih dejavnosti (na primer: priprava kulturnih prireditev, vključevanje petja, animacija z lutkami), znanje jezika države, kjer bo učitelj/učiteljica poučeval/poučevala, organizacijske sposobnosti, obvladovanje sodobnih pristopov oz. veščin v komunikaciji s starši učencev in z drugimi. Učitelj/učiteljica mora biti v delovnem razmerju za nedoločen čas v osnovni ali srednji šoli v Republiki Sloveniji. Pogodbo z MIZŠ so podpisovali vsako šolsko leto znova, ker je bilo treba upoštevati potrebe na terenu oz. različne druge okoliščine, povezane s konkretnim učiteljem in potrebami v državi (npr. število obiskovalcev pouka itn.), v katero je bil učitelj napoten.

⁸ V tem prispevku predstavljamo Poletno šolo slovenščine, ki smo jo v okviru ZRSŠ izvajali med letoma 1991 in 2011. Koncept Poletne šole sva pripravljali avtorica prispevka, ki sem bila hkrati voditeljica oz. organizatorica te dejavnosti na ZRSŠ, ter dr. Martina Križaj Ortar, ki je v teh letih delala na Centru za slovenščino kot drugi ali tuji jezik.

⁹ Merila in navodila za dejavnosti ob DPS v tujini, nazadnje spremenjena l. 2011, so v arhivu ZRSŠ.

¹⁰ Stičišče na ZRSŠ je z odhodom svetovalke za DPS v tujini in urednice spletne strani Stičišče (avtorice tega članka) na delovno mesto učiteljice DPS na Hrvaškem in potem z njeno upokojitvijo v letu 2017 prenehalo delovati v opisani obliki. Obstaja nova različica Slovenci po svetu (Mednarodno sodelovanje, b. d.).

¹¹ Arhiv RTV SLO, radio Ognjišče, Šolski muzej Ljubljana, Nacionalna in univerzitetna knjižnica, osebni arhiv Dragice Motik in drugi.

PRILOGA 1:

Vtisi udeležencev seminarja Povzetek odgovorov na vprašanja v vprašalniku, ki so ga izpolnili udeleženci seminarja 29. 1. 2009

Kaj sem se naučil/naučila?

- Dobila sem veliko knjižnega gradiva.
- Veliko sem se naučila. Dali ste nam veliko učnega in didaktičnega gradiva.
- Dobila sem potrditev za dosedanje poučevanje, osvežila sem strokovno znanje. Naučila sem se, da učitelj mora biti inovativen in iznajdljiv.
- Hospitacija pri veroučni uri je bila moje 'zrcalo', mislila sem o sebi, kaj delam dobro, kaj naj bi spremenila in posodobila.
- Moja aktivnost v pedagoških delavnicah na seminarju mi je povedala, da se tudi moji učenci lahko več naučijo, če so pri pouku aktivni. Vedno sem se poskušala vživeti v svoje učence in njihove težave.
- Spoznala sem, da se otroci več naučijo z igro kot s pustim poučevanjem teorije.
- Spoznala sem metode za motivacijo otrok in učencev za učenje.
- Mislim, da bom lažje poučevala slovnico, ker bom vključila igro.
- Spoznala sem slovenske legende in pravljice.
- Všeč mi je bila hospitacija v Vrtcu Laško.
- Spoznala sem veliko leposlovnih knjig za otroke.
- Zdaj vem, da obstaja 'Stičišče', kjer bom lahko dobila gradivo za pouk.
- Zdaj imam veliko knjig, učbenikov in drugega gradiva za pouk in veliko izbire za pripravo učnih ur.
- Naučila sem se, kako pripraviti program za pouk z mojimi učenci.
- Pokazali ste mi, kako se načrtujejo učne ure.
- Spoznala sem vlogo didaktične igre kot sredstva za motivacijo otrok za učenje.
- Spoznala sem, kako pomembno je načrtovati različne dejavnosti za pouk, ki jih morajo izvajati otroci pri pouku ali doma.
- Zdaj vem, kako otroka učiti sklanjatve, ne da bi se jih morali učiti na pamet in sklanjati lipa, lipe ...
- Znala si bom na daljavo poiskati gradivo, vem, kje ga dobim.
- Dobila sem pripomočke, ki mi bodo pomagali pri načrtovanju letnega programa za pouk.
- Uporabila bom ideje, ki sem jih sama doživela na seminarju in bila pri učenju dejavna, vključena.
- Naučila sem se, kako bi lahko sama ustvarila pravljico in kako bi otroke motivirala, da jo zaigrajo.
- Naučila sem se, kako vključiti in izvajati tudi petje pri učni uri.
- Naučili ste me, kako naj si postavim sistem, kako naj učim otroke 'od nič naprej'.
- Naučila sem se, da obstajajo različne strategije za spodbujanje branja z vključevanjem sličic za dramatizacijo in sodelovanje dijakov (skupinska dinamika).
- Kako naj kot učno gradivo uporabim tudi besedila o športnikih, znanstvenikih itd., če so ta besedila otrokom zanimiva in aktualna v danem času in kraju.

143

Kaj bom po udeležbi na tem seminarju znala/znal bolje in samozavestno pripraviti za pouk? Kaj mi bo zdaj lažje izpeljati?

- Videla sem, kako predavatelji teoretična spoznanja praktično predstavijo – to sem spoznala na hospitaciji v Osnovni šoli Laško in dobila stike z učiteljicami v šoli.
- Moji učenci bodo zdaj prvič dobili 'pravo' knjigo in ne le fotokopije – to jih bo pritegnilo k učenju.
- Vem, da obstaja 'Stičišče', in se bom zatekla tja, tam bom poiskala gradivo za pouk.
- Mislim, da bom znala pripraviti učno pripravo za pouk. Znala bom načrtovati celoletni pouk in uro.
- Z več samozavesti bom prišla pred otroke in učence.
- Vključiti bom znala pravljice in legende v pouk ter jih prilagoditi potrebam, znanju in starosti učencev.
- Učili ste me tako, kot naj bi jaz učila učence. Učila sem se z lastno aktivnostjo.
- Naučila sem se, kako se pripravlja učna ura, na katere elemente je treba misliti, da bo ura spodbujala učence k sodelovanju (elementi učne ure).
- Znala bom otroke v vrtcu animirati z novimi, zanimivimi igricami, ki sem jih spoznala in se jih naučila izvajati. Spoznala sem igrice, s katerimi se otrok lahko predstavi, ki ga vabijo, da govori, da se ne bo bal spregovoriti. Všeč mi je bila igrice, s katero smo se tudi mi predstavili in povedali nekaj o sebi, potem igrice, ki spodbujajo govor in gibanje, tudi igra s ploskanjem in druge. Všeč mi je, da se lahko gibljemo in govorimo, dotikamo s prsti, z dlanmi in spoznavamo samega sebe in vedno govorimo ...
- Naučila sem se, da je igra pomemben element učne ure, tako za male otroke, mladostnike in odrasle, samo znati moram izbrati pravo igro.
- Naučila sem se nove slovenske pesmi za otroke in odrasle.
- Lutke bom znala tudi sama narediti in jih vključiti v 'resno' delo, v pouk. Znala bom z lutko posredovati pravljico.
- Hospitacija v šoli pri slovenščini je bila zame odlična.

- Dali ste mi osnovno informacijo za učenje na daljavo.
- Spomnili ste me, da bi lahko tudi mi v našem okolju izpeljali kakšno 'interno' izobraževanje ali seminar.
- Spoznal sem slovenske pesmi, ki mi bodo pomagale pri učenju slovenščine z odraslimi.
- Spoznala sem različne motivacije za učenje (na začetku šolske ure, med uro itd.). Od sedaj bom vključevala v pouk petje, interpretacijo, dramatizacijo besedil itd.
- Spoznal sem zanimive metode za delo z otroki.
- Zdaj vem, da lahko poučujem slovstvo in slovnico obenem in naredim pouk otrokom zanimiv.
- Znala bom izbirati knjige za moje učence. Znala jim bom priporočati knjige za branje, lažje jih bom navduševala za branje.
- Nisem učiteljica, čeprav zelo rada učim. Imam veliko znanja, nisem pa ga vedno znala posredovati otrokom. Na seminarju ste mi pomagali. Spoznala sem metode za poučevanje, kako naj popestrim učno uro in motiviram otroke, da bi se z veseljem učili (lutke, pesmice, legende ...). Mislim, da je zelo pomembno, da se otrok ne dolgočasi, da z veseljem hodi v šolo.
- Naučila sem se, kako na zanimiv način učiti sklanjatve.

Druge pripombe, predlogi, kritika:

- Zame je bilo vse uporabno, veliko sem se naučila.
- Nadaljujte s takšnimi seminarji. Seminar je bil zelo dobro organiziran.
- Seminar je odličen, zelo sem zadovoljna in vesela.
- Prosim, ne prenehajte s takšnimi seminarji, izvajajte jih še naprej.
- V Sloveniji imate odlične strokovnjake za posredovanje metodično-didaktičnih vsebin.
- Povabite na seminar še vse druge naše sodelavke in sodelavce, vse naše srednješolske učitelje.
- Želela bi si še več izmenjav idej iz pouka (med udeleženci).
- Gradivo, ki ga dobimo, bi mi morali oddati v naše knjižnice, da bi bilo dostopno vsem. Predstaviti bi ga morali v naših sobotnih šolah ostalim učiteljem.
- Povabite nas pred takšnim seminarjem, da prinesemo svoje primere prakse. Prinesli bomo kakšen zvezek svojih učencev, primer učnih listov, učnih ur, povedali bomo, kaj in kako mi delamo. Mi bi radi predstavili naše učne pristope, vi bi jih lahko dopolnili. Dobro bi bilo dopolniti naše primere učnih ur – vi nam tu lahko veliko pomagate.
- Vključite še hospitacijo pri poučevanju odraslih – tujcev, ki se v Sloveniji učijo slovenščino (slovenščina – tuji jezik).
- Pokažite nam, kako izvajate roditeljski sestanek. Primer izpeljave predstavite na seminarju.
- Spoznati bi želela slovenske galerije, slikarje, Slovenijo danes – več o življenju v Sloveniji.
- Več prostega časa po kosilu, ker preveč hitimo.

Slika 8: Seminar za učiteljice in učitelje sobotne šole iz Argentine 1994, hospitacija na osnovni šoli v Novem mestu in obisk ministra dr. Petra Venclja in državne sekretarke mag. Teje Valenčič (foto: arhiv avtorice).

PRILOGA 2:

Kaj so lahko obiskovalci našli na spletni strani Stičišče?

Obiskovalci spletne strani so lahko tu našli:

- osnovne informacije o krajih po svetu, v katerih živijo slovenske skupnosti, ki organizirano skrbijo za ohranjanje slovenščine in slovenske kulture med otroki, mladostniki in drugimi odraslimi posamezniki in skupinami, ki iščejo povezavo s svojimi koreninami v Sloveniji;
- primer učnega načrta za pouk v oddelkih dopolnilnega pouka slovenščine v Evropi;
- primere različnih gradiv – primerov dobre prakse, ki so jih pripravili učitelji, ki poučujejo slovenščino kot drugi/tuji jezik za svoje skupine, bodisi pri dopolnilnem pouku slovenščine ali pa v Poletni šoli slovenščine;
- kraje, v katerih poteka dopolnilni pouk slovenščine oziroma sobotne šole po svetu ter druge dejavnosti v slovenščini, npr. pevske, plesne ure, verouk v slovenščini, zgodovinske in geografske ure o Sloveniji in podobno;
- podatke o tem, kdo poučuje slovenščino v sobotnih šolah na drugih celinah;
- podatke o tem, kdo poučuje dopolnilni pouk slovenščine v tujini po evropskih državah;
- informacije, kdaj, kdo in kako izvaja strokovne priprave novoizbranih učiteljev dopolnilnega pouka slovenščine v tujini;
- podatke o tem, katere učbenike in druga gradiva lahko uporabijo za poučevanje dopolnilnega pouka slovenščine po svetu ter izvajanje drugih dejavnosti z učenci in starši v svojem okolju;
- informacijo, da Slovenija oz. Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod RS za šolstvo financirata DPS, zagotavljata učbenike in druga gradiva za poučevanje slovenščine;
- informacijo, da se učiteljice in učitelji lahko udeležijo strokovnega izpopolnjevanja za poučevanje slovenščine v sobotnih šolah in da se ti seminarji izvajajo v Sloveniji;
- podatek, da lahko otroci, mladostniki in odrasli obiščejo Poletne šole slovenščine v Sloveniji, podatke in strokovne vsebine, potrebne za pripravo na pouk, številne povezave z različnimi posamezniki, šolami in drugimi institucijami v Sloveniji in seveda zelo pomembno povezavo s spletno stranjo za učenje slovenščine na daljavo (<http://www.e-slovenscina.si>).

Slika 9: Delova skupina seminarja za učiteljice in učitelje sobotne šole iz Argentine 1994 (foto: arhiv avtorice).

OHRANJANJE SLOVENSKE IDENTITETE V OKVIRU DOPOLNILNEGA POUKA SLOVENŠČINE Z ZVEZNI REPUBLIKI NEMČIJI

PRESERVING SLOVENIAN IDENTITY IN THE CONTEXT OF SUPPLEMENTARY SLOVENIAN LANGUAGE CLASSES IN THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY

✉ **ddr. Mira Delavec Touhami** (mira.delavec@guest.arnes.si), dr. literarne zgodovine in dvakratna dr. prava, prof. slovenščine in zgodovine, mag. medn. in dipl. štud., je učiteljica dopolnilnega pouka slovenskega jezika v Zvezni Republiki Nemčiji. Napisala je vrsto knjig in člankov ter prejela več priznanj za svoje delo.

Nemčija

Povzetek

Strokovni prispevek predstavlja pouk slovenskega jezika in delo učiteljice, ki deseto leto poučuje dopolnilni pouk slovenščine v Zvezni Republiki Nemčiji.

Prispevek v prvem delu predstavi način delovanja, vsebino in namen dopolnilnega pouka v tujini. V nadaljevanju predstavi način dela učiteljice z učenci in njihovimi družinami, pri čemer so podani tudi strokovni pogledi na vlogo in pomen ohranjanja slovenske identitete med slovenskimi izseljenci.

V zaključku so podane izjave nekaterih udeležencev slovenskega pouka o vlogi in pomenu spoznavanja oziroma ohranjanja slovenske identitete s pomočjo in v okviru dopolnilnega pouka slovenščine ter delo učiteljice, ki je vez med domovino in tujino.

Abstract

The article presents teaching of the Slovene language and the work of a teacher who has been teaching Slovene language in the Federal Republic of Germany for ten years.

The first part of the article presents the mode of operation, content and purpose of Slovene language. Also represents the teacher's way of working with students and their families, while also giving expert views on the role and importance of preserving the Slovene identity among Slovene emigrants.

In the last part of article are given statements by some participants in Slovene lessons about the role and importance of learning about or preserving Slovene identity with the help and within the Slovene language teaching, and the role and importance of learning about or preserving Slovenian identity through and in the context of supplementary Slovenian language classes, as well as the role and importance of the teacher's work as a link between the home country and abroad.

Ključne besede: identiteta naroda, izseljenci, pouk slovenskega jezika, Republika Slovenija, učni načrt, Zvezna Republika Nemčija.

Keywords: national identity, emigrants, Slovenian language classes, Republic of Slovenia, curriculum, Federal Republic of Germany.

1 Uvod

*V materinem jeziku sanjamo najlepše sanje,
iz materinih ust zveni najlepša pesem,
najlepša misel stke venec ljubezni v domačnosti,
največja moč življenja se pretaka v jeziku,
s katerim dihamo moč lastnih misli.*

(Mira Delavec Touhami)

»Če je Oton Župančič nekoč rekel, da je slovenski narod med narodi kot lešnik v peharju orehov, to nikakor ne velja za naš jezik. V njem je vsa naša zgodovina, vse izročilo, vsa ljudska in umetna pesem, vse hrepenenje po govoru in po obstajanju, vsa vera, vsi boji za obstoj, vsa resnica našega bivanja. To je naša beseda. Izbrali smo jo, da bi v njej stali in

obstali, postala je temelj in tempelj vsega našega duhovnega življenja od nekdaj do danes. Beseda – naša hiša zaveze, naš dom.« (Pavček, 2009: 870)

Slovenščina in z njo slovenska identiteta obstajata in živita ne samo v Sloveniji, ampak tudi izven njenih meja že zelo dolgo časa. Vsekakor je slovenščina povezana z zgodovino slovenskega izseljevanja, za katerega najdemo v strokovni literaturi različna poimenovanja, in sicer izseljenec/emigrant, delavec v tujini, zdomec, delavec na začasnem delu v tujini, sezonski delavec ipd. Glede na vzrok izselitve, ki je lahko ekonomski, verski, politični, poimenujemo na tovrstni način tudi izseljence.

Najpogostejše oznake za nekoga, ki se je priselil v državo, so v priseljenjskih državah bile (in so še): priseljenec/imigrant, tujec, gostujoči delavec (Gastarbeiter) itd. V zadnjem času najpogostejše slišimo o t. i. begu možganov, pri čemer gre za intelektualne izseljence. (Drnovšek, 2003: 5)

Pri ohranjanju in oblikovanju slovenske identitete slehernega Slovenca in Slovenke izven njenih meja ima izredno pomembno vlogo slovenski jezik, saj se posameznik z njim identificira, je del njega in njegove biti. Pri krepitvi slovenske identitete med izseljenci ima zelo pomembno vlogo dopolnilni pouk slovenskega jezika, ki je nenadomestljiva vez med domovino in tujino.

Ohranitev slovenske identitete je bila ključna za Slovence že vse od leta 1848, ko so stopili v dve fazi razvoja nacionalne identitete. Prva faza je bila vezana na izjemno vlogo slovenskih izobražencev in kulturnikov, ki so se trudili s svojimi deli in nastopi utrjevati nacionalno zavest pri slovenskem kmečkem prebivalstvu. Pri tem so želele tudi ženske izobraženke doprinesiti svoj delež. Tako je Josipina Urbančič Turnograjska, prva slovenska pesnica, pisateljica, pravljíčarka in skladateljica, svojemu bodočemu možu, Lovru Tomanu, ki je bil kasneje izjemen slovenski politik in prvi, ki je leta 1848 v Ljubljani izobesil slovensko zastavo, zapisala: *»Hočem, kaj lepiga v milem materinem jeziku pisati, ki ga oba tako neizrečeno ljubiva in ceniva. Lepo bi bilo še druge slovenske pesmice predstaviti in jih v časopisje dati, da bi Nemcem in nasprotnikom pokazali, kako bogata je poezija Slavjana. Ali bi se nekatere Prešernovih pesmi ne dale tudi predstaviti? Ali pa tudi druge, in sicer slavjanske narodne pesmi. /.../ Kako veselje mi je pri ljudeh, ki cenijo slovenski jezik, ki spoštujejo in zastopijo dela sinov naše Slovenije.«* (Delavec Touhami, 2004: 65, 66).

V tem času je na Slovenskem nastal prvi kulturno-politični program, ki se je imenoval Zedinjena Slovenija, in v katerem se je poleg zahtev po enotni samostojni upravni enoti, Kraljestvu Slovenija, najbolj jasno zrcalila ideja o uporabi slovenskega jezika v šolah in uradih. Slovenski jezik naj bi imel enako vlogo, kot jo je imel nemški na nemškem ozemlju. Prvi Slovenec, ki je 29. marca 1848 še precej splošno in nedoločno formuliral zahteve Slovencev, je bil Matija Majar Ziljski. V *Novicah* je marca 1848 v članku z naslovom »Slava Bogu v višavah« med drugim zapisal: *»Kaj pa mi želimo? Kaj bomo pred vsim drugim naj srečnejši svojim poslanikom naložili, da za nas na zborih govore? Več stvari; njej imenitnejši pak je: da bode nam slobodno, da moremo v Slovenii kadar koli hočemo in kakor hočemo po malim v šole in v kanclije vpeljati naš slovenski jezik, da nas ne sme nobeden narod siliti, tuj jezik nam nametovati.«* (Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči, 1848: 50)

Ko so Slovenci sredi 19. stoletja prehajali od kulturne do politične nacionalne identitete, se je v tem času razvijal občutek pripadnosti slovenski politični in družbeni skupnosti in ob tem se je krepila tudi zavest za politično priznanje naroda. (Prunk, 1992, str. 12–17)

Duhovnozgodovinsko problematiko razvoja Slovencev je analiziral tudi Janko Kos (1996), in sicer v dveh perspektivah: prva spremlja nastanek srednjeveškega slovenskega ljudstva in njegov razvoj v narod in naposled v nacijo. Ljudstvo pri tem pomeni prvotno in preprosto, v socialnem in kulturnem smislu egalitarno in demokratično skupnost, ki v sebi ne duhovno ne kako drugače še ni bistveno diferencirana. Narod v nasprotju s tem predstavlja skupnost, ki jo poleg takšnega ljudstva sestavljajo še drugi, zlasti srednji sloji in elite, je socialno razčlenjena, poleg tega pa tudi kulturno in duhovno diferencirana. Narod je torej civilizacijsko in kulturno višja skupnost kakor ljudstvo, saj je navzven sklenjena, v sebi pa socialno in duhovno razvejena, pri čemer narodnostna enotnost osmišlja duhovno različnost. Nacija pa naposled pomeni narod kot nosilca suverene državne oblasti; nacija je v njem utemeljena, s pomočjo države zagotavlja trajnost narodove enotnosti navzven in stabilnost njegove razčlenjenosti navznoter, hkrati pa dviguje narod na višjo kulturno in civilizacijsko raven. Ob to vertikalno perspektivo razvoja ljudstva v narod in nacijo, ki implicira razvoj iz homogenega ljudstva v skupnost različnih socialnih plasti, postavlja Kos še drugo: narod in nacija sta v horizontalni perspektivi razčlenjena na različne duhovne sisteme in njihove družbeno organizirane oblike.

In prav za 19. stoletje Kos ugotavlja, da se v njem prepleta dvoje velikih nerešenih vprašanj. Prvo vprašanje je bilo, ali naj Slovenci z obstoječimi nastavki za strukturo naroda zapustijo raven zgolj ljudstva in sploh postanejo narod v polnem pomenu besede; k temu je sodila še hujša dilema, ali naj tak narod oblikujejo zgolj iz sebe, ali pa naj se nasprotno združijo v narod z drugimi južnoslovanskimi ljudstvi? (Ogrin, 1999, str. 242, 243)

2 Slovenščina med slovenskimi izseljenci

V tujini so se tako kot drugi narodi tudi Slovenci združevali v slovenskih klubih in drugih skupnostih. Ščasoma se je pri njih pojavila želja po ohranjanju in razvijanju slovenščine oziroma želja po začetnem učenju slovenščine za tiste potomce Slovencev, ki je niso obvladali. Hkrati so se pomena učenja maternega jezika zavedle tudi države gostiteljice in uredile učenje maternih jezikov priseljencev (tudi slovenščine) s posebnimi predpisi. Tako se je rodila ideja o organiziranem učenju jezika – začel se je dopolnilni pouk slovenščine v tujini. Uradno ga je omogočala mednarodna pogodba med državo gostiteljico in Jugoslavijo, pozneje pa s Slovenijo. Podrobnosti o izvajanju pouka so bile dogovorjene na medministrski ravni. Povedano velja za klasične zahodnoevropske zdomske države, kamor so pred več kot štirimi desetletji prihajali številni Slovenci na začasno delo. (Motik in Steiner, 2016: 5)

Republika Slovenija v okviru *Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport* organizira dopolnilni pouk slovenščine v Nemčiji in drugod po svetu. Pri pouku sodelujejo vse starostne skupine, tj. od majhnih otrok do mladostnikov in odraslih. Učni načrt pripravlja *Zavod za šolstvo Republike Slovenije*, ki je pristojen za pedagoški del pouka slovenščine in zagotavlja letno nadaljnje usposabljanje učiteljev, ki poučujejo slovenščino v tujini.

2.1 Dopolnilni pouk slovenskega jezika

Položaj slovenščine med Slovenci in njihovimi potomci v tujini se ves čas spreminja. V tujini je dobila večjo veljavo že po osamosvojitvi in mednarodnem priznanju Slovenije, še posebno pa po vstopu Slovenije v Evropsko unijo leta 2004. Slovenščina je postala eden od uradnih jezikov v Evropski uniji, s tem pa se je zelo povečalo tudi zanimanje Slovencev in njihovih potomcev za učenje tega jezika ter za poglobljeno spoznavanje zgodovine Slovencev in slovenstva nasploh, slovenskega kulturnega izročila, geografskih danosti in drugih značilnosti Slovenije. To obdobje je zaznamovalo povečanje števila obiskovalcev dopolnilnega pouka slovenščine zlasti v nekdanjih jugoslovanskih republikah. (Motik, Steiner, 2016: 5).

Dopolnilni pouk slovenščine v tujini omogočata ustava Republike Slovenije in področna zakonodaja (Dopolnilni pouk, b. d.). Pouk organizira in financira ministrstvo, pristojno za izobraževanje v Republiki Sloveniji, v sodelovanju s tujimi šolskimi oblastmi in slovenskimi skupnostmi v tujini. Za udeležence je pouk brezplačen. Dopolnilni pouk slovenščine poteka enkrat tedensko od dve do štiri ure v popoldanskem času po končanem rednem pouku ali ob koncu tedna. Organiziran je v prostorih, ki jih za ta namen po navadi dajo na razpolago javne šole države gostiteljice. Velikokrat poteka tudi v prostorih slovenskih skupnosti v tujini, to je v prostorih slovenskih društev ali slovenskih katoliških misij, izjemoma tudi v prostorih slovenskih diplomatskih predstavništev v tujini. Učenci oziroma njihovi starši se za pouk odločajo prostovoljno. Vse informacije o pouku so objavljene tudi na spletnih straneh slovenskih skupnosti v tujini, slovenskih diplomatsko-konzularnih predstavništev in na osrednji spletni strani za učenje slovenščine v tujini, to je na strani *Zavoda RS za šolstvo*. (Dopolnilni pouk, b. d.)

Pri dopolnilnem pouku slovenščine učenci razvijajo svojo zmožnost sporazumevanja v slovenskem jeziku, poleg tega pa krepijo tudi kompetence, s katerimi razvijajo slovensko identiteto. V okviru DPS potekajo tudi druge dejavnosti, ki so v okviru finančnih zmožnosti in v dogovoru s starši ter prav tako pomagajo pri ohranitvi slovenske identitete izven meja Republike Slovenije.

Med te dejavnosti sodijo:

- sodelovanje s šolami v okolju, ki jih učenci dopolnilnega pouka slovenščine obiskujejo kot svoje redne šole v tujini,
- povezovanje omenjenih šol s šolami v Sloveniji (mednarodne šolske partnerske povezave),
- strokovne ekskurzije učencev dopolnilnega pouka slovenščine v Slovenijo, ki lahko vključujejo tudi obiske kulturnih ustanov,
- poletne jezikovne šole in tabori v Sloveniji,
- priložnostno obiskovanje pouka v Sloveniji v času počitnic v državi gostiteljici,
- povezovanje z vrstniki v Sloveniji v okviru šole, bivanje pri vrstnikih, dopisovanje z njimi, ustvarjanje skupnih glasil v slovenskem jeziku,
- srečanja s kulturnimi ustvarjalci iz Slovenije,
- sodelovanja na različnih tekmovanjih v Sloveniji (bralna značka, sodelovanje v kvizih idr.),
- organiziranje kulturnih delavnic (filmi, kulinarčne, lutkovne delavnice idr.) (Motik in Steiner, 2016).

S pomočjo tovrstnih dejavnosti učenci spoznavajo vlogo in pomen slovenske identitete, ki jo v okviru pouka intenzivno krepijo. Ker je obisk pouka na prostovoljni bazi, je zelo pomembna posameznikova osebna in družinska motivacija, kar pomeni, da je posameznik že znotraj družine deležen vpliva slovenske identitete.

V okviru tega so pomembni tudi kriteriji uspešnosti, ki sem jih razvila sama, na osnovi desetletnega dela:

- Za dobro opravljeno delo in doseg uspešnosti razumevanja, poznavanja in zavedanja slovenske identitete med udeleženci pouka so ključna tudi dobra navodila, da lahko posameznik sledi osebnemu razvoju in znotraj le-tega spoznava vlogo in pomen ohranitve slovenske identitete.
- Pogovoriti se je potrebno z vsakim posameznikom v heterogeni skupini in zanj pripraviti osebni izobraževalni načrt, ki mu bo omogočal razvoj narodne zavesti po stoponjah in v skladu z njegovo nadarjenostjo in zmožnostmi.
- Po delu vedno sledi analiza skupnega dela ter pogovor, kje so se pojavljale težave; kaj jim je predstavljalo izziv in kje je še možnost, da storimo več za obogatitev slovenske identitete.
- Udeleženci pouka svojo pripadnost slovenski identiteti zelo radi predstavijo v obliki dokazov na spletni strani DPS, v spletni učilnici, na spletnih straneh *Generalnega konzulata RS v Münchnu*, *Veleposlaništva RS v Berlinu*, časopisih za slovensko izseljenstvo (npr. *Rodna gruda* itd.).

2.2 Moje življenje učiteljice dopolnilnega pouka slovenščine v Nemčiji

Kot je bilo že omenjeno, je cilj dopolnilnega pouka slovenskega jezika ohranjanje in razvijanje slovenščine pri Slovencih po svetu, krepitev njihove slovenske identitete, pripadnosti slovenskemu narodu in stiki z matično domovino.

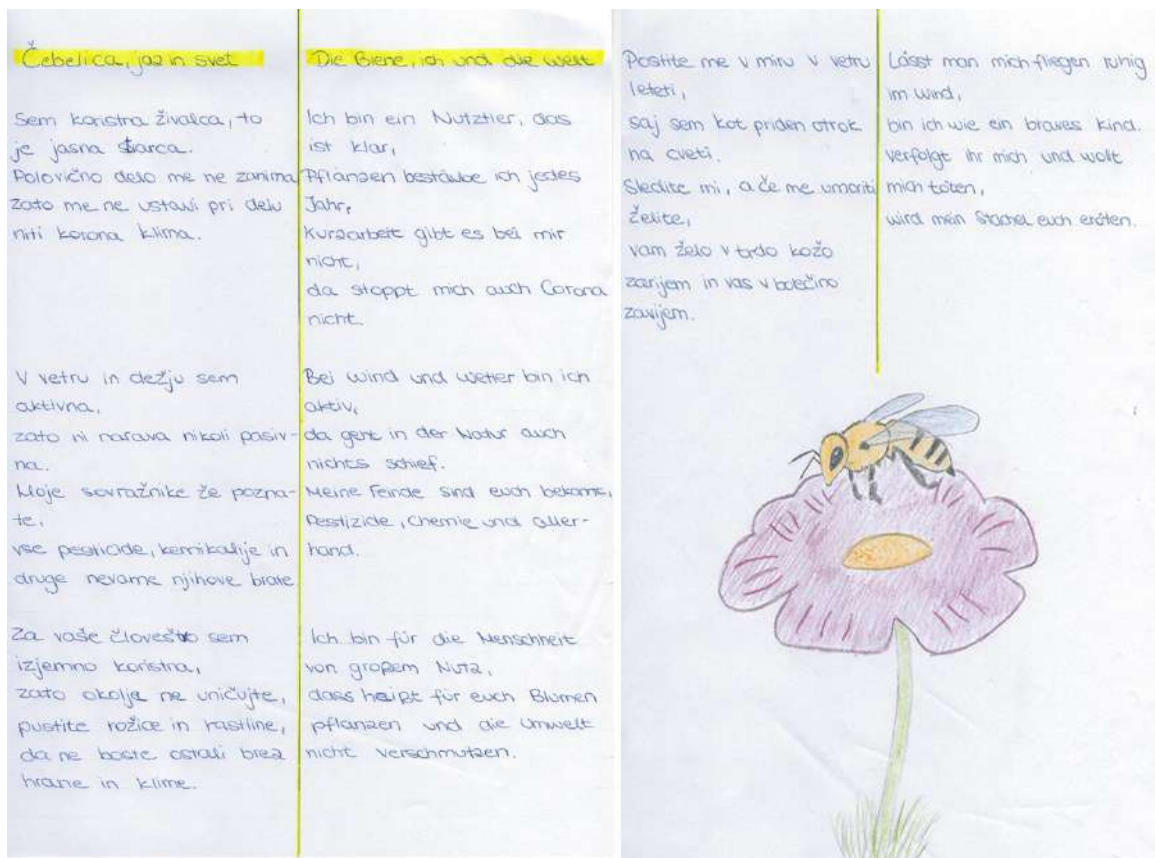
Zelo sem hvaležna, da me je strokovna komisija pred desetimi leti izbrala za eno izmed učiteljic dopolnilnega pouka slovenščine (v nadaljevanju: DPS) v Zvezni Republiki Nemčiji. Čeprav sem pred tem že imela za seboj devet let dela v šolstvu kot predmetna učiteljica slovenskega jezika na eni izmed ljubljanskih osnovnih šol, sem hitro spoznala, da gre za delo, ki je drugačno od poučevanja v Sloveniji. Pri pridobivanju dodatnega strokovnega znanja in širjenja vedenja z različnih področij (od jezika in literature do poznavanja kulturne in naravne dediščine slovenskega prostora) so mi bili in so mi v veliko pomoč strokovni seminarji, ki jih vsako leto pripravi *Zavod za šolstvo* skupaj z *Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport*. Ko sem začela s poučevanjem slovenščine v Nemčiji, so mi kot glavno vodilo služila strokovna predavanja, članki, prispevki in predstavitev bogatega dela gospe Dragice Motik, ki je z go. Melito Steiner pripravila tudi *Učni načrt za poučevanje dopolnilnega pouka slovenskega jezika*, katerega uporabljamo od leta 2016, ko je bil potrjen.

V šolskem letu 2021/22 je pouk organiziran v **dvajsetih evropskih državah**, obiskuje ga približno tisoč devetsto **udeležencev**, od tega več kot tisoč **otrok**. Slovenščino nas poučuje skupaj 37 učiteljev, od tega 14 napotenih in 23 nenapotenih (Dopolnilni pouk, b. d.).

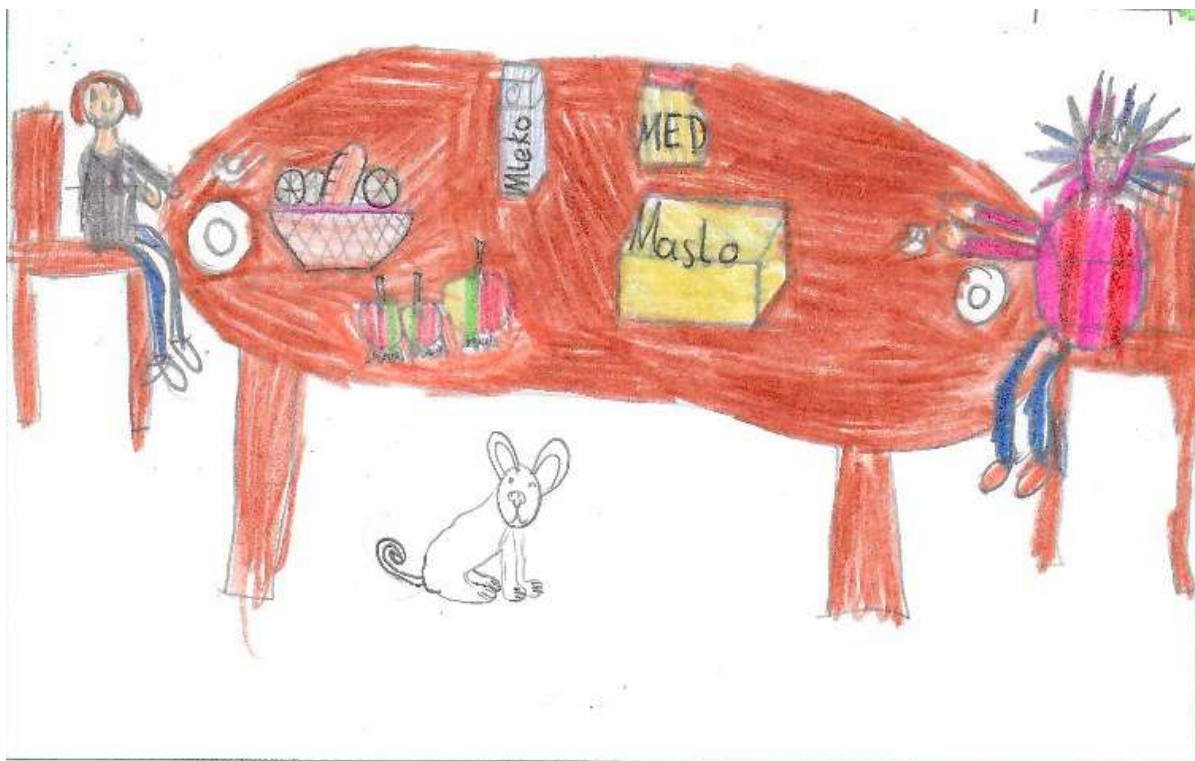
Letošnje šolsko leto poučujem v dveh nemških zveznih deželah, in sicer v Rheinland-Pfalzu (v Wormsu) in v Baden Württembergu (v Mannheimu, Karlsruheju, Heilbronnju, Reutlingenu, Pfullingenu, Schwenningenu v Schwarzwaldju in Wittnauu pri Freiburgju), kar pomeni, da so oddelki med seboj zelo oddaljeni. Udeleženci pouka so razdeljeni v devet oddelkov: štirje šolski, trije odrasli in dva kombinirana oddelka. Poučujem od ponedeljka do vključno sobote, medtem ko imamo ob nedeljah v prazničnih mesecih različne prireditve (npr. miklavževanje, kulturni praznik, materinski dan, zaključek šolskega leta itd.).

Čeprav poučujem večinoma tretjo ali že četrto generacijo slovenskih izseljencev, zanimanje za učenje ostaja na konstantni ravni. Tudi v času epidemije koronavirusa smo zelo hitro prešli na pouk na daljavo in udeleženci niso svoje udeležbe odpovedali. Naša vez je ostala in z njeno pomočjo smo krepili slovensko identiteto še naprej. V isto obliko smo prenesli tudi naše prireditve. Povezali smo se z društvu in s skupnimi močmi v virtualni obliki letos praznovali tudi 30. obletnico samostojnosti Republike Slovenije.

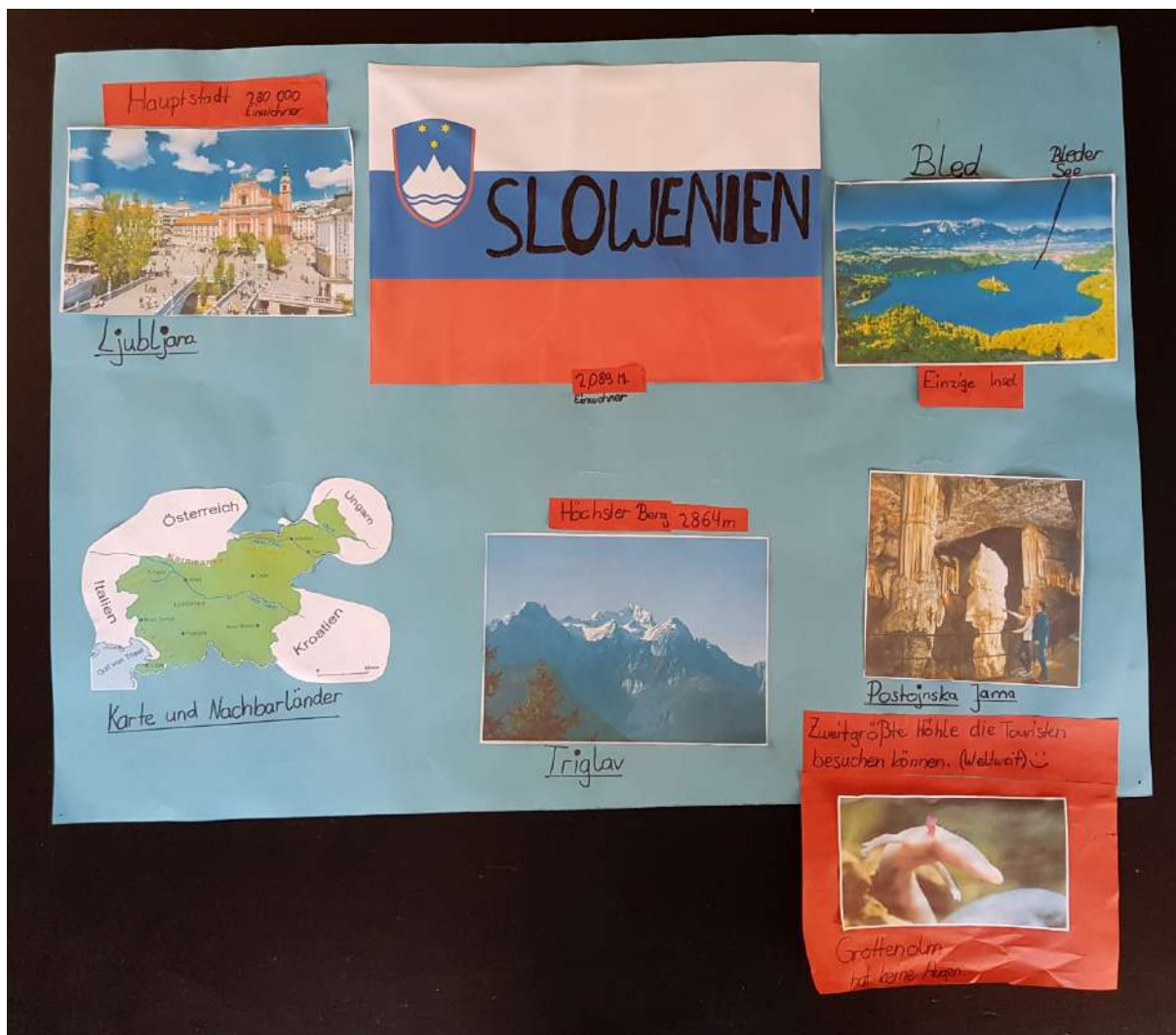
Ohranjanje slovenske identitete je ena izmed ključnih nalog učitelja DPS, saj je učitelj vedno vez z domovino. Pri dopolnilnem pouku slovenščine ni zelo pomembna samo vez učitelja s posameznikom, ampak tudi z njegovo celotno družino in slovensko ter nemško družbo, v kateri deluje. Ne gre v tem primeru samo za poklic, ampak za poslanstvo, ki ga učitelj živi vsak dan. Kot učiteljica se vedno trudim, da odkrivam posameznikovo nadarežnost, ki jo skušam vpeljati v vsebino samega pouka (npr. nastopanje, branje pesmi slovenskih avtorjev in avtoric, poustvarjanje literarnih besedil, prevajanje iz slovenščine v nemščino in obratno itd.). Besedila so vezana na poznavanje slovenske literarne, naravne in kulturne dediščine, s katero se udeleženci srečujejo vsako učno uro (posredno ali neposredno). Zlasti me veseli, da se zadnja leta povečuje število najstnikov (12 do 16 let) in mladostnikov (20 do 25 let), ki iščejo nove vezi s Slovenijo, odhajajo na študij v Slovenijo, se vračajo v Slovenijo (domovino njihovih babic in dedkov) itd.

Slika 1: Pisanje lastnega literarnega besedila na temo pesmi, likovno poustvarjanje in prevajanje v nemščino – primer večplastnega dela, vezanega na ohranjanje slovenske identitete (foto: arhiv avtorice, 25. julij 2021).

Slika 2: Primer risbe z motivi tradicionalnega slovenskega zajtrka (foto: arhiv avtorice, 19. november 2020).

Slika 3: Predstavitev udeleženke DPS, ki si je pri nemškem pouku v 4. razredu izbrala za temo predstavitev Slovenije (vir: lasten, foto: Jörg-Thomas Hartlieb).

Poleg pouka in dejavnosti ob njem seznanjam učence in učitelje o pomenu in vlogi DPS tudi v Sloveniji (npr. program *Le z drugimi smo – Živeti raznolikost: vključevanje priseljencev, slovenščine in medkulturni dialog*). Društvo KD Josipine Turnograjske, ki letos praznuje 10. obletnico delovanja in katerega predsednica sem, vsako leto razpisuje natečaj za najboljše ljubezensko pismo v Republiki Sloveniji, na katerem sodelujejo tako učenci in dijaki iz Slovenije kot tudi zamejci in izseljenci. Omenjeno društvo vsako leto podari številne knjige in revije ob zaključku šolskega leta udeležencem DPS.

Leta 2019 in 2020 sem se na povabilo Generalnega konzulata v Münchnu udeležila regionalnih srečanj na temo pouka materinščine (Regionalveranstaltung Muttersprachlicher Unterricht (MSU) mit Konsulatslehrkräften), kjer sem spoznala učitelje, ki prav tako skrbijo za pouk materinščine in posredno za krepitev in ohranitev narodne identitete. Izpostavljen je bil zlasti odnos učitelj materinščine-gostujoča šola, pri čemer smo učitelji podali skupno mnenje, in sicer, da je vloga učitelja materinščine izjemno pomembna za celotno skupnost, ki živi v Nemčiji, in da je tovrstno poučevanje obogatitev ne samo identitete posameznega naroda, temveč tudi kulturnega prostora države gostiteljice (v tem primeru Zvezne Republike Nemčije).

2.2.1. Pogovor z udeleženci DPS o slovenski identiteti

V okviru pouka sem julija 2021 v devetih oddelkih opravila krajše pogovore s 27 udeleženci DPS, in sicer so sodelovali iz vsake učne skupine trije udeleženci. Glede na starost sem sodelujoče razdelila sledeče:

- od 10 do 15 let (11 udeležencev),
- od 15 do 25 let (3 udeleženci),
- od 25 do 35 let (3 udeleženci),

- od 35 do 55 (7 udeležencev),
- nad 55 let (3 udeleženci).

Sodelujočim udeležencem sem zastavila tri vprašanja:

- *S pomočjo koga zaznavate oziroma doživljate slovensko identiteto v Nemčiji?*
- *Kaj in kako občutite kot slovensko identiteto?*
- *Kaj vam pomeni dopolnilni pouk slovenščine?*

Odgovore sodelujočih sem zapisala in na osnovi analize ugotovila, da njihove odgovore lahko razdelim v dve skupini:

- otroci in mladostniki,
- odrasli in starostniki.

Otroci in mladostniki so na vprašanje: »S pomočjo koga zaznavate oziroma doživljate slovensko identiteto v Nemčiji« odgovorili z: mamo/ očetom, starimi starši, sorodniki, učiteljico, medtem ko so odrasli in starejši odgovorili, da so to zlasti njihovi zakonski ali izvenzakonski partnerji, učiteljica, sorodniki in prijatelji v Sloveniji.

Na vprašanje: »Kaj in kako občutite slovensko identiteto?«, so otroci in mladostniki odgovorili:

- z uporabo slovenskega jezika,
- skozi petje slovenskih pesmi (zabavnih in narodnozabavnih),
- ob obiskih Slovenije in občudovanju njenih naravnih lepot,
- slovensko identiteto čutim v pogovorih s starimi starši in s slovensko govorečimi sorodniki,
- čeprav se imam za Nemca/Nemko, čutim čustveno vez z domovino svojega dedka in babice,
- ob kuhanju slovenskih kulinaričnih dobrot,
- neizmerno občudujem čudovito naravo v Sloveniji; tam najdem svoj mir in srečo, ki ga tukaj v Nemčiji ni v takšni obliki.

Na isto vprašanje je skupina odraslih in starostnikov odgovorila:

- z uporabo slovenskega jezika,
- počutim se, da imam 'zlomljeno' identiteto, saj se v Nemčiji ne čutim v celoti sprejeto, v Sloveniji pa preživim premalo časa, da bi lahko v celoti začutila pripadnost narodu in njegovi identiteti,
- ob branju slovenskih del, petju slovenskih pesmi in obujanju spominov iz otroštva.

Na vprašanje: »Kaj vam pomeni dopolnilni pouk slovenščine?« so bili vsi vprašani zelo enotni:

- s poukom slovenščine pridobivam na svoji samozavesti in s tem se krepi tudi moja slovenska identiteta in občutek pripadnosti slovenski skupnosti;
- poleg jezika se učim in spoznavam tudi naravne in kulturne znamenitosti Slovenije;
- DPS mi pomaga, da zapolnim svoje jezikovne pomanjkljivosti iz prejšnjih let oziroma obdobj;
- DPS mi da občutek domačnosti, pripadnosti, sprejetosti, notranje sreče in miru, ki ga ne najdem drugje;
- dobim samopotrditve, ki mi pomagajo tudi pri nemški šoli in v vsakdanjem življenju;
- s pomočjo DPS lahko sledim dedku / babici, saj želim razvijati njuno ljubezen in pripadnost slovenstvu in slovenski identiteti.

2.3 Slovenski jezik – vez pri ohranjanju slovenske identitete

Jezik je vedno vez z domovino in to vez skušam ohranяти kot učiteljica dopolnilnega pouka v Zvezni Republiki Nemčiji. Delo, ki ga s hvaležnostjo sprejemam kot poslanstvo, mi je veselje in ga opravljam z veliko ljubeznijo ter odgovornostjo. Še zlasti sem ponosna na mlade udeležence, ki radi hodijo k pouku. Mnogi menijo, da jim dopolnilni pouk slovenščine ne nudi samo možnosti, da se naučijo oziroma izboljšajo znanje slovenskega jezika in kulture, temveč tudi, da z učenjem slovenščine spoznavajo del svoje identitete, s katero odkrivajo in tkejo vezi s sorodniki v Sloveniji in tudi širše.

Izjemno sem hvaležna za čudovito sodelovanje vsem udeležencem pouka, staršem, starim staršem, društvom, katoliškim misijam, posameznikom, Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport, Zavodu za šolstvo RS, Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, slovenskemu veleposlaništvu v Berlinu, generalnemu konzulatu RS v Münchnu in številnim drugim institucijam tako v Sloveniji kot v Nemčiji. Vsi skupaj in vsak na svoj način skrbimo za ohranitev slovenske identitete in da se na tak način vezi z domovino še bolj plemenitijo.

3 Zaključek

Ohranjanje slovenske identitete je vsekakor ena izmed ključnih nalog učiteljev dopolnilnega pouka slovenščine. S predanostjo svojemu delu in veliko odgovornostjo, ki jo pri tem nosimo, kot simbolni vezni člen med Slovenijo in državo, v kateri delujemo, želimo to svoje poslanstvo še naprej nadgrajevati in širiti na nove generacije.

Dopolnilni pouk slovenskega jezika nas tako povezuje in združuje v veliko družino, kjer se vsak na svoj način trudi dati svoj kamenček v mozaik ljubezni do jezika in bogate dediščine slovenskega naroda ter s tem pomagati pri ohranitvi slovenske narodne biti.

4 Viri in literatura

- Delavec Touhami, Mira (2004) : *Nedolžnost in sila: življenje in delo Josipine Urbančič Turnograjske*. Kranj: Gorenjski glas.
- Dopolnilni pouk* (b. d.) Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.zrss.si/mednarodno-sodelovanje/slovinci-izven-meja/slovinci-po-svetu-sticisce/dopolnilni-pouk/>.
- Drnovšek, Marijan (2003): Izseljenec: življenjske zgodbe Slovencev po svetu. *Zgodovina v šoli*, letnik 12, št. 1–2, str. 4–18.
- Govekar Okoliš, Monika (2010). *Srednje šole na Slovenskem pri oblikovanju nacionalne identitete Slovencev v drugi polovici 19. stoletja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Kos, Janko (1996): *Duhovna zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Slovenska Matica.
- Motik, Dragica (2003). Slovenski izseljenci v Argentini ohranjajo jezik in kulturo svojega rodu. *Zgodovina v šoli*, let. 12, št. 1–2, str. 53–62.
- Motik, Dragica idr. (2016). Dopolnilni pouk slovenščine v tujini – Učni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod za šolstvo Republike Slovenije. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.zrss.si/wp-content/uploads/2021/01/Ucni-nacrt-dopolnilni-pouk-slovenscine.pdf>.
- Novice kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči* (1848): Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana, Rokopisna zbirka, let. 6, št. 13, 29. 3. 1848, str. 50.
- Ogrin, Matija; Kos, Janko (1999): Duhovna zgodovina Slovencev. *Slavistična revija*, letnik. 47, št. 2, april-junij, str. 239–244.
- Pavček, Tone (2009): Ranljivost jezika. *Teorija in praksa*, letnik. 46, št. 6, str. 870–875. Pridobljeno 30. 7. 2021 s spletne strani: http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20096_Pavcek.pdf.
- Prunk, Janko (1992): *Slovenski narodni vzpon*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Rupnik Vec, Tanja in Stanojev, Sašo (2015). Elektronski listovnik učenca v vlogi spodbujanja razvoja kritičnega mišljenja in ustvarjalnosti: predstavitev mednarodnega projekta EUfolio. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju*, 15(1), 39–58. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-L48BM4K4/c63a38ff-d664-40ed-8033-187e2a512bec/PDF>
- Vodopivec, Peter (2006). *Od Pohlinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*. Ljubljana: Založba Modrijan.

SLOVENŠČINA MED NEMČIJO IN SLOVENIJO

JEZIK MOJEGA SRCA

SLOVENIAN BETWEEN GERMANY AND SLOVENIA

THE LANGUAGE OF MY HEART

Natalija Hormuth, roj. Bukšek (natalijahormuth@web.de), prof. latinščine in francoščine, je tudi solosopranistka in coach za holistično zdravstvo in spremljanje posameznikov in skupin. Poučuje na gimnaziji St. Ursula Gymnasium Freiburg Nemčiji.

Nemčija

Povzetek

Prispevek v prvem delu pripoveduje o življenju Slovenke v Nemčiji, in sicer od otroških let v družini, ki se je vedno s ponosom zavedala slovenske domovine, do materinstva in želje, da ljubezen do Slovenije, slovenskega jezika in kulture omogoči in deli tudi svojim otrokom, kar vodi v današnji čas, kjer se ta želja uresničuje. V drugem delu se bomo posvetili raznoraznim vidikom, ki so koristni za uspešen razvoj dvojezičnosti in ohranjanje svojih korenin. Vsebina zadnjega dela analizira pomen dvojezičnosti za identiteto ne samo posameznika ampak tudi družbe in celotnega življenja na našem planetu. Podlaga teh pogledov bodo lastne izkušnje in profesionalni pogled avtorice, ki je po poklicu profesorica latinščine in francoščine ter spremlja kot solosopranistka stranke pri zavestni uporabi svojega glasu in s tem tudi pri razvoju svoje osebnosti ter se je dodatno izobraževala v holističnem pogledu na področju razvoja in zdravja človeka ter družbe.

Zaključek bo namenjen spodbujanju nas vseh, ki spremljamo otroke kot učitelji, starši, stari starši itd.

Abstract

The first part of the article tells the story of a Slovenian woman's life in Germany, from her childhood years in a family that was always proudly aware of the Slovenian homeland, to the time of her motherhood and her wish to share this joy of Slovenia, the Slovenian language and culture with her children, which will lead to the present day, where this wish is already being realised. In the next part, we will look at various aspects that are useful for the successful development of bilingualism and for preserving one's roots. Then, the last part will focus on the importance of bilingualism for the identity not only of the individual, but also of society and all life on our planet. These views will be based on the author's own experience and professional perspective as a teacher of foreign languages, namely Latin and French, who accompanies clients as a solo soprano in the conscious use of their voice and thus in the development of their personality, and who has received further training in a holistic view of human and social development and health.

The ending will be dedicated to encourage all of us who accompany children as teachers, parents, grandparents, etc.

Ključne besede: dvojezičnost, identiteta, intuitivno učenje, korenine, kultura, veselje.

Keywords: bilingualism, identity, intuitive learning, roots, culture, joy.

1 Uvod

Kaj pomeni biti rojen v eni državi, tam odrasti, študirati, si ustvariti družino in biti s srcem vedno povezan še z drugo državo, začutiti bogastvo še druge kulture? Kako je mogoče ohraniti in prenašati ljubezen do svojih korenin tudi svojim otrokom? Zakaj je pomembno in vredno se zavestno potruditi pri ohranjanju maternega jezika in posredno svojih korenin?

Na tovrstna vprašanja želim najti odgovore in ob tem predstaviti izkušnje, ki bodo obogatene s kratkimi mislimi oziroma citati glede dvojezičnosti in pomena maternega jezika.

2 Tri generacije slovenskega rodu v Nemčiji

2.1 Starša sta se napotila v Nemčijo

Moja starša sta se v začetku osemdesetih let odselila iz Rogatca na Štajerskem. Oče je kot mlad in aktiven moški s krščanskimi koreninami trpel pod političnim pritiskom komunističnega sistema, zato je želel svoje želje uresničevati drugje (v tujini) in moja mati mu je sledila. Starševska ljubezen do domovine pa je bila in je ostala do danes globoko zakoreninjena.

2.2 Moje življenje med Nemčijo in Slovenijo

V bikulturno vsakdanje življenje sem se rodila leta 1974. Leta 1977 se je rodila moja sestra. Odraščali sva v državi, ki je omogočila svobodno in samostojno življenje ter v globoki povezanost s Slovenijo, domovino duše in družinskega roda. Velikokrat sem ponosno govorila svojim prijateljicam, da imam v Sloveniji trinajst bratrancev in sestričen ter dvanajst tet in stricev.

2.2.1 Doživetja v Sloveniji

Večino šolskih počitnic sva s sestro preživeli v Sloveniji. Medtem ko sta starša zidala hišo v Rogaški Slatini, sem uživala na kmetiji svojih starih staršev, kjer so živeli še teta in stric z družinama ter očetov najmlajši brat. Soseba je bila moja dobra prijateljica. Ker se počitnice v Nemčiji niso ujemale s počitnicami v Sloveniji, sem zelo rada hodila tako v osnovno kot srednjo šolo s sosedo ali s sestrično. Med študijem sem slednjo večkrat obiskala v študentskem domu. V tem obdobju sem si najmanj dvakrat na teden dopisovala s prijatelji, kar je bila zame pomembna vez v času odrasčanja. Iz tega časa sem prijateljstva ohranila vse do danes, ko se srečujemo s svojimi družinami.

Starša sta bila vedno zelo povezana z družino in smo obiskovali vse sorodnike. Pri nekaterih sem ostala tudi en teden. Naših obiskov so bili veseli, saj smo bili edini, ki smo živeli v tujini. Med seboj smo bili zelo povezani. Edino, kar me je včasih prizadelo, je bilo, ko mi je nekdo v šoli rekel, da sem 'Švabinka'. Sprva nisem razumela pomena poimenovanja, saj nisem živela v nemškem Schwabenlandu; ko pa sem ga razumela in se v tej definiciji nisem našla, sem bila razočarana, saj me v resnici sploh niso poznali. Moja navezanost na domovino je bila zelo močna, saj sem se počutila v Sloveniji zares pristna *jaz*. Bila sem napolnjena z ljubeznijo do dežele, ljudi, jezika, medsebojnega sožitja, narave, ustvarjalnega dejanja itd.

2.2.2 Življenje v Nemčiji

Ko sta starša prišla v Nemčijo, sta se vključila tako v nemško kot slovensko družbo. Uspešno sta se potrudila izpopolnjevati znanje nemškega jezika iz šolskih let v Sloveniji, tako da sta vedno lažje komunicirala in se integrirala v nemško okolico in vsakodnevno življenje.

Ker smo se doma pogovarjali samo v slovenskem jeziku, je moja mamo skrbelo, da s sestro ne bi imeli težav z nemščino v vrtcu in kasneje v šoli, saj je menila, da naju lahko nauči slovenščino, medtem ko nama tega znanja pri nemščini ne more ponuditi. Tako smo se doma sporazumevali samo v slovenščini, v nemščini pa nama je vsak večer prebrala vsaj eno pravljico. Najino dvojezičnost je vzpodbujala tudi s tem, da sva vedno lahko pripeljali najine prijateljice. Tako sem preživela prva tri leta doma v sami slovenščini.

To se je spremenilo, ko se je rodila moja sestra in sem se z njo pogovarjala nemško, kar se do danes ni spremenilo. Moram priznati, da je bilo zanj težje ohraniti pristen dostop do same slovenščine, ker sem bila jaz zanj pri nas doma komunikacijska partnerka nemščine. Čeprav sta se starša zelo trudila in naju redno opominjala in prosila, da bi se pogovarjali doma po slovensko, je bilo realno doživetje in povezava v kontekstu okoliščin močnejša. To se je potem preneslo tudi na družinske teme in je do danes tako ostalo: jaz se pogovarjam s starši izključno slovensko in s sestro nemško, medtem ko je za sestro nemščina še vedno tisti jezik, v katerem se počuti najbolj fleksibilno. Tu se približujemo temu, kar znanstveniki opisujejo z besedo *uravnotežena dvojezičnost* in v primeru moje sestre *dominantna dvojezičnost*, ker ji nemščina v govoru lažje teče (Crescentini in Fabbro, 2014: 23).

Počutim se zelo neprijetno, če smo v nemško govoreči družbi in se moram s starši pogovarjati v nemškem jeziku. Ob tem imam občutek, da nekaj v pogovoru ni pravilno, da je neresnično in neavtentično.

Poleg slovenskih pravljic in zgodb nama je mama prepevala slovenske otroške in ljudske pesmi. Kasneje, ko sem že znala brati besedila in note, sem vzela v roke slovensko pesmarico in zapela pesmi, kar me je sprostito in spravilo v dobro voljo.

Medtem ko je mama skrbela za jezikovno-emocionalni razvoj in nama pripovedovala o življenju v Sloveniji, nama je oče razlagal o zgodovini in aktualnih dogodkih v Sloveniji ter pri tem poudarjal, kako pomembno se je zavedati slovenskih

korenin. Aktivno je deloval v slovenskem društvu v Mannheimu in se zavzemal za svobodno Slovenijo. Spomnim se, da je vsak večer poslušal radijske postaje v Sloveniji, da bi sledil najnovejšim dogodkom. Ker je bila radijska povezava zelo slaba, smo morali biti takrat vsi tihi, da ne bi preslišal kakšne novice.

Nedvomno sta starša najbolj vplivala na moj jezikovni razvoj in povezanost s slovensko domovino. Pomembno vlogo je imela tudi cerkvena skupnost v Mannheimu, kamor smo redno hodili k slovenski sveti maši, k verouku in v slovenski cerkveni zbor. Ko sem bila najstnica, nam je gospod župnik Stanko Gajšek omogočil tudi mladinsko glasbeno skupino, v kateri smo se tedensko srečevali in večglasno prepevali. V takšnem okolju smo se mladi še bolj zavedali, da smo slovenskega rodu in da združujemo dva svetova v enem okolju.

Jezikovno me je zelo podprlo branje berila med mašo. Pred mašo smo skupaj z župnikom vadili izgovorjavo in poudarjanje besed. Ta besedni in stilistični zaklad besedil svetega pisma mi je odprl še dodatni pogled na slovenski jezik. Pri maši nisem sodelovala samo kot ministrantka, ampak tudi s solističnimi liturgičnimi spevi.

Posebna jezikovna in kulturna veja moje Slovenije v Nemčiji je bil dopolnilni pouk slovenskega jezika. Obiskovala sem ga vsak petek od 14.00 do 17.00. Te tri ure so bile zame darilo: zelo rada sem se namreč ukvarjala s slovensko slovnico, posebej s sklanjatvami in dvojino. Uživala sem v tem, da ima slovenščina šest sklonov in dvojino (kot stara grščina)! Slovenci smo v Evropi edini narod, ki uživa še danes v svojem jezikovnem in s tem tudi kulturnem zakladu to staro in globoko zavest dualističnega pojma. Kaj pomeni dvojina za jezik in kulturo ljudstva? Zame je dualizem na področju komunikacije in sožitja izraz tega, da se naša osebnost, naš *jaz*, srečuje zavestno z drugo osebnostjo, pride v dialog in se zaveda, da imamo nasprotje, ta *ti*, s katerim se soočimo, rastemo, se učimo, razvijamo. Martin Buber, avstrijsko-izraelski filozof religij, ki se je ukvarjal z antropološko filozofijo in s krščansko mistiko Meister Eckharta ter z eksistencialistično filozofijo Sorena Kierkegaarda, meni, da zemeljsko sožitje temelji na dialoškem razmerju, in to med dvema osebama kot tudi med osebnostjo in okoljem, najgloblje pa v povezavi osebnega *jaz* s celoto življenja, s samim bogom, ki je najvišji *ti* za vsakogar izmed nas. To dialoško razmerje med *jaz* in *ti* opisuje v svoji knjigi *Ich und Du* z besedami:

»Die Welt ist dem Menschen zwiefältig nach seiner zwiefältigen Haltung. Die Haltung des Menschen ist zwiefältig nach der Zwiefalt der Grundworte, die er sprechen kann. Die Grundworte sind nicht Einzelworte, sondern Wortpaare. Das eine Grundwort ist das Wortpaar Ich-Du. Das andre Grundwort ist das Wortpaar Ich-Es.« (Buber, 1999: 9)

(Prevod avtorice: Svet je za človeka dialoški po svojem dialoškem odnosu. Odnos človeka je dialoški po dialogiji temeljnih besed, ki jih zna izgovarjati. Temeljne besede niso posamezne besede, temveč besede v obliki para. Ena temeljna beseda je besedni par jaz-ti. Druga temeljna beseda je besedni par jaz-ono.)

»Das Grundwort Ich-Du kann nur mit dem ganzen Wesen gesprochen werden /.../ Ich werde am Du. /.../ Alles wirkliche Leben ist Begegnung.« (Buber, 1999: 17)

(Prevod avtorice: Temeljna beseda jaz-ti se lahko izgovori samo s celotnim bistvom. Jaz nastanem ob ti. Vse pristno življenje je snidenje.)

S slovenskim dopolnilnim poukom nisem samo rasla v spoznavanju slovenskega jezika in kulture, ampak sem hvaležna tudi za nastope na različnih prireditvah. Za ta osebni razvoj se iskreno zahvaljujem takratni učiteljici Dragici Motik, ki me je nenehno spodbujala in mi zaupala. Samozavestno sem rasla ob njenem vodstvu, z natančno pripravljenimi besedili in pripravami na moderacijo celotnega kulturnega programa številnih prireditev. Podprla me je tudi v glasbi, ko sem takrat z njeno pomočjo imela možnost nastopati kot mlada sopranistka pri RTV Slovenija. Prepoznala je mojo nadarjenost in me podpirala na raznoraznih področjih. Imela sem občutek, da me vidi, me razume in ceni. Srečna sem, da smo imeli otroci in mladi takrat takšno vzpodbudo.

2.3 Življenje mojih otrok med Nemčijo in Slovenijo

Leta 2005 se je rodil sin Jonathan in leta 2007 hči Laeticia. Vedela sem, da se želim z njima pogovarjati izključno slovensko in jima omogočiti čim več naravnih in veselih doživetij s slovenskim jezikom in kulturo, saj je to del njune identitete. Zavedala sem se, da sta njuni izhodišči drugačni od mojih: imata mamo, ki je Slovenka, medtem ko je oče Nemec. Slovenska stara starša in teta živijo v Nemčiji, tako da jima je ta pomemben družinski kontakt omogočen, a je še vedno v nemškem okolju, kar pomeni, da se tudi z bratranci in s sestrčno pogovarjata nemško. Čuti se, da sta tretja generacija izseljencev v Nemčiji in ni več pogostih srečanj med Slovenci. Medtem ko sem sama odraščala z velikimi prireditvami in praznovanji, na katere so bili povabljeni glasbeniki iz Slovenije, moja otroka tega nista nikoli doživela v takšni obliki. Zato je bilo še bolj pomembno, da sta v prvih letih preživela veliko časa s starimi starši.

Mož, ki je Nemec in zelo nadarjen za jezike, me je pri tem vedno podpiral in se je tudi sam naučil govoriti slovensko. Vsako leto preživimo del počitnic tudi v Sloveniji. Otroka pri tem uživata, zlasti, ko se srečamo s sorodniki. Ni pa enostavno, saj v Sloveniji nimata prijateljev, s katerimi bi se lahko družila po svoje. Tu se pozna, da nismo preživeli toliko časa v Sloveniji kot midve s sestro, a si bom vedno prizadevala, da bi vesenje do svojih slovenskih korenin ohranila.

Materinske ljubezni ne morem drugače izražati kot v svojem maternem jeziku. Nekateri so me spraševali, zakaj se z otrokoma ne pogovarjam po francosko, saj jezik govorim tekoče, ampak tega nisem nikoli želela, ker bi mi manjkala najbolj pomembna povezava, ki jo potrebuje vsako bitje: duševna povezava z materjo na čisti in iskreni ravni srca. Od tam izvira naše najgloblje zaupanje vase in v svet, moč in samozavest, da smo na pravilnem mestu in da zmoremo vse, da je naša duša povezana s stvarstvom. Zato nisem v prvih letih življenja mojih otrok z njima spregovorila niti ene besede v nemščini.

Ena oseba – en jezik, tako sva se z možem dogovorila in otroka sta zelo jasno razločevala, s kom se pogovarjata v katerem jeziku. Spomnim se dogodka v avtu, ko je sin vprašal nekaj po nemško in sem mu odgovorila. Razburjen je odgovoril: »Mama, saj sem vprašal papija!« Otroka sta jasno povezovala jezik z osebo. Z jezikom je povezan tudi poseben glas. Naš glas se spreminja, odvisno od jezika, ki ga govorimo. Glas prenaša vsa čutenja, duševno povezanost, skratka vso materinsko ljubezen. Tega sem se zavedala še posebej lansko leto, ko sem hčeri brala iz knjige *Ronja, razbojniška hči*. Bila je bolna, zato sem ji brala in ob tem razlagala nove besede. Ljubeznivo me je prekinila in dejala: »Mama, saj ni tako pomembno, da razumem vsako besedo. Meni je najbolj pomembno to, da slišim tvoj glas, ko mi bereš v slovenščini, ker zveni veliko mehkeje in bolj nežno. Potem me naredi srečno v srcu in mi je takoj boljše.«

Branje slovenskih zgodb in pravljic, v prvih letih seveda tudi pogovarjanje ob lepih slikanicah, je imelo veliko vlogo v jezikovnem razvoju mojih otrok. Vseh knjig, ki sem jih kupila v Sloveniji, otroka nista prebrala, saj sta hitro opazila, da jima gre branje v nemškem jeziku hitreje, zato še danes berem svoji hčeri, ker pri tem zelo uživa, medtem ko sin bere veliko in zelo hitro, kar pa ga ovira pri branju knjig v slovenščini, saj ga moti, da ni jezikovno enako sposoben in hiter kot v nemščini in ga to demotivira. Dodatno smo si sposojali in kupovali zgoščenke in DVD-je v slovenskem jeziku. Poleg knjig je imela pomembno vlogo tudi glasba: zvečer in ob praznikih sem jima pela slovenske otroške pesmi.

Četudi je življenje v tretji generaciji v Nemčiji dosti bolj 'nemško', nam je darilo slovenskega dopolnilnega pouka ostalo in za to sem zelo hvaležna. Otroka ga obiskujeta, odkar znata hoditi. Že v prvih letih se je kazalo, da imata različen pristop do učenja: hči, ki se tudi danes ukvarja z glasbo (flavta in petje) ter plesom in je bolj glasbeni tip, je uživala z učiteljico Nino Pugelj v slovenskih pesmicah, ki sta jih peli in plesali. Sin, ki je bolj športnik in intelektualce, je bil zelo dejaven na področjih, kjer je lahko kombiniral in logično premišljeval.

Otroka hodita še vedno k slovenskemu dopolnilnemu pouku in sta izjavila, da bosta z njuno učiteljico, ki ju spremlja že deset let, še naprej hodila. Hvala Miri Delavec Touhami, ker ju vsa leta napolnjuje z veseljem do slovenskega jezika in kulture. Srečna sem, da je tudi njima dvema, kot meni v mojih šolskih letih, podarjeno spremstvo, kjer čutita, da učiteljica pozna njune talente in ju v njih podpira, vedno v pogovoru, polnem spoštovanja in ljubezni. Doživljata, da sta ustvarjalna in jima uspe uresničevati njune sposobnosti: Laeticia piše skupaj z drugo učenko in s pomočjo učiteljice zgodbo, ki je v vsebini vezana na mlade in slovensko izseljenstvo. Na prireditvah v Nemčiji in v Sloveniji jo je učiteljica vključila z branjem svojih pesmic in z igranjem na flavto ter petjem, bodisi v živo v Sloveniji (L. P., 2020) bodisi virtualno kot nazadnje ob praznovanju 30-letnice samostojnosti Slovenije v okviru *Kulturnega društva Slovenija Stuttgart* (Kulturni dan, 2021), kjer je tudi sodeloval njun bratranec Joshua.

Jonathanov ustvarjalni talent na jezikovni ravni je našel svojo realizacijo med drugim tudi v zadnjem letu na pobudo učiteljice, ko mu je ponudila prevod povzetka njene knjige o rodbini Wurzbach v Preddvoru (Delavec Touhami, 2019) in ga v sklopu predstavitve povabila na intervju, medtem ko je sestra Laeticia s flavto zaokrožila dogodek. (Delavec Touhami, 2019)

Takšni izzivi razveselijo sina in se rad potruji. Najbolj sem se tega zavedala, ko je prevajal besedilo knjige *Rožmanova Lenčica* Josipine Urbančič Turnograjske. (Delavec Touhami, 2020) Opazila sem, da ima ogromen pasivni besedni zaklad in precizno občuti pomen literarnega besedila ter ga prenese v primerno nemščino. (Mojzer, 2020)

Takrat sem razumela, da mu zares ni lahko, ker bi se najraje izražal na tako kreativen in samoumeven način kot v nemščini tudi v slovenščini. Zato otroku pustimo čas in svobodo, da sam odkrije, kaj ga zanima, kje bi rad iskal in odkril odgovore na svoja vprašanja. Pri tem je ključno: biti v naravnem in pristnem kontaktu s svojo dušo in zavestno živeti svojo duhovnost. Otroci so biser našega rodu na tej zemlji, zato je naša dolžnost, da jim pustimo razvoj v srečna in popolna bitja.

Menim, da nosimo znanje vedno v sebi, samo odkriti ga moramo.

3 Vidiki uspešnega spremstva in podpore v razvoju dvojezičnosti in ohranjanju slovenskih korenin

Obstaja veliko knjig in priporočnikov na to temo, od katerih bi vam rada omenila slovensko publikacijo *Dvojezično otroštvo: Navodila za uporabo* (Pertot, 2011).

Na tem mestu bom na kratko omenila vidike, ki sem jih odkrila, ko sem reflektirala svoje izkušnje iz otroštva, ki so me vodile kot mati v spremstvu svojih otrok med dvema jezikoma in dvema državama:

- ena oseba – en jezik;
- pomen dvojezičnosti od prvega dneva naprej, posebej pa v prvih treh letih zaradi razvoja jezikovnih organov in nevroloških povezav (Tracy in Gawlitzek-Maiwald, 2000);
- veselje in radost ob doživetju jezika, kulture in države;
- odkrivanje svojih lastnih želja, intuitivno učenje, ustvarjalnost, aktivnost (Hüther, 2014);
- zgled staršev in učiteljic/učiteljev, ker služijo otrokom kot primer in motivacija za imitacijo;
- dobre misli in zaupanje, ki jih imamo v otroke in njihov uspeh;
- čim več različnih impulzov za otroke, ker bodo tako vpijali različne informacije z vsemi čuti na emocionalni in intelektualni ravni in jih uskladili v lastni že znan svet ter si s tem samozavestno razširili svoje znanje: to so lahko glasba, šport, knjige, narava, družba, živali, vse vrste umetnosti, igre, ples, ročno in strokovno delo itd. (Birkenbihl, 2020);
- pomen glasu, ker deluje na emocionalni ravni in povezuje z otrokom na duševni ravni, v ljubezni;
- vpliv družine in prijateljske družbe.

Med seboj smo si različni in vsakdo izmed nas ima svojo pot, izkušnje in možnosti, zato menim, da se je pomembno zavedati, kaj nam je lahko v podporo. Vendar ni smiselno od sebe zahtevati preveč, se pretirano truditi, da bi uresničili čim več vidikov in uspeli eno ali drugo pri sebi in tudi pri svojih otrocih. Menim, da imamo vsi svojo notranjo povezavo z najvišjim in smo zato lahko mirni in polni zaupanja, da bomo vsi šli po poti, ki nam je dana in bo pravilna. Zaupajmo, da bomo kot starši in tudi učitelji posredovali naprej to, kar bodo otroci potrebovali. Mislim, da kdor resnično ljubi in zaupa ter sebi in drugim želi dobro, bo v tem tudi uspel.

4 Pomen maternega jezika in dvojezičnosti za razvoj človeka in družbe

Beremo o raznoraznih pozitivnih učinkih dvojezičnosti, kot je na primer večja sposobnost na abstraktnem oziroma mentalnem področju, lažji dostop do drugih tujih jezikov, večja fleksibilnost v upravljanju z nasprotujočimi se podatki (Pertot, 2011). Jezik je izraz kulturne dediščine in duha prednikov, zato je pomemben za zavesten in popoln razvoj človeka. Jezik ima svojo melodijo in gre kot val od bitja do bitja ter prenaša informacije, ki jih potrebujemo za svojo lastno identiteto.

Ko se vsak izmed nas zaveda in ohranja svoj materni jezik, ohranjamo s tem tudi našo kulturno dediščino, ki je izvir naših osebnih moči in identitete. Če bi se vsi ljudje na zemlji zavedali svojih korenin in bogastva, ki jih nosimo v sebi, bi tudi lažje s spoštovanjem gledali na vse druge in živeli v medsebojnem sožitju.

Vsak jezik odpre vrata do nove kulture, do ljudi in njihovega mišljenja, zato vidim v dvojezičnosti, kot jo uživata na primer moja dva otroka, čudovit pristop za medkulturno delovanje. Od številnih citatov bi moj pogled zagotovo najbolj podkrepil ravno citat Karla V. (Pfandl in Suzmann, 2003): »Quot linguas calles, tot homines vales.« (Prevod avtorice: »Koliko jezikov znaš, toliko ljudi veljaš.«)

5 Zaključek: opogumimo se, zavedajmo se in zaupajmo!

V zaključku prispevka bi vas želela opogumiti, da se vedno bolj zavedamo svojih korenin, našega rodu in naše intuitivne povezave do vsega, kar obstaja in je v nas. Pomagajmo našim otrokom, da se bodo lahko razvijali po svojih potrebah in željah, da bodo lahko samozavestno korakali po svojih poteh, srečni in napolnjeni z našo ljubeznijo in zaupanjem.

Ker me je zanimalo mnenje hčere, sina in nečaka o tej tematiki, sem jih prosila, da mi odgovorijo na pet vprašanj, ki sem jim jih zastavila:

- Kaj ti pomeni biti Slovenka / Slovenec?
- Kako se počutiš, ko govoriš, bereš in pišeš v slovenščini?
- Kako se počutiš v Sloveniji?
- Kaj doživiš kot izziv v življenju med Slovenijo in Nemčijo?
- Kaj si želiš za lepo in veselo življenje med Slovenijo in Nemčijo?

Njuni odgovori se nahajajo v prilogi tega prispevka (Priloga 1).

6 Viri in literatura

- Birkenbihl, Vera F. (2020): *Sprachenlernen leicht gemacht!: Mit der Birkenbihl-Methode Fremdsprachen lernen*. Hamburg: Aurinia-Verlag.
- Buber, Martin (1999): *Ich und Du*. Gütersloher Verlagshaus.
- Crescentini, Cristiano; Fabbro, Franco (2014): *Nevropsihologija dvojezičnosti pri otrocih*. Trst: Associazione Temporanea di Scopo – Ciljno začasno združenje Jezik-Lingua.
- Delavec Touhami, Mira (2019): *V ogledalu grajske zgodovine: Preddvor in rodbina Wurzbach*. Mače pri Predvoru: KD Josipine Turnograjske.
- Delavec Touhami, Mira (2020): *Rožmanova Lenčica*. Mače pri Predvoru: KD Josipine Turnograjske.
- Hüther, Gerald; Hauser, Uli (2014): *Jedes Kind ist hochbegabt. Die angeborenen Talente unserer Kinder und was wir aus ihnen machen*. München: btb-Verlag.
- Kulturni dan 2021* (2021). *KD Slovenija Stuttgart*. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://kd-slovenija.de/kulturni-dan-2021>.
- L. P., Petra (2020): Predstavitev knjige o Franu Lakmayerju. *Občina Preddvor*, 3. 6. 2020. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.preddvor.si/post/263592>.
- M. D. T. (2019): V ogledalu grajske zgodovine: Preddvor in rodbina Wurzbach. *MojaObčina.si*. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.mojaobcina.si/preddvor/novice/v-ogledalu-grajske-zgodovine-preddvor-in-rodbina-wurzbach.html>.
- Mojzer, Tanja (2020): Rožmanova Lenčica. *RTV SLO*, 14. 9. 2020. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://otroski.rtvlo.si/bansi/prispevek/8358>.
- Pertot, Susanna (2011): *Dvojezično otroštvo: Navodila za uporabo – L'infanzia bilingue: Istruzioni per l'uso*. Trst: Ciljno začasno združenje »Jezik Linguae« – Associazione temporanea di scopo »Jezik-Linguae«.
- Pfandl, Heinrich (Graz); Susman, Walerij (Nischnij Novgorod)(2003): Bericht: »Soviele Sprachen du kannst, sooft bist du Mensch.« V *TRANS. Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften*. No. 15/2003. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: http://www.inst.at/trans/15Nr/06_5/pfandl_report15.htm.
- Tracy, Rosemarie; Gawlitzek-Maiwald, Ira (2000): Bilingualismus in der frühen Kindheit. V Grimm, Hannelore. (ur.): *Enzyklopädie der Psychologie*. 3. Sprachentwicklung. (str. 495–535). Göttingen: Hogrefe.
- V ogledalu grajske zgodovine: Preddvor in rodbina Wurzbach* (2019). Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: https://books.google.de/books/about/V_ogledalu_grajske_zgodovine.html?id=bxonygEACAAJ&redir_esc=y.

PRILOGE

Intervjuji: s hčerjo, sinom in z nečakom

ŽIVLJENJE MED SLOVENIJO IN NEMČIJO

IME MI JE: Laeticia Hornuth

1. Biti Slovenka / Slovenec – kaj to pomeni zate?

Pomeni biti del ene kulture ki ni zelo znana. Zaradi tega ni velikih ki govorijo v Nemčiji slovensko

2. Kako se počutiš s tem, da govoriš, bereš in pišeš v slovenščini?

Lepo je pisati in govoriti tudi drugače. In je zanimivo premišlati kako se nekaj reče ali piše.

3. Kaj ti je lepo v Sloveniji?

Moja družina tam in ta lepa narava mi je zelo všeč

4. Kaj doživiš kot izziv v življenju med Slovenijo in Nemčijo?

Imam pouk in govorim doma v slovenščini da mi ne izgine navada govoriti slovensko

5. Kaj si ti še želiš za lepo in veselo življenje med Slovenijo in Nemčijo? Zelim si, da nikoli ne bom zgubila te moje slovenske strani in mogoče še bom našla slovenske prijateljice.

ŽIVLJENJE MED SLOVENIJO IN NEMČIJO

IME MI JE: Jonathan Hormuth

1. Biti Slovenka / Slovenec – kaj to pomeni zate?

Biti slovenec, pomeni zame, da imam še eno drugo družino in kulturo. Ampak jaz se bolj počutim kot Nemec, ker sem se tu rodil in tudi tu živim.

2. Kako se počutiš s tem, da govoriš, bereš in pišeš v slovenščini?

Lepo mi je, da lahko tudi berem v drugih jezikih kot samo nemščini, čeprav mi je veliko težje

3. Kaj ti je lepo v Sloveniji?

Narava, jezik, družina

4. Kaj doživiš kot izziv v življenju med Slovenijo in Nemčijo?

V Sloveniji so veliki ekstravertirani

5. Kaj si ti še želiš za lepo in veselo življenje med Slovenijo in Nemčijo?

Da bi se Nemci zavedali, da obstoja Slovenija in kako je tam

ŽIVLJENJE MED SLOVENIJO IN NEMČIJO

IME MI JE: Joshua Schmich

1. Biti Slovenka / Slovenec - kaj to pomeni zate?

- Viele Verwandte im Ausland
- Ich finde es normal

2. Kako se počutiš s tem, da govoriš, bereš in pišeš v slovenščini?

- Nach dem Slovenischunterricht fühle ich mich glücklich, anders wie bei Englisch
- Es ist vorteilhaft, dass ich eine zweite Sprache habe, die andere nicht verstehen

3. Kaj ti je lepo v Sloveniji?

- Fußgängersicherheit an den Hauptstraßen
- Ich finde, in Slowenien leben viele noch wie auf Bauernhöfen

4. Kaj doživiš kot izziv v življenju med Slovenijo in Nemčijo?

- Ich fühle mich schuldig, wenn ich auf Slowenisch etwas falsch sage

5. Kaj si ti še želiš za lepo in veselo življenje med Slovenijo in Nemčijo?

- Ich würde gerne mehr slowenische Vokabeln können, um besser reden zu können

SLOVENŠČINA V SRCIH SLOVENCEV NA NIZOZEMSKEM

SLOVENIAN LANGUAGE IN THE HEARTS OF SLOVENES IN THE NETHERLANDS

Metka Boon - Pleterski (metka@telfort.nl), učiteljica nemščine in angleščine.

Nizozemska

Povzetek

V prispevku bom predstavila začetke svojega poučevanja slovenščine v mestu Landgraaf na Nizozemskem. Začetki poučevanja so bili spontani. Pobuda je prišla s strani zakoncev (Slovencev) domačinov, Nizozemcev, ki so bili tako kot jaz poročeni z Nizozemci in Nizozemkami. Njihove zgodbe oz. pojasnila, zakaj bi se radi učili slovenščine, so se me čustveno dotaknili in obenem navdušili. Spregovorila bom o naših začetkih in doživljanju vzdušja v skupini. O tej pobudi sem pozneje obvestila tudi Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport ter postala del skupine učiteljev dopolnilnega pouka slovenščine, ki si v tujini prizadevajo, da bi slovenski jezik dosegel tako neposredne potomce Slovencev na tujem kakor tudi druge ljudi, ki so s poroko postajali v jezikovnem in kulturnem smislu nosilci slovenstva na tujem. To slednje se je zgodilo oz. se dogaja tudi v moji lastni družini.

Abstract

In this article, I will present how I started teaching Slovene in the town of Landgraaf in the Netherlands. At the beginning, teaching the Slovenian language began spontaneously. The initiative came from spouses (Slovenes), like myself, who were married to Dutch men and women. Their stories, and the reasons they gave as to why they would like to learn the Slovene language, touched me emotionally. They also strongly impressed me. I will present our beginnings and my personal experience of the atmosphere in my groups of students. I later informed the Ministry of Education, Science and Sport about this initiative and officially became part of a group of teachers of supplementary Slovene language classes who strive for the Slovene language to reach both the direct descendants of Slovenes abroad, as well as other people who became linguistic and cultural ambassadors of 'Sloveneness' abroad by marrying a Slovenian. This is what has happened in my family.

Ključne besede: izseljenci, nacionalno in jezikovno mešani zakoni, učenje oz. poučevanje slovenščine.

Keywords: emigrants, mixed marriages, learning or teaching Slovene.

1 Uvod

Doma sem iz Krškega. Leta 1975 sem se poročila z Nizozemcem in odšla živeti na Nizozemsko. V Ljubljani sem študirala germanistiko in takrat še slutila nisem, da bo moja glavna dejavnost na Nizozemskem pouk slovenščine. V Krškem imam še sestro, sorodnike in dobre prijatelje. Intenzivno ohranjamo stike.

Življenje na Nizozemskem je predme postavilo veliko izzivov. En tak izziv je bil tudi izziv, ki so ga predme postavili potomci Slovencev, ki so se na Nizozemsko, v pokrajino Limburg, priselili že davno prej. Prav ti potomci so iskali možnosti, da bi se učili jezika svojih prednikov. Ta želja jih je pripeljala do mene, ker so izvedeli, da sem Slovenka in da živim tukaj. Poiskali so me in vključili v svoje zgodbe. Želeli so, da bi jih učila slovenščino, kar je bil zame velik izziv in obenem veselje, saj so bili v moji okolici ljudje, ki bi se radi učili mojega maternega jezika. Nisem se takoj odločila, malo sem premišljevala in na koncu pristala. Ko pa sem rekla 'da', še nisem imela natančne predstave, kako bom to počela. Bila je samo močna želja.

Mož je to mojo idejo in željo takoj podprl ter bil skupaj z menoj navdušen. Moram reči, da sem vsa leta poučevanja moč črpala iz družinskega okolja. Preden sem se poročila, sem moža poznala že sedem let. V tistem času sva se nekajkrat na leto srečevala na Nizozemskem ali v Sloveniji. To mojo deželo je takoj vzljubil, njegova povezanost z njo je z leti samo rasla. Hitro se je začel učiti slovenščino, največ znanja si je nabiral med druženjem s prijatelji in mojo malo sestro, ki je bila takrat stara 5 let. Z njo se je lahko pogovarjal samo slovensko.

Slovenijo smo obiskovali redno, nekajkrat na leto. Med obiski smo bivali pri mojih starših in za najina dva otroka, ki sem ju vzgajala dvojezično, je bilo to idealno okolje za učenje slovenščine in pridobivanje znanja o Sloveniji. Moja otroka sta nasploh rada bivala v Sloveniji. Vedno sta mi govorila, da živimo v dveh državah. »A ni to fajn, da imamo dve državi!« Vsi moji štirje vnuki čutijo, da spadajo tudi tja, v Slovenijo.

Tudi zdaj, ko sta moja otroka že odrasla in imata vsak svojo družino, obiskujeta Slovenijo. Moj devetletni vnuček je po letošnjih počitnicah rekel: »Babi, lepo te prosim, nauči me govoriti slovensko. Ko bom velik, bom šel živet v Slovenijo in se poročil s Slovenko.«

V prispevku bom prikazala začetke svojega poučevanja. Izpostavila bom želje ljudi, ki so začutili potrebo po učenju slovenščine in kot moji učenci pokazali izjemno navdušenje in zagnanost pri pouku in učenju. Začetki so bili zelo nejasni, nisem imela nobenih načrtov ne gradiva, pa tudi nikoli prej nisem poučevala teh vsebin, zato sem se morala soočiti z mnogimi vprašanji, npr. kje naj bo ta pouk, kako sestaviti načrt glede na potrebe udeležencev pouka, po katerih gradivih naj bi potekalo moje delo itn.

2 Usodni telefonski klic in spodbuda za poučevanje slovenščine

Po nekaj letih mojega bivanja na Nizozemskem me je poklicala Nizozemka gospa Marija Pintarič. Povedala mi je, da je njen mož po očetovi strani Slovenec, da redno hodijo v Slovenijo, kjer obiskujejo sorodnike. Ti obiski so bili obojestransko zaželeni, težave pa so imeli s sporazumevanjem.

Gospa Pintarič si je močno želela znati vsaj malo slovenščine in me je zaprosila za pomoč. Dogovorili sva se, da bova poskušali to zamisel izvesti. Povabila me je na svoj dom, da bi se dogovorili glede podrobnosti o urah slovenščine, o poučevanju. Preden sem prvič prišla k njej na dom, sem si na list z roko napisala slovensko abecedo in nekaj osnovnih besed s prevodom v nizozemščino. To je bila moja prva učna ura slovenščine za tujce. Gospa Marija, moja prva učenka, je bila navdušena. Ko sem prišla k njej drugič, so v sobi sedeli še trije novi obrazi, ki so se želeli priključiti učenju.

Slika 1: Moja prva učenka gospa Pintarič na dan, ko se je poslavljala od skupine. To je bilo leta 2005 (foto: arhiv avtorice).

Zame je bil to velik izziv. Brez dolgega razmišljanja sem se odločila, da bom ljudem pomagala pri učenju slovenščine. Tu se je začela moja dolga in tudi ustvarjalna pot učiteljice slovenščine. Delo z mojimi učenci mi je dajalo veselje in me je navduševalo. Od takrat je ta pot tekla neprekinjeno 32 let.

3 Moji učenci slovenščine

Z družino živim na jugu Nizozemske, v provinci Limburg. V te kraje so Slovenci prihajali kot rudarji, ker je Nizozemska potrebovala delovno silo. Največ jih je prišlo med prvo in drugo svetovno vojno, nekateri pa tudi že prej. Moški so delali v rudnikih, žene so bile priklenjene na dom. Njihov svet je bila pretežno slovenska skupnost, ki je bila v tistem času zelo močna. V okolici naj bi po različnih informacijah živelo približno 4.000 Slovencev. Imeli so svoje gostilne, svojega duhovnika, pevski zbor, folklorno skupino in celo tamburaško skupinico. Najbolje so se počutili znotraj svoje skupnosti, kjer so govorili slovensko in zvesto ohranjali svoje običaje. Večina ni imela namena ostati, ampak življenje je marsikomu prekrižalo načrte. Tuj svet jim ni postal domač, to ni bila njihova domovina, a tudi njihova stara dežela je postajala vedno bolj tuja. Živel so med dvema svetovoma. Domotožje je bilo veliko, vrniti se nazaj v Slovenijo pa je bilo precejšnje tveganje. Po drugi svetovni vojni so se politične razmere spremenile in še bolj so začutili, da bi bila vrnitev velik izziv, bali so se na novo začeti.

Med temi ljudmi sem slišala pretresljive zgodbe in pretresljive usode. Nekateri so se sramovali, da so 'prišleki'. Mislili so, da je bolje, če z otroki ne govorijo slovensko, da ti ne bi bili zaničevani ali izločeni v družbi vrstnikov.

Pripadniki druge generacije slovenskih izseljencev v Limburgu, ki so že bili integrirani, se niso več počutili manjvredne in so se začeli zanimati za svoje korenine. S ponosom so se predstavljali kot Slovenci. Bili so aktivni v slovenskih društvih in folklorni skupini, ki je bila številčno močna. Veliko članov Slovencev je štela tudi pevska skupina Zvon. Vsako leto so organizirali veliko prireditev, ki so bile znane in dobro obiskane. V Limburg so prihajali tudi pevci in folkloristi od doma, iz Slovenije. Stiki s Slovenijo so postajali intenzivni na vseh področjih. Vedno pogostejše so tudi sami potovali v Slovenijo.

Živi stiki s staro domovino so sprožili željo po znanju slovenskega jezika. Prav iz te skupine so prihajali moji prvi učenci. Prihajali so k meni z željo, da bi se učili slovensko. Presenečena sem bila, ko sem videla in začutila, kako močno željo po znanju slovenščine so imeli. Tudi tisti, ki so se na obisku v Sloveniji lahko sporazumevali v tujem jeziku, so kljub temu želeli spoznavati jezik svojih staršev ali starih staršev. Tam, kjer so močna čustva, je pot do obvladovanja izzivov pri učenju lažja.

3.1 Pretresljive zgodbe prvih priseljencev in njihovih potomcev v Limburgu

V prispevku bom izpostavila dve zgodbi, ki sta mi jih zaupala udeleženca pouka slovenščine. Slišala sem jih še veliko, preveč. Zgodbe nas opominjajo in nagovarjajo, kaj lahko storimo prej, da bi bilo takšnih zgodb čim manj. Več življenjskih zgodb najdemo v prilogi prispevka pod naslovom *Učenci so mi povedali* (Priloga 1).

Verjamem, da boste ob prebiranju teh zgodb vsaj malo začutili, zakaj sem se srčno in z veseljem lotila poučevanja slovenščine na Nizozemskem. To mi je res veliko pomenilo. Vedno mi bo v veselje dejstvo, da so tudi moji učenci čutili zadovoljstvo in bili srečni; k tej sreči sem prispevala tudi jaz.

3.1.1 Karlova zgodba

Moj ded je bil eden od mnogih Slovencev, ki so prišli na Nizozemsko, da bi si tukaj služili kruh. Poročil se je z domačinko, z Nizozemko. Ta je zavračala vse, kar je bilo slovenskega. Kot otrok se spominjam, da se je omenjala Slovenija, ampak vedno nekako skrivnostno. Tega si nisem znal pojasniti. Tudi mama mi ni veliko pripovedovala. Šele v odraslih letih sem se začel zanimati za svoje prednike in hotel vedeti več o Sloveniji.

O dedu mi je najbolj ostalo v spominu to, da je nadvse rad igral harmoniko. Zdaj vem, da je v življenju pogrešal Slovenijo, in zdaj tudi razumem, zakaj je harmoniko igral samo takrat, kadar je bil sam doma. Takrat je sedel pred hišo in igral. Ko pa se je bližal čas prihoda babice (njegove žene), je prenehal igrati in harmoniko odnesel nazaj v hišo ter jo skril v omaro. Kako bi bil srečen, če bi vedel, da se zdaj oba z bratom učiva slovenščino, obiskujeva njegov rodni kraj in sva ponosna na svoje korenine.

3.1.2 Rudi je pripovedoval

Moj oče je prišel na Nizozemsko takoj po prvi svetovni vojni. Doma v Sloveniji je pustil ženo in dve hčeri. Ko bi zaslužil dovolj denarja, naj bi se vrnil. Zaradi okoliščin je večkrat ostal brez dela, zaslužki so bili zelo skromni. Sramoval se je, ker ni mogel domov pošiljati denarja. Stiki z domom so ugašali, postajali redki in se tudi končali, ko se je na Nizozemskem poročil z domačinko. Rodilo se je šest otrok.

Očeta se spominjam kot redkobesednega, vedno umaknjene v svoj svet in zaprtega vase. Ne spomnim se, da bi se moj oče kdaj smejal. Ko smo odrasčali, nam je govoril o svoji preteklosti in da imamo v Sloveniji še dve polsestri. Z bratom sva leta 1968 prvič odšla v Slovenijo, obiskala sorodnike in začutila, da nama to nekaj pomeni. Očeta smo vsi nagovarjali, naj gre v Slovenijo, naj popravi zamujeno.

Dolgo je trajalo, da se je odločil, da bo storil ta korak. Kupil je vozovnico za vlak in pospremili smo ga na postajo. Tam pa se je nenadoma obrnil in s solzami v očeh odšel nazaj domov. »Enkrat drugič, mogoče,« je rekel. Prag je bil enostavno previsok, čustveno tega ni zmogel. Smrt ga je prehitela, nikoli več ni videl Slovenije. Jaz pa sem vesel, da sem našel sorodnike, spoznal Slovenijo in da se učim jezika. Vsi moji bratje in sestre so že bili v Sloveniji.

4 Izziv pri organizaciji pouka

Za pouk sem najprej potrebovala prostor. Slovensko društvo ni imelo svojega prostora. Na srečo sem lahko sama na svojem domu eno sobo s posebnim vhodom preuredila v 'učilnico' za deset do dvanajst oseb. Ob podpori in pomoči mojega moža sem takoj začela sestavljati svoj učbenik in slovar. Za zgled sem uporabila učbenike, ki sem jih dobila, ko sem ob prihodu na Nizozemsko tudi sama obiskovala tečaje nizozemščine. Kupovala sem tudi priročnike za učenje tujih jezikov in si pomagala z njimi.

Delo je bilo amatersko, popolnoma prilagojeno potrebam in željam mojih učencev. Zame je bil glavni cilj pouka razvijati sporazumevalne zmožnosti v slovenščini, in to na najbolj enostaven način. S tem sem želela ohraniti navdušenje vseh udeležencev, saj so bili različno stari, imeli so različno izobrazbo ter izkušnje pri učenju.

Postopoma sem obravnavala slovnična poglavja (skloni, dvojine nismo mogli nikoli usvojiti). Največ pozornosti pa sem posvečala besednemu zakladu in razumevanju pred pravilnostjo.

Pri učenju sem poudarjala vsakdanje življenjske situacije. To so potrebovali in nad tem so bili navdušeni. Ko so v Sloveniji prvič po slovensko naročili hrano in pijačo ali pa ko so znali vprašati za pot, ko so razumeli različne napise na stavbah, se dogovorili za zmenek in podobno, so bili še bolj spodbujeni k učenju. Sčasoma, ko sem bolje poznala zmogljivosti posameznih udeležencev, sem, kolikor je bilo možno, ustvarila skupine, ki so bile vsaj približno na enaki sporazumevalni ravni v slovenskem jeziku. Na samem začetku, leta 1980, sem oblikovala dve skupini. Imeli smo dve uri pouka tedensko. Sčasoma jih je prihajalo vedno več in 15 let pozneje sem imela šest skupin za poučevanje slovenskega jezika na Nizozemskem.

Slika 2a in 2b: Udeleženci pouka slovenščine na Nizozemskem (foto: arhiv avtorice).

Zadnjih šest let poučevanja sem prevzela še tri skupine v Belgiji, kamor so prihajali tudi udeleženci pouka z Nizozemske, ker jim je bilo to bližje. Učenci so sami poiskali pot do mene, čeprav nisem nikoli oglaševala pouka. Šele v letu 2009 je bila podana informacija o pouku slovenščine tudi na spletni strani Veleposlaništva Republike Slovenije na Nizozemskem, povezana z Ministrstvom za šolstvo, znanost in šport ter z Zavodom RS za šolstvo.

Slika 3a in 3b: Udeleženci pouka v Belgiji (foto: arhiv avtorice).

5 Prelomno leto 1995

168

Moje amatersko poučevanje je predvsem zame dobilo nov pomen, ko sem prišla v stik z Ministrstvom RS za šolstvo, znanost in šport. Dobila sem možnost predstaviti svoje 15-letno delo. Ocenili so ga zelo dobro in dobila sem uradno pogodbo za poučevanje. Moj pouk je od tedaj dalje del projekta Dopolnilni pouk slovenščine v tujini. Zame je bila to velika popestritev, ki mi je dala nove spodbude in je še povečala mojo motivacijo za poučevanje. Odprl se mi je nov svet, ki mi je nudil strokovno spopolnjevanje in samoizobraževanje.

Na ZRSŠ sem dobila učni načrt za dopolnilni pouk slovenščine v tujini (Križaj Ortar, Motik, 1998), prav tako sem lahko nabavila nove učbenike, ki so zelo dobrodošli pri pouku. S spopolnjevanjem na seminarjih¹ v Sloveniji so prišle tudi nove ideje in naenkrat sem dobila prijeten občutek, da je moj pouk pravi pouk. Z veseljem sem se udeleževala seminarjev, ki so bili v vsakem pogledu koristni in so moje že pridobljene izkušnje še obogatili.

S pomočjo svetovnega spleta in novega gradiva je metoda poučevanja dobivala nove oblike. Pouk je postajal pester in raznolik. Učencem je bilo to všeč.

Slika 4a in 4b: Učitelj in učiteljice dopolnilnega pouka slovenščine na seminarju 2009 v Solčavi, ki ga je organiziral Zavod RS za šolstvo (foto: arhiv avtorice).

6 Zaključek

Poučevanje mi je bilo v veselje in mi je dalo ogromno zadoščenja. Opraviti sem imela z ljudmi, ki so se z veliko vnemo udeleževali pouka ter tarnali in bili zelo žalostni, če so morali zaradi neodložljivih obveznosti izostati od pouka. Za obiskovanje pouka so bili pripravljeni opustiti marsikatero drugo dejavnost. Prihajali so naravnost iz službe ali pa so za pouk žrtvovali svoj prosti dan. Z leti sem dobivala potrditve, kako pomembne so za človeka njegove korenine in njegova identiteta. Pri veliko učencih se je to čustvo porodilo šele v zrelejših letih ali po smrti staršev. Doživela sem veliko lepega, predvsem me je presunila hvaležnost, ki so mi jo učenci izkazovali. Bili smo velika slovenska družina. Srečevali smo se tudi izven pouka in občasno organizirali dejavnosti s slovenskimi prvinami. Skupaj smo se udeleževali prireditev, slavili pomembne rojstne dneve, organizirali izlete. Tudi v Sloveniji smo se srečevali in ob praznikih ni manjkalo slovenske kuhinje. Te dejavnosti ponazarjajo fotografije v Prilogi 2.

Rada bi navedla še nekaj primerov, ki so lep prikaz čustvene pripadnosti Sloveniji:

- Berti se je leta 1988 poročila v Ljubljani na kmečki ohceti.
- Esther in Ramon sta se udeležila tečaja Poletna šola slovenščine v Ljubljani.
- Ko je Arno praznoval svojo 50-letnico, je obesil slovensko zastavo.
- Edi se je rodil na Nizozemskem, oče pa je njegovo rojstvo vpisal tudi na občini v Trbovljah, od koder je sam prihajal. Ko je za to izvedel Edi, je pri sedemdesetih letih zaprosil za slovenski potni list in ga tudi dobil. To mu je veliko pomenilo, bil je ponosen in vesel.
- Berti, Arno in Paul so se zavzeli in dosegli, da so na svoj priimek uradno zapisali strešico.
- Marija in njen mož sta pred svojo hišo na Nizozemskem postavila miniaturni kozolec.
- Edmond je vsako leto sestavil dvojni slovensko-nizozemski in nizozemsko-slovenski slovar, v katerem so bile zbrane besede, obravnavane pri pouku. Udeleženci pouka so ta slovarček zelo veliko uporabljali in ga vedno imeli pri sebi, kadar so bili v Sloveniji. Besede je zbiral 10 let in zadnja izdaja je vsebovala 8000 besed. V to delo je vložil ogromno truda.

Na jezikovnem področju je vsak nekaj pridobil. Nekateri so postali pravi govorniki v slovenščini, nekateri so se zadovoljili s skromnejšim znanjem. Vsi pa so bili srečni s tistim, kar so dosegli. Prepričana sem, da je naš pouk veliko doprinesel k osveščanju pripadnosti slovenstvu. Mnogi slovenski potomci na Nizozemskem so se približali Sloveniji in okrepili svoje korenine. Poleg Slovencev in njihovih potomcev so se slovenščine naučili tudi mnogi Nizozemci, partnerji ali partnerke in slovenščina je dobila svoj dom v širši skupnosti.

Prispevek je nastal na osnovi mojih izkušenj, ki sem jih dobila pri pouku, s stiki z učenci.

7 Literatura in viri

Križaj Ortar, Martina; Motik, Dragica (1998): *Učni načrt za pouk slovenskega jezika in kulture s slovenskimi otroki v tujini*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

8 Opombe

¹ Strokovne seminarje je organiziral Zavod RS za šolstvo, financiralo pa Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport.

PRILOGA 1:

Učenci so mi povedali:

- a) Oče (Slovenec) mi je umrl, ko sem bil star tri leta, mama je bila Nizozemka. Pri 70 letih sem storil korak, o katerem sem že dolgo razmišljal. Preko interneta sem v Sloveniji poiskal vse naslove ljudi z mojim priimkom. Razposlal sem jim pisma z obrazložitvijo in vprašanjem, ali smo morda v sorodu. Rezultat je bil ta, da sem našel še precej sorodnikov, organiziral sem srečanje, bilo je pravo doživetje. Navdušil sem se nad Slovenijo in začel obiskovati še pouk slovenščine. Vzdržujem stik s sorodniki, tako srečen sem, da sem spoznal očetovo stran. Nisem več mlad, srčno pa upam, da mi bo dano to početi še nekaj let in da bom lahko znanje jezika še izboljšal.
- b) Kot otrok sem dobil slovensko knjigo s posvetilom. Zdaj, v zrelih letih, ko se že nekaj let učim slovenščino, pa sem knjigo spet vzel v roke in prebral posvetilo. Razumel sem ga, spreletel me je občutek velike sreče. Utrnila se mi je solza. Že samo zaradi tega trenutka sem hvaležen, da sem se lotil učenja slovenščine. Seveda bi rad znal še veliko več, ne vem, če bom imel za to dosti časa.
- c) Ko bi moji starši vedeli, da se učim slovenščino in koliko mi to pomeni. Prebiram pisma, ki so jih davno pisali sorodniki, in ob tem doživljam posebne čustvene trenutke.
- d) Če bi naštevala najlepše stvari, ki so se mi pripetile v življenju, bi bila med njimi ta, da sem se vsaj delno še naučila jezik svojih staršev. Nikoli ne bom razumela, zakaj niso z mano govorili slovensko.
- e) Učenje slovenščine je obogatilo moja bivanja v Sloveniji. Kolikor mi znanje dopušča, se trudim sporazumevati v slovenščini. V gostilni naročim po slovensko, ob priložnosti se rad vključujem v pogovore in se počutim, da spadam zraven. Nisem več turist, vedno bolj se počutim Slovenca in vedno raje prihajam. Tako zelo si želim, da bi znal bolje govoriti.
- f) Zdaj ko sem končno našel možnost učenja slovenščine, sem zbolel. Ne morem si zamisliti, da to lahko pomeni konec pouka.
- g) Oba starša sta bila Slovenca, z nami, otroki, pa sta govorila nemško. Že zgodaj sem ju izgubila. V Sloveniji imam še sorodnike, ki pa jih zaradi zdravstvenih težav ne bom mogla več obiskati. Sporazumevanje z njimi je možno samo v slovenščini, zato sem vesela, da lahko redno hodim k pouku. S tem ohranjam znanje slovenščine, poleg tega mi obisk pouka nekako nadomešča obisk Slovenije. Upam, da bo še dolgo trajalo. Nastala bi velika praznina, če ne bi bilo več torkovih slovenskih večerov.
- h) Učenje slovenščine je vzbudilo v meni pripadnost in me neverjetno zblížalo s Slovenijo in mojimi koreninami. Za to sem neizmerno hvaležen in srečen. Ko pridem v Slovenijo, se nekako prerodim, nek drugi jaz zaživi v meni. Zadnji del svojega življenja bi rad preživel v Sloveniji, tam najdem nekaj, česar ne najdem nikjer drugje, pa čeprav sem rojen na Nizozemskem.
- i) Vedno sem se predstavljala kot Slovenka po rodu. Pravi pomen tega pa sem začutila šele, ko sem se začela učiti jezika in se, čeprav skromno, tudi začela sporazumevati v slovenščini.

PRILOGA 2

Dejavnosti s slovenskimi prvinami

Jo (po slovensko Jože) je v vasici Pečke pri Makolah obnovil domačijo svoje matere. Ko so bila dela končana, je povabil svoje sorodnike, nizozemske prijatelje in soudeležence pouka, da jim pokaže, kje ležijo njegove korenine. Pripravil je res pester program, nas gostil s slovensko kulinariko in nam s ponosom razkazoval okolico. Poleg drugih atrakcij (vožnja s turističnim vlakcem (Slika 5), ogled slikovne razstave in forme vive) smo prisostvovali tudi postavljanju klopotca (Slika 6).

Slika 5: Vožnja z vlakcem (foto: arhiv avtorice).

Slika 6: Postavljanje klopotca (foto: arhiv avtorice).

Edi je bil vodič v mestu Maastricht. Za svojo skupino je pripravil vodenje v slovenščini (Slika 7).

Slika 7: Vodenje po Maastrichtu v slovenščini (foto: arhiv avtorice).

Z eno skupino smo organizirali štiridnevni izlet v Slovenijo. Bivali smo v okolici Ljubljane in od tam odhajali na dnevne izlete.

172

Slika 8: Izlet po Sloveniji (foto: arhiv avtorice).

V Landgraafu nas je leta 2009 obiskal gospod Leon Marc, takratni veleposlanik v Haagu (Slika 9, Slika 10). Pogovarjal se je z vsemi udeleženci pouka. Veseli smo bili njegovega obiska in smo zelo cenili njegovo zanimanje za naš pouk.

Slika 9: Obisk g. Leona Marca (foto: arhiv avtorice).

Slika 10: Obisk g. Leona Marca (foto: arhiv avtorice).

DOPOLNILNI POUK SLOVENŠČINE KOT TEMELJ ZA ŠTUDIJ V SLOVENIJI

SUPPLEMENTARY SLOVENIAN CLASS AS THE FIRST STEP BEFORE ATTENDING UNIVERSITY IN SLOVENIA

 Marina Pavlič (marinapavlic96@gmail.com), študentka (absolventka) na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani.

Hrvaška

Povzetek

V prispevku opisujem svojo izkušnjo učenja slovenščine in spoznavanja slovenske kulture pri dopolnilnem pouku v Slovenskem domu KPD Bazovica na Reki. Opisujem različne oblike pouka in teme, s katerimi sem se v dveh letih srečala, ter kako je celota izkušnja vplivala name in na moj kasnejši študij v Ljubljani.

Abstract

In this article, I describe my experience of learning Slovene and getting to know Slovenian culture in supplementary class at the Slovene Home KPD Bazovica in Rijeka. I describe different forms of learning we used, the topics we learned about during two years, and how the whole experience affected me and my later studies in Ljubljana.

Ključne besede: arhitekturna dediščina, dopolnilni pouk slovenščine, Jože Plečnik, slovenska kultura, študij v Sloveniji.

Keywords: architectural heritage, supplementary Slovenian class, Jože Plečnik, Slovenian culture, university in Slovenia.

1 Uvod

Začetek študija je že sam po sebi velik korak v življenju vsakega mladostnika. Še večji izziv pa predstavlja odhod na študij v tujino, v državo, kjer ne poznaš kulture in jezika. Že proti koncu osnovne šole sem vedela, da želim študirati arhitekturo. Odraščala sem na Reki, kjer fakulteta za arhitekturo ne obstaja, in sem vedela, da se bom za študij mogla preseliti v drug kraj. Vedno sem rada potovala in čeprav bi za študij lahko izbrala tudi Zagreb, glavno mesto svoje države, me je v času srednje šole navdušila zamisel o študiju v tujini.

Že na prvem obisku sem se v Ljubljani počutila kot doma. Morda je bilo to malce povezano tudi s številnimi zgodbami iz otroštva, ki sem jih slišal od babice, ki je bila rojena v Sloveniji. Vsekakor sem že od prvega trenutka vedela, da je Ljubljana mesto, kamor se želim odpraviti na študij. In prav zaradi tega sem leta 2013 začela hoditi k dopolnilnemu pouku slovenščine v Slovenskem domu KPD Bazovica na Reki. Pri dopolnilnem pouku sem se naučila osnov slovenskega jezika in slovenske kulture, brez katerih moj kasnejši napredek ne bi bil možen.

2 Dopolnilni pouk slovenščine

Dopolnilni pouk slovenščine ima za cilj ohranjanje in razvijanje slovenščine pri Slovencih po svetu, krepitev slovenske identitete, pripadnosti slovenskemu narodu in stikov z matično domovino. Poleg učenja slovenskega knjižnega jezika se obiskovalci pouka seznanjajo tudi s kulturnimi znamenitostmi in naravnimi lepotami Slovenije ter z njeno pestro tradicijo.

2.1 Prvi stik z jezikom

Slovenščina in hrvaščina sta sosednja in sorodna jezika. Čeprav sem slovensko že prej delno razumela, je bilo učenje sprva precej zmedeno, ravno zato, ker sta si jezika podobna, a različna. Ampak z dobro učiteljico gre vse lažje. Pri pouku smo začeli od samih osnov jezika, ker smo bili v skupini vsi začetniki. Poleg slovnice in besedišča je bilo veliko časa namenjenega pogovoru, kar je po mojem mnenju najbolj pomembno pri učenju jezika.

2.2 Spoznavanje slovenske kulture

Poleg učenja jezika je bilo pri pouku velikega pomena tudi spoznavanje slovenske kulture. Vsi udeleženci dopolnilnega pouka smo z učiteljico pripravljali številne slovenske večere in kulturne prireditve, na katerih se člani društva spoznavajo in izmenjujejo izkušnje. Učili smo se slovenske pesmi in nekajkrat tudi pripravljali slovenske jedi.

Slika 1: Kulturna prireditev (foto: arhiv KPD Bazovica).

175

Ob koncu vsakega šolskega leta smo pripravljali veliko zaključno prireditev. Ker je naša učiteljica, ga. Dragica Motik, istočasno poučevala tudi v Pulju, Buzetu in Čabru, smo zaključne prireditve imeli kar vsi skupaj. Na zaključnih prireditvah smo imeli vedno pester program, poln petja in igranja. Ne glede na starost in jezikovno stopnjo udeležencev, je učiteljica vedno poskrbela, da smo imeli vsak svoj trenutek in vlog v prireditvi.

Zaključna prireditev učencev in učenk dopolnilnega pouka slovenščine v Buzetu, Čabru, Pulju in na Reki	Zaključna prireditev učencev in učenk dopolnilnega pouka slovenščine v Buzetu, Čabru, Pulju in na Reki	Zaključna prireditev učencev in učenk dopolnilnega pouka slovenščine v Buzetu, Čabru, Pulju in na Reki
Slovenščino se učimo pri dopolnilnem pouku slovenščine in pri dejavnostih ob pouku (kulturne prireditve, strokovne ekskurzije, obiski lutkovnih, dramskih, opernih predstav v Sloveniji ipd.). Učenje jezika je proces, ki poteka celo življenje. Tudi v jeziku, ki ga dobro govorimo, pridobivamo vedno nove izraze in jih smiselno vključujemo v vsakdanje sporazumevanje. Zaključne skupne šolske kulturne prireditve imajo za učence poseben pomen. To so zanje tudi prijetne jezikovne vaje. Uspešna predstavitev na prireditvah pa vsem pomeni veliko spodbudo za nadaljevanje učenja in vztrajanje pri tem.	Veselim se srečanja z vami učenci in odrasli udeleženci dopolnilnega pouka slovenščine iz Čabra, Buzeta, Pulja in z Reke z učiteljico Dragico Motik. Dopolnilni pouk slovenščine v Čabru (arhiv učiteljice, Sol. Ison 2010/2011). Dejavnost so materialno podprla društva: SKD Gorski Kotar Čabar, SKD Lipa Buzet, SKD Istra Pulj.	 http://www.zrass.si/sloveniscina/dopolnilni_pouk.htm Učenci in odrasli udeleženci dopolnilnega pouka slovenščine iz Čabra, Buzeta, Pulja in z Reke, v sodelovanju s Slovenskim kulturnim društvom Gorski Kotar, organizirajo ZAKLJUČNO ŠOLSKO PRIREDITEV, ki bo 13. junija 2015 ob 18. uri v Domu kulture Tršče, Šolska ulica 1, Tršče.

Slika 2: Vabilo na zaključno prireditev. Pripravila: Dragica Motik (arhiv avtorice).

Skozi glasbeno-scenske igre, ki smo jih pripravljali za različne kulturne dogodke, smo se učili tudi o slovenskih narodnih zgodbah. Tako smo recimo na odru nastopali v igrah 'Legenda o Ajdovski deklici in zlatorogu' in 'Butalci so šli po vino na Hrvaško'. Vaje za nastope in sami nastopi so mi veliko pomagali, da sem se osvobodila zadržanosti in začela bolj tekoče govoriti slovensko.

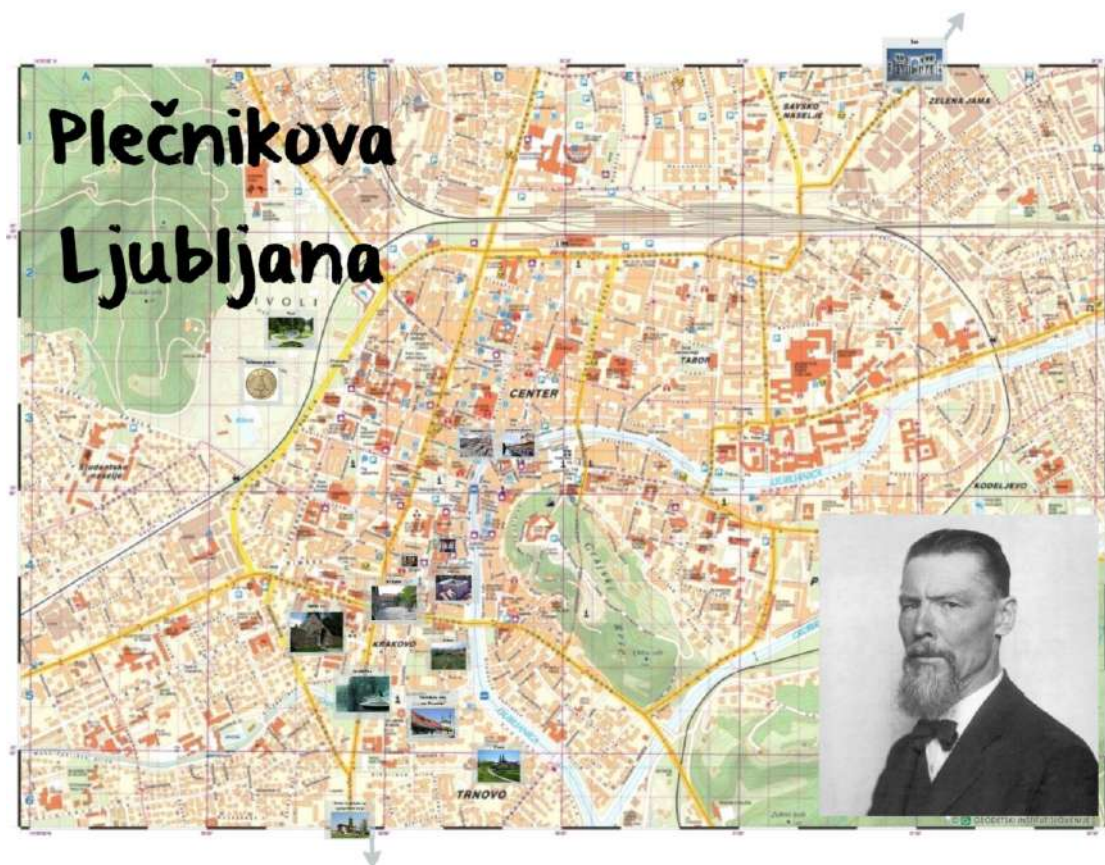
2.3 Usmerjeni pouk

V drugem letu dopolnilnega pouka sem v skupini ostala samo jaz in je učiteljica prilagodila učni načrt meni in mojim željam. Ker sem nameravala študirati arhitekturo v Ljubljani, sva se poleg učenja slovenskega jezika veliko pogovarjali o slovenski arhitekturi. Tako sem se ravno pri dopolnilnem pouku slovenščine prvič srečala z osnovami tradicionalne slovenske arhitekture, spoznala značilnosti mediteranske, alpske in panonske hiše ter se naučila, kaj je to kozolec, tradicionalni arhitekturni simbol slovenskega podežlja.

2.3.1 Jože Plečnik

Ko sva se z go. Dragico Motik začeli pogovarjati o slovenski arhitekturni dediščini, sem prvič slišala tudi za velikana slovenske arhitekture, Jožeta Plečnika. Skupaj z učiteljico sva brali biografsko knjigo *Mojster nebeške lepote*, v kateri je slovenski pisatelj Ivan Sivec prikazal življenje in delo arhitekta Jožeta Plečnika. Posebej zanimiv mi je bil način, kako je Plečnik reinterpretiral elemente klasične arhitekture. Primer tega lahko zaznamo na Žalah, kjer je vidna podobnost Propilejam atenske Akropole.

Celo igra na zaključni prireditvi je bila v tistem letu posvečena njemu. Na odru smo otroci, mladostniki in odrasli skupaj zaigrali 'Pogovor s Plečnikom'. Pri pripravi sem aktivno sodelovala, po spletu sem brala o njegovih delih in iskala fotografije, s čimer smo lepo postavili tudi scensko podobo odra.

Slika 3: Predstavitev Plečnikove Ljubljane za sceno igre. Pripravila: Marina Pavlič (arhiv avtorice).

Največjega slovenskega arhitekta in vizionarja Jožeta Plečnika je vredno tako strokovno kot laično študirati. Letos je bil vpisan tudi na prestižni Unescov seznam svetovne kulturne in naravne dediščine. Plečnikova Ljubljana je tako od 28. 7. 2021 uvrščena med najpomembnejše celostne umetnine 20. stoletja. Izbor del, vpisanih na seznam, obsega sedem sestavnih delov, vodno os mesta, nabrežje Ljubljanice z mostovi od Trnovskega pristana do zapornic in Trnovski most, kopenski del, Vegova ulica z Narodno in univerzitetno knjižnico, Kongresni trg s parkom Zvezda, ureditev arheološkega parka Rimski zid, tako imenovani kompleks mesta mrtvih, Plečnikove Žale, vrt vseh svetih ter cerkev svetega Mihaela v Črni vasi in svetega Frančiška Asiškega v Šiški. Plečnikova Ljubljana je fenomen urbane krajine 20. stoletja. Med spomenike in območja, pomembna za vse človeštvo, se od zdaj uvrščajo dela,

ki sestavljajo spomeniško območje, nastalo v strnjenem obdobju med obema svetovnima vojnama kot rezultat arhitektovih intervencij v mestno tkivo Ljubljane.

Kaj Plečnik pomeni za slovensko kulturo kažejo tudi Plečnikova odličja, ki se podeljujejo vsako leto že od leta 1973. Plečnikova odličja so osrednje javno in najvišje strokovno priznanje slovenskim avtorjem na področju arhitekture, urbanizma, krajinske arhitekture ali notranje opreme.

3 Zaključek

Ker ni tako pogosto, da Hrvati že pred fakulteto vedo veliko o Plečniku, so me na spoznavnih dnevih na fakulteti vprašali, kako to, da že toliko vem. Zato sem zelo hvaležna svoji učiteljici dopolnilnega pouka, ki me je že vnaprej seznaniła z osnovami slovenske arhitekture in s tem pomagala zgraditi temelj za moj kasnejši študij arhitekture v Ljubljani.

Prav tako mi je celoten dopolnilni pouk slovenščine veliko pomenil za kasnejše življenje v Sloveniji. Z osnovami slovnice in besediščem, ki sem ga v dveh letih zgradila, sem imela veliko prednost pred drugimi hrvaškimi študenti in sem po samo nekaj mesecih v Sloveniji že tekoče govorila slovenski jezik.

HRVAŠKI JEZIK IN KNJIŽEVNOST V OSNOVNI ŠOLI SKOZI PROJEKTNO UČENJE

HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST U OSNOVNOJ ŠKOLI KROZ PROJEKTNO UČENJE

CROATIAN LANGUAGE AND LITERATURE IN PRIMARY SCHOOL THROUGH PROJECT LEARNING

 Ivana Milišić (ivana.miliscic@skole.hr), prof. zgodovine in hrvaškega jezika ter književnosti, učiteljica hrvaškega jezika, Katoliška osnovna škola Šibenik.

Hrvaška

Povzetek

V tem prispevku sem opisala dva celoletna projekta, *Moja dežela* in *Hrvaška kulturna dediščina*, iz perspektive poučevanja in učenja učnega predmeta hrvaški jezik. Vse, kar je prikazano v tem delu, je realizirano z učenci osmih razredov osnovne šole. Projekt *Moja dežela* smo izvajali na eTwinning platformi v sodelovanju z nekaterimi drugimi šolami v Republiki Hrvaški, a projekt *Hrvaška kulturna dediščina* je bil realiziran kot znotrajšolski projekt v korelaciji z geografijo. Namen prispevka je dati idejo in primer dobre prakse za spoznavanje učencev z jezikom in književnostjo svoje domovine. Skozi oba projekta so učenci osvojili dejavnosti poslušanja, govorjenja, pisanja in branja ter s pomočjo komunikacije razvijali lastno jezično-kulturno identiteto.

Sažetak

U ovome radu opisana su dva cjelogodišnja projekta, *Moja zemlja* i *Hrvatska kulturna baština*, iz perspektive poučavanja i učenja nastavnoga predmeta Hrvatski jezik. Sve prikazano u ovome radu realizirano je s učenicima osmih razreda osnovne škole. Projekt *Moja zemlja* vođen je na eTwinning platformi u suradnji s nekoliko drugih osnovnih škola u Republici Hrvatskoj, a projekt *Hrvatska kulturna baština* realiziran je kao unutarškolski projekt u korelaciji s Geografijom. Svrha rada jest dati ideju i primjer dobre prakse za upoznavanje učenika s jezikom i književnošću svoje domovine. Kroz oba projekta učenici su ovladavali jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, pisanja i čitanja te komunikacijom razvijali vlastiti jezično-kulturni identitet.

Abstract

This paper describes two yearlong projects, *My Country* and *Croatian Cultural Heritage*, from the perspective of teaching and learning the Croatian language as a school subject. All the activities reported in the paper were accomplished in cooperation with eighth grade primary school students. The project *My Country* was conducted on the eTwinning platform in collaboration with several other primary schools in Croatia, while *Croatian Cultural Heritage* was carried out as an intra-school project in correlation with Geography. The aim of this paper is to present a case study of good practice as well as to encourage the development of new ideas for making language and literature interesting and relatable to students. Throughout both projects, students perfected their skills of listening, speaking, writing and reading. Through active communication students enriched their linguistic and cultural identity.

Ključne besede: dediščina, hrvaška književnost, hrvaški jezik, identiteta, kultura, šolski projekt.

Ključne riječi: baština, hrvatska književnost, hrvatski jezik, identitet, kultura, školski projekt.

Keywords: heritage, croatian literature, croatian language, identity, culture, school project.

1 Uvod

Škola kao odgojno-obrazovna institucija ima važnu ulogu u izgradnji cjelovite osobe. Suvremena pedagogija i didaktika zadnjih nekoliko desetljeća ukazuju na potrebu napuštanja tradicionalnoga oblika poučavanja i promoviraju cjelovito i aktivno učenje kao modele kojima trebamo težiti i kojima bi se poučavatelji trebali služiti. „U današnjem društvu promjena i iznimno brze akumulacije znanja, aktivno je učenje u odgojno-obrazovnim ustanovama imperativ za razvoj samostalnih, kreativnih, slobodnih, uspješnih pojedinaca i odgovornih građana.“ (Gazibara, 2013: 375) Postavke aktivnoga učenja

fundamentalno se razlikuju od tradicionalne (frontalne, predavačke) nastave. Učenik postaje aktivni sudionik obrazovnog procesa, on stvara i nadograđuje svoje znanje uz stručno vođenje svojih učitelja. (Arbunić i Kostović, 2007: 99)

Neki od modela aktivnoga učenja su: istraživačko, problemsko i projektno učenje. Sva tri oblika prikladna su ostvarivanju ciljeva aktivnoga učenja. (Borić i Škugor, 2014: 160)

„Suvremenu nastavu trebalo bi ustrojiti na način da učenik uči samostalno istraživati, pronalaziti nove spoznaje, kritički ih promišljati i selektirati, s interesom i razlogom ih usvajati, kako bi mu poslužile u svakodnevnoj primjeni te predstavljale temelj za osobno kreativno djelovanje i cjeloživotno učenje.“ (Arbunić i Kostović, 2007: 99-100)

S druge pak strane, obveza je škole promicati odgoj koji doprinosi razumijevanju vlastite nacionalne kulture, čuvanju i promicanju kulturne baštine, kao dijela nacionalnog i kulturnog identiteta.

„Odgoj i obrazovanje pridonose izgradnji osobnoga, kulturnoga i nacionalnoga identiteta pojedinca. Danas, u doba globalizacije – u kojemu je na djelu snažno miješanje različitih kultura, svjetonazora i religija – čovjek treba postati građaninom svijeta, a pritom sačuvati svoj nacionalni identitet, svoju kulturu, društvenu, moralnu i duhovnu baštinu. Pritom osobito valja čuvati i razvijati hrvatski jezik te paziti na njegovu pravilnu primjenu. Odgoj i obrazovanje trebaju buditi, poticati i razvijati osobni identitet. Odlika osobnoga identiteta pretpostavlja poštivanje različitosti.“ (NOK, 2011: 22)

U *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (2012.) propisani su ciljevi odgoja i obrazovanja u školskim ustanovama (članak 4, stavak 1):

- „osigurati sustavan način poučavanja učenika, poticati i unapređivati njihov intelektualni, tjelesni, estetski, društveni, moralni i duhovni razvoj u skladu s njihovim sposobnostima i sklonostima,
- razvijati učenicima svijest o nacionalnoj pripadnosti, očuvanju povijesno-kulturne baštine i nacionalnog identiteta,
- odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, ljudskim pravima i pravima djece, osposobiti ih za življenje u multikulturalnom svijetu, za poštivanje različitosti i toleranciju te za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom razvoju društva,
- osigurati učenicima stjecanje temeljnih (općeobrazovnih) i stručnih kompetencija, osposobiti ih za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu prema zahtjevima tržišnog gospodarstva, suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija i znanstvenih spoznaja i dostignuća,
- osposobiti učenike za cjeloživotno učenje.“

U daljnjem tekstu prikazat ću dva školska projekta kao primjere dobre prakse iz perspektive nastavnoga predmeta Hrvatski jezik. Za oba projekta karakteristično je da je podrazumijevao aktivan rad učenika, suradničko učenje, razvijanje kritičkoga i stvaralačkoga mišljenja te komunikacijskih kompetencija. Kroz oba projekta učenici su ovladavali jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, pisanja i čitanja te komunikacijom razvijali vlastiti jezično-kulturni identitet.

2 Projektno učenje – primjeri dobre prakse

Projektna nastava ili projektno učenje jest oblik aktivnoga učenja u kojemu učenik samostalno pronalazi informacije, vrednuje ih i selektira (odvaja bitno od nebitnoga), surađuje s vršnjacima, kritički promišlja o svome radu, donosi odluke, organizira se, razvija jezične, komunikacijske, interpersonalne i digitalne kompetencije. Tako učenik preuzima kontrolu nad svojim učenjem i konstruira vlastito znanje. Od učitelja projektno učenje iziskuje više pripreme i angažmana, a isto tako učitelj je primoran svladavati neočekivane probleme i situacije. Učitelj koordinira projektom, podrška je učeniku što predstavlja dodatni angažman učitelja.

Svaki projekt ima etape - temu, cilj (zadaće), plan i provedbu te predstavljanje i vrednovanje.

Projekti se mogu podijeliti prema vrsti - s obzirom na trajanje (jednodnevni, mjesečni, godišnji...) ili prema broju sudionika (razredni, školski, državni, međunarodni...).

Dva školska projekta o kojima ću detaljnije pisati u nastavku rada su realizirana s učenicima osmih razreda osnovne škole (četnaestogodišnjaci) i oba su bila cjelogodišnja interdisciplinarna projekta. Jedan je projekt bio unutarškolski, a drugi je bio državni projekt.

2.1 Hrvatska kulturna baština

Unutarškolski projekt *Hrvatska kulturna baština* realiziran je tijekom nastavne godine 2020./2021. u korelaciji dvaju nastavnih predmeta – Hrvatskoga jezika i Geografije. Tema, cilj i plan provedbe oblikovani su i objavljeni na početku nastavne godine u [školskom kurikulumu 2019./2020.](#) (str. 132). Cilj je projekta bio upoznavanje učenika s hrvatskom kulturnom materijalnom i nematerijalnom baštinom, upoznavanje s prirodnim osobitostima, ljepotama domovine i književne baštine kroz usmeno i pisano stvaralaštvo te izgrađivanje i razvijanje svijesti o kulturnom identitetu i očuvanju kulturne baštine.

Mjesečni projektni zadatci usklađeni su Nastavnim planom i programom za 8. razred te su prikazani u tablici (Tabela 1).

Tabela 1: Nastavni plan i program za 8. razred.

mjesec	tema	ključni pojmovi (prema Nastavnom planu i programu za 8. r.)	HRVATSKI JEZIK (sadržaj nastavne jedinice)
RUJAN	Šibenik	• interpretacija lirske pjesme • dijalektalno pjesništvo • čakavsko narječje • osvrt ili prikaz • krasnoslov • pisanje pjesme u formi akrostiha	Vinko Nikolić, <i>Moj grad</i> – usmeno i pisano izražavanje
LISTOPAD	Trogir	• putopis	Trogir – pisano izražavanje
STUDENI	Unesco u Istri	• povijesni razvoj jezika • glagoljica • pisano i usmeno izražavanje	Aleja glagoljaša
PROSINAC	Nematerijalna baština pod zaštitom Unesco-a	• djelo za cjelovito čitanje (interpretacija djela) • intervju	Dinko Šimunović, <i>Alkar</i> Intervju s alkarom
SIJEČANJ	Plitvička jezera	• osvrt ili prikaz • putopis	Plitvička jezera – pisano izražavanje
VELJAČA	Dubrovnik	• interpretacija drame • interpretacija pjesme • veliko početno slovo • televizijska emisija • štokavsko narječje • vođenje bilješki i izrada natuknica	Ivan Gundulić, <i>Himna slobodi</i> Marin Držić, <i>Novela od Stanca</i>
OŽUJAK	Zaštićene šume	• mit i legenda • porijeklo riječi	Slavenska mitologija
TRAVANJ	Hvar	• igrani film • čakavsko narječje • narječnice (porijeklo riječi)	<i>Ribanje i ribarsko prigovaranje</i> – igrani film
SVIBANJ	Split	• ep ili spjev • otac hrvatske književnosti • interpretacija književnoga djela • renesansa • čakavsko narječje • narječnice	Marko Marulić, <i>Judita</i>
LIPANJ	Evaluacija projekta		

Projekt je vođen na redovnoj i dodatnoj nastavi te u obliku učioničke i izvanučioničke (terenske) nastave. Projekt je započeo terenskom nastavom 23. rujna 2019., dan nakon obilježavanja Dana europske baštine i Međunarodnog dana kulturne baštine. Učenici su tada posjetili dvije šibenske tvrđave (tvrđavu Barone i Tvrđavu svetog Mihovila) te Interpretacijski centar Civitas sacra, katedralni muzej koji je čuvar šibenske baštine. Završetak projekta bio je planiran provedbom terenske nastave u Split gdje bi posjetili *Domus Marulorum* tj. rodnu kući Marka Marulića, oca hrvatske književnosti, no zbog situacije s pandemijom COVID-19 nije ju bilo moguće realizirati.

Projektom su ostvareni su sljedeći ishodi poučavanja:

OŠ HJ A.6.4. Učenik piše pripovjedne i opisne tekstove prema planu pisanja.

OŠ HJ A.6.6. Učenik uočava jezičnu raznolikost hrvatskoga jezika kroz hrvatsku povijest.

OŠ HJ B.8.1. Učenik obrazlaže odnos proživljenoga iskustva i iskustva stečenoga čitanjem književnih tekstova.

OŠ HJ B.8.2. Učenik interpretira književni tekst na temelju vlastitoga čitateljskog iskustva i znanja o književnosti.

OŠ HJ B.8.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta.

OŠ HJ C.8.3. Učenik posjećuje kulturne događaje u fizičkome i virtualnome okružju.

OŠ HJ B.8.4. Učenik se stvaralački izražava prema vlastitome interesu potaknut različitim iskustvima i doživljajima književnoga teksta. (Kurikulum Hrvatskog jezika za osnovne škole i gimnazije, 2019.)

2.2 Moja zemlja

Projekt *Moja zemlja* je cjelogodišnji projekt vođen na eTwinning platformi tijekom nastavne godine 2019./2020. U projektu su uz Katoličku osnovnu školu iz Šibenika sudjelovali i učitelji i učenici iz OŠ Novi Marof iz Novog Marofa i OŠ Lapad iz Dubrovnika te OŠ Đuro Ester iz Koprivnice. Cilj projekta bio je proširivanje znanja o svojoj domovini, kulturi i jeziku te ovladavanje web alatima. Isto tako, cilj je projekta bio upoznati pojedince koji su u bližoj i daljoj prošlosti doprinijeli razvoju i napretku zavičaja kao i upoznati značajne osobe koje su unaprijedile kulturu, umjetnost, znanost i gospodarstvo naše zemlje; kao i oni pojedinci koji su vrijednosti svoga nacionalnog i kulturnog identiteta širili izvan granica Hrvatske.

Projekt je na početku nastavne godine osmišljen i objavljen u [školskom kurikulumu 2019./2020.](#) U projektu su sudjelovali učenici i učitelji iz raznih predmeta. Učenici su zadane nastavne sadržaje obrađivali i prezentirali prema vlastitim željama. Radove smo objavljivali na Twinspaceu projekta. Po završetku svake etape projekta održali smo video konferenciju sa školama partnerima u projektu, razmijenili bismo iskustva, vrednovali ostvareno te predložili mjere za poboljšanje.

Sadržaji projekta, kada je riječ o Hrvatskom jeziku, u nekim dijelovima preklapali su se i dopunjavali sa sadržajima projekta *Hrvatska kulturna baština*. Kroz ovaj projekt učenici su upoznali pisce šibenskoga kraja – Jurja Šižgorića, Vinka Nikolića, Vesnu Parun, Ivu Brešana, Arsena Dedića, Mladena Bjažića i fra Pavla Šibenčanina te se upoznali s nekim njihovim književnim ostvarajima. Interpretirajući književne tekstove te krasnosloveći ih, upoznali su se s čakavskim narječjem šibenskoga kraja i arhaičnim riječima, obogaćujući tako svoj rječnički fond. Baveći se tom tematikom, učenici su ovladali različitim digitalnim alatima i programima (*Genial.ly*, *Wordwall*, *LearningApps*, *Piktochart*, razni alati i programi za izradu videouradaka...). Radom na ovim projektnim zadacima, učenici su razvijali komunikacijske (prezentacijske) vještine, a informacijsko-komunikacijska tehnologija (IKT) postala im je podrška za samostalno i kreativno učenje i ostvarivanje odgojno-obrazovnih očekivanja.

Proširujući znanje o svojoj književnoj zavičajnoj baštini, učenici su ostvarili predmetne i međupredmetne ishode poučavanja:

uku A.3.1.1. Upravljanje informacijama. Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema.

uku C.3.1.1. Vrijednost učenja. Učenik može objasniti vrijednost učenja za svoj život. (Kurikulum međupredmetne teme *Učiti kako učiti*, 2019.)

ikt A.3.1. Učenik samostalno odabire odgovarajuću digitalnu tehnologiju.

ikt A.3.2. Učenik se samostalno koristi raznim uređajima i programima.

ikt B.3.2. Učenik samostalno surađuje s poznatim osobama u sigurnome digitalnom okružju.

ikt B.3.3. Učenik poštuje međukulturne različitosti.

ikt C.3.1. Učenik samostalno provodi jednostavno istraživanje, a uz učiteljevu pomoć složeno istraživanje radi rješavanja problema u digitalnome okružju. (Kurikulum međupredmetne teme *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*, 2019.)

OŠ HJ A.8.3. Učenik čita tekst, prosuđuje značenje teksta i povezuje ga s prethodnim znanjem i iskustvom.

OŠ HJ A.8.4. Učenik piše raspravljačke tekstove u skladu s temom i prema planu.

OŠ HJ B.8.1. Učenik obrazlaže odnos proživljenoga iskustva i iskustva stečenoga čitanjem književnih tekstova.

OŠ HJ B.8.2. Učenik interpretira književni tekst na temelju vlastitoga čitateljskog iskustva i znanja o književnosti. (Kurikulum Hrvatskog jezika za osnovne škole i gimnazije, 2019.)

3 Zaključak

„Reci mi i ja ću zaboraviti. Poduči me i ja ću se sjetiti. Uključi me u rad i ja ću naučiti.“ (Benjamin Franklin)

Obrazovni trendovi u Republici Hrvatskoj posljednjih nekoliko godina naglasak stavljaju na aktivno učenje kroz istraživački rad i projektno učenje stavljajući u središte učenika koji postaje mali znanstvenik i koji ima kontrolu nad procesom učenja konstruirajući vlastito znanje. Projektna nastava potpomognuta informacijsko-komunikacijskom tehnologijom izvrstan je

način za stjecanje vještina i kompetencija nužnih u 21. stoljeću. Citat Benjamina Franklina sažeto i jasno objašnjava da se znanja i vještine najbolje stječu aktivnim učenjem za što je projektno učenje izvrstan oblik učenja.

Projekti *Hrvatska kulturna baština* i *Moja zemlja* ujediniuju u sebi suvremene metode poučavanja i učenja s ciljem oblikovanja modernoga čovjeka, građanina svijeta koji čuva svoj nacionalni identitet i kulturu, materijalnu i nematerijalnu baštinu. Nacionalni identitet nastao na kulturnoj baštini ima univerzalnu vrijednost za pojedinca, zajednicu i cijelo društvo, stoga ga je bitno upoznati i njegovati još od školskih klupa.

Kroz oba projekta učenici su razvijali kompetencije:

- *kreativne jezične interakcije* – govorenje, slušanje, čitanje, pisanje, oblikovanje i stvaranje novih sadržaja;
- *proširivali kompetenciju učenja* – istraživali su različite izvore, pretraživali, analizirali, usvajali i koristili informacije;
- *razvijali digitalne kompetencije* – sigurno i kritički primjenjivali informacijsko-komunikacijsku tehnologiju, oblikovali nove sadržaje, razmjenjivali informacije i prezentirali ih drugima;
- *razvijali društvene i građanske kompetencije* – poštivali ljudska prava, uvažavali kulturnu raznolikost, cijenili svoje vrijednosti i prihvaćali druge i drukčije.

Društvo treba aktivnoga i odgovornoga pojedinca koji ima izgrađene građanske vrijednosti i stavove, koji iskazuje privrženost očuvanju zavičajne kulture i njezinih znamenitosti i koji širi vlastite životne obzore, prihvaća različitosti, upoznaje prošlost da bi razumio sadašnjost i gradio bolju budućnost. Poznavati svoju domovinu u najopćenitijem značenju toga pojma preduvjet je za razvoj i izgradnju cjelovite osobe koja će znati cijeniti ono što ima i gdje živi te koja će njegovati i promovirati nacionalni identitet u Europskoj uniji i svijetu.

4 Literatura

- Arbunić Antun, Kostović-Vranješ Vesna: Nastava i izvori znanja, *Odgojne znanosti*, Vol. 9 No. 2 (14), 2007., str. 86-111. Preuzeto 5. kolovoza 2021. <https://hrcak.srce.hr/23547>
- Borić Edita, Alma Škugor, Ostvarivanje kompetencija učenika istraživačkom izvanučioničkom nastavom prirode i društva, *Croatian Journal of Education: Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, Vol. 16 No. 1, 2014. str. 149-164. Preuzeto 5. kolovoza 2021. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=178256
- Gazibara, S. (2013): Aktivno učenje: put prema uspješnom odgoju i obrazovanju, *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu*, Vol. 62 No. 2-3, 2013., str. 375-389. Preuzeto 5. kolovoza 2021. <https://hrcak.srce.hr/105358>
- Nacionalni okvirni kurikulum (2011.) Preuzeto 5. kolovoza 2021. http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf
- Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj (2019.), Narodne novine 10/19 (29.1. 2019.), str. 253. Preuzeto 17. 8. 2021. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019.), Narodne novine 7/2019 (22. 1. 2019.), str. 480. Preuzeto 17. 8. 2021. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html
- Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019.), Narodne novine 7/2019 (22. 1. 2019.), str. 406. Preuzeto 18. 8. 2021. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2012.), Narodne novine 126/2012 (16.11. 2012.) Preuzeto 5. 8. 2021. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_11_126_2705.html

RAZVIJANJE HRVAŠKE NACIONALNE IDENTITETE PRI POUKU HRVAŠKEGA JEZIKA V PRVEM RAZREDU OSNOVNE ŠOLE

RAZVIJANJE HRVATSKOG NACIONALNOG IDENTITETA U NASTAVI HRVATSKOG JEZIKA U PRVOM RAZREDU OSNOVNE ŠKOLE

DEVELOPMENT OF CROATIAN NATIONAL IDENTITY IN CROATIAN LANGUAGE TEACHING IN THE FIRST GRADE OF PRIMARY SCHOOL

✉ **Željka Čaleta Car** (zeljka.caleta-car@skole.hr), dipl. učiteljica razrednega pouka, ima naziv mentorice. Poučuje v
Katoliški osnovni šoli v Šibeniku.

Hrvaška

Povzetek

Hrvaški jezik ni samo jezik komunikacije, ampak je čuvaj kulture in tradicije. Pouk hrvaškega jezika je pomemben za izgradnjo kulturne in nacionalne identitete vsakega učenca. V tem prispevku so prikazani primeri iz prakse, kako pri otrocih pri razrednem pouku katoliške osnovne šole želimo razviti glavne duhovne in domoljubne vrednostne usmeritve pri pouku hrvaškega jezika. Z obeleževanjem različnih dni v letu, z realizacijo projektov šolskega kurikuluma, s sodelovanjem v eTwinning projektih, z medpredmetnim povezovanjem z ostalimi učnimi predmeti ter s sodobnim načinom poučevanja se trudimo pri pouku otrok v 1. razredu osnovne šole, da z raznimi metodami in oblikami dela krepimo spretnosti poslušanja, govorenja, branja in pisanja. Trudimo se razvijati tudi jezično-kulturno identiteto.

Sažetak

Hrvatski jezik nije samo jezik komunikacije, već je čuvar kulture i tradicije. Nastava Hrvatskog jezika važna je za izgrađivanje kulturnog i nacionalnog identiteta svakog učenika. U ovom radu prikazani su primjeri iz prakse kako se kod djece u razrednoj nastavi Katoličke osnovne škole nastoje razviti glavna duhovna i domoljubna vrijednosna usmjerenja u nastavi Hrvatskog jezika. Obilježavanjem različitih dana u godini, realizacijom projekata školskog kurikula, sudjelovanjem u eTwinning projektima, međupredmetnom korelacijom s ostalim nastavnim predmetima te suvremenim načinom poučavanja nastoji se kod djece, u 1. razredu osnovne škole, različitim metodama i oblicima rada jačati vještine slušanja, govorenja, čitanja, pisanja kao i razvijati jezično-kulturni identitet.

Abstract

The Croatian language is not only a language of communication, but it is the guardian of culture and tradition. Croatian language teaching is important for building the cultural and national identity of every student.

This paper presents practical examples of children trying to develop their main spiritual and patriotic value orientations through Croatian language teaching in the first grade of Catholic primary school. By celebrating various commemorative days, implementing School Curriculum projects, participating in eTwinning projects, as well as through interdisciplinary correlation with other subjects and modern teaching methods, children try to improve their listening, speaking, reading and writing skills and to develop language-cultural identity.

Ključne besede: domovina, hrvaški jezik, identiteta, korelacija, kultura, projekt.

Ključne riječi: domovina, hrvatski jezik, identitet, korelacija, kultura, projekt.

Keywords: homeland, Croatian language, identity, correlation, culture, project.

1 Uvod

Polaskom u školu djeca počinju sustavno učiti hrvatski jezik na kojem se obrazuju svi učenici u Republici Hrvatskoj. »Osposobljenost za komunikaciju i izražavanje na hrvatskome standardnom jeziku učenicima je polazište za učenje svih drugih nastavnih predmeta, stoga se predmet Hrvatski jezik poučava na svim odgojno-obrazovnim razinama. Svrha je učenja i poučavanja nastavnog predmeta Hrvatski jezik osposobljavanje učenika za jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom, usvajanje znanja o jeziku kao sustavu, slobodno izražavanje misli,

osjećaja i stavova te spoznavanje vlastitog, narodnog i nacionalnog jezično-kulturnog identiteta. Učeniku je jezik najčešće sredstvo samospoznaje i spoznaje svijeta koji ga okružuje, a vještine slušanja, govorenja, čitanja, pisanja i njihova međudjelovanja pridonose njegovoj osobnoj dobrobiti i omogućuju mu djelovanje u osobnim, društvenim, kulturnim prigodama.« (Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, 2019: 2) »Vrijednosti na kojima se temelji odgojno-obrazovni sustav u Hrvatskoj valja sagledavati kao nove mogućnosti razvoja hrvatskoga nacionalnoga, kulturnoga i duhovnoga identiteta unutar složenih globalizacijskih procesa. Vrijednosti kojima Nacionalni okvirni kurikulum daje osobitu pozornost jesu: znanje, solidarnost, identitet te odgovornost.« (Nacionalni okvirni kurikulum, 2011: 24)

Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture odredio je da će katoličke škole u svom planu i programu imati glavne predmete kao i javne škole u skladu s Nacionalnim okvirnim kurikulumom, a ostali dio ostaje otvoren za dopunu vlastitog kurikula (Odredbe Hrvatske biskupske konferencije o katoličkim osnovnim i srednjim školama, 2013, članak 20). Škola je odgojna zajednica kojoj je cilj razvijati katolički duh kod svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa koji se prožima kroz školski život i program. Uz prenošenje znanja, katoličke škole zastupaju sustav vrijednosti koji je neophodan za cjelovit rast i razvoj svakog učenika. Poučavanjem djeci se omogućuje kršćanska kultura kao i katolička moralna načela kako bi stekli osjećaj odgovornosti te njegovali duh zajedništva. Dio svake obitelji dio je života zemlje. Građansko-domoljubni odgoj u obitelji zaslužan je za formiranje osjećaja građanske svijesti kod djece nakon čega doprinose i odgojno-obrazovne institucije. Zadaća škole je njegovati kulturu te razvijati nacionalni i kulturni identitet kod učenika. U daljnjem tekstu prikazat će primjere njegovanja nacionalnog identiteta u nastavi Hrvatskog jezika kod učenika 1. razreda kroz sudjelovanja u projektima školskog kurikula te u eTwinning projektima. U svim projektima ostvarena je korelacija koja je uspješno integrirala sadržaje različitih nastavnih predmeta kako bi se ostvarili postavljeni ciljevi i zadaće. Učenici su nizom aktivnosti razvijali komunikacijske vještine kao i početno čitanje i pisanje.

2 Projekti školskog kurikula

U zakonu o odgoju i obrazovanju (2012) opisan je školski kurikulum i godišnji plan i program rada školske ustanove (članak 28, stavak 1–4):

»Škola radi na temelju školskog kurikuluma i godišnjeg plana i programa rada. Školski kurikulum utvrđuje dugoročni i kratkoročni plan i program škole s izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima, a donosi se na temelju nacionalnog kurikuluma i nastavnog plana i programa. Školski kurikulum određuje nastavni plan i program izbornih predmeta, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti i druge odgojno-obrazovne aktivnosti, programe i projekte prema smjernicama hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda. Školskim kurikulumom se utvrđuje:

- aktivnost, program i/ili projekt
- ciljevi aktivnosti, programa i/ili projekta
- namjena aktivnosti, programa i/ili projekta
- nositelji aktivnosti, programa i/ili projekta i njihova odgovornost
- način realizacije aktivnosti, programa i/ili projekta
- vremenik aktivnosti, programa i/ili projekta
- detaljan troškovnik aktivnosti, programa i/ili projekta
- način vrednovanja i način korištenja rezultata vrednovanja.«

Teme, ciljevi i planovi provedbe navedenih projekata objavljeni su na početku nastavne godine 2020./2021. u školskom kurikulumu. U rujnu 2020. godine učenici 1. razreda sudjelovali su u dva projekta školskog kurikula u kojima su, različitim aktivnostima, razvijali ljubav prema domovini kroz aktivnosti glasovne osjetljivosti koja prethodi poučavanju čitanja djece:

- Rujanski rat

Cilj projekta bio je upoznati učenike s burnom poviješću rodnog kraja te poticati pijetet prema žrtvama Domovinskog rata. Budući da u rujnu 2020. učenici još nisu ovladali vještinama čitanja i pisanja, bile su im organizirane različite jezične aktivnosti koje su ih poticale na razgovor i sudjelovanje. Osobnom molitvom su zahvalili braniteljima koji su dali život za domovinu Hrvatsku i obranu grada Šibenika, a u korelaciji s nastavnim predmetom Likovna kultura likovno su se izražavali i međusobno opisivali dijelove grada koje su naslikali. Na taj način su razvijali jezične djelatnosti – slušanje i govorenje.

- Proslava sv. Mihovila, zaštitnika grada Šibenika

Cilj projekta bio je razvijati kod učenika ljubav prema gradu te se upoznavati s kulturnim vrijednostima rodnog kraja. U nastavi Hrvatskog jezika različitim jezičnim igrima i dramsko-scenskim prikazima učenici su upoznali zaštitnika svoga grada, slušali duhovno-religiozne tekstove o sv. Mihovilu, postavljali i odgovarali na pitanja o slušanome tekstu

primjerenom jezičnom razvoju i dobi. Kod učenika, korelacijom nastavnih predmeta Vjeronauka, Prirode i društva, Sata razrednika, Glazbene kulture i Likovne kulture poticao se razvoj ljubavi prema gradu Šibeniku i njegovoj kulturno-povijesnoj baštini.

U listopadu 2020. su učenici različitim aktivnostima i molitvom zahvalili Zemlji na darovima sudjelujući u projektu Dani zahvalnosti za plodove Zemlje.

- Dani zahvalnosti za plodove Zemlje

Cilj projekta bio je podsjetiti učenike da je kruh Božji dar i plod zajedničkog rada ljudi. Učenici su pomoću slikovnih prikaza i aplikacija opisivali radnje na koji način kruh dolazi do stola čovjeka te vodili razgovore na poticaj. Slušali su jednostavne tekstove o kruhu i odgovarali na postavljena pitanja.

U studenom 2020. su učenici obilježili Dan sjećanja na žrtve Domovinskog rata, Vukovara i Škabrnje.

- Obilježavanje Dana sjećanja na Vukovar

Cilj projekta bio je potaknuti učenike na empatiju prema obiteljima žrtava Domovinskog rata te razviti svijest o ishodima Domovinskog rata. U nastavi Hrvatskog jezika, učenici su samostalno pisali riječi samo naučenim slovima, izražavali svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja književnoga teksta o Vukovaru te crtežima izražavali o čemu tekst govori budući da u studenom nisu ovladali svim formalnim slovima.

Zbog izazovne nastavne godine uzrokovane pandemijom COVID-19, učenici su u ožujku 2021. nastavili njegovati nacionalni identitet te razvijati ljubav prema domovini:

- Blagdan sv. Josipa

Cilj projekta bio je probuditi u učenicima svijest i saznanje o liku i djelu svetog Josipa kao zaštitniku očeva, Republike Hrvatske, njegovati kršćansku tradiciju Hrvata, probuditi u djeci vrijednosti kojima se odlikuje lik sv. Josipa, spoznati o zanimljivostima iz života sv. Josipa te poticati na duhovno i literarno stvaralaštvo. Budući da je blagdan sv. Josipa ujedno i Dan Katoličke osnovne škole, učenici 1. razreda kroz razne aktivnosti upoznali su lik i djelo sv. Josipa. Upotrebom informacijske i komunikacijske tehnologije u nastavi, učenici su rješavali zagonetke, premetaljke, križaljke kako bi razvili svoje čitalačke vještine. Gledali su animirane filmove pomoću kojih su upoznali likove iz Biblije, čitali priče o svetom Josipu iz različitih izvora, govorili o čemu razmišljaju i kako se osjećaju nakon čitanja/slušanja književnoga teksta. Književnost i stvaralaštvo obuhvaćaju mogućnost učenika da prime, dožive, interpretiraju pojedino književno djelo, upoznaju se s kulturnim nasljeđem hrvatske književnosti kako bi razvili osobni i nacionalni identitet te razumjeli važnost opće kulturnog nasljeđa. Učenici su pisali molitve sv. Josipu slovima školskoga formalnog pisma i razvijali kompetencije u području medijske kulture. Sudjelujući u virtualnoj priredbi Katoličke osnovne škole, dali su svoj doprinos recitacijom o sv. Josipu, zaštitniku naše domovine.

Sudjelujući u navedenim projektima, učenici su ostvarili sljedeće ishode poučavanja:

OŠ HJ A.1.1. Učenik razgovara i govori u skladu s jezičnim razvojem izražavajući svoje potrebe, misli i osjećaje.

OŠ HJ A.1.2. Učenik sluša jednostavne tekstove točno izgovara glasove, riječi i rečenice na temelju slušanoga teksta.

OŠ HJ A.1.3. Učenik čita tekstove primjerene početnomu opismenjavanju i jezičnome razvoju.

OŠ HJ A.1.4. Učenik piše školskim formalnim pismom slova, riječi i kratke rečenice u skladu s jezičnim razvojem.

OŠ HJ A.1.7. Učenik prepoznaje glasovnu strukturu riječi te glasovno analizira i sintetizira riječi primjereno početnomu opismenjavanju.

OŠ HJ B.1.1. Učenik izražava svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom.

OŠ HJ C.1.1. Učenik sluša/čita tekst u skladu s početnim opismenjavanjem i pronalazi podatke u tekstu. (Kurikulum Hrvatskog jezika za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj, 2019)

2.1 eTwinning projekti

Učenici su tijekom nastavne godine 2020./2021. sudjelovali u nekoliko projekata na eTwinning platformi u kojima su razvijali jezične sposobnosti, osvješćivali važnost znanja hrvatskog jezika kao općeg kulturnog dobra, razvijali svoj nacionalni identitet kao i čitateljske interese.

- *Uz čitanje riječi rastu/Words grow by reading, The beauty of reading, Televizija za čitanje prvog razreda/1st grade reading television*

Cilj projekata, koji su trajali tijekom cijele nastavne godine 2020./2021., bio je približiti djeci čitanje knjiga, izgrađivati kulturu čitanja, razvijati čitalačku vještinu učenika kao i kritičko mišljenje. U projektu *Uz čitanje riječi rastu/Words grow by reading* je bilo ukupno 273 hrvatskih i europskih projektnih partnera. Projekt je planiran na početku nastavne godine te je uvršten u školski kurikulum.

Projekt *The beauty of reading* imao je ukupno 121 hrvatskog i europskog projektnog partnera, a cilj projekta bio je stjecanje jezičnih znanja, vještina i sposobnosti kao i ljubav i ponos prema jedinstvenosti vlastitog jezika sa svim njegovim raznolikostima. Kod učenika je bilo važno poticati radost čitanja te pobuditi interes za samostalno čitanje knjiga.

Projekt *Televizija za čitanje prvog razreda/1st grade reading television* bio je namijenjen učenicima prvog razreda koji ulaze u svijet početnog čitanja. Planiran je na početku nastavne godine i uvršten je u školski kurikulum. Cilj projekta je bio kroz igru televizije uvježbavati čitanje na glas. Projektnim aktivnostima, među 36 hrvatskih i europskih partnera, učenici su razvijali govorne vještine, glasovnu analizu i sintezu, pažnju, koncentraciju kao i socijalizaciju i samopouzdanje.

U svim projektima svaki partner mogao je izabrati nekoliko predloženih aktivnosti tijekom nastavne godine i uvoditi dodatne aktivnosti koje su u skladu s projektnim ciljevima. Učenici su kroz različite aktivnosti obilježili važne datume u Republici Hrvatskoj kako bi razvijali svijest o domovini, kulturi, jeziku, religiji i tradiciji. Uz aktivnosti početnog opismenjavanja, učenici 1. razreda obilježili su Mjesec hrvatske knjige od 15. listopada – 15. studenoga tako da su, posjetivši školsku knjižnicu, upoznali slikovnice hrvatskih autora koje su listali i čitali. U korelaciji s nastavnim predmetom Likovna kultura svoje omiljene slikovnice su likovno prikazali i predstavili jedni drugima. U studenom, povodom obilježavanja Dana sjećanja na žrtve Domovinskog rata i Dana sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje, učenici čitači su čitali pjesme o Vukovaru koje su napisali učenici viših razreda pri čemu je ostvarena suradnja s učenicima 3. razreda Katoličke osnovne škole. Tijekom došašća, učenici su istraživali o božićnim običajima u Dalmaciji te ih predstavili drugima. Gledali su i analizirali animirane filmove vjerske tematike, čitali su Bibliju, prepoznali i prakticirali molitvu kao jezični izraz ljubavi, vjere i nade te pripovijedali na zadani poticaj. Učenici su pripremili recitaciju 'Božićna poruka 1.a' koja je uvrštena u virtualnu božićnu priredbu koja je prikazana na mrežnoj stranici škole. Za Dan škole, blagdan sv. Josipa, učenici su u eTwinning projektima provodili iste aktivnosti koje su navedene u ostvarivanju projekta iz školskog kurikula *Blagdan sv. Josipa*. Dan hrvatske knjige, 22. travnja 2021., učenici su obilježili virtualno, putem Zoom aplikacije, budući da se nastava odvijala na daljinu. Učenici su čitali i analizirali knjigu *Tonka će sutra* hrvatske autorice Jelene Pervan te su u korelaciji s nastavnim predmetom Likovna kultura izradili vlastitu naslovnicu pročitane priče. Učenici su na taj način stjecali vještine u čitanju književnog teksta hrvatske autorice. Sudjelujući u ovim projektima, učenici su ovladali i digitalnim vještinama koristeći informacijsko-komunikacijsku tehnologiju: *Word Art, Superherotar, Crossword Labs, Break your own news, Classroom Screen, Jigsaw Planet*.

- *Molitve naših baka i djedova – The prayers of our grandparents*

Cilj projekta bio je sačuvati molitve predaka, baka i djedova kako bi se njegovala tradicija, vjera i nacionalni identitet. Projekt je trajao tijekom cijele nastavne godine 2020./2021., a učenici 1. razreda bili su među 57 europskih i hrvatskih projektnih partnera. Planiran je na početku nastavne godine i uvršten je u školski kurikulum. Učenici su čitali molitve koje su ih naučile bake i opisivali narodne kršćanske običaje koje su već pomalo zaboravljene. Pisali su svoje osobne molitve, različitim aktivnostima proslavili Svjetski dan katoličkog odgoja i obrazovanja, Papin dan i blagdan sv. Josipa. Zajedničkom suradnjom nastala je digitalna knjiga molitvi svih projektnih partnera. Sudjelujući u projektu, učenici su razvijali svoje digitalne vještine koristeći informacijsko-komunikacijsku tehnologiju: *Film Maker, Canva, Text generator*.

- *Papin dan u školi*

U Republici Hrvatskoj Papin dan obilježava se na dan kad je papa izabran za Petrovog nasljednika. Dan pape Franje obilježava se 13. ožujka. Cilj jednomjesečnog projekta, koji je opisan i uvršten u školski kurikulum, bio je upoznati lik i djelo pape Franje, prepoznati papu kao nasljednika svetog Petra i opisati službu pape. Učenici su čitali biblijske tekstove, gledali animirani film o papi Franji, izradili scenski prikaz u kojem su navodili biografske činjenice o papi Franji. Također su, čitali i molili papinu *Molitvu na prste*. Svim aktivnostima u projektu kod učenika se nastojala razviti komunikacijska jezična kompetencija te su se poticale jezične djelatnosti slušanja, govorenja, čitanja i pisanja.

- *Iz krvi i bola niklo je cvijeće – Hrvatska moja zahvalna i ponosna*

Cilj jednomjesečnog projekta bio je kroz niz aktivnosti upoznati učenike s događajima iz Domovinskog rata s naglaskom na Vukovar i Škabrnju te u učenicima probuditi ljubav prema domovini i zahvalnost prema svim žrtvama Domovinskog rata. Učenici su slušali pjesme o Vukovaru, a u digitalnom alatu *Word Art* izradili su „oluju ideja“ s pojmovima koje su usvojili, a koji obilježavaju Vukovar. U korelaciji s nastavnim predmetom Likovna kultura, učenici su izradili Memorijalno groblje žrtava Domovinskog rata dok su u nastavi Glazbene kulture pjevali pjesmu *Stoji grad* Hrvoja Hegedušića. Učenici su u alatu *Jigsaw Planet* izradili puzzle nakon čega su opisivali obilježja grada Vukovara.

Sudjelujući u eTwinning projektima, učenici su ostvarili predmetne i međupredmetne ishode poučavanja:

osr A.1.4. Razvija radne navike. (Kurikulum međupredmetne teme *Osobni i socijalni razvoj*, 2019)

goo C.1.1. Sudjeluje u zajedničkom radu u razredu. (Kurikulum međupredmetne teme *Građanski odgoj i obrazovanje*, 2019)

ikt A.1.1. Učenik uz učiteljevu pomoć odabire odgovarajuću digitalnu tehnologiju za obavljanje jednostavnih zadataka.

ikt B.1.3. Učenik primjenjuje osnovna komunikacijska pravila u digitalnome okružju. (Kurikulum međupredmetne teme *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*, 2019)

OŠ HJ A.1.1. Učenik razgovara i govori u skladu s jezičnim razvojem izražavajući svoje potrebe, misli i osjećaje.

OŠ HJ A.1.3. Učenik čita tekstove primjerene početnomu opismenjavanju i jezičnome razvoju.

OŠ HJ A.1.4. Učenik piše školskim formalnim pismom slova, riječi i kratke rečenice u skladu s jezičnim razvojem.

OŠ HJ A.1.7. Učenik prepoznaje glasovnu strukturu riječi te glasovno analizira i sintetizira riječi primjereno početnomu opismenjavanju.

OŠ HJ B.1.1. Učenik izražava svoja zapažanja, misli i osjećaje nakon slušanja/čitanja književnoga teksta i povezuje ih s vlastitim iskustvom. (Kurikulum Hrvatskog jezika za osnovne škole i gimnazije, 2019)

3 Zaključak

Od prvog razreda osnovne škole nastoji se kod učenika razviti svijest o domovini, zavičaju u kojem žive, jeziku, kulturi, običajima, tradiciji i religiji. Važno je razvijati ljubav prema vlastitom jeziku u svim njegovim različitostima jer upravo njegovanje prema različitostima u vlastitom jeziku i kulturi razvija osjetljivost za poštovanje drugih jezika, naroda i kultura.

U navedenim primjerima iz prakse, tijekom cijele nastavne godine, učenici prvog razreda u nastavi Hrvatskog jezika su:

- ovladali temeljnim jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja
- stvarali pisane i govorne tekstove različitih sadržaja i struktura
- samostalno čitali i interpretirali tekstove hrvatske književnosti na temelju osobnoga čitateljskoga iskustva
- razvijali vlastiti jezično-kulturni identitet

Različitim aktivnostima u navedenim projektima učenici su kroz tradicijsko stvaralaštvo i materijalnu kulturu stekli zanimanje i motivaciju za njegovanje tradicije, jezika i kulture. Također, kroz nastavu Hrvatskog jezika, promicale su se kod učenika i humanističke vrijednosti poput prijateljstva, suradnje, ljubavi prema obitelji i bližnjima. Osvješćivao se nacionalni identitet kao i razvoj samopouzdanja, samosvijesti te odnosa prema sebi i drugima. Tijekom cijele nastavne godine učenici su usvojili nova znanja o svojoj domovini, razvijali odgovorno ponašanje prema nasljeđu naših predaka te razvijali ljubav prema tradiciji i kulturi. Njegovao se intelektualni, emocionalni, duhovni i moralni rast učenika što je i cilj poučavanja u katoličkim školama.

Iako živimo u suvremenom svijetu, zavičajna kultura uvijek je bila od velike važnosti. Ona nas je odredila i zapravo postaje kreator naše budućnosti. Samo narod koji ima svijest o svom identitetu zna da uvijek ima svoju domovinu. Jer domovina su prije svega ljudi.

4 Literatura

Kongregacija za katolički odgoj (2016): *Odgojati za međukulturalni dijalog u katoličkoj školi*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Kurikul Katoličke osnovne škole za školsku godinu 2020/2021 (2020): Pristupljeno 17. kolovoza 2021: http://os-katolicka-si.skole.hr/upload/os-katolicka-si/images/static3/814/attachment/Kurikul_2020-2021.pdf.

Nacionalni okvirni kurikulum (2011). Pristupljeno 17. kolovoza 2021: http://mzos.hr/datoteke/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf.

Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019). *Narodne novine* 10/2019 (25. 1. 2019), str. 4–5. Pristupljeno 18. kolovoza 2021: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html.

Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Osobni i socijalni razvoj za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019). *Narodne novine* 7/2019 (14. 1. 2019), str. 4–5. Pristupljeno 18. kolovoza 2021: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_153.html.

Odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj (2019). *Narodne novine* 7/2019 (22. 1. 2019), str. 5–6. Pristupljeno 18. kolovoza 2021: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html.

Odluka o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj (2019). *Narodne novine* 10/19 (25. 1. 2019), str. 2–8. Pristupljeno 17. kolovoza 2021: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html.

Tunjić, Niko (2012): *Katolička škola u suvremenom svijetu*. Rijeka: Salezijanska klasična gimnazija s pravom javnosti.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2012). *Narodne novine* 126/2012 (16. 11. 2012). Pristupljeno 16. kolovoza 2021: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_11_126_2705.html.

Zakoni, ugovori i odredbe u svezi katoličkog odgoja u osnovnim i srednjim školama (2018). Pristupljeno 30. kolovoza 2021: <https://katolicke-skole.hbk.hr/wp-content/uploads/2019/09/Dokumenti-.pdf>.

VZGOJA
za ljubezen
do domovine
in države

3. MEDNARODNA KONFERENCA
ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO
Spletna izvedba, 20. 11. 2021

KULTURA

POTEP PO SLOVENIJI: INOVATIVNA PEDAGOŠKA PRAKSA ZA UČENCE V PRVI TRIADI

A JOURNEY AROUND SLOVENIA: INNOVATIVE PEDAGOGICAL PRACTICE FOR FIRST TRIAD STUDENTS

✉ Anja Lipuš (lipusanja@gmail.com), prof. razrednega pouka, je učiteljica razrednega pouka na Osnovni šoli Fram. Ima 12 let delovnih izkušenj in je mentorica učencem na različnih natečajih.

Slovenija

Povzetek

Potep po Sloveniji je interesna dejavnost, ki je namenjena učencem prve triade osnovne šole.

Nastala je z namenom, da učenci spoznajo Slovenijo in njeno preteklost. Pri interesni dejavnosti se učenci spontano, ob različnih dejavnostih, učijo o Sloveniji, o njenih lepotah, posebnostih, zgodovini in spoznavajo zanimivosti, ki jih v Sloveniji ni malo. V prispevku so predstavljene dejavnosti, ki jih izvajamo, se ob njih učimo in spoznavamo našo državo. Pomembne ljudi slovenske zgodovine in njeno preteklost spoznavamo skozi zgodbe in bajke, skozi pesem in ples, skozi zanimivosti in posebnosti, skozi ustvarjanje, kulinariko in raziskovanje. Namen interesne dejavnosti je, da učenci preko različnih dejavnosti, spontanega učenja in samostojnega raziskovanja spoznavajo svojo domovino in oblikujejo narodno in državljansko zavest.

Abstract

'Wandering around Slovenia' is an extra-curriculum activity intended for students in the first triad of primary school. It was created with the aim that students get to know our Slovenia and its past. Through various activities students spontaneously learn about Slovenia, its beauties, specialties and history as well as learning about many other interesting things in Slovenia. The article presents the activities we carry out, what we learn from them and how we get to know our country. We get to know important people from Slovenian history and its past through stories and fairytales, through song and dance, through curiosities and specialties, through creation, cuisine and research. The purpose of the club is for students to get to know their homeland and empower their national and civic awareness through various activities, spontaneous learning and independent research.

Ključne besede: kultura, Potep po Sloveniji, spoznavanje države, tradicija.

Keywords: culture, Wandering around Slovenia, getting to know the country, tradition.

1 Uvod

Slovenija je mlada država, ki se še razvija, išče. Slovenci smo mlad narod, ki svojo identiteto še postavljamo na globus. V svoji mladostni naivnosti svojim otrokom nudimo doživetja, oddihe in zabavo v naši prelepi deželi, pa vendar o državi Sloveniji z njimi ne spregovorimo dovolj pogosto. Morda zato, ker nam je v prvi vrsti pomemben dogodek, ki ga tisti trenutek doživljamo, morda pa tudi zato, ker o svoji državi vemo zelo malo. Otroci so majhni ljudje, ki srkajo informacije, ki si želijo znanja in vedenja o vsem. Zakaj jim torej ne bi približali nečesa tako pomembnega kot je naša država in njena preteklost. Kljub svoji samostojni mladosti ima naša dežela pestro zgodovino in nemalo zanimivosti, ki so vredne tega, da jih tako odrasli kot tudi otroci poznajo.

Interesna dejavnost Potep po Sloveniji je nastala naključno in spontano. Pri zasebnem raziskovanju delov Slovenije za svojo družino, sem se opomnila, da našo prelepo deželo premalo poznamo in o njej ne vemo toliko, kot mislimo da vemo. Nastala je ideja, da bi lahko o Sloveniji učencem v šoli podala več, kot jim lahko predam pri pouku, saj je tudi v učnih načrtih samo znanje o Sloveniji (vsaj za prvo triado) vezano le na osnovne podatke. Tako je nastala interesna dejavnost, kjer nismo vezani na usvajanje ciljev, ampak si cilje postavljamo sami. Ker nismo vezani na predpisane cilje, je motivacija in čustvena vpletenost, pri samem poteku interesne dejavnosti, toliko večja. Dejavnosti se med seboj vedno povezujejo in tako se učenci spontano učijo in usvajajo nova znanja iz več področij hkrati. Pogovarjamo se o značilnostih, posebnostih in zanimivostih Slovenije in Slovencev. Našo državo, pomembne ljudi slovenske zgodovine in njeno preteklost spoznavamo skozi zgodbe in bajke, skozi pesem in ples, skozi zanimivosti in posebnosti, skozi ustvarjanje, kulinariko in raziskovanje.

Posodobljeni učni načrti spodbujajo učitelje k medpredmetnemu povezovanju kot pomembnemu elementu vzgojno-izobraževalnega dela. Ob takšnem načinu poučevanja učitelji vertikalno in horizontalno povezujejo znanje, vsebine in učne spretnosti posameznih predmetnih področij.

Medpredmetno povezovanje spodbuja samostojno in aktivno pridobivanje učnih izkušenj. V dejavnostih imajo učenci aktivno vlogo, pri tem pa so vključene spoznavne, čustvene in telesne funkcije posameznika (Sicherl-Kafol, 2008).

Izkušnje kažejo, da učenci pri medpredmetnem reševanju učnih situacij razvijajo interes in motivacijo za učenje ter poglobljajo razumevanje in uporabo znanja. Poleg tega dosegajo boljše učne uspehe, kažejo kakovostnejše medosebne odnose in zavzetost za učenje, izražajo samozavest, kažejo sodelovanje in spoštovanje, imajo boljši priklic in razumevanje učnega gradiva ter so zmožni povezovati učne spretnosti z različnih predmetnih področij (Sicherl-Kafol, 2008).

Medpredmetnega povezovanja sem se lotila tudi pri interesni dejavnosti, kjer se prepletajo različna predmetna področja in tako učenci znanje usvajajo spontano, svoje znanje nadgrajujejo in povezujejo z že usvojenim znanjem. Ta spontanost, povezovanje in uporabnost pa ustvari učno okolje, ki ga bo v prihodnje v šolah večkrat potrebno ustvariti tudi pri rednih predmetih in naučiti ne samo učence ampak tudi učitelje, kako pogledati izven okvirjev tradicionalnega poučevanja.

2 Potep po Sloveniji

Potep po Sloveniji je interesna dejavnost, ki je namenjena učencem prve triade osnovne šole.

Namen interesne dejavnosti je, da učenci preko zgodb, pesmi, plesa, igre, hrane, ustvarjanja in samostojnega raziskovanja spoznava svojo domovino in oblikujejo narodno ter državljsko zavest. Ure naše interesne dejavnosti je težko opredeliti, saj se nemalokrat dejavnosti prepletajo in znanje, ki ga učenci pridobijo, ostane v podzavesti, saj so ga pridobili mimogrede, nevsiljivo. Ker je interesni dejavnosti namenjenih 35 ur na leto, v enem letu ne moremo 'prepotovati' cele Slovenije, saj bi potem to pomenilo, da smo na hitro in mimogrede nekam pogledali in ker se nam mudi, se hitro obrnili ter odtavali naprej. Pokrajine v Sloveniji so različne pokrajinske enote, na katere je razdeljena Slovenija. Sama razdelitev ni zakonsko opredeljena, zato obstaja več različnih modelov razdelitve. Pri Potepu po Sloveniji zato razdelimo Slovenijo na 7 pokrajinskih enot: Prekmurje, Štajersko, Koroško, Notranjsko, Gorenjsko, Primorsko in Notranjsko. Vsako pokrajino, ki jo 'obiščemo', si dobro ogledamo, jo poiščemo na zemljevidu, o njej in ljudeh, ki tam živijo ali so nekoč živeli, pojemo, beremo, raziskujemo. Samo tako lahko učenci dobro spoznajo tisti del Slovenije, ki smo se ga namenili obiskati. V nadaljevanju bom predstavila dejavnosti, ki jih pri Potepu po Sloveniji izvajamo. Dejavnosti se med sabo prepletajo in tako učenci svoje znanje o pokrajini tudi lažje poglobijo. Ob zaključku šolskega leta pa eno od pokrajin, ki smo jo spoznali 'na daljavo', tudi obiščemo in se v živo prepričamo o vsem, kar se nam je vtisnilo v spomin.

2.1 Pravljično popotovanje

Ljudska pravljica sodi med krajše prozne oblike, kjer vse dogajanje poteka na eni ravni in kjer sta resničnost ter čudežnost prepleteni. Literarni liki se prav nič ne čudijo nadnaravnim pojavom in čudežem, saj samoumevno doživljajo svet na en sam magičen način. Gre torej za enodimenzionalnost dogajanja. (Kobe, 1987)

V naši domovini lahko na vsakem koraku naletiš na pravljico ali čudež. Stare pripovedi, ki so nekoč prehajale iz ust v usta, od rodu do rodu, danes pa so zapisane, so v današnji čas prinesla sporočila iz preteklosti. Iz starih ljudskih pripovedi izvemo, kako so nekoč ljudje živeli in razmišljali. V pravljičah so opisane skrivnosti in tudi značilnosti pokrajine ali kraja, kjer so nastale. Tako se lahko raziskovanje o neki pokrajini začne kako drugače kot s pravljico. Skozi leta našega 'potepanja' po Sloveniji smo spoznali že mnogo pravljičnih junakov in junakinj, čudežnih predmetov in bitij ter se hkrati naučili pomembnih življenjskih naukov, ki nam jih prinašajo ljudske pravljice, pripovedke in basni.

2.2 Plesi in pesmi

Večina najstarejših plesov je skupinskih. Plesalci se primejo za roke v obliki kače ali vrste ter na različne načine poskakujejo. Na Gorenjskem kačo zvijajo, na Dolenjskem grede Abrahama, na Štajerskem in v Prekmurju pa plešejo čindaro. Vsi plesi so imeli v preteklosti obredni pomen, ki se je največkrat zaključil še z mostom dvignjenih rok. Most je simboliziral prehajanje iz starega v novo, iz zime v pomlad, iz samskega stanu v zakonskega. Med najstarejše izročilo pa sodi tudi večina belokranjskih kol. (Koban Dobnik, 2005)

Ljudski ples sodi v ljudsko kulturno dediščino. S pojmom ljudski ples označujemo vse plese, ki so jih plesale najširše plasti ljudstva v obdobju do druge svetovne vojne. Ker je bila večina slovenskega prebivalstva nekdaj kmečkega stanu, slovenski ljudski plesi izhajajo iz podeželja in so tesno povezani s podeželsko tradicijo ter šegami. Ples je bil spremljevalec človeka ob vseh pomembnih življenjskih mejnikih, ob vsakdanjem delu in praznikih. Po opravljenem delu so se med plesom sprostil

in pozabili na ves napor. Ples je bil tudi obvezen del družabnega življenja, saj so se tako spoznavali mladi fantje in dekleta. In prav zato, ker je ples pomemben del slovenske kulturne dediščine, pri interesni dejavnosti spoznamo tudi plesne, ki so značilni za posamezne pokrajine. Spoznali smo tudi različne ljudske plesne pesmi in ob njih zaplesali in zapeli.

V ljudski pesmi je izvirnost ljudske kulture, splošno človeško čustvovanje in mišljenje, torej vse tisto, kar po značajnosti pripisujemo človeku in velja za vse čase. Med ljudske pesmi, širše gledano, uvrščamo tudi razna ritmizirana besedila, ki izvirajo iz otroškega sveta (izštevanka, uspavanke, besedne igre) ali pa iz sveta odraslih (šaljivke, rimane kitice). Ljudske pesmi so nastale spontano, improvizirano in izražajo vsakdanje življenje, dogodke. Skupno nit torej vlečeta resničnost in ustvarjalnost. (Kumer, 1996)

Ljudska pesem je del živega izročila in jo je mogoče podoživeti ob prepevanju ali poslušanju in samo tako lahko v popolnosti dojamemo njeno lepoto. Ljudska pesem je vrednota, ki jo moramo ohranjati tako doma kot tudi v šoli. Prav zato se na našem potovanju po pokrajinah Slovenije, v vsaki pokrajini najde tudi pesem, ki jo učenci spoznajo in zapojejo. Tako smo ob spoznavanju Prekmurja peli *Ob bistrem potoku je mlin*, na Štajerskem *Gremo na Štajersko*, na Gorenjskem *Jaz pa pojdem na Gorenjsko*, na Koroškem *Po Koroškem po Kranjskem*, na Primorskem *Barčica po morju plava*, na Dolenjskem *Lepa Anka* in na Notranjskem *Lejsarjev malen*. Ob prepevanju smo tudi plesali ali si izmišljali spontane gibe, ki so se oblikovali v lastno koreografijo.

Ob ljudskih plesih in pesmih so učenci spoznali tudi Lainščkovo pesem *Moja Slovenija*, ki jo je uglasbil Boštjan Grabnar in zapel ter zaigral hišni bend oddaje *Moja Slovenija*, ki jo je vodil Mario Galunič. Na skladbo smo z učenci pripravili koreografijo, ki jo kot pozdrav vsakič zapojemo in zaplešemo. S pesmijo in plesom smo se predstavili tudi na šolski prireditvi *Pokaži kaj znaš* in poželi val navdušenja ter velik aplavz.

2.3 Kulinarika

Raznolikost in dediščina različnih delov Slovenije se kaže tudi s tradicionalnimi jedmi. Hrana je tista, ki nas z okusom popelje na potovanje v različne pokrajine. Vsaka slovenska pokrajina ima svoje kulinarčne značilnosti, prepoznamo jo lahko tudi po različnih jedeh. Pri interesni dejavnosti smo se tako lotili tudi kuhanja in pripravljali jedi pokrajine, ki smo jo spoznavali. Pripravili smo primorske frotlje s pršutom, sirom in zelišči, pohorski pisker, žgance s kisló smetano, ocvirkovko, štruklje, čompe s skuto idr. Med kuhanjem so učenci uživali in razvijali različne veščine in spretnosti, ki jim bodo pomagale in koristile na različnih življenjskih področjih. Učenci so delali v skupinah, zato so krepili sodelovanje, razdelitev vlog in timsko delo. Pri uporabi kuharskih pripomočkov so razvijali motorične spretnosti, pri svojem delu so bili tudi kreativni. Učili so se matematičnih veščin, saj so šteli, tehtali in merili količine, ki so bile zapisane v kuhinjskih receptih. Razvijali so tudi bralne veščine, ki jim pomagajo širiti besedni zaklad. Ker so hrano pripravili sami, tudi izbirlčnosti ni bilo in so vso pripravljeno hrano z veseljem in užitkom pojedli.

192

2.4 Šege in navade

Vezi s preteklostjo se kažejo na različne načine. Tudi šege in navade so ena od le-teh. Šege in navade so se skozi čas spreminjale, pa vendar do neke mere ostale povezane s preteklostjo. Danes šege in navade praznujemo našemu življenju in sodobnosti primerno. Prav je, da učence ob spoznavanju Slovenije popeljemo tudi skozi šege in navade, ki so se pojavljale v posameznih pokrajinah. Šege in navade smo pri interesni dejavnosti spoznavali na različne načine, saj smo ob njih ustvarjali in raziskovali njihov pomen.

Eden takih pomembnih dogodkov za otroke je prav gotovo pust. To je poseben čas v letu, ko se v mestih in trgih vrstijo plesi ter maškarade. Ponekod prirejajo celo živahne pustne obhode. Včasih je bilo šemljenja več kot danes. Izjema so nekateri kraji, kjer ima pust še vedno izredno velik pomen (Ptuj, Cerkno, Maribor, Kostanjevica na Krki). Ptujski Kurent danes predstavlja tudi najbolj znamenito pustno masko. (Ovsec, 1992)

Kurentovanje je učence najbolj pritegnilo, saj živimo v bližini Ptuja, ki je po kurentih najbolj znan. Skupaj smo tako izdelali kurentovo masko, raziskovali, od kod kurent izhaja in kakšen je bil nekoč pomen kurenta. Kurenti smo v pustnem času tudi povabili v svojo družbo. Povabilu so se z veseljem odzvali in nam prinesli čarobnost kurentovanja kar na šolo. Ob zvokih njihovih velikih in glasnih zvonov so zaplesali tudi učenci.

Slika 1: Kurentove maske (foto: arhiv avtorice).

2.5 Ustvarjanje

Domača umetnostna obrt je v slovenskem prostoru v preteklosti nastala na kmetijah kot vir dodatnega zaslužka za preživetje, danes pa predstavlja identiteto naroda ter njegovo razpoznavnost v svetu.

Tudi najmlajši učenci radi pokažejo svojo ustvarjalnost in pri tem neizmerno uživajo. Prav zato smo ob spoznavanju pokrajin spoznavali tudi nekaj domačih obrti, ki so značilne za določeno pokrajino. Tako smo ustvarjali z glino in izdelali glinene lončke, ki smo jih nato posušili v peči in poslikali. Izdelovali smo tudi pustne maske, ki so jih učenci lahko uporabili za pustovanje. Preizkusili smo se v barvanju pirhov in ugotavljali, da se v različnih koncih Slovenije tega lotevajo na različne načine. Pletenje košar je bilo poseben izziv, ki so ga učenci odlično opravili. Izdelovali smo tudi lutke in poslikavali tkanine in šivali.

193

2.6 Kviz

Pri interesni dejavnosti se spopadamo tudi z digitalno tehnologijo. S pomočjo Kahoot kviza, ki ga učenci rešujejo na šolskih tablicah, ugotavljajo, kaj vedo o Sloveniji, spoznajo nekaj zanimivosti, tudi rekordov. Ura poteka v napetem, tekmovalnem duhu, ki učence zelo prevzame. Tukaj se srečajo z osnovnimi podatki o naši državi, npr. velikost, število prebivalcev, dolžina obale, najvišji vrh, valuta, himna pa tudi z zanimivostmi in rekordi v Sloveniji, npr. najstarejša trta, najvišji industrijski dimnik, sledi dinozavrov, krajnska sivka idr.

Slika 2: Igranje Kahoot kviza (foto: arhiv avtorice).

2.7 Zmaji

Pri Potepu po Sloveniji smo se na pobudo učencev lotili tudi raziskovanja zmajev na slovenskih tleh. Ugotovili smo, da je Slovenija polna zmajev, takšnih in drugačnih, saj jih je ljudska domišljija nekoč potrebovala tudi za razlago naravnih pojavov. Učence je zanimalo, kje v Sloveniji so zmaji živeli in tako so se podali na pot raziskovanja. Najprej so učenci zmaja risali. Ugotovili so, da so si njihovi zmaji podobni, čeprav je bil vsak drugačen. Lov na zmaje se je nadaljeval v knjižnici, kjer smo s pomočjo knjižničarke odkrivali legende in bajke o zmajih. Knjige smo si izposodili in nekaj bajk ter legend o zmajih tudi prebrali. Najbolj sta jih zanimala ljubljanski zmaj in postojnski zmaj. V nadaljevanju raziskovanja so učenci odkrili, da je zmaj pogosto uporabljen tudi v občinskih grbih. Zmaja smo tudi izdelali iz odpadnih škatel, ga kaširali in pobarvali. Enega zmaja smo tudi obiskali, saj smo se ob koncu leta odpravili na ljubljanski grad, kjer smo iskali zmajev zaklad in obiskali zmaja na zmajskem mostu, ki še vedno varuje naše glavno mesto.

Slika 3: Skupinska fotografija ob zmaju na zmajskem mostu (foto: arhiv avtorice).

2.8 Slovenija 'v živo'

Vsako šolsko leto za učence pripravimo tudi obisk dela Slovenije. Tako smo ob koncu šolskega leta obiskali Ljubljano in zmaja, ki jo varuje. S tirno vzpenjačo smo se peljali na Ljubljanski grad in z grajskega razglednega stolpa ter obzidja pogledali naše glavno mesto. Na gradu smo iskali zmajev zaklad in ga seveda tudi našli. Sprehodili smo se tudi do Zmajskega mostu in se ob varuhu mesta tudi fotografirali. Pot nas je peljala tudi do Prešernovega trga, kjer smo si ogledali spomenik največjemu slovenskemu pesniku Francetu Prešernu. Ogled Ljubljane seveda ni mogel miniti brez arhitekture svetovno znanega arhitekta Jožeta Plečnika.

Obiskati Piran je bila velika želja učencev. Željo smo jim izpolnili in se, nekega sobotnega jutra, odpeljali proti Primorski. Tam smo obiskali akvarij, ki nam je prikazal čudoviti svet živali in rastlin Jadranskega morja. Sprehodili smo se po Tartinijevem trgu in zapeli ter zaplesali pesem Moja Slovenija. Odšli smo na vrh mesta, kjer kraljuje cerkev sv. Jurija, ki je ena največjih izmed vseh piranskih cerkva in od koder se razprostira pogled na tri države. Sprehodili smo se po piranskem obzidju in poskušali najti vseh sedem mestnih vrat.

Slika 4: Skupinska fotografija na Tartinijevem trgu (foto: arhiv avtorice).

3 Zaključek

Slovenija je majhna, a hkrati velika in bogata država. Z namenom da učencem približam Slovenijo in okrepim narodno zavest, je nastala interesna dejavnost Potep po Sloveniji. Dejavnosti, ki jih pri interesni dejavnosti izvajamo so raznolike in se med sabo prepletajo. Ker nismo obremenjeni z učnim načrtom, ki bi nam dajal smernice kaj in koliko moramo vedeti, si lahko cilje, ki jih želimo doseči postavljamo sami. Postavljeni cilji so seveda vezani na predznanje učencev in njihove interese. Ob petju, plesu, prebiranju pravljic, ustvarjanju in raziskovanju tako učenci spoznajo bogato zgodovino svoje države in ljudi, ki so za državo bili pomembni nekoč in so še danes. Zanimivosti kot so najdaljša reka, najvišja gora, največje jezero, najgloblje brezno, največje naravno jezero in največji naravni jezerski otok poznamo vsi, pa vendar svojim otrokom tega ne povemo oz. omenimo, kajti ko le te stvari omenimo pri Potepu po Sloveniji, povedo, da so za vse to že slišali, vendar niso vedeli npr., da je Triglav najvišji, da je Sava najdaljša in da je Blejski otok največji naravni jezerski otok v Sloveniji. Tako učenci pri interesni dejavnosti spoznavajo čisto osnovne podatke o naši državi, kot tudi zanimivosti in posebnosti. Učenci se tako spontano in neprisiljeno učijo in naučijo. In prav to nezavedno učenje in usvajanje novih pojmov daje učencem voljo in motivacijo, da tudi samostojno raziskujejo in s tem prihajajo do novih spoznanj.

195

4 Viri in literatura

Bogataj, Janez (2011): *Slovenija praznuje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Koban Dobnik, Mojca (2005): *Glasba in gib*. Nova Gorica: Založba Educa.

Kobe, Marjana (1987): *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Kumer, Zmaga (1996): *Vloga, zgradba, slog slovenske ljudske pesmi*. Ljubljana: Založba ZRC.

Ovsec, J. Damjan (1992): *Velika knjiga o praznikih, praznovanju na Slovenskem in po svetu*. Ljubljana: Domus.

Sicherl-Kafol, Barbara (2008): Medpredmetno povezovanje v osnovni šoli. *Didakta*, letnik XVIII/XIX, nov. 2008, str. 7–9. Pridobljeno 10. 9. 2021 s spletne strani: http://www.didakta.si/doc/revija_didakta_2008_november.pdf.

TU DOMUJE: PESEM, KI OD SRCA POTUJE

HERE DWELLS – A SONG THAT YOUR HEART TELLS

✉ **Alenka Liebhart** (alenka.liebhart@gmail.com), prof. razrednega pouka, zaposlena na Osnovni šoli Stražišče v Kranju, ima 10 let delovnih izkušenj v šolstvu.,

Slovenija

Povzetek

Zdi se, da je poznavanje in petje slovenskih ljudskih pesmi včasih odrinjeno na rob; to je opazno tudi in predvsem v šolah. Če pa je petje že prisotno, se izgublja žar in zanos pri petju. Hišico, ki je že več let postavljena na šolskem igrišču, smo zato z učenci 2. razreda spremenili v hišico slovenske ljudske pesmi in jo poimenovali Tu domuje: Pesem, ki od srca potuje. V hišico smo namestili besedila pesmi, v njej je bil zvočnik s posnetki. Vsi učenci šole so se radi zadrževali pod streho hišice in se prepuščali blagodejnim zvokom naše domače pesmi. Mnogo jih je zraven z zanosom prepevalo. Poleg učenja novih slovenskih ljudskih pesmi smo v hišici prebiral slovenske ljudske pripovedi ter ob petju in delu stare domače obrti podoživljali, kako je naše prednike pesem spremljala pri vsakodnevnih opravilih. Pri celotnem potovanju k veselju do petja ljudskih pesmi je bilo prisotno tudi delo z dečkom z ADHD. V članku je tako predstavljen tudi vidik vključevanja omenjenega učenca.

Abstract

Sometimes it seems as though knowing and singing Slovenian folk songs can be shoved to the side. This is especially apparent in school environments. When singing is present, the enthusiasm and the zeal are often somewhat lacking. For this reason, the second year students transformed a small house, which sits on our school's playground, into a Slovenian folk songs house and renamed it Here Dwells – A Song That Your Heart Tells. We have equipped the house with songs' lyrics and with a loudspeaker with recordings. Every student from our school enjoyed spending time in the small house and indulged in the salubrious sounds of folk music. Most of them sang along to the music with gusto. Besides learning new Slovenian folk songs, we also used the house to read Slovenian folk tales and, while singing and crafting old home crafts, reminisced about how our ancestors' everyday lives were also always imbued with music. During the entire voyage towards developing the love for singing folk songs, we were accompanied by a boy ADHD. This article, therefore, presents the viewpoint of including the aforementioned student.

Ključne besede: glasbena hišica, petje, slovenska ljudska pesem, učenec z ADHD.

Keywords: musical house, singing, Slovenian folk song, student with ADHD.

1 Uvod

Petje je pri človeku globoko zakoreninjeno. Ne glede na to, ali imamo petje radi ali ne, ali nas je peti na glas sram ali ne, ali nam petje kaj pomeni ali nič, se zapazimo, da si včasih, če ne glasno, vsaj tiho prepevamo. Tudi v šolah so učenci, ki imajo petje raje, in tisti, ki ne pojejo radi. Menim, da otrok, ki v razredu noče glasno peti, ne poje zgolj zato, ker ga okolje k temu ni dovolj spodbujalo. Učiteljice razredne stopnje (prej seveda tudi že vzgojiteljice) lahko na tem mestu naredijo ogromno. Veselje do petja se lahko privzgoji. Hkrati lahko učiteljice z avtonomijo izbire pesmi otrokom privzgojijo tudi določene vrednote. Prvi cilj projekta, ki sem se ga lotila pri poučevanju 2. razreda, je bil, da prav vsak otrok v razredu zapoje; tudi tisti, ki nima posluha, ki je prepričan, da ne zna peti, lahko poje, in to iz srca. Kako glasilke oblikujejo ton, na tem mestu ni pomembno. Posebno vlogo pri petju v razredu je dobil tudi učenec z ADHD, ki ima petje zelo rad. Drugi namen je bil s slovensko ljudsko pesmijo obeležiti konec šolskega leta in praznovanje 30-letnice slovenske države ter tako slovensko ljudsko pesem ponesti tudi na šolsko igrišče, med ostale učence prve in deloma druge triade. Po kratkem teoretičnem delu bo v nadaljevanju torej predstavljeno, kako je petje ljudskih pesmi zaživel v našem razredu in na šolskem igrišču.

2 Otroci in glasba v razredu

Težko je tako široko zastavljeno temo orisati v kratkem poglavju. Na tem mestu želim predstaviti predvsem tezo, ki me je vodila v celotnem projektu. Naj navedem teoretično razpravo (Papalia idr., 2003: 56), ki navaja predpostavljene primeri dečka, ki je podedoval nadarjenost za glasbo. Če bo deček hodil na vaje, pridno vadil, bo njegova nadarjenost prišla do izraza. Če ima njegova družina rada klasično glasbo, bo imel verjetno tudi on pozitiven odnos do te vrste glasbe; če bodo nanj imeli vpliv otroci v soseski in bo začel poslušati popularno glasbo, se bo morda kot ustvarjalec dobro počutil tudi v tej zvrsti. Če pa fant želi od zgodnjega otroštva ne bo nihče motiviral za glasbo in ga spodbujal, obstaja možnost, da svojega glasbenega potenciala ne bo razvil.

Sedaj si predstavljajmo razredno skupnost drugega razreda. V njem je zagotovo nekaj otrok, ki so glasbeno nadarjeni. V razredu so tudi učenci, ki ne kažejo nadarjenosti, ali pa celo takšni, ki težko sledijo poteku melodije že pri preprosti pesmici. Vendar nas v tem trenutku ne zanima stopnja otrokove nadarjenosti za glasbo, ampak je pomembno dejstvo, da lahko učitelj v razrednem okolju pri učencih razvija glasbeni potencial (boljše poimenovanje je morda glasbeni interes, želja po petju), hkrati pa lahko močno vpliva na to, če otrokom predstavi kvalitetno glasbeno literaturo.

2.1 Ljudska glasba kot izbira umetniške vrednosti

Voglarjeva navaja nekaj načel predšolske pedagogike v glasbeni vzgoji. Večino od teh načel velja tudi pri kasnejšem poučevanju. Izpostavila bi načelo umetniške vrednosti. »Umetniška vrednost nekega dela se kaže v njegovi celovitosti – v harmonični povezanosti vsebine in oblike. Umetniško vrednost ugotavljamo po eni strani z razčlenjevanjem in vrednotenjem posameznih glasbenih elementov ter z ugotavljanjem njihove medsebojne povezanosti, po drugi strani pa po vtisu in doživetju, ki ga v nas zapusti delo ob prvem stiku in ob ponovnih stikih« (Voglar, 1973: 20).

Učitelj mora biti torej zelo pozoren na izbiro literature, ki bo imela umetniško vrednost. Potrjeni učbeniki in delovni zvezki sami po sebi ponujajo ustrezne glasbene vsebine. Učni načrt za glasbeno umetnost med splošnimi cilji navaja tudi cilj »oblikovanje pozitivnega odnosa do nacionalne in svetovne glasbene dediščine« (Holcar idr., 2011). Če to povežemo še z učiteljevo avtonomijo, lahko pri izbiri pesmi, ki jih bomo peli v razredu, pridemo do široke palete slovenske ljudske glasbe.

Ljudska glasba, ki se pretaka iz roda v rod, je dozorela in še zori v svoji umetniški vrednosti. Harmoničnost vsebine in oblike teh pesmi razčlenjuje mnogo slovenskih glasbenih strokovnjakov. Kar pa v percepciji umetniške vrednosti slovenske ljudske glasbe preostane zgolj laiku na področju glasbe, pa je vtis in doživljanje, ki ga ta pesem pusti v nas, in to vedno znova, ko zaslišimo melodije slovenske ljudske pesmi.

Ljudska glasba otrokom dodaja še en element, ki je še kako pomemben. Daje stik s koreninami, stik z našimi predniki. Poda nam toliko informacij o njihovem življenju, delu, čutenju; opisuje naše lepote; navdušuje s svojo pestrostjo narečij. Poznavanje in petje pesmi učence nesebično priteguje k svojemu narodu.

Izgovor, da ljudska glasba otrokom (morda še bolj kasneje mladostnikom) ni dovolj zanimiva, ni na mestu. Okolje, ki je stimulativno in estetsko urejeno, pripomore k otrokovemu zanimanju za določene vzgojno-izobraževalne vsebine (Pesek, 1997: 103). To lahko velja tudi za ljudsko glasbo.

2.2 Odnos do petja v razredu

V času izvajanja projekta je moje delo vodilo tudi drugo načelo (Voglar, 1973: 21) – to je načelo doživljanja. Estetske posebnosti lahko zaznamo le na emotivni podlagi, lepoto torej lahko le doživimo. Doživljanje je lahko bolj ali manj pristno. Da pa učitelj med pedagoškim procesom pri učencih izzove podoživljanje, doživljanje glasbe, mora v učencih vzbuditi pripravljenost za dožemanje. Spraviti jih je treba v razpoloženje, stanje čustvene pripravljenosti. Pri tem je zelo pomembno, da je učitelj sam doživljajsko sposoben in pri tem pristen. Če učitelj v sebi čuti, da se tisti dan ne bo mogel pristno živeti v določeno glasbeno vsebino, je bolje, da to dejavnost preloži (Voglar, 1973: 21).

Moj namen je bil, da učenci slovensko ljudsko pesem podoživijo. Tega ni moč izmeriti, je pa možno občutiti. Zdelo se je, da so učenci ob pesmih uživali, da so si želeli spoznavati nove in da so peli z žarom.

3 Glasbena hišica na šolskem igrišču

Med šolskim letom smo se z učenci učili pesmi, ki so vključene v predvideni program učnega načrta. Spomladi sem v program začela intenzivneje vključevati različne slovenske ljudske pesmi. Pesem sem želela ponesti tudi širše, izven razreda. Zato smo z učenci že postavljeno hišico na šolskem dvorišču spremenili v 'glasbeno hišico' in ji nadeli ime Tu domuje: Pesem, ki od srca potuje.

Kako je potekalo učenje, kako priprava hišice in kako je slovenska ljudska glasba pustila pečat med učenci prve in deloma druge triade, je predstavljeno v nadaljevanju.

3.1 Priprava in učenje

Najprej sem se lotila zbiranja literature slovenske ljudske glasbe. Izbirala sem med pokrajinsko različnimi pesmimi, ki so bile po sami vsebini bolj primerne za otroke. Literature na tem področju ni malo. Izбира pesmi je pestra, v zbirkah lepo predstavljena, določena opremljena tudi z notnimi zapisi in kvalitetnimi zvočnimi posnetki. Izbrati pa je bilo kljub vsemu nekoliko težje. Pretehtati je bilo potrebno, ali je pesmica morda prezahtevna, besedilo preobsežno, preveč narečno obarvano ... Iz nabora trinajstih slovenskih ljudskih pesmi smo prepeli vse. Dve od teh smo postopoma opustili, saj je bilo opaziti, da učenci do njih niso pristopali z žarom. Ne zdi se mi vredno, da učitelj vztraja pri pesmi, za katero vidi, da učencem ne leži. Tako smo se podali v podoživljanje enajstih pesmi (Kje so tiste stezice, Jaz pa pojdem na Gorenjsko, Ob bistrem potočku je mlin, Izidor ovčice pasel, Ena ptička priletela, Dekle je po vodo šlo, Na planincih lušno biti, Priletela muha na zid, Rezjankica, Sonce čez hribček gre, V dolinci prijetni).

Nekaj pesmi smo se lotili na klasičen način, to je pri pouku glasbene umetnosti. Da učenje pesmi ni bilo suhoparno, smo se ostalih lotili malo drugače. Pesem Kje so tiste stezice smo medpredmetno vključili v likovni pouk. Tako smo se z likovnimi motivi sprehajali po nekdanjih stezicah in stezicah 'sodobnega sveta'. Ob bistrem potočku je mlin smo se, skupaj s plesom, naučili na šolskem igrišču, Priletela muha na zid v telovadnici, kjer smo potem posnemali gibanje muhic. Ob učenju posamezne pesmi smo se pogovarjali o vsebini pesmice, jo analizirali, ugibali, kako je pesmica nastala, kdo bi se jo lahko izmislil prvi, kaj je želel avtor z njo sporočiti ...

Petje je prevzelo vse naše delo, ni bilo le del pouka dvakrat na teden, ampak se je od spomladanskih dni pa vse do konca šolskega leta, ko smo prepevali še ob 30-letnici slovenske države, le še stopnjevalo. Opaziti je bilo, da nas pesem še bolj povezuje in tudi naše slovo ob koncu šolskega leta je bilo zato še lepše in bolj čustveno.

3.1.1 Dvoglasno petje in učenec z ADHD

Ko smo pesmi usvojili, smo jih prepevali na različne načine. S klavirjem, brez spremljave, z Orffovimi glasbili ... Lotili smo se tudi dvoglasnega petja (v ljudski terci). Pri tem bi izpostavila vlogo dečka z ADHD. Ta deček z motnjo pozornosti s hiperaktivnostjo, je učenec, ki izredno lepo poje, ima smisel za glasbo in njeno interpretacijo. Zelo rad je sošolcem med odmori prirejal 'koncerte'. Hitro je bilo opaziti, da njegov glasbeni izbor v veliki meri obsega trivialne pesmi, kar za učence z vidika načela umetniške vrednosti ni povsem ustrezno. Med našim skupnim projektom je intenzivno začel prepevati slovenske ljudske pesmi. Ker je rad prepeval, je bil pri pouku še bolj motiviran.

Ob uvajanju dvoglasnega petja sem razred razdelila na dve polovici. Dečku je bila zaupana naloga, da je bil odgovoren za svojo skupino, ki je pela višji glas. Vživel se je v svojo vlogo, učenci so ga kot dobrega pevca, na čigar glas se lahko 'nasloniš', lepo sprejeli. Med petjem je svojo skupinico spodbujal z dirigiranjem. Sicer je bilo dvoglasno petje razreda okorno, učenci so se velikokrat zmedli. Dvoglasje kljub vaji ni zazvenelo tako, kot sem za 2. razred osnovne šole malce prenačljeno pričakovala. Sta pa učenec z ADHD in neka učenka v duetu lepo pela dvoglasno (ljudsko terco). Lepo sta držala vsak svojo linijo, ko pa sta pela v skupini, so ju po večini zmotili učenci, ki so težje sledili dvoglasnemu petju.

3.2 Glasbena hišica

Besedila naučenih pesmi smo ilustrirali, natisnili, ovili v plastično folijo in jih polepili po igralni leseni hišici, ki že več let stoji na šolskem igrišču. Hišica (vidna na spodnji sliki) je preprosta, iz obeh strani odprta, tako je v njej lahko kar nekaj učencev, ostali pa se veliko zadržujejo okoli nje. Hišica ima v notranjosti lesen podest, na katerem učenci radi ležijo, sedijo, se pogovarjajo ipd.

Slika 5 in slika 2: Glasbena hišica na šolskem igrišču (foto: arhiv avtorice).

3.3 Dejavnosti ob hišici

Ilustracije in besedila pesmi smo nalepili na notranjo stran hišice, na zunanjo stran smo dodali napis Tu domuje: Pesem, ki od srca potuje. Okoli hišice se je naš razred zelo veliko zadrževal, lepi dnevi so nas vabili k petju na sončnem igrišču. Nevsiljivo sta naše petje in ljudski ples privabljala tudi ostale učence šole (v šoli so učenci 2., 3. in 4. razredov). Prišli so k hišici in vanjo, si ogledovali ilustracije in besedila pesmi. Priključili so se našemu petju in plesu ob hišici.

V hišico smo prinesli tudi Orffova glasbila. Otroci so petje spremljali predvsem z ritmičnimi inštrumenti. Nekajkrat so učenci dobili nalogo, da v okolici šole poiščejo naravne materiale, s katerimi bi lahko ritmično spremljali petje. Sprva jih je bilo potrebno spodbuditi k izvirnosti, naj ne izberejo le prvih kamenčkov, ampak naj dobro razmislijo, kaj vse bi lahko proizvajalo zvok.

Ko smo spoznavali slovenske ljudske pesmi, smo se z učenci pogovarjali o tem, da so naši predniki pri vsakdanjem delu (kmečkem, rokodelskem, vinogradniškem, solinarskem ...) veliko prepevali. Tudi mi smo jih poskušali posnemati. Pri hišici smo na preprost način posnemali staro lokalno stražiško obrt – sitarstvo. Ustvarjanje sit smo ponazorili s prepletanjem trakov in ustvarili sita, bolje rečeno prtičke. Zraven pa smo veselo prepevali naučene ljudske pesmi.

Vse pesmi, ki so bile nalepljene v hišici, smo zvočno posneli. Posnetke smo v hišici predvajali na brezžičnem zvočniku. Vsi učenci šole, ki so se med odmorom in prosto igro zadrževali v hišico in ob njej so bili tako izpostavljeni glasbeni kopeli. Učenci so tudi ob samostojni igri prepevali pesmice.

Ljudsko pesem sem želela povezati tudi z ljudskimi pripovedmi, ki pripovedujejo o preteklosti našega naroda. Zato sem učencem v in ob hišici brala ljudske pripovedke, zbrane v knjigi *Ljudska pripoved pod lipo domačo* avtorice Dušice Kunaver. Tako smo prebirali pripovedi o nastanku Blejskega jezera, o Babjem zobu, o nastanku Krasa, o ljudskih junakih (Peter Klepec, Miklova Zala, Erazem Predjamski, kralj Matjaž ...). Pogovorili smo se, da te zgodbe v sebi ne nosijo popolne resnice; nekatere so tudi na prvi pogled popolnoma izmišljene in preveč pravljичne. Smo pa lahko opazovali, kako (Kunaver, 2008: 4) v svojih zgodbah ljudstvo obravnava dogodke s svojimi barvami, jim dodaja svoja stališča, svoje sodbe in jih postavlja na občutljivo tehtnico, ki tehta dobro in zlo. S pripovedmi smo se tako še bolj povezali z ljudskimi pesmimi, hkrati

pa smo za zanimivost in splošno razgledanost spoznali nekaj novih slovenskih krajev, pokrajino (Kras itd.), česar učenci po večini v 2. razredu še ne poznajo.

4 Zaključek

Pesem, ki od srca potuje, je tista, ki v njem pusti pečat. Matematične meritve pri tem ne moremo izvajati, lahko pa zaznamo občutek. Zdi se, da je pesem pri učencih pustila pečat, da so vsaj vzljubili slovensko ljudsko pesem. Potrebno je, da so dobili obilo možnosti, da se z njo seznanijo, da jo podoživijo. Načinov je mnogo, moj projekt je bil le ena izmed poti. Pomembno je, da se učitelj zaveda svoje vloge, da učencem posreduje slovensko dediščino, skrito v melodijah naše pesmi.

Naj na koncu navedem citat slovenske muzikologinje in etnologinje Zmage Kumer: Morda je danes bolj kakor kadarkoli potrebno, da vendar nehamo občudovati vse tuje, ko imamo toliko domačega kulturnega bogastva ... Čeprav naša domovina po obsegu ni velika in čeprav nismo večmilijonski narod, imamo pravico in dolžnost biti samozavestni, ker smo kulturno enakovredni velikim narodom in prav naša ljudska pesem ni na zadnjem mestu vrednostne lestvice. Skupaj z jezikom je eden najbolj prepričljivih dokazov naše samobitnosti (Kumer, 1999: 7).

5 Viri in literatura

- Holcar, Ada; Borota, Bogdana; Breznik, Inge idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Glasbena vzgoja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 11. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_glasbena_vzgoja.pdf.
- Kumer, Zmaga (1999): *Še eno si zapojmo*. Celje: Mohorjeva družba.
- Kunaver, Dušica (2008): *Ljudska pripoved pod lipo domačo*. Ljubljana: samozaložba.
- Papalia, Diane Ellen; Wendkos Olds, Sally; Duskin Feldman, Ruth idr. (2003): *Otrokov svet. Otrokov razvoj od spočetja do konca mladostništva*. Ljubljana: Educy.
- Pesek, Albinca (1997): *Otroci v svetu glasbe. Izbrana poglavja iz glasbene psihologije in pedagogike*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Voglar, Mira (1973): *Otrok in glasba. Metodika predšolske glasbene vzgoje*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

DOMOLJUBJE PREK USTVARJALNOSTI

PATRIOTISM THROUGH CREATIVITY

Alenka Brovc (alenka.brovce@guest.arnes.si), univ. dipl. pedagoginja in prof. slovenščine, je učiteljica slovenščine in izbirnega predmeta filozofija za otroke na OŠ Rodica v Domžalah. Ima 17 let izkušenj s poučevanjem. Je mentorica učencem na različnih tekmovanjih in natečajih ter pomočnica glavne ocenjevalke pri NPZ (slovenščina).

Slovenija

Povzetek

Šele ko vem, kdo sem, lahko gradim pozitivno samopodobo. Slednja je sestavljena iz šestih ključnih področij, med katere spadata tudi identiteta in pripadnost. Pomembno vlogo pri oblikovanju pozitivne samopodobe imajo tudi šola in učitelji. Domoljubje, ki je del osebne identitete, je zagotovo ena od vzgojnih vsebin, ki se dotika pravzaprav vseh predmetov v osnovni šoli. S pomočjo domoljubja razvijamo tudi aktivno državljanstvo. V šoli se mladi učijo o svoji lastni zgodovini, politiki, spoznavajo slovensko kulturo in običaje, se zavedajo svojega jezika, ki je predpogoj za ubesedovanje lastnih misli, in razmišljajo o tem, kako lahko prispevajo družbi. Z ustvarjanjem spoznavajo sebe in druge ter krepijo pozitivno samopodobo. V Sloveniji je vsako leto na temo domoljubja razpisanih nekaj natečajev za osnovnošolce, s pomočjo katerih lahko razmišljajo o sebi in svoji domovini ter se na ustvarjalen način ob podpori učitelja učijo ubesedovati svoje misli. Učijo se razmišljati, razumeti svet okoli sebe in nekaj storiti ...

Abstract

It is not until I know who I am that I can build a positive self-image. The latter consists of six key areas, including identity and affiliation. An important role in creating a positive self-image is also played by school and teachers. Patriotism, which is part of personal identity, is certainly one of the educational topics that touches on virtually all subjects in primary school. Patriotism helps us in developing active citizenship. At school, young people learn about their own history, politics, about the Slovenian culture and customs, they build awareness of their language, which is a prerequisite for articulating their own thoughts, and think about how they can contribute to society. By using their creativity, they get to know themselves and others and strengthen a positive self-image. In Slovenia, several competitions are announced every year on the topic of patriotism for primary school children. These competitions help the pupils think about themselves and their homeland and learn to articulate their thoughts in a creative way with the support of a teacher. They learn to think, understand the world around them, and so on.

Ključne besede: aktivno državljanstvo, domoljubje, identiteta, natečaji, samopodoba.

Keywords: active citizenship, patriotism, identity, competitions, self-esteem.

1 Uvod

Spodbujanje ustvarjalnosti in domoljubja z natečaji je ena od dodatnih oblik dela z učenci. Tako spodbujamo medpredmetno sodelovanje in učencem omogočamo vstopanje v neposredno izkušnjo z učno vsebino, omogočamo pa jim tudi razvijanje odnosa do domovine. Vprašali se bomo, kaj je domoljubje, kako ga razvijati in kako natečaji lahko vplivajo na učenčevo samopodobo in razvoj domoljubja. Kakšna je torej vloga šole in učiteljev pri razvijanju domoljubja?

Cilji natečajev so širjenje znanja, vrednot in sposobnosti, dviganje samopodobe in razvijanje ustvarjalnosti in identitete ... Ob natečajih učenci spoznavajo, da so Slovenci (po rodu in/ali državljani) ter o tem čutijo ponos. Njihove domoljubne misli in pesmi so prepričljive. Predstavili bomo različne natečaje na temo ljubezni do domovine in predstavili nekaj domoljubnih pesmi učencev OŠ Rodica.

2 Samopodoba in identiteta

Samopodoba je mnenje o samem sebi, je odnos do sebe (kako se vidim sam). Na samopodobo zelo vplivajo mnenja in zaznave drugih. Tako se identiteta pravzaprav oblikuje – v sodelovanju z drugimi, ki so od nas drugačni ali pa so nam podobni. Identiteta je eden od elementov samopodobe (Youngs, 2000).

Človek je družbeno bitje, ki za svoj obstoj potrebuje druge. Komunikacija z drugimi je pogoj, da lahko razvijam različne odnose – tudi za razvoj odnosa do domovine tako potrebujemo druge. Z ljubeznijo do domovine in države se ne rodimo, ampak moramo to čustvo razviti. Domoljubje je čustvo in je tako element osebne identitete. Učenci se iščejo, treba jim je pomagati, da ugotovijo, kdo pravzaprav so, od kod prihajajo. Starši so večinoma najbolj temeljni in konstantni dejavnik v življenju otroka. So njihovi mentorji na poti v življenje, šola pa njihovo delo dopolnjuje. Domoljubje se krepi šele prek drugih. Domovinska vzgoja pa ni le učenje zgodovinske resnice in zgodovinskih dejstev, ampak spodbuja tudi vključevanje učencev v neko skupnost: oddelčno, občinsko, narodno, državljansko ... (Čerpnjak, 2013), kjer bi se morali čutiti zaželeni in v njej uresničevati svoje cilje (Petrič v Porenta, 2020).

Vzgojno-izobraževalni sistem je pomemben dejavnik v procesu socializacije učencev in vključuje oblikovanje različnih identitet: osebno, družbeno, spolno, narodno, državljansko ... Uči jih, kakšna so družbena pravila in pričakovanja. Prek tega mladi spoznavajo, kje živijo, kdo so in tudi od kod prihajajo. Domoljubje je pomembna vrednota, ki se jo, kot veliko drugih stvari, učimo z zgledom in morda tudi v naprej jasno izraženimi pričakovanji: razmišljanje o domovini, spoštljiv odnos, poznavanje simbolov, zgodovine, spremljanje aktualnega dogajanja ... Pričakovanje učiteljev na učence deluje kot samouresničujoča se prerokba. To pomeni, da učenci verjamejo, da nekaj so, da zmorejo in znajo, če v to verjamejo učitelji. S tem se tudi njihova samopodoba veča (Ferbežer idr., 2008).

3 Domoljubje

Beseda domoljubje v sebi skriva dve besedi – ljubezen in domovino. Pomeni torej ljubezen do domovine. *Domoljubje je pozitivno* čustvo, ki zajema resnično ljubezen do domovine ter spoštovanje in negovanje duhovne in materialne kulturne dediščine le-te. Domoljub je hkrati svobodoljub, resnicoljub, miroljub, človekoljub, ne pa samoljub (Furlan, 2021). Domoljubje je pogojeno prav z občutenjem domovine – kako smo ponosni nanjo, kako se počutimo v njej, kako in koliko smo v njej upoštevani, kako se čutimo svobodni ... Domoljubljen pomeni biti:

- narodno ponosen – samozavesten in prepričan o svoji enkratnosti;
- ozaveščen – samo poznavanje sebe omogoča biti narodno ponosen;
- spravljen – domoljubje temelji na narodni kohezivnosti;
- strpen – spoštovanje sebe poraja strpnost do drugega. (Prebilič, 2014)

3.1 Domoljubje v šoli

Domoljubje in vrednote slovenske osamosvojitve so stvar vzgoje, ki naj bi potekala doma, v vrtcu in šoli (Škrinjar, 2020). Vsaka šola mora imeti svoj vzgojni načrt, v katerega so vključene tudi vrednote domoljubja. V vzgojnem načrtu *OŠ Rodica* je vključeno razvijanje tolerance, medkulturnosti, spodbujanje participacije in aktivnega državljanstva, razvijanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti, vedenja o zgodovini Slovencev, njihovi kulturni in naravni dediščini ter spodbujanje državljske odgovornosti; razvijanje jezikovnih spretnosti in aktivnega državljanstva ter uveljavljanje kulture miru in nenasilja, razvijanje sodelovanja in povezovanja z vrstniki v domovini in po svetu, razvijanje spoštovanja drugačnosti, sodelovanja in solidarnosti, ohranjanje kulturne in tehniške dediščine, sodelovanje z lokalno skupnostjo (Vzgojni načrt, 2018).

Učitelji smo učencem vzor tudi v domoljubnem smislu in v njih s svojim delovanjem sprožamo različne spoznavne, motivacijske in čustvene procese. Ko učitelji pri učencih razvijamo kulturo jezika in kulturo slovenskega človeka, razvijamo domoljubje. Glavni elementi za domoljubje so znanje, ustvarjalnost in zaupanje vase. Domoljubja se ne moreš 'napiflati', ampak se ga vzgaja posredno, mnogokrat v obliki prikritega kurikulumu, ki deluje s pomočjo kulturnih vzorcev in pravil v družbi. Domoljubje so lahko dejanja ali/in besede in vse, kar se v šoli dogaja. Učiteljeva osebnost je pomembna (to, kar je, vrednote, ki jih živi ...). Tudi simbolna mreža pravil hišnega reda in prikrite vrednotne dimenzije, ki izhajajo iz učnih vsebin in metod poučevanja, vplivajo na razvoj domoljubja (Lazarev Šerbec, 2014).

Če hočemo biti ponosni na svojo domovino in jo tudi ljubiti, moramo o njej nekaj vedeti, znati o njej kaj povedati in biti ponosni nanjo. Cilj vzgoje in izobraževanja je oblikovanje kritičnega misleca. Preučevanje lastne domovinskosti je del bistva sebe, gojenje domoljubja pa je del oblikovanja pozitivne samopodobe mladega človeka. Za človekovo spoznavanje

sebe je domovinska vzgoja nujna, saj je podlaga za refleksivno razmišljanje o sebi in vstopanje v kritični dialog z drugimi (Prebilič v Čerpnjak, 2013).

Cilji domoljubne vzgoje so (Koncept za medpredmetno vsebino domoljubbe, 2013):

- razvoj domoljubne zavesti pri vseh učencih,
- razvoj kulturnih kompetenc, ki temeljijo na domoljubju,
- razvoj kritičnega mišljenja s posebnim poudarkom na človekovih pravicah in demokraciji,
- razvoj empatičnosti, solidarnosti ter pripadnosti domovini,
- poznavanje mejnikov zgodovine, ki so vplivali na nastanek slovenske države,
- povezovanje današnjega trenutka z zgodovinskimi dogodki kot možnimi vzroki razvoja dogodkov v sodobni Sloveniji.

Domovinska in državljanska vzgoja se izvajata skozi medpredmetno povezovanje (npr. slovenščina, geografija, zgodovina ...), uresničujeta se prek predmeta Domovinska in državljanska kultura ter etika v 7. in 8. razredu, kjer s po eno uro na teden učenci spoznavajo različna področja. »Učni sklopi v 7. razredu vsebujejo bolj splošne vsebine o skupnosti, državi, človekovih pravicah ter verstvih; v 8. razredu pa se vsebine precej konkretizirajo na demokracijo, finančni vidik, vpetost Slovenije v Evropsko unijo in mednarodne organizacije ter nazadnje še globalizacijo.« (Kukovič in Haček, 2014, str. 21) Ruter (v Porenta, 2020) pa posebej izpostavlja poglavje o vrednotah, v katerem se obravnava tudi ljubezen do domovine. Domoljubne vzgoje ne vidi vezane le na ta predmet, ampak spodbuja, da bi z njo morali začeti že v vrtcu, npr. petje slovenskih otroških pesmi in gradnja spoštljivega odnosa do državnih simbolov: zastave, grba, himne. Domovinska in državljanska vzgoja se uresničujeta skozi dneve dejavnosti in projekte po šolah ter navsezadnje tudi skozi proslave z domoljubno tematiko, aktualizacijo dogajanja pri nas in v svetu (npr. skozi športne dogodke). Pomemben je torej medpredmetni in vsešolski pristop k podajanju domoljubnih vsebin.

Domovina ni le prostor, domovina smo ljudje, ki nas povezujejo skupna zgodovina, jezik in kultura. Domoljubje je osnova za politično skupnost in je bilo pogoj za osamosvojitve. Proces je privedel do nastanka slovenske države (Svete, 2014). Domoljubje je življenjski nauk o ljubezni, tj. ljubezni do domovine, občine, Slovenije, tudi Evrope in nenazadnje Zemlje (Lazarev Šerbec, 2014).

Domoljubje je predpogoj za:

- narodno (nacionalno) identiteto,
- oblikovanje pozitivne osebne in narodne samopodobe,
- aktivno delovanje v mednarodnih odnosih,
- kritično razmišljanje pripadnikov naroda,
- aktivno sodelovanje in prevzemanje odgovornosti pri vodenju države,
- aktivno državljanstvo in razvoj demokracije. (Prebilič, 2014)

203

3.2 Aktivno državljanstvo v šoli

Domoljubje je predpogoj za aktivno državljanstvo. Odnos do domovine in države sta temelja, na katerima gradimo družbo (Škrinjar, b. d.). Ljubezen do domovine ima povezovalno vlogo. Z dvigovanjem domoljubja se namreč povečata tudi družbena solidarnost in odgovornost (Čerpnjak, 2013), ki sta pomembna elementa aktivnega državljanstva. Aktivno državljanstvo pomeni splošno družbeno koristne dejavnosti državljanek in državljanov na različnih področjih (političnem, ekonomskem, kulturnem in socialnem), pri čemer posameznik ne uresničuje le svojih osebnih interesov, ampak je družbeno koristen (Prebilič, 2014). »Evropska komisija je aktivno državljanstvo definirala kot participacijo v civilni družbi, skupnosti in/ali političnem življenju, katere osnovni značilnosti sta medsebojno spoštovanje in nenasilje ter temelji na zagotavljanju človekovih pravic in demokraciji. Mladi državljani naj bi v šoli pridobili vsaj osnovne sposobnosti, ki jih bodo potrebovali v vlogi aktivnih državljanov. Sprejeli naj bi vrednote, kot so solidarnost, pravičnost, enakost, strpnost itd.« (Prebilič, 2014, str. 15–16) Za družbo in državo je pomembno, da je raven domoljubja visoka, da so državljani aktivni, saj se tako večja čut za soljudi, za odgovornost in solidarnost ter posredno občutek pripadnosti in vključenosti v družbo (Čerpnjak, 2013).

4 Domoljubje je vrednota

Ljubezni do domovine se ne da uzakoniti, jo zahtevati. Lahko pa jo razvijamo. Učitelji smo učencem zgled in se z njimi pogovarjamo o domovini, jih spodbujamo k temu, da o njej razmišljajo, se o njej pogovarjajo tudi med seboj in doma. Temo domoljubja povezujemo z učnimi vsebinami pri različnih predmetih. Domoljubju je treba dati vrednost. Navsezadnje je to vrednota. Nekaj pa postane vredno, če temu priznavaš veliko načelno vrednost in si temu pripravljen dati prednost, se za to potrudiš, o tem razmišljaš ...

4.1 Domoljubno ustvarjanje prek natečajev

Z natečaji lahko učitelji mentorji vplivamo na učenčevo samopodobo in njegovo samozavest. Pomagamo mu graditi njegovo lastno vrednost in identiteto.

Na OŠ *Rodica* že leta sodelujemo na mnogih natečajih. Vsako leto so razpisani natečaji tudi na domoljubno temo. Predstavili bomo nekaj 'domoljubnih' natečajev v zadnjih letih, ki so s svojimi temami nagovorili učence na naši šoli, spodbudili njihovo ustvarjalnost in razvijali domoljubje. Učence pri pouku, v okviru dodatnega pouka, izbirnih predmetov, projektov ali med odmori kot mentorica spodbujam k razmišljanju o domovini. Trudim se jih motivirati in spodbuditi, da svoje misli ubesedijo. To je za marsikaterega učenca težko. Največkrat potrebujejo spodbudo in pomoč učitelja mentorja. Izbrala sem nekaj natečajev z domoljubno tematiko in predstavila nekaj pesmi učencev OŠ *Rodica*, katerim sem bila mentorica.

4.1.1 Moja rodna domovina

Osnovna šola Vič z Združenjem veteranov 90-91 mesta Ljubljane in bivših ljubljanskih občin že 13 let spodbuja mlade k razmišljanju o domovini. Teme, o katerih so zadnja leta mladi razmišljali, so npr. Pod svobodnim soncem, Z Goriškega v Piran, Lipa kot simbol slovenstva, Kjer hiša mojega stoji očeta, Jaz in Slovenija čez 25 let ...).

Jaz in Slovenija čez 25 let

V šolskem letu 2016/2017 smo se pri pouku slovenščine in etike pogovarjali o ljubezni do domovine in svoji identiteti ter tudi o tem, kje in kako se vidijo v prihodnosti. Učenci so nato sami razmišljali o Sloveniji, o tem, kaj jim pomeni, kakšno deželo si želijo, na kaj so ponosni in kaj je tipično slovenskega. Postaviti so se morali v prihodnost in predstaviti svoje videnje Slovenije leta 2041. Na natečaj sem poslala dela petih šestošolcev in 17 sedmošolcev. Aljaž je za svojo pesem *Jaz in Slovenija čez 25 let* dobil nagrado.

V pesmi je izpostavil vrednote, ki so mu pomembne za obstanek našega naroda: svoboda, mir, lasten jezik, solidarnost. Po drugi strani pa iz pesmi lahko razberemo, da šestošolec pozna tipično slovensko hrano: potico, vino, prekmursko gibanico, kraški pršut. Aljaž je prepričljivo izpovedal svoj narodni ponos, ko je povedal: »Slovenec sem in bom ostal, tako bom tudi svojim vnukom dejal.« Ponosen pa je bil tudi ob prejemu nagrade, ki ga je spodbudila, da je tudi kasneje sodeloval v pesniških natečajih. (Priloga 1)

Hvalnica Sloveniji

V šolskem letu 2018/2019 je bila tema natečaja Lipa kot simbol slovenstva. Pri pouku slovenščine in etike smo se decembra, pred dnevom samostojnosti in enotnosti, pogovarjali o tem, kaj je to domovina. Je to kraj, kjer smo se rodili, kjer hodimo v šolo, kjer so prijatelji, družina, kjer nam Zdravljica naježi kožo, kjer govorimo slovensko ...? Pogovarjali smo se o tem, kaj bi bili pripravljeni narediti za svojo domovino in kako smo sploh prišli so samostojne Slovenije. Po pogovoru so učenci pisali svoja razmišljanja v obliki zgodb ali pesmi. Da je delo hitreje steklo, so dobili na voljo različne naslove: Hvalnica Sloveniji, (Moja) Zdravljica (lahko nadaljevanje ...), Slovenija, moja dežela, Sem slovenski sin/slovenska hči, Slovenec sem, tako je mati djala, Lipov list – simbol slovenstva, Ponosen, da sem Slovenec, Lepote Slovenije ...

Na natečaj sem poslala dela 11 učencev od 6. do 9. razreda. Nagrajeni sta bili učenki Nika in Petra iz 7. razreda, mene pa je najbolj od vseh nagovorila pesem sedmošolke Blažke Hvalnica Sloveniji, v kateri je domovino primerjala z družino oziroma svojo materjo, očetom, sestro, bratom. V pesmi je v ospredju hvaležnost izpovedovalke, da je Slovenka, in hkrati njena zrelost, ki se kaže v tem, da ji domovina predstavlja vrednoto, ki jo bo ne glede na vse vedno nosila v sebi. (Priloga 2)

4.1.2 Moja domovina

Družboslovno-naravoslovno društvo *Naša zemlja* v okviru natečaja Moja domovina že leta vabi učence osnovnih šol v Republiki Sloveniji, šol s slovenskim učnim jezikom v zamejstvu, dijake različnih srednjih šol v Sloveniji ter v zamejstvu, da razmišljajo o temah: Poznam tvojo kulturno dediščino, Moja občina – ali te poznam?, Svoboden kot ptica, Pridelam in jem domače ...

Lepote moje občine

V šolskem letu 2018/2019 je bila tema natečaja Moja občina – ali te poznam?. Pri pouku smo se pogovarjali o simbolih, tako državnih kot občinskih. Ogledali smo si obe zastavi in razjasnili simboliko in pomen obeh. Ugotovili smo, da sta občinska zastava in grb Domžal povezana s slamnikarstvom. Zastava občine Domžale je modre barve z rumenimi žitnimi bilkami, ki so spleteni v slamnato kito in se zgoraj razpletejo v tri žitne klase. Grb občine Domžale pa je upodobljen na modrem ščitu, znotraj katerega so trije zlati žitni klasi med seboj prepleteni v slamnikarsko kito. Ob samih simbolih smo raziskovali tudi jezikovne, stavbne in naravne posebnosti Domžal.

Nekaj učencev je dobilo navdih za pesnjenje in so doma poustvarjali. Na natečaj sem poslala dela šestošolca in treh sedmošolcev. Vsi so dobili priznanja.

Sedmošolec Luka je v svoji pesmi izpostavil predvsem lepote Domžal. Vidi jih v reki Kamniška Bistrica, petju ptic, lepotah okoliških gozdov in Kamniških Alp. Pri opazovanju občine je opazil tudi številne cerkvice, ki stojijo po okoliških gričih, in zvonjenje zvonov. Mnogokrat so nam stvari, ki so okoli nas, samoumevne, zato je pomembno, da učence usmerjamo v to, da opazujejo svet okoli sebe in si ga skušajo osmisliti. Luki je to dobro uspelo. (Priloga 3)

4.1.3 Bralnice pod slamnikom

V okviru mladinskega literarnega festivala *Bralnice pod slamnikom* vsako leto sodelujemo na ustvarjalnem natečaju, ki je namenjen učencem drugega in tretjega triletja osnovnih šol ter dijakom srednjih šol. Vsako leto je tema sicer drugačna, a ne glede na temo spodbuja tudi k razmišljanju o dediščini kraja Domžale (slamnikarstvo v Domžalah).

Moj slamnik

Pri pouku etike in slovenščine se pogovarjamo o zgodovini kraja Domžale (opis in predstavitev Domžal), njegovih simbolih, kulturni dediščini, tudi lastni identiteti in pripadnosti. Pesnjenje o slamnikih je stalnica v vseh razredih. V šolskem letu 2018/2019 sem poslala sedem pesmi, od tega je bila nagrajena šestošolka Blažka, ki je sodelovala na res veliko različnih natečajih in mnogokrat prepričala natečajno komisijo.

Prikupno pesem pa je napisala tudi šestošolka Petra. Najprej je slamnik poosebila in ga predstavila kot svetovnega popotnika. Domžalski slamniki so (bili) znani tudi v svetu. V drugi kitici je predstavila potek nastanka slamnika od pšenice do izdelka. V zadnji kitici pa je osebnoizpovedno prikazala, kako tudi sama ima in ceni slamnik, ki ji ga je dal dedek. (Priloga 4)

4.1.4 Triglav, moj dom

Ob 240-letnici (2018/2019) od prve osvojitve Triglava sta OŠ dr. Janeza Mencingerja in Turizem Bohinj razpisala natečaj, v katerem je slovenska mladina razmišljala o Triglavu – osrednjem narodnem simbolu ter ga na svoj način povezala z vrednotami, kot so srčnost, vztrajnost, predanost, prijateljstvo, pogum ...

Triglav, moj dom

V osmih in devetih razredih smo se pri slovenščini in etiki pogovarjali o uradnih in neuradnih simbolih Slovenije. Z nekaj učenci, ki so izkazali interes, smo se v okviru dodatnega pouka pogovarjali o Triglavu kot narodnem simbolu in ga skušali povezati z različnimi vrednotami. Nastala so pesniška in pripovedna dela. Šest sem jih poslala na natečaj. Nagrajeni so bili štirje učenci, devetošolka in trije osmošolci.

Osmošolec Luka je s svojo pesmijo Triglav, moj dom prepričal komisijo. Iz pesmi lahko razberemo ljubezen, ki jo izpovedovalec čuti do te gore. Pesem govori o tem, da ga spominja na dom in prijatelje, na narod in ljubezen. Triglav je poosebil in ga prikazal kot trdnega varuha Slovencev. Pesem se zaključi z nagovorom, naj Triglav bdi tudi nad našimi potomci. Všeč mi je bilo, da se zaveda, da bodo tu živeli tudi naši potomci, katerim privošči varnost in trdnost ob tem narodnem simbolu. (Priloga 5)

4.1.5 Dom

OŠ Frana Albrehta je 2018/2019 razpisala natečaj Dom. Pri pouku slovenščine, ko smo obravnavali domoljubno tematiko, sem učence spodbudila, da razmišljajo o domu, domovini (ali tujini), Sloveniji ...

Kje je lepše kot doma?

Na natečaj Dom sem poslala izdelke osmih učencev iz šestega in devetega razreda. Tokrat nihče ni bil nagrajen, čeprav so bile nekatere pesmi res iskrene in močno domoljubne. Pri pouku vključujem domoljubne teme, kadar je le mogoče. Devetošolka Anja je v pesmi Kje je lepše kot doma? razmišljala o tem, kako še ne pozna sveta, a si ga želi spoznati. Na koncu ugotavlja, da marsičesa res še ne ve, ampak se zaveda svojih korenin, in ve, da je najlepše tam, kjer so ji stvari znane – torej doma, kjer pozna zven dežja, vetra, ptic, kar ji nudi varnost in trdnost. (Priloga 6)

4.1.6 Domovina je ena in edina

Mestna občina Maribor, Domovinsko društvo generala Rudolfa Maistra, Kadetnica Maribor ter Zveza društev »General Maister« so leta 2018 ob 100-letnici od ubranitve slovenskih meja pod vodstvom generala Rudolfa Maistra in njegovih soborcev razpisali literarni natečaj na temo Domovina je ena in edina.

V šolskem letu 2017/2018 je osmošolka Tjaša na mojo pobudo in z mojo pomočjo spoznavala generala Rudolfa Maistra ter napisala pesem Domovina je ena in edina. V njej je izrazila najprej svojo ljubezen do domovine in svojega naroda. Prikazala je lepote, ki jih ceni. Na koncu pesmi sledi spoznanje, da ji domovina daje varnost in zagotavlja mir in da tega ne bi imeli brez pogumnih in vztrajnih posameznikov, ki so se za to borili. Brez Rudolfa Maistra Slovenija ne bi bila enaka, saj nam je priporil Štajersko. V pesmi je Tjaša izrazila čustva do domovine (ponos, zaupanje, veselje, ljubezen), hvaležnost zanj, kaže pa se tudi njeno poznavanje zgodovine in občinske kulturne dediščine (žitni klas). (Priloga 7)

Samopodoba, samozavest in motivacija se razvijajo, kadar učenci opravljajo naloge, ki imajo osebni pomen, smisel in so osebna izbira v učnem okolju, ki je usmerjeno k višjim miselnim procesom, k reševanju problemov in samostojnemu odločanju (Ferbežer idr., 2008). S spodbujanjem mladih, da sodelujejo na natečajih, lahko vplivamo na učenčevo boljšo samopodobo in njegovo samozavest. Pomagamo mu graditi njegovo lastno vrednost in identiteto. Tako razvijamo domoljubje, saj učenci razmišljajo o svoji domovini in čustva do nje skušajo ubesediti. Zdravo domoljubje ljubezen osredotoča na človeka, na brate, s katerimi si deliš identiteto, jezik in skupno zgodovino (Šifrar, 2020).

Tudi jezik je pomemben element naroda. Dokler bo obstal jezik, bomo obstajali kot narod. Prav je, da zato vedno znova dajemo vrednost svojemu jeziku in s tem narodu. Domoljubje je eden izmed pomembnih temeljev, na katerem slonita duhovna in materialna blaginja ter državljanska zavest, je vrednota, ki jo moramo načrtno gojiti v družini, šoli in državi (Koncept za medpredmetno vsebino domoljubje, 2013).

5 Zaključek

Znanje o svojem narodu in njegovih vrednotah je potrebno nenehno dopolnjevati – gre za vseživljenjsko učenje. Vrednostni sistem se najprej gradi v družini in je osnova za življenje. Vrednote pa učenci spoznavajo in ponotranjajo tudi v šoli prek učiteljev, kjer se skupaj učimo družbenih pravil in življenja v različnih skupnostih nasploh. O svojem narodu, domovini moramo zato ne le razmišljati, ampak znati svoje misli tudi ubesediti. Včasih je čustva težko ubesediti, zato moramo učitelji učence k temu spodbujati. Zgled je pogosto dobra spodbuda, zato bi bilo prav, da tudi učitelji svoja domoljubna čustva ubesedimo pri pouku – se o domoljubnih čustvih z učenci pogovarjamo, se odpremo, delimo z njimi svoje osebne izkušnje. Natečaji so odlična priložnost za to. Skupaj z učenci razmišljamo vsak o sebi in o skupnostih, svojih čustvih, slovenskem jeziku, okolju, aktualnem dogajanju in ne nazadnje tudi o domovini, ki je za večino nas tudi naša država. Natečaji so učinkovit vzgojni dejavnik, ki brez prisile razvija domoljubje. Skozi pogled učencev na domovino postajamo bogatejši vsi, učitelji, oni sami in tudi njihovi vrstniki, saj se njihove misli, pesmi, slike ... uporabi na šolskih proslavah, v šolskem glasilu,

na spletni strani šole ... Prepričani smo, da se (takrat) večina učencev poistoveti s tem, da so Slovenci, in so ponosni na to, da živijo v Sloveniji oziroma v Domžalah. Občutek pripadnosti pa je ena od osnovnih potreb vsakega človeka.

6 Viri in literatura

- Čerpnjak, Matej (2013): *Domoljubje kot vrednota med študenti* (magistrsko delo). Ljubljana. Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani. Pridobljeno 30. 6. 2021 s spletne strani: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska_dela_2/pdfs/mb22_cerpnjak-matej.pdf.
- Ferbežer, Ivan; Težak, Suzana; Korez, Ivanka (2008): *Samopodoba nadarjenih otrok*. Radovljica: Didakta.
- Furlan, Metka (2021): Domoljubje. *Delo*, 27. 6. 2021. Pridobljeno 30. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.delo.si/magazin/zanimivosti/domoljubje/>.
- Koncept za medpredmetno vsebino domoljubje* (2013). Ljubljana: Združenje za vrednote slovenske osamosvojitve. Pridobljeno 29. 6. 2021 s spletne strani: <Koncept za medpredmetno vsebino domoljubje 2013 2.pdf>.
- Kukovič, Simona; Haček, Miro (2014): Elementi domovinske in državljanske vzgoje ter aktivnega državljanstva v učnih načrtih slovenskih osnovnih in srednjih šol: analiza kurikulumov : ESS projekt Aktivno državljanstvo in domovina. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 28. 8. 2021 s spletne strani: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/Projekt12_Analiza_kurikulov_Elementi_DDV.pdf.
- Lazarev Šerbec, Lučka (2014): Domoljubje v šolskem prostoru. *Maistrov glas*, št. 1, 2014, str. 19–20. Zveza društev general Maister. Pridobljeno 29. 6. 2021 s spletne strani: <http://os-borcev.splet.arnes.si/files/2015/07/Domoljubje-v-%C5%A1olskem-prostoru.pdf>.
- Porenta, Janez (2020): Domoljubje, več kot le ljubezen do države. *Družina*, 25. 6. 2020. Pridobljeno 29. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.druzina.si/clanek/domoljubje-vec-kot-le-ljubezen-do-drzave>.
- Prebilič, Vladimir (2014): *Aktivno državljanstvo in domoljubje med mladimi – razvoj in temelj sodobne demokracije*. Seminar Aktivno državljanstvo in domovina (za ravnatelje in svetovalne delavce OŠ), 17. 4. 2014. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 29. 6. 2021 s spletne strani: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/add/Aktivno_dr%C5%BEavljanstvo_in_domoljubje_med_mladimi_Prebili%C4%8D.pdf.
- Svete, Uroš (2014): *Evolucija domoljubja v procesu nastanka slovenske politične skupnosti*. Seminar Aktivno državljanstvo in domovina (za ravnatelje in svetovalne delavce OŠ), 17. 4. 2014. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 29. 6. 2021 s spletne strani: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/add/Evolucija_domoljubja_v_procesu_nastanka_slovenske_politi%C4%8Dne_skupnosti_Svete.pdf.
- Šifrar, Urban (2020): *Slovenska identiteta v zmesi mediteranske odprtosti, severnjaške etike in mehke slovanske duše*. Pridobljeno 30. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.domovina.je/slovenska-identiteta-v-zmesi-mediteranske-odprtosti-severnjaske-etike-in-mehke-slovanske-duse/>.
- Škrinjar, Mojca (2020): Šolstvo v samostojni Sloveniji. Prispevek za zbornik Zbora za republiko – Z lepilom na podplatih. Pridobljeno 30. 6. 2021 s spletne strani: <https://publishwall.si/mojcaskrinjar/post/578996/solstvo-v-samostojni-sloveniji>.

Škrinjar, Mojca (b. d.): *Domoljubje v šoli (uvodnik)*. Ljubljana: Združenje za vrednote slovenske osamosvojitve. Pridobljeno 29. 6. 2021 s spletne strani: <http://www.domoljubje.si/index.php/domoljubje>.

Vzgojni načrt. OŠ Rodica (2018): Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: <http://www.sola-rodica.si/2013/02/16/vzgojni-nacrt/>.

Youngs, Bettie. (2000): *Šest temeljnih prvin samopodobe: kako jih razvijamo pri otrocih in učencih*: priročnik za vzgojitelje in učitelje v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana: Educy.

PRILOGA 1

Jaz in Slovenija čez 25 let

Le kaj bo s Slovenijo čez 25 let?

Bo še svobodna, miroljubna kakor rože cvet?

In meščani ter vaščani?

Mar bodo slovensko kaj povedati znali?

Se bo trta z vrta, dom malega krta še po vinogradih vila?

Bo metulj v čisti deželi razprl krila?

Pa naj Slovenec Slovincu ob ramo stopi in naj brani svoj hram!

Kar naj radost do svoje domovine pokaže vsak Slovenec sam!

Pa naj zelena kakor polna njiva ostane ta prelepa domovina.

Še naj se potica peče in

v čaše steklene slovensko vince teče,

gibanica ter kraški pršut,

bohinjskega sira kolut ...

Slovenec sem in bom ostal,

tako bom tudi svojim vnukom dejal.

Šestošolec Aljaž

PRILOGA 2

Hvalnica Sloveniji

Slovenija, ti si moja domovina
in moja čisto prava družina.
Me neguješ z vsemi lepimi trenutki
in vzgajaš s silno prijetnimi občutki.

Z tabo odraščam, odkar sem se rodila,
in svoje slovenske starše razveselila.
V tej naši družini živimo srčni ljudje
in zelo vesela sem, da sem del nje.

Domovina, ti si mati, ki mi srce napaja,
in oče, ki me uči, varuje in razvaja.
Si moja sestra, ko potrebujem podporo,
in moj brat, ko rabim pritisnit zavoro.

Čeprav še nisem dolgo na svetu,
si mi dala srce večje kot kometu.
Dala si mi vse, kar lahko daš otroku,
da postane, kar želi na tem planetu.

Ti si ena in edina moja domovina
in boš vedno ostala moja družina.
Tudi, če te bom kdaj zapustila,
te moja duša nikoli ne bo pozabila.

Sedmošolka Blažka

PRILOGA 3

Lepote moje občine

Je kraj, kjer reka valovi,
je kraj, kjer v skalovju bela roža zacveti,
je kraj, kjer lepi ptič pod obokom neba zacvrči.
Duša moja ob lepoti tvoji vzvalovi,
domovina moja in moj kraj – to si ti.
Vse to Stvarnik ustvaril je za nas,
da čudili bi se vsaki čas.
Tam potok bistri žubori,
na veji zeleni spet drobna ptička žgoli.
Čarobna lepota je v gozdu doma,
skriva se tudi v kraljestvu gora.
Oko zazre se v širo polje,
kjer zlato žito v klasje gre.
Le kdo ni ponosen na bisere te,
kjer sivih očakov odsev nosi morje.
Cerkvic nešteto po gričkih stoji,
njih milo zvonjenje po vetru nosi med nas,
kot hvalnico večno in za ves čas.
Lepota Domžal je v mojem srcu doma,
ponosen sem, ko domžalska zastava vihra.

Sedmošolec Luka

PRILOGA 4

Moj slamnik

Že od nekdej
to bogastvo je Domžal,
ki še v Ameriko
je odpotoval.

Začetek je pri pšenici,
ko jo fant odnesel je k ženici.
Ko ta je kito naredila,
jo še skupaj je sešila.

Moj pa prav poseben je,
saj dedkov je.
Že pred leti mi ga je podaril
in na mojo malo glavico posadil.

Šestošolka Petra

PRILOGA 5

Triglav, moj dom

Vidim ga, ko na terasi sedim,
žari v noči, ko jaz spim.
Ko se zbudim, simbol je tu,
da spomni me na dom in na prijatelje.

Najvišja gora mojega srca je Triglav,
gora vseh gora,
simbol slovenstva, našega duha,
je dom, ki vsak ga neizmerno rad ima.

Od nekdej stal ponosno si,
na narod budno pazil si
in tvoja trdnost, nam v ponos,
pogosto tudi naš zanos.

Ostani tu, za večno stoj,
ohrani nam zvest naboj,
da tudi rod, ki pride še,
imel bo moč in upanje.

Osmošolec Nik

PRILOGA 6

Kje je lepše kot doma?

Rada bi šla v svet,
saj sem mlada, polna neujetih sanj.
Tam je gotovo vse drugače.
Videla bom, česar še ne poznam.
A zvezde so na nebu povsod enake,
isto sonce zjutraj naslika dan.

Kje luna močnejše zasije,
ko sonce zatone v dalji tam?
Kje drugače dež zapoje,
ki v večeru uspavanko igra?
Ali kje drugače vetrič žvižga,
ki je ujet v strminah gora?

Kje se potoček lepše lesketa,
in v gozdu tiho žubori?
Je kje zrasla bolj dišeča cvetlica
ali cvet, ki nikoli ne oveni?
Kje pod nogami lepše listje šumi,
ko v jesenske barve se odene gozd?

Kje neskončna ljubezen med dvema živi,
ki z lahkoto premaga vsak most?
So kje ptice bolj svobodne,
ko letijo v nebo?
So ljudje kje bolj nasmejani,
in jim solze ne rosijo oko?

Kje je potem lepše kot doma,
če ne najdem stvari, ki se le drugje dobi?
Česa bi se sramovali,
ko pa imamo vse? A to bi drugim dali?
Zato me vedno vleče tja,
kjer zven dežja, vetra, ptic poznam.
Tukaj sem odrasla in imam spomine,
imam svojo družino, prijatelje in korenine.

Devetošolka Anja

PRILOGA 7

Domovina je ena in edina

Moja domovina Slovenija,
ena in edina.
Ponosna sem nanjo,
na to, kar je, kar bo in kar je kadar koli bila.
Verjamem vanjo
in v skupno prihodnost našega naroda.

Vesela sem, da jo imamo
in rada jo imam takšno, kot je.
Čeprav je majhna,
v njej najdeš vse:
gozdove, gore, reke,
in še in še.

Zame domovina je ...
prijeten kraj, kjer počutim varno se.
V domovini pravi človek vsak,
najde smisel si in mir gorak.

Nikoli se predati in vedno vztrajati,
včasih pa se treba je tudi pogajati.
To vedel je že Maister,
Maister general
nam je Štajersko priboril,
za prihodnost mu bilo je mar.

Za to ti hvala, Rudolf,
da boril si se za nas,
za našo domovino, da bi rasla,
kakor poleti žitni klas.

Osmošolka Tjaša

RAZVIJANJE NARODNE IDENTITETE Z LIKOVNIM POUSTVARJANJEM GASPARIJEVIH RAZGLEDNIC PRI OSEBAH Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU

DEVELOPING NATIONAL IDENTITY WITH THE ART RE-CREATION OF GASPARI'S POSTCARDS FOR PEOPLE WITH INTELLECTUAL DISABILITIES

 Blaž Vozelj (blazvozelj@gmail.com), mag. prof. spec. in reh. ped., je mobilni učitelj za dodatno strokovno pomoč na OŠ dr. Slavka Gruma Zagorje ob Savi. Je avtor slikanice, prilagojene bralcem z bralnimi težavami.

Slovenija

Povzetek

Narodna identiteta je skupek doživljajskih, miselnih in funkcionalnih značilnosti, ki v posamezniku vzbujajo pozitivna občutja in mu pomagajo graditi samozavedanje o sebi kot pripadniku skupnosti in kolektivne zavesti, s čimer aktivno soustvarja svoj narod. Takšno doživljanje, mišljenje in ravnanje, v čemer se kaže narodna identiteta, lahko dosežemo na različne načine, med katerimi je tudi izražanje lastnih izkušenj z likovnim ustvarjanjem. Likovno izražanje nudi sprostitve, zmanjševanje stiska, boljšo samopodobo in kakovost življenja. Osebe z motnjami v duševnem razvoju (osebe) so namreč psihološko gledano lahko zelo emocionalne, a svojih doživljanj pogosto ne znajo prikazati na socialno sprejemljiv način. V pričujočem strokovnem delu smo opisali izvedbo dejavnosti za osebe, z uporabo elementov likovne terapije, na katerih so na različne svojstvene načine poustvarjale znane Gasparijeve razglednice. Ugotovili smo, da so osebe napredovale na področju mišljenja in doživljanja narodne identitete, medtem ko na področju ravnanja rabijo več spodbud in okoljskih virov, saj si želijo aktivno soustvarjati in prispevati v skupnosti, narodu, kjer živijo. Izdelki, ki so jih osebe ustvarile, smo razstavili na ogled lokalni skupnosti ob 40- obletnici Gasparijeve smrti.

Abstract

National identity is a complex of experience, mental and functional characteristics. They cause positive feelings in an individual and help them to become self-aware that they are members of a community, thus building collective consciousness with a purpose to actively participate in creating their nation. Such experience, thinking and behaviour which shows national identity, can be achieved in various ways, including expressing one's own experiences through artistic creation. Artistic expression offers relaxation, reduction of hardship, better self-image and quality of life. From a psychologist's point of view, people with intellectual disabilities are usually perceived as emotional, but they often do not know how to express their experiences in a socially acceptable way. In this paper, we described the implementation of activities for people using elements of art therapy, in which they recreate postcards by Maksim Gaspari in various ways. We found that people have made progress in the field of thinking and experiencing national identity, while more incentives/stimulation and environmental resources are needed in the area of behaviour, as they want to actively co-create and contribute to the community, to the nation where they live. Products created by people with intellectual disabilities were exhibited in the local community on the 40th anniversary of Gaspari's death.

Ključne besede: Gasparijeve razglednice, likovno ustvarjanje, narodna identiteta, osebe z motnjami v duševnem razvoju (osebe).

Keywords: Gaspari's postcards, artistic creation, national identity, people with intellectual disabilities (people).

1 Uvod

Osebe z motnjami v duševnem razvoju so del naše skupnosti, pa jih pogosto premalo poznamo. Kljub temu pa tudi one aktivno soustvarjajo naš narod, kateremu vsi skupaj pripadamo. Pri tem potrebujejo eni več, drugi manj pomoči, pozitiven zgled in usmerjanje, ki jim ga v okviru inkluzivno naravnave podpore okolja moramo, z ozirom na sožitje sobivanja, pa tudi želimo, zagotavljati. Osebe, ki so sodelovale v naši raziskavi, so preko likovnega poustvarjanja Gasparijevih razglednic, ki so v zadnjem času marsikdaj spregledane, izražale sebe in gradile lastno narodno identiteto ob spoznavanju slovenskih narodnih običajev, zgodovine in kulture. Zanimalo nas je predvsem osebno doživljanje, mišljenje in ravnanje ter usmerjeno likovno ustvarjanje kot specialno pedagoški pristop, ki pozitivno vpliva na osebni razvoj. Omogoča tudi predstavitev

izdelkov širši skupnosti na razstavi, ki smo jo, zaradi epidemije, izvedli 1 leto po 40-letnici umetnikove smrti, in ostale dejavnosti, ki jih na podlagi izsledkov lastne raziskave in literature predstavljamo v zadnjem delu članka. S tem ozaveščamo o potencialih in potrebah teh ljudi, pomembnosti razvijanja narodne identitete in domoljubja do domovine ter želimo graditi bolj vključujočo, zavedno družbo, kar so primarni cilji pričujočega strokovnega prispevka.

2 Gasparijeve razglednice krepijo narodno identiteto slovenstva

Slovenski likovni umetnik Maksim Gaspari, ki se je znal približati preprostemu slovenskemu človeku, je bil rojen 26. januarja 1883 v Selščku pri Cerknici. Gaspari je svoje ustvarjalno življenje in delo posvetil slovenskemu kmečkemu življenju. Leta 1903 je skupaj s svojimi likovnimi kolegi na Dunaju ustanovil umetniško društvo *Vesna*, da bi se slovenska umetnost čim bolj osvobodila predvsem nemških vplivov. Menili so, da je potrebno umetnost približati razumevanju preprostega slovenskega človeka, tako da na pristen način ustvarjajo motive iz vsakdanjega kmečkega življenja Slovencev na podeželju, s čimer predstavljajo edinstveno slovensko (domačo) kulturo doma in v tujini ter pomembno prispevajo k razvoju narodne identitete slovenstva. Geslo društva, ki ga je ponotranjil tudi Gaspari je bil: Iz naroda, za narod (Bogataj, 2000).

Pri svojem ustvarjanju je čutil posebno vez do slovenstva, zato mu je z veliko ljubezni namenil večino svojih umetniških del in uresničeval svoje poslanstvo, da slovenskemu narodu pokloni svojo umetniško nadarjenost in narodu zapusti večno dediščino. Pri svojem delu je uporabljal pester nabor slikarskih tehnik, ki jih je pogosto tudi kombiniral. (Trošt, 2012).

Vse te ljudske, tipično slovenske motive je črpal iz vsakdanjega življenja in jih skušal približati slehernemu človeku. Zato je začel ilustrirati razglednice, ki so lahko romale v vsako slovensko hišo in širile tako ljubezen do naroda, običajev, kulture kot tudi do umetnosti. Želel je, da razglednica ni samo kartica za pošiljanje pozdravov, pač pa umetniško-izobraževalno sredstvo. Pri tem se je oprl na slovensko izročilo, tradicijo ljudskih noš, prijetnost praznikov, hudobije vojne, cenjeno kmečko delo, pomembne mejnike narodove zgodovine. Vse to kar govori o narodovi duši je ustvaril iz srčne ljubezni do slovenskega človeka in domovine ter se s temi upodobitvami dotaknil tako preprostega kmečkega človeka kot tudi izobraženca. Z njimi je želel toplino domačnosti pričarati slehernemu Slovincu in ga spomniti na njegove korenine širom sveta, kjer je (bil) razseljen slovenski narod (Marinšek, 2007).

S tem je pomembno prispeval k razvoju narodne identitete slovenskega naroda in umetnostni izobrazbi preprostega kmečkega prebivalstva. O narodno-zavednem pomenu in spoštovanju umetniške vrednosti razglednic priča tudi zbiranje le teh na vratih kredenc, okvirjih ogledal v kmečkih hišah ali pa postavljanje ob razpelo v 'bohkovem kotu'. S tem je bistveno pripomogel k ohranjanju bogate slovenske dediščine in kot je dejal tudi Gaspari (npr. v Bogataj, 2000) sam: »...oteti pozabe vse, kar je pristno narodnega, domačega, zanimivega, starega in lepega«. (Marinšek, 2007).

Vse bogastvo njegovih del priča o njegovi brezmejni ljubezni in pripadnosti do slovenstva, domovine, o njegovi močni narodni identiteti. To pričajo tudi odzivi ljudi, ki so ne le njegova unikatna dela, pač pa Gasparija samega, vzeli za svojega.

Narodna identiteta v posamezniku tako vzbuja pozitivna občutja in mu pomaga graditi lastno samozavedanje, sebe kot pripadnika skupnosti in kolektivne zavesti, s čimer aktivno soustvarja svoj narod. Z vsemi značilnostmi skupnosti, imenovane narod, se posameznik poistoveti in jih ponotranji kot del njega samega.

Posebnosti naroda temeljijo na (Debeljak, 2002):

- samostojnem in standardiziranem jeziku,
- religiji,
- strnjeno naseljenem teritoriju pripadnikov iste narodne identitete,
- skupnem zgodovinskem spominu, kot delu narodne zavesti o sebi,
- kulturi, ki je vezana na ta zgodovinski spomin naroda.

Musek (1994) gre pri opredelitvi narodne identitete še nekoliko dlje, saj o njej razpravlja z več zornih kotov. Pravi, da je za narodno identiteto pomembna skupinska zavest, ki jo sestavljajo različni spektri občutij, emocij, misli, spoznanj, idej. Narodna identiteta je po njegovem občutek, celota predstav posameznika, s katerimi se identificira, jih ponotranji kot del njega oz. naše narodne skupnosti (v primeru slovenstva), po njih deluje in po katerih se narod tudi razlikuje od drugih. Gre za nekakšno avtentičnost, posebnost posameznega naroda in hkrati različnost v primerjavi z drugimi. Sodobno narodno identiteto moramo tako nujno razumeti v luči pripadnosti, skupnega duha.

Prava narodna identiteta tako spodbuja ohranjanje teh avtentičnih prvin lastnega naroda in spoštovanje različnosti drugih narodov. Takšno doživljanje, mišljenje in ravnanje, v čemer se kaže narodna identiteta, lahko dosegamo na različne načine, med katerimi je tudi izražanje lastnih izkušenj z likovnim ustvarjanjem.

3 Likovno ustvarjanje pomaga izražati narodno identiteto

Primarni cilj likovne terapije je posamezniku omogočiti učinkovito spremembo in napredek v osebnem razvoju z uporabo likovnega materiala v varnem in spodbudnem okolju. Nudi priložnost za komunikacijo po drugih poteh, zato je posebej primerna za osebe, ki verbalno težko izrazijo svoje občutke, mnenje. Pomemben je trojni odnos: posameznik, mentor, likovni izdelek (BAAT, 2020). Raziskave potrjujejo, da je kreativni proces lahko ključen za izboljšanje ustvarjalnosti, osebnega izražanja, reševanja problemov, razvijanja veščin, samopodobe in samozavedanja, kar omogoča osebni napredek in razvoj udeležencev (AATA, 2020). Pomemben del izražanja, samozavedanja in osebnega razvoja je tudi narodna identiteta, ki jo lahko na sistematičen način razvijamo tudi z likovnim ustvarjanjem, s čimer lahko posameznik izrazi svoje občutke, doživljanja in samega sebe. To ga lahko spodbudi k samorefleksiji lastnega zavedanja identitete in ravnanja v bodoče.

4 Osebe z motnjami v duševnem razvoju so del naše skupnosti, naroda

Osebe z motnjami v duševnem razvoju so v prvi vrsti ljudje s svojimi izkušnjami, čustvi, mnenji in kot take jih moramo tudi vključevati v socialno okolje. Značilnosti motenj v duševnem razvoju pa se kažejo v treh indikatorjih: nižjem intelektualnem delovanju, šibkejši razvitem prilagoditvenem vedenju, ustreznem glede na situacijo, in pojavu motnje pred dopolnjenim 18. letom starosti (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, 2020).

Tem odraslim je treba zagotavljati priložnosti in spodbude za opravljanje osnovnih potreb; ohranjanje lastne identitete (čim več priložnosti za srečevanje z drugimi, kar vpliva na spremembe v vedenju in ravnanju (Bleksmaa, 1999)); sklepanje prijateljstev, sprejetost in pripadnost drugim; vključevanje v aktualne dogodke; pridobivanje novih izkušenj (izleti, srečanja ...).

To jim omogoča kakovostnejše življenje. Kot enega izmed področij kakovostnega življenja so avtorji Renwick, Brown in Nagler (1996) v okviru celostnega pristopa obravnave kakovosti življenja oseb z motnjami v duševnem razvoju navedli tudi področje pripadnosti. Ti ljudje potrebujejo občutek pripadnosti skupnosti, v kateri živijo, tako kot vsak izmed nas. Imajo pravico in dolžnost razvijati narodno identiteto in se čutiti del lastnega naroda.

Vse to jasno nagovarja strokovnjake in družbo, da se zavedamo dragocenosti teh ljudi za skupnost, jim zagotavljamo pogoje za čim bolj izpolnjeno življenje, bodisi v domačem okolju ali bivalnih skupnostih, institucijah in jim z ustreznim pristopom pomagamo graditi osebno in skupinsko narodno identiteto.

5 Analiza poustvarjenih motivov Gasparijevih razglednic

5.1 Poustvarjanje Gasparijevih razglednic

Preko poenostavitve in konkretizacije dojemanja narodne identitete z domoljubnimi motivi na Gasparijevih razglednicah so udeleženci pokazali določeno mero lastnega samozavedanja slovenskega naroda, predvsem pa pozitivna občutja povezana z motiviko ljubezni do domovine, ki jo je čutil in preko razglednic želel deliti ter spodbujati Gaspari.

Vsi udeleženci so samostojno izbrali razglednice, ki so jih želeli poustvariti. S tem se spodbuja pomembno osebno sposobnost samoodločanja in lastne izbire ter upoštevanja smiselnih želja oseb samih, kar je za njihovo funkcioniranje potrebno razvijati (analiza izdelkov je dopolnjena s citiranimi izjavami udeležencev).

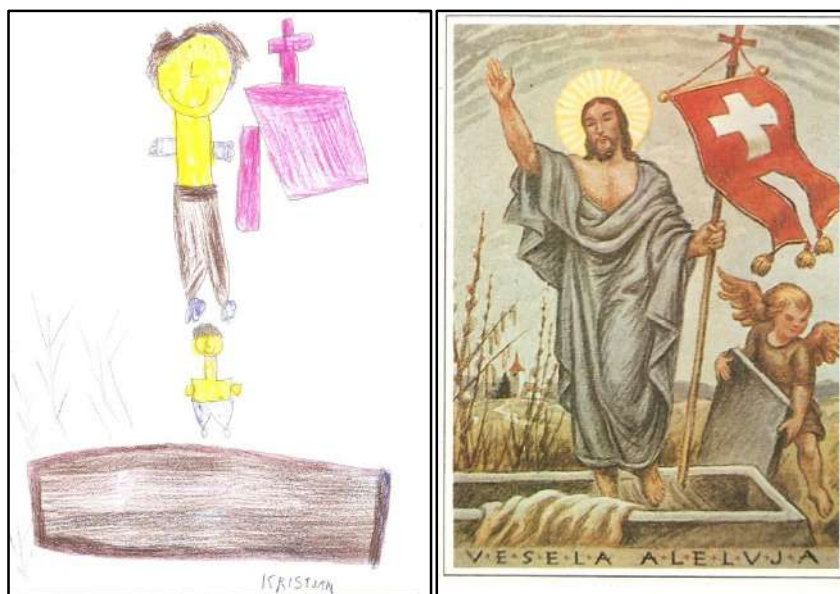
Udeleženec 1 je poustvaril (Slika 1) razglednico Kepanje (Slika 2). Pri tem se je osredotočil na ljudi, saj le-ti zavzamejo večino prostora. Na njih je prepoznal podobo otrok in kot je dejal: »možakarja s palico«. Razglednica mu je bila všeč, ker se je v otroštvu tudi sam rad igral s svojimi prijatelji.

Slika 1: Prvi izdelek udeleženca 1; Slika 2: Gasparijeva razglednica: Kepanje (foto: arhiv avtorja).

Gaspari je s tem motivom želel personificirano prikazati odganjanje starega leta. Starec s palico predstavlja staro leto, oblečen pa je v značilen zimski, z vezeno okrašen kožuh, kakršne je Gaspari slikal tudi na upodobitvah dedka Mraza. Otroci so upodobljeni kot navihanci, ki se z igro poslavljajo od starega leta, le-ta, pa se brani s palico, kot so jo v tistih časih odrasli v določenih primerih 'posvetili' otrokom (Bogataj, 2000).

Udeleženec 1 je izdelal (Slika 3) tudi razglednico Vesela aleluja; Jezus z bandero (Slika 4). Na risbi je posebej poudaril veličino Vstalega Kristusa in križ, ob spodnjem robu pa prazen grob, ki takoj ponazorita tematiko velike noči. Kot je povedal, rad hodi v cerkev in obhaja praznike. To ga spomni, da imamo Slovenci veliko cerkva in praznikov, ki so mu všeč.

Slika 3: Drugi izdelek udeleženca 1; Slika 4: Gasparijeva razglednica: Vesela aleluja (foto: arhiv avtorja).

Tudi udeleženka 2 je poustvarila (Slika 5) isto razglednico. Za podlago je izbrala tkanino in naredila unikaten izdelek, uporaben kot prtiček, ki ga lahko simbolno povežemo s Kristusovim križevim potom in slovensko navado okraševanja miz z lepimi, motivnimi prti. Tudi njena velikost Vstalega zavzema večji del površine. Razglednica ji je všeč, ker je »lep Jezus. Ker je od mrtvih vstal. In ker ima zastavo.« Zastava je povezana z zmagovalstvom, obenem pa tudi banderi, ki jih tradicionalno nosimo v velikonočni procesiji in so del slovenske duhovne kulture. Zastavo ima tudi naša država Slovenija, po njej se razlikujemo z drugimi narodi in je pomembno identifikacijsko sredstvo za vsakega državljan.

Slika 5: Izdelek udeleženke 2 (foto: arhiv avtorja).

Gaspari je dogajanje te velikonočne razglednice postavil v lepoto slovenske pokrajine, saj je v ozadju vidna cerkva in vestno obdelani travniki, ki simbolizirajo delavnost našega slovenskega kmeta. Tako je vsak motiv skušal posloveniti, narediti 'za našega' in s tem spodbujati domoljubje slovenskega človeka.

Udeleženka 3 je narisala (Slika 6) razglednico Dedek Mraz s cekarjem (Slika 7). Na njej je prepoznala tega dobrega moža in barve. Posebej ga je izpostavila tako, da je večji kot okolica, poleg tega pa je risbi dodala poseben in unikaten osebni znak, s čimer je še dodatno popestrila risbo. Razglednica se ji zdi lepa, kot je dejala sama: »k'r t'k'«. To kaže, da jo je prepričala lepota razglednice.

Slika 6: Izdelek udeleženke 3; Slika 7: Gasparijeva razglednica: Dedek mraz (foto: arhiv avtorja).

Gaspari je po koncu druge svetovne vojne bil eden prvih, ki je dedku Mrazu, kot dobremu možu, ki ga je prinesla nova družbena ureditev, nadel slovensko podobo in ga približal ljudem. Tudi na tej razglednici je naslikal značilni slovenski ornament (Bogataj, 2000).

Udeleženka 4 je narisala (Slika 8) razglednico Zimsko veselje, kepanje (Slika 9). Na njej je kot pravi upodobila moškega, ki je v ospredju in kepa ostale otroke, punce. Moški je zaradi bližine narisani v večji podobi. Zanimiva je tudi izbira barv.

Slika 8: Izdelek udeleženke 4; Slika 9: Gasparijeva razglednica: Zimsko veselje (foto: arhiv avtorja).

Gaspari je na tej razglednici (kar je imel pogosto navado) naslikal hudomušnost mladine v pristni slovenski pokrajini s kozolcem, kot simbolom slovenstva in pridnosti našega človeka.

Udeleženka 5 je izbrala razglednico Srečno novo leto, na kateri si par nazdravlja ob prehodu v novo leto (Slika 12). Zanimivo je, da je celotna površina njene risbe zapolnjena z barvami. Na spodnjem delu risbe so na mizi lepo vidne dobrote, ob mizi pa zadovoljen par. Tudi sama pravi, da: »...rada sem z mojim fantom za praznike. Ker se imava rada. «

Slika 10: Izdelek udeleženke 5 in udeleženca 6; Sliki 11 in 12: Gasparijeva razglednica: Pomlad ob mlinu in Srečno novo leto (foto: arhiv avtorja).

Gaspari je upodobil radost in zaljubljenost srečnega slovenskega para, ki v domači izbi kmečke hiše, poln upanja pričakuje novo leto, nov začetek ter veselo nazdravlja ob čaši domačega vina in pogače. Gre za motiv iz vsakdanjega življenja, s katerim se lahko poistoveti veliko ljudi.

Udeleženec 6 je poustvaril (Slika 10) razglednico Pomlad ob mlinu (glej Slika 11). Poudaril je hišo z mlinom in potokom. Izbira barv je manj živahno pomladanska kot na originalu, s čimer je izdelku dodal osebni pečat. Ker sta slednja dva udeleženca par, sta pri ustvarjanju sodelovala.

Gaspari je s tovrstnimi motivi realnega življenja prispeval k ohranjanju slovenskih šeg in navad in s podobnimi razglednicami prispeval k etnološki dokumentarnosti slovenstva. Upodobljena kmečka hiša je tipično slovenska, čeprav je slikar ob tem idealiziral mlin in potok, ki po mnenju etnologov v takšni obliki v resničnosti ne bi mogel delovati. Gre za

združitve več arhitekturnih značilnosti slovenske pokrajine in cenjenost slovenskega kmečkega človeka. Vidimo lahko motiv skrbnega kmeta, ki skrbi za svoje živali, in prebujajočo se pomlad, ki je pogosta na Gasparijevih velikonočnih motivih, saj ta praznik prinaša prerojenje tako v naravi kot (kmečkom) življenju (Bogataj, 2000).

Izdelki, ki so jih udeleženci poustvarili, kažejo na zanimiv in pester izbor predvsem motivov ljudskih navad, običajev in praznovanj. Razglednice, ki so jih izbrali, jih spominjajo na (p)osebne življenjske trenutke, osebne interese, pozitivna občutja ob veselih doživetjih, izkušnjah. Vsak posameznik je izdelku dodal nek unikaten osebni pečat, lastno izbiro barv, s čimer je izdelke z narodno tematiko približal lastnemu doživljanju in razumevanju ter jim dodal avtentičen vtis.

5.2 Pogovor o motivih

V nadaljevanju so predstavljeni izsledki nestrukturiranega pogovora pred poustvarjanjem razglednic in po njem, s čimer želimo ugotoviti učinke usmerjenega likovnega ustvarjanja Gasparijevih motivov kot specialno pedagoškega pristopa za te osebe.

V ta namen je bil oblikovan kontrolni seznam, ki zajema konkretizacijo ključnih področij narodne identitete (mišljenje, doživljanje in ravnanje) in omogoča lažjo analizo izdelkov glede na področja. Vse postavke v kontrolnem seznamu niso bile uporabne za vse udeležence, zaradi potrebe po individualiziranem prilagajanju in lažjem razumevanju obravnavane tematike zanje.

Na področju mišljenja smo ugotovili, da so udeleženci v začetku imeli manj raznolike predstave in asociacije ob besedi 'domovina', kot po izvajanju likovnih dejavnosti, ko so navajali, da je domovina (navajamo odgovore udeležencev):

- »dom«
- »tam, kjer si se rodil«
- »dežela«
- »Slovenija (je majhna, ima morje, samo ne toliko kot Hrvaška)«
- »tam, da se fajn počutim in se veliko dogaja«

V večini so vsi znali povedati, kaj predstavljajo motivi na razglednicah, tudi na neizbranih. Na področju doživljanja so preko razglednic in poustvarjanja okrepili pozitiven odnos do motivov slovenstva, ki so jih videli na razglednicah; tudi do ostalih motivov, ki jih niso izbrali. Z njimi so se bolj identificirali, kot da so del njih in spoštovali različnost motivov ter se zavedali pomena ohranjanja le teh (navajamo odgovore udeležencev):

- »Narodne noše in folklor so mi všeč.«
- »Suha roba, lončarstvo v Prekmurju je tudi naše.«
- »Kruh in vino je značilno za Slovenijo.«
- »Rad bi šel pogledat stare hiše, pa običaje, kako so delali moko, želi, ličkali, trgatve pa veselice na koncu.«
- »Meni so pa všeč pogača, potica, gibanica v Prekmur'ju, pisanice v Beli kraj'ni. Pa jota, krvavice in žganci so tudi slovenski.«
- »Poznam k'r velik hrane, je dobra: repa, matevž, krompir stlačen, goveja župa za kosil', torta.«
- »Slovenija je lepa, veliko vidiš: hribe, Alpe, morje, bazen.«

Na področju ravnanja, ki ga narodna identiteta spodbuja v posamezniku, so udeleženci pokazali najmanj novih idej, ki bi jih motivi z razglednic spodbudili v njih, na kakšen način lahko kot zavedni člani naše domovine Slovenije dejavno prispevajo. Gre za področje, ki je nekakšna posledica pozitivnega doživljanja in zavednega mišljenja in kot tako najbolj abstraktno in težje uresničljivo, ker je povezano tudi z okoljskimi pogoji. Navajali so:

- »Treba bi bilo več ustvarjat'«.«
- »Pa raziskovat Slovenijo, t'ko, če kdo ne bi vedel, da bi vedel. Jaz bi rad šel pogledat.«
- »Če kdo pride iz druge države, pa ne ve kam bi šel, bi mu pokazal muzej, pa Zagorje, Bohinj in kosilo, pa t'ko.«

Izsledki kažejo, da je poustvarjanje razglednic imelo globlji vtis na posameznike, da so si slovenske značilnosti bolj zapomnili, ponotranjili in doživeli. Pomembno jim je bilo tudi narediti risbo, ki bo dobro izgledala, da bodo gledalci na razstavi prepoznali slovensko motiviko.

V nadaljevanju bomo na kratko razpravljali o raziskovalnih vprašanjih v povezavi z drugo strokovno literaturo.

5.3 Poznavanje slovenske kulture, jezika, zgodovine (kognitivna komponenta)

V naši raziskavi nas je zanimalo kako dobro osebe poznajo slovensko kulturo, religijo, jezik, pomembne zgodovinske dogodke, ki so predstavljeni na Gasparijevih razglednicah.

Ob pregledu izbora razglednic, ki so jih osebe želele poustvariti, smo ugotovili, da je večina oseb izbrala motive iz duhovnega, religijskega področja narodne identitete. Udeleženci, ki so izbrali te razglednice, tudi sicer radi obiskujejo sveto mašo ali muzeje in so posebej veseli praznikov božiča in velike noči, ki so povezani z narodno zgodovino, tradicijo, običaji in povezanostjo skupnosti ter veselja ob praznovanju.

Določenim posameznikom so posamezni motivi predstavljali tudi nostalgichen spomin na že preživeta otroška leta in so v njih prepoznali del sebe. Razglednice, ki jih niso izbrali, so povezali z današnjimi običaji in znanjem, ki ga imajo o slovenski kulturi ob dodatni specialno pedagoški usmeritvi in razlagi. Izsledki kažejo, da motivov, povezanih z zgodovinskimi dogodki, ne poznajo, kar je pričakovano. Področje mišljenja, zavedanja narodne identitete oseb se je tako preko Gasparijevih razglednic okrepilo, saj so pridobili nova spoznanja o slovenski kulturi, običajih, določeno vedenje pa so ponovili, kar je eden izmed ključnih specialno pedagoških pristopov obravnave oseb. Razglednice so se tako izkazale kot primerno didaktično sredstvo za osebe, ki že imajo izkušnje s tovrstno tematiko, saj so nazorne, slikovite, omogočajo konkretizacijo, lažje miselne predstave abstraktnih vsebin, spodbujajo selektivno pozornost, domišljijo in besedišče.

Na področju mišljenja oz. kognitivne komponente se je tako preko likovnega poustvarjanja pozitivno razvijala narodna identiteta oseb. Kot pravi Musek (1994) tradicija in skupna usoda omogočata, da posameznik v procesu razvoja pridobi podobne kognitivne (in emocionalne) vsebine kot drugi pripadniki narodne skupnosti. Gre za predstave o značilnostih lastnega naroda in njegovih pripadnikih, ki si jih deli večina pripadnikov naroda. V tem primeru je takšna skupna narodna identiteta povezana z narodnostno samopodobo kot kolektivna povezanost osebne identitete posameznikov. Tako naši rezultati pričajo o pomenu vseživljenjskega učenja za osebe, saj lahko le preko usvajanja novih spoznanj in ponavljanja že pridobljenih osebno in kolektivno razvijajo tako na področju narodne identitete kot tudi širše, na drugih področjih.

5.4 Doživljanje motivov (emocionalna komponenta)

Ugotavljali smo tudi kako osebe doživljajo motive na razglednicah.

Izsledki kažejo, da so udeleženci pozitivno doživljali motiviko slovenstva, saj so jo povezali z lastnimi izkušnjami, interesi, kar jim je bilo všeč. Z motivi so se poistovetili in kazali spoštljiv odnos do njih. Potrebna pa je tudi ustrezna motiviranost za osebni razvoj na začetku, ki ni pogojena s poustvarjanjem razglednic.

Spodbudni so rezultati, ki nakazujejo pozitivne učinke na področju domoljubja oseb. Domoljubje, kot potrebna človeška vrlina in vrednota, se kaže v ljubezni do domovine in v spoštovanju različnosti drugih. Osebe so ljubeč odnos do domovine Slovenije poglobljale ob doživljanju motivov slovenstva kot del njih samih in ljudi, ki jih poznajo, torej skupnosti.

Musek (1994) pravi, da je za narodno identiteto pomembno občutje različnosti lastnega naroda nasproti drugim in pripadnosti svojemu narodu. Gre za emocionalno komponento narodne identitete, čustev, ki jih posameznik goji do svoje narodne skupnosti, njene kulture, zgodovine in je kot taka prvina domoljubja kot vrednostne usmerjenosti. Rezultati tako potrjujejo pozitivne učinke na razvoj narodne identitete preko poustvarjanja razglednic, na področju doživljanja oseb.

5.5 Prispevek h krepitvi domoljubja (narodna komponenta)

Raziskovali smo tudi, kako lahko osebe prispevajo h krepitvi narodne identitete in domoljubja. Gre za področje ravnanja oz. moralno komponento narodne identitete.

To področje je najbolj abstraktno in osebam težko razumljivo, saj predvideva samoiniciativnost in udejanjanje svojih mišljenj in doživljanj v korist naroda, torej v smeri izkazovanja ljubezni do domovine.

Gre za eno izmed pomembnih prvin domoljubja. Pogosto je pri osebah, ki živijo v bivalnih skupnostih ali pri starših, njihovo udejanjanje smiselnih ravnanj odvisno od podpore za samostojnost in virov v okolju, kjer bivajo. Izsledki več raziskav kvalitete življenja (Renwickid., 1996; Bratković in Rozman, 2007) pa jasno kažejo, da je potrebno inkluzivno zagotavljanje udeležbe oseb v družbi, na dogodkih, da osebe lahko občutijo življenjsko zadovoljstvo in se osebno razvijajo. Tako na tem mestu predlagamo nekaj dejavnosti, preko katerih lahko osebe sodelujejo v širšem okolju, predstavijo svoja močna, interesna področja, razbijajo stereotipe, so aktivni in tudi sami ozaveščajo družbo o pomenu razvijanja narodne identitete in domoljubja, kajti pogosto je tendenca, da družba, strokovnjaki ozaveščamo te osebe. Potreben je miselni preskok v smeri vzajemnosti in emancipacije.

V okviru naše raziskave smo omogočili in pripravili tudi javno razstavo izdelkov in razglednic v lokalnem okolju, v letu 2021, 1 leto po jubileju 40-letnice smrti velikega domoljuba in umetniškega mojstra Maksima Gasparija.

Druge dejavnosti, kjer osebe lahko aktivno sodelujejo in participirajo (nekateri med njimi so predlagali udeleženci sami) so še izbirne ekskurzije v kraje, ki predstavljajo slovenstvo, kjer na prilagojen način spoznajo slovenske šege, navade, arhitekturo in naravne danosti Slovenije. S svojimi prispevki lahko, v okviru institucij kjer bivajo, delajo, se šolajo, sodelujejo

na prireditvah, proslavah, vključujočih dogodkih v lokalnem okolju, ob državnih praznikih. Vključevanje tradicionalne slovenske hrane v mesečni jedilnik, organiziranje kuharskih dejavnosti, petje slovenskih ljudskih pesmi, omogočanje plesnih aktivnosti, folklorne, izdelava in prodaja slovenskih tradicionalnih izdelkov v delavnicah, vpeljevanje likovnih dejavnosti povezanih z motiviko slovenstva, smiselno je medpredmetno oz. medpodročno povezovanje vsebin v posebnem programu VIZ idr. Preko vseh teh dejavnosti, ki jih je možno uresničevati v bivalnih enotah, OŠ s posebnim programom VIZ, delavnicah pod posebnimi pogoji, lahko osebe razvijajo narodno identiteto, ljubezen do domovine Slovenije, obenem pa se spodbuja tudi sposobnosti samostojne izbire, krepi občutek kompetentnosti in smiselne zaposlitve, dela, kar je za te osebe nujno. Ugotovitve raziskave so pokazale, da nekatere osebe potrebujejo in si želijo več tovrstnih aktivnosti izkušnjskega učenja, da bi tudi področje ravnanja narodne identitete še bolj razvile. Gre za dejavnosti, ki bi lahko dopolnile naše likovno poustvarjanje razglednic in še bolj okrepile to področje delovanja pri osebah, saj samo ustvarjanje ne prinaša tako vidnejših učinkov te komponente narodne identitete.

6 Zaključek

Razvijanje narodne identitete je za osebe z motnjami v duševnem razvoju ena izmed ključnih kompetenc osebnega razvoja in pripadnosti skupnosti, v kateri živijo, zlasti v smeri domoljubja do naše skupne domovine Slovenije, katero tudi sami s svojim življenjem in delom sooblikujejo. Naša raziskava je tako pokazala, da osebe poznajo slovensko tradicijo in običaje, jih spoštujejo, pozitivno doživljajo in si želijo še večjega vključevanja tovrstnih dejavnosti v njihov delovni ali prosti čas.

Z raziskavo smo osebam omogočili razvijanje sposobnosti, pomembnih za njihovo samostojnost in predstavitev ter ozaveščanje družbe z razstavo njihovih izdelkov in razglednic slovenskega umetnika Maksima Gasparija. Imeli smo nekaj težav z motiviranjem in razumevanjem abstraktnih vsebin nekaterih oseb, povabljenih k sodelovanju ter izvajanjem raziskovalnih dejavnosti zaradi aktualnih družbenih in zdravstvenih razmer širjenja koronavirusa.

Menimo, da bi bilo v bodoče smiselno predlagane dejavnosti za razvijanje domoljubja in narodne identitete oseb vpeljati v bodisi šolski bodisi socialno-varstveni prostor. Tovrstno delo bi bilo primerno tudi razširiti na daljše obdobje in več udeležencev, s čimer bi lahko rezultate tudi posploševali, česar z našo raziskavo nismo želeli. Namen je bil osvetliti narodno, domoljubno tematiko preko specialno pedagoške sistematične obravnave oseb z motnjami v duševnem razvoju, ki so pogosto spregledane, podobno kot slikarstvo in pomemben doprinos Maksima Gasparija k ohranjanju slovenske kulturne dediščine.

Upamo, da bomo s tem strokovnim prispevkom spodbudili nadaljnje raziskovanje te tematike, vključevanje oseb z motnjami v duševnem razvoju v okolje in ohranjanje spomina na našega domoljuba in velikega Slovenca, Gasparija.

7 Literatura

- AATA-Ameriška zveza likovnih terapevtov (2020): Pridobljeno 8. 8. 2020 s spletne strani: <https://arttherapy.org/about/>.
- American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) (2020): Pridobljeno 8. 8. 2020 s spletne strani: <http://aaid.org/intellectual-disability/definition#.WyToM-6FPIU>.
- BAAT-Britanska zveza likovnih terapevtov (2020): Pridobljeno 8. 8. 2020 s spletne strani: <https://www.baart.org/About-Art-Therapy>.
- Bleeksma, Marjan (1999): *Staranje oseb z motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Zveza Sožitje.
- Bogataj, Janez (2000): *Maksim Gaspari. Bogastvo razglednic*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Bratković, Daniela; Rozman Bojana (2007): Čimbenici kvalitete življenja osoba s intelektualnim teškoćama. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42(2), str. 101–112.
- Debeljak, Aleš (2002): *Lanski sneg, eseji o kulturi in tranziciji*. Maribor: Dialogi Aristej.
- Marinšek, Marjan (2007): *Slovenska pravljica Maksima Gasparija - druga knjiga*. Koper: Založba Ognjišče.
- Musek, Janek (1994): *Psihološki portret Slovencev*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Renwick, Rebecca; Brown, Ivan; Nagler, Mark (1996): *Quality of life in health promotion and rehabilitation*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Trošt, Nada (2012): *Gradivo za delavnico Znane osebe: Maksim Gaspari*. Radovljica: Ljudska univerza Jesenice.
- Vozelj, Blaž (2020): *Izdelki udeležencev in udeleženk ter Gasparijeve razglednice (slika 1-12)*. Interno gradivo.

SPOZNAVANJE SLOVENSKE KULINARIKE PRI POUKU IZBIRNIH VSEBIN NA POSEBNEM PROGRAMU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

GETTING TO KNOW SLOVENIAN CULINARY ART IN TEACHING ELECTIVE CONTENT IN A SPECIAL PROGRAM OF EDUCATION

✉ **Vesna Rižnik** (vesna.riznik@gmail.com), prof. slovenščine, spec. in reh. ped., je učiteljica v Centru za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje Velenje.

Slovenija

Povzetek

Kulinarika je pomemben del kulturne dediščine, ki jo je potrebno ohranjati in negovati. V prispevku bomo predstavili, kako so učenci z motnjami v duševnem razvoju pri pouku izbirnih vsebin spoznali Slovenijo, njene pokrajine in kulinarčne posebnosti. Učitelji posebnega programa vzgoje in izobraževanja smo pri pouku lahko precej avtonomni, veliko je medpredmetnega povezovanja in ravno zato smo se odločili, da našim mladostnikom predstavimo značilnosti, posebnosti in lepote slovenskih pokrajin najprej v teoriji, nato pa smo kulinarčne posebnosti vsake izmed pokrajin prenesli tudi v prakso. Želeli smo, da učenci pridobijo praktične izkušnje, zato smo veliko časa preživeli v učni kuhinji, kjer smo skupaj pripravljali tradicionalne jedi iz posamezne pokrajine. Učenci so pri spoznavanju vsake pokrajine spoznali tudi že včasih pozabljene jedi, ki pomembno predstavljajo našo državo. Večino jedi so ob pomoči učiteljev pripravljali in okušali prvič, zato smo se odločili, da bomo takšen način pouka ohranjali tudi v prihodnje, saj se nam zdi pomembno, da ohranjamo lastno kulinarčno identiteto in zavest in jo tudi v praksi prenašamo na mlajše generacije.

Abstract

Culinary arts are an important part of the cultural heritage that needs to be preserved and nurtured. In this article, we will present how students with intellectual disabilities learned about Slovenia, its regions and culinary specialties in the lessons of electives. Teachers of a special education programs can be quite autonomous in class. There is a lot of interdisciplinary connections and for this reason we decided to present to our young people the characteristics, specialties and beauties of Slovenian regions first in theory, and then we transferred the culinary specialties of each region also in practice. We wanted the students to gain practical experience, so we spent a lot of time in the learning kitchen, where we prepared traditional dishes from each region together. While getting to know each region, the students also got to know the sometimes forgotten dishes that represent our country. Most of the dishes were prepared and tasted for the first time with the help of teachers, so we decided to keep this way of teaching in the future, as we think it is important to maintain our own culinary identity and consciousness and pass it on to younger generations.

Ključne besede: posebni program vzgoje in izobraževanja, slovenska kulinarika, slovenske pokrajine, učenci z zmerno motnjo v duševnem razvoju.

Keywords: special education program, Slovenian cuisine, Slovenian regions, students with moderate intellectual disabilities.

1 Uvod

V Sloveniji najdemo pester nabor tradicionalnih jedi. Le-te se med seboj precej razlikujejo, saj izhajajo iz različnih kulinarčnih področij, ki so se skozi leta oblikovala glede na lego, vpliv mejnih držav, kulturno raznolikost ter podnebne in geografske posebnosti posamezne regije. V slovenski kulinariki je opazen vpliv hrvaške, avstrijske in italijanske kuhinje, kljub temu pa smo si Slovenci skozi zgodovino izoblikovali lastno kulinarčno identiteto.

Pomembno je, da ohranjamo kulinarčno dediščino ter prenašamo recepte na prihodnje rodove. Učenci velik del dneva preživijo v šoli, zato lahko pri določenih predmetih tudi učitelji pripomoremo, da jih tako v teoriji – kot tudi v praksi seznanimo s tradicionalno slovensko kuhinjo.

V okviru izbirnih vsebin smo za učence, ki imajo zmerno motnjo v duševnem razvoju in obiskujejo peto stopnjo posebnega programa vzgoje in izobraževanja, pripravili letni delovni načrt, s tematiko 'Spoznajmo Slovenijo', z namenom, da se

podrobneje seznanijo s posebnostmi in lepotami slovenskih pokrajin ter s pripravo slovenskih tradicionalnih jedi, ki so značilne za posamezno pokrajino.

2 Osebe z motnjami v duševnem razvoju

Po najodobnejši definiciji se pojem »motnje v duševnem razvoju« nanaša na resnejše omejitve v posameznikovih intelektualnih in prilagoditvenih zmožnosti, odstopanja pa se kažejo tudi na področju konceptualnih, socialnih in praktičnih veščin, katere nastanejo pred dopolnjenim 22. letom starosti. Osebe z motnjami v duševnem razvoju odstopajo od povprečja na vsaj dveh področjih prilagoditvenih spretnosti: komunikaciji, skrbi za samega sebe, socialnih veščinah, življenju v družini, samoodločanju, zdravju in varnosti, prostemu času in delu, orientaciji v širšem socialnem okolju ter funkcionalnih znanjih šolskih veščin (AAIDD, 2021).

Glede na stopnjo, motnje v duševnem razvoju delimo na lažjo, zmerno, težjo in težko motnjo (Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami, 2015).

2.1 Značilnosti oseb z zmerno motnjo v duševnem razvoju

Glede na to, da imajo učenci, ki jih poučujem, večinoma zmerno motnjo v duševnem razvoju, bom v nadaljevanju podrobneje opisala značilnosti le-te skupine.

Za osebe z zmerno motnjo v duševnem razvoju je značilen neskladen profil sposobnosti, ki so znižane na vseh področjih. Ob ustreznih spodbudah se naučijo enostavnega sporazumevanja, zmorejo sodelovati v enostavnem pogovoru ter razumejo in izpolnjujejo enostavna navodila. Osvojijo lahko osnovna akademska znanja in znajo sporočati svoje potrebe in želje. Naučijo se preprostih opravil pri skrbi zase, osnovnega varovanja zdravja in varnega ravnanja, preprostih ročnih spretnosti in delovnih procesov (Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami, 2015).

3 Posebni program vzgoje in izobraževanja

223

Šolanje učencev z zmerno motnjo v duševnem razvoju zaradi njihovega upočasnjene razvoja poteka drugače kot pri učencih, ki obiskujejo redno osnovno šolo. Posebni program vzgoje in izobraževanja sledi določenim načelom in ciljem, ki so nujni za uspešen razvoj otrok in mladostnikov. S posebnimi vzgojno-izobraževalnimi procesi lahko njihovo stopnjo samostojnosti in neodvisnosti razvijemo do optimalnih meja. Učenci z zmerno, težjo in težko motnjo potrebujejo veliko spodbud za svoj osebni razvoj.

Posebni program se deli na obvezni del, ki traja devet let in vključuje tri stopnje, nadaljevalni del, ki traja tri leta in vključuje četrto stopnjo, ter nadaljevalni del, ki traja osem let in vključuje peto in šesto stopnjo. Pri načrtovanju izobraževanja je treba gledati na posameznika kot na odraslo osebo, upoštevati njegove učne in izobraževalne potrebe ter močna področja. Namen programa je, da mladostniki oziroma odrasle osebe z motnjo v duševnem razvoju nadgradijo usvojena znanja in spretnosti, ki so jih pridobili na predhodnih stopnjah (Posebni program vzgoje in izobraževanja, 2014).

Skupina učencev, s katero smo spoznavali lepote slovenskih pokrajin ter okušali slovenske tradicionalne jedi, je vključena na peto stopnjo posebnega programa vzgoje in izobraževanja. Naš cilj je bil, da učenci pri izbirnih vsebinah skozi pripravo jedi razvijajo delovne spretnosti in navade in se hkrati poučijo o posameznih pokrajinah.

3.1 Izbirne vsebine

Posebni program vzgoje in izobraževanja omogoča vključevanje učencev v izbirne vsebine na četrti, peti in šesti stopnji, s ciljem razvijanja njihovih socialnih spretnosti in veščin ter vključevanja v širše socialno okolje. Učence v večjo samostojnost usmerjamo z namenom, da pridobivajo znanja, spretnosti in veščine v smeri opravljanja konkretne zaposlitve, tako v ustanovi kot tudi zunaj vzgojno-izobraževalnega zavoda (pomoč kuharici, pomoč hišniku, skrb za okolico ...).

Izbirne vsebine so predmet, pri katerem lahko učitelji glede na interese in potrebe učencev izberejo tematiko, za katero menijo, da je za učence najprimernejša. Ker smo z učenci veliko časa preživljali v učni kuhinji, je bila ideja o spoznavanju slovenskih pokrajin in odkrivanju slovenske kulinarike med učenci dobro sprejeta. Tudi prehrana je del kulturne dediščine, skozi katero lahko učencem krepimo narodno zavest in ljubezen do domovine.

3.1.1 Izbirne vsebine: 'Spoznavmo Slovenijo'

Namen izbirnega predmeta 'Spoznavmo Slovenijo' je bil, da učencem na kratko predstavimo našo državo ter jim poskušamo preko zanimivih dejavnosti in s pomočjo pripravljanja slovenskih jedi predstaviti posebnosti posameznih pokrajin.

Učenci z motnjo v duševnem razvoju se učijo drugače. Za uspešno šolanje potrebujejo prilagojene pristope in metode dela.

S pripravo učnega načrta smo želeli za učence ustvariti pogoje in priložnosti, da učenci pridobijo znanja o svojem kulturnem, družbenem in naravnem okolju, urijo prostorsko orientacijo od domačega kraja na domačo pokrajino, spoznajo življenje ljudi v preteklosti, se seznani s slovensko kulturno tradicijo ter hkrati oblikujejo zavest o slovenski državni pripadnosti.

Učni načrt smo zasnovali tako, da smo se na začetku leta na kratko pogovorili o Sloveniji, naštevati značilnosti, pokrajine, kulinarčne dobrate iz različnih koncev Slovenije, nato pa smo se lotili spoznavanja vsake pokrajine posebej, kar je tudi natančneje opisano v praktičnem delu prispevka. Poudarek je bil na spoznavanju tradicionalnih slovenskih jedi, katere je večina naših mladostnikov pripravljala in tudi okušala prvič.

4 Slovenska kulinarika

Hrana ima v človekovem življenju izredno pomembno mesto. Z njo sta povezana človekovo vsakdanje prizadevanje in skrb. V pripravi jedi in postrežbi se skrivajo vpljudnost, ustrežljivost in dobrotu ljudi. Rečemo lahko, da je odnos do hrane tudi merilo kulture nekega naroda. Vsaka pokrajina ima na področju kulture prehranjevanja svoje posebnosti. Te so nemalokrat povezane s podnebjem, tradicijo in navadami.

Hrana je dragocena zakladnica družbenih razsežnosti in ima pomembno vlogo pri oblikovanju naše narodne identitete. Vsak narod ima določene lastnosti in posebnosti, po katerih je prepoznaven, specifičen in drugačen od drugih. Temeljna značilnost slovenske kulinarike je njena pestrost in velika raznolikost. Le-ta je posledica različnih naravnih danosti ter živahnega razvoja in vplivov na stičišču Alp, Sredozemlja, Panonske nižine in tudi Balkana (Bogataj, 1992).

5 Praktični del izvedbe predmeta 'Spoznavmo Slovenijo'

5.1 Opis skupine

Mladostniki, ki sestavljajo skupino, so stari od 16. do 20. let, večinoma z zmerno motnjo v duševnem razvoju ter obiskujejo peto stopnjo posebnega programa vzgoje in izobraževanja. Imajo zelo različno razvite sposobnosti pomnjenja in tudi različne stopnje intelektualne razvitosti. Izredno radi sodelujejo pri praktičnih zaposlitvah, še posebej pri pripravi hrane v učni kuhinji, kjer se učijo osnov kuhanja in razvijajo spretnosti ter veščine, ki so pomembne na poti k njihovi čim večji samostojnosti.

5.2 'Spoznavmo Slovenijo' po pokrajinah

5.2.1 Uvod

Na začetku šolskega leta smo učencem najprej predstavili, kako bo potekal pouk. V začetnih urah smo Slovenijo spoznavali skozi različne pesmi. Prvi izziv, ki sem ga postavila učencem, je bil, da naštejejo čim več pesmi, ki opisujejo Slovenijo in njene lepote. Tako smo poslušali pesem Slavka Avsenika – *Slovenija, od kod lepote tvoje*, ter si ogledali videospot *Slovenija, moja dežela*. Sledilo je spoznavanje slovenskih simbolov, ki jih je večina učencev že dobro poznala. Odločili smo se, da bomo na steno v avli šole z vrstico naredili obris Slovenije, kamor bomo tekom šolskega leta obešali različne izdelke iz posamezne pokrajine ter fotografije posameznih jedi, ki jih bomo pripravljali v učni kuhinji.

V letni delovni načrt smo zajeli 7 pokrajin (Primorska, Koroška, Gorenjska, Dolenjska in Bela krajina, Štajerska in Prekmurje, Notranjska), v okviru katerih smo spoznavali značilnosti slovenskih pokrajin ter kulturne in kulinarčne posebnosti le-teh.

5.2.2 Kulinarika Koroške

Prva pokrajina, katero smo spoznali, je bila Koroška. Z učenci smo se pogovorili, kaj že vedo o Koroški. Preko spletnih vsebin smo jim predstavili rudnik Mežica, legendo o kralju Matjažu, ogledali smo si fotografije jeklenih forma viv, ki se nahajajo na Ravnah na Koroškem, prebrali zgodnico koroškega pisatelja Lovra Kuharja – Prežihovega Voranca ter poslušali koroške ljudske pesmi.

Ko smo spoznali koroško pokrajino, smo se posvetili koroškim tradicionalnim specialitetam. Učencem smo predstavili nekaj koroških jedi. Včasih je v vsakdanji prehrani prevladovala močnata hrana: koruzni ali ajdovi žganci, močniki, kaše in juhe. Še danes Koroška slovi po izjemno okusnem rženem kruhu, ki je še po nekaj dneh nespremenjen in enako okusen kot prvi dan. Korošci so zelo ponosni na mesnate ocvirke, ki jim pravijo tudi 'tovsti grumpi'. Značilna jed ob kolinah je 'mežerli', ki je pripravljena iz drobovine, v mleku namočenega kruha in začimb (Babšek, 2018).

Posebna specialiteta, sladica, katere priprave smo se lotili z učenci, so bili 'kvočevi nudlni'. Gre za sladico, v kateri je nadev iz kuhanih in osladkanih suhih hrušk. Skupaj z učenci smo na spletu poiskali recept ter pripravili odlično, že pozabljeno sladico, katero so vsi okušali prvič. Jed smo fotografirali in fotografijo umestili na naš pano v avli šole.

5.2.3 Kulinarika Dolenjske in Bele krajine

Pri spoznavanju Dolenjske in Bele krajine smo najprej prebrali pripovedko Peter Klepec, si ogledali temeljne značilnosti pokrajine, na spletu poiskali fotografije 'Ribnčana Urbana' in njegove suhe robe ter si ogledali znamenite kozolce. V Beli krajini vsako leto poteka folklorni festival, ki se imenuje Jurjevanje, zato smo se s pomočjo posnetkov z učenci preizkusili tudi v folklornih plesih.

Dolenjska in Bela krajina sta skozi zgodovino ohranili skromno, a vseeno bogato in pestro domačo kulinariko. Značilnosti dolenjskih kulinarčnih dobrot so pečeni jagenjček, divjačinski golaži in raznovrstni štruklji, jed 'Matevž' (zabeljena priloga iz tlačenega fižola in krompirja) in znamenita belokranjska pogača, brez katere včasih ni bilo dobre pojedine. Na bogato tradicionalno kuhinjo regije so vplivale tudi sosednje dežele in njihove tradicionalne jedi (Babšek, 2018).

Z učenci smo pripravili preprosto belokranjsko pogačo s slanino, katere posebnost je ta, da se ne sme rezati z nožem, ampak jo je potrebno trgati. Priprava pogače je bila enostavna, učenci so si z veseljem nadel kuharske predpasnike in sledili navodilom v receptu. Jed smo fotografirali in fotografijo umestili na naš pano v avli šole.

225

5.2.4 Kulinarika Gorenjske

Spoznavanje gorenjske pokrajine smo začeli z ogledom filmov Pastirci in Kekec, bili smo pozorni na čudovito pokrajino ter se pogovarjali o življenju otrok in mladostnikov nekoč in danes. Ogledali smo si postopek izdelave volne ter se tudi sami preizkusili v izdelovanju cofkov. Pogovorili smo se o gorenjski narodni noši ter si ogledali postopek izdelave lectovega srca. Pogovorili smo se o Triglavu, narisali slovensko zastavo ter si skozi posnetka ogledali Blejsko in Bohinjsko jezero.

Gorenjska je slikovita, razgibana gorska pokrajina z veliko planinami in pašniki. Med gorenjskimi specialitetami je nekaj posebnega bohinjski sir 'mohant', ki ima zelo intenziven vonj in okus. Ogromno jedi je pripravljenih v kombinaciji kislega mleka in žgancev, ki so zabeljeni z zaseko, ocvirki, drobtinami ali jajci. Glavna kulinarčna zanimivost Bleda je blejska 'kremšnita' ali kremna rezina. Širša Gorenjska je domovina najbolj priljubljene slovenske kranjske klobase, ki deli svojo bogato zgodovino z drugimi izvrstnimi izdelki iz časa kolin. 'Mavžlji' pa so v svinjsko mrežico zavite in v pečici pečene mesne kroglice, ki jih postrežejo s kislo repo ali zeljem (Babšek, 2018).

Ajdovi žganci veljajo za tipično slovensko kmečko jed, zato smo se odločili, da jih v okviru gorenjske kulinarike pripravimo tudi mi. Nekateri učenci so ajdove žgance že poskusili, nekateri pa so jih pripravljali in tudi okušali prvič. Posameznike je zmotila barva žgancev, saj so doslej poskusili le koruzne žgance. Še posebej so jim bili všeč ocvirki, s katerimi smo žgance zabelili in prav vsi so bili nad zabelo navdušeni.

5.2.5 Kulinarika Notranjske

Notranjska je del slovenske dežele, kjer lahko opazujemo najlepše kraške pojave v celotni Evropi. Z učenci smo se najprej pogovorili o Postojnski jami, ki pomembno predstavlja Slovenijo v svetu. Večina jih je že slišala za človeško ribico. Jamo smo si ogledali s pomočjo video posnetka, nato pa smo iz gline izdelali kapnike. Prebrali smo tudi prvo slovensko umetno pripovedko Martin Krpan. Razložili smo tudi, kaj pomeni presihajoče jezero in si ogledali Cerkniško jezero.

Na Notranjskem so nekoč kraljevale jedi iz kolerabe in krompirja. Ena najbolj znanih in značilnih za to regijo, je 'bloška kavla', ali 'trojka'. Jed se pripravlja v jesensko-zimskem času. Gre za gosto enolončnico, ki je postrežena kot samostojna

jed. Notranjska regija je bila od nekdaj bogata samo s zeljem, fižolom, kolerabo in krompirjem. Posebnost notranjske kuhinje so krompirjevi žganci, ki jih pripravljajo iz krompirja in pšenične ali ječmenove moke in različne enolončnice. Znamenite so tudi različne mesnine – notranjski želodec ter pljučne in jetrne klobase (Babšek, 2018).

'Bloška trojka' je preprosta jed, katero smo pripravili skupaj z učenci. Sestavljena je iz treh sestavin in sicer iz kolerabe, krompirja in fižola. Odpravili smo se v bližnjo trgovino, nakupili vse sestavine ter si pripravili pripomočke za delo. Skuhali smo zanimivo jed, katero smo vsi okušali prvič. Ugotovili smo, da je jed zelo nasitna in okusna. Zagotovo se bo še večkrat znašla na našem jedilniku, saj je tudi priprava zelo preprosta.

5.2.6 *Kulinarika Štajerske*

Pri spoznavanju Štajerske smo si z učenci preko spleta najprej ogledali mesto Maribor, se pogovorili o najstarejši trti ter si ogledali, kako poteka splavarjenje po reki Dravi. Pogovorili smo se o mestu Ptuj, si ogledali posnetek pustne povorke ter ples znamenitih kurentov. Dotaknili smo se zgodovine mesta Celje in si ogledali interaktivne vsebine Pokrajinskega muzeja Celje.

V štajerskih jedeh prevladujejo svinjina, močnate jedi, krompir, fižol, maslo, smetana in jajca. Zelenjave ne pripravljajo v velikih količinah, z izjemo kislega zelja in repe. Pogosto se na mizah znajdejo različne kaše. Ena temeljnih sestavin pri pripravi tradicionalnih dobrot je bučno olje. Štajerska kislja juha je ena izmed bolj znanih štajerskih jedi, ki jo najpogosteje pripravljajo v okolici Pohorja. Značilna je tudi zelenjavno-mesna enolončnica iz mešanega mesa z gobami in ajdovo kašo, ki se ji reče 'pohorski pisker'. Med močnatimi jedmi so značilni štajerski štruklji iz vlečenega testa. 'Kibl flajš' navdušuje ljubitelje mesa, sladokusci se lahko posladkajo s pohorsko omleto (Babšek, 2018).

Odločili smo se, da pripravimo znamenito pohorsko omleto, katero so nekateri učenci že jedli, drugi pa so zanjo slišali prvič. Ker še posebej radi pripravljajo sladice, smo hitro poiskali recept ter se lotili dela. V pripravo so bili vključeni vsi učenci, ki so komaj čakali, da poskusijo puhasto sladico, ki je bila odličnega okusa. Seveda smo sladico tudi fotografirali in fotografijo pritrdili na naš šolski pano.

5.2.7 *Kulinarika Prekmurja*

Pri spoznavanju Prekmurja sem učencem najprej predstavila prekmursko narečje, skozi narodno pesem, Vsi so venci veji. Z zanimanjem so poslušali prekmursko narečje in ugibali, kaj določena beseda pomeni. Kar nekaj učencev je že slišalo za Prekmurje, saj se s starši dostikrat odpravijo v tamkajšnje terme, ki jih v tem koncu Slovenije ni malo. Predstavili smo jim panonsko hišo ter opozorili na štoklje, ki rade gnezdiijo na vrhu hiš. Preko posnetka smo si ogledali lončarsko obrt ter pridelavo bučnega olja.

Prekmurje spada v kulinarčno bogatejši del Slovenije, kjer ljudje že stoletja ohranjajo tradicijo priprave domačih dobrot. Gibanica, bograč, 'dödöli', 'retaši', 'zlevanka', 'pogače' so bile od nekdaj cenjene in znane jedi, tako v Prekmurju, kot tudi daleč naokoli. Enega največjih posvetnih praznikov predstavljajo koline, kjer poleg vseh ostalih specialitet pripravljajo tudi polnjeno svinjsko debelo črevo (baba), polnjen želodec (ded), žolco, ocvirke in prekajeno slanino. Najbolj znana pa sta še vedno zaseka in prekmurska šunka. Pomembna prekmurska jed je tudi 'bujta repa', ki je odlična priloga h kolinam. Posebna sladica, ki jo danes pripravljajo skoraj povsod po Sloveniji, je prekmurska gibanica. Spodnji del gibanice je narejen iz testa, nato pa si med plastmi vlečenega testa sledijo nadevi, kateri se v istem vrstnem redu še enkrat ponovijo, premažejo s kisljo smetano in spečejo (Babšek, 2018).

Z učenci smo se zopet odločili za pripravo sladice. Ker v učni kuhinji nismo imeli na voljo dovolj časa za pripravo gibanice po originalnem receptu, prav tako pa je bila sladica prezahtevna za pripravo, smo na spletu poiskali preprostejši recept, s pomočjo katerega smo pripravili 'gibanico na hitro'. Kljub temu, da se nismo lotili priprave po zahtevnem receptu, smo s pripravo te sladice okusili del pestre prekmurske kuhinje.

5.2.8 *Kulinarika Primorske*

Pri spoznavanju Primorske smo si najprej ogledali Lipico ter si preko posnetka ogledali nastop svetovno znanih konjev – lipicancev. Našteli smo obmorska mesta, katera so učenci že obiskali ter obujali spomine na obisk šole v naravi. Posebej zanimiv se jim je zdel podatek, da sol v Sloveniji pridobivamo v Sečoveljskih solinah, zato so si z zanimanjem ogledali posnetek, kako to poteka.

Primorska kuhinja je znana po lahki hrani, ki izhaja iz Mediterana. Zaradi lege primorskega območja je od morja ter tja do vznožja gora tako raznolika, da je težko poenostaviti, kaj je najbolj značilno za primorsko kuhinjo. Gospodinje v Posočju že od nekdaj pripravljajo polento z ocvirki ali z gobami, soško postrv ter z različnimi nadevi polnjene štruklje. Za Idrijo so

najbolj značilni idrijski žlikrofi. Med tipične jedi uvrščamo tudi joto, ki je na jedilniku predvsem v jesenskih in zimskih mesecih. Vipavska dolina je znana po domačih salamah, siru in vipavskem pršutu. Na Primorskem je zanimiva tudi Istrska kuhinarika, ki ima močan vpliv italijanske kuhinje (Babšek, 2018).

Z učenci smo se tokrat lotili priprave tradicionalne primorske jote. Poiskali smo recept ter pripravili odlično, krepko jed, ki so jo z veseljem okušali vsi učenci. Da smo jed nekoliko začinili, smo si zraven privoščili še koščke narezane prekajene klobase. Tudi to jed je večina učencev jedla in pripravljala prvič, recept pa je obogatil našo bogato zbirko tradicionalnih slovenskih jedi.

6 Zaključek

Skozi šolsko leto smo z učenci spoznali različne slovenske pokrajine. Spoznavanje Slovenije skozi tradicionalno kulinariko je bila odlična ideja, saj so bili učenci bolj motivirani za delo, saj so lahko jedi, ki smo jih predstavili, pripravljali sami. Za vsako jed smo zapisali tudi recept, ki smo ga prilepili v zvezek, da bodo učenci lahko kadarkoli, samostojno ali ob pomoči staršev pripravljali nekatere že skoraj pozabljene tradicionalne slovenske jedi.

S 'kulinaričnim popotovanjem' po Sloveniji so učenci spoznali, da so ljudje včasih kuhali iz skromnih, domačih sestavin, da so recepti preprosti in enostavni, hrana pa zelo okusna. Učenci so večino jedi ob pomoči učiteljev pripravljali in okušali prvič, zato smo se odločili, da bomo takšen način pouka ohranjali tudi v prihodnje, saj se nam zdi pomembno, da ohranjamo slovensko tradicionalno kuhinjo ter s takšnim načinom dela tudi učitelji v šoli prispevamo k temu, da se kulinarična dediščina ohranja in prenaša na naslednje generacije.

7 Viri in literatura

American Association on Intellectual and Developmental Disabilities (AAIDD) (2021). Pridobljeno 1. 8. 2021, s spletne strani https://aaidd.org/intellectual-disability/definition#.VmbPYr_fmQU.

Babšek, Gregor (2018): *Slovenska narodna kuhinja*. Pridobljeno 10. 8. 2021, s spletne strani http://gregorbabsek.si/Koroska_kuhinja.html.

Bogataj, Janez (1992): *Sto srečanj z dediščino na slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba.

Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (2015). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 8. 2021, s spletne strani <https://www.zrss.si/pdf/Kriteriji-motenj-otrok-s-posebnimi-potrebami.pdf>.

Posebni program vzgoje in izobraževanja (2014). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/Posebni-program-vzgoje-in-izobrazevanja/Posebni_program_vzgoje_in_izob.pdf.

DEDIŠČINA, KULTURA, ZNANJE BREZ MEJA
BAŠTINA, KULTURA, ZNANJE BEZ GRANICA
HERITAGE, CULTURE, KNOWLEDGE WITHOUT BORDERS

✉ **Ksenija Petelin** (ksenija.petelin@skole.hr), prof. pedagogije, univ. spec., je strokovni sodelavec pedagog na OŠ "Petar Zrinski" Čabar, Hrvaška. Ima šestindvajset let delovnih izkušenj. Prizadeva si, da bi šola postala okolje, v katerem bodo učenci, učitelji in starši ustvarjali rasti in razvoja učencev. Dolga leta je bila koordinatorka projektov, ki jih izvajata OŠ "Petar Zrinski" Čabar in OŠ "Heroja Janeza Hribarja" iz Starega trga pri Ložu.

✉ **Silvana Šebalj-Mačkić** (silvana.sebali-mackic@skole.hr), mag. prim. edu. Dela v OŠ "Petar Zrinski" Čabar od leta 1992. Je učiteljica razrednega pouka z veliko izkušenj v delu z otroki. Delala je na več projektih, raziskovalnih delih in ustvarjalnih delavnic. Bila je udeležena v programih sodelovanja z OŠ "Heroja Janeza Hribarja" iz Starega trga pri Ložu.

Hrvaška

Povzetek

OŠ Petar Zrinski Čabar in OŠ Heroja Janeza Hribarja iz Starega trga pri Ložu delujeta v obmejnem področju ob državni meji med Hrvaško in Slovenijo. Področja v katerih delujemo sta povezana geografsko, kulturno in zgodovinsko, kljub temu pa vidimo da otroci in mladi na obeh straneh imajo težave v razumevanju jezika svojih sosedov ter so jim premalo znane skupne nam vrednote. Sodelovanje smo začeli s ciljem zbliževanja naših učencev ter izmenjavo dobre prakse v delu učiteljev. V našem delu bova predstavile izkušnje pridobljene v dolgoletnem sodelovanju med šolama.

Sažetak

OŠ Petar Zrinski Čabar i OŠ Heroja Janeza Hribarja iz Starog trga pri Ložu djeluju u pograničnom području uz državnu granicu Hrvatske i Slovenije. Sredine u kojima djelujemo su geografski, kulturno i povijesno povezane, ali bez obzira na to uočili smo da djeca i mladi u obje sredine imaju teškoće u razumijevanju jezika svojih susjeda i nedovoljno poznaju vrijednosti koje su nam zajedničke. Suradnju smo započeli s ciljem zbližavanja naših učenika te razmjene dobre prakse u radu učitelja. U radu ćemo predstaviti iskustva dugogodišnje suradnje škola.

Abstract

Petar Zrinski Čabar Primary School and Heroj Janez Hribar Primary School from Stari trg pri Ložu operate near the border between Croatia and Slovenia. Our regions are geographically, culturally and historically connected, but still we have noticed that children and youth on both sides have difficulties understanding their neighbour's language and a lack of knowledge about the values we share. We started our collaboration with the intention of connecting our students and sharing good teaching practice. In our work we will present experience gathered throughout the long-lasting collaboration between the two schools.

Ključne besede: skupne vrednote, sodelovanje med šolama, življenje ob državni meji.

Ključne riječi: zajedničke vrijednosti, suradnja škola, život uz državnu granicu.

Keywords: shared values, collaboration between schools, life near the state border.

1 Uvod

U kontekstu europskih integracija kojima pripadaju Republika Hrvatska i Republika Slovenija, u Izvješću UNESO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja, postavljeni su okviri cjeloživotnog učenja za 21. stoljeće (Delors, 1998). Kao temeljne kompetencije ističu se: učiti znati, učiti činiti, učiti biti, učiti živjeti zajedno. Razvijanjem kompetencije učiti znati promiče se važnost znanja i ovladavanja vještinom učenja kao njegovom osnovnom pretpostavkom, učiti činiti pretpostavlja usvajanje kompetencija za snalaženje u raznim životnim situacijama, učiti biti usmjereno je na razvoj osobnosti, učiti živjeti zajedno potiče razumijevanje i poštivanje suživota s drugima.

Uvažavajući temeljne kompetencije razvoja obrazovanja u 21. stoljeću razvija se dugogodišnja uspješna suradnja OŠ Petar Zrinski Čabar i OŠ Heroja Janeza Hribarja iz Starog trga pri Ložu.

Škole djeluju u području uz državnu granicu Republike Hrvatske i Republike Slovenije, smještene u gradu Čabru i općini Loška dolina.

Geografski položaj i uvjeti obilježeni brdovitim reljefom, oštrom klimom, kraškim tlom, vodnim resursima, biološkom raznolikosti, poveznice su dvaju područja, a u novije vrijeme i sve veća osviještenost o očuvanju i zaštiti prirode i promišljanje o prirodi kao važnom zajedničkom resursu koji trebamo čuvati.

Povijesno gledajući područje uz granicu dviju država bilo je povezano na različite načine. Ljudi s obje strane granice u svakodnevnoj komunikaciji služili su se sličnim ili istim jezikom, njegovali su slične običaje, glazbu, nisu bila rijetka jednaka imena i prezimena te su bili povezani rodbinskim vezama.

Povijest čabarskog kraja povezana je s obitelji Zrinski i izgradnjom talionice željeza, razvojem rudarstva, manufakturne proizvodnje u kovačnicama te njegovim prijevozom u primorske luke. To je vrijeme masovnog doseljavanja radnika iz različitih krajeva, prema povijesnim zapisima najviše iz nekadašnje Kranjske. U traganju za svojim identitetom korijeni žitelja čabarskog kraja nerijetko su povezani s različitim krajevima Slovenije. Dijalektalni govor čabarskog kraja jedan je od najsloženijih i najarhaičnijih govora kajkavskog dijalekta u Hrvatskoj, proglašen je zaštićenim nematerijalnim dobrom Republike Hrvatske.

U današnje vrijeme česte su dnevne migracije stanovnika zaposlenih u Sloveniji.

Našu smo suradnju započeli u želji da učenici naših škola bolje upoznaju baštinu i kulturu svojih susjeda koja je u velikoj mjeri povezana. Učenicima je tijekom suradnje veliki problem predstavljalo nerazumijevanje govora. Vrlo su se često u njihovoj neposrednoj komunikaciji koristili engleskim jezikom. To je pred nas stavljalo još veću odgovornost i bilo nam poticaj da iz godine u godinu provodimo nove projekte. Često su nam tijekom suradnje bile prisutne administrativne prepreke prilikom prelaska državne granica i financiranje projekata, ali u našoj suradnji potvrdila se uzrečica da ako nešto želiš nađeš način da to i ostvariš.

Njegujući poveznice i uvažavajući posebnosti koje postoje škole ostvaruju dugogodišnju suradnju ostvarujući projekte, podržavajući razmjene učenika i učitelja, sudjelujući u stručnim usavršavanjima učitelja, dijeljenjem dobrih odgojno-obrazovnih iskustava iz prakse, sudjelujući u kulturno-umjetničkim i sportskim aktivnostima, evaluacijama zajedničkih aktivnosti, posjetima i druženjima učenika i učitelja te kolegijalnim i prijateljskim druženjima učitelja s ciljem stvaranja novih projekata i novih oblika suradnje.

Slika 2: Baka priča priču (foto: arhiv škole).

2 Projekti koji su obilježili našu suradnju

2.1 Projekt „Tradicija, kultura, znanje – bez granica“

Projektom Tradicija, kultura, znanje – bez granica obuhvaćeni su svi učenici Matične škole u Čabru i područnih škola u Gerovu, Tršču, Prezidu i Plešcima i njihovi učitelji, polaznici dječjeg vrtića i učenici iz Starog Trga, njihovi odgojitelji i učitelji. Velika podrška projektu bili su roditelji i vanjski suradnici Udruga za zdrav život „Trbuhovica“ Prezid i Slovensko kulturno društvo Gorski kotar.

Osnovni cilj projekta bilo je istražiti sličnosti i razlike u običajima, tradiciji i kulturnoj baštini s obje strane granice. Važan segment projekta bila je povezanost djece i starijih kroz prijenos životnog iskustva i znanja odraslih i djece kao baštinka i prenositelja znanja o korištenju suvremene tehnologije.

Projekt je obuhvatio tri teme: „Igre i igračke nekad i danas“, „Od zrna do kruha“, „Informatika za treću životnu dob“. Svaka od tema ostvarivala se u obje škole, organizirani su susreti učenika i razmjene dobrih praksi učitelja.

2.1.1 Igre i igračke nekad i danas

Tijekom projekta istraživane su igre i igračke djedova i baka. Proveden je anketni upitnik ispitujući kakvim su se igrama i igračkama igrali bake i djedovi. Učenici su utvrdili da su te igre bile različite od onih kojima se oni danas igraju.

U posjetu školi bile su bake i djedovi koji su prezentirali kako se izrađuju igračke i kako se igraju neke od igara iz njihovog djetinjstva. Učenici su naučili sami izrađivati igračke, brojalice i igrati nove igre.

Slika 1: Učenici su izradili igračke (foto: arhiv škole).

Za učenike je posebno bio upečatljiv posjet Domu umirovljenika u Cerknici. U domu skrbe za veliki broj nepokretnih starijih osoba. Učenici iz obje škole zajedno su izveli program koji je bio dobro prihvaćen. Djeca su svojim programom unijela radost i novu životnu energiju starim i nemoćnim osobama, a svi sudionici bili su osvješteniji o važnosti međugeneracijske solidarnosti.

Slika 3: Nastup učenika u Domu umirovljenika u Cerknici (foto: arhiv škole).

Tijekom projekta bake i djedovi posjećivali su školu i aktivno se uključivali u ostvarenje projekta. Svojim dolascima u školu obogaćivali su svoje slobodno vrijeme, ali i cjelokupni život i rad škole.

2.1.2 Od zrna do kruha

Rijeka Čabranka i Kupa prirodna su granica dviju država. Učenici su zajedno posjetili izvor rijeke Kupe, mlin obitelji Žagar u Zamostu, pilanu obitelji Malinarić, etnološku-zbirku "Palčava šiša" i ribogojilište u Mandlima.

U duhu projekta živjela je cijela škola. Projekt je integriran u sve sadržaje redovne nastave i izvannastavnih aktivnosti.

Slika 4: Posjet mlinu u Zamostu (foto: arhiv škole).

U školi smo imali gostovanja baka, djedova i suradnika. Učenici su upoznati s vrstama žitarica koje uspijevaju u našem kraju, kako se melje brašno te mijesi i peče kruh. U školama su napravljene izložbe i uređeni panoi.

2.1.3 Informatika za treću životnu dob

Tečaj informatike za bake i djedove vrlo je dobro prihvaćen. Bake i djedovi bili su odlični učenici, a djeca odlični učitelji. Bake i djedovi usvojili su osnove rada u Wordu, korištenju interneta, web preglednika i komunikacije putem Webmaila. Djedovi i bake dolazili su u školu što je i za druge učenike u školi bio poseban doživljaj. Tečaj informatike uspješno su završile su tri bake i dva djeda, a njihovi mentori, učenici, obnovili su svoje znanje i stekli neprocjenjivo iskustvo. Na kraju projekta napravljene su svečanosti u Prezidu i Starom Trgu u kojima su predstavljene ostvarene aktivnosti. Na vrlo posjećenim završnim svečanostima sudjelovali su učenici, učitelji, roditelji, suradnici, predstavnici lokalne vlasti i medija.

3 Iskustva sudionika projekta razmjene

Vrlo upečatljiv dio naše suradnje bio je projekt razmjene učenika i kolegijalne nastave u kojoj su sudjelovali učitelji.

Iskustva učitelja i učenika:

- »Vrlo je zanimljivo uspostavljati suradnju s učenicima iz druge države. Zanimljivo je imati nastavu kad ima mnogo učenika u razredu.« (Anamarija Kvas, 6. razred)
- »Peti smo sat imali etiku, to mi je potpuno novi predmet. Bilo mi je lijepo i poučno u Sloveniji, stekla sam puno novih prijatelja.« (Doris Petelin, 6. razred)
- »U njihovoj školi je jako lijepo! Učenici su nas prihvatili kao svoje i savršeno smo se uklopili. Na kraju smo uzeli naše stvari i nova znanja koja smo tamo stekli i otišli kući.« (Dorian Loknar, 6. razred)
- »Kad smo došli u učionicu učenici su nas pozdravili. Učiteljica je pitala tko nas želi voditi, a pola je razreda diglo ruke. Osjećala sam se super!« (Nikol Petelin, 6. razred)
- »Shvatila sam da su naši jezici dosta slični i počela sam čak malo govoriti slovenski.« (Klara Leskovar, 6. razred)
- »Bilo je zabavno pratiti njihovu nastavu i uočavati razlike između naših nastavnih satova.« (Maja Turk, 7. razred)
- »Posjetom školi stekla sam lijepo iskustvo, usvojila sam nova znanja i ideje. Iako samo različiti ipak smo vrlo slični, a veže nas ljubav, briga i izgrađivanje djece u poštene, dobre i obrazovane osobe.« (Sanda (Erent) Štimac, učiteljica razredne nastave)

4 Suradnja PŠ Prezid i PŠ Iga vas

Susreti škola održavaju se tijekom rujna naizmjenično svake godine u jednoj sredini.

Svake se godine odredi jedno mjesto koje učenici zajedno posjete, saznaju nešto novo, druže se, a učitelji razmjenjuju svoja iskustva.

Slika 5: Susret učenika i učitelja PŠ Prezid i PŠ Iga vas u Iga vasi (foto: arhiv škole).

5 Zaključak

Dugogodišnja suradnja OŠ Petar Zrinski Čabar i OŠ Heroja Janeza Hribarja ogleda se u nizu projekata, aktivnosti, posjeta i druženja s ciljem povezivanja i razmjene iskustava te osposobljavanju učenika za stjecanje osnovnih kompetencija: učiti znati, učiti činiti, učiti biti, učiti živjeti zajedno koje su temeljne pretpostavke cjeloživotnog učenja. Naša je suradnja polučila niz dobrih iskustava koja su nam poticaj daljnje suradnje.

Život naših ljudi uz granicu u po mnogo čemu je sličan, razlike su izazov novom učenju, a temeljne ljudske vrijednosti ne mogu zaustaviti granice.

6 Literatura

- Delors, Jacques i sur. (1998): *Učenje: blago u nama: izvješće UNESO-u Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće*. Zagreb: Educa.
- Malnar, Slavko (2007): *Povijest čabarskog kraja*. Čabar: Ogranak Matice hrvatske u Čabru.
- Malnar, Slavko (2010): *Prezimena u čabarskom kraju kroz stoljeća 1498–1997*. Čabar: Ogranak Matice hrvatske u Čabru.
- Malnar, Slavko (2014): *Rječnik govora čabarskog kraja*. Čabar: Ogranak Matice hrvatske u Čabru.

KULTURNA PRIREDITEV OB DNEVU DRŽAVNOSTI

CULTURAL EVENT ON STATEHOOD DAY

✉ **Petra Havaj Kuharič** (petra.havaj@gmail.com), mag. spec. pedagogike, je učiteljica za dodatno strokovno pomoč na OŠ Frana Lešnika – Vuka v Slivnici pri Mariboru.

Slovenija

Povzetek

25. junija praznujemo dan državnosti. Na ta dan se spomnimo, da je Slovenija leta 1991 postala samostojna država. Lahko bi rekli, da je najpomembnejši slovenski državni praznik, saj osamosvojitve Slovenije pomeni uresničitev večletnih prizadevanj Slovencev po državni suverenosti in je prelomni dogodek v slovenski zgodovini. Prav je, da se ga tudi danes z vsem spoštovanjem spominjamo in da se mu poklonimo s kulturnim programom v šoli. Trenutne razmere, v katerih smo se znašli zaradi epidemije, ponavljajočih se zaustavitev javnega življenja in nenadne spremembe načina poučevanja, v ospredje postavljajo tudi vprašanje izvedbe kulturnih prireditev, kamor spada kulturni program ob dnevu državnosti na šoli. Kako pripraviti prireditev, ki bo skladna s priporočili medicinske stroke in hkrati pritegniti oz. ohraniti pozornost učencev? V prispevku bom predstavila pripravo in izvedbo proslave ob dnevu državnosti na šoli, kjer sem zaposlena. Izstopajoča so predvsem razmišljanja učencev o tem, da živijo v samostojni Republiki Sloveniji in kaj jim pomeni svoboda.

Abstract

The 25th of June is Statehood Day in Slovenia. On that day, we commemorate the country's declaration of independence in 1991. One could say that this is the most important Slovenian national holiday because it signifies the realization of the historical efforts of the Slovenian nation to achieve sovereignty, and it represents the turning point in Slovenian history. The day is still remembered with due respect, and therefore, we commemorate it with a cultural program at the school. The current situation in which we found ourselves due to the epidemic, repeated interruptions of public life and sudden changes in teaching ways, raise the issue of cultural events performance, including the cultural program on Statehood Day at the school. The question is how to prepare the cultural event, which would be in line with the recommendations of the medical profession and attract or preserve the students' attention. The present article presents the preparation and the realization of the celebration of Statehood Day at the school where I work as a special education teacher. The students' thoughts on what it means to live in the independent Republic of Slovenia and what freedom means to them is conspicuous.

234

Ključne besede: dan državnosti, kulturna prireditev, razmišljanje učencev.

Keywords: Statehood Day, cultural event, students' thoughts.

1 Uvod

»Hodil po zemlji sem naši in pil nje prelesti / ... / Hodil po zemlji sem naši in pil nje bolesti.« (O. Župančič)

Vsako leto v šoli organiziramo vsaj tri šolske prireditve, ki so opredeljene z letnim delovnim načrtom. Poseben pomen imajo proslave ob treh državnih praznikih – ob dnevu samostojnosti in enotnosti, slovenskem kulturnem prazniku in dnevu državnosti. Vse tri zaznamujejo pomembne dogodke iz naše narodne zgodovine in poudarjajo našo kulturno samobitnost. Ob tovrstnih slovesnostih imajo vsi učenci, tako tisti, ki aktivno sodelujejo pri izvedbi kulturnega programa, kot tisti, ki so na prireditvi v vlogi gledalca, priložnost, da razmišljajo o svoji državi, slovenski zgodovini in kulturi pravi Veber (2017). Učitelji si prizadevamo, da z vsebinsko bogatim kulturnim programom 'pripovedujemo zgodbo' o naši domovini in iz prisotnih izzbavimo čustva kot sta domoljubje in nacionalni ponos, hkrati pa vzgajamo nacionalno strpnost državljanov, ki v čedalje bolj globalnem svetu zmorejo sobivati s pripadniki različnih narodov oz. etničnih skupin.

2 Vloga in pomen praznovanja

Nacionalna identiteta ni prirojena, temveč se oblikuje z vzgojo in raste s samozavedanjem okolja, v katerem narod živi (Seton-Watson v Šenica Pavletič, 2014). Šola izjemno pomembno vpliva na oblikovanje in rast mladega človeka, zato jo

lahko dojemamo kot enega izmed temeljnih ideoloških aparatov države, ki nosi velik del odgovornosti pri razvijanju nacionalne identitete.

V večini držav z osrednjim državnim praznikom slavijo vstajo, revolucijo, vojno zmago ipd., torej dogodek, ki je pomembno oblikoval narodno zavest in pripadnost ter pomembno prispeval k oblikovanju narodne identitete. Pomembnejši državni prazniki pripovedujejo zgodbo. Zgodbo o upor, vstaji, zatiranju in odrešitvi. Pripovedujejo zgodbo, ki temelji na čustvih in ustvarja občutek pripadnosti neki državi. Prazniki so rituali, ki se ponavljajo iz leta v leto in pomenijo simbolno komunikacijo med državljani in državo (Simonič v Šenica Pavletič, 2014). To ritualno zaznamovanje takšnih praznikov ima vlogo obujanja spomina in čustev ter reprodukcije pripadnosti. Kertzer (prav tam) meni, da praznovanje ne učvrsti le medsebojne povezanosti, ampak tudi povezanost ljudi s sistemom/državo ne glede na njihovo osebno prepričanje.

Pregled praznikov na slovenskem ozemlju kaže, da so v večini obdobj častili vojaške zmage in z njimi povezane narodne heroje (npr. generala Maistra), kulturne (npr. Prešerna), verske in politične dogodke. V samostojni Sloveniji sta osrednja državna praznika dan samostojnosti in enotnosti ter dan državnosti. Glede na podatke je dan samostojnosti in enotnosti (dan plebiscita) bolj usidran v zavest ljudi, vendar meritve med slovensko mladino ne kažejo značilnih razlik v poznavanju obeh temeljnih državnih praznikov (Prebilič v Šenica Pavletič, 2014).

3 Vloga učitelja pri praznovanju državnih praznikov

V osnovni in srednji šoli je domovinska in državljanska vzgoja del ciljev učnega načrta. Naloga vsakega učitelja, ne glede na predmet, ki ga uči, je, da poleg izobraževalnih vsebin učenca vzgaja v smislu ozaveščanja in ponotrjanja različnih vrednot. Med njimi je tudi pozitiven in spoštljiv odnos do domovine in države, kar je naloga celotne šole (Čekada Zorn v Šenica Pavletič 2014).

Šolske prireditve so ena izmed oblik izkazovanja domoljubja in spoštovanja slovenske države. Ta naloga je največkrat dodeljena učiteljem slovenščine, domovinske in državljanske kulture ter etike oz. zgodovine. Pri organizaciji tovrstne prireditve je ključnega pomena poznavanje lastne domovine, njene zgodovine in posebnosti, ki oblikujejo narodno edinstvenost, poznavanje dosežkov njenih prebivalcev na različnih področjih ter poznavanje kulturne in naravne dediščine in pomen ohranjanja narodne tradicije.

Šolske prireditve so vsekakor priložnost, ko učenci lahko razmišljajo o svoji domovini oz. državi, v kateri živijo, ji izrazijo spoštovanje, hkrati pa se o njej in o slovenski zgodovini ter kulturi tudi nekaj novega naučijo ter se kot aktivni državljani vključijo v širše družbeno okolje.

235

4 Dan državnosti, 25. junij

To je dan, ko se spomnimo, da je Slovenija leta 1991 postala samostojna država. Je eden najpomembnejših slovenskih državnih praznikov, morda celo najpomembnejši. Osamosvojitve Slovenije pomeni uresničitev stoletnih teženj Slovencev po državni suverenosti in je prelomni dogodek v slovenski zgodovini. Pomembni mejniki v naši zgodovini so dela naših književnikov v obdobju reformacije (16. stol.), času razsvetljenstva (18. stol.), delovanje Prešernovega kroga (19. stol.), ideje Zedinjene Slovenije v času pomladi narodov (1848) ter skrb za naš jezik in kulturo. V 20. stoletju se je zgodil prelomni dogodek, ko se je slovenski narod uveljavil in utrdil kot nacija. Pot v našo samostojnost je odprla jugoslovanska ustava iz leta 1974, ki je omogočala izstop iz federacije tako, da so politični predstavniki uveljavili ustavno pravico narodov do samoodločbe, vključno s pravico do odcepitve (Šenica Pavletič 2014).

S plebiscitom, ki je bil izveden 23. 12. 1990, smo Slovenci pokazali enotnost in strinjanje glede ideje o samostojni državi. Kar 88 % vseh volilnih upravičencev se je izreklo za samostojno Slovenijo. Na podlagi plebiscitne odločitve je slovenska skupščina 25. junija 1991 uzakonila Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter Deklaracijo o neodvisnosti in tako postavila formalnopravni temelj slovenski samostojnosti. Slovenija je prevzela nadzor nad carinarnicami in mejnimi prehodi ter vzpostavila kontrolo letenja nad svojim zračnim ozemljem. Slovesnost ob razglasitvi samostojne Slovenije je bila 26. junija 1991 na Trgu republike v Ljubljani. Jugoslovanska zvezna oblast je poskušala na vse načine preprečiti nastanek slovenske države. Jugoslovanski organi prisile, kot so zvezna milica in JLA, so poskušali ustaviti nadaljevanje poti Slovenije k neodvisnosti. To se ni zgodilo, zato se je JLA odločila za začetek vojne proti Sloveniji pod pretvezo zaščite SFR Jugoslavije pred zunanjimi napadalci. V spopadih, ki so trajali deset dni, je bil cilj slovenskega političnega vodstva in obrambnih sil ubraniti samostojnost in neodvisnost. Slovenci so bili pripravljeni dati svoja življenja, da bi zaščitili svojo državo. Jugoslovanska vojska je morala priznati poraz, zato se je vdala. Julija 1991 so se na Brionih pod okriljem Evropske skupnosti začela dolgotrajna pogajanja med predstavniki federacije, Hrvaške, Slovenije in Srbije. Končala so se s podpisom Brionske deklaracije (prav tam). Štih, Simonič, Vodopivec (2016) in Guštin, Prebilič (2008) pojasnjujejo, da naj bi v tem času potekali podrobnejši pogovori o prihodnosti Jugoslavije. Vodja evropskih

odposlancev je slovensko in hrvaško osamosvojitve označil za enostransko in se odločno zavzel za ohranitev Jugoslavije. Od jugoslovanskega vrha je zahteval, naj zagotovi vrnitev vojske v vojašnice in spoštovanje »ustavne ureditve«, kar naj bi pomenilo predvsem obnovitev dela državnega predsedstva in priznanje Mesića za njegovega predsednika. Prav tako je pozval slovenske in hrvaške politike, da za tri mesece, ko naj bi potekali podrobnejši pogovori o prihodnosti Jugoslavije, odložijo uresničevanje osamosvojitvenih sklepov ter na mejah vzpostavijo red, ki je veljal pred 25. junijem. To so bile tudi glavne točke izjave, ki so jo udeleženci brionske konference – pod pritiskom evropske trojice – sprejeli 8. julija. Izjava je omenjala pravico narodov do samoodločbe, vendar je jugoslovanski vrh in ostanek nekdanje federacije obvezovala, da sedejo za pogajalsko mizo in rešijo sporna vprašanja na miren način.

25. oktobra 1991 je Slovenijo zapustil še zadnji vojak JLA. S tem dejanjem je Republika Slovenija popolnoma prevzela izvajanje oblasti na svojem ozemlju in zadostila mednarodnim merilom za vzpostavitev samostojne in neodvisne države. Uvedla je lastno valuto in decembra 1991 sprejela novo ustavo. Druge države so na slovensko osamosvajanje gledale z nenaklonjenostjo, saj so se bale prevelikih pretresov in političnih sprememb v tem delu Evrope. Vatikan je med prvimi priznal Slovenijo, in sicer 13. januarja 1992, Evropska skupnost dva dni pozneje. 22. maja 1992 je bila Slovenija skupaj s Hrvaško in BiH sprejeta v OZN, s tem dejanjem pa je dosegla polno mednarodno priznanje. To je Sloveniji leta 2004 omogočilo še nadaljnje korake in polnopravno vključitev v Evropsko unijo in Severnoatlantsko zaveznitvo (NATO). Nastali so trije temeljni državni simboli: himna, zastava in grb. Sedma kitica Prešernove Zdravljice je bila kot slovenska himna sprejeta že pred osamosvojitvijo. Grb Slovenije ima obliko ščita. V sredini ščita je na modri podlagi lik Triglava v beli barvi, pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke, nad njim pa so v obliki navzdol obrnjenega trikotnika razporejene tri zlate šesterokrake zvezde. Ščit je ob straneh rdeče obrobljen. Slovenija ima belo-modro-rdečo slovensko narodno zastavo z grbom Slovenije. Razmerje med širino in dolžino zastave je ena proti dve. Vsaka barva zavzema po širini tretjino zastave. Grb je v levem gornjem delu zastave, tako da sega z eno polovico v belo polje, z drugo pa v modro (Vlada Republike Slovenije, 2021).

S tem se je uspešno končala pot osamosvajanja s številnimi vzponi in padci. Nanjo bi moral biti ponosen vsak prebivalec Slovenije. To pot bi morali poznati vsi učenci že v osnovni šoli, saj predstavlja temeljno znanje o nastanku slovenske države in je eden poglobitvenih pogojev za pokončno držo vsakega slovenskega državljana. Prireditve ob tem prazniku je odlična priložnost za spoznavanje oziroma utrjevanje znanja o slovenskem osamosvajanju.

Predlogi vsebin, s katerimi lahko popestrimo prireditve za dan državnosti:

- pogovor z veteranom vojne za Slovenijo;
- pogovor s starši učencev, kako so oni doživljali zadnje junijske dni leta 1991;
- predstavitev dela slovenske kulturne dediščine (npr. ljudskih običajev);
- predstavitev bogastva slovenskega jezika (npr. raznolikost slovenskih narečij);
- dramski prizori, ki prikazujejo osamosvajanje Slovenije;
- recitiranje in deklamiranje avtorskih del učencev na temo domoljubja;
- branje izbranih odlomkov iz časopisnih prispevkov junija 1991 ipd. (Šenica Pavletič, 2014)

5 Priprava kulturne prireditve

Dodeljena mi je bila priprava prireditve. Predstavljala mi je nov izziv, saj sem čutila veliko odgovornost, hkrati pa podvomila vase in razmišljala, ali imam dovolj znanja. Razmere, v katerih smo se znašli zaradi epidemije, so v ospredje postavile tudi vprašanje izvedbe kulturnih prireditev, kamor spada tudi kulturni program ob dnevu državnosti na šoli. Iz preventivnih razlogov smo se na šoli odločili za virtualno kulturno prireditve, ki je bila javno objavljena na spletni strani šole (Osnovna šola Franca Lešnika-Vuka Slivnica pri Mariboru, 2021). Pri zbiranju idej, organizaciji in komunikaciji z učenci mi je pomagala sodelavka, za pomoč pri iskanju idej s področja literature sva se za pomoč obrnili tudi na učiteljico slovenščine. Prireditve je bila pripravljena s pomočjo spletnega programa Canva, ki je omogočil dinamično in razgibano kulturno prireditve.

Program prireditve po točkah:

- Himna (posnetek)
- Uvodni nagovor povezovalca
- Odigran dialog
- Otroški pevski zbor
- Razmišljanja učencev o svobodi in življenju v Republiki Sloveniji
- Plesna točka
- Spomini učiteljev, kako so oni doživljali zadnje junijske dni 1991
- Glasbena točka

- Izbrani verzi slovenskih pesmi
- Video posnetek s fotografijami učencev in učiteljev
- Pesmica Poletje ve
- Plesna točka: Jerusalema
- Pesem Kaj moraš med počitnicami storiti? (F. Lainšček)
- Govor ravnatelja

Slika 1: Uvodna stran proslave (gif). Oblikovano s pomočjo spletnega orodja Canva (20. 6. 2021).

Za uvod v proslavo je otroški pevski zbor zapel slovensko himno.

Sledila je igra vlog oz. uvodni dialog, ki sta ga, ob pomoči in usmeritvah učitelja, pripravila učenca 7. razreda. Začela sta tako, da sta s pomočjo namiznega koledarja preštevala dneve do začetka počitnic. Razmišljala sta, zakaj je 25. junij označen z rdečo barvo. Eden od njiju je bil prepričan, da je začetek poletnih počitnic najpomembnejši dan in nič drugega ne more biti tako pomembno kot to. Drugi je pojasnil, zakaj je ta dan v resnici obarvan z rdečo barvo. Sledila je razlaga, kaj pomeni dan državnosti. Nato je eden od njiju izrazil dvom o tem, kdaj praznujemo dan samostojnosti in enotnosti in kdaj dan državnosti, zato je pojasnjena tudi razlaga med obema praznikoma. S to razlago sta učenca zaključila pogovor.

Otroški pevski zbor je odpel avtorsko pesem učiteljice razrednega pouka.

V preteklem šolskem letu je bila naša svoboda precej okrnjena, zato smo učencem 7. razreda zastavili spodnji dve vprašanji:

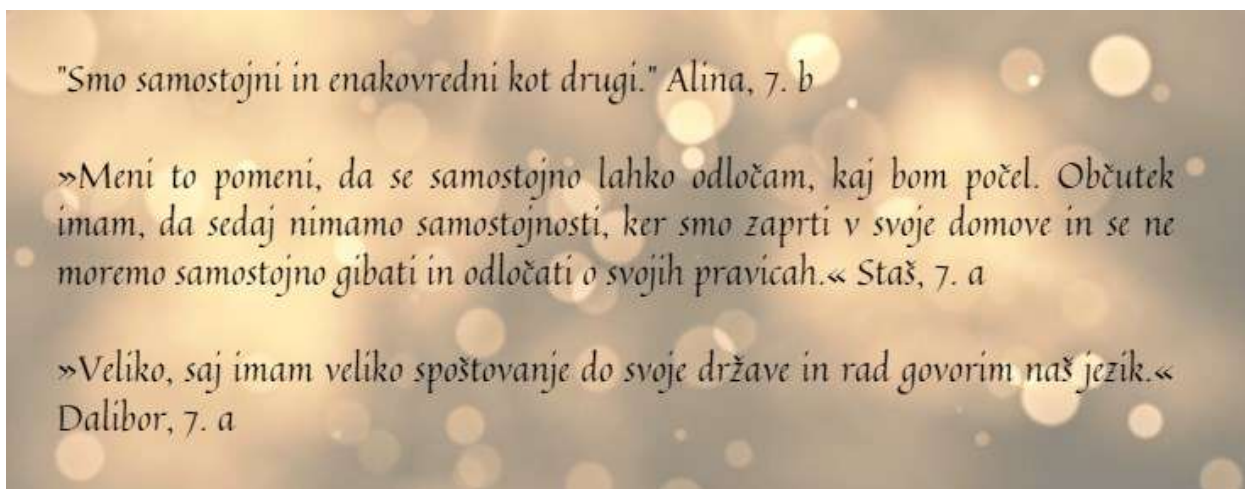
Kaj tebi pomeni svoboda?

- Učenka L: »Svoboda pomeni, da ne rabim izvajati nekaj po pravilih ali ko so počitnice, ker takrat ne rabim nekaj delati. Svoboda mi je všeč, ker mi takrat nihče ne ukazuje.«
- Učenka P: »Za mene je svoboda, da lahko delaš, kar želiš, da si neodvisen. Nikogar ne rabiš vprašati za dovoljenje. Delaš, kar želiš.«
- Učenec D: »Svoboda je zame, če imaš pravico, ker imaš pravico, do svobodnega razmišljanja in do svobodnega odločanja.«

Kaj tebi pomeni, da živiš v samostojni Republiki Sloveniji?

- Učenec D: »To mi daje občutek varnosti.«
- Učenka T: »Meni to pomeni, da smo zavarovani, imamo svoje ozemlje in tudi svoj jezik.«
- Učenka A: »Smo samostojni in enakovredni kot drugi.«
- Učenec S: »Meni to pomeni, da se samostojno lahko odločam, kaj bom počel. Občutek imam, da sedaj nimamo samostojnosti, ker smo zaprti v svoje domove in se ne moremo samostojno gibati in odločati o svojih pravicah.«

- Učenec D: »Veliko, saj imam veliko spoštovanje do svoje države in rad govorim naš jezik.«

Slika 2: Izjave učencev (foto: arhiv avtorice).

Sledila je plesna točka na pesem *Popoln lajf* (izvajalec Nipke).

Učitelji različnih starosti so delili svoje spomine na junijske dni leta 1991. Prisluhnili smo izkušnji takrat mlade mamice, ki je nekaj dni preživela v zaklonišču, priča je bila tudi tankom na naših cestah in obstreljevanju oddajnika na Pohorju. Sledila je izpoved učiteljice, ki nas je s svojo pripovedjo vrnila v študentska leta v Ljubljani. Pripovedovala je o tem, kako so njihov študentski dom obkolili pripadniki teritorialne obrambe. Prisluhnili smo tudi učiteljici, ki je kot otrok takratno dogajanje dojemala kot igro. V zaklonišču se je družila z drugimi otroki, kjer so se igrali skrivalnice in si tako krajšali čas.

Prireditev je popestril učenec, ki je na bobne odigral pesem *Save your tears* izvajalca The Weeknd.

Spletna prireditev se je nadaljevala z izbranimi verzi naslednjih pesmi: *Duma* (O. Župančič); *Soči* (S. Gregorčič); *Namesto koga roža cveti* (V. Kreslin); *Pesem s Krasa* (S. Kosovel); *Poljane, dom prelepih dni* (A. Nipič).

Z željo, da bi bila prireditev čim bolj dinamična in zanimiva, sem zbrala fotografije učencev in učiteljev ter jih združila v kolaž posnetkov na glasbeno podlago Zelena dežela skupine Victory.

Prireditev je popestrila počitniško obarvana tematika v drugem delu proslave z recitacijo pesmi *Poletje ve*, plesno točko na pesem *Jerusalema* izvajalca Master KG feat. Nomcebo in Lainščkova pesem o počitnicah (*Kaj moraš med počitnicami početi?*).

Slika 3: Lainščkova pesem Kaj moraš med počitnicami početi? v slikah. Oblikovano s pomočjo spletnega orodja Canva (20. 6. 2021).

Z govorom ravnatelja smo sklenili prireditev.

Prireditev je bila pripravljena s pomočjo spletnega programa Canva, ki je omogočil dinamično in razgibano dogajanje. Za prehode med posameznimi točkami smo uporabili likovne izdelke učencev, ki imajo sporočilno vrednost (npr. znamenite stavbe v Sloveniji).

Prireditev je bila objavljena na spletni strani šole. V izogib morebitnim težavam z internetom sem poskrbela, da je bila prireditev pravočasno shranjena tudi na namizju računalnika v zbornici, tako so si jo lahko učitelji prenesli na svoj USB ključek. Učitelje sem obvestila tudi o izobraževalnih vsebinah, ki so jih za otroke pripravili na RTV Slovenija in lahko služijo kot iztočnica za pogovor z učenci.

Povezave do uporabnih vsebin:

- 30 samostojnih: Zakaj samostojna država? (2021),
- 30 samostojnih: Nipke (2021),
- Razmišljanja otrok o samostojnosti (2021),
- V Muzeju novejšje zgodovine (2021),
- V Parku vojaške zgodovine (2021),
- Ajda Smrekar (2021),
- Mario Galunič (2021),
- Anja Rupel (2021),
- Vlado Kreslin (2021),
- Franci Petek (2021),
- Infodrom: 30 samostojnih celotna oddaja (2021).

6 Zaključek

Nastopajoči učenci so pokazali veliko mero zainteresiranosti in pripravljenosti za sodelovanje v virtualni kulturni prireditvi. Povratne informacije učiteljev, ki so prireditve spremljali z učenci v razredu, so bile prav tako zelo spodbudne in pozitivne. Izpostavili so spoštljiv odnos učencev ob spremljanju prireditve in pripravljenost na pogovor po ogledu prireditve. Na osnovi zapsanega lahko z gotovostjo trdim, da so šolske prireditve priložnost, ko učenci razmišljajo o svoji domovini, ji izrazijo spoštovanje, se o njej in o slovenski zgodovini ter kulturi tudi nekaj novega naučijo in se kot aktivni državljani vključijo v širše družbeno okolje. Menim, da mi je s to prireditvijo uspelo dvoje: med učenci vzbuditi nacionalni ponos in stopiti v korak s časom. Če mi bo to dvoje uspevalo tudi v prihodnje, bom na dobri poti.

7 Literatura in viri

- 30 samostojnih: Nipke. Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: <http://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784548?s=tv>.
- 30 samostojnih: Zakaj samostojna država? Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784552?s=tv>.
- Ajda Smrekar. Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784549?s=tv>.
- Anja Rupel. Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784555?s=tv>.
- Franci Petek. Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784557?s=tv>.
- Guštin, Damijan; Prebilih, Vladimir (ur.). (2008): *Osamosvojitve Slovenije. Priročnik za učitelje osnovnih in srednjih šol*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Infodrom: 30 samostojnih celotna oddaja. Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784719?s=tv>.
- Mario Galunič. Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784550?s=tv>.
- Osnovna šola Franca Lešnika-Vuka Slivnica pri Mariboru. *Prireditve ob dnevu državnosti*. Pridobljeno 7. 11. 2021 s spletne strani: <https://www.osflv.si/prireditve-ob-dnevu-drzavnosti/>.
- Razmišljanja otrok o samostojnosti. Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784598?s=tv>.
- Šenica Pavletič, Verica (2014): *Aktivno državljanstvo in domovina. Zakaj in kako praznovati v šoli?: priročnik za učitelje osnovnih šol*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Štih, Peter; Simoniti, Vasko; Vodopivec, Peter (2016): *Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja*. Ljubljana: Modrijan.

V *Muzeju novejšje zgodovine*. Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani:
<https://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784551?s=tv>.

V *Parku vojaške zgodovine*. Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani:
<https://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784558?s=tv>.

Veber, Mojca (2017): Kulturna prireditve ob dnevu državnosti in zaključku šolskega leta. *Didakta*, 27 (195), str. 26–28.

Vlada Republike Slovenije (2021). *Državni simboli*. Pridobljeno s spletne strani:
http://www.vlada.si/o_sloveniji/politichni_sistem/drzavni_simboli/.

Vlado Kreslin. Infodrom (2021). RTV SLO, 18. 6. 2021. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani:
<https://www.rtv slo.si/4d/arhiv/174784547?s=tv>.

RAZVIJANJE DRŽAVLJANSKIH KOMPETENC S ŠOLSKO PRIREDITVIJO

DEVELOPING CIVIL COMPETENCES THROUGH A SCHOOL CELEBRATION EVENT

✉ **Petra Kavčič** (petra.kavcic@ospolje.si), mag. prof. razrednega pouka z angleščino, poučuje na Osnovni šoli Polje.

Slovenija

Povzetek

Kot razredna učiteljica, sem se skupaj z dvopredmetno učiteljico Petro Kromar znašla pred preizkušnjo ustvarjanja hibridne prireditve. Zaradi epidemioloških razmer sva morali proslavo ob zaključku šolskega leta 2020/21 in ob slovenskem prazniku, dnevu državnosti – letos toliko bolj pomembnem zaradi praznovanja 30 let – prilagoditi skladno z ukrepi za preprečevanje širjenja okužb s Covid-19. Tako sva organizirali dvodelni dogodek, v katerem so se prepletali posnetki različnih točk in kviz, ki je potekal 'v živo'. Vse skupaj sva pripravili skupaj z učenci vseh triad. S prispevkom želim prikazati primer dobre prakse izvedbe zaključne prireditve, s katerim sva organizatorki in ostali mentorji razvijali državljanske kompetence otrok (politično pismenost, razvoj kritičnega mišljenja ter vrednot narodne identitete, domoljubja in ljubezni do države, ki ni kraj porekla mnogim učencem na naši šoli) – vse to skladno z načeli *Bele knjige o vzgoji in izobraževanju* in cilji učnih načrtov različnih predmetov v osnovni šoli.

Abstract

As a classroom teacher collaborating with a colleague, a subject teacher by the name of Petra Kromar, we found ourselves in the challenging situation of creating a hybrid event for our primary school. Due to the epidemiological conditions, we had to adjust the ceremony marking both the end of the 2020–21 school year and Slovenian Statehood Day – this year all the more important because of the 30th anniversary of independence – in accordance with measures to prevent the spread of infection of COVID-19. Thus, we organised a two-part event in which recordings of various points and a quiz, which took place "live", were intertwined. We prepared everything together with the students of all triads. With this article we want to show an example of good practice of the closing event, with which the organisers and other mentors developed civic competence (political literacy, development of critical thinking and values of national identity, patriotism and love for our country which is not a homeland to all of our students) – all in accordance with the principles of the White Paper on Education and with the objectives of the curricula of various subjects in primary schools.

241

Gljučne besede: dan državnosti, državljanske kompetence, kulturna zavest, šolska prireditve, učni cilji.

Keywords: Statehood Day, civil competence, cultural consciousness, cultural school event, educational goals.

1 Uvod

Ob zaključku šolskega leta 2020/21 smo na dan pred slovenskim praznikom, dnevom državnosti, praznovali tudi na Osnovni šoli Polje. Razredna učiteljica z modulom angleščine, Petra Kavčič, in dvopredmetna učiteljica slovenščine in angleščine Petra Kromar, sva skupaj z učenci in učitelji, ki jih bomo zaradi njihove vloge pri pripravi različnih nastopov naprej poimenovali kar mentorji, saj je v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* mentor opredeljen kot nekdo, ki »z nasveti, pojasnili usmerja, vodi mladega, neizkušenega človeka; vodja, svetovalec« (2014), pripravili zaključno prireditve. Najina osrednja nit pri snovanju prireditve je bila obeležitev 30. obletnice samostojnosti Slovenije in na ta način pri učencih razvijati državljanske kompetence.

Prireditve je potekala v dveh delih, ki sta se medsebojno prepletala: 1. del je bil posvečen kulturni in spoznavno-zgodovinski obeležitvi praznika, 2. del pa je bil posvečen kvizu Moja Slovenija. Učenci so aktivno sodelovali pri soustvarjanju različnih točk, posvečenim Sloveniji, in interaktivnem delu prireditve, kjer so se preizkusili v znanju o naši državi.

Sodelujoči pri pripravi so tako pripovedovali in prikazovali gledalcem, torej preostalim učencem, slovensko zgodovino, kulturo, sodobno umetnost in aktualno dogajanje v državi (delovanje državnega zbora, prevzemanje vodenja Sveta Evropske unije).

Slovenijo pa smo nato na prireditvi spoznavali tudi preko kviza Moja Slovenija. Predstavniki razredov so tekmovali v odgovarjanju na vprašanja (o zgodovini, njenih geografskih značilnostih, slovenskih avtorjih, predsednikih ipd.) in na koncu, ko je bil rezultat neodločen, so se preizkusili tudi v petju slovenskih pesmi.

Na osnovni šoli je velik delež učencev priseljencev, zato je bila to tudi priložnost, da tem učencem približamo tematiko narodne identitete in državljanske zavesti na drugačen, morda celo privlačnejši način.

S prispevkom želim prikazati primer dobre prakse soustvarjanja prireditve (s kvizom) ob dnevu državnosti, ki so jo pripravili učenci pod mentorstvom učiteljev. Podala bom dragocene izkušnje, ki smo jih pri tem pridobili kot učitelji, praktične primere, ki smo jih izvedli, pa bom povezala s teorijo ter spoznanji različnih avtorjev, načel *Bele knjige vzgoje in izobraževanja* ter učnih ciljev osnovnošolskih učnih načrtov in jih tako osmislila tudi na teoretični ravni.

2 Načela in cilji v vzgoji in izobraževanju v povezavi z razvijanjem državljskih kompetenc

V *Beli knjigi* (Krek in Metljak, 2011: 117) je med Načeli in cilji razvoja osnovne šole zapisano, da »morajo učenci razviti zavedanje identitete v osebnostnih, nacionalnih, kulturnih razsežnostih ter tudi položaja v lastnem lokalnem okolju. Principi, ki vodijo k oblikovanju zavedanja, so tudi principi za razvijanje kreativnosti in inovativnosti. Skladno z zavedanjem identitete morajo učenci razviti sposobnost aktivne participacije v svojem lokalnem okolju, prevzemanja odgovornosti, medgeneracijskega učenja in sodelovanja. Povezovanje vrednot lokalnega in učnih ciljev šol mora postati del procesa oblikovanja in delovanja dediščinskih skupnosti.«

Kulturna dediščina namreč zajema vsa področja človekovega delovanja in se prepleta z vsemi segmenti različnih učnih načrtov. Prisotna je pri predmetih, kot so slovenščina, zgodovina, geografija, glasbena in likovna umetnost, domovinska vzgoja in etika ter drugi. Zato lahko postane »vezni člen oz. stičišče, na katerem se srečajo vsebine vseh šolskih predmetov in dejavnosti vrtcev in šol. V praksi je njene cilje mogoče uresničevati v obliki kulturnih dni, projektnih tednov, šolskih razstav ... « (Sušec Lušnic, 2020: 23)

V učnih načrtih (v njih tudi med splošnimi opredelitvami predmetov) na to temo najdemo naslednje splošne in operativne cilje različnih predmetov v osnovni šoli:

- pri slovenščini: z zaznavanjem kulturnih, etičnih, duhovnih in drugih razsežnosti, ki jih premore besedna umetnost kot eden od univerzalnih civilizacijskih dosežkov, ki je za obstoj slovenstva še posebej pomemben, utrjevati kulturno, domovinsko in državljansko vzgojo ter medkulturno in širšo socialno zmožnost, oblikovati osebno, narodno in državljansko identiteto, razvijati pri učencih svojo jezikovno, narodno in državljansko zavest (da razmišljajo o sebi, o svojem in širšem jezikovnem okolju), spoštovanje in naklonjenost do drugih jezikov in narodov ter medkulturno in socialno zmožnost. (Poznanovič Jezeršek idr., 2018)
- pri glasbeni umetnosti: oblikovanje pozitivnega odnosa do nacionalne glasbene dediščine. (Holcar idr., 2011)
- pri angleščini: razvijati zmožnosti tvornega sodelovanja v skupini/družbi tako, da učenci: upoštevajo dogovore, povezane z osebnim življenjem in življenjem v skupnosti (odnos do učitelja, sošolca, skupine; prevzemanje odgovornosti pri skupinskem delu), sprejemajo druge, drugačne in so strpni do drugače mislečih (zmožnost empatije). Pri učencih razvijati tudi zavest o lastni kulturi, narodni identiteti in državi, se zavedajo vloge posameznika v mednarodni skupnosti. (Andrin idr., 2016)
- pri spoznavanju okolja: s predmetom pri učencih doseči, da upoštevajo načela enakosti med spoloma (socialne in državljanske kompetence), pri njegovem izvajanju postaviti temelje za konstruktivno razmišljanje o vsebinah državljanstva, etike, odgovornosti ter razvijati kompetence za vseživljenjsko učenje (sporazumevanje v maternem in tujih jezikih, državljanske kompetence, samoiniciativnost, kulturna zavest in izražanje), v okviru medpredmetnih povezav razvijati kulturno vzgojo, ki je sestavni del vseh predmetov in temelj za posameznikov ustvarjalni pristop do kulturnega, estetskega, etičnega z namenom bogatenja kulturne zavesti in izražanja. Prispeva k celovitemu razvoju osebnosti vsakega posameznika ter sooblikuje človekovo kulturno zavest in izražanje. Posamezniku omogoča spoznavanje kulture lastnega naroda, njeno razumevanje ter zavedanje o pripadnosti tej kulturi. Spodbuja tudi spoštljiv odnos do drugih kultur in medkulturni dialog. (Kolar idr., 2011)
- pri družbi: razvijati stališča in vrednote, vzgajati za demokracijo in človekove pravice, razvijati pozitiven odnos do države Slovenije, domovine in Evropske unije (EU), razvijati strategije vseživljenjskega učenja (socialne in državljanske kompetence, sporazumevanje v maternem jeziku, samoiniciativnost in podjetnost, kulturna zavest in izražanje ...). (Budnar idr., 2011)
- pri državljanski in domovinski vzgoji ter etiki: razvijati temeljna znanja o politični, domovinski in državljanski kulturi in etiki, razvijati politično pismenost, razvijati razumevanje razmerij med pojmi domovine, države, državljanstva in narodne pripadnosti, razvijati socialne in državljanske kompetence, dejavno vključevati učence v družbeno življenje (uveljavljanje demokratičnih postopkov v okviru šole in kjer koli je to mogoče, priprava na sodelovanje v volitvah in na odgovorno ter kritično državljanstvo ipd.). (Karba idr., 2011)

- pri zgodovini: razvijati dojemljivost za vrednote, pomembne za življenje v sodobni demokratični družbi: strpnost v medsebojnih stikih in odnosih, spoštovanje drugačnosti in različnosti, medsebojno sodelovanje, spoštovanje človekovih pravic in demokratičnega državljanstva. (Kunaver idr., 2011)
- pri geografiji: razvijati pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezen do naravne in kulturne dediščine, razvijati zavedanje smisla pripadnosti lokalni skupnosti, državi, EU, Evropi in svetu, (Kolnik idr., 2011)

»Državljska kompetenca zaobjema tako znanje, spretnosti in naravnost posameznika, da ravna kot odgovoren državljan, ki je dejaven v državljskem in družbenem življenju. Njegovo ravnanje odseva razumevanje družbenih, kulturnih, gospodarskih, pravnih ter političnih razmer in struktur, razvoj dogodkov v svetu ter trajnostni razvoj. Pripravljen je na premagovanje predsodkov in sklepanje kompromisov, ko je to potrebno.« (Bertoncelj, 2021: 17)

S šolsko proslavo tako lahko uresničujemo zgoraj napisana načela in cilje predmetov v celoti.

3 Snovanje šolske prireditve

3.1 Potek šolske prireditve

Kot sem že omenila, je prireditev potekala v dveh delih. Prvi del smo z učenci in mentorji posneli pred samo prireditvijo. Različni razredi so pripravili točke glede na predhodno pripravljene vsebine. Mentorji so nato skupaj z učenci izbirali med različnimi pesmimi, izvedbo, besedilom, ki so ga povedali, in oblačili, ki so dopolnjevala njihov 'nastop'. Ena izmed organizatork je točko posnela, nato pa je učenec zadnjega razreda posnetke uredil, združil in dodal zvok – odvisno od potrebe samega posnetka. Drugi del prireditve je potekal v šoli, kjer so si učenci ogledali prej omenjene posnetke in tekmovali v kvizu Moja Slovenija.

Učence smo zaradi takratnih ukrepov zmanjševanja okužb z novim virusom Covid-19 razdelili v tri časovne izmene. Prvi so si prireditev ogledali učenci prvega triletja, nato učenci drugega triletja in kot zadnji učenci 7. in 8. razredov. Voditelja in vezno besedilo so bili v vseh treh skupinah enaki, posnetke točk in vprašanja na kvizu pa smo prilagodili starosti učencev.

Učenci in njihovi učitelji so pred prireditvijo prejeli navodila, da v svojem razredu izberejo predstavnika, ki jih bo zastopal na kvizu. S tem smo razvijali tudi občutek za demokratičnost. Izvoljeni učenci so se na kviz pripravili. Tako so bili glede na črko oddelka razdeljeni po skupinah – npr. predstavniki iz 1. a, 2. a in 3. a so sodelovali skupaj in tekmovali proti drugi skupini, ki je bila sestavljena iz predstavnikov 1. b, 2. b in 3. b. Po enakem principu se je tekmovanje odvijalo tudi za ostale 'izmene' učencev (4.–6. razreda in 7. ter 8. razreda). S tem smo tudi razvijali občutek za demokratičnost in izbiro večine v mali skupnosti – razredu.

Tekom prireditve so se posnetki nastopov in vprašanja v kvizu izmenjevali. Smiselno sta vse skupaj povezovala voditelja. Ostali učenci so bili v vlogi gledalcev in navijačev. Kviz sta torej vodila voditelja. Vsak pravilni odgovor je pomenil eno točko za skupino. Ko je bil rezultat izenačen, je ravnateljica zastavila vprašanje po lastnem izboru. Če je kljub temu rezultat ostal izenačen, so morali tekmovalci zapeti slovensko pesem. Nato je publika s ploskanjem določila zmagovalce, ki so za nagrado prejeli napihljivo žogo, ki je postala last razreda, ki so ga zastopali.

Za jasnejši pregled poteka priprave in izvedbe različnih točk za šolsko proslavo ob koncu šolskega leta 2020/21 in slovenskem prazniku dnevu državnosti, smo opise teh razdelili v 3 podpoglavja. Le-ta so razdelana glede na starost učencev in mentorjev, ki jih poučujejo.

3.1.1 Sodelovanje učencev 1. triletja

Učenci 1. razreda so se pri pouku športa naučili folklornega plesa polka in ga odplesali na Avsenikovo pesem *Na Golici*. Za to točko so se oblekli v narodno nošo. Deklice so nosile naglavne rute, krila in robce, dečki pa so imeli oblečene brezrokavnike. Učenci so izkustveno doživeli pomen kulturne dediščine in razvijali pozitivni odnos do nacionalne glasbene dediščine (cilj pri glasbeni umetnosti). S tem sta njihovi učiteljici – mentorici – sledili cilju spoznavanja okolja, ki se navezuje na kulturno vzgojo: učenci so bogatili svojo kulturno zavest in izražanje (tudi v estetskosti). Učenci so namreč spoznavali kulturo slovenskega naroda, njeno razumevanje ter zavedanje o pripadnosti tej kulturi. Ker je v oddelku, ki je to točko pripravil, veliko učencev priseljencev, sta mentorici pri njih spodbujali tudi spoštljiv odnos do njim druge kulture in s tem v razredu spodbujali tudi medkulturni dialog.

Slika 1: Mlajši učenci (1. triada) so v slovenskih narodnih nošah odplesali folklorni ples (foto: arhiv avtorice).

V drugem razredu so učenci pripravili ljudsko pesem *Sijaj, sijaj sončece* in jo v zboru skupaj s solistko odpeli. S tem so prav tako razvijali pozitiven odnos do nacionalne glasbene dediščine. Mentorica dotičnega razreda je učence usmerjala tudi k razvijanju jezikovne zavesti (uporaba starejših izrazov v tej ljudski pesmi – tudi arhaizmov – npr. tarnati).

V paralelnem oddelku so pripravili recitacijo in uprizoritev pesmi Srečka Kosovela, *Burja*. Eden izmed učencev je pesem recital, druga učenka je uprizorila burjo in v obliki plesa švigala mimo hiš in dreves. Ostali učenci so stali za strehami in krošnjami in jih skladno s plesom burje gibali sem in tja. Učiteljica je nastop skupaj z njimi pripravila v okviru pouka slovenščine – pesem je namreč tudi v berilu za 2. razred. S tem je skupaj z besedno umetnostjo utrjevala kulturno, domovinsko in državljansko vzgojo ter medkulturno in širšo socialno zmožnost.

3.1.2 Sodelovanje učencev 2. triletja

Sestri iz 2. in 5. razreda sta na pesem sodobne slovenske glasbenice Alye, z naslovom *Dobro jutro, življenje*, sestavili koreografijo in jo odplesali v šolski avli. Učenki sta plesno koreografijo sestavili sami. Obe sta namreč članici plesne šole Bolero. To dokazuje, da tudi obšolske dejavnosti pripomorejo k izpolnjevanju nekaterih šolskih ciljev. Učenki sta glasbo izbrali sami. S tem sta svojo točko posvetili sodobnim slovenskim avtorjem in razvijali pozitiven odnos do nacionalne glasbene dediščine. S tem je njuna mentorica razvijala njuno kreativnost in ju posledično vodila k oblikovanju zavedanja o identiteti – v osebni, nacionalni in kulturni razsežnosti.

Slika 2: Sestri sta skupaj zaplesali na pesem sodobne glasbenice Aleye (foto: arhiv avtorice).

V 5. razredu so učenci pod mentorstvom svoje razredničarke, ki prav tako vodi šolski zbor 2. triletja, z zborovskim petjem in koreografijo počastili avtorja pesmi, ki je v 80. letih mnoge Slovence združevala v želji po samostojni Sloveniji. Pesem avtorjev Jerneja Repovža in Zdravka Duše *Moja dežela*.

Kratka obrazložitev: ta pesem je v 80. letih nastala za namene oglaševalne akcije slovenskega turizma, katere naročnik je bila *Gospodarska zbornica Slovenije*. V okviru le-te so se pojavili simbol slovenstva – lipov list – in različni slogani, ki so Slovence združili in jim dali lastno identiteto. S tem je prerasla svoj namen oglaševanja turizma in sprožila nepričakovan odziv v javnosti (Prepadnik, 2008).

Učenci so z zborovskim petjem počastili tudi avtorje slovenske popevke. Odpeli in odplesali so pesem Marjane Deržaj, *V Ljubljano* in Majde Sepe, *Šuštarški most*. Na koncu so pripravili tudi točko z ljudsko pesmijo *Bele planike tri*. Mentorica je skupaj z njimi razvijala pozitiven odnos do nacionalne glasbene dediščine.

Slika 3: Zbor 5. razreda je odpel nekaj slovenskih klasičnih popevk (na fotografiji zborovska izvedba pesmi *V Ljubljano* skupaj s koreografijo) (foto: arhiv avtorice).

3.1.3 Sodelovanje učencev 3. triletja

Učenci 7. razreda so v okviru gledališkega krožka pripravili nabor misli o Sloveniji. Razmišljali so, zakaj vse so Sloveniji hvaležni. Nekaj izmed njihovih razmišljanj se je glasilo: Rad imam Slovenijo, ker je moja domovina, ker vedno poskrbi za otroke, ker je njen jezik lep in edinstven, ker imamo Franceta Prešerna, ker imamo urejen promet, ker ima veliko travnatih površin in igral ...

Učenci so tako razvijali pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezen do naravne in kulturne dediščine. Mentorica je s tem pri njih spodbujala zavedanje smisla pripadnosti lokalni skupnosti in državi.

Učenci 7. razreda so z odhodom v glavno mesto Slovenije umestili aktualno dogajanje v glavnem mestu in pred parlamentom obeležili zgodovinske dogodke in potek osamosvojitve Slovenije, praznovanje njene 30-letnice in začetek predsedovanja Svetu Evropske unije. Prav tako so tudi opisali vlogo predsednika, državnega zbora in sveta Slovenije. Mentorica je sledila učnim ciljem državljanske in domovinske vzgoje ter etike in razvijala temeljna znanja o politični, domovinski in državljanski kulturi in etiki, politično pismenost, razumevanje razmerij med pojmi domovine, države, državljanstva in narodne pripadnosti.

Slika 4: Zgodovinska obeležitev učencev pred slovenskim parlamentom in razlaga državne ureditve (foto: arhiv avtorice).

Pevci zbora tretjega triletja so se pod vodstvom zborovodkinje in mentorice prav tako odpravili v Ljubljano in posneli odhod na Ljubljanski grad, kjer so nato s solistko Kristino Sadar zapeli slovensko himno. Učenci so razvijali pozitivna čustva do domovine ter občutek pripadnosti svojemu narodu. Z besedilom himne so prav tako razvijali jezikovno zavest in spoznavali duhovno razsežnost umetniške besede.

Slika 5: Starejši učenci (3. triletje) so skupaj s solistko Kristino Sadar odpeli slovensko himno na vrhu *Ljubljanskega gradu* (foto: arhiv avtorice).

Učenca 9. razreda, ki sta bila tudi člana gledališkega krožka, sta bila voditelja na prireditvi. Sooblikovala sta tudi vezno besedilo in vodila kviz Moja Slovenija. Skladno z zavedanjem identitete so učenci razvijali sposobnost aktivne participacije v svojem lokalnem okolju in prevzemali odgovornost (spomnimo – po *Beli knjigi*).

Učenci 9. razreda so pomagali tudi pri montaži posnetkov in kot animatorji na samem dogodku. Usmerjali so 'občinstvo' in pomagali pri zapisovanju točk na kvizu. Animirali so navijače in poskrbeli za navijaško vzdušje. Tako so osmislili svoja digitalna znanja in aktivno sodelovali pri pripravi enega izmed pomembnejših delov – posnetega dela nastopov.

3 Zaključek

Učitelj se pri svojem delu navezuje na učne cilje, zapisane v učnih načrtih. Šolska kulturna prireditev ob državnem prazniku je edinstvena priložnost, ki povezuje cilje različnih predmetov in jih udejanja. Ko učenci sooblikujejo take vrste prireditev, dejavno sodelujejo v življenju lokalne skupnosti. S tem neposredno razvijajo državljanske kompetence. Ob občutku uspeha, ki sledi po končani prireditvi, razvijajo lastno in – zaradi narave prireditve – tudi narodno identiteto. Mlad človek, ki je deležen tovrstnega projekta v šoli, se bo verjetneje tudi kasneje udeleževal v (svoji) državi. Razumevanje kulturne dediščine pa na oprijemljiv način razvijajo tudi razumevanje učencev priseljencev njim »sekundarne« kulture.

4 Viri in literatura

- Andrin, Alenka; Eržen, Vineta; Kogoj, Berta idr. (2016): *Učni načrt. Program osnovna šola. Angleščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno dne 10. 8. 2021 s spletne strani: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>.
- Bertoncelj, Katarina (2021): Socialne in državljanske kompetence. V Petra Javrh (ur.) (2021): *Socialne in državljanske kompetence*: zbornik (str. 17). Ljubljana: Andrigoški center Slovenije. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/Navodila_avtorjem_za_prispevek_na_MK_2021.pdf.
- Budnar, Meta; Kerin, Mihaela; Umek, Maja idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Družba*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>.

- Holcar, Ada; Borota, Bogdana; Breznik, Inge idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Glasbena umetnost*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>.
- Karba, Pavla; Šumi, Irena; Granda, Stane idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Državlјanska in domovinska vzgoja ter etika*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>.
- Kolar, Metoda; Krnel, Dušan; Velkavrh, Alenka (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Spoznavanje okolja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>.
- Kolnik, Karmen; Otič, Marta, Cunder, Kamren idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Geografija*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>.
- Krek, Janez; Metljak, Mira (ur.) (2011): *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Kunaver, Vojko; Brodnik, Vilma; Gaber, Bernarda (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>.
- Poznanovič Jezeršek, Mojca; Cestnik, Mojca; Čuden, Milena idr. (2018): *Učni načrt. Program osnovna šola. Slovenščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>.
- Prepadnik, Petra (2008): *Slovenija – moja dežela*. Primer velike oglaševalske ideje. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Pridobljeno 12. 8. 2021 s spletne strani: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Prepadnik-Petra.PDF>.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika* (2014). Ljubljana: ZRC SAZU. Pridobljeno 9. 8. 2021 s spletne strani: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=%2A>.
- Sušec Lušnic, Zdenka (2020): Pustovanje: Kulturna dediščina in ohranjanje le-te. *Didakta*, 207, str. 23–26. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.yumpu.com/xx/document/read/63158031/e-revija-didakta-marec-2020>.

PRILOGA 1

Scenarij šolske prireditve

Uvodna špica: Posnetek Zakaj imamo radi Slovenijo.

Voditelj: Dober dan, spoštovana ravnateljica, spoštovani učitelji ...

Voditeljica: ... drage učenke, dragi učenci in vsi ostali zbrani v avli Osnovne šole Polje.

Voditelj: Danes smo se zbrali na prireditvi v čast naši državi Sloveniji, ki letos praznuje 30 let.

Voditeljica: 25. junija je Slovenija postala samostojna država. Zato na ta dan praznujemo dan državnosti.

Voditelj: Rad imam Slovenijo, ker je moja domovina, ker vedno poskrbi za otroke, ker je njen jezik lep in edinstven, ker imamo Franceta Prešerna ... In še mnogo drugih misli so zbrali člani gledališkega kluba.

Voditeljica: Kot vsako prireditev, bomo tudi to začeli s slovensko himno. Ob njej bomo lahko izkazali hvaležnost za vse našeto in za tisto, kar smo Sloveniji hvaležni tudi sami. To bomo storili tako, da bomo ob himni vsi skupaj vstali. Po njej pa ne ploskamo!

Posnetek poti do gradu in himne.

Na odru se na mizo postavi škatla, ki spominja na tisto, kamor so ljudje na plebiscitu oddali svojo glasovnico. Voditelja ob prihodu vanjo vržeta zložen listič, ki spominja na glasovnico.

Voditelj: Tako so Slovenci leta 1990 na plebiscitu z glasovalnim lističem glasovali na vprašanje »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?« Več kot milijon dvesto tisoč volivcev je glasovalo »za«.

Voditeljica: Na jutrišnji dan pa je Skupščina Republike Slovenije sprejela temeljne osamosvojitvene zakone in razglasila državno samostojnost. Dan po tem je bila prvič javno razobešena nova slovenska zastava.

Voditelj: Že istega dne se je začela desetdnevna vojna za Slovenijo, v kateri je zmagala Slovenija. Po sprejeti ustavi je Slovenija postala demokratična republika. Leta 2004 je postala članica Evropske unije.

Posnetek zgodovinske obeležitve vseh dogodkov pred parlamentom.

Voditeljica: Danes praznujemo tudi šolarji. Zaključujemo šolsko leto 2020/21.

Nagovori publiko: Se že veselite počitnic?

Voditelj: Zato smo za vas pripravili tudi malo zabave.

Voditeljica in voditelj skupaj: KVIZ – MOJA SLOVENIJA!!!

Voditeljica: Tekmovanje bo potekalo v treh skupinah: a-jevci, b-jevci in c-jevci.

Voditelj: Najprej vabimo na oder predstavnike oddelkov prvi a, drugi a in tretji a.

Voditeljica: Sedaj naj pridejo predstavniki oddelkov prvi b, drugi b in tretji b.

Voditelj: Na oder vabimo še predstavnike prvi c, drugi c in tretji c.

Na oder prihajajo tekmovalci – predstavniki oddelkov. Voditelj: En aplavz za tekmovalce!

Voditeljica: Še nekaj pravil preden začnemo.

- Pri vsakem vprašanju boste imeli na voljo 30 sekund, da se posvetujete in zapišete črko pravilnega odgovora.
- Za vsak pravilni odgovor bo skupina prejela eno točko.
- Skupina z največ točkami na koncu dobi simbolično nagrado.

Voditelj: Prvo vprašanje.

Voditeljica: Drugo vprašanje.

Voditelj: Sloveniji in njeni pokrajini so napisali že mnogo čudovitih pesmi - tako ljudskih kot tudi avtorskih. Prisluhnimo nekaterim izmed njih.

Posnetek zbora

Voditeljica: Dragi navijači, spodbudimo naše tekmovalce. Da slišimo, kako glasni so vsi a-jevci. Pa b-jevci in še c-jevci. Vmes nekaj premora, da lahko vsi navijači odploskajo.

Voditelj: Tekmovalci, ste pripravljeni? Novo vprašanje: tretje.

Voditeljica: Četrto vprašanje.

Voditelj: Pesniki so se s svojimi pesmimi, ki so jih pisali v slovenščini, borili, da bi se naš jezik ohranil, kljub temu da nismo imeli svoje države. Prisluhnimo sodobnim slovenskim avtorjem, ki tudi sedaj širijo naš jezik med nas in v svet.

Posnetek dveh deklamacij.

Voditeljica: Peto vprašanje.

Voditelj: Šesto vprašanje.

Voditeljica: Ples je že v preteklosti združeval ljudi. Tako so nastajali folklorni, skupinski plesi, plesi v paru ... Vse do sodobnejših plesov.

Posnetek dveh plesov – folklorni, sodobni.

Štetje točk med posnetkom.

Voditeljica: Čestitke vsem skupinam in najboljšim navijačem.

Voditelj: In zmagovalci so - !

Voditeljica preda nagrado zmagovalcem.

Voditelj: Ob koncu te prireditve vabiva na oder ravnateljico OŠ Polje, gospo Barbaro Smrekar in ji predajava besedo.

Sledi nagovor gospe ravnateljice.

Voditeljica: Gospa ravnateljica, hvala Vam za te besede. Naša prireditev je tako prišla h koncu.

Voditelj: Razredniki Vas bodo sedaj odpeljali v svoje razrede. Midva pa se od vas poslavlja.

Voditeljica in voditelj skupaj: Lepo poletje vam želiva!

Konec prireditve.

PRILOGA 2

Vprašanja na kvizu

Za prvi, drugi in tretji razred

1. Katero je glavno mesto Slovenije?
2. Kako si po vrsti sledijo barve na slovenski zastavi?
3. Katera gora je v Sloveniji najvišja?
Za dodatno točko: Kako visoka je?
4. Kako se imenuje denar, ki ga uporabljamo v Sloveniji?
5. Katerega dne praznujemo slovenski kulturni praznik?
6. Katere so sosednje države Slovenije?

Za četrti, peti in šesti razred

1. Katero je največje mesto v Sloveniji?
2. Kateri so državni simboli Slovenije?
3. Katerega dne praznujemo dan samostojnosti in enotnosti?
4. Kdo je bil prvi predsednik Republike Slovenije?
5. Katera kitica Prešernove Zdravljice je postala Slovenska himna?
6. Katero drevo je simbol slovenstva?

251

Za sedmi in osmi razred

1. Katero je najstarejše mesto v Sloveniji?
2. Kolikšen delež Slovencev je glasoval pritrdilno za osamosvojitve države?
3. Kateri kraji so pravilno razvrščeni od vzhoda proti zahodu?
A: Celje, Novo mesto, Koper, Postojna.
B: Novo mesto, Ljubljana, Postojna, Koper.
C: Kamnik, Kranj, Kočevje, Novo mesto.
4. Kdaj naša domovina praznuje rojstni dan?
5. Kako se imenuje najstarejše ohranjeno besedilo v slovenščini?
6. Slovenska arhitekturna dela cenijo in poznajo povsod po Evropi. Kdo je zaslužen za načrte Ferrarijevega vrta v Štanjelu?

FOLKLORA JE V NAŠI BITI

FOLKLORE IS IN OUR ESSENCE

✉ **Nejc Kastelic** (nejc.kastelic@sggos.si), mag. prof. matematike, poučuje na Srednji gradbeni, geodetski in okoljevarstveni šoli v Ljubljani, ima izkušnje z delom v dijaškem domu.

Slovenija

Povzetek

Ljudske pesmi, plesi in drugi ljudski običaji so del slovenske identitete in ena močnejših oblik širjenja teh biserov naše narodne biti je s pomočjo folklore. V Sloveniji deluje na desetine folklornih društev, ki s svojo družabno in kulturno noto skrbijo za širjenje te veje kulture na lokalni, nacionalni in mednarodni ravni. Večina plesov in običajev, ki jih obujajo, izvira iz 18. in 19. stoletja, se pa ti razlikujejo glede na lokalne posebnosti izvornega kraja. Nastope vidno zaznamujejo narodne noše, v katere se nastopajoči oblečejo, da čim bolj podoživijo dogajanje tistega časa. Te v osnovi delimo na alpski, mediteranski in panonski tip, ti pa se nato delijo še na lokalne predele in so si med seboj zelo različni. To so obleke, ki so jih predniki nosili ob posebnih priložnostih in ne ob vsakdanjem delu, ko so bili oblečeni preprosteje. Tudi plesi in pesmi se razlikujejo glede na lokalne značilnosti, predvsem pa glede na značilnost dogodka, ki je ljudi pripeljal skupaj. Poživljanje te kulture nas vodi h koreninam in na ta način močno krepi narodno zavednost.

Abstract

Folk songs, dances and other folk customs are part of the Slovenian identity and one of the strongest forms of spreading these pearls of our national essence. There are dozens of folklore societies in Slovenia, which with their social and cultural note take care of the spread of this branch of culture at the local, national and international level. Most of the dances and customs they revive date from the 18th and 19th centuries, but these differ according to the local peculiarities of the place of origin. The performances are visibly marked by the national costumes in which the performers dress to relive the events of that time as much as possible. These are basically divided into Alpine, Mediterranean and Pannonian types, where they are then divided into local areas and are very different from each other. These are costumes that the ancestors wore on special occasions and not in their everyday lives when they were dressed more simply. Dances and songs also differ according to local characteristics and, above all, according to the characteristic of the event that brought people together. The revitalization of this culture leads us to the roots and in this way greatly strengthens national awareness.

Ključne besede: folklor, ljudski plesi, narodna zavest, narodne noše.

Keywords: folklore, folk dance, national consciousness, national costumes.

1 Uvod

Vsak človek komu pripada. V ožjem pomenu so to družine, v širšem je stvar bolj kompleksna, a se bomo ustavili pri domovini oziroma narodu. Toda narod ne nastane čez noč, koncept domovine še toliko manj. Slovenci smo to skozi stoletja dobro izkusili, saj smo bili dolga obdobja pod tujo oblastjo. Ena od močnih vezi našega naroda pa so jezik, kultura in vera. Če to združimo in jo poimenujemo ljudska duhovna kultura, pridemo do definicije besede folklor, o kateri bomo nekaj spregovorili v tem prispevku. Tematika med mladimi sicer ni tako zelo priljubljena, a folklor z brskanjem in oživljanjem običajev iz preteklosti tudi mladim mnogo pove o zgodovini narodnega izročila, duše naroda. Moj cilj je ozavestiti bogastvo in pestrost duše našega naroda, posledično pa obuditi ponos do slovenstva in pripadnost našemu narodu in obuditi pripravljenost mladih, da se bodo državotvorno odzvali na izzive današnjega časa. S prepoznavnostjo in vključevanjem v te dejavnosti se lahko mladi družijo v prijetnem zdravem okolju, kar pa je velika dragocenost, lahko rečemo, da združimo 'prijetno s koristnim'.

V Sloveniji deluje na desetine folklornih društev, ki so glavni ambasadorji tega dela slovenske biti. Oživljajo ljudske šege in običaje, ljudske plesne, ki so jih Slovenci skozi stoletja, vse tja do druge svetovne vojne, gojili predvsem na podeželju. V grobem se plesi in običaji ločijo po regijah: Prekmurje in Porabje, vzhodna Štajerska, Koroška in zahodna Štajerska, Gorenjska, Osrednje slovenska, Dolenjska, Notranjska, Bela Krajina in Kostel ter Primorska. Vzroke za to delitev gre iskati v zgodovinski razdeljenosti naše dežele na regije, kot tudi v geografski različnosti in ovirah, ki so oteževale ljudem, da bi se lahko družili. Kljub temu pa imajo plesi značilne predhodne oblike.

2 Ljudski plesi

Plesi imajo od nekdaj pri ljudeh posebno mesto. Ljudje so se ob njih družili, se zaljubljali, sprožal je tako močne emocije, da je včasih ob vaških plesih prihajalo celo do preteпов zaradi kakšne razprtije. Nekaj malega virov o plesih se v nemškem jeziku najde že v zgodnjem, srednjem kot tudi poznem srednjem veku. V rokopisu Schwabenspiegel iz 14. stoletja lahko beremo, da so pri ustoličevanju karantanskega kneza knežji kamen med slovenskim petjem trikrat obkrožili ob spremljavi zahvalne pesmi. To je eden prvih znanih plesov, ki bi mu danes rekli, da so del folklore, takrat pa je to imelo duhovno noto. (Omahen, 2014)

Eden od dokazov datira v leto 1339, ko so na sinodi v Ogleju med sklepi zapisali, da prepovedujejo mrtvaški ples za podložnike, ki so takrat živeli na našem ozemlju. (Slovenski ljudski plesi – plesno izročilo na Slovenskem, b. d.) Plesi so posredno omenjeni še večkrat tekom zgodovinskih rokopisov, natančneje pa jih skupaj z nošami, navadami in šegami opiše Valvasor v svoji 6. knjigi. Med izobraženci se je zanimanje za tako imenovano 'narodno blago' povečalo v 19. stoletju. Cenjeno je bilo predvsem pisanje o belokranjskih in ziljskih šegah in običajih, posledično pa se je izgubilo veliko iz preostalih delov narodnega ozemlja. (Slovenski ljudski plesi – plesno izročilo na Slovenskem, b. d.)

Običajno so se plesi izvajali ob glasbeni spremljavi. Najpreprostejša oblika spremljave je bila pesem. Take plese imenujemo péti plesi, ki imajo svoje pesmi, kar lahko zasledimo zlasti v Beli Krajini. Njihovi teksti prihajajo predvsem iz starega obredja, ki dopolnjujejo dodelane korake in izražajo mitološka ozadja. Novejši primeri pa običaje in navade zgolj uprizorijo.

Nekoliko bolj razširjena oblika je spremljava z osnovnimi zvočili (zvonci korantov, primitivna tolkala, meh, piščalke). Z uveljavljanjem godcev in njihove obrti pa so nastajali kompleksnejši inštrumenti (cingole, bas), ki so se nato razdelili v trobila, godala, brenkala in pihala. Večino teh pa je v 20. stoletju nadomestila harmonika, kar pa je bil tudi razlog, da se je marsikateri ples izgubil iz ljudskega spomina.

Na zahodu je ritmično prevladovala trodobna osnova z rastočim ritmom, kar je značilno za alpske pokrajine, na vzhodu pa se pogosteje pojavlja dvodobna osnova z izometrijo in padajočim ritmom, ki jo lahko zasledimo v jugozahodnem delu Panonske kotline. Veliko je tudi primerov mešanih ritmov (peterodobna osnova v visokem reju – značilna za Koroške in Beneške Slovence). (Slovenski ljudski plesi, b. d.)

Poimenovanja plesov nam izdajo gibne značilnosti (kolo, požugana), zvočne značilnosti (čindara), predmete, ki jih uporabljajo (krencples) ter izvor (vipavska polka, metliško kolo), delovno namembnost (orači). Nekateri pa se poimenujejo kar po začetnem besedilu (»Marko skače«). (Slovenski ljudski plesi, b. d.)

Starejši plesi slonijo na posamičnem (korant, ples s pogačo) ali plesu v vrsti (povorka), ki lahko oblikuje različne oblike (kolo, Abrahama gredo). Pogosta figura je bila »most«, ko sta dva plesalca sklenila roke visoko v zraku, preostali pa so pod tem obokom odplesali na drugo stran (zidan most).

Svojevrstna so kola, ki so jih s preselitvijo v 16. stoletju k nam prinesli Uskoki naseljeni v Beli Krajini. Med njimi izstopa »mutasto kolo«, ki so ga plesali celo brez pevske in instrumentalne zasedbe. Med vsemi različicami pa sta se najbolj razširila kolo Hruške, jabuke, slive in nekoliko mlajša Lepa Anka, ki izvira iz Hrvaške.

V sklopu starejših plesov moramo omeniti rezijansko posebnost rezijanski ples, ki velja za ples v paru, a se pri tem plesalca nikoli ne primeta.

Pri mlajših plesih pa je prisotnega več plesa v parih, ki dopusti več tesnega stika. Gre predvsem za različne oblike valčkov in polk. Moramo pa priznati, da mlajši plesi izvorno izhajajo predvsem iz tujih dežel, smo jim pa Slovenci s svojo živahnostjo v plesu dodali svoj pečat. (Ramovš, 2005; Dvorjak, 2014)

3 Narodne noše

Slog oblačenja, s katerim so ljudje včasih predstavljali tudi svoj družbeni položaj, imenujemo narodne noše. Po izvoru gre za kmečko slavnostno obleko. Te so se skozi čas spreminjale in se po načinu vezenja, barvi in vzorcih razlikovale ne samo med pokrajinami, ampak celo po krajih. Ljudje so jih predvsem na obrobju slovenskega narodnega prostora nosili kot znak pripadnosti narodu. Ob pomladi narodov in kasneje, ko so se Slovenci zbirali v čitalnicah in na taborih, so tja prihajali v nošah, kot dokaz pripadnosti. Narodno pripadnost so kazali z nošnjo surk, ki so k nam prišle s Hrvaške in so z njimi kazali na naše slovanske korenine, predvsem pa z belo modrimi trakovi, značilnimi za Slovence. V osrednjih pokrajinah pa potrebe po izražanju pripadnosti ni bilo v takšni meri, so pa zato (predvsem Gorenjska) nošo uporabljali kot sredstvo ponosa. (Knific, 2003)

V 18. stoletju so se pri nas izoblikovali trije tipi narodnih noš, ki so se razlikovali predvsem pri ženskih nošah: alpski, primorski in panonski. Ob tem si moramo razjasniti, da narodne noše, ki jih poznamo danes, običajno izvirajo iz 18. in 19.

stoletja in so krojene po opisu ene od noš, ki se je takrat nosila v nekem kraju. Nihče ne trdi, da so v celotni pokrajini imeli tak slog oblačenja. Tako je na primer Dolenjska narodna noša rekonstruirana po skromnem viru o materialih in kroju oblačil vaščanov Blečjega Vrha pri Trebelnem iz leta 1802. Morda je tam živela vaščanka, spretna šivilja, ki je v tistem obdobju pustila svoj pečat v tej vasi in je bila pred njo noša drugačna. Tega nikoli ne bomo zagotovo vedeli, vemo pa po skromnih virih, da so si bile vsaj v nekaterih elementih obleke v regiji podobne. (Grčman, 2021)

Alpski tip je bil najrazvitejši in je bil razširjen na območju od Štajerske in Koroške, do Gorenjske, Notranjske in Dolenjske. Moška obleka je vsebovala platneno srajco brez ovratnika, telovnik s kovinskimi gumbi, dokolenske hlače, slamnat klobuk, visoke nogavice ter nizke čevlje ali škornje z zavihki.

Žensko obleko so sestavljala predvsem dolga krila z modrci ter bele platnene rokavce brez ovratnika. Glave so imeli pokrite z vezeno pečo. Okoli pasu so obešale kovinski pas – sklepanec. (Kordelc, 2010)

Slika 1: Alpski tip narodne noše (Gorenjska narodna noša, 2005).

Primorski oziroma mediteranski tip je bil zelo podoben alpskemu. Razširjen je bil po Istri z Brkini in v Šklednju. Moški so le ozke dokolenske hlače zamenjali za bolj zračne široke. Ženske bele srajce so imele široke rokave in koničast izrez. Nosile so brezrokavna zgornja oblačila, peče pa so bile običajno zelo bogato vezane. (Kordelc, 2010)

Slika 2: Primorski tip narodne noše (Podoba Primorcev ..., b. d.).

Panonski tip je zajemal obronke Panonske kotline od Prekmurja, vzhodnih delov Štajerske do Bele Krajine. Bele platnene srajce s širokimi platnenimi hlačami in širok usnjen pas so moški ob praznikih izpopolnili s temnimi telovniki. Ženske so nosile platnene rokavce in krila. Platneni predpasnik je zamenjal bombažni, pas pa je bil volnen. Vsi so pozimi dodali kakšen volnen plašč ali kožuh. (Kordelc, 2010)

Kasneje v 19. stoletju so kmetje opuščali svojo nošo, zato pa so jo pograbili meščani, ki so se jim sicer kmetje trudili biti čim bolj podobni. Meščani pa so z nošo dokazovali svojo pripadnost narodu. Doma izdelane materiale (tkano platno, sukanec ...) so v 70. letih zamenjali industrijski materiali. (Slovenske narodne noše, b. d.)

Slika 3: Panonski tip narodne noše (Najbolj zanimive manjšine ..., 2016).

Med tipi, glede na kraj izvora, se je noša najbolj razlikovala v panonskem svetu. Izdelana je bila skoraj v celoti iz platna in sukna, tako da je barvno (belo platno) odstopala od drugih noš in so ji rekli bela noša. Se je pa v tem delu noša tudi najdlje obdržala, k čemur je pripomogla slaba prometna povezanost.

Mediterranski tip se je razlikoval predvsem pri ženskih oblačilih. Spodnje srajce s širokimi krajnimi rokavi so segale tudi do gležnjev. Nekateri jo uvrščajo kot primorsko različico tunike z živalmi. Povrhu so imele ženske oblečene brezrokavna vrhnja oblačila v svetlih ali temnih barvah, široko krojeno in spredaj drobno nagubanim blagom. Tudi moški tip mediteranske noše je imel nekaj svojstvenih značilnosti. Hlače so bile krajše, širše in z razporki ob straneh.

Slovenci danes poznamo tudi slovensko narodno nošo, ki je razkošna različica gorenjske noše. Omenjati so jo začeli v gledališčih, kjer so slovensko kmečko prebivalstvo upodabljali v kostumih kranjske noše ali narodne noše, kot so jo imenovali. Pozneje so jo na taborih za potrebe manifestacije Slovenstva obogatili, a pri tem deloma zaobšli izvornike iz prve polovice 19. stoletja. V njej danes najpogosteje vidimo folkloriste, ki s svojo prisotnostjo na ljudskih slavnih popestrijo dogajanje. Za ohranitev te kulturne pestrosti se moramo zahvaliti zagretim posameznikom, ki so s pomočjo etnologov noše rekonstruirali in jih opisali za bodoče rodove. (Knific, 2003; Berce, 2008)

Da bi si pogledali narodno nošo vseh pokrajin, bi zahtevalo obsežnejši prostor, poglejmo pa si nekaj splošnih elementov narodnih noš.

Moško nošo je sestavljal klobuk s ruševčevim peresom. Nosili so platnene bele srajce in dolge spodnje hlače. Zgoraj so si ogrnili telovnik z gumbnico, ki je bil sestavljen iz zadnjega dela (cenejši material) in sprednjega, kjer so žametnem delu pogosto dodali vzorce cvetja. Hlače so morale segati čez kolena. Večina je nosila volnene nogavice, ki so segale tudi čez kolena, obuti pa so bili v čevlje, ki so segali čez gleženj, ali pa visoke črne škornje. Te so običajno zavihali pri vrhu, da se je prikazala vzorčasta obroba. V rokah so nosili rdeč dežnik, ki je bolj namenjen za sončne dni kot deževne. (Berce, 2008)

Žensko narodno nošo so sestavljala krila, sprva volnena, pozneje celo iz umetne svile. Čez krilo je segal črn predpasnik iz svile in obrobljenimi čipkami. Dekleta so si nato nadala bluzo, spodnje dolgo krilo, dolge spodnje hlače ali pa kar kratko belo krilo. Nosile so bele nogavice. Rame so jim krasile svilene rute s spredaj pripeto broško. Na glavi so nekatere imele navadne rute, sicer pa so uporabljale avbo, pod njo pa so imele v dve kitki spletene lase. Obute so bile v črne škorenjce. (Bajt in Ručigaj, 2011; Berce, 2008)

4 Mladi in folklor

Kljub razširjenosti folklornih društev in krožkov folklorne v osnovnih šolah, večina že vključenih mladih počasi preneha z udejstvovanjem na področju folklorne. Trend se je v času omejitve zaradi širjenja virusa COVID-19 še poslabšal, večina društev ima tako že probleme, saj nimajo vpisa novih članov. Mislim pa, da je vseeno prav, da se mladim predstavi to vrsto umetnosti in hkrati dopusti svobodno izbiro ali želijo k stvari pristopiti in jo odgovorno peljati ali raje ne. To, da mladim predstavimo to kulturno dejavnost v vseh njenih vrlinah, je bil tudi eden mojih ciljev, saj si sicer mladi ne izdelajo dobre predstave o tem, kaj folklor in z njo ljudski običaji v resnici so in kaj nam želijo povedati.

Izkušnja mnogih udeležencev mladih je zelo pozitivna, k čemur z veseljem pripišem tudi svojo izkušnjo. Ko plešeš, poješ in igraš, se kot mlad človek približaš ljudem časa, katerega s svojo koreografijo obujaš. Verjetno ni odveč omeniti celo dejstva, da se s pomočjo starih šeg in navad mladi naučijo mnogih vrednot naroda in starih običajev.

Poskusite si predstavljati najstnika, ki bolj ali manj svoj prosti čas preživlja za računalnikom. V družbi se običajno ne počuti najbolje in suvereno, največjo težavo pa ima s pogovorom z nasprotnim spolom. Folklor takemu najstniku pokaže, kako so pristopili nekoč in mu omogoči, da ta način stika uporabi na svoj način v današnjem času. Pa tu morda ne gre v prvi vrsti za metode pristopa, skriva pa se v njem mnogo vrednot, ki so jih starejše generacije poudarjale pri dvorjenju in v odnosih.

Večkrat slišim starejše tarnati nad mladimi, da so ti čisto ponoreli in peljejo našo kulturo v prepad in češ, da je bilo v njihovih časih vse drugače. Morda je folklor način, da mladim omogočimo vpogled v te druge čase, hkrati pa tudi starejši, ko opazujejo mlade folkloriste, opazujejo, da so mladi svetla sedanost in prihodnost našega naroda. Predajanje in medgeneracijsko povezovanje je v folklornih društvih močno navzoče.

Ko mladi prejmejo potrditev starejših, postanejo samozavestnejši in hkrati raje sprejmejo njihove nasvete. Vzgojiti ponosnega državljana pa gotovo prinaša veselje in garancijo, da bodo naša izročila živela in se prenašala naprej. Ponos v nas dvigne duha in je človek nato bolj produktiven. Najdemo se v spirali dobrega počutja, česar si vsi tako močno želimo.

256

5 Zaključek

V obdobju zadnjih 100 let smo doživeli velike kulturne spremembe, ki si jih ob začetku ne bi mogel nihče zamisliti. Kljub temu, da so obleke, plesi, šega in navade s takratnega časa ostale zgolj del folklorne, pa dandanes lahko ravno preko njih črpamo vrednote, za katere smo si kot narod prizadevali. Spoznavamo tudi, da smo ljudje v svojem bistvu in odločitvah ostali enaki, le da so današnje odločitve postavljene v drugačno okolje. Ponuditi mladim, da se izkusijo v vživljanju v takratne šege in običaje, je zato dragoceno in jim odpira oči za modrosti naših prednikov.

In če je ples vidnejša figura te umetnosti, naj zaključim z geslom folklornega društva Kres, katerega član sem bil nekaj let: »Brez ljubezni plesa ni, kdor se ljubi, se vrti!«

6 Viri

Bajt, Nejc; Ručigaj, Sara (2011): *Slovenska narodna noša*. Kranj: Gimnazija Kranj. Pridobljeno 15. 10. 2021 s spletne strani: <http://www2.arnes.si/~jzlah/Raziskovalne/2010/Bajt%202010.pdf>.

Berce, Viljem (2008): *Slovenska narodna noša*. Pridobljeno 21. 8. 2021 s spletne strani http://www.narodna-nosa.si/o_nosi.htm.

Dvorjak, Tina (2014): *Folklor v Sloveniji*. Maribor: Univerza v Mariboru, diplomsko delo. Pridobljeno 19. 8. 2021 s spletne strani: <https://dk.um.si/Dokument.php?id=67991>.

Gorenjska narodna noša (2005). Kamnik. Pridobljeno 16. 10. 2021 s spletne strani: <http://www2.arnes.si/~atrti/gnosa.htm>.

Grčman, Marjana (2021): Kdor se ljubi, se vrti. Novo mesto: MMC RTV SLO, 1. 9. 2021. Pridobljeno 1. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.rtvslo.si/kultura/dediscina/kdor-se-ljubi-se-vrti-45-let-folklornega-drustva-kres/592527>.

- Knific, Bojan (2003): Vprašanje narodne noše na Slovenskem: njen razvoj od srede 19. stoletja do 2. svetovne vojne. *Etnolog*, 2003, letn. 13=(64), str. 435–468, Ljubljana. Pridobljeno 15. 10. 2021 s spletne strani: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-D6MQDACZ/384cdecf-56a6-4272-9765-83a46bc680c2/PDF>.
- Köiva, Mare; Kuperjanov, Andres (2004): Folklore Studies and Ethnology in Slovenia I. Folklore. *Electronic Journal of Folklore*, vol 27., str. 185–192. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: <http://www.folklore.ee/folklore/vol27/koiva.pdf>.
- Kordelc, Katja (2010): *Primerjava med akademsko in vaško folklorno skupino*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta. Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: <http://docplayer.si/179890562-Univerza-v-mariboru-pedago%C5%A1ka-fakulteta-oddelek-za-razredni-pouk-diplomsko-delo-katja-kordelc.html>.
- Najbolj zanimive manjšine bivše Juge ... (2016). *Megasvet*, 28. 10. 2016. Pridobljeno 16. 10. 2021 s spletne strani: https://megasvet.si/vsebina/6717/Najbolj_zanimive_MANJSINE_bivse_JUGE...?from=footerimage2#15.
- Omahen, Rok (2014): Kako so zadnjič po starem običaju ustoličili koroškega vojvodo: Ljubljana - MMC RTV SLO. Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.rtvlo.si/kultura/razglednice-preteklosti/kako-so-zadnjic-po-starem-obicaju-ustolicili-koroskega-vojvodo/332232>.
- Podoba Primorcev – Trst z okolico (b. d.). *Vnanje Gorice: FS Rožmarin*. Pridobljeno 16. 10. 2021 s spletne strani: <http://www.fs-rozmarin.si/narodne-nose/primorska-narodna-nosa>.
- Ramovš, Mirko (2005): Ljudski plesi stare plasti. V Damjana Prešeren; Nataša Gorenc (ur.): *Nesnovna kulturna dediščina*, (str. 92–93). Ljubljana: Zavod za varstvo kulturne dediščine. Pridobljeno 18. 8. 2021 s spletne strani: http://www.eheritage.si/DDC/DDC_022_032_LPLUEIUJRFWGESVBVUKCTGVVMCMQGN.pdf.
- Slovenske narodne noše* (b. d.). Maribor: Hervardi. Pridobljeno 19. 8. 2021 s spletne strani: http://www.hervardi.com/narodne_nose.php.
- Slovenski ljudski plesi – plesno izročilo na Slovenskem* (b. d.). Maribor: Hervardi. Pridobljeno 18. 8. 2021 s spletne strani: http://www.hervardi.com/plesno_izrocilo_na_slovenskem.php.

KO SEM NA ODRU, POZABIM VSE, VČASIH TUDI BESEDILO

WHEN ON STAGE, I FORGET EVERYTHING, SOMETIMES EVEN THE TEXT

✉ **Marija Zurc** (maria.columnavertebral@gmail.com), medicinska sestra, je zelo aktivna v slovenski skupnosti v Argentini (Pristava), še posebej na področju gledališke dejavnosti – kot igralka, režiserka, dramaturginja, scenaristka.

Argentina

Povzetek

Predstavljam svoje aktivnosti v slovenski skupnosti, predvsem na področju dramskega izražanja oz. nastopanja. Zelo sem bila povezana s pomembnimi Slovenci, odličnimi igralci in režiserji, ki so svoje veščine in znanje znali srčno in ljubeče prenašati na mlade. Hkrati so nas pripravljali za bodoče režiserje in učitelje novih rodov.

Abstract

I will present my activities in the Slovenian community, especially in the field of theatre performances. I used to be very connected to notable Slovenes, excellent actors and directors who were able to pass on their skills and knowledge to young people with great enthusiasm and love. At the same time, we were being prepared for future directors and teachers of a new generation.

Ključne besede: gledališče, nastopi, režiserji, slovenska identiteta, slovenska skupnost.

Keywords: theatre, performances, directors, Slovenian identity, Slovenian community.

1 Uvod

Sem Marija Zurc, v skupnosti me poznajo pod imenom Maruča. Sem medicinska sestra in delam v operacijskih dvoranah s kirurgi, ki operirajo hrbtenice. Sem tudi mamica dveh otrok: Erike, stare 20 let, in Borisa, starega 18 let. Aktivno sodelujem v slovenski skupnosti. V mladih letih sem bila aktivna v odboru SDO (Slovenske dekliške organizacije), ko sem to prerasla, sem bila še 20 let v oporo in pomoč mladinskim skupinam kot svetovalka. Delovala sem tudi v odboru v Slovenskem domu na Pristavi in povsod, kjer je bilo treba pomagati. Obenem sem delovala kot igralka in režiserka na slovenskem odru, opravljala tudi delo dramaturginje, napisala sem veliko scenarijev za kulturne prireditve.

2 Moji začetki na odru slovenske sobotne šole in skupnosti

Moja mamica, Vera Zurc, ki je bila dolgoletna igralka, učiteljica v slovenski šoli in aktivna delavka v slovenski skupnosti, me je spodbudila, da sem nastopila na proslavi v spomin na škofa Rožmana. Takrat sem obiskovala prvi razred osnovne šole in sem deklamirala pesem 'Živo srce je med nami'. Moji nastopi so se nadaljevali vsako leto v slovenski sobotni šoli v Buenos Airesu. Nastopala sem na prireditvah ob koncu leta z učiteljicami ali pa na šolskih prireditvah v Slovenski hiši (to je sedež slovenske skupnosti). Nisem manjkala na nobeni proslavi v spomin na škofa Slomška, ob godu sv. Alojzija ali na proslavah ob začetku šolskega leta. Nisem bila igralka z glavnimi vlogami, bila pa sem del skupine igralcev, ki smo napolnili oder, saj so nas naučili, in v to sem bila prepričana, da je vsak v svoji vlogi pomemben, naj je bila to vloga vile, rože, ptiča ali kaj podobnega.

3 Odraščala sem in se oblikovala tudi na odru ob pomembnih slovenskih kulturnikih

Ob 30. obletnici Prešernove šole me je gospa Marica Mayer Debevec (bila je znana igralka in deklamatorica že v taborišču in mama znanega pevca Luke Debevca Mayerja) naučila Prešernovo 'Vrbo'. Še danes jo znam na pamet. Naučila me je tudi, kako se znebiti treme na odru. Rekla mi je, naj si predstavljam, da so v dvorani same zeljnate glave, naj se nič ne bojim. Tega se spomnim vsakič, ko stopim na oder. Nastopala sem tudi z gospo Vido Benedičič Pograjc (tudi ona je bila igralka že v taborišču in pozneje učiteljica v Prešernovi šoli na Pristavi v Buenos Airesu).

V mladostnih letih sem s starši pogosto hodila na vse predstave, ki so jih igrali člani slovenske skupnosti. Z zanimanjem sem spremljala in oboževala vse režiserje in igralce. Zdelo se mi je čudovito, kako so znali postaviti na oder veličastne igre, saj nihče ni bil profesionalni režiser, vsi so bili amaterji. To so delali iz ljubezni do igre in slovenske besede.

Občudovala sem Nikolaja Jeločnika, igralca in režiserja, ki je z Willempartom in Borštnikom ustanovil prvo slovensko gledališče v Argentini. Z njim sem se tudi učila nastopati, spoznavala sem gledališče. Veliko nas je naučil in ob njem smo urili igralske veščine. Tako sem igrala tudi v igri 'Antigona'. Pri pripravi te igre smo se naučili zgodovino, spoznavali metode za pripravo scenografije, pomen in izdelavo mask, kako prilagoditi kostume ... Barvali smo tekstilne materiale in sami šivali obleke. Med nami se je razvilo prijateljstvo in skupaj smo gojili ljubezen do gledaliških predstav.

Gospod Frido Breznik je bil profesionalni igralec in režiser. Oblikoval je pomembno amatersko dramsko skupino, v kateri sem sodelovala. Režiral je veliko zelo zahtevnih iger, v slovenskem domu v San Justu in v Centralni slovenski hiši. Med pomembnejšimi so bile igre: 'Marija Stuart', 'Veronika Deseniška', 'Umor v katedrali', 'Veliki oder sveta'. Za proslave in prireditve ob pomembnih obletnicah in dogodkih smo pod njegovo režijo predstavili poezijo Prešerna, Balantiča in drugih, in sicer z deklamacijami ali v dramski obliki.

Pod režijo gospoda Mihe Gaserja sem sodelovala v igrah in deklamacijah na slovenski Pristavi. Tudi on je bil v slovenski skupnosti dolgoletni režiser, igralec, scenograf, pisec in avtor več iger. Na oder na prostem je postavil mnoge igre, npr. 'Zilska ohcet', 'Ustoličenje koroških vojvod', 'Velika Puntarija'. Slednjo si lahko ogledate na spletni strani (Velika Puntarija na Pristavi, 2020). Tudi sama sem imela v tej igri pomembno vlogo. Pod njegovo režijo sem sodelovala na mnogih spominskih proslavah, Pristavskih dnevih, obletnicah slovenskih sobotnih šol in obletnicah Slovenskega doma na Pristavi.

Dominik Oblak je bil še en odličen igralec in režiser. Njegova dobra lastnost je bila ta, da je vsakemu igralcu določil tako vlogo, ki se mu je najbolj prilegala. Režiral je več iger, napisal številne programe, recitacije in pripravljaval spominske proslave. Z njim sem med drugim nastopala v igrah 'Matura', 'Radio huda luknja', 'Gringo'.

Igrala sem tudi v slovenskem domu v San Justu v dramski igri 'Voda', ki jo je napisal in režiral Joža Vombergar, prevajalec, domobranec, prvi pisec radijskih iger v Sloveniji in eden velikih slovenskih dramatikov v slovenski skupnosti v Argentini.

Režiser Blaž Miklič, ki je veliko delal na kulturnem področju, je med drugimi režiral igro 'Veliki oder sveta' (Prihaja Veliki oder sveta, 2010), ki je bila premierno prikazana konec leta 2009 na odru Našega doma v San Justu. To je bilo njegovo najpomembnejše režisersko delo. Zelo si je želel priti z njim v Slovenijo, a mu je zahrbtna in dolga bolezen to preprečila. Bog ga je namreč pred tedni poklical v večnost. Vsa skupina bo dopolnila njegovo delo.

Poleg nastopov v različnih vlogah sem se predajala tudi pisanju in režiji različnih iger in predstav. Prva igra, ki sem jo režirala, je bila 'Mala čarovnica, ki ni znala biti zlobna'. Zaigrali so jo otroci Prešernove sobotne šole na Pristavi. Za isto šolo sem pripravila veseloigro 'Biserni diadem'. Besedilo zanjo je napisal Miha Gaser, igrali pa so bivši in takratni otroci slovenske sobotne šole na Pristavi. Scensko podobo je postavil mojster Andrej Golob, ki je v slovenski skupnosti na Pristavi postavil še mnoge druge scene. Kostume je oblikoval Marcelo Brula, veliko pa jih je sešila Magda Češarek. Ona je več let skrbela za kostume, veliko jih je sešila kar sama. Za maske so poskrbeli Metka Havelka Magister, Metka Magister, Majda Maček Proto in drugi sodelavci. Plese nas je naučila Beti Petkovšek Mavrič, mati več učencev, petje pa odlična glasbenica in dirigentka Anka Savelli Gaser, za zvok in glasbo je poskrbel njen sin Adrijan Gaser, za luči je bil odgovoren Aleks Šuc.

V moji režiji smo trikrat na cvetno nedeljo na prostem na Pristavi uprizorili 'Pasijon'. Zaigrali so ga sami najstniki. Besedilo je bilo slovensko, glasba tudi, zadnji dve izvedbi je posnel Joško Rožanec. Kostume za predstavno smo si sposodili iz gledališča, nekaj pa smo dodali tudi sami.

4 Igralski nastopi za božič in ob drugih priložnostih

Za božič smo pripravili žive jaslice. Vloge so odigrali mladi, ne le Sveto družino, tudi vse obiskovalce deteta Jezusa v jaslih. Besedilo smo za to priložnost pripravili skupaj z nastopajočimi. Vsi smo peli slovenske božične pesmi. Veseli smo, da se takšni prizori pripravijo vsako leto, ampak vedno na nekoliko drugačen način. Tu veliko pomagam mladim, režiram, jih učim in pomagam, kadar me potrebujejo.

Za mladinske dneve sem kot članica dekliške organizacije pripravljala kulturni program s plesi in z uprizoritvami.

Z mladino, starejšimi in s še živimi pričami vojne sem pripravila več spominskih proslav v čast padlim Slovincem in nedolžnim povojnim žrtvam. Zadnji dve leti sva zaradi epidemioloških razmer (korona) skupaj s hčerko pripravili tudi virtualno spominsko proslavo.

S starši osnovnošolskih otrok sem pripravila 'Radio huda luknja', veseloigro, v kateri so gozdni spremljevalci čakali na začetek nagradnega natečaja za najlepšo žival. V tej igri so poleg otrok nastopali tudi odrasli oz. vsaj eden od staršev vsakega šolskega otroka. To je bilo presenečenje za otroški dan. To igro smo v Slovenski hiši ponovili za vse slovenske otroke. Bilo je zelo spodbudno in veselo, saj so starši nastopali skupaj z otroki. Prekrasno scensko sliko, perfekten gozd na papirju, je naredila Sandra Petkovšek Beltram ob pomoči Marjane Bitenc Gaser. Za glasbo, ki smo jo vključili v igro, so poskrbeli v Audiu Pristava, za luči pa Aleš Šuc, za kostume Metka Magister, za maske pa Majda Maček Proto s pomočniki.

Za Zvezo mater in žena smo pripravili prizor 'Sreča – nesreča', poučen prizor, v katerem so sodelovali Karel Selan, Cvetka Češarek Tomaževič, Gabrijela Bajda Križ in Cvetka Kopač Debevec. Maske je pripravila Majda Maček, scensko sliko smo pripravili sami. Tudi s to igro smo nastopili na Pristavi in potem še v Slovenski hiši.

Oktobra leta 2016 sem za 49. Pristavski dan pripravila 'Jeklene magnolije' Roberta Harlinga (v prevodu Alenke Klabus Vesel). Gre za novo različico filma, ki prikazuje vsakdanje življenje in nezlomljivo prijateljstvo med več ženskami. Igrale so Gabrijela Bajda Križ, Cvetka Češarek Tomažević, Andrejka Puntar Gaser, Beti Petkovšek Mavrič in jaz, Marija Zurc. Scenski prostor je pripravil Ivan Golob s pomočniki, za zvok je poskrbel Audio Pristava, za luči Martin Zarnik in Tomaž Kenda, za rekvizite Marisa Cionci Žužek, za priče oz. lasulje pa Ljudmila Smrdelj Falduto in Ivo Smrdelj. Maske je pripravila Majda Maček Proto s pomočnicami. Šepetalki sta bili Helena Dolinšek in Andreja Bitenc Skubic. To si lahko ogledate na spletni strani (Jeklene magnolije, 2016). S to igro smo 7. oktobra 2021 potovali v Mendoza, k slovenski skupnosti, ki živi v notranjosti Argentine.

Leta 2018 sem pripravila igro 'Florentinski slamnik'. Igrali so: Luči Ayerbe Rant, Cvetka Češarek Tomažević, Aleš Grohar, Tomaž Grohar, Bine Magister ml., Tatjana Rožanec, Viktorija Selan, Karel Selan, Mavricij Kočar, Aleks Zarnik, Mikaela Križ, Martin Križ, za luči je poskrbel Aleks Šuc, za scenski prostor Martin in Aleks Zarnik s pomočniki, za zvok Audio Pristava, šepetalko so bile Marija Zurc, Tatjana Rožanec in Viki Selan, za rekvizite sta skrbeli Gabi Bajda Križ in Marisa Cionci, za maske Majda Maček Porta, za kostume pa smo poskrbeli sami.

Leta 2020 sem med pandemijo pripravila virtualno proslavo o tem, kaj potrebujem od Pristave sedaj, ko ne moremo iti v dom. Sodelovali so šolski otroci, mladci in mladenke, mladina, Zveza mater in žena, pristavski odbor in vsak predstavnik odseka na Pristavi. Vse je imel na skrbi Audio Pristava. Posnetek je dostopen na spletu (53. Pristavski dan 2020, 2020). Zatem smo predvajali še igro 'Težave s hrbtenico'. To je zabavna radijska igra, ki jo je napisal John Graham, v slovenščino pa jo je prevedla Tanja Mastnak. V tej igri so sodelovali številni člani slovenske skupnosti: Lučka in Dominik Oblak, Cvetka in Tone Tomažević, Gabi in Martin Križ, Albi Klarreich, Aleks Zarnik in Karel Selan. Za glasbeno opremo, ton in montažo je poskrbel studio Audio Pristava. Za boljše razumevanje in vpogled lahko igri prisluhnete na spletni strani (Težave s hrbtenico, 2020) (priporočamo, da poslušate predstavo s slušalkami).

Napisala sem tudi veliko scenarijev za spominske proslave in scenarija za dva nastopa skupine Rast 47 in Rast 49 ter jih tudi režirala.

Kot sem na začetku zapisala: na odru mi je lepo, na odru pozabim na vse. Tako je tudi z drugimi. Naj zapišem še izkušnjo Viktorije Selan, moje soigralke, ki je igrala v igri 'Florentinski slamnik'. V tistem času je bila zelo bolna (težave s srčno zaklopko), počutila se je zelo slabo. Po koncu nastopa v igri mi je povedala: »S prihodom na oder nisem čutila nobenih težav, na vse sem pozabila. Hvala ti!« Naslednji dan je šla na intenzivno nego in so ji operirali srce. Taki smo igralci: za igro, za oder dušo in telo damo; še posebej smo bili pripravljeni žrtvovati svoj čas in talente na slovenskih odrih.

5 Zaključek

Slovenska skupnost je premogla veliko zagnanih ljudi, ki so na različne načine poskrbeli, da se v skupnosti prenaša ljubezen do slovenskega jezika, naše kulturne dediščine, Boga in domovine. Izražam veliko zahvalo vsem, predvsem režiserjem, ki so mi omogočili, da sem nastopala v različnih vlogah in se obenem od njih naučila režiserskih veščin.

Tako tudi jaz zdaj lahko prenašam igralske veščine mladim v slovenskem jeziku. Igra 'Jeklene magnolije', ki sem jo režirala in v kateri sem tudi nastopila, je bila posvečena vsem režiserjem, s katerimi sem igrala in od katerih sem se veliko naučila.

6 Viri

53. Pristavski dan 2020 (2020). *Youtube*, 25. 10. 2021. Dostopno na povezavi: <https://www.youtube.com/watch?v=XTmyYNcUb-U>.

Jeklene magnolije (2016). *Youtube*, 12. 9. 2021. Dostopno na spletni strani: <http://youtu.be/WI1jaFzf0rY>.

Prihaja Veliki oder sveta (2010). *Radio Ognjišče*, 3. 6. 2010. Dostopno na povezavi: <https://radio.ognjisce.si/sl/107/ssd/1690/prihaja-veliki-oder-sveta.htm>.

Težave s hrbtenico (2020). *Youtube*, 25. 10. 2021. Dostopno na povezavi: <https://www.youtube.com/watch?v=WGI2cpuUhGo>.

Velika Puntarija na Pristavi – 2005, poklon režiserju Mihu Gaserju (2020). *Youtube*, 7. 9. 2020. Dostopno na povezavi: https://www.youtube.com/watch?v=Abub9UB4_CU.

PROJEKTI DAN Z IPAVCI

PROJECT DAY WITH THE IPAVEC FAMILY

✉ **Monika Očko** (monika.ocko@sc-s.si), prof. matematike, poučuje matematiko na Srednji poklicni in strokovni šoli v Šolskem centru Šentjur.

Slovenija

Povzetek

V lanskem šolskem letu 2020/2021 smo na *Srednji poklicni in strokovni šoli Šolskega centra Šentjur* pričeli s projektnimi dnevi. Ker je leto 2021 tudi Ipavčevo leto, smo enega izmed projektnih dni poimenovali kar Projektan dan z Ipavci. Naša šola je še posebej povezana s temi pomembnimi možmi. V ta namen smo se kot šola povezali z lokalno skupnostjo – občino Šentjur in skupaj pripravili nekaj projektov. Posadili smo drevesa bogatinke po krajevnih skupnostih občine Šentjur. V sklopu projektnega dne smo pripravili kar deset delavnic za naše dijake, ki so se navezovali na lokalne značilnosti Šentjurja, širše okolice in na stare običaje. Pri eni izmed delavnic so dijaki spoznali tudi našo sadno drevesno sorto bogatinko in se učili izdelati cepljenko. Pri drugi so dijaki sodelovali pri natečaju za naj šolsko sladico, ki je morala vsebovati med in jabolko bogatinko. Pri naslednji so se dijaki posvetili peki svojega najljubšega kruha ter si ogledali samo simboliko kruha in njegovo izročilo. Ostale delavnice so se tako ali drugače navezovali na naše lokalne in tradicionalne značilnosti. Delavnice so dijake izredno pritegnile in s takšnimi projektnimi dnevi je potrebno navduševati mlade ter gojiti njihovo domoljubje ter čut do slovenske tradicije in običajev.

Abstract

In the last school year 2020/2021, we started project days at the Secondary Vocational School of the Šentjur School Center. This year 2021 is also Ipavec's year, so we named one of the project days the Project Day with Ipavec. Our school is especially associated with these important men. For this purpose, as a school, we connected with the local community - the municipality of Šentjur and together prepared several projects. We planted apple trees "bogatinka" in the local communities of the municipality of Šentjur. As part of the project day, we prepared ten workshops for our students, which were related to the local characteristics of Šentjur and the wider surroundings and old customs. In one of the workshops, students also got to know our apple tree "bogatinka" and learned how to make a graft. Again, in the second, students participated in a competition for the best school dessert, which had to contain honey and a 'bogatinka' apple. In another workshop, students devoted themselves to baking their favourite bread and saw only the symbolism of bread and its tradition. Other workshops were related in one way or another to our local and traditional characteristics. The workshops were extremely attractive to the students and with such project days it is necessary to inspire young people and cultivate their patriotism and sense of Slovenian tradition and customs.

Ključne besede: delavnice, Ipavčevo leto, lokalne značilnosti, projektni dan, šege in navade.

Keywords: workshops, Ipavec's year, local characteristics, project day, folk customs and habits.

1 Uvod

V šolskem letu 2020/2021 smo na *Srednji poklicni in strokovni šoli Šolskega centra Šentjur* zastavili interesne dejavnosti v navezavi na različne dogodke, ki nas lokalno, zgodovinsko in tradicionalno povezujejo z okolico. Tako smo pripravili tudi projektni dan, ki smo ga poimenovali »Projektni dan z Ipavci«. Za ime projektnega dne smo se odločili, ker je leto 2021 posvečeno dr. Josipu Ipavcu, ki je bil znan Šentjurčan in pomembna osebnost. Njegova rodbina je bistveno vplivala na ustanovitev in obstoj naše šole. V ta namen smo z občino Šentjur zastavili še kar nekaj projektov in jih skupno izvedli. Cilj je bil s samim imenom projektnega dne opozarjati na pomembne lokalne osebnosti, ki so bistveno pripomogli k soustvarjanju zgodovine. Delavnice smo poskušali zasnovati s pridihom šolske zgodovine in njene okolice, starih obrti in običajev ter slovenske tradicije.

»V letu 2021 se spominjamo 100. obletnice smrti skladatelja in zdravnika dr. Josipa Ipavca (21. 12. 1873 – 8. 2. 1921), ki je za slovensko glasbeno zgodovino ustvaril veliko pomembnih del. Med njimi posebej izstopata prvi slovenski balet *Možiček* in najboljše delo opereta *Princesa Vrtoglavka*, sicer pa glavnino njegovega ustvarjanja predstavljajo samospevi in orgelske skladbe. Razglasitev leta Josipa Ipavca bo lahko spodbudila ustvarjalno zasnovo programov in

projektov v letu 2021, od področja glasbene ustvarjalnosti do raziskovanja in glasbenega izobraževanja. V luči spominjanja na našega velikega skladatelja bo *Ministrstvo za kulturo* javne zavode in javni sklad, ki delujejo na področju kulture, pozvalo, naj v okviru svojih zmožnosti pri načrtovanju programov in projektov za leto 2021 pripravijo vsebine, ki se bodo navezovala na to pomembno obletnico. Hkrati je to tudi odlična priložnost za okrepljeno sodelovanje resorjev, kot sta denimo šolstvo in turizem. Predlog za razglasitev spominskega leta je *Ministrstvu za kulturo* podala *Občina Šentjur* (Razglasitev leta 2021 za leto ..., 2020) Ker pa smo kot šola zelo povezani z očetom Josipa Ipavca, z Gustavom Ipavcem, smo projektni dan tudi poimenovali »Projektni dan z Ipavci«. Na naš obstoj je bistveno vplival le-ta Ipavec, saj se je znatno zavzemal za ustanovitev *Kmetijske šole* v Šentjurju s slovenskim učnim jezikom.

»Gustav Ipavec (15. 8. 1831–20. 8. 1908), znan slovenski skladatelj in zdravnik. Po nekaterih virih tudi Gustav Ipavec, je brat Benjamina Ipavca in oče Josipa Ipavca, prav tako zdravnika v Šentjurju. V slogu glasbene romantike je večinoma komponiral zborovske in solistične pesmi. Med najbolj znanimi so zdaj že ponarodele pesmi: *Slovenec sem*, *Kje so moje rožice* in *Kje so tiste stezice*. Več desetletij je bil župan Šentjurja. Življenje in delo Benjamina ter njegovega dve leti mlajšega brata Gustava Ipavca sta tesno povezana. Oba sta se šolala v Šentjurju in v Celju, pozneje pa v Gradcu, kjer sta tudi maturirala. Kasneje sta se vpisala na triletno zdravstveno šolo v Gradcu, kjer sta diplomirala. Študij sta nadaljevala na Dunaju. Po šolanju je Gustav odšel nazaj v rodno mesto in nadaljeval očetovo obrt. Pri tem je bil tako uspešen, da je postal župan trške občine Sveti Jurij. Tako kot njegov brat Benjamin je bil velik rodoljub in se je takoj pridružil na novo ustanovljeni celjski čitalnici. Skupaj z bratom je predstavil *Pesmarico*. Na čitalnicah je tudi predstavil svoj samospev (*Poklic*), ob prvi obletnici čitalnice pa pomagal pri nakupu klavirja.

Hkrati je bil tudi občinski odbornik v rojstnem kraju, sodeloval je pri nastajanju mladoslovenskega časnika *Slovenski narod*, bil med pobudniki veličastnega žalskega tabora, se vključil v delo *Slovenske matice*, in bil zelo aktiven na različnih področjih. Leta 1869, v času največjega razmaha taborskega gibanja, je bil izvoljen za Šentjurskega župana.

Gustav je leta 1855 ustanovil mešani pevski zbor, nato pa še več društev: podružnico Kmetijske družbe za Štajersko (pred smrtjo mu je za izjemne zasluge na področju sadjarstva, vinogradništva in poljedelstva društvo podelilo zlato kolajno), gasilsko društvo Cesarjeviča Rudolfa, društvo za spodnji Štajer in podružnico narodnoobrambne Družbe sv. Cirila in Metoda).

Zavzemal se je tudi za napredek šolstva, bil je član celjskega okrajnega šolskega sveta in krajevni nadzornik šentjurske ljudske šole, ki se je na njegovo pobudo razširila v tro- in pozneje štiri-razrednico. Skupaj z učiteljem Franciščkom Vučnikom je izdajal rokopisni tednik, ki je krožil po hišah in prebivalce informiral o splošnih in familiarnih novicah. Zelo si je želel izboljšati gospodarstvo Sv. Jurija in je zato veliko pozornosti namenjal vinogradništvu, poljedelstvu, čebelarstvu, prav tako pa tudi sami vodooskrbi v Šentjurju. Leta 1869 je bil izvoljen v celjski okrajni zastop (kjer so bili Slovenci vse do devetdesetih let v manjšini), vstopil je med člane *Glasbene matice*, bil član društva štajerskih zdravnikov in postal dirigent spodnještajerskega Slovenskega pevskega društva.

Leta 1883 je Šentjur obiskal cesar Franc Jožef I., ki se je Gustavu Ipavcu zahvalil za tople sprejem s podelitvijo zlatega križca s krono. S križcem je bil ponovno nagrajen 1896, kasneje pa celo imenovan za cesarskega svetnika, zaradi česar je med rojaki užival še poseben ugled.

Tudi pri skladanju pesmi je mislil na neizobražene glasove, zaradi česar pevci niso imeli velikih težav pri izvajanju pesmi. Le te so se med Slovenci širile z neverjetno hitrostjo. Še poseben uspeh je doživela udarna rodoljubna himna z naslovom *Slovenec sem*. Zaradi njegovega dela ga je *Glasbena matica* izvolila za častnega člana.

Kljub temu, da je bil tako pomemben, je mislil tudi na dobrobit kmetov. V dunajski zbor je vložil pobudo, da bi se pri delitvi kmečkih posestev zagotovil določen kapital.« (Gustav Ipavec, b. d.)

2 Primeri delavnic

Projektni dan smo izvedli 28. 1. 2021, in sicer na daljavo, saj je veljal v tem času odlok o šolanju od doma. Učitelji so tako v dvojicah ali trojicah oblikovali deset različnih delavnic za dijake ter jih izpeljali preko videokonferenc. V nadaljevanju so predstavljene delavnice, ki so se odvijale na *Srednji poklicni in strokovni šoli Šolskega centra Šentjur*.

Cilj pri ustvarjanju teh delavnic je bil predvsem v tem, da z njimi dosežemo privzganje pozitivnega odnosa do naših običajev, kulture in države, spoznavanje lokalne zgodovine, povezovanje različnih znanj ter razvijanje motoričnih zmožnosti.

Dijaki so se lahko poljubno odločili za eno izmed desetih delavnic, ki so jim jih razredniki že predhodno predstavili v tednu pred samo izvedbo projektnega dne. Učitelji so delavnice izvedli preko spleta, torej preko videokonferenc. Vsi dijaki so na koncu projektnega dne morali oddati tudi fotografije svojih izdelkov ali pa so jih pokazali in predstavili na sklepnem delu delavnic.

Projektni dan je potekal tako, da so se dijaki priključili delavnici, na katero so se predhodno prijavili. Delavnice so se pričele z uvodom in podajanjem navodil, nato pa je sledilo samostojno delo pod nadzorom mentorjev delavnic. Vmes je bil tudi kratek športni vložek in čas za malico. Po tem so dijaki zopet pod vodstvom mentorjev delavnic nadaljevali z delom. Na koncu je sledil sklepni del, pri katerem je vsak dijak predstavil svoj izdelek, na način kot so ga določili mentorji delavnic.

2.1 Delavnica pravljичno lepomisje

Pri tej delavnici so se lahko dijaki izrazili na umetniškem področju. Spoznali so zgodbo o Rifniku, ki leži v naši okolici. V prvem delu so tako spoznali zgodovino gradu, nato pa osvojili osnove kaligrafije in poljubno okrasili svoje inicialke imen (Slika 1) ali napisali kakšen sestavek v lepomisju.

Slika 1: Okrašena inicialka (foto: arhiv Šolskega centra Šentjur).

Na začetku delavnice je bil umetnostno-zgodovinski uvod o gradu Rifniku nekoč in danes, kratek sprehod skozi zgodovino gradu, grajske legende in skrivnosti, srednjeveški iluminirani rokopisi in inicialke. Nato je sledil uvod v lepomisje do danes, med drugim tudi o razširjenosti lepomisja, različnih pisavah, priborih in materialih pri lepomisju ter povezave z drugimi obrtni, kot so ročno knjigoveštvo, ročna izdelava papirja ... V nadaljevanju so dijaki pričeli z dejavnostjo lahko so se lotili risanja ali izrisa inicialke svojega imena, kaligrafije ali lepomisja. Materiali, ki so jih dijaki potrebovali, so bili papir, svinčnik, barvni svinčniki, flomastri (tudi ploščati), čopiči (tudi ploščati) in vodene ali tempera barve. Končni izdelek je bil inicial(k)a, torej okrašena začetnica, v lepomisju napisan rek ali misel.

Dijaki so pri delavnici uživali in nastali so krasni umetniški izdelki. Dijaki so izdelek izdelovali pod stalnim nadzorom učiteljev mentorjev delavnice preko spletnih kamer in se tako vseskozi spodbujali ter se pogovarjali. Morebitne težave, na katere so naleteli nekateri dijaki, so bile te, da niso imeli ustreznih potrebščin, kot bi si želeli. Namreč dijaki zaradi epidemioloških razmer niso uspeli pridobiti željenih potrebščin. Nakar so mentorji usmerili dijake v uporabo materialov, ki so jih imeli doma.

2.2 Delavnica peka najljubšega kruha

Delavnica se je pričela z uvodom o simboliki kruha ter njegovem izročilu. Nato so sledile osnove za peko kruha. V nadaljevanju so dijaki pekli svoj najljubši kruh. Dijaki so za delo potrebovali različne moke (bela, ržena, polnozrnata, ajdova,

brezglutenska itd.), sol in mlačna voda, kvas (sveži, suhi) in dodatki po želji (semena, suho sadje itd.). Končni izdelek je bil pečen edinstven kruh, ki je vseboval unikatno noto vsakega dijaka posebej.

Dijaki so izdelek izdelovali samostojno in ga na koncu predstavili ostalim dijakom v skupini preko spletne kamere. Nekateri dijaki niso imeli ustreznih sestavin, zato so jih mentorji usmerili v uporabo tistih sestavin, ki so jih imeli doma.

2.3 Delavnica naj sladica ŠČŠ

To delavnico smo zastavili celo kot natečaj za izbor naj sladice *Šolskega centra Šentjur*, pri čemer je bil poudarek na uporabi medu in vrsti jabolka bogatinka, ki je povezana z znamenitim Gustavom Ipavcem. Natečaj in izbor je potekal pod budnim očesom štiričlanske komisije, kjer so profesorice na koncu strokovno ocenile in izbrale naj sladico (Slika 2).

Slika 2: Naj sladica Šolskega centra Šentjur (foto: arhiv Šolskega centra Šentjur).

Delavnica se je pričela malo drugače, namreč prijavljeni dijaki so morali že prej izdelati svojo najljubšo sladico, s katero so se potem predstavili na izboru. Sladica je morala vsebovati jabolko bogatinko in med. Sladico so morali poimenovati, napisati recept in sladico izdelati, pri čemer so morali paziti na vizualni izgled sladice. Nato so morali sladico fotografirati ali posneti izdelavo in izdelek. Za samo delavnico so dijaki pripravili predstavitev, ki je trajala dve minuti. Predstavitve so že dan prej poslali šolski komisiji, ki je predstavitev pregledala. Na videokonferenci so v času projektnega dne vsi dijaki predstavili sladice. Na podlagi kriterijev, kot so inovativnost – posebni učinki izdelka, izdelava, sestava in ekonomičnost ter končna predstavitev, je šolska komisija določila zmagovalca. Materiali, ki so jih dijaki potrebovali, so bili različni, zagotovo pa so morali uporabiti jabolka bogatinke in med. Končni izdelek je bila unikatna sladica vsakega dijaka posebej.

Dijaki so pri delavnici resnično uživali in pokazali svojo ustvarjalno plat. Dijaki so izdelek izdelali pred samo delavnico, saj so na dan delavnice svoj izdelek predstavili komisiji. Ta delavnica oziroma izbor za naj sladico *Šolskega centra Šentjur* (ŠČŠ) se je izkazal za enega izmed najbolj priljubljenih, saj se je o tej delavnici govorilo že nekaj dni pred pričetkom in zagotovo je zaznamovala celotno šolsko leto. Na podlagi te delavnice smo se odločili, da bomo izbor ponovili vsako leto in tako vsako šolsko leto izbrali novo naj sladico ŠČŠ, ki bo prepoznavna sladica našega centra.

2.4 Delavnica Guzajeva kava

Pri tej delavnici so dijaki raziskovali življenje Franca Guzaja ter spoznali pomen kave. Na koncu so si vsak zase skuhal najboljšo, na svoj način pripravljeno kavo.

Franc Guzaj je bil legendarni razbojnik, kozjanski Robin Hood, ki je pred približno 140. leti umrl na Prevorju. Davnega 10. septembra 1880 so orožniki pripravljali večjo iskalno akcijo, sklenili so obroč okoli Prevorja. Morda bi se naš pogumni in premeten razbojnik izvil iz obroča, morda bi mu uspelo priti v obljubljeni Ameriko, a žal se je zgodba končala na Košnici pred Drobnetovo zidnico. V spomin na razbojnika in dobrotnika Guzaja je nastala tako imenovana Guzajeva kava. Sestavine Guzajeve kave so skrivnost, ki pa se razkrije v trenutku, ko nam jo postrežejo v prikupnih lončkih, na katerih je predstavljeno Guzajevo življenje. Potrebno jo je samo povonjati ali pokusiti in skrivnost je razkrita. Vsekakor je uživanje Guzajeve kave prav posebno doživetje, kot je bilo posebno življenje našega Razbojnika. Guzajevo kavo lahko poskusimo v Šentjurju in nekaterih okoliških krajih. (Guzajeva kava, 2020).

Delavnica se je pričela z uvodom o tem, kdo je bil Franc Guzaj (zgodbe in legende), katere so Guzajeve pohodne poti ter kaj je Guzajeva kava (sestavine kave, ponudba, lončki). Nato so nadaljevali pogovor o kavi, in sicer z legendami o kavi, z informacijami o pridelavi kave, o pripravi kave in o učinku kave na telo. V nadaljevanju so dijaki pričeli z dejavnostjo, raziskovali so in pripravili predstavitev na temo: Zgodbe in legende o Guzaju, Po poteh Guzaja, Guzajeva kava, Legende o kavi, Učinek kave na telo in tako dalje. Nadalje so se posvetili pripravi in krašenju kave. Po želji so lahko oblikovali tudi svoj lonček za kavo. Na koncu so si pripravili vsak svojo najljubšo kavo. Dijaki so za delo potrebovali spletna orodja in kavo. Končni izdelek je bila izdelana predstavitev na določeno temo ter skuhan najljubša kava, po možnosti tudi okrašena.

Dijaki so pri delavnici uživali in skuhanje so bile najljubše kave. Dijaki so sodelovali v delavnici pod stalnim nadzorom učiteljev mentorjev delavnice preko spletnih kamer. Mentorji so dijake usmerili tudi na znamenitosti Šentjurja in bližnjo okolico, ki ponuja ogromno kulinarčnih, kulturnih in pravljičnih doživetij, katerih dijaki še niso poznali. Dijaki so pri tej delavnici spoznali veliko novega in dobili morebitne nove ideje za svoje ustvarjanje in tržne priložnosti.

2.5 Delavnica vrba pripoveduje

Pri tej delavnici so dijaki spoznali zgodbo šolske vrbe ter samo rodbino Ipavec. Podrobneje so spoznali tudi sadno sorto jabolka, tako imenovano bogatinko, ki jo ohranjamo na našem šolskem centru in sta jo žlahtnila brata Gustav in Benjamin Ipavec. Nato so literarno poustvarjali in spoznali tudi izdelavo sadnega cepiča (Slika 3).

Delavnica se je pričela z uvodom v prebrano gradivo z navodili, nato so sledili literarni prispevki, nabiranje in rezanje cepičev avtohtonih sort jablan ter likovno, umetniško ustvarjanje – grb, šolski grb ali oblikovanje blagovne znamke. V uvodu so dijaki lahko pisali na temo Vrba pripoveduje, napisali so lahko spis, skeč ali pesem. Vrba na šolskem ekološkem posestvu je izredno zanimiva, saj raste na t. i. otoku ljubezni, kar še posebej buri domišljijo in pričara zanimive zgodbe. Kot drugo so lahko za izhodišče izbrali Bogatinkina pripoved, in sicer so se razpisali o bogatinki, ki se je 'rodila' prav v sadovnjaku *Šolskega centra Šentjur* s pomočjo Gustava Ipavca. »Ipavčeva bogatinka je ena od avtohtonih starih slovenskih sort jabolk, vzgojili smo jo na *Šolskem centru Šentjur*. Bogatinke so močno povezane s spominom na naše rojake Ipavce. To sorto naj bi nekdani župan Gustav, sicer tudi skladatelj, zdravnik, močno dejaven na področju sadjarstva in zaslužen za ustanovitev društva iz tega področja, ustanovitelj *Kmetijske šole* v Šentjurju (sedaj *Šolski center Šentjur*), ki je bogatinko vzgojil skupaj z 'očetom slovenskega sadjarstva', prav tako po rodu Šentjurčanom, Dragotinom Rišplom. Za širjenje te sorte pa sta skrbela tako Benjamin kot Gustav Ipavec.« (Ekološko posestvo, 2021) Nato so se dijaki še lotili nabiranja cepičev sadnega drevja – avtohtonih sort ali likovnega ustvarjanja, kot je šolski grb in izdelava simbola za znamko šolskih izdelkov. Materiali, ki so jih dijaki potrebovali so bile potrebščine za pisanje, sadno drevje in primerno orodje za rez, papir in barve. Končni izdelek so bila literarna dela, cepiči sadnega drevja in ideje za šolski grb oziroma simboli za znamko šolskih izdelkov.

Dijaki so se pri tej delavnici lepo imeli in nastali so krasni literarni prispevki ter cepiči. Med dijaki so se pojavile tudi zanimive ideje glede grba ter morebitne šolske maskote. Nekaj težav so imeli tisti, ki doma nimajo sadnega drevja ali morda ne živijo na podeželju, saj niso mogli poskusiti narediti cepiča. Dijaki si to lahko vedno ogledajo v šolskem sadovnjaku.

Slika 3: Rez cepiča (foto: arhiv Šolskega centra Šentjur).

2.6 Delavnica zakladi naših davnih prednikov

Pri tej delavnici so dijaki spoznali zgodovino Rifnika ter kamnine Žusma. Spoznali so različne kamnine in najdbe na lokalnem območju ter se lotili izdelave nakita.

Delavnica se je pričela z uvodom v zgodovino Rifnika in okolice ter predstavitevjo zakladov tega območja in dediščine. Nadalje so se dijaki posvetili kamninam in njihovemu pomenu. Nato so lahko dijaki oblikovali nakit iz različnih materialov ali se lotili poslikave kamnov. Materiali, ki so jih dijaki potrebovali, so bile različne žice, vrvice, perlice, lesene kroglice, okrasni ali navadni kamni, prodniki, barve za okraševanje ali akrilne barve, flomastri, voščcenke, naravni in odpadni materiali ... Končni izdelek je bil unikaten nakit ali poslikava na kamnu.

Dijaki so pri delavnici uživali in nastali so krasni umetniški izdelki. Dijaki so izdelek izdelovali pod stalnim nadzorom učiteljev mentorjev delavnice preko spletnih kamer in se tako vseskozi spodbujali ter se pogovarjali. Nekateri dijaki niso imeli ustreznih potrebščin, vendar so jih mentorji usmerili v uporabo materialov, ki so jih imeli doma.

2.7 Delavnica ptičje hišice

Dijaki so spoznali izdelavo ptičjih hišic in tako imenovanih hotelov za žuželke iz različnih materialov. Spoznavali so ptice ter nato izdelali ptičje pogačice, valilnico za ptice, hotel za žuželke ali ptičjo krmilnico (Slika 4).

Slika 4: Izdelava ptičje krmilnice (foto: arhiv Šolskega centra Šentjur).

267

Pri tej delavnici so se dijaki lahko odločili za eno od možnosti, in sicer ali bodo izdelali krmilnico za ptice, valilnico za ptice, hotel za žuželke, lojno pogačo za krmljenje ptic ali opisali izbrano ptico. Pri delavnici so spodbujali uporabo naravnih ali odpadnih materialov. Ideje in načrt so dijaki pripravili sami ali ga poiskali na spletu. Morali so biti čim izvirnejši. Ob koncu delavnice so morali pripraviti še predstavitev svojega izdelka. Materiali, ki so jih dijaki potrebovali, so bili različni naravni in odpadni materiali, goveji loj in semena, lončki in modelčki. Končni izdelek je bila ptičja hišica ali hotel za žuželke ali lojna pogača ali opis ene izbrane ptice.

Dijaki so uživali in nastali so lepi ter praktični izdelki. Dijaki so izdelek izdelovali samostojno, ob koncu so preko spletnih kamer izdelke pokazali in se o njih pogovorili. Mentorji so usmerili dijake v uporabo materialov, ki so jih imeli doma.

2.8 Delavnica pisemca ob Gregorjevem

Pri tej delavnici so dijaki spoznali, kako so si pred časi pisali pisma in kako to počnemo danes. Dotaknili so se ljubezenskih pisemc, pri čemer so napisali pisemca ob Gregorjevem. Nekateri izmed dijakov so celo poiskali kakšno od pisem svojih staršev.

V uvodu so se pogovarjali o pisanju pisem nekoč in danes. Sledila je predstavitev ljudskega praznika Gregorjevo. V nadaljevanju so dijaki oblikovali in izdelali svojo pisemsko ovojnico. Nadalje so napisali pismo, misel ali pesem. Za konec so poskusili zapisane misli zapisati še s t. i. emotikoni v svoji najljubši aplikaciji na telefonu. Za delo so dijaki potrebovali:

papirnato nosilno ali darilno vrečko, časopis, reklamne letake, lepilo, črn flomaster, korektor / belilo in različne vrvice (rafija, bombažne vrvice itd.). Končni izdelek je bila pisemska ovojnica ter pismo in zapisek v moderni obliki – z emotikoni.

Dijaki so pri delavnici uživali in nastali so krasni izdelki. Dijaki so izdelek izdelovali pod stalnim nadzorom učiteljev mentorjev delavnice preko spletnih kamer in se tako vseskozi spodbujali ter se pogovarjali.

2.9 Delavnica izdelaj svoj video

Pri tej delavnici so se dijaki lotili kreiranja lastnega videa preko mobilne naprave ali preko računalnika.

Najprej so se seznanili s programi za kreiranje videov na mobilnih napravah ali računalniku. Sledila je predstavitev izdelovanja lastnega videa. V nadaljevanju so dijaki oblikovali in izdelali svoj video. Materiali, ki so jih dijaki potrebovali, so bila spletna orodja in mobilna naprava ali računalnik. Končni izdelek je bil lasten video.

Dijaki so pri delavnici uživali in nastali so zanimivi videi. Dijaki so vidoe izdelovali samostojno. Ob koncu so si vidoe ogledali in jih naložili na spletno platformo namenjeno dijakom, da so si jih lahko ogledali še drugi.

2.10 Delavnica izdelava pletarskih izdelkov

Pri tej delavnici so dijaki spoznali domače obrti in se lotili izdelave izdelka iz vrbe (Slika 5), vej itd.

Slika 5: Izdelava srca iz vrbja (foto: arhiv Šolskega centra Šentjur).

Delavnica se je pričela z uvodom v predstavitev obrti na Slovenskem in v naših domačih krajih. Nato je sledila predstavitev izdelave pletarskih izdelkov. Nadalje so dijaki izdelali izdelek po želji. Na koncu so svoje izdelke predstavili. Dijaki so uporabili vrbove šibe, rafijo, ločje, slamo, vrvico, odpadno embalažo ali druge naravne materiale. Končni izdelek je bil unikaten pletarski izdelek.

Dijaki so se pri tej delavnici imeli lepo in nastali so unikatni pletarski izdelki. Dijaki so izdelek izdelovali samostojno in se tekom izdelovanja še javili preko spletnih kamer. Ob koncu so izdelke predstavili. Mentorji so usmerili dijake v uporabo materialov, ki so jih imeli doma.

3 Zaključek

Zagotovo dandanes ni lahko motivirati učenca oziroma dijaka. Še posebej v razmerah, kakršne so bile v šolskem letu 2020/2021 zaradi epidemiološkega stanja, ko smo imeli šolanje na daljavo. Zato smo na *Srednji poklicni in strokovni šoli Šolskega centra Šentjur* še toliko večji poudarek dali skrbno pripravljenim in zanimivim interesnim vsebinam, da bi razbremenili vsakdan dijakov ter jih pritegnili k malo drugačnemu ustvarjanju. Hkrati pa smo želeli v njih vzbuditi čut do lokalnega, zgodovinskega, kulturnega in domoljubja. Ravno zato smo projektni dan poimenovali po Ipavcih, ki pa predstavljajo ravno te vrednote.

Delavnice so bile zelo raznolike in nastali so čudoviti unikatni izdelki. Zagotovo smo z njimi dosegli rast pozitivnega odnosa do starih običajev, slovenske tradicije in znamenitih mož, ki so soustvarjali kmetijsko šolstvo.

Ob koncu sem prišla do spoznanja, da se je z mladimi vredno potruditi in privzgajati čut do lokalnega, domačega, tradicije in domoljubja, saj bodo s tem rastle in kasneje sami ustvarjali zgodovino. Zagotovo to predstavlja velik izziv in zahteva ogromno dodatnega dela za učitelje, vendar hkrati prinaša svežino in motivacijo za naprej. Vsaj pri nas so se takšni in drugačni projektni dnevi izkazali kot za zelo dobrodošli in predstavljajo pravo svežino na šoli.

4 Viri in literatura

Atlas narave – Bogatinka (avtohtona sorta jabolk) (2021). *Radio Celje*, 27. 1. 2021. Pridobljeno 1. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.mixcloud.com/RadioCelje/atlas-narave-bogatinka-avtohtona-sorta-jabolk-2712021/>.

Ekološko posestvo (2021). Šentjur: Šolski center Šentjur. Pridobljeno 1. 9. 2021 s spletne strani: <https://sc-s.si/joomla/images/EKOLO%C5%A0KO%20POSESTVO.pdf>.

Gustav Ipavec (b. d.) *Wikipedia.org*. Pridobljeno 23. 10. 2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Gustav_Ipavec.

Guzajeva kava (2020). *Šentjur Tour*, 10. 9. 2020. Pridobljeno 23. 10. 2021 s spletne strani: <https://www.turizem-sentjur.com/Aktualno/guzajeva-kava/>.

Razglasitev leta 2021 za leto Josipa Ipavca (2020). *Gov.si*. 3. 7. 2020. Pridobljeno 1. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.gov.si/novice/2020-07-03-razglasitev-leta-2021-za-leto-josipa-ipavca/>.

IZVEDBA TEHNIŠKEGA DNEVA NA DALJAVO NA TEMO LEHOT IN RAZNOLIKOSTI SLOVENSKE POKRAJINE

IMPLEMENTATION OF A REMOTE TECHNICAL DAY ABOUT BEAUTY AND DIVERSITY OF SLOVENIAN LANDSCAPE

Tajda Štrukelj (tajda.strukelj@gmail.com) je predmetna učiteljica matematike in računalništva, poučuje na Osnovni šoli Šentvid v Ljubljani. Ima 6 let delovnih izkušenj.

Slovenija

Povzetek

Naloga učiteljev v modernih šolah je, da učencem ponudimo vsestransko znanje, s čimer odrastejo v celovite in sposobne osebe. Ker imajo zaradi hitro razvijajočega sveta in vse več obveznosti, starši vedno manj časa, se vse pogosteje dogaja, da moramo učencem poleg splošnega znanja ponuditi tudi ozaveščanje o lastni okolici in domovini. Slovenija ima kot majhna, a lepa in raznolika država, ogromno potenciala za pripravo zanimivih tehniških, naravoslovnih in športnih dnevor. Tako smo se na naši šoli odločili, da s pomočjo tehnologije pripravimo tehniški dan, cilj katerega je bil opazovati naravne in kulturne lepote Slovenije in preko fotografije ujeti trenutek domačega kraja, narave, kulturne dedišče in ljudi. Tehniški dan smo izvedli na daljavo, zato so bile motivacija učencev, navodila in dodatne usmeritve za delo ključnega pomena. Tudi s pomočjo medpredmetnega povezovanja je tehniški dan uspel, saj so bili učenci motivirani za izvedbo, vključili pa so se tudi v druge aktivnosti ter tako pripravili izdelke iz lesa, izdelali so likovne izdelke in se preizkusili v pripravi različnih domačih jedi.

Abstract

Teacher's task in modern schools is to offer students versatile knowledge, which helps them to become competent and holistic people. Because the world is developing at very fast pace and parents have more and more obligations and thus less and less time, it is more common that teachers, besides general knowledge, also need to offer students awareness about their surroundings and their homeland. As small, but beautiful and diverse country, Slovenia has a lot of potential for organization of technical, sports and science days and at our school, we decided to implement a technical day with the help of technology. The goal was for students to observe natural and cultural heritage of Slovenia and capture a moment of hometown, nature, cultural heritage, or people in photography. The technical day was implemented remotely, which means that students' motivation, instructions, and additional orientations were crucial. With the help of cross-subject integration, the technical day was a success, as students were not only motivated for implementation, but they also participated in other activities and prepared products from wood, art products and even tried to prepare different national dishes.

Ključne besede: domovina, fotografija, kulturna dediščina, naravna dediščina, tehniški dan.

Keywords: homeland, photography, cultural heritage, natural heritage, technical day.

1 Uvod

Slovenija je po površini majhna država, vendar izredno razgibana, čudovita in dom raznoliki naravni, kulturni in arhitekturni dediščini. Gozdovi, doline, poljedelske površine, veličastni hribi in gore, mesta s starimi jedri in razgibano arhitekturo, pa tudi raznolikost prebivalstva, so le nekateri pokazatelji, ki pričajo o tem. Žal je priložnost večine učencev, da se s tem srečujejo, omejena na čas njihovih staršev, ki pa ga je v današnjem stresnem in hitro razvijajočem svetu vedno manj. Na podlagi tega in dejstva, da si vsi učenci že lastijo pametne telefone s fotoaparati ali pa celo boljše, namenske fotoaparate, smo se na naši šoli odločili pripraviti tehniški dan, na katerem je bil en izmed glavnih ciljev opazovati in zaznavati naravne in kulturne lepote Slovenije in preko fotografije ujeti trenutek domačega kraja, narave, kulturne dedišče in ljudi. Poleg tega smo pripravili tudi aktivnosti s področja tehnike, likovne umetnosti ter gospodinjstva, vendar se bomo v nadaljevanju prispevka osredotočili predvsem na fotografski del, ki sem ga izvedla sama. Naša osnovna šola se nahaja na obrobju Ljubljane, kar pomeni, da jo obiskujejo tudi učenci iz bolj podeželskih krajev. Tako je ideja tehniškega dneva dobila dodatno dimenzijo, saj se je izbira motiva močno povečala, s tem pa smo pridobili tudi na raznolikosti.

Ob izvedbi takšnega tehničnega dneva je ideja izredno pomembna, saj tako lažje motiviramo učence, sploh z ozirom na dejstvo, da smo tehnični dan izvajali na daljavo. Poleg tega moramo učencem podati natančna navodila, jih usmeriti kako poiskati dober motiv in jim dati napotke kako narediti čimkakovostnejšo fotografijo, s čimer razvijamo njihovo kritično mišljenje in samoevalvacijo izdelkov. Pomemben del tehniškega dneva je bilo tudi medpredmetno povezovanje, zato smo učence vzpodbudili, da fotografije računalniško

obdelajo s pomočjo računalniškega programa GIMP. S tem so razvijali tehnično kompetenco, naučili pa so se tudi, da pri obdelavi fotografij ne pretiravajo, saj lahko to vodi v obratne učinke, kot jih želimo doseči.

Na podlagi dejstva, da so bili učenci motivirani za izvedbo in so se, kljub temu, da so morali izbrati eno aktivnost, vključevali tudi v druge aktivnosti, povezane s tehniškim dnevom, lahko rečemo, da je bila izvedba uspešna. Tako so učenci pripravili tudi izdelke iz lesa, izdelali likovne izdelke in celo poskusili pripraviti različne domače jedi.

Zaključimo lahko, da so učenci spoznavali slovensko naravno in kulturno dediščino in s tem razvijali slovensko identiteto, kar vodi v njeno ohranjanje. Čeprav je bil osnovni cilj, da učenci spoznajo lepote Slovenije, ob tem odprejo oči, opazujejo in dojemajo, kar vidijo, pa še vedno lahko najdemo izboljšave in nadgradnje takšnega tehniškega dneva. Tako bi lahko vključili nadaljevalne aktivnosti, kot je na primer interna izvedba fotografskega natečaja, delo pa bi lahko nadgradili in popestrili tudi z delom v skupinah ali pa s projektnim delom.

2 Priprava tehniškega dneva

Slavni teniški igralec Arthur Rober Ashe mlajši, zmagovalac treh Wimbeldon turnirjev, je v nekem intervjuju dejal, da je ključ do uspeha samozavest, ključ do samozavesti pa priprava. Ne glede na to, ali se pripravljamo na teniški turnir ali pa izvedbo tehniškega dneva, gre za proces, ki igra ključno vlogo pri doseganju rezultatov. Prav zaradi tega smo se priprave tehniškega dneva na naši šoli lotili premišljeno, natančno in po korakih.

2.1 Načrtovanje tehniškega dneva in izbira aktivnosti

Načrtovanje tehniškega dne smo izvedli v fazah, pri čemer smo se v prvi fazi sodelujoči učitelji dogovorili, kako bi bilo projekt najboljše izpeljati. Idejo o izbiranju motiva iz slovenske naravne in kulturne dediščine smo izpeljali iz fotografskega krožka, ki ga izvajamo na šoli. Jasno je bilo, da idejo lahko razširimo predvsem z medpredmetnim povezovanjem.

V začetni fazi smo razmišljali tudi o vpeljavi skupinskega dela, vendar se predvsem zaradi časovne stiske in dejstva, da bo tehniški dan izveden na daljavo, zanj nismo odločili. Ker imajo po večini učenci višjih razredov že vsi svoje mobilne telefone in druge prenosne naprave, s katerimi lahko opravijo dodatna raziskovanja, predvsem pa fotografirajo, smo se odločili, da bomo vključili učence tretje triade, torej od 6. do 9. razreda.

V drugi fazi smo s sodelujočimi učitelji določili glavna področja tehniškega dneva, v katera smo kasneje umestili aktivnosti. Ker je bila rdeča nit tehniškega dneva naravna in kulturna dediščina Slovenije, smo se odločili za tehniko in tehnologijo, likovno umetnost in likovno snovanje, računalništvo ter gospodinjstvo ter sodobno pripravo hrane. Vsak od vodilnih učiteljev je nato oblikoval aktivnosti, povezane s svojim področjem in zanje napisal navodila.

V tretji in hkrati zadnji fazi smo skupaj pripravili združena navodila za izvedbo tehniškega dneva na daljavo in jih umestili na spletno učilnico, kjer so bila dostopna učencem. Spletna učilnica je bila tudi primerno mesto za oddajo izdelkov, saj so učenci tja oddajali fotografije, ki so jih posneli in obdelali.

Na področju tehnike in tehnologije je učitelj izbral izdelavo tehničnega izdelka, kjer so morali učenci iz kateregakoli materiala izdelati predmet značilen za Slovenijo. Kot primeri so bili navedeni kozolec, Aljažev stolp, zastava, kokoš in narodna noša. Predlagani materiali so bili papir, les, kamen, plastika in kovina. Pri likovni umetnosti je bila naloga narisati ali naslikati slovensko krajino ali značilen predmet, kot so lipa, panjska končnica, gorenjski nagelj ali lectovo srce. Učenci so lahko uporabili katerokoli tehniko in podlago, pripravljena pa so imeli posebna priporočila glede na razred, ki so ga obiskovali. Tako so na primer učenci 6. in 7. razredov morali upoštevati enotočkovno linearno perspektivo in delno prekrivanje, učenci 8. in 9. razredov pa so morali upoštevati dvotočkovno linearno perspektivo in prostorske plane, dodatno pa so imeli možnost izdelave izdelka tudi v računalniški obliki s pomočjo programa Inkscape. Na področju gospodinjstva so učenci lahko pripravili katerokoli tradicionalno slovensko jed, jo fotografirali in pripisali zanjo recept, ki so ga uporabili pri pripravi jedi.

2.2 Priprava navodil in usmeritev

Ko smo se s sodelujočimi učitelji dokončno dogovorili za področja tehniškega dneva, smo vsak zase pripravili aktivnosti s tega področja in navodila zanje. Čeprav je pisanje navodil v osnovi preprosta naloga, pa temelji na principih, ki sta jih prvič zapisala že Chilcoat in Stahl (2010). Poleg uporabe jasnega jezika in nedvoumnih kriterijev za oddajo izdelka, je pomembno tudi to, da pojasnimo namen naloge, pojasnimo specifične dele in poskrbimo za primere. Uporaba jasnega jezika pomeni, da v navodilih uporabljamo kratke in jedrnatke stavke, čim manj besed kot so 'nekaj' in 'približno', saj tako učenci precej bolje razumejo, kaj je od njih zahtevano. Kljub temu je priporočeno, da podrobno pojasnimo namen naloge in jo povežemo z njihovim že osvojenim znanjem ali pa določenim materialom. Prav zaradi tega smo v navodila vključili tudi povezave do člankov in posnetkov o slovenski naravni in kulturni dediščini,

saj so ti učence dodatno motivirali in nalogi dodali smisel. Vsak od učiteljev je pod svojimi aktivnostmi dodal tudi primere slik dobrega izdelka, s čimer so učenci dobili predstavo, kaj se od njih pričakuje ob oddaji.

Fotografija kot umetnost sega v leto 1822, ko je francoski izumitelj Nicepohore Niepce uspel ustvariti prvo fotografijo, ki sicer ni bila obstojna. Od takrat se je fotografija hitro razvijala in leta 1839 je William Henry Fox Talbot prvič predstavil proces za razvijanje fotografij z uporabo negativov. Ta proces je skupaj z ustanovitvijo fotografske družbe leta 1853 v Londonu omogočil, da je fotografija kmalu dobila ne samo uporabno aplikacijo v življenju, ampak tudi status umetnosti. To je posledično pomenilo smrt realizma v slikarstvu, kar je vodilo v razvoj modernega slikarstva, kjer so blesteli slikarji, kot so Vincent van Gogh, Frida Kahlo, Pablo Picasso in drugi (Hertzmann, 2018). Umetniška fotografija kot vsaka umetnost, temelji na določenih principih, ki so jih morali v svojem delu upoštevati tudi učenci. V luči dobrega podajanja navodil in osmišljenja naloge, sem te principe vključila v svoja navodila, pri čemer sem učencem izpostavila pomembnost motiva, svetlobe, barvne usklajenosti in postavitve na fotografiji. Predvsem slednje je pomembno, saj mora fotografija delovati kot celota, gledalca pa mora pritegniti in mu pravzaprav povedati zgodbo (Shanidze, 2018). Kot dodaten vir sem vključila povezavo do spletne strani, kjer so si učenci lahko prebrali dodatne nasvete za izdelavo kakovostnih fotografij.

Čeprav je fotografija že sama po sebi umetnost, imamo dandanes sredstva in pripomočke, da izdelke še izboljšamo. Predvsem učenci višjih razredov so s tem že seznanjeni, saj veliko mobilnih aplikacij za socialna omrežja in deljenje fotografij že ponuja možnosti nanosa filtrov in popravkov fotografij pred objavo. To dejstvo me je vodilo v to, da sem v navodila vključila tudi povezovanje z računalništvom kot šolskim predmetom, saj so morali učenci fotografijo kasneje tudi obdelati z računalniškim programom za obdelavo rastrske grafike GIMP. Pri tem so morali biti pozorni na barve, ki so jih lahko izboljšali, ostrino robov, rdeče oči, ki nastanejo ob napačni rabi bliskavice in druge klasične 'napake' moderne fotografije, ki jih lahko s pomočjo računalniške obdelave odpravimo.

Zelo pomemben del navodil je bila usmeritev k izbiri motiva. Ker je bil osnovni cilj spoznavanje naravne in kulturne dediščine Slovenije, sem učence usmerila v izbiro nevsakdanjega motiva, iz katerega se lahko tudi drugi nekaj naučijo. Prav zato so navodila vsebovala tudi točko, kjer so učenci morali ob izbiri določenega motiva znati pojasniti tudi njegovo ozadje. Tako so morali npr. ob izbiri cvetlice znati pojasniti, za katero vrsto gre, kdaj cveti in zakaj je posebna, ob izbiri gorske panorame pa, kakšno rastje tam uspeva, kateri kraj je na fotografiji viden in katere druge gore in hribov so na sliki še vidni. Tako sem učence posredno vzpodbudila, da niso motivov iskali samo vizualno, da bi posneli čim lepšo fotografijo, ampak so o videnem tudi razmislili, se v motiv poglobili in ga razumeli.

3 Izvedba tehniškega dneva

272

Navodila za delo smo nekaj dni pred izvedbo tehničnega dneva objavili na spletni učilnici naše šole, pripravili pa smo tudi obvestilo o izvedbi, ki smo ga umestili na spletno stran šole. Ker je izvedba tehničnega dneva potekala na daljavo, so imeli tako učenci skupaj s starši dovolj časa, da se nanj pripravijo in si izberejo področje, pri katerem bodo sodelovali. Pomembno je poudariti, da je v tem primeru tehnični dan trajal cel teden. Delo na daljavo je povzročilo, da so imeli učenci veliko dodatnega dela, pri izvedbi pa smo si želeli, da je zadana naloga učencem v užitek in ne breme. S tem smo učencem dodali motivacijo, saj so si lahko izbrali pravi trenutek za izvedbo in s tem dosegli vse zastavljene cilje.

Zanimivo je, da je večina učencev že na začetku izbrala področje računalništva in fotografije. Tudi to dejstvo priča o tem, kako tehnološko razvit je današnji svet in da je že sama uporaba tehnologije pri pouku vir motivacije za učence. Učitelji moramo tako konstantno iskati primere dobrih praks uporabe tehnologije v šolah, pri čemer mora biti poudarek na tem, da je uporaba smiselna in temelji na jasnih ciljih. Učenci so oddajali zelo dobre fotografije z raznolikimi motivi, v ospredju pa so bili arhitektura, rastline in voda. Razveseljivo je, da so ob tem znali izpolniti vse vidike zadanih nalog, saj so fotografije tudi obdelali, ob tem pa so znali pojasniti tudi ozadje motiva.

Še več, večina učencev je naredila še dodaten korak in si poleg osnovne aktivnosti izbrala še vsaj eno dodatno. Veliko učencev je skupaj s starši izkoristilo priložnost in skupaj pripravilo eno izmed domačih jedi, pri čemer so učenci jedi pripravljali po receptih in tako spoznavali tudi ta vidik naše dediščine. Poleg tega so pripravili kar nekaj dodatnih izdelkov iz lesa in papirja ter oddali likovne izdelke. Omeniti je potrebno, da so te izdelke oddajali predvsem učenci, ki imajo za ti dve področji odkrit talent in tudi dodatno motivacijo.

Slika 6: Potok (foto: JT, 6.a).

Slika 7: Cvetlice (foto: TS, 6.a).

Slika 8: Kozolec (foto: RK, 6.a).

Pomembna faza izvedbe tehniškega dneva je tudi ovrednotenje izvedbe, pri čemer moramo znati pripraviti samoevalvacijo, ključnega pomena pa je tudi povratna informacija učencev. Iz prejetih fotografij in izdelkov, predvsem pa dejstva, da so se učenci naučili marsikaj o slovenski naravni in kulturni dediščini, lahko sklepamo, da je bil glavni cilj tehniškega dneva dosežen. Fotografije so bile kakovostne, učenci pa so svoje naloge presegli in našli dodatno motivacijo za opravljanje dodatnih aktivnosti. Tudi sami so bili z izvedbo zadovoljni, o čemer smo se pogovorili predvsem pri razrednih urah. Zadovoljni so bili s tem, da so imeli pri nalogah kreativno svobodo in so lahko fotografirali lasten motiv, pripravljali hrano, ki so si jo sami izbrali in izdelali izdelek po svoji izbiri. To je ključna informacija za izvedbo takšnih projektov, saj gre za pomemben dejavnik pri doseganju glavnega namena dneva.

Kljub pozitivnim povratnim informacijam in kakovostnim izdelkom lahko najdemo tudi izboljšave izvedbe takega tehniškega dneva. Ena izmed najbolj očitnih pomanjkljivosti pri fotografiranju je, da nimajo vsi učenci dostopa do kakovostne opreme. Učenci z namenski fotoaparati so v osnovi posneli boljše fotografije in so za obdelavo na računalniku porabili precej manj časa, medtem ko so učenci, ki so fotografirali z mobilnimi telefoni, za delo porabili precej več časa in tudi poskusov. Pri izvedbi na daljavo je sicer težko poenotiti opremo učencev; ob izvedbi takšnega tehniškega dneva v šoli pa bi lahko učencem posodili namensko opremo. Pri tem bi lahko dan razširili tudi z dimenzijo rokovanja s tako opremo, saj fotografiranje zahteva precej več natančnosti in razumevanja določenih parametrov kot na primer pri mobilnih telefonih, ki sami uravnovesijo svetlobo in izostrijo sliko. Potencialno izboljšavo smo predvideli tudi v načinu dela. Učenci so bili v procesu celotne aktivnosti sami in v osnovi svojih izdelkov niso mogli deliti z vrstniki pred samo oddajo. To bi lahko rešili z uvedbo skupinskega ali pa projektnega dela, kjer bi lahko učenci svoje izdelke primerjali med seboj in tako drug drugemu pomagali ustvariti boljše fotografije in se drug od drugega tudi učiti. Prav tako bi s takim načinom dela lahko učenci od sošolcev spoznavali naravno in kulturno dediščino kraja oziroma področja, s katerega prihajajo, s čimer bi jim to ostalo tudi trajnejše v spominu.

4 Zaključek

Izvedbo tehniškega dneva na daljavo na temo slovenskih lepot in raznolikosti, ki smo ga izvedli na naši šoli, lahko označimo kot uspešno. Učenci so bili za delo s področij računalništva in fotografije, tehnike in tehnologije, likovne umetnosti in likovnega snovanja ter gospodinjstva in sodobne priprave hrane kljub temu, da so naloge opravljali sami in na daljavo, motivirani in zagnani za delo. Izdelki, ki so jih oddali na spletni učilnici, so bili kakovostni in podprti z dobrimi pojasnili o ozadjih motivov, nekateri pa celo z izročili in anekdotami. Čeprav je bilo od učencev zahtevano, da izberejo eno aktivnost, so izbrali še dodatne z drugih področij in tako spoznavali širšo paleto naravne in kulturne dediščine Slovenije. Zaključimo lahko, da smo s tem tehniškim dnevom pripomogli k razvoju nacionalne identitete naših učencev, kar neposredno vodi k njenemu ohranjanju.

Kljub uspehu tehniškega dneva, lahko poiščemo izboljšave, na katere moramo biti pozorni. Pri tem izstopata predvsem poenotenje opreme, skupaj z ustvarjanjem istih pogojev za vse učence in oblika načina dela, kjer bi se lahko za večjo učinkovitost, pod malce drugačnimi pogoji, poslužili dela v skupinah in projektnega dela.

5 Viri in literatura

Hertzmann, Aaron (2018): Can computers create art? *Arts* 2018, 7(2), str. 18. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://doi.org/10.3390/arts7020018>.

Chilcoat, George William; Stahl, Robert J. (2010): A framework for giving clear directions. *A journal of Educational Strategies, issues and ideas*, 60(3), str. 107 – 109. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://doi.org/10.1080/00098655.1986.9959298>.

Juriševič, Mojca (2012): *Motiviranje učencev v šoli*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Shanidze, Irakly (2018): *Photography as an art form*. ArtPhotoAcademy. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.artphotoacademy.com/photography-as-an-art-form/>.

Photography as art (b. d.) Britannica. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.britannica.com/technology/photography/Photography-as-art>.

OHRANJANJE SLOVENSKEGA JEZIKA IN KULTURE NA ŠVEDSKEM

PRESERVING AND NURTURING SLOVENIAN LANGUAGE AND CULTURE IN SWEDEN

 Zvonko Podvinski (zvonepodvinski@gmail.com), teolog, duhovnik, že 28 let je na Švedskem, v Slovenski katoliški misiji Göteborg. Tam skrbi za ohranjanje slovenskega jezika in kulture med slovenskimi rojaki in njihovimi družinami.

Švedska

Povzetek

V prispevku je predstavljena vloga duhovnika, dušnega pastirja med izseljenci na Švedskem. Poleg skrbi za duhovno rast predstavljamo tudi naše skupno delo za ohranjanje slovenskega jezika in kulture, slovenskih vrednot. Na Švedskem je posebej izstopala folklorna dejavnost ter množična srečanja – romanja v Vadsteno, ki smo jih pripravljali enkrat letno. Močno vlogo so imela tudi slovenska društva, ki so enkrat v enem, drugič v drugem mestu organizirala slovenski kulturni festival, na katerem so poleg folklornih skupin nastopali tudi pevski zbori in druge glasbene skupine s Švedske, mediji (Naša luč), Naš glas, danes Slovensko glasilo, ki ga izdaja Slovenska zveza na Švedskem, ter Rafaelova družba.

Abstract

The article presents the role of a priest among emigrants in Sweden. In addition to caring for spiritual growth, we also present our joint work for the preservation of the Slovenian language and culture, Slovene values. In Sweden, there has been a strong tradition of folklore activity and mass meetings - pilgrimages to Vadstena, which we prepare once a year. By organizing the Slovenian cultural festival in various towns around Sweden, the associations of Slovenians have also played a very important role in preserving Slovenian language, traditions and culture. In addition to Slovenian folklore groups, choirs and other music groups from Sweden also performed on such occasions, and various media have been present up to this day, for example *Naša luč* and *Naš glas*, which is a Slovenian newsletter published by the Slovenian Association in Sweden and the St. Raphael's Society.

Ključne besede: društvo, duhovnik, folklor, izseljenci, slovenski jezik.

Keywords: association, priest, folklore, emigrants, Slovenian language.

276

1 Uvod

Človek je že od nekdaj potoval, se preseljeval ali izseljeval. Razlogi za to so bili lahko ekonomski ali politični. Šel je za boljšim koščkom kruha ali pa je moral zapustiti svojo domovino zaradi preganjanja, zvestobe svoji veri, svojemu jeziku, kulturi, da bi ohranil svoje korenine, svojo narodno identiteto, da bi živel v miru.

Z ozirom na verske in duhovne potrebe je Katoliška cerkev prej kot država Slovenija zaznala njihove želje in začela skrbeti za rojake, ki so se izselili iz domovine. V ta namen je ustanovila Rafaelovo družbo, ki je pošiljala duhovnike v to ali ono deželo po svetu, da bi duhovno oskrbovali rojake in jim pomagali 'znajti se' v deželi, kamor jih je pripeljala pot.

2 Rafaelova družba

Rafaelova družba je ustanova za pomoč slovenskim izseljencem in zdomcem pri gojenju njihovega slovenstva in katolištva. Prvi namen družbe je spremljanje in povezovanje vseh slovenskih rojakov po svetu. Skrb zanje obsega versko, narodno, kulturno, prosvetno ter socialno področje in vključuje vse, kar more biti tem ljudem v pomoč.

Rafaelova družba si posebej prizadeva za (Rafaelova družba, 2013):

- informiranje in prebujanje ljudi v domovini, da bi se zavedali pojava slovenskega izseljenstva in potrebne skrbi za duhovni in gmotni napredek izseljenskih skupnosti;
- ohranjanje povezave med domovino in tujino ter medsebojne povezave Slovence v tujini;
- pripravljanje, spodbujanje in pomoč pri občasnih in rednih srečanjih pastoralnega, kulturno-posvetnega in socialnega značaja;

- študij in strokovni pristop k problematiki ter zbiranje in urejanje arhivskega gradiva;
- posredno opozarjanje na dolžnosti, ki jih imajo državne institucije do Slovencev po svetu;
- sodelovanje z drugimi državnimi in civilnimi organizacijami, ki se zavzemajo za razseljene rojake;
- vzdrževanje stikov z zamejskimi Slovenci.

Med drugimi dejavnostmi Rafaelova družba zbira in ureja arhivsko gradivo o delu in življenju izseljencev, oskrbuje rojake s slovenskimi knjigami, avdio-vizualnimi in drugimi pripomočki, prireja razstave arhivskih fotografij o življenju Slovencev v povojnih begunskih taboriščih na Koroškem (o čemer je leta 2014 izdala tudi fotografsko monografijo z naslovom *Cvetoči klas pelina*), organizira javne razprave, pripravlja obiske, aranžmaje, mladinske programe ter nastope pevskih in drugih kulturnih skupin v domovini, vzdržuje Ehrlichov dom na Svetih Višarjah in ga uporablja v kulturne, duhovne in izobraževalne namene. Tradicionalna dogodka, ki ju pripravlja vsako leto, sta nedelja Slovencev po svetu in srečanje treh Sloveniji na Svetih Višarjah (prav tam).

Slovenecem po svetu želi ustvariti prijaznejše okolje, jih motivirati, da bi radi obiskovali svojo domovino ali domovino svojih prednikov in se vsaj nekateri za stalno preselili nazaj. Povezana je z Zvezo slovenskih izseljenskih duhovnikov, diakonov in pastoralnih sodelavcev v Evropi in z drugimi slovenskimi župnijami in ustanovami po svetu. Sodeluje z državnimi organizacijami in drugimi civilnimi organizacijami, ki se zavzemajo za razseljene rojake (prav tam). (Več o Rafaelovi družbi: Priloga 1.)

3 Slovenska izseljenska pastorala

Že kot semeniščnik in bogoslovec sem imel stike z našimi misijonarji ter občudoval njihovo požrtvovalno delo. Leta 1993 pa me je življenjska pot pripeljala med naše izseljence na Švedsko, v to skandinavsko deželo, kamor so se naši rojaki pretežno izselili med letoma 1960 in 1970. To je bila t. i. ekonomska emigracija. Do leta 1965 so prihajali rojaki, ki so pobegnili bolj ali manj zaradi starega komunističnega sistema. Slišal sem in se po telefonu pogovarjal s katerim od njih, ki je bil politično preganjan in je zaradi tega zapustil domovino še pred letom 1960. Po letu 1965, ko se je stari jugoslovanski režim malo bolj odprl svetu, pa so prišli na Švedsko t. i. 'pasošarji', ljudje s potnimi listi, kar je pri prvih priseljencih povzročilo sumničenje, češ, te so poslali komunisti, da vohunijo za nami.

Slovenska Katoliška cerkev je v prizadevanju za duhovno oskrbo rojakov že po II. svetovni vojni poslala katoliške duhovnike v Evropo. Aprila leta 1962 je iz Pariza med rojake na Švedsko prišel g. Jože Flis, doma iz Poljčan. Tam je ustanovil slovensko katoliško misijo, ki se danes imenuje slovenska katoliška misija Göteborg in bo leta 2022 praznovala častitljivo 60. obletnico ustanovitve in delovanja med rojaki na Švedskem.

277

4 Dušni pastirji na Švedskem

Kaj vse je moral vzeti v roke tedanji narodni dušni pastir? Poleg duhovniškega poslanstva je moral ljudem pomagati tudi pri urejanju 'raznih dokumentov' za bivanje in za delo na Švedskem. Najprej je seveda moral poiskati rojake, da jih je lahko povabil k bogoslužju v maternem jeziku.

Od leta 1962 do leta 1972 je bil tu duhovnik Jože Flis, od leta 1972 do leta 1977 je prihajal iz Münchna na Švedsko p. Janez Sodja. Od leta 1977 do leta 1993 je bival v Göteborgu Jožef Drolc. Na jugu Švedske mu je v Oskarströmu v letih od 1979 do 1982 pomagal Jože Bratkovič, od 1983 do 1985 pa mu je bil na jugu Švedske v pomoč Stanislav Cikanek, bivajoč v Malmöju. Od leta 1993 pa nadaljujem poslanstvo narodnega dušnega pastirja že 29. leto, bivajoč v župnišču Kristusa Kralja (Kristus Konungens församling) v Göteborgu, podpisani Zvonko Podvinski.

Ob mojem prihodu na Švedsko leta 1993 sem prejel v duhovno oskrbo 13 večjih ali manjših slovenskih skupnosti na terenu, velikem kot pet Slovenij. Do danes smo morali zapreti dve skupnosti, dve oltarni občestvi, saj se je število obiskovalcev slovenskih maš zmanjšalo. Zaenkrat redno vsak mesec obiskujem devet naših občestev, ko pa ima mesec pet nedelj, obiščem še dve občestvi povsem na vzhodu Švedske, praktično ob Baltiku.

Poleg toliko¹ redno prevoženih kilometrov na mesec v teh krajih opravi še nekaj pogrebov letno ter seveda še kakšen pastoralni obisk.

5 Skrb za slovenski jezik – pouk materinščine v Göteborgu

V šolskem letu 2008/2009 in 2009/2010 sem ob pomoči in organizaciji ge. Dragice Motik (Zavod RS za šolstvo) in ge. Melite Steiner (Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport) ter ob pomoči staršev uspel organizirati sobotno šolo slovenskega jezika. V Prilogi 2 je vabilo za šolo ter povabilo učiteljev v šolo slovenskega jezika, ki smo ga posredovali

staršem izseljenskih otrok, da bi začutili pomen ohranjanja slovenskega jezika ter svoje otroke usmerili v obiskovanje te šole. Skušali smo jim predstaviti pomembno starševsko vlogo in odgovornost za ohranjanje slovenščine – najprej doma, v svoji družini, v smislu nadgradnje tega pa so bili učitelji pripravljeni poučevati otroke.

Za lažje delo sem se udeležil strokovne priprave učiteljev na delo v oddelkih dopolnilnega pouka slovenščine v povezavi s Poletno šolo slovenščine za otroke slovenskega porekla, ki je potekala na Zavodu RS za šolstvo. Ga. Melita Steiner in predvsem ga. Dragica Motik sta pomagali, da sem za naše otroke v Göteborgu ob koncu seminarja poleg strokovnih usmeritev za poučevanje dobil tudi potreben učni material, da smo jeseni lahko začeli delati. Z ozirom na čas in prostor ter na možnosti smo učbenik (Donaj, 1996) predelali v dveh šolskih letih. Z veseljem povem, da so otroci, tudi s pomočjo staršev, napredovali v materinščini in da danes nekateri samostojno govorijo slovensko in se na primer znajo dogovoriti tudi s svojo skupino za *florball* sami, brez pomoči staršev. Na žalost niso imeli vsi možnosti za poglobljanje materinščine, nekateri pa so bili pred nekaj leti celo v Poletni šoli slovenskega jezika. Ponosen sem, ker na primer eden teh učencev samostojno poje slovenske pesmi in mnoge zna tudi na pamet. V družini tega fanta se čuti slovenstvo, zaradi česar je človeku prijetno pri srcu. Materni jezik, slovenska kultura, pesem, odraščanje ob katoliških vrednotah – vse to je naša, slovenska identiteta.

V Prilogi 3 je dodan zapis o kulturni prireditvi udeležencev Poletne šole slovenskega jezika za otroke, potomce Slovencev, ki živijo v tujini; ta je v organizaciji Zavoda RS za šolstvo avgusta 2008 potekala na OŠ Dragomelj. Kulturna prireditev je bila vrhunska. Prireditve smo se udeležili tudi učitelji, udeleženci strokovnih priprav za delo v tujini. Celotna prireditev je bila rezultat izredno ustvarjalnega dela udeležencev, učiteljic, ki so poučevale v Poletni šoli slovenščine, voditeljica organizacije in priprav pa je bila ga. Dragica Motik.

Moje poučevanje slovenskih otrok v sobotni šoli na Švedskem je potekalo v prostorih stare katoliške šole. Ob sobotah smo se zbirali vsak teden ter se začeli v šoli slovenskega jezika poglobljati v materni jezik.² Večji del otrok je bil iz slovenskih, manjši del pa tudi iz slovensko-švedskih družin. Pa vendar smo našli način, kako tudi tem otrokom podajati snov. Seveda je bilo treba pomagati najprej s švedščino, da je bil tudi pomen v slovenskem jeziku razumljiv. Tudi starši so bili v pomoč, da smo skupaj uspeli narediti naloge in se naučiti snov. Kolikor se spominjam, smo pri pouku z učenci v drugem šolskem letu skupaj prevajali knjigo iz nemškega jezika.

Slika 1 (foto: arhiv avtorja).

Glede na to, da so slovenske skupnosti razkropljene na terenu, velikem kot pet Sloveniji, je težko organizirati pouk slovenščine. Pa vendar je v modernem času tudi to mogoče, če je človek iznajdljiv. Naša učiteljica dopolnilnega pouka slovenščine Dani Stražar otroke povezuje preko interneta: na tečaju slovenskega jezika so prisotni predvsem iz Stockholma in juga Švedske ter celo z Danske. Poučuje pa jih tudi na terenu. V Malmöju, v prostorih slovenskega društva, jih poučuje materinščino. Skupaj z učiteljico dopolnilnega pouka slovenščine (Lena Vastl Vračević) iz Nemčije sta letos čudovito organizirali in po Zoomu na visoki ravni izvedli kulturno prireditev za slovenski kulturni praznik (Digitalni kulturni dogodek, 2021). Občudovanja in pohvale vredno, kaj se je kljub koroni dalo narediti z otroki na daljavo – te otroke in njihove družine sta uspeli povezati v pestro, a čudovito celoto, ki nas je vse nagovorila.

Odmev učiteljice Dani Stražar je naslednji: »Letošnji kulturni dogodek sem (tudi zaradi pandemije, ki je nenadoma odprla nove možnosti) skupaj s kolegico Leno Vastl Vračević, učiteljico slovenskega dopolnilnega pouka v Nemčiji, pripravila na Zoomu. Potekala je 6. februarja, za širšo javnost (čeprav je bilo tudi na naši Zoom-prireditvi zagotovo več kot 130 gledalcev) pa jo objavljam/-va danes. Sodelovali so učenci slovenskega dopolnilnega jezika na Danskem, v Nemčiji in na Švedskem, tu in tam pa so se nam pridružili tudi posamezniki s Švedske in učenci slovenskih osnovnih šol. Midve sva uživali (in se obenem ob pripravah ogromno naučili). Otroci so pa zares SUPER!«

6 Folklorno življenje med Slovenci na Švedskem

Naši prvi rojaki so v manjšem številu prišli na Švedsko kmalu po II. svetovni vojni, to je do leta 1950. Glavnina t. i. ekonomske emigracije pa je prišla med letoma 1960 in 1970. Švedska je takrat potrebovala delovno silo, zato je tudi Slovence sprejela z odprtimi rokami. Delo in skrb za vsakdanji kruh sta naše ljudi tako zaposlila, da se ni bilo mogoče takoj organizirati in povezati v društva. Toda kmalu potem, ko so se naši ljudje znašli v novem prostoru, na novih delovnih mestih, ko so se že srečevali pri slovenski sv. maši, so se začeli organizirati v tem ali onem kraju. Običajno so se na začetku zbirali v župnijskih prostorih in tam organizirali prve 'slovenske veselice' oziroma družabne večere (Malmö, Göteborg, Landskrona, Köping itd.).

Prvo slovensko društvo na Švedskem je bilo ustanovljeno že leta 1968 v Landskroni. Društvo so ustanovili tamkajšnji slovenski organist Avgust Budja, njegov sin Janez in drugi, ki so bili zainteresirani za zborovsko petje. Društvo se je imenovalo *Slovenski kulturni klub Triglav*. Šele po letu 1970 so začela nastajati druga slovenska kulturna društva. Tako so zaživeli naši rojaki, ki so v to severnoevropsko deželo prišli za »nekaj let«, da si zaslužijo »boljši košček kruha« in se potem vrnejo domov. Teh »par let« se je zaradi različnih razlogov spremenilo tudi že v 40 in več let bivanja na Švedskem.

Danes je na Švedskem 11 slovenskih društev, ki jih povezuje *Slovenska zveza*. To so naslednja društva: *Lipa* in *Orfeum* v Landskroni; *France Prešeren* in *Slovenski dom* v Göteborgu; *Simon Gregorčič* v Köpingu; *Planikav* Malmöju; *Slovenija* v Olofströmu; *Slovensko društvo* v Stockholmu ter *Ivan Cankar* v Halmstadu. Skoraj vse do slovenske osamosvojitve so bila društva povezana v koordinacijskem odboru pri Jugoslovanski zvezi. Ko pa se je Slovenija leta 1991 osamosvojila, je že od marca obstajala *Slovenska zveza*, ki povezuje posamezna društva, in sicer v odnosu do švedske države. Še pred osamosvojitvijo Slovenije so bila društva zelo aktivna na različnih področjih, kot so glasba, pesem, predvsem zborovsko petje in druge glasbene skupine, t. i. orkestri (v našem jeziku ansambli), tečaji slovenskega jezika in kulture, športne dejavnosti in folklorne dejavnosti. Ko sem avgusta 1993 prišel na Švedsko, sem začel spoznavati naše rojake, ki so mi med drugim pripovedovali o kulturnem življenju in udejstvovanju v slovenskih društvih na Švedskem. Tudi te stvari sem si zapisal v spomin, in ko sem dobil priložnost, sem odšel na teren.

Slike 2, 3, 4 (foto: arhiv avtorja).

Predvsem me je zanimalo folklorno življenje (ljudski plesi) med našimi rojaki na Švedskem. Najprej sem imel priložnost bolj podrobno spoznati folklorno življenje v Halmstadu. Branko Jenko, ki je predsednik SKD Ivan Cankar, me je skupaj z njihovimi člani nekega dne povabil v društvene prostore, kjer sem dobil na posodo ves potreben material: fotografije in različne tekste v švedskem in slovenskem jeziku. Delček tega bom tukaj predstavil (Podvinski, 2001).

6.1 Folklorna skupina Halmstad

Folklorna skupina v SKD Ivan Cankar v Halmstadu je bila ustanovljena leta 1978. Že v naslednjem letu se je v javnosti predstavila z belokranjskimi ljudskimi plesi v belokranjski narodni noši. Ves čas njenega delovanja jo je vodil Niko Adlešič s pomočjo žene Nade. V skupini je sodelovalo približno 15 članov in članic društva, čeprav je skupina nastopala s petimi pari (včasih tudi z manj), kar je bilo največkrat odvisno od moških članov v skupini.

Folklorna skupina SKD Ivan Cankar je bila zelo aktivna med letoma 1980 do 1994. Poleg nastopov na slovenskih prireditvah po Švedski je skupina nastopala tudi na raznih švedskih prireditvah, kjer je bila zelo dobrodošla in lepo sprejeta. SKD Ivan Cankar iz Halmstada je tesno sodeloval s kulturno skupnostjo občine Halmstad, ki je društvu omogočila celo vrsto samostojnih nastopov v Halmstadu in v njegovi okolici. Na teh nastopih je poleg folklorne skupine, ki je v tem času obvladala večino slovenskih narodnih plesov in splet švedskih narodnih plesov, sodeloval tudi Dekliški pevski zbor Samorastniki, ki je bil zelo uspešen, aktiven in tudi številčno močan. DPZ je uspešno vodila Uršula Mori.

Za SKD Ivan Cankar je bil izreden dogodek VII. Slovenski kulturni festival, ki je potekal v soboto, 2. maja 1981, v Kattegattskollan v Halmstadu in na katerem je bilo prisotnih več kot 700 obiskovalcev. Leta 1983 se je SKD Ivan Cankar iz Halmstada predstavil s svojim kulturnim delom tudi v domovini. V Ravnah na Koroškem so osvojili srca ljudi in se tako predstavili občini, s katero so gojili prijateljske stike in z njo tesno sodelovali. (Več o folklorni skupini SKD Ivan Cankar v Halmstadu je zapisano v Prilogi 4.)

6.2 Otroška folklorna skupina Nybro

Druga pot zbiranja podatkov o folklornem življenju med našimi rojaki me je vodila daleč na vzhod Švedske, kjer sem blizu Växjoja v kraju Rottne srečal našo rojakinjo Zinko Gselman, poročeno Karlsson. Spomladi leta 2000 sem se na poti iz Nybra proti Göteborgu ustavil tudi pri njeni družini. Ob prvem srečanju na njenem domu sem bil prisrčno sprejet, čeprav se z Zinko nikoli prej nisva videla. Ker sem ji že pred tem po telefonu pojasnil, zakaj sem na poti k njim v Rottne, je Zinka že imela pripravljen zanimivo gradivo, lahko bi rekel, da kar cel arhiv dela z otroško folklorno skupino iz Nybra.

V mapi je zbrano vse, kar se je dogajalo z otroško folklorno skupino iz Nybra. Iz dokumentov razberemo, iz katerih družin prihajajo otroci in letnico njihovega rojstva. Poleg tega so zanimivi tudi datumi njihovih treningov, datumi in kraji nastopov (Priloga 5) ter drugi podatki, ki so mi pomagali sestaviti sliko o folklornem življenju otroške skupine v Nybru, ki je spadala v okvir delovanja Kulturnega društva Slovenija v Olofströmu.

V arhivski mapi je zanimivo tudi, kako voditeljica folklorne skupine Zinka Gselman po naslovu plesa, npr. Fruške, jabuke, slive, natanko opiše začetni položaj in držo plesalcev, nato pa doda še opis plesa varianta številka 1 in npr. varianta številka 2.

Arhivska mapa na začetku vsebuje dve skici narodne noše za fante in dekleta ter natančne mere. Najstarejši fant otroške folklorne skupine Nybro je imel 16 let, najmlajši pa 11. Pri dekletih pa je razpon v letih med najmlajšo in najstarejšo nastopajočo večji, saj je bilo najmlajše dekle staro komaj 7 let, najstarejše pa je imelo že 17 let.

Morda se sprašujete, zakaj je skupina tako hitro končala svoje lepo poslanstvo. V času zelo aktivnih vaj z mladimi so le-ti odrasli in so odšli v srednje šole, ki pa niso bile v kraju njihovega bivanja. Voditeljica folklorne skupine Zinka Gselman se je poročila in dobila otroke, zato je skupina prenehala obstajati. Kasneje ni bilo več nobenih možnosti, da bi na novo začeli, saj je slovenskih družin v Nybru malo.

6.3 Folklorna skupina Malmö

Omenjeno mesto leži na južnem Švedskem. Danes je to mesto povezano s prekrasnim mostom Öresundsbro, ki pripelje popotnika preko zaliva Öresunda v København na Dansko. V mestu Malmö še danes živi ena večjih skupin Slovencev.³ Pri slovenski sv. maši v tem kraju se zbira druga največja skupina naših rojakov, čeprav sta vsaj dva kraja, kjer biva več naših ljudi.

Slovenci so se začeli družiti med seboj kmalu potem, ko so prišli na Švedsko in se seveda 'aklimatizirali'. Prva srečanja in veselice so se dogajali v dvorani župnijske cerkve Vår Frälsare – cerkve našega Odrešenika; o tem so mi pripovedovali Jože Ciglar in tudi drugi, ki so skupaj z njim organizirali slovenska srečanja, kjer so gojili družabnost, zadovoljevali potrebe po druženju in medsebojni povezanosti, gojili slovensko pesem ter glasbo in ples. Jože Ciglar je danes že pokojni, še vedno pa živi spomin nanj in na njegovo iznajdljivost ter sposobnost organiziranja slovenskih srečanj v Malmöju.

Začetek vaj folklorne skupine seže v jesen 1980 na Skolgatan. Vaje so bile enkrat tedensko v prostorih SD Planika. Da bi zmogli nabaviti potrebne narodne noše, so se obrnili na notranjsko regijo, kamor so spadale občine Postojna, Cerknica

in Ilirska Bistrica, ki so bile naklonjene ohranjanju kulturnega življenja med rojaki v mestu Malmö. Več o tej folklorni skupini je zapisano v Prilogi 6.

Čas se vedno bolj oddaljuje in s tem se marsikateri dogodek izgubi v človeškem spominu. Nekaj pomembnih podatkov in fotografij pa je uspelo rešiti pred pepelom pozabe Ivanki Franseus, ki je tam učiteljica in je te dragocene podatke zabeležila ter jih tako pomagala ohraniti človeškemu spominu. Prav tako je nekaj fotografij in ustnih podatkov posredovala tudi Natali Silič (danes Krumpačnik).

Večino nastopajočih v folklornih skupinah so predstavljali mladi iz omenjenih slovenskih društev, ki so pokazali svojo ljubezen do gojenja in ohranjanja slovenske kulturne dediščine, kar je vredno čestitk, saj je ta festival izzvenel zelo obetavno v smislu prihodnosti slovenstva na Švedskem. Čeprav je folklorno življenje potem kmalu zamrlo zaradi nastajanja novih družin in obveznosti, novega načina življenja naše druge generacije, pa so nekatere folklorne skupine še naprej obstale in delovale, npr. folklorna skupina iz Göteborga, ki je delovala še do 1993. leta, in folklorna skupina iz Halmstada, ki je bila aktivna še leta 1994.

6.4 Folklorna skupina Göteborg

Za slovensko skupnost v Göteborgu je bilo leto 1973 izrednega pomena, saj je v srcih in glavah rojakov dozorela želja in misel o ustanovitvi slovenskega kulturnega društva, ki nosi ime po največjem slovenskem pesniku Francetu Prešernu, kakor je zapisano v Pravilniku SD France Prešeren ob njegovi ustanovitvi. S tem so bili dani pogoji, da so švedski javnosti lahko pokazali slovenske plesne in pesmi. S tem namenom je bila v začetku leta 1975 ustanovljena folklorna sekcija, katere pobudnik je bil Vlado Gruber ob podpori svoje soproge, ki je kasneje vodila in tudi sama šivala narodne noše.

Na začetku so imeli probleme s prostori za vaje, zato je bila dobrodošla tudi Astridsalen, župnijska dvorana v takratni katoliški šoli, kjer je imela folklorna skupina leta 1975 tudi nastop in kjer se še danes srečujejo slovenski rojaki ob kavi in pecivu ter gojijo prijateljstvo. Težava je bila usklajevanje dela z drugimi področji, saj se je večina članov folklorne skupine udeleževala tudi v drugih sekcijah, kot je npr. pevski zbor. Prav tako so nastopile težave pri samem pristopu k učenju plesov, saj so bili vsi amaterji.

Prvo skupino plesalk in plesalcev je učil Vlado Gruber. Skupina je imela osem parov (več: Priloga 7). Za glasbeno spremljavo so uporabljali avdiokasete, kar pa je povzročalo težave z 'lovljenjem' ritma in gibanjem plesalcev. Nekoliko kasneje se je položaj izboljšal, ko je vzel v roke harmoniko Oton Turnšek in je z živo glasbo spremljal korak plesalcev. Prav tako je bilo Otonu Turnšku kasneje zaupano vodenje folklorne skupine. Sam se je oskrbel s potrebnimi strokovnimi knjigami za področje folklorne, ki jih je nabavil v Ljubljani pri prof. Mirku Ramovšu, ki je bil takrat strokovnjak za slovenske plesne in običaje na SAZU. Prof. Ramovš je vodil tri seminarje, ki jih je organiziral koordinacijski odbor pri Jugoslovanski zvezi. Seminarji so bili v Huskvarni, v Olofströmu in Göteborgu.

Po krajšem premoru je folklorna skupina začela spet delovati leta 1985. Še naprej jo je vodil Oton Turnšek, ki je zbral mlajše in starejše člane, ljubitelje plesa in glasbe. Vaje so imeli v društvenih prostorih ob nedeljah popoldne.

Leta 1988 je Jože st. Zupančič poslal sina Jožeta ml. v Ljubljano, kjer se je naučil igrati frajtonarico in narodnih plesov. Leto kasneje je Jože ml. Zupančič prevzel vodenje folklorne. Tudi na prostem sta Jožetova harmonika in folklorna skupina, ki je bila vedno pripravljena zaplesati po taktih slovenske muzike, pritegnili pozornost ljudi.

Prvi nastop so imeli v društvenih prostorih ob Prešernovi proslavi 1988, drugi pa je bil ob 15. obletnici društva leta 1988 v Medborgarhusetu v Gamlestadu. Ob 15. obletnici društva je folklorna skupina že pol leta prej vadila vsako soboto in nedeljo. Prav tako se je vsako leto udeležila tudi piknika v Halmstadu, kjer so se pomerili športniki in kjer so se predstavile tudi ostale folklorne skupine.

Mlada skupina se je za obisk v domovini pripravljala pod vodstvom učiteljic Nevenke Ušaj in Ivanke Melihen z igro Povodni mož, ki so jo lepo igrali na pikniku na Rakitni v šolskem letu 1986/87. Prav tako so sodelovali na 1. mladinskem festivalu v Malmöju leta 1987, kjer je druga generacija predstavila znanje slovenske kulture, torej to, kar so jim predali starši in prva generacija naših rojakov, ki so prišli iz Slovenije na Švedsko. Vsi zgoraj omenjeni iz prve in druge skupine so pripadali prvi generaciji, ki jih je kasneje delno zamenjala druga generacija.

S folklornimi plesi se je več ali manj ukvarjalo 40 članov društva, kar je izredno veliko. To pomeni, da se je v vsem tem obdobju nastanka in prenehanja delovanja folklorne skupine zvrstilo 40 članov prve in druge generacije naših priseljencev, živečih v Göteborgu in njegovi okolici.

7 Praznovanje praznikov med rojaki na Švedskem

Slovenski kulturni dan, dan starševstva, dan državnosti, praznik vseh svetih – Malmö, miklavževanje, dan samostojnosti in enotnosti – vse to praznujemo v okviru slovenskih sv. maš v Göteborgu in še kje na terenu, posebej v Köpingu, kjer so sprejemljivi za ta skupna praznovanja, ki nas povezujejo z našo domovino ter potrjujejo našo slovensko identiteto.

Najprej se srečamo pri sv. maši, kjer vselej prepevamo cerkvene pesmi, potem pa praznujemo v dvorani ali pa tudi v društvenih prostorih (v Köpingu). V Göteborgu imamo vselej kulturni program in po njem slovensko praznovanje ob podpori našega harmonikarja Jožeta Zupančiča, ki je predsednik SKD Slovenski dom. Tako je sodelovanje slovenske misije in društva vzajemno in si pomagamo med sabo.

Slika 5 (foto: arhiv avtorja).

Posebne vrste srečanje pa je letno vseslovensko romanje in srečanje rojakov za binkošti pri sv. Brigiti v Vadsteni. Prvo tako srečanje je bilo leta 1974.

Zaradi jasnejše perspektive moramo časovno poseči vsaj štirideset let v zgodovino. Leta 1962 je na Švedsko prišel slovenski dušni pastir, misijonar, zdaj že pokojni g. Jože Flis. Kot prvi izseljenski duhovnik v tej deželi je zaoral ledino med slovenskimi rojaki in tako postal prva vez med rojaki na Švedskem. G. Flisa se Slovenci po Švedski hvaležno spominjamo, rojaki v Landskroni in okolici pa morda še prav posebej, kajti on in msgr. Ignacij Kunstelj, tedaj službujoč v Angliji, sta bila prva pobudnika za ustanovitev slovenskega društva *Triglav* v Landskroni. Njuna ideja je bila, da naj bi se Slovenci v Landskroni na podlagi zborovskega petja organizirali v slovensko društvo. Ta ideja je bila izvedena leta 1968, ko je bilo pod vodstvom Augusta in Janeza Budje (očeta in sina) v Landskroni res ustanovljeno prvo slovensko društvo. O petindvajseti obletnici društva piše g. Drolc takole (Drolc, 1993: 31): »V soboto po veliki noči, 17. aprila, so v Landskroni proslavljali 25-letnico društva, najstarejšega med slovenskimi društvi na Švedskem. Pokojni August Budja, ki je bil leta 1968 eden od ustanoviteljev, je večkrat povedal, kako so že pred tem radi skupaj nastopali. Ko je ob svojem obisku izseljencev na Švedskem takratni narodni ravnatelj za izseljensko dušno pastirstvo med Slovenci, msgr. Ignacij Kunstelj, videl, koliko smisla za ustvarjalnost imajo, jih je spodbudil, naj se povežejo v društvo. Zamisel so kmalu uresničili, tako da landskronsko društvo *Triglav* ni bilo le prvo na Švedskem, ampak tudi eno prvih društev med povojnimi slovenskimi izseljenci v Evropi.«

Menim, da je ta podatek bistven za kroniko binkoštnih srečanj v Vadsteni, saj je v prvih letih v Vadsteni pri slovenskem bogoslužju pel izključno mešani pevski zbor *Triglav* pod vodstvom organista Augusta Budje in na popoldanskih prireditvah za ples igral narodnozabavni orkester (po naše ansambel) *Lastovke*, katerega člani so izhajali iz slovenskega društva v Landskroni. Landskronsko društvo je bilo vsaj dvajsetkrat soudeleženo na binkoštnih srečanjih (Lukšič - Hacin, 2001: 300–301).

8 Vloga slovenskih društev

V času, ko so se odvijala prva binkoštna srečanja v Vadsteni, so se po ustanovitvi društva *Triglav* v Landskroni v nekaterih večjih slovenskih skupnostih na Švedskem začela ustanavljati še ostala slovenska društva: *France Prešeren* v Göteborgu, *Slovensko društvo* v Stockholmu, *Planika* v Malmöju, *Ivan Cankar* v Halmstadu, *Simon Gregorčič* v Köpingu, *Slovenija* – še eno društvo v Landskroni na pobudo Slovenske izseljenske matice (l. 1977 sta se društvi *Triglav* in *Slovenija* združili v eno društvo s sedanjim imenom *Lipa*), *Slovenija* v Olofströmu, *Slovenija* v Eskilstuni, *Savinja* v Jönköpingu ter *Slovensko-švedsko društvo* v Helsingborgu. Medtem pa sta nastali še dve slovenski društvi – nekakšni izpeljanki iz slovenskih društev v Göteborgu in Landskroni: slovensko društvo *Slovenski dom* leta 1998 ter slovensko-švedsko pevsko društvo *Orfeum* leta 1999.

Dejstva o nastajanju slovenskih društev v zvezi z binkoštnimi srečanji v Vadsteni so pomembna, ker so se preko društev Slovenci organizirano začeli ukvarjati z gojenjem slovenske kulturne dediščine, kar je bilo na binkoštnih srečanjih kmalu zelo pomembno. V okviru društev so nastajali narodnozabavni orkestri: *Lastovke*, *Tomo Vitanc*, *Vikis*, *Martin Pečovnik*, *Planika* in drugi. Šele po osamosvojitvi Republike Slovenije so v Vadsteno iz Slovenije začele prihajati glasbene skupine in narodnozabavni orkestri, kar je seveda popestrilo binkoštna srečanja, a obenem izmaknilo že tako majajoča se tla pod nogami tedaj obstoječim orkestrom na Švedskem. Danes so glasbene aktivnosti teh skupin skorajda zamlrle.

V kulturnem delu binkoštnega programa v Vadsteni so nastopali naslednji pevski zbori: *France Prešeren* iz Göteborga, *Triglav* in pozneje zbor *Lipa* iz Landskrone, otroški zbor *Valovi* iz Landskrone, mešani pevski zbor iz Stockholma, otroški in moški zbor iz Köpunga in iz Jönköpinga. Nastopale so še folklorne skupine iz Nybra, Malmöja, iz Göteborga in iz Halmstada, *vokalni tercet sester Budja*, glasbena skupina *Druga generacija*, Landskrona, Bukovčeve iz Nybra, razni solisti na klavirju (Leonida, Hajdi, Matej in Dominika), na harmoniki, recitatorji, terceti – glasbeni in pevski – ter nekaj dramskih uprizoriteljev (otroci in odrasli).

Na več kot polovici vseh devetindvajsetih binkoštnih srečanj je za ples igral narodnozabavni orkester *Lastovke* iz Landskrone. Enkrat je v Vadsteni igral orkester Martina Pečovnika in enkrat orkester *Planika* iz Malmöja, spet drugič duo Stanka Tkavca in Cirila Sečnika. S ponosom ugotavljamo, da so vse te kulturno-prosvetne skupine in vsi ti posamezniki zrasli v okviru slovenskih zelenic na Švedskem. Seveda pa so rojaki svoje osnovno znanje, nadarjenost in smisel za humor prinesli s seboj iz Slovenije. V Prilogi 8 najdete več o binkoštnih srečanjih – nekaj odmevov in drugih podrobnosti.

Dejali smo že, da je nekaj društev na Švedskem nastalo na pobudo Slovenske izseljenske matice v Ljubljani, ki je bila ideološko obarvana in pod vplivom tedanjega režima v matični domovini. To se je delno odražalo tudi v potezah teh društev: skupinsko se niso udeleževala binkoštnih srečanj, le posamezniki so ostajali zvesti obiskovalci te največje slovenske manifestacije na Švedskem. Podobno je bilo tudi z raznimi igralskimi skupinami in ansambli iz Slovenije: prihajali so poredko in manj spontano kot danes. Šele po osamosvojitvi (1991) so se tudi ideološko odprla vrata v svet. Tako je leta 1991 slovensko binkoštno srečanje obiskal prvi slovenski minister g. Janez Dular v družbi tržaškega dramskega igralca Aleksija Pregarca; obiskal nas je tudi g. Ivan Sivec, avtor mnogih besedil za narodnozabavne melodije, ki jih radi poslušamo. Prišli so še pevci in orkester iz Maribora, *Viharniki* iz bližine Kranja, mladinski pevski zbor *Lira* z glasbeno skupino iz Maribora in drugi.

Ko se oziram nazaj, moram reči, da so k ohranjanju slovenske identitete na Švedskem veliko pripomogle slovenske demonstracije leta 1991 na Švedskem v vseh velikih mestih med Göteborgom in Stockholmom ter južno od njih. Slovenstvo je takrat kipelo od navdušenja in hvaležnosti, da imamo svojo državo. Nič niso bili naporji sredi noči ob dolgih potovanjih na demonstracije in šivanje prve slovenske zastave kar na avtobusu na poti iz Göteborga v sam Stockholm. Posebej so se angažirali glede slovenske zastave Ratajčevi iz Göteborga.

9 Revija Naša luč in njen pomen

Tudi glede slovenskega tiska doma, v zamejstvu in v izseljenstvu je bilo podobno: poročila o dogodkih iz duhovnega življenja naših rojakov doma in po svetu so izhajala skoraj samo v verskem in zamejskem tisku. *Naša luč* je še do pred kratkim izhajala v Celovcu in je bila strogo prepovedana revija v Sloveniji, vendar je vestno povezovala Slovence po svetu. *Naša luč* je s svojimi članki uvrstila binkoštna srečanja v Vadsteni na Švedskem med zgodovinske dogodke, saj ljudje sicer vse prekmalu pozabimo dogodke in dogajanja, če niso zabeleženi s pisano besedo. O njih so pisali predvsem izseljenski

duhovniki in le redki laiki – dopisniki, ki pa so se navadno podpisovali z začetnicami; bodisi iz sramežljivosti bodisi iz strahu pred morebitno represijo doma. Hvala Bogu, tudi to je zdaj samo še zgodovina!

10 60-letnica slovenske katoliške misije leta 2022

Leta 2012, ko smo obhajali 50-letnico katoliške misije, so nas 25. maja z obiskom počastili kardinal Franc Rode, njegov tajnik Matej Pavlič ter takratna ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu gospa Ljudmila Novak.

Tudi po tem zlatem jubileju katoliške misije Göteborg so se dogajala vseslovenska romanja in vseslovenska srečanja za binkošti v Vadsteni.

Ko nas je obiskal koronavirus, sem lansko leto (2020) sam 'romal' v ta sveti kraj, da ne bi čisto prekinili naših romanj v Vadsteno. Ustavil sem se pri 'slovenski lipi' in v živo preko Facebooka nagovoril rojake doma in po svetu ter pri lipi zapel tudi pesem Lipa zelenela je. Potem sem se ustavil v gotski cerkvi in pri skrinji z relikvijami sv. Brigite in njene hčere sv. Katarine ponovno preko Facebooka v živo povezal naše rojake v molitvi in jih priporočal tej veliki svetnici v 'srcu Švedske'. Sv. Brigita je tudi sozavetnica Evrope.

Letos smo kljub koronavirusu uspeli še enkrat romati v Vadsteno na binkoštno soboto, kjer smo s tremi generacijami družine Alojza Macuha iz Köpunga ter z Dani Stražar iz Stockholma uspeli v živo preko Facebooka 'praznovati' pri slovenski lipi, potem pa smo se pri skrinji z relikvijami v gotski cerkvi v molitvi priporočili za zdravje ter blagoslov in vse rojake izročili sv. Brigiti in sv. Katarini v varstvo.

Kljub veliki preizkušnji, ki je zadela ves svet, z upanjem gledam v svetlejšo prihodnost. Nič več ne bo, kakor je bilo prej. Iz vse te preizkušnje se bo treba kaj naučiti za nadaljnje življenje, kolikor ga je še preostalo. Leta namreč tečejo vsem nam in slovenska skupnost se vedno bolj manjša.

Pred nami je praznovanje 60-letnice naše katoliške misije Göteborg, ki bo na binkoštno soboto, 4. junija 2022. Srčno upam, da nam to praznovanje, ki je tako velikega pomena za ohranjanje slovenske identitete, vere in kulture, uspe. Prav v času korone je bila vsaj dvakrat Vadstena prikrajšana za vseslovensko romanje in srečanje za binkošti pri sv. Brigiti Švedski. Sestre sv. Brigite Švedske so nekoč rekle: »Ne znamo si predstavljati binkošti v Vadsteni brez Slovencev.« A se je tudi to na žalost zgodilo. Vsi skupaj si želimo, da bi naslednje leto vendar mogli spet ponovno romati in skupaj praznovati visoki jubilej naše katoliške misije.

Na glavni cesti Sv. Peter pod Sv. gorami v smeri proti Bizeljskemu je odcep na Sv. gore. Tam je tudi tabla z zanimivim napisom: Življenje brez praznikov je kakor dolga pot brez gostilne. Človek je bitje, ki poleg dela še kako potrebuje praznike, da si spočije od dela in dá duši tisto, kar ji pripada.

Naša romanja in praznovanja niso samo jed in pijača, ampak so najprej duhovna hrana, slovenska pesem, srečanje pri oltarju, kjer se učimo srečevanj v vsakdanjem življenju. Potem sledi kulturni del in šele nato se v dvorani zgodi tudi slovensko rajanje, kjer iz leta v leto ob pomoči Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu obiše Vadsteno tudi ansambel, ki s svojimi glasovi in slovensko glasbo pričara nekaj domačega, kar dvigne še tako utrujene rojake, da zaplešejo in skupaj zapojejo. Domače je domače, je praznično, je del naše kulture, del naših spominov, je del našega srca. In ko srce zaigra, takrat se vanj naselita veselje, novo upanje, da se morda čez leto dni spet vidimo, srečamo, praznujemo.

11 Zaključek

Ob vsem delu, ki je bilo opravljeno, čutim kot Slovenec in kot slovenski dušni pastir na Švedskem eno samo hvaležnost in dolžnost zahvale za vso pomoč na terenu in za vse zaupanje ob predaji gradiva v obliki fotografij, tekstov in nekaterih prevodov. Ugotavljam pa, da je danes med našimi rojaki na Švedskem folklorno življenje povsem zamrlo, čeprav se še dogaja, da kdo izmed naših svojo narodno nošo z veseljem obleče ob določenih priložnostih in vredno predstavlja Slovenijo.

Srčno upam, da bo naša druga generacija nekoč poskrbela za svoje otroke tudi na področju slovenske folklorne in drugih kulturnih dejavnosti in bo pred pozabo rešila arhive društev ali pa bo s pomočjo Slovenije našla potrebno gradivo ter na novo obudila folklorno življenje med našo tretjo generacijo. Prav bi bilo, da bi domovina Slovenija pomagala Slovincem na Švedskem tudi na tem področju. RTV SLO ima kar nekaj gradiva, ki so ga snemalci posneli tudi na Švedskem. Revija Naš glas ima dolgo in lepo poslanstvo med našimi rojaki v tej severnoevropski deželi ter je pisala o praznovanjih v slovenskih društvih in naselbinah.

Žal se nisem mogel povsod poslužiti društvenih arhivov, iz katerih bi bilo mogoče razbrati vse dejavnosti. Zato se opravičujem, če sem koga osebno pozabil omeniti v tem prispevku, bilo je nenamerno. Zavedam se, da je to delo nepopolno, toda ponosen sem na to, kaj vse so naši rojaki storili tudi na področju kulturnega življenja na Švedskem. Brez kulture človek namreč ostaja neobdelano področje. Na neobdelani in zapuščeni njivi pa se bohoti plevel. Zato v smislu

globalizacije s še večjo resnostjo in odgovornostjo vsak na svojem področju naredimo vse, da se majhen slovenski narod ne bo izgubil, ampak da bo svojo narodno identiteto še bolj utrdil, pa naj bo to v zamejstvu ali v izseljenstvu oziroma najprej doma.

12 Viri in literatura

Digitalni kulturni dogodek 6. februar 2021 (Švedska, Nemčija) (2021). Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=B6H-PpZ2bjw>.

Donaj, Vladimir (1996): *Dober dan, slovenščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Drolc, Jožef (1993): NN. *Naša luč*, 6, str. 31.

Lukšič - Hacin, Marina (2001): *Zgodbe in pričevanja: Slovenci na Švedskem*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Podvinski, Zvone (2001): Folklorno življenje med Slovenci na Švedskem. *Dve domovini*, 14, str. 151–168.

Rafaelova družba (2013). Dostopno na spletni strani: https://www.rafaelova-druzba.si/index.php?nav=201&sel_id=488.

13 Opombe

¹ Sv. maše in obiski rojakov se vrstijo po tem redu: prva nedelja v mesecu: Landskrona ob 12:30; Malmö ob 16:30 (T/R pribl. 560 km); druga nedelja v mesecu: Halmstad ob 9:30; Helsingborg ob 17:00 (T/R pribl. 470 km); tretja nedelja v mesecu: Jönköping ob 10:00; Göteborg ob 16:00 (T/R pribl. 300 km); sobota pred četrto nedeljo: Stockholm ob 17:00 (T pribl. 500 km); četrta nedelja v mesecu: Eskilstuna ob 10:00; Köping ob 15:00 (R pribl. 500 km); peta nedelja v mesecu: Olofström ob 11:00; Nybro ob 16:30 (T/R pribl. 700 km).

² V 80. letih 20. stoletja je na Švedskem več učiteljev poučevalo dopolnilni pouk slovenščine, ker je bilo tudi več obiskovalcev pouka. Ti so redno obiskovali strokovne seminarje v organizaciji Zavoda RS za šolstvo. O tem obstaja arhiv na Ministrstvu za šolstvo, znanost in šport.

³ V Malmöju je več desetletij potekal tudi dopolnilni pouk slovenščine. Poučevala je učiteljica Marjeta Isaevski, v Stokholmu pa učiteljica Augustina Budja in druge.

PRILOGA 1

Rafaelova družba

Ime in namen Rafaelove družbe

Nadangel Rafael, čigar ime pomeni 'božje zdravilo' ali 'Bog je ozdravil', se omenja v svetopisemski Tobijevi knjigi. Ko pride v hišo pobožnega Tobija, se predstavi: »Jaz sem Rafael, eden izmed sedmih, ki stojimo pred Gospodom.« Spremljal je njegovega sina, mladega Tobija, na potovanju v daljno deželo, da je njegovo bodočo ženo Saro rešil mučenja hudobnega duha in da je po vrnitvi ozdravil starega Tobija. Zato velja nadangel Rafael v krščanskem izročilu za angela, ki pomaga človeku predvsem dosegati zdravje, pa tudi kot tistega, ki spremlja ljudi na potovanjih. Krščanska organizacija za pomoč izseljencem se imenuje Rafaelova družba. Nadangela Rafaela navadno slikajo kot popotnika s palico in bučko, včasih z ribo in kot spremljevalca mladega Tobija. Njegov praznik so od 11. stoletja dalje obhajali na različne datume, papež Benedikt XV. pa je leta 1921 določil, naj se po vsej zahodni Cerkvi obhaja 24. oktobra.

spletna stran revije Ognjišče

Nastanek Rafaelove družbe

Družba sv. Rafaela je nastala na pobudo ljubljanskega škofa Antona Bonaventura Jegliča in je od leta 1903 delovala v Ljubljani kot pomožni odbor dunajske Družbe sv. Rafaela za ljubljansko škofijo, od 1907 dalje pa kot slovenska podružnica avstrijske Družbe sv. Rafaela za varstvo izseljencev v Ljubljani.

Ustanovljena je bila kot bratovščina, ki je s podporo cerkvenih, državnih ustanov in karitativnih gibanj z zbiranjem sredstev pomagala izseljencem, da bi ohranili človeško dostojanstvo, versko in narodno identiteto, ter našli možnosti za uresničitev ciljev izselitve. Delovala je prek zastopnikov po slovenskih župnijah in večjih evropskih pristaniščih. Do leta 1913 so ji sledile podružnice v Trstu, Gorici in Mariboru, ki so delovale do začetka 1. svetovne vojne, formalno pa so bile ukinjene leta 1924. Leta 1908 je bila v New Yorku ustanovljena Družba sv. Rafaela za slovenske priseljence, ki je posvečala dodatno skrb slovenskim kolonijam.

Samostojno Družbo sv. Rafaela so 16. oktobra 1927 ustanovili v Ljubljani. Njen prvi predsednik je postal ljubljanski župan dr. Juro Adlešič, naslednje leto pa je njegovo mesto prevzel p. Kazimir Zakrajšek. Poleg ljubljanske sta bili ustanovljeni še podružnici v Mariboru in Črenšovcih.

Družba sv. Rafaela je leta 1929 začela izdajati Izseljeniško knjižico, za tem Izseljeniški vestnik, leta 1929 so vpeljali izseljensko Rafaelovo nedeljo. Leta 1935 in 1937 je v Ljubljani organizirala slovenska izseljenska kongresa, leta 1937 tudi izseljensko zbornico. Posvečala se je tudi pripravam za ustanovitev izseljenskega arhiva, muzeja in znanstvenega inštituta.

Leta 1945 je bila Družba sv. Rafaela ukinjena, ponovno pa je bila ustanovljena leta 1990, od leta 1995 se imenuje Rafaelova družba. Rafaelova družba je bila kot organizacija civilne družbe, ki skrbi za Slovence po svetu, registrirana 4. decembra 2002.

spletna stran Rafaelove družbe, objavljeno 21. 5. 2013

PRILOGA 2

Vabilo staršem in učencem:

VABILO

»Materin jezik pa ključ...«

»Več znaš, več veljaš!«

Slovenska šola v Göteborgu na Švedskem

V četrtek, **18. septembra 2008**, se bo začel pouk slovenščine v Slovenski šoli v Göteborgu na Švedskem.

Učence bo Zvone Podvinski **vpisovali v soboto, 14. septembra 2008 od 09.30 do 12.30 popoldne v Göteborgs rummet**. Učitelj slovenskega jezika prosim, da učenci pridejo na vpis z enim od staršev, da se bomo skupaj dogovorili za najbolj primeren čas pouka.

Vpisnina je 100 SEK na učenca. Za vpis potrebujem naslednje podatke:

288

1. ime in priimek učenca,
2. datum rojstva,
3. domači naslov,
4. elektronski naslov učenca in starša,
5. domači in mobilni telefon enega od staršev.

Učenci naj obkrožijo, kaj se želijo učiti:

Slovenski jezik	DA	NE
Slovenske pesmi	DA	NE

Veselim se srečanja z novimi učenci pouka slovenskega jezika.

Vsi prisrčno dobrodošli!

vaš Zvone Podvinski

Dodatek k Vabilu: Povabilo v šolo slovenskega jezika (Švedska)

Danes še ni prepozno

Letos bomo tudi v Göteborgu na Švedskem začeli s slovensko šolo. Zavedamo se, da je reden pouk slovenskega jezika povezan z žrtvami, ki jih doprinašamo vsi, starši, otroci, učitelj.

Najprej se moramo zavedati, da šola ne more nadomestiti družine. Otrok se mora pri starših naučiti slovenske govorice in to znanje mora neprestano rasti vzporedno z otrokovim razvojem. Šola lahko gradi samo na tisti podlagi, ki jo otrok prinese s seboj od doma. Učitelj jemlje svoje delo silno resno. Želeli bi, da bi bili tudi starši navzoči na naših rednih mesečnih sejah, ko pripravljamo učni program, ko se pogovarjamo, kako bi izboljšali učne pripomočke, ko se menimo o zvezkih za naše najmlajše in o knjigah za večje, ko se sprašujemo, kaj bi morala šola še storiti za vaše otroke. Pri vsem tem pa z žalostjo ugotavljamo, da znanje slovenske govorice čedalje bolj upada. Z bolečino v srcu odkrivamo vzrok temu nezadovoljstvu, po naših družinah se vedno manj govori slovensko.

Ali gre za nekaj več kot samo jezik? Vaši otroci se bodo v jezikovnih tečajih učili švedščine, pa se kljub temu ne bodo čutili Švede. Cilj naše domače vzgoje mora stremeti za tem, da se bodo naši otroci čutili Slovence.

Petinsedemdeset učnih moči dela in se trudi po slovenskih šolah. Verjemite, tisti, ki učimo, naredimo vse, kar le moremo, da bi vašim otrokom čim več nudili. Nobenega dela in nobenih žrtv se ne ustrašimo. A nujno je, da naš pouk sloni na trdni podlagi – na znanju slovenskega jezika. To pa morete dati svojim otrokom tudi vi, starši. Zato se ves učiteljski zbor obrača na vas z nujno prošnjo, da storite vse, kar je v vaših močeh, da bodo vaši otroci znali slovensko.

Pogovarjajte se z njimi, berite jim, pripovedujte jim pravljice. Več jim dajte v roke slovenske knjige in revije. Zahtevajte, da bo v vaši družini slovenščina pogovorni jezik tudi med otroki. Posebej opozarjamo na slovenske običaje pri ohranjanju godov in praznikov (slovenska voščila in pesmi). Tisti, ki imate v bližini starega očeta in staro mamo, pustite otrokom, da bodo čim več v njihovi družbi, saj se znajo stari starši in vnuki tako pristrčno pogovarjati.

Zanimajte se za slovensko šolo. Poglejte otrokom mape in zvezke, nadzirajte njihove naloge in učenje. Kajne, da ne zahtevamo nič nemogočega? Če boste vi, slovenski starši izpolnili svojo dolžnost, potem bo zmogla slovenska šola z uspehom delovati. Če pa vi v svojih družinah ne boste ustvarjali podlage za slovenski pouk, potem je zaman delo v slovenski šoli. Premislite naslednja vprašanja in nanje odgovorite, kako je bilo doslej in kaj lahko naredite v bodoče:

- Se zavedam, da so naši otroci po rodu Slovenci?
- Se zavedam, da je družinska verska in narodnostna vzgoja podlaga za ves nadaljnji otrokov razvoj?
- Sem pripravljen storiti vse, kar morem, da bodo moji otroci znali slovensko in se čutili Slovence?

Učitelji slovenskih sobotnih šol

PRILOGA 3

Delček kulturne prireditve v Poletni šoli slovenščine na Osnovni šoli Dragomelj

Sobota, 9. avgusta 2008

Koncert na malo drugačen način

V slavnostni dvorani radomeljske šole se je zgodil dogodek leta. Ministrstvo za šolstvo in šport je pripravilo slavnostni koncert, na katerem so sodelovali svetovno znani solisti pod vodstvom izredno sposobne in zavzete 'dirigentke' Dragice Motik.

Priprave na koncert so potekale z veliko vnemo. Najbolj zavzete so bile Melita Steiner, Dragica Motik in Vesna Gornik. One so izbrale posamezne soliste, ki so na izviren način dajali svoj ton koncertu samemu. Repertoar slavnostnega koncerta je bil izredno pester. Orkester je pokazal svoje izredne sposobnosti in lepo sodelovanje. Tako je dirigentka iz solistov in solistik ter iz članov orkestra lahko izvabljala prečudovite melodije, ki so navdušile poslušalce.

Svoje izredne sposobnosti so na tem koncertu pokazale tudi solistke: Zvonka Kajba, Natalija Hormuth, Mojca Podobnikar, Nataša Štefanec, ki so pokazale svojo virtuoznost na dragomeljski šoli. Izredni vtis so pokazale tudi druge solistke: Marija Žveglič, Mihaela Knez, Barbara Hanuš, Tilka Jamnik in še nekaj drugih.

290

Začetek prvega koncerta se je iz mirne melodije (Allegro man non tanto) prelil v vedno bolj razvijajočo se melodijo Adagio. Finale tega dela se je slovesno zaključil v Alla breve. 'Dirigentka' Dragica je s svojo spretnostjo in znanjem pokazala, da obvlada orkester in soliste, zato je ob koncu prvega dela koncerta, skupaj s solistkami požela več aplavzov, ki so njo, kakor tudi solistke vabili ponovno in ponovno na oder.

Sledil je drugi del koncerta, v katerem so člani orkestra in dirigentka sama ponovno dokazali čudovito sodelovanje in medsebojno harmonijo. Melodije so se prelivale, ena v drugo in na koncu je sledil mogočen zaključek. Poseben vtis je na poslušalce naredila 'dirigentka' Dragica, ki je brez pulta in brez not dirigirala velikemu in znanemu orkestru, katerega članice in člani so za to priložnost prišli iz Kanade, Švice, Hrvaške, Avstrije in celo s Švedske.

Vsem organizatorjem in sodelujočim se iz vsega srca zahvaljujemo in se veselimo nadaljnega sodelovanja. Prav tako hvala odgovornim koncertne dvorane v Dragomlju za vso gostoljubje in prijaznost.

Vse vas, ki ste se udeležili tega letošnjega slavnostnega koncerta vabimo že sedaj, da se nam pridružite v naslednji koncertni sezoni in uživate v melodijah novega svetovno znanega orkestra ter solistov pod vodstvom 'dirigentke' Dragice.

Dobrodošli!!!

PRILOGA 4

Folklorna skupina HALMSTAD

Za SKD Ivan Cankar je bil izredni dogodek VII. Slovenski kulturni festival, ki je bil v soboto 2. maja 1981 v Kattegattskollan v Halmstadu in na katerem je bilo prisotnih več kot 700 obiskovalcev. Med vsemi zbranimi je bilo navzočih kar nekaj folklornih skupin. Zanimivo je, da so bile tudi nekatere druge nastopajoče skupine oblečene v slovensko gorenjsko narodno nošo, tako npr. Otroški pevski zbor iz Halmstada, pa ansambel Vikis iz Hästváde in še nekateri posamezni nastopajoči. Na tem festivalu je bilo kar 150 nastopajočih in je trajal dva dni. Vsa pohvala gre organizatorjem SKD Ivan Cankar, posebej tedanjemu tajniku Ivanu Feletu in Branku Jenku, ki sta si še z drugimi sodelavci prizadevala za predstavitev slovenske kulture v obliki slovenske poezije, pesmi in plesov. Svojo poslanstvo na tem festivalu je opravilo tudi prijateljsko mesto Ravne na Koroškem, ki je prav tako sodelovalo z različnimi točkami.

Obisk v domovini

Leta 1983 se je SKD Ivan Cankar iz Halmstada predstavilo s svojim kulturnim delom tudi v domovini. V Ravnah na Koroškem so osvojili srca ljudi in se tako predstavili občini, s katero so gojili prijateljske stike in z njo tesno sodelovali. V Hallandspostenu je bil 21. 3. 1983 objavljen članek Srečanje dveh kultur, ki piše o sodelovanju Slovenskega kulturnega društva s švedskim orkestrom Grannlåt v Figarohali v Halmstadu. Člani SKD Ivan Cankar so se pripravljali na turnejo v prijateljsko mesto Ravne na Koroškem in tokrat so imeli generalko skupaj s sodelujočim švedskim orkestrom.

Zanimive so besede, ki jih je izrekel na začetku voditelj srečanja Ivan Zbašnik: »Zelo pomembno je dajati, kakor tudi zajemati iz raznih kultur, da bomo tako uspeli gojiti in nadaljevati to neuničljivo človeško dediščino za prihodnje rodove: pesem, ples in narodno glasbo.« Skupina Slovencev iz Halmstada želi pokazati, da je kultura dediščina vsega človeštva, je rekel slovenski napovedovalec Srečanja dveh kultur.

Naloga društva je predvsem obdržati slovensko narodno identiteto. Društvo pripravlja razna srečanja, prireja zabave, igre in tekmovanja in tako skuša obdržati ljudi aktivne in mladim zapustiti nekaj slovenskega. Odpreti nek lokal ni nobena umetnost, organizirati zabavo tudi ne. Toda društvo Ivan Cankar hoče več, zato ima v svojih vrstah folklorno skupino in dekliški pevski zbor Samorastniki. Obe skupini pridno vadita z željo, da bi postavili most med slovensko in švedsko kulturo.

Eden od zaslužnih za uspehe je vsekakor Niko Adlešič iz Oskarströna, ki je postal voditelj folklorne skupine iz Halmstada. Začetek dela na področju folklorne je bil januarja 1981. Iz Slovenije so dobili pomoč, saj jih je tri leta zapored obiskal Mirko Ramovš, profesor etnologije, ki je zbranim rojakom, zainteresiranim za folkloro, predaval v Huskvarni blizu Jönköpinga, v Olofströmu (op. Podatek najden pri Zinki Gselman iz Rottne, ki je bila kot voditeljica otroške folklorne skupine iz Nybra udeleženka tečaja v Olofströmu, ki je potekal od 14. do 16. novembra 1980. leta) in v Göteborgu. Na tečaju sta bila iz Halmstada prisotna Niko Adlešič in Ivan Zbašnik, ki sta se pridno učila in nato sta začela učiti še druge vsega, kar sta sama zvedela o folklori.

»Domovina, radi te imamo.« Tako je zapisal Ivan Cankar in tak je bil naslov srečanja v Ravnah na Koroškem. »Pomislite, kakšna sreča za tistega, ki ima dve domovini,« razmišlja pisec članka v Hallandspostenu. Zadnja leta so kulturne dejavnosti društva močno opešale, saj ljudje postajajo vedno starejši in jih je vedno manj prisotnih v društvenem življenju. Tako že kar nekaj let ne obstaja več tudi slovenska folklorna skupina v Halmstadu. Vse to delo in poslanstvo SKD Ivan Cankar, kakor tudi folkorne skupine, ki je delovala v okviru društva, je pomagalo graditi medsebojne mostove med Slovenijo in Švedsko, istočasno pa je že toliko let prej pripravljala pot slovenski samostojnosti, čeprav je Švedska kar nekaj časa potrebovala, da je priznala Sloveniji pravico samostojnosti in lastne državnosti (op. Z. Podvinski).

PRILOGA 5

Otroška folklorna skupina NYBRO

Nekateri nastopi Otroške folklorne skupine Nybro:

Datum: **1981** Kraj: Dohodki: 29/4 – 1981

Jugoslovansko društvo Nybro /

2/5	VII. Slovenski festival v Halmstadu	/
5/5	ABF Kalmar	200 SEK
?/6	Vårdhem Birkenäs	125 SEK
22/8	ABF Kalmar	300 SEK
26/9	ABF Kalmar	?
3/10	Vinska trgatev Olofström	/
26/10	ABF Kalmar	325 SEK
21/11	Jugoslovansko d. Nybro	/
Datum	1982 Kraj	Dohodki
4/4	LO:s invandrarsfest i Nybro	/
22/5	Dan mladosti v Ljungby	/
29/5	Srečanje slovenskih katoličanov	za Binkošti v Vadsteni
16/10	Vinska trgatev v Olofströmu	/
19/11	Internationella dagen i Nybro	/

Datum **1983** Kraj

14/5	Slovenski festival v Göteborgu
29/5	Olofströms Mässan
5/6	Nybro Hem och Skolföreningen (Dom za ostarele in Šolska zveza)
24/9	Invigning av Gymnasiet i Olofström (Odprtje gimnazije)
3/12	29. november Jugoslovansko društvo Kalmar

Za folklorno skupino je bil potreben tudi material, kot npr. magnetofon, ki bo na vajah in nastopih spremljal nastopajoče s potrebno slovensko glasbo. Zanj in za glasbo je poskrbel Ciril Stopar, predsednik KD Slovenija iz Olofströma, kamor spada še danes skupina Slovencev, ki živi v Nybro in okolici. Dogovarjal se je za narodne noše in potrebne magnetofonske trakove pri Maroltovi plesni skupini v Ljubljani, kar je mogoče razbrati iz pisma, ki ga je pisal Zinki Gselman iz Ronnebyja 24. 11. 1982. Z dopisom Zinki Gselman, ki ga pošilja iz Olofströma z dnem 22. 4. 1983, predsednik KD Slovenija Ciril Stopar, predaja tehnične stvari v uporabo otroški folklorni skupini v Nybro in njeni voditeljici. Med drugim je preskrbel kaseto folklornih plesov Franceta Marolta, druge kasete različnih narodnih plesov, originalni veliki kolut s trakom, kjer so bili na RTV posneti primeri (Ramovš) in ploščo narodnih plesov plesne skupine Tine Rožanc.

V imenu KD Slovenija Olofström kot predsednik društva Ciril Stopar izroča Pohvalo in zahvalo voditeljici Zinki Gselman, kjer omenja voditeljčine zasluge pri vodenju otroške folklorne skupine iz Nybra in se veseli njihovih uspehov. »Z nastopom na Slovenskem kulturnem festivalu v Halmstadu 1981 in z nastopom na srečanju slovenskih Društev iz Olofströma in Stockholma, ste dokazali, kako se obvaruje naša dediščina, ki smo jo prinesli s seboj na Švedsko.«

PRILOGA 6

Folklorna skupina MALMÖ

Sodelujoči in nastopajoči v folklorni skupini po podatkih voditeljice Ivanke Franseus so bili:

Ime	Priimek	Leto rojstva
Nadja	Barbiš	1965
Helena	Stanič	1965
Brigita	Stanič	1966
Luci	Ciglar	1969
Natali	Silič	1968
Milena	Franseus	1969
Diana	Krumpačnik	1968
Bojan	Krumpačnik	1969
Viktor	Habjanič	1967
Janez	Koren	1964
Jože	Koren	1965
Helena	Penko	1966
Branko	Nemec	1969

Folklorna skupina je sodelovala na slovenskih kulturnih festivalih. Vrstni red le-teh je od drugega naprej bil takole:

- Stockholm – 29. maja 1976
- Olofström – 1977 Moto srečanja: Bratje, jaz pa vem zadomovino - sodeloval ansambel Planšarji
- Malmö – 3. do 4. junija 1978
- Göteborg – 1979
- Landskrona – 1980
- Halmstad – 1981
- Göteborg – 1983 10. obl. SKD France Prešeren
- Stockholm – 1985
- Malmö – jeseni 1987 in 1. mladinski festival skupaj s Slovenskim festivalom na Rosengårdenu v župnijski dvorani.

Leta 1990 je bil na sestanku Slovenskih društev narejen sklep, da se slovenski kulturni festivali preimenujejo v Slovenska srečanja. Le-ta so potekala takole:

- Landskrona – 1990
- Halmstad – 1992
- Olofström – 20. obl. društva 1994
- Malmö – 1996
- Landskrona – 30. letnica prvega slov. društva Triglav 1998
- Göteborg – oktober 2000

Folklorna skupina Malmö je sodelovala poleg slovenskih festivalov tudi za Dan žena in ob nekdanjih jugoslovanskih praznikih, tako npr.: za 29. november, za 25. maj in na nekaterih srečanjih, ki so jih pripravili Švedi (npr. ABF). V prvih letih svojega delovanja so bili za binkoštni praznik na Slovenskem srečanju v Vadsteni (1982), kjer so med drugimi skupinami nastopali v kulturnem delu srečanja, ki je potekal v dvorani po praznični sv. maši in procesiji v Blå kyrka (Plava cerkev, kjer so relikvije, posmrtni ostanki Sv. Brigite, zavetnice Švedske in sozavetnice Evrope).

Na 1. mladinskem festivalu v Malmöju leta 1987, kjer je vzporedno potekal tudi X. Slovenski festival, so sodelovale folklorne skupine iz Göteborga pod vodstvom Jožeta Zupančiča, folklorna skupina iz Halmstada pod vodstvom Nika Adlešiča, otroška folklorna skupina iz Nybra pod vodstvom Zinke Gselman in domačafolklorna skupina, ki jo je vodila Ivanka Franseus.

PRILOGA 7

Folklorna skupina GÖTEBORG

Prvo skupino plesalk in plesalcev je učil Vlado Gruber. Skupina je imela 8 parov in sicer: zakonca Gruber, zakonca Zobec, zakonca Malvenval, zakonca Zavec, zakonca Vodušek, zakonca Andlovič, zakonca Turnšek, ter par Weingerl Karel in Hren Marija.

Oton Turnšek je opisal, kako je kot amater moral razvozlati vse znake kinetografije (op. besedo je zapisal Oton Turnšek, vendar je nisem našel v Slovarju tujk, kakor tudi ne v SSKJ, ampak sem tam našel geslo kinetični govor in njegov pomen: izražanje in izmenjava misli z gibi, kretnjami, kar verjetno dobro izraža pomen kinetografije, ki je verjetno star izraz) ter praktično izvesti s koraki in gibanjem po prostoru ob spremljavi glasbe v pravilnem taktu. Ker gre za ples v paru, sta se najprej z ženo naučila potrebnih korakov in gibanja, da sta potem lahko pokazala tudi drugim, kako se pleše ta ali oni ples.

Marija Kolar opisuje svoje občutke takole: »Daleč sem od domovine in slovenska narodna noša mi veliko pomeni. S ponosom si jo oblečem, kadar zastopam Slovenijo na tujem.« Ker je slovenska narodna noša izredno lepa, se je večkrat zgodilo, da so prišli ljudje in jo prosili, če jo lahko fotografirajo, pripoveduje Marija Kolar iz Göteborga.

Za tekst in fotografije o folklornem društvu Göteborg prisrčna zahvala Otonu Turnšku, Mariji Kolar in Mariji Perovič ter Stanislavu st. Ratajcu.

Povzetek kronike dogodkov na folklornem področju v Göteborgu:

1975 – ustanovitev Folklorne skupine Göteborg, ki je najstarejša takšna skupina na Švedskem in tudi z najdaljšim obstojem.

1976 – sodelovanje folklorne skupine na Slovenskem kulturnem festivalu (SKF) v Huskvarni, pod pokroviteljstvom Göteborga.

1977 – sodelovanje na II. SKF v Stockholmu.

1978 – folklorna skupina nastopa na III. SKF v Olofströmu.

1978 – folkloristi se začnejo učiti poleg gorenjskih plesov tudi belokranjskih plesov.

1978 – udeležba na SKF v Malmöju.

1978 – s folklornimi plesi nastopili na STV na televizijski oddaji za Jugoslovane.

1979 – organizacija V. SKF v Göteborgu in sodelovanje na festivalu

1980 – na VI. SKF v Landskroni so zapeli in zaplesali tudi göteborgčani.

1980 – udeležba na seminarju o folklori v Olofströmu pod vodstvom prof. Ramovša.

1981 – udeležba na seminarju o folklori v Huskvarni pod vodstvom prof. Ramovša.

1981 – na VII. SKF v Halmstadu, kjer je bilo neverjetno število (čez 700) udeležencev, sodelujeta tudi folklorna skupina ter pevski zbor iz Göteborga.

1983 – izvedba VIII. SKF v Göteborgu ob 10. obletnici SD France Prešeren in sodelovanje folklorne skupine na tem festivalu.

1985 – sodelovanje na IX. SKF v Stockholmu.

1986 – predstavitev folklorne skupine na pikniku na Rakitni, obisk Slovenije.

1987 – nova folklorna skupina doživi ognjeni krst na promociji turizma slovenske obale v Göteborgu.

1987 – sodeluje na X. SKF v Malmöju.

1989 – skupaj z Glasbeno Matico nastop folklore v Göteborgu pod pokroviteljstvom LO, SAF-a in društva.

1990 – folkloristi skupaj s pevskim zborom se udeležijo prireditve v Karlstadu, kjer so izbrali par za kmečko ohcet v Ljubljani; sodelujejo tudi na srečanju Slovencev v Landskroni ter na romanju v Vadsteni za Binkošti.

1991 – kulturno udejstvovanje nekoliko zamre v sled dogodkov ob osamosvojitvi Slovenije, se pa zato tudi folkloristi dejavno vključijo v demonstracije v podporo Sloveniji.

1992 – udeležba na praznovanju 15. letnice SKD v Halmstadu in na XII. Slovenskem srečanju.

1993 – pri pripravi in slavljenju 20. obletnice SD Franceta Prešerna sodeluje tudi folklorna skupina.

Oton Turnšek navaja kot delni razlog prenehanja folklorne skupine tudi upadanje interesa in preutrujenost članov.

Marija Kolarjeva pripoveduje, kako je Oton Turnšek moral imeti železne živce, saj se je zgodilo, da je kdo manjkal na vajah in je bilo drugič potrebno vse stvari ponavljati. Ves napor pa je bil poplačan s čudovitim občutkom, ko so se plesalci že naučili nekaj plesov in jih dobro obvladali. Plesalci so želeli nastopiti in tako pokazati, kaj znajo, a ni bilo mogoče zaradi tega, ker ni bilo narodnih noš. Toda sčasoma je bil s pomočjo skrbne in iznajdljive Milene Gruden delno rešen tudi ta problem. Milena je dekletom in ženam kupila narodne noše v Ljubljani. Za fante in moške pa je dala pri krojaču vse šivat po meri.

Narodne noše je šivala tudi Ana Ratajc: svojemu možu, sinu in hčeri. Škornje je Milena naročila pri čevljarju in klobuke pri klobučarju. In ko je bilo kaj gotovo v Sloveniji, je Milena te stvari sama prepeljala v Göteborg ali pa je organizirala prevoz, kadar je kdo iz domovine prišel na obisk na Švedsko. In za 12 parov je bilo veliko dela ter organizacije, kar je Milena skrbno in dobro izpeljala. Proti koncu delovanja se je velika folklorna skupina razdelila na dve skupini. Mlajši del je prevzel Jože ml. Zupančič, z mislijo, da bo uspešno nadaljeval delo Otona Turnška.

1989 je Jože ml. Zupančič prevzel vodstvo folklore. Tudi na prostem sta Jožetova harmonika in folklorna skupina, ki je bila vedno pripravljena zaplesati po taktih slovenske muzike, pritegnili pozornost ljudi. V tej skupini so nastopali: Marjana Ratajc, Jonas – Šved, Silvo Keršič, Andreja Turšič, Štefan Turšič, Vincent Zdolšek, Milena Gruden, Stanislav Slak, Danica Slak, Rozana Medica, Jože Zupančič, Silva Zupančič, Milan Zupančič, Anne-Marie Kolar, Marija Kolar, Karel Kolar, Katarina Turšič, Stanislav Ratajc st., Stanislav Ratajc ml., Vlado Vodušek, Suzana Vodušek, Karel Weingerl, Ljudmila Turnšek.

Prvi nastop je bil v društvenih prostorih ob Prešernovi proslavi 1988, drugi pa je bil ob 15. obletnici društva prav tako leta 1988 v Medborgarhuset v Gamlestadu. Ob 15. obletnici društva je folklorna skupina že pol leta prej vadila vsako soboto in nedeljo. Prav tako se je vsako leto tudi udeležila piknika v Halmstadu, kjer so se pomerili športniki in kjer so se predstavile tudi ostale folklorne skupine.

Mlada skupina se je za obisk v domovini pripravljala pod vodstvom učiteljic Nevenke Ušaj in Ivanke Melihen z igro Povodni mož, ki so jo lepo igrali na pikniku na Rakitni v šolskem letu 1986/87. Prav tako so sodelovali na 1. mladinskem festivalu v Malmöju 1987 leta, kjer je druga generacija predstavila znanje slovenske kulture, kar so jim predali starši in prva generacija naših rojakov, ki so prišli iz Slovenije na Švedsko. Vsi zgoraj omenjeni iz prve in druge skupine so pripadali prvi generaciji, ki jih je kasneje delno zamenjala druga generacija, h kateri so spadali: Susana Turnšek, Rudi Hren, Stanislav ml. Ratajc, Valerija Turšič, Karmen Hren, Bogdan Lajšič, Mario Perovič, Marija Lajšič, Stanislav st. Ratajc, Regina Zavec, Martin Zavec, Marija Hren ter Oton Turnšek, ki je igral na harmoniko.

PRILOGA 8

Nekaj odmevov in komentarjev v povezavi z 'binkoštnimi srečanji'

Ne bo odveč na kratko povzeti nekatere komentarje o 'binkoštnih srečanjih' v Vadsteni, ki jih je bilo zaslediti ravno v reviji Naša luč. Prvi shod je p. Sodja (Naša luč, julij 1974) komentiral takole: »Še danes sem Bogu in vsakemu izmed vas, ki ste pohiteli na Binkoštno srečanje hvaležen, da je ob skupnem prizadevanju naše slavje potekalo od začetka do konca tako lepo. Že pri verskem delu je marsikdo spoznal, kaj pomeni skupna molitev in pesem v domačem jeziku v tujini. Dnevni prosvetni program nam je dokazal, kaj je možno doseči tudi v tujini – ob trdni dobri volji požrtvovalnih ljudi in sodelovanju staršev. Z občudovanjem smo poslušali in gledali pevski mešani in moški zbor iz Landskrone, našo mladino iz Göteborga z vrsto domačih in tujih plesov, recitacije otrok iz Köpunga. Kvintet Lastovke iz Landskrone pa nam je, kljub naši utrujenosti, tako ogrel kri in nam dvignil pete, da smo se na koncu le neradi razšli širom po Švedski. To je bilo srečanje, ki bi ga bilo treba ponoviti leto za letom, dokler bo naš človek živel na Švedskem.«

Takšno oporoko nam je torej zapustil p. Janez Sodja. Tudi vsa naslednja srečanja so napolnjevala takrat na novo grajeno katoliško cerkev do zadnjega kotička. Majhno mesto na obali jezera Vättern – Vadstena je leta 1974 postalo duhovno in kulturno središče slovenskega življa na Švedskem. Ugotavljamo, da je poslanstvo Cerkve na tujem neprecenljive vrednosti!

Zanimivi obiski

Mnoga od 'binkoštnih srečanj' so razen slovenskih izseljenskih duhovnikov na Švedskem popestrili še mnogi drugi visoki gostje iz domovine ter iz drugih zahodnih držav Evrope. To se bili msgr. Jožef Žabkar, apostolski nuncij za Skandinavijo, msgr. Janez Pucelj iz Münchna, kanonik dr. Ivan Merlak (Družina) in misijonar Jože Flis (iz Francije) dvakrat, škof dr. Stanislav Lenič, ljubljanski metropolit in nadškof Alojzij Šuštar, švedski škof Hubertus Brandenburg (večkrat), dr. Janez Zdešar iz Nemčije (večkrat), pomožni škof Jožef Smej iz Maribora, njegova Eminenca dr. Franc kardinal Rode in nekateri drugi gostje.

Duhovniki povezujejo Slovence med seboj ne glede na oddaljenost. Tudi danes nam Cerkev stoji zvesto ob strani in nas podpira v duhovnem, narodnem, jezikovnem in kulturnem smislu, da ne utonemo v tujem svetu. Nekoč nas je s svojim obiskom v Vadsteni razveselil tudi zastopnik mariborskega škofa g. kanonik France Zdolšek. Leta 1982 je daroval sv. mašo v Vadsteni glavni urednik Ognjišča g. Franc Bole, iz Anglije nas je obiskal g. Ludvik Roth ter leta 1984 duhovnik švedskega porekla g. Lars Cavallin, ki je o slovenskem 'binkoštnem srečanju' dejal: »Poiskali ste srce Švedske, ker ste izbrali Vadsteno za kraj svojih srečanj.« In zares: ko se naša romarska pesem zlije z lepoto švedske narave, začutimo, da smo povsod doma!

Leta 1985 je bil med nami v Vadsteni že tudi g. Stane Cikaneč, ki je vse do odhoda v Anglijo vodil dušno pastirstvo v slovenskih naseljih po Južni Švedski. Leta 1986 so se prvič z avtobusom udeležili 'binkoštnega srečanja' tudi rojaki iz Malmöja. V mašnem delu sta zraven škofa Brandenburga sodelovala še duhovnika Joško Bucik in Stane Zidar.

G. Jožef Drolc je 16 let zvesto nadaljeval z našo skupno binkoštno tradicijo v Vadsteni in dogodke vestno obeleževal s pisano kroniko, objavljeno v reviji Naša luč. Nekoč je zapisal: »Zadovoljstvo in veselje slovenskega romarja v Vadsteni je podobno prešernemu nasmehu navdušenega planinca. Povezano je z naporom, ki ga zahteva večurna vožnja z avtomobilom. Prav zaradi tega nam je tako lepo, ko se zberemo. Nikakor pa ne smemo prezreti skrbi in dela ter zavzetosti redovnic iz reda Sv. Brigite, ki skrbijo, da se v Vadsteni počutimo domače.«

Prav zares je skrb redovnic vsa leta nadvse prijetno vplivala na dobro počutje romarjev v Vadsteni. Marsikdaj se je zgodilo tudi, da so sestre zaplesale v krogu ob zvokih slovenskih narodnozabavnih viž naših muzikantov in to kar na dvorišču katoliške cerkve v Vadsteni.

Leta 1987 sta nas ponovno obiskala duhovnika, zdaj že pokojni g. Jože Flis in dr. Janez Zdešar iz Nemčije. Geslo tega srečanja je bilo '25 let slovenske misije'. Naslednje leto je bil med nami beograjski nadškof in metropolit msgr. Franc Perko, ki je vodil bogoslužje in nam med drugim posredoval misel nekega pravoslavnega znanca, češ, da je vera biološka potreba vsakega človeka. Leto 1989 je potekalo v znamenju svetega očeta, ki je obiskal Švedsko in nekatere druge skandinavske države. Obisk papeža Janeza Pavla II. je vsaj delno prikazal in osvetlil švedski javnosti položaj in življenje nekaj stotisoč katoličanov na Švedskem.

Na 17. 'binkoštnem srečanju' l. 1990 so nas razen pomožnega škofa iz Stockholma g. Williama Kenneya obiskali še Slovenci iz Berlina z duhovnikom Martinom Horvatom na čelu. Kar za poln avtobus Slovencev je prispelo iz Nemčije. Skrbeli so za petje pri bogoslužju, pete litanije in seveda tudi v kulturnem delu programa so sodelovali. Že naslednje leto, ob velikonočnih praznikih, smo Slovenci iz Švedske rojakom v Berlinu obisk vrnili. Bilo je nekaj nepozabnih dni skupaj z rojaki iz Berlina in pod vodstvom obeh duhovnikov g. Martina Horvata in našega dragega Jožefa Drolca.

Leta 2012, ko smo obhajali 50-letnico Slovenske katoliške misije, nas je 25. maja 2012 z obiskom počastil kardinal Franc Rode, skupaj s tajnikom Matejem Pavličem, kakor tudi ministrica za Slovence v zamejstvu in po svetu gospa Ljudmila Novak, ki jo je spremljal njen mož, in sekretar na Uradu Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, g. mag. Primož Ilešič.

Avguština Budja Bencek

PRIMER NEGOVANJA IN OHRANJANJA TEHNIČNE KULTURNE DEDIŠČINE PANONSKEGA DOMA

AN EXAMPLE OF NURTURING AND PRESERVING TECHNICAL CULTURAL HERITAGE OF THE PANNONIAN HOME

✉ **mag. Katja Golob** (katja.golob@csgm.si), mag. znanosti, prof. razrednega pouka, je učiteljica v Centru za sluh in govor Maribor. Ima 12 let delovnih izkušenj.

Slovenija

Povzetek

Etnološka dediščina priča, kako so posamezni družbeni sloji v preteklosti živeli vsakdanje življenje, delali, gospodarili. Hitre spremembe načina in ravni življenja v našem času neusmiljeno praznijo objekte etnološke dediščine, jo potiskajo ob stran življenja in jo spreminjajo v ruševine ali napotje. Lep primer ohranjanja in negovanja te dediščine pa je prav Dominkova domačija s Ptuijskega polja. Z namenom, da bi se tudi učenci zavedali problema propadanja starih hiš in spoznali življenje ljudi v preteklosti, smo se z njimi odpravili na tja in v okviru tehniškega dne izdelali maketo te domačije. Učenci so bili motivirani, aktivni, ustvarjalni in izvirni skozi ves proces izdelave makete. Pridobili so znanja o tehnični kulturni dediščini, si razvijali čut za spoštovanje kulturne dediščine in si oblikovali pozitiven odnos do naravnih materialov. Spoštovanje dediščine, skrb in pripravljenost, da jo ohranjamo, morajo biti vgrajeni v naše družbeno načrtovanje, odločanje in delovanje. Celovita dediščina, ki jo je s trdom ustvarjal človek na Slovenskem, mora ostati tudi dediščina za prihodnost.

Abstract

Ethnological heritage demonstrates how individual social classes worked, lived and organised their daily lives. Rapid changes in the way and quality of life in the present time are ruthlessly emptying the objects of ethnological heritage, pushing it to the side and turning it into ruins. A good example of preserving and nurturing said heritage is Dominko's homestead in Ptuijsko polje. In order to make the students become aware of the problem of the deteriorating old houses, and to get to know the lives of past generations, we went to Dominko's homestead and made a model of it as part of our technical day. The students were motivated, active, creative and innovative throughout the whole modelmaking process. They acquired knowledge and respect about technical cultural heritage and formed a positive attitude towards natural materials. Respect for heritage, care and a willingness to preserve it must be built into our social planning, decision-making and action. The entire heritage, which was created in Slovenia, must also remain a heritage for the future.

Ključne besede: Dominkova domačija, kulturna dediščina, maketa, panonska hiša.

Keywords: Dominko's homestead, cultural heritage, model, Pannonian house.

1 Uvod

Slovenska dežela se je skozi zgodovinska obdobja razvila v zelo raznoliko pokrajino in vzporedno z njo so se oblikovali različni načini življenja, ki so botrovali naši bogati kulturni in naravni dediščini.

Zgodovina panonskega sveta, kjer živim, je zelo bogata in razgibana. Odločila sem se, da jo bolje spoznajo tudi učenci, ki danes živijo v tem okolju. Glavni namen je bil spoznavanje življenja ljudi v preteklosti in pri učencih vzbuditi zavest za ohranjanje in negovanje tehnične kulturne dediščine na tem območju. Približati sem jim želela značilnosti tipičnih kmečkih hiš naših prednikov, ki jih je žal ohranjenih le še nekaj. Večina jih namreč propada, saj je obnova predraga, hkrati pa se ljudje ne zavedajo ključnega pomena, ki ga ima dediščina za narodno istovetnost in kakovost življenja domačinov.

Področje kulturne dediščine je zelo obširno, zato se v prispevku osredotočam predvsem na tehnično kulturno dediščino. Naša dolžnost je, da se do nje obnašamo spoštljivo in jo znamo ohranjati.

Pomembno je, da to zavest o negovanju in ohranjanju kulturne dediščine vzbudimo že pri otrocih. In to je bil glavni cilj in moje vodilo skozi poučevanje učencev o življenju in delu prednikov na našem območju. Poleg doma je šola tista institucija, ki lahko k temu največ pripomore.

V prispevku predstavljam prizadevanja za obnovo Dominkove domačije, ki sem jo v okviru šolske ekskurzije in tehniških dni obiskala tudi s četrtošolci osnovne šole Videm. Ker je za otroke značilno, da so dejavni, dinamični in radovedni, sem se v okviru tehniškega dne odločila za ustvarjalno in aktivno delo, tj. izdelovanje makete Dominkove domačije. Učenci pri izdelavi makete v okviru konstrukcijske naloge urijo svoje ročne spretnosti, zmožnosti prostorske predstavitve, spoznavajo različne materiale in načine dela. Zelo pomemben je učitelj, ki naj vzpodbuja in razvija učenčeva zanimanja in aktivnosti, za katere otrok nima posebnih nagnjenj, vendar pa so velikega pomena za njegovo življenje in praktično delo. Ne smemo se le pasivno podrežati učenčevim interesom, ampak jih moramo aktivno vzpodbujati in bogatiti.

2 Panonska hiša

Značilne kmečke hiše na panonskem območju so bile cimprane. Cimprana hiša, ponekod ji pravijo tudi cimprana koč ali cimprača, je stavba, zgrajena iz tesanih brun in pokrita s slamnato streho. Take, kakršne poznamo danes, izvirajo iz 19., le redke so še iz 18. stoletja.

Cimprana hiša je nizka in ozka, narejena iz grobo obtesanih brun, ometana z ilovico in pobeljena z apnom. Spodnji pas je sive barve. Pokriva jo slamnata streha. Okna so majhna, opremljena z železnimi križi in s polkni. Leseni okenski okvirji in vratna polnila vhodnih vrat so lepo oblikovani, prezračevalne line na svisljih in konzole napušča z vrezanimi okraski so pogosto pobarvane z rdečo barvo (Skalicky in Požauko, 1996: 995).

2.1 Dominkova domačija

V Gorišnici, ravninski vasi Ptujkega polja, ki ji domačini pravijo tudi Sveta Marjeta, nekoliko vstran od glavne ceste Ptuj–Ormož, kakor da bi se hotela umakniti prometnemu vrvežu, stoji čudovita kmečka domačija, Dominkova domačija. Po mnenju strokovnjakov *Zavoda za ohranjanje naravne in kulturne dediščine Maribor* je Dominkova domačija v Sloveniji najstarejša v celoti ohranjena hiša tradicionalnega, lesenega kmečkega stavbarstva iz 18. stoletja, grajena v panonskem stilu. Ustno izročilo pravi, da je Dominkova hiša stara okrog 300 let in je v njej živelo šest rodov.

Slika 1: Obnovljena Dominkova domačija v Gorišnici (foto: arhiv avtorice).

Arhitekturno spada med značilne panonske hiše, grajene vogalno 'na rogel', tako da se v obliki črke 'L' stikata bivalni in gospodarski del. Stavba je 'cimprana' – grajena iz lesenih brun, obdana z ilovnatim ometom, to je z ilovico, ki so ji primešali narezano slamo in pleve, ter jo dobro pregnetli. Grajena je v kladni konstrukciji z enostavno oblikovanimi strešnimi konzolami. Pobeljena je z apnom. Talni zidec 'pojas' je temno siv. Sivo barvo so dobili tako, da so beležu primešali saje. Okna so majhna, lesena, s preprostimi lesenimi polkni. Polkna krasijo samo okna na stanovanjskem delu hiše. Nekoč so bila okna še manjša, saj so bila štiripolna, sedaj so šestpolna. Okna so zaščitena z železnimi križi, ki so varovali pred tatovi

in nepridipravi. Streha, čopasta dvokapnica, je v celoti pokrita z rženo slamo, kar ji daje poseben čar. V slamo so ponekod posadili posebno rastlino netresk, da so se vsaj simbolično zavarovali pred ognjem. Sredi slamnate strehe sameva lesen dimnik, ki po pripovedovanju ni še nikoli zgorel. Pod širokim strešnim napuščem je pohodni del, imenovan podstenje, ugodna komunikacija med bivalnim delom hiše in gospodarskimi prostori. Podstenje je navadno iz zglajene ilovice, pri Dominkovi hiši pa je tlakovano z rečnimi kamni – 'mačjimi glavami'. Južna, čelna stran hiše, ki je dvoosna, ima lesen zatrep 'svisli' s prezračevalnimi linami. Iz obeh lepo oblikovanih podstrešnih lin še zdaj molita deščici, na katerih so sušili v majhne stožce oblikovan sir – 'sireke', na podstrešju je še zamrežena, iz šibja pletena omara – 'slanijak', v kateri so visele klobase in šunke, ki so prišle na mizo ob velikih praznikih. Pod kapjo je pritrjena palica, nanjo so obešali semensko koruzo.

Vhod v hišo je v vogalu na zahodni strani stavbe. V svoji notranjosti skriva Dominkova domačija čudovito črno kuhinjo, 'hišo' (glavni bivalni prostor), 'malo hiško', shrambo, 'priklet' (vežo) in gospodarski del. Gospodarski prostori so razporejeni na južni strani stavbe in obsegajo: skedenj, hlev, klet, priročno delavnico in zrnsko klet.

Zadnja stanovalka, ki je v tej hiši živel, je bila Katarina Nemec. Domačini so jo klicali Dominkova Kata. Umrila je leta 1990, stara 96 let. Znana je bila kot zeliščarka, saj je na svojem vrtu gojila številne zdravilne rastline. Verjetno je tudi zato dočakala tako visoko starost (Dominkova domačija, 2019). Tudi sicer je bila dobra gospodarica, ki je več kot 40 let skrbela za hišo in za majhno kmetijo. V hiši se je očitno počutila dobro in varno, pomirjena s svetom in s seboj je mirno živela, ne oziraje se na novotarije, ki jih je prinašal čas. Ves čas ji je pri delu pomagala hči Angela.

Značilnost panonske hiše je tudi koruznjak. Na Dominkovi domačiji sta ohranjena dva, en je star čez 200 let in je pleten iz šibja ter prekrit s slamo, drugi je lesen in pokrit z deskami.

Za majhno in lepo urejeno hišo stojijo starodavni čebelnjaki s slamnatimi strehami, ki ščitijo pred dežjem na prostem stoječe koše, opasane z vitami ali železnimi obroči in na vrhu pokrite s staro lončeno posodo. Danes so čebelnjaki odlični učni pripomoček učencem iz čebelarstva krožka.

Sredi dvorišča stoji vodnjak. Globok je 7 metrov. Obzidan je s kamenjem, zunanji del pa je lesen. V njem se je zbirala voda podtalnica. Danes z njim ne morejo več zajemati vode, saj je podtalnica na Ptujskem polju prenizka. Vodnjak ima dolgo 'ranto' čez rogovo in obtežilni kamen na eni strani, na drugi pa trimetrsko palico z vedrom. Tako so si olajšali težko dvigovanje vode. Zraven studenca je bilo korito za napajanje živine.

Za hišo je še manjša mlaka, po domače 'tünf'. Obdana je z avtentičnim rastlinjem, v krošnjah pa gnezdijo ptice. Ob hiši je tudi vrt z zelenjavo, zdravilnimi zelišči in s cvetjem, ob ribniku za hišo pa je urejena učilnica na prostem.

V takšnih hišah so nekoč živeli revni ljudje. Preživljali so se izključno s tem, kar so pridelali doma. Kmete z dvema ali s tremi hektarji zemlje so ljudje na tem koncu Slovenije imenovali 'želarji'. Delo na zemlji je bilo težko in večinoma ročno. Električne niso poznali. Za razsvetljavo so uporabljali različne pripomočke. Niso poznali gospodinjskih aparatov, televizije, radia, pa vendar se niso dolgočasili. Življenje so si znali urediti tako, da so se tudi sprostili z raznimi druženji.

3 Negovanje in ohranjanje tehnične kulturne dediščine

Cimprana, s slamo krita hiša je ena najbolj ogroženih stavb slovenske kulturne dediščine. Njen način gradnje in zasnova prostorov segata namreč daleč v preteklost. Ilovica, slama in les so občutljivi materiali, ki jih je treba redno vzdrževati. Nekoč so strehe pokrivali s slamo, ker je bilo to najceneje, danes je slamnata streha dražja od vseh drugih oblik strešne kritine, saj jo je treba obdelati ročno. Tudi dobri krovci so redki in večinoma starejši ljudje.

Pri ohranjanju in obnavljanju redkih v izvorni obliki ohranjenih hiš na Slovenskem je nujno potrebna finančna pomoč države oziroma zainteresiranih investitorjev ob sodelovanju strokovnih ustanov. A tudi to je premalo, če lastniki niso pripravljeni sodelovati. Žal večina ljudi ne zaznava pomena in duhovne razsežnosti povezave s preteklostjo, svojo dediščino prezira ali se je celo sramuje.

Propadanja in izginevanja etnološke dediščine ne bo mogoče zaustaviti, čeprav občani in najširša javnost, kulturne in druge organizacije, službe in društva zmeraj več pozornosti posvečajo naravni in kulturni dediščini in se zanjo tudi zanimajo (Humer, 1989).

Spoštovanje dediščine, skrb in pripravljenost, da jo ohranjamo, morajo biti vgrajeni v naše družbeno načrtovanje, odločanje in delovanje. Občine naj v svojih načrtih tako pri prostorskem urejanju kot namembnosti objektov, povezovanju interesov in zagotavljanju sredstev vključujejo pomembne objekte in območja, zlasti spomenike in znamenitosti, v družbeno in gospodarsko življenje in razvoj. Upravičeno in obetavno je naravno in kulturno dediščino ohranjati, jo vključevati v družbeno načrtovanje in krepiti njeno varstvo.

Kmečke domove po vaseh bi bilo mogoče z manjšimi preureditvami, ob ustrezno oblikovani novi hiši, nameniti za preužitek. Mogoče jih je vključiti v turistično ponudbo ali jih muzejsko prezentirati. Stavbe po vinogradih, ki se uporabljajo občasno, je mogoče obnoviti in uporabljati brez bistvenih sprememb.

Prizadevanje za spreminjanje odnosa do stavbnega izročila in kulturne dediščine na sploh mora biti raznovrstno, integrirano v poskuse za turistično promocijo naših krajev, v vsakdanjo ekonomsko propagando, predvsem pa v vzgojne in učne procese od prvih začetkov in poljudnega izobraževanja do strokovnega in visokega šolstva (Skalicky in Požauko, 1996: 1010).

Panonski dom je skozi stoletja doživel mnogo stopenj razvoja. Od črne in zakajene dimnice je zrastel v mnogo prostoren svetel dom mestnega videza. Leseni in s slamo kriti skromni 'cimpri' so se umaknili razkošnim 'zidnam'. Staro se umika novemu. Vsaka oblika in razvojna stopnja je izrez iz življenja našega kmeta v določenem zgodovinskem obdobju. Življenje naglo teče po novih tokovih in tudi domovi se mu v svojem razvoju prilagajajo.

Zgodovinsko podobo panonske hiše bo zanamcem mogoče ohraniti le ob podpori stroke in sodobne tehnologije: s podrobnimi opisi, slikami in risbami ter tlorisi; z maketami in drugimi sredstvi ponazoritve v muzejskih ustanovah, zlasti pa z ohranitvijo najstarejših tipičnih domov in z njihovim ohranjanjem na izvornem prostoru ali s postavitvijo muzeja na prostem (Maučec, 1967: 40). Na ta način bo tudi mladim in prihodnjim rodovom omogočeno nazorno spoznavanje ter rekonstrukcija preteklosti.

3.1 Negovanje in ohranjanje tehnične kulturne dediščine na primeru Dominkove domačije

Dominkov dom, razen obnove v drugi polovici 19. stoletja in leta 1997, skozi čas ni doživel večjih sprememb. Pri prvi obnovi so bila narejena nova, nekoliko večja okna s polkni, nova vhodna vrata, nekoč odprt senik v gospodarskem delu pa so zaprli z večjimi dvokrilnimi vrati. Na mestu današnjega kuhinjskega okna so bila nekdanja vrata, kar se je pokazalo pri obnovi. Vežo so tlakovali z opeko, komunikacijski hodnik pri stavbi pa z rečnimi kamni. Iz tistega časa je tudi delavnica, ki je bila postavljena z namenom, da bi služila pri obnovi hiše. Leta 1934 so obnovili krušno peč in dotrajane pečnice zamenjali z novimi. Leta 1945 so odstranili 'komen', leseno polico pred ognjiščem v črni kuhinji, in jo nadomestili z betonsko ter položili lesen pod v 'hiši'. Leto kasneje so napeljali elektriko (Skalicky, 2000: 66–67).

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja je bila v okviru spomeniškovarstvene akcije s sredstvi države in ptujske občine v celoti obnovljena slamnata streha. Po obnovi je lastnica hiše umrla, hišo s posestvom pa je podedoval njen sin Alojz Nemec, ki žal ni čutil s to dediščino. Objekt je z odlokom zaščiten kot nepremična kulturna dediščina, kar nalaga lastniku, da jo ohranja v nespremenjeni obliki. Toda novi lastnik ni imel sredstev, da bi jo vzdrževal. Hišo je zaklenil in jo hotel prepustiti zobu časa, pripadajoče zemljišče pa je nameraval ugodno prodati. Tudi najnujnejših vzdrževalnih posegov na stavbi ni dovolil. Stavba je medtem vse bolj propadala, skozi poškodovano streho je močno zamakalo pa tudi okolica je bila vedno bolj zanemarjena (Skalicky, 2000: 67).

Nekaj osveščenih posameznikov je kmalu spoznalo, da s propadanjem te hiše pravzaprav odhaja dragocena priča o življenju ljudi na Ptujskem polju ob koncu 19. in v prvi polovici 20. stoletja. Ob pomoči ministrstva za kulturo in veliki podpori domačinov je občina leta 1997 domačijo odkupila in jo že naslednje leto začela obnavljati pod strokovnim vodstvom *Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine iz Maribora* pod strokovnim vodstvom konservatorke etnologinje Jelke Skalicky.

Slika 2: Dominkova hiša pred obnovo (foto arhiv Fride Zorli).

Temeljno izhodišče obnove je bilo vzdrževati stavbo takšno, kot se je ohranila do današnjih dni, saj v preteklosti ni doživela bistvenih sprememb. Z obnovo, ki je trajala dve leti, so začeli v začetku leta 1997, ko so hišo odkupili.

S skupnimi napori je tako skupini strokovnjakov hišo uspelo rešiti zanesljivega propada.

Obnovljeno Dominkovo hišo je leta 1998 odprl župan Občine Gorišnica Slavko Visenjak, ki je ves čas obnove skrbel tudi za potrebna finančna sredstva. Hčerka Dominkove Katarine, gospa Albina, pa je ob tej priložnosti podarila občini portret svoje matere z željo, da bo visel v hiši za spomin.

Tako je zaradi spleta ugodnih okoliščin in prizadevnih posameznikov Slovincem uspelo ohraniti to dragoceno dediščino. Dominkova hiša, domačija nekoč malega kmeta, je tako dobila novi smisel in vsebino, kar je še posebej dragoceno, saj gre za eno redkih v celoti ohranjenih stavb iz 18. stoletja, zgled panonskega doma na vogel, ki je skupaj z okoljem edinstven v slovenskem prostoru (Skalicky, 2000: 71).

Gorišničani smo ponosni na Dominkovo domačijo, na ta edinstven kulturnozgodovinski spomenik. Ponosni smo na to dragoceno dediščino, ki jo ohranjamo s številnimi prireditvami, prazniki in običaji na Dominkovi domačiji. Poleti tu uprizarjamo tradicionalno poroko – Kmečko gostovanje, predstavljajo se stare obrti, zaživi lončarska delavnica, jeseni obudimo ličkanje – Praznik ličkanja in koruznih dobrot, pri čemer ne pozabimo nobene od starih šeg. Na Dominkovi domačiji lahko prisluhnemo tudi Pravljičnim večerom, opazujemo, se udeležimo žetve, tržnega dneva lükaric in praznika sv. Katarine – 'Katrejino'. Dominkova domačija je tudi prizorišče Male Dominkove likovne kolonije, za božič otroci razstavijo jaslice, ki jih domiselno izdelajo sami. Gostili pa smo tudi že 'žive jaslice'.

Dominkova domačija ima veliko vlogo v občini Gorišnica ter širšem slovenskem kulturnem prostoru, saj se vključuje v turistično verigo občine Gorišnica, pa tudi v širšo turistično ponudbo Republike Slovenije. Na Dominkovi domačiji se odvijajo razni naravoslovni dnevi, poletne šole, Mala Dominkova likovna kolonija Obiščejo jo tudi številne šolske skupine iz drugih delov Slovenije, študentje etnologije in arhitekture, upokojenci, zdomci in izseljenci ter drugi popotniki.

4 Ogled panonske hiše

Z učenci smo se pri predmetu družba pogovarjali o življenju naših prednikov, v čem se življenje v preteklosti razlikuje od današnjega in s čim so se ljudje nekoč ukvarjali. Pogovor je tekel tudi o bivališčih nekoč in danes. Ugotovili smo, da so naši predniki na panonskem območju nekoč živeli v panonskih kmečkih hišah. Pogovarjali smo se o ohranjenih panonskih hišah in o njihovih značilnostih. Z učenci 4. razreda smo se nato odpravili na ogled ohranjene panonske hiše na Dominkovo domačijo. Tam nas je vodička toplo sprejela in nam predstavila zunanost Dominkove domačije, govorila je o njenih značilnostih in nas vodila v njeno notranjost, kjer smo si ogledali notranje prostore in ohranjene predmete ter gospodarski

del hiše. Veliko smo izvedeli tudi o življenju ljudi, o prireditvah na Dominkovi domačiji, ogledali smo si vrt z zelenjavo in zelišči.

Ogled smo zaključili z reševanjem delovnih listov v urejeni učilnici na prostem.

Slika 3: Okrepčilo in reševanje delovnih listov v učilnici na prostem (foto: arhiv avtorice).

Bogatejši s spoznanji o panonski hiši smo se poslovili in napotili proti šoli.

V šoli smo se naslednji dan pogovorili, zakaj je pomembno ohranяти našo dediščino. Z gotovostjo lahko trdim, da so učenci pred podrobnejšim spoznavanjem panonske hiše hišo v teoriji spoznali, niso pa imeli občutka o njeni zgodovinski in kulturni vrednosti, katero so pridobili s samim ogledom panonske hiše in predstavitvijo njene obnove.

5 Izvedba tehniškega dneva

Pouk moramo organizirati čim bolj zanimivo, da so učenci čim aktivnejši in ustvarjalnejši ter da pridobijo čim več novih izkušenj. Ravno zato sem se odločila, da bom z učenci izvedla tehniški dan in jim približala življenje naših prednikov ter s tem bogato kulturno dediščino.

Da bi učencem čim bolj približala življenje naših prednikov, sem izdelala maketo Dominkove domačije – iz lesa, glin in slame, torej iz materialov, ki so jih uporabljali nekoč. Izdelava takšne makete panonske cimprane hiše je bila prezahtevna za učence četrtega razreda, zato smo v okviru tehniškega dneva izdelali maketo Dominkove domačije iz papirnih gradiv in slame.

Učencem sem postopoma podajala navodila za delo. Vsak delovni korak sem jim najprej razložila in ga nato tudi demonstrirala. Pričakovala sem, da bodo vsi učenci znali samostojno izdelati maketo, vendar so nekateri imeli težave pri lepljenju, upogibanju in sestavljanju delov objekta. To so bili predvsem učenci, ki so tudi sicer pri pouku manj samostojni.

Slika 4: Lepljenje sestavnih delov makete (foto: arhiv avtorice)

303

Učenci so delali v parih in bili pri delu zelo motivirani, aktivni in ustvarjalni. Ob delu so razvijali svoje interese, natančnost in ročne spretnosti ter krepili tehnično ustvarjalnost. Prevladovalo je sproščeno delovno vzdušje. Izdelane makete smo ob koncu tehniškega dne tudi razstavili.

Slika 5: Razstava naših izdelkov – makete Dominkove domačije (foto: arhiv avtorice)

Otrokovo aktivnost lahko razvijamo in vzpodbujamo tudi s konstrukcijsko nalogo, saj to delo pri tehnični vzgoji od njega zahteva aktivnosti, ki jih bo potreboval v vsakdanjem življenju. Tako mora tehnični pouk že na razredni stopnji razvijati tehnično kulturo, dajati temeljna znanja o poklicih, razvijati smisel za praktično delo, navajati na smotrno izrabo časa, sredstev in materiala, razvijati kritičnost in samokritičnost pri delu in rezultatih dela. Že na tej stopnji je treba razvijati ustvarjalno mišljenje, konstruktorstvo in inovatorstvo v dialektični povezavi s perceptivno, miselno in praktično aktivnostjo učencev.

6 Zaključek

Stavbna dediščina je pomemben del kulturne dediščine in temeljni gradnik kulturne krajine, vendar iz dneva v dan nezadržno propada in počasi izginja. Pokrajinske značilnosti, klimatske in gospodarske razmere na Slovenskem so skozi stoletja izoblikovale in dale razpoložljive gradbene materiale: les, kamen, glino, slamo, kasneje opeko, ki so narekovali specifično gradnjo, s tipično tlorisno zasnovo in konstrukcijo, pa tudi obliko naselij. Ob pogledu na stavbe, kulturne spomenike in drugo tehniško dediščino na območju Ptujkega polja sem ugotovila, da je marsikatera stara stavba zelo predelana, stavbna dediščina, ki se je ohranila v izvorni podobi, pa je večinoma močno ogrožena.

V današnji dobi hitrega gospodarskega in tehnološkega napredka so izvorno tradicionalno gradnjo stavb zamenjale moderno oblikovane primestne hiše. Čas teče, napredek spreminja podobo podeželja in vprašanje je, kako dolgo bo značilna slovenska tradicionalna hiša in domačija kot celota še lahko kljubovala brezobzirni sedanjosti.

Pri ohranjanju in obnavljanju starih stavb sta sicer nujno potrebna finančna pomoč države in sodelovanje strokovnih ustanov, vendar pa sta najpomembnejša pripravljenost in sodelovanje lastnikov, ki razumejo pomen in vrednost kulturne dediščine.

Z ogledom Dominkove domačije sem hotela učencem četrtega razreda približati panonsko cimprano hišo, obnovljeno Dominkovo domačijo, in tako v njih vzbuditi zanimanje za problem propadanja starih hiš. Želela sem, da bi si učenci oblikovali in razvijali pozitiven čut za ohranjanje kulturne dediščine.

Zelo sem zadovoljna z izvedbo in organizacijo ekskurzije, katere vsebina je temeljila na negovanju in ohranjanju tehnične kulturne dediščine. Želim si, da bi se učenci tudi v prihodnje zavedali problema propadanja starih hiš in se zavzemali za njihovo ohranitev. Z ogledom Dominkove domačije so si učenci pridobili občutek za vrednost stare slovenske hiše. Usvojili so nova znanja o tehnični in kulturni dediščini, si oblikovali ter razvijali čut za spoštovanje tehnične kulturne dediščine.

Predlagam, da učitelji organizirajo pouk tako, da se bodo dotaknili vsebin, povezanih s kulturno dediščino v povezavi s tehniko in tehnologijo ter tako pri učencih razvijali pozitiven odnos do tehnične kulturne dediščine.

7 Viri in literatura

Dominkova domačija (2019). Pridobljeno 23. 8. 2021 s spletne strani:
http://www.kam.si/etno_kmetije/dominkova_domacija_v_gorisnici.html.

Humer, Jože (1989): *Naravna in kulturna dediščina ter njeno varovanje v Sloveniji*. Ljubljana: Uradni list SR Slovenije.

Maučec, Matija (1967): Kmečka hiša in njena funkcija v Prekmurju. V Vlasta Koren (ur.): *Etnografija Pomurja I.* (str. 9–41). Murska Sobota: Pomurska založba.

Skalicky, Jelka (2000): Dominkova hiša. V Jerneja Batič, Damjana Prešeren (ur.): *Kulturne poti 2000: vodnik po spomenikih* (str. 65–71). Ljubljana: Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino.

Skalicky, Jelka; Požauko, Peter (1996): Panonska cimprana hiša. V Bojan Terbuc (Ur.), *Ptujski zbornik VI/2* (str. 993–1016). Ptuj: Zgodovinsko društvo.

OHRANJANJE SLOVENSKE TRADICIJE V SLOVENSKEM PORABJU

CONTINUATION OF SLOVENE TRADITION IN PORABJE

✉ **Agica Holecz** (agicaholecz@freemail.hu) je ravnateljica Dvojezične osnovne šole Števanovci.

Madžarska

Povzetek

V prispevku v časovnem redu predstavljam tradicije in obrti, ki pri nas še živijo in ki jih moramo ohraniti kot slovensko dediščino.

Abstract

In this article, in chronological order, I present the traditions and crafts that still live in our country and must be preserved as Slovenian heritage.

Ključne besede: ohranjanje, Porabje, slovenski ljudski običaji, tradicija.

Keywords: Continuation, Porabje, slovenian folk custom, tradition.

1 Uvod

Slovensko Porabje na Madžarskem ima zelo bogato tradicijo in se ohranjajo šege in običaji. Na dvojezični šoli delamo na tem, da učence seznanimo s starimi tradicijami, šegami in jih spodbujamo k ohranitvi te bogate tradicije. Za to imajo več možnosti, poleg pouka spoznavanja slovenstva in popoldanskih zunajšolskih dejavnosti so še druge priložnosti, ko se lahko pridružijo delavnicam, ki jih organizira in vodi Slovenska narodnostna samouprava Števanovci.

Identiteta in kultura sta zelo pomembni v našem okolju v Porabju. Tradicije so povezane z vsakdanjim življenjem ljudi, z delom na vrtu ali na njivah.

2 Friškanje

Med starimi običaji, ki so se še ohranili v naši vasi, v Števanovcih in okolici, je tudi takoimenovano 'friškanje'. Po Sloveniji poznajo ponekod nekaj podobnega, in sicer 'tepeškanje'. Na novo leto, zgodaj zjutraj (po domače 'zazranka') gredo dečki s 'krbačem' (korobačem) od hiše do hiše in vsakega 'pofriškajo', da bi bili zdravi in 'friški' ter urni v novem letu.

Pogovor med dečki in domačini – ki ga citiram v pristni porabščini – poteka približno tako:

Friškarji:

»Oprite! Oprite! Hvalen bojd Jezuš Kristuš!

Friškanzgje so prišli.« (Vsakega pofriškajo)

»Frištji, frištji bojte,

Zdravi, zdravi bojte v eto, sveto, nauvo, mlado leto!«

Na Verici so tako friškali:

»Frištji bojta, zdravi bojta,

v eto nauvo, mládo leta,

dosta kröja, dosta véina, vsega zavolé,

dúšno zveličanje pa največ!«

Vertinja: »Mlajša malo tū pofriškajte, aj manjasti ne baudejo cejlo leto!« (Nato tudi otroke 'pofriškajo').

Vert: »Rano sta kaj gora stanili?«

Friškarji: »Že od peta vōra mau odimo.«

Vertinja: »Malo se segrejte, ka je vanej mrzlo.«

Friškarji: »Moramo se paštjiti, ka de pomalek sonce gora šlau, pa nezopodimo dér.«

Vertinja: »Malo čakajte, ka van nika zeiščen. Nata, malo peinaz van dām pa pár gjábok.«

Friškarji: »Trno vam lapau zahvalimo. Baug plāti pa zbaugom!«

Vert in vertinja: »Zbaugom ostanite in kléta pa préidite!«

To besedilo je v porabskem narečju. Na šoli učenci spoznajo to šego, dečki se naučijo tudi besedilo, in ko imamo kakšno aktualno prireditev, nastopajo tudi s tem in predstavijo to tradicijo.

3 Fašenek

Pust ali po porabsko 'Fašenek' je obdobje, ki se začne na dan Svetih treh kraljev in traja do pustnega torka. Na šoli se pripravljamo na ta dan, torej na pustni torek. Tega dne se učenci našemijo v različne maske, 'se norijo', plešejo. Žirija oceni te maske, pečemo krofe in flancate v kuhinji župnijskega urada. Pri tem nam pomagajo starejše ženske, babice. Učenci pomagajo pri pripravah in peki, na tak način se naučijo, kako je treba peči krofe. Otroci se zelo aktivno vključujejo v delo in so zelo pridni, lahko rečem, da je ta medgeneracijska delavnica vedno uspešna.

V Porabju obstaja še stara navada, da na pustni torek hodita 'Fašenek in Lenka' od hiše do hiše po celi vasi, ob spremstvu harmonikaša obiščeta vsako družino. Pri hišah plešeta tudi z domačini, pa niti ni vseeno kako, saj morata med plesom visoko poskakovati, da bi zrasel visok lan in debela repa. "Fašenek" ima staro, raztrgano obleko, po hlačah ima našite pisane papirnate trakove. V rokah ima palico in pušico, narejeno iz nogavice in izluknjane kuhalnice, za pobiranje denarja. "Lenka" (ki je tudi moški, oblečen v žensko obleko) nosi v eni roki cekar, v katerega zbira krofe, jajca in klobase. V drugi roki ima metlo, s katero pometa in tepe, pa tudi pleše.

'Fašenek in Lenka' vsako leto obiščeta tudi nas na šoli.

Kurentje iz Ptuja se že več let predstavijo pri nas, zapešejo in preganjajo zimo, prinašajo nam veselje. Učenci pri pouku tehnike so sestavili kurente iz lesenih žličk in drugih materialov.

'Borovo gostüvanje' učenci lahko spoznajo v živo in preko video posnetkov. To je parodija poroke v gozdu, kjer posekajo bor in ga vlečejo v vas med nastopanjem pustnih in drugih našemljencev. Bor morajo vleči neporočeni fantje in dekleta. Na boru sedita fant in dekle, oblečena kot nevesta in ženin. Po poroki se bor proda, pridobljen denar potrošijo za ples in z njim krijejo stroške. Drevo predstavlja rodovitnost, ki so jo prvotno nameravali z njim pričarati. Ob predstavljanju šege "borovega gostüvanja" aktivno sodeluje 200-300 ljudi, ki se našemijo in se veselijo. Bor se okraši s papirnatimi rožami. Tudi nevesta in družice imajo pušeljčke narejene iz papirnatih rož.

4 Papirnat rože

Izdelava papirnatih rož izhaja iz tega, da ljudje v starih časih niso imeli možnosti, da bi uporabljali prave cvetlice, zato so jih nadomestili s papirnatimi, in so doma sami "delali" rože. Za "borovo gostüvanje" so vse okraske naredili iz papirja, predvsem cvetlice, ki so si jih fantje pritrčili na klobuk, dobile jih so tudi nevesta in družice, in s katerimi so okrasili bor in dekorirali pot, po kateri so vlekli bor, šotor itd.

Tudi cerkev so prej okrasili na tak način, ko je bil kakšen praznik ali dogodek npr. prvo obhajilo ali birma. Tudi za pogrebe so pleli vence doma in jih okrasili s temi rožami. Različne rožice so sestavili in so jih še namočili v vosek, da so bile bolj trpežne. Na šoli imamo delavnice, kjer učenci lahko spoznajo tehniko, kako treba izdelati te cvetlice. Pri tem pa slišijo materni jezik, slovensko narečje.

5 Velika noč

Pred veliko nočjo barvamo in krasimo jajca z različnimi motivi in tehnikami: s pleteno slamo, z barvami in voskom. Jajca skuhamo skupaj s čebulnimi listi v nogavicah, položimo na njih cvete ali nalepimo velikonočne motive iz serviet. Izdelujemo tudi velikonočne namizne okraske iz različnih materialov.

Učenci spoznajo velikonočne tradicije, hrano in tudi katoliške navade, ki so se ohranile med porabskimi slovenskimi verniki: na veliko soboto nesemo hrano blagoslovit v cerkev, skupaj molimo itd.

6 Advent in božič

V adventnem času pletemo adventne vence in jih okrasimo ter se pripravljamo na božič. Delamo božične namizne okraske. Učenci delajo tudi iz koruznega ličja razne božične okraske in angelčke.

S pomočjo muzeja iz Murske Sobote večkrat izvajamo delavnice. T. i. 'Betlehem' (jaslice) smo sestavili s pomočjo figuric iz papirja. Na medgeneracijski delavnici pečemo medenjake in jih okrasimo skupaj z učenci.

Božični koledniki ali 'betlehem' – trije fantje – hodijo pred božičem od hiše do hiše. Oblečeni so v stare suknjiče in hlače. Eden od fantov je angel in nosi jaslice. Pojejo tako:

»Z neba je prišel,

doli k vam angel,

pastirje, pastirje!

V Betlehem naj bi

šli ino vidli, dejtece, dejtece.«

Domačim pokažejo jaslice in jih prosijo za dar za novorojenega Jezusa.

7 Lončarstvo

Srečni smo, da imamo take aktivne in pridne ljudi v vasi in Porabju, ki so odprti in vodijo delavnice, predstavljajo in ohranjajo tradicije in s katerimi lahko skupaj skrbimo zato, naj tudi mladi spoznajo našo bogato kulturno dediščina.

Na koncu bi še omenila lončarstvo. Na šoli imamo lončarski krožek in že 15 let mednarodni lončarski tabor, ki ga organiziramo poleti in traja 4 dni. Tu lahko mali lončarji spoznajo delo na vretenu, glino in vse, kar se da iz nje narediti, kako jo treba oblikovati, glazirati. Pri tem nam veliko pomaga lončar iz Slovenije g. Štefan Zelko. Na šoli imamo peč na elektriko, kjer lahko sami žgemo te izdelke.

8 Zaključek

V Porabju imamo bogato dediščino, ki jo moramo ohraniti in spoštovati, s tem bo naša slovenska identita tudi širša, močnejša in bogatejša, tako bo ostala in živela med nami in z nami.

PRILOGA:

Fotografije ohranjanja tradicije (foto: arhiv avtorice).

IZDELOVANJE PRAVIH BELOKRANJSKIH PISANIC Z UČENCI

STUDENT CRAFTS: "PISANICE" FROM BELA KRAJINA

✉ Alenka Likar (lenka.likar@gmail.com), prof. razrednega pouka, je učiteljica na Osnovni šoli Stražišče Kranj. Ima 20 let izkušenj s poučevanjem.

Slovenija

Povzetek

Izdelovanje pravih belokranjskih pisanic je staro že več kot stoletje. Belokranjske pisanice so bile v preteklosti povezane z velikonočnimi šegami, danes pa so predvsem izdelek domače obrti. Anketa, ki so jo izpolnili četrtošolci, je pokazala, da je poznavanje te vrste slovenskih pisanic slabo. Zato je bil namen mojega projekta, da z učenci izdelam čisto prave belokranjske pisanice. S pomočjo intervjuja so o postopku in potrebnih pripomočkih povprašali starejšo gospo iz Bele krajine, sledila je nabava materiala in nato postopna izdelava – risanje značilnih motivov na izpihana jajca, risanje s pisalko in segretim voskom, postopno barvanje v značilnih barvah ter napeljevanje volnene niti. Učenci so bili na svoje izdelke zelo ponosni. Kot učiteljica želim, da se poznavanje te obrti ohranja. Če bomo znanje o izdelavi pravih belokranjskih pisanic širili med otroke, bodo potem tudi oni prenašali znanje na svoje potomce. In tako naši čudoviti ljudski običaji ne bodo nikoli izumrli.

Abstract

The tradition of creating authentic Easter eggs from Bela Krajina is over a century old. Throughout history, the traditional "pisanice" have been related to Easter customs, but nowadays, they are a product of local craft. The questionnaire taken by our fourth year students has shown that their knowledge of the customs at hand is very poor. The purpose of this project was, therefore, to craft authentic Bela Krajina "pisanice". Through conducting an interview, students have asked an elderly woman from Bela Krajina about the procedures and the materials needed to create "pisanice". This was followed by the procurement of materials and gradual creation of the eggs. The students have drawn the traditional patterns onto the blown out eggs using a "pisalka" writing tool, heated beeswax and a string of yarn. The students were very proud of their creations. As a teacher, it is my wish, that the knowledge about this tradition is maintained. If we continue to pass on the knowledge about crafting genuine Bela Krajina "pisanice" to our children, they will do the same with their offspring. This way, our wonderful customs will never die out.

309

Ključne besede: belokranjske pisanice, domača obrt, učenci, velikonočne šege.

Keywords: "pisanice" from Bela Krajina, local craft, students, Easter customs.

1 Uvod

Belokranjske pisanice so resnično samosvoje, posebne in prepoznavne v svetu. Vendar pa je poznavanje teh pisanic pri četrtošolcih slabo, kar je pokazala anketa, ki so jo izpolnili trije oddelki 4. razredov. Namen mojega projekta je bil, da učenci spoznajo ta edinstven izdelek domače obrti, saj na Gorenjskem izdelava le tega ni pogosta. Prav tako pa zahteva dobre ročne spretnosti in zbranost, pa tudi natančnost in vztrajnost, česar današnji šolski mladini zaradi množične uporabe tabličnih računalnikov primanjkuje. Zato sem s svojim projektom želela učencem prižgati ogenj do ustvarjanja z lastnimi rokami, do ohranjanja ljudskih običajev in do naše narodne zavesti. Menim, da učencem lahko prebudimo ljubezen do slovenskih izročil, do ohranjanja običajev naših prednikov in izdelava belokranjskih pisanic je vsekakor eden izmed načinov, kako prenesti to znanje.

2 Pirh

Pirh ali velikonočno jajce, ponekod imenovano tudi pisanica, pisanka ali remenka, je tradicionalna hrana ali simbol, ki se pripravlja ob veliki noči. Jajca se trdo skuhamo, nato pa se barvajo in krasijo; lahko pa se že kuhajo v barvilu. Barvilo je lahko umetno ali naravno, recimo olupki rdeče čebule. (Pirh, b. d.)

Človeška domišljija nima meja, ko gre za izjemno ustvarjalnost tistih, ki so poskušali tako ali drugače razumeti jajčno lupino kot površino za njeno poslikavo. Izpod rok gospodinj so nastajale in še nastajajo prave umetnine, ki bi jih lahko primerjali z mojstrovini najvidnejših likovnih ustvarjalcev. (Hieng, 2018)

Jajce je indoevropski pomladni simbol, podoba novega življenja in rodovitnosti. V krščanstvu velikonočno jajce simbolizira Kristusovo vstajenje, tudi kaplje njegove krvi ali rane in je šele nekaj stoletij del posvečenih velikonočnih jedi – žegna. Na Slovenskem se je poslikavanje jajc uveljavilo konec 18. stoletja. (Vrtič, 2009)

Ime pisanka prihaja iz besede pisati. V tradicionalnih motivih vidimo stare risbe, v katere so ljudje vnašali svoje želje in vero. Pisanka je simbol pomladi, sonca in vrnitve življenja v naravo. Poslikana jajca so del velikonočnih praznikov, ki so prekrili nekdanja pomladna obredja in so torej starejša od izvora samega krščanstva. (Pisanice, 2015)

Pri mnogih narodih je ohranjeno verovanje, da je jajce vir življenja, svetlobe, toplote in zarodek vsega sveta. Simbolika pisank je sestavljena iz dveh delov – iz samega jajca ter iz motiva, poslikave pisank. Poslikave so odraz nekdanjih verovanj in so povezane s starimi verovanji in ljudskim koledarjem, ki bazira na sončnem ciklu. Ljudje so verovali, da imajo simbolični znaki, ki so narisani na pisankah, magično silo. Poleg geometričnih, solarnih, rastlinskih in drugih motivov imajo svoj pomen tudi barve pisank. (Pisanice, 2015)

3 Belokranjske pisanice

Pisanice iz Bele krajine veljajo za najlepše okrašena velikonočna jajca (pirhe) na Slovenskem. Najstarejši primerki so iz razumljivih razlogov ohranjeni šele iz 19. stoletja. (Kmecl, 2009)

Barvanje pirhov v Beli krajini je prav poseben postopek, rezultat pa so belokranjske pisanice: črno pobarvani pirhi z belimi in rdečimi vzorčki. Belokranjske pisanice so sprva izdelovala dekleta in jih podarjala fantom kot znak ljubezni. Adlešičke pisanice so v značilnih barvah – rdeči, beli in črni, z motivi Kolpe, ki jo ponazarjajo vijuge, in krajev ob njej, srčkov in rožic. (Rovan, 2014)

3.1 Značilnosti belokranjske pisanice

Belokranjska pisanica je bele, rdeče in črne barve, obarvana s krep papirjem in industrijsko črno barvo za tekstil. Največkrat je izpihana, skozi luknjico pa je napeljana volnena nit, pri kateri je na eni strani cofek, na drugi pa zanka za obešanje. (Kunaver, 1994)

3.2 Načini krašenja oz. barvanja pirhov v Beli krajini

3.2.1 Krašenje z voskom

Za okolico Adlešičev je značilno krašenje z voskom (stil batik). To pomeni, da se na jajce najprej nariše vzorce z voskom, potem pa se jajce pobarva. Kjer ni voska, bo barva, pod voskom pa ostane nepobarvano.

Postopek izdelave takšne pisanice traja do dve uri in pol. Za pisanice so značilni večinoma geometrijski vzorci. (Kunaver, 1994)

3.2.2 Drsanice oz. drsanke

Za Metliko, Rosalnice in okolico so značilne drsanice, ki je druga tehnika barvanja pirhov v Beli krajini. V tem primeru jajce najprej kuhajo v olupkih rdeče čebule skoraj dve uri, potem pa z nožičem 'zdrsajo' (praskajo) barvo in ustvarijo poslikavo. Motivi na teh pirhih so različni, upodabljajo se predvsem verski motivi in motivi iz narave, velikokrat pa so na jajcih tudi napisi.

Drsanka ima na obeh straneh jajca osrednji prostor, namenjen glavnemu motivu. Glavni razlog za izdelavo drsank je bila revščina, saj ni bilo ne krep papirja, ne voska, ne lesa, s katerim so se barvale pisanice. (Kunaver, 1994)

3.3 Dediščina belokranjske pisanice

Velikonočna jajca iz Bele krajine, pobarvana v tehniki z voskom, imenovani batik, in okrašena z značilno likovno olupšavo, ustvarjajo le še v Adlešičih in okolici. Domačini, ki se trudijo ohraniti izročilo belokranjskih pisanic, jim rečejo kar adlešičke pisanice.

Izdelovanje pravih belokranjskih pisanic je staro že več kot stoletje. Belokranjske pisanice so bile v preteklosti povezane z velikonočnimi šegami, danes pa so predvsem izdelek domače obrti.

Prva omemba pisanice je iz leta 1832.

Konec 19. in v začetku 20. stoletja so pisanice barvali z barvili rastlinskega izvora, ki so bila manj intenzivna. Z vodoravnimi in navpičnimi črtami so lupino razdelili na ploskve, te pa so zapolnili s pikicami. Pogosto so dodali tudi napise, npr. Aleluja, Vesela velika noč ... Večinoma so bile pisanice poslikane v enobarvni, redkeje v dvobarvni tehniki batik.

Za ohranitev belokranjskih pisanic je imel veliko zaslug lokalni učitelj Božo Račič, ki je v letih od 1920 do 1925 domačinke spodbujal k ustvarjanju in razstavljanju pisanic, tako da so se uveljavile tudi kot turistični spominek.

G. Bojan Račič je pisanice prijavil na tekmovanje v Londonu (to je bilo v 20. letih prejšnjega stoletja), kjer so za nagrado prejele čevlje, kar je bila velika in zelo vredna stvar v tistih časih.

Po 2. svetovni vojni so za barvanje jajc začeli uporabljati krep papir in industrijske barve, ki so bolj izrazite. Geometrijskim likom so se pridružili cvetlični. Poleg nabožnih napisov so se začeli uveljavljati še posvetni napisi: Za spomin, Pozdrav iz Bele krajine, Pozdrav iz Adlešič, Te rada imam, ti pisanico dam ...

Nada Cvitkovič, ki vodi domačo obrt Cvitkovič, se je belokranjske pisanice naučila izdelovati pred mnogimi leti od tašče Marice Cvitkovič, mojstrice domačih obrti.

Belokranjska pisanica je od leta 2012 vpisana v register žive kulturne dediščine Slovenije. (Golob, 2020)

3.4 Potrebščine za izdelavo belokranjskih pisanic

Za belokranjske pisanice potrebujemo (Golob, 2020):

- spihano jajce (kokošje, račje, gosje),
- čebelji vosek,
- pisač (pripomoček, s katerim pišemo po jajcu) / žebelj,
- gorilnik ali svečka,
- rdeč krep papir,
- črna tekstilna barva,
- posoda za kuhanje,
- štedilnik,
- krpice za brisanje jajc,
- rdeča volna za cofke,
- kvačka (s katero potegnemo cofke skozi jajce),
- časopisni papir,
- sušilnik za las,
- olje.

3.5 Motiv na pisanici – simbolika pisanic

Pisanice se ponavadi poslikajo s cvetličnimi ali geometrijskimi vzorci. Navadno se začne tako, da jajce s črtami razdelimo na enakomerne dele. Npr. narišemo lahko vzdolžne črte, potem še kakšno prečno... Tako dobimo ploskve in črte, ki so osnova za nadaljnje ustvarjanje. Iz črt se najpogosteje naredi motiv 'steljice' (smrečice oz. praproti). Znotraj ploskev pa je dobro narediti tak motiv, ki se lahko v sredini pobarva. Npr. narišemo srce, kvadrat, trikotnik ... (Golob, 2020)

Najbolj pogosti simboli, ki se pojavljajo na pisanicah (Pisanice, 2015):

- kult sonca – na pomlad se začenja moč sonca znova krepiti;
- solarni znaki – sonce, kolo, zvezda ter drugi nebesni znaki so simbol svetlobe in nesmrtnosti;
- triskel – trikraka svastična podoba sonca; podoben je črki y; nekateri menijo, da je triskel nekdanji simbol petelina;

- križ – prastari religiozni simbol, ki predstavlja štiri strani sveta in štiri letne čase; izvor je še v predkrščanskih časih in lahko predstavlja spoj med zemljo in nebom;
- svastika – znak svetega ognja in sonca (blisk); blisk pride s prvim toplim dežjem, po katerem zemlja ozeleni; v ljudskem verovanju pa prva pomladna strela oplodi zemljo, da le-ta znova rodi;
- osemkraka zvezda – predstavlja zvezdo jutranjico oz. planet Venero – simbolika pomladi;
- drevo življenja – večni simbol življenja, ki je poznan že iz starodavnosti; med drugim predstavlja povezavo treh svetov, od korenin, preko debla, do cveta oziroma nebes;
- meander (krivulja, cikcak, bliskavica) – pomeni ponavljanje ali večnost in pripoveduje o harmoniji, nesmrtnosti, simbolu vode, neumrljivi naravi in večnemu življenju;
- trikotnik – simbol ognja, nesmrtnosti in materinske sile;
- rastlinski znaki;
- živalski znaki;
- abstraktni simboli;

3.6 Simbolika barv

Barve, ki se pojavljajo na belokranjskih pisanicah, imajo svojo simboliko (Pisanice, 2015):

- rdeča – življenje, plodnost, ljubezen in sonce;
- črna – opozarja na posmrtno življenje, je spomin spoštovanja umrlih prednikov in varuje pred zlo silo;
- bela – je simbol čistosti, neporočenosti in rojstva;

3.7 Postopek izdelave belokranjskih pisanic

Čebelji vosek, ki je v pisaču, segrevamo nad plamenom sveče, da postane tekoč. Nato s pisačem rišemo po jajcu, da nastane bel vzorec. Popisano jajce potopimo v rdečo barvo (krep papir, namočen v vodi). Na povoskanih vzorcih se barva ne prime. Ko se pisanice obarvajo rdeče, nadaljujemo s pisanjem vzorcev (rdeči vzorci). Sledi kuhanje v črni tekstilni barvi do vrelišča. Tudi črna barva se ne prime tam, kjer je vosek. Pisanice pazljivo vzamemo iz posode, izbrišemo, vosek odstranimo s segretim zrakom iz sušilnika za lase in pisanico namažemo z oljem. Če so pisanice izdelane za spominek, morajo biti prej izpihane. Skozi njih v tem primeru povlečemo rdečo volneno nit, kjer je na eni strani cofek, na drugi strani pa zanka za obešanje. (Golob, 2020)

312

3.8 Pomembnost ohranjanja ljudskega običaja izdelovanja belokranjskih pisanic

Prenos znanja na mlajše generacije je zelo pomemben. Na Osnovni šoli Mirana Jarca v Črnomlju imajo interesno dejavnost, kjer učenci pridobivajo znanje in izkušnje o belokranjskih pisanicah.

Belokranjske pisanice so celo osvojile laskava priznanja na mednarodnih natečajih. Domačini v Adlešičih se zelo trudijo ohraniti njeno izročilo. (Golob, 2020)

4 Izdelovanje belokranjskih pisanic z učenci četrtil razredov

Leta 2020 sem med 3 oddelke četrtil razredov razdelila kratko anketo, s katero sem preverila, kakšno je poznavanje belokranjskih pisanic pri učencih. Pri predmetu družba smo namreč spoznavali različne običaje ob praznikih. Ker pa tudi sama še nikoli nisem izdelovala teh čudovitih pisanic, se mi je zdela zanimiva ideja, da jih izdelamo pri likovni umetnosti malo pred veliko nočjo. Z učenci smo se dogovorili, da bo nekdo izmed njih opravil telefonski intervju z gospo iz okolice Adlešičev in poizvedel o postopku izdelave in o pripomočkih. Z učenci smo na dan izdelovanja belokranjskih pisanic imeli 4 ure likovnega ustvarjanja.

4.1 Anketa o poznavanju belokranjskih pisanic

Anketni vprašalnik sem razdelila med četrtošolce že leta 2020. Izpolnilo ga je 60 četrtošolcev (32 deklet in 28 dečkov). Anketa je pokazala, da je samo 18% četrtošolcev že videlo belokranjske pisanice, nekoliko več (25%) pa je zanje že slišalo. Samo 10% učencev je obkrožilo, da se na te pisanice piše z voskom. Motivi na belokranjskih pisanicah so jim zelo slabo

poznani, za tehniko batik pa so vedeli le 3% učencev. Učenci so anketo izpolnjevali v podaljšanem bivanju pred veliko nočjo. Anketa mi je pokazala, da je poznavanje pisanic slabo. Izdelovanja pisanic se v tistem letu kljub dobrim namenom nismo lotili, temveč smo jih izdelali leto kasneje z novo skupino učencev. Učenci v mojem razredu so bili nad idejo, da bi poskusili pri likovnem pouku izdelati prave belokranjske pisanice, navdušeni.

4.2 Intervju s starejšo gospo iz Adlešičev

Pri slovenščini smo v četrtem razredu obravnavali uradni telefonski pogovor. Skupaj z učenci smo sestavili vprašanja za telefonski intervju s starejšo gospo, ki se v Beli krajini trudi ohranjati znamenito izročilo izdelovanja belokranjskih pisanic. Telefonsko številko mi je dala bivša sošolka, ki je učiteljica na eni izmed tamkajšnjih osnovnih šol. Gospo sem najprej poklicala jaz in jo vprašala, ali bi ji lahko moj učenec zastavil po telefonu nekaj vprašanj. Eden izmed učencev jo je povprašal, katere pripomočke potrebujemo, kakšen je postopek izdelave, na kaj moramo biti pozorni pri izdelavi ter kakšen pomen je imelo izdelovanje belokranjskih pisanic nekoč in kakšen pomen imajo danes. Odgovore te gospe iz telefonskega pogovora so učenci poslušali, skupaj smo jih zapisali na list, en učenec je nato o tem poročal pred razredom. Učenci so praktično povadili izvedbo uradnega govora, preizkusili pa so se tudi v vlogi novinarja. Bili smo opozorjeni, na kaj naj bomo pri izdelavi pozorni (čas namakanja krep papirja, številka barve krep papirja, pomoč pri odstranjevanju voska ...). Učenci so bili ponosni na to, da so sami zbirali podatke.

4.3 Risanje motiva s flomastri pri likovnem pouku

Na svetovnem spletu smo si skupaj z učenci pogledali najbolj značilne motive na belokranjskih pisanicah, nato pa sem najbolj značilne narisala na liste, jih pritrdila na tablo, učenci pa so jih ob opazovanju s flomastri narisali na risalni list pri likovnem pouku. Polja so nato s flomastri pobarvali. Uporabili so vse tri najbolj značilne barve: rdeča, črna in bela.

4.4 Izdelovanje pisanic

V razredu smo naredili kotichek z dvema mizama, pokrili delovni prostor s časopisnim papirjem, pripravili pripomočke in pričeli z delom. V koticčku je ustvarjalo le pet učencev, nato je bila na vrsti naslednja ekipa. Navodila sem jim dajala sproti. Vedno sem zraven tudi jaz po korakih izdelovala pisanico, učenci pa so me opazovali.

4.4.1 Segrevanje voska

V roko smo vseli pisač in vanj vstavili vosek. Kovinski del pisača smo podržali nad gorečo svečko. Vosek v pisaču se je začel taliti. Učenci so dali na mizo izpihano jajce, ki so prinesli od doma.

4.4.2 Pisanje z voskom

Vosek je na pisanici potreben, da prekrije barvo, na katero pišemo, zato naslednja barva čez narisani vzorec ne more prodreti. Na jajce smo potegnili prvo črto s pisačem. Potrebno je bilo paziti, da potegnemo čim bolj enotno črto (z eno potezo). Ko je pisač nehal puščati vosek, smo ga spet podržali nad ognjem, da se je nov vosek stalil in nato smo nadaljevali s pisanjem. Vzorci, ki smo jih narisali, so bili potem na koncu bele barve. Pisanje z voskom je učencem kar delalo težave. Nekateri so lažje pisali kar z zobotrebcom, ki so namakali v tekoči vosek.

4.4.3 Barvanje v rdeči barvi

V večjo skledo smo dali vodo in rdeč krep papir ter žlico kisa. Nastala je intenzivna rdeča barva. Jajca smo dali v rdečo barvo in ko so bila pobarvana, smo jih obrisali in nadaljevali s poslikavo z voskom. Narisali smo tiste vzorce, za katere smo želeli, da so rdeče barve.

4.4.4 Barvanje v črni barvi

Zadnji korak je bila tekstilna črna barva. Vnaprej smo barvo malce segreli, potem pa vanjo potopili naše nastajajoče pisanice. Nato smo barvo segreli do vretja in jajca kuhali/barvali v njej približno 20 minut. Jajca smo vzeli iz posode ter jih hitro obrisali, da se vosek ne bi prijel nazaj na jajčno lupino.

4.4.5 Odstranjevanje voska z vročim zrakom

Nekaj voska se je odstranilo že pri namakanju jajca v vroči črni barvi, nato pa smo si pomagali še z vročim zrakom iz sušilnika za lase. Vosek se je zmehčal in odstranili smo ga z vato.

4.4.6 Premaz z oljem

Nastale pisanice smo premazali še z jedilnim oljem in tako dokončno odstranili nekatere ostanke voska. Pisanica pa je zaradi premaza dobila tudi lep končen sijaj.

4.4.7 Končni detajli

Iz rdeče volne smo izdelali cofke in volneno zanko s kvačko potisnili skozi luknjico izpihanega jajca.

Slika 1: Pisanice učencev (foto: arhiv avtorice).

5 Zaključek

Izdelovanje pisanic je zahtevalo kar nekaj moje organizacije, saj je delo precej zahtevno. Potrebno je bilo potrpljenje, zato je bilo delo možno samo v majhni skupini učencev. Delovni kotiček, kjer so se izdelovale pisanice, je bil primeren za približno pet učencev, ostale učence pa sem zaposlila z drugimi šolskimi dejavnostmi. Učenci so bili nad idejo navdušeni, ko pa se je pričelo delo, je bilo sprva kar nekaj negotovosti in nezaupanja v njih same. Delati smo morali počasi, po korakih. Nujna je bila moja demonstracija posameznega koraka. Na koncu so bili ponosni na svojo pisanico, na vložen trud in na medsebojno spodbujanje pri delu. Ker so se nekaterim pisanice zdrobile, je bilo potočenih tudi nekaj solz.

Vsekakor bi morala dejavnosti (anketa, intervju, izdelovanje pisanic) opraviti v istem šolskem letu, z isto skupino učencev, moj projekt pa je bil izveden z različnimi učenci. Malce nas je ovirala tudi starost otrok, saj je bilo delo za njih precej težko. Primernejša bi bila starejša starostna skupina. Kot učiteljica pa sem bila na svoje delo in delo učencev ponosna in sem bila odločena, da se bom izdelovanja belokranjskih pisanic z veseljem lotila še kdaj.

Menim, da je učence potrebno navdušiti nad slovensko tradicijo in obrtjo, saj je resnično čudovita. Slovenija premore veliko znanja in spretnosti in na nas je, da se to še ohranja. Učitelji smo učencem vzor in v kolikor v nas gori plamen ljubezni do naših izročil, lahko ta plamen vedno znova prižgemo pri vsaki naslednji generaciji učencev in tudi pri naših lastnih otrocih. V tem je tudi naša prednost, saj gre skozi naša srca in roke mnogo mladih generacij. Res je, da je učni načrt zelo natrpan, prevečkrat z nepomembnimi vsebinami, vendar mislim, da lahko premoremo toliko avtoritete, da lahko kakšni vsebini namenimo več časa in predvsem več žara, kot to od nas zahteva kurikulum. Seveda pa je glavno, da znamo ta žar primerno obrazložiti mlajšim generacijam in seveda tudi staršem.

6 Viri in literatura

Golob, Danila (2020): Belokranjske pisanice. *Slovenia.si*, 8. 4. 2020. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://slovenia.si/sl/umetnost-in-kulturna-dediscina/belokranjske-pisanice/>.

Hieng, Primož (2018): *Pirhi, pisanice, remenke: 80 idej za izdelavo pirhov*. Brezovica pri Ljubljani: Zavod Harlekin.

Kmecl, Matjaž (2009): *Zakladi Slovenije*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Kunaver, Dušica (1994): *Pisanica rdeča: Pirhi na Slovenskem*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Pirh (b. d.). *Wikipedija*. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Pirh>.

Pisanice (2015). Notranje Gorice: Društvo Slovenski staroverci. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <http://staroverci.si/pisanice/>.

Rovan, Goran (2014): Vse več povpraševanja po belokranjskih pisanicah in drsankah (2014). Črnomelj: MMC RTV SLO., 18. 4. 2014. Lokalne novice. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.rtv slo.si/lokalne-novice/vse-vec-povprasevanja-po-belokranjskih-pisanicah-in-drsankah/334888>.

Virtič, Patricija (2009): Tema meseca: Pisanice na Slovenskem. *Revija Moja Slovenija*. Pridobljeno 5. 9. 2021 s spletne strani: <https://mojaslovenija.net/tema-meseca-pisanice-na-slovenskem/>.

PRILOGA

Anketni vprašalnik

- Obkroži, katere pirhe/ pisanice poznaš in si jih že videl (v živo, na internetu, televiziji, reviji).

Čokoladna jajčka;

Pisane pirhe z nalepkami;

Rjave / rdečkaste, kuhane v čebulnih olupkih;

Izpihane pirhe z rdečimi, črnimi in belimi geometrijskimi vzorci (kvadrati, trikotniki, vijuge, polkrogi) ter rdečim volnenim cofkom na eni strani;

Pirhe, kuhane v vinu (teran), ki so vijolične barve in imajo majcene kristalčke;

Pirhe z drobnimi luknjicami;

- Si že kdaj slišal za belokranjske pisanice? Obkroži.

da ne

- Ali veš, kakšne barve so značilne za belokranjske pisanice? Obkroži.

modra bela rdeča oranžna zelena siva črna bela rumena

- S čim pišejo na belokranjske pisanice, da narišejo vzorec? Obkroži.

s kredo s čopičem z voskom z voščenko s flomastrom

- Ali veš, kakšni vzorci (motivi) so na belokranjskih pisanicah? Obkroži.

srčki rožice vijuge zajčki piščančki vijuge ne vem

- Morda veš, kako se imenuje likovna tehnika, katera se uporablja na belokranjskih pisanicah? Obkroži.

slikanje s tempera barvami batik tehnika praskanka risanje z belo voščenko lepljenka

S KULTURNIMI DNEVI V ŠOLI OHRANJAMO SLOVENSKO IDENTITETO

PRESERVING SLOVENIAN IDENTITY WITH CULTURAL DAYS AT SCHOOL

Jolanda Obronek (jolanda.obronek@ssom.si), prof. angleščine in slovenščine, poučuje angleščino na Srednji šoli za oblikovanje v Mariboru. Ima 28 let delovnih izkušenj v šolstvu, Sodeluje v različnih državnih in mednarodnih projektih.

Slovenija

Povzetek

V obdobju zaprtja šol in poučevanju otrok na daljavo smo se organizatorji kulturnih dni znašli pred veliko težavo, in sicer, kako organizirati kulturni dan, ki bo otroke dovolj zanimal in pritegnil k sodelovanju na daljavo. Izbira ustreznih vsebin za dan samostojnosti, Prešernov dan in dan državnosti je predstavljala precejšen izziv. Domovinska tematika, ki vzpodbuja nacionalno pripadnost, krepi identiteto naroda in med mladimi ohranja jezik, kulturo in tradicijo, je bila predstavljena na načine, ki so dijake navdušili in pripomogli k ohranjanju slovenske identitete. Prispevek predstavlja tri izvedbe kulturnih dni, vezanih na domovinsko tematiko, in daje ideje, ki so uporabne v praksi.

Abstract

During the period of school closures and teaching children online, the organizers of cultural days at schools, faced a major problem, namely how to organize a cultural day that will be interesting enough and attract students to participate from the comfort of their homes. Choosing the appropriate content for Independence and Unity Day, Prešeren Day and Statehood Day was a considerable challenge. The theme of homeland, which encourages national affiliation, strengthens the identity of the nation and preserves the language, culture and tradition among young people, was presented in ways that enthralled the students and helped to preserve the Slovenian identity. The article presents three performances of cultural days related to the homeland theme and gives ideas that are useful in practice.

Ključne besede: domovinska tematika, državni prazniki, identiteta naroda, kultura, kulturni dan.

Keywords: homeland themes, national holidays, national identity, culture, cultural day.

317

1 Uvod

V zadnjih dveh šolskih letih smo se morali učitelji spoprijeti z različnimi scenariji svojega dela, saj smo bili postavljeni pred izzive, na katere nismo bili pripravljeni in prav tako ne zanje usposobljeni. Poučevanje v novih okoliščinah je terjalo veliko truda, potrpežljivosti in dodatnega znanja.

Če smo nekako uspeli poskrbeti za minimalne standarde pri izvajanju pouka in usvajanju novih vsebin, kar se tiče pouka, pa se zdi, da je bilo v vsej vnemi pozabljeno na druge ključne aktivnosti, ki so prav tako del pouka in šolskega leta. S tem mislim na raznolike interesne dejavnosti, kot so športni dnevi, naravoslovni dnevi, kulturni dnevi, različne ekskurzije in druge dejavnosti, ki jih organizira šola v okviru prostih in obveznih interesnih dejavnosti.

Na Srednji šoli za oblikovanje Maribor sem že vrsto let zadolžena za organizacijo kulturnih dni, ki se običajno izvedejo štiri krat na leto, in prav tako za pripravo proslav ob večini državnih praznikov. Kljub letom izkušenj in številnih idejah, kako obeležiti posamezen praznik, pa je bila že v lanskem šolskem letu zaradi pandemije COVID-19 situacija popolnoma drugačna. Kako pripraviti proslavo, primerno obeležiti praznik in hkrati vzgajati mlade v ljubezni do domovine in države?

Namen tega prispevka je predstaviti tri obeležitve državnih praznikov, ki so bile pripravljene za dijake v času šolanja na daljavo.

2 S kulturnimi dnevi ohranjamo slovensko identiteto – tudi na daljavo

Vsi vemo, kako zelo pomembno je za mladega človeka, da leta njegovega izobraževanja ne vključujejo zgolj informativnega znanja, ampak da je dokaj enakovreden del izobrazbene poti tudi vzgoja, v tem primeru vzgoja mladih v spoštovanju do lastne domovine, slovenskega jezika, kulture in tradicije.

V teh časih se pogosto zdi, da mladi nimajo ustrezne vzgoje ali ustrezne usmerjenosti, ko govorimo o ljubezni do domovine in države. Spoštovanje domovine in ohranjanje nacionalne identitete nista vsebini, o katerih bi govorili v šoli na ustrezen način in z za to ustrezno usposobljenimi učitelji. Umestitev vsebine, ki zajema odgovorno ohranjanje slovenske identitete, je tako pogosto del predmetov, kot sta zgodovina in geografija ter občasno slovenščina, ki prevzame nase odgovornost za spodbujanje uporabe knjižnega jezika, ki je pomemben tvorec domovinske zavesti. ([Šenica](#) Pavletič idr., 2014)

Organizacija kulturnega dne je zatoj tako težja, saj bi v idealni izvedbi morala zajemati vse našete komponente. V času šolanja od doma je bilo to nemogoče, pouk se je izvajal na daljavo in edina povezava med šolo – učiteljem – dijakom, ki je še delovala, je bila internetna povezava. V slabših pogojih je bil primarni cilj povezati dijake z učiteljem razrednikom in na ta način ohraniti stik s šolo tudi izven področja podajanja snovi in ocenjevanja.

Razumljivo je, da v takšnih pogojih mladi težje razvijajo svoj odnos do dela, ustvarjanja in življenja, se težje povezujejo med sabo in z drugimi, osebnostna rast, vrednote in ideali, pa trpijo, zdi se, da je v tem času aktivno državljanstvo, kar se tiče mladih, postopoma zaspalo.

Po kratkem teoretičnem uvodu se bom osredotočila na tri praznike, ki smo jih v šolskem letu 2020/2021 izvedli na drugačen način zaradi posebnih okoliščin šolanja na daljavo. Ti prazniki so bili: dan samostojnosti in enotnosti, Prešernov dan in dan državnosti.

Tako kot ves pouk so bili tudi prazniki izvedeni preko aplikacije *Teams*, ki omogoča prenos slike in zvoka, deljenje zaslona, preverjanje prisotnosti, slikovno in zvokovno vključevanje dijakov in podobno.

Proslave smo izvedli tako, da so bile razrednikom posredovane vse informacije v zvezi z izvedbo in natančni napotki, kako kaj narediti. Napotki so bili kratki in jasni, navodila za izvedbo pa v časovnem zaporedju poteka praznovanja. Potrebna so bila določena znanja v uporabi orodja *Teams*, s tem mislim deljenje zaslona in deljenje zvoka. Prav tako je bilo potrebno, da se razredniki predhodno pripravijo na izvedbo dogodka, si v naprej pogledajo pripravljene vsebine. Naročeno jim je bilo, da je pred izvedbo potrebno preskusiti vse povezave in javiti, ali vse deluje, in ali znajo deliti sliko in zvok. Pozvani so bili, da se na temo praznika ustrezno pripravijo, razmislijo o morebitnih vprašanjih za dijake in podobno.

2.1 Dan samostojnosti in enotnosti

Konec decembra smo bili tako učitelji kot dijaki doma že dobra dva meseca. Upanje, da se bomo pred novim letom vrnili v šolske klopi, je že potihnilo, in jasno je bilo, da bo tudi proslava ob državnem prazniku, tako kot ves pouk, opravljena na daljavo. Hkrati je bilo razumljivo, da so tako učitelji kot dijaki že naveličani sedenja pred ekrani računalnikov in mobilnih, kar je pomenilo, da si je bilo potrebno postaviti nekaj osnovnih predpostavk in jasno začrtati kriterije. V tem primeru sem se osredotočila na dva: pestrost vsebine in krajša izvedba, kot bi bila pri izvajanju proslave v živo.

Pestrost vsebine se je zdela pomembna, kajti ni za pričakovati, da bi dijaki proslavo od doma preko ekrana spremljali v enaki meri kot v šoli v živo. Pravila komunikacije preko spleta in kamer na daljavo niso primerljiva z dogodkom v živo in prav je, da od dijakov ne pričakujemo nečesa, kar težko zmoremo tudi sami.

Pomembno se mi je zdelo, da učitelji razredniki dobijo ves program vsaj nekaj dni prej. S tem imajo dovolj časa, da zraven svojih obveznosti glede pouka najdejo dovolj časa, da pregledajo poslano vsebino, vse skupaj preverijo, ali deluje, in ali znajo vključiti in predvajati vse povezave, istočasno pa mora biti dovolj časa, da se jim pomaga z dodatnimi napotki, če se kje kaj zalomi.

Drugi kriterij za pripravo programa ob državnem prazniku je bila krajša izvedba, kot bi bila pri dogodku v živo. Ker imamo že veliko izkušenj pri pouku na daljavo, vemo, da po eni uri vodenega dela pozornost krepko zaniha in da večino dijakov v procesu nekje 'izgubimo'. Ni smiselno, da bi program ob prazniku trajal predolgo, kajti s tem bi dosegli ravno nasproten učinek od zaželenega.

Ob obeh kriterijih se mi je zdelo najpomembnejše to, da je bil cilj jasno zastavljen: dijakom sporočiti, zakaj praznujemo ta praznik, kaj se je zgodilo na ta dan pred 30 leti in zagotoviti, da ga ne bodo več zamenjevali z drugim, prav tako pomembnim praznikom, dnevom državnosti. Mladim, ki so od obeh zgodovinsko pomembnih dogodkov preveč oddaljeni, se namreč oba praznika zdita zelo podobna, in nič ni presenetljivega, da ju sploh ne ločijo. Vse to kaže na to, da se o domoljubju in ohranjanju slovenske identitete v šoli govori zelo malo, upam si trditi, da ne dovolj. Rutina praznovanj iz časa Jugoslavije se ni nadaljevala, povečevanje nacionalnih simbolov je zamrlo vse od lipovega lista dalje, zastava, himna in grb pa se ne vidijo in slišijo dovolj. (Šavli, 1994) Če so učitelji v šolah nekoč otroke vzpodbujali k risanju grba in zastave, rednemu petju himne in pripravljali proslave, ki so vključevale velik odstotek otrok, danes to ni več tako. Opažam, da se ne samo mladim, pač pa tudi odraslim, zatakne se že pri osnovnem vprašanju o vrstnem redu barv na slovenski zastavi, kar se po 30 letih samostojne države ne bi smelo zgoditi.

December 2020 je bil še toliko pomembnejši od prejšnjih let, saj smo obeležili 30 obletnico plebiscita in s tem tri desetletja naše samostojne države Slovenije. Prvi predsednik republike Milan Kučan je pred 30. obletnico plebiscita v intervjuju za STA poudaril, da je po treh desetletjih dozorela potreba, da na osamosvojitve gledamo realistično, brez spreminjanja takratnih dogodkov v mit. Kot je opozoril, je pri iskanju sožitja v državi nujno zavedanje, da tudi takrat enotnost ni padla z neba, temveč jo je bilo treba doseči. (Slovenija obeležuje ..., 2021)

Program proslave oziroma prireditve ob državnem prazniku dnevu samostojnosti in enotnosti je bil predviden tako:

- Ob 9.00 ali 10.00, kakor se je razrednik dogovoril z dijaki, se je pričelo srečanje v *Teamsih*, ki je bilo predhodno napovedano. Razrednik je pripravil uvodni nagovor in napeljal dijake na pogovor o prazniku. Tukaj so imeli razredniki proste roke, da so ta del izpeljali po svoje, uporabili vsebine, ki so se jim zdele primerne in povedali kaj o dogodku, če so ga doživeli. Pred pogovorom o državnem prazniku smo imeli pripravljen posnetek slovenske državne himne Zdravljice, ki se je predvajala z vnaprej pripravljene povezave na *Youtu*bu.
 - Sledil je petnajst minutni video posnetek, ki je dosegljiv na *Youtu*bu in nosi naslov »Zbrali smo pogum«. Film predstavi takratne dogodke in z avtentičnimi posnetki in fotografijami pokaže dogajanje tistega decembra. Zaželeno je bilo, da učitelj deli namizje in zvok ter tako predvaja film dijakom, da si ga lahko vsi ogledajo istočasno. S tem je učitelj zagotovil predvajanje za vse naenkrat, imel je možnost ustavljanja posnetka in dodajanja komentarjev. Prav tako je lahko dijakom postavljaj vprašanja in tako preverjal, ali zares gledajo in sledijo predvajani vsebini. S tem so bili dijaki dodatno motivirani, da posnetek gledajo in sodelujejo v pogovoru z učiteljem.
 - Nato smo nadaljevali z voščilom ravnateljice našim zaposlenim in dijakom. Voščilo je bilo posneto vnaprej v našem šolskem foto in video studiu. Ponovno je bila posredovana povezava, ki so jo razredniki z deljenjem zaslona posredovali dijakom.
 - Za konec smo dijakom predvajali še pesem *Na božično noč*, ki je ena izmed najbolj priljubljenih decembrskih pesmi s Sloveniji. Tokrat jo je zapel zborček učiteljev naše šole in s tem pripravil prijetno presenečenje za naše dijake. Pesem je bila prav tako posneta v šolskem studiu in pripravljena vnaprej.
 - Razredniki so ob koncu pozvali dijake naj še sodelujejo v nagradni igri presenečenja, in sicer na šolski spletni strani, kjer smo objavili adventni koledar z vprašanji iz slovenske glasbene zgodovine.
 - Dodatno smo dijake pozvali k sodelovanju pri fotografiranju prazničnih božično-novoletnih sladice. Ideja je bila, da dijaki doma sami ali s starši pripravijo bolj ali manj tradicionalne slovenske sladice, jih fotografirajo in pošljejo v skupino. Dijakom je bila ideja všeč in veliko jih je poslalo fotografije enega ali več sladkih priboljškov, ki jih tradicionalno pripravljamo ob božično-novoletnih praznikih.
- Kasneje so se fotografije iz vseh razredov zbrale, uredile in pripravil se je pester kolaž fotografij, ki so jih spretno zmontirali in smo jih lahko pogledali na naši šolski spletni strani.

319

Celotna izvedba dogodka na daljavo je trajala približno uro in petnajst do trideset minut, odvisno od razrednika in zavzetosti dijakov. Ker sem tudi sama razredničarka, sem pri svojem razredu takoj ob koncu preverila, kako se jim je zdel program. V razredu je 28 dijakov in vsi so se udeležili dogodka na daljavo. Všeč jim je bilo, da je bil razgiban, da je bilo vsakega malo in seveda, da ni trajalo predolgo. Zagotovili so mi, da sedaj zagotovo vedo, kaj se je zgodilo pred 30 leti in kateri praznik bomo praznovali čez nekaj dni. Istočasno so povedali, da jim je bilo prav tako všeč, da je bil pripravljen pester nabor aktivnosti in da so lahko ves čas z nečim sodelovali, najprej pri pogovoru o državnem prazniku, nato s komentarji in vprašanji ob gledanju dokumentarnega filma, navdušil jih je zborček učiteljev s pesmijo, glasbeni adventi koledar in fotografiranje domačih sladice.

2.2 Prešernov dan

V četrtem mesecu dela na daljavo smo postali tako učitelji kot dijaki že bolj ali manj vešči dela na daljavo in pri uporabi različnih aplikacij pri delu od doma. Konec januarja ni bilo s strani Ministrstva za šolstvo oziroma slovenske vlade podanih še nobenih indicov, da se vračamo v šole, kar je pomenilo, da bomo tudi proslavo ob slovenskem kulturnem prazniku izvajali na daljavo. Tehnično je bilo sedaj lažje, saj so učitelji sprejeli model proslave iz decembra, pa tudi odziv dijakov je bil pozitiven. Več časa pa je bilo porabljenega za ideje, kaj dejansko vključiti v proslavo na daljavo, katere vsebine uporabiti, da ne bo preveč ponavljanja in suhoparnosti. Največkrat se ob slovenskem kulturnem prazniku odločimo za vsebine povezane s Prešernom in ker se pogosto zdi, da so dijaki po devetih letih osnovne šole tega že naveličani, se je zdelo smiselno, da bi bila osrednja tema nekaj drugega.

Prešernov dan, s polnim uradnim imenom Prešernov dan, slovenski kulturni praznik, je osrednji slovenski kulturni praznik in hkrati državni praznik ter dela prost dan v Republiki Sloveniji. Praznujemo ga na 8. februar, obletnico smrti največjega slovenskega pesnika Franceta Prešerna. V šolah se proslave oziroma prireditve praviloma pripravijo na zadnji delovni dan pred praznikom.

Na ta dan praznika poteka tudi osrednja državna proslava, na kateri podelijo Prešernove nagrade in nagrade Prešernovega sklada, ki so najvišja priznanja Republike Slovenije za dosežke na področju umetnosti v Sloveniji. Prav Prešernove nagrade so bile izhodišče za pripravo programa ob tokratnem kulturnem prazniku. Zdi se, da v pogovorih o kulturi na ta dan pogosto uporabljamo že preveč obdelane pesnike in pisatelje, s poudarkom na Francetu Prešernu, pri tem pa pozabimo, da kultura ni samo knjiga, ampak veliko več.

Pri pripravi programa za kulturni dan na daljavo sta ostala v veljavi oba kriterija iz predhodne prireditve, to sta pestrost vsebine in krajša izvedba kot v živo. Ob obeh znanih kriterijih se je spremenil le cilj. Če je bilo treba biti pri dnevu samostojnosti in enotnosti še zelo pozoren na izobraževalni del, tokrat to ni bilo primarno. Pri dnevu samostojnosti in enotnosti je bilo treba dijakom še pojasnjevati zgodovinske dogodke, ki so usodno vplivali na samostojnost Slovenije, jim predstaviti svoje lastne izkušnje iz tistega časa, če je bilo mogoče in zagotoviti, da je dijakom jasno, kaj se dejansko praznuje na ta državni praznik. Pri Prešernovem dnevu takšno pojasnjevanje ni več potrebno. Otroci iz osnovne šole že vedo dovolj o našem največjem slovenskem pesniku in ni se bati, da bi ga zamenjali s komerkoli drugim. Zatorej je bil cilj zastavljen malo drugače, z namenom, da se dijake ozavešči tudi o drugih, še živečih slovenskih umetnikih, in se jim predstavi tudi veja umetnosti in kulture, o kateri se v šolah ne pogovarjamo pogosto, to je arhitektura. Ugotovljeno je bilo, da dijaki tudi o samih Prešernovih nagradah ne vedo veliko ali celo ne poznajo namena podelitve, zato se je zdelo smiselno, da se poudari tudi to.

Prve nagrade so bile podeljene leta 1947, na dan kulturnega praznika. Nagrade so bile z zakonom, sprejetim leta 1955, poimenovane po Francetu Prešernu. Že leta 1956 je zakon natančneje opredelil znanstvena področja, največja sprememba pa je bila sprejeta leta 1961. Nagrade so od tedaj namenjene samo še umetniškemu delu, razdeljene pa so na Prešernove nagrade in nagrade Prešernovega sklada. Število nagrad se je spreminjalo vse do sprejetja zakona konec leta 1981. Tedaj je bilo število nagrad omejeno na največ tri Prešernove in največ deset nagrad Sklada. Zakonska sprememba iz leta 1991 je število nagrad še zmanjšala, in sicer na največ dve Prešernovi nagradi oziroma največ šest nagrad Prešernovega sklada. Prešernove nagrade vsako leto podeljujejo tudi fakultete in umetniške akademije, članice Univerze v Ljubljani. Te nagrade se imenujejo študentske Prešernove nagrade in univerzitetne Prešernove nagrade, podeljene pa so najboljšim študentom, tako na področju umetnosti kot znanosti. (Prešernova nagrada, b. d.)

V letošnjem letu sta bila prejemnika velike Prešernove nagrade pisatelj Feri Lainšček in arhitekt Marko Mušič in program kulturnega dne na daljavo je temeljil na predstavitvi teh dveh umetnikov.

Ferija Lainščka ne moremo označiti le kot pisatelja, saj je njegovo delo tako plodno in raznoliko, da posega v različne sfere kulturnega dogajanja. Lainšček je pesnik, dramatik, scenarist, soustvarjalec literarnih revij in avtor številnih besedil slovenskih pevcev ter skupin. Zaslovel je z romani, uveljavil pa se je tudi na področju mladinske književnosti, kratke proze, radijske in lutkovne igre, filmskih scenarijev in kot tekstopisec popevk ter šansonov. Za svoje literarno delo je prejel več nagrad: Kajuhovo za roman *Raza*, nagrado Prešernovega sklada za roman *Ki jo je megla prinesla*, kresnika za romana *Namesto koga roža cveti* in *Muriša* ter večernico za zbirko pravljic *Mislíce*. Posamezni romani so prevedeni že v madžarščino, angleščino, nemščino, hrvaščino, češčino, španščino in katalonščino, pravljice pa tudi v porabščino. (Feri Lainšček, b. d.)

Marko Mušič je eden najbolj vidnih slovenskih ustvarjalcev, ki se je s svojimi avtorskimi deli uveljavil tako na področju Slovenije kot nekdanje Jugoslavije. O temu pričajo številne nagrade, ki jih je prejel za svoje delo: Zlata ptica, Zvezna jugoslovanska nagrada 4. julij, nagrada Prešernovega sklada, nagrada časnika Borba za arhitekturo, Plečnikova nagrada, Valvasorjeva nagrada, nagrada platinasti svinčnik Zbornice za arhitekturo in prostor Slovenije in seveda Prešernova nagrada 2021. Mušič je redni član *Slovenske akademije znanosti in umetnosti* (SAZU) in *Evropske akademije znanosti in umetnosti* ter dopisni član *Akademije znanosti in umetnosti Republike Srbske*, *Črnogorske akademije znanosti in umetnosti*, *Hrvaške akademije znanosti in umetnosti* in *Akademije znanosti in umetnosti Bosne in Hercegovine*. (Marko Mušič, b. d.)

Navodila za kulturni dan so razredniki prejeli na enak način kot ob prejšnjem praznovanju. Na elektronsko pošto so prejeli navodila z napotki, vso vsebino, ki jo je bilo treba predstaviti, vse povezave in morebitne druge napotke. Tudi tokrat so si morali razredniki posredovana navodila predhodno pogledati in se vsebinsko pripraviti. Preveriti je bilo potrebno tudi delovanje vseh povezav in sporočiti, če kaj ne znajo.

Program kulturnega dne ob slovenskem kulturnem prazniku je bil predviden tako:

- Po dogovoru z dijaki je razrednik pričel srečanje v *Teamsih*.
- S povezavo na *Youtu* se je program pričel s predvajanjem slovenske himne *Zdravljice*.
- Sledila je vsebina, povezana s Prešernovimi nagradami. Vsebina je bila pripravljena vnaprej, razredniki so se lahko odločili, ali jo bodo zgolj prebrali ali pa dodali še kaj svojega, kar je bilo seveda zaželeno.
- Program se je nadaljeval s prispevkom oziroma 2-minutnim posnetkom o obeh velikih nagrajencih. Posnetek je javno dostopen na spletni strani RTV Slovenija. Tudi tokrat je bilo zaželeno, da razrednik prispevek komentira in dijake pozove k vprašanju in pogovoru.

- Po pogovoru je razrednik nadaljeval z 10-minutnim posnetkom o Feriju Lainščku, ki prikazuje intervju s Prešernovim nagrajencem. Posnetek je javno dostopen na spletni strani RTV Slovenija in je bil predvajan v oddaji *Tednik*.
- Po ogledu posnetka je sledil pogovor razrednika z dijaki. Razredniki so prejeli nabor tem, ki naj jih vključijo v razredni pogovor in poskušajo vzpodbuditi dijake k sodelovanju. Predlagane teme in vprašanja za diskusijo so bila: pomen kulture in umetnosti za naš narod, zakaj bi bilo dobro vzeti kdaj v roke kakšno knjigo, pogledati film, obiskati muzej, galerijo, je knjiga primerno darilo, kaj pa vstopnica za razstavo, koncert, aktualne teme: v času epidemije so vse kulturne ustanove zaprte, prav tako knjižarne, kaj menijo o tem in podobno.

Razredniki so lahko ta zaključni del kulturnega dne izpeljali po svoje in dodali tudi kakšne vsebine, ki so se jim zdele pomembne, a niso bile omenjene, ali pa so se določene vsebine in vprašanja pojavila v toku pogovora z dijaki. Zavedati se je treba, da ima delo na daljavo popolnoma svoje zakonitosti in da je pogovor oziroma diskusija preko ekrana nekaj drugega kot pogovor v živo. Istočasno je treba upoštevati dejstvo, da so bili dijaki po mesecih dela na daljavo, sprejemanju in ocenjevanju znanja in podobno, utrujeni in nemotivirani za delo, zato je bila vloga razrednika, ki je vodil program, zelo pomembna. Tukaj se je pokazala vrednost in pomembnost učitelja, ki mlade vzgaja na poti k odrasčanju, saj je moral ves čas iskati nove poti in ideje, da izobražuje in vzgaja mladega človeka v smislu kulture in odnosa do nacionalne identitete.

Zdi se, da so mladi željni naših besed in da spoštujejo naše vzpodbude, da bi izvedeli kaj več o tem, kako oni gledajo na svet. Čeprav se pogosto zatekajo v molk in glasno ne izrazijo svojega mnenja, pa se največkrat izkaže, da naša vzgoja kljub temu vpliva na njihov odnos do sveta in s tem tudi do domovine in slovenske identitete.

2.3 Dan državnosti

Junija, ko praznujemo dan državnosti, smo se tako učitelji kot dijaki že vrnili v šolske klopi. Pouk je potekal izmenično, s polovico dijaki v šoli in drugo polovico doma. Učitelji smo bili tako raztrgani med delom v živo in delom za računalnikom, saj je polovica pouka še vedno potekala na daljavo. Zaradi omejitev, ki jih prinaša pandemija covida, tudi tokrat ni bilo mogoče izpeljati proslave oziroma kulturnega dne v živo, čeprav smo si zelo želeli, da bi vsaj ob koncu šolskega leta videli naše dijake zbrane v avli šole ob skupnem kulturnem dnevu in proslavi. Ponovno smo se zatekli k uporabi vnaprej pripravljenih napotkov za razrednike, hkrati pa jim dali dovolj maneverskega prostora, da so lahko srečanje z dijaki oblikovali po svoje.

Obležitev državnega praznika, dneva državnosti, je praviloma vezana tudi na podelitev spričeval. Na ta dan pouka ni več, dijaki pridejo v šolo po spričevala, obvestila o šolanju, če so obveznosti uspešno opravili, ali pa po informacije o popravnih izpitih, če morajo svoje znanje pri katerem predmetu še dokazovati. To je hkrati dan, ko dijaki prejmejo tudi pohvale in nagrade za svoje prizadevno delo med šolskim letom, bodisi v šoli ali na tekmovanjih zunaj šole. Tako je zelo prijetno, ko lahko na ta pomemben dan za vse dijake pripravimo tudi del programa, ki je vezan na državni praznik, dan državnosti, ki sledi naslednji dan.

Učitelji se zavedamo, kako pomembno je, da se mlade vzgaja v ljubečem odnosu do domovine in do slovenske identitete, da začutijo, kje je njihov prostor in dom, in da spoštujejo zgodovino svoje države in tradicijo. Zatorej kot organizator kulturnega dela programa ob koncu pouka vedno poskrbim, da je del srečanja med razrednikom in dijaki ob podelitvi spričeval vedno namenjen tudi pogovoru o prazniku, dnevu državnosti. Na dan podelitve spričeval je za razrednika vedno zelo veliko dela, saj mora poskrbeti za številne informacije in ustrezno izpolniti mnoge razpredelnice in tabele za tekoče in naslednje šolsko leto. Zaradi tega je le manjši del časa namenjen državnemu prazniku in pogovoru o tem, zakaj ga praznujemo.

Prav bi bilo, da bi bilo praznovanje svečano, saj je letos naša država praznovala 30 let in bi si ob okrogli obletnici zagotovo zaslužila več pozornosti. Žal je bilo zaradi restrikcij ob covidu-19 vsako večje praznovanje in zbiranje onemogočeno, s tem pa so tudi vse ideje in želje ob bogatejšem programu ob prazniku padle v vodo.

Dijaki so tako kot vedno ob državnem prazniku poslušali slovensko himno, nato pa smo si ogledali posnetek, ki govori o času po plebiscitu do razglasitve samostojnosti. Dijaki so zaradi dneva samostojnosti in enotnosti, ko smo precej utrdili njihovo znanje iz slovenske zgodovine, že precej vedeli o predstavljenih dogodkih. Zanimivo jih je bilo poslušati, ko so sami pripovedovali, kaj so si zapomnili iz decembrskega kulturnega dne in kako so drug drugega dopolnjevali z informacijami. Z iskrenim navdušenjem so poslušali moje spomine na tiste mesece, ko se je rojevala naša samostojna država in spraševali o dogodkih, ki so usodno zaznamovali tisti čas.

3 Zaključek

Ni dvoma, da je šolanje na daljavo zaradi pandemije pustilo resne posledice na šolanju mladih. Nekatere učne težave smo s skrbjo opazovali že sproti, drugi primanjkljaji se bodo še zagotovo pokazali. Vsekakor pa je bilo očitno, da predvsem mladi pogrešajo socialne stike, druženje in interakcijo, ne samo v šoli, ampak predvsem zunaj nje. Vse to ponuja kulturni in ustvarjalni sektor, za katera pa vemo, da sta bila in sta še vedno v času covid-19 najbolj prizadeta. Ni dvoma, da potrebujeta pomoč pri okrevanju in v času velikih omejitev je velika odgovornost na šoli, da poskuša na najboljši možni način otrokom pokazati, da sta kultura in identiteta izjemno pomembni.

Še posebej velja poudariti, da šola pomembno vpliva na oblikovanje mladih. Pri tem najprej pomislimo na znanje, vendar je prvobitni namen ne le edukacija, ampak vzgoja, vzgoja človeka, da postane ne le etičen človek, ampak tudi dober državljan. Čeprav se mogoče zdi, da mladih zgodovina ne zanima, in da jim ni mar obdobje, ko se je rojevala naša domovina, v praksi vidimo, da to ne drži. Ob primerni predstavitvi dogodkov tistega časa tudi mladi začitijo ponos nad tem, kaj smo takrat dosegli, da smo uspeli ohraniti lastno identiteto in se povzpeli do samostojnosti.

S kulturnimi dnevi v šoli, ki mladim približajo dogodke izpred 30 let, lahko poskrbimo za ustrezno vzgojo v ljubezni do domovine in države, in s tem poskrbimo, da bodo tudi najstniki znali spoštovati in ceniti naš jezik, kulturo in tradicijo.

4 Viri in literatura

- Dan državnosti (b. d.). *Wikipedija*. Pridobljeno 23.8.2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Dan_dr%C5%BEavnosti.
- Feri Lainšček (b. d.). *Wikipedija*. Pridobljeno 23.8.2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Feri_Lain%C5%A1%C4%8Dek.
- Furlan, Boštjan; Peterle, Ožbej; Balažic, Marko (2016): *Slovenija in pika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Marko Mušič. (b. d.). *Wikipedija*. Pridobljeno 23.8.2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Marko_Mu%C5%A1%C4%8D.
- Prešernov dan (b. d.). *Wikipedija*. Pridobljeno 22.8.2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Pre%C5%A1ernov_dan.
- Prešernova nagrada (b. d.). *Wikipedija*. Pridobljeno 22. 2. 2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Pre%C5%A1ernova_nagrada.
- Slovenija obeležuje 30. obletnico osamosvojitvenih dogodkov. (b. d.). STA. Pridobljeno 22. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.sta.si/v-srediscu/slovenija-30let>.
- Šavli, Jožko (1994): *Slovenska znamenja*. Bilje: Založba Humar.
- Šenica Pavletič, Verica; Pevec, Marija; Čekada Zorn, Špela idr. (2014): *Zakaj in kako praznovati v šoli. Priročnik za učitelje osnovnih šol*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 22. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.zrss.si/pdf/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli.pdf>.

“OD ZIBELI DO GROBA NE GANE MOJA SE ZVESTOBA” (GUSTAV IPAVEC)

SLOVENCİ V ARGENTINI VEDNO OPEVAMO NAŠO DOMOVINO SLOVENIJO

“MY LOYALTY DOES NOT MOVE FROM THE CRADLE TO THE GRAVE” (GUSTAV IPAVEC)

SLOVENIANS IN ARGENTINA ARE SINGING PRAISE TO SLOVENIA (GUSTAV IPAVEC)

✉ Anka Savelli Gaser (ankasavelli@yahoo.com.ar) je zaključila trgovsko gimnazijo in se učila igranja na klavir, je upokojena. 65 let je aktivna v slovenski skupnosti, vodila je vrsto pevskih zborov, uglasbila mnogo pesmi ter na klavir oz. orgle spremljala različne prireditve, praznovanja, dramske in druge kulturne ter verske prireditve. S pevskega zbori je dosegala lepe uspehe. Je predsednica okrajne Zveze slovenskih mater in žena, ki skrbi za starejše, ki se težko preživljajo.

Argentina

Povzetek

Naslov prispevka je delček pesmi Gustava Ipavca: »Slovenec sem, tako je mati djala, ko me je, dete, pestovala. Slovenec sem, od zibeli do groba ne gane moja se zvestoba.« Tako trdno zvestobo čutimo tudi mi, slovenski izseljenci, ki smo se rodili v Sloveniji, a smo jo morali zapustiti. To ljubezen in zvestobo skušamo prenesti tudi na svoje otroke in vnuke.

Predstavljam del svojega življenja, ki je zelo povezano z glasbo, pa tudi nekatere lepe dosežke slovenskih pevskih zborov iz Argentine.

Abstract

The title of this article is taken from a song by a renowned Slovenian composer Gustav Ipavec, "I am Slovenian, that is what my mother said when she raised me, a child. I am Slovenian, my loyalty does not move from the cradle to the grave." We, Slovenian emigrants who were born in Slovenia but were forced to leave our homeland, also feel such strong loyalty. However, we try to pass on this love and loyalty to our children and grandchildren.

I present a part of my life that is very much related to music, as well as some beautiful achievements of Slovenian choirs from Argentina.

Ključne besede: domoljubne pesmi, domovina, priseljenci, zvestoba.

Keywords: emigrants, homeland, loyalty, patriotic songs.

1 Uvod

Rodila sem se v Ljubljani leta 1941 in že 67 let živim v Argentini. Ko sem premišljevala, kako bi naslovila in začela pisati svoj referat, so se mi misli ustavile pri naši poeziji in pesmih, posvečenih Sloveniji. Naslov je delček pesmi Gustava Ipavca:

Slovenec sem! Slovenec sem!

Tako je mati djala,

ko me je dete pestovala,

ko me je dete pestovala.

/.../

Slovenec sem! Slovenec sem!

Od zibeli do groba

ne gane moja se zvestoba,

ne gane moja se zvestoba.

Tako trdno zvestobo čutimo tudi mi, slovenski izseljenci, ki smo se rodili v Sloveniji, a smo jo morali zapustiti. To ljubezen in zvestobo skušamo prenesti tudi na svoje otroke in vnuke.

2 Slovenci v Argentini vedno opevamo domovino Slovenijo

Ne vem, ali je na svetu še kak narod, ki bi toliko opeval in častil svojo domovino, kot Slovenci. Če pomislimo samo na nekaj pesmi:

- *Bodi zdrava, domovina, / mili moj slovenski kraj ...*
- *Slovenska zemlja, zemlja krasna, / kristal iz božje roke vzet ...*
- *Tam, kjer beli so snežniki, / holmci mali in veliki, / kjer izvira bistra Sava, / teče Soča, Krka, Drava, / tam mi dedov zemlja krasna, / dom junakov, dom je moj.*
- *Slovenski svet, ti si krasan in Znamenje (Ni znamenje na polju to, / to moje je srce gorko / in ta obraz prepoln miline / je slika moje domovine ...) – sta prekrasni uglasbeni pesmi Simona Gregorčiča.*
- *Nmav čez izaro, nmav čez gmajnico, / kjer je dragi dom z mojo zibelko ...*
- *V jeziku sladkem, ki ga znam, / po ljubi materi imam, / iz zvestega mi vre srca / pozdrav najlepši ta: / Bog in Slovenija! // Na tujem vem in vem doma / pozdrav najlepši ta / na tujem, doma? Kje si, Slovenija?*

Tako je napisal pesnik Oton Župančič v svoji pesnitvi *Vlak*:

/.../
Z menoj, ve zvezde, z menoj, ve planine!
Razširi, raztegni se, krog domovine,
razpni se kot morje
v brezbrežno obzorje,
dom moj!
Kamor stopi mi noga – na tvojih sem tleh ...
kamor nese me jadro – na tvojih valeh ...
kamor hoče srce – pri svojih ljudeh ...
/.../

Dr. Marko Kremžar¹ je v budnici *Slovenija, zapojmo ti!* (*Slovenija v svetu*) napisal: »Kjer rod je moj, kjer sin je tvoj, tam si, Slovenija!« Pesem je uglasbil izseljenski glasbenik prof. Jože Osana²:

*Slovenija, zapojmo ti
iz polnega srca,
naj pesem naša zadoni
prek zemlje do neba!
Slovenija, naš skupni dom
med biseri sveta,
z lepoto te obdal je Bog,
od morja do gora.*

*Slovenija, moj dom brez mej,
ker nosim te s seboj!
Kjer rod je moj, kjer sin je tvoj,
tam si, Slovenija!*

*Moj narod – svobodnjakov rod –
si kneze voli sam,
mučencev je, junakov plod,
ki ne boji se ran.
Iz tisočletnih korenin
poganja naša rast.
Resnico ljubimo in mir,
svobodo, vero, čast!*

O, domovina, resnično nimaš meja.

Argentinski narod zelo časti in spoštuje svojo zastavo. Vsako jutro, preden se začne pouk, jo učenci izobesijo in zvečer snamejo ob petju lepih 'himen zastavi', kakor jih imenujejo.

Slovenci nimamo takih pesmi. A v Argentini je pesnik in pisatelj dr. Tine Debeljak³ napisal zelo lepo, daljšo pesem o naši zastavi. Izbrala sem nekaj verzov, ki so primerni tudi za otroke, in jih uglasbila. Pesem se glasi takole:

Slovenska zastava, belo – modro – rdeča,
življenje nam lepša, veselje več.
Na prsih fantov – slovenska zavest,
na prsih deklet – dvakratni cvet,
na kapi junaka – nezadržan pogum,
v knjigi učenjaka – narodni um.
Slovenska zastava!
Nad nami vihraj, naš zakon, postava in čast,
od vekov naša last.
Ovijaj naša srca, plapolaj čez naše glave
slovenska zastava – zastava slave!

Slovenska zastava (ar. Tine Debeljak) Anka Gaser 2007

Slika 1: Pesem Slovenska zastava. Besedilo: Tine Debeljak, melodija: Anka Saveli Gaser (foto: arhiv avtorice).

3 V ožji in širši družini sem črpala sokove za glasbeno delovanje

Rodila sem se v Ljubljani, v mrzli noči 23. novembra 1941, nekaj minut za godom sv. Cecilije. Zavetnica glasbenikov me je spremljala na življenjski poti.

Moja starša sta bila Julij Savelli, pravnik z doktoratom, in Amalija Kristan, oba iz družin, kjer je bilo veliko petja. Oče je bil član Akademskega moškega zbora France Marolt in se je kar kmalu naučil dirigirati. Očetov brat Viljem je bil duhovnik, kaplan na Starem trgu nad Kočevjem. Za svoj zbor je napisal veliko cerkvenih pesmi. Imel je že odobreno štipendijo za študij kompozicije na glasbeni šoli, a so ga komunisti obsodili na smrt in odpeljali, njegove stvari pa zažgali. Pevci so note, ki so ostale na koru, lahko rešili in jih še vedno hranim. Najmlajši brat Emil je bil domobranski poročnik. Emigriral je leta 1945 in se naselil v Braziliji. Na gimnaziji, kjer je delal, je ustanovil pihalni orkester in zbral kar 120 dijakov.

V Kristanovi družini je bilo enajst otrok, mama je bila najmlajša. Sestra Nuša je bila operna pevka, koloraturka, toda v ljubljanski operi je lahko nastopila le enkrat, v vlogi Kraljice noči v Mozartovi operi. Nato so ji komunisti preperečili, da bi še naprej pela. Nekaj let je preživela v Argentini, a se je potem vrnila. Ko se je čez nekaj let preganjanje umirilo, je postala solistka v zboru Slovenske filharmonije. Tudi njena dva brata sta komponirala in pela v cerkvenih zbora, prav tako kot oče, mama in teta Nuša.

4 Slovenski glasbeniki so me navduševali

Od sedmega leta dalje sem vsako nedeljo hodila z mamo in teto k sv. maši, najprej v ljubljansko stolnico, dve uri kasneje v cerkev Sv. Trojice, ki smo ji rekli kar 'pri uršulinkah', večkrat pa tudi k frančiškankam v cerkev Marijinega oznanjenja, kjer sta se poročila starša. Na teh korih sem vsrkavala našo čudovito sakralno glasbo in imela priložnost spoznati nekaj naših velikih cerkvenih glasbenikov. V stolnici je bil dirigent zbora dr. France Kimovec, organist pa prof. Snoj. Pri uršulinkah je orgljal prof. Primož Ramovš, s pevci pa se je sporazumeval kar z očmi. Morda sem se prav od njega tega naučila tudi jaz, ko sem že odrasla vodila različne manjše zборе in jih sama spremljala. Najbolj pa sem uživala na frančiškanskem koru. Tam sem spoznala skladatelja Stanka Premrla, ki mi je bil še posebej zanimiv, ker je imel izredno košate obrvi. Rada sem opazovala Alojzija Mava: s kakšnim navdušenjem je orgljal in zraven pel ter kar skakal po pedalih! Bil je odličen, rahločuten komponist. Po mojem mnenju ni nihče drug napisal toliko nežnih, krasnih pesmi, posvečenih Mariji, kot on. Bila sem zelo srečna, ko mi je po neki maši v božičnem času registriral orgle z zvončki in mi dovolil, da sem zaigrala Sveto noč. Seveda je bilo to že takrat, ko sem se učila igrati klavir na Glasbeni matici. Še vedno so mi najljubše njegove pesmi, čeprav imam rada tudi Sattnerjeve, Premrove, Tomčeve in druge. Zelo mi ugajajo tudi klasične latinske maše, ki smo jih peli s Slovenskim pevskim zborom Gallus in so jih napisali Schubert, Haydn, Mozart in Sattner.

5 Brez očeta, a pogumno naprej

Oče je bil pokončen in prepričan katoličan. Od 12. januarja do 10. aprila 1945 je bil v gestapovskem priporu v Ljubljani. Bežno se spominjam, da sem z mami hodila na pločnik ceste, kjer je bila njegova lina, in vpila »koko, pid dol« – tako mi je kasneje pripovedovala mami. V zaporu je na majhne lističe cigaretnega papirja pisal mami in jih na drobno zložene potisnil v ovratnik srjac, ki jih je mama morala prati doma.

Maja 1945 se je umaknil v tujino. Mama, sestra in jaz smo ostale same. Najmlajši bratec se je rodil 7. januarja 1946, torej ga oče ni poznal. Seveda življenje brez očeta ni bilo lahko. Preselili smo se k starim staršem na Miklošičevo cesto 17, kjer sta takrat stanovala tudi teta Nuša in stric Franci. Stisnili smo se v dve lepi sobi, stari očka pa se je umaknil v kabinet. Za hrano so poskrbeli oni, ker mama sploh ni dobila službe, čeprav je imela za seboj dva semestra prava. Po petih letih je dobila delo v živalskem vrtu, ki je bil takrat na zemljišču, kjer danes stoji stavba RTV Slovenije. Najhuje je bilo hraniti par medvedov, ob neki priložnosti jo je velik samec skoraj podrli na tla.

Gospa Mirjam Tozon, odlična glasbenica in pesnica, je okoli sebe zbiralala otroke katoliških družin in jih uvajala v svet glasbe. Peli smo, uprizarjali igre, zlasti pa otroške spevoigre, pripravljala nam je miklavževanja, božičnice in kratke koncerte.

Takrat sem že študirala klavir na Glasbeni matici. Mislim, da sem imela v enem letu kar tri javne nastope. Spevoigro Pravljica o izgubljeni sinički smo zaigrali tudi v studiu ljubljanskega radia. V istem letu sem z Mozartovo sonatino nastopila na javni produkciji Glasbene matice, kasneje pa še v radijski oddaji Mali umetniki izvajajo velike umetnike.

6 Ljubezen do slovenstva sem podarjala potomcem v lastni družini in v slovenski skupnosti

Na dan sv. Rešnjega telesa, 17. junija 1954, smo se po devetih letih končno združili z očetom v Argentini. Slovo od širše družine, prijateljev in sošolcev je bilo zelo težko, saj smo se zavedali, da se verjetno nikoli več ne bomo videli. In res se z večino sorodnikov nismo. Zelo smo jokali in tudi prva leta v Argentini jok ni povsem prenehal. Kljub veselemu srečanju z očetom je bilo domotožje močno. Osebnostno sem šele po dveh letih malo manj pogrešala vse, kar je ostalo v Sloveniji: ljudi in predvsem umetnostno drsanje. Takrat se sicer nisem zavedala, kaj mi je pravzaprav pomenila Slovenija kot taka, pogrešala sem ljudi in nekatere dejavnosti.

Oče je v Buenos Airesu takoj po prihodu iz Italije leta 1948 ustanovil Slovenski pevski zbor Gallus. Poleg tega je bil odbornik Društva Slovencev, v katerega so se takoj strnili slovenski emigranti tako iz Avstrije kot iz Italije. Oče je bil zato po več večerov na teden odsoten. Njegovo delo je bilo opaženo, saj je več kot štirideset let vodil SPZ Gallus, bil je odbornik Društva Slovenska Pristava, kasneje osem let njegov predsednik, urejal je mesečnik Glas s Pristave, bil je tudi priljubljen govornik na raznih prireditvah in proslavah. Zbor Gallus je redno pel pri slovesnih sv. mašah, v prvih letih po prihodu pa vsako nedeljo v središču mesta, kjer so salezijanci dali na razpolago svojo cerkev. Iz predmestij, kjer je živela večina Slovencev, je bila poleg avtobusa potrebna še skoraj enourna vožnja s tramvajem, a ljudje so vztrajali, dokler niso dobili prostora v drugih, bližnjih cerkvah. Za ves ta trud in delo je junija 1992, kakih 10 mesecev pred smrtjo, prejel najvišje priznanje slovenske Cerkve. Odličje sv. Cirila in Metoda mu je v ljubljanski nadškofiji izročil dr. Alojzij Šuštar.

Slika 2 (foto: arhiv avtorice).

Ko sem bila stara 14 let, je že obstajal tudi Gallusov otroški zbor. Z njim smo pripravili spevoigro *Kresniček*, ki sem jo spremljala na klavirju. Od takrat naprej sem spremljala zbor s klavirjem, kasneje pa še na orglah. Leta 1957 sem postala članica Slovenske dekliske organizacije in prevzela vlogo referentke za petje. Tako se je pričela moja dirigentska pot. Majhen zbor deklet, večinoma starejših od mene, se je kmalu spremenil v prvo verzijo zbora Slovenske mladenke, ki takrat niso bile več rosno mlade in so se kmalu poročile. S tem zborom smo posnele ploščo še na 45 obratov, in sicer s staro pesmijo *Slovenske mladenke, le pojte veselo, slovensko deželo budite: naprej!* Sprejele smo sporočilo te pesmi in nadaljevale. Pevkam so sledile mlajše deklice, s katerimi smo posnele drugo ploščo s štirimi narodnimi pesmimi. Za nas in za solista je pesmi priredil svetovno znan slovenski dirigent Drago Marija Šijanec⁴, ki je v Argentini privzel umetniško ime Mariano Drago. V pesmi *Oj, le šumi, gozd zeleni* je sodeloval 28-letni baritonist Janez Mežnar. Vedno je zelo občuteno zapel solistične točke. V tej pesmi je komponist združil dekliski zbor z moškim solistom, ki je bil hkrati tudi recitator. Ko sem pred nekaj meseci te posnetke spet poslušala, sem bila resnično ganjena. Pevke so bile takrat stare od 15 do 20 let. Šele sedaj sem občutila v njihovih glasovih neko domotožje, ob Janezovem petju pa so se mi ulile solze. Ko so z družino bežali pred komunizmom, je bil pred Ljubeljem ustreljen njegov oče. Z materjo in dvema bratoma so z veliko žalostjo in srcih morali takoj nadaljevati pot v begunstvo. Lahko si predstavljamo ta križev pot. Zato sta iz njegove pesmi vrela žalost in hrepenenje po vrnitvi v ljubljeno domovino. Ob desetletnici mladinskih organizacij smo pripravili Vodopivčevo spevoigro *Kovačev študent* in kratek koncert.

Zbor Slovenske mladenke je nadaljeval svojo pot, seveda so se pevke že menjale. Od začetka sem iskala v prvi vrsti domoljubne in predvsem narodne pesmi; če ni bilo takih za ženski zbor, sem jih priredila sama. Ker sem imela v Sloveniji teto, ki je bila solistka v zboru Slovenske filharmonije, sem res dobila veliko gradiva, predvsem Tomčevih, Pregljevih, Simonittijevih in Bučarjevih priredb, pa tudi Drago Marija Šijanec, ki je bil očetov prijatelj, nam je harmoniziral veliko število narodnih pesmi. Rojaki so nas radi poslušali in smo imele vedno polno dvorano. Denarni dobiček smo največkrat darovale Zvezi slovenskih mater in žena, ki še danes skrbi za rojake, potrebne pomoči. Veliko smo pele tudi na argentinskih srečanjih zborov in naš repertoar se je obogatil tudi z argentinskimi in južnoameriškimi skladbami. Argentinci so občudovali jasne, zvonke slovanske glasove in muzikalnost deklet. Večkrat smo nastopile na zborovskih srečanjih, tudi po cestah bližnjih mest in prepevale z drugimi zbori slovenske in tuje božične pesmi. Nastopile smo tudi na enem od takih srečanj v ogromni dvorani Kulturnega centra San Martin in lepo predstavile slovensko skupnost.

S podporo nekaterih naših podjetnikov in prijateljev smo uspele izdati ploščo *Stari napevi v novih odmevih*. V zahvalo je vsak dobrotnik dobil prtiček, ki smo ga same izvezle s križnim vbodom.

Moj mož je bil sicer filozof, a dober pevec, igralec in režiser. Na Pristavi so sezidali velik oder pod mogočnim drevesom in tako je začel z režiranjem množičnih iger. Prva je bila Koroška ohcet, v katero smo vključili vse obredne pesmi in koroške ples. Igro smo izvedli v pristnem ziljskem narečju. Nato je mož pričel s ciklusom slovenskih zgodovinskih iger: *Naša apostola, Kralj Svetopolk, Jurij Kozjak, Poslednje ustoličenje* in *Veliki punt*. Ko smo igrali *Poslednje ustoličenje koroškega vojvode*, so v naši skupnosti delovali trije mešani mladinski zbori: iz Slomškovega doma, Našega doma San Justo in naš s Pristave. Pred leti je Gallus izvajal kantato *Ustoličenje koroških vojvod* dr. Cigana. Zato smo v igro vpletili veliko zborov iz te kantate. Zbor združenih mladinskih zborov je zvenel mogočno, saj je bilo na stranskem odru kar 120 mladih pevcev, ki jim je dirigiral moj oče. Spremljal jih je pihalni oktet in jaz z orglami. Zbor menihov so odpeli pevci Gallusa in komornega zbora. Tudi škof Modest je odlično odpel svojo vlogo.

Slika 3 (foto: arhiv avtorice).

Na Pristavi smo imeli več zborov. Začeli smo z mešanim mladinskim, ki je štel skoraj štirideset mladih pevk in pevcev. Z 'ad hoc' skupino mater in žena smo pripravile prijeten koncert slovenskih popevk ter nekaj argentinskih in mehiških pesmi ob spremljavi klavirja in kitare. Poslušalci so bili navdušeni, zato smo koncert ponovile. V tem obdobju smo z mladino še enkrat postavili na oder Vodopivčevega Kovačevega študenta. Veseloigra brez govornega besedila je kratka, zato sem ji dodala kakih šest pesmic o rujnem vincu. Igro je režiral moj mož, odličen humorist, in jo podaljšal še s plesom. Glavne vloge so sicer peli odrasli, mladi in izkušeni pevci, vse zборе pa mladina iz našega okrajnega doma. Spevoigra je bila res zabavna, ljudje so bili navdušeni, zato smo jo zaigrali kar devetkrat. Ves ta čas sem spremljala na klavirju ali orglah SPZ Gallus in zборе iz Ramos Mejie, San Justa in San Martina.

Slika 4 (foto: arhiv avtorice).

Veliko uspehov sem imela s Slovenskim komornim zborom, v katerem so se zbrale bivše Slovenske mladenke, pevci fantovskega zbora in nekaj članov Gallusa, ki ga je ves ta čas vodil oče. Pevci so že prej večkrat peli pod mojim vodstvom na priložnostnih prireditvah in po dolgih letih skupnega prepevanja so bili navajeni mojih gibov, zato smo se večkrat sporazumeli kar z očmi, posebej kadar sem jih sama spremljala. Bili smo pravi prijatelji in vaje nikoli niso bile dolgočasne.

Slika 5 (foto: arhiv avtorice).

Ves ta čas sem poučevala petje v sobotni Prešernovi šoli. Med otroki je bilo veliko dobrih pevcev, tako da smo lahko pripravljali lepe večere, predvsem z uprizoritvijo spevoiger. Prva je bila *Kresniček* Radovana Gobca, nato *Pravljica o izgubljeni sinički* Mirjam in Tomaža Tozona, Premrlova *Pomlad prihaja*, *Sneguljčica* z originalnimi pevskimi vložki iz Disneyjevega filma, *Kokošja balada* Zore Tavčar, za katero sem glasbene vložke (vsak solist ali skupina je namreč imel svoj motiv) morala narediti kar sama. Kokoši so bile mamice učencev, prodajalec kokoši, orel in kurji tat pa očetje. Otroci so bili pa manjši in večji piščančki. Kasneje sta na Pristavi dve mladi učiteljici uspešno pripravili muzikal *Annie*. Učenci so vedno nastopali ob koncu leta, na Slomškovi proslavi in od leta 1991 naprej redno ob dnevu osamosvojitve. Med karanteno (covid-19) je vse to potekalo po Zoomu, prav tako pouk.

Od leta 2000 do lanskega leta sem učila slovnico in pravopis v višjih razredih. Letos poučujem, seveda po Zoomu, manjše število odraslih, ki iz različnih razlogov doma niso imeli možnosti govoriti slovensko, ker je bil ponavadi oče Slovenec, mati pa največkrat Italijanka. Zavedajo se svojih slovenskih korenin in želijo vsaj malo znati slovensko.

Kot učiteljica slovenskega jezika sem se dvakrat udeležila seminarja za učitelje, ki poučujejo na sobotnih slovenskih tečajih v raznih mestih Argentine. Te si je zamislila in dolga leta uspešno vodila gospa Dragica Motik. Bila sem prijetno presenečena nad visoko kakovostjo predavateljev; nanje in sploh na seminar hranim res lepe spomine.

7 Z zborom Gallus in dirigentsko palico iz argentinske v slovensko prestolnico

Kot sem povedala na začetku, je oče po prihodu v Argentino že septembra 1948 združil pevce iz avstrijskih in italijanskih taborišč v SPZ Gallus. Zbor je bil številčen, veliko je bilo že oblikovanih pevcev in prav zaradi tega je hitro napredoval. Takrat je sestavil tudi moški oktet in kmalu so dobili priložnost, da so na radiu enkrat na teden prepevali slovenske pesmi. Zbor je ves čas imel širok repertoar, od renesanse do najnovejših skladb slovenskih komponistov. Seveda so na vseh koncertih prednjačile slovenske pesmi. Zbor je postajal znan tudi med Argentinci in je bil povabljen na tekmovanje argentinskih zborov, kjer je zasedel tretje mesto. Leta 1959 smo dobili prošnjo, da bi priredili kratek sakralni koncert v stolnici mesta Concepción del Uruguay v provinci Entre Rios. Takrat so slovesno prenesli telesne ostanke generala Urquize v stolnico. Poleg provincijske vlade je bila prisotna tudi vsa tedanja državna vlada. Z zborom bi moral potovati organist

Jože Osana, moj profesor klavirja, a je dober teden pred potovanjem svoje sodelovanje odpovedal in me kar postavil pred dejstvo, da bom spremljala zbor na orglah. K sreči sem šla tja skupaj s teto in prijateljico dva dneva prej. Orgle so bile že takrat stare več kot sto let in slabo elektrificirane. Stara sem bila komaj sedemnajst let in pol; lahko si predstavljate, kako sem bil živčna. Da je glas prišel od tipke do piščali, je bilo treba tipko pritisniti hipec prej, preden so pevci zapeli svoj ton. V dveh dneh dolgih vaj sem to dosegla, a po koncertu sem dobila vročino 40 stopinj Celzija. Ko smo se z avtobusom z napisom 'Ministrstvo za vojne zadeve' peljali proti domu po cesti, ki takrat sploh še ni bila asfaltirana, nam je kamen preluknjal tank za vodo in smo zaradi tega zamudili trajekt, ki naj bi nas prepeljal nazaj čez najširšo argentinsko reko Paraná. Tako smo prečuli noč v edini leseni nadstropni kolibi na tem bregu. Ponoči se je spremenil veter in reka je začela naraščati. Kljub temu smo se zgodaj zjutraj še lahko odpeljali. Naslednji dan pa smo v časopisu videli, da je od tiste kolibe ostal samo še naš 'soimenjak' – petelinček na strehi.

Takrat sem za vedno izgubila strah pred orglami. Nisem več pela, a spremljala sem vse, kar je bilo treba: kantate, oratorije, klasične in slovenske latinske maše ter posvetne skladbe s klavirsko spremljavo. Imeli smo tudi koncert v glavnem mestu province Cordoba in v gorati južni provinci Rio Negro v mestu Bariloche. Ob neki obletnici blagoslovitve naše cerkve Marije Pomagaj smo skupaj s Slovenskimi mladenkami in fantovskim zborom pripravili Sattnerjev oratorij *Assumptio*. Dvakrat smo uprizorili Gržinčičevo opereto *Miklavž prihaja* in dvakrat tudi Tomčev *Slovenski božič*. Vsako leto je zbor priredil dva koncerta, enega z izključno narodnimi in ponarodelimi pesmimi, drugega s slovenskimi umetnimi in tujimi skladbami.

Ko je oče izpolnil 73 let, mi je prepustil vodenje zbora. Nisem poklicna dirigentka, saj nisem mogla obiskovati dragih tečajev. Vse sem se naučila od njega, z opazovanjem drugih dobrih dirigentov, malo pa mi je z nasveti pomagal tudi dirigent Drago Mario Šijanec. Takrat se je ritem zbora že malo upočasnil in smo imeli le dve tedenski vaji. Kljub temu je bilo težko gospodinjiti sedemčlanski družini in aktivno sodelovati v slovenski skupnosti.

Prvega novembra 1990 se je v Buenos Airesu mudil takratni ljubljanski župan inž. Jože Strgar. Prisostvoval je večerni praznični maši, po kateri je takoj prišel k meni in mi čestital za tako občuteno zapeto pesem »Jaz sem vstajenje in življenje«. Naslednje leto je bilo v Sloveniji posvečeno našemu velikemu skladatelju Jakobu Petelinu Gallusu ob 500-letnici njegove smrti. V Sloveniji so organizirali koncerte, na katerih naj bi sodelovali vsi zbori in skupine, ki so nosili Gallusovo ime. Inž. Strgar je obljubil, da bo naredil vse, kar bo v njegovi moči, da bi tudi naš Gallus nastopil v Sloveniji. Decembra nam je to potrdil. Do takrat večina pevcov, ki so emigrirali leta 1948, ni imela priložnosti, da bi spet videla svojo domovino, mlajši je pa sploh niso poznali. Bili smo ganjeni in zavzeli smo se, da bi koncerte čim bolje pripravili. Odpotovali naj bi v prvih dneh maja, torej ni bilo veliko časa za pripravo. Ponavadi smo imeli od januarja do konca marca počitnice, saj so poletja v Argentini zelo vroča. Takrat pa nismo mogli drugače, kot da smo vadili trikrat na teden v štirih skupinah. Korepetirali smo oče, profesorici klavirja in pevki Mirjam Klemenc in Rezka Snoj ter jaz. Naštudirali smo kar 74 skladb. Nekaj je bilo sakralnih, saj smo vedeli, da bomo večkrat oblikovali sv. mašo. V spored smo vključili seveda Gallusove skladbe, slovenske domoljubne, narodne, ponarodele in umetne ter argentinske in južnoameriške pesmi. Za vsako pokrajino smo pripravili vsaj dve njihovi narodni pesmi in tako je bil vsak koncert drugačen.

Nekaj tednov pred odhodom je prišel v Buenos Aires eden od pevcov Slovenskega okteta, »da bi pripravil naš zbor za turnejo«. Neka revija, mislim da »Rodna gruda«, je objavila pogovor z nekom, ki je rekel, da je v Buenos Airesu poslušal »zbor upokojencev«, ki niti niso znali izgovarjati slovenskih besed. Takega zbora prav res ni mogel slišati pri nas, ker ga nikoli ni bilo. Ko je pevec Slovenskega okteta dejal, da bo odslej imel vaje z Gallusom kar on in da me na vajah ne bo potreboval, smo se vsi pošteno razjezili. Kdo ga je poslal, nismo mogli izvedeti. Po koncertu v Cankarjevem domu pa mi je prišel prav ponižno čestitat.

Iz Buenos Airesa smo odleteli 7. maja v Pariz, kjer smo prenočili in imeli v slovenskem domu prvi koncert. Naslednji dan smo pristali v Zagrebu, od tam pa so nas peljali naravnost v Ljubljano, kjer smo prisostvovali sv. maši v stolnici, od tam pa na magistrat. Prijazno so nas sprejeli inž. Strgar in drugi predstavniki, še celo prof. Peterle nam je s svojim kvartetom zapel dobrodošlico. Prva pesem, ki smo jo zapeli ob veliki slovenski zastavi, je bila *Slovenija, zapojmo ti* avtorja dr. Kremžarja. Pred magistratom nas je pod dežjem ponižno čakala množica sorodnikov in znancev. Po dolgem pozdravljanju smo se razšli in se podali k družini, ki je vsakega vzela pod svojo streho.

Naslednje popoldne smo se zbrali na kratki vaji v Hubadovi dvorani Glasbene matice. Spet nov občutek zame. V tej dvorani sem nastopala kot otrok. Nasproti te dvorane pa se prav dobro vidi gimnazijo, kamor sem hodila eno leto. Ni čudno, da sem imela ves čas solzne oči, saj sem prav o teh dveh stavbah večkrat sanjala.

Prvi koncert smo imeli v dvorani kranjske gimnazije. Spet poseben občutek, saj je to gimnazijo obiskoval moj mož. Obisk koncerta je bil izreden, že pred začetkom so me obdali časnikarji in tako niti nismo imeli priložnosti, da bi se v miru pripravili. Po koncertu smo se potem morda prvič srečali z ostalimi sorodniki, prijatelji in sošolci. Z njimi se nisem videla 36 let, zato niso manjkala vprašanja: A se me spomniš, me še poznaš? Pomisli, sedela sva skupaj v klopi. Seveda je bilo fante zares težko spoznati, saj so v teh letih iz otrok zrastle v zrele može. Vsi, tako pevci kot obiskovalci, smo bili izredno ganjeni.

Sledil je koncert v Celju, kjer pa smo bili rahlo razočarani. Nekdo je preprečil, da bi zelo lepe lepake namestili na večjih krajih, in tako ni bilo dovolj reklame za naš koncert. Na naslednjih dogodkih, ki so bili v Mengšu, Mariboru, Murski Soboti, Rogaški Slatini, pa se je število občinstva povečevalo. Eden najlepših je bil v Murski Soboti; po koncertu je sledilo toliko lepih, ljubeznivih pogovorov, da bi lahko klepetali še pozno v noč. Nato smo imeli koncert v farni cerkvi na Bledu. Tam nas je pričakala skupina narodnih noš. Po koncertu so nas prosili, da bi zapeli še nekaj Marijinih pesmi, in ko smo začeli peti

Marija skoz' življenje, so začeli ljudje vstajati in peti z nami. To je bil najbolj ganljiv trenutek, ki smo ga doživeli. Koncert smo imeli tudi v kapiteljski cerkvi v Novem mestu in v koprski stolnici.

V okviru Gallusovega leta smo nastopili tudi v Kranju (z istoimenskim kranjskim zborom), v Novi Gorici in na Koroškem, kjer smo se zbrali trije zbori in pihalni oktet.

Po vseh teh koncertih smo doživeli višek naše turneje. Zadnji koncert bi moral biti v veliki dvorani Slovenske filharmonije, a je bilo povpraševanje po vstopnicah tolikšno, da so mi nekaj dni prej sporočili, da je koncert premeščen v Gallusovo dvorano Cankarjevega doma. Dr. Tone Vengušt, odbornik Glasbene matice, se je res trudil za dober potek naše turneje. Peljal me je na ogled dvorane, kjer me je spet prevzel strah. Tako ogromne dvorane razen operne hiše Colon v Buenos Airesu še nisem videla. Ko sem pogledala vse tri balkone, sploh nisem pomislila, da bi bili polni. Pa mi je dr. Vengušt dejal, naj gledam samo parter in prvega. A na dan koncerta je bila dvorana polna do zadnjega kotička. Ker ni bilo dovolj prostora v dvorani, so dovolili nekaj stojišč, na hodnikih pa je bilo precej ekranov, da je koncertu lahko sledilo še mnogo ljudi zunaj dvorane. Po toliko koncertih smo bili že precej utrujeni, a tega sploh nismo čutili in smo zlahka zdržali na odru kar tri ure. Pozdravi so se vrstili drug za drugim, poleg raznih ministrov in drugih veljakov je na oder stopil še škof dr. Alojz Šuštar. Moj oče je iz rok dr. Capudra prejel Gallusovo diplomu za svoje delo, on in jaz tudi zlato Gallusovo značko, srebrno pa vsi pevci. Ne morem opisati, kaj sem čutila ob tem koncertu, saj se tega skoraj ne da opisati z besedami.

Celoten koncert je snemala RTV Ljubljana in ga potem najprej celega, potem pa po odlomkih predvajala po radiu in televiziji vse do osamosvojitve Slovenije 25. junija. Morda smo tudi mi pomagali pri tej odločitvi, saj so vedeli, kakšno oporo imajo v argentinskih Slovencih.

V nedeljo pred koncertom smo imeli še zahvalno oz. poslovilno sv. mašo v ljubljanski stolnici in z Gallusovim motetom *Ecce, quomodo moritur iustus* (Glejte, kako umira pravični) počastili vse, ki so izgubili svoja življenja zaradi ljubezni do domovine.

8 Zaključek

Radi smo ohranjali in še vedno ohranjamo slovensko kulturo, slovensko pesem, slovensko besedo. To je del nas, del domovine Slovenije v našem srcu. Vse to delo je bilo opravljeno prostovoljno, brez plačila, iz čiste ljubezni do domovine Slovenije. To je vrednota, ki nam je sveta.

Iskreno želim, da bi vse to, kar sem zapisala, vzbudilo tako mladim Slovencem kakor slovenskim potomcem, ki so tako rekoč razpršeni po vsem svetu, močnejši občutek pripadnosti lastnemu narodu, ki se je tako dolgo boril za svojo svobodo. Naše narodno drevo, lipa, naj požene še globlje korenine in razširi svojo krošnjo, da bo lahko kljubovalo najhujšim viharjem.

331

9 Viri

Nastop Slovenskega pevskega zbora Gallus iz Argentine (Buenos Aires) v Gallusovi dvorani Cankarjevega doma (Ljubljana, Slovenija), 3. junij 1991. Dostopno na povezavi: <https://www.youtube.com/watch?v=E4si5ZBx4rs>.

Na istem nastopu pesem dr. Marka Kremžarja Slovenija, zapojmo ti dostopna na povezavi: <https://www.youtube.com/watch?v=4RSJCa3VxBg>.

Opombe

¹ Dr. Marko Kremžar (1928–2021) se je rodil v Ljubljani. Imel je tri brate. Duhovnika Marjana, ki je deloval v Srbiji, so ubili leta 1943, prav tako Franceta, ki je bil poveljnik domobranske posadke v Grahovem, Jožko pa je umrl kmalu po rojstvu. Marko se je proti koncu vojne pridružil domobrancem in se z njimi umaknil na Koroško. 27. maja je bil vrnjen v Slovenijo. Ker je bil mladoleten, so ga obsodili na zapor v Zavodu za politično prevzgojo. Uspelo mu je pobegniti in je prišel v taborišče Spittal na Koroškem. Tam je maturiral na begunski gimnaziji, ki jo je vodil Marko Bajuk. Leta 1949 je prišel s starši in teto v Buenos Aires, kjer se je takoj vpisal na ekonomsko fakulteto buenosaireške univerze in tam tudi doktoriral. Vedno je sodeloval v naši skupnosti. Zasnova je slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka in tam poučeval petdeset let. Po smrti dr. Miloša Stareta je bil izvoljen za načelnika Slovenske ljudske stranke. Napisal je več kot 500 raznih člankov in razgovorov ter več kot 15 knjig z različno vsebino. Umrl je na svojem domu v Buenos Airesu.

² Prof. Jože Osana (1919–1996) se je rodil v letu, ko je bila ustanovljena ljubljanska univerza. Na univerzi je končal študij romanistike, na srednji glasbeni šoli pa je doštudiral klavir in glasbene vede. Nekaj časa je živel v Italiji, kjer se je posvetil pedagogiki klavirja in novim tehnikam igranja. V Argentino je prišel po vojni in takoj začel poučevati klavir. Z raznimi manjšimi pevskimi in inštrumentalnimi skupinami je izdajal slovenske plošče. Dolgo časa je kot pianist in organist spremljal pevski zbor Gallus. V Buenos Airesu je odprl lastni konservatorij, ki ga je imenoval »Instituto de ciencias y artes musicales«, torej Institut za umetniške glasbene vede. Kasneje se je preselil v Toronto (Kanada) in tam tudi končal svoje življenje.

³ Dr. Tine Debeljak (1903–1989) je rojen v Škofji Loki. Po končani gimnaziji v Škofovih zavodih se je vpisal na slavistiko in tam doktoriral. Študiral je tudi v Varšavi in Pragi. Ko se je vrnil v Ljubljano, je bil imenovan za kulturnega urednika dnevnika »Slovenec«. Bil je vsestransko izobražen človek: slavist, pesnik, pisatelj, urednik, prevajalec, zgodovinar, prav gotovo eden od najbolj izobraženih intelektualcev v Sloveniji in kasneje v Argentini. Iz Slovenije se je umaknil pred komunizmom in se naselil v Argentini. Kot mnogo mož je moral tudi on v Sloveniji pustiti svojo družino. Prvo zaposlitev je našel v cementarni Loma Negra v oddaljenem mestu province Buenos Aires, kjer je bil med svojimi sodelavci zelo priljubljen. Kmalu so ga premestili v centralne pisarne v mesto Buenos Aires. Ves čas je bil dejaven v slovenski skupnosti. Bil je med prvimi člani Slovenske kulturne organizacije (SKA), tudi njen predsednik. Še naprej je pisal in izdal knjige. V slovenščino je prevedel najlepšo argentinsko pesnitev Joseja Hernandeza »Martin Fierro«, ki predstavlja tipičnega argentinskega gavča.

V Škofji Loki so pred nekaj leti postavili njegov doprni kip v galeriji najpomembnejših Škofjeločanov.

⁴ Drago Marija Šijanec (1928–). Rodil se je v glasbeni družini v Puli. Oče je bil dirigent, mati pianistka. Kmalu so se preselili v Maribor. Drago je že od otroških let kazal veliko zanimanje za glasbo, zato so ga starši vpisali na gimnazijo in na konservatorij. Postal je odličen violist. Rad je komponiral predvsem na folklorne motive, napisal je glasbo za dva filma in za en balet. Nato se je posvetil orkestrskemu dirigiranju. Vodil je več evropskih simfoničnih orkestrrov, v nekaterih je sodeloval tudi kot violist. Bil je zelo znan zaradi svoje privlačne osebnosti, vedno je bil nasmejan.

Leta 1934 je bila v Ljubljani ustanovljena Slovenska filharmonija, ki je povabila k sodelovanju različne evropske dirigente. Šijanec je dobil ponudbo za ustanovitev manjšega simfoničnega orkestra Radia Slovenije. Ker pa so oblasti med drugo svetovno vojno zelo zavirale njegovo delo in je bil za vlado »persona non grata«, se je umaknil v Italijo. Tam je dobil mesto violista v turinski operi ter v milanski Scali. Bil je tudi dirigent Filharmoničnega orkestra G. Rossini.

Kasneje se je uvrstil med violiste orkestra slavne milanske Scale in spremljal baletno skupino na daljši turneji. Med obiskanimi mesti je bil tudi Buenos Aires. Argentinski glasbeniki so že poznali njegovo delovanje in so ga povabili, naj ostane tam. Dobil je mesto dirigenta v Teatro Argentino de La Plata (glavno mesto ogromne province Buenos Aires) in tam ostal.

PRILOGA 1:

Lepa si

Lepa si, zemljica rodna!
Lepa pozimi, ko pod belo odejo spokojno spiš,
lepa spomladi, ko v bujnem se cvetju spet prebudiš,
lepa si v vročem poletju, ko s soncem obžarjena vsa se blestiš.
Lepa si tudi v jeseni, ko svoje bogate darove deliš.

Ljubim te, zemljica rodna, kot materin sem ljubila smehljaj,
čutim te, kot sem čutila toplo očetovo dlan.
Zdaj bom oba izročila, zemljica, tebi v objem,
v tvojem naročju naj čakata svoje vstajenje ob Njem.

Vrnila se bom v Argentino, ki je zdaj drugi moj dom,
a v srcu nosila bom tebe, moj dragi rodni krov.
Nasvidenje, zemljica draga, želim te še videti kdaj,
saj si, kot pisal je pesnik, upodobljeni raj.

(Anka Savelli Gaser, januarja 2001, ob pokopu staršev na pokopališče Sveti Križ)

PRILOGA 2

SLOVENIJI ZA ROJSTNI DAN

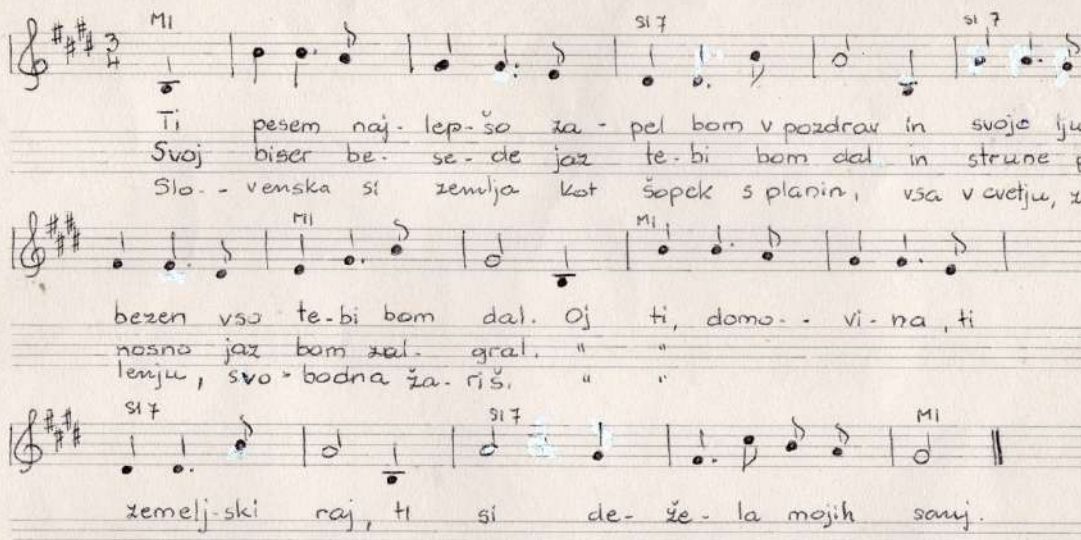
Anka Gaser
2009. X

SLO - VE - NI - JA, MOJA DE - ŽE - LA NA SONČNI STRANI ALP, ČE -
PRAV SEM ŽE ROJEN NA TUJEM ZE - LO TE RAB I - MAN, KO
ROJSTNI DAN PRA - ZNU - JEŠ SPET, ŽE - LIM TI IZ SR - CA DA
VEDNO BI SVO - BODNA BI - LA, TI BI - SER SRED GO - RA,
BOG ŽI VI TE, BOG ŽI - VI TE, TI BI - SER SRED GO - RA,
BOG ŽI VI te BOG ŽI VI te DRAGA SLOVĖ NI - JA!

SLOVĖNSKA ZEMLJA

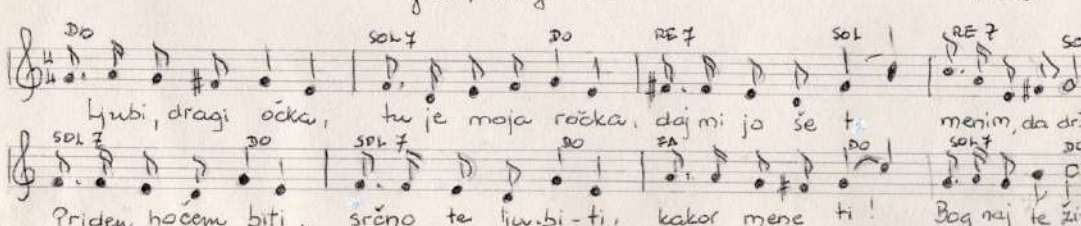
po MILKI HARTMAN - A. GASER

Ti pesem naj - lep - šo za - pel bom v pozdrav in svoje lju -
Svoj biser be - se - de jaz te - bi bom dal in strune po -
Slo - venska si zemlja kot šopek s planin, vsa v cvetju, ze -
bezen vso te - bi bom dal. Oj ti, domo - - vi - na, ti
nosno jaz bom zel - gral. " " lenju, svo - bodna za - riš, " "
zemelj - ski raj, ti si de - že - la mojih sanj.

Ljubi, dragi očka

A. Gaser

Ljubi, dragi očka, tu je moja ročka, daj mi jo še t menim, da drži.
Priden hočem biti, srčno te ljub - bi - ti, kakor mene ti! Bog naj te živi!

JANEZ VAJKARD VALVASOR V LUČI NEZNANEGA PISARJA

JANEZ VAJKARD VALVASOR AS SEEN BY AN UNKNOWN SCRIBE

✉ **Karmen Soban** (karmen.soban@gmail.com) je učiteljica slovenščine na Osnovni šoli Franca Lešnika-Vuka v Slivnici pri Mariboru. Ima 31 let delovnih izkušenj z delom v vzgoji in izobraževanju.

Slovenija

Povzetek

Radijska oddaja nam je v času pandemije covid-19 služila kot slavnostna prireditev ob dnevu državnosti. S pomočjo literarnega dela Tite Kovač Spomini barona Valvasorja so učenci spoznali tudi njegovega pisarja Janeza Lenarta, a v resnici njegovo pravo ime ni ohranjeno.

Učenci devetega razreda so skrbno prebirali delo in pripravljali vprašanja ter odgovore za domišljjski intervju. Nato smo izbrali dva učenca, ki sta se postavila v vlogo voditelja in gosta radijske oddaje, ter osvetlila osebnost Janeza Vajkarda Valvasorja.

Slava vojvodine Kranjske je neizčrpna zakladnica zgodb, bajk, pripovedk in legend, iz katere sta črpala France Prešeren in Anton Tomaž Linhart, zato je oddaja služila kot pripoved o Povodnem možu v Cerkniškem jezeru, ki je bila namenjena tudi učencem razredne stopnje, kasneje v intervjuju pa učenci predmetne stopnje spoznajo, da je podroben opis Cerkniškega jezera Valvasorju prinesel članstvo v angleški Kraljevi družbi (Royal Society).

Ker učenci naše šole sodelujejo v projektu Teden pisanja z roko, se jih je večina preizkusila tudi v vlogi pisarja, saj so iz Slave vojvodine Kranjske prepisovali izbrane odlomke in spoznavali jezik tistega časa.

Abstract

A radio show in the time of the COVID-19 pandemic served us as a ceremony to celebrate Statehood Day. With the help of Tita Kovač's literary work *Memories of Baron Valvasor*, the pupils got to know his scribe Janez Lenart, whose real name is not preserved. The ninth-graders carefully read the work and prepared questions and answers for an imaginary interview. After that we picked two pupils, who took the roles of the host and a guest of the radio show and highlighted the personality of Janez Vajkard Valvasor.

The Glory of the Duchy of Carniola is an inexhaustible treasure trove of stories, myths, tales and legends on which the works of France Prešeren and Anton Tomaž Linhart are also based. That is why the show served as a tale about the Water Man in Lake Cerknica. It was dedicated to the pupils of the lower grades in primary school, while the pupils of the higher grades learnt that the detailed description of Lake Cerknica brought Valvasor membership of the English Royal Society in London. Since the pupils of our school participate in a Handwriting Week Project, most of them tested themselves in the role of a scribe in which they copied the chosen paragraphs from *The Glory of the Duchy Carniola* and became familiar with the language of that time.

Ključne besede: domišljjski intervju, pisar, radijska oddaja, Slava vojvodine Kranjske.

Keywords: imaginary interview, scribe, radio broadcast, *The Glory of the Duchy Carniola*.

1 Uvod

Kulturna zavest uči učence razmišljati o svoji in drugih kulturah. Kako učencem dokazati izjemno vrednost slovenske dežele? Ponuditi jim knjigo *Slava vojvodine Kranjske Janeza Vajkarda Valvasorja*, ki pri učencih ni najbolj prelistana ali izposojena knjiga. Njen jezik je prenasičen s pridevniki, primerami in prispodobami, ima dolge povedi in latinske citate, a je po prevodu iz nemščine vsekakor razumljiva, čeprav govorimo o 400 let stari slovenščini.

A učencem je blizu Prešernov Povodni mož, čigar izvor lahko najdemo v njej, blizu so jim zapisi Homerjeve trojanske vojne, blizu jim je tudi vitez Lambergar, spreten v viteških tekmah, kjer se je boril kar 75-krat.

Torej jim je blizu misel, da je Valvasor s to knjigo izjemno prispeval k temu, kar danes smo in kar v tem prostoru pomenimo (Branko Reisp, *Slava vojvodine Kranjske*, 1994).

Sodobni čas je čas razvoja informacijske tehnologije. Prevladujoča uporaba računalnika je privedla do zmanjšanja motoričnih spretnosti, ki jih razvijamo s pisanjem z roko. Skriptorij je bil v srednjem veku prostor, zlasti v samostanih, za pisanje ali prepisovanje rokopisov, v katerem so ročno pisali, prepisovali in ilustrirali sveta besedila. Na tak način so se ohranila mnoga dela grške in rimske književnosti. Karel Veliki je ustanovil svoj skriptorij-pisalnico in celo šolo, kjer so se učili umetnosti lepopisja. (Trošt, 2010)

Pisanje z roko je pomembna spretnost. Informacija, ki jo napišemo z roko, se v spominu zadrži dlje časa. Toda te spretnosti se v šoli poslužujemo manj, saj jo je zamenjal računalnik. Zato se postavlja vprašanje, kaj vse s tem generacije šolajočih se otrok izgubljajo, če vemo, da je vloga pisave, ki jo ima in jo je imela v kulturnem razvoju človeštva, največji dosežek človekovega duha.

2 Janez Lenart, Valvasorjev pisar

Učencem 9. razreda smo razdelili izbrane odlomke iz knjige Tite Kovač Spomini barona Valvasorja (1973). Prva skupina je sestavljala vprašanja iz izbranih odlomkov, druga pa iskala odgovore. Vprašanja učencev so bila naslednja:

Kdaj in kje ste spoznali gospoda barona?

Ali se vam ni zdelo, da se je baron lotil pretežkega dela?

Vas ni bilo nič strah, ko ste z njim potovali po Kranjskem in drugih deželah?

Na kakšen način je prepričal ljudi v svoj projekt izdaje knjige?

Ali je baron kdaj sanjal o tem, da ga bodo sprejeli v angleško Kraljevo družbo?

Kakšen je bil do drugih ljudi?

Ali je imel kaj otrok?

Kdo vse je prebival v njegovem gradu?

Delo Tite Kovač jim je služilo kot osnova za razumevanje Valvasorjeve Slave vojvodine Kranjske, saj so v njej iskali izbrane odlomke.

Pri sestavljanju intervjuja so učenci postavljali preveč enodelnih vprašanj, ki jih je bilo potrebno popraviti, tako da so najprej zapisali trditev in šele nato zastavili vprašanje. Pri tem so zbirali informacije, ki so jim bile razumljive in pregledne, zato so zasledovali pravila tematskega intervjuja.

Domišljijiski intervju smo povezali tudi z delavnicami, v katerih so se učenci preizkusili v vlogi pisarja, kjer so spoznavali bogastvo Valvasorjevega jezika.

Izbrani odlomek so prepisali, vendar je upoštevanje navodila, naj se čim bolj potrudijo pri pisavi, naletelo na gluha ušesa. To je zagotovo posledica uporabe računalnika v osnovni šoli, zato se tudi informacije, ki bi se v spominu zadržale dalj časa, če bi bile napisane z roko, izgubijo. Tako ne moremo trditi, da so njihovi prepisi vzor lepe pisave.

Skozi prepise so spoznavali jezik tistega časa in izbrani odlomek skušali prevesti v današnji sodobni knjižni jezik. Večina učencev je napisala identične prepise, čeprav so v razgovoru dokazali, da razumejo pomen prepisanega.

Besedilo so prevedli v sodobni knjižni jezik.

»Oreha raste tu veliko vsake vrste: velikega, debelega, laškega in drugačnega, mehkega in trdega, podolgovatega in okroglega. Preprosti človek ga suši za jed, a ga veliko porabi tudi za neki kruh v božičnih dneh; in temu kruhu, ki bo o njem več povedano pri navadah in običajih prebivalcev, pravijo potica-Olja malo stiskajo iz orehov, ker tu ni posebno v rabi ...« (Slava vojvodine Kranjske, 1994: 65)

»Tukaj raste veliko vrst orehov: veliki, debeli, lahki in drugačen, mehki in trdi, podolgovati in okrogel. Večina ga suši za prigrizek, a veliko jih uporabi za pripravo nekakšen kruh v božičnih dneh. Ta kruh ljudje imenujejo potica. Iz orehov stiskajo malo olja, ker ga toliko ne potrebujejo.« (Prepis učenca v sodobni knjižni jezik)

»Na Kranjskem raste veliko vrst in oblik orehov: velik, debel, italijanski, mehek in trd, podolgovat in okrogel. Preprost človek ga uporablja za jedi, kjer ga je potrebno posušiti, okrog božiča pa za pripravo kruha, ki mu pravijo potica. Kranjci v svoji prehrani ne uporabljajo veliko orehovega olja.« (Popravljen prevod v sodobni knjižni jezik)

2.1 Radijska oddaja

Voditelj: Ob dnevu državnosti v naši oddaji lepo pozdravljamo današnjega gosta, ki je svoje življenje posvetil prepisovanju, ampak ne takemu, ki velja pri preizkusih znanja, pač pa prepisom oz. zapisom po nareku, zaradi katerih danes razumemo preteklost naših prednikov. Z nami je gospod Janez Lenart, pisar. Naši učenci so zdaj morda malo zmedeni, saj znajo to delo opravljati tudi sami. Verjamem, da jim boste skozi oddajo pojasnili, v čem je bila izredna vrednost vašega dela. Ob prebiranju knjige Slava vojvodine Kranjske ni zaslediti vašega imena, čeprav je vaše delo pri nastajanju te knjige izjemnega pomena. Kako se je lahko to zgodilo?

Janez Lenart: Po naročilo barona Janeza Vajkarda Valvasorja sem iz arhivskih virov v Ljubljani izpisoval številne podatke, ki jih današnji bralec bere kot verodostojno kroniko dogodkov v deželi Kranjski. Kako se je izgubilo moje ime, pa ne vem natančno?

Voditelj: Ti prepisi kažejo današnjo Slovenijo ob koncu 17. stoletja, imajo 15 poglavij in 3532 strani. Kdaj ste se prvič srečali z baronom?

Janez Lenart: Po končani jezuitski gimnaziji sem na priporočilo svojih učiteljev leta 1674 prišel h gospodu baronu in ostal z njim vse do njegove smrti. Ker sam nisem bil pisatelj, sem se večkrat spraševal, zakaj se je lotil tega napornega dela.

Voditelj: Najbrž zato, ker je bil to človek številnih talentov. Najprej je bil risar, šele kasneje se je lotil pisanja, obvladal je jezike krajev, skozi katere je potoval, zato mu niso bili neznani latinščina, nemščina, francoščina in italijanščina. Odločil se je za nemščino. Zakaj?

Janez Lenart: Gospod baron se je odločil, da bo knjigo napisal v nemščini, saj veliko več ljudi razume nemško kot latinsko, in želel je, da bi knjigo o deželi Kranjski bralo kar največ ljudi.

Voditelj: Janez Vajkard Valvasor je prav tako obiskoval šolo pri jezuitih kot vi. Ravno tam ga je nek učitelj navdušil, da se je lotil pisanja o deželi Kranjski. Kakšen učenec je bil?

Janez Lenart: Gospod baron je bil zelo priden učenec. Veliko je bral, tudi tisto, kar ni bilo predpisano v učnem načrtu. Predvsem o zgodovini in zanimivostih sveta. Seveda pa je o šoli menil enako kot nekateri vaši učenci, da je pusta in se je težko prebijati čez določene snovi.

Voditelj: Kako bi opisali značaj barona?

Janez Lenart: Na potovanjih se je marsikaj dogajalo, toda nikoli se ni resnično razjezil, ali spregovoril nesramnih besed. Če ga je kdo razjezil, se je umaknil, nato pa prekrižal roke in spet je bilo vse v redu.

Voditelj: Baron Valvasor je veliko potoval, sploh deželo Kranjsko je prepotoval po dolgem in počez, zato je dobro poznal tako njene naravne znamenitosti kot tudi ljudi. Katere zanimivosti bi lahko omenili z njegovih potovanj?

Janez Lenart: Kasneje, ko sem pregledoval njegove zapise, sem zvedel, da mu je bila zaupana zelo nevarna naloga. Ker se je že boril proti Turkom in so mu bile znane vojaške veščine, je moral na pot, kjer je odkrival, kako so postojanke ob meji s Turki, pripravljene na ponovne turške napade. Če bi na tej poti skupaj s hlapcem Jako naletela na Turke, bi se življenje zanj nesrečno končalo.

Voditelj: Torej je opravljal vohunske naloge kot James Bond, ki ga naši učenci dobro poznajo, in so zdaj najbrž veseli, da je bil baron tudi 'tajni agent'. Kdaj pa ste vi z njim prvič potovali?

Janez Lenart: Prvič sem z njim potoval, ko mi je bilo dvajset let in sem ga spremljal v Benetke, kjer sem si prvič ogledal gledališko predstavo, ki je kasneje gostovala tudi v Ljubljani. To veselje do gledališča mi je ostalo vse življenje.

Voditelj: Kadar se je gospod baron pripravljala na pot skupaj z Jako, ste bili zadolženi za varovanje njegovega domovanja. Kakšen grad je bil Bogenšperk?

Janez Lenart: Bogenšperk je bil meni najljubši grad, kar sem jih kdaj videl. Res sem z njim na potovanjih po Kranjskem in drugih deželah videl večje, lepše in bolj bogato opremljene gradove, toda tukaj je vse kazalo na to, da tu prebiva ne samo plemič, ampak pravi domoljub. Na drugih gradovih so gospodarji razkazovali gamsovo in jelenovo rogovje, skratka zmagovalne ostanke lovske sreče. Bogenšperk pa je slovel po čudoviti knjižnici, po naravoslovnem kabinetu, imel je posebno numizmatično zbirko, številne matematične, zemljepisne in glasbene instrumente.

Voditelj: V gradu si je baron uredil tudi bakroreznico in tiskarno za bakroreze. Zelo ponosen je bil na svojega bakrorezca Andreja Trosta, ki je slovel kot eden najboljših v svoji stroki. Z družino se je preselil na Bogenšperk. Ali to drži?

Janez Lenart: Moram priznati, da se je osebe na gradu zelo pritoževalo čez njega, saj je uporabljal kisline za čiščenje bakrenih plošč, ki so precej zaudarjale, in je to jezilo vse ljudi v gradu, razen barona. Njegova zbirka grafičnih listov, ki jih je bilo več kot osem tisoč, je bila prav zavirljiva.

Voditelj: Vrniva se h knjigi. Kako je to delo sploh nastajalo?

Janez Lenart: Na svojem potovanju po Kranjski je hotel izdelati svojo zemljepisno karto, zato je prerisoval mesta, trge, samostane, gradove. Želel je to žlahtno deželo predstaviti tako tujcem kot tudi domačinom, saj so celo mnogi Kranjci o svoji deželi znali malo povedati popotnikom, ki so jo obiskali.

Voditelj: Torej je bil tudi turistični vodič.

Janez Lenart: Tako je. Prihajali so popotniki iz Francije, Nizozemske, Anglije. Nekega Francoza je peljal v Rakov Škocjan, kjer mu je pokazal naravne mostove, reko, ki ponikne, in se spet prikaže, kapnike.

Voditelj: Kot pomočnik pri nastanku tega dela se omenja Erazem Francisci. Kakšna je bila njegova vloga?

Janez Lenart: Erazem Francisci je izvrstno obvladal nemščino, zato ga je baron poprosil, če poskuša izboljšati njegovo kranjsko nemščino. V to je privolil, pripravljen pa je bil pisati tudi po baronovem naročilu, saj mu je ta pustil precej svobode.

Voditelj: Zanima me še, kako se je g. Valvasorju uspelo povzpeti v angleško Kraljevo družbo (Royal Society), kamor ne sprejmejo kogarkoli.

Janez Lenart: Preden je napisal razpravo o delovanju Cerkniškega presihajočega jezera, ga je po nekaj mesecev opazoval več let. Natančno jim je razložil to naravno čudo, ki nima enakega na svetu. Ko nastopi jesen, iz vseh lukenj dere voda, ki prinaša s seboj številne ribe, in jih lovijo mladi in stari, ko pa se bliža poletje, so tla tam tako suha, da se lahko seje, žanje, kosi. Vse to naraščanje in upadanje vode, otekanje in brizganje vode iz sifonov jim je v bakrorezu tudi natančno narisal.

Za ilustracijo svojega poskusa je uporabil posode, ki jih je moral pravilno zvezati, da so pretakale vodo tako, kakor se res dviga in pada v Cerkniškem jezeru. Njegov članek je bil objavljen v tuji znanstveni reviji.

Voditelj: Torej je pravi čas, da prisluhnemo ljudski pripovedki, ki govori o tem, zakaj je Cerkniško jezero res takšno, kot je.

Nekdaj sta stala na Cerkniškem dva gradova, karlovški in šteberški. Prvi je bil sezidan zraven Male Karlovice nad Svinjsko jamo, drugi pa na nasprotni strani v vznožju Križne gore, vsak na svojem koncu doline. Graščaka sta si bila smrtno sovražna. Prigodilo se je pred veliko leti, da je iz ljubosumnosti Šteberčan ubil Karlovčana v dvoboju pri viteških igrah. Od takrat je izviralo sovraštvo med obema rodovoma. Včasih je bilo Cerkniško polje, kot so vsa ostala polja. Vse dokler ni povodni mož Jezerkom mlademu Šteberčanu pomagal, da je ta lahko od svojega gradu na enem koncu doline priveslal do mlade Karlovčanke na drugem koncu. Drugače je bilo pri otrocih obeh graščakov. Šteberški sin in karlovška hči sta se ljubila kljub velikemu nasprotovanju staršev.

Šteberčan sklene zaprositi Karlovčana za roko njegove hčerke, le ta pa za pogoj postavi, da mora ponjo priti s čolnom. Šteberčan, ves obupan ob nemogoči zahtevi, v svoji zamišljenosti ob vrnitvi sreča velikega kosmatega moža, ki se je dvignil iz jame, v katero so se stekali studenci. Mladi vitez se jezerskemu možu zasmili, zato mu ta svetuje, kaj naj stori: izdela naj močno mrežo in z njo zapre požiralno jamo. Ker voda ni mogla več odtekat v globine, je res zalila celotno dolino. Kljub temu da je Šteberčan prišel po nevesto s čolnom po nastalem jezeru, pa Karlovčan ni držal besede. Je pa mladenič zato hodil vsako noč s čolnom tja na skrivaj vasovat, njegova izvoljenka pa mu je na okno postavljala luč, da ne bi zašel. Lepota karlovške hčere je slovela daleč naokrog. V grad so prihajali razni snubci. Mlada Karlovčanka pa je sklenila ostati zvesta Šteberčanu in je odbijala vse ženine, dokler ni eden izmed njih ugotovil, kaj se dogaja vsako noč. Ljubosumni snubec je luč premaknil z grajskega okna nad požiralnik Karlovico in nič hudega sluteči Šteberčan je zaveslal naravnost v požiralnik. Peneči valovi so ga zagnili in pokopali v hladni grob. Ko je lepa Karlovčanka izvedela za usodo svojega ljubega, je še sama skočila čez grajsko obzidje v jezero in utonila.

Voditelj: Janez Vajkard Valvasor je torej bil izjemen naravoslovec, pošten domoljub, ki je častil svojo domovino in ji dal vso svojo življenjsko moč. Kaj bi še lahko povedali o njem?

Janez Lenart: Ko prelistavam to knjigo, se spomnim, kako sva v dežju in mrazu, v prahu in vročini s tovornim konjem potovala po Kranjski. Baron je spraševal ljudi, preiskoval jame, si zapisoval šege, prebiral stare papirje, se pogovarjal z lastniki gradov. Še vedno je živ v mojem srcu.

Voditelj: 17. stoletje je bilo tudi čas sežiganja čarovnic na grmadah. Kaj vi menite o tem krutem času?

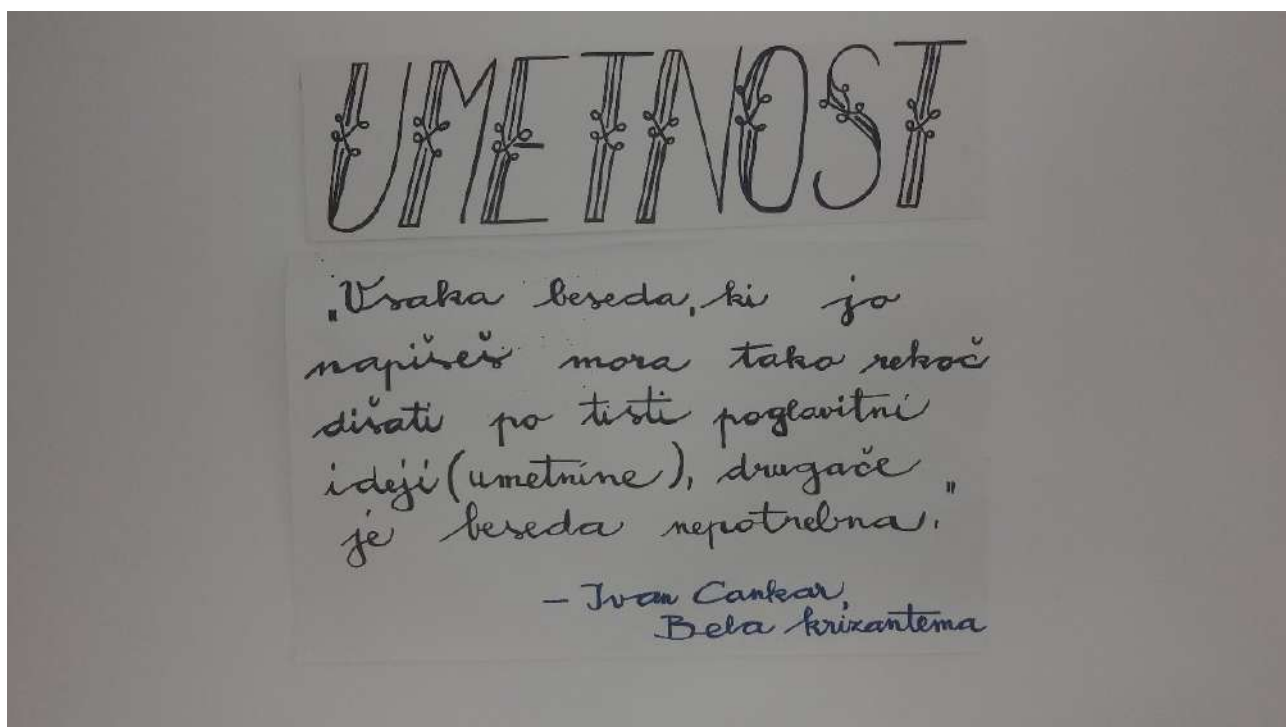
Janez Lenart: Zgodilo se je, da sem zadnjič v domači gostilni poslušal dva kmeta, kako sta se pritoževala čez čarovnice, češ da delajo točo. Odgovoril sem jima, da niso krive čarovnice, saj te ne obstajajo. Eden izmed kmetov se je razjezil in mi zabrusil, da so, saj jih je še lani preganjala oblast. Kolikor vem, pa sodniki niso več pripravljeni nasedati čenčam ali videti coprnijo v rečeh, ki se dajo naravno razložiti, vendar pa moram priznati, da je baron, kljub temu da je bil raziskovalni duh, verjel v čarovnice, skrate in povodne može.

Voditelj: Veliko ste nam povedali o gospodu baronu. Kako pa bi sebe opisali?

Janez Lenart: Knjige so moja velika strast. Prebiral sem jih v njegovi knjižnici. Moj junak je Don Kihot in iz njega črpalam tolažbo, upanje in vero, katere človeku, kakršen sem jaz, ki nima nikogar, včasih zelo primanjkuje. Ko sem si danes pri vas ogledal delo vaših pisarjev, sem zelo hvaležen, da ima moje delo posnemovalce, da ste ohranili pisanje z roko, ki je zame najlepši poklic na svetu. Prebral sem tudi misli vaših učencev o kraju, kjer živijo, in mi je najbolj všeč tale: »Radizel je majhen kraj, vendar kljub temu poln navdiha, miru in tišine. Začutiš posebno harmonijo, povezano z naravo ter svež, čist, hladen zrak. Misliš si, da bi tu lahko ostal za vedno.«

Voditelj: Hvaležni smo vam za to, da ste bili v teh neugodnih koronskih časih naš gost in se vam v imenu učencev in učiteljev naše šole zahvaljujemo za obisk v našem improviziranem studiu. Dolžni smo vam izpolniti še glasbeno željo. Prisluhnimo skladbi Giuseppeja Tartinija Vražji trilček.

Janez Lenart je bil opora in pomoč našemu velikemu domoljubu Janezu Vajkardu Valvasorju, a zaključili bi z njegovo mislijo, ki ga je vodila pri številnih naravoslovnih poskusih: Med verjeti in vedeti je velika razlika. Tega, kar vem, ne verjamem in tega, kar verjamem, ne morem vedeti.

Slika 1: Umetnost pisanja z roko (foto: arhiv avtorice).

Ako se novi prebivalci pridružijo starim,
se poleg starega jezika tudi pojavijo in pridejo
v navado novi. Zato se tudi na Goranjskem ne
govori povsod enoten jezik, ker so tudi različni
narodi na le prehajali, temveč se tudi naseljevali in
ker so dandanes naseljene tu ljudje različnih
narodnosti. Govorijo skladno po povsod dva jezika,
namreč slovenski in nemški. Le ta pa je v kak
nečimoma le pri plemičih in izobražencih; tudi
vse pravne zadeve se vodijo v nemščini, vsi spisi
in pisma se pišejo v tem jeziku. Slovensko pa
uporabljajo kmetje in drugi preprosti ljudje.

Ustnikovanje kranjskega jezika

Nekaj let sem mi ne le-ta jezik govori zelo govorjeno
in vsekakor slabo, ponekod bolj, drugod manj, zlasti pa
v Ljubljani, tam okrog in na Goranjskem. To pride od
toda, ker se zelo malo z nemščino.

Nemški	Bohorijsko	Bravsko Bravsko
Ein Storg	Storklo	Zhapla
Spitzwien gehn	Spanvial	Spiehagat
Einstricken	Einstrikat	Einstrikat

3 Zaključek

Domišljjski intervju je bil namenjen pomembni osebnosti naše zgodovine Janezu Vajkardu Valvasorju skozi oči najtesnejšega sodelavca. Učenci so na tak način dobili vpogled v nastajanje tako obsežnega dela, kot je Slava vojvodine Kranjske, ki se mu v učnem načrtu za to starostno obdobje ne posveča toliko pozornosti.

Z delavnico pa so učenci spoznavali zgodovino jezika, kjer so s prepisi, ki so bili opravljeni preveč na hitro in pri nekaterih nenatančno, vendarle skozi pogovor razumeli, o čem piše Valvasor, v sodobni knjižni jezik pa večina med njimi ni znala natančno preoblikovati Valvasorjevih besed.

Obogateni s spoznanjem, da se je Valvasor znašel v elitni učeni družbi tistega časa, je bilo pri učencih čutiti ponos na svojega prednika, kar so v pogovoru tudi večkrat omenili.

Vzgoja za medije učencem omogoča, da se socialno zblizujejo, krepijo medsebojno komunikacijo. Spodbuja jih, da se estetsko izražajo. Omogoča jim kritično razmišljanje o ponujenih medijskih vsebinah in podobah. Na tak način se trudijo postati kritični državljani, ki se zavedajo človekovih pravic in svojih dolžnosti, svoje človeške in državljanske svobode.

Skozi Slavo vojvodine Kranjske so vse to spoznavali. Valvasorjev trud in trud vseh ostalih, ki so pripomogli k nastajanju tega obsežnega dela, posebno pisarjev, ki so bili v tistem času pravi mojstri svojega poklica.

Raziskovalni pogovor so zamenjali za suhoparni življenjepis in v njem izpostavili pomembno osebnost naše preteklosti v 17. stoletju.

4 Viri in literatura

Erjavec, Karmen; Košir, Manca; Volčič, Zala (2006): *Učni načrt. Izbirni predmet. Program osnovnošolskega izobraževanja. Vzgoja za medije. Tisk, radio, televizija*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 23. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/izbirni/1-letni/Vzgoja_za_medije_tisk_izbirni.pdf

Kovač, Tita (1973): *Spomini barona Valvasorja*. Ljubljana: Cankarjeva založba

Prepovedana ljubezen: Legenda o nastanku Cerkniškega jezera (2017). Ljubljana: Life Stržen, 28. 11. 2017. Pridobljeno 19. 8. 2021 s spletne strani: <http://lifestrzen.blogspot.com/2017/11/prepovedana-ljubezen-legenda-o-nastanku.html>

Simoniti, Vasko idr., (2008): *Slovenska zgodovina: družba-politika-kultura*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino

Teden pisanja z roko (2020): *Zbornik poročil s Tedna pisanja z roko*. Ljubljana: Društvo za pisanje z roko. Pridobljeno 23. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.pisemozroko.si/teden-pisanja-z-roko-2020/>

Trošt, Nada (2010): *Pisava skozi zgodovino*. V: *Gradivo za literarno delavnico*: zbornik (str. 10-13). Ljubljana: Dom dr. Janka Benedika Radovljica. Pridobljeno 23. 8. 2021 s spletne strani: <https://lu-jesenice.net/wp-content/uploads/2012/11/PISAVA-SKOZI-%C4%8CAS-GRADIVO-TV%C5%BDU-BENEDIK.pdf>

Vajkard Valvasor, Janez (1994): *Slava vojvodine Kranjske*. Ljubljana: Mladinska knjiga

SPOZNAVAMO KULTURNO DEDIŠČINO TER OBIČAJE NA BLOKAH

LEARNING ABOUT THE CULTURAL HERITAGE AND TRADITIONS OF BLOKE

✉ **Helena Šivec** (helena.sivec@quest.arnes.si), prof. razrednega pouka, poučuje na OŠ Toneta Šraja Aljoše v Novi vasi.
Slovenija

Povzetek

Opisujem Bloke, domačo pokrajino, v kateri učenci živijo in obiskujejo osnovno šolo v kateri poučujem. Predstavljam, kako z učenci nižjih razredov osnovne šole spoznavamo kulturno dediščino domačega kraja, praznike ter navade. Podrobneje opisujem raziskovanje bližnje šolske okolice z namenom odkrivanja spomenikov, spominskih plošč, zanimivih objektov in starih zgradb, srečanja s starejšimi sorodniki in seznanjanja s kmečkimi in drugimi opravili v preteklosti, dopolnilnimi dejavnostmi na kmetiji in seznanjanja z ljudsko pesmijo domačega kraja. Otrok, ki pozna svojo okolico, jo bo znal predstaviti tudi drugim in tako pomagal ohranjati dediščino, šege in navade. Ob srečevanju in pogovorih s starejšimi, z aktivnim opazovanjem in sodelovanjem pri oblikovanju izdelkov in preizkušanju orodij ter prepevanju ljudskih pesmi si otroci veliko zapomnijo in z navdušenjem pripovedujejo o doživetem tudi v domačem okolju. Tako postavljamo temelje za ohranjanje slovenske identitete pri najmlajših.

Abstract

I described Bloke, the local region where students live and attend the primary school where I teach. I presented how we learn about the cultural heritage of our home town, holidays, and traditions with the students of the lower grades of primary school. I described in more detail the exploration of the school's surroundings to discover monuments, memorial plaques, interesting objects, and old buildings, meeting elderly relatives and learning about farming and other tasks in the past. Complementary activities on the farm, and folk songs of the local area were also explored. A child who knows his or her surroundings will be able to present it to others, helping to preserve the local heritage and traditions. By meeting and talking with the elderly, by actively observing and participating in the designing of products and testing tools, and by singing folk songs, the children remember a lot and enthusiastically talk about what they have experienced in their home environment. This is how we lay the foundations for preserving Slovenian identity among the youngest.

Gljučne besede: domači kraj, kulturna dediščina, ljudska pesem, navade, spoštovanje, zgodovina.

Keywords: home town, cultural heritage, folk song, traditions, respect, history.

1 Uvod

Poznavanje domačega kraja, njegovih kulturnih in naravnih znamenitosti ter običajev je zelo pomemben doprinos k ohranjanju slovenske identitete. Učenci v 1. triadi in 4. razredu aktivno spoznavajo kulturno in naravno dediščino ter praznike in običaje domačega kraja/pokrajine. K spoznavanju bližnjega okolja nas usmerjajo tudi cilji, ki so zapisani v učnem načrtu, pri predmetih spoznavanje okolja in družba. Primeri ciljev, ki jih preberemo v učnem načrtu, so:

- »učenci spoznajo vidike življenja ljudi v preteklosti in danes (bivališča, prehrana, obleka, delo, prevoz)« (Kolar idr., 2011: 7);
- »znajo razlikovati preteklost in sedanost v svojem življenju in vedo, da je bilo življenje ljudi v preteklosti drugačno« (Kolar idr., 2011: 7);
- »spoznajo in vrednotijo spremembe v svojem kraju na podlagi različnih virov« (Kolar idr., 2011: 7);
- »spoznavajo preteklost domačega kraja/domače pokrajine skozi življenje ljudi in jih primerjajo z današnjim življenjem« (Budnar idr., 2011: 9);
- »spoznavajo naravno in kulturno dediščino domačega kraja/domače pokrajine in razumejo, zakaj moramo skrbeti zanje« (Budnar idr., 2011: 9);
- »znajo izdelati in kronološko prikazati dogodke iz preteklosti na preprostem časovnem traku« (Budnar idr., 2011: 9).

Z učenci obiščemo znamenitosti in spomenike v bližnji okolici šole, do katerih se lahko sprehodimo, in v razred povabimo starejše sorodnike, s katerimi se pogovorimo, jih opazujemo pri delu in se preizkusimo v kakšnem od opravil. Učenci tudi sami raziskujejo in poiščejo predmete iz preteklosti, o njihovi starosti in uporabnosti povprašajo svoje domače in nato predmete ali njihove fotografije predstavijo svojim sošolcem. V okviru dni dejavnosti se podamo tudi na ogled bolj

oddaljenih vasi v katerih najdemo pomembne 'krajevne spomenike'. Spoznamo ljudska pevca iz domačega okolja in se naučimo zapeti ljudsko pesem, ki sta jo prepevala.

2 Ljubezen do domovine se začne na domačem dvorišču

2.1 Kulturna dediščina in identiteta

»Že sama beseda dediščina govori o svoji vsebini. Nanaša se na pretekle rodove, s katerimi imamo še stik, vendar je generacija 'dedov' že v odhajanju. Dediščina predstavlja zapuščino in pojem posesti, kar je od nekdaj močno povezano z oblikovanjem identitete. Človek vedno znova išče svoje korenine, pri čemer mu pomaga dediščina z orientacijo znotraj prostora in časa.« (Ferkov in Hlačer, 2010: 193) Dediščina je za nas zelo pomembna, saj je celo varovana z zakoni. Posebna vrednota sodobnih večkulturnih družb je ohranjanje kulturne dediščine. Pomembna naloga dediščine je utrjevanje samozaveda in identitete skupin. Že od nekdaj so se v človeški družbi varovale nekatere stavbe, prostori in predmeti npr. pokopališča, znamenja, svete podobe, nekatera drevesa, studenci ...

Pojem dediščina (kulturna in naravna) se pri nas uporablja od prve polovice sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Dediščina bogati naše življenje, prispeva k spoznavanju in razumevanju sveta in človeške zgodovine. Današnji čas povezuje s preteklostjo, hkrati pa nas povezuje s prihodnostjo. Ločimo dve glavni področji dediščine; nepremično in premično. Naloga dediščine so odgovori na vprašanja kdo smo, od kod prihajamo in čemu pripadamo. (Ferkov in Hlačer, 2010)

2.2 Na Blokah je lepo

Na robu Notranjske ležijo Bloke – planota, ki je v svojem večjem delu ravna kot miza, sicer pa obkrožena z griči, pokritimi s senožetmi ali poraslimi z dišečimi gozdovi. Bloška planota je dolga 15 kilometrov, široka 10 kilometrov in leži na nadmorski višini med 720 in 800 metri. Griči, ki so bili pred leti še goli, so sedaj zaradi opuščanja kmetijstva poraščeni. Po planoti se slikovito vije potok Bloščica, ki je največja površinska voda na Bloški planoti. Na močvirnih travnikih ob Bloščici rastejo zanimive rastline, ki predstavljajo bloško naravno dediščino: dolgolistna rosika, alpska mastnica in mala mešinka. (Občina Bloke, b. d.).

Za Bloke se pogosto sliši tudi naziv 'zibelka smučanja'. O Bločanih in bloškem smučanju je pisal že Janez Vajkard Valvasor v Slavi Vojvodine Kranjske. Od leta 2014 je v dvorani Bloški smučar muzejska razstava, ki je posvečena bloškemu smučarju in življenju Bločanov v starih časih. Stalna razstava omogoča vpogled v bloško kulturno dediščino. (Občina Bloke, b. d.).

Včasih slišimo tudi izraz Sibirija ali Slovenski Tibet, kjer je (tako pravijo) pol leta zima, pol leta pa mráz. Težke življenjske razmere so narekivale Bločanom, da so se morali že od nekdaj znajti, da so lahko preživeli.

Danes bloški otroci živijo povsem drugačno življenje, kot so ga živeli njihovi pradedki in prababice. Celo zime na Blokah niso več takšne, kot so bile nekoč. Vendar pa vsako leto znova opažam, da z zanimanjem prisluhnejo vsebinam, ki govorijo o zgodovini, kulturni dediščini, šegah in navadah ter praznikih domačega kraja in pokrajine, še bolj veselo pa je, če lahko vsaj delček tega tudi preizkusijo in si 'v živo' ogledajo.

2.2.1 Kako ohranjamo slovensko identiteto s spoznavanjem domačega kraja?

Na sprehodu učencem predstavim pomembne osebnosti domačega kraja in kulturno ter sakralno dediščino v neposredni okolici. Tako na konkretnih primerih spoznajo pomen pojmov kulturna dediščina, sakralna kulturna dediščina in znane osebnosti. Vedo, da moramo svojo dediščino ohranjati in varovati za naše naslednike.

Nova vas je središče občine Bloke, kjer otroci obiskujejo vrtec in osnovno šolo, obiščejo zdravstveni dom, lekarno, pošto, trgovino in knjižnico. V bližnji okolici si z učenci na kratkem sprehodu ogledamo veliko spomenikov posvetne in sakralne kulturne dediščine ter spominskih obeležij. Opravimo pot, ki je učencem večinoma poznana, saj je v neposredni bližini vrtca in šole, večkrat so jo že prehodili samostojno ali v spremstvu staršev, vendar pa znamenitosti, ki so jim tako blizu, učenci ne poznajo in z zanimanjem prisluhnejo razlagi. Na našem sprehodu si ogledamo naslednje:

- Zdravstveni dom je dobil ime po kirurgu Božidarju Lavriču, ki ima obeležje na fasadi zdravstvenega doma in na rojstni hiši, ki se nahaja v bližini.
- Knjižnica nosi ime po pisatelju in pesniku Ivanu Čampi, ki se je rodil v bližnji Nemški vasi. Na fasadi knjižnice si ogledamo njemu posvečeno obeležje.
- Pred osnovno šolo stoji doprsni kip Toneta Šraja Aljoše, nadvse zanimivega moža, po katerem se šola tudi imenuje. Učenci se ne morejo načuditi, ko jim opisujem, s čim vse se je ukvarjal ta mladi nadarjeni fant: od študija petja, do

športa, kuhanja, prepisovanja kuharskih receptov in predavanj na kuharskih tečajih, slikanja, risanja, gledališkega udejstvovanja, kmečkih opravil in še bi se kaj našlo.

- Pred šolo sta tudi spomenik padlim borcem NOB in spominsko obeležje iz osamosvojitvene vojne za Slovenijo.
- Pot nas vodi mimo dveh vaških vodnjakov ('korit' ali 'štirn'), zgrajenih ob koncu 19. stoletja. Vodo so vaščani napeljali od izvira Sušica po lesenih ceveh do vodnjakov, ki so nekoč služili za preskrbo prebivalcev z vodo, za napajanje živine in gašenje, kadar je v vasi, kjer so bile pretežno hiše s slamnatimi strehami, zagorelo.
- Ogledamo si tudi staro šolsko stavbo, manjšo kapelico, Ponikvarjevo domačijo pri Fari, ki je še edini ohranjen primer stare hiše s slamnato streho v vasi, in se nahaja v bližini farne cerkve sv. Mihaela.

2.2.2 Kako ohranjamo slovensko identiteto s spoznavanjem življenja v preteklosti?

Kot 'domovina' suhe robe, je poznana Ribnica. Vendar pa se nekateri Bločani s tem ne bodo povsem strinjali. Suhorobarske izdelke so že v daljni preteklosti izdelovali tudi na Blokah. Iz svojega otroštva se spominjam, da je moja babica še vedno ročno izdelovala zobotrebce. Pripovedovala mi je, kako so se v preteklosti vaščanke ob zimskih večerih družile ob tem opravilu. Spretni moške pa so pletli košare. Le redki obvladajo to opravilo še danes.

- Na obisk sem povabila babico enega od učencev, ki je s seboj pripeljala tudi starejšo sosedo. Učencem sta pokazali, kako so nekoč ročno izdelovali zobotrebce. Leskove koščke ('čok'ke') sta razcepili na paličice ('klinčke'), ki jih je potrebno nato s posebnim ukrivljenimi nožički ('nožčiki') ošiliti na zobotrebce. Največkrat so to delali na vogalu mize, da je imela roka oporo. Zobotrebce so nato prešteli in s posebno nitko povezali v butarice. Tako so bili pripravljeni za prodajo kmetijski zadrugi.

Slika 1: Izdelovanje zobotrebcev (foto: arhiv avtorice).

- Obiskal nas je tudi dedek enega od učencev, ki nam je pokazal, kako se izdelava košaro. S seboj je pripeljal orodje, ki ga pri svojem delu uporablja, kar je bilo za učence še posebno zanimivo. Zlasti imeniten je bil rezilni stol. Učilnica se

je spremenila v delavnico in učenci so se aktivno vključili v natikanje plosko obrezanih leskovih palic, ki so predstavljale obod košare, in nato tudi opletanja z vitrami.

Slika 2: Pletenje košare (foto: arhiv avtorice).

Prazniki, šege in navade so gotovo ena od posebnosti vsakega naroda. Z učenci se v šoli pogovarjamo, kako danes obeležujejo praznike in katere šege in navade še živijo med ljudmi v domačem okolju. Raziskujemo, zakaj je praznik ali šega in navada nastala in kako so ljudje nekoč praznovali. Najbolj doživeto nam to lahko povedo prababice, pradedki, babice in dedki.

- Decembra sta učence obiskala dedek in babica ene od učenk. Učencem sta pripovedovala o svojem otroštvu, ko so bile trgovine redke in nakup čevljev velik dogodek. Kdor je imel kolo, je bil zelo priljubljen, zlasti, če ga je posodil tudi drugim otrokom. Ker smo bili ravno v času, ko pridne otroke obišče sv. Miklavž, smo se pogovarjali tudi o miklavževanju. Tudi danes otroci vedo, da sv. Miklavž obdari pridne otroke, nagajivi pa se morajo bati parkeljnov. Pa vendar je bil čas, ko sta dedek in babica nestrpno pričakovala obisk sv. Miklavža, povsem drugačen. Parkelj je hodil okrog hiše že v tednu pred Miklavžem, rožljaj z verigami in strašil otroke. Otroci so na predvečer praznika sv. Miklavža nastavili peharje in naslednje jutro našli v njih predvsem sadje, suho sadje in orehe, ki so spadali med obvezne Miklavževe darove. Babica, ki nas je obiskala, je pripravila Miklavževe darove, s katerimi je obdarila učence. Za vsakega je prinesla vrečko s suhim sadjem, orehi in parkeljnom, ki ga je spekla iz kvašenega testa. Darilo 'iz starih časov' je otroke zelo razveselilo. »Vol je bil poleg konja v preteklosti glavna vprežna živina na Blokah. Pomagal je pri vseh kmečkih opravilih, od dela na polju do dela v gozdu. Tudi s 'furanjem' na daljše razdalje mu ni bilo prizaneseno, saj je bilo pogosto od volov na domačiji odvisno preživetje družine. Po vole so Bločani hodili v Belo krajino, na Dolenjsko in tudi v sosednjo Hrvaško. Na sejnih v Metliki, Novem mestu, Črnomlju in Šentjerneju so spretno 'barantali' in izbirali najboljšo živino. Moderni

časi so tudi na Bloško planoto pripeljali traktorje, kar je pomenilo izgubo 'službe' za vole. Zadnji voli so iz bloških hlevov odšli v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Starejši gospodarji se spominjajo, da so zadnji voli odšli v letih 1975–1977. Z voli je s planote odšel pomemben del kulturne dediščine bloškega okolja, ki je dolga leta zaznamoval domačije in delo na kmetiji.« (Učenke in učenci OŠ Toneta Šraja Aljoše, b. d.)

- Besedilo o volih, ki so bili v preteklosti pogosti 'prebivalci' na bloških kmetijah, so v zgibanko zapisali starejši učenci naše osnovne šole, ki so raziskovali kmetovanje v preteklosti. S tretješolci pa smo obiskali kmetijo v majhni vasi Jeršanovo, kjer sta nam prijazna gospodarja, ob pomoči hčerke in babice, predstavila življenje na kmetiji nekoč in danes. Vola na kmetiji seveda že dolgo nimajo več, ohranjenih pa imajo še nekaj starih strojev in orodij, ki jih znajo še vedno tudi uporabiti. Obisk kmetije smo začeli z najpomembnejšim opravilom – pomagali smo nakrmiti živali na kmetiji. Ogledali smo si kmetijske površine v okolici kmetije in ugotavljali, kaj raste na njih, ogledali smo si čebelnjak, se pogovarjali z gospodarjem o delu na kmetiji nekoč in danes, nato pa smo si v skednju ogledali stara kmečka orodja in nekatera tudi preizkusili. Gospodar nam je predstavil delovanje stare lesene mlatilnice za žito, babica nam je pokazala, kako so uporabljali rešeto, s katerim so ločevali zrnje od plev. Spoznali smo, kaj je 'cepec' in gospodar nam je pokazal, kako so ga uporabljali. Učenci so se preizkusili v uporabi starega orodja za mlatenje žita in dobre volje ob tem ni manjkalo.

Slika 3: Mlatenje žita s cepcem (foto: arhiv avtorice).

Tudi na naši šoli smo že več let zapored vključeni v projekt Tradicionalni slovenski zajtrk. Na dan slovenskega zajtrka učence postrežemo s črnim kruhom, maslom, medom, mlekom in jabolki domačega izvora.

- Dan so nam s svojim obiskom že nekajkrat popestrili tudi bloški čebelarji. Čebelarstvo ima na Blokah že dolgo tradicijo. Ob pripovedovanju čebelarja smo spoznavali življenje čebel in delo čebelarjev. Učenci so z velikim zanimanjem spoznavali čebelarjeve pripomočke in pomerjali čebelarški klobuk. Zelo imenitno pa je bilo tudi okušanje medu v satju.

Slika 4: Čebelar na obisku (foto: arhiv avtorice).

Pomemben del slovenske kulturne dediščine so tudi ljudske pesmi. Na Blokah sta bila zelo poznana (žal sta sedaj že oba pokojna) ljudska pevca France in Marija Anzeljc iz Hudega Vrha. Domačini so ju klicali Petračeva Micka in France. Zakonca sta spontano ohranjala značilnosti ljudskega petja.

Ljuba Jenče, zbirateljica slovenskega ljudskega izročila, je o Petračevih takole zapisala: »V resnici sta pravi pristni izraz slovenske ljudske pevske kulture, saj ohranjata značilnosti ljudskega petja in mu dajeta osebno noto. Vse, kar dajeta svetu, izvira iz njune življenjske izkušnje, ki jo nadaljujeta po izročilu njunih prednikov skupaj s pripadnostjo zemlji. Prav ljudska pesem je bila tista, ki jima je polepšala mladost, pomagala premagovati zakonske preizkušnje in obogatila starost.« (Jenče, 2010: 13)

- Obiskala sem prireditve, na kateri sta bili predstavljeni knjiga in zgoščenka o Petračevih. Pritegnilo me je njuno petje in odločila sem se, da se z učenci naučimo eno od njunih pesmi ter z njo nastopimo na šolski prireditvi. Učencem je bila preprosta in šaljiva pesem všeč in so jo z navdušenjem prepevali. Ob učenju pesmi so se naučili, da je ljudska pesem naša kulturna dediščina, ki jo lahko pomagajo ohranjati tudi sami in sicer tako, da jo prepevajo. Besedilo pesmi se sliši takole:

Dober večer hišna mati

Dober večer hišna mati,
dober večer hišna mati,
dober večer hišna mati,
al' mi daste vašo hčer?

Mi bi jo prav radi dali,
mi bi jo prav radi dali,
mi bi jo prav radi dali,
pa ne vemo, kam je šla.

Al' je šla prašičke futrat,
al' je šla prašičke futrat,
al' je šla prašičke futrat,
al' je šla pa kravce molst?

3 Zaključek

Vsebine, ob katerih učenci spoznavajo kulturno dediščino svojega domačega kraja, so gotovo ene od bolj zanimivih in pomembnih vsebin predmetov spoznavanje okolja in družba v prvih štirih razredih osnovne šole. Veseli smo, kadar nam uspe poiskati domačine, navadno sorodnike ali sovaščane učencev, ki so se pripravljene učencem predstaviti. Upam, da bomo uspešno sodelovali tudi v prihodnosti, saj na ta način lahko vsebine predstavimo na otrokom zanimiv način.

V obdobju epidemije Covid-19 se je sodelovanje, kot sem ga predstavila v prispevku, ustavilo. Upam, da prihajajo boljši časi, ko bomo zopet lahko obiskali kakšnega zanimivega sogovornika, ki nam bo s pripovedjo ali prikazom dejavnosti pomembno popestril naš šolski vsakdan.

4 Viri in literatura

Budnar, Meta; Kerin, Mihaela; Umek, Maja idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Družba*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 22. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_druzba_OS.pdf.

Ferkov, Katarina; Hlačer, Teja (2010): Kulturna dediščina in identiteta. V Božidar Jezernik (ur.): *Kulturna dediščina in identiteta*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Jenče, Ljuba (2010): O živi dediščini Petračevih z Blok. V Ljuba Jenče (ur.): *Bloke: sem šu, sem šu čez gmajnico*. Bloke: Kulturno društvo.

Kolar, Metoda; Krnel, Dušan; Velkavrh, Alenka idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Spoznavanje okolja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 22. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_spoznavanje_okolja_pop.pdf.

Kuret, Niko (1989): *Praznično leto Slovencev*. Ljubljana: Družina.

Občina Bloke (b. d.). Pridobljeno 26. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.bloke.si/>.

Učenci in učenke OŠ Toneta Šraja Aljoše (b. d.): *Voli na Blokah* – zgibanka (interno gradivo).

Zalar, Matej (2009): Bloke: Krpanova dežela? *Potepanja*, št. 2, oktober 2009, str. 23–31.

RAZVIJANJE SLOVENSKE IDENTITETE SKOZI DRAMSKO IGRO 'SLOVENIJA, MOJA DEŽELA' PRI UČENCIH Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU

DEVELOPING SLOVENIAN IDENTITY THROUGH A DRAMA PLAY 'SLOVENIA, MY COUNTRY' FOR STUDENTS WITH MENTAL DEVELOPMENTAL DISORDERS

✉ **Nina Koletnik** (nina.koletnik@cviu-velenje.si), prof. spec. in reh. ped., poučuje v Centru za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje Velenje, ima 11 let delovnih izkušenj na tem področju.

Slovenija

Povzetek

Prispevek predstavlja vzgojno-izobraževalno delo za razvoj slovenske identitete, v oddelkih posebnega programa, ki ga obiskujejo učenci z zmernimi motnjami v duševnem razvoju. Skozi zastavljen učni program predmetnega področja Izbirnih vsebin učenci najprej spoznavajo vsebine o Sloveniji in njenih značilnostih. V nadaljevanju se pod vodstvom mentorice predstavijo na občinski proslavi ob obeležitvi državnega praznika, z dramatizacijo stare - mnogim že pozabljene, mlajšim generacijam pa sploh nepoznane - televizijske reklame 'Slovenija, moja dežela'. Skozi pripravo in dramatizacijo dramske igre učenci spoznajo naravno geografske, kulturne, turistične in kulinarične posebnosti Slovenije, hkrati pa razvijajo in krepijo svoje kompetence govornega izražanja v materinem jeziku, socialne kompetence in kompetence javnega nastopanja in kulturne zavesti.

Abstract

The article presents educational work for the development of Slovene identity, in a special educational program attended by students with moderate intellectual disabilities. Through the curriculum of the Elective subjects, students first get to know the contents about Slovenia and its characteristics. In the continuation, under the guidance of their mentor, they present themselves at the municipal celebration marking the national holiday, with a dramatization of the old television commercials 'Slovenia, my country', which is already forgotten or almost unknown to younger generations. Through the preparation and dramatization of the play, students learn about the natural geographical, cultural, tourist and culinary specialties of Slovenia, at the same time they also develop and strengthen their competences of speech in their mother tongue, social competences, public performance and cultural awareness.

Ključne besede: dramska igra, posebni program vzgoje in izobraževanja, slovenska identiteta, učenci z motnjami v duševnem razvoju.

Keywords: drama, special education program, Slovenian identity, students with intellectual disabilities.

1 Uvod

Pomemben del vsakega vzgojno-izobraževalnega programa je njegova uspešnost pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami v družbo. Na *Centru za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje Velenje* izvajamo programe za otroke, mladostnike in odrasle z motnjami v duševnem razvoju s pridruženimi motnjami, pri čemer vseskozi stremimo k razvoju inkluzivne šolske kulture ter ustvarjanju priložnosti za vključevanje v lokalno okolje. Ena od takih priložnosti je organizacija in sodelovanje pri občinski proslavi ob obeležitvi državnih praznikov.

Učitelji specialni pedagogi se pri tem srečujemo z izzivom priprave otrok in mladostnikov z različnimi sposobnostmi in razvojnimi težavami na javni nastop na odru *Doma kulture Velenje*. Zaradi specifičnih motenj učencev je v učnih načrtih prilagojenih in posebnih vzgojno-izobraževalnih programov le malo vsebin namenjenih razvijanju narodne identitete posameznikov. Zato se učitelji vseskozi trudimo ustvarjati različne obogatitvene šolske vsebine, ki omogočajo učencem z motnjami v duševnem razvoju razvijati izražanje v maternem jeziku in kompetence javnega nastopanja ter razvoj slovenske identitete.

2 Učenci z motnjami v duševnem razvoju

Ameriško združenje za intelektualne in razvojne motnje (American Association on Intellectual and Developmental Disorders – AAIDD) opredeljuje motnje v duševnem razvoju kot pomembno znižane intelektualne sposobnosti in prilagoditvene spretnosti, pri čemer omenjeni primanjkljaji nastopijo pred posameznikovim 22. letom starosti. Intelektualne sposobnosti, ki zajemajo sposobnost mišljenja, učenja in reševanja problemov, so znižane do te mere, da osebe na standardiziranih testih inteligentnosti dosegajo količnik nižji od 70 oziroma 75, kar je dva standardna odklona pod povprečjem. Težave na enem ali več področjih prilagoditvenih spretnosti, ki vključujejo konceptualne, socialne in praktične veščine, pa osebe ovirajo pri prilagajanju vsakodnevnim zahtevam okolja (AAIDD, 2021).

V slovenski zakonodaji s področja vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami imajo učenci z motnjami v duševnem razvoju znižano splošno ali specifično raven inteligentnosti ter znižane sposobnosti na področju zaznavanja, gibanja, čustvovanja, spoznavanja, govora, vedenja, učenja in kognicije, kar se odraža v neskladju med njihovo mentalno in kronološko starostjo. Pogosto tudi ne zmorejo vključevanja v socialne interakcije ali pa se vanje vključijo na neprimerne načine. Vse to vpliva na njihovo čustvovanje in čustveni razvoj. Zaradi negativnih izkušenj pri socialnem vključevanju velikokrat razvijejo slabo samopodobo (Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami, 2003). Opređeljuje jih Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki tudi ureja njihovo usmerjanje v ustrezne oblike pomoči (ZUOPP-1, 2011).

3 Razvoj narodne identitete pri učencih z motnjami v duševnem razvoju

3.1 Posebni program vzgoje in izobraževanja

V luči inkluzivne paradigme izobraževanja imajo v Sloveniji možnost šolanja skupaj z vrstniki z običajnim razvojem vse skupine otrok s posebnimi potrebami, razen otroci z motnjami v duševnem razvoju. Vzgoja in izobraževanje le-teh poteka v šolah s prilagojenim programom, ki izvajajo prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom, v katerega so usmerjeni učenci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju in avtističnimi motnjami, ter posebni program, v katerega so usmerjeni otroci, mladostniki ter odrasle osebe z zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju in pridruženimi motnjami (Milošević, 2017).

Posebni program zajema šest stopenj (Grubešič, 2014). Prve tri stopnje šolanja predstavljajo obvezni del, 4., 5. in 6. stopnja posebnega programa pa neobvezni del. Posamezna stopnja traja praviloma tri leta. Posebni program se izvaja v osnovnih šolah s prilagojenim programom z nižjim izobrazbenim standardom in njihovih enotah v večinskih osnovnih šolah ter zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami in v socialno-varstvenih zavodih.

V posebnem programu se spodbuja otrokov razvoj na zaznavnem, gibalnem, čustvenem, miselnem, govornem in socialnem področju, navaja na skrb za zdravje in samostojno življenje, omogoča pridobivanje osnovnega znanja in spretnosti ter navaja na čim bolj aktivno, delno samostojno vključevanje v okolje.

Obvezni del na 1., 2. in 3. stopnji programa so dejavnosti na naslednjih področjih (prav tam):

- razvijanje samostojnosti,
- splošna poučenost,
- gibanje in šport,
- glasbena umetnost,
- likovna umetnost,
- delovna vzgoja.

Nadaljevalni del na 4. in 5. stopnji je neobvezen in pogloblja znanja področij iz preteklih stopenj, dodatno pa vsebuje predmetno področje Izbirne vsebine.

Odrasli od 21. do 26. leta imajo na 6. stopnji programa še dodatna področja, kot so aktivno preživljanje prostega časa, razvijanje dejavnega državljanstva, intimno življenje in odnosi med spoloma ter delovne in zaposlitvene tehnike (prav tam).

3.1.1 *Razvoj narodne identitete v učnih načrtih posebnega programa*

Narodna identiteta je sestavljena iz družbenih znanj, prepričanj in spretnosti vključevanja in sodelovanja v družbenih skupinah, ter se odraža v občutku pripadnosti. Vpliv na oblikovanje narodne identitete imajo predvsem družina, šola, vrstniške skupine in družbene organizacije ter institucije, v katerih sodelujejo odraščajoči posamezniki (Gril in Videčnik, 2011).

Splošni cilji sistema osnovnošolske vzgoje in izobraževanja zajemajo tudi razvijanje zavesti o državni pripadnosti in nacionalni identiteti skozi spoznavanje zgodovinskih in kulturnih značilnosti Slovenije.

Cilje in vsebine za razvoj nacionalne identitete in državne pripadnosti v Posebnem programu vzgoje in izobraževanja zasledujemo pri naslednjih predmetnih področjih:

- Splošna poučenost (2.–5. stopnja posebnega programa) – predvideva cilje in predloge dejavnosti za obeleževanje nekaterih državnih praznikov;
- Dejavno državljanstvo (6. stopnja posebnega programa) – med splošnimi cilji navaja poznavanje države in državnih simbolov ter razvijanje domoljuba in pozitivnega odnosa do domovine;
- Izbirne vsebine (4. in 5. stopnja posebnega programa) – s ciljem razvijanja socialnih spretnosti, veščin ter vključevanja v širše socialno okolje ob upoštevanju močnih področij učencev.

V sklopu neobveznega razširjenega dela programa lahko učencem ponudimo interesno dejavnost, ki v skladu z interesom učencev skozi različne vsebine pripomore tudi k razvoju narodne identitete. Pri tem je poudarjen razvoj produktivnega mišljenja ter celostne, miselne in čustvene aktivnosti učencev.

3.1.2 *Razvoj narodne identitete skozi vseživljenjsko izobraževanje oseb z motnjami v duševnem razvoju*

Na razvoj narodne identitete pri otrocih in mladostnikih vplivajo tako spoznavni in moralni razvoj, kot tudi socializacijski dejavniki. Dejstvo je, da pri razvoju nacionalne identitete ni v ospredju le otrok ali mladostnik in tudi ne samo družba. Potrebno je upoštevati vsaj tri dejavnike (Barrett, 2000):

- kognitivni razvoj otroka ali mladostnika, ki omogoča, da je le-ta sposoben dojeti in pripravljen prevzeti neko določeno pojmovanje nacionalne identitete;
- otrokovo ali mladostnikovo željo po nacionalni identifikaciji;
- socializacijske dejavnike, ki medsebojno vplivajo na otroka ali mladostnika in spreminjajočo se družbo.

Osebe z motnjami v duševnem razvoju imajo znižano raven intelektualnih zmožnosti, zato potrebujejo drugačne načine, metode in strategije poučevanja in učenja na vseh področjih razvoja. Za izobraževanje odraslih oseb z motnjo v duševnem razvoju je ključno vseživljenjsko izobraževanje.

Evropski referenčni okvir za vseživljenjsko učenje kot ključne kompetence oz. temeljne zmožnosti navaja tiste, ki jih vsi posamezniki potrebujejo za svojo osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost v družbi znanja (Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, 2007).

Kompetence, ki neposredno in posredno vplivajo tudi na razvoj narodne identitete, so (prav tam):

- *sporazumevanje v maternem jeziku* – sposobnost izražanja in razumevanja pojmov, misli, čustev, dejstev in mnenj v pisni in ustni obliki;
- *učenje učenja* – razvoj zavesti o lastnem učnem procesu, ki pomeni pridobivanje, obdelavo in sprejemanje novega znanja in spretnosti ter sposobnost uporabe informacij za pridobivanje novih izkušenj;
- *socialne in državljanske kompetence*, ki opolnomočijo posameznike za učinkovito in konstruktivno sodelovanje v socialnem in poklicnem življenju v družbi;
- *kulturna zavest in izražanje*, ki poudarjata pomen kreativnega izražanja zamisli, izkušenj in čustev v različnih medijih – vključno z glasbo, literaturo, likovnimi in vizualnimi umetnostmi.

Slika 9: Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje (Javrh, 2020: 12).

V sklopu kompetenc za razvoj kulturne zavesti in izražanja zasledimo naslednje cilje, ki so temeljni za razvoj kulturne identitete (Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje, 2007):

- zavedajo se pomena nacionalne kulturne dediščine,
- spoštujejo in izražajo lastno kulturno identiteto,
- na podlagi nacionalne kulture krepijo in gradijo lastno identiteto,
- razširijo poznavanje slovenskega literarnega področja,
- s pomočjo izbranih knjižnih del poiščejo nove možnosti samoizražanja,
- razvijejo prirojene sposobnosti izražanja in se naučijo uporabiti pridobljene veščine,
- razvijajo različne ustvarjalne spretnosti,
- povečujejo svojo sodelovanje v kulturnem življenju,
- pridobljena kulturna znanja znajo uporabiti na različnih drugih življenjskih področjih.

Identiteta je tisto, kar nekdo misli o sebi in sestoji iz pomembnih verovanj ali prepričanj. Kulturna ali nacionalna identiteta je poseben skupek lastnosti, načinov ravnanja, mišljenja in doživljanja, s katerimi posameznik prepozna sebe in druge ali se odloča za pripadnost določeni skupini, narodu ali kulturi. Identiteta se oblikuje, razvija in spreminja skozi socializacijski in komunikacijski proces v družini, šoli, pri delu, po medijih in drugod (Slovenski etnološki leksikon, 2004).

Kultura je torej ponos in jedro naše narodne identitete. V šolah skozi različne kulturne in umetnostne dejavnosti razvijamo kompetence, vrednote in veščine, potrebne za razvoj slovenske narodne identitete pri učencih.

4 Dramska igra in gledališka dejavnost pri učencih z motnjami v duševnem razvoju

Dramska igra spodbuja učenčev manifestacijo in doživljanje igre kot kreativne dejavnosti, katere bistveni elementi so glasba, gib in igra. Dramatizacija pomeni prenos literarnega ali neliterarnega besedila v dramsko obliko, po kateri bo nastala uprizoritev ali gledališka igra (Marušič, 2015). Predstavlja umetniško delo usmerjeno k publiki in zahteva določene priprave.

Pri ustvarjanju gledališke igre z učenci z motnjami v duševnem razvoju je pomembno, da jo izvajamo kot pedagoški proces, pri čemer pa imamo za končni cilj gledališko predstavo oziroma odsko predstavitev in nastop pred publiko. Ena izmed nalog mentorja pri pripravi dramske uprizoritve je vključevanje učencev z motnjo v duševnem razvoju v celoten proces umetniškega ustvarjanja, tako pri načrtovanju in izdelavi scenarija kot tudi drugih prvin gledališke igre (scena, kostumi, zvočni in drugi učinki ...). Aktivno sodelovanje pri procesu omogoča osebam z motnjami v duševnem razvoju dosegati večji napredek.

Učenci se učijo govorno in/ali gibalno izražati, pri tem pa spoznavajo svoje telo ter izrazne zmogljivosti. Poleg tega se učijo vživljati v odsko vlogo, izgubljajo strah pred javnim nastopanjem in si krepijo samozavest. Pri dramatizaciji se preoblečejo v kostume, pripravijo rekvizite, izdelajo sceno in se vživijo v vlogo. Aktivnosti so zasnovane tako, da učenci preko dramatizacije povezujejo znanja različnih področij, kot so jezik, umetnost in gibanje. Vse to jim omogoča gledališka dejavnost, ki jih vzpodbuja, da se gibljejo, govorijo in odzivajo na druge (verbalno in gibalno). Ne sili jih k sedenju in poslušanju, ampak omogoča aktivno sodelovanje. Ponuja jim možnost raziskovanja, pogovora, soočanja s težavami, predvsem pa iskanja rešitev in izražanja čustev v vzpodbudnem okolju (Farmer, 2011). Ob tem spoznavajo drug drugega, razvijajo svoje čustveno in socialno vedenje ter se učijo iz pozitivnih interakcij z ostalimi.

5 Priprava dramske igre z učenci z motnjami v duševnem razvoju

Na *Centru za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje Velenje* smo v šolskem letu 2019/2020 prevzeli organizacijo občinske proslave ob obeležitvi dneva samostojnosti in enotnosti. Pri pripravi učencev z motnjo v duševnem razvoju na javni nastop v *Domu kulture Velenje* smo kot mentorji sodelovali učitelji posebnega in prilagojenega programa.

V skupini učencev 4. in 5. stopnje posebnega programa so bili večinoma mladostniki z zmerno motnjo v duševnem razvoju in pridruženimi motnjami ter različnimi sposobnostmi in primanjkljaji. Nekaj učencev je imelo izražene motnje govora (predvsem artikulacije), težave na področju motorike (počasnost, okornost gibanja) ter posamezne specifične primanjkljaje, ki opredeljujejo vsakega posameznika. Glede na zanimivo strukturo učencev in njihovih posebnih potreb smo morali mentorji popolnoma prilagoditi način dela tako, da je ustrežal njihovim sposobnostim.

Učenci so najprej spoznavali slovenske naravne in kulturne značilnosti skozi predmetno področje Izbirnih vsebin. Ena izmed načrtovanih dejavnosti je bila ogled reklamnega videospota 'Slovenija, moja dežela', s pomočjo katerega smo učencem približali nekatere znamenitosti Slovenije in prepoznali prikazane značilnosti pokrajin. Skozi voden pogovor smo ves čas spodbujali učence k poimenovanju posameznih pokrajin, ter pripovedovanju o lastnih izkušnjah s tradicionalnimi slovenskimi značilnostmi v bližnjem in daljnem okolju. Skupaj smo poiskali različno fotografsko gradivo, ki je nastalo na šolskih letovanjih in izletih iz preteklih let, ob katerem so učenci izražali svoja doživljanja pri obisku različnih pokrajin.

Videospot 'Slovenija, moja dežela' je postal izhodišče za pripravo dramske igre, ki so jo po posameznih delih učenci sprva vadili v razredu. V začetku je bilo potrebnega veliko vodenja, ponavljanja in prilagajanja njihovem tempu dožemanja in izražanja.

Kasneje je zrasla ideja, da pri urah interesne dejavnosti Dramska igra razredno dramatizacijo razširimo v gledališko igro, v kateri bi gledalci spremljali popotnika, ki prvič obišče Slovenijo in spoznava značilnosti posameznih pokrajin. V predstavo smo vključili različne elemente slovenske kulturne dediščine, ter tradicionalne simbole slovenstva (potica, Triglav, suha roba, planika, narodno-zabavna glasba, itd.).

Pri oblikovanju scenarija smo izhajali iz izkušenj učencev, tako da smo skupaj izbrali nekatere slovenske pokrajine, katerih značilnosti so jim bile najbolj poznane - Štajerska, Dolenjska, Osrednjeslovenska, Primorska, Gorenjska in Koroška pokrajina. Mentorji smo morali biti pri oblikovanju scenarija zelo fleksibilni, saj se je le-ta večkrat spreminjal in nastajal ob upoštevanju raznolikih sposobnosti in primanjkljajev učencev. Pri tem so bili učenci vključeni kot aktivni soustvarjalci scenarija, saj smo izhajali iz njihovih močnih področij, ki so jih neposredno razvijali in krepili ob usmerjeni dramatizaciji. Pri načrtovanju smo se izognili točni določitvi vlog ter skozi raznolike vaje izražanja in nastopanja, učencem omogočili razvoj sebi lastne vloge in čim bolj pristno identifikacijo s sicer izmišljeno osebo.

Pomembno vlogo pri pripravi gledališke igre z učenci z motnjo v duševnem razvoju so imeli tudi kostumi, scena in rekviziti, s pomočjo katerih so razvijali sposobnost vživljanja v vlogo, lažjo zapomnitev teksta ter uporabo naučenega govornega in gibalnega izražanja. Gibanje učencev na odru smo omejili s statičnim pohoštvo in uporabo rekvizitov. Za glasbeno spremljavo pri predstavi smo uporabili odlomke pesmi 'Moja dežela'. Utišanje glasbene spremljave, je učencem predstavljalo iztočnico za začetek govora, kar jim je omogočalo lažjo orientacijo znotraj predstave. Na koncu predstave so zapeli besedilo pesmi 'Moja dežela':

»Moja dežela, to je njena lepota.

Moja dežela, mi smo njeni ljudje.

Lepota dežele je sloves njen,

njeni ljudje smo njeno ime,

ponosno ime.«

(avtor besedila: Dušan Velkaverh, avtor glasbe: Jani Golob)

V proces nastanka predstave smo vključili vse učence, ki so zmogli pri tem sodelovati. Učenci z bolj razvitimi govorno-jezikovnimi, gibalnimi in socialnimi sposobnostmi so neposredno sodelovali pri javnem nastopu, medtem ko so učenci z izrazitimi primanjkljaji na teh področjih razvoja, a razvitejšimi spretnostmi likovnega izražanja, pomagali pri izdelavi scene tako, da so barvali najbolj prepoznavne elemente posameznih pokrajin.

Po večtedenskih pripravah in vajah so se učenci z motnjo v duševnem razvoju uspešno predstavili na občinski proslavi ob dnevu samostojnosti in enotnosti z gledališko igro 'Slovenija, moja dežela'. Glavno vlogo popotnika je igral učenec z zmerno motnjo v duševnem razvoju z dobro razvitimi spominskimi, govorno-jezikovnimi in komunikacijskimi sposobnostmi ter veščinami javnega nastopanja, ki se je s svojo vlogo zelo uspešno poistovetil in identificiral, zato mu vživljanje pri dramatizaciji ni predstavljalo nobenih težav. Ostale vloge so prevzeli učenci, glede na njihova močna področja. Učenec z zmerno motnjo v duševnem razvoju, ki se tako v šoli kot doma loteva različnih praktičnih del, se je predstavil v vlogi pleskarja, ki pripravlja pano z napisom 'Dobrodošli v Sloveniji' in je glavnega junaka napotil na ogled slovenskih pokrajin. Gibalno oviran učenec z zmerno motnjo v duševnem razvoju, ki igra harmoniko, se je skupaj z učiteljem glasbene vzgoje predstavil s slovensko narodno-zabavno pesmijo '*Med brajdami*' in tako predstavil Štajersko. Učenec z Downovim sindromom z izrazitejšimi govorno-jezikovnimi težavami, ki zelo rad javno nastopa, je z vzkliki besed »Suha roba, suha roba« posnemal suhorobarja na Dolenjskem. Učenka z zmerno motnjo v duševnem razvoju, ki se v prostem času ukvarja s kuhanjem in peko, je predstavila tradicionalno osrednjeslovensko jed – orehovo potico. Učenca z zmerno motnjo v duševnem razvoju in težavami s pozornostjo, sta se predstavila v vlogi ribičev na Primorskem. Gorenjsko pokrajino, s pohodom na Triglav in zaščiteno gorsko rožo - planiko je predstavila učenka z zmerno motnjo v duševnem razvoju in avtizmom, ki se je zelo dobro počutila v vlogi planinke, saj obiskuje planinski krožek. Koroško pokrajino pa je v vlogi uspešne slovenske smučarke Tine Maze, predstavila učenka z zmerno motnjo, ki je tudi sama uspešna športnica invalidka v občini Velenje.

Slika 10: Utrinek s predstave 'Slovenija, moja dežela' (foto: arhiv avtorice).

6 Zaključek

Skozi načrtovanje in izvedbo dramske predstave 'Slovenija, moja dežela' učencem z motnjami v duševnem razvoju omogočimo socialno vključevanje v lokalno okolje ter aktivno participacijo pri sooblikovanju občinske proslave. S tem se krepijo, ne le njihove osebne karakteristike in močna področja, pač pa tudi kompetence, ki so ključne za razvoj narodne in kulturne identitete.

Umetnost je eden najprimernejših medijev za razvoj identitete, sebstva in moralne samopodobe otroka ali mladostnika. (Kroflič idr., 2010)

S pomočjo javne uprizoritve učenci z motnjo v duševnem razvoju osebno rastejo, razvijajo pozitivno samopodobo in bogatijo lastne izkušnje. Do tega lahko pridejo samo s pozitivnimi zunanjimi spodbudami. Uspešen razvoj čustvenih in socialnih potreb jim omogoča učenje spretnosti, ki jih lahko pridobijo preko gledališča in gledališke pedagogike.

Pedagogi se moramo zavedati, da v vzgojno-izobraževalnem procesu s pomočjo umetnostnih dejavnosti (glasba, gledališče, ples, likovna umetnost) z učenci razvijamo tudi narodno identiteto. Predstava 'Slovenija, moja dežela' predstavlja tudi podlago za nadaljnje projekte, ki si jih zastavljamo na nivoju celotne šole. V lanskem šolskem letu je izšel naš avtorski roman v lahko berljivi obliki z naslovom *Dom je tam, kjer je srce*. V letošnjem šolskem letu 2021/2022 pa bomo vsebino predstave povezali s slovensko ljudsko, narodno-zabavno, popularno glasbo in plesom ter skupaj z učenci z motnjami v duševnem razvoju ustvarili istoimenski muzikal.

7 Viri in literatura

AAIDD (2021): Pridobljeno 9. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.aaidd.org/intellectual-disability/definition>.

Barrett, Martyn (2000): *The development of national identity in childhood and adolescence*. Pridobljeno 10. 8. 2021 s spletne strani: https://www.researchgate.net/publication/30930030_The_development_of_national_identity_in_childhood_and_adolescence.

Farmer, David (2011): *Learning Through Drama in the Primary Year*. Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: [https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=qH90NqbPwxUC&oi=fnd&pg=PR10&dq=Farmer,+D.+\(2011\).++Learning+Through+Drama+in+the+Primary+Year&ots=E-33xvNVMp&sig=G5MDtzTWPMcREJBHIZIsoWVaWAE&redir_esc=y#v=onepage&q=Farmer%2C%20D.%20\(2011\).%20%20Learning%20Through%20Drama%20in%20the%20Primary%20Year&f=false](https://books.google.si/books?hl=sl&lr=&id=qH90NqbPwxUC&oi=fnd&pg=PR10&dq=Farmer,+D.+(2011).++Learning+Through+Drama+in+the+Primary+Year&ots=E-33xvNVMp&sig=G5MDtzTWPMcREJBHIZIsoWVaWAE&redir_esc=y#v=onepage&q=Farmer%2C%20D.%20(2011).%20%20Learning%20Through%20Drama%20in%20the%20Primary%20Year&f=false).

Gril, Alenka; Videčnik, Asja (2011): *Oblikovanje državljske identitete mladih v šoli*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Grubešič, Stanka (2014): *Posebni program vzgoje in izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 9. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/Posebni-program-vzgoje-in-izobrazevanja/Posebni_program_vzgoje_in_izob.pdf.

Javrh, Petra (ur.) (2020): *Kulturna zavest in izražanje*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno 1. 9. 2021 s spletne strani: https://www.acs.si/wp-content/uploads/2021/01/Kulturna_zavest_in_izrazanje.pdf.

Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje: Evropski referenčni okvir (2007). Luksemburg: Evropski parlament in Svet Evropske unije: Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti, (str. 7, 8). Pridobljeno 22. 8. 2021 s spletne strani: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=NL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=NL).

Kroflič, Robert; Štirn Koren, Darja; Štirn Janota idr. (ur.). (2010): *Kulturno žlahtenje najmlajših: Razvoj identitete otrok v prostoru in času preko raznovrstnih umetniških dejavnosti*. Ljubljana: Vrtec Vodmat. Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: https://www.vrtecvodmat.si/fupld/398/kulturnozlahtenjenajmlajsh_zaiten.pdf.

Marušič, Breda (2015): *Dramatizacija sodobnega slovenskega romana (doktorska disertacija)*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Milošević, Lili (2017): [Šolsko gledališče kot pot do socialnega vključevanja otrok z motnjami v duševnem razvoju \(magistrsko delo\)](#). Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.

Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (2003). *Uradni list RS*, št. 54/03 (6. 6. 2003).

Slovenski etnološki leksikon (2004). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1) (2011). *Uradni list RS*, št. [58/11](#) (22. 7. 2011).

ZGODOVINA

DOMOLJUBLJE V UČNIH NAČRTIH ZA ZGODOVINO IN GEOGRAFIJO

PATRIOTISM IN CURRICULUM FOR HISTORY AND GEOGRAPHY

Rok Kastelic (rok.kastelic@gjp.si), mag. in prof. geografije in zgodovine, oba predmeta poučuje na Gimnaziji Jožeta Plečnika v Ljubljani.

Slovenija

Povzetek

V članku se osredinimo na prisotnost domoljubja v učnih načrtih za zgodovino in geografijo do leta 1945, pri čemer opazimo, da je to bistvena sestavina pouka obeh predmetov – poleg teh pa še slovenščine. Pomemben dejavnik je tudi orientalistično gledanje, ki nujno razdeljuje na 'nas' in 'njih'. 'Mi' in 'drugi'. S tako delitvijo se krepi identiteta 'nas' nasproti 'drugim'. Ključno vprašanje, ki ostaja za današnji čas, pa je, ali lahko krepimo svojo lastno identiteto, ne da bi na ta račun imeli slabše mnenje o drugih. To je danes bistveno politično vprašanje, s tem pa zelo sporna vsebina tudi pri pouku, kajti izogibanje tovrstnim temam vodi zgolj v šibko domoljubje in nezavedanje svojih korenin in dediščine, vsaka obravnava pa je vedno na ideološko zelo spolzkem terenu. Ob zavedanju te problematike je zanimivo pogledati učne načrte izpred več kot 80 let in jih primerjati z današnjimi razmerami ter seveda ovrednotiti oba učna pristopa in vsebine. Če želimo odgovorno ohranjati slovensko identiteto, se takim temam ne smemo izogniti – veliko pa lahko pridobimo, če se ozremo k 'učiteljski modrosti', torej, v tem primeru, v učne načrte časa, ki ga danes že vedno težje razumemo.

Abstract

In this article, we will focus on the presence of patriotism in the history and geography curriculum up to 1945, noting that it is an integral part of teaching both subjects - alongside them Slovenian. Another important factor is the orientalist point of view, which inevitably separates us and them. "We" and "Others". Such a separation strengthens the identity of "us" as opposed to "others". The central question that remains for today, however, is whether we can strengthen our own identity without having a worse opinion of others because of it. Today this is an essential political topic and therefore also a very controversial subject in the classroom, because avoiding such topics only leads to weak patriotism and ignorance of one's own roots and origins. Any treatment of the topic always takes place on ideologically very slippery ground. Aware of this problem, it is interesting to look at the curricula from over 80 years ago and to compare them with the current situation and of course to evaluate both learning approaches and content. If we want to responsibly preserve the Slovenian identity, we must not avoid such topics - but we can gain a lot if we look at the "teacher of wisdom", in this case the curricula of a time, that is increasingly difficult to understand today.

Ključne besede: domoljubje, orientalizem, Turki, učni načrti.

Keywords: patriotism, orientalism, Turks, curriculum.

1 Uvod

Danes je domoljubje nekako spregledana vsebina v šoli, saj gre za vrednoto in ne za 'nevtraln' izobrazbo. Kljub temu pa obstaja zavedanje, da je ta vrednota ključnega pomena, če želimo imeti dobro delujočo družbo in neodvisno slovensko državo. Tako se domoljubje nekako znajde v sredini dveh različnih (recimo temu) ideoloških pogledov, ki sta do neke mere oba upravičena in segata na področje vrednot, po drugi strani pa ravno zato premalo reflektirana, saj so vrednote tiste, ki držijo družbo skupaj. V kolikor se kot družba ne moremo poenotiti za skupne vrednostne okvire, težko skupaj funkcioniramo in gremo vsak v svojo individualistično smer. Ker naj bi šola vzgajala, da temu ne bi bilo tako, ter otroke in mlade navajala k skupnemu dobremu, je premislek o domoljubju danes nujen.

V članku bomo pregledali učne načrte za zgodovino in geografijo iz 19. stoletja in prve polovice 20. stoletja, do prelomnega leta 1945. To nam bo pomagalo k zgodovinskemu vpogledu v tematiko domoljubja v šoli. Zgodovina nas namreč lahko marsikaj nauči, še bolj pa nam pomaga pri premisleku in kritični refleksiji sedanjosti. Glavni namen dela je torej razširiti obzorje na to, kako so domoljubje obravnavali nekoč, konkretna cilja pa sta sistematičen pregled vseh učnih načrtov iz tistega časa in njihova analiza.

2 »Imenitne zgodbe iz občne zgodovine«

Skozi učne načrte 19. stoletja večkrat srečamo pogled tako na zemljepis (geografijo) kot zgodovino, ki vidi glavni smoter v imenitnih zgodbah iz preteklosti.

V učnem načrtu iz leta 1889 je o zgodovini zapisano: »Smoter: Vedeti najimenitnejše dogodke iz domače zgodovine, avstrijsko-ogerske monarhije in posamezne posebno imenitne zgodbe iz občne zgodovine.« (Lehrpläne für die Volksschulen des Küstenlandes ..., 1889). Naveden je celoten učni smoter in ne zgolj delček, kakor bi napačno sklepali, če bi ga brez premisleka primerjali z današnjimi splošnimi cilji pouka. Mislimo si lahko, da so te imenitne zgodbe izbrane precej v skladu s prvima deloma zapisanega učnega smotra oz. da ju morajo podpirati. Nobena zgodba namreč ni čisto nevtralna, temveč vsaka prispeva nekaj k temu, kako se svet reprezentira posamezniku.

V učnem načrtu, ki je izšel zgolj leto po tem, je jasno zapisano, da je namen »Znanje najvažnejših dogodiljev iz domače zgodovine in nekaterih iz občne zgodovine, posebno takih, kateri utrjujejo značaj in zbujejo ljubezen do domovine.« (Nadrobni učni načrt za pouk v realijah na ljudskih šolah Postojnskega okraja ..., 1893: 8) Ugotovimo lahko, da »imaginativna geografija in zgodovina pomagata duhu intenzivirati njegov občutek zase, s tem da dramatizirata oddaljenost in različnost med tem, kar je blizu, in onim, kar je daleč stran« (Said, 1996: 76). Morda je v tem skrit smoter, ki so ga imeli načrtovalci učnega načrta leta 1890, čeprav ga oni gotovo ne bi izrazili tako oz. se ga niti niso zavedali na tak način. Bachelard bi temu smotru rekel poetika prostora, saj »prostor pridobi emocionalen ali pa celo racionalen pomen v poetičnem procesu« (ibid). Taka zamišljena vednost prežema zgodovino in geografijo ter ju pogosto celo povoz; vsekakor lahko trdimo, da obstaja še nekaj več od pozitivne vednosti (ibid: 77). To zamišljeno podobo 'drugega' zdaj preučuje znanstvena disciplina imagologija (Todorova, 2001: 31), saj obstaja nekaj več, kar se spretno izmika in ustvarja stereotipe, strahove, pa tudi domoljubje in nenazadnje identiteto.

Poglejmo naslednji primer. »Učni smoter: Najvažnejše pripovedke starega veka. Pregledno znanje najvažnejših dogodkov iz občne zgodovine s posebnim ozirom na kulturno-zgodovinske čine Zgodovina Avstrijsko-ogerske države.« (Učni načrt mestni višji dekliški šoli v Ljubljani, 1896) V prvem letniku so zato obravnavali: »Najvažnejše pripovedke starega veka. Zgodovina starega in srednjega veka do Rudolfa Habsburškega v celotnih slikah s posebnim ozirom na kulturnozgodovinske osebe in dogodke.« (ibid) V drugem in tretjem letniku niso obravnavali nič vezanega na naš predmet preučevanja. Za učni smoter lahko ugotovimo, da pravzaprav sploh ni resnični smoter, temveč je zgolj vsebinski vodnik. Smoter namreč vedno vsebuje dolgoročni namen, ki pa ga vsebina sama po sebi nima, saj naj bi bila objektivna. (Janžekovič, 1981: 261) Očitno so bili zelo neideološki (po današnjem razumevanju tega pojma), vendar pa vsebini tudi niso dodali dodatne vrednosti, kar načeloma omogoča prosto pot ideologiji oz. stereotipnim govoricam. Bolj razdelan učni smoter bi lahko to pot delno zaprl, tako pa so dejansko ostajali zgolj pri »najvažnejših pripovedkah starega veka« (Učni načrt mestni višji dekliški šoli v Ljubljani, 1896: 9).

V nekem drugem učnem načrtu lahko spet preberemo: »Povesti iz občne zgodovine, kolikor se dotika avstrijske zgodovine ali pa razpravlja o osebah ali dogodkih, ki so bile sosebno važne za razvoj vesoljnega človeštva.« (Lehrplan für achtclassige Volksschulen ..., 1902: 11) To nam jasno pokaže, da je bil takrat smoter pouka zgodovine v krepitvi domoljublja ter na drugi strani pokazati na razvoj človeštva oz. mejnike, ki so ga bistveno zaznamovali. Domoljubje je večna tema, pojavlja se v vseh državah, na drugi strani pa razvoj človeštva po letu 1945 dobi izrazito ideološki pomen, česar v tem delu ne bomo obravnavali¹. Kar je tukaj za nas zanimivo, je predvsem raba besede »povesti«, saj se zgodovino ves čas reducira na nekakšno zgodbičarstvo oz. kar na pripovedništvo. Zgodbičarstvo je vredno problematizirati, saj je zgodovina mnogo več kot le to. Poleg »imenitnih zgodb« pri zgodovini se pri zemljepisu obravnava, »kar je najimenitnejše o zemlji kot svetu« (Lehrpläne für die Volksschulen des Küstenlandes ..., 1889), kar odraža čustveni naboj, ki naj ga privzgoji znanje učencem. Poznavanje najimenitnejše stvari naj bi vzbudilo zanimanje za svet, a hkrati tudi nekakšno nejevero nad tem, koliko drugačnosti je v svetu.

Naslednji učni smoter pravi: »Učenci naj poznajo najvažnejše prigodbe iz zgodovine svojega domovja, iz domovine in občne zgodovine, sosebno take, ki jim ustanavljajo značaj in pospešujejo domoljubje.« (Lehrplan für siebenklassige Volksschulen ..., 1904: 11) in tako lahko spet opazujemo prigodbeni preplet med domoljubjem in fragmenti občne zgodovine. Ob tem naj bi učenci pri zemljepisu spoznali zemeljske dele po politični razvrstitvi ter dobili vpogled v različne kulturne slike (ibid). Težko si je ob tem predstavljati, da bi se razvijala empatija do človeka, ki je konstitutivni element vsake (tako ali drugače zamejene) družbe. Prav tako k temu ne pripomorejo »pravljice in pesmi, v katerih je ohranjeno sporočilo o velikih osebnostih iz domače zgodovine« (Učni načrt (nastavni program) za I., II., III., IV. razred ..., 1926: 11), čeprav se ni težko strinjati, da tudi v njih načeloma ni nič slabega. Težava je le v tem, da v učnih načrtih ob imenitnih zgodbah umanjka prikaz vseh drugih, malo manj imenitnih resničnosti, ki so lastne našemu svetu, in tako lahko človeka reduciramo na neimenitnega prebivalca modrega planeta, namesto da bi v njem odkrivali Drugega v Levinasovem smislu te besede.

Zanimiv nasvet za uporabo zgodb o osebnostih zasledimo v učnem načrtu iz leta 1879, ki pravi takole: »Življenja in delovanja kakšne znamenite osebe se imajo oklepiti tako, da se zdi, kakor da bi učitelj le življenje tiste osebe popisoval. Da je biografsko poučevanje za učence ljudskih šol najpripravnejše, je razvidno iz tega, da jih živo zanima in da brž

zapopadejo individualnost (osebnost) zgodovinskega veljaka, medtem ko jim še ni mogoče razumeti zgodovinskih zgodb kot takih po njihovi vzajemnosti, po njihovih vzrokih in nasledkih. Po biografski metodi sledi skupinam zgodovinskih dogodkov enota, kakor na sliki; zato jim pravijo tudi 'zgodovinske slike'.« (Lehrpläne für Volksschulen ..., 1879)

Vsekakor je treba pohvaliti didaktični čut pisca teh vrstic in nič ni narobe, če mlajšim učencem zgodovino predstavljamo z zgodbami. Zaradi tega se je razburjala Regine Pernoud leta 1977, ko je v francoskih učnih načrtih očitno pogrešala ta del, ki je bil dolgo časa pravzaprav konstitutivni del učnega načrta za zgodovino na Slovenskem. Poglejmo njeno razmišljanje:

»Zakaj ne bi v nižjih razredih osnovne šole poučevali zgodovine s pomočjo anekdot, samo anekdot, ki so namenjene temu, da ohranijo v spominu ugledna imena, v domišljiji pa nepredstavljive dogodke, ki jih zna ponuditi samo zgodovina in presegajo vsako legendo? To seveda ne glede na kronologijo, kajti vsakdo ve, da je pri starosti 9–10 let, pri številnih otrocih celo pozneje, časovno sosledje nepomembno. Torej je do te starosti popolnoma nekoristno polniti spomin z datumi, prav kakor je nekoristno vztrajati – čeprav so to dolgo počeli – pri analizah v stadiju, ko je um še nesposoben analizirati. Pač pa ni otroka, naj bo tudi zelo mlad, ki mu ne bi bile všeč zgodbe, še posebej takrat, ko so 'resnične'. Pri tej starosti, ko se mu to, kar mu pripovedujejo, ukorenini za vse življenje, bi bilo najpomembneje opremiti duha z zgodovinskimi vsebinami, ki imajo za človeka neizčrpen pomen.« (Pernoud, 2003: 162–163)

Gotovo se lahko s Pernoudovo strinjamo o koristnosti zgodb, ki jih otroci bolje razumejo kakor pa zgodovinsko analizo dogodkov ali kakšen še veliko kompleksnejši vidik zgodovine. Vendar pa je njen argument mogoče obrniti tudi narobe: zgodbe lahko zasejejo negativne predsodke, ki jih je pozneje, celo že v zgodnji mladosti, silno težko izkoreniniti. Vsako ločevanje na 'mi' in 'oni' lahko ostane globoko v človeku, tako da samodejno favorizira tisto, kar mu je bolj domače, in ni zmožen sčasoma ovreči nekaterih konceptov. Diskurz je kakor čvrsto ovita mreža, iz katere se riba ne more izviti, ne da bi se mreža predrgnila ob robu čolna ali pa zaradi kakšnega podobnega naključja ali milostnega posega.² Abstraktna predstava o tem, da je vsak človek Drugi, pri večini ljudi nikoli ne pride niti do tega, da bi imela možnost, da bi vplivala na njihovo ravnanje, saj je niti ne poznajo – na drugi strani pa tisti, ki jo, to prav tako težko živijo. Zato sta pri izbiri zgodb potrebni velika previdnost in uravnoteženost, saj se na ta način uvaja posameznika v diskurz in v njegovo osebno razumevanje stvarnosti. Če bi zgodbe sejele pozitivne predsodke, ki bi povečevali naklonjenost do drugih kultur (a ne na račun samozaničevanja lastne kulture!), bi bile te vsekakor dobrodošle. Nato pa morajo zgodbam v poznejših letih izobraževanja nujno slediti še sintetično-analitični vidiki zgodovine oz. njihovo nadgrajevanje z nekakšnim splošnim razumevanjem. Kar pa na Slovenskem konec 19. stoletja ob dobri vzpostavitvi šolstva za vse otroke (Ciperle in Vovko, 1987: 61) seveda ni bilo mogoče.

Učni načrt, izdan leta 1890, predvideva obravnavo epizode o Turkih pred Dunajem (Nadrobni učni načrt za pouk v realijah ..., 1893: 8). 'Turki' se tudi sicer pojavljajo znova in znova, kot nekakšen osrednji domoljubni motiv. Čim bolj stopnjujemo 'turško nevarnost', tem bolj raste pomen cesarja, zato so Osmane tako pogosto prikazovali in pri njih seveda poudarjali zgolj njihove nevarne in eksotične lastnosti. V podobni obliki jih najdemo tudi v učnem načrtu iz leta 1879 (Lehrpläne für Volksschulen ..., 1879) in v učnem načrtu iz leta 1932, kjer najdemo že mnogo natančnejše zasnovane vsebine v zvezi s 'Turki': »Prihod Turkov na Balkan /.../ Borba Hrvatov s Turki. Krbavska bitka l. 1493.: poguba Hrvatov. Spadanje Slovenije in večjega dela Hrvatske pod Turke. Turški vpadi v Slovenijo in pustošenje (ropanje) /.../ Padec Carigrada /.../ Trpljenje Srbov pod Turki /.../ Srbi Muslimani. Vojna Krajina: tvorba živega trdnjavskega zidu Jugoslovenov proti turškim vpadom /.../ Avstrijsko-turška vojna. Sv. zveza proti Turkom.« (Začasni učni načrt in program ..., 1932: 11) Opazimo lahko, kako besedilo spodbuja nekakšen strah pred 'Turki' in jih prikazuje v luči največje nevarnosti za skupni jugoslovanski narod. To je do neke mere seveda upravičeno glede na zgodovino držav jugovzhodne Evrope in osmanske države. Temu bi pravzaprav lahko rekli uporaba principa kulturne obrambe, saj učni načrt računa na večjo pripadnost domovini prav zaradi poznavanja zgodovinskega sovražnika, ki bi domovino rad uničil. Borba proti Turkom (Programi i methodska uputstva za rad ..., 1936: 171) ima tako večji pomen kakor zgolj poznavanje zgodovine, kar nam razkrije učni načrt za osnovne šole iz leta 1933, ki ne predvideva nobenega pregleda splošne zgodovine, temveč v 40 točkah poda narodno zgodovino. Od tega so Turki v pomembni vlogi v osmih točkah, kar veliko pove o njihovem pomenu (Učni načrt za osnovne šole v Kraljevini Jugoslaviji ..., 1933: 8). Narodne zgodovine se resnično ne da predstavljati brez Turkov, čemur ne gre oporekati, vendar pa prikaz teh vsebin ni ravno najbolje uravnotežen, saj v dolgem obdobju turških vpadov Vojna krajina ni bila le branik pred Turki, temveč tudi varovalo pred morebitnimi nemiri na Ogrskem, po drugi strani pa je turška grožnja služila kot priročno orodje v procesu centralizacije Habsburške monarhije (Jezernik, 2012).

Zgodbe so nevarna reč in ustvarjajo diskurz, ki ga ljudje nezavedno širijo naprej. Raznovrstne zgodbe, ki bi različne kulture prikazale v njihovi pozitivni luči, bi obogatile družbo in zavedanje vsakega posameznika, da njihov 'mi' ni edini, temveč da obstajajo tudi drugi ljudje, druge kulture, ki so kljub veliki drugačnosti enakovredne in je zato do njih treba (in je edino upravičeno) pristopati z veliko previdnostjo in spoštovanjem. Kar pa ne pomeni, da je treba zaničevati lastno kulturo, kar je nekakšen obsodbe vreden trend v sodobni evropski humanistiki. Zgodovinske zgodbe so tako kraljevale v učnih načrtih za zgodovino od prvih tovrstnih (in ohranjenih) od zadnje tretjine 19. stoletja do leta 1945. V času, ko Pernoudova (leta 1977) kritizira učne načrte v Franciji, je »imenitnih zgodb« tudi na Slovenskem veliko manj, vendar je na račun tega pridobila sistematična obravnava zgodovinskih obdobj. Očitno so predvsem biografske zgodbe s časom pristale na obrobju zanimanja za snovalce vedno bolj natančnih učnih načrtov, kar je nekatere intelektualce, kot je omenjena avtorica,

precej zmotilo. Ti so se želeli bolj ali manj premišljeno vrniti k nekaterim preizkušenim metodam, ki zagotavljajo večje zanimanje učencev, hkrati pa med drugim krepijo ljubezen do domovine, saj so zgodovinske zgodbe premišljeno izbrane. V primeru slovenskih učnih načrtov ne moremo reči, da je ljubezen do domovine z opustitvijo imenitnih zgodb iz zgodovine utrpela kakšno izgubo v okviru kurikula. Ta se je le transformiral in dobil nekatere nove (ideološke) poudarke, svojih glavnih smernic pa ni spremenil.

3 »Ljubezen do domovine pospeševati«

V številnih učnih načrtih se bolj ali manj eksplicitno pojavlja cilj, da mora pouk pospeševati ljubezen do domovine. To velja za prve učne načrte še iz časa Habsburške monarhije pred dualizmom Avstro-Ogrske in skozi vse državne oblike vse do dandanes³. Enako je veljalo tako za zemljepis, ki je želel doseči »poznavanje domovine, pregledno poznavanje Evrope in vse zemlje« (Lehrpläne für ein- bis lehrclassige ..., 1876: 28), kakor za zgodovino, katere namen je bil »v učencih značajnost in ljubezen do domovine pospeševati« (ibid).

Pomembno je razlikovati med zapisi, ki določajo, da morajo učenci nekaj poznati, usvojiti pregled ali kaj podobnega, ter tistimi zapisi, ki zahtevajo ljubezen, kakšno drugo čustvo ali vrednostno sodbo do nečesa.⁴ Zanimivo je, da se v nekaterih učnih načrtih pri zemljepisu pojavlja bolj znanstveno objektivni cilj kakor v učnih načrtih za zgodovino.⁵ Primer tega je podan že zgoraj. Kljub različni rabi besed pa lahko sklepamo, da nikoli niso imeli predsodkov do privzganjanja ljubezni do domovine in je tako pouk sledil temu smotru tudi pri pouku zemljepisa, kjer sicer ni bil vedno formuliran kot tak. Pogosto pa ga seveda lahko najdemo (Npr.: Začasni učni program za I., II., III., IV. razred ..., 1928: 7).

V okvir, ki ga moramo razumeti v kontekstu že omenjene poetike prostora, bi lahko uvrstili tudi naslednji zapis: »Kako se mora človek boriti v tujih deželah z naravo, da si pribori svoj obstanek in kako mora se ubijati; ... razloži naj jim, kako se naša domovina, naša država odlikuje od drugih in kako ona obilno in zlahka ponuja svojim prebivalcem vsega, česar jim je za življenje potreba.« (Lehrpläne für die Bürgerschulen ..., 1891: 221–222) Kako poetično izrazje, ki gradi diskurz o srečni domovini – to zasenči vse morebitne racionalne ugovore proti idealizaciji lastne domovine in njene kulture. Smotri kot »spoznavanje domovine in buditev ljubezni do nje« (Učni načrt (nastavni program) za I., II., III., IV. Razred ..., 1926: 11) sestavljajo nekakšno družbeno podlago, iz katere raste povezanost države, hkrati pa distanciranost od ljudi, ki živijo zunaj te države. Gre za nekaj drugega kot za nacionalizem in tudi ni vredno obsojanja, saj so v okviru Kraljevine SHS živeli vsaj trije narodi, ki so si prizadevali za sožitje v skupni domovini. Je pa treba biti pozoren na to, kajti vsak 'mi' predpostavlja neki 'vi', ki nima enakega statusa kakor 'mi', s tem pa je vsak posameznik v tem 'vi' dojet kot manjvreden. Tudi razvijanje etike, ki ga je poudarjal temu sledeči učni načrt, lahko izzveni v povsem napačno smer, saj diskurz ne dovoli več premisleka o tem, do koga je potrebno etično ravnanje, temveč kar izolira etiko na 'našo' skupnost, preostale pa odrine stran. Zato smoter, ki poudarja »znanje o najbistvenejših momentih iz minulosti Srbov, Hrvatov in Slovencev; zbujanje nacionalnega in etičnega čustva; razvijanje sposobnosti za spoznavanje in izvrševanje državljskih pravic in dolžnosti« (Začasni učni program za I., II., III., IV. razred ..., 1928: 7), ne vzbuja pretirane prepričanosti o enakovrednosti oz. splošni veljavnosti etike za vse ljudi. Nacionalna čustva, državljske pravice in dolžnosti – vse to lahko kaj hitro prekrije humanost, ki je brez tovrstnih državnih opor, posebno ker tudi učni smoter zemljepisa razkriva veliko omejenost obravnavanega geografskega območja, saj namreč – kar nekako kanonsko – pravi, da je namen: »Spoznavanje geografskih razmer domovine in njih vplivov na človeka. Zbujanje ljubezni do domovine.« (ibid: 5) Vsebina kakšnega učnega načrta pri zemljepisu pa je popolnoma omejena na takratno domovino in niti ne omeni Evrope, drugih celin ali sveta kot celote (Maier, 1904).

Kar se tiče ljubezni do domovine, je zanimivo, da je učni načrt iz leta 1879 ne predpisuje. Pri zemljepisu se pojavi cilj: »Poznati najvažnejše stvari iz prirodznanstvenega zemljepisa – natančnejše poznavati domačijo, domačo deželo, avstrijsko-ogersko državo – pregled Evrope in družih zemljin« (Lehrpläne für Volksschulen ..., 1879), pri zgodovini pa je, kot je bilo že omenjeno, predvideval obravnavo zgodovine preko zgodovinskih slik, vendar pa je bil pri izboru teh slik zelo raznovrsten in je dajal učencem veliko širino poznavanja. Čeprav so dajali glavni poudarek domači zgodovini z besedami, da je treba »znati najimenitnejše zgodbe iz občne zgodovine in bolj natančno one iz zgodovine avstrijsko-ogerske države in domače dežele – pravice in dolžnosti državljanov« (Lehrpläne für Volksschulen ..., 1879), je količina obravnavanih vsebin iz sveta res neprimerljivo večja kot v ostalih takratnih učnih načrtih.

4 Zaključek

Skozi ta prerez stanja učnih načrtov zgodovine in geografije lahko vidimo, da so nekoč na domoljubje gledali bistveno drugače. Danes je opredeljeno kot pomembno, vendar pa v praksi pogosto ne dobi svojega mesta, nekoč pa mu je bilo mesto pri pouku zagotovljeno, saj je bilo prav domoljubje glavni smoter pouka obeh obravnavanih predmetov. Vse učne vsebine so služile temu končnemu cilju – da bi otroci in mladi imeli dober odnos do svoje domovine in zavest, da je lastna kultura pomembna in vredna vsakodnevnega oživljanja.

5 Viri in literatura

- Ciperle, Jože; Vovko, Andrej (1987): *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Janžekovič, Janez (1981): *Filozofski leksikon*. Celje: Mohorjeva družba.
- Jezernik, Božidar (2012): *Imaginarni »Turek«*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Kastelic, Rok (2018): *Orientalizem v učnih načrtih za zgodovino in geografijo*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Lehrplän für achtclassige Volksschulen ...* (1902). (Celotna naslovnica je dvojezična) – Učni načrt za štirirazredne ljudske šole, v katerih se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen predmet. Razglašen na podstavi visokega ukaza c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dne 10. novembra 1884 I., št. 20691, z razpisom c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko z dne 25. septembra 1886. I, št. 2439. iz 1884. I. Ljubljana: A. Klein & Comp.
- Lehrplan für siebenklassige Volksschulen ...* (1904). (celotna naslovnica je dvojezična) – Učni načrt za sedemrazredne ljudske šole, v katerih se drugi deželni jezik poučuje kot obvezen predmet. Razglašen na podstavi visokega ukaza c. kr. ministerstva za bogočastje in nauk z dne 10. novembra 1884. I., št. 20691, z razpisom c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko z dne 25. septembra 1886. I, št. 2439. iz 1884. I. Ljubljana: A. Klein & Komp.
- Lehrpläne für die Bürgerschulen und Erläuterungen zu Lehrplänen für die allgemeinen Volks- und Bürgerschulen des Küstenlandes in deutscher, italienischer, slovenischer und kroatischer Sprache* (1891). (Veröffentlicht zufolge Erlasses des Präsidiums der k. k. Landesschulbehörden für das Küstenland vom 10. August 1888, Z. 7307 ex 1887.) Wien: Im kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlage.
- Lehrpläne für die Volksschulen des Küstenlandes in deutscher, italienischer, slovenischer und kroatischer Sprache* (1889). (Veröffentlicht zufolge Erlasses des Präsidiums der k. k. Landesschulbehörden für das Küstenland vom 10. August 1888, Z. 7307 ex 1887.) Wien: Im kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlage.
- Lehrpläne für ein- bis lediclassige Folksschulen des Herzogthumes Steiermark* (1876). Gradec.
- Lehrpläne für Volksschulen ...* (1879). (Celotna naslovnica je štirijezična) – Učni načerti za ljudske šole, izdani vsled ukaza predsedništva deželnih šolskih oblastnih za Primorje od dne 10. avgusta 1878, br. 5332/VII. Dunaj.
- Maier, Anton (ured.) (1904): *Učne slike iz zemljepisja*. Avstrija (podrobni učni načrt). Ljubljana: Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.
- Nadrobni učni načrt za pouk v realijah na ljudskih šolah Postojnskega okraja, izdelan v okrajni učiteljski konferenciji leta 1890*. Potrjen z odlokom visokega c. kr. deželnega šolskega sveta od dne 3. julija štev. 1919 ex 1890. Izdal c. kr. okrajni šolski svet v Postojni, dne 9. sept. 1893 št. 680.
- Pernoud, Regine (2003): *Nehajmo že s tem srednjim vekom*. Ljubljana: Družina.
- Programi i metodska uputstva za rad u srednjim školama* (1936). Nastavni planovi za srednje škole propisani su odlukom ministra prosvete s. n. br. 28311/30, s. n. br. 7627/31, s. n. br. 23897/31 i 27100/33; metodska uputstva odlukom s. n. br. 14238/36. Beograd: Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije
- Said, Edward Wadie (1996): *Orientalizem: zahodnjaški pogledi na Orient*. Ljubljana: ISH, Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Studia humanitatis.
- Todorova, Maria (2001): *Imaginarij Balkana*. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo, Zbirka Vita activa.
- Učni načrt (nastavni program) za I., II., III., IV. razred vseh osnovnih šol v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev* (1926). Beograd: Državna štamparija Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev.
- Učni načrt mestni višji deklški šoli v Ljubljani* (1896). Ljubljana: A. Klein & Comp.
- Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk* (1948). Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije.
- Učni načrt za osnovne šole v Kraljevini Jugoslaviji* (1933). Ljubljana: Učiteljska tiskarna v Ljubljani.
- Začasni učni načrt in program za višjo narodno šolo v kraljevini Jugoslaviji* (1932). Ljubljana: Učiteljska tiskarna v Ljubljani.
- Začasni učni program za I., II., III., IV. razred vseh osnovnih šol v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev* (1928). Ponatisk iz "Uradnega lista ljubljanske in mariborske oblasti" z dne 31. oktobra 1927., št. 445/110. Ljubljana: založila uprava "Uradnega lista ljubljanske in mariborske oblasti", natisnila Delniška tiskarna.

6 Opombe

¹ Je pa to obravnavano v: Kastelic, Rok (2018): *Orientalizem v učnih načrtih za zgodovino in geografijo*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, kar je tudi osnovno izhodišče za pričujoči prispevek

² Če Platon, Aristotel, Heidegger in Wittgenstein niso zanikali mističnega, ki presega razum, zakaj bi se omejevali zgolj na razum? Ta misel se zdi v postfoucaultovski literaturi nekako tuja, a jo je vredno ohraniti. Ne želimo te razprave obračati v mistično ali teološko smer, vendar pa hkrati tudi ne želimo zapreti vrat tam, kjer za to ni upravičenega argumenta.

³ Razen v času okupacije med drugo svetovno vojno, ko so vsi trije okupatorji skušali zmanjšati pripadnost domovini. Nemci so takoj ukinili večino učnih predmetov in prepovedali uporabo slovenščine, Italijani pa so spremenili zgolj učne načrte zgodovine, saj so bili ti glede tega najpomembnejši. Madžari so bili še najuspešnejši, saj so svoj del okupiranega ozemlja dejansko dojemali kot nekaj, kar tudi kulturno spada k njihovi državi. (Ciperle in Vovko, 1987: 77–84)

⁴ V Jugoslaviji bomo po drugi svetovni vojni videli celo zapoved sovraštva. Npr. v: Učni načrt za gimnazije ..., 1948: 81–82.

⁵ Npr.: Nadrobni učni načrt za pouk v realijah na ljudskih šolah ... (1893: 8) ali pa: Lehrplan für siebenklassige Volksschulen ... (1904: 11) in drugi primeri.

ZGODBE OSAMOSVOJITVE STORIES OF INDEPENDENCE

✉ **Urška Pevec** (urska.pevec@sc-s.si), prof. slovenščine in zgodovine, trenutno je v. d. ravnateljice v Šolskem centru Šentjur, na Srednji poklicni in strokovni šoli,

Slovenija

Povzetek

V prispevku predstavljam, kako smo pri urah zgodovine dijakom predstavili osamosvojitev naše države in le-to tudi nadgradili z zgodbami, ki so jih dijaki sami poiskali in zapisali. Gre za zgodbe njihovih domačih, znancev, prijateljev, kako se spominjajo vojne, kaj jih na to spomni itd. Te zgodbe so dijaki predstavili pri urah zgodovine ob koncu šolskega leta, hkrati pa smo jim pripravili tudi gostujočo razstavo ljubiteljskega zbiratelja osamosvojitvenih zgodb, kar smo poimenovali Predmeti in spomini naše vojne. Dijakom smo na ustvarjalen način – s tem, ko so bili sami aktivni – približali znanje o nastanku lastne države, državnih simbolih, hkrati smo poudarili pomen tradicije, slovenskega jezika, narodne zavesti, kulture, umetnosti itd. Pridobljeno znanje dijaki kritično vrednotijo in analizirajo, sklepne misli, ki so jih poustvarili pa so le motivacija za nadaljnje raziskovanje. Ure zgodovine so bile poučne in izredno zanimive.

Abstract

This article describes presentation of attaining our country's independence to students during history lessons and upgrading it with stories that students found and wrote themselves. These are the stories of their families, acquaintances, friends, how they remember the war, what reminds them of it, and so on. These stories were presented by the students at history classes at the end of the school year. At the same time we prepared a guest exhibition of an amateur collector of independence stories, which we named Objects and Memories of Our War. In a creative way - by being active themselves - we brought the students closer to the knowledge about the creation of their own country, national symbols, and such. At the same time we emphasized the importance of tradition, the Slovenian language, national consciousness, culture, art, etc. The students critically evaluated and analysed the acquired knowledge. The concluding thoughts they recreated are a mere motivation for further research. The history lessons were instructive and extremely interesting.

363

Ključne besede: država, osamosvojitev, predmeti, spomini, vojna.

Keywords: country, independence, objects, memories, war.

1 Uvod

V pričujočem prispevku bo predstavljen primer dobre prakse pri urah zgodovine v srednji šoli. Dijaki se v obdobju adolescence vse manj zanimajo za šolo in pouk ter iščejo druge zanimive dejavnosti in privlačne animacije. Ure zgodovine so lahko zelo poučne in zanimive, če te učitelj pripravi na primeren način, s sodobnim pristopom, hkrati pa upošteva dijakove potrebe in želje. Predmet zgodovina je v šoli, kjer poučujem, tj. *Srednja poklicna in strokovna šola Šentjur*, v predmetniku prvih dveh letnikov, nato zgodovina ni predvidena.

V prvem letniku se osredotočam na pomen zgodovine, zgodovinarjevo delo in obravnavam snov od prazgodovine do približno konca 18. stoletja.

V drugem letniku nadaljujemo tam, kjer smo končali. Včasih je težko tako obsežno zgodovino 20. stoletja skrajšati v le eni sami uri na teden, zato sem se v preteklem šolskem letu odločila, da dijakom popestrim ure zgodovine. Poleg tega, da morajo ves čas raziskovati in sami pripravljati določene naloge, sem se tokrat odločila, da bo njihova domača naloga povezava z njihovimi domačimi in ne le z brskanjem po spletu oziroma iskanjem informacij v knjigah oziroma drugih virih.

Pomembno se mi zdi, da dijakom predstavim širšo zgodbo, nekakšen povzetek splošne razgledanosti in se pri takšnem obsegu ur predmeta ne poglobljam v podrobnosti. Všečna tema in premnogokrat prezrta – še posebej če želimo spodbujati narodno zavest – je prav gotovo osamosvojitev naše države. To je bil tudi povod, da sem se odločila, da dijakom še popestrim ure zgodovine.

Najprej predstavljam nalogo oziroma dejavnost, ki so jo morali opraviti dijaki, nato na kratko povzemam misli, ki sem jih poudarila pri urah zgodovine na temo osamosvojitve naše države, ter na koncu predstavljam razstavo in gostujoče predavanje na temo osamosvojitvene vojne za lastno državo.

2 Naloga

Vsem dijakom je znan nastanek naše samostojne države – če ne do potankosti, pa so vsaj že slišali zanj. Dijakom sem najprej predstavila nalogo, ki so jo morali izvesti. Pretežni del zgodovine, ki jo spoznamo v šoli, je že davna, imamo informacije, vendar bolj kot se od nje oddaljujemo, težje je razumevanje. Dijaki so tokrat morali sami raziskati del zgodovine, ki se je sicer zgodila že pred njihovim rojstvom, pa vendar imajo doma vire, ki so jim pri tej nalogi pomagali.

Nalogo sem poimenovala Mladost mojih staršev, s podnaslovom Zgodbe osamosvojitve v očeh mojih staršev. Dijaki so morali intervjuvati tri osebe (domače, znanke, prijatelje, sosedje). Vprašanja so bila naslednja: S kom je potekal intervju? Kako se ta oseba spomni osamosvojitve Slovenije? Ali ima kakšen poseben spomin na ta dogodek? Kateri in zakaj? Ali ima ta oseba kakšen predmet, ki jo spominja na te dogodke?

Pogovor so morali dijaki zapisati in oddati v spletno učilnico do dogovorjenega datuma. Nato je v prihodnjih urah sledila obravna snovi in razlaga nekaterih pojmov.

3 Obravna

Glede na to, da je v drugem letniku srednje šole predvidena samo ena ura zgodovine na teden, moram pri zadnjih urah precej pohiteti in res zelo površno obravnavati pot k osamosvojitvi Slovenije. (Digitalizirani učni načrti ..., 2020) V dveh zaporednih urah sem strnila naslednje podteme: najprej smo z dijaki obnovili znanje o zgodovini naše države – glavno vprašanje je bilo, kdaj smo dobili državo. Ob ugotovitvi, da nekateri dijaki vedo o tem precej, spet drugi manj, smo ponovili še zgodovino slovenskega naroda in katere so bile (po njihovem mnenju) prelomnice. Ko smo se spomnili, kako je nastajala Jugoslavija, v okviru katere smo kot narod živeli, sem na kratko povzela pregled Jugoslavije v začetku osemdesetih let, predstavila vlogo politične stranke Demosa in njegovo vlado ter pripravljanje na plebiscit in osamosvojitve. (Gabrič idr., 2008: 11–77)

V nadaljevanju smo obravnavali gospodarsko in finančno osamosvojitve Slovenije – predvsem temeljne gospodarske razloge za razpad Jugoslavije. Dijakom sem predstavila, kaj pomeni gospodarska neodvisnost in zakaj je pomembna. Povzela sem varnostne vidike osamosvajanja in pregled desetdnevne vojne: kdo se je spopadel in zakaj, boj za meje, prizadevanje za ukinitve vojne, trimesečni umik JLA iz Slovenije. Na koncu sem predstavila še mednarodno priznanje Slovenije (iskanje podpore za osamosvojitve in mednarodne organizacije). (Gabrič idr., 2008: 77–143)

Gradivo (slikovno in tekstovno) sem pripravila v e-obliki – drsnice, ob katerih sem razlagala. Dijakom je ta način dela znan – ker je precej gradiva – sem jim to gradivo shranila v e-učilnico. Po obravnavi je sledila ura, ko so dijaki pripovedovali zgodbe o osamosvojitvi – ustno so sošolcem predstavili svojo domačo nalogo – raziskovanje desetdnevne vojne za Slovenijo.

4 Zgodbe

Dijaki so morali nalogo oddati v spletno učilnico do dogovorjenega datuma, nato pa so po obravnavi snovi predstavili vsak svojo nalogo. Povedali so, kaj so izvedeli in kaj se jim je zdelo najbolj zanimivo. Tako je vsak dijak slišal več zgodb in si lažje ustvaril svojo podobo o takratnih dogodkih. Izbrala sem le nekaj zgodb, ki so jih dijaki napisali oziroma pripovedovali.

- *Naloga dijakinje Nike:*

»Ob osamosvojitvi je bilo to popolnoma drugače, v primerjavi s tem, v kaj se je sedaj razvilo. Pričakovali smo drugo Švico, sedaj pa menim, da spadamo bolj pod Balkan, kot kam drugam. Prihodnosti takrat seveda nismo poznali, zato smo nestrpno pričakovali omenjen dogodek. Ljudstvo je bilo veselo, vzhičeno, nestrpno. Odprli smo buteljko vina in nazdravili novi domovini.« (Marica T.)

»Ob pripravi na osamosvojitve je bilo vse mirno, tiho. Ugašali smo luči, v strahu letalskih napadov JLA. Na oknih je bilo moč ponekod videti plamen sveč. Vendar kljub negotovosti, ki nas je navdajala, smo bili ljudje enotni. Nihče ni razmišljal o ničemer drugem, kot o osvoboditvi teh železnih okov. Ob upanju na boljši jutri smo si priredili zabavo v prijateljevi gorci. Med pripravami in čakanju na ostale goste sta na enkrat mimo švignila dve hitri letali. Bili smo visoko v hribih, zato smo imeli občutek, kot da bi se ju lahko dotaknili, saj sta leteli zelo nizko. Gledali smo ju v dolino in se čudili. Dogodek, ki se mi je prav tako vtisnil v spomin, pa se je zgodil nekaj časa po osamosvojitvi naše domovine. Bili smo v službi, ravno smo imeli

odmor za kavo, zato smo vsi odšli ven na dvorišče in zagledali dve letali, ki sta bombardirali Boč. Ob močnem puku smo vsi zbežali nazaj in napeto poslušali. Bili smo prestrašeni. To so bili taki trenutki, ki jih moraš samo doživeti, saj se jih z besedami ne da opisati.» (Marija L.)

»Sama sem bila zelo navdušena, da ne bomo več pod Miloševićevo oblastjo. Sicer sem pogrešala Jugoslavijo, ampak sem se veselila dejstva, da bomo končno samostojni. Pričakovala sem veliko, danes pa sem globoko razočarana. Začela sem pogrešati Jugoslavijo.« (Kristina D.)

- *Naloga dijakinje Pike:*

Že takoj povem, da se jih večina ne spomni večine stvari, zato nisem mogla veliko napisati. Vseeno sem zbrala kar nekaj zanimivih podatkov. Oči mi je povedal, da se spomni bolj 10-dnevne vojne. V Krškem so večkrat vklopili alarme (podobne, kakor jih imamo sedaj vsako prvo soboto v mesecu). Kadar se je sprožil alarm, so se vsi meščani morali skriti v zaklonišče. Oči dela v Nuklearni elektrarni Krško (mi po domače rečemo kar Nuklearka). Rekel je, da je bilo strašljivo videti, kako so bili varnostniki resni in oboroženi, s prstom vedno na petelinu, pripravljeni na vse. Velikokrat so nad Nuklearko letela letala, zgolj za to, da bi prestrašila uslužbenke. Ta letala so bila od Jugoslovanske ljudske armade in je Nuklearka celo morala prositi Američane, naj reče Jugoslovanom naj nehajo strašiti ljudi.

Mami je bila osmošolka. Nekega posebnega strahu v 10-dnevni vojni ni občutila. Pri nas doma je bil večkrat sosed Lado in sta z dedom modrovala, da ne gresta nikamor, da doma ne bosta zapustila, pa četudi pade bomba na hišo. V času prvega bombnega napada pa je mami pomislila: »Joj, sedaj pa ne bom mogla prebrati cele zbirke Angelika!«

Teta Urška je rekla, da ni razumela oz. se spomnila osamosvojitvenih procesov ob nastanku naše države, je bila še premlada. Imela je 7 let. Vsi njeni spomini na takratno osamosvojitveno dogajanje so povezani z vojno. Tako se spomni, kako so imeli urejeno zaklonišče v kurilnici; tam jo je najbolj mikala zaloga hrane, zlasti 'bobi palčke', a jih niso smeli vzeti. Spomni se alarmov za zračni napad, zaradi katerih enkrat niso smele k maši (bila je birma), pa je bila žalostna, ker je bila lepo oblečena v krilo. Spomni se, kako je ob alarmu lovila psa Tačija, da ne bi pobegnil. Čeprav ni razlikovala med alarmom za nevarnost in tistim ob prenehanju nevarnosti, ga je v vsakem primeru lovila. Ve, da so bili starši (moji stari starši) bolj zamišljeni, ampak ni razumela, kadar so govorili, da »helikopter ob preletu koga ali kaj išče«, so pa slišali streljanje, verjetno iz Krakovskega gozda. Spomni se pred vojno, ko je bila še v vrtcu in je imela naročeno eno revijo in so bili tam predstavljeni politiki – opozicijski (spomni se Pučnika, ker stara mama (moja prababica) ni bila zadovoljna z njim) in Kučana (ki ga je njena stara mama odobraval). Pa moj ded (torej njen oče) je v času vojne polagal potke iz kamenja na dvorišču, sosed Lado pa je klet, da 'bodo tak vse v luft vrgl'. Na spodnjem hodniku je visela dedova vojaška obleka in tista grozna obrazna maska, ki čisti zrak in so Urši celo pokazali, kako se uporablja.

Babi Tatjana pa pravi, da je ni bilo preveč strah, dokler ni v zdravstveni dom, kjer je delala kot farmacevtka, prišel ranjenec. Takrat jo je res zaskrbelo. Mesto so preletavala letala Jugoslovanske ljudske armade (»ker so bili rahlo zmešani«, kot je rekla babica), ne da bi dejansko kaj naredili, le prestrašiti so hoteli ljudi. Ustrašila se je tudi, ko so po medijih govorili, da je Srbija sprejela odlok o zavarovanju državnih meja v Sloveniji, s čimer sta imeli Jugoslovanska ljudska armada in zvezna policija odprto pot za oborožen nastop proti Sloveniji. 'Hvala Bogu', iz tega potem ni nič prišlo. Spomni se, kako sta dedo in sosed Lado pametovala in pa, da so imeli zaklonišče v kleti, čeprav se ni nikoli nič tako resnega pripetilo.

- *Naloga dijaka Mihaela:*

Ata mi je pripovedoval: »Leta 1991 je Jugoslavija napovedala vojno Sloveniji. Jaz, kot rezervist TO RS, sem bil 27. junija zjutraj ob 5.00, vpoklican na zborni mesto TO Šmarje pri Jelšah. Od takrat in naslednjih 30 dni sem bil na različnih položajih od Šmarja do Slovenskih Konjic. Čeprav ni bilo izstreljenega nobenega strela, je bilo kljub temu vojna psihično naporna za večino mojih sovojakov. Nadzorovali smo večino cest od Šmarja proti Konjicam, postavljali zasede na določenih mestih, kjer bi bil prehod tankov izvedljiv. Takšna mesta smo še dodatno okrepili s protioklepni topovi. 2. julija se je začel spopad JLA in TO pri Krakovskem gozdu. Naša četa je bila takrat v pripravljenosti priskočiti na pomoč TO Brežice in takrat je bil strah pri meni in prijateljih še bolj očiten. Strah je 7. julija po podpisu, da JLA konča agresijo na slovenskih tleh, izginil in se spremenil v veselje. Med nami je nastal neopisljiv občutek svobode. Kljub temu nas je večina vojakov ostala tam do konca julija zaradi nadzorovanja umika JLA iz slovenskega ozemlja.«

Babica mi je pripovedovala: »Preteklo je že nekaj let, ko se je naša država Slovenija oziroma ko smo se državljani odločili, da ne bi bili več odvisni od drugih, ki so hoteli še naprej gospodariti z našim slovenskim ozemljem. Toda žal se pa ni izteklo brez težav. Ko so nad našim nebom brneli helikopterji in avioni so zavijale sirene, v glavnem bilo je grozno. Takrat sem živela v Rogatcu, na meji s Hrvaško ob reki Sotli. Bila sem polna strahu in stresa. Vendar pa se je nazadnje le obrnilo tako, kakor smo upali, da se bo in da smo dočakali tako željno samostojnost.«

Mama mi je pripovedovala: »Leta 1991, ne spomnim se kateri dan točno je bil, sem se odpravila v šolo. Do medmestnega vlaka sem se običajno peljala s tramvajem. Sredi vožnje nas je presenetil alarm, ki je pomenil, da sestopimo in odidemo v najbližje zaklonišče. Nastala je panika, ampak na lastno čudenje sem ohranila mirno kri. Po nekaj korakih smo zavili v klet ulične stavbe. V prostor se je sesula množica mimoidočih in mi iz tramvaja. Naenkrat sva se iz oči v oči zazrli z učiteljico

za nemščino. Gospa je bila starejša in verjetno iz tega razloga tudi bolj panična kot jaz. Ena drugo sva tolažili, da bova hitro zunaj. Koliko časa je preteklo v zaklonišču, se ne spomnim več. Zrak je bil gost in ni se dosti govorilo. Med nami je bilo čutiti jezo, strah, željo po maščevanju in še kaj. Skratka, ne spomnim se, čez koliko časa smo izstopili in ali sem ta dan sploh odšla k pouku.»

- *Naloga dijakinje Ize:*

Najprej sem se o dogodku pogovarjala s svojo mami N. Z., ki je bila takrat stara 23 let. Povedala mi je, da je na dan osamosvojitve 25. junija 1991 bilo veliko slavlje v Celju, ki se ga je za nekaj časa tudi udeležila. Nekaj dni se ni dogajalo nič posebnega, nekega dne pa je po televiziji izvedela, da se je začela vojna. Ker je živela na Dobrni, se ni dogajalo nič posebnega, zato je ni bilo strah. Enkrat pa so na Dobrni tulile sirene oz. alarm. Takrat je bila zelo prestrašena in zmedena ter ni vedela, kaj naj naredi, zato je samo vzela v roke svojo plišasto igračo in začela teči po svoji sobi in stanovanju. Čez nekaj časa se je umirila. Ugotovila je, da se ji ne splača biti prestrašena, saj se v Dobrni ni dogajalo nič groznega. Povedala pa mi je, da je njen oče oz. moj dedek P. O. prejel nekaj medalj za sodelovanje v vojski. Več informacij o tem se ni spomnila.

Potem sem se pogovarjala s svojim očetom B. Z., takrat je bil star 24 let. On je imel precej drugačno izkušnjo kot moja mami. Dneva osamosvojitve države, 25. 6. 1991, se spomni tako, da je bil v službi popoldne. V Celju je bilo po razglasitvi osamosvojitve veliko slavlje in po končanem delu ob 22.00 je odšel na slavlje do dvanajstih ponoči. Naslednji dan, ko se je zbudil, je izvedel, da so že tanki začeli prihajati iz Vrhnik in Hrvaške ter so zavzemali letališče Brnik in slovenske meje (z Avstrijo, Madžarsko in Italijo), čeprav jih je teritorialna obramba (TO) branila in je večino uspešno obranila. Potem je kot protiukrep slovenska obramba zablokirala dohode do jugoslovanskih vojašnic ter so jim odklopili elektriko in vodo. Kamione, ki so predstavljali blokado, so s tanki razbili in umaknili, da so lahko napadalci prišli iz vojašnic, s tem je slovenska vojska obkrožila vojašnico in je prišlo do oboroženih napadov, ko je slovenska TO branila blokade, napadalci pa so jih hoteli uničiti. Ko je jugoslovanska armada opazila, da ne bo šlo zlahka, so poslali letala iz Hrvaške in Bosne in so bombardirali slovenske vojaške cilje. To streljanje je trajalo približno nekaj dni. Ranjenih in mrtvih k sreči ni bilo veliko. Na koncu se je predsednik Janez Drnovšek uspel dogovoriti z jugoslovanskimi oblastmi o začasnem premirju. Kasneje se je uspel dogovoriti še to, da se bo jugoslovanska vojska umaknila iz slovenskega ozemlja, kar je uradno pomenilo zmago Slovenije. V času, ko se je jugoslovanska vojska umakala iz Slovenije, je moj oče sodeloval v vojski. Takrat so prevzemali celjsko vojašnico. Ko se je jugoslovanska vojska umaknila, so v vojašnici pustili štiri vojake albanske narodnosti, ki so jih stacionirali na železniški postaji v Celju na potovalni vagon, kjer so čakali na varno deportacijo v Kosovo, kjer so bili doma. V tem času so jim nudili hrano in stražo, da niso bili ogroženi. V tem času so tudi čistili celjsko vojašnico. Ko so čistili hladilnike, so našli veliko pokvarjene hrane, ker ni bilo tri mesece elektrike. Stanje je bilo naravnost grozljivo. V tem času sta tudi prišla obrambni minister v tistem času Janez Janša in general Slapa in sta si ogledala situacijo. Uspešno so prevzeli vojašnico, jo očistili, kasneje še renovirali in jo pripravili za prihodnje rodove.

366

Tretja oseba, s katero sem se pogovarjala, je moja babica C. O., ki je bila v času osamosvojitve Slovenije stara 50 let. Dogodka se ne spomni dobro, zato je bolj slabo opisan. Na dan osamosvojitve, 25. junija, se je vračala z izleta za učitelje (po poklicu je bila učiteljica) in se spomni, da so bili ob cesti vojaki, ki so jih ustavljali. Ko so prispeli domov na Dobrno, je videla, da so nekateri ljudje praznovali osamosvojitve. Ker sta z mojo mamo živeli skupaj na Dobrni, sta vojno doživljali podobno – na Dobrni ni bilo nekih hudih posledic kot drugod. Povedala pa mi je, da se je veliko spremenilo v smislu, da je bila Dobrna precej pusta po tem dogodku. Pred vojno je bilo vsepovsod veliko gostov, po tem pa je bilo vse prazno. Povedala je tudi, da je moj dedek P. (zgoraj omenjen) sodeloval med vojno na vojnem odseku. Več pa se ni spomnila.

Za konec sem še vprašala svojo drugo babico J. Z., ki je bila takrat stara 59 let. Povedala je, da tam, kjer je ona živela, se ni dogajalo nič posebnega, edini dogodek, ki ji je ostal v spominu je, da je s svojim možem sedela v senci pred svojo hišo, ko se je nad njima peljalo vojno letalo.

- *Naloga dijaka Nejca:*

Spraševal sem mamo, dedija in atija:

Mama:

Na kaj najprej pomisliš ob besedi osamosvajanje Slovenijo?

»Najprej pomislim na nevednost ob začetku, torej kako dolgo bo to vse trajalo, kako bo potekalo, kakšne bodo posledice in seveda tudi na nekaj prisotnega straha.«

Kaj si počela o času boja za osamosvojitve?

»Bil je čas za lepo nedeljo. 'Krenclavke' smo bile v cerkvi in jo krasile. Naslednji dan smo izvedeli, da bo bombni napad in seveda, tudi lepa nedelja je odpadla, zato smo ostali doma in si za vsak primer začeli pripravljati zaloge.«

Je bil kakšen zanimiv trenutek?

»Ja, k sreči tudi to. Imeli smo dva traktorja in ker nas je bilo strah zanju, smo ju skrili – v primeru bombnega napada – kar v gozd. Sestra jih je tako skrila, da smo ju še po koncu osamosvajanja komaj našli.«

Te je bilo kdaj zelo strah?

»Recimo da. Sokrajanka je prišla k nam, oblečena v vojaška oblačila in nas opozorila, da je vojni štab v bližini in naj ne hodimo na glavno cesto, saj se tam vozijo vojaška vozila proti Črni na Koroškem.«

Kdaj si začutila olajšanje?

»Ko ni bilo več vozil, ko so se vojaki odmikali in napad je bil tudi stran od nas, da smo bili vsi srečni in zdravi še naprej.«

Dedi:

Na kaj najprej pomisliš ob besedi osamosvajanje Slovenije?

»Malo strahu, borba, nove skrbi, malce jeze, malce veselja, da bi šli ob uspehu 'na svoje', slabe izkušnje, da bi se ponovilo dogajanje 2. svetovne vojne, na koncu pa zmagoslavje.«

Kje si bil med vojno?

»Bil se vpoklican, ampak zaradi bolezni nisem šel v teritorialno obrambo, ko sem pokazal potrdilo o bolezni. Zato sem ostal doma, spremljal dogajanje po radiu, televiziji ter zraven delal na kmetiji. Poslušal sem tudi streljanje in pikanje iz Dravograda.«

Dobri trenutki vojne?

»Med tem časom so potekale priprave za poroko hčerke, ampak se ni vedelo, ali bo sploh poroka ali ne. Ker se je vse umirilo, je bila poroka lahko nemoteno.«

Kdaj te je bilo strah?

»Na začetku, da ne bi vsega pobrali, kot se spomnim iz 2. svetovne vojne, ko so vzeli kruh, govedo in odpeljali ljube ljudi.«

Je bilo kaj smešnega?

»Ko sem iskal traktor od hčerke, ki se je pripravljala na poroko in je ni več zanimalo, kam je traktor peljala. No, k sreči sem ga le kmalu zagledal.«

Konec strahu?

»Ko je bilo vsega konec in smo občutili olajšanje. Fantje iz vasi, ki so bili zadolženi za varovanje, so prišli k nam in druženje se je začelo. Seveda pa je bila potem kmalu tudi hčerkin poroka.«

Ati:

Spomin na vojno?

»Malo strahu, potreba v službi po delavcih, zato mi ni bilo treba v vojsko, vendar sem moral biti vseeno vsak dan pripravljen na poziv, v kolikor bi me potrebovali.«

Čudna stvar vojne?

»Napoved bombnega napada, napeto čakanje, bobnenje iz Dravograda, vsakodnevno poročanje po radiu o vojni, nek čuden strah, ki je bil v meni prisoten le tedaj.«

Zanimiva izkušnja?

»Sedeli smo pred hišo in čakali na napad, ki ga k sreči ni bilo. Potem je sledila zaključna tekma v nogometu na igrišču, ko smo se vsi srečno zbrali.«

Si čutil jezo?

»Ne, ker sem pričakoval, da se ne bomo tako mirno razšli, da se bo treba za osamosvojitve boriti in k sreči se je vse dobro končalo.«

Kdaj si začutil olajšanje?

»Objavljanje po radiu, da se vojaki odmikajo, da se osamosvojitvena vojna končuje, Kacin je bil dober pogajalec, da se je dalo veliko rešiti na miren način, zatem je sledilo olajšanje in veselje.«

4 Razstava

Za zaključno dejanje teme osamosvojitve sem dijakom pripravila gostujoče predavanje in razstavo ob 30. obletnici osamosvojitve države. Povabila sem mladega ljubiteljskega zbiratelja predmetov iz časa osamosvojitvene vojne, ki je dijakom na poljuden in zabaven način razložil in pokazal predmete.

V uvodnem delu je na kratko povzel desetdnevno vojno, kar je imel pripravljeno na drsnicah. Nato je sledil ogled razstave, le-ta pa je zajemala predmete, kot so: čini, razna odlikovanja, obleke, čevlji, noži, pasovi, pokrivala itd. Dijakom je povedal tudi zanimivosti, npr. kako se srečuje z ljudmi, ki so sodelovali v vojni in kako pravzaprav pride do predmetov. Vse predmete, ki smo si jih ogledali, so bili 'v vojni' in bodisi podarjeni bodisi izposojeni.

Dijakom je bilo zaključno dejanje obravnavane učne snovi osamosvojitvene vojne izjemno všeč, ostali so še dolgo v odmor, gosta spraševali in se zanimali za obravnavano tematiko. Med dijaki so se pojavljala razna vprašanja, kot so recimo: kakšno orožje so uporabljali, kako je bilo z zasegi tovornjakov, koliko je bilo mrtvih itd. Povabljeni gost jim je znal dobro odgovoriti na zastavljena vprašanja in jih pritegniti za novo, samostojno raziskovanje. K našim uram zgodovine so se priključili še nekateri sodelavci profesorji ter nekateri drugi dijaki. Razstava je bila na ogled samo en dan – ravno zaradi dragocenih in izposojenih predmetov.

5 Zaključek

V temi, ki sem jo obravnavala v prvem in drugem letniku štiriletnega srednješolskega izobraževanja pri predmetu zgodovina, sem skušala čim bolj zajeti naslednje misli/vrednote, ki so izjemnega pomena za ohranjanje slovenske narodne zavesti:

- razvoj in zgodovina našega naroda,
- domoljubje in pozitiven odnos do države Slovenije,
- spodbujanje in razvijanje slovenske identitete,
- vpliv in pomen osamosvajanja Slovenije,
- odnos tradicije, kulture, jezika, obrti, znanosti in okolja,
- spodbujanje spoštovanja državnih simbolov.

Zastavljeni cilji:

- poglobiti znanje o državljski in domovinski kulturi ter njenem pomenu,
- razvijati kritično mišljenje, opredeljevanje do stališč in vrednot,
- razvijati pozitiven odnos do domovine, naroda in države Slovenije,
- predstaviti dijakom in drugim učiteljem primer dobre prakse vzgoje za državljske kompetence pri urah zgodovine.

Menim, da smo uspešno dosegli zastavljene cilje, hkrati pa sem dijakom približala pouk zgodovine na bolj zanimiv in raziskovalen način.

6 Viri in literatura

Digitalni učni načrt za zgodovino (2020). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 16. 8. 2021 s spletne strani: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>.

Gabrič, Aleš; Guštin, Damijan; Prebilič Vladimir idr. (2008): *Osamosvojitve Slovenije. Priročnik za učitelje osnovnih in srednjih šol*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Gabrič, Aleš; Režek, Mateja (2011): *Zgodovina 4*. Ljubljana: DZS.

Karlovshek, Metka; Robnik, Vesna (2015): *Zgodovina za srednje strokovno in poklicno tehniško izobraževanje*. Ljubljana: DZS.

ZEDINJENA SLOVENIJA – KROVNO DRUŠTVO SLOVENCEV V ARGENTINI

UNITED SLOVENIA – UMBRELLA ASSOCIATION OF SLOVENES IN ARGENTINA

✉ **Jose Luis Jan** (joseluisjan@gmail.com), bančni uradnik, sourednik tednika Zedinjena Slovenija, aktiven v skupnosti Slovencev v Argentini.

Argentina

Povzetek

Predstavili bomo kratek povzetek začetkov krovnega društva Slovencev v Argentini – Zedinjena Slovenija, stebre, na katere se opirajo dejavnosti društva in preko katerih skrbijo za ohranjanje slovenske identitete. Tu je še 'Svobodna Slovenija' oz. glasilo slovenske skupnosti v Argentini. Predstavili bomo tudi nekatere dejavnosti slovenske skupnosti, s katerimi smo se borili za priznanje samostojnosti Republike Slovenije v letu 1991.

Abstract

In this paper, I am going to present a brief summary of the beginnings of the umbrella association of Slovenes in Argentina, so-called 'Zedinjena Slovenija', the pillars on which the activities of the association are based and through which they ensure the preservation of Slovenian identity. "Free Slovenia" is a newsletter of the Slovenian community in Argentina. I will also present some activities of the Slovenian community which were carried out to help the official recognition of Slovenian independence in 1991.

Ključne besede: Argentina, Argentinski 'čudež', stebri ohranjanja slovenske identitete, Svobodna Slovenija, Zedinjena Slovenija.

Keywords: Argentina, Argentinian 'miracle', pillars to preserve the Slovenian identity, Free Slovenia (a newsletter), United Slovenia.

369

1 Uvod

Slovenski emigranti, ki so se po II. svetovni vojni naselili v Argentini, so bili zelo uspešni pri ohranjanju slovenske identitete. Danes tretja in že četrta generacija govori in čuti slovensko. V prispevku bom skušal na kratko opisati zgodovino krovnega društva Slovencev v Argentini – Zedinjene Slovenije in stebre, na katerih voditelji te skupnosti že 75 let opirajo raznoliko dejavnost. Kratko bom predstavil tudi tednik 'Svobodna Slovenija' in delo slovenske skupnosti za priznanje Republike Slovenije v letu 1991.

2 Začetki krovnega društva Slovencev v Argentini – Zedinjena Slovenija

Že pred prihodom v Argentino je skupina izseljencev videla potrebo, da se takoj po prihodu v Argentino hitro organizira slovensko begunsko društvo.

Glavni cilji te organizacije so bili:

- nuditi gospodarsko in moralno podporo
- zastopati koristi članov
- združiti vse slovenske begunce v Argentini
- pomagati slovenskim beguncem pri vselitvi
- gojiti verske, kulturne in nacionalne vrednote

Stopili so v stik z msgr. Janezom Hladnikom, ki je bil kaplan v baziliki sv. Roze iz Lime, urednik in upravnik 'Duhovnega življenja' ter dušni pastir 'starih' slovenskih naseljencev v vsej Argentini. Obenem je vodil vse delo v zvezi s slovensko emigracijo, Slovenci v Argentini. Večno moramo biti hvaležni msgr. Janezu Hladniku; ker je imel osebne stike z generalom Peronom, tedanjim argentinskim predsednikom, je dosegel ne samo dovoljenje za sprejem slovenskih beguncev, temveč mnogim tudi priskrbel službo in nastanitev. Sam je tako napisal za Koledar Svobodne Slovenije v letu 1949:

»Zatekel sem se do ministra za javno zdravstvo dr. Ramona Carillo-a, ki me je že ob drugi priliki prijazno sprejel. Tudi to pot je prisluhnil moji prošnji.

Gospod minister mi je obljubil, da mi bo priskrbel avdienco pri predsedniku republike generalu Peronu. In res! 20. novembra 1946 me je sprejel predsednik republike general Juan D. Peron.

Ni bil najin razgovor dolg. Saj je bil o vsem že obveščen. V kratkih besedah sem mu povedal še sam, za kaj gre, mu izročil pripravljeno spomenico, nato pa je on spregovoril: "Jaz hočem, da ti ljudje pridejo v Argentino. Povejte jim pa, naj svoje stare prepire puste v Evropi."« (v Stare idr., 1949: 168–169)

Ko so leta 1947 prvi slovenski begunci prišli v Argentino, so ustanovili pripravljalni odbor za društvo slovenskih beguncev. Ta odbor so sestavljali: č. g. Janez Hladnik kot predsednik, Tone Skubic kot tajnik, Ado Zober kot blagajnik, odbornika pa sta bila inž. Jože Brodnik in Marija Petelin.

Januarja leta 1948 so povabili vse slovenske izseljence na ustanovni občni zbor 'Društva Slovencev'. Domenili so se, da bodo predlagali Janeza Hladnika za častnega predsednika novega društva, da bi ga tako dvignili nad vse polemike med člani društva in da bi mu na ta način izkazali hvaležnost za vse njegovo delo v tolikih intervencijah, postopkih in drugih prizadevanjih že od leta 1946 dalje.

Prvi odbor Društva so sestavljali: častni predsednik č. g. Janez Hladnik, predsednik Miloš Stare, I. podpredsednik ing. Albin Mozetič, II. podpredsednik Jože Albreht, tajnik Anton Skubic, blagajnik č. g. Lado Lenček CM., gospodar ing. Avgust Vivod (kasneje Jožko Krošelj), odborniki: dr. Bojan Ribnikar, ing. Jože Brodnik, kasneje tudi č. g. Anton Orehar.

Prva leta Zedinjene Slovenije (tedaj še imenovana Društvo Slovencev) so bile vse moči in delovanje osredotočene na sprejem in pomoč novim priseljencem.

V začetku so se izseljenci morali zadovoljiti z malim. Večinoma so dobili preproste službe v fabrikah in živeli zelo skromno. A s požrtvovalnostjo so si v ne zelo dolgem času lahko kupili zemljišča in začeli graditi svoja stanovanja.

Od prihoda se je slovenska skupnost družila sprva v posojenih prostorih na ulici Victor Martinez 50, dokler niso najprej najeli in potem kupili nepremičnino na ulici Ramon L. Falcon 4158, kjer so potem zgradili 'Slovensko hišo' (učilnice, pisarne, dvorano in kapelo), ki je še danes osrednji dom Slovencev v Argentini.

V 60. letih XX. stoletja so Slovenci čutili potrebo, da so zgradili 'slovenske domove' v mestih in naseljih velikega Buenos Airesa, kjer bi se lahko družili in imeli svoje slovenske maše, sobotne slovenske šole in druge kulturne dejavnosti. Tako so nastali slovenski domovi v Slovenski vasi, Carapachayu, San Martinu, Ramos Mejiji, San Justu, Castelarju in Berazateguiju. V notranjosti Argentine so nastali slovenski domovi v Mendoza, Barilocho in Miramaru. Slovenski domovi so bili zgrajeni s prispevki in brezplačnim delom članov slovenske skupnosti.

3 Stebri za ohranjanje slovenske identitete

Od vsega začetka so se voditelji slovenske skupnosti oprli na tri stebre v skrbi za ohranjanje slovenske identitete:

- ohranjanje vere in krščanskih vrednot
- ohranjanje slovenske besede
- prostovoljna in brezplačna kulturna dejavnost

3.1 Vera in krščanske vrednote

Slovenski begunci so leta 1945 morali zapustiti Slovenijo, da so lahko obdržali vero, življenje in svobodo. Med njimi je bilo mnogo duhovnikov. Takoj po prihodu v Argentino so organizirali slovenske svete maše, romanja, učenje verouka za otroke in razna predavanja, duhovne obnove in duhovne vaje.

Zedinjena Slovenija podpira in sodeluje s Slovenskim dušnim pastirstvom, ki skrbi za versko življenje med rojaki. V skrbi dušnega pastirstva so nedeljske maše po vseh slovenskih domovih, množična romanja v Lujan, k Lurški Materi božji v Santos Lugares in k Mariji v San Nicolás, praznični obredi, verouk v sobotnih slovenskih šolah, duhovne vaje in druga delovanja. Dušno pastirstvo izdaja verski tednik Oznanilo in mesečno revijo Duhovno življenje z otroško prilogo Božje stezice.

3.2 Ohranjanje slovenske besede

Dr. Marko Kremžar v svoji knjigi 'Časi tesnobe' lepo opiše miselnost slovenske skupnosti: »Naš jezik je težji in natančnejši od večine jezikov, pa to ni težava, prej sredstvo, da se naučimo že zgodaj bistrimi um. Slovenščina vzgaja Slovence! Mi pa smo dolžni skrbeti zanjo, da bo ta – ki je orodje našega uma in oblikovalka narodnega značaja – vedno lepša, popolnejša in jasnejša, saj s tem bogatimo sebe, bodoče slovenske rodove ter posredno – vse človeštvo.« (Kremžar, 2008)

Že v prvih dneh begunstva je nastala skrb za izobrazbo otrok in ohranjanje slovenske besede. Zаметke slovenskih šol v Argentini najdemo že v begunskih taboriščih v Avstriji in Italiji. Kmalu po prihodu v Argentino so nastali prvi tečaji in se z leti spremenili v sobotne slovenske šole.

Zedinjena Slovenija ima pod svojim okriljem organizacijo in delovanje slovenskih sobotnih šol in srednješolskega tečaja. Za špansko govoreče otroke pa delujejo po skoraj vseh slovenskih domovih tečaji slovenskega jezika.

3.3 Kulturna dejavnost

Že v prvih mesecih prihoda v Argentino so novonaseljenci začeli ustvarjati tudi pevska društva, igralske družine, folklorne skupine in pisateljske družbe.

Še danes se dejavnost slovenskih domov opira na kulturno delo, poleg verske in družbene dejavnosti. Značilnost te dejavnosti pa je, da je prostovoljna in brezplačna. Do izbruha pandemije COVID-19 je bil koledar prireditev natrpan. Vsako soboto in nedeljo je bila kakšna obletnica doma, mladinski dan, koncert pevskega zbora, gledališka predstava, literarni večer ali kaj podobnega.

4 Svobodna Slovenija – glasilo slovenske skupnosti v Argentini

Svobodna Slovenija je tednik, ki poroča o delovanju slovenske skupnosti v Argentini. Na svojih tedenskih straneh prinaša novice iz življenja Slovencev v Argentini, Sloveniji in v svetu in poroča o kulturnih, športnih, verskih in socialnih dogodkih in o vsem pomembnem za rast in obstoj slovenske skupnosti.

Prva številka Svobodne Slovenije je izšla pred 80-imi leti, 22. novembra 1941, v Sloveniji. V takratnih zelo težkih časih je nastala s poslanstvom iskanja edinosti in medsebojni povezanosti vseh Slovencev, kakor piše v uvodni številki: »Naša velika naloga je, da se pripravimo za čas, ki bo prišel. Ta čas nas ne sme najti nepripravljenih ali utrujenih.« Ustanovitelj in dolgoletni urednik Svobodne Slovenije je bil Miloš Stare.

V 80-ih letih življenja je bil tednik Svobodna Slovenija priča velikemu trpljenju Slovencev (vojna, protikomunistična borba, eksodus, vrnitev in poboj slovenskih domobrancev, izseljenstvo), a je bil priča tudi veselih dogodkov (organizacija Slovencev v zdomstvu in njihova dejavnost, življenje in rast), eden najsrečnejših dogodkov, ki mu je bil tednik priča, je pa bila gotovo osamosvojitve Slovenije.

Pred nekaj leti je uredništvo Svobodne Slovenije prevzela Mariana Poznič. Skupno z ekipo sodelavcev in pomočjo vodstva Zedinjene Slovenije je tednik dobil posodobljen format in se poleg tiskane izdaje objavlja tudi na spletu.

Kakor piše na spletni strani tednika: »Po 80 letih Svobodna Slovenija še živi. Je del Slovencev po svetu, predvsem slovenske skupnosti v Argentini, del družin, ki sestavljamo to skupnost.«

5 Dejavnost slovenske skupnosti za priznanje Republike Slovenije

Osamosvojitve Slovenije smo argentinski Slovenci spremljali in podprli z vsemi svojimi močmi. Z aktivnim zanimanjem smo spremljali vsa dogajanja. Zbirali smo podpise za plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti. »Zdaj gre za Slovenijo!« in »Svobodna Slovenija!« – to so bile besede, o katerih je slovenska skupnost v Argentini že dolgo pričakovala. (Svobodna Slovenija, št. 25 (4. 7. 2091) in št. 26 (11. 7. 2021))

V nedeljo, 30. junija 1991, se je več kot 3.000 Slovencev zbralo na veliki manifestaciji v središču Buenos Airesa (Manifestacija 30. junija 1991 – Buenos Aires, 1991) in tako so javnost opozorili na novo samostojno državo, ki je prav v tistih dneh trpela pod napadom jugoslovanske armade. Tako je poročal inž. Jernej Dobovšek (v Rant, 1998):

»Nad 3.000 ljudi se je zbralo tisto nedeljo ob 10h pred spomenikom osvoboditelju Argentine, gen. San Martinu. Vsi Slovenci, stara in nova emigracija, smo zahtevali umik jugoslovanske armade in prosili priznanje novonastale Republike Slovenije. Nikoli ni bilo še take manifestacije Slovencev v Argentini. Veliko je bilo lepakov in nalepk ter nešteto narodnih noš. Poleg vseh v Argentini živečih Slovencev smo povabili še zastopnike oblasti, občila, argentinske prijatelje in sorodne organizacije drugih narodnostnih skupin, ki so nam bile tedaj v močno moralno oporo in so se tudi številčno odzvali vabilu. (Prišli so Irci, Madžari, Poljaki, Ukrajinci, Slovaki, Hrvatje in še drugi.) Spored na trgu San Martin je povezoval Tone Rode, govor v slovenščini je imel dr. Marko Kremžar, v španščini pa inž. Jernej Dobovšek. Po končani prireditvi so vsi udeleženci v urejenem sprevodu prehodili več kot kilometer dolgo promenadno ulico Florido, vse do Majskega trga ter vstopili v stolnico. Tam so Slovence navdušeno pozdravili Hrvatje, ki so prav tedaj končali svoj obred v katedrali. Sv. mašo ob nabito polni stolnici je imel dr. A. Starc, somaševala pa je številna skupina duhovnikov. Med mašo je pel SPZ Gallus pod vodstvom Anke Savelli Gaser, napovedovalec pa je bil Marjan Loboda. Pred oltarjem je poleg slovenskih zastav in narodnih noš bilo tudi zastopstvo Hrvatov v svojih nošah.«

Buenos Aires, 4. julija 1991

SVOBODNA SLOVENIJA

Stran 3

MOGOČNA MANIFESTACIJA V BUENOS AIRESU

Napoved o proglašitvi samostojne republike Slovenije je med Slovenci v Argentini povzročila neverjetno navdušenje. In ko je slavije nemirno krvavi vihar pod Triglavom, pripravljenost ni padla, ampak se je še stopnjevala. Zato ni čudno, da je skoraj štiristisočglava množica napolnila trg San Martín in potem buenosairesko katedralo.

Na trgu se je še pred določeno uro začelo zbirati množično število

množica burno pozdravljala s ploskanjem.

Uradno je proslava začela s petjem argentinske in slovenske himne, pred spomenikom pa sta podpredsednik društva Zedinjena Slovenija inž. Jernej Dobovšek in Emil Čof položila venec rož in se poklonila spomenu osvoboditelja Argentine, Čile in Peruja, gen. San Martina, Franci Žnidar pa je s trobento še bolj povzdignil svečani trenutek.

slovenskih rojakov iz vseh koncev Velikega Buenos Airesa, pa tudi iz vseh Domov, ki družijo staronaseljenec ali novonaseljenec. Videli smo obraze, ki jih drugo na najdemo, a danes so hoteli tudi podpreti s svojo navzočnostjo napore za novo slovensko državo.

Transparenti so skoraj zakrivali mogočni spomenik. Besedila so bila tako v slovenščini (Živela samostojna Slovenija, Živela svobodna Slovenija), še bolj zanimivi pa v španščini (El silencio internacional avanza la masacre en la República de Eslovenia; Mil años valía la pena — LIBRES! Viva Eslovenia soberana, itd.). Transparenti so tudi identificirali skupino iz slovenskih Domov ali pa Radijskega kotička, ki je dan prej pripravil odlični radijski program.

Slovenci nismo bili sami. S svojo prisotnostjo so nas podprle delegacije Hrvatov, Ukrajincev, Armencev, Letoncev, Estancev in Litvancev, Slovakov, Madžarov ter Ircev, ki jih je

Governika sta bila inž. J. Dobovšek in dr. Marko Kremlar. Glavne misli prvega objavljamo v originalu. Ploskanje in navdušeno vzklikanje je stalno prekinjalo govornika, na koncu pa sta bila deležna močnega aplavza.

Nato je Tone Rode, ki je vodil potek proslave, prebral telefonske sporočilo predsednika slovenske vlade, prof. Lojzeta Peterleta, ki je poslal pozdrave vsem Slovincem v Argentini in še posebej zbranim na trgu ter jih pozval, naj še naprej po svojih močeh pomagajo novi državi. Tudi predsednik Zedinjeno Slovenije, prof. Tine Vipotnik, ki je bil na Svetovnem slovenskem kongresu, je poslal voščila in pozdrave ter povedal, da je kongres sprejel vse predloge argentinskih delegatov.

Petja tudi ni manjkalo. Pevski zbor Gallus je vodil petje, ki ga je povzela vsa množica. Zdravljica, Naprej, Moja domovina, Slovenija v svetu, so mogočno izvevale v mrzlo, jasno buenosairesko dopoldne.

Ura je tekla, treba je bilo pomakniti se proti buenosaireski katedrali, kjer se je darovala maša. Razvila se je mogočna povorka po promenadni Floridi. Vseh dolgih tisoč petsto metrov se je vila široka povorka rojakov, nad katerimi so vtrale slovenske narodne zastave in transparenti. Posebno sliko pa je ustvarjala dolga vrsta slovenskih narodnih noš, ki jih je bilo okrog dvesto. Naj še omenimo, da so po Floridi že prejšnji večer dekleta in fantje seznanjali mimoidoše sprehajalce s slovensko problematiko in jim delili letake z obrazložitvijo naše zgodovine in zahtev.

Pred katedralo smo se srečali s Hrvati, ki so imeli uro poprej svojo zahvalno mašo, v katedrali sami pa nas je sprejel pomožni škof dr. Eduardo Miras in vernike pozval, naj se zahvalijo Bogu za oklic samostojne slovenske države, pa čeprav je trenutno vojna na njenem ozemlju; tudi naj Ga prosijo, da bi se položaj čimprej izboljšal.

Pri oltarju je bilo deset slovenskih duhovnikov, ki so skupaj s delegatom prelato dr. Alojzijem Starcem darovali

mašo v zahvalo in prošnjo za našo Slovenijo. V pridigi je navezal nedeljski praznik sv. Petra in Pavla s temo slovenskega praznika in Jezusovo priliko o armu, ki pada v rodovitna tla, umre in rodi stoteren sad.

Med mašo je prepeval pevski zbor Gallus. Za konec pa je vsa cerkev odpevala Marija skoz življenje, saj je zgodovina Slovencev polna trenutkov, ki si jih lahko razlagamo le po tem, da je nebeska Mati res srečno vodila naš narod.

Odhod iz katedrale je spet povzročil, da so policaji morali prekiniti promet okoli Majskega trga, kajti množica ga je preplavila; narodne noše pa so spet obarvale ves spoved.

Mnogo stvari bo udeleženec manifestacije pogrešal v tem poročilu, lahko bi bilo trikrat daljše, a skušali smo le orisati sliko mogočnega pohoda po buenosaireskih ulicah, čim več prostora pa posvetiti novicam iz Slovenije. Vsekakor, take manifestacije Slovencev v Buenos Airesu še nismo doživeli, saj se je prvič zgodilo, da smo se res vsi skupno borili za slovensko stvar. Da bi še naprej mogli biti tako složni!

Día de júbilo, dolor y esperanza

Convocamos a este acto para celebrar el nacimiento de la nueva República de Eslovenia el 25 de junio pasado.

La República de Eslovenia surge como consecuencia del plebiscito realizado hace 6 meses, en el cual la abrumadora mayoría del pueblo se expresó por una Eslovenia libre y soberana.

Este acto de júbilo se ha ensombrecido por la brutal intervención del ejército de Yugoslavia sin legitimidad alguna, incluso dentro del régimen yugoslavo.

Al avance de las tropas invasoras se ha opuesto unánimemente todo el pueblo esloveno, dentro y fuera de sus fronteras. En la Argentina se realizan actos en los que reafirmamos la voluntad de vivir en paz e independencia en Buenos Aires, en Mendoza, en Bariloche y en todos los lugares de este gran país donde viven eslovenos.

Hacemos un llamado a las autoridades de este noble país, nuestra nueva patria, la Argentina, que abra sus puertas generosamente a nuestras emigraciones en los años 30 y en la posguerra, para que sea uno de los primeros países que adelante y reconozca a la nueva República. Así podrá afirmarse la joven República libre y soberana de Eslovenia.

¡Dios así lo quiera!

Hoy es un día muy especial para los eslovenos en la Argentina: es para nosotros un día de júbilo, de dolor y de esperanza.

Slovenci pred jugoslovanskim poslaništvom

V petek, 28. junija zvečer, smo se Slovenci, skupaj s Hrvati, zbrali pred jugoslovanskim predstavništvom in javno protestirali zaradi surove okupacije in delovanja jugoslovanske vojske na slovenskem ozemlju. Udeležba je bila velika. Tudi slovenskih zastav in napisov je bilo veliko (npr. „Eslovenia libre y soberana“ — „Živijo Slovencija“, itd.), pa tudi pesmi in navdušenih vzklikov ni

manjkalo. Mimoidoča argentinska publika nas je z velikim zanimanjem opazovala, slovenska mladina pa je razdelila nad deset tisoč letakov, na katerih je bila napisana slovenska zgodovina in zakaj smo se Slovenci odločili za svobodo. Manifestacija je potekala dostojno, trajala je dve uri, nakar smo se se navzoči v miru in lepem redu razšli.

Slika 1: Zapis o manifestaciji v središču Buenos Airesa v podporo samostojni državi Sloveniji (vir: Svobodna Slovenija, 1991 (4. 7 1991): 3).

Zedinjena Slovenija si je tudi prizadevala, da bi Argentina novo državo čimprej priznala. V času, ko je bil ogrožen obstoj Slovenije, so vsi Slovenci v Argentini, tako prejšnji kot novi vseljenci, prispevali po svojih zvezah in zmožnostih za vzpostavitev potrebnih stikov z oblastmi, občili in vplivnimi argentinskimi osebnostmi. Na podlagi teh prvih stikov je mogla Zedinjena Slovenija pričeti z akcijo, ki se je šest mesecev kasneje uspešno zaključila s priznanjem Republike Slovenije, 16. januarja 1992.

6 Osebno doživljanje osamosvajanja Slovenije

Osebno doživljanje osamosvajanja Slovenije je bilo zelo pestro. Vedno smo preko Svobodne Slovenije spremljali dogajanja v domovini. Spominjam se, kako smo zbirali podpise v podporo slovenskega plebiscita koncem leta 1990.

Skoraj nismo mogli verjeti, da bo končno Slovenija prišla do samostojnosti. Če je pa za nas, rojene v Argentini, to bilo zelo pomembno, si lahko predstavljate, kako so šele to doživljali naši starši.

Poleg prisotnosti na raznih manifestacijah smo tudi vsak v svojem okolju Argentincem razlagali slovensko situacijo. Mnogi so za Slovenijo prvič slišali.

S Slovenijo smo tudi trpeli, ko smo brali o napadu jugoslovanske armade. Koliko rožnih vencev se je tedaj zmolilo! Hvala Bogu, da je vojna bila kratka in se je vse srečno izteklo. Slovenija je končno postala samostojna in suverena država!

7 Zaključek

Slovenska skupnost v Argentini je dobro organizirana in ima zelo raznoliko dejavnost. Uspela je ohraniti slovensko identiteto. Nekateri obiskovalci iz rodne domovine so jo označili kot 'Slovenski čudež', saj veliko otrok tretje in celo četrte generacije govori slovenski jezik. Menim, da tu ne gre za čudež, to je sad dolgih in neplačanih ur dela in požrtvovanja nešteti in mnogokrat anonimnih Slovencev, ki so (in še vedno) neutrudljivo vodili in gradili slovensko omiko: duhovniki, učiteljice, profesorji, kulturni delavci, pevovodje, režiserji, člani odborov slovenskih organizacij.

Ni pa vse zlato, kar se blešči. Tudi slovenska skupnost v Argentini se sooča s težavami. Leto za letom se vidi manj otrok v slovenskih šolah in manj udeležbe v slovenskih domovih, vedno težje je ohranjanje slovenskega jezika. Ta realnost je izziv sedanjega in prihodnjega vodstva, da poišče nove poti, nove načine dela za ohranitev slovenskega jezika, kulture in identitete.

8 Viri in literatura

Kremžar, Marko (2008): *Časi tesnobe*. Ljubljana: Založba Družina.

Manifestacija 30. junija 1991 – Buenos Aires (1991). Youtube, Zedinjena Slovenija. Dostopno na spletni strani: <https://www.youtube.com/watch?v=UbCL9wqTD7c>.

Rant, Jože (ur.) (1998): *Zbornik dela v zvestobi in ljubezni: Zedinjena Slovenija: 1948–1998*. Buenos Aires: Društvo Zedinjena Slovenija.

Stare, Miloš; Jurčec, Ruda; Kalin, Jeremija; Krošelj, Joško (ur.) (1949): *Koledar Svobodne Slovenije 1949*. Buenos Aires: Svobodna Slovenija.

Svobodna Slovenija (več prispevkov), letnik 44, št. 25 (4. 7. 1991). Dostopno na spletni strani: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-UZKC5RUD/7354d70e-487b-4598-83ed-d9f8d3c43205/PDF>.

Svobodna Slovenija (več prispevkov), letnik 44, št. 26 (11. 7. 1991). Dostopno na spletni strani: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-QWND50TF/01f9fa21-6c69-43ff-9dd7-ab334e1d2e67/PDF>.

Svobodna Slovenija, Glasilo Slovencev v Argentini, izhaja od leta 1941.

PRILOGE

Nekaj člankov iz časopisov, ki so leta 1991 pisali o osamosvajanju Slovenije:

Jernej Dobovsek, entre Antonio Marin (izq) y Gregorio Hribar

Representante de Eslovenia en Argentina

'El comunismo sólo subsiste en el atraso'

"Eslovenia aún espera muestras de simpatía por parte de los gobiernos occidentales. Notamos una actitud positiva en Alemania pero creemos que el apoyo debe ser global para afirmar el proceso de independencia", afirmó a El Cronista, el Ingeniero Jernej Dobovsek.

Dobovsek, quien actualmente ejerce la jefatura de esa organización en la Argentina dado que su presidente se encuentra en Ljubljana siguiendo los acontecimientos, estuvo acompañado por el secretario de la Cámara Eslovéna-Latinoamericana en Buenos Aires, Antonio Marín, y el tesorero de la entidad, Gregorio Hribar.

—¿Cómo prevé el desenlace de la crisis teniendo en cuenta las declaraciones coincidentes por parte de líderes europeos en el sentido de que el ejército está fuera del control civil?

—Las últimas informaciones consiguen que el ejército habría reconocido la autoridad del gobierno civil de Yugoslavia con lo que se espera también que cumpla con la totalidad del acuerdo de cese del fuego que las autoridades de Belgrado pactaron con el gobierno de Eslovenia. En este sentido, la persistencia de las escaramuzas es un dato que nos obliga a no ser optimistas.

puede trasladar, en otras dimensiones, a la Unión Soviética. El proceso de democratización de Eslovenia no puede separarse de la realidad económica que guarda directa relación con el estancamiento histórico del sur yugoslavo. Sólo en Serbia y Montenegro, en el marco del proceso de liberalización de los países que estaban tras la Cortina de Hierro, se confirmó el predominio del comunismo en elecciones libres. En este sentido, el ataque de las tropas centrales es un intento por volver al viejo sistema del partido y de la estructura vertical de Belgrado.

—En este marco, ¿la actual política exterior del presidente soviético Mijail Gorbachov, puede afectar el proceso de secesión de Eslovenia?

—Quiero contestarle con un ejemplo. Las grandes empresas de hace varios años, eran enormes acorazados con una resistencia a toda prueba pero, si por razones estratégicas debían cambiar el rumbo, eran terriblemente lentas y burocráticas. Lo mismo pasó con los estados. En el próximo siglo es imposible una URSS tal como está ahora; igualmente ocurre con Yugoslavia.

—¿Con qué recursos cuenta Eslovenia para sostener su independencia?

—Eslovenia representa el 8 por ciento de la población total de la Federación, y el 8,5 de su territorio total, sin embargo producía el 28% del Producto Bruto Interno yugoslavo (PBI) a la vez, que le correspondían el 30% de las exportaciones de la Federación. Con estas cifras, nuestro país, seguramente puede subsistir siempre que haya un reconocimiento de las otras naciones porque nadie puede estar aislado. En los últimos años, creció mucho la propiedad privada, las pequeñas empresas, los talleres propios. Hubo un gran

Mar del Plata, martes 6 de agosto de 1991

Jernej Dobovsek, ex expro. Jirna, Alejandro Mihelc y Japelj Marko, levanzan la bandera blanca, azul y roja, con el escudo heráldico que distingue a la nación eslovena.

También en la ciudad

Lanzan campaña por los derechos de Eslovenia

"Los eslovenos residentes en la Argentina, país al que comenzamos a llegar ya hacia fines del siglo pasado, y que hoy constituimos una comunidad de más de 40.000 personas, que se han integrado por lazos familiares con esta Argentina, se abren generosamente sus puertas a nuestros mayores, estamos empeñados en explicar a lo largo y a lo ancho del territorio, cuáles son las causas que han llevado a Eslovenia a luchar por su independencia y autonomía política. Estas es la que ha dado origen a los acontecimientos que tan fuertemente han resucitado los medios de comunicación, referidos a las causas de nuestra resistencia a un dominio que se nos pretende imponer". Así se expresó en nuestro periódico el ingeniero Jernej Dobovsek, gerente de planta de una empresa líder de la industria química, quien por su colectividad ha sido designado responsable de una campaña argentina para resaltar en el país cuáles son los fundamentos del reclamo nacional de aquella nación.

Dobovsek, compartiendo sus responsabilidades empresariales con la tarea que ahora afronta, en nuestra redacción estuvo acompañado por Jirna Dobovsek y dos jóvenes integrantes de la colonia residente en nuestra zona, y amigos residentes en Miramar, Alejandro Mihelc, y Japelj Marko, este último abanderado de la causa eslovena, que lo ha llevado a puntos neurálgicos de nuestro territorio, para subrayar las inmensas fundaciones del conculcado que se le ha impuesto. "Indudablemente", sostiene el profesional, "son puntos neurálgicos son aquellos en los que mayor concentración de eslovenos existe como son el Gran Buenos Aires, Bariloche, Mendoza, el Mar del Plata, Miramar, Rosario y Tucumán, en principio para decir por qué causa los eslovenos se oponen a su dependencia, y a partir de allí transmitir a los argentinos los temas profundos históricos, políticos, económicos y sociales que demuestran nuestra identidad nacional, y nuestra causa de libertad, sin despreciar por ello una confederación, ni una federación, que respete esas identidades".

Miércoles que "el 20 de junio de 1991 la República de Eslovenia declaró su independencia, y secesión de la Federación Yugoslava. No fue con

una separación secesionista e inconsciente, sino el epílogo de un largo proceso que formalmente comenzó con las primeras elecciones democráticas de posguerra, o sea las que se efectuaron en 1990. Ellas significaron el fin del totalitarismo comunista, que a lo largo de 45 años impidió la libre determinación del pueblo esloveno. En el pueblo que se expandió en diciembre de 1990, la población de Eslovenia manifestó su voluntad por la independencia con un porcentaje afirmativo por esta causa del 90% de los convocados a decidir. Se fijó un plazo de seis meses, que finalizó el 6 de junio de este año, para proceder a negociaciones con las demás repúblicas de la Federación Yugoslava, por una separación en paz y acuerdo mutuo, que ahora aún podrá ser postergado si es que se marcha hacia la confederación, que liga las aspiraciones nacionales con la posibilidad de un conjunto de pueblos convergentes en la reestructuración de los países de Europa central".

La realidad gráfica, radial y televisiva ha hecho posible crear una opinión internacional que apoya de a uno a uno a una nación, cuyos orígenes como tales se remontan al siglo VI de nuestra era, y que abrió el cristianismo en el siglo VII, gracias a la obra evangelizadora de misioneros irlandeses,

LA CAPITAL

así como de las apóstoles eslavos Cirilo y Metodio, proclamados no hace muchos años patronos de Europa.

Sin embargo, este pueblo siempre ha atravesado por las diásporas del poder, que lo hizo padecer ocupaciones que le impidieron levantar la bandera que los distingue. Precisamente Japelj Marko, este mismo hombre que llegó a la tierra de sus orígenes para estudiar teología y trabajar en la cura de sus abuelos, fue protagonista de las horas vitales. "La Federación, dominada por los serbios, destruyó nuestra capacidad armada de defensa nacional. Es más, los tanques y armas pesadas, pertenecientes al gobierno central, no vacilaron en salir a la calle cuando comenzamos a reclamar nuestro derecho a un propio gobierno, sin renegar de un pacto común con las repúblicas hermanas. Pero el poder central no cedió ni un centímetro, por lo que tuvimos que enfrentarnos con una lucha desigual, en la que tuvimos que enfrentar ese poder con nuestras propias organizaciones populares".

En la historia, aunque breve, de una gesta. Ahora, las tropas han aceptado esta situación, pero el poder central, no vacilaron en salir a la calle cuando comenzamos a reclamar nuestro derecho a un propio gobierno, sin renegar de un pacto común con las repúblicas hermanas. Pero el poder central no cedió ni un centímetro, por lo que tuvimos que enfrentarnos con una lucha desigual, en la que tuvimos que enfrentar ese poder con nuestras propias organizaciones populares".

do esta
estover
retiro
miendo
blecido
que se
mismo
el recla

Reconocimiento diplomático

Las repúblicas de Croacia y Eslovenia

Por Horacio Félix Bravo Herrera

La autodeterminación de los pueblos, la no intervención en problemas internos de otras naciones y el respeto a las soberanías, son desde hace más de un siglo los principios rectores de la política exterior argentina. Consecuentemente debe haber una toma de posición oficial argentina frente a las repúblicas de Eslovenia y Croacia, que proclamaron su independencia el 25 de junio del corriente año, luego de haber derrotado sus pueblos electoralmente al partido Comunista en las respectivas elecciones y haberse pronunciado, por mayorías que en ambos casos superaron el 90 por ciento de los votos, a favor de sus soberanías plenas.

Sólo una ficción

Crear hoy que esa creación artificiosa de la conferencia de Versalles (1918) y de la conferencia de Yalta (1945), que se llama Yugoslavia, pueda seguir existiendo, es una expresión de irrealismo que se desvanece inclusive en las pocas capitales comunistas que perduran en el mundo.

Las repúblicas de Eslovenia y de Croacia, dentro de sus fronteras actuales, estaban reconocidas como tales en Yugoslavia. El hecho de que en la práctica sus derechos fueron continuamente violados, es una realidad. Pero es otra realidad la que no afecta al encuadre

jurídico formal. También es verdad que los gobiernos actuales de ambas repúblicas estaban en funciones desde antes de la proclamación de la independencia, la cual solamente fue consecuencia del mandato expreso de sus pueblos, expresado en ambos referendums (en Eslovenia, en diciembre de 1990 y en Croacia en mayo de 1991).

Por último, si algo faltara al cumplimiento de todos los requisitos que el derecho internacional requiere, la secesión de ambas repúblicas del centro-sur de Europa está prevista por la Constitución de Yugoslavia, que ahora les desconoce el correspondiente derecho.

¿Qué se opone a que la autodeterminación de Croacia y Eslovenia se efective plenamente, por vía pacífica y con el natural consenso internacional?

Básicamente, se opone el poderío militar de Serbia, expresado bajo las insignias del "ejército federal" de Yugoslavia.

Precario alivio en Eslovenia

Eslovenia es un pequeño país de unos dos millones de habitantes, constituyendo la parte más occidental del mundo eslavo, lindando con Italia, Austria y Hungría. La mayor parte de su historia, Eslovenia ha sido vinculada con otros estados o formaciones estatales: a

Austria-Hungría primero y a Yugoslavia antes y después de la Segunda Guerra Mundial. El derrumbe del sistema comunista en Yugoslavia, que comenzó en 1983, culminó con la mentada proclamación de la independencia en 1991.

Eslovenia posee un territorio en sí redondeado, habitado homogéneamente por eslovenos con minúsculas minorías de otras nacionalidades dentro de sus límites. Hablan su propio idioma, perteneciente a la familia idiomática eslava, pero que en el curso de los siglos ha desarrollado sus particularidades. También tienen una larga y profundamente arraigada conciencia de formar un pueblo y una nación con su propia historia multisecular y también con un claro proyecto político-cultural y económico.

A pesar de su pequeño territorio (apenas un poco más de 24.000 kilómetros cuadrados) Eslovenia posee suficiente capacidad económica para formar su propio Estado, basada sobre todo en dos factores: riquezas naturales de todo tipo y una reconocida laboriosidad y disciplina de sus habitantes. Su alto nivel cultural ha sido siempre reconocido y hasta admirado, de manera que no fue una sorpresa cuando en una encuesta reciente, Eslovenia figuró en la punta de las naciones europeas que más lecto-

Reconocimiento diplomático

Sábado 24 de agosto de 1991 • LA PRENSA

NOTAS Y C

SLOVENSKI TOLAR IN NACIONALNA IDENTITETA

SLOVENIAN TOLAR AND NATIONAL IDENTITY

dr. Vesna Markelj (vesna.markelj@quest.arnes.si), dr. znanosti, prof. geografije, univ. dipl. sociologinja kulture, poučuje geografijo in v oddelku podaljšanega bivanja na OŠ Janka Kersnika Brdo. Dodatno strokovno delo in raziskovanje usmerja v didaktiko geografije in družbeno geografijo.

Slovenija

Povzetek

Ključna prelomnica, ki je zaznamovala slovensko identiteto, je nedvomno osamosvojitve Slovenije. Pomemben element gradnje slovenske identitete je tudi njena nekdanja denarna enota. Slovenski tolar je kot samostojna valuta v komaj 15-letnem obdobju veljave prinesel neizbrisni pečat v izgradnji slovenske zavesti. Na bankovcih so bili upodobljeni pomembni Slovenci, na kovancih pa živalski motivi. Prispevek opisuje, kako devetošolcem pri pouku geografije skozi spoznavanje slovenskega tolarja približati naravne in kulturne znamenitosti naše dežele.

Učenci so bili pri projektnem učnem delu razdeljeni v skupine. Vsaka skupina je pripravila predstavitev enega izmed znanih Slovencev in živali, ki so bili upodobljeni na tolarjih. Učenci so naredili tudi kratke intervjuje s svojimi najbližjimi o tem, kako se spominjajo osamosvojitve Slovenije in uporabe tolarjev. Po končanem delu je sledila predstavitev. Projektno učno delo se je izkazalo kot zanimiv učni proces, saj so bili učenci pri delu samostojni, sodelovali so v timu in bili pri tem ustvarjalni. Pri tem so razvijali pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezen do naravne in kulturne dediščine.

Abstract

The key turning point that marked Slovenia's identity is undoubtedly Slovenia's independence. An important element in building the Slovenian identity is also its former monetary unit. The Slovenian tolar, as an independent currency in its barely 15-year period of validity, has left an indelible mark on the construction of Slovenian consciousness. Important Slovenes were depicted on the banknotes, and animal motifs on the coins. The article describes how to bring ninth-graders closer to the natural and cultural sights of our country in geography lessons through learning about the Slovenian tolar.

The students were divided into groups during the project learning work. Each group prepared a presentation of one of the famous Slovenes and animals depicted on tolar. The students also did short interviews with their family members about how they remember Slovenia's independence and the use of tolar. The work was followed by a presentation. The project learning work proved to be an interesting learning process, as the students were independent in their work, participated in a team and were creative in doing so. They also developed positive feelings towards their homeland, a sense of belonging to their nation and country, and a love of natural and cultural heritage.

Ključne besede: geografija, osamosvojitve, slovenska identiteta, tolar.

Keywords: geography, independence, Slovenian identity, tolar.

1 Uvod

»Slovenska nacionalna identiteta je poudarjeno vezana na jezik, na slovenščino« (Jerman, 1996: 133). V jezik sodijo vsi tisti momenti, ki oblikujejo narodovo kulturo. Kot poudarja Jerman (1996: 133) se ta »ne odvija samo na jezikovnem, se pravi književnem področju, ampak tudi na glasbenem in likovnem«. Pomemben element grajenja slovenske nacionalne identitete je (bila) tudi njena nekdanja denarna enota. Tolarski bankovci in kovanci so namreč likovna dela. Likovne podobe znamenitih Slovencev na bankovcih (Primož Trubar, Janez Vajkard Valvasor, Jurij Vega, Rihard Jakopič, Jože Plečnik, France Prešeren, Ivana Kobilca in Ivan Cankar) je naslikal slikar Rudi Španzel. Likovne podobe živali na tolarskih kovancih pa je za postopek kovanja izdelal akademski kipar Janez Boljka (Identiteta države, 2011).

Svojo valuto smo v Sloveniji dobili kmalu po osamosvojitvi. Po tem, ko smo junija leta 1991 zapustili Jugoslavijo, smo še vedno uporabljali skupno jugoslovansko valuto – dinar. Priprave na finančno samostojnost države z novo valuto so se začele že leta 1990, ko Slovenija zaradi spora z Beogradom ni več prejemale zadostnih količin dinarjev. Vendar se je denarna osamosvojitve začela šele, ko je v skladu z brionskim sporazumom pretekel trimesečni moratorij na uveljavljanje

osamosvojitvenih sklepov in je tedanja skupščina sprejela potrebno zakonodajo. Za ime nove valute je bilo v igri več predlogov; lipa, karant, klas ali tolar. Zadnji predlog so poslanci v noči na 8. oktober 1991 tudi izglasovali. Ker bankovci in kovanci še niso bili pripravljeni, je Slovenija po 64 letih dinarje sprva nadomestila z vrednostnimi boni kot začasnim denarjem. Šele septembra 1992 je *Banka Slovenije* dala v obtok prve bankovce, januarja 1993 pa kovance. Slovenski tolar je januarja 2007, ko se je Slovenija po vstopu v *Evropsko unijo* priključila evroobmočju, menjal evro. (Identiteta države, 2011)

Slovenski tolar je kot samostojna valuta med državljani ves čas uživala veliko zaupanje in prispevala h grajenju slovenske identitete. Razvijanje pozitivnih čustev do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter ljubezen do njene naravne in kulturne dediščine so vrednote, ki jih razvijamo tudi pri pouku geografije. V 9. razredu osnovne šole so v ospredju tudi naslednji vzgojno-izobraževalni cilji: učenec (1) »spoznava geografske značilnosti Slovenije«, (2) »primerja in vrednoti položaj, vlogo in pomen Slovenije v Evropski uniji (EU)«, (3) »razvija prostorsko predstavo o Sloveniji, Evropi in svetu« in (4) »ob primerih vrednoti in razvija odnos do naravne in kulturne dediščine svoje domovine«. (Kolnik idr., 2011: 16)

V prispevku je prikazano projektno učno delo na temo *Slovenija – samostojna država in njena valuta*, ki so ga opravili devetošolci pri predmetu geografije. Projektno učno delo je potekalo po posameznih učnih etapah, ki so si sledile v smiselnem zaporedju, ter je združevalo elemente direktnega učiteljevega vodenja učnega procesa in elemente samostojnega dela učencev. Namen prispevka je posledično predstaviti glavne korake poteka tega projektnega učnega dela. Uresničevanje vzgojno-izobraževalnih ciljev in nalog je potekalo preko različnih oblik in metod dela: individualno in skupinsko delo, ogled filma, intervjuvanje, delo s slikovnim materialom in s knjižničnim gradivom, razlaga, pogovor itd. Preko primera nekdanje slovenske denarne valute, t. j. tolarja, so učenci obravnavali učno enoto »Država Republika Slovenija«. Poleg tega pa smo s projektnim učnim delom dosegli vzgojno-izobraževalne cilje, povezane predvsem z razvijanjem pozitivnih vrednot do domovine in slovenske identitete.

2 Slovenija – samostojna država in njena valuta

Pri pouku geografije so uporabljene različne učne oblike in metode dela. V 9. razredu smo se v sklopu učne enote »Država Republika Slovenija« lotili projektnega učnega dela. Namen projekta je bil učence seznaniti z dogodki ob osamosvojitvi Slovenije ter o pomenu državnih simbolov, praznikov ter naravne in kulturne dediščine. Cilji so bili, da učenci razvijajo pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi ter sposobnosti postaviti lokalne, nacionalne in mednarodne dogodke v geografski okvir. Poleg tega so bili cilji učence tudi naučiti iskanja, zbiranja in predstavljanja geografskih podatkov ter usposabljanja za uporabo komunikacijskih, miselnih, praktičnih in socialnih veščin za raziskovanje geografskih tem. Delo se je izvajalo v učilnici geografije, šolski knjižnici in domačem okolju. Projekt je trajal 6 šolskih ur. V nadaljevanju so predstavljene posamezne faze projektnega dela.

2.1 Država Slovenija

Prvo šolsko uro projektnega učnega dela smo pričeli z ogledom kratkega filma *Raznolikost Slovenije*, ki je dostopen na interaktivnih gradivih geografskega učbenika za 9. razred (Verdev, 2015). Posnetek prikazuje geografsko raznolikost Slovenije tako v naravnih kot v družbenih značilnostih. Po ogledu je sledil pogovor, po čem je znana Slovenija. Učenci so poleg videnege na posnetku (Ljubljana, Sečoveljske soline, Posočje, Logarska dolina itd.) našli še nekaj geografskih značilnosti, kot na primer Postojnska jama, Bled, Bohinj, Velika planina itd. Poudarili smo, da je za Slovenijo značilna izjemna naravna raznolikost, ki v veliki meri vpliva tudi na družbene značilnosti. Naravno- in družbenogeografske značilnosti Slovenije pa so posledica njene lege na stičišču Alp, Panonske nižine, Dinarskega gorstva in Sredozemlja.

V naslednji fazi smo na tablo napisali pojem država. Naloga učencev je bila, da razložijo pojem. Njihove razlage smo zapisovali na tablo. Nato smo skupaj oblikovali zapis, da je država določeno geografsko območje, ki je istočasno družbena in politična enota s suvereno oblastjo. Povedano z drugimi besedami, država je neodvisna politična enota s svojo lastno vladavino, zakoni, ustavo, policijo, oboroženimi silami, davčnimi pravili, prebivalstvom itd. (Bufon, 2007).

Sledilo je skupno razmišljanje, ali smo Slovenci od vedno imeli svojo državo. S pomočjo učbenika geografije so učenci ponovili in spoznali, da je ozemlje današnje Slovenije bilo skozi zgodovino priča pestremu dogajanju, kar potrjujejo tudi številne najdbe in da je bilo slovensko ozemlje v preteklosti del velikih evropskih držav. Učenci so zaključili, da imamo svojo državo šele 30 let. Pred tem je bila Slovenija 73 let del skupne države Južnih Slovanov, Jugoslavije.

Sledil je ogled dveh prispevkov informativne oddaje za otroke, in sicer *Plebiscit o slovenski samostojnosti* (2015) in *Dan samostojnosti in enotnosti* (2013) ter pregled poteka osamosvojitve Slovenije. Naslednji korak je bilo reševanje vaj v delovnem zvezku. Vsi učenci so samostojno reševali iste naloge, ki smo jih pri naslednji uri geografije pregledali.

2.2 Slovenski tolar

2.1.1 Intervju

Učenci so dobili nalogo, da intervjuvajo vsaj eno odraslo osebo (mamo, očeta, stare starše itd.). Namen intervjuja je bil, da iz prve roke dobijo informacije o doživljanjih osamosvajanja naše države in uvedbe takrat nove denarne valute. Pri drugi in tretji šolski uri projektnega učnega dela so učenci poročali o odgovorih svojih intervjuvancev.

Prvo vprašanje intervjuja se je glasilo: *Kakšne spomine imate na osamosvajanje države (plebiscit, desetdnevna vojna, razglasitev samostojnosti)?* Učenci so poročali o zelo različnih izkušnjah njihovih intervjuvancev. Številni so bolj skopo odgovorili na to vprašanje, nekateri pa imajo še vedno zelo žive spomine na plebiscit in desetdnevno vojno:

»Napoved novega plebiscita mi ni zbudila samo domoljubnih čustev, ampak sem v tem videla tudi napoved možnosti, da Slovenci kot narod enkrat le zaživimo v svoji svobodni državi. Spominjam se, kako smo bili prebivalci Slovenije večinoma enotnega mnenja, a smo dejansko pred dnevom plebiscita o tem malo razpravljali v službi ali ob srečanjih z znanci. Čeprav je bilo na dan plebiscita že kmalu po 22. uri tega dne jasno, da je plebiscit uspel, je France Bučar v skupščini izide plebiscita uradno razglasil čez tri dni, 26. decembra. Ne spomnim se, da bi kdaj prej ali pozneje lepše in bolj veseli v srcu praznovali božične in novoletne praznike. V srcih ljudi je pospešeno rastle upanje v boljšo, demokratično, svobodno prihodnost.«

»Kar se vojne tiče, se spomnim, da smo kupili nekaj več hrane kot po navadi in jo shranili v klet. Bilo je nekaj preplahov za zračni napad in takrat smo spustili vse rulete in šli v spodnji del hiše. Večino dogajanja smo spremljali preko televizije, ki je bila prižgana ves čas. Spomnim se tiskovnih konferenc, ki jih je vodil Jelko Kacin, dogodkov v Pesnici pri Šentilju, sestreljenega helikopterja v Ljubljani in prizorov s protitankovskimi barikadami po vsej državi. V spominu imam tudi, da so slovenski piloti iz JLA prebegnili v našo vojsko. Ko so novinarji spraševali jugoslovanske mlade vojake, na kakšni misiji so v Sloveniji, niso točno vedeli. Nadrejeni so jim baje povedali, da nam preti nevarnost z zahoda in da ne gre za državljansko vojno.«

Nato so sledila vprašanja o spominih na slovenski tolar. Najprej so intervjuvanci odgovarjali na vprašanje *Katero denarno valuto je imela Slovenija ob osamosvojitvi?* Večina intervjuvancev je na vprašanje odgovorila slovenski tolar, saj so preslišali besedo 'ob'. Vprašanje je bilo tako zastavljeno z namenom, da učence preko primera denarne valute opozorimo na dejstvo, da proces nastajanja samostojne Republike Slovenije ni bil enostaven in hiter. Prinčič (2008: 91) poudarja, da je »finančno področje (je) vlado od vsega začetka zelo zaposlovalo«. Republika Slovenija je morala v procesu osamosvajanja urediti odnose z *Narodno banko Jugoslavije*, bankami v drugih republikah, tujimi finančnimi institucijami in upniki ter rešiti denarni problem. Imela je dve možnosti: ali »vztrajati v jugoslovanskem denarnem sistemu, ki je v obravnavanem času vstopil v novo inflacijsko spiralo, na katero Slovenija ni imela vpliva ali pa uvesti lasten denar, s čimer je bila povezana vrsta nevarnosti« (Prinčič, 2008: 91). Kljub nespodbudni situaciji je slovenska skupščina zadnji dan trimesečnega moratorija, t. j. 7. oktobra 1991, sprejela zakona o denarni enoti in o uporabi denarne enote Republike Slovenije. 8. oktobra 1991 smo tako Slovenci dobili svojo denarno enoto, ki je zadnjo noč pred tem v parlamentu dobila ime tolar. »Z njima se je končala sedemdeset let stara dinarska navezanost Slovenije na Jugoslavijo« (Prinčič, 2008: 91).

Zakon je tudi določil, da bodo do izdaje tolarških bankovcev uporabljali vrednostne bone Republike Slovenije. Ker bankovci za slovenske tolarje še niso bili natisnjeni, je Banka Slovenije 8. oktobra 1991 izdala in izročila v obtok vrednostne bone za 1, 2, 5, 10, 50, 100, 200, 500 in 1000 tolarjev kot začasni denar. Z učenci smo si ogledali, kako so izgledali denarni boni. Skupaj smo ugotovili, da so bili na vseh bonih enaki simboli: Severna triglavska stena, čebela in knežji kamen.

Od leta 1992 do 1994 so vrednostne bone postopno zamenjali za tolarške bankovce in kovance. Učenci so svojim intervjuvancem zastavili še dve vprašanji: *Naštejte tolarške bankovce (npr. bankovec za 1000 SIT)?* in *Ali se spomnite, kaj je bilo upodobljeno na posameznem bankovcu? Če ja, napišite!* Večina intervjuvanih se je spomnila na bankovce za 10, 100, 500, 1000, 5000 in 10000 tolarjev. Pri vprašanju, kaj je bilo upodobljeno na posameznem bankovcu, pa so imeli intervjuvanci več težav. Večina jih je odgovorila, da je bil na bankovcu za 1000 tolarjev upodobljen France Prešeren, na bankovcu za 5000 tolarjev Ivana Kobilca in na bankovcu za 10000 tolarjev Ivan Cankar. Le dva intervjuvanca sta se spomnila vseh tolarških bankovcev in kaj je bilo na njih upodobljeno. Po pogovoru so učenci povedali, da sta ljubiteljska numizmatika.

Na koncu intervjuja sta bili še dve vprašanji: *Naštejte tolarške kovance (npr. kovanec za 1 SIT)?* in *Ali se spomnite, kaj je bilo upodobljeno na posameznem kovancu? Če ja, napišite!* Večina intervjuvanih se je spomnila na kovance za 1, 5, 10 in 20 tolarjev. Da so bili v obtoku tudi kovanci za stotine, so omenili le posamezniki, ki so ljubiteljski zbiralci denarja. Na vprašanje, kaj je bilo upodobljeno na posameznem kovancu, je odgovorilo le malo intervjuvancev. Spomnili so se, da je bila na kovancu za 20 tolarjev upodobljena štorčija, na kovancu za 10 tolarjev konj in za 5 tolarjev postrv.

Učence smo razdelili v skupine po 3. Vsaka skupina je dobila v pregled en bankovec in en kovanec. Navodilo je bilo, naj si ogledajo, kaj je bilo na bankovcih in kovancih upodobljeno ter naj v skupini razmislijo, zakaj ravno to. Sledilo je poročanje skupin, tako da so vsi učenci spoznali vse tolarške bankovce in kovance. Učencem smo povedali, da so prvi denar v samostojni Sloveniji začeli oblikovati v zadnjih dneh junija 1991. Pri bankovcih so bili v naprej določene izbrane osebnosti,

ki jih je potrdila SAZU, sicer pa so imeli avtorji popolno svobodo pri izbiri motivike. Dogovorjeno je bilo, da se mora na prvem slovenskem denarju upodobiti velikane slovenske kulture in znanosti, saj bi se tako lepše predstavili Evropi in svetu. Podoba tolarjskih bankovcev je tako oblikoval Miljenko Licul s sodelavcem Zvonetom Kosoveljem in soavtorji. Na bankovcih so bile upodobljene osebnosti, znane tudi Evropi (Primož Trubar, Janez Vajkard Valvasor, Jurij Vega, Rihard Jakopič, Jože Plečnik, France Prešeren, Ivana Kobilca in Ivan Cankar), orodja pa so ponazarjala odnos med osebo in njenim delom. Na kovancih so bile upodobljene živali, saj je narava nujen del življenja. Izpostavili smo, da na slovenskih tolarjih niso bili upodobljeni slovenski državni simboli, saj v času oblikovanja tolarja še niso bili dorečeni. Osvetlili smo tudi dejstvo, da je na bankovcih izpisan datum 15. januar 1992, ki ga je svet *Banke Slovenije* izbral zato, ker je takrat Slovenija dobila prvo mednarodno priznanje (s strani *Evropske unije*) (Identiteta države, 2011).

Tolar se je poslovil še nepolnoleten. Januarja 2007 je Slovenija kot članica *Evropske unije* vstopila v evroobmočje in tolarje smo menjali v evre. Tako so učenci v skupinah dobili še eno nalogo, da se spomnijo, kaj je upodobljeno na slovenskih evrokovancih. Nato pa naj primerjajo, kateri od motivov, ki so bili upodobljeni na slovenskih tolarjih, so upodobljeni tudi na evrokovancih. Učenci so imeli kar nekaj težav pri tem, da so si priklicali v spomin, kateri slovenski evrokovanci obstajajo. Nekateri so se znašli in posegli po svojih denarnicah, ampak hitro so ugotovili, da je med evrokovanci, ki jih trenutno imajo, malo slovenskih. Po dodatni pomoči s strani učiteljice so učenci obnovili, da ima vsaka članica EU, ki uporablja tudi skupno denarno enoto evro, svoje kovance za 1 in 2 evra ter za 1, 2, 5, 10, 20 in 50 centov. Na slovenskem evrokovancu za 2 evra je upodobljen France Prešeren in za 1 evro Primož Trubar, ki sta bila oba tudi na tolarjskih bankovcih. Štorklja, ki je upodobljena na 1 centu, in konj, ki je upodobljen na 20 centih, sta še druga dva motiva, ki sta bila prisotna na slovenskem tolarju. Motiva Triglava (50 centov) in knežjega kamna (2 centa) pa sta bila upodobljena na vrednostnih bonih. Na evrokovancu za 10 centov je upodobljena katedrala svobode, za 5 centov pa sejalec. Teh dveh motivov na slovenskih tolarjih ni bilo (Tabela 1).

2.1.2 Predstavitev

V naslednji fazi projektnega učnega dela je vsaka skupina dobila nalogo, da mora pripraviti predstavitev enega izmed znanih Slovencev, živali in kulturnih spomenikov, ki so bili upodobljeni na tolarjih in/ali evrokovancih (Tabela 1). Najprej smo se zato odpravili v knjižnico. Gospa knjižničarka nam je pripravila knjižno gradivo, vezano na vse motive. Učenci so z delom nadaljevali doma, tako da so lahko uporabili še druge pisne in elektronske vire za pripravo predstavitve. Sledila je peta učna ura v okviru projektnega učnega dela, ki je bila namenjena predstavitev.

380

TOLAR	EVROkovanci	motiv
bankovci	10 SIT	1 evro
	20 SIT	2 evra
	50 SIT	
	100 SIT	
	200 SIT	
	500 SIT	
	1000 SIT	
	5000 SIT	
	10000 SIT	
kovanci	50 SIT	bik
	20 SIT	1 cent
	10 SIT	20 centov
	5 SIT	50 centov
	2 SIT	
	1 SIT	
	50 stotinov	
	20 stotinov	
	10 stotinov	
		10 centov
		5 centov
		2 centa

Tabela 1: Seznam slovenskih tolarjev in evrokovancev z motivi. Vir: Bankovci in kovanci (b. d.).

2.1.3 Nova slovenska denarna enota

Na koncu šolskega leta smo učence spomnili na prve šolske ure, ko so spoznavali proces osamosvajanja Slovenije preko slovenskega tolarja. Učence smo razdelili v skupine in jim podali nalogo, da sami oblikujejo idejo o slovenski denarni enoti, v katero bi vključili motive, ki ponazarjajo ali naravno- ali družbenogeografske značilnosti Slovenije. Največ idej je bilo z naravogeografsko vsebino, kot na primer Postojnska jama in človeška ribica, Škocjanske jame, Triglav, Soča, Sečoveljske soline, slap Savica, Bohinjsko jezero, Velika Planina, Cerkniško jezero, Zelenci itd. Nekaj je bilo tudi idej z družbenogeografsko vsebino: Cukrarna, belokranjske pisanice, potica, kranjska klobasa, kozolec, brodovi in plavajoči mlini na Muri, suha roba, Solkanski most, Trboveljski dimnik itd.

Zaključili smo, da je Slovenija, kljub svoji majhnosti, izjemno pestra in raznolika država. Slovenci smo nedvomno lahko kot narod ponosni na številne naravno- in družbenogeografske značilnosti.

Motivi, ki predstavljajo državo v svetu, morajo biti takšni, da se vsak Slovenec lahko identificira in poistoveti z njimi. Slovenski državni simboli (grb, zastava, himna) so tisti, ki Slovence povezujejo in nas predstavljajo kot državo v tujini. Med njimi je tudi denarna valuta, slovenski evrokovanci, z upodobljenimi motivi, ki so pomembni gradniki slovenske identitete in najboljše predstavljajo Slovenijo v svetovnem merilu.

3 Zaključek

Projektno učno delo *Slovenija – samostojna država in njena valuta*, ki smo ga v 9. razredu pri pouku geografije izvedli v sklopu učne enote »Država Republika Slovenija«, se je izkazalo za zelo dobro. Delo ni potekalo zgolj v učilnici, pač pa tudi izven nje. Združeni sta bili komponenti direktnega učiteljevega vodenja učnega procesa in samostojno delo učencev. Učenci so bili pri delu samostojni, sodelovali so v timu in bili pri tem ustvarjalni. Pri aktivnostih so uživali, saj so preko različnih oblik in metod dela (individualno in skupinsko delo, ogled filma, intervjuvanje, delo s slikovnim materialom in s knjižničnim gradivom, razlaga, pogovor itd.) prišli do novih znanj, ki so jih nadgradili in poglobili. Posamezne etape izvajanja projektnega učnega dela so učencem omogočile, da je obravnavana tematika izhajala iz različnih vidikov z vsebinskim povezovanjem. S projektnim učnim delom smo dosegli, da je bil pouk geografije pestrejši, zanimiv in razgiban, ter korelacijo z drugimi predmeti (zgodovina, domovinska in državljanska kultura ter etika ...).

S projektnim učnim delom smo dosegli vzgojno-izobraževalne cilje, povezane predvsem z razvijanjem pozitivnih vrednot do domovine in slovenske identitete. Učenci so pri spoznavanju poteka osamosvajanja Slovenije preko slovenskega tolarja razvijali pozitivna čustva do domovine, občutek pripadnosti svojemu narodu in državi. Poleg tega se je pri učencih izrazila večja povezanost do naravne in kulturne dediščine Slovenije ter zavedanje o pomembnih gradnikih slovenske identitete.

381

4 Viri in literatura

Bankovci in kovanci (b. d.). Ljubljana: Banka Slovenije. Pridobljeno 4. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.bsi.si/bankovci-in-kovanci>.

Bufon, Milan (2007): Osnove politične geografije. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales.

Dan samostojnosti in enotnosti (2013). *Infodrom*. Pridobljeno 4. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.youtube.com/watch?v=8tiQg-yHVv8>.

Identiteta države - Oblikovanje za državo (2011). Ljubljana: Urad vlade RS za komuniciranje, junij 2011. Pridobljeno 4. 9. 2021 s spletne strani: <http://www.dvajset.si/prvih-20/pregled/prej-in-zdaj/identiteta-slovenije/>.

Jerman, Frane (1996): Slovenska narodna identiteta in slovenska filozofija. V Dušan Nečak (ur.): *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas*. (str. 133–140). Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Pridobljeno 4. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.sistory.si/cdn/publikacije/20001-21000/20421/Avstrija-Jugoslavija-Slovenija.pdf>.

Kolnik, Karmen; Otič, Marta; Cunder, Karmen idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Geografija*. Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 4. 9. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_geografija.pdf.

Plebiscit o slovenski samostojnosti (2015). *Infodrom*. Pridobljeno 4. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.youtube.com/watch?v=34JMnyFrss>.

Prinčič, Jože (2008): *Gospodarsko in finančno osamosvajanje Slovenije*. V Vladimir Prebilič in Damijan Guštin (ur.): *Osamosvojitev Slovenije : priročnik za učitelje osnovnih in srednjih šol* (str. 77–93). Ljubljana: Zavod Republike

Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 4. 9. 2021 s spletne strani:
https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/add/Priro%C4%8Dnik_Osamosvojitev_Slovenije.pdf.

Verdev, Helena (2015): *Raziskujem Slovenijo 9. Učbenik za geografijo v 9. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Rokus Klett.

IZ SLOVENSKEGA SRCA IN DUHA FROM THE SLOVENIAN HEART AND SPIRIT

✉ **Ana Marija Klanjšček** (aklanjscek@gmail.com), višja prof. zgodovine, upokojena, do leta 2010 je poučevala na državnih srednjih šolah v Buenos Airesu.

Argentina

Povzetek

V prispevku bom predstavila nekaj izsekov iz svoje družinske zgodovine. Navedla bom pomembne prelomnice, ki so se mi vtisnile v spomin in sem jih zaznavala kot prvine slovenstva ter jih podajala naprej novemu rodu. Življenje ni lahko, še težje je bilo življenje staršev, če pomislimo na izzive 2. svetovne vojne, pohode fašizma in komunistično revolucijo v Jugoslaviji, ki so jo ti začutili na lastni koži. Posledice so bile zelo težke, tudi zanje, za nas vse.

Abstract

In the paper, I will present a few extracts from my family history. I will name the important breaking points that have been imprinted on my memory and have been perceived as the essence of Slovenianness and passed on to a new generation. Life is not easy. It was even harder for my parents who were forced to cope with the challenges of World War II, the marches of fascism and the communist revolution in Yugoslavia. The consequences were extremely difficult for them as well as for the whole family.

Ključne besede: ljubezen do domovine, osamosvojitve Slovenije, pesem, Slovenci v Argentini, vrnitev v Slovenijo.

Keywords: love of homeland, independance of Slovenia, poem, Slovenes in Argentina, return in Slovenia.

1 Slovenske korenine za več desetletij predstavljene v Argentino

Rodila sem se pred 67 leti v Buenos Airesu, Argentini, kot prvorojenka očeta Emila Klanjščka in mame Ane Kokalj. Štiri leta kasneje sem dobila sestro. Naša štiričlanska slovenska družina ima zelo zanimivo zgodovinsko ozadje in se nekoliko razlikuje od večine slovenskih družin, ki so se priselile ali nastale po prihodu beguncev po drugi svetovni vojni. Moja mama, rojena v Biščah pri Ihanu na Gorenjskem, je prišla v Argentino po 2. svetovni vojni, leta 1948, in je bila del slovenskih novonaseljencev. Od maja 1945 pa do leta 1948 je živela v begunskem taborišču v Avstriji (Spittal).

Slika 1: Begunski pevski zbor v Spittalu. Zborovodja je bil dr. France Cigan. Desno poleg njega je avtoričina mama, v prvi vrsti pa njena sestra – avtoričina teta (foto: arhiv avtorice).

Z mojo mamo so v taborišče prišle še njena mati (moja stara mama) in tri sestre (moje tete). Četrta sestra, moja teta, je ostala v Avstriji in kot redovnica stopila v samostansko skupnost k usmiljenkam sv. Vincencija Pavelskega. Družina je bila brez očeta, saj so Franca Kokalja, mojega starega očeta, septembra 1944 partizani ustrelili na domu v pričo žene in hčera. Postal je prva žrtev komunistične revolucije v družini. Moja mama je imela še dva brata, ki sta bila domobranca. Oba sta bila ob koncu maja 1945 iz Vetrinja vrnjena v Jugoslavijo in zaprta v Teharjah. Starejši brat France, moj stric, je bil junija 1945 skupaj z drugimi od tam odpeljan neznano kam in pokončan (kot mnogi drugi) brez sodnega procesa. Mlajši brat Janez, moj stric, je bil kot mladoletnik (17 let) rešen smrti. Februarja 1946 se je pridružil materi in sestram v taborišču v Avstriji in z njimi prispel v Buenos Aires decembra 1948. V taborišču so bili še drugi mamini sorodniki (stric, tete, bratranci in sestrične), ki so se tudi priselili v Buenos Aires in s katerimi smo bili tesno povezani.

Oče, ki smo ga klicali 'tata', je bil Primorec iz Oslavja pri Gorici. V družini je doraslo 10 otrok. Ko je leta 1915 Italija stopila v vojno, je morala družina zapustiti dom in se začasno izseliti na severno Dolenjsko, saj je bila njihova domačija vojaško zasedena kot prizorišče bojne fronte med italijansko in avstrijsko vojsko. Po končani vojni se je družina vrnila v domači kraj, Oslavje, kjer so morali na novo zgraditi hišo in poskrbeti za preživetje številne družine, ki je bila odvisna od rodovitnosti domače zemlje.

V Buenos Aires je prišel leta 1928, ko je že odslužil vojaški rok pod italijansko zastavo, takrat kraljevino Italijo, in ko je fašizem z Mussolinijem na čelu že kazal svoj totalitarni obraz. V Argentino se je v tistih letih priselilo veliko njegovih vaščanov in tvorilo skupino staronaseljencev. Tako so jih kasneje prepoznali in ločili od novonaseljencev ali političnih priseljencev.

V Buenos Airesu je, še samski, več let stanoval v mestni četrt Paternal, kjer so se zbirali Primorci. Dve njegovi sestri, moji teti, sta se mu kmalu pridružili in si ustvarili družino v Paternalu in okolici. Oče se je preživljal z mizarstvom. Te obrti se je izučil že v Podgori pri Gorici. Ko je polagal parkete ali postavljal okna in vrata v še nedokončanih praznih stavbah, je sam na glas prepeval, obujal in hranil spomine na domačo zemljo in si tako omilil domotožje.

Načrtoval je, da bi na tuji zemlji ostal samo začasno, misleč, da bo po nekaj letih Amerike lahko prihranil denar in se vrnil domov. Toda usoda je hotela drugače; prišla je velika svetovna ekonomska kriza, ki se je po letu 1929 krepko občutila tudi v Argentini. Temu je sledila še 2. svetovna vojna in to sta bila dva močna razloga za dolgo odlašanje vrnitve v rodni kraj. Očetu je bila načrtovana drugačna življenjska pot. Ostal je v Argentini in po prihodu beguncev iz Slovenije spoznal dekle, mojo mamo, svojo bodočo ženo Ančko. Ljubezen ju je združila v srečen zakon. Ustvarila sta si svoj dom v kraju Martin Coronado (beri Koronado), enem izmed številnih predelov Velikega Buenos Airesa, in tam ostala do smrti.

2 V naši družini sta domovali slovenska pesem in beseda

Naša družina se je ustalila, kot zgoraj omenjeno, v Martin Coronadu, kjer je bilo več slovenskih družin, sicer nekoliko razpršenih, vendar povezanih med seboj. Poleg mnogih običajnih in vsakdanjih obveznosti se je v naši družini tudi veliko pelo. Oba starša sta zelo rada pela. Imela sta lep glas, zato so bila tudi otroška in mladostna leta pri nas polna glasbe in petja. V poletnih večerih smo sedeli pred hišo v objemu lipe in hrasta, ki ju je tata posadil; to sta bila zanj simbola slovenstva, ki ga je ohranjal in prenašal. Radi smo se pogovarjali o Sloveniji in prepevali slovenske pesmi, od najbolj enostavnih ljudskih pa do narodnih, domoljubnih in tudi zahtevnih umetnih, ki se jih je oče spominjal še od doma: Po jezeru bliz Triglava, Lipa zelenela je, Kdor ima srce.

Gorenjsko oziram
se v skalnato stran,
Triglava blešče se vrhovi ...

Planinska

V hribih se dela dan,
v hribih žari,
bratje, le ven na plan,
na vrh planin.

Tam na vrtni gredi

Tam na vrtni gredi
raste rožmarin.
Pridi ob slovesu,
dam ti ga v spomin ...

Slovenska zemlja, zemlja krasna,
kristal iz božje roke vzet.
Obleka tvoja sončno jasna,
ob šopku šopek je pripet ...

Hišica očetova

Oj, hišica, očetova,
Bog živi te,
zdaj se ločiti morava,
Bog živi te.
Al' tega nihče ne pove,
al' te kedaj bom videl še ...

Pod oknom

Luna sije, klad'vo bije
trudne, pozne ure že;
pred neznane
srčne rane
meni spati ne puste.

Marsikdaj se nam je pridružila gospa Tončka, naša rojakinja, ki je bila po naključju več let naša sosedka. Mama nam je povedala, da je veliko zborovskih pesmi, ki jih je naš tata poznal in rad prepeval, ona odkrila šele v begunskem pevskem zboru v Spittalu. Ta zbor je vodil g. dr. France Cigan.¹

Ko so k nam prišli na obisk očetovi vaščani iz Oslavja in Pevme, se je pri nas razlegla in zazvenela primorska melodija v pesmi in besedi. Zelo rada sem jih poslušala. Primorsko narečje z vsemi mogočimi odtenki mi je bilo zelo domače in razumljivo, vendar ga nisem nikdar usvojila, ker sta starša govorila knjižno slovenščino.

Poleg petja je tata s posebno ljubeznijo in ponosom gojil slovensko besedo. Zavedal se je, da "materni jezik je najdražja dota", kot je nekoč zapisal blaženi Anton M. Slomšek. Zato je bil oče zelo pazljiv in zahteven, da bi bilo čim manj tujk v našem pogovornem jeziku. Ljubil je Simona Gregorčiča, goriškega slavčka. Iz spomina je pogosto prinesel na dan marsikatero njegovo pesem. Tudi mene je prevzela Gregorčičeva pesem 'Soči', v kateri pesnik opeva lepoto smaragdne reke in vizionarsko napoveduje boj za narodni obstoj. Kot učenka sem jo večkrat recitirala v razredu in z zadoščenjem žela pohvalo učiteljice in kasneje profesorjev. Dveh Slovencev se je tata še posebej spominjal: arh. Viktorja Sulčiča in duhovnika Janeza Hladnika. Oba sta bila zelo spoštovana, priznано pa je bilo tudi njuno delo – ne samo med Slovenci, ampak tudi med Argentinci. Arh. Sulčič, ki je prišel v Argentino v drugem desetletju prejšnjega stoletja, je bil med drugim znan po načrtu velikega nogometnega igrišča "Club Atletico Boca Juniors". Izkazal se je tudi kot odličen akvarelist. G. Janez Hladnik je prišel leta 1936 kot dušni pastir v pomoč g. Jožetu Kastelicu. Po njegovi smrti v nesreči na gori Aconcagui (beri Akonkagvi) je g. Hladnik prevzel vso skrb za Slovence v Argentini. Še posebej se je zavzel za begunce po letu 1945 in dobil pri takratnem predsedniku argentinske vlade, generalu Peronu, dovoljenje za priselitev okrog 7.000 Slovencev, ne glede na starost in na zdravstvene prepreke (Rant, 1998: 13–15).

3 Stoji učilna zidana

Najprej sem se naučila brati in pisati v slovenskem jeziku. Še šest let nisem dopolnila, ko sem že poznala slovensko abecedo in številke. Zasluga za to gre učiteljicam in katehetom sobotne slovenske osnovne šole. Nas, otroke, so veliko naučili v zelo omejenem času (štiri ure tedensko, približno osem mesecev v letu). Vpeljali so nas v slovenski svet z besedo, pesmijo, verskim naukom in z obilico otroškega razvedrila.

Moja starša sta zelo cenila in spoštovala vse, kar je nudila slovenska sobotna šola, in me zelo spodbujala, da sem nadaljevala pouk v slovenščini na srednješolskem tečaju. Na srednješolski stopnji so nam profesorji razširili obzorja ter posredovali znanje in spoznanja o Sloveniji in slovenstvu; tu smo vse to dobivali in poglobljali.

Toda redno obiskovanje dveh šol, redne argentinske in sobotne slovenske šole, je od nas zahtevalo odpovedovanje. Marsikateremu srečanju z vrstniki smo se morali odpovedati. Zavrniti smo morali različna povabila na sobotna in nedeljska druženja in zabave z Argentinci, saj smo imeli v slovenski skupnosti vedno veliko šolskega, kulturnega, družabnega in športnega programa. To posebnost sem sprejela brez kakršnekoli travme, ker sem se zavedala, da je moje življenje z rojstvom razpeto med dvema svetovoma. To sem sprejela kot obogatitev, to je moje bogastvo.

Slovensko osnovno šolo sem končala v slovenskem domu v San Martinu. Tam sem tudi sodelovala pri mladinskem orkestru, ki so ga sestavljali igralci melodike, flavte, violine in ksilofona. Jaz sem igrala melodiko. Aktivna sem bila tudi pri mladinskem pevskem zboru in dekliškem oktetu, ki ju je vodil g. Boris Pavšer. Mladinska leta sem preživela na srednješolskem tečaju, ki nosi ime po ravn. Marku Bajuku.² Aktivno sem sodelovala v mladinski organizaciji (SDO – Slovenska dekliška organizacija, SFZ – Slovenska fantovska zveza³); tu sem bila več let odbornica in eno dobo predsednica.

Slika 2: Proforski zbor Srednješolskega tečaja leta 1974. Druga z desne sedi Ana Marija Klanjšček. Bivši moji profesorji: z desne stojijo: g. Jože Žakelj, g. Tine Debeljak, četrti dr. Marko Kremžar. Sede z desne proti levi: g. Miloš Stare, g. Pavle Rant, msgr. Anton Orehar (foto: arhiv avtorice).

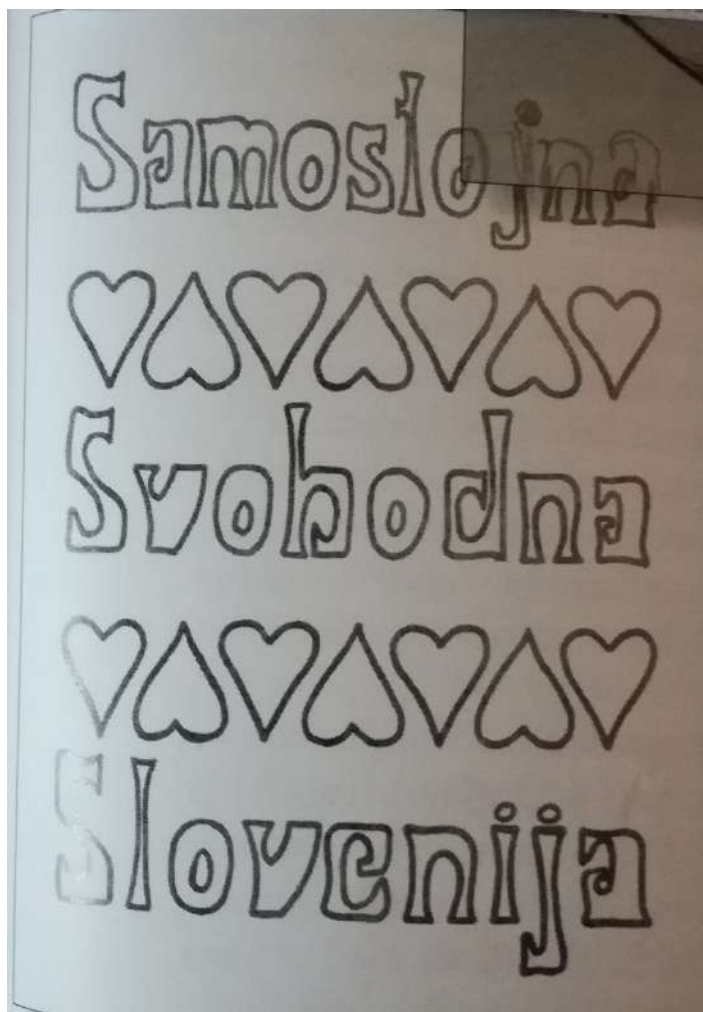
Zelo bogate spomine imam na profesorje. G. Miloš Stare (govorništvo) je bil odličen govornik. Vpeljal nas je v nastope in govorniške vaje. Dr. Jože Krivec nas je učil slovenščino – literaturo. Spomnim se njegove razlage Prešerna in razlage njegovih sonetov. G. Tine Debeljak in g. Pavle Rant: zgodovina. Prvi je razlagal do moderne dobe, drugi se je z vso vnetostjo potopil v 20. stoletje. Dr. Marko Kremžar nam je razlagal svetovne nazore in nam pustil dragoceno podlago za spoznavanje ideoloških tokov 20. stoletja.

Profesorji so nam podarili veliko svojega prostega časa in znanja (poučevali so brezplačno, enako tudi učitelji osnovnih šol). Spodbujali so nas v spoznavanju preteklosti in takratne sedanjosti, ki je bila daleč od svobodnega in demokratičnega sveta. Če samo pomislim na naš almanah iz petega letnika (1971), ki je nosil naslov Samostojna svobodna Slovenija, moram pritrditi dejstvu, da so bili naši učitelji napovedovalci prihodnosti. Dvajset let kasneje so se te sanje in želje uresničile! Bilo mi je v veliko veselje in ponos, da sem po nekaj letih tudi sama postala del tistega proforskega zbora in tako postala zaslužna za prenos slovenstva mladim rodovom. Svojim učiteljem in vzgojiteljem ter svojim staršem pa izrekam srčno zahvalo in priznanje!

4 Samostojna Slovenija – vračamo se h koreninam

Velik del našega slovenskega življenja je potekal po okrajnih domovih, kjer so medsebojni stiki in spoznavanja pogosto pripeljali do trajnih prijateljstev in tudi do zakonskih zvez. Tako sem tudi jaz spoznala svojega moža, ki je leta 1948 v Argentino prišel kot politični begunec. Z njim sem delila veliko ljubezen do slovenstva. Brala sva raznovrstno literaturo, zlasti leposlovje, in spoznavala dela mnogih slovenskih pisateljev, kot so Ruda Jurčec, Marijan Marolt, Zorko Simčič, dr. Tine Debeljak in drugi. Potovanja pred osamosvojitvijo Republike Slovenije in po njej pa so dopolnjevala najine poglede na Slovenijo in Slovence. Tudi v zamejstvo sva se podala, ki nam je bilo in je še vedno pomemben vir izročila in literature za ohranjanje slovenske identitete.

Od slovenske osamosvojitve dalje so se v Buenos Airesu množili obiski iz Slovenije in zamejstva. V naši slovenski skupnosti je zaživelo politično, kulturno in družabno življenje. Če sem v sedemdesetih letih ob prebiranju romana 'Ljudje pod bičem' odkrila pisatelja Karla Mauserja, sem pozneje spoznavala in vzljubila tudi druge slovenske pisatelje. Ob branju knjig Borisa Pahorja, Alojza Rebule, Andreja Capudra, Zore Tavčar, Draga Jančarja in drugih sem zadihala s polnimi pljuči. Njihova sporočila v izjemnih literarnih delih so me bogatila, tako sem dopolnila vedenje o domovini Sloveniji.

Slika 3: Almanah, naslovnica iz leta 1971 (foto: arhiv avtorice).

5 Slovenija se osamosvoji – naša družina se vrača k izviru

Prav v tistem desetletju, ko je Slovenija postala samostojna, je najino zakonsko življenje postalo posebej razburljivo in izzivalno, saj sva posvojila šestletno hčerkico – Argentinko. Od vsega začetka sva z njo govorila slovensko in jo vključila tudi v najin domači slovenski svet. Odraščala je med dvema jezikoma in dvema kulturama. Oboje sva z možem zelo cenila in hotela dati hčerki kot dediščino. Da bi nama to lažje šlo in da bi bila bolj uspešna, sva hčerko vodila v Slovensko hišo, kjer je takrat ob sobotah potekal tečaj ABC po slovensko. Tu se je najina hči naučila osnov za sporazumevanje v slovenščini. Pozneje je obiskovala slovensko sobotno osnovno šolo na Pristavi v Buenos Airesu, ker je bil tam najbližji slovenski dom. Uspešno je končala 8. razred.

Slovenski jezik, ki se ga je ona kar hitro naučila, ji je pomagal pri srečanjih s sorodniki, prijatelji in znanci. Ko je prvič potovala z nama v Slovenijo (in tudi na kasnejših potovanjih, ko je že odrasla), si je morala s slovenščino uspešno utirati pot v različnih zagatah. Slovenščina ji je veliko pomagala. Svoji hčerki sva dala orodje – slovenski jezik – in ji odprla pot v dva različna svetova.

Z možem sva si želela in se tudi odločila poiskati svoj dom v Sloveniji. V Vipavski dolini sva ga našla že leta 2014. Še ne dokončno preseljena sva preživljala več obdobj med Argentino in Slovenijo. Načrtovala sva dokončno preselitev v Slovenijo, toda življenjska usoda je hotela drugače in nas prehitela, mojega moža je prehitela.

Balantičeve⁴ besede iz pesmi 'Sen o vrnitvi' so zanj postale usodne.

Ko boš, tujina, vso mi kri izpila,
ko neizgovorjena bo beseda
prišla kot ogenj mi na usta blede,
bo davna želja domu me vrnila.

Na srce del prsti bom kot zdravila,
sprejel me vase bo pozdrav sosedu,
spoznala na planini me bo čreda
in v duši bo zaplala nova sila.

Okusil spet bom sok planinskih trav,
– spomini nanj skelijo kakor rane,
ki jih zastrupil dolgih cest je prah.

Domači kraj, kako mi spet boš drag!
kako bom ljubil gore razkopane,
dokler ne bom nad njimi tih zaspal.

Zdaj mirno počiva v grobu na domači zemlji, jaz pa v Argentini težko čakam na primeren čas, ko bom lahko na slovenski zemlji prišla do vsakdanje mi domače pesmi in besede ter si nahranila dušo in srce. Hvalila bom Boga za ta majhen biser, ki se imenuje Slovenija.

6 Zaključek

V Argentini sem se rodila, šolala, izobrazila, delala in se tudi upokojila. Vsak bi trdil, da imam v sebi več argentinskega kot slovenskega. Zame to ne drži. Ne bom zanikala; argentinski svet mi je nudil zelo obširno in raznoliko znanje in intelektualno obzorje (takratni šolsko-vzgojni nivo je bil med prvimi v Latinski Ameriki; danes je na zadnji stopnji). Vse to mi ni bilo dovolj. Že od malih nog sem čutila pripadnost slovenskim koreninam. Globoko v svojem srcu sem si želela slovenske zemlje, vsakdanje slovenske govornice, vsakdanje slovenske pesmi. Z Božjo pomočjo bom lahko uresničila očetove sanje: vrnila se bom v domačo zibelko.

Slika 4: Portret avtorice – Ana Marija Klanjšček (foto: arhiv avtorice).

7 Literatura

France Cigan (b. d.). *Wikipedija*. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/France_Cigan.

Pibernik, France (2013): Bajuk, Marko (1882–1961). *Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi133169/>.

Pibernik, France (2013): Balantič, France (1921–1943). *Slovenska biografija*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1016830/>.

Rant, Jože (ur.) (1998): *Zbornik dela v zvestobi in ljubezni: Zedinjena Slovenija: 1948–1998*. Buenos Aires: Društvo Zedinjena Slovenija.

SDO-SFZ / Slovenska dekliška organizacija – Slovenska fantovska zveza (b. d.). *Združenje slovenska izseljenska matica*. Pridobljeno 20. 6. 2021 s spletne strani: https://www.zdruzenje-sim.si/seznam_drustev/16/2008091509113004/.

8 Opombe

¹ France Cigan, slovenski katoliški duhovnik, zborovodja in zbiratelj ljudskih pesmi, roj. 1908, Žižki – Avstro-Ogrska, umrl 1971, Ljubljana. Bogoslovje je študiral v Ljubljani; posvečen v duhovnika 1935. Leta 1946 doktoriral iz teologije v Padovi. V letih 1947–1949 je študiral glasbo na konservatoriju v Gradcu. Bil je župnik v Podjuni (1948–1957), nato je bil do 1971 profesor glasbe na slovenski gimnaziji v Celovcu ter tam med drugim ustanovil tudi štiri pevske zборе. Zapisoval je prekmurske pesmi že leta 1932 doma in 1959 med rojaki v Torontu (124). Leta 1946 jih je na avstrijskem Koroškem med slovenskimi begunci iz raznih krajev zbral že 361 (France Cigan, b. d.).

² Marko Bajuk (1882–1961) je bil ravnatelj klasične gimnazije v Ljubljani, organizator begunskega šolstva na Koroškem v Avstriji po drugi svetovni vojni ter utemeljitelj slovenskega zborovskega petja v Argentini (Pibernik, 2013).

³ SDO-SFZ je zvezna slovenska mladinska organizacija v Argentini, ki združuje vse krajevne mladinske skupine v Buenos Airesu. Odbor sestavljajo delegati iz vsakega slovenskega društva. Skrbi za pripravo kulturnih prireditev, športnih turnirjev in verskih srečanj. V organizacijo spadajo vsi mladi slovenskega rodu med 15. in 35. letom starosti (SDO-SFZ ..., b. d.).

⁴ Balantič France (1921–1943) je eden vidnejših slovenskih pesnikov iz časa pred drugo svetovno vojno in med njo ter eden najboljših slovenskih sonetistov sploh (Pibernik, 2013).

OBELEŽITEV 30-LETNICE NEODVISNOSTI SLOVENIJE S SAMOSTOJNIM UČENJEM PRI POUKU ZGODOVINE

CELEBRATING THE 30TH ANNIVERSARY OF SLOVENIAN INDEPENDENCE WITH INDEPENDENT LEARNING IN HISTORY LESSONS

✉ **Uroš Cajnko** (uros.cajnko@gmail.com), prof. geografije in zgodovine, poučuje geografijo, zgodovino ter državljansko in domovinsko vzgojo ter etiko na Osnovni šoli Notranjski odred v Cerknici.

Slovenija

Povzetek

Prispevek obravnava sodobne metode poučevanja zgodovine za samostojno učenje pri pouku. Pri obravnavani temi – Osamosvojitve Slovenije v 9. razredu, smo uporabili naslednje didaktične metode: združeni časovni trak in ribjo kost, možgansko nevihto, delo s filmskim posnetkom in likovno ustvarjanje učencev. Učenci so tako na samostojen način ob uporabi zgodovinskih virov in učbenika spoznali celoten proces in pomembnejše dogodke ob osamosvojitvi Slovenije. V prispevku predstavljam primer izvedbe takšne šolske ure in analizo dosežkov samostojnega dela učencev.

Abstract

The following paper deals with modern methods of teaching history for independent learning in the classroom. In the discussed topic - Independence of Slovenia, in the 9th grade, we used the following didactic methods: combined timeline and herringbone method, brainstorming, working with a film and artistic creation of students. The students got to know the whole process and important events in Slovenia's independence independently, using historical sources and a textbook. In this article, I present an example of a school lesson and an analysis of the achievements of students' independent work.

Glavne besede: bralno učne strategije, časovni trak, osamosvojitve Slovenije, ribja kost, zgodovina.

Keywords: reading and learning strategies, timeline, independence of Slovenia, herringbone method, history.

390

1 Uvod

Čeprav je od osamosvojitve Slovenije minilo šele 30 let in se je srednja ter starejša generacija še dobro spominja, se pa večina učencev v osnovni šoli s to tematiko поблиže spozna šele pri pouku zgodovine v 9. razredu. Osamosvojitve Slovenije je tudi eden pomembnejših mejnikov v zgodovini Slovencev in je prav, da se tej temi nameni tudi večji poudarek.

Nastanek lastne države je za vsak narod najpomembnejši dogodek v njegovi zgodovini. Pri učenju o nastanku lastne države in z utrjevanjem narodne zavesti in državljanske pripadnosti je pomembno, da učencem temo predstavimo čim bolj zanimivo z različnimi učnimi metodami, saj bo učenec/ka z večjim interesom temo raziskal in si zapomnil pomembnejša zgodovinska dejstva. Otroci so v tem obdobju zelo dojemljivi in sprejemljivi za vse, kar se dogaja okrog njih, če odraščajo v varnem domačem okolju, v šoli čutijo pripadnost skupini in širši skupnosti. Prav tako je pomembno, da že zgodaj čutijo pripadnost večji skupini – narodu. Pouk zgodovine odločilno pripomore k narodni zavesti učencev. Dvig te zavesti pa je v veliki meri odvisen predvsem od dobrega, zanimivo pripravljenega in poglobljenega pouka, katerega cilj je poglobljeno znanje in pa spodbuda učencem, da začnejo o takih zadevah samostojno razmišljati in svoja mnenja tudi ubesediti. (Gabrič idr., 2008)

V današnji informacijski dobi so učenci preobremenjeni s številnimi informacijami. Kakovostno znanje ne predstavlja več kopičenja informacij, temveč se šola usmerja k temu, da učenci znanje spoznavajo preko lastnih izkušenj, uporabljajo različne strategije za reševanje problemov, s katerimi se bodo soočali v vsakdanjem življenju. Pri pouku je torej aktivnost učencev velikega pomena. Učenje je uspešnejše, če poteka samostojno ter z lastnim razmišljanjem (Ivanušek Grmek idr., 2009).

Pri pripravi učne ure nas je vodilo vprašanje, kako bi devetošolci samostojno spoznali zahteven proces osamosvojitve Slovenije v povezavi z vzroki in posledicami dogodkov, ki so pomembno vplivali na osamosvojitve Slovenije. Cilj je, da se učenec seznani s ključnimi pojmi (država, osamosvojitve, samostojnost) in z dogodki, ki so pripeljali Slovenijo do osamosvojitve in usvojeno znanje nadgradijo z lastnim izdelkom.

Izmed vseh bralno učnih strategij smo se za uvodno motivacijo odločili za uporabo metode demonstracije z uporabo filmskega posnetka in možgansko nevihto, v osrednjem delu pridobivanja učnega znanja smo se odločili za preplet in združitev dveh metod, in sicer uporabo časovnega traku in strategijo ribje kosti. V zaključku smo uporabili lastne likovne izdelke. Izbrana tema Osamosvojitve Slovenije je primerna pri usvajanju novega znanja za uporabo učnih strategij, kot sta časovni trak in ribja kost, saj si dogodki sledijo v kronološkem zaporedju in sovplivajo eden na drugega.

Po izbiri bralno učne strategije smo se morali odločiti še, od kje bodo učenci črpali informacije o osamosvojitvi Slovenije. Sami smo izbrali dve različici. V kolikor se odločimo, da bi radi temo predelali v eni učni uri, izberemo kot vir znanja učbenik za zgodovino v 9. razredu osnovne šole. Tukaj je vsebina že strnjena, prav tako je primerna za učno slabše učence, saj lažje prepoznajo vzročno-posledične povezave med pomembnejšimi dogodki iz osamosvojitve Slovenije. Če se odločimo, da bomo izbrani temi namenili dve šolski uri, kot zgodovinski vir uporabimo članke in zapise o osamosvojitvi Slovenije. Izbor ključnih zgodovinskih dejstev je za učence zahtevnejši in je primeren za učno uspešnejše učence. Lahko pa uro tudi diferenciramo, tako da učno uspešnejšim učencem podelimo literaturo, učno manj uspešni pa informacije črpajo iz učbenika.

S samostojnim delom črpanja podatkov iz zgodovinskih virov tako učenci razvijajo zmožnost oblikovanja samostojnih sklepov, pogledov, mnenj in stališč. Zapisi na časovnem traku v obliki ribje kosti pa so pregledni in strnjeni ter omogočajo razumevanje vzročno-posledičnih povezav, ki so pripeljali Slovenijo v samostojnost.

2 Samostojno učenje o osamosvojitvi Slovenije

2.1 Učni cilji in navezava na učni načrt

V operativnih ciljih učnega načrta za osnovno šolo je zapisano, da učenci/učenke pojasnijo vzroke za odločitve Slovencev za lastno državo Slovenijo (Kunaver idr., 2011).

Učenci morajo tako pojasniti politične dogodke v Sloveniji konec 80. in na začetku 90. let, ki so pomenili utrjevanje demokratizacije in državne suverenosti Slovenije.

Operativni cilj iz učnega načrta konkretiziramo v vsebinsko znanje, ki ga morajo učenci usvojiti, na več korakov, tako da učenci/učenke:

- navedejo razloge, ki so privedli do referendumu za osamosvojitve Slovenije,
- ovrednotijo prizadevanja za osamosvojitve Slovenije,
- razumejo pomen razglasitve samostojnosti,
- opišejo reakcije zvezne vlade in JLA ter značilnosti vojne za Slovenijo (prav tam).

V učnih ciljih za procesno znanje (spretnosti, veščine, zmožnosti) je v učnem načrtu zapisano, da so učenci/učenke zmožni:

- razvijati spretnosti časovne in prostorske predstavljivosti;
- z uporabo in učenjem ob raznovrstnih zgodovinskih virih razvijati spretnosti preproste uporabe zgodovinskih raziskovalnih metod, prilagojenih starosti in zmožnostim učencev;
- razvijati zmožnosti preproste analize, sinteze in interpretacije uporabnih in verodostojnih podatkov in dokazov iz zgodovinskih virov in literature iz različnih medijev, za raziskovanje in poznavanje življenja ljudi v preteklosti;
- razvijati zmožnosti oblikovanja samostojnih utemeljenih zaključkov, pogledov, mnenj in stališč, vživeljanja v različne perspektive in snovanja izvirnih predlogov in rešitev;
- po svojih zmožnostih razvijati spretnosti uporabe zgodovinskih virov in informacij z uporabo informacijske tehnologije (IT);
- z učenjem ob raznovrstnih in večperspektivnih zgodovinskih virih razvijati zmožnosti kritične presoje in razlage zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov v preteklosti in sodobnosti;
- razviti dovzetnost za različne poglede na zgodovino oz. interpretacije zgodovine ter razumeti, zakaj se pojavijo;
- razviti sposobnost samostojnega izbiranja in odločanja ter svoje poglede na zgodovino;
- predstaviti svoje znanje na različne načine: ustno, pisno, grafično, ilustrativno, z IT itd. (Kunaver idr., 2011)

2.2 Načrtovanje učne ure

Pri načrtovanju učne ure je pomembno, da ta zahteven proces osamosvojitve Slovenije v povezavi z vzroki in posledicami dogodkov, učenci spoznajo na njim razumljiv in zanimiv način s prepletom različnih učnih strategij. Načrtovanje učne ure je tako zajelo preplet učnih ciljev in standardov znanja, zgodovinskih dejstev in bralnih učnih strategij.

Pričakovani dosežki/rezultati, ki sledijo iz operativnega cilja učnega načrta so, da učenci/učenke:

- samostojno preiščejo in utemeljijo vzroke razpada Jugoslavije v kontekstu dogajanja v Evropi v osemdesetih in na začetku devetdesetih let;
- poznajo proces osamosvojitve Slovenije v povezavi z vzroki in posledicami dogodkov;
- sklepajo, kakšen pomen je imel nastanek samostojne Slovenije za nas in za druge jugoslovanske narode ter svojo ugotovitev utemeljijo;
- samostojno poiščejo informacije s pomočjo zgodovinskih virov in oblikujejo odgovore;
- navedejo in pojasnijo značilnosti slovenskih državnih simbolov (Kunaver idr., 2011).

Ključni zgodovinski pojmi, ki sovpadajo z operativnim ciljem in ki jih morajo učenci osvojiti so osamosvojitve Slovenije, majniška deklaracija, plebiscit, osamosvojitvena vojna, volitve, ustava. Koncepti za globlje razumevanje so vzroki in posledice, podobnosti in razlike, spremembe in kontinuiteta. Koncepti, ki izhajajo iz narave zgodovinske vede so kronologija, dokazi iz zgodovinskih virov in interpretacija. (Kunaver idr., 2011)

Za izvedbo učne ure smo uporabili aktivne učne metode:

- metoda dela z zgodovinskimi viri,
- metoda dela s slikovnim in filmskim gradivom (fotografije, ilustracije, filmski posnetki).

Uporabljene pa so bile tudi bralne učne strategije, kot so:

- branje z razumevanjem,
- možganska nevihta (brainstorming),
- časovni trak,
- ribja kost.

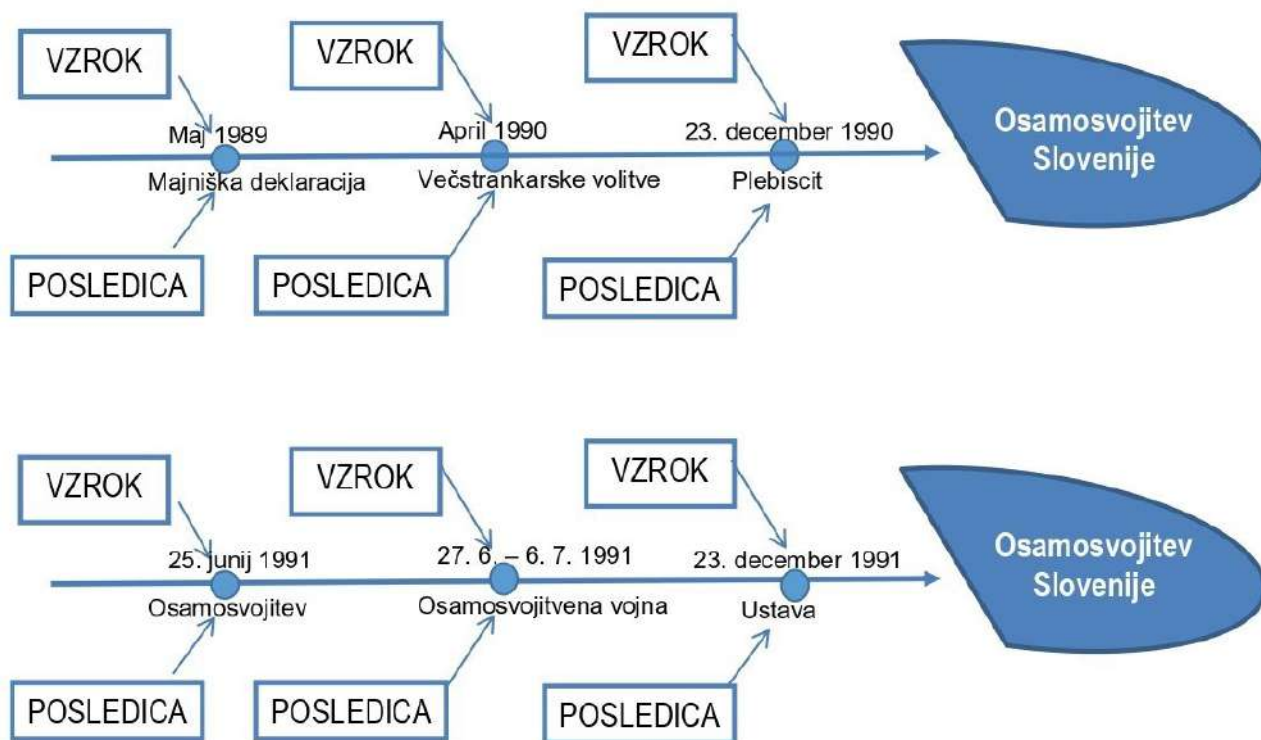
2.3 Potek učne ure

Podroben potek učne ure sem razdelil na dejavnosti učitelja in dejavnosti učencev. Učitelj je v vlogi mentorja, ki deluje v ozadju in pomaga pri načrtovanju učenja in preverjanja dosežkov ter vodi miselno aktivnost učencev. Učenec je v aktivni vlogi, kjer na samostojen način, v neposrednem stiku z zgodovinskimi viri išče odgovore na vprašanja, oblikuje hipoteze, loči bistveno od nebistvenega in pripravi lastno poročilo.

Potek učnega procesa

Dejavnosti učitelja	Dejavnosti učencev
<i>Uvodna motivacija in uvajanje</i> - Učencem prikažem filmski posnetek dviga slovenske zastave ob slovesni razglasitvi samostojnosti Slovenije. - Učencem ponovim izrek iz posnetka: »nocoj so dovoljene sanje, jutri je nov dan« in jih povprašam, kaj je želel govornik s tem sporočiti.	- Učenci opišejo viden posnetek in sklepajo ob katerem dogodku je nastal ta posnetek. - Učenci razmislijo in povedo svoje misli, kaj je želel govornik sporočiti s svojim izrekom.
<i>Pridobivanje novih znanj</i> - Za začetek podam učencem preprosta vprašanja, na temelju katerih dobim takojšnjo povratno informacijo, koliko učenci vedo o osamosvojitvi Slovenije. (Primeri vprašanj: si že kdaj slišal/a za osamosvojitve Slovenije ali osamosvojitveno vojno, ki je potekala takrat, kje si slišal/a in kaj si slišal/a o tej temi, kako si predstavljaš da je potekala osamosvojitvena vojna, morda poznaš koga, ki je aktivno sodeloval v njej itd.) - Učencem podam navodila za samostojno izvedbo učne ure in pričakovanja ob njihovih izdelkih. Posebej jih opozorim naj iz celotnega zgodovinskega vira selekcionirajo samo bistvene dogodke, ki so imeli pomemben vpliv na nadaljnji proces osamosvajanja Slovenije. - Spremljam njihovo delo, dajem pojasnila pri morebitnih nejasnostih in jih spodbujam h kritičnem mišljenju. - Po predelavi zgodovinskih virov, skupaj z učenci oblikujemo glavne zgodovinske dogodke, ki so zaznamovali osamosvojitve Slovenije. - Na tablo skupaj z učenci izpolnujemo ribjo kost po njihovih predlogih. Učence popravljam pri njihovih predstavitvah in jim podam dodatno razlago in kritični razmislek pri posameznih zgodovinskih dogodkih v procesu osamosvojitve Slovenije.	- Učenci sodelujejo v razgovoru o predhodnem znanju o osamosvojitvi Slovenije. - Učenci aktivno uporabljajo zgodovinske vire in učbenik ter razumejo vsebino in izčrpajo ključna zgodovinska dejstva in dogodke iz osamosvojitve Slovenije. - Učenci pripravijo časovni trak s pomembnejšimi dogodki v procesu osamosvojitve Slovenije. - Učenci časovni trak dopolnijo z vzroki in posledicami, ki jih je pustil določen dogodek ter tako oblikujejo ribjo kost. - Učenci predstavijo svoje izdelke in dopolnijo manjkajoče podatke. - Učenci poznajo pomembnejše dogodke, njihove vzročno-posledične povezave in kritično razmislijo o procesu osamosvojitve Slovenije.
<i>Sinteza</i> - Po pregledu procesa osamosvojitve se z učenci posvetimo še državnim simbolom, ki jih vsaka država potrebuje za svojo prepoznavnost v svetu. - Učencem podam v razmislek, na podlagi katerih kriterijev bi izbrali državne simbole in njihovo vsebino. - Učencem podam navodilo, da narišejo svoj/nov slovenski grb, ki bi še uspešneje predstavljal Slovenijo.	- Učenci razmislijo, kakšni bi naj bili po vsebini državni simboli, po katerih bi bila Slovenija uspešno mednarodno prepoznavna. - Učenci pomislijo na naravne in kulturne spomenike, ki pomenijo simbol slovenstva in jih vključijo v svoja likovna dela v obliki novega grba.

Spodaj je prikazan pričakovan učni zapis v obliki ribje kosti na časovnem traku.

Slika 1: Učni zapis v obliki ribje kosti (arhiv avtorja).

2.4 Opis in analiza dela

Po opravljenem učnem sklopu sem naredil samorefleksijo in analiziral svoje delo in delo učencev. Pri tem sem si postavil vprašanja:

- Kakšno je bilo predznanje učencev ob začetku sklopa, koliko so o osamosvojitvi Slovenije slišali v domačem okolju ali medijih. So vse njihove trditve pravilne?
- Kaj mi je pri obravnavi osamosvojitve Slovenije z zgodovinskimi viri uspelo? Kaj moram izboljšati?
- Ali zaradi dela z zgodovinskimi viri kakovostneje uresničujem učne cilje oz. pri učencih dosegam globlje razumevanje? Utemeljitev.
- Kako so učenci razbrali vzroke in posledice osamosvojitvenih dogodkov? Je ribja kost uspešna bralna učna strategija za lažjo predstavljanje zgodovinskega procesa osamosvojitve Slovenije? Utemeljitev.
- Ali so učenci državne simbole prepoznali kot ustrezne, ali bi lahko bili še bolj prepoznavni v mednarodnem okolju? Utemeljitev.

Prav tako sem po opravljenem sklopu vprašal učence po njihovem mnenju in refleksijo na takšno učenje. Pri tem so bila pomembnejša vprašanja:

- Ali zaradi učenja z zgodovinskimi viri bolje razumem učno snov?
- Kakšno je bilo moje predznanje o osamosvojitvi Slovenije in kakšno je po šolskem delu (konkretni navedki zgodovinskih pojmov in dogodkov).
- Ali mi časovni trak in ribja kost omogočata boljši pregled zgodovinskih dogodkov med osamosvojitvijo?
- Ali sem imel/-a težave in kako bi jih lahko odpravil/-a?
- Mi ustreza samostojno delo in takšna pot do znanja?

Učni cilji so bili izpolnjeni z večinoma samostojnim delom učencev. Kot učitelj sem jim podal samo dodatno razlago in kritični razmislek pri posameznih zgodovinskih dogodkih. Uporaba IKT tehnologije za predvajanje realnih filmskih posnetkov je pri učencih zelo zaželeno, saj si preko vizualnih podob lažje predstavljajo določeno zgodovinsko dogajanje. Uporabno je tako za uvodno motivacijo, kot tudi usvajanje novega znanja. Učenci so si s pomočjo časovnega traka lažje predstavljali razvoj dogodkov ob osamosvojitvi Slovenije. Ob vključitvi ribje kosti pa so razumeli tudi vzročno-posledične povezave ob osamosvojitvi Slovenije. Za sprostitev po učno težki temi, je likovno ustvarjanje nalašč za ponovitev učne snovi in sproščeno razmišljanje o predelani snovi.

Metoda možganske nevihte je v uvodni motivaciji predstavljala velik izziv učencem, ki so izrek »nocoj so dovoljene sanje, jutri je nov dan« povezovali predvsem z lastnimi dožitji in izkušnjami, navezovanje z osamosvojitvijo Slovenije pa je bilo površno. Pri uporabi istega izreka po predelani temi in poznavanju zgodovinskih dogodkov pa so učenci že pravilno povezovali namen izrečenih besed ob osamosvojitvi.

Pri usvajanju učne snovi z zgodovinskimi viri samo razumevanje besedila učencem ni delalo večjih težav, skupaj smo razložili neznane besede in pojme. Prav tako tudi oblikovanje pomembnejših zgodovinskih dogodkov, ki so vplivali na preobrat v osamosvojitvi Slovenije in njihova kronološka razporeditev na časovni trak nista učencem povzročala težav. Nekateri učenci so kakšen dogodek izpustili. Večja težava za učence je bila razbrati vzroke, ki so pripeljali do posameznega osamosvojitvenega dogodka. Učno slabši učenci so velikokrat samo opisali dogodek, kaj se je takrat zgodilo. Podobno je bilo tudi pri zapisu posledic. Po samostojnem delu je zato potrebna analiza zapisa, da učenci kritično razumejo vzročno-posledične procese. In prav to razumevanje je velika prednost uporabe ribje kosti pred ostalimi bralno učnimi strategijami. Namreč tukaj ne gre za klasičen zapis dejstev v obliki ključnih besed, ampak o povezovanju osamosvojitvenih dogodkov, vsak zgodovinski dogodek ima svoj vzrok in posledico, ki pripelje do novega dogodka. Miselni procesi učencev so zato bolj izraziti.

Likovni izdelki učencev, s katerimi so narisali svoj/nov slovenski grb, so po pričakovanjih vsebovali veliko naravnih in kulturnih spomenikov z izrazitimi detajli, kar sicer za grb ni najbolj primerno. Mi je pa bilo všeč, da so bili učenci kreativni in so razmišljali o simbolih slovenstva.

3 Zaključek

Pri obravnavi tem, kot je osamosvojitve Slovenije, se ob pisnih virih lahko uporablja tudi veliko avdio-vizualnih virov, kot so filmski posnetki in fotografije. Vse to naredi pouk bolj dinamičen in učenem zanimiv.

Osamosvojitve Slovenije je idealna tema, kjer lahko učenci uporabijo bralno učno strategijo časovnega traku s souporabo ribje kosti in z združitvijo teh dveh bralnih učnih strategij lažje in bolj pregledno spoznajo in razumejo vzročno-posledične zveze posameznih zgodovinskih dogodkov in jim je potek osamosvojitvene poti Slovenije razumljiv.

Idejo združitve časovnega traku in ribje kosti bom uporabljal tudi pri nekaterih ostalih temah, kjer se dogodki kronološko dopolnjujejo. Z uporabo različnih učnih strategij se tudi razbije monotonost pouka zgodovine.

Učni zapis na časovnem traku v obliki ribje kosti je za učence tudi preglednejši in zanimivejši, kar so tudi sami izpostavili kot največjo prednost uporabe teh dveh bralno učnih strategij.

S samostojnim delom učencev in njihovimi izdelki sem zadovoljen, saj ti prikazujejo njihovo sposobnost zajemanja bistvenih zgodovinskih pojmov iz zgodovinskega vira, njihovo razumevanje in na koncu kreativen zapis. Učence s svojimi izdelki tudi lažje spremljam, saj dobim vpogled v njihovo širše znanje in učne sposobnosti ter tako bolj učinkovito izvajam učno individualizacijo in diferenciacijo v razredu.

Prav tako se pri pouku zgodovine lahko uporabijo tudi lastni likovni izdelki učencev, saj preko njih razmišljajo o določenem zgodovinskem dogodku in svoje razmišljanje na abstrakten in vizualen način pretvorijo na papir.

Obeležitev 30-letnice samostojne Slovenije pri pouku zgodovine je bila z uporabo različnih sodobnih metod dinamična in učencem všečna. Učenci so na samostojen način spoznali zgodovinske procese in dogodke, ki so pripeljali Slovenijo do samostojnosti.

4 Viri in literatura

Cajnko, Uroš (2018): Osamosvojitve Slovenije – samostojno učenje zgodovine. Zgodovina v šoli. Letnik XXVI, številka 2, str. 48 – 54. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.

Gabrič, Aleš; Guštin, Damijan; Prebilih, Vladimir idr. (2008): *Osamosvojitve Slovenije. Priročnik za učitelje osnovnih in srednjih šol*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Hribar, Spomenka (2011). Po poti do osamosvojitve Slovenije. Zgodovina v šoli: 20 let samostojne Slovenije. Letnik XX, št. 1-2, str. 2–9. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.

Ivanuš Grmek, Milena; Čagran, Branka; Sadek, Lidija (2009). *Didaktični pristopi pri poučevanju predmeta spoznavanje okolja v tretjem razredu osnovne šole*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Kunaver, Vojko; Brodnik, Vilma; Gaber, Bernarda idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 15. 7. 2021 s spletne strani: <https://www.msh.gov.si/>

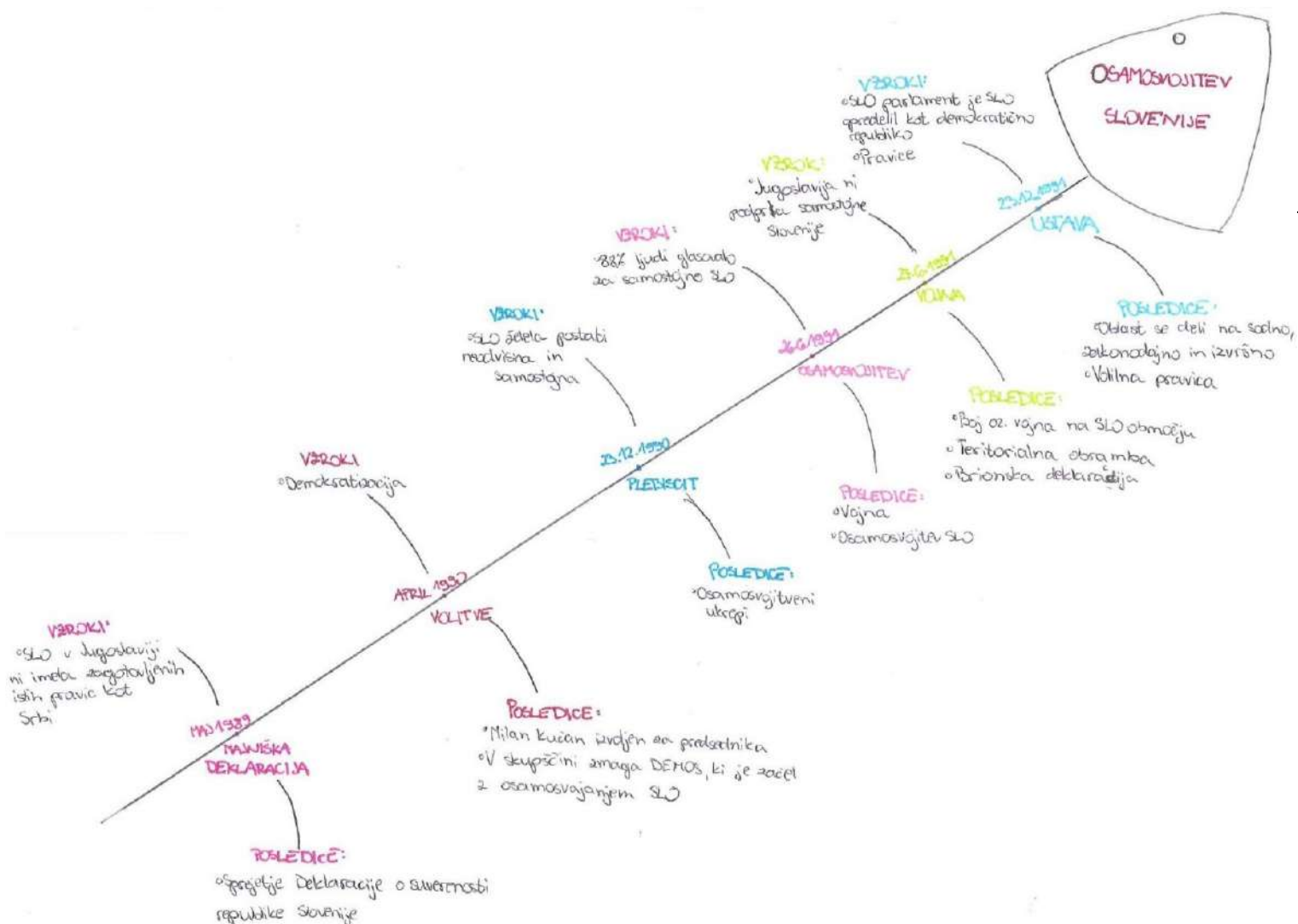
//www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.

Razpotnik, Miranda; Snoj, Damjan (2015): Raziskujem preteklost 9. Učbenik za zgodovino v 9. razredu osnovne šole. Ljubljana: Rokus Klett.

Menjava zastav ob razglasitvi slovenske samostojnosti. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=8b5h7rXMmue>, dostop: 15. 7. 2021.

PRILOGA

Izdelki učencev (slike 1, 2, 3 – arhiv avtorja)

ČASOVNI TRAK

VZROKI:

- želeli demokracijo
- želeli spoštovanje človeških pravic
- želeli suvereno slovensko državo

- Ker se je dokovalo veliko civilnih družb in iz njih prve stranke.
- Ker se je vsaka stranka zavzemala za svoje cilje.

- želeli so si samostojnost (89%)
- želeli svojo državo

- Za združni korak je skupščina SLO sprejela listino

- Jug ljudska armada napredla SLO, sej razprolje slovenskemu osamosvojevanju.

- želeli so si postati demokratska republika.
- zahtevali večjo organiziranost države.

Maj, 1989

MAJNKA
DEKLARACIJA

April, 1990

VEČSTRANKARSKA
VOLITVE

23.12.1990

PLEBISCIT

25.6.1991

OSVOBODITEV

27.6.1991 - 6.7.1991

VOJNA

23.12.1991

USTAVA

POSLEDICE:

- močno je vplivalo na program demokracije vlade.
- Slovenija je med svojim ozemljem pridobila oblast.
- Vlada je demokracija

- za predsednika izvoljen Miro Kučar.
- Večina glasov v skupščini dala DEMOS.
- predsednik vlade: Ljiljana Pletnik.
- predsednik skupščine: France Bučar.
- DEMOS se je zavzemal za samostojnost Slovenije.

- SLO sprejela nekatere državne zakone.
- delali na določanju države
- nadzor mej
- dobili slovensko zastavo in grb

- Slovenija je postala samostojna in neodvisna republika

- Ker nekaj smrtnih žrtvi.
- dokončni razplet napetih odnosov med Slovenijo, slovenske sile, uvrstili neodvisno slovensko državo pred napadom.

- postali so demokratska republika.
- oblast se je razdelila na:
- zakonodajno
- izvršno
- sodno
- vsi državljani od 18. leta naprej imajo volilno pravico.

ČASOVNICA OSVOBODITVE SLOVENIJE:

VZROKI:

- nasprotja med SLO in Jugoslavijo;
- težnje za večjo avtonomijo po ponovni uvedbi centralizma v SLO zbudijo odpor;
- Spremembe v veliki Jugoslaviji (prijateljstvo);
- znela je civilna družba in uvedba večstrankarskega sistema;
- razmahi med Zvezno kom Slovenijo in Zvezno kom Jugoslavije;
- 2. Deklaracija priprave VSO
- oblast nad svojim ozemljem;
- veliko osamosvojitvenih ukrepov;
- določanje vojaškega roka pride v pristojnost Slovenije;
- priprava za izdajo lastnega denarja;

- Veljavnost želja slovenskim po osamosvojitvi (plebiscit);

- Jugoslovanska vojska se ni pripravila na osamosvojitvo SLO;
- zahtevali so ponovno združitev SLO z Jugoslavijo;

- razdelitev oblasti, demokracija, večstrankarski sistem;

Maj 1989

MAJNKA
DEKLARACIJA

April 1990

VEČSTRANKARSKA
VOLITVE

23.12.1990

PLEBISCIT

88,2% volilci se odloči za samostojnost

Sprejme nekatere državne zakone

25.6.1991

OSAMOSVOJITEV

Sprejme nekatere novih zakonov;

Volja po razpisu namenjajo vrnosti in nadzoru meja;

Nova ustava (določila novo zastavo, grb, himno);

27.6.1991

VOJNA

po dveh dneh vojne slovenska vojska stopi v protinapad;

slovenska vojska je bila o vseh nadaljnjih napadih Jugoslavije dobro obveščena;

enkrat politični pritiski na Beograd o prihvatu vojne (prijet dogovor o ustanovitvi Samostojnosti);

Jugoslovanska armada bila poražena (ni prišlo do odpora Slovenije);

razdelitev oblasti, demokracija, večstrankarski sistem;

23.12.1991

USTAVA

Slovenija postala prosto deljena št. demokratska republika;

Oblast se je razdelila na zakonodajno, izvršno, sodno;

ustavna pravica za vse, ki dopolnijo 18 let;

državljanom se bo živil sabor, bo ohranjan na sodišču;

POSLEDICE:

NACIONALNA IDENTITETA SKOZI PRIZMO NARAVOSLOVJA

NATIONAL IDENTITY THROUGH THE PRISM OF SCIENCE

✉ **Darja Gašperšič** (darja.gaspersic@os-smarjeta.si), prof. kemije in biologije, poučuje kemijo, biologijo, naravoslovje ter več izbirnih predmetov na OŠ Šmarjeta v Šmarjeških Toplicah. Poučuje 23 let. Je mentorica učencem na tekmovanjih in korepetitorica šolskih pevskih zborov ter se posveča delu z nadarjenimi učenci.

Slovenija

Povzetek

Prispevek obravnava pogled na nacionalno identiteto skozi oči naravoslovca. Glavni razlogi, da posameznik čuti pripadnost širši skupnosti, so skupno ozemlje, jezik, običaji, zgodovinski spomin in kultura. Nacionalna identiteta pa lahko temelji tudi na dosežkih številnih drugih področjih. Na znanstvenem področju država doseže prepoznavnost z mednarodno odmevnimi dosežki znanstvenikov. Na področju ekologije je vir pozitivne identitete biotska raznovrstnost in ohranjeno okolje. Avtohtona flora in fauna sta zaklad, ki bi ga morala vsaka država ohranjati in varovati. Posebno pomembne so naše avtohtone pasme in sorte, saj jih je veliko tik pred izumrtjem. Prispevek opisuje ureditev kotička v naravoslovni učilnici, ki je namenjen le predstavitvi slovenskih naravnih znamenitosti in raziskovalcev. V njem so na ogled postavljeni opisi izbranih rastlinskih endemitov in avtohtonih živalskih pasem pa tudi slovenskih znanstvenikov, da bi se ohranil spomin na njihovo delo in dosežke, ki so nas kot narod zaznamovali.

Abstract

The article discusses the view of national identity through the eyes of a naturalist. The main reasons an individual feels a sense of belonging to a wider community are common territory, language, customs, historical memory, and culture. However, national identity can also be based on achievements in many other areas. In the field of science, the country achieves recognition through internationally renowned achievements of scientists. In the field of ecology, the source of a positive identity is biodiversity and a preserved environment. Indigenous flora and fauna is a treasure that every country should preserve and protect. Our indigenous breeds and varieties are especially important, since many are on the verge of extinction. The article describes the arrangement of a corner in the science classroom, which is intended only for the presentation of Slovenian natural sights and researchers. In it, we put on display descriptions of selected plant endemics and indigenous animal breeds, as well as Slovenian scientists, in order to preserve the memory of their work and achievements that marked us as a nation.

Gljučne besede: avtohtona pasma, biodiverzitet, endemit, lipa, nacionalna identiteta, naravoslovje.

Key words: indigenous breed, biodiversity, endemic species, linden, national identity, natural science.

1 Uvod

Slovenci smo z dobrimi 2 milijoni prebivalcev maloštevilen narod in vendar imamo že 30 let lastno državo, kar je velika vrednota. Obstaja veliko številčnejših narodov, ki te sreče nimajo. Takšni so npr. Romi, Baski, Katalonci, Kurdi in Tuaregi. Število evropskih Romov je ocenjeno na okoli 15 milijonov (Klopčič, 2010). Kurdi so še številnejši. S 40–50 milijoni so četrty največji narod na Bližnjem Vzhodu, naseljeni pa so v Turčiji, Siriji, Iraku in Iranu. Čeprav so narod z lastno zgodovino, kulturo in jezikom, jim nihče ne prizna pravice do avtonomije.

Prav teritorialnost in sklicevanje na preteklost sta temelj za opredelitev nacionalne identitete (Kovačev, 1997). Sicer pa nacionalno identiteto sestavlja več identitet. V nadaljevanju bom predstavila tiste, ki so pomembne v očeh naravoslovca.

2 Lipa kot simbol slovenstva

Letos se je ideja za razvijanje nacionalne identitete porodila pri uri biologije v 9. razredu med obravnavo endemitov, pri čemer smo ugotovili, da domačih naravnih vrednot ne poznamo in ne cenimo dovolj visoko. Učenci vedno občudujejo lepote in divjino amazonskega pragozda, začudi pa jih, ko omenim, da Slovenija v svetovnem merilu predstavlja vročo točko biodiverzitete, da bi morali biti na to ponosni in storiti vse, da jo ohranimo.

Vse države na tem svetu imajo svoje simbole. Poleg uradnih državnih, kot so zastava, grb in himna, jih zaznamujejo tudi najvišje gore, krajevne znamenitosti, pa tudi rastline in živali. Nemčija si je na primer izbrala mogočen hrast, Rusi so si prisvojili brezo, Slovenija pa se povezuje z lipo. Na naših tleh jo najdemo vsepovsod, tako v prosti rasti kot zasajeno. Leta 1985 je izšel slogan velike oglaševalske akcije, ki se je glasil »Slovenija moja dežela«. Le-ta je imel v svojem logotipu lipov list (Horvat, 2019). V antiki je bila lipa simbol prijateljstva, kasneje v Evropi simbolizira žensko milino, lepoto in srečo. Povezujejo jo s simbolom življenja, zdravjem in modrostjo. Že pred Karlom Velikim jo je imela vsaka slovenska vas. V času fevdalizma je bila povezana s pravičnostjo, zakoni in odloki – nastopa kot sodno drevo. Eno od ljudskih imen za lipo je rabljevka, saj so v tem obdobju nanjo obešali obsojence (Lipa, 2018). Lipo spoštujemo tudi na naši šoli. Čeprav jih imamo na šolskih površinah kar nekaj, tudi velikih, ki popoldan dajejo senco učencem v podaljšanem bivanju, smo se pred tremi leti v okviru ENO dneva sajenja dreves odločili posaditi še eno. ENO (Environment Online) je globalna virtualna šola in mreža za trajnostni razvoj, ki deluje od leta 2000 in se zavzema za uresničevanje konkretnih okoljevarstvenih ciljev. Eden izmed njih je tudi sajenje dreves, ki je prvič potekalo leta 2004, ko je Wangari Maathai prejela Nobelovo nagrado za mir za sajenje dreves.

Slika 1: ENO sajenje dreves 2018 (OŠ Šmarjeta, 2018).

Slika 2: Lipa v maju 2021 (foto: arhiv avtorice).

Letos smo se ob tej lipi vključili v projekt *Vseslovensko petje s srci*, ki povezuje vse generacije in družbene sloje, **neguje** slovensko kulturo in jezik, **krepi** nacionalno identiteto in **ustvarja boljše vzdušje v družbi**. »Projekt je nastal leta 2018 in je bil prvič organiziran 4. 6. 2018, letos pa je potekal 23. aprila, na dan svetega Jurija. Po naši tradiciji je zavetnik sveti Jurij na ta dan prinašal zeleno vejico v hišo za dobro letino. Zakaj potem ne bi prepevali vsak zase, drug za drugega prav na ta dan, ki nas po naši tradiciji povezuje z obiljem in srečo?« (O projektu, b.d.) V projektu so sodelovali vsi učenci naše šole. Učiteljica glasbe je za vsakega pripravila priložnostno pesmarico, hišnik pa je z varnostnim trakom na zunanjih površinah šole v skladu s Covid priporočili NIJZ označil 'mehurčke' za posamezne oddelke, ki so ob upoštevanju varnostne razdalje in ob spremljavi šolskega ansambla zapeli naslednje pesmi: Zdravljica, V dolini tihi, Dan ljubezni, Sreča na vrhovi, Marko skače, Na planincih, Lisička je prav zvita zver, Trzinka, Sijaj, sijaj sončece, Slovenija je domovina moja, Dobrodošli v Šmarjeti ter šolsko himno.

Slika 3: Priložnostna pesmarica (foto: arhiv avtorice).

Glede na vse to so učenci predlagali, da bi v kotu učilnice oblikovali drevo – lipo, na kateri bi v krošnji namesto listov predstavili endemite in avtohtone vrste. Tem bi dodali tudi predstavitev pomembnih slovenskih biologov in kemikov ter zastavo in grb, ki smo ju izdelali s pomočjo kemijskih reakcij. Hitro smo prišli do zaključka, da bi lipa zavzela preveč prostora, za predstavitev rastlin, živali in znanstvenikov pa bi ga ostalo premalo. Zato smo ureditvi domoljubnega kotička namenili obstoječi pano, na katerem so bile predstavljene živalske sledi, minerali, glive in formule za kemijsko računstvo. Likovno spretnější učenci so oblikovali ime kotička (poimenovali smo ga biološko-kemijski domoljubni kotiček). Izdelali smo neke vrste časovni trak, na katerega smo umestili pomembnejše znanstvenike od 14. stoletja pa do danes; izbrane znanstvenike smo nato podrobneje predstavili na štirih plakatih formata B1. Na enako velikih plakatih smo predstavili še rastlinske endemite in avtohtone živalske vrste. Vsebine plakatov bom predstavila v nadaljevanju.

400

Slika 4: Biološko-kemijski domoljubni kotiček v naravoslovni učilnici (foto: arhiv avtorice).

3 Kdo je pravi Slovenec?

Ko je bila idejna zasnova letošnjega 'projekta' zastavljena, smo začeli z iskanjem znanstvenikov za časovnico. Učenci so izbirali s prepričanjem, da glede na svojo malostevilstvo tudi znanstvenikov nimamo veliko, pa so se uštelili – na časovnem traku je bila hitro gneča. Dogovorili smo se, da bomo začeli z alkimisti, a bomo med njimi izbrali le tiste, ki so razvijali tudi pripomočke in tehnike, ki so omogočile razvoj prave kemije. Med ostalimi pa bomo naredili izbor tistih, ki so nas v svetovnem merilu najbolj zaznamovali. Tu smo se srečali s problemom identitete, saj smo naleteli na vprašanje, kdo sploh je pravi Slovenec. Ali je to nekdo, ki je rojen znotraj narodnostne skupnosti, ali lahko upoštevamo tudi tujca, ki je prišel v Slovenijo, se čutil Slovenca, tu deloval in Slovenijo predstavljal svetu? Dilemo je sprožil Antonio Scopoli, takoj za njim pa še njegov sodobnik Balthasar Hacquet. Pri Scopoliju so učenci razsodili, da ga lahko imamo za rojaka, saj je pri nas odkril veliko novih rastlinskih vrst, jih predstavljal v Evropi, po smrti svoje prve žene pa se je poročil z Ljubljanko. Tudi Hacqueta so nazadnje uvrstili na seznam, saj je o Slovencih pisal kot o svojem narodu.

3.1 Pozni srednji vek

Iz tega obdobja smo izbrali Barbaro Celjsko, ki je bila ena najpomembnejših žensk srednjega veka. Ukvarjala naj bi se s črno magijo, zato so ji naredili vzdevek črna kraljica. Ta je bil do Barbare krivičen, res pa je, da si je po moževi smrti v kleti samoborskega gradu uredila alkimističen laboratorij, v katerem je baker pretvarjala v lažno srebro in zlato. Zanimala se je za pridobivanje novih materialov, pa tudi za razvoj tehnologij (Južnič, 2017).

3.2 Barok

V času baroka se je razcvetela alkimija, katere namen je predvsem notranja preobrazba človeka, manj pa preobrazba kovin. Pri tem je šlo za diskusijo o tem, kolikšni so moč, domet in vloga znanosti, kar je aktualno še danes (Žvab, 2016).

Prestolnica kranjskih alkimistov je grad Strmol, kjer je bil leta 1613 rojen naš najslavnejši alkimist, Janez Friderik pl. Rain. Napisal je knjigo, ki jo je posvetil habsburškemu cesarju Leopoldu I. in si tako pridobil manjšo finančno podporo z njegove strani.

V 17. stoletju je živel tudi Valvasor, ki se je z okultnimi praksami srečal na svojih potovanjih, nekatere je celo sam preizkušal. Bil pa je izrazit empirik in je marsikaj, kar je veljalo za magično, pojasnil kot naraven pojav ali razkrinkal kot praznoverje. O alkimiji sicer piše spoštljivo, ker se da z njo narediti razna zdravila. Vendar v *Slavi vojvodine Kranjske* zapiše, da bo svoje oči prej zatisnil v večni pokoj, predno bodo uzrle čudodelnika, ki bi imel kamen modrosti in bi lahko delal zlato (Valvasor, 2009). Tako je bil z zavračanjem praznoverja in empirično metodo že glasnik nove dobe, razsvetljenstva.

3.3 Razsvetljeno naravoslovje

Začetki znanosti na območju današnje Slovenije so tesno povezani z rudnikom živega srebra v Idriji. V njem sta službovala ugledna zdravnik in naravoslovec takratne evropske znanosti. Prvi je bil Antonio Scopoli, drugi pa Balthasar Hacquet. Scopoli je napisal dve za Slovence pomembni knjigi – *Flora Carniolica*, v kateri je predstavil rastlinstvo in *Entomologia carniolica*, v kateri je opisal žuželke. Flora velja za prvo znanstveno delo o naravi na območju današnje Slovenije (Dolenc, 2019a). Scopoli je napisal tudi eno prvih knjig s področja medicine dela – *De Hydrogyro Idriensi*, ki govori o zastrupitvah idrijskih rudarjev s hlapi živega srebra.

Leta 1766 se je Scopoliju v Idriji kot kirurg pridružil Balthasar Hacquet. Žal se učenjaka nista najbolje ujela in Scopoli je po treh letih skupnega dela Idrijo zapustil. Hacquet je o rudniku veliko pisal in tako prispeval, da se je glas o Idriji širil po vsej Evropi. Zanimanje za geologijo ga je zbližalo z bratom Zois. Slovenščine se je hitro naučil in v svojih delih je uporabljal veliko slovenskih krajevnih, rastlinskih in živalskih imen. Njegovo glavno delo je *Oryctographia carniolica*, ki velja za eno pomembnejših del slovenskega domoznanstva in je nekakšno nadaljevanje Valvasorjeve Slave (Sitar, 1987).

V istem času je živel eden najboljših poznavalcev čebel vseh časov – Anton Janša. Postal je prvi cesarsko-kraljevi učitelj čebelarstva, ki je širil zavest, da se čebel ne sme moriti in da jih je koristno voziti na pašo. Spoznal je, da troti matico oplodijo v zraku. Za matico je iznašel posebno kletko – matičnjak. Od leta 1775 so morali po naročilu cesarice Marije Terezije vsi državni učitelji čebelarstva čebelariti po njegovih načelih (Sitar, 1987).

Osrednja slovenska osebnost na prehodu fevdalizma v kapitalizem je bil baron Žiga Zois, ki je bil znan tudi v mednarodnih razumniških krogih. Kot najbogatejši Slovenec tistega časa je omogočil delovanje bratu Karlu – pomembnemu botaniku ter številnim članom razsvetljenskega krožka (Sitar, 1987). Ustvaril je zbirko mineralov, ki jo hrani Prirodoslovni muzej v Ljubljani, gojil in proučeval pa je tudi človeško ribico. Na tehničnem področju si je prizadeval uvajati nove tehnologije, v težnji opuščanja starega načina rudarjenja pa ga je onemogočil protin, ki ga je prikoval na invalidski voziček, ki ga je domiselno skonstruiral kar sam.

3.4 Slovensko naravoslovje v 19. in 20. stoletju

V tem obdobju je na naših tleh delovalo veliko pomembnih osebnosti s področja naravoslovja in tehnologije. Zato smo se z učenci domenili, da se bomo osredotočili le na tiste s področja biologije in kemije. Izbrali so Alfonza Paulina, Ivana Regena, Friderika Pregla, Maksa Samca, Ano Mayer, Jožeta Slivnika in Aleksandro Kornhauser.

Paulin je bil mednarodno poznan strokovnjak za botanična vprašanja. Njegova *Flora exiccata carniolica* je še danes največja herbarijska zbirka z našega ozemlja. Leta 1886 je postal vodja botaničnega vrta v Ljubljani, ki ga je leta 1810 ustanovil Franc Hladnik. Ko ga je Paulin prenehal upravljati, je bilo v njem 7000 vrst, med njimi vse pri nas rastoče. Vrt je povezal s sorodnimi evropskimi ustanovami in uvedel izmenjavo izkušenj in semen. Našel je nad 200 dotlej še neznanih vrst, nekatere zato nosijo njegovo ime (npr. *Paulinov glavinec*). Dejaven je bil tudi pri prizadevanjih za ohranitev naravne dediščine. Za zavarovanje je predlagal 9 rastlinskih vrst in tri območja (Praprotnik, 2015).

Ivan Regen velja za začetnika znanstvene bioakustike. Proučil je proizvodnjo zvoka pri žuželkah. Skonstruiral je naprave, s katerimi je njihovo oglašanje zapisal v obliki krivulj. Nato je raziskal še sluh in dokazal, da slišijo s posebnim organom na prvem paru nog. Čeprav je deloval na Dunaju, je ostal zaveden Slovenec, ki je ohranjal povezave z domovino, vso znanstveno zapuščino pa je namenil slovenski univerzi (Sitar, 1987).

Med kemiki je eden pomembnejših Friderik Pregl, saj je doslej edini Slovenec, ki je samostojno prejel Nobelovo nagrado. S svojim delom je izboljšal metode organske mikroanalize in tako zmanjšal potrebno količino raziskovane snovi (Friderik Pregl, b.d.). Njegov ded je podpiral slovensko narodno gibanje. Zbiral je sredstva za Čopov nagrobni spomenik, pri tem pa je bil tako uspešen, da so obnovili še Linhartovega in Vodnikovega. Oče je delal kot blagajnik v hranilnici, mama pa je bila bolj nemško usmerjena. Friderik je maturiral na ljubljanski klasični gimnaziji, nato pa v Gradcu študiral medicino. Po diplomi je delal na Inštitutu za medicinsko kemijo v Gradcu. Ustanovil je kuhinjo za revne študente, kjer so lahko dobili brezplačne obroke. Večji del Nobelove nagrade je zapustil graški Univerzi za gradnjo laboratorijev. Svoje premoženje pa je namenil Akademiji znanosti na Dunaju, ki iz njegovega sklada še vedno izplačuje Preglove nagrade za biokemijo (Zupanič-Slavec, 2001).

Še bolj pestro je bilo življenje Maksa Samca. Leta 1905 se je kot mlad doktor kemije z vojaškim pilotom odpravil na raziskovalni balonarski polet. Na višini 4000 metrov sta izvedla nekaj meteoroloških meritev, nato pa sta se v gostih oblakih izgubila in pristala daleč od Dunaja. Javiti sta se uspela šele, ko so o njiju že pisali v časopisih. Prvemu mu je uspela ločitev amilaze in amilopektina. Ob ustanovitvi slovenske univerze so mu poverili organizacijo študija kemije. Dobro leto kasneje so ga na tehniški fakulteti imenovali za prvega rednega profesorja. Pri izvedbi predavanj mu je pomagala Ana Mayer, ki je na naši univerzi zagovarjala prvo doktorsko disertacijo. Samec je v okviru akademije zasnoval kemijski inštitut, ki se je kasneje osamosvojil. Iznašel je način, kako iz domačega premoga izdelovati koks za železarne, pionirsko pa je načel tudi nekatere perspektivne smeri kemije, npr. proizvodnjo hrane iz industrijskih odpadkov v povezavi z mikrobiologijo (Dolenc, 2019b).

Aleksandra Kornhauser je bila prepričana, da znanost nikakor ne sme biti le sama sebi namen. V tej luči je ustanovila mednarodni Unescov center, s katerim so sodelovali mnogi najuglednejši svetovni znanstveniki. Še vedno je edina ženska med prejemniki prestižne Hondine nagrade, ki ji pravijo tudi Nobelova nagrada za tehnologijo oziroma priznanje za uvajanje novih pristopov k reševanju problemov človeštva. Prav tako je bila ena prvih, ki je v Sloveniji pri svojem delu uporabljala računalnik in računalniško analizo podatkov. Napisala je številne učbenike za kemijo, v katerih je poskušala znanost čim bolj približati mladim, da bi jo znali uporabljati v vsakdanjem življenju (Dolenc, 2020).

Jože Slivnik se je med vrhunske raziskovalce v svetovnem merilu uvrstil z dosežki v kemiji žlahtnih plinov, zlasti na področju fluoriranja visokoradioaktivnih snovi. Proučeval je sintezo uranovega heksafluorida, kar je bilo ključno za razvoj domače jedrske energetike. Slivnikova skupina je prva sintetizirala ksenonov heksafluorid. Pod Slivnikovim vodstvom so razvili postopek za predelavo uranove rude ob kroženju tehnološke vode v zaprtem krogu, kar se je drugim strokovnjakom po svetu zdelo utopično. Z izluževanjem brez odpadnih voda se je izrazila njegova skrb za okolje, ko se je sodobna ekološka zavest šele porajala (Sitar, 1987).

4 Avtohtone živalske vrste

Največja grožnja biotski pestrosti in avtohtonim vrstam so tujerodne invazivke, ki se v novem okolju hitro ustalijo, oblikujejo velike populacije in se hitro širijo (Bibič, 2016). Stare tujerodne vrste so imele tisočletja časa, da so se prilagodile novemu okolju, prenašanje je bilo postopno, dokumentov o njihovi tujerodnosti pa ni, zato je danes težko ugotoviti, da niso popolnoma avtohtone (Jogan in Kos, 2012).

Avtohtona flora in favna sta zaklad, ki bi ga morala vsaka država ohranяти in varovati. Še posebno pozorni bi morali biti na naše avtohtone pasme in sorte. To so tiste pasme domačih živali, ki so nastale na območju Republike Slovenije. Sem prištevamo cikasto govedo, lipicanskega konja, posavskega konja, slovenskega hladnokrvnega konja, krškopoljskega prašiča, jezersko-solčavsko ovco, bovsko ovco, istrsko pramenko, belokranjsko pramenko, drežniško kozo in štajersko kokoš. Avtohtone vrste zaradi povezave s kulinariko poleg naravne predstavljajo tudi kulturno dediščino. Postajajo vrednota, saj se čedalje več govori o samooskrbi.

V pogovoru z učenci sem ugotovila, da jim je od naših avtohtonih pasem najbližji in najljubši kraški ovčar. To je nekaj stoletij stara pasma, ki so jo v okolici Pivke, pa tudi širše na Krasu, uporabljali kot pastirske pse. Leta 1689 ga omenja že Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske. Pasma je pod imenom ilirski ovčar postala mednarodno priznana leta 1939, z današnjim imenom kraški ovčar pa leta 1968 (Kraški ovčar, b.d.).

Učenci poznajo tudi kranjsko sivko, ki je naša avtohtona podvrsta medonosne čebele. O njenem pomenu jih vsakoletno ozaveščamo v sklopu slovenskega tradicionalnega zajtrka.

Slika 5: Slovenski tradicionalni zajtrk na OŠ Šmarjeta (Zupančič, 2019).

Ena najstarejših pasem na svetu je lipicanski konj. Žrebeta so temne barve, v starosti med petim in osmim letom pa osivijo. Lipicanec predstavlja nacionalno bogastvo, ki ni omejeno z državno mejo, zato je skrb za ohranjanje reje v soglasju z usmeritvami in interesi drugih držav članic Evropske unije (Lipicanec, b.d.).

Cikasto govedo je našim učencem v večini nepoznano. Z njim so se na svojevrsten način srečali le člani šolskega pevskega zbora, ko so peli ljudsko pesem iz Tolmina *Papjev*. V preteklosti je bila to najštevilčnejša pasma v sistemu planšarstva (Cikasto govedo, b.d.).

Krškopoljskega prašiča poznajo prav vsi. Pasma je obširneje opisal in poimenoval Rohrman v Kmetijskih novicah leta 1899. Meso te pasme je bilo v preteklosti osnova za izdelavo kranjske klobase. Izvorno območje reje se pokriva z okolišem, kjer pridelujejo cviček, danes pa je pasma razširjena po vseh regijah Slovenije (Krškopoljski prašič, b.d.).

Štajerska kokoš, ki so jo redili že v 16. stoletju, je primerna za kmečka dvorišča, ima visoko sposobnost samostojnega iskanja krme, jajčna lupina je bela. Kastriran petelinček je kopun, ki je bil v preteklosti cenjen kot poslastica na dunajskem dvoru.

Soško postrv, endemično ribo jadranskega porečja, učenci poznajo, saj si v 7. razredu pri naravoslovju ogledamo film *Smaragdna reka*. Včasih je bila to edina postrvja vrsta, ki je naseljevala naše vodotoke.

5 Rastlinski endemiti

Današnja slovenska flora obsega okoli 3000 vrst praprotnic in semenk. Leta 1996 je Tone Wraber v *Enciklopediji Slovenije* (1990: 10. zvezek, str. 87) objavil 66 slovenskih endemičnih semenk, le 22 vrst pa je takih, ki uspevajo izključno znotraj političnih meja Slovenije. V Trnovskem gozdu je območje razširjenosti edinega rodovnega endemita, monotipične hladnikovke, ki je ime dobila po svojem najditelju, Francu Hladniku, ki jo je leta 1819 našel na Čavnu. Hladnikovka ima zelo majhno območje razširjenosti: najdemo jo na južnem robu med Malo goro in Selovcem ter na severnem na Zelenem robu in Poldanovcu (Wraber, 1990).

Zoisova zvončica je simbol našega alpskega rastlinstva. Pred več kot 200 leti jo je na Storžiču našel baron Karl Zois. V skalni razpoki pod planinskim domom Zorka Jelinčiča na Črni prsti najdemo tudi bele primerke (Lesjak, 2019).

Eden lepših mlajših endemitov, ki je najbolj naš, saj zunaj meja Slovenija ne uspeva, je kranjski jeglič. Tega pri biologiji v 9. razredu nikoli ne pozabim posebej predstaviti, saj raste tudi na Dolenjskem v bližini Ribnice in Sodražice.

Vsi učenci poznajo travniško ivanjščico in v 9. razredu spoznajo še njeno endemično sorodnico – kamniško ivanjščico, ki raste v osrednjem delu Kamiško-Savinjskih Alp. Na istem območju uspeva tudi škrlatni luk, ki je razširjen izključno v Kamiško-Savinjskih Alpah, sredi 19. stoletja pa sta ga v približno istem času nabrala ljubiteljski botanik baron Nikomed Rastern in vrtnar ljubljanskega botaničnega vrta Andrej Fleischmann. Po Fleischmannu se imenuje fleischmannovo grabljišče, ki je razširjeno od Polhograjskega hribovja do Istre in Kočevskega, eno nahajališče pa ima tudi izven naših meja, v Gorskem Kotarju.

Na marsikaterem vrtu v okolici šole raste navadni netresk in veliko učencev ga pozna pod imenom ušesnik, saj ga gojijo z namenom lajšanja bolečin v ušesih. Na Donački gori uspeva njegov endemični sorodnik – juvanov netresk, ki nosi ime po Francu Juvanu, ki je kar 64 let vrtnaril v botaničnem vrtu v Ljubljani. Endemitov je še veliko, nemogoče je, da bi učencem predstavila vse. Omenim pa jim še enega prav posebnega, to je fleischmanov rebrinec, ki je različica navadnega rebrinca. Slednjega spoznajo v 6. razredu pri urah terenskega dela, ko v okolici šole spoznavamo in določamo rastline. Endemično različico pa je v drugi polovici 19. stoletja na ljubljanskem gradu našel Fleischmann in ga presadil v botanični vrt. V naravi je izumrl, zato ga štejejo med izumrle vrste, še naprej pa uspeva v botaničnem vrtu v Ljubljani (Praprotnik, 2014).

4 Zaključek

Sama sem velika občudovalka rastlinskega sveta, v katerega mi je vrata odprl žal že pokojni profesor dr. Tone Wraber s svojimi nepozabnimi predavanji, v katerih je rastlinski svet spretno prepletal z zgodovino, etnologijo in jezikoslovjem. Tančice tega čudovitega sveta poskušam odgrniti tudi svojim učencem. Nekateri hitro ozavestijo, kakšen dar je imeti tolikšno podnebno, geološko, vegetacijsko in zoološko pestrost na tako majhnem prostoru kot je naša domovina, so pa tudi takšni, ki jim ne pridem do živega in se s tem ne poistovetijo. Navdih za vztrajnost pri delu mi predstavljajo tisti, ki jih pritegnem k raziskovanju in potem sami dobivajo ideje za novo odkrivanje neznanega. Tako za drugo leto načrtujemo ogled rastišča ogroženega lepega čevljca na Gorjancih. Morda pa mi bo uspelo pritegniti tudi naše športne pedagoge, pa jo bomo s kolesi mahnili do Gabrja in se naužili čudovitega vonja rumenega sleča, ki v Sloveniji, ki je nekaj 1000 kilometrov oddaljena od njegove izvirne domovine, v naravi uspeva le na treh rastiščih. Tudi naravna bogastva so del narodne identitete, zato je prav, da smo nanje ponosni in jih v največji meri ohranjamo, da se bomo z njimi lahko poistovetili tudi v prihodnosti.

5 Viri in literatura

- Bibič, Breda (2016). *Tujerodne vrste na slovenskem*. (Seminarska naloga). Maribor: Planinska zveza Slovenije. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: https://www.pzs.si/javno/kvgn_dokumenti/Seminarske%20naloge%20VGN/Bibi%C4%8D%20Breda_Tujerodne%20vrste.pdf.
- Cikasto govedo (b.d.). *Program podeželja*. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://www.program-podezelja.si/sl/knjiznica/22-slovenske-avtohtone-in-tradicionalne-pasme-domacih-zivali/file>.
- Dolenc, Sašo (2019a): *Od genov do zvezd in naprej*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Dolenc, Sašo (2019b): Maks Samec, začetnik kemije v Sloveniji. *Kvarkadabra*. 2. 6. 2019. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://kvarkadabra.net/2019/06/maks-samec/>.
- Dolenc, Sašo (2020): Aleksandra Kornhauser Frazer. *Kvarkadabra*. 13. 6. 2019. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://kvarkadabra.net/2020/06/aleksandra-kornhauser/>.
- Enciklopedija Slovenije – 10. zvezek* (1996). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ENO sajenje dreves 2018 (2018). OŠ Šmarjeta, 21. 9. 2018. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://www.os-smarjeta.si/enosajenje-dreves-2018/>.
- Friderik Pregl (b.d.). Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani http://www2.arnes.si/~britup/pregl/zivljenjepis_center.html.
- Horvat, Marinka (2019): *Lipa kot simbol slovenstva*. OŠ Bogojina. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <http://osbogojina.splet.arnes.si/files/2019/04/KAKO-SMO-SLOVENC-DOBILI-LIPO-ZA-SIMBOL.pdf>.
- Jogan, Nejc; Kos, Ivan (2012): *Poti vnosa, prenosa in širjenja tujerodnih vrst*. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <http://www.biportal.si/neobiota/CRP-Neobiota%20Slovenije%20Zbornik%20%20POTI%20VNOSA.pdf>.

- Južnič, Stanislav (2017): Kemijski laboratorij celjske kraljice ob 580 letnici kronanja celjske kraljice Barbare Celjske. *Acta Chim. Slov.*, 64 (2), str. 67–75. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-XRFG5WBN/e9090d48-6421-4368-a464-997215fcc2f9/PDF>.
- Klopčič, Vera (2010): Romi v Evropi, ljudstvo brez doma in groba. *Ars et humanitas*, 4 (1/2), str. 183–202. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://core.ac.uk/download/pdf/294838881.pdf>.
- Kovačev, Asja Nina (1997): Nacionalna identiteta in slovenski avtostereotip. *Psihološka obzorja*, letnik 6, št. 4, str. 4963. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-9TA88HA6/815fa898-0128-4bca-8714-607a93ea4f68/PDF>.
- Kraški ovčar (b.d.). *Program podeželja*. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://www.program-podezelja.si/sl/knjiznica/22-slovenske-avtohtone-in-tradicionalne-pasme-domacih-zivali/file>.
- Krškopoljski prašič (b.d.). Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani <https://www.facebook.com/Krskopoljskiprasic>.
- Lesjak, Irena (2019). *Ne izkopavajmo gorskih cvetlic, rajši jih opazujmo in fotografirajmo* (seminarska naloga). Tolmin: Planinska zveza Slovenije. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: https://www.pzs.si/javno/kvgn_dokumenti/Seminarske%20naloge%20VGN/Irena%20Lesjak_Ne%20izkopavajmo%20gorskih%20cvetlic.pdf.
- Lipa (2018). *Dijaški net*. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: https://dijaski.net/gradivo/bio_ref_lipa_01.
- Lipicanec (b.d.). *Program podeželja*. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://www.program-podezelja.si/sl/knjiznica/22-slovenske-avtohtone-in-tradicionalne-pasme-domacih-zivali/file>.
- O projektu (b.d.). *Vseslovensko petje s srci*. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://www.vseslovenskopetje.si/o-projektu/>.
- Praprotnik, Nada (2014): Označujejo enkratnost našega ozemlja. *Planinski vestnik*, 9, str. 8–16. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: https://www.planinskivestnik.com/files/File/PV_2014_09.pdf.
- Praprotnik, Nada (2015): Botaniki, njihovo delo in herbarijske zbirke praprotnic in semenk v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. *Scopolia*, 83/84, str. 1–414. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: https://www.zobodat.at/pdf/Scopolia_83-84_0001-0414.pdf.
- Sitar, Sandi (1987): *Sto slovenskih znanstvenikov, zdravnikov in tehnikov*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Valvasor, Janez Vajkard (2009): *Čast in Slava Vojvodine Kranjske* – I. Ljubljana: Zavod Dežela Kranjska.
- Wraber, Tone (1990): *Sto znamenitih rastlin na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Zupančič, Irena (2019): Slovenski tradicionalni zajtrk 2019. OŠ Šmarjeta, 15. 11. 2019. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://www.os-smarjeta.si/slovenski-tradicionalni-zajtrk-2019/>.
- Zupanič-Slavec, Zvonka (2001). Zdravnik Friderik Pregl, Nobelov nagrajenec slovenskega rodu: za 130–letnico rojstva. *Zdravniški vestnik*, letnik 70, št. 7/8. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-MMZAUJFA>.
- Žvab, Andraž Marjan (2016): Baročna alkimija na Kranjskem. *Kronika*, letnik 64, št. 2, str. 199–224. Pridobljeno 26. 4. 2021 s spletne strani <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-0RT29HVU/259ef501-36f3-4681-a7e6-b86c5811444b/PDF>.

»SO NEKE VEZI, KI ME DRŽE ...«

»THERE ARE SOME BONDS THAT ARE HOLDING ME ... «

✉ **Andrejka Papež Cordoba** (andreapapez@yahoo.com.ar), dipl. ekonomistka, je učiteljica in voditeljica slovenske Prešernove šole na Pristavi ter pomočnica na državni univerzi pri predmetu mednarodne ekonomije. Več let je delala v tekstilni industriji. Otroke poučuje igranja na klavir.

Argentina

Povzetek

V prispevku bom zapisala, kako sem v svoji družini in v slovenski skupnosti dobivala številne spodbude, znanja in informacije o državi, domovini, ki sta ju moja starša morala zapustiti in se za vse svoje življenje ustaliti v Argentini. Kljub veliki oddaljenosti od stare domovine so moji starši domovino nosili v srcu in jo predajali nam, otrokom. Pri tem smo dobili še možnosti v slovenski skupnosti, ki je dopolnjevala to, česar doma niso zmogli. Spregovorila bom še o svojem očetu, ki v sebi ni nosil le čustev, ljubezni, nosil je jezik, ki mu je bil izrazno orodje za čustva. Pisal je pesmi, ki so ostale nam in slovenski skupnosti v lep spomin. Spregovorila bom tudi o ljudeh, ki niso zmogli svojim otrokom v zadostni meri posredovati slovenščine, zato smo jim v slovenski skupnosti pomagali s tečajem ABC.

Abstract

In the paper, I will write about my parents who were forced to leave their homeland and settle in Argentina. They never returned home. I will present how family and the Slovenian community in Argentina have equipped me with numerous incentives, knowledge and information about Slovenia. Despite the great distance from the old homeland, my parents carried their home country in their hearts and handed the love of homeland over to their children. In doing so, we also got opportunities in the Slovenian community which complemented what they could not do at home. I am going to present my father, who was not only full of patriotic feelings but was also extremely fond of the Slovenian language which was a tool for expressing his deepest emotions. He wrote poems that were left to us and the whole Slovenian community. I will also mention people who have not been able to pass on the Slovenian language which is why we have helped them with the ABC course in the Slovenian community.

406

Ključne besede: ABC tečaj slovenščine, domoljubje, družina, narodnostno mešana družina, pesnitev v slovenščini.

Keywords: ABC course of Slovenian language, patriotism, family, ethnically mixed family, poems in Slovenian.

1 Uvod

Pesem, ki sledi, je spesnil France Papež, moj oče.

Vezi

So neke vezi,
korenine,
ki me drže,
da se morem odtrgati
od polj in gozdov
tam okrog Save
in od gora.
Navadno začutim vezi
ponoči;
pojavi se kot boleče rane:
težko diham in iščem smrečje,
kot da sem poet v Cukrarni,
mislim na kamen na Krasu in bor,
grem ob vinogradih proti dolenskim vasem,
ne v revolucijskih – v mirnih dneh.

Šele v poznih urah nehajo bolečine,
ko zadehti pod oknom evkalipt
in vlažno rožnato me jutro
spet živo utrdi
v tem svetu.

Slika 1: France Papež (avtorčin oče) Lahko dodate, kaj počne? (foto: arhiv avtorice).

2 Zahvala za ohranitev slovenstva gre mojim staršem

Oče se je rodil v Semiču pri Kotu blizu Črnomlja, mama Agata Koželj pa v vasi Mačkovec pri Žužemberku.

Očetovo življenje ni bilo lahko in tudi ne enostavno. Med drugo svetovno vojno je bil najprej prisilno mobiliziran v partizansko vojsko, a je kmalu prestopil k domobrancem. Maja leta 1945 se je z njimi umaknil na Koroško. Nato je bil v begunskih taboriščih Monigo, Servigliano in Senigallia, kjer je dokončal gimnazijo z odličnim uspehom.

Po treh letih bivanja v begunskih taboriščih je odšel z ostalimi slovenskimi sotrpini v Argentino.

Slika 2: Poroka Franceta Papeža in Agate Koželj, 1955 (avtoričinega očeta in mame) (foto: arhiv avtorice).

Mama je bila iz verne katoliške družine in je zaradi varnosti odšla v Rim, kjer se je zaposlila. Tudi ona je odšla v Argentino skupaj z drugimi družinami. Njena dva brata, domobranca, sta bila vrnjena in ubita v Kočevskem rogu.

Nekaj let po prihodu v Argentino sta se mama in oče spoznala, se leta 1955 poročila in ustvarila svoj dom blizu Srebrne reke (Rio de la Plata), v majhni mirni vasi Velikega Buenos Airesa – Carapachay. Rodili smo se jima trije otroci: Franci, Gregor in jaz, Andrejka.

S hvaležnostjo sta vedno pripovedovala, da je bila Argentina edina država, ki je slovenske izseljence sprejela brez kakršnihkoli pogojev. V Argentino sta prišla popolnoma sama, brez denarja, ne da bi poznala tukajšnji jezik. Skupaj sta lahko zgradila lep dom in ustvarila prelepo družino. Za to sem tudi jaz zelo hvaležna svoji domovini Argentini.

Oba sta morala zapustiti svojo domovino, da bi ohranila življenje, ker sta verovala v Troedinega Boga in želela braniti svojo domovino Slovenijo pred brezbožnim komunizmom. Poudariti moram, da sta svojo domovino ljubila vse do konca.

Iz družinskih pogovorov sem spoznala krščanske vrednote, povezane z vrednotami slovenske kulture, slovenske korenine pa so mi dale lastno identiteto.

Oče se je kmalu po prihodu v Argentino zaposlil v tekstilni tovarni kot knjigovodja. Kljub celodnevnu delu je tudi študiral na filozofski fakulteti katoliške univerze. Čeprav tega študija ni dokončal, je bil stalno povezan s to stroko, veliko je bral filozofsko literaturo in tudi eseje, poezijo in prozo.

Naša knjižnica je bila polna knjig Cankarja, Prešerna in Angleža Eliota do Sume ter Heideggerjevih teoloških knjig. Bil je zelo skromen v svojem načinu življenja, a imel je visoko kulturno izobrazbo. Z lahkoto se je učil tudi jezike, kar se je opazilo

v njegovih spričevalih iz begunskega taborišča (Priloga 1). Sam se je še pred koncem svojega življenja skušal počasi naučiti hebrejski jezik, saj je nameraval prebrati Sveto pismo stare zaveze v Jezusovem jeziku. Zelo rad je poslušal predvsem operno glasbo. Skoraj vsak mesec je kupil kakšno ploščo in tako smo doma poslušali klasično glasbo. Imel je zelo dober posluh. Doma smo imeli več inštrumentov: orglice, kitaro in klavir, poleg klasičnih skladb smo igrali tudi slovenske narodne pesmi in zraven prepevali.

Ob očetu smo zelo uživali. V večernih pogovorih smo si izmenjavali doživetja, se menili o svojih skrbih, veselju, razkrivali načrte in večkrat nam je oče prebral kakšno svojo novo pesem, ki je bila prežeta s čustvi. Postali smo ponosni na slovenske korenine in na slovensko kri, ki se pretaka po naših žilah. Brat Gregor je že v mladosti ubral očetovo pot. Postal je profesor literature in še vedno piše poezijo.

Vsak konec tedna smo hodili na izlet s kolesi do Srebrne reke, ki teče pet kilometrov od doma. Tisti kraj je bil zanj zelo pomemben. Onkraj morja je bila Slovenija ...

Spominjam se ga, kako je včasih celo uro sedel na skalah in gledal čez reko, medtem ko smo se mi igrali. Najbrž je bil v tistem trenutku povezan s svojo rodno zemljo. Ta kraj je bil za mojega očeta vir navdiha za mnoge njegove pesmi.

Slika 3: France Papež ob Srebrni reki (foto: arhiv avtorice).

Tudi naš družinski dom, naša hiša je bila delček njegove rodne domovine. Kdorkoli je stopil vanjo, mu je pogled takoj obstal na velikem križu na steni. Tudi na vrtu se je čutilo, da to ni katerikoli vrt na svetu, saj so na njem rasli trta, sliva in ogromno cvetja, ki je krasilo celo hišo. Pred hišo je posadil mogočen ameriški evkalipt, zraven njega pa zeleno smreko. Dve drevesi – dva svetova, ki sta bila zanj navdih za naslednjo zbirko pesmi.

3 Oče je slovenstvo zlil v poezijo

Vse, kar je doživel med vojno, kar je moral zapustiti – svoj rodni kraj, prijatelje, starše, vse, kar je čutil do svoje ljubljene domovine – je zlil v pesmi, ki jih je napisal.

Sčasoma je vzljubil svojo novo domovino Argentino, kjer so se rodili njegovi otroci, kjer si je ustvaril lastno družino, kjer je mirno živel celih petdeset let. Tudi njo je opeval v svojih pesmih. Še danes med njegovo zapuščino hranim majhen košček

svinčnika, ki ga je stalno nosil v žepu, za vsak primer, če bi se mu porodil kakšen lep verz (Priloga 2: primer zapisa pesmi). To je nekaj tako skrivnostnega in osebnega, da človek nikdar ne ve, kdaj in kaj ga bo spodbudilo, da napiše bežno misel. Ko danes od daleč gledam njegovo skromnost in ponižnost, čutim to kot vrednoto in značilnost velikega človeka.

Ker je imel podlago likovne šole slikarke Bare Remec, je tudi svoje knjige sam opremil in ilustriral z risbami, v katerih se izražata dva svetova: po eni strani je risal slovenske gozdove, slovenske gore, potem taborišča, po drugi strani zdomsko sonce, suhe rože iz argentinske pampe in obalo Srebrne reke v kraju Olivos. Za svoje ilustracije je uporabljal tuš in pero, ki je tudi shranjeno v njegovi zapuščini.

Oče je bil zelo hvaležen Bogu za vse, kar je lahko dosegel. Nekoč mi je dal vedeti, da so bili dosežki in uspehi možni, ker ga je življenje pripeljalo v ta konec sveta. V tem 'drugem svetu' se je znal vživeti, vztrajati in nadaljevati do konca svojega življenja. O tem pričajo njegove lastne besede. Sam je dejal tako: »Zame je za daljnim obzorjem že Slovenija. Ta zemlja se je nekdanj dotikala Afrike in s tem posredno Evrope, zato se v njej počutim blizu doma. Bariloche (mesto na argentinskem jugu) me ne zanimajo. To bi bilo res daleč. To niso slovenske gore. Moj svet je tu, ob obali Ria de la Plata. Srebrne reke.«

In tu, na pokopališču mesta Olivos, z mamó čakata vstajenje.

Kolesa

Pred mnogimi leti
sem hodil po cestah s kolesom
sredi buenosaireških ravnin predmestij.
Z menoj so šli trije otroci,
vsak na svojem kolesu –
najmanjši je sedel ob meni.
Nato je minilo toliko let ...
Zdaj grem sam po cestah,
počasi, bolj slovesno poganjam kolo.
Otroci so šli
vsak po svoji poti.
Kolo, s katerim se je vozil najstarejši,
nam je nekdo ukradel ...
Drugo leži razdejano na podstrešju.
Zdaj me nihče ne spremlja več
po cestah velikega predmestja.
Samo jaz se še vozim.
Sam.
Kot drobce, ki kroži okrog sonca.

410

4 Naša družina in slovenska skupnost

Slovenski domovi so nudili zavetje Slovencem, ki so izgubili svojo domovino, in tudi nam, ki smo bili vzgojeni v ljubezni do domovine naših staršev in starih staršev.

Bili smo vključeni v Slovenski dom v Carapachaju in dobršen del našega življenja smo preživeli v njem. Otroci smo vsako soboto hodili v slovensko šolo, tam smo bili deležni priprave za zakramente sv. obhajila in birme, tja smo hodili vsako nedeljo k sv. maši, po tej smo imeli možnost prisostvovati raznim predavanjem, ob sobotah popoldne smo igrali odbojko, namizni tenis, starejši so igrali šah, prirejali smo gledališke predstave, skratka, imeli smo veliko dejavnosti.

Naša družina je bila vključena tudi v osrednje slovensko društvo, ki še vedno deluje na ulici Ramon Falcon v buenosaireškem predmestju Floresta. Tam je imela svoje prostore tudi Slovenska kulturna akcija – SKA, ustanova, ki se posveča kulturnemu delu. Njeni člani so bili filozofi, pisatelji, pesniki, likovni umetniki in tudi nekateri politiki. Oče je seveda sodeloval v literarnem odseku. Večkrat je tam predaval in predstavljal knjižne izdaje zdomskih avtorjev.

5 Ohranjanje slovenstva v slovenski skupnosti in družini

S petimi leti sem začela hoditi v šolo. Med tednom sem hodila v farno šolo Santa Ana v Villi Ballesterju in ob sobotah v slovensko šolo, ki je delovala v Slovenskem domu v Carapachaju, prav blizu našega doma. Tako sem rasla v družbi slovenskih otrok, katerih starši so imeli isto usodo kot moji.

Koliko lepih, nepozabnih spominov imam na tista leta, predvsem na svoje učitelje, ki so darovali toliko ur svojega življenja, da smo lahko obdržali in dopolnjevali znanje slovenskega jezika! Spominjam se našega kateheta Matije Borštnarja, ki nas je vsako soboto prišel učiti verouk in nas tudi pripravil na prejem zakramentov. Spominjam se učiteljic Milke Pezdirc, Marije Markež, Mare Homan in Majde Pahor, ki so nas učile in nam tolikokrat pripovedovale zgodbe iz slovenske literature.

Takrat smo nastopali na prireditvah, obletnicah doma, mladinskih dnevih in pripravljali tudi gledališke igre. Slovenski dom je bil kraj, kamor sem hodila vsako soboto in tudi ob nedeljah k sveti maši. Po njej sem ostala na pogovoru, kjer sem se srečala s prijatelji.

Slika 4 (foto: arhiv avtorice).

Po končani osnovni šoli sem naredila izpit in bila sprejeta na slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka (SSTRMB). Tam sem spoznala nove prijatelje, nove ljudi in moji odnosi do slovenske skupnosti so se spremenili. V argentinsko družbo pravzaprav nisem veliko zahajala, kar pa za tiste čase ni bilo tako čudno, saj je naše življenje skoraj popolnoma potekalo v različnih organizacijah slovenske skupnosti. Zelo mlada sem začela počasi sodelovati v kakšni skupini. Z leti sem prevzela bolj odgovorna mesta. V Slovenskem domu, kamor sem hodila že od majhnih nog, sem pomagala, kjerkoli je bilo potrebno. Veliko let sem se udeleževala tudi v športu in bila vključena v dekliško ekipo za odbojko. Pomagala sem tudi pri mladinskih organizacijah, pri SDO (Slovenska dekliška organizacija) in (SFZ) Slovenska fantovska zveza), v odboru slovenskega doma in drugje.

Vsako leto, ko je Slovenski dom obhajal svojo obletnico ustanovitve, sem pomagala pri kulturnem programu: ne le da sem pisala pozdrave in povezave, temveč sem tudi nastopala na odru.

Poleg slovenske in argentinske šole so mi starši omogočili študij klavirja. Nastopala sem na odru Slovenskega doma v Carapachaju in ob nedeljah igrala orgle pri sveti maši, pozneje pa tudi v naši argentinski farni cerkvi.

Po končani srednji šoli sem se vpisala na državno univerzo ekonomske fakultete, bila sprejeta in po končanem študiju dobila naslov licenciat iz ekonomije. Z odličnimi ocenami sem bila sprejeta med profesorje na univerzi in poučevala mednarodno ekonomijo.

Slika 5: Andrejka Papež Cordoba med vodenjem prireditve (foto: arhiv avtorice).

6 Ohranjanje slovenstva v narodnostno mešanem zakonu

Odraščala sem v slovenski skupnosti, družila pa sem se tudi z vrstniki zunaj nje in sčasoma v naši fari spoznala fanta, ki pa ni bil slovenskega rodu, se zaljubila in po nekaj letih sva se tudi poročila. Kljub temu da smo bili doma zelo zavedni Slovenci, ni bilo dvoma o njem. Ernesto je poleg tehnike študiral tudi teologijo na katoliški univerzi. Že pred poroko se je tudi sam začel zanimati za slovenski jezik. Sčasoma se je začel učiti slovensko pri Mileni Jerebič, ženi znanega slovenskega kiparja Franceta Ahčina.

Poročila sva se leta 1997 v cerkvi Marije Pomagaj v Slovenski hiši v mestu, ustvarila svoj dom in kmalu zatem sta se rodili hčerki; najprej Sofija Agata, nekaj let kasneje pa Magdalena Ines.

Slika 6: Naša družina (foto: arhiv avtorice).

Kljub mešanemu zakonu sva bila skupnega mnenja, da moramo obdržati slovenske korenine. Tako sva skupaj tudi storila in še naprej delava na tem. Obe hčerki poleg kasteljanskega jezika govorita tudi slovensko. Najstarejša hčerka, stara 22 let, tudi sodeluje v slovenski skupnosti in sedaj vodi skupino mladenk in mladcev na Pristavi. Ko sta hčerki začeli hoditi v

slovensko osnovno šolo, sem tudi jaz začela poučevati v njej. Vpisala sem ju v Prešernovo šolo v Castelar v predmestju Velikega Buenos Airesa. Medtem ko je bila najstarejša v drugem razredu, sem jaz poučevala v otroškem vrtcu. Kmalu nato sem začela učiti v višjih razredih, kjer poučujem že 20 let. Z veseljem se vsako soboto peljem 30 kilometrov daleč, da pridem do Slovenskega doma na Pristavi. Otroke sem učila in jim še vedno govorim o slovenskih pesnikih in pisateljih ter jim pri zemljepisni kartici kažem lepote Slovenije. Ni lahko, a hvaležna sem svojemu možu, da me spremlja in podpira pri tem delu, da lahko nadaljujem na tej plemeniti poti, kjer skušam otrokom posredovati ljubezen do svojih in njihovih korenin. Za nas, ki smo bili rojeni tako daleč od Slovenije, je to velik izziv.

Leta 2014 sem postala voditeljica Prešernove šole in tako se je moje delo pomnožilo.

Tako kakor sta Prešeren in Slomšek branila slovenski jezik in na ta način ohranila narodno identiteto, si tudi jaz in vsi slovenski učitelji prizadevamo, da bi otroci obdržali v tej zdomski Sloveniji njen jezik in vero v Boga.

Pesnik France Papež je napisal: »/.../ hočem, da me ta jezik spremlja do konca, da se ne bom nehal pogovarjati v njem, pozdravljati in se čuditi.«

Ni lahko ohraniti te dvojnosti – slovenske in argentinske zavesti – tako daleč od domovine svojih prednikov. To je velika odgovornost in trud naših družin.

V očetovi zapuščini je ostala nedokončana pesem, v kateri izraža svojo skrb, da bi v njegovem nekdanjem domu ne usahnila slovenska beseda! Takole je zapisal:

In bom odšel
in pustil, da bo ta dom v svetu
ostal sam
in bo dom, kjer so se igrali otroci
in kjer se je smeh družil s soncem
in je bil ves prostor poln slovenskega duha,
za vedno utihnil.
Ne bo se več glasila slovenska beseda
na tem koščku zemlje,
še vedno slovenski dom,
daljni dom na neskončnem drugem bregu.

S pomočjo Božje volje, z vztrajnostjo, z ljubeznijo in s trudom sva z Ernestom zmogla obdržati vrednoti, ki so nama ju zapustili naši predniki: slovenski jezik in vero v Boga!

Danes se na tem koščku zemlje, v tem slovenskem domu v svetu še vedno sliši slovenska beseda v upanju, da se bo slišala tudi v prihodnosti!

7 ABC po slovensko

Mnoge družine same niso zmogle tega bremena, zato se njihovi otroci niso že od malega naučili slovenskega jezika. Zopet se je izkazala slovenska skupnost. V Prešernovi šoli smo leta 2016 odprli tečaj ABC po slovensko, kamor prihajajo otroci, ki imajo tudi slovensko kri, a zaradi različnih vzrokov niso črpali slovenskega jezika kot materino doto. Vsakokrat je več takih družin, ki zdaj čutijo potrebo po ohranjanju kulturne dediščine, saj čutijo, da imajo svoje korenine vsajene globoko v srce.

Tako imamo razdeljen pouk v sobotni šoli slovenskega jezika na dvoje: tradicionalna sobotna šola slovenskega jezika, ki bo leta 2023 obhajala svojo 70. obletnico, kamor hodijo otroci, ki že od otroštva razumejo in govorijo slovensko, in tečaj 'ABC po slovensko', ki ga obiskujejo otroci, ki se šele v šoli začnejo učiti slovenski jezik kot drugi ali celo tretji jezik. Trenutno ta tečaj obiskujejo samo štirje otroci, ki se učijo slovenski jezik, pojejo z otroki drugih razredov, spoznavajo Slovenijo, njeno čudovito naravo, najbolj znane ljudi in različne zanimivosti. Poslušajo slovensko besedo, berejo, pišejo, se igrajo in včasih tudi rešujejo uganke, kar je vsem otrokom zelo všeč.

8 Zaključek

Tako kot moj oče si tudi vsi zavedni Slovenci želimo, da bi med nami slovenska beseda še dolgo živela in da bi naša slovenska lipa, ki pomeni našo zavest in naš jezik, rasla in se krepila, ne usahnila. Od nas je odvisno, koliko jo bomo zmožni še naprej zalivati s trudom svojega dela.

PRILOGA 1

Fotografije očetovih spričeval iz taborišča Senegalije (foto: arhiv avtorice).

Vedenje	_____	ODLIČNO
Verouk	_____	ODLIČNO
Slovenski jezik	_____	ODLIČNO
Angleški jezik	_____	ODLIČNO
Italijanski jezik	_____	PRAV DOBRO
Nemški jezik	_____	ODLIČNO
Latinski jezik	_____	ODLIČNO
Grški jezik	_____	—
Zgodovina	_____	ODLIČNO
Zemljepis	_____	PRAV DOBRO
Prirodopis	_____	PRAV DOBRO
Fizika	_____	ODLIČNO
Kemija	_____	ODLIČNO
Matematika	_____	ODLIČNO
Higiena	_____	PRAV DOBRO
Temelji filozofije	_____	ODLIČNO
Umetnost	_____	ODLIČNO
Risanje	_____	—
Pedagoška skupina	_____	—
Šolsko delo	_____	—
Šolska organizacija in administracija	_____	—
Narodna ekonomija z osnovami sociologije	_____	—
Kmetijstvo-Gospodinjstvo	_____	—
Petje	_____	—
Gosli-Kavir	_____	—
Ročno delo	_____	—
Telesna vzgoja	_____	ODLIČNO

Po navedenem uspehu priznava izpitni odbor pripravní ... zrelost in sposobnost za fakultetske študije na univerzah in visokih strokovnih šolah ter za poučevanje na slovenskih ljudskih šolah.

Del. števil. _____

v SENIGALIJI dne 12. SEPTEMBRA 1947 leta

The Slovenian Secondary Schools in Italy
were approved by the AMG Education Division
at Padua as regular schools. The examinations
at Senigallia have been conducted in accor-
dance with Yugoslav school regulations.

Senigallia, 19 Sept. 1947.

H. Ebsworth

.....Major
(H. EBSWORTH)
Sector, No. 9 DP Centre.

Predsednik izpitnega odbora:

Chairman of the Examination Committee:

Frankrijatelj

Podpredsednik izpitnega odbora:

Deputy Chairman of the Examination Committee:

Gregar Peter

Člani:

Members:

Gerolamo Alojzij - za slovenski jezik
Frankrijatelj - per italiano
Perharis Jancz - za zgod.
Božo Simon - za lah. jezik
Prančičelič - za angleščino

Ocene: Za učni napredek: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), slabo (2),
prav slabo (1).

Za vedenje: odlično (5), prav dobro (4), dobro (3), neprimerno (1).

Marks: For school success: excellent (5), Very good (4), good (3), poor (2),
very promising (1).

For conduct: excellent (5), very good (4), good (3), very promising (1)

SLOVENSKA GIMNAZIJA V Servigliano, Italija

Štev. vpisnice 10.

LETNO SPRICÉVALO

Lapež Franc

sin-hči Stojica, rojen(a) 20. marca 1924.
v kraju Kol, okraj Črnomelj, veroizpoved rim. kat.
je obiskoval(a) v šol. letu 1945/46 prvi krat peti (prvi razred učiteljskega) razred na
slovenski gimnaziji v Servigliano, Italija ter pokazal(a) naslednji uspeh:

SLOVENIAN SECONDARY SCHOOL IN Servigliano, Italy

No 10.

TERMINAL REPORT

Lapež Franc

son-daughter of Stojica, born on March 20th 1924.
in Kol, district Črnomelj, religion rom. cath.
attended during school year 1945-46 first time the fifth class in the Slovenian (the first class of training college for teachers)
secondary school in Servigliano, Italy and received the following marks;

Verouk	odlično
Slovenski jezik	odlično
Angleški jezik	odlično
Italijanski jezik	prav dobro
Nemški jezik	prav dobro
Latinski jezik	odlično
Grški jezik	/
Zgodovina	odlično
Zemljepis	odlično
Prirodopis	odlično
Fizika	/
Kemija	/
Matematika	prav dobro
Higiena	/
Temelji filozofije	/
Umetnost	/
Risanje	odlično
Petje	odlično
Telesna vzgoja	odlično
Ročno delo	/
Glasba	odlično
.	/

Vedenje: odlično

Izostanki: opravičenih ur 24, neopravičenih ur /,
Učenec(ka) je izdelal(a) peti (pri naslednjem letu) razred 8-z odlično uspehom.

Štev. delovodnika 27. v Triviglianu dne 5. julija 1946.

Jože Ivan
razrednik

Franki
ravnatelj

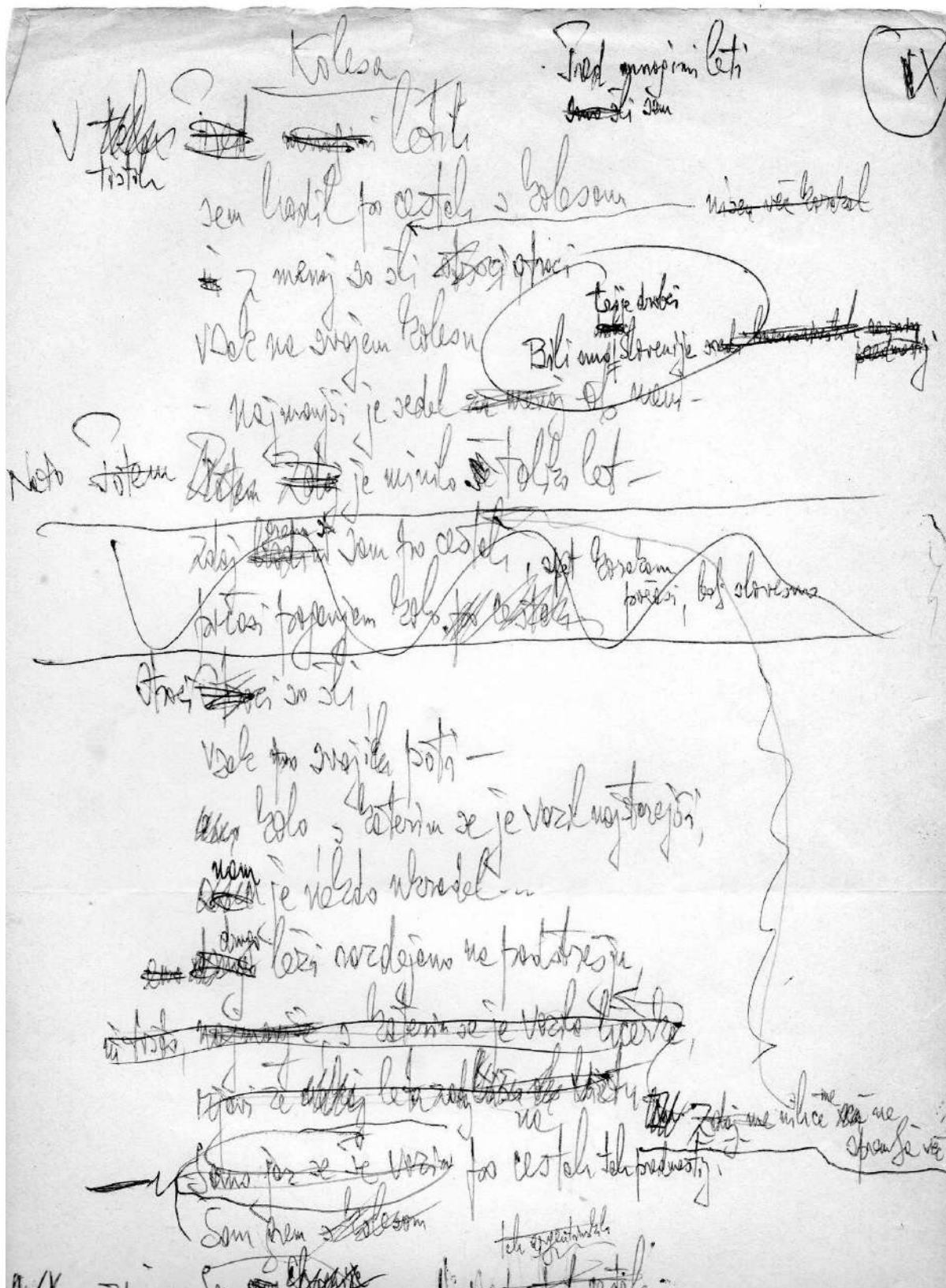
PRILOGA 2

Fotografije iz taborišča (foto: arhiv avtorice).

418

KAJ IMAJO SKUPNEGA GEOMETRIJA, GEOGRAFIJA IN TEOLOGIJA?

GEOMETRY, GEOGRAPHY, TEOLOGY – WHAT DO THEY HAVE IN COMMON?

✉ **Dragica Šteh** (dragica.steh@os-sticna.si), univ. dipl. prof. matematike, poučuje matematiko na OŠ Zagradec. Ima 20 let izkušenj s poučevanjem, je avtorica pravljič in zgodb za otroke in pesniških zbirk. Je dobitnica Jurčičeve nagrade občine Ivančna Gorica za predano delo na pedagoškem in kulturnem področju.

Slovenija

Povzetek

V prispevku želim na kratko predstaviti glavne slovenske matematike, ki so s svojim delom prispevali tako k slovenski prepoznavnosti, kot tudi k razvoju matematične znanosti. Osrednji del bo namenjen osvetlitvi življenja in dela duhovnika in naravoslovca Janeza Dizma Florjančiča. Učno uro na to temo izpeljem v šestem razredu, ob definiranju in razlagi kotov ter jo povežem z geografijo, natančneje z razlago zemljepisne dolžine in širine.

Abstract

In this essay I want to present the most important Slovenian mathematicians, which contributed to Slovenian identity and to math science itself. The main part is presentation of Janez Dizma Florjančič – Slovenian mathematician and cartographer. I have a lesson with this topic in 6. th grade, when I'm defining and explaining corners. I make connections with geography, more specific with explanation of latitude and longitude.

Ključne besede: domovina, geografija, geometrija, kartografija, matematika, teologija.

Keywords: homeland, geography, geometry, cartography, mathematics, theology.

1 Uvod

Odgovorno ohranjanje slovenske identitete ne more biti cilj učnega procesa, ampak mora postati spremljevalni program vsake učne ure. In tu ne gre zgolj za dosledno in spoštljivo rabo slovenskega jezika pri razlagi učne snovi, preverjanju znanja in pogovoru z učenci. Gre za iskanje dragocenosti naše slovenske identitete znotraj posameznih učnih predmetov, celo znotraj posameznega učnega sklopa in teme.

Matematika tako ponuja idealen, čeprav malce nenavaden in nepričakovan poligon za razvijanje spoštovanja do vsega, kar ima slovenske korenine in slovenskega duha. Toliko bolj, ker so našo zgodovino zaznamovali številni posamezniki, ki so v matematiki videli tako Božji dotik, kot čudoviti svet znanosti. Zato je pričujoči prispevek v prvi vrsti poklon velikim slovenskim matematikom, še posebej duhovniku in kartografu Janezu Dizmu Florjančiču.

Obenem pa je namen prispevka pokazati tudi širino povezovanja matematike z drugimi predmeti in znanstvenimi področji.

2 Pregled pomembnejših slovenskih matematikov

Učno uro začnem z vprašanjem, kje lahko v vsakdanjem življenju uporabimo matematično znanje. Običajno so odgovori učencev precej zanimivi. Naštevamo področja, kjer je matematika nepogrešljiva – arhitektura, farmacija, strojništvo, bančništvo, zavarovalništvo. (Bajec, 1996; Dominko, 1974; Sitar, 1987; Struik, 1986). Učence začudi, ko jim povem, da matematiko srečamo tudi v geografiji, teologiji in celo pesništvu. Nato začnem s predstavitvijo pomembnejših slovenskih matematikov.

2.1 Herman iz Karintije

Začnimo čim bolj na začetku in čim bližje geografskemu položaju Slovenije. Prvi pomembnejši stik z matematiko je učno prebivalstvo Evrope doživelo v 12. stoletju. Takrat se evropski človek sreča z arabskim svetom, predvsem zaradi povezovanja trgovskih poti in srečevanj z učenjaki, ki so potovali skupaj s trgovci in vojaki. Tako med prve poznane znanstvenike slovenskega rodu štejemo Hermana iz Karintije (Karantanije). Tako kot večini učenjakov tistega časa, tudi Hermanu ne moremo pripisati samo enega strokovnega področja. Bil je namreč odličen jezikoslovec, matematik, astronom, filozof. Med njegova pomembnejša dela sodi prevajalski opus astroloških spisov (*Šesta knjiga iz astronomije*¹, *Uvod v*

*astronomijo*²⁾, v latinščino pa je prevedel tudi Evklidove *Elemente geometrije*. Njegovo najbolj znano delo je iz leta 1143 – znameniti Ptolomejev *Planispherium*.

2.2 Andrej Perlach (1490–1551)

Andrej Perlach se je rodil v Svečini nad Mariborom in je znan po svojem širokem znanju klasične grščine, latinščine, matematike in astronomije. Na dunajski univerzi je poučeval matematiko, kasneje pa je doktoriral tudi iz medicine. Izdajal je dela v latinščini in nemščini ter se ukvarjal tudi z načrtovanjem astronomskih inštrumentov. Nekateri ga imenujejo tudi slovenski Hipokrat.

2.3 Janez Ivan Dizma Florjančič (1691–okrog 1757)

Rodil se je v Ljubljani, študiral teologijo in služboval v župnijah na Dolenjskem. Velik opus svojega dela je zapustil stišskemu samostanu, kjer je tudi zaključil življenjsko pot. Njegovo najpomembnejše delo je zemljevid Kranjske v merilu 1: 111000. Kot matematik se je ukvarjal predvsem s kvadrato kroga in računskimi operacijami, pripravil pa je tudi geometrijski priročnik in zasnovo za kasnejše logaritme Jurija Vege. (Južnič, 2010)

2.4 Jurij Bartolomej Vega (23. 3. 1754–26. 9. 1802)

Jurij Vega³ gotovo sodi med najbolj znane slovenske matematike. Rodil se je v zasavski vasi Zagorica in postal inženir rečne plovbe. Na Dunaju je kot topničarski častnik poučeval matematiko in postal avtor tako imenovanih logaritmov, ki so predstavljali temelj znanosti do uporabe elektronskih računal in računalnikov. Prvi logaritmovnik je izdal leta 1783, za šolsko rabo pa je izšel mali, na sedem decimalk izračunani priročnik. Število računskih operacij, ki jih je Jurij Vega izpeljal pisno, brez pomoči danes splošno razširjenih računal ali kalkulatorjev, zbuja visoko spoštovanje in čudenje nad sposobnostjo človeškega uma. Prav takšen je namreč tudi njegov izračun števila π na 140 decimalk natančno, s čimer je postavil rekord, ki je veljal kar 50 let.

Poleg tega je napisal tudi matematični in fizikalni učbenik ter številne znanstvene razprave. Med drugim se je zavzemal za enoten metrsko – kilogramski merski sistem.

421

2.4 Franc Močnik (1. 10. 1814–30. 11. 1892)

Franc Močnik se je rodil v Cerknem ter se po končani ljudski in osnovni šoli v Idriji vpisal na gimnazijo v Ljubljani, kasneje pa na licej, kjer se je navdušil nad poučevanjem matematike. Po končanem študiju bogoslovja je za nekaj časa postal učitelj, kasneje pa je v Gradcu doktoriral še iz filozofije. Nekaj let je bil profesor matematike v Ukrajini, leta 1851 pa se je vrnil v Ljubljano in postal šolski svetnik za ljudske šole. Njegovo najbolj uspešno področje je bila pedagoška znanost, saj je s svojim vplivom in učbeniki močno vplival na reformacijo pouka matematike v šolah.

2.5 Jožef Štefan (24. 3. 1835–7. 1. 1893)

Jožef Štefan se je rodil v Avstriji, blizu Celovca, starša pa sta bila slovenskega porekla in tudi zato ga s ponosom štejemo med slovenske znanstvenike. Na Dunaju je študiral matematiko in fiziko, kjer je leta 1863 postal tudi redni profesor. Kasneje je bil tudi dekan filozofske fakultete na Dunaju. Matematično znanost je spretno in učinkovito uporabljal pri številnih pomembnih fizikalnih dognanjih. Najbolj znan je po t. i. Stefan-Boltzmannovem zakonu ter Stefanovi konstanti.

2.6 Josip Plemelj (11. 12. 1873–22. 5. 1967)

Josip Plemelj se je rodil na Bledu, se šolal v Ljubljani in na Dunaju, kjer je študiral matematiko, fiziko in astronomijo. Kasneje je študij matematike nadaljeval še v Berlinu in Göttingenu. Poklicna pot ga je vodila tudi v Rusijo in na Češko. Po prvi svetovni vojni se je vrnil v Slovenijo in pomagal ustanoviti *Univerzo v Ljubljani*. Njegova glavna matematična veja so bile diferencialne in integralne enačbe ter teorija analitičnih funkcij.

Na tem mestu razvoj matematike in njena dognanja presežejo okvire osnovnošolskega znanja. Zato omenimo samo še, da je dalo 20. stoletje tudi na področju matematike, fizike, astronomije veliko svetovno znanih strokovnjakov. Za spoznavanje tega obdobja zgodovine in matematičnih sodobnikov ter njihovega prispevka v matematiki, bo čas v obdobju srednje šole in morda študija matematike na ljubljanski *Fakulteti za matematiko in fiziko*.

3 Janez Ivan Dizma Florjančič pl. Grienfled – življenje in delo

Najprej obrazložitev odločitve, da v množici velikih slovenskih matematičnih imen predstavim ravno njega. Razlaga je preprosta in dokaj logična. Prvi razlog – v letošnjem letu se spominjamo 330 letnice njegovega rojstva. Drugi razlog – Janez Florjančič je kot župnik služboval v moji domači župniji Šentvid pri Stični. Tretji razlog; kot že rečeno pa pri pouku matematike želimo v skladu z vizijo naše šole, čim več vsebin obravnavati medpredmetno in zemljevidi Janeza D. Florjančiča so odlična iztočnica za povezovanje matematike in geografije. Od tod tudi naslov tega prispevka: Kaj imajo skupnega geografija, geometrija in teologija.

3.1 Življenjska pot

Rodil se je leta 1691 v Ljubljani in pri jezuitih zaključil filozofsko – fizikalne in bogoslovne študije. Na njegovo življenjsko pot je poleg očeta – uglednega ljubljanskega akademika Janeza Štefana Florjančiča, najbolj usodno vplival profesor matematike in moralne teologije Janez Krstnik Thullner⁴.

V duhovnika je bil posvečen leta 1715. V letih 1722–1728 je služboval kot župni vikar v Višnji Gori, od leta 1733–1738 je bil župnik v Šmartnem pri Litiji, nato pa do leta 1753 župnik v Šentvidu pri Stični. Nato je deloval kot arhidiakon pri cistercijanih v Stični. Natančne letnice njegove smrti ne vemo.

3.2 Delo

Janez Florjančič je bil vsestranski naravoslovec. Že ko je služboval v Šmartnem pri Litiji, si je tam uredil opazovalnico astronomskih pojavov in magnetne deklinacije. Začel je tudi z desetletnimi merjenji višin in leg gora na slovenskih ozemljih. Njegovi ohranjeni latinski rokopisi vsebujejo razprave o astronomiji, matematiki, vesolju na splošno; ohranjene so njegove preglednice za astronomsko preračunavanje. Zagovarjal je Keplerjevo⁵ teorijo o planetih.

Začetek njegovega dela povezanega z geografijo in zemljevidi predstavlja izmera posesti stiškega samostana in njegov prikaz v katastrskem načrtu. Za tisti čas je uporabljal izredno sodobne geodetske in kartografske metode. Tu je dobil tudi idejo o izdelavi zemljevida celotne Kranjske. Tako je več kot 10 let zbiral podatke, delal na terenu, izvajal meritve, določal višine in lego pomembnih hribov ter skrbno zapisoval imena krajev v slovenščini in nemščini.

Horografski⁶ zemljevid vojvodine Kranjske⁷ na 12 listih je izšel leta 1744 v približnem merilu 1:100000. Z bakrorezno ploščo ga je natisnil inženir Ambraham Kaltschmidt in predstavlja najbolj kakovosten zemljevid Kranjske tistega obdobja. Posebnost zemljevida sta dodana veduta in natančen floristični načrt Ljubljane v približnem merilu 1:5000 s seznamom pomembnejših zgradb. Na zemljevidu je tudi prva omemba Triglava (Terglou) v slovenskem jeziku, kot najvišja gora Kranjske, ki se dviga 1399 šestkratnih pariških čevljev nad Ljubljano.

Še posebej pa so čudovite simbolne upodobitve nekaterih deželnih značilnosti, zaradi česar ima zemljevid tudi izjemno vrednost na področju grafične umetnosti.

Slika 1: Janez Dizma Florjančič, Ducatus Carniolae Tabula Chorographica, 1744 (Cerkvenik, 2013).

Slika 2: Veduta Ljubljane in talni načrt ter tloris Ljubljane (Janez Dizma Florjančič, Ducatus Carniolae Tabula Chorographica, 1744 (Cerkvenik, 2013)).

4 Povezava geometrije, geografije in teologije pri učni uri matematike

Razlago s poudarki iz zapisanega prispevka uporabim običajno v šestem razredu pri učni uri, kjer definiramo pojem kota. Takrat se prvič srečamo tudi z nekoliko neobičajno geometrijsko postavitvijo na ravnino, saj se dotedanja učna snov večinoma predstavlja samo na številskega poltraku oz. premici. Linearno predstavitev dogajanja tako za nekaj časa nadomesti bolj parametrična postavitve.

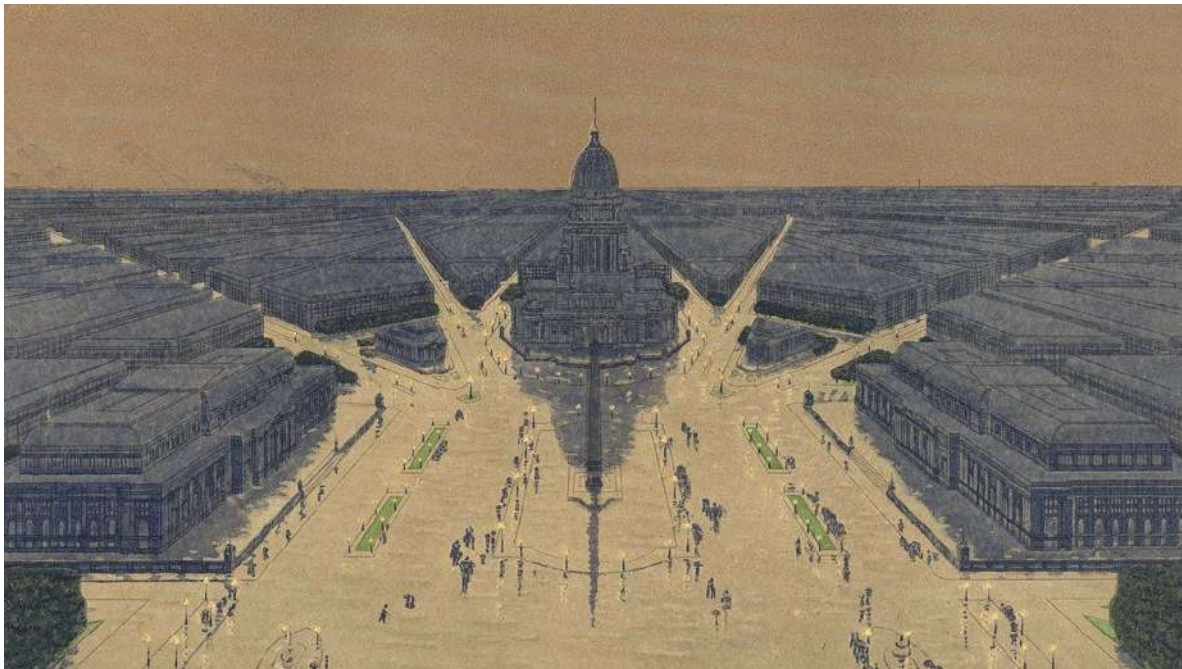
Čeprav se z definicijo pravokotnega koordinatnega sistema srečamo šele v osmem razredu, so učenci že iz nižjih razredov vajeni preglednic, tabel in grafičnih postavitvev podatkov. Tako učenci že ločijo med navpično in vodoravno osjo in se znajo orientirati v ravnini. Zato si za začetek ogledamo dve različni postavitvi mestnih jeder. Postavitve, ki sledi kartezičnemu načinu razmišljanja in posledično tudi takšnim navodilom za pot do zelenega cilja – torej z neke vrste podanimi koordinatami.

423

Slika 3: Mesto Zagreb iz zraka, značilna kartezična razporeditev ulic (DK, 2016).

Druga postavitev mesta ima drugačne karakteristike. Primerjamo jo lahko s polarnim ali sfernim koordinatnim sistemom, kjer se posamezen položaj določa s pomočjo oddaljenosti od izhodišča in kota.

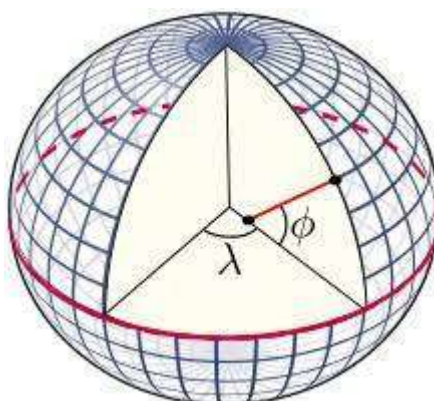

Slika 4: Načrt mesta Chicago iz leta 1909, s sferično razporeditvijo ulic (1909 Plan of Chicago, b. d.).

Sledi definicija kota kot dela ravnine, ki ga omejujeta dva poltraka s skupnim izhodiščem. Definiramo pojme, kot so ostri, pravi, topi, iztegnjeni, vdrti in polni kot. Ponazoritev načrtamo na tablo, po možnosti tudi na tla. Za boljše razumevanje se gibamo po razredu ali šolskem igrišču. Ugotavljamo, kako lahko že majhna napaka pri merjenju kota povzroči neuspeh pri doseganju nekega cilja.

Nato se za kratek čas spet vrnemo k zemljevidom. Ponovimo, kaj pomeni zapisano razmerje v legendi in izračunamo nekaj razdalj med kraji. Najdemo močno povezavo med matematiko in geografijo. Učence povprašam po njihovih potovanjih z družino in o načrtovanju poti. Večina pozna uporabo navigacije, pri kateri v brskalnik enostavno vtipkamo ime kraja in načrtovana pot se izriše na zaslonu. Nekaj učencev se spomni, da je vsak kraj na Zemlji določen z dvema koordinatama. Torej, z zemljepisno dolžino in širino. Začuden ugotovimo, da sta ti dve količini izraženi v kotnih enotah, torej v kotnih stopinjah, minutah in sekundah. Stvar postane zanimiva. Zemljevid, ki si ga predstavljamo v kartezičnih koordinatah, z vzporedniki in poldnevniki, kar naenkrat deluje s pomočjo kotov.

Sledi še zadnja predstavitev s pomočjo ogleda kratkega filmčka z naslovom Dimensions Chapter 1 (Dimensions, b. d.) in razlaga, kako s pomočjo kotov iz središča Zemlje določimo zemljepisno dolžino in širino vsakega posameznega kraja.

Slika 5: Predstavitev kotov iz zemeljskega središča, ki predstavljata zemljepisno dolžino in zemljepisno širino (Mercator, b. d.).

Geografija in geometrija sta v tem preprostem primeru neločljivo povezani.

Kje pa v tem čudovitem svetu vzorcev, simetrij in lastnosti našega planeta, najdemo vedo o Bogu – teologijo? Iščemo jo ob preprostem vprašanju, ki se slej ko prej zastavi: torej – ali si znanost in vera nasprotujeta?

Z učenci se pogovarjamo o naravi, o znamenitem zlatem rezu in o tem, kako nam vera pomaga preseči željo po znanstvenem dokazovanju in nas uči še bolj spoštljivo in hvaležno opazovati svet v katerem živimo. Ne samo tega, ki nas obdaja in tega, ki je nad nami, pač pa tudi tega, ki je v nas samih.

Učna ura, v kateri spoznamo življenje in delo Janeza Florjančiča, je kot nalašč za ugotovitev, da sta duhovni in znanstveni svet spoštljiva sopotnika. Duhovnik in naravoslovec Florjančič je s svojimi dognanji iz astronomije, matematike in geografije pomembno vplival na znanstveni napredek, a to ni omajalo njegove vere. In njegovo duhovniško poslanstvo in pastirska služba v župnijah nista zmanjšala želje po znanstvenih raziskavah.

5 Zaključek

V prispevku sem predstavila učno uro, v kateri predstavim najbolj znane slovenske matematike, predvsem iz časa od 12. do 19. stoletja, še posebej duhovnika in naravoslovca Janeza Florjančiča. Prepričana sem, da se spoštovanje do slovenske identitete krepi tudi ob poznavanju pomembnih Slovencev iz vseh področij znanosti, umetnosti, kulture in športa. Obenem pa želim vsaj malo omiliti predsodek, da so matematiki ozko usmerjeni le v svojo vejo znanosti in da ob tem zanemarjajo širši pogled na svet. Matematiki iz tega prispevka so bili resnično vsestranski, široko razgledani in Slovenci smo na njih upravičeno ponosni. Zato ob zaključku še verz našega Jožefa Štefana (Novice nekaterim, b. d.).

*Nekterim noče prav v glavo iti,
zakaj da naš vrednik se s tim pečá:
Kako in s čim gnojiti se imá? –
Najprej se mora vendar to učiti,
kako se dober kruh dá pridobiti:
Saj jesti ga takó že vsaki zna!*

Jožef Štefan

Morda pa prav pogovori o preteklosti v katerem izmed učencev spodbudijo željo po raziskovanju in priložnost za nova svetla dejanja prihodnosti.

425

6 Viri

1909 Plan of Chicago (b. d.). *Chicago Architecture center*. Pridobljeno s spletne strani: <https://www.architecture.org/learn/resources/architecture-dictionary/entry/1909-plan-of-chicago/>.

Bajec, Klemen (1996): *Znani slovenski matematiki v času od 12. do 18. stoletja*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za matematiko in fiziko. Pridobljeno s spletne strani: <http://vlado.fmf.uni-lj.si/sola/1996/bajec/zsm.htm>.

Cerkvenik, Žiga (2013): *Zakladi slovenske kartografije*, 1. del. *Metina lista*, 17. 3. 2013. Pridobljeno s spletne strani: <https://metinalista.si/zakladi-slovenske-kartografije-1-del/>.

Dimensions (b. d.). Pridobljeno s spletne strani: <http://www.dimensions-math.org/>.

DK (2016): *Ulagaci dolaze na spektakl u Lisinski*. *Promise.hr*, 26. 9. 2016. Pridobljeno s spletne strani: <http://promise.hr/wp-content/uploads/2016/09/zAGREB-IZ-ZRAKA.jpg>.

Dominko, Franc (ur.) (1974): *Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike: Zvezek 2*. Ljubljana: Slovenska matica.

Južnič, Stanislav (2010): Študij in znanost Ivana Dizma Florjančiča. *Bogoslovni vestnik*, letnik 70, št. 3 (2010), str. 379–389.

Mercator, Peter (b. d.): *Definicija zemljepisne širine*. Pridobljeno s spletni strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Zemljepisna_%C5%A1irina#/media/Slika:Latitude_and_longitude_graticule_on_an_ellipso_id.svg.

Novice nekaterim (b. d.). *Wikivir*. Pridobljeno s spletni strani: https://sl.wikisource.org/wiki/Novice_nekaterim.

Sitar, Sandi (1987): *Sto slovenskih znanstvenikov, zdravnikov in tehnikov*. Ljubljana: Prešernova družba.

Struik, Dirk Jan (1986): *Kratka zgodovina matematike*. Ljubljana: Društvo matematikov, fizikov in astronomov SRS.

7 Opombe

¹ Saula ben Bišra Liber, *Sextus astronomiae*

² Abu Maašara *Introductorium in astronomian*

³ Jurij Vega je edini Slovenec, po katerem se imenuje krater na Luni.

⁴ Janez Krstnik Thullner (1668–1747) – jezuit, pisec, predavatelj

⁵ Johannes Keppler (1571–1630), nemški matematik in astronom, utemeljitelj t. i. Kepplerjevih zakonov, od katerih je najbolj znan prvi – planeti se gibljejo okrog Sonca po elipsah.

⁶ Horografski – podroben opis pokrajin s podobami

⁷ Imenovan tudi Krajepisni zemljevid vojvodine Kranjske *Ducatus Carnioliae Tabula Chorographica*

S ČOPIČEM IN TRDNIM ZNAČAJEM ZA SLOVENSTVO

WITH A BRUSH AND A STRONG CHARACTER FOR SLOVENIAN HERITAGE

✉ **Meta Rožac Panger** (solaprint@gmail.com), prof. razrednega pouka, poučuje na OŠ Elvire Vatovec Prade, podružnica Sv. Anton. Posveča se umeščanju pomena kulturno-zgodovinskih posebnosti slovenskega naroda v širši evropski prostor.

Slovenija

Povzetek

Narodna identiteta je ob poznavanju zgodovinskih dejstev, kulturne dediščine in vloge slovenstva v Evropi (in svetu) vezana predvsem na čustva. Prav zato jo lahko uspešno razvijamo le, če poskrbimo za okolje, v katerem se bodo narodna čustva lahko prebudila in razvila. Pričujoči prispevek prikazuje, kako lahko v prvi triadi osnovne šole učinkovito vzpostavimo tako situacijo na področju likovne umetnosti. V času, ko še nismo imeli svoje države ali ko je bilo slovenstvo nepriznано, prezirano ali celo prepovedano, smo imeli Slovenci umetnike svetovnega slovesa, ki so v težkih razmerah uspeli zakoreniniti našo identiteto med druge, mnogo številčnejše in kulturno že uveljavljene narode. Čeprav različne po značaju, času, v katerem so živeli, doprinosu za narod in po umetniškem izrazu, so jih učenci radi in z navdušenjem spoznali ter sprejeli za svoje. Začutili so njihovo narodno veličino. V prispevku je s stališča razvoja narodne identitete pri mlajših osnovnošolcih podrobneje predstavljen Tone Kralj.

Abstract

Apart from knowing historical facts, cultural heritage and the role of Slovenianness in Europe (and worldwide), national identity is mainly related to emotions. This is why we can only successfully develop it if we provide an environment in which national emotions can be awakened and developed. The paper aims to present how effectively such a situation can be established in the first triad of elementary school, focusing on the field of fine arts. At the time when we were not citizens of our own country, Slovenian identity was unrecognized, despised or even forbidden, but there had already been world-known Slovenian artists in the nation. Despite difficult circumstances they managed to root our identity among other, much more numerous and culturally established nations. Although different in character, the period of time in which they lived, the contribution to the nation and by artistic expression, students enthusiastically welcomed and accepted them. They sensed their national greatness. Focusing on the development of national identity in young primary school children, the painter Tone Kralj is presented in more detail.

427

Ključne besede: inovativno učenje, zgodovina naroda, življenjsko delo umetnika kot učna motivacija.

Keywords: innovative learning, history of a nation, life of an artist as motivation for learning.

1 Uvod

Skrb za vsakršno identiteto, tudi narodno, se začne v družini, nadaljuje pa v šoli. Ničkolikokrat se družina in šola na tem področju ne dopolnjujeta preprosto zato, ker gresta vsaka svojo pot, izključujoč dejstvo, da imata na odraščajočega posameznika vselej sorazmeren vpliv. Če je družina narodnozavedna, bo otrok temu sledil, če je tak tudi učitelj, bo sledil tudi njemu. V kolikor pa si družina prizadeva za svetovljanstvo, narodno identiteto pa primerja z nacionalizmom, in tudi šola bolj poudarja tuje kakor domače, bo otrok na področju narodne identitete ohromljen. Tuja mu bosta prehojena pot lastnega naroda oziroma države, kjer ima svoj dom, zato bo osiromašen na področju »samozavedanja, samospoštovanja in pozitivne afirmacije glede na ostale«. (Kovšca, v Šinkovec, 2019: 19)

Učitelj, ki ima pri ohranjanju narodne identitete ne le veliko odgovornost, marveč tudi neprecenljivo poslanstvo, se znajde v težavah predvsem tedaj, ko seže po vsebini, ki je slovenski pedagoški prostor nikoli ni izpostavljala, četudi je za slovenstvo izrednega pomena, in želi osnovati učni proces na življenju in delu tekom zgodovine nekoliko pozabljenih/odrinjenih rojakov.

Kako otrokom predstaviti Toneta Kralja, človeka, čigar umetniški opus je opevala vsa Evropa (na bienalu v Benetkah je razstavljala trikrat in si pridobil celo možnost udeležbe brez žirije), v domovini pa si je moral trdo prizadevati za svoj obstoj in veljavo? Kako preseči dejstvo, da je večino svojega zrelega umetniškega obdobja žrtvoval za Primorsko; več kot štiri desetletja kitil njene cerkve s stenskim poslikavami, ta pa mu nikoli ni izkazala potrebne časti? Na kakšen način predstaviti njegova umetniška dela, ki nosijo za otroke manj razumljive, ekspresionistične in novostvarnostne prvine?

Ena od možnih rešitev tiči ravno v slovenstvu. Tone Kralj ni bil le velik umetnik, temveč tudi velik Slovenec, ki je s svojimi deli uprizarjal življenje preprostega človeka na slovenski zemlji in trnovo zgodovinsko pot svojega naroda. Resda njegov

umetniški opus ne predstavlja dolenskega kmečkega življa na idiličen način, kot na primer Gaspari gorenjskega, vendar ponuja izhodišča za celostno obravnavo učne snovi na inovativen način.

2 Tone Kralj med mlajšimi osnovnošolci

V času svojega osnovnošolskega izobraževanja učenci običajno spoznajo premočrtno pot rojstva, družine, šolanja in smrti umetnikov, književnikov oziroma znanstvenikov, katerih dela obravnava učni načrt, ne vzpostavijo pa vselej osebnega odnosa do učne snovi oziroma pridobljenega znanja.

Sodobna pedagoška praksa ponuja za to veliko priložnosti in izzivov, saj izpostavlja samoregulacijo učenja in soudeležbo učenca pri formiranju vseh faz učnega procesa (Juriševič, 2012) ter ocenjevanje kot podporo učenju. S temi pedagoškimi predpostavkami se spreminja tudi vloga učitelja, ki postaja vse bolj aktivni usmerjevalec posameznikovega napredka in poznavalec procesov pridobivanja znanja. S tem, ko učitelj že dolgo ni več posredovalec znanja in ko je pot do znanja marsikdaj pomembnejša od znanja samega, se odpirajo možnosti za vnašanje novih vsebin. V prvi triadi je veliko možnosti za tovrstne spremembe. Učenci se lahko opismenijo s Cankarjem, Stritarjem ali s Kraljem; spoznajo življenje nekoč preko književnosti, likovne umetnosti, zgodovinskih ali živih virov. Pomembno je, da vsebina v njih vzbudi zavest, da za vrednim delom vselej stoji človek s svojo vero, predanostjo narodu, spoštljiv do drugih in drugačnih in zato velik in vreden občudovanja.

Slogan *Slovenija, od nekdaj domovina ustvarjalnih, sposobnih in srčnih ljudi*, s katerim so se v okviru skupne teme ob obletnici Slovenije na dnevu šole predstavili letošnji drugošolci, jih je navdahnili. Izrazili so zanimanje za spoznavanje domoljubov, ki so se s svojim delom in življenjem zapisali v srca ljudi in zgodovino. Pobljše so spoznali nekatere naključno izbrane posameznike (Slika 1) in s tem začeli cikel umeščanja znamenitih Slovencev v učno delo. Pomembno mesto sta dobila tudi brata France in Tone Kralj.

Slika 1: Izhodiščni plakat za delo z drugošolci (foto: arhiv avtorice).

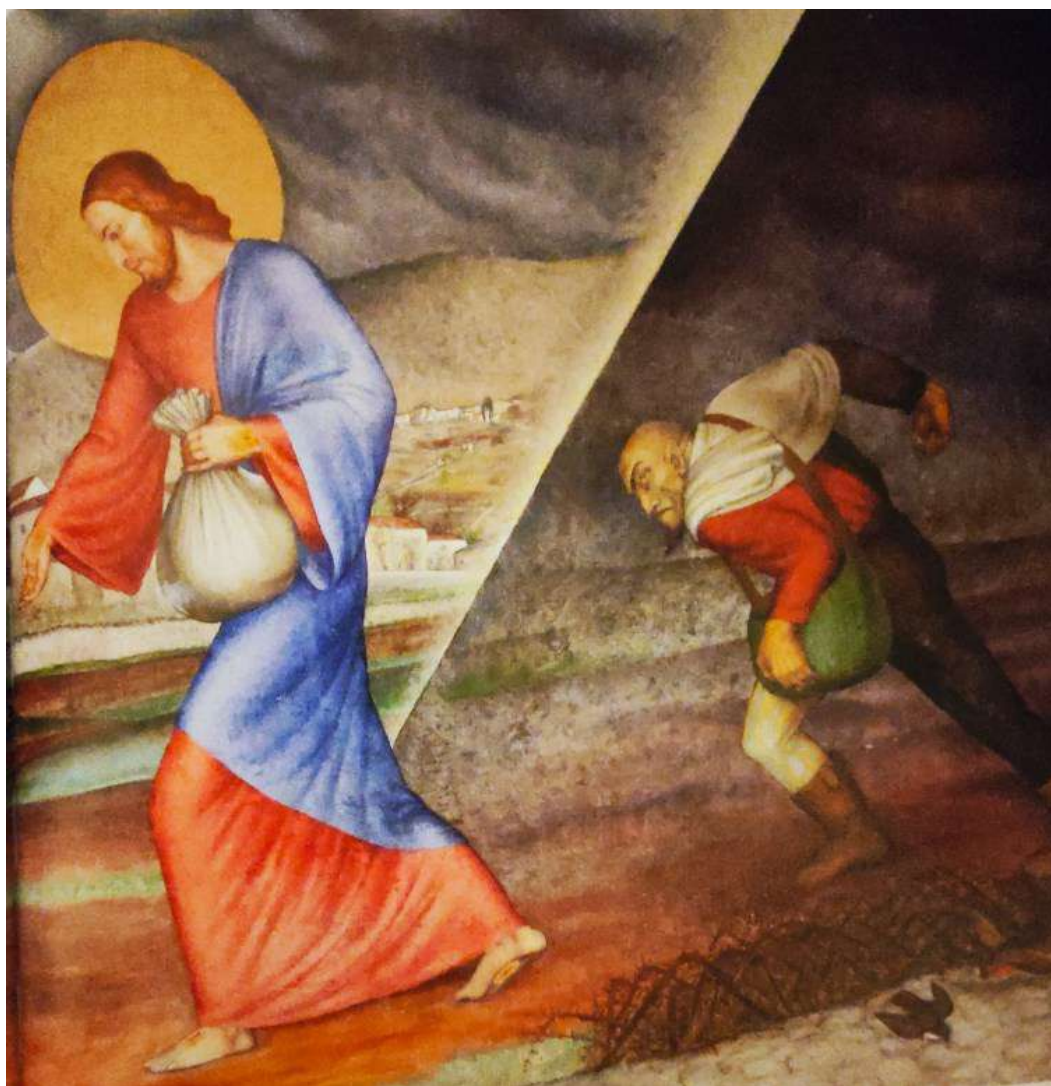
V nadaljevanju je prikazano, kako lahko osebnost Toneta Kralja in večino področij njegovega ustvarjanja umestimo v vzgojno-izobraževalno delo nižjih razredov ter ga s tem obogatimo v luči ljubezni do domovine in države. Na ta način pa ohranjamo oziroma razvijamo narodno identiteto, vrednoto, ki (kot vse vrednote) temelji na odnosih, na ljubezni.

2.1 Poznavalec slovenske zemlje in ljudi

Tone Kralj je bil v učno delo umeščen kompleksno, navezujoč se na vsebine učnega načrta. Dobro se je navezal na zgodovinske vsebine, ko so učenci ne le spoznavali elemente življenja v preteklosti, temveč se poglobili v čas in doživljanje ljudi. Z veseljem so prepoznavali njihovo čutenje iz obrazov in oblik ljudi na slikah, lesorezih ali ilustracijah. Najbolj jih je navdušil motiv sejalca, ki se pri Kralju velikokrat pojavi. Preko tega motiva so spoznavali tudi kmečka opravila in bili očarani nad žetvijo, ki je bogato zastopana pri obeh bratih Kralj in v slovenski klasični literaturi, primerni tudi za najmlajše.

2.2 Graditelj vere in slovenstva v primorskih cerkvah

Motiv sejalca, ki so ga učenci najprej srečali v ilustracijah, kiparstvu in grafiki, je predstavljal izhodišče tudi za predstavitev Kraljevih stenskih poslikav. Znamenite freske v Lokvi pri Divači je Kralj dokončal leta 1943. Izstopa sejalec z obrazom Benita Mussolinija, ki namesto žita seje naboje.

Slika 2: Del stenske poslikave iz cerkve sv. Mihaela v Lokvi pri Divači (vir: Pelikan, 2016: 169)

Kamor po prvi svetovni vojni ni več smela slovenska beseda (na Primorsko), je ponesel slovensko sliko – fresko, z njo pa biblijsko izročilo in moč krščanstva, avtohtone religije slovenskega naroda. Med leti 1921 in 1969 je »slikal in prenavljal

cerkve na skoraj petdesetih lokacijah na ozemlju današnje Slovenije, Hrvaške in Italije» (Kozina, 2013). S tem je trajno zaznamoval »prostor meje« (Pelikan, 2016) in ostal po številu in vsebini poslikav še danes fenomen v svetovnem merilu.

Ker je povojni (pedagoški) prostor ekspresionizem enačil z religioznostjo in to miselnost uspel zakoreniniti še v čas pred osamosvojitvijo Slovenije, je bil Kralj največkrat zamolčan, še posebej v kontekstu cerkvenih poslikav. Če ga je kdo vendarle izpostavil, je bilo to zgolj v zvezi z bojem proti okupatorju. V polpretekli zgodovini je bila tako ob marsikaterem obisku cerkva veličina njegovih poslikav zreducirana na mrzlično iskanje negativcev.

Sv. Anton, kraj v zaledju Istre, kjer so se učenci pobliže srečali s Kraljevo umetnostjo, je močno vpet v obdobje druge svetovne vojne. Učenci poznajo zgodbe preganjanih pradedov in padlih za domovino. Slovenstvo v Kraljevih poslikavah so hitro in z veseljem sprejeli, hitro so izsledili prevladujoče slovenske barve in svetlobo biblijskih zgodb. Sama vsebina poslikav je preobsežna, da bi lahko o njej v okviru pouka konkretnije govorili, obenem pa je drugošolci ne bi razumeli. Tudi zato ne, ker je ne smemo osiromašiti z izpostavljanjem protikupatorskih elementov, marveč jo predstaviti kot izraz vere in doživljanja biblijske tematike v konkretnem zgodovinskem času in prostoru. Pomembno je, da učenci začutijo veličino avtorja in njegovega dela ter njegov pomen za slovenstvo, ob tem pa sakralnega prostora ne enačijo z galerijskim.

2.3 Junak Levstikovega Martina Krpana

Starodavno povest o slovenskem kmetu, ki je tovoril sol in rešil Dunaj, je nemara Kralj spoznal že v otroštvu, saj je bilo satirično besedilo izpod peresa dolenjskega rojaka Frana Levstika prvič objavljeno že leta 1858. Pri Kraljevih so cenili knjige in narodno izročilo. Tonetov starejši brat France v svojih spominih pripoveduje, kako so kdaj kot otroci obiskali Trubarjevo domačijo, se podali k Levstiku v Dolnje Retje ali k Stritarju v Podsmreko. Oče Janez, nekdanj rezbar, ki so ga po lesenih razpelih in svetih podobah poznali daleč naokoli, je rad prebiral knjige, zelo rad jih je bral tudi svojim otrokom (Kralj, 1996).

Zgodbe iz otroštva Toneta Kralja so učence zelo prevzele. Z zanimanjem so poslušali o tem, kako so se Kraljevi sinovi potikali po gozdu, kako sta bodoča umetnika Tone in France iskala les za 'bogca'.

Slikovito pripovedovanje in prebiranje spominov iz krajev, ki so jih zaznamovali omenjeni književniki, so učenci okronali s spoznanjem, da je veličasten Martin Krpan tudi Kraljevo delo: ilustriral je prvo slikanico, ki je pri Mladinski knjigi izšla leta 1954. Temu je »sledilo še šestnajst ponatisov v skupni nakladi 240.000 izvodov« (Urbančič, 2015).

2.4 Neutruden in plodovit ilustrator

Čigave so ilustracije živahnih barv in čistih linij iz čitanke, ki je v petdesetih letih prejšnjega stoletja spodbujala prvošolce k učenju branja (*Prva čitanka* prvič izide leta 1951)? (Gerlanc idr., 1951) Kraljeve so. Že dejstvo, da so z njimi zrasli pradedki in prababice naših učencev, da so se ob njih učili branja in pisanja v slovenščini, spodbuja ljubezen do domačega jezika.

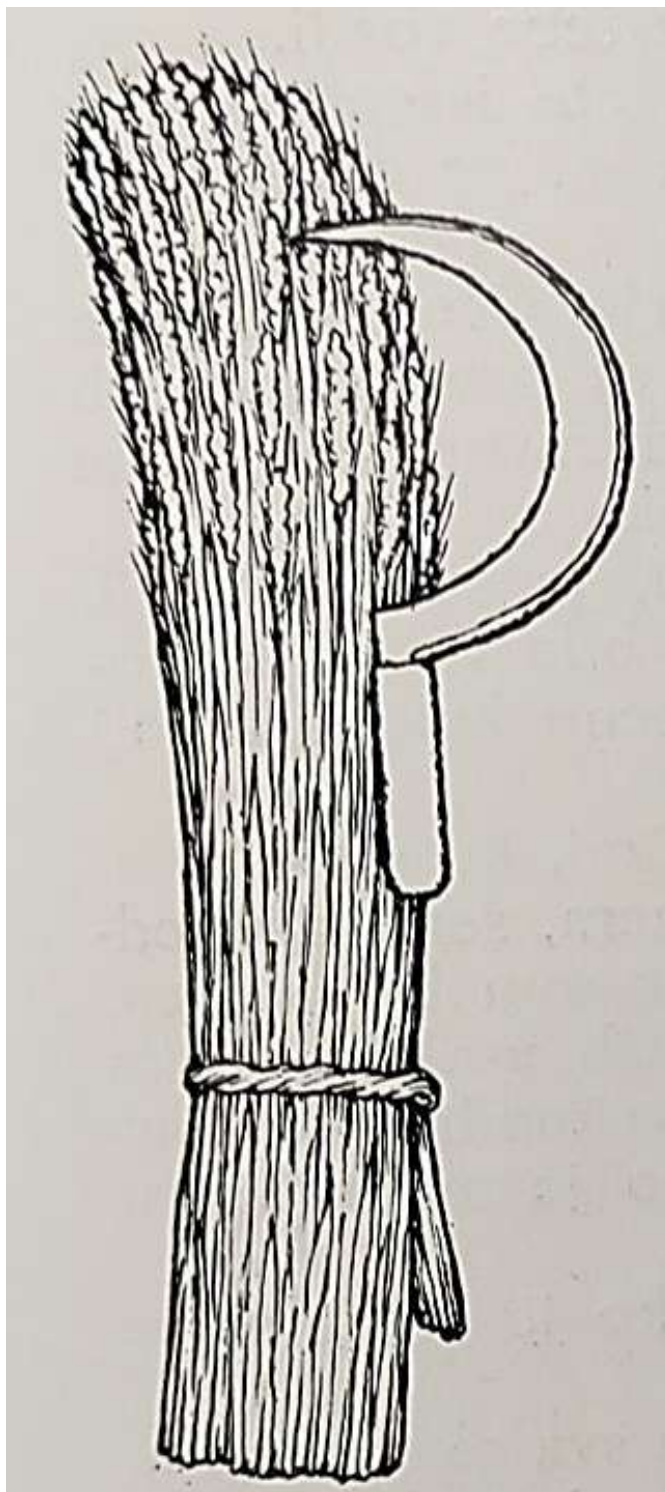
Kraljev ilustratorski opus je zelo obsežen, zato nadaljnja izbira za učno delo ni vselej tako preprosta kot pri Martinu Krpanu in omenjeni čitanki. A ilustracija je otrokom bližja kot vse druge oblike likovnega izražanja, zato z veseljem sprejmejo vse ponujeno. Poleg barvnih ilustracij se jim zdijo zanimive tudi črno-bele. Zaznamuje jih črta, močno izrazno sredstvo, ki ga otroci zelo cenijo. Že majhen otrok stopica okrog s svinčnikom in naroča odraslim, kaj naj mu narišejo. Izrazno moč črte velja uporabiti tudi v učne namene. V kontekstu domovinske vzgoje nam nabor domače mladinske literature ponuja pestro izbiro. Na podružnični šoli v Sv. Antonu smo se poleg Franceta Bevka, ki ga generacije slovenskih šolarjev dobro poznajo, odločili še za Jakličeve *Krajinske povesti* (2002) ter *Mojo Tolminsko* Jožka Kraglja. Obe deli je likovno opremil Tone Kralj.

Učenci so poskušali tudi sami izraziti jezo, žalost ali maščevanje z risbo. Povedali so, da je to zelo težko, mnogo težje kakor z besedo.

2.5 Učitelj pisanja in glasnik kulturne dediščine

Zanimivo je, da najdemo pri Kralju tudi vsebino za začetno opismenjevanje. Ko prvošolcem predstavljamo črke in glasove, si lahko pomagamo s Kraljevimi inicialkami. Zanimive so tiste iz *Bolgarskih pravljic* (1958), kar nekaj pa jih najdemo tudi v knjigah z domačo vsebino. Dober primer so uvodne drobne inicialke na začetku poglavij iz omenjene zbirke črtic *Moja Tolminska*. Učenci so bili nad njimi navdušeni mnogo bolj kot nad novodobnimi računalniškimi različicami. Kralj je namreč vanje vpletel zgodbo, povezano z dogajanjem v naravi ali z življenjem ljudi, ne le slika besede z določenim začetnim glasom (Slika 3). Učenci so toplo sprejeli tudi same črtice, ki so bile obravnavane ob pojavu nasilja oziroma pri krepitvi razredne klime in pozitivnih medosebnih odnosov. Posebno pozornost si je zaslužila črtica *Bingeli, bangeli, bom*, ki ob zanimivi Kraljevi ilustraciji zvonov ponuja priložnost za predstavitev zvonjenja kot pomembnega dela slovenske kulturne dediščine.

Da je črtice lažje umestiti v življenjsko zgodbo Toneta Kralja, velja začeti z zanimivo opombo na koncu knjige, ki omenja, da je slikar preminil ravno v času, ko je bila knjiga v tisku (Kragelj, 1975).

Slika 3: »P« kot »poletje«, ko dozori žito – primer Kraljeve inicialke (vir: Kragelj, 1975: 39)

2.6 Pričevalec zgodovine s kiparstvom

Tudi s kiparskimi deli je Tone Kralj predstavil dobršen del narodne zgodovine in veliko osebnih zgodb posameznikov – od upodobitve Matije Gubca do vstajenjskih kipov in nagrobnikov širom po Sloveniji. Učenci so izrazili največji interes za Kraljeve vertikalno zasnovane kipe (Sliki 4 in 5), take, »ki vzamejo malo prostora in gredo v višino«, kot so se sami slikovito izrazili: *Maček* (1949), *Ptičje gnezdo* (1968) in nagrobniki. Zanimiva je opazka učenca glede nagrobnikov: »Ni čudno, da gredo njegovi kipi v višino, saj je na grobovih vedno malo prostora.« Sošolec ga je lepo dopolnil: »Pa še v nebo gledajo!« Četudi so učenci s področja kiparstva lahko opazovali zgolj reprodukcije, je marsikateri drugošolec izrazil zanimanje za materiale, ki jih je uporabljal Tone Kralj ter se čudil nad tem, kako lahko iz osnovnega materiala, na primer preprostega kosa lesa, nastane tako natančna in močno izrazna podoba.

Slika 4 in 5: Levo: Ptičje gnezdo (Komelj, 2010: 97); desno: nagrobnik Toneta Kralja na njegovem grobu na pokopališču v Kostanjevici na Krki (foto: arhiv avtorice)

2.7 Priložnostni arhitekt in učitelj slikanja

Arhitekturno znanje Toneta Kralja je prišlo najbolj do izraza in bilo obenem najbolj na udaru, ko je med stenski poslikavami marsikdaj predelal tudi notranjost cerkva, da bi tako izbrisal tuje prvine in poudaril slovenske. Tema je zanimiva, a za osnovnošolce manj primerna. Pri njih se lahko učitelj opre na dejstvo, da je Kralj izhajal iz arhitekturnih prvin tudi pri dvodimenzionalni umetnosti. Njegova dela so na poseben način prostorsko uravnovešena, kar ob pravilnem usmerjanju hitro zaznajo tudi učenci: »Na tej sliki je vsaka stvar na svojem mestu.« ali »Slika je lepo pospravljena!« (izjavi učencev). Stroka opozarja tudi na dela z »izrečno arhitektonskimi sestavinami, med katerimi so od poznih 20. let dalje izstopale ob cilindričnih formah teles geometrizirane oblike« (Komelj, 2010: 29).

Učenci imajo pogosto težave z uravnovešanjem prostora na sliki oziroma s porazdelitvijo figur, zato so umetnikovo arhitekturno znanje s pridom izkoristili pri zasnovi svojih likovnih stvaritev. Začeli so zaznavati, kdaj na sliki manjka določen element. Drug drugega pri sovrstniškem vrednotenju likovnih del niso več spraševali, ali je posamezna umetnina dovolj dobra, marveč s čim lahko dopolnijo sliko (risbo), da ne bo tako prazna. Drugače so začeli zaznavati tudi prostor. Zdelo se

jim je logično in pomembno, da vselej poskusijo izrisati ali naslikati tudi tretjo dimenzijo. Njihove figure so postajale bolj polne, čeprav včasih samo z uporabo temnejšega barvnega odtenka.

2.8 Oznanjevalec trpljenja slovenskega naroda

Mačehovstvo tujstva je Tone Kralj začutil že v mladih letih. Ni bil še polnoleten, ko je v času prve svetovne vojne zaradi vpoklica na fronto prekinil šolanje. Poslan je bil ob reko Piavo v Italijo (Komelj, 2010). Trpljenje, ki mu je bil tam priča, ga je močno zaznamovalo. Kako izraziti ga je uspel prikazati z umetnostjo, so hitro začutili tudi mlajši osnovnošolci. Ugotavljali so, da je trpeči človek upodobljen s temnejšimi barvami, da so poleg njegovih izraznih potez pomembni tudi oblika in poudarjenost udov ter da je trpljenje moč prikazati tudi z upodobitvijo narave. Kraljeva dela so bila v nadaljevanju učnega procesa uporabljena kot izhodišče za ponazoritev, kako so bili v 1. svetovno vojno vpeti slovenski kraji in ljudje. Posebej v času počitnic si marsikateri otrok s starši ogleda prizorišča soških bitk, zato je možnosti za vnos vojne vsebine v učno delo vselej zelo veliko. Umetnost je na tej točki uporabljena kot medij, preko katerega učenci na neverbalni ravni ponotranjijo trpljenje slovenskega naroda in spoznajo, kako se je skozenj razvijala njegova identiteta.

3 Sklepna misel

Ničkolikokrat je med učitelji slišati razprave, zakaj današnji šoli manjka zagona, zakaj je učence tako težko motivirati. Pripovedujejo, kako se težava s starostjo učencev stopnjuje. Z usmeritvami ministrstva, vodstva šol in z iskanjem opore v kolektivu se vsak trudi na svoj način, ob koncu pa jih veliko sklone podobno; da rezultat pri učencih ni sorazmeren s trudom, ki ga pedagoški delavci dnevno vlagajo. Kaj storiti? Splošno veljavnih navodil za rešitev seveda ni. V obliki vnaprej načrtovanih letnih delovnih načrtov in priprav so jih skupaj z učnim gradivom za učence v zadnjih desetletjih poskusile ponuditi izobraževalne založbe. Nemara so s tem mnogim učiteljem olajšale delo, problema z motivacijo učencev pa na ta način ni bilo moč rešiti.

Pot rešitve mora iskati učitelj skupaj z učenci. On je tisti, ki z nenehnim raziskovanjem usmerja posameznika in skupnost učečih se k načrtovanju učnega dela ter k pridobivanju znanja kot vrednote. Osnovna šola Jožeta Gorjupa v Kostanjevici na Krki ima lesen portal z znamenitim napisom »Nulla dies sine linea« (Noben dan brez poteze (s čopičem): besede slikarja Apela). Skupaj s prizori iz kmečkega življenja ga je izklesal Tone Kralj in s tem ovekovečil vrednost kmečkega dela, s katerim je naša narodna identiteta tako močno povezana. Naj ne mine dan, da ne bi učenci odšli iz učilnic utrujeni od učenja, a srečni zaradi novih, koristnih spoznanj in iz njih samih izhajajočega znanja. In naj ne mine dan, da si učitelj z njimi ne bi prizadeval za vrednote, še posebej za tisto najbolj subtilno med vrednotami – narodno istovetnost.

433

4 Viri in literatura

Gerlanc, Bogomil; Ribičič, Josip; Winkler, Venceslav idr. (1951): *Prva čitanka*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Jaklič, Fran (2002): *Krajinske povesti*. Celje: Mohorjeva družba.

Jurišević, Mojca (2012): *Motiviranje učencev v šoli: analiza ključnih dejavnikov zagotavljanja kakovosti znanja v vzgojno-izobraževalnem sistemu*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Komelj, Milček (2010): *Umetnost Toneta Kralja: med univerzalnostjo življenja in kmečkim izrazom slovenske identitete – razstavní katalog*. Kostanjevica na Krki: Galerija Božidar Jakac.

Kozina, Tosja (2013): Kralj, Tone (1900–1975). Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Pridobljeno 10. 6. 2021 s spletne strani <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi299895/>.

Kragelj, Jožko (1975): *Moja Tolminska: črtice*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba.

Kralj, France (1996): *Spomini slovenskega umetnika*. Ljubljana: Nova revija.

Pelikan, Egon (2016): *Tone Kralj in prostor meje*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Šinkovec, Silvo (2019): Narodna identiteta je oblika samozavedanja in samospoštovanja. Pogovor z Alojzom Kovšco. *Vzgoja*, letnik XXI/2, št. 82, str. 18–20.

Urbančič, Vojko (2015): Nova izdaja Krpana: hrust je postal pritlikavec. *Delo*, 7. 10. 2015. Pridobljeno 7. 6. 2021 s spletne strani: <https://old.delo.si/kultura/knjiga/nova-izdaja-krpana-hrust-je-postal-pritlikavec.html>.

ZGODBA O GLAGOLICI NA SLOVENSKEM

THE STORY OF GLAGOLITIC IN SLOVENIA

✉ **Katarina Jerele** (katarina.jerele@os-montessori.si), prof. razrednega pouka, poučuje na Inštitutu montessori (Zavod za pomoč staršem pri razvoju otroka) v Ljubljani. Ima 12 let izkušenj z delom v vzgoji in izobraževanju.

Slovenija

Povzetek

Maria Montessori o jeziku pravi: »Jezik je najmočnejše orodje človeškega napredka« (Montessori, 2007: 25). V pedagogiki montessori znanje o nastanku jezika predstavimo s pomočjo pripovedovanja resničnih zgodb. Osnovnošolskim otrokom vsako leto predstavimo temeljno zgodbo o komunikaciji s pomočjo znakov (hieroglif, feničansko, grško ter rimsko abecedo). Nadaljujemo z zgodbami, v katerih predstavimo jezikovne skupine in pomembne mejnike pri tiskani besedi za svoj narod. Na tak način otroci spoznajo, kako se je naša pisava spreminjala. Hkrati pa krepijo spoštovanje do naših prednikov. Pomembno poglavje v naši zgodovini imata tudi glagolica in staro cerkvena slovanščina. Na podlagi pisnih virov in drugih materialnih dokazov sem oblikovala zgodbo o glagolici. V njej otrokom predstavim bistvene mejnike. Po zgodbi lahko z učenci izvedemo eno ali več dejavnosti: pisanje kratkega sporočila, obisk cerkve, v kateri je glagolski napis (Hrastovlje, Dolenja vas ...) ali ustanove, ki hrani dokumente, ki so napisani v glagolici (Arhiv RS ...), na zemljevidu označimo kraje, kjer se nahajajo. Po končanem raziskovalnem delu nova spoznanja predstavijo drugim.

Abstract

Maria Montessori's words about language are: "Language is the most powerful instrument of human progress" (Montessori, 2007: 25). In Montessori pedagogy, knowledge about the creation of a language is presented by telling true stories. Every year, we present the basic story of communication through signs (Hieroglyphs, Phoenician, Greek and Roman alphabets) to primary school children. We continue with stories in which we present language groups and turning points in the printed word of our nation. This way the children learn how our handwriting has changed. At the same time, they build more respect for our ancestors. Glagolitic and Old Church Slavonic also had an important role in our history. Based on written sources and other material evidence, I have formed a story about Glagolitic. In it, I introduce vital turning points to children. After the story, we can perform one or more activities with the students: writing a short message, visiting a church with a Glagolitic inscription (Hrastovlje, Dolenja vas ...) or an institution that keeps documents written in Glagolitic (Archive of the Republic of Slovenia ...), marking the places where they are located on a map. After completing the research, they present their findings to others.

Ključne besede: glagolica, glagolski napisi, glagolski rokopisi, stara cerkvena slovanščina, velike zgodbe v pedagogiki montessori.

Keywords: Glagolitic, Glagolitic inscriptions, Glagolitic manuscripts, Old Church Slavonic, great lessons in Montessori pedagogy.

1 Uvod

Maria Montessori je o jeziku zapisala: »Jezik je najmočnejše orodje človeškega napredka« (Montessori, 2007: 25). Ugotovila je tudi, da je »Proučevanje jezika prineslo zanimivo opažanje: ne glede na to, kako zapleten in težek se nam neki jezik zdi, so ga nekoč govorile množice neizobraženega ljudstva v deželi njegovega izvora« (Montessori, 2018: 139). Zaveda se, da je v celotni zgodovini tisoče in tisoče ljudi po svetu garalo, da so prišli do abecede. Tako so razvili sistem, da so prenesli svoje misli in jih posredovali prihodnjim generacijam. V pedagogiki montessori znanje o nastanku jezika predstavimo s pomočjo pripovedovanja zgodb. Pripovedovanje zgodb je način poučevanja, v katerem učitelji predstavimo določeno vsebino. V pripovedovanje vključimo bistvene podatke. Zgodbe otrokom predstavimo kot nekaj zanimivega. Temeljna zgodba pri jeziku se imenuje Zgodba o komunikaciji s pomočjo znakov. To zgodbo je oblikoval njen sin Mario Montessori. V zgodbi predstavimo slikovno pisavo pri jamskem človeku, zapis Indijancev s porečja Amazonke, hieroglif ter feničansko, grško in rimsko abecedo. Kasnejše zgodbe lahko oblikujemo učitelji glede na zgodovino svojega naroda. Slovenski učitelji montessori so oblikovali dve zgodbi, v katerih predstavimo jezikovne skupine (kentumska in satemska) in zgodovino tiskane besede za svoj narod. V zgodbi o zgodovini tiskane besede za slovenski narod predstavimo

pomembne mejnike karolinško minuskulo (*Brižinske spomenike*), gotico ter humanistično pisavo (Trubarjev *Abecednik* in *Katekizem*), bohoričico, dajničico, metelčico ter gajico.

Namen pripovedovanja zgodb je pomagati otroku, da začuti pomembnost največje iznajdbe človeštva – pisavo ter pokazati, da je abeceda delo tisočih ljudi pred nami. Z jezikom posredujemo ideje ter spoznanja in informacije med nami. Vse, kar vemo iz preteklosti, je zaradi tega, ker je nekdo znal napisati in nekdo drugi prebrati.

Cilji:

- predstaviti delo naših prednikov,
- spodbuditi otrokovo zanimanje za svet črk in njihov izvor,
- otroku pomagati odkriti, da je pisava ključ, ki omogoča, da jezik postane viden,
- pri otroku krepiti občutek za moralo, cenjenje in spoštovanje dela prednikov.

Pomembno poglavje v naši zgodovini je tudi pisava glagolica ter jezik stara cerkvena slovanščina. V ta namen sem oblikovala zgodbo o glagolici. V nadaljevanju predstavljam nekaj dejavnosti, ki jih lahko vključimo v učni proces.

2 Zgodba o glagolici

2.1 Kako so Slovani dobili svojo pisavo

Janez Zor je v prispevku z naslovom *Delo Cirila in Metoda med Slovenci ob 1100-letnici Metodove smrti* (Zor, 1985b) zapisal, da je za zgodovino Slovanov leto 862 ena od pomembnejših prelomnic. Do takrat so ljudje v verskem in političnem življenju uporabljali samo latinščino. Tega leta je moravski knez Rastislav poslal bizantinskemu cesarju Mihaelu III. prošnjo, da pošlje škofa in učitelja, ki bi njegovemu pokristjanjenemu ljudstvu razlagal verske resnice v domačem jeziku. S tem bi svoji deželi zagotovil večjo cerkveno in politično samostojnost. Cesar je za to nalogo izbral brata Konstantina in Metoda, Solunčana, ki sta govorila jezik slovanskih prebivalcev. Konstantin je oblikoval pisavo glagolica, ki je upoštevala naravo slovanskega jezika in prevedel bogoslužno knjigo. Leta 863 sta brata in nekaj njunih učencev prišla na Moravsko. Tam so prevedli vse bogoslužne knjige in najverjetneje tudi nekaj drugih knjig. Tako so postavili temelje novemu knjižnemu jeziku, ki naj bi se uporabljal v cerkvi in zunaj nje. Po štiridesetih mesecih bivanja na Moravskem sta bila Konstantin in Metod tudi pri Panonskih Slovanih in svoje delo predstavila knezu Koclju. Tudi njemu so bile slovanske knjige všeč. Tako so predniki današnjih Slovencev prišli v prvi neposredni stik s prvo slovansko pisavo – glagolico, slovanskimi knjigami in slovanskim bogoslužjem. Po Metodovi smrti 6. aprila 885 so Nemci prepovedali slovansko bogoslužje in pregnali učence. S tem se je končal prvi stik naših prednikov z delom Konstantina in Metoda. Spomin na slovansko bogoslužje je pri prednikih Slovencev za nekaj stoletij ugasnil.

2.1.1 Pomen njunega dela

Zor v prispevku zastavlja vprašanje, ali so predniki Slovencev le sprejemali ali so s čim vplivali na njuno delo. Ob koncu 19. stoletja so strokovnjaki ugotovili, da je bila podlaga stare cerkvene slovanščine jezik slovanskih prebivalcev iz okolice Soluna. Pri svojem delu sta naletela na cerkveno izročilo s podomačeno ustrezno terminologijo in na poslovanjene temeljne molitvene obrazce in besedila za pastoralno rabo. To je bil sad irskih metod misijonskega dela med Slovani. Njihovo domače izročilo sta dobro vključila v nov knjižni jezik. Njuno delo je presegalo zgolj misijonsko dejavnost in je pomenilo vpeljevanje novega naroda na zgodovinski oder. Ta narod naj bi bil nekakšen most med Vzhodom in Zahodom. Z uporabo ljudskega jezika v bogoslužju sta za skoraj tisoč let prehitela razvoj v sami Cerkvi.

2.1.2 Nadaljnji razvoj

Slovansko bogoslužje se je po pregonu Metodovih učencev leta 885 preselilo z Moravskega v takratno Bolgarijo. Tam sta nastali dve novi kulturni središči: v Ohridu in Preslavu. Drugi val je zanesel slovansko bogoslužje na obale Jadranskega morja. Od tam je v 15. stoletju začelo prodirati iz Istre v slovenske kraje.

2.2 Zgodba o glagolici

Glavni namen je s pomočjo poznavanja glagolice učencem prve in druge triade pomagati pri oblikovanju njihove identitete.

Cilji pripovedovanja resničnih zgodb:

- Pri učencih spodbuditi zanimanje za svet črk in njihov izvor.
- Pri učencih krepiti občutek za moralo, cenjenje, spoštovanje dela prednikov ter druge pisave.
- S pomočjo zgodb se spomniti številnih ljudstev in procesa podedovanja pisave od ljudstev, ki so živela pred nami.
- Zavedati se, da je jezik veličastna vez, ki nas povezuje s čudovitimi civilizacijami, ki so živele pred nami. Srečne so bile, čeprav so živele na drugačen način.

Zgodbo sem predstavila tako, da sem učence povabila, da se usedejo v krog. Nato sem jim zastavila vprašanje: »Ali bi razumeli duhovnika, če bi med sveto mašo govoril samo v latinskem jeziku?« Učenci so našli nekaj svojih idej in se o njih tudi pogovorili. Nato sem pripovedovala zgodbo. Pri tem sem uporabila tudi slikovno gradivo. Celotno zgodbo o glagolici sem predstavila v prilogi. (Glej Prilogo.)

2.3 Nadaljnje dejavnosti

Po predstavljeni zgodbi sem učence spodbudila za nadaljnje raziskovanje tako, da so zapisali svoje ime in priimek v glagolici ter da so napisali kratko sporočilo svojemu prijatelju.

2.3.1 Zapis svojega imena in priimka ter kratkega sporočila

- V razred postavim plakat, na katerem so napisane črke v glagolici in latinici. Otroci se sprehodijo do plakata in poiščejo ustrezno črko. Ogledajo si, kako se jo zapiše. Odidejo do svojega sedeža in jo zapišejo v zvezek.
- V zvezek zapišejo kratko sporočilo, ki ga bodo namenili svojemu sošolcu ali pa staršem. Nato na bel ali poseben list zapišejo isto sporočilo v glagolici. Pri tem si pomagajo s plakatom. Sporočilo izročijo svojemu sošolcu.

Nadaljnje delo lahko izvedemo kot projektni pouk.

Cilji:

- učenci pridobijo znanje o glagolici,
- prepoznajo, kako se ugotovi, kaj je zapisano.

Glede na zanimanje učencev lahko pripravimo še nekaj naslednjih dejavnosti:

- obiščemo eno izmed ustanov, v kateri hranijo pisni vir, napisan v glagolici (*NUK, Arhiv Republike Slovenije ...*),
- obiščemo eno izmed cerkva, v kateri je kakšen napis v glagolici (*Dolenja vas pri Senožečah, Hrastovlje ...*).

2.3.2 Glagolski napisi

Glagolske napise najdemo v različnih krajih po Sloveniji. Zor v prispevku *Glagolska pričevanja na Slovenskem* (Zor, 1985a) omenja, da napise, ki so vrezani v različne freske, najdemo v naslednjih cerkvah: Bodešče, Boršt, Bukovica pri Škofji Loki, Dole pri Krašcah, Dolenja vas pri Senožečah, Godešič, Hrastovlje, Jablanica pri Ilirski Bistrici, Mače, Mošnje pri Radovljici, Pomjan, Stara Fužina, Vremški Britof, Zanimgrad, Žunovec in Kontovel. Tu gre predvsem za podpise romarjev ali duhovnikov, opravljena dela mojstrov ali pa za čustveni izliv ob gledanju posameznih prizorov na freskah. Jezik teh zapisov je ljudski: hrvaško-čakavski, včasih s slovenskimi besedami. Le v Dolenji vasi pri Senožečah je napis v slovenskem jeziku.

V župnijskih cerkvah v Predloki, Kortah in Gažonu si lahko ogledamo glagolske napise na kustodijah. Table z glagolskim napisom najdemo na hišah, in sicer v Črnem Kalu ter Koštaboni ter v župnišču v Vatovljah. Vzidane table z glagolskim napisom v zvoniku najdemo na zvonikih cerkva v Gračišču, Predloki, Štanjelu in Šilentabru. Če se sprehodimo ob cerkvi v Pučah, najdemo glagolski napis v zidu ob cerkvi. V cerkvi v Žunovcih najdemo glagolski napis napisan na cerkvenem svečniku. Ob vstopu v cerkve najdemo tablo z napisom v naslednjih krajih: Dornberk, Godešič, Podgraje, Pridvor, v Trstu so našli na portalu nekdanje hiše Conti, ki je sedaj na vrtu Arheološkega muzeja.

Obisk cerkve v Dolenji vasi

Dogovorimo se s tamkajšnjim duhovnikom za obisk. S skupino otrok v prezbiteriju poiščemo napis, ki je napisan v glagolici. Poskušamo ga prepisati z glagolskimi črkami. Napis lahko tudi fotografiramo. Nato pred cerkvijo naredimo transkripcijo s

pomočjo plakata. Ugotovimo, da piše: »Bog me je poklical, Sin Božji Svetuval, Duh Sveti posvetil.« Učencem tudi povem, da je to edini napis v slovenskem jeziku.

Obisk cerkve v Hrastovljah

Cerkev Sv. Trojice v Hrastovljah je znana po obzidju in po mrtvaškem plesu. V njej najdemo več različnih glagolskih napisov.

Učenci se v tišini sprehodijo po cerkvi in poiščejo čim več glagolskih napisov.

Učence razdelim v skupine. Vsaki skupini razdelim vnaprej pripravljeno kartico z glagolskim napisom. Njihova naloga je, da ustreznega prepíšejo in si preberejo njegovo vsebino.

2.3.3 Glagolski rokopisi

V glagolici so ponekod pisali matične knjige in zapiske bratovščin na njihovih letnih skupščinah. Nekaj gradiva o rabi glagolice na slovenskem imamo tudi iz časov turških vpadov v 16. stoletju.

O slovanskem bogoslužju nam pričajo tudi ostanki bogoslužnih knjig, ki so se ohranili kot platnice različnih uradnih ali matičnih knjig. Danes se v veliki meri nahajajo po arhivih, rokopisnih oddelkih ali knjižnicah, zato je včasih težko reči, kje so jih našli. Znano je, da so jih odkrivali po raznih krajih po Sloveniji: Bled, Radovljica, Križe pri Trziču, Podbrezje, Preddvor, Mengeš, Šmartno pri Litiji, Vače, Ljubljana, Šempeter, Ljubljana – Rudnik, Rakitna, Cerknica, Slap pri Vipavi, Vipava, Škofja Loka, Ribnica, Ortneka, Novo mesto (Zor, 1985a).

Nekaj rokopisov oz. bogoslužnih knjig najdemo v različnih župnijah, npr. Krkavče, Šmarje pri Kopru. Nekateri izmed njih so v zelo slabem stanju.

2.3.4 Zemljevid Slovenije

Zemljevid Slovenije pritrdim na plutovinasto tablo. Z različnimi bucikami označimo kraje v Sloveniji in zamejski Sloveniji, kjer se nahaja kakšno glagolsko pričevanje.

2.3.5 Analiza dejavnosti

Otroci so z različnimi dejavnostmi pridobili nekaj znanja o glagolici in staro cerkveni slovanščini.

Eno učenko je pritegnilo branje življenjepisa Metoda in Konstantina. Presenečena je, koliko različnega in pomembnega dela sta opravila. Naučili so se napisati svoje ime in priimek v drugi pisavi. Med seboj so si pomagali. Prav tako je nekaj otrok z zanimanjem oblikovalo nekaj sporočil, ki so jih namenili svojim sošolcem. Drugi so jih z veseljem prebrali.

Obisk v Hrastovljah bodo otroci ohranili v spominu. Obiskali so cerkev in začutili pomembnost turškega obzidja. Ogledali so si freske, še posebej Mrtvaški ples. Opazili so tudi nekaj glagolskih napisov. Nekateri so bili napisani z barvo, nekateri pa vpraskani v freske. Presenečeni so bili nad njihovo majhnostjo. Najbolj navdušeni so jih poskušali prebrati. Uspelo jim je razbrati nekaj črk in besedo 'nebo'. V šoli so s pomočjo slikovnega materiala poskušali razvozlati prvo vrstico napisa na tabli. To so delali v parih. Na začetku jim je šlo težje, nato so pa ugotovili, kaj je zapisano. Pripravila sem jim tudi besedilo o ostalih dveh napisih. Med branjem besedila, ki govori o ljudskem humorju, so se zabavali, med branjem besedila o slabi letini so si predstavljali takratne čase. Ugotovili so, da življenje v tistih časih ni bilo tako preprosto, kot je sedaj. Otroci so o tem svojem izletu z veseljem pripovedovali doma.

Prepričana sem, da bodo ta kraj še kdaj obiskali s svojimi starši, pa tudi, da bodo pozorni na glagolske napise v drugih cerkvah in stavbah.

3 Zaključek

Predstavljene dejavnosti omogočajo učencem, da spoznajo pisavo glagolico, v njej napišejo kakšno sporočilo. Prav tako pa tudi spoznajo, kakšen je glagolski napis ali rokopis. Z izpeljanim izletom po Sloveniji učenci lahko poglobijo znanje o domovinski kulturi. Dejavnosti omogočajo tudi medpredmetno povezovanje, saj se prepleta več predmetov hkrati: slovenščina, zgodovina in geografija. Na tak dejaven način lahko učencem približamo znanje o slovenskem jeziku in kulturi. Z zastavljenim delom v skupini razvijajo timsko delo, reševanje problemov in razvijajo sporazumevalne sposobnosti.

Težave, ki se pri tem lahko pojavijo: če si želimo ogledati kakšen glagolski napis, je potrebno to izvesti kot izlet. Učitelji moramo dobro vedeti, kje se posamezni napis nahaja. Druga težava je lahko, da si predstavljamo, da so napisi zapisani razločno in z velikimi črkami. Nekateri izmed njih so že v slabem stanju. Dobro je, da predhodno pripravimo prepis z glagolskimi črkami in učenci nato prepišejo posamezni napis. Pri nadaljnji transkripciji pa je priporočljivo uporabiti plakat z glagolskimi znaki in latiničnim poimenovanjem posameznega znaka in glasovne vrednosti črk (Babič, 2014: 37). Kljub vsem težavam na terenu bodo učenci ob tem najverjetneje zadovoljni.

Obisk ustanove, v kateri hranijo kakšen glagolski rokopis, omogoča učencem, da se soočijo s primernim rokovanjem starih predmetov. Na roke si je potrebno nadeti rokavice in zelo počasi listati. Prav gotovo ob tem lahko učenci razvijajo spoštovanje do dela naših prednikov.

4 Viri in literatura

Babič, Vanda (2014): *Učbenik stare cerkvene slovanščine*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Montessori, Maria (2007): *What You Should Know About Your Child*. Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company.

Montessori, Maria (2018): *Srkajoči um*. Ljubljana: Uršulinski zavod za vzgojo, izobraževanje, versko dejavnost in kulturo.

Zor, Janez (1985a): Glagolska pričevanja na Slovenskem. *Bogoslovni vestnik*, letnik 45, št. 2, str. 183–191.

Zor, Janez (1985b): *Delo Cirila in Metoda med Slovenci* (Ob 1100-letnici Metodove smrti). XXI. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj. Ljubljana.

PRILOGA

Zgodba o glagolici

Učence povabim, da oblikujemo krog na preprogi.

Povem jim, da bom predstavila prav posebno pisavo, ki jo najdemo tudi na naših tleh. Zastavim vprašanje: »Bi razumeli duhovnika, če bi med sveto mašo govoril samo v latinskem jeziku?« Pogovorimo se o njihovih predlogih.

Pripovedujem:

»Pred več kot 1000 leti so ljudje mislili, da so samo trije jeziki, določeni za čaščenje in slavljenje Boga. Ti jeziki so: hebrejski, grški in latinski. Samo v teh treh jezikih so ljudje poslušali duhovnika. V naših krajih so duhovniki govorili latinsko. Ljudje pa so se pogovarjali v slovanskem jeziku. Duhovnika so razumeli zelo slabo. Tudi moravski knez Rastislav je ugotovil, da ljudje ne razumejo duhovnika pri maši. Razumeli bi ga samo v primeru, če bi lahko govorili v jeziku, ki ga pozanjo. Prosil je, da bi k njim prišli misijonarji, ki bi znali govoriti in bi razumeli njihov jezik. Za misijonarja sta bila izbrana Konstantin in Metod.

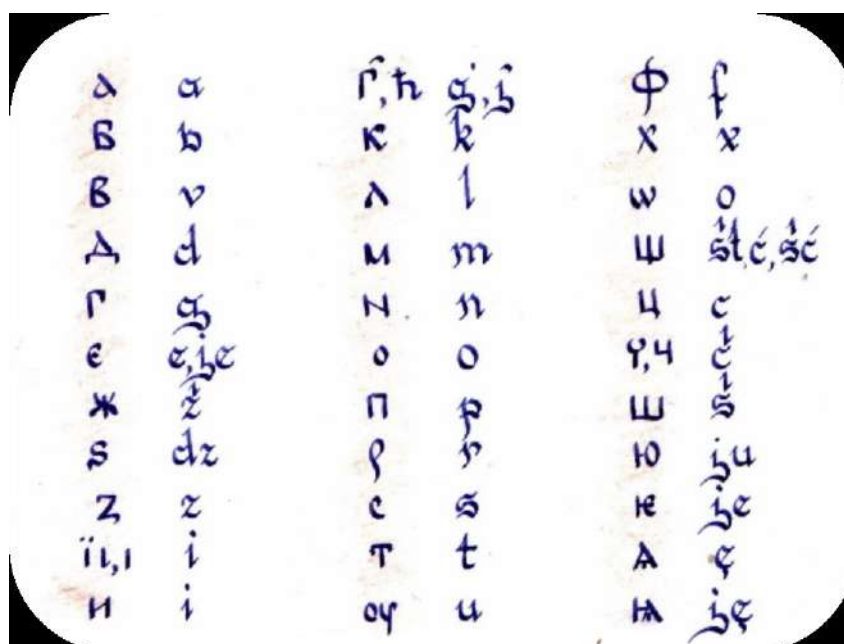
Slika 1: Konstantin in Metod (Praznik sv. Cirila in Metoda, 2017).

Predno sta prišla k njim, je Konstantin oblikoval pisavo, ki je bila primerna za zapis nekaterih glasov, ki jih v latinščini niso poznali. To so predvsem glasovi: š, č, ž polglasnik ... Pisavo je poimenoval glagolica. Glagolica je sestavljena iz 38 znakov. Je prvi slovanski črkopis.

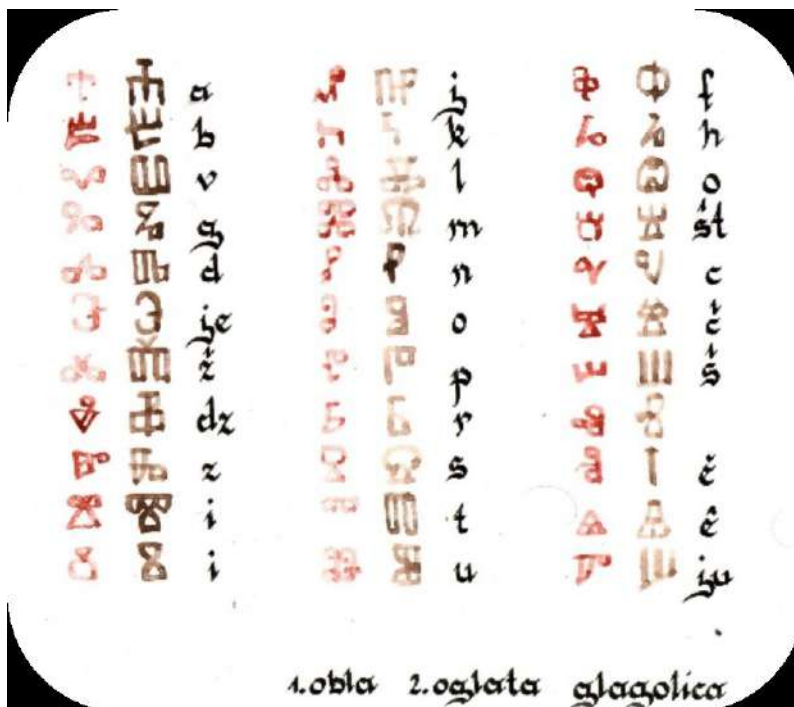

Slika 2: Obila glagolica (oblikovala: Irena Likon).

V bogoslužje sta uvedla jezik, ki ga imenujemo stara cerkvena slovanščina. Konstantin je prevedel vse knjige, ki so potrebne pri sveti maši: vse štiri evangelije, psalter in druga obredna besedila. Konstantin je s tem jezikom postavil temelje novemu knjižnemu jeziku, ki so ga ljudje uporabljali v cerkvi. Metod in Konstantin sta omogočila, da so ljudje pri maši razumeli, kaj molijo in govorijo duhovniki. Zunaj cerkve pa so se še vedno pogovarjali v svojem jeziku, ki je bil podoben starocerkveni slovanščini. V tem času sta glagolico in starocerkveno slovanščino naučila številne njune učence. Kmalu so bili posvečeni v duhovnike. Ker pa si okoliški vladarji niso želeli, da bi v cerkvi uporabljali glagolico in starocerkveno slovanščino, so po Metodovi smrti učence pregnali. Nekateri učenci/duhovniki so prišli v Bolgarijo. Med njimi so nekateri uporabljali glagolico. Drugi učenci pa so sestavili drugi slovanski črkopis, ki ga imenujemo cirilica. Na Hrvaškem se je glagolica obdržala do začetka 20. stoletja. Hrvatje so glagolico nekoliko preoblikovali. Nastala je oglata glagolica.

Slika 3: Cirilica (oblikovala Irena Likon).

Slika 4: Obla in oglati glagolici (oblikovala Irena Likon)

Na otoku Krku imamo veliko spomenikov, ki so zapisani v glagolici. Primer: kamniti zapis Baščanska plošča (nastala okoli 1100), Hrvojev misal. V Slovenijo so glagolico prinesli hrvaški duhovniki in romarji. V Sloveniji lahko najdemo nekaj rokopisov, ki so zapisani v glagolici in uporabljajo cerkveno slovanščino v hrvaškem jeziku. Primer: Vipavski misal, Blejski misal ...

441

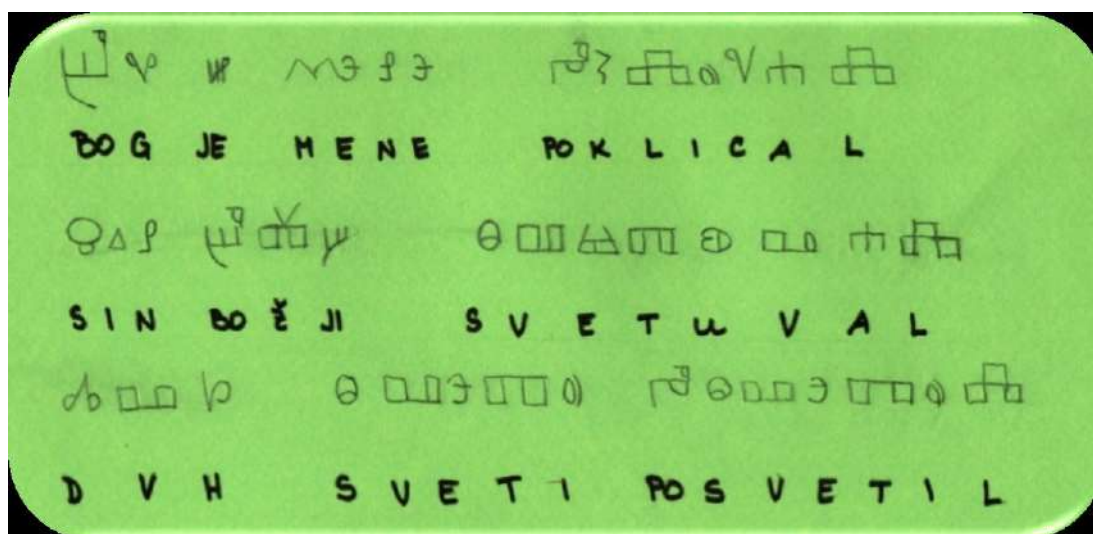

Slika 5: Rinski misal iz Šmarji pri Kopru (foto: Bogdan Vidmar).

Nekateri romarji so svojo prisotnost označili s podpisom na steno s kakšnim ostrim predmetom. Na tak način so se ohranili napisi na cerkvenih stenah. Ljudje so pomembne dogodke zapisali na table in jih vzdali v cerkveno steno. Glagoljaški duhovniki so delovali predvsem v slovenski Istri. Tu se je glagolica ohranila zelo dolgo. V župniji Šmarje pri Kopru so pred manj kot sto leti duhovniki opravljali glagoljaško bogoslužje. S pomočjo glagolice so slovenski duhovniki ščitili slovenščino pred italijanskim potujčevanjem. Vsi ti zapisi so zapisani v cerkveni slovanščini hrvaškega jezika. Imamo pa en zapis v slovenskem jeziku. Najdemo ga v vasi Dolenje pri Senožečah. «

Slika 6: Glagolski napis v slovenskem jeziku v Dolenji vasi pri Senožečah (foto: Bogdan Vidmar).

Slika 7: Transkripcija glagolskega napisa v Dolenji vasi pri Senožečah (oblikovala: Katarina Jerele).

Viri in literatura

- Babič, Vanda (2014): *Učbenik stare cerkvene slovanščine*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Praznik sv. Cirila in Metoda (2017). *Nadškofija Ljubljana*, 5. 7. 2017. Pridobljeno 31. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.nadskofija-ljubljana.si/dogodek/praznik-sv-cirila-metoda/>.
- Zor, Janez (1985): *Glagolska pričevanja na Slovenskem*. Bogoslovni vestnik, letnik 45, št. 2, str. 183–191.

ZGODOVINA SKOZI PRIČEVANJA IN ZGODOVINSKE OKOLIŠČINE – SKORAJ IZGUBLJENE TODA PONOVO OBUJENE SLOVENSKE KORENINE

FAMILY HISTORY THROUGH TESTIMONIES AND THE CONTEXT OF HISTORY – SLOVENIAN ROOTS ALMOST LOST BUT RECOVERED

dr. Bojana Hajduk Černeha (bojana.h.c@ivsustav.hr), dr. sc. biotehnologije, zaposlena je kot tehnolog za odpadne vode v IVS d.o.o. Buzet.

Hrvaška

Povzetek

Zgodovina Istre, Slovenskega Primorja in Krasa, enako kot tudi zgodovina nekaterih drugih obmejnih območij, je zgodovina beguncev in izgnancev. Od polovice devetnajstega stoletja do konca druge svetovne vojne so bili deli Slovenije enako kot Hrvaške, 'podarjeni', prodajani, lastninjeni s strani cesarstev in državav, in se pri tem njihovi oblastniki niso ozirali na usodo malih ljudi. Moji stari starši so rojeni v obmejnih delih Slovenije in vihar življenja jih je prenašal daleč stran od rojstnih krajev, preden so se dokončno naselili v hrvaškem delu Istre. V raziskovanju njihove usode sem poskušala njihova življenja primerjati s širšim zgodovinskim kontekstom. Poglobila sem se v svojo družinsko zgodovino, ki sem jo zagledala skozi svoje otroške spomine in pričevanja mojih sorodnikov.

Abstract

The history of Istria, Slovenian coast and the Karst, just like the history of some other border areas, is the history of refugees and exiles. From the middle of the nineteenth century until the end of the Second World War, parts of Slovenia, as well as parts of Croatia, were "gifted", sold, privatised to empires and countries, and their rulers did not care about the fate of small people. My grandparents were born in the border areas of Slovenia and the storm of life carried them far away from their birthplaces before they finally settled in the Croatian part of Istria. In researching their fate, I tried to compare their lives with the broader historical context. I delved into my family history, which I saw through my childhood memories and the testimonies of my relatives.

Ključne besede: družinska zgodovina, identiteta, Prekmurje, preseljevanje, Primorska.

Keywords: family history, identity, Prekmurje, relocation, Primorska.

1 Uvod

Moje zanimanje za družinsko zgodovino se je začelo prebujati nekoliko pozno, po mojemu 45. letu starosti, in to v času, ko so moji stari starši in tudi moji starš prezgodaj umrli. Udeležba na predstavitvi knjige *Slovenci v Bosni in Hercegovini skozi pričevanja*, spomine in literarne podobe 1831–2007 avtorice dr. Vere Kržišnik Bukić (Medica, 2007), ki je bila leta 2009 v Slovenskem kulturno-prosvetnem društvu Bazovica na Reki, me je predramila, ker se me je zelo dotaknila. Med osebami, omenjenimi v tej knjigi na strani 140, je bil omenjen tudi moj nono. V šolskem letu 2012/2013 sem se vpisala še dopolnilnemu pouku slovenskega jezika v Buzetu in aktivno sodelovala pri različnih dejavnostih ter se še poglobljala v zgodovino in kulturo slovenstva ter lastne družine.¹ Ko smo pri pouku gledali slovenski dokumentarni film režiserja Metoda Pevca *Aleksandrinke*, sem se spomnila na eno majhno napravo, ki jo imamo doma kot stari spomin iz Egipta. Film pripoveduje življenjske zgodbe slovenskih žena in deklet s Primorske, ki so ob koncu 19. in v prvi polovici 20. stoletja zaradi socialnih razlogov morale zapustiti domače kraje, mnoge tudi družine in otroke, in se podati v Egipt. Po filmu smo se pogovarjali o težkem življenju ljudi v zadnjih desetletjih 19. stoletja do konca druge svetovne vojne na Primorskem. Tokrat sem začela povezovati delce pričevanj mojih starih staršev in jih primerjati z zgodovinskimi okolščinami. Spoznala sem, da smo tudi v našem sorodstvu imeli eno Aleksandrino. Nanjo me spominja mlinček za ročno mletje kave, ki ga je prav ona prinesla iz Egipta. Vse to me je dodatno spodbudilo k poglobljanju v družinsko zgodovino in naše korenine. Približno v tem času sem od sorodnikov dobila že izdelano družinsko drevo oz. rodovnik in sicer po sledih obeh mojih starih očetov. Odločila sem se, da to svoje raziskovanje tudi zapišem in povežem z nekaterimi prelomnimi zgodovinskimi dogodki.

2 Zgodovinske okoliščine

Na začetku 20. stol. je bilo slovensko ozemlje razdeljeno med habsburško monarhijo in Italijo. Na severozahodu, odvisno od bližine meje, se je čutil nemški in italijanski vpliv, na severovzhodu pa madžarski. Prekmurje je skozi stoletja bilo močno pod vplivom Madžarske oz. celo pod madžarsko upravo, vse do konca prve svetovne vojne. V župnijskih šolah se je moral od leta 1828 poučevati madžarski jezik. To je bila doba najhujše madžarizacije v Prekmurju, ki je trajala do leta 1919 (Ivanocy, 2011) in to je pustilo močne sledi na slovenskem prebivalstvu v tem okolju.

Zgodovina Istre, Slovenskega primorja in Krasa je zgodovina begunstva, beguncev in izgnancev. Pred prvo svetovno vojno je po ljudskem štetju iz leta 1910 na ozemlju Primorske in Istre živelo 354.908 italijansko govorečih prebivalcev in 407.911 prebivalcev s slovenskim ali pa hrvaškim jezikom. (Kacin Wohinz, 1972).

Italijani so prevladovali v Trstu in večjih mestih in zato so pripadali meščanskemu sloju, slovensko in hrvaško prebivalstvo pa je večinoma živelo na podeželju, kot kmečko prebivalstvo. (prav tam).

Ob začetku prve svetovne vojne je Italija 'tehtala' na kateri strani bo sodelovala v vojni, kje bi imela več koristi, kje bi si pridobila najboljši izkupiček. Gledala je svoje interese, da bi vse Italijane vključila v eno državo, to pa je pomenilo, da bi Italiji pripadli Primorska in Istra, otoki in še nekatera večja mesta na hrvaški obali. V marcu leta 1915, ko so sile Antante doživele hujše vojaške poraze, so Italijo povabile v vojno na svojo stran in ji v zameno obljubile poleg Trentina in Gornjega Poadižja, osrednje Dalmacije in otokov tudi Goriško, Gradiščansko, Trst, Istro in del Notranjske do razvodja med Črnim in Sredozemskim morjem. To je bilo potrjeno z Londonskim sporazumom iz aprila 1915. Posledica tega sporazuma je bila, da se je to ozemlje Primorske spremenilo v krvavo bojišče. Ob Soči je jeseni leta 1917 potekala avstrijsko-italijanska fronta, na obeh straneh so se drug proti drugemu bojevali tudi mladi nedolžni Slovenci. (prav tam).

Iz teh krajev se je prebivalstvo vedno odseljevalo, sprva iz ekonomskih razlogov. Izselsevanje je postalo še bolj intenzivno po prvi svetovni vojni, po italijanski zasedbi slovenskega ozemlja. Italija je novembra leta 1920 z Rapalsko pogodbo dobila celotno Istro in današnjo Primorsko vse do Postojne. Večina ostalega slovenskega ozemlja je bilo priključenega novi državi, Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je v letu 1929 preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo. Del e ostal v novo nastalih državah – Avstriji in Madžarski. Veliko prebivalcev se je takrat iz zasedenega ozemlja preselilo v Kraljevino SHS. V Bosno in Hercegovino so odhajali tako ljudje, ki so dobili dela v javnih službah, kakor tudi mnogi obrtniki, ki so si tam poiskali delo (Medica, 2007).

Fašistične 'squadre' so takoj začele izvajati nasilje nad slovanskim prebivalstvom, ki je bilo bitko za preživetje. Ni bilo dela in možnosti za zaslužek in to je pri mnogim mladih fantih sprožilo odločitve za odhod od doma, za preselitev. Tisti, ki niso znali dobro in pravilno govorili italijansko, so kmalu izgubili državno službo, če pa so ob tem bili še nacionalno zavedni Slovenci, so bile zanje posledice toliko slabše (prav tam).

O povezavi med Slovenijo in Bosno skozi zgodovino spominjajo še številna slovenska društva. Danes je na ozemlju BiH aktivnih 11 slovenskih društev (Riman, 2019).

3 Družinska zgodovina po pričevanju družinskih članov in drugih sorodnikov

Moja družinska zgodovina je zame zelo zanimiva in dolgo časa nisem razumela svojega porekla. Rojena sem v Buzetu v hrvaški Istri, mami Elizabeti in očetu Stjepanu. Stare starše po očetovi strani sem klicala Baka in Deda, po mamini strani pa Nona in Nono.²

Moje rojstno mesto Buzet se nahaja približno pet kilometrov stran od slovenske meje. V zgodnjem otroštvu nisem poznala in tudi doživljala razmejitve v obliki državne meje med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško. Doma smo se pogovarjali v hrvaščini, čeprav je mama včasih tudi z mano govorila slovensko, ko pa mi je pela, je vedno pela slovenske ljudske pesmi. Pri Noni in Nonotu se je govorilo slovensko, čeprav so živeli v Fažani, enako pa se je moja mama pogovarjala z svojimi brati in s sestro. Preden sem začela hoditi v šolo, sem mislila, da je Fažana v Sloveniji. Baka in Deda sta živela v Motovunu, toda pri nji smo se pogovarjali v hrvaščini z međimurskim narečjem. Zanimivo je, da je edina govorica, ki jo v tem času sploh nisem razumela, bilo istrsko narečje.

Kako so in od kod ti ljudje prišli v Istro in kako so jih zgodovinska dogajanja preganjala od doma po tujih krajih, je del moje družinske zgodbe, mojega pričevanja.

3.1 Očetova družina – pogosto preseljevanje

Ded Ludevid Hajduk (pozneje je spremenil ime v hrvaško obliko Ljudevit) je bil rojen leta 1909 v vasi Trimlini, v Dolnji Lendavi v Sloveniji, ki je v tem času bila pod madžarsko upravo. Bil je osmi od devetih živih otrok v družini mame Ane in očeta Štefana Hajduka. Doma in v šoli, končal je samo štiri razrede osnovne šole, so govorili madžarsko. Že pri enajstih

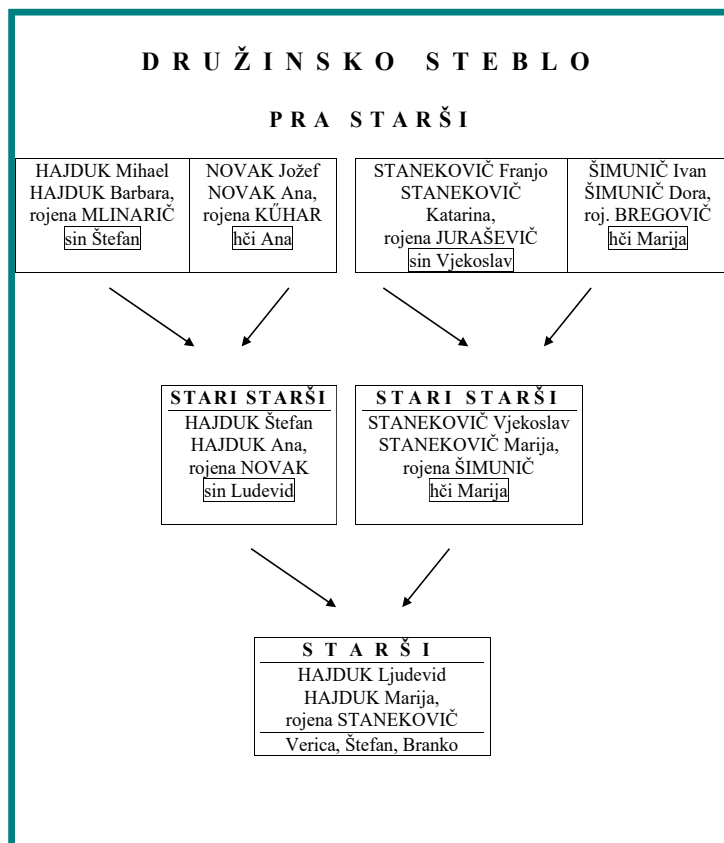
letih so Ludevida dali za vajenca k mojstru čevljarju v Lendavo. Ko se je priučil čevljarstva dela, je odšel sam s trebuhom za kruhom v svet. Živel je pri raznih mojstrih in delal v različnih krajih po Slavoniji, na Hrvaškem, v Požarevcu v Srbiji, nato je zopet prišel v Hrvaško Zagorje, in se ustavil v Varaždinu. O tistem času je govoril kot o času lakote. Selil je od mojstra do mojstra in iskal delo. Mojstri, pri katerih je imel dovolj hrane, so ga po enem mesecu odpuščali, ker ga več niso mogli hraniti. Pri drugih, pri katerih je bil več lačen kot sit, pa je ostajal dlje. Izdeloval je obutev, pri delu je imel normo, moral je na dan izdelati dva para čevljev ali pa en par škornjev.

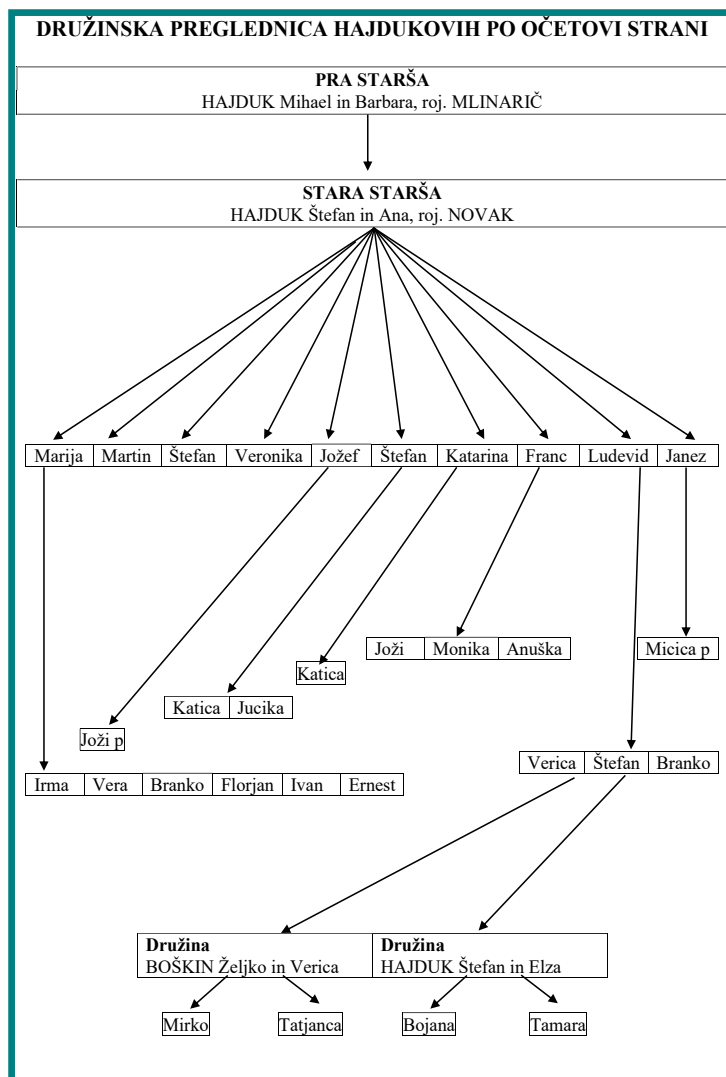
Nekoč je odšel k zdravniku, ker ga je dan za dnem močno bolet trebuh. Zdravnik mu je diagnosticiral 'volčjo bolezen'. Ko je vprašal, kašna je to bolezen, mu je zdravnik enostavno odgovoril: »Ja, kakšna pa, lačen si, ne ješ dovolj.«

Ljudevit si je poleg stalnega dela želel še kaj več. Rad je pel in se vključil v pevski zbor v Varaždinu, kjer je pri vajah pevskega zbora Vijenac spoznal svojo bodočo ženo, mojo Bako Marijo. Ona je bila Hrvatica, iz meščanske družine, pa tudi bolje šolana je bila. Končala je gimnazijo v Varaždinu. Njena družina ni bila navdušena z njeno izbiro partnerja, ker je ta bil 'siromak' in še 'mađaron'. Tako so mu rekli zato, ker je prišel iz okolja pod mađarsko upravo. Kljub temu sta se leta 1938 poročila in ostala sta skupaj do zlate poroke in bakine smrti leta 1993. Čas druge svetovne vojne sta dočkala v Varaždinu, z majhno deklico, mojo teto Vero, ki se jima je rodila leta 1939.

Življenje za mlado družino je postalo zelo težko, posebno v času razglasitve Nezavisne države Hrvaške (NDH). Moj Ded v Varaždinu ni mogel dobiti dovoljenja za bivanje, ni dobil službe, ker je bil aktiven sindikalist. Ded je pogosto pripovedoval tudi zgodbe iz tega obdobja. Ena takšnih je tudi tale, ki je na srečo za dedka imela srečen potek in konec. Povezana je z njegovim zdravjem in s stiki z zdravnikom, simpatizerjem NDH. Približno takole mi je dedek pripovedoval: »Zbolel sam, imel sem čir na želodcu in sem moral v bolnišnico na operacijo. Zdravnik, kirurg, ki me je operiral, je bil ustaš. Vzel mi je vstran pol želodca. Po operaciji pa mi je strogo zabičal, da ne smem nekaj časa nič jesti niti piti, tudi kapljice vode ne. Ubogal sem ga in se tako rešil. Neki drug človek z enako boleznijo pa tega zdravnika ni ubogal, ravnal je po svoje in je kmalu umrl. Zdravnik mu ni mogel več pomagati.«

Ko so se razmere še poslabšale in družina ni mogla več ostati v Varaždinu, se je preselila v Čakovec, ki je v tem času bil pod mađarsko upravo. Tam je bilo življenje dokaj znosno, Deda je dobil delo kot hišnik v šoli. Tam se je leta 1944 rodil tudi moj oče Stjepan. Ko je bil še dojenček, je zbolel, dobil je oslovski kašelj in ogroženo je bilo njegovo življenje. Poleg tega pa ga mama, moja Baka ni več mogla hraniti s svojim mlekom, ker ga ni več imela. Morali so poiskali ženo, tudi mater novorojenčka, ki je za plačilo dajala svoje mleko za mojega očeta. Postopoma se je moj oče pozdravil in preživel.

Slika 1: Družinska preglednica Hajdukovih po očetovi strani (izdelala teta Vera in stric Željko).

Po koncu druge svetovne vojne je bilo življenje znova težko, družina je bila revna in leta 1948 se je povečala za še enega otroka, sina Branka. Deda je delal kot čevljar, to je pa zadoščalo le za golo preživetje. Želel si je imeti tudi košček zemlje in hišo z več prostori za družino. Leta 1951 se je ta možnost pokazala. Večja skupina Medžimurcev se je odpravljala v Istro, v Motovun. Tam so jim obljubili hišo in košček zemlje, ker so motovunske domačije po odhodu Italijanov ('optantov') v Italijo ostale prazne. Moji stari starši so si želeli boljše življenje, zato so se odločili oditi z ostalimi prebivalci iz Medjimurja. V Istri je zanje bil zopet nov začetek. Dobili so zemljo in semena, začeli so obdelovati zemljo. Ko je bil čas za (p)obiranje prvega pridelka, je padla toča in je vse uničila. Veliko medžimurskih družin se je zopet vrnilo nazaj v domače kraje, moji stari starši pa so ostali.

Življenje je še vedno bilo težko, zlasti za družino z otrokom. V Motovunu ni bilo šole, le v vasi Livade, kjer je delovala prva znana hrvaška šola v Istri. Vsak dan so hodili 3 do 4 kilometre do šole in nazaj. Deda je delal kot čevljar, Baka pa je nekaj časa delal v tovarni v Pazinu. Ko je njena hči oz. moja teta Vera končala osnovno šolo, ji sami niso mogli omogočiti nadaljevanje šolanja. Pomagala ji je učiteljica, ki ji je našla prostor v dijaškem domu in v gostinski šoli v Opatiji. Tu je teta Vera spoznala svojega bodočega moža, strica Željka, Ljubljčanca. Leta 1959 sta se poročila in še danes sta pri dobrem zdravju, od poroke živita v Ljubljani. Tudi moj oče je po končani osnovni šoli moral zapustiti dom in oditi v internat in v Srednjo rudarsko šolo v Labin. Ko je končal šolo, je nekaj časa delal v rudniku. Očetov brat, stric Branko pa je zbolel še preden je začel hoditi v šolo in nikoli ni zmozel samostojnega življenja, zato je ostal doma.

Iz zakona mojih prastaršev po Dedkovi strani je bilo rojenih 10 otrok. Hajdukovi so v tem kolenu imeli 3 hčerke in 7 sinov, od katerih je en umrl še kot otrok. V drugemu kolenu mojega očeta je bilo torej živih 9 otrok, ti so imeli vse skupaj 17 potomcev: 15 lastnih otrok in 2 posvojena (Slika 1). Stiki s tem delom družine so, žal, zame popolnoma izgubljeni.

3.2 Materina družina – od Slovenije do Bosne in nazaj

Nono, Maksimilijan Kavčič je bil rojen leta 1910 v Lipi na Krasu, v Sloveniji, in sicer kot četrti od desetih otrok. Dva njegova brata sta umrla v zgodnjem otroštvu. Njegovi starši so bili Ivan Kavčič in Angela Pipan. Družina je živela v vasi Lipa, v hiši na naslovu Lipa št. 28. Po domače so jih klicali Francetovi, in ta navada se je obdržala še do danes.

447

Slika 2: Rojstna hiša Maksimilijana Kavčiča, danes v njej živita Stanko in Danilo, sinova njegovega brata Oskarja (foto: arhiv avtorice 6. 7. 2021).

Pri devetih letih so starši Maksa dali za hlapca k bogatemu kmetu brez otrok v sosednjo vas Gorjansko. Tam je bil Nono Maks za pastirja. Maks ni imel občutka za živinorejo, ampak je pokazal spretnosti pri ročnih delih oz. izdelavah različnih predmetov. Zaradi težkega življenja v domačem okolju, ki so ga otežili še italijanski fašisti, so ljudje iz teh krajev začeli odhajati v tujino, pogosto tudi v Argentino, nekateri pa so se odločali za odhod v Bosno. Po pripovedi sorodnikov je prvi iz družine v Banjo Luko odšel Angel Pipan, Maksov stric, ki se je ukvarjal s trgovino. Kupoval je hraste v gozdu, jih posekal in izdeloval železniške pragove. To je bilo takrat donosno delo, saj so povsod na veliko gradili železniške tire. Maks je bil leta 1923 star komaj 13 let in tako mlad je z družino, pri kateri je bil hlapec, odšel v Bosno. Tam se je začel učiti za kolarja. V Banjo Luko je prišla tudi Maksova sestra Marta, in se tam poročila z Ignacom Kraljem, ki ga prej ni nikoli srečala. Ignac se je šolal v Banja Luki in tam dobil državno službo. Ignacova mama je pa bila tista dovilja Aleksandrinka, ki je iz Egipta prinesla drobne stvari, med katerimi sta bila mlinček za ročno mletje kave in okrasna vaza. Mlinček je ostal kot spominek, danes je moj, moja sorodnica, Ignacova vnukinja pa je obdržala okrasno vazico.

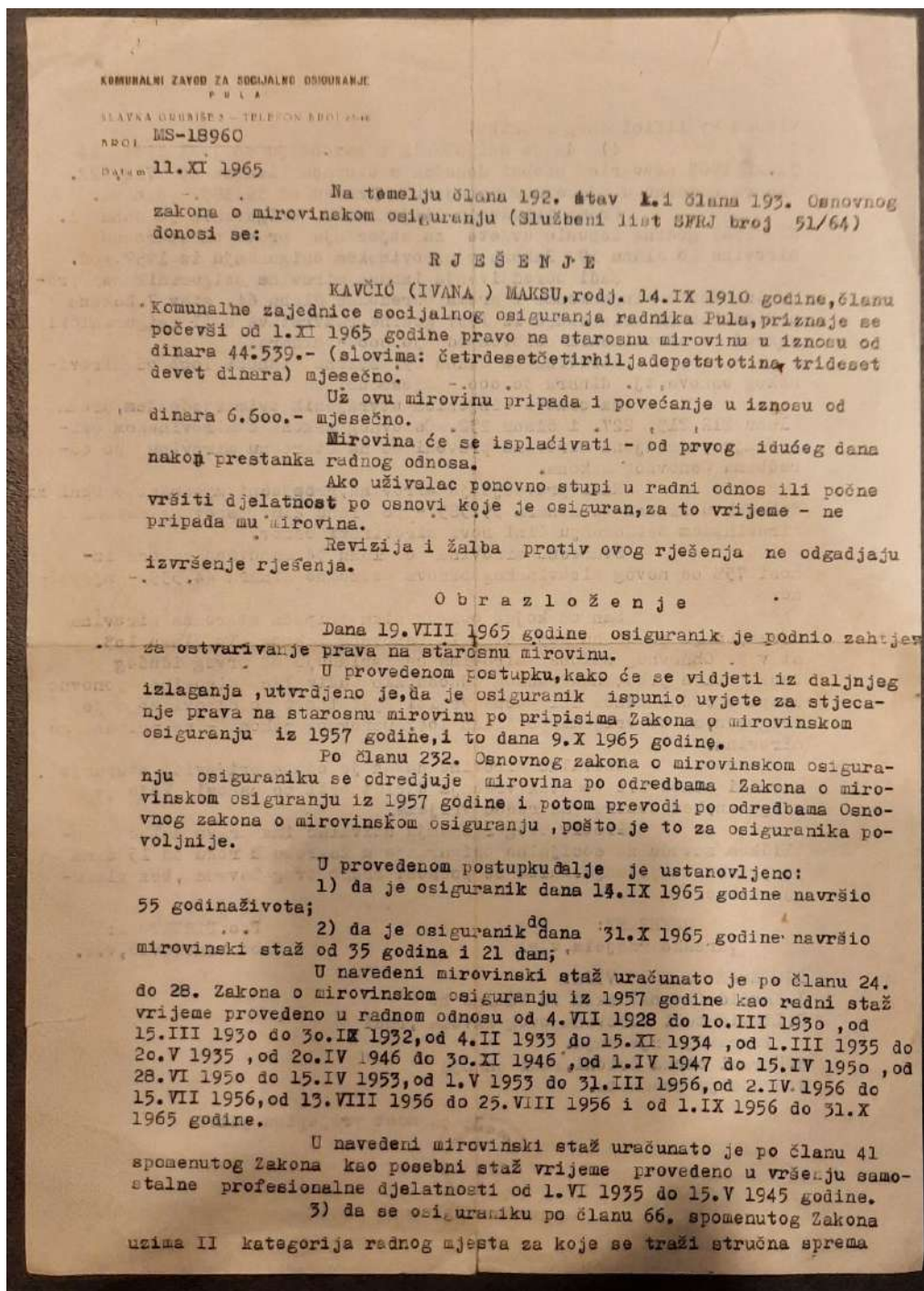

Slika 3: Mlinček in vazica, ki ju je mati Ignaca Kralja prinesla iz Egipta. Mlinček je meni podarila Nona, vazica je pa pri mamini sestrični v Zagrebu (foto: arhiv avtorice).

Iz družine Kavčičevih je v Banja Luko prišel tudi Nonotov brat Viktor, rojen leta 1906. Bil je mojster čevljar, ker pa na Primorskem ni bilo dela, je poiskal srečo v Bosni, se tam poročil z Ignacijev sestro Jozefino Kralj. Imela sta dva otroka, ki ju je njegova Pepca sama vzgajala, saj se Viktor ni nikoli vrnil v Slovenijo. Leta 1944 so ga, po pripovedovanju nekaterih sorodnikov, ubili ustaši, njegovo ime je na spomeniku padlim vasčanom v vasi Lipa.

Iz Maksovih dokumentov (*'Rješenje' oz. Odločba*, Slika 4), sem razbrala, koliko let je živel oz. delal v Banji Luki in kdaj je začel delati v Sloveniji³.

Aprila leta 1935 je Maks opravil mojstrske izpit za kolarja (Slika 5), takoj po tem je dobil še dovoljenje za odprtje kolarske delavnice ('družinski arhiv'). Začel se je pripravljati za delo kot samostojni podjetnik z lastno delavnico, o kateri je že dolgo sanjal. Kupoval je les in pripravljav orodje, v tem času ni bil drugje zaposlen. Pri tej nameri so ga ustavili prelomni zgodovinski dogodki, začela se je druga svetovna vojna.

Slika 4: Odločba za upokožitev Maksa Kavčiča: 'Rješenje', Komunalni zavod za socialno osiguranje, Pula (vir: družinski arhiv).

Nona, Marija Fabjan, je bila rojena leta 1919 v Kobjeglavi, v Sloveniji. Ker je družina živel v skromnih socialnih razmerah, v družini pa je bilo veliko otrok, je Marijo kot štiriletno deklico mati poslala k svojemu bratu s priimkom Abram v Trst. Upala je, da bo Marija pri njem imela boljše priložnosti za šolanje. Brat v zakonu ni imel otrok, imel je pa prevoziško podjetje in prevažal blago iz pristanišča. Njegova žena ni imela pravega občutka za otroke in Marija pri njih ni imela lepega otroštva, tudi mladostnih let ne, čeprav je pri hiši bilo dovolj denarja. Marija se je v Trstu izučila za šiviljo moških oblačil. Kljub pridobitvi poklica ni hotela ostati v tem mestu. Takoj, ko je bila polnoletna (nekje 1938), se je vrnila na vas k svoji pravi družini, vendar jih tam več ni bilo. Njena mama je med njeno odsotnostjo umrla. Ker je bil to čas pohoda fašizma, se je tudi njen oče z otroki odločil za preselitev v Banja Luko in Marija je odšla za njimi.

Tu so se prekrizale poti mojega Nonota in None, ki sta sicer rojena na Krasu, v vaseh, ki sta bili le 12 kilometrov narazen, usoda pa je hotela, da sta se srečala stotine kilometrov daleč od doma.

Slika 5: Potrdilo za Maksa Kavčiča o opravljenem mojsterskom izpitu za kolarja (vir: družinski arhiv).

Poročila sta se maja leta 1940 in v času vojne sta se jima rodili dve hčerki: Silva, leta 1940 in moja mama Elizabeta leta 1942. Majhna Elza, ki se je rodila sredi vojne vihre, je bila pri dveh letih zelo bolna, rahitična, verjetno zaradi pomanjkanja vitaminov. Sploh ni zmogla shoditi in ne držati glavnice po konci. Takrat so na oblasti v Banja Luki bili Nemci in je Nona malo Elzo peljala k zdravniku, ker je slišala, da je ta po rodu Slovenec, iz Maribora. Upala je, da bo razumel slovensko in pomagal otroku. Res se je to zgodilo, dobila je zdravila in mala Elza se je kmalu pozdravila in preživela. V tem času je Nono družino preživiljal tako, da je lesom, ki ga je zbral pred vojno, uporabljal za popravila hiš in drugih stvari po vaseh. Za opravljeno delo je kot plačilo dobival hrano za družino. Poleg tega je pomagal tudi partizanom. Imel je svoj voz, odhajal je na dogovorjene kraje, ljudje so na voz naložili stvari, on pa je ta tovor odpeljal na kraje, ki so mu jih določili. Nikoli ni vedel, kaj točno je bilo na vozu. Večinoma je bila hrana in potrebščine za partizane, toda enkrat je med razkladanjem, videl, da je na vozu bilo tudi orožje. Maks je bil eden izmed Slovencev, ki so sodelovali v NOB-ju, in je omenjen na strani 140 v knjigi o Slovencih v Bosni in Hercegovini, ki sem ju omenila na začetku moje družinske zgodbe (Medica, 2007).

Leta 1944 so Maksa skupaj z bratom Viktorjem aretirali ustaši, ker je bil ta del Bosne vključen v NDH. Odpeljali so ju v zapor v Staro Gradiško. Maksa so izpustili že naslednji dan, Viktorja pa družina nikoli več ni videla. Maks je govoril, da se je za njega zavzel nekdo, ki mu je on pomagal s svojim delom. Kljub temu pa se je vedno počutil krivega, ker se ni vrnil tudi brat. Nekaj časa po tem dogodku je k Maksu zgodaj zjutraj prišel nek človek in ga posvaril, naj vse, kar ima, naloži na voz in se z družino umakne. Moral bi oditi takoj, že naslednje jutro naj ne bi bil več doma, ker je tudi njega nekdo izdal. Popoldne je zopet po njega in družino prišel človek, ki ga je posvaril ter jih odpeljal v samostan Trapistov. Ta samostan se nahaja na levem bregu reke Vrbas v bližini Banja Luke in še danes deluje. V tem samostanu je družina dočkala konec druge svetovne vojne. Po vojni je Maks rekel svoji ženi Mariji samo tole: »Marija, bejžmo domov (v Slovenijo), nočem tukaj dočakati naslednje vojne.« Kot bi prerokoval, do vojne je res prišlo, toda takrat je živel na Hrvaškem.

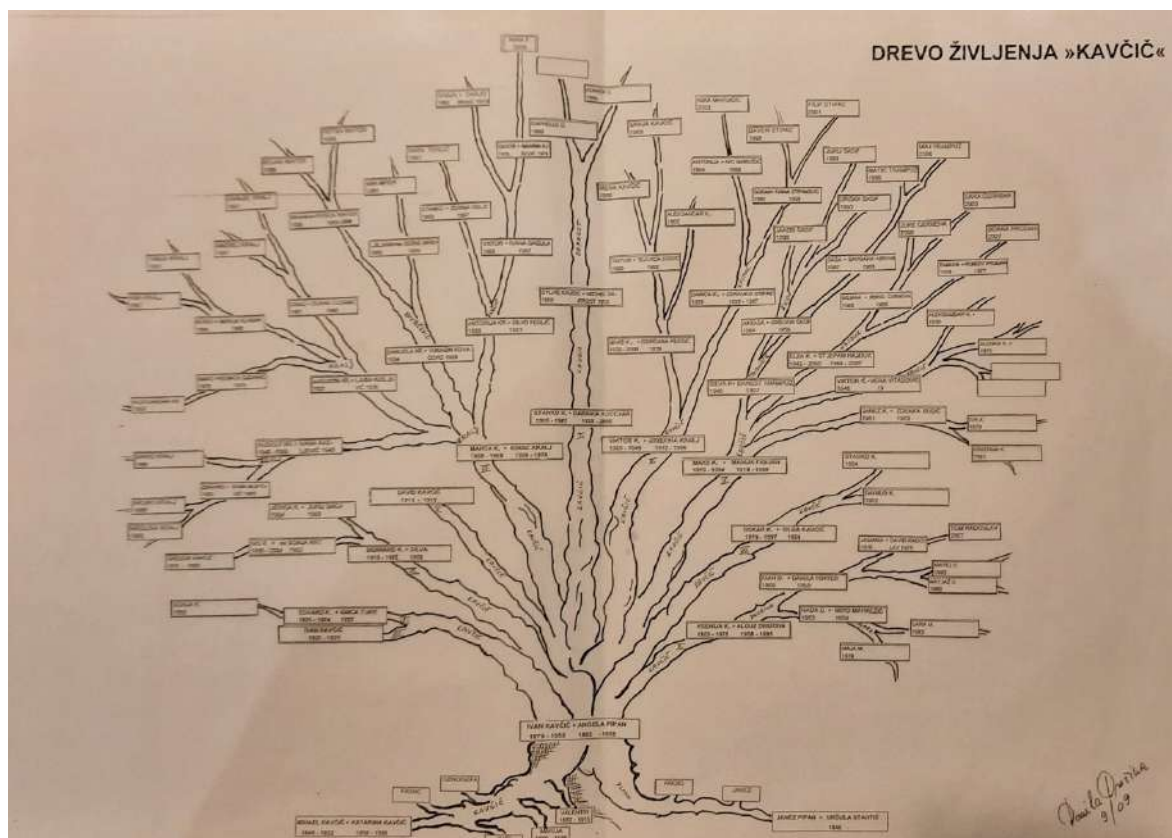
Spomladi leta 1946 se je družina iz Bosne vrnila v Slovenijo, najprej v Limbuš pri Mariboru, kjer je Maks dobil delo kot delovodja pri izgradnji zadrage. Že zgodaj je na lastni koži občutil, da nova oblast ni pravična in ne dela za narod. V Limbušu je bil dogovorjen, da si začne urejati neko hišo, v katero naj bi se preselil s svojo družino, ki se je tega leta povečala za še enega otroka; dobili so sina, Viktorja. Sledilo je razočaranje, saj Maks ni dobil obljubljenе hiše, dana je bila nekemu drugemu, zato je moral ponovno iskati službo drugje in tokrat se je pokazala priložnost na Rakeku. Tu so gradili tovarno vozov. Leta 1951 se je mu rodil še četrti otrok, sin Janez. Iz Rakeka se je zopet moral seliti zaradi podobne zgodbe kot v Limbušu. Takrat je imel vsega dovolj, zavrnil je članstvo v komunistični partiji in vrge partijsko knjižico, saj je spoznal,

da ta partija dela za izbrance in ne za poštene in delovne ljudi. Družina se je morala zopet preseliti, tokrat so šli v Hruševje pod Nanosom. Tam je Nono delal kot kolar, pa tudi različna druga dela z lesom za tamkajšnjo zadrugo. Ta kraj in čas je ostal moji mami v najlepšem spominu. To je bilo najlepše obdobje njenega otroštva, mi je govorila. Po robu Nanosa so nabirali borovničke, tekali okoli, se igrali in živeli brezskrbno otroško življenje.

Življenje je spet spremenil zanimiv dogodek. Noninega brata Karla, ki je imel enako zanimivo in težko življenjsko pot, je usoda pripeljala na Brione. Takoj po vojni, katero je komaj preživel kot nemški vojak, je bil še tri leta na služenju vojaškega roka v jugoslovanski ljudski armadi. Zadnje leto je bil razporejen v gardo na Brione. Ko so na Brionih zvedeli, da je poklicni mojster kovač, so strica takoj zaposlili. Na Brionih so za prevoze po otoku uporabljali velike kočije, na katerih je bilo treba popravljati ali menjavati kolesa. Stric je bil mojster za železno okovje, toda tokrat je bilo potrebno narediti tudi nove lesene dele. Povedal je, da ima v družini mojstra kolarja, ki lahko naredi nova kolesa različne velikosti. Tako so kmalu poslali pismo z Brionov kar na naslov zadruga v Hruševju oz. na Nonota Maksa. To je bilo osebno povabilo Nonota, ki je za nekaj mesecev začasno zapustil Hruševje in odpotoval na Brione. Tam so bili z njegovim delom zadovoljni in so mu ponudili delovno mesto hišnega mojstra za različna popravila koles na Brionih. Nono Maks te ponudbe ni mogel zavrniti, čeprav bi bil raje ostal v Sloveniji. Tako se je družina leta 1956 ponovno selila, tokrat v neposredno bližino Brionov, v Fažano. Po kratjšem obdobju so končno dobili lastno stanovanje v stolpnici, ki je bila zgrajena za delavce na otoku. Tako so se končno ustalili v Fažani. To so bili zanje zlati časi. S svojim delom so lahko šolali otroke in spoznavali nove ljudi. Nono Maks se je leta 1965 upokojil. Komaj takrat je končno dosegel svoje mladostniške sanje, da bi imel lastno lesarsko delavnico. Tudi druge življenjske sanje so se mu uresničile v tem okolju, lahko si je kupil zemljišče in na njem zgradil lastno hišo. Nona mu je zvesto sledila vse življenje, Nono je doživel 84 let, Nona je šla za njim 2 leti pozneje.

Najstarejša izmed otrok, Silva, se je v času preselitve na Hrvaško že šolala v srednji ekonomski šoli v Kopru. Ostala je tam, živela v dijaškem domu, zaključila izobraževanje, se tam zaposlila in si ustvarila družino. Elizabeta in oba brata pa so v tem času še vedno obiskovali osnovno šolo, zato se je njihovo šolanje nadaljevalo na Hrvaškem, kjer so ves čas živeli, spoznali svoje bodoče partnerje, ustvarili družine in se tam tudi ustalili.

Moja mama Elizabeta ni bila preveč zadovoljna s preselitvijo na Hrvaško, ker ni bila dobro sprejeta na šoli. Bila je v najbolj občutljivih najstniških letih in zato jo je vse to še bolj prizadelo. Po zaključku izobraževanja se je mama zaposlila v zadrugi Jadran v Buzetu, kamor se je z enim kovčkom preselila iz Fažane in tu začela sama živeti v stari hiši v starem mestnem jedru v Buzetu. Mojega očeta je spoznala na plesni zabavi v Motovunu in sta se 1967 poročila. Mama je prevzela možev priimek Hajduk. Leta 1968 sem se jima rodila jaz in leta 1976 še moja sestra Tamara.

Slika 6: Življenjsko drevo, rodovnik Kavčičevih. Leta 2009 ga je izdelala moja sorodnica Danila Družina.

V družini Kavčičevih sta bili rojeni 2 hčerki in 8 sinov, od katerih sta dva umrla kot otroka. Družina je v drugem kolenu imela 18 potomcev. Naša družinska 'lipa' ima res veliko krošnjo (slika 6).

Morda še en utrinek iz mojega življenja v povezavi s delom mojega Nonota na Brionih. Veleposlaništvo Republike Slovenije v Zagrebu je spomladi leta 2019 organiziralo arhitekturni simpozij z naslovom »Jože Plečnik, slovenski in evropski arhitekt«, razstavo 'Plečnik na Brionih', ki je bila v cerkvi svetega Roka, in ogled vrtnega paviljona, ki je bil leta 1956 zgrajen po Plečnikovih načrtih. Na tem dogodku so sodelovala vsa slovenska društva iz Istre. Na razstavi je med fotografijami bila izpostavljena fotografija Jožeta Plečnika na kočiji, ki je bila posneta jeseni 1956. Pod njo je v besedilu bilo zapisano, da so te stare kočije bile zanj nekaj posebnega, bil je navdušen nad njimi. To so tudi besede arhitekta dr. Lojzeta Gostiše (Plečnik na Brionih, 2017). Verjetno je to kočija, ki jo je popravil moj Nono, ker je takrat že delal na otoku. Žal mi je, da fotografije takrat nisem posnela, in je žal ostala le v mojem spominu. Na svetovnem spletu je ne morem najti.

4 Zaključek

To je moja družinska zgodovina, gledano iz mojega zornega kota, napisana na podlagi mojih otroških spominov in spominov mojih sorodnikov, ki so še vedno živi. Jaz sem družinski rodovnik začutila v svoji duši. V zavest se mi je vtisnilo spoznanje, da je potrebno svojo identiteto ozaveščati in jo ohranjati. Želim si, da bi tudi moja otroka poznala družinsko zgodovino in občudovala pogum in moč, ki so jo izkazovali in pričevali njuni predniki.

Družinsko zgodbo sem tokrat prvič javno predstavila. To vse me je opogumilo, da bom še naprej iskala povezave med člani naše družinske 'lipe' in ohranjala pomembne zgodbe družinske zgodovine. Za moja otroka je pomembno, da bosta ohranila spomin na prednike in se zavedala pomena njihovega delovanja ter posredovanja kulturnih sledi zanje kot posameznike, za našo družino in širšo skupnost.

5 Viri in literatura

Ivanocy, Franz (2011): Zgodovinski pregled cerkvene uprave v Prekmurju. *Szlovenszka krajina*, 10. 2. 2011. Pridobljeno 2. 9. 2021 s spletne strani: <https://szlovenszka-krajina.wordpress.com/2011/02/10/zgodovinski-pregled-cerkvene-uprave-v-prekmurju/>.

Kacin - Wohinz Milica (1972): *Primorski Slovenci pod Italijansko zasedbo 1918–1921*. Maribor: Založba obzorja; Trst: Založništvo tržaškega tiska.

Medica, Karmen (2008): Vera Kržišnik Bukić: Slovenci v Bosni in Hercegovini skozi pričevanja, spomine in literarne podobe 1831–2007. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. *Etnolog, Nova vrsta*, letnik 18=69, št. 1, str. 325–327.

Plečnik na Brionih, pogovor z arhitektom dr. Lojzetom Gostišo (2017). *Youtube*, 20. 1. 2017. Pridobljeno 2. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.youtube.com/watch?v=9bSHBaqx4jI>.

Riman, Barbara (2019): *Slovenska društva u Hrvatskoj od 1886. do 1991. godine*. Reka: Vijeće Slovenske nacionalne manjine Primorsko Goranske županije, Inštitut za narodnostna vprašanja.

6 Opombe

¹ V Buzetu se je v šolskem letu 2009/2010 začel dopolnilni pouk slovenščine, nato je prišlo do enoletne prekinitve. V šolskem letu 2012/2013 se je ta nadaljeval in poteka do danes. Pouk je organiziran v okviru dejavnosti Slovenskega kulturnega društva Lipa Buzet v organizaciji Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ), ki ga tudi financira. Dopolnilni pouk slovenščine je potekal v različnih prostorih v Buzetu, ker društvo ni imelo lastnih. Pouk so izvajali učitelji, ki jih je iz Slovenije v Buzet napotilo MIZŠ. Avtorica tega prispevka je dopolnilni pouk obiskovala od šolskega leta 2012/2013 do 2019/2020, najprej pri prof. Dragici Motik, po njeni upokojitvi pa nadaljevala z obiskovanjem pouka pri prof. Evi Ciglar.

² Odločila sem se, da bom za oboje stare starše uporabila veliko začetnico (Baka, Deda, Nona, Nono), ker so mi takšna poimenovanja v tistem času zvenela kot njihova osebna imena. Po teh poimenovanjih sem jih razlikovala. Tudi v nadaljevanju prispevka se bom držala te moje odločitve.

³ Razvidno je da bil Maks zaposlen od julija 1928 do maja 1935 s prekinitvami v času, ko je živel na območju Banje Luke. Bolj zanesljivo službo oz. delo je imel v Sloveniji od aprila 1946 do maja 1953 ter na koncu še na Brionih, in sicer od marca 1956 do upokojitve oktobra 1965.

NEGOVANJE DOMOLJUBJA V OSNOVNI ŠOLI DR. FRANJO TUĐMAN V KORENICI, HRVAŠKA

NJEGOVANJE DOMOLJUBLJA U OSNOVNOJ ŠKOLI DR. FRANJO TUĐMAN U KORENICI, REPUBLIKA HRVATSKA

PROMOTING PATRIOTISM IN PRIMARY SCHOOL DR. FRANJO TUĐMAN IN KORENICA, CROATIA

✉ **Dražena Aračić** (drazena.aracic@gmail.com) je prof. biologije in kemije. Ima 25 let izkušenj s poučevanjem biologije in kemije, zadnjih 5 let je ravnateljica na OŠ dr. Franje Tuđmana v Korenici na Hrvaškem.

Hrvaška

Povzetek

V svojem referatu bom predstavila nekaj primerov ljubezni do domovine Hrvaške v Osnovni šoli dr. Franja Tuđmana v Korenici. S tem želimo pri naših učencih poglobiti zavest o veliki žrtvi našega naroda in vseh državljanov Hrvaške, ki so se borili za svobodno in samostojno domovino Hrvatsko. S pomočjo državnih simbolov in freske 'Vukovarski stol in kninska trdnjava' v avli naše šole, želimo, da si učenci s pomočjo slike lažje zapomnijo pomembne dogodke iz našega nacionalnega boja za samostojnost in svobodo domovine Hrvaške.

Sažetak

U svojem referatu ću predstaviti nekoliko primjera njegovanja ljubavi prema domovini Hrvatskoj u Osnovnoj školi dr. Franjo Tuđman u Korenici. Time želimo kod naših učenika produbiti svijest o velikoj žrtvi našega naroda i svih državljana Hrvatske, koji su se borili za slobodnu i samostalnu domovinu Hrvatsku. Kroz državne simbole i mural „Vukovarski toranj i kninska tvrđava“ u holu naše škole želimo, da učenici kroz sliku lakše upamte važne događaje iz naše nacionalne borbe za samostalnost i slobodu domovine Hrvatske.

Abstract

In this article, I will present some ways in which the patriotic love for Croatia is nurtured within the elementary school of Dr. Franje Tuđmana in Korenica. We strive to deepen students' awareness of the great sacrifices made by our nation and all its citizens who fought for a free and independent Croatian homeland. With the help of national symbols and the mural "The tower of Vukovar and the fortress of Knin" in the main hall of our school we hope that students will remember the important events of our struggle for our country's independence more easily.

Gljučne besede: Vukovarski stolp, kninska trdnjava, boj za svobodo domovine, domoljublje, prvi hrvaški predsednik.

Gljučne riječi: Vukovarski toranj, kninska tvrđava, borba za slobodu domovine, domoljublje, prvi hrvatski predsjednik.

Keywords: The tower of Vukovar, the fortress of Knin, fight for independence, patriotism, first Croatian president.

1 Uvod

Osnovna škola dr. Franjo Tuđman u Korenici je prva škola u Republici Hrvatskoj koje je dobila ime po prvom hrvatskom predsjedniku dr. Franji Tuđmanu. Bilo je to 19. listopada 2000. godine.

U svojem izlaganju želim na primjeru iz prakse prikazati njegovanje domoljublja u specifičnoj sredini - u školi u Korenici. U Korenici i obližnjim Plitvičkim Jezerima je bio svojevrсни početak velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku. Sjetimo se „krvavog Uskrsa“ 1991. kada su na Plitvicama (nedaleko Korenice) osvanule barikade na cestama i kada je ubijen prvi hrvatski policajac Josip Jović, ujedno i prva službena žrtva velikosrpske agresije na Republiku Hrvatsku.

U Hrvatskoj se prije demokratskih promjena 1990., u bivšoj Jugoslaviji, išlo u zatvor radi hrvatskog domoljublja. Mnogi studenti su završili na nekoliko mjeseci u zatvoru, samo radi pjevanja pjesama kao što su „Vilo Velebita“, „Marjane, Marjane“ i sl., primjerice studenti iz studentskog doma Laščina u Zagrebu 1983. godine.

Vijeće Okružnog suda u Zagrebu osudilo je 11. travnja 1983. studente Marka Grubišića na kaznu zatvora od četiri godine, a Milana Sušca na 2,5 godine zatvora.

Što je bila njihova krivnja?

"Proglašeni su krivima jer su u studentskom domu Laščina pjevali pjesmu „Marjane, Marjane“ ubacivši u nju "nepodobne" riječi „crven-bijeli-plavi, pod kojim su pali Zrinski-Frankopani“, i „još jedno slovo ime Isusovo“. Ti su stihovi, za sudsko vijeće nesumnjivo provokativni, izazvali „uznemirenje, revolt i reakciju“ jednog studenta srpske nacionalnosti." piše Večernji list, 21. ožujka 2021.

2 Biblija i ljubav prema domovini i narodu

Donosimo neke primjere biblijskih likova koji su voljeli svoj narod, oplakivali ga i molili za njega:

- Daniel moli za izbavljenje naroda (Dn 9, 17–19)

"A sada poslušaj, o Bože naš, molitvu sluge svoga i usrdne molbe njegove. Neka tvoje lice zasja nad svetištem tvojim opustošenim – zbog tebe, Gospode! Prikloni uho svoje, Bože moj, i slušaj! Otvori oči te pogledaj našu pustoš i grad koji se tvojim zove imenom! Jer mi te ne molimo zbog svoje pravednosti, već zbog velikih smilovanja tvojih. Gospode, čuj! Gospode, oprosti! Gospode, poslušaj i čini! Ne oklijevaj – zbog sebe, Bože moj, jer se tvojim imenom zove grad tvoj i narod tvoj!"

- Pavao tuguje zbog svojih sunarodnjaka (Rim 9, 2–4) (Rim 10, 1)

"(...) silna mi je tuga i neprekidna bol u srcu. Da, htio bih ja sâm proklet biti, odvojen od Krista, za braću svoju, sunarodnjake svoje po tijelu (...) Braćo! Želja je srca moga i molitva Bogu za njih: da se spase."

- Isusova ljubav prema narodu i želja za zajedništvom (Lk 13, 34) (Lk 19, 41–43)

"Jeruzaleme, Jeruzaleme, koji ubijaš proroke i kamenuješ one što su tebi poslani! Koliko li puta htjedoh skupiti djecu tvoju kao kvočka piliće pod krila i ne htjedoste! (...) Kad se približi i ugleda grad, zaplaka nad njim govoreći: 'O kad bi i ti u ovaj dan spoznao što je za tvoj mir!'"

- Jeremija poziva Jeruzalem na pokajanje (Jr 4, 14) (Jr 8, 21)

"Operi opačinu sa srca svoga, Jeruzaleme, da bi se spasio. Dokle će se u grudima tvojim misli zločinačke gnijezditi? (...) Satrven sam što je kći naroda mojega satrvena, žalostan sam, stravom obuzet."

2.1 Stepinac i domoljublje: ljubav prema narodu je moralna i etička dužnost

Blaženi Alojzije Stepinac (1898.–1960., nadbiskup 1934.–1960.) bio je zagrebački nadbiskup u nemirnim vremenima uoči, tijekom i nakon Drugog svjetskog rata. Blaženi Alojzije Stepinac o domoljublju je 1938. godine rekao studentima da "Za uvjerenja katolika ljubav prema narodu nije predmet trgovine ni za novac ni za slavu, nego je ona moralna i etička dužnost ... Ako bih, dakle, rekao, da katolik smije ljubiti svoj narod, onda bih premalo rekao. Jer ljubav prema samome sebi ili ljubav prema roditeljima nije samo dozvoljena, nego je i zapovjedbena. A narod nije ništa drugo nego velika obitelj, veliko krvno srodstvo. Kako god, dakle, ljubite više svoju braću i sestre negoli druge ljude, tako i svoj narod više negoli drugi, a da pritom nijednog naroda ne mrzite i ne prezirete. I tko razuman može to zamjeriti? Zar će tko zamjeriti djetetu, ako više ljubi svoju majku negoli tuđu? Ljubav, dakle, prema narodu i ljubav prema katoličkoj vjeri ne isključuju se ni najmanje, nego se lijepo dopunjuju kao dvije sestre blizanke, koje imaju jednog te istoga Oca na nebesima." (Govor sveučilištarcima 1938. godine, Hrvatska straža, 29. III. 1938, br. 72)

3 Njegovanje ljubavi prema domovini u osnovnoj školi dr. Franjo Tuđman u Korenici

Korenica je bila jedan od centara velikosrpske pobune za vrijeme Domovinskog rata od 1991. do 1995. Cijeli taj kraj je etnički očišćen od Hrvata 1945. godine. Od sela Prijeboj (10 km od Korenice) gdje jedno veliko selo više ne postoji, jer su Hrvati protjerani i nisu se mogli više vratiti u svoje kuće. Crkva je bila minirana 1945. pa opet 1991. godine. U bivšoj Jugoslaviji bilo je zabranjeno obnavljati ju. Selo Bunić (10 km od Korenice) s prelijepom crkvom koja je isto minirana 1945., a Hrvati protjerani bez prava na povratak. Selo Boričevac, oko 50 km od Korenice, Općina Donji Lapac, crkva minirana, Hrvati protjerani bez prava povratka u svoje kuće. Udbina, mjesto udaljeno oko 30 km od Korenice, protjerani Hrvati, srušena župna kuća i zabrana povratka Hrvatima nakon 1945. godine.

Slika 1: U tom geografskom dijelu Hrvatske nalazi se naša škola – OŠ dr. Franje Tuđmana u Korenici (foto: arhiva autora).

- Škola u Korenici – prva škola u Hrvatskoj nazvana po dr. Franji Tuđmanu

Kada je umro prvi hrvatski predsjednik 10. prosinca 1999., nekoliko učitelja je razgovaralo o promjeni imena OŠ Korenica u OŠ dr. Franje Tuđmana. Inicijativu je poveo učitelj, od 2002. do 2006., i ravnatelj Škole., Pero Aračić, dipl. teolog. On se prvi potpisao na peticiju koju su zatim svi potpisali svi učitelji te je Školski odbor potom donio odluku o usvajanju prijedloga o preimenovanju imena škole. Škola je 19. listopada 2000. godine od tadašnjeg Ministarstva znanosti, prosvjete i sporta dobila odluku o preimenovanju Škole, koju je potpisao tadašnji ministar Vladimir Strugar.

- Bista Franje Tuđmana ispred Škole u Korenici

Na dan škole, 14. svibnja 2004. godine, ispred škole je svečano otkrivena bista Franje Tuđmana, kojeg mnogi zovu ocem hrvatske državnosti. Bista je rad akademskog kipara Krune Bošnjaka. Ispred biste učenici i učitelji obilježavaju Dan rođenja kao i obljetnice smrti Franje Tuđmana postavljanjem cvijeća i svijeća. Inicijativu za postavljanje spomenika Franji Tuđmanu ispred Škole je dao tadašnji ravnatelj Škole Pero Aračić, koji je i realizirao postavljanje spomenika. Spomenik je otkrila udovica pokojnog predsjednika, gospođa Ankica Tuđman, u nazočnosti sina dr. Miroslava Tuđmana, svih učenika i učitelja, i mnogobrojnih roditelja.

- Sviranje himne „Lijepa naša domovino“ u školi

Autor hrvatske himne je Antun Mihanović, koji je rođen u Zagrebu, 10. lipnja 1796., a preminuo je 14. studenoga 1861. godine u Novim Dvorima nedaleko od Klanjca.

Bio je hrvatski književnik i pravnik. Bio je jedan od pjesnika hrvatskog narodnog preporoda. Napisao je domoljubnu pjesmu *Hrvatska domovina*, koja je prvi put objavljena u desetom broju Danice, 14. ožujka 1835. godine. Ova pjesma je postala temelj današnje hrvatske himne. "Lijepa naša" je 29. veljače 1972. godine, ustavnim amandmanom, proglašena službenom himnom Socijalističke Republike Hrvatske. Ustavom Republike Hrvatske iz 1990. godine pjesma je dobila status himne samostalne Republike Hrvatske. Hrvatska himna se toliko svidjela ruskom književniku Maksimu Gorkom, koji ju je čuo u Rusiji 1896., te ju je odlučio prevesti na ruski jezik.

Slika 2: (foto: arhiva autora).

Tekst hrvatske himne:

*Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovino,
Da bi vazda sretna bila!*

*Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina.
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina!*

*Teci Dravo, Savo teci,
Nit' ti Dunav silu gubi,
Sinje more svijetu reci,
Da svoj narod Hrvat ljubi.*

*Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrašće bura vije,
Dok mu mrtve grobak krije,
Dok mu živo srce bije!*

Hrvatska himna se svira na početku i na kraju školske godine. Učenike pozovemo da stave desnu ruku na srce i osjete kucanje vlastitog srca. Tada im obično kažemo: *Kad nekoga voliš, tada ga imaš i voliš u svojem srcu. I mi svi volimo našu domovinu Hrvatsku pa ćemo slušajući i pjevajući hrvatsku himnu držati ruku na srcu osluškujući i otkucaje vlastitog srca.*

- Hrvatska zastava i hrvatska himna u svakoj učionici

U svakoj učionici postavljena je manja hrvatska zastava koja je u vidokrugu učenika dok prate nastavu. Isto tako smo u svaku učionicu stavili i tekst hrvatske himne na platnu.

Slika 3: (foto: arhiva autora).

- Fotografija hrvatskog igrača i hrvatska zastava

Slika 4: (foto: arhiva autora).

Poznato je da je hrvatska nogometna reprezentacija vrlo omiljena u Hrvatskoj jer donosi puno radosti narodu. Tako smo u hol škole stavili legendarno fotografiju koja prikazuje reprezentativca Šimu Vrsaljka s hrvatskom zastavom nakon

veličanstvene polufinalne pobjede Hrvatske nad Engleskom na Svjetskom nogometnom prvenstvu u Rusiji 2018 godine. Ta je scena vrlo brzo obišla svijet i postala hit u brojnim medijima i na različitim društvenim mrežama. Iznad te fotografije stavili smo natpis jedne hrvatske pjesme: *“Kad sklopim oči, ja Hrvatsku sanjam ...”*

- Školska kolona u Korenici za 18. 11. Dan sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje

Slika 5 (foto: arhiva autora)

Iz vukovarske bolnice je odvedeno i na Ovčari (poljoprivredno imanje izvan Vukovara) pobijeno 260 ranjenika iz bolnice. Među njima je bilo i Srba koji su branili Vukovar i Hrvatsku. Najmlađa žrtva je imala 16 godina, a najstarija je imala 76 godina. Među ubijenima je i trudnica Ružica Markobašić koja je imala samo 32 godine. A mjesto Škabrnja (okolica Zadra) je tog dana 18. 11. 1991. preživjelo pokolj 63 Hrvata, od kojih su većina bili civili koji su se nalazili u svojim kućama.

Školska kolona za Dan sjećanja na žrtve Vukovara i Škabrnje nastala je puno prije nego je nadležno Ministarstvo poslalo naputak da se obilježi taj dan u školama. To je pokrenuo isti učitelj koji je inicirao i promjenu imena škole. On je prvo sa svojim učenicima išao kod križa u centru Korenice zapaliti svijeće, a poslije je kao ravnatelj škole (2002. do 2006.) uključio cijelu školu sa svim učenicima, učiteljima i mnogim stanovnicima Korenice. Od tada je to postala tradicija. Učenici i učitelji u koloni nose lampione do križa u centru Korenice, gdje se pomolimo za sve žrtve Vukovara i Škabrnje. Zapjevamo pjesmu o Vukovaru i poslušamo dramatičan tonski zapis javljanja hrvatskog novinara Siniše Glavaševića iz razorenog Vukovara 1991. godine.

- Hrvatski slikozid ili mural u Školi „Vukovarski vodotoranj i Kninska tvrđava s Tuđmanom“

Slika 6: (foto: arhiva autora).

Tijekom bitke za Vukovar 1991. godine, vodotoranj su teško oštetile neprijateljske srpske snage. Bio je pogođen s više od 600 neprijateljskih projektila i postao je simbol stradanja i otpora Vukovara. Tijekom opsade i obrane Vukovara, tada 23-godišnji Ivica Ivanika s Mitnice prvi je stavio hrvatsku zastavu na vodotoranj. Zajedno s prijateljem Hrvojem Đaltom je uvijek iznova dizao hrvatsku zastavu bez obzira na stalno granatiranje. To su mogli raditi samo po noći, a po danu su topovi gađali hrvatsku zastavu dok ju ne bi srušili. Posljednji put je hrvatsku zastavu na vukovarskom vodotornju izvjesio Hrvoje Đalto u noći 17. 11. 1991. (Vukovarski vodotoranj, simbol otpora, Hrvatska vojna povijest, 30. svibnja 2016.)

Htjeli smo u Školi s dvije slike opisati ono što je obilježilo hrvatsku povijest u zadnjih 30 godina, od 1991. do 2021. Time smo htjeli da „slika govori više od tisuću riječi“ i da bude edukativna za učenike i učitelje.

Tako je nastao hrvatski mural „Vukovarski vodotoranj i Kninska tvrđava s Tuđmanom“ Tuđman je posjetio Knin odmah nakon što je oslobođen. Njegov ozareni izraz lica i sjaj u očima govorio je koliko je želio da se dogodi oslobađanje Hrvatske.

Ispod slike Vukovarskog vodotornja stoji natpis: „Hrvatska patnja, Vukovar, 18. 11. 1991.“, a ispod Kninske tvrđave s Tuđmanom stoji natpis: „Hrvatska radost i pobjeda, Knin, 5. 8. 1995.“

- Učenici posjećuju Vukovar u sklopu terenske nastave iz povijesti

U suradnji s Ministarstvom znanosti i obrazovanja svake godine učenici svih osmih razreda idu na dvodnevno upoznavanje s Vukovarem i značenjem bitke za Vukovar 1991. godine u sklopu terenske nastave iz povijesti. Tada učenici posjete Vukovarsku bolnicu, Vukovarski toranj i mjesto zločina Ovčaru (Spomen dom Ovčara) gdje su pobijeni ranjenici iz Vukovarske bolnice, kao i Memorijalni centar Domovinskog rata, gdje vide slike lica onih koji su iz Vukovarske bolnice odvedeni i ubijeni bez suđenja.

Škola je organizirala 2006. odlazak svih učitelja i djelatnika u Vukovar, a svi učenici i učitelji pošli su 2003. na grob hrvatskog predsjednika Tuđmana kao i u posjet Hrvatskom saboru. A inače učenici na svojim terenskom nastavama posjećuju važna mjesta za nacionalnu povijest.

Učitelji na svojim satovima uoči Dana sjećanja na žrtvu Vukovara i Škabrnje pokazu učenicima kratki dokumentarni film o Vukovaru. Učenici i učitelji rado sudjeluju u obilježavanju svih ovih događanja. U školskoj koloni za Vukovar, u centru Korenice, rado se priključe i roditelji.

4 Zaključak

Možda su neki globalisti mislili da će kroz stvaranje Europske unije nestati kod naroda Europe ljubavi prema svojem narodu i Domovini, da ćemo svi mi postati „Europljani“. Vjerojatno je da je to bila nakana pojedinaca ili globalističke težnje da čovjek postane anacionalan, da prihvati internacionalni duh, a zapostavi ljubav prema „svojoj majci-Domovini“ i prema svojem narodu. Ljubav prema Domovini i svojem narodu ne isključuje druge i drugačije. Kao što ljubav djeteta prema majci ne isključuje poštivanje i uvažavanje prema drugim majkama, nego upravo manjak ljubavi prema svojoj majci dovodi i do nepoštivanja tuđih majki. I zato, ispravno shvaćanje ljubavi prema svojem narodu i Domovini, uključuje i druge narode, druge kulture i druge tradicije. To lijepo izriče Drago Ivanišević, hrvatski pjesnik 20. stoljeća u svojoj pjesmi „Hrvatska“ kada kaže „te ja kao Hrvat brat sam sviju ljudi i kud god idem sa mnom je Hrvatska“.

Ni brda nisu,
ni doline, ni rijeke, ni more,
ni oblaci nisu,
ni kiša, ni snijeg nije moja Hrvatska ...
Jer Hrvatska nije zemlja, kamen, voda,
Hrvatska je riječ koju naučih od majke
i ono u riječi mnogo dublje od riječi,
i ono dublje s Hrvatskom me veže,
s Hrvatskom.

Hrvatom, s patnjama njnim,
sa smijehom i nadom,
s ljudima me veže,
te ja kao Hrvat brat sam sviju ljudi
i kud god idem sa mnom je
Hrvatska.

(Hrvatska, Drago Ivanišević, Trst, 10. veljače 1907. – Zagreb, 1. lipnja 1981.)

5 Literatura

Batelja, Juraj (prir.) Blaženi Alojzije Stepinac – svjedok Evanđelja ljubavi, Životopis, dokumenti i svjedočanstva – prije, za vrijeme i nakon Drugoga svjetskog rata, Knjiga 2, Dokumenti I, br. 1.–399. (1933.–1943.), Postulatura blaženog Alojzija Stepinca, Zagreb, 2010.

Drago Ivanišević, Pjesme, Zagreb, 2002. izdavač "Ex libris".

Vidović, Marinko (2002). Rodoljublje i domoljublje u Bibliji // *Hrvatska obzorja: časopis Ogranka Matice hrvatske Split*, 10.

VZGOJA
za ljubezen
do domovine
in države

3. MEDNARODNA KONFERENCA
ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO
Spletna izvedba, 20. 11. 2021

MOJA DOMOVINA SLOVENIJA

PEDAGOŠKE STRATEGIJE ZA RAZVOJ DIJAKOV KOT AKTIVNIH DRŽAVLJANOV

PEDAGOGICAL STRATEGIES FOR A DEVELOPMENT OF STUDENTS AS ACTIVE CITIZENS

dr. Tadej Rifel (tadej.rifel@stanislav.si), dr. filozofije, univ. dipl. zgodovinar, je samostojni raziskovalec na Inštitutu za raziskovanje in evalvacijo šolstva v Zavodu sv. Stanislava v Ljubljani ter profesor vere in kulture na tamkajšnji Škofijski klasični gimnaziji. Je pisec spremnih besed, prevajalec ter mentor dijakom pri različnih krožkih in na tekmovanjih.

Slovenija

Povzetek

V prispevku bomo najprej pojasnili koncept aktivnega državljanstva, ki v središče postavlja mlade kot aktivne državljane, in sicer že v času formalnega šolanja na gimnaziji. V tem smislu se bomo posebej posvetili pedagoški metodi družbeno koristnega učenja, ki predstavlja pomemben izziv za slovenski prostor. Nadalje bomo predstavili primer projekta spodbujanja aktivnega državljanstva med mladimi, ki deluje v mednarodnem partnerstvu med tremi šolami iz Slovenije, Italije in Avstrije. Na podlagi izkušenj iz partnerstva bomo opredelili cilje aktivnega državljanstva na gimnaziji in poudarili ključne korake pri uresničevanju predstavljene vizije dela z dijaki kot aktivnimi državljani. Navedli bomo tudi nekaj konkretnih primerov uresničevanja aktivnega državljanstva na Škofijski klasični gimnaziji v Ljubljani. Naposled bomo izpostavili tudi pomen nadaljnjega izobraževanja pedagoških in drugih strokovnih delavcev na področju aktivnega državljanstva in predstavili dva primera seminarjev, ki jih izvajamo v Zavodu sv. Stanislava.

Abstract

In this paper, we will first explain the concept of active citizenship that puts young people as active citizens in the centre of attention during their formal education in a general secondary school. In this context, a special attention will be given to the pedagogical method of service learning which represents an important challenge for Slovenia. We will also present an international project to promote active citizenship among young people. It has been developed in cooperation with three schools from Slovenia, Italy and Austria. Based on the experience of the partnership, we will identify the objectives of active citizenship in a secondary school and highlight the key steps in realising the vision of working with students as active citizens. We will also provide some examples of active citizenship initiatives at the Diocesan Classical Gymnasium in Ljubljana. Finally, we will highlight the importance of further professional development of teachers and other staff in the field of active citizenship and present two examples of teacher training courses that are held at St. Stanislav's Institution.

Ključne besede: aktivno državljanstvo, družbeno koristno učenje, mednarodno partnerstvo šol, primeri dobre prakse, seminarji za učitelje.

Keywords: active citizenship, service learning, international partnership of schools, good practices, teacher training courses.

1 Uvod

V pričujočem prispevku želimo osvetliti pomen aktivnega državljanstva v šolskem okolju ene izmed slovenskih srednjih šol, in sicer *Škofijske klasične gimnazije v Ljubljani*. Omenjena šola, ki je ena izmed enot širšega kompleksa *Zavoda sv. Stanislava*, si je v svojem poslanstvu med drugim zadala, da bo posameznika znotraj skupnosti vzgajala tudi za odgovorno življenje v družbi (*Škofijska klasična gimnazija*, 2018). V skoraj 30-letnem ponovnem obstoju šole je bilo poskusov udeležanja tega ideala veliko, vendar je za njih značilna velika mera razpršenosti in posledično nesistematičnosti. V tem smislu je svetla izjema program aktivnega državljanstva, ki ga v okviru obveznih izbirnih vsebin izvajamo za 3. letnike. Prispevek zato ponuja ponovno osmiselitev koncepta aktivnega državljanstva na šoli in njegovo umestitev v konkretne dejavnosti. Ključno vlogo pri tem igrajo dijaki kot aktivni državljani.

Zato bomo v prispevku najprej predstavili vlogo dijakov kot aktivnih državljanov, pri čemer bomo sprva pojasnili, kako razumemo sam pojem aktivnega državljanstva. Hkrati pa bomo posredovali tudi izkušnje in spoznanja iz mednarodnega projekta, ki se posveča razvijanju državljskih kompetenc pri mladih. *Škofijska klasična gimnazija* namreč od lanskega

šolskega leta (2020/2021) vodi partnerstvo treh šol v okviru Erasmus+ projekta. Cilj projekta je že zgoraj omenjena sistematičnost dejavnosti aktivnega državljanstva na šoli (Škofijska klasična gimnazija, 2021).

Svoje mesto v prispevku pa bosta dobila tudi seminarja, ki ju bomo v letošnjem šolskem letu 2021/2022 izvedli v okviru Programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, ki spada pod nacionalni okvir *Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport*. Prvi se posveča bolj splošnim kompetencam za delo z mladimi na področju aktivnega državljanstva in poučevanju ter vzgoji le-tega v šolah, drugi pa bo ponudil usposabljanje mentorjev, ki želijo skupaj z učenci ali dijaki izpeljati projekt družbene pobude v času formalnega šolanja.

Poleg konkretnih primerov uresničevanja aktivnega državljanstva na *Škofijski klasični gimnaziji*, ki bodo služili kot primer dobrih praks na področju aktivnega državljanstva, bomo tako pojasnili uporabnost obeh seminarjev za strokovne delavce v vzgojno-izobraževalnih ustanovah v Sloveniji. Na ta način prispevek predstavlja kamenček v mozaiku prizadevanj, da bi tudi v našem šolskem prostoru bolj zaživelo ukvarjanje z javnimi zadevami in skrb za skupno dobro.

2 Pomeni in pristopi aktivnega državljanstva

2.1 Štirje tipi državljanstva

V zadnjem obdobju je zaradi hitrih družbenih sprememb in na njih temelječih perečih vprašanj, kot so recimo migracije, skrb za okolje in nenazadnje aktualna situacija z boleznijo Covid-19, na površje zopet prineslo besedno zvezo aktivno državljanstvo. Zato bi bilo na začetku dobro, da se podrobneje posvetimo pomenu tega izraza, ki še zdaleč ni tako enoznačen in samoumeven, kot bi se morda zdelo. V literaturi zasledimo štiri definicije državljanstva, ki ga nato tako ali drugače potrjujemo tudi v praksi (Georgescu, 2017: 10)¹.

Tako ločimo državljanstvo, ki je utemeljeno na narodni identiteti. Pri njem gre za vsem dobro znano pojmovanje državljanstva skozi narodnost, ki ji pripadamo. Začetek takega pojmovanja predstavlja francoska revolucija, čemur je sledil vzpon nacionalnih držav. Državljeni so bili ljudje, ki so si ustvarili zavest o lastnem narodu.

Druga definicija je državljanstvo, ki je utemeljeno birokratsko. S tem so mišljeni uradni dokumenti oseb kot sta potni list in osebna izkaznica. S temi dokumenti so povezane določene pravice, ki so zagotovljene imetnikom in se razlikujejo glede na državo, predvsem pa ločijo tiste, ki jih imajo od tistih, ki jih nimajo.

Tretja definicija je državljanstvo, ki temelji na dolžnostih in odgovornostih. Tukaj gre za določeno teoretsko razlikovanje med ureditvijo družb ali držav, ki so manj liberalne in so bolj naklonjene komunitarizmu. To pomeni, da so dolžnosti in odgovornosti do javnega dobrega pred posameznikovimi potrebami in pravicami. Posledično je država tista, ki poskrbi, da se to načelo spoštuje in svojim državljanom nalaga dolžnosti. Slednje se ne omejujejo zgolj na javni prostor, temveč posegajo tudi v zasebno sfero državljanov, na primer z rabo jezika, ki je znamenje dobrega državljanstva. Posebej pa velja izpostaviti, da je v taki družbi ravno izobraževalni sistem tisti, ki spodbuja spoštovanje teh dolžnosti in s tem krepi odgovornost pri bodočih odraslih državljanih.

Nazadnje pa imamo še definicijo državljanstva, ki je utemeljeno na pravicah. Te so se skozi zgodovino oblikovale v državljanske, politične in socialne. Nekako velja, da v državah, kjer so bile socialne pravice vzpostavljene mnogo kasneje kot državljanske, prihaja do razslojevanja in neenakosti, saj ne morejo vsi državljani uživati enakih socialnih pravic. Dogaja se celo, da morajo nekateri državljani opustiti nekatere socialne pravice z namenom, da pridobijo državljanske. Vse to vodi v določene razdore v družbi.

2.2 Štiri družbene dimenzije

Državljanstvo je tradicionalno razumljeno kot odnos med državo in posameznikom. Ker pa so potrebe ljudi spremenljive, prav tako pa so različne okoliščine, v katerih živijo, je posameznikov odnos do države pod vplivom vedno novih dejavnikov, med katerimi osrednje mesto zaseda družbeno okolje. V družbi pa lahko ločimo vsaj štiri temeljne podsisteme, ki so ključnega pomena za njen obstoj. Najprej gre za politično oz. pravno dimenzijo, ki sta predstavljeni združeno. Tukaj gre za posameznikov odnos do političnega sistema, ki je povezan predvsem s poznavanjem le tega in spodbujanjem demokratičnih vrednot in veščin sodelovanja. V tem smislu gre za zelo pomembno dimenzijo, ki jo moramo krepiti že pri mladih, a o tem nekoliko več kasneje. Nadalje srečamo v družbi socialno dimenzijo, ki se nanaša na posameznikov odnos do drugih posameznikov. V ospredje stopajo veščine, ki krepijo zavest o zvestobi in solidarnosti med državljani. Potem imamo kot tretji podsistem kulturno razsežnost. Ta se kaže v posameznikovem odnosu do tradicije, dediščine in predvsem zgodovine. Gre pa za krepitev jezikovnih kompetenc in utrjevanje pomembnosti branja in pisanja za posameznikov razvoj državljanske zavesti. Nazadnje pa je treba omeniti še ekonomsko dimenzijo, ki obsega posameznikov odnos do dela in trgovanja oziroma potrošnje. To od državljanov zahteva osvojitve ekonomskih in na posamezen poklic vezanih kompetenc.

Politično dimenzijo državljanstva krepimo skozi ozaveščanje in izobraževanje o različnih pojmi, kot so npr. demokracija in drugi politični sistemi, strankarstvo, odločanje na volitvah, druge vrste političnega sodelovanja, kot so npr. tudi protesti in pisanje sporočil za javnost, pa tudi lobiranje in sodelovanje pri odločanju o političnih zadevah. Pozabiti pa ne smemo na zgodovinska ozadja, človekove pravice in v evropskem kontekstu posebej pomembna vprašanja integracije, mednarodnih odnosov ter končno tudi vloge medijev in spoštovanja pravnih načel v nacionalni ali transnacionalni skupnosti. Socialno dimenzijo državljanstva krepimo s prizadevanji za premagovanje socialne izključenosti, branjenjem človekovih pravic in povezovanjem med seboj različnih podskupin v družbi. Posvečamo pa se tudi ozaveščanju o aktualnih socialnih dilemah in problemih, ki od nas zahtevajo določeno ukrepanje. Razlike, ki nastajajo med državljani, je namreč potrebno naslavljanje in jih ustrezno reševati. Kulturno dimenzijo državljanstva krepimo s spodbujanjem medkulturnega dialoga in na njem temelječih izkušenj, z ohranjanjem okolja, delom proti kakršnikoli diskriminaciji. Pomembna pa je seveda tudi zavest o narodni in mednarodni kulturni dediščini ter o vlogi informacijske tehnologije in množičnih medijev, saj smo z obojim kot državljani v tem času vsakodnevno soočeni. Ekonomsko dimenzijo državljanstva krepimo z izboljšanjem okolja za pridobivanje poklicnih kompetenc, z dejavnim soočanjem z izzivi globalizacije, pa tudi z zavedanjem o družbenih posledicah sprememb v svetovni ekonomiji. S slednjim je povezana tudi zaščita potrošniških pravic državljanov.

Vse štiri dimenzije torej predstavljajo temelj procesa socializacije, ki v določeni in zelo pomembni meri zadeva tudi izobraževalne procese, pojavlja pa se seveda tudi v okolju družine, civilne družbe in političnega udejstvovanja v ožjem smislu strankarstva. V manj organiziranem smislu pa se proces odvija tudi s pomočjo množičnih medijev, življenja v določenem okolju in preko odnosa z vrstniki. Skupaj politična, socialna, kulturna in ekonomska razsežnost družbe prispeva k celostnemu razvoju državljske zavesti pri posamezniku.

2.3 Občutek pripadnosti

Posameznikova identiteta v družbi in posledično v državi je oblikovana tudi preko različnih pripadnosti in z njimi povezanih občutkov pripadnosti določeni skupnosti posameznikov. Več teh občutkov uspemo razviti, bolj smo zmožni povezovanja in sodelovanja z drugimi. To je pomembno za našo identiteto, saj smo poleg naše različnosti tudi odprti za druge posameznike, skupine in celotno človeško skupnost. Raziskovalci v tem smislu poudarjajo proces razvoja od egocentrične prek etnocentrične do svetovno-centrične zavesti. To pa ne pomeni, da bi zadnja izključevala prejšnji dve, ampak jih v idealnem razpletu vključuje v bolj celostno zavest o medsebojni povezanosti posameznika z drugimi.

Gre torej za dinamičen proces, kjer državljani nimamo vseh vnaprej znanih trdnih izhodišč za sleherno novo situacijo v družbi, hkrati pa to ne pomeni, da relativiziramo svojo lastno identiteto in jo radikalno spreminjamo glede na različne situacije. Da bi bolje razumeli to hkratnost stalnosti in spremenljivosti v procesu razvijanja občutka pripadnosti, je dobro, če ločimo med osebnim napredkom posameznikov glede na štiri zgoraj omenjene podsisteme in družbenim napredkom teh istih podsistemov. To dejansko pomeni, da sodobno pojmovanje državljanstva vključuje tako družbene elemente, ki so enaki za vse in hkrati prevprašuje te iste elemente glede na naše individualne različnosti v vrednotah in identitetah.

Posameznikovo prepoznanje različnih občutkov pripadnosti v njem samem mu omogoča, da to isto kompleksnost prepozna tudi pri drugih. S tem padajo poenostavljene ideje o drugih, ki so polne strahu in predsodkov, povečuje in pogloblja pa se naša zmožnost za ukvarjanje z raznolikostjo in kompleksnostjo družbe, v kateri živimo. Vsak od nas je torej drugačen, ker je pod vplivom drugačnih življenjskih razmer in ima drugačne vrednote in potrebe in zato potrebuje našo obravnavo v skladu s temi pogoji. Hkrati pa smo kot posamezniki tudi povezani z različnimi skupinami in skupnostmi in nenazadnje povezani z vsemi drugimi zaradi preprostega dejstva, da smo vsi ljudje. Pripadamo torej vsak sebi v svoji enkratnosti in drug drugemu v podobnosti. S tem je treba torej računati, ko govorimo o posameznikovem razvoju na poti k aktivnemu sodelovanju v družbi in v posamezni državi.

2.4 Aktivni mladi državljani

Če se ob koncu tega prvega poudarka v prispevku ustavimo še pri aktivni vlogi mladih državljanov, potem se lahko navežemo na do sedaj povedano in poudarimo predvsem sodelovanje mladih v družbenih procesih in krepitev njihove pripadnosti manjšim družbenim skupinam ali družbeni skupnosti kot celoti. V ta namen smo izbrali metodo družbeno koristnega učenja (DKU), ki po našem mnenju predstavlja odlično priložnost, da se aktivna vloga mladih v družbi začne uresničevati že v času formalnega šolanja.

Metoda DKU želi povezati med seboj pogosto ločena področja dobrotelčnosti in prostovoljstva na eni strani ter učenja in raziskovanja na drugi. To v šolski praksi pomeni, da posameznikovo delo za skupno dobro hkrati tudi uresničuje zadane učne cilje določenih predmetnih področij. Program temelji na uveljavljenem mednarodnem modelu, ki so ga razvili v *Latinsko-Ameriškem centru za DKU*, s kratico Clayss. (Clayss, 2020) Družbeno koristno učenje dokazano prispeva k:

- izboljšanju učne uspešnosti,
- razvijanju zaposlitvenih kompetenc,
- večji zavesti o etičnih in socialnih vprašanjih,
- razvoju pro-socialnega vedenja,
- povečanju vztrajnosti,
- večjemu prijateljstvu med sošolci,
- zmanjšanju neupravičene odsotnosti od pouka, ponavljanja razreda/letnika in izključitev iz šole,
- vključitvi učencev/dijakov iz bolj ranljivih skupin. (Ferrara in Avruj, 2017: 15)

DKU ni zgolj še ena izmed posameznih metod, ampak je v resnici način dojemanja šolskega vzgojno-izobraževalnega okolja kot takega. Za razliko od ustaljene predstave se pri DKU namreč privzame, da je najboljši učitelj življenje samo in da torej sploh ne more obstajati stroga meja med šolskim in izven-šolskim okoljem. »Projekti družbeno koristnega učenja vsebujejo tako izobraževalno kakor tudi specifično družbeno posredovanje. Zanje je značilna vodstvena vloga učencev in doprinosi izobraževalnih ustanov skupnostim na način aktivnega sodelovanja vključenih učencev.« (Ferrara in Avruj, 2017: 11) Ključna pri metodi DKU je aktivna vloga učencev, ki nastopajo kot vodje družbeno usmerjenih projektov ali družbenih pobud. To je izjemnega pomena ravno za vsebine aktivnega državljanstva in zato vidimo to povezavo z DKU za nujno.² Samo z aktivno soudeležbo in vodenjem s strani učencev namreč lahko dosežemo, da aktivno državljanstvo za mlade ne bo dodatna učna snov, ki jo bodo večinoma pasivno sprejemali, ampak priložnost za preizkus njihove ustvarjalnosti, samoiniciativnosti in poguma za spreminjanje. Ni dovolj torej, da samo vzpostavimo povezave med šolskim in družbenim okoljem, saj so te tudi v slovenskem šolskem prostoru ponekod že močno zasidrane v izobraževalni sistem, ampak je predvsem pomembno, da spremenimo sam način učenja in poučevanja. To je največji izziv udejanjanja metode DKU v šolah in posledično tudi največja ovira, da vsebine aktivnega državljanstva kot poligona za usvajanje kompetenc ne morejo zares zaživeti. Že zgoraj smo namreč jasno izpostavili, da izobraževanja o različnih vidikih državljanske zavesti ni brez okolja, kjer mladi lahko dejavno pridobivajo določene življenjske kompetence.

Da bi se metoda DKU bolje prijela tudi našem šolskem prostoru, smo v *Zavodu sv. Stanislava* že začeli s prvimi koraki. V tem smislu lahko ločimo dejavnosti, ki zadevajo učence in dijake, saj se samo v konkretni praksi lahko pokaže resnična vrednost DKU. Hkrati pa smo v duhu našega poslanstva nadaljnjega izobraževanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju že izvedli seminar na temo DKU. Zelo pomembno je namreč, da so s tem drugačnim načinom učenja in poučevanja v prvi vrsti seznanjeni predvsem pedagoški delavci, ki dnevno prihajajo v stik z učenci. Zato bomo s temi seminarji nadaljevali tudi v prihodnje. A več o tem v zadnjem poglavju tega prispevka. Pred tem pa se bomo podrobneje posvetili predvsem delu z dijaki na področju vpeljevanja aktivnega državljanstva v šolski prostor.

3 Projekt in prakse aktivnega državljanstva

3.1 Projekt AFIRME

Za kratico AFIRME se skriva ime mednarodnega projekta pod okriljem programov Evropske komisije Erasmus+, in sicer *Activating the Future – Informing, Reflecting, Motivating and Empowering*, ki ga v partnerstvu treh šol vodi *Škofijska klasična gimnazija iz Ljubljane*. Preostali dve šoli sta iz avstrijskega Gradca, *Bischofliches Gymnasium Augustinum* in iz siciljske Modice, *Istituto di Istruzione Superiore G. Galilei – T. Campailla*. S prvo šolo je slovenska šola v preteklosti že večkrat sodelovala, predvsem kar zadeva individualne izmenjave slovenskih dijakov, ki želijo izboljšati svoje znanje nemščine in v ta namen preživijo en mesec na partnerski šoli iz Gradca. Povezava z italijansko šolo pa se je vzpostavila pred kratkim, ko so se na mednarodnem srečanju spoznali učitelj iz Slovenije in nekaj učiteljev iz Italije ter sklenili, da se, ko bo to mogoče, povežejo v skupnem projektu. Sicer pa šola iz Modice v sebi združuje tri tako imenovane liceje, in sicer klasičnega, znanstvenega in umetniškega. Gre torej za tri šole združene v en inštitut, kot tudi pove ime. Graška šola je podobno kot ljubljanska zasebna in katoliška, italijanska pa je javna in svoje ime nosi po dveh izjemnih znanstvenikih. Manj znani Tomaso Campailla, filozof, zdravnik, politik, pesnik in pedagog je bil rojen prav v mestu Modica, ki leži na jugu Sicilije. To je bil tudi kraj, kjer so se v začetku junija 2021 zbrali koordinatorji projekta z vseh treh šol in načrtovali prihodnje aktivnosti.

Namen projekta je, da tri šole skupaj ustvarimo prostor za izmenjavo dobrih praks na področju aktivnega državljanstva, za katerega se ocenjuje, da je že in bo vedno bolj pomembna kompetenca za mlade. S projektom želijo snovalci doseči več ciljev:

- Izboljšati in okrepiti aktivnosti s področja aktivnega državljanstva za dijake.
- Povečati število vključenih dijakov v te aktivnosti.
- Dijakom ponuditi izkušnjo mednarodnega sodelovanja.
- Povečati strokovna znanja učiteljev in njihovo zavest v širšem mednarodnem kontekstu.
- Pripraviti in uresničiti učinkovite metode za razširjanje rezultatov projekta.
- Vzpostaviti močnejše vezi z lokalnimi skupnostmi in deležniki.

V projektu so predvidene 3 izmenjave dijakov, vsakič na eni izmed šol. Vsebinsko se bodo dijaki še posebej posvetili reševanju podjetnostnih in družbenih izzivov, okoljski zavesti in mednarodnim odnosom ter kulturni raznolikosti in prostovoljnemu delu. S ciljem čim bolj avtentičnega učenja bomo dijakom ponudili aktivnosti, pri katerih bodo sodelovali tudi predstavniki odločevalcev na lokalni ali državni ravni, predstavniki nevladnih organizacij, podjetij itd. Hkrati pa se bomo skupaj učili iz zgledov tistih, ki že uresničujejo življenje aktivnih državljanov. Prav tako sta za vsako šolo predvidena tudi 2 kroga mobilnosti učiteljev, s katerimi želimo omogočiti bolj neposreden prenos znanj in izkušenj med šolami. Predvsem si želimo razviti nove vsebine in nadgraditi oziroma na novo vzpostaviti enotni sistem učenja aktivnega državljanstva na šolah. Projekt bomo zaključili z mednarodnim seminarjem za učitelje, kjer bodo javno predstavljene dobre prakse in rezultati dela iz projekta.

V lanskem šolskem letu 2020/2021 smo uspeli organizirati dve srečanju za dijake vseh treh šol in dve srečanju za učitelje, ki so na treh šolah vključeni v projekt. Poleg tega so na šolah potekala redna srečanja z dijaki in občasna z učitelji, na katerih smo kljub daljšemu obdobju dela na daljavo uspeli uresničiti nekatere cilje projekta. Tako smo z dijaki na prvem srečanju medse povabili tri goste, ki so z navdihujočimi osebnimi zgodbami dijake nagovorili in spodbudili k dejavnemu vključevanju v spreminjanje družbe na bolje. Skupaj z dijaki, kasneje pa tudi z učitelji smo najprej zbrali in opisali nabor dejavnosti s področja aktivnega državljanstva, ki na naših šolah že potekajo. Znotraj ožje ekipe koordinatorjev smo ta spoznanja nadgradili z akcijskim načrtom delovanje v smeri izboljšanja in nadgradnje teh dejavnosti, kot je predvideno v zgoraj omenjenih ciljih. Žal nismo mogli izpeljati izmenjave v živo, smo pa z dijaki pripravili interaktivne in z ustvarjalnostjo mladih opremljene predstavitve šol in utripa na njih. Dijaki so imeli prav tako priložnost, da se med seboj bolje osebno spoznajo, kar so pri evalvaciji prvega leta projekta tudi zelo pohvalili. Prvo leto je bilo torej namenjeno medsebojnemu spoznavanju na institucionalni in osebni ravni ter prvim konkretnim spodbudam mladim in preverjanju njihovih idej in zamisli glede aktivnega državljanstva.

V letošnjem šolskem letu 2021/2022 imamo najprej v načrtu prvo izmenjavo dijakov, ki bo v oktobru potekala na graški šoli. Na njej se bomo predvsem posvetili tematiki okoljske zavesti in mednarodnih odnosov. Skupaj z dijaki smo pripravili intenzivni program izmenjave, ki bo sestavljen iz vsakodnevnih nagovorov in delavnic, manjkalo pa ne bo tudi časa za neformalno druženje in še globlje spoznavanje aktualne družbene situacije ter za načrtovanje aktivnosti ukrepanja glede na povsem konkretne potrebe. Cilj je, da dijaki sami postanejo aktivni sodelavci in snovalci sprememb. Poleg izmenjave se bodo v letošnjem šolskem letu zvrstili tudi obiski posameznih učiteljev na šolah, tako imenovane hospitacije senčenja delovnega okolja (ang. job shadowing), ki smo jih tudi že skrbno načrtovali. Njihov cilj je, da na podlagi vidnega in doživetega na partnerski šoli z novimi spoznanji nadgradijo aktivnosti v domačem šolskem okolju. Verjamemo, da samo prvoosebna izkušnja učiteljev, ki imajo visoko raven notranje motivacije, postane glavna gonilna sila sprememb in napredka tudi na sistemski ravni.

3.2 Aktivno državljanstvo na ŠKG

3.2.1 OIV za dijake 3. letnika

V okviru obveznih izbirnih vsebin na *Škofjski klasični gimnaziji* za dijake tretjih letnikov organiziramo dva dneva aktivnega državljanstva. Prvi dan je namenjen seznanjanju z nekaterimi vsebinami, ki sodijo na področje državljanstva, in sicer obravnavamo sledeče tematike: razpad Jugoslavije in osamosvojitve, gospodarstvo in finance, pravice in dolžnosti ter državna ureditev. Na začetku prvega dne po navadi medse povabimo tudi gosta, ki ima za dijake kratko predavanje na določeno temo. Posamezne prej omenjene tematike pa izvajajo profesorji in profesorice ŠKG. Drugi dan dijaki preživijo v centru Ljubljane, kjer si po skupinah ogledajo nekatere za delovanje države pomembne institucije. Tako obišejo *Državni zbor*, *Predsedniško palačo*, *Ustavno sodišče*, *Vlado*, *Računsko sodišče* ter *Hišo EU*. V nekaterih izmed njih imajo tudi vodene ogleda, druge si ogledajo samo od zunaj. V preteklih letih je imela skupina dijakov priložnost, da je v dodatnem terminu obiskala tudi poslopje vlade in tam izvedla simulacijo njene seje. (Zavod sv. Stanislava, 2017)³

3.2.2 Projektne naloge

Projektne naloge so poseben tip učenja in raziskovanja, kjer je dijakom prepuščena skoraj popolna izbirnost teme, za končni izdelek pa pridobijo tudi oceno v spričevalu. Projektne naloge pripravljajo dijaki drugega in tretjega letnika. V drugem letniku opravijo individualno nalogo, v tretjem pa skupinsko. S projektnimi nalogami dijakom omogočimo, da se razvijajo na področju, ki jih zanima in morda ni tipično šolsko. Tako se dijaki preizkusijo v organizaciji dogodkov, prevajanju, pisanju, risanju, petju, izdelavi konkretnih izdelkov, šivanju ... Na tak način oblikujemo njihovo celostno osebnost, z interdisciplinarnim pristopom pa osmišljamo pridobljeno znanje. Dijaki se zelo radi odločajo za organizacijo dogodkov, kot je recimo priprava umetniške razstave, izvedbo dramske igre ali koncerta ali pa za organizacijo okroglega mize oz. pogovora z gosti. (Rifel, 2021: 85–86)

3.2.3 Dijaška podjetja

Dijaška podjetja so preizkušena praksa uresničevanja podjetnostnih kompetenc pri dijakih. Projekt poteka v organizaciji JA Slovenija, Zavoda za spodbujanje podjetnosti mladih, ki je del svetovne mreže. »Moje podjetje je učni program za srednješolce, kjer dijaki preko šolskega leta izkusijo vse faze vodenja podjetja, od ustanovitve do likvidacije. Tekom leta dijaki dodobra spoznajo sami sebe in ugotovijo kako pomembno je sodelovanje v skupini za doseg skupnih ciljev.« (JA Slovenija, 2020). Škofijska klasična gimnazija v programu sodeluje že od leta 2014, ko je bilo na šoli ustanovljeno prvo dijaško podjetje, ki je kasneje tudi zmagalo na nacionalnem tekmovanju in zastopalo Slovenijo na mednarodni ravni. Na šoli imamo z nekaterimi prekinitvami vsako leto vsaj eno podjetje.

3.2.4 Inovacijski kamp

Inovacijski kamp je bil na šoli prvič izveden v okviru Erasmus+ projekta YEA, in sicer ga je kot uspešno metodo dela predstavila partnerska šola iz Norveške. Od takrat dalje Škofijska klasična gimnazija vsako leto organizira tak kamp, na katerem poleg njenih dijakov sodelujejo tudi dijaki drugih srednjih šol in gimnazij. Inovacijski kamp je metoda seznanja dijakov s konkretnimi koraki od podjetniške zamisli do izdelka oz. storitve. Ključno pri tem je, da udeleženci uspejo testirati in predstaviti prototip. Kamp običajno poteka 3 dni in vsebuje splošne tematske sklope kot npr. pomembnost podjetništva, načrtovanje projekta, prototipiranje in inoviranje, finančni načrt in javno nastopanje. Pri izvedbi sodelujejo učitelji in zunanji mentorji ter predstavnik konkretnega podjetja, ki zastavi izziv dijakom.

3.2.5 Krožek Mladi in denar

Pri dijakih zelo priljubljeni krožek Mladi in denar, ki je nastal na pobudo izobraževanja za učitelje, ki ga je organizirala revija *Moje finance*, dijakom predstavi osnove ravnanja z osebnimi financami. Temu na krožku dodamo še mnenja in nasvete finančnih strokovnjakov ter obiske finančnih institucij. V okviru krožka potekajo tudi priprave na tekmovanje Generacija Euro, ki ga organizira Banka Slovenije.

3.2.6 Krožek mladi in EU

Od leta 2016 na Škofijski klasični gimnaziji poteka tudi krožek, kjer se dijaki z mentorji seznanjajo s tematikami v povezavi z Evropsko unijo. S pomočjo pisarne Evropskega parlamenta v Ljubljani v okviru dveh programov (Evrošola in Šola ambasadorska Evropskega parlamenta) aktivno sodelujemo pri spoznavanju zgodovine in delovanja Evropske unije. V okviru tega se odpira možnost obiska sedeža Evropskega parlamenta v Strasbourgu.

3.2.7 Krožek Škofijska strela

Najdaljšo tradicijo krožka, ki posega na področje aktivnega državljanstva, pa ima tako imenovana Škofijska strela, ki se posveča družbeno-aktualnim temam. Dijake se na njem spodbuja v zavesti preseganja mnenja, da je ukvarjanje s politiko zapravljanje časa in da, če želimo sami osebno pustiti pečat v tej družbi kot aktivni državljani, potem je že čas šolanja pravi za to, da se to začne uresničevati. Uresničevanja te vizije se lotevamo predvsem s pripravo okroglih miz, na katere povabimo odmevne in relevantne goste. Hkrati pa na srečanjih krožka poglobljamo znanje o perečih družbenih temah in se navezujemo na tradicijo politične misli v zgodovini.

4 Kaj pa učitelji?

V šolskem letu 2021/2022 bomo v *Zavodu sv. Stanislava* v okviru nadaljnega izobraževanja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju organizirali 12 seminarjev, med njimi tudi 2, ki sta neposredno povezana s tematiko aktivnega državljanstva. Ni namreč dovolj, da krepimo zgolj neposredno prakso dela z dijaki na že utečenih projektih in pridobljenih izkušnjah, ampak je potrebno pedagoško znanje tudi nadgrajevati. Predvsem temu in seveda tudi izmenjavi mnenj so namenjeni seminarji. V nadaljevanju bosta na kratko predstavljena dva izmed njih.

4.1 Veščine in kompetence za delo z mladimi na področju aktivnega državljanstva

S tem seminarjem (Zavod sv. Stanislava 2021b) želimo strokovnim delavcem ponuditi celovit pristop k področju aktivnega državljanstva. Zato sta v njem združeno znanje in izkušnje neformalnega in formalnega izobraževanja, ki jih ponujamo na treh ravneh. Najprej kot vzgojo in izobraževanje za aktivno državljanstvo na splošno, nato kot uporabo mehkih veščin pri delu z mladimi in nazadnje še kot učenje po metodi DKU, ki je bila zgoraj že podrobneje predstavljena.

Če povzamemo ključne cilje, bodo udeleženci seminarja:

- spoznali pomen participacije in aktivnega državljanstva,
- spoznali razlike v participaciji (formalni ali neformalni) v javnem prostoru,
- spodbujali mlade k odgovornosti in sobivanju v družbi,
- spoznali različne modele državljanskega vključevanja v družbo,
- spoznali, kako oblikovati in spodbuditi civilno iniciativo mladih,
- utrdili pomen gradnje in uporabe socialne mreže,
- seznanjeni z razliko med veščinami in kompetencami,
- seznanili z uporabo mehkih veščin pri delu z mladimi
- naučili prepoznavati mehke veščine med mladimi
- izboljšali odnose v skupini z uporabo mehkih veščin
- spoznali pomen in prednosti družbeno koristnega učenja,
- seznanjeni z načeli aktivne vloge učencev,
- po posameznih korakih načrtovali projekt družbeno koristnega učenja,
- oblikovali načrt za uresničenje projekta družbeno koristnega učenja v lokalnem okolju,
- vzpostavili medsebojno mrežo podpore pri nadaljnjem usposabljanju in izvajanju družbeno koristnega učenja.

468

Izvajalci prvih dveh sklopov prihajajo s področja neformalnega izobraževanja in imajo bogate izkušnje na področju usposabljanja mladinskih delavcev. To je izrednega pomena in edinstvena priložnost, da bodo tudi učitelji in drugi strokovni delavci imeli vpogled v načine in metode dela z mladimi in tako na lastni izkušnji udeležbe na programu prejeli dovolj znanja in veščin, da bodo lahko to dvojje prenesli v svoja učna okolja. Za zadnji sklop seminarja bo izvajalec, ki je opravil temeljno izobraževanje o metodi DKU in ima izkušnje z njenim poučevanjem in izvajanjem, izvedel usposabljanje po predstavljeni metodi v obliki mentorstva, kjer udeleženci ves čas dobivajo povratno informacijo na zastavljene naloge iz priročnika.

4.2 Družbena pobuda in njeno mesto v šoli

Seminar (Zavod sv. Stanislava, 2021a) se loteva zelo aktualne teme, ki sodi v okvir poučevanja o aktivnem državljanstvu, in sicer z družbenim pobudništvom med mladimi. Za mlade večkrat rečemo, da so pasivni in nemotivirani za delo, zato je tema pobudništva več kot primerna, da spodbudi tako učitelje kot učence, da se z izkušnjo razvoja družbene pobude aktivirajo in jo uresničijo tudi kot metodo znotraj formalnega izobraževanja.

Cilji tega seminarja so sledeči:

- Predstavitev poučevanja o aktivnem državljanstvu v osnovni ali srednji šoli z aktivnostjo v ožjem ali širšem okolju.
- Seznanitev s tematiko pobudništva mladih v družbi in njegovega mesta v izobraževanju.
- Poglobitev koncepta pobudništva v družbi kot metode razvijanja državljanskih kompetenc mladih.
- Iskanje načinov, kako lahko pobudništvo kot pristop v neformalnem izobraževanju postane metoda formalnega učenja in poučevanja v šolskem kontekstu.
- Seznanitev z vlogo in poslanstvom mladinskega delavca ter ovrednotenje smiselnosti prenosa določenih kompetenc mladinskega delavca v okolje formalnega izobraževanja.

- Udeleženci izkusijo razvoj družbene pobude po korakih z namenom, da bi znali pri razvijanju pobud podpreti učence in dijake (strateško in projektno načrtovanje, financiranje, razvoj poslovnega modela pobude, razvoj blagovne znamke pobude, delo z deležniki, delo z ekipo, delo s prostovoljci, organiziranje dogodkov ipd.)
- Preizkušanje ideje družbene pobude v realnem okolju.

Omenjeno usposabljanje pobudništva v družbi zagotovo predstavlja določeno novost, posebej kar zadeva okvire formalnega izobraževanja. V tem smislu gre za prenos znanja in izkušenj s področja prakse v neformalnih vodah izobraževanja (mladinsko delo), ki temelji na izkušnji predvsem nevladnih organizacij. Vsako klasično šolsko predmetno področje bo v predstavljeni vsebini lahko našlo elemente za spodbujanje aktivnega udejstvovanja, ki predstavlja en del celote tega, kar lahko vodi k vzpostavitvi načina delovanja družbene pobude tudi v šolskem okolju.

5 Zaključek

V prispevku smo predstavili tako teoretične kot praktične vidike smiselosti vpeljavanja vsebin aktivnega državljanstva v šolski prostor. Zavedanje pomembnosti delovanja vzpodbudnega šolskega okolja na čelu z vizijo vodenja in predvsem s predanostjo strokovnih sodelavcev zagotovo pripomore v uresničenju določenih aktivnosti. V prispevku smo nekatere izmed njih podrobneje predstavili. Uspešnega dela na tem področju pa ni brez aktivnih mladih posameznikov, ki smo jih postavili v središče ukvarjanja s tematikami aktivnega državljanstva v naših vzgojno-izobraževalnih ustanovah. V ta namen smo podrobneje opisali tudi posebno metodo dela, ki po našem mnenju pomembno prispeva k spremembi načina mišljenja in posledično delovanja v smeri večje aktivacije učencev. Na primeru *Škofijske klasične gimnazije v Ljubljani* smo tudi pokazali, kako pomembno je, da se na tem področju dodatno izobražujemo, in sicer kot ustanova (primer Erasmus+ projekta) in kot posamezniki (primer dveh seminarjev).

Prispevek želimo zaključiti z mislijo enega izmed udeležencev inovacijskega kampa, ki smo ga tudi na kratko opisali. Takole pravi: »»Zelo sem vesel, da sem se prijavil na ta kamp. Spoznal sem veliko dobrih ljudi in sklenil nova prijateljstva. Poleg tega pa sem se naučil mnogo o podjetništvu in o skupinskem delu. Spoznal sem, kaj je potrebno, da postaneš uspešen podjetnik. Vsakemu bi priporočal, da se inovacijskega kampa udeleži, če se ga le lahko!« (Rifel, 2020). Tudi pri aktivnem državljanstvu gre torej za prepoznanje pomembnosti vpetosti v učečo se skupnost, ki se kaže na treh ravneh: biti z drugimi, učiti se ob drugih in posredovati drugim svojo izkušnjo.

6 Viri in literatura

- Clayss (2020): *Latin American Center for Service-Learning*. Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://clayss.org/en/about-us>.
- Ferrara, Candelaria; Avruj, Luz Mariela (2017): *Service-learning in Central and Eastern Europe handbook for engaged teachers and students*. Digitalna knjiga, PDF.
- Georgescu, Mara, ur. (2017): T-Kit 7. *European Citizenship in youth work*. Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261290/T-Kit+on+European+Citizenship.pdf/7beade8c-aa21-9855-8fc6-6b53481ece2b>.
- JA Slovenija (2020): *Program moje podjetje*. Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.jaslovenija.si/moje-podjetje>.
- Rifel, Tadej (2020): Inovacijski kamp 2020. *Zavod sv. Stanislava*, 7. oktober 2020. Pridobljeno: 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.stanislaw.si/zavod/inovacijski-kamp-2020/>.
- Rifel, Tadej (2021): Podjetnostni podvigi na Škofijski klasični gimnaziji. *Vzgoja in izobraževanje*, št. 4–5, str. 82–86.
- Škofijska klasična gimnazija (2018): *Poslanstvo*. Ljubljana: Zavod sv. Stanislava. Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.stanislaw.si/skofijska-klasicna-gimnazija/o-gimnaziji/>.
- Škofijska klasična gimnazija (2021): *Mednarodne dejavnosti. Activating the Future – Informing, Reflecting, Motivating and Empowering*. Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.stanislaw.si/dejavnosti/mednarodne-dejavnosti/afirme/>.
- Zavod sv. Stanislava (2017): *Dijaki na simulaciji vladne seje*. Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <https://www.stanislaw.si/zavod/dijaki-na-simulaciji-vladne-seje/>.
- Zavod sv. Stanislava (2021a): *Družbena pobuda in njeno mesto v šoli*. Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <http://seminarij.stanislaw.si/druzbena-pobuda/>.

Zavod sv. Stanislava (2021b): *Veščine in kompetence za delo z mladimi na področju aktivnega državljanstva in poučevanja le-tega v šolah*. Pridobljeno 20. 9. 2021 s spletne strani: <http://seminarji.stanislav.si/aktivno-drzavljanstvo/>.

Opombe

¹ V nadaljevanju bom predvsem povzemal spoznanja iz tega priročnika.

² Ob zavedanju, da je podobnih metod še kar nekaj. Niso pa nujno vse tako holistično zastavljene. V Argentini recimo obstajajo šole, ki so v celoti utemeljene na metodi DKU.

³ <https://www.stanislav.si/zavod/dijaki-na-simulaciji-vladne-seje/>

S PROJEKTNIM DELOM NA RAZREDNIH URAH RAZVIJATI POZITIVEN ODNOS DO DOMOVINE

DEVELOPING A POSITIVE ATTITUDE TOWARDS THE HOMELAND WITH PROJECT WORK DURING CLASS MEETINGS

✉ **Jasmina Vaupotič** (vaupotic.jasmina@gmail.com), prof. matematike in fizike, poučuje matematiko in fiziko na Osnovni šoli Duplek.

Slovenija

Povzetek

Kot razredničarka sem želela v okviru razrednih ur učencem približati pojma osamosvojitve in samostojnost in jih vzpodbuditi k razvijanju pozitivnega odnosa do svoje države, naroda in domovine. Ure sem zasnovala kot projektno skupinsko delo, ki je trajalo več razrednih ur. Učence sem razdelila v skupine, katere so dobile različne naloge. Pripravili so anketo o samostojnosti in svobodi, s katero so anketirali naključne učence različnih razredov. Prav tako so anketirali svoje babice in dedke o njihovih spominih na osamosvojitve Slovenije, raziskovali so dogodke, ki so se v času osamosvojitve Slovenije dogajali in ki so ključno vplivali na osamosvojitve. Prav tako so ustvarjali in pisali pesmi na temo domovine ter raziskovali šege in navade, značilne za Slovenijo.

Rezultat projekta smo strnili v šolsko proslavo ob dnevu državnosti, ki so si jo ogledali vsi učenci in učitelji. Z njo smo obogatili medsebojne odnose in spodbudili učence k odgovornemu in aktivnemu državljanstvu.

Abstract

As a class teacher, I wanted to introduce pupils to the concepts of independence during our class meetings and encourage them to develop a positive attitude towards their country, nation and homeland. I designed the meetings as a project group work that lasted for several lessons. I divided the pupils into groups, which were given different tasks. They prepared a survey on independence and freedom, and they interviewed random pupils of different grades. They also interviewed their grandparents about their memories of Slovenia's independence, and researched the events that took place during Slovenia's independence and which had a key impact on independence. They also created and wrote songs on the theme of the homeland and researched customs and habits typical of Slovenia.

The result of the project was summed up in a school celebration on the occasion of National Day, which was attended by all pupils and teachers. With the celebration, we enriched our mutual relations and encouraged pupils to have responsible and active citizenship.

Ključne besede: državnost, medpredmetno sodelovanje, proslava, razredna ura, učenci.

Keywords: statehood, cross-curricular cooperation, celebration, class meeting, students.

1 Uvod

Hobsbawm je opredelil pomen nacionalnih praznikov za ohranjanje tako imenovane tradicije naroda. V večini držav z državnim praznikom slavijo dogodek, ki je pomembno oblikoval narodno zavest in pripadnost. Pomembni državni prazniki pripovedujejo zgodbo. Zgodbo o upor, vstaji, zatiranju in odrešitvi, skratka zgodbo, ki temelji na čustvih in ustvarja občutek pripadnosti neki državi. (Hobsbawm, 2009)

Prazniki so rituali, ki se ponavljajo iz leta v leto in pomenijo simbolno komunikacijo med državljani in državo. Ritualno zaznamovanje takšnih praznikov ima vlogo obujanja spomina in čustev ter pripadnosti. Ob tem praznovanju se utrdi povezanost ljudi z državo ne glede na njihovo osebno prepričanje. (Kertzer, 1988)

»Načrtovanje in organizacija dela sta na vzgojno-izobraževalnih ustanovah ključnega pomena tudi za izvajanje dejavnosti razširjenega programa, kamor sodijo proslave slovenskih praznikov. Zato je pomembno, da šola že na uvodni pedagoški konferenci za novo šolsko leto oz. ob načrtovanju letnega delovnega načrta sprejme izvedbeni načrt oz. program praznovanja slovenskih državnih praznikov in določi vodjo in koordinatorje, ki so odgovorni za izvedbo praznovanja posameznega slovenskega državnega praznika. Tak način dela lahko pozitivno vpliva na kakovost posamezne izvedbe,

zaposleni pa so pravočasno seznanjeni s svojimi nalogami, kar lahko izboljša tudi odnos do teh praznovanj oz. zaznamovanj in s tem povezanega razmišljanja vseh, ki smo zajeti v tem procesu.» (Pečnik idr., 2014: 13)

Odnos vsakega Slovenca do slovenske države in slovenskega naroda je tudi rezultat vzgoje in izobraževanja različnih vzgojnih in/ali izobraževalnih ustanov od vrtca naprej. V osnovni šoli je domovinska in državljanska vzgoja del ciljev učnega načrta predvsem družboslovno usmerjenih učnih predmetov. Ker vzgoja in izobraževanje nikdar ne bi smeli biti ločeni kategoriji, je torej naloga vsakega učitelja, da poleg podajanja izobraževalnih vsebin učence ozavešča in jim pomaga ponotranjiti pozitiven in spoštljiv odnos do doma, domovine in države. (Pečnik idr., 2014)

Ena izmed oblik izkazovanja domoljubja in spoštovanja slovenske države je proslavljanje (s šolsko proslavo) treh slovenskih državnih praznikov. Domoljubje je vsekakor čustvo, ki ne tekmuje z drugimi čustvi in jih nikoli ne prezira, tako si zagotavlja veljavo in verodostojnost. Čeprav govorimo o čustvu, ne smemo zaobiti znanja o lastni domovini; o njeni zgodovini, značilnostih in posebnostih, ki oblikujejo narodno edinstvenost, o dosežkih njenih prebivalcev na različnih področjih, kulturni in naravni dediščini in pomenu ohranjanja narodne tradicije.

Da bi bil cilj, vzgajati naše mlade v lojalne državljane in ponosne domoljube, čim bolj uresničen, morajo imeti osnovno znanje o Slovencih, Sloveniji in nastanku samostojne slovenske države vsi učitelji, ne glede na to, kateri šolski predmet učijo.

V okviru razrednih ur smo z učenci razvili projektno delo, kjer so učenci aktivno vključeni v zasnovo in izvedbo programa za proslavo ob državnem prazniku, dnevu državnosti. Učenci se urijo v javnem nastopanju, razvijajo pozitiven odnos do lastne ustvarjalnosti, razvijajo sposobnost medsebojnega sodelovanja in krepijo čut za odgovornost.

2 Priprava projektne dela pri razredni uri

Ko pripravljamo šolske proslave, se nenehno ukvarjamo z vprašanjem, kako v dejavnost vključiti čim več učencev in kako jih motivirati, da se bodo vanje vključili tvorno in prostovoljno, ker bodo lahko tako pokazali svoje znanje, veščine, sposobnosti in spretnosti, ki jih morda med poukom vedno ne morejo. Oddelki so po sposobnostih in interesih zelo različni, zato je treba upoštevati tudi individualne razlike. Na temelju ugotovljenih individualnih interesov in sposobnosti učencev izberemo in prilagodimo oblike in metode dela, skladno z možnostmi, interesi, s sodelovanjem in pripravljenostjo za sodelovanje.

Tako se vsako leto dogovarjamo, kdo je zadolžen za izvedbo proslave, da niso vedno usmerjevalci le učitelji slovenščine. Na naši šoli smo se odločili, da proslavo ob dnevu državnosti pripravlja določen razred v okviru projektne dela na razrednih urah. Z učenci se pogovarjamo o naši državi, o tem, kako je postala samostojna ter kaj vse to pomeni za nas, Slovence. Pri tem dosegamo kar nekaj ciljev, ki so zapisani v učnem načrtu za zgodovino (Kunaver idr., 2011).

Cilji, ki jih želimo doseči, so:

- učenci razvijejo spretnosti zbiranja in izbiranja informacij ter dokazov iz različnih zgodovinskih virov in literature v različnih medijih;
- učenci razvijejo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti;
- učenci ocenijo pomen ohranjanja in varovanja slovenske, evropske in svetovne kulturne dediščine ter okolja.

Kot primer dobre prakse predstavljamo, kako s projektним delom na razrednih urah razvijati pozitiven odnos do svoje države, naroda in domovine.

»Domovina ni samo trenutno dogajanje v družbi, domovina je mnogo več. Naša dolžnost kot pedagoških delavcev je, da otrokom poskusimo domovino čim bolj osmisliti, jim predstaviti pojem kot del naše skupnosti in jo, kolikor je mogoče, približati. Cilj tega dela naj bo poglobitev empatije in, če je le mogoče, ponotranjenje naše domovine. Tako jo bodo vzeli za svojo, do nje čutili pripadnost, bili nanjo ponosni in jo znali tudi predstavljati.« (Zakaj in kako praznovati v šoli, 2014: 15)

Ure so zasnovane kot projektno skupinsko delo, ki je trajalo več razrednih ur. Pri delu smo uporabili različne oblike in metode dela. Uporabljali smo delo od doma, učenci so svoje znanje poglobili s pomočjo knjižnih gradiv, spleta ter pogovori s starimi starši. Pri pouku smo anketirali in uporabljali sodobne učne pripomočke (mobilne telefone, računalnik in LCD-projektor).

Didaktična znanja nas vodijo tudi v oblikovanje in sestavo učnega načrta znotraj posamezne šole. Oblikovanje vsakega programa proslave na šoli je sestavljeno iz več različnih delov. V osnovi je treba sestaviti program, ki zajema vse elemente praznika ob dnevu državnosti, elemente, ki pritegnejo učence (uporaba IKT tehnologije) ter področja glasbe, plesa in umetnosti. Ključne elemente napiše učitelj ter skupaj z učenci oblikuje program, ki je primeren za vse udeležence proslave.

Program proslave so na razrednih urah oblikovali devetošolci, ki jih je usmerjala, vodila in spodbujala razredničarka. Učencem smo najprej predstavili načrt proslave in naloge, za katere bo zadolžena posamezna skupina. Oblikovali smo pet skupin in učenci so se lahko sami odločili, v kateri skupini želijo sodelovati. V vsaki skupini je bilo 4 do 5 učencev.

Prva skupina učencev je pripravila anketo o samostojnosti in svobodi. Anketirali smo naključno izbrane učence različnih razredov. Vsakemu smo postavili naslednja vprašanja: Zakaj imamo državne praznike? Kaj pomeni biti samostojen? Kaj pomeni, da je Slovenija samostojna država? Kaj je narisano v slovenskem grbu in kaj predstavlja? Njihove odgovore in ugotovitve smo vključili v proslavo.

Odgovori učencev so bili zelo različni. Predvsem izvirne odgovore smo dobili od učencev prve triade. Le-ti so na vprašanje, zakaj imamo državne praznike, podali naslednje odgovore:

- »Ker država praznuje.« (Vid, 7 let)
- »Da ne rabimo iti v šolo in smo lahko doma.« (Nik, 6 let)
- »Ker se je takrat nekaj pomembnega zgodilo.« (Ana, 8 let)
- »Da si spočijemo.« (Ema, 7 let)

Vprašani Kaj pomeni biti samostojen? in Kaj pomeni, da je Slovenija samostojna država? smo postavili učencem drugega in tretjega triletja.

Na vprašanje Kaj pomeni biti samostojen? smo dobili naslednje odgovore:

- »Da se lahko sam odločam, kaj boš počel.« (Tia, 12 let)
- »Da nisi odvisen od mame in ateja.« (Jon, 13 let)
- »Da lahko delam, kar sam hočem.« (Veronika, 14 let)

Na vprašanje Kaj pomeni, da je Slovenija samostojna država? so učenci podali sledeče odgovore:

- »Da je Slovenija samostojna država pomeni, da ima svojo državno mejo.« (Ela, 10 let)
- »To pomeni, da lahko sama odloča o pomembnih stvareh.« (Erik, 13 let)
- »To pomeni, da druge države ne morejo vplivati na nas.« (Liam, 11 let)

Na vprašanje, kaj je narisano v slovenskem grbu, so znali odgovoriti že nekateri drugošolci in večina starejših učencev. Kakšen je pomen posameznih elementov grba, so v celoti vedeli učenci predmetne stopnje, medtem ko so simboliko dveh valovitih modrih črt, reke in morja, poznali tudi mlajši.

Druga skupina učencev je dobila nalogo, da svoje babice in dedke povpraša o njihovih spominih na osamosvojitve Slovenije. Njihovim pričevanjem je skupno, da se dni pred osamosvojitvijo spominjajo z grenkim priokusom. Niso vedeli, kaj jih čaka. Skrbelo jih je zase, za svoje otroke, saj niso vedeli, ali bodo morali zapustiti svoj dom. Njihove spomine smo vključili v proslavo.

- »Junjske dni leta 1991 so dnevi, ki se jih ne bi želela spominjati. Po medijih je bilo, da je vojna, torej smo se bali za naše domove in otroke. Pripravili smo si kovčke, če bi morali zapustiti domove. Spali smo skupaj v sobi v pritličju.« (Milena, 60 let)
- »Dan, ko je bila razglašena osamosvojitve, mi je veliko pomenil. Spomnim se dneva pred 25. junijem, vendar občutki so šli v pozabo. Pripravili smo prtjago ter se skrili v klet. Čakali smo, da se začne vojna ter zapustimo dom.« (Stanka, 58 let)

Tretji skupini so se priključili učenci, ki imajo radi zgodovino. S pomočjo knjižnih gradiv, ki so si jih sami poiskali v knjižnici, in s pomočjo spletnega brskalnika so raziskovali dogodke, ki so se v času osamosvojitve Slovenije dogajali in ki so ključno vplivali na osamosvojitve. Njihove ugotovitve smo vključili v proslavo.

Četrta skupina učencev je ustvarjala in pisala pesmi na temo domovine. Nastalo je več pesmi, a zaradi časovne omejitve proslave smo v njo vključili le eno. Ostale pesmi smo obesili na oglasnih deskah na šolskih hodnikih, da so si jih lahko mimoidoči učenci prebrali. Devetošolka Ana je o domovini Sloveniji zapisala naslednje:

V mojem srcu prva je,
saj v njej je vedno mir.
Kamorkoli grem,
vedno rad nazaj se vrnem.
To moja je domovina,
ki ne zamenjam je za nič na svetu.

Peta skupina je raziskovala kulturno dediščino Slovenije. Na svojo željo so se osredotočili na ljudske plese, ki se plešejo ob spremljavi harmonike. V proslavo so vključili plesno točko ljudskega plesa Šušarska, ki so ga zaplesali ob spremljavi harmonike. Prav tako so v proslavo vključili pesem na Golici Slavka Avsenika, ki je v Sloveniji že skoraj ponarodela.

Učenci so bili za delo zelo motivirani, saj so se zavedali, da je priprava in izvedba proslave za celotno šolo velika odgovornost. Všeč jim je bilo, da so si lahko sami izbrali skupino glede na svoje interese, kar je pripomoglo k njihovi večji aktivnosti v skupini. Učencem prve in druge skupine je bilo zelo všeč, da so lahko za delo uporabljali svoje mobilne telefone, s katerimi so posneli izjave anketiranih. Tisti, ki so pisali pesmi, so bili ponosni, da bo njihova pesem javno prebrana oziroma javno objavljena na šolski oglasni deski.

Ob poslušanju posnetkov pripovedi babic in dedkov so se zavedali, kako pomemben mejnik je 25. junij 1991 in kaj so njihove babice in dedki takrat doživljali. Spoznali so občutke trpljenja in nemoči ob misli, da bi morali zapustiti svoj dom in domovino. Hvaležni so, da živimo v državi, kjer ni vojne, kjer se lahko svobodno gibljemo in izražamo svoja mnenja.

S pripravo programa so pridobili nova znanja s področja zgodovine, kulture, leposlovja in s tem krepili svojo domoljubno zavest.

V prilogi je primer šolske proslave, ki je rezultat projektnega dela učencev na razrednih urah in kjer so omenjeni naša domovina, domoljubje, samostojnost in simboli.

3 Zaključek

Primer programa šolske proslave je bil izoblikovan s pomočjo učencev ter z upoštevanjem didaktičnih priporočil s strani šolskega učnega načrta za zgodovino. Takšna priprava proslave je idejno, organizacijsko in časovno zahtevna, a se je vredno potruditi.

Nastopajoči učenci so menili, da je proslava uspela. Zadovoljni so bili s svojim prispevkom h kulturi šole, lokalne skupnosti in naroda.

Proslava je bila odlično sestavljena, dinamična, zanimiva, lepo je povezala vse elemente, ki so bili ključni.

Vsaka domovina ima svoje nebo, svojo reko in goro, vsaka domovina ima svojo besedo, kdor jo razume, ve: »Tu sem doma.« S temi verzi je pred davnimi leti slovenska mladinska pesnica Milena Batič sporočila ljudem, kaj ji pomeni domovina. Učence vzgajamo za pozitiven odnos do domovine. Imeti domovino, jo ceniti, spoštovati in v njej živeti je cilj, ki ga želimo predati mladim.

474

4 Viri in literatura

Hobsbawn, Erik (2009): *Nations and nationalism since 1780: Programme, myth and reality*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kertzer, David (1988): *Ritual, politics and power*. London: Yale University Press.

Kunaver, Vojko; idr. (2011): *Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 28. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.

Pečnik, Jožica; Križman Zdravka; Dolžna Marjana idr. (2014): *Priročnik za učitelje srednjih šol za proslave slovenskih državnih praznikov*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Urad vlade RS za komuniciranje (2021): Slovenska himna poudarja povezanost in prijateljstvo med narodi. *Gov.si*, 30. 3. 2021. Pridobljeno 29. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.gov.si/novice/2021-03-30-slovenska-himna-poudarja-povezanost-in-prijateljstvo-med-narodi/>.

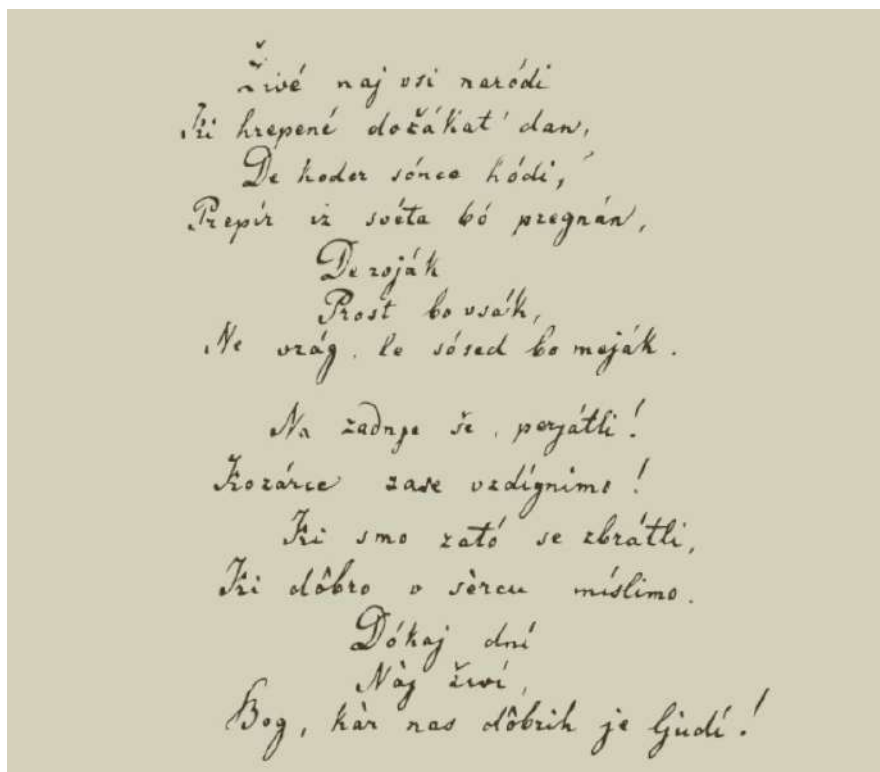
Varuh človekovih pravic RS (2015): *Letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2014*. Ljubljana: Varuh človekovih pravic RS.

Zakaj in kako praznovati v šoli (2014). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 29. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.zrss.si/digitalnknjiznica/ADD-zakaj-in-kako-praznovati-v-soli/files/assets/basic-html/index.html#1>.

PRILOGA

Primer programa šolske proslave

Uvod: Himna

Slika 1: Slovenska himna (Urad vlade RS ..., 2021)

Povezovalac: Pozdravljeni, dragi učenci, spoštovani učitelji in delavci šole. Danes je vesel dan. Zaključujemo dokaj nenavadno in naporno šolsko leto, se veselimo dolgih in vročih poletnih dni, hkrati pa proslavljamo slovenski praznik – dan državnosti. Pred natanko tridesetimi leti, 25. junija 1991, je Slovenija po spletu zgodovinskih okoliščin postala samostojna država. Imeti svojo državo je nekaj, kar ni dano vsakemu narodu kar tako. Je nekaj, za kar se mnogi narodi trudijo po vsem svetu še danes.

Učenci prikažejo video anketiranih učencev (Zakaj imamo državne praznike? Kaj pomeni biti samostojen? Kaj pomeni, da je Slovenija samostojna država?)

Povezovalac: Vsaka domovina ima svoje nebo in svojo reko in goro, vsaka domovina ima svojo besedo, kdor jo razume, ve: »Tu sem doma.« S temi verzi je pred davnimi leti slovenska mladinska pesnica Milena Batič sporočila ljudem, kaj ji pomeni domovina. Prisluhnilimo deklamaciji.

Učenec: Kot ljubezen (S. Avsenik ml./ B. Golob)

Bele ceste in križpotja naših časov srečna leta,
v tem zanosu mladoletja domovina se razcveta.
Naj bo zdrava sama v sebi sredi širnega sveta;
v njenem morju se zrcali milostni odsev neba.
Naša pesem naše solze, glas piščali, varstvo čred;
žitna polja, zelenice, davnih dedov sveta sled.
Domovina kot ljubezen za rojake po vsem svetu,
kril razpetih v sončni luči se blesti v sokoljem letu.

Povezovalac: S plebiscitom, ki je bil izveden 23. 12. 1990, Slovenci pokažemo enotnost in strinjanje glede ideje samostojne države. Kar 88 % vseh volilnih opravičencev se je izreklo za samostojno Slovenijo. Na podlagi plebiscitarne odločitve je

slovenska skupščina 25. junija 1991 uzakonila Temeljno ustavno listino o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije ter Deklaracijo o neodvisnosti in tako postavila formalnopravni temelj slovenski samostojnosti.

Učenci prikažejo video anketiranih babic in dedkov.

Povezovallec: Jutri bo torej naša država praznovala svoj 30. rojstni dan. Prav je, da praznujemo z njo in ob tem razmislimo o svojih čustvih do nje. Kaj je torej domoljubje? Domoljubje je bilo in ostaja najbolj žlahtno čustvo na vrhu vrednostne lestvice človeštva. Domoljubje pomeni ljubiti dom in posredno ljubiti družino, svoje najbližje in spoštovati svoje prednike.

Povezovallec: Domoljubje se posveča dosežkom lastnega naroda na vseh področjih: v umetnosti, kulturi, jeziku, športu, znanosti ... Ti dosežki delajo posamezen narod pomemben in prepoznaven. Zato naroda ne smemo tehtati z velikostjo oziroma številčnostjo, močjo gospodarstva in vojske. Slovenci smo najboljši dokaz za to. Prisluhnimo učencu.

Učenec zaigra na harmoniko pesem Na Golici od Slavka Avsenika.

Povezovallec: Slovenija se je leta 2004 polnopravno vključila v Evropsko unijo in Severnoatlantsko zaveznitvo (NATO) in si s tem izborila lastno samostojno, neodvisno in mednarodno priznano državo. To je pomenilo tudi nastanek treh temeljnih državnih simbolov: himne, zastave in grba.

Povezovallec: Sedma kitica Prešernove Zdravljice je bila kot slovenska himna sprejeta marca 1990, ko jo je potrdila slovenska skupščina; torej že pred osamosvojitvijo.

Povezovallec: Grb Slovenije ima obliko ščita. V sredini ščita je na modri podlagi lik Triglava v beli barvi, pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke, nad njim pa so v obliki navzdol obrnjenega trikotnika razporejene tri zlate šesterokrake zvezde. Ščit je ob stranicah rdeče obrobljen.

Povezovallec: Slovenija ima belo-modro-rdečo slovensko narodno zastavo z grbom Slovenije. Razmerje med širino in dolžino zastave je ena proti dve. Vsaka barva zavzema po širini tretjino zastave. Grb je v levem gornjem delu zastave, tako da sega z eno polovico v belo polje, z drugo pa v modro.

Učenci zaplešejo ljudski ples Šušarska ob spremljavi harmonike.

Povezovallec: Učenci smo v tem letu dosegli ogromno. Uspešno smo prestali šolanje na daljavo in se zavzeto borili za čim boljše ocene ob povratku med šolske klopi. Danes bomo podelili priznanja tistim najuspešnejšim.

Povezovallec: V objemu poletja se je rodila država, čisto naša in čisto prava, imamo svoj grb, svoje praznike in svojo zastavo, imamo svoj jezik, svojo himno in svojo ustavo, imamo svojo domovino. Prisluhnimo recitaciji.

Učenec: Dramilo (Valentin Vodnik)

Sloenc, tvoja zemlja je zdrava
in pridnim nje lega najprava.
Pólje, vinograd,
gora, morjé,
ruda, kupčija
tebe redé.

Za uk si prebrisane glave
pa čedne in trdne postave.
Išče te sreča,
um ti je dan,
našel jo boš, ak'
nisi zaspan.

Glej, stvarnica vse ti ponudi,
iz rok ji prejemat ne mudi!
Lenega čaka
strgan rokav,
pal'ca beraška,
prazen bokal.

Povezovallec: Naša proslava in z njo šolsko leto se počasi zaključujeta. Ob tem naj vam vsem še enkrat čestitam, da ste premagali vse letošnje ovire in dokazali, da z voljo in vztrajnostjo »vse se da«. Želim vam nepozabne poletne počitnice!

Zaključek programa.

KREPIMO SVOJO IDENTITETO S SPOZNAVANJEM TRADICIJE IN KULTURE NA MEDPREDMETNO POVEZANEM DNEVU ŠOLE

STRENGTHENING OUR IDENTITY BY EXPLORING TRADITION IN CULTURE IN ACROSS-SUBJECT RELATED SCHOOL DAY

✉ **Tina Šabec** (tina.sabec@os-ev-prade.si), prof. slovenščine in angleščine, poučuje na Osnovni šoli Elvire Vatovec Prade.

Slovenija

Povzetek

V prispevku so predstavljene aktivnosti, ki so na dan šole potekale ob 30. obletnici naše samostojne države. Glavna tema tega dneva dejavnosti je bila Moja Slovenija. Vsak razred je to krovno temo osvetlil iz svoje perspektive: šestošolci so raziskovali slovenske tradicionalne jedi, sedmošolci slovenske športnike, osmi razredi so spoznavali bajeslovna bitja na Slovenskem in deveti slovenske gozdove. Namen prispevka je opisati medpredmetno zastavljen dan dejavnosti v 8. razredu in prikazati, kako lahko učitelj ustvarjalno približa znanje o narodni identiteti, ki se krepi tudi skozi poznavanje slovenske tradicije in kulture. Vsi učitelji, ki so imeli ta oddelek na urniku, so temo bajeslovnih bitij na Slovenskem poskušali predstaviti s svojega predmetnega področja. Najprej so učenci pri slovenščini spoznavali bajeslovna bitja na Slovenskem in jih tudi izdelali iz odpadnih materialov. Med uro angleščine so izbrana bitja s pomočjo IKT opisali in jih predstavili. Pri geografiji so umestili bajeslovna bitja na zemljevid Slovenije in nato pri uri matematike z uporabo geometrijskega orodja načrtovali in narisali čebele ter tako hkrati obeležili še svetovni dan čebel. Medpredmetno povezovanje se je izkazalo kot učinkovito, saj so nastali zanimivi izdelki, ki so bili kasneje tudi razstavljeni.

Abstract

The article presents the activities that took place on the special school day on the occasion of the 30th anniversary of our independent country. The main topic of this day of activities was My Slovenia. Each class shed light on this main topic from their own perspective: sixth-graders explored Slovenian traditional dishes, seventh-graders explored Slovene athletes, eighth-graders learned about mythological creatures in Slovenia and ninth-graders explored Slovene forests. The purpose of this paper is to describe the cross-curricular activity day in the 8th grade and to show how a teacher can creatively approach national identity theme and strengthen students' identity awareness through exploring Slovenian tradition and culture. All the subject teachers presented the topic of mythological creatures in Slovenia from their subject area. First, the students got to know mythological creatures from Slovenian legends and also made them from waste materials like cardboard. Afterwards, the selected mythological creatures were described and presented using ICT in English. During Geography lesson they placed mythological creatures on the map of Slovenia and then, in a Maths class, they planned and drew bees, using a geometric tool thus also marking World Bee Day. Cross-curricular integration proved to be effective, as interesting products were created and later on exhibited.

477

Ključne besede: angleščina, bajeslovna bitja na slovenskem, dan šole, medpredmetno povezovanje.

Keywords: English, mythological creatures in Slovenia, school day, interdisciplinary connection.

1 Uvod

Ker v tem v mnogih pogledih posebnem, a vendar tudi prazničnem šolskem letu obeležujemo trideseti rojstni dan naše samostojne države Slovenije, smo se za dan šole na naši šoli odločili, da posvetimo temu prazniku kar cel šolski dan, in sicer dan dejavnosti. Namen tega kulturnega dneva je bil počastiti to posebno obletnico naše osamosvojitve. Cilj posebnega dneva dejavnosti je bil razvijanje zmožnosti tvornega sodelovanja učencev v skupini ali družbi tako, da razvijajo zavest o lastni kulturi, narodni identiteti in državi ter se hkrati zavedajo vloge posameznika v mednarodni skupnosti. Za vse razrede je bil potek dejavnosti zastavljen medpredmetno. Glavno temo Moja Slovenija je vsak razred osvetlil s svoje perspektive, tako so šestošolci raziskovali slovenske tradicionalne jedi, sedmošolci pa slovenske športnike. V prispevku bo podrobneje predstavljeno delo osmošolcev, ki so spoznavali bajeslovna bitja na Slovenskem. Vsi učitelji, ki so imeli ta oddelek na urniku, so temo bajeslovnih bitij na Slovenskem poskušali predstaviti s svojega predmetnega področja, jo povezati, nadgraditi in vsebinsko osmisliti. Prispevek je lahko zanimiva ideja, kako izpeljati medpredmetni dan dejavnosti.

2 Medpredmetno povezan dan šole

2.1 Medpredmetno povezovanje

Barbara Sicherl-Kafol definira medpredmetno povezovanje kot celosten didaktični pristop – pomeni horizontalno in vertikalno povezovanje znanj, vsebin in učnih spretnosti, ki spodbuja samostojno in aktivno pridobivanje učnih izkušenj. Poteka v celoviti dejavnosti učenca, vključujoč njegove spoznavne, čustvene in telesne funkcije. (Sicherl-Kafol, 2008: 7–9)

Ugotavlja tudi, da medpredmetne povezave določajo skupni nameni različnih predmetnih področij. Učenci pri medpredmetnem reševanju učnih situacij razvijajo interes in motivacijo za učenje ter poglobljajo razumevanje in uporabo znanja. Poleg tega dosegajo boljše učne uspehe, kažejo kakovostnejše medosebne odnose in zavzetost za učenje, imajo boljši priklic in razumevanje učnega gradiva ter so zmožni povezovati učne spretnosti z različnih predmetnih področij. Takšen način učenja vodi učenca v spoznavanje globljih odnosov med pojavi. Razumevanje vključuje sposobnosti za učni transfer znanja in spretnosti. Medpredmetne povezave se lahko vzpostavljajo znotraj ali/in med različnimi predmetnimi področji. Različni načini medpredmetnega povezovanja zajemajo medpredmetno povezovanje na vsebinski, konceptualni in na procesni ravni.

Medpredmetno povezovanje na vsebinski ravni vključuje obravnavo izbranih učnih tem, problemov in vprašanj pri različnih predmetih in v okviru različnih oblik vzgojno izobraževalnega dela (timsko poučevanje, projektno delo itd.). Medpredmetne povezave učnih vsebin naj potekajo smiselno in na temelju asociativnih povezav, ki ne dušijo posebnosti specialno didaktičnega načrtovanja posameznih predmetov. Pri povezovanju vsebin je zelo pomembno, da se upoštevajo temeljni cilji vseh izbranih predmetnih področij posamezne povezave. Na ta način se predmetni cilji nadgradijo ne pa izpustijo oziroma osiromašijo.

Medpredmetno povezovanje na konceptualni ravni obsega obravnavo sorodnih pojmov pri različnih predmetih. Na tej osnovi je možen transfer miselnih strategij za ustvarjalno reševanje problemov pri različnih predmetih. Tako se formirajo pojmovne mreže, ki imajo pomembno vlogo v kognitivni strukturi. Otroke naj bi učili prenašati pojme, ki bi jih uporabljali pri različnih predmetnih področjih, kakor tudi v življenju. Veliko raziskav je pokazalo, da imajo učenci nizko raven transfernega znanja. Nadpredmetni pojmi, ki presegajo posamezne predmete, so: enakost, ponavljanje, gibanje, kakovost, simetrija, kultura, kontrast itd. Primeri medpredmetnih povezav na konceptualni ravni: pojmi zaporedje, celota, deli celote se lahko obravnavajo pri matematiki, slovenščini, glasbeni umetnosti in naravoslovju.

Medpredmetno povezovanje na procesni ravni poteka v interakciji čustveno-socialnega, telesno-gibalnega in spoznavnega področja razvoja. Učenje motoričnih spretnosti vključuje čustveno-socialne in spoznavne komponente. Načrtovanje procesov učenja (procesnih znanj in spretnosti) na vseh področjih je predpogoj za učinkovit učni razvoj in predstavlja izhodišče medpredmetnih povezav. Pri različnih predmetih spodbujamo medpredmetna procesna znanja in spretnosti, kot so: opazovanje, sodelovanje, primerjanje, medosebno komuniciranje, vrednotenje, samostojno učenje in podobno. Primera medpredmetnih procesov učenja (procesnih znanj in spretnosti): oblikovanje pozitivnega odnosa do drugačnosti in različnih kulturnih tradicij pri slovenščini, spoznavanju okolja, likovni umetnosti, geografiji, zgodovini, državljanski vzgoji in etiki ter sodelovalno učenje s poudarkom na usklajevanju medosebnih odnosov in sodelovanju v skupini za doseg skupnih ciljev učenja pri vseh predmetih. (Sicherl-Kafol, 2008: 7–9)

Vesna Štemberger (2008: 39–49) je raziskovala pomen medpredmetnega povezovanja za otroka. Ugotavlja, da otrok spozna in doživlja svet na različne načine in pri tem uporablja vsa čutila in priporoča, da se učencem določen pojav oziroma problem osvetli z različnih zornih kotov, da si lahko o njem ustvari celotno sliko. Medpredmetne povezave so zelo pomembne tudi z vidika motivacije; kot primer navaja delovanje sil, o katerem se učenci učijo pri fiziki, pri športni vzgoji pa pridobi tudi uporabno vrednost. Prav tako pa je pri otrokovem spoznavanju sveta, usvajanju in uporabi znanja velikega pomena transfer. Transfer ne pomeni le prenosa znanja med posameznimi področji, pač pa tudi prenos pridobljenih spretnosti, veščin, razvitih sposobnosti. Tako je omogočeno hitrejše učenje, boljša zapomnitev naučenega ter večja uporabna vrednost znanja. Negativni transfer lahko učenje oziroma napredek pri učenju tudi zavira. Loči trije vrste transfera:

- lateralni transfer je prenos informacij z ene naloge na drugo (kotalkanje, rolanje, drsanje (pozitiven transfer je gibanje, negativni transfer je ustavljanje),
- bilateralni transfer je prenos glede na telesno shemo z desne na levo stran, z rok na noge ali obratno (ples moški ali ženski položaj, vodenje žoge z levo ali desno roko),
- vertikalni transfer je prenos znotraj enake naloge oziroma nadgradnja (učenje vožnje s kolesom s pomožnimi kolesci, samostojna vožnja otroka, vožnja odrasle osebe, ki je avtomatizirano dejanje, tekmovalno kolesarjenje). Vertikalno so povezani tudi vsi predmeti, ki se poučujejo v šoli, kar bi morali bolj upoštevati tudi pri načrtovanju pouka. Učenci sami mnogokrat niso sposobni uvideti medpredmetnih povezav, zato je naloga učitelja, da le-te ustrezno načrtuje, jih učencem predstavi in osmisli. (Štemberger, 2008: 39–49)

Za uresničevanje medpredmetnih povezav morajo biti zagotovljeni ustrezni pogoji, Sicherl-Kafol izpostavlja fleksibilno organizacijo pouka, pripravljenost za sodelovalno delo, poznavanje ciljev in vsebin različnih predmetnih področij, skrbno timsko načrtovanje, ustrezno strokovno in didaktično usposobljenost učiteljev, prilagojenost razvojni stopnji in predznanju otrok, možnosti za projektno delo, prav posebej pa delovna klima v institucijah, ki vpliva na uvajanje sprememb v pedagoško delo. Ta naj bi vključevala sodelovalno delo s konstruktivno izmenjavo mnenj, reflektivnim dialogom in skupinskim fokusom, ki je spodbudno za inovativno delo. (Sicherl-Kafol, 2008: 7–9)

2.2 Domovinska vzgoja pri angleščini

Učni načrt za angleščino pravi, da pouk angleščine učencem omogoča razvoj njihovih sposobnosti, osebno rast in samouresničitev ter jih usposobi za ustrezno, okoliščinam primerno jezikovno ravnanje, to je za funkcionalno rabo jezika. Tako usposobljeni učenci se bodo smelo vključevali v slovensko, evropsko in svetovno skupnost narodov in narodnosti ob upoštevanju značilnosti medjezikovnega in medkulturnega sporazumevanja. V nadaljevanju opiše cilje vključevanja posameznih ključnih kompetenc v pouk angleščine. V skupini socialnih in državljskih kompetenc je kot splošni cilj navedeno, da učenci razvijajo zmožnosti tvornega sodelovanja v skupini/družbi tako, da razvijajo zavest o lastni kulturi, narodni identiteti in državi ter se zavedajo vloge posameznika v mednarodni skupnosti. (Digitalni učni načrt za angleščino, 2016)

Menim, da temu cilju v preteklih letih nismo namenili večje pozornosti, letošnje šolsko leto pa je z okroglo obletnico osamosvojitve naše države kar samo ponudilo priložnost za razvijanje državljskih kompetenc tudi pri pouku angleščine.

2.3 Potek dela na dnevu dejavnosti

Glavna tema dneva dejavnosti je bila Moja Slovenija. Medpredmetno zastavljen dan dejavnosti v 8. razredu je učencem približal znanje o narodni identiteti, in sicer skozi poznavanje slovenske tradicije in kulture. Prvo šolsko uro so učenci pri slovenščini spoznavali bajeslovna bitja na Slovenskem. Razdeljeni v skupine so prebrali opise različnih bajeslovnih bitij in pri tem izvedeli, kako naj bi ta bitja izgledala, kje živela in katere legende so povezane z njimi. 8.b oddelek je izmed različnih ponujenih bajeslovnih bitij izbral pet: Zlatoroga, zmaja, čarovnico, Povodnega moža in velikana.

Slika 1: Skupina, ki je opisala in izdelala Zlatoroga (foto: arhiv avtorice).

Zlatoroga si lahko predstavljamo kot belega gamsa z zlatimi rogovi, kot vodnika belih koz in gamsov, ki so se pasle po gorskih grebenih ob Soči in Koritnici. Legenda govori o trentarskem lovcu, ki je hotel iz pohlepa ustreliti Zlatoroga in mu vzeti njegove zlate rogove. Zaradi svoje sebičnosti je na koncu pristal v prepadu, ki se je spremenil v kamnito melišče. Zlatorog in gamsi pa so odšli neznano kam.

Povodni mož živi v reki, predstavljen je kot gospod v zeleni obleki. Ima vlogo junaka, saj v narasli reki reši utaplajočega se dečka. Odpelje ga v svoje kraljestvo, kjer mu bo krajšal čas. Dečka ima zelo rad in do njega goji čustva, skoraj na ravni očetovske ljubezni.

Bajeslovje z zgodovinskimi miti prenaša podatke o človeštvu, njegovem položaju in razumevanju resničnosti. Naši dedje so si nastanek gora razlagali po svoje. Le kdo bi lahko zgradil tako velike gore, so se spraševali. Logičen odgovor je bil, da so to velikani. Vrsta ljudskih pripovedk pripoveduje o teh velikanih, ki so živeli v naših krajih, preden so naši predniki prišli v deželo. Bili so torej staroselci, imenovali so jih ajdi. Velikan Hrust naj bi zgradil Šmarno goro, velikan Ledeneč pa Špik. Imeli so menda eno samo kladivo. Metali so si ga iz gore na goro in si ga tako sposojali med seboj. Eden od njih je živel tam, kjer je danes Šmarna gora.

Po prebranih legendah so učenci iz odpadnega materiala izdelali izbrana bitja.

Slika 2: Skupina, ki je ustvarila in opisala zmaja (foto: arhiv avtorice).

Med uro angleščine so nadaljevali z delom v skupinah in vsaka skupina je opisala svoje bajeslovno bitje. Pri skupinskem delu so nastali skupinski zapisi. Delo in naloge so si učenci sami razdelili: jezikovno spretnejši so začeli s samostojnim zapisom prevoda, ostali so pomagali pri prevajanju posameznih nepoznatih besed, tako da so uporabili spletne prevajalnike. Osnutke pa je na koncu glavni pisar skupine še prepisal.

Pri geografiji so se učenci ob zemljevidu Slovenije pogovorili o tem, kam bi krajevno umestili bajeslovna bitja na zemljevid Slovenije in nato zemljevid Slovenije z vrisanimi bitji izdelali.

Pri uri matematike so nato z uporabo geometrijskega orodja načrtovali in narisali čebele ter tako hkrati obeležili še svetovni dan čebel.

Ob zaključku dneva je vsaka skupina svoje končne izdelke predstavila ostalim skupinam in pripravili smo še razstavo izdelkov v šolski avli.

Običajno ob koncu šolskega leta za dan šole pripravimo proslavo za vse učence, zaposlene, starše in lokalno skupnost. Zaradi lanskega epidemološkega razmerja to ni bilo izvedljivo, zato smo vse izdelke učencev fotografirali in jih tudi posneli med različnimi aktivnostmi. Razredniki smo na zadnjih roditeljskih sestankih staršem na daljavo predstavili, kaj se je dogajalo na šoli ob dnevu šole.

Veliki večini učencev je bilo medpredmetno povezano učenje zanimivo, ker so bile aktivnosti malo drugačne od običajnih. Tudi delo v skupinah je učencem ustrezalo, saj je potekalo sproščeno in z upoštevanjem različnih učnih stilov učencev. Ob koncu dneva dejavnosti je veliko učencev izrazilo željo, da si še želijo podobnih aktivnosti.

Na medpredmetno povezanem dnevu dejavnosti so učenci spoznali, kako je bajeslovje vplivalo na prenos zgodovinskih podatkov. Razumeli so, kako mitski subjekti odražajo univerzalne skrbi človeštva skozi zgodovino, od rojstva do smrti, izvora človeka in sveta, konstruktov dobrega in zla. Skozi mitološko in zgodovinsko prizmo so ozavestili in tudi gradili odnos do naše preteklosti in domovine. Vsekakor je poznavanje omenjenih tem pripomoglo k pozitivnemu odnosu do domovine. Ker pa je sprememba oziroma izboljšanje katerekoli vrednote ali odnosa proces in ne enkratni dogodek, bi bilo potrebno v prihodnosti nadgrajevati že začete aktivnosti in tako smiselno zaokrožiti pridobljena znanja. Možnosti nadgradnje so lahko v okviru različnih dnevov dejavnosti, ekskurzij, šol v naravi, razrednih ur ali predavanj povabljenih strokovnjakov na šoli.

3 Zaključek

Medpredmetno povezovanje je nadgradnja predmetnega pristopa in omogoča poglobljeno spoznavanje različnih tematik. Za uspešno izvedbo je potrebno kar nekaj dejavnikov, od dobrega poznavanja področij povezovanja do smiselnega izbora vsebine, procesov, znanja in spretnosti. Pristop ponuja veliko prednosti: trajnejše, osmišljeno znanje, ki je blizu učencem. Ob tem pa se pojavljajo tudi nekateri pomisleki, saj vsako uvajanje novosti prinaša tudi vprašanja in dileme. Izziv je najti pravo uro, v kateri bi lahko npr. trije učitelji različnih predmetnih področij načrtovali medpredmetno povezovanje.

Medpredmetni kulturni dan je bil uspešno izveden, vsi deležniki so bili s končnimi izdelki in na novo pridobljenimi izkušnjami zadovoljni. Tudi v prihodnje bomo podobne aktivnosti skupaj načrtovali.

4 Viri in literatura

Digitalizirani učni načrt za angleščino (2016). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 2. 9. 2021 s spletne strani: <https://dun.zrss.augmentech.si/#/>.

Sicherl-Kafol, Barbara (2008): *Medpredmetno povezovanje v osnovni šoli*. Lesce: Didakta.

Štemberger, Vesna (2008): Lesce: Didakta, 2008.

SPODBUJANJE USTVARJALNEGA RAZMIŠLJANJA O DOMOVINI PRI POUKU NA DALJAVO IN DELAVNICE ZA UČENCE

ENCOURAGING CREATIVE THINKING ON THE TOPIC OF HOMELAND AT THE DISTANCE EDUCATION AND WORKSHOPS FOR PUPILS

✉ **Tjaša Torul** (tjasaknap@gmail.com), univ. dipl. prof. sociologije in zgodovine, poučuje zgodovino ter domovinsko in državljansko kulturo ter etiko na OŠ Notranjski odred v Cerknici.

Slovenija

Povzetek

Ljubezen do domovine je čustvo, ki ga je treba negovati in spodbujati v vseh življenjskih obdobjih. Izrednega pomena ima domovinska vzgoja v obdobju otrokovega odraščanja, kjer imajo šola in učitelji pomembno vlogo, zato je ključno na kakšen način in v kolikšni meri otrok v času šolanja prejme tudi znanje o svoji domovini. Ker poučujem dva predmeta, ki se neposredno dotikata tematike o domovini, sem se odločila, da z učenci več časa posvetimo Sloveniji. Da bi se znanje ohranilo dolgoročno, so učenci veliko delali praktično in raziskovali sami. V letu 2020 smo se srečali s še eno oviro v svetu in šolstvu, ko smo se morali prilagoditi na delo na daljavo, zato sem poglavju o domovini posvetila še več pozornosti.

V prispevku je opisan primer nalog, ki so jih učenci dobili pri pouku na daljavo in o delavnicah, ki so bile izvedene v šoli z medpredmetnim povezovanjem in so predstavljale obogateno praktično učenje o Sloveniji. Končni izdelek vseh dejavnosti je družabna namizna igra Slovenija, ki so jo učenci ustvarili sami.

Abstract

Patriotism is a feeling that needs to be nourished and encouraged through our entire lives. Classes on patriotism are essential during adolescence when the school and teachers play a significant role in a pupil's life, and it is very important that we take care in what way and how much of this knowledge about our homeland is passed on to the children. I have been teaching two classes that directly cover the topic of homeland, which motivated my decision to pay more attention to the topic of Slovenia in these classes. In order to enhance long-term knowledge, the pupils were put through extensive independent practical work and research. However, in 2020, we were faced with a new challenge – at schools and around the world – when we needed to adapt to distance learning.

In this article, I present the tasks given to my pupils during distance learning and the cross-curricular workshops carried out at school, aimed at disseminating knowledge about Slovenia.

The final product of all the activities is our pupils' very own board game, called "Slovenija".

Ključne besede: delavnice, domoljubje, družabna namizna igra, medpredmetno povezovanje, pouk na daljavo, Slovenija.

Key words: workshops, patriotism, board game, cross-curricular cooperation, distance education, Slovenia.

1 Uvod

V sedmem razredu osnovne šole učenci dobijo nov učni predmet, Domovinska in državljanska vzgoja ter etika (v nadaljevanju DKE). Ker je učni predmet na urniku le enkrat tedensko (35 šolskih ur v šolskem letu), mora učitelj skrbno načrtovati učne metode, s katerimi želi doseči učne cilje. Ena izmed tematik je tako v sedmem kot v osmem razredu Slovenija. Učenci v osnovni šoli pridobivajo znanje o Sloveniji v vseh razredih šolanja in pri različnih učnih predmetih, zato se mi je zdelo nujno, da pri predmetu DKE znanje povzamemo, osmislimo in praktično uporabimo. Poleg znanja dejstev o Sloveniji sem velik poudarek namenila izražanju mnenj, razmišljanju o domovini in zavedanju pripadnosti svojemu narodu.

Začeli smo z razlago osnovnih pojmov, kot so domovina, domoljubje, država, državljanstvo. Razumevanje in razlika med pojmi je bila ključna za sledečo diskusijo in obravnavo konkretnih zgodb ljudi. Sledile so aktivnosti učencev, ki so bile zaradi situacije izpeljane na daljavo. Učenci so skušali s samostojnim raziskovanjem in pogovorom s starši pridobiti informacije o Sloveniji in o plebiscitu. S pomočjo novih znanj in svojih občutkov do domovine so se učenci izrazili na umetniškem in literarnem področju. Nastal je nabor izdelkov, ki smo jih predstavili celi šoli na prireditvi ob dnevu

samostojnosti in enotnosti preko spleta. S povratkom v šolo smo z učenci izvedli še aktivnosti v živo. Naučili so se igranja slovenskih ljudskih pesmi na ukulele in zaplesati en ljudski ples. S tem so tudi praktično izkusili del slovenske tradicije.

Vrhunec naših aktivnosti o Sloveniji pa je družabna namizna igra Slovenija, ki so jo učenci izdelali sami, uporabljali pa jo bodo lahko vsi učenci šole in s tem spoznavali Slovenijo, njene lepote in kulturo preko igre. Za učence 1. in 2. triade pa so učenci izdelali križanko. K njej je dodan opis Slovenije, ki ponudi odgovore za križanko.

Učenci so k delu pristopili visoko motivirani, saj so lahko pokazali svoje talente, močna področja. Učno snov so si bolje zapomnili, ker so bili ves čas aktivno vpleteni v proces. S samostojno izdelavo družabne igre so pokazali pridobljeno znanje in izdelali uporabno stvar za ostale učence. S pomočjo osebnih izkušenj so pridobivali znanje, ki je pomembno v vsakdanjem življenju in je del vseživljenjskega učenja. Izkustveno učenje je tisto, ki odpre učencu novo dimenzijo in bolj poglobljen pogled v tematiko, ki jo obravnava. Znanje je tako trajnejše in spodbuja kritično mišljenje.

2 Poznavanje novih pojmov

2.1 Država in domovina

Velik pomen pri predmetu DKE ima poznavanje razlike med dvema osnovnima pojmom. Država je v SSKJ opredeljena kot »organizirana politična skupnost, ki ima na prostorsko omejenem ozemlju suvereno oblast« (SSKJ, 2014), domovina pa »dežela, v kateri se je kdo rodil, v kateri prebiva« (prav tam).

Država je pojem, ki je geografsko opredeljen, področje, ki ima svoje zakone, pravila. Domovina pa je vezana na naša čustva. Je področje, kjer se počutimo doma in sprejeto. Pojma lahko sovpadata ali pa ne. Nekdo, ki živi v državi Sloveniji, ni nujno, da dojema državo Slovenijo kot svojo domovino. Razlika med pojmom se v praksi pokaže največkrat pri migracijah. Tudi sama imam osebno izkušnjo, ko sem živela v Veliki Britaniji, vendar je nisem dojemala kot domovino. Kljub fizični oddaljenosti je bila moja domovina še vedno Slovenija. Pojem domovina lahko uporabimo bolj lokalno. Živim v Cerknici, tu sem odrasla, tukaj imam svoje starše in sedanjost družino, zato čutim, da je Cerknica moja ožja domovina.

2.2 Državljanstvo

Pojem državljanstvo teoretiki različno razlagajo. Pri različnih razlagah najdemo tudi to, da je državljanstvo treba »razumeti in preučevati kot mozaik identitet, dolžnosti in pravic, ne pa kot enoten koncept« (Heater, 1999: 114) Milharčič-Hladnikova v svojem delu opredeljuje državljanstvo kot skupino pravic, ki jih deli na tri dele: 1. civilne pravice, ki posamezniku dajejo svobodo, 2. politične pravice, ki omogočijo posamezniku, da sodeluje pri oblikovanju države in 3. socialne pravice, ki omogočajo ljudem ekonomsko varnost. (Milharčič-Hladnik, 1994)

3 Aktivnosti pri pouku na daljavo

Marca 2020 smo vstopili v novo šolsko realnost. Pouk se je zaradi epidemije preselil na splet. Celoten učni proces je potekal na daljavo in nas tako prisilil v izobraževanje na daljavo, ki je zaradi razvijajoče se tehnologije že postalo popularno. Izobraževanje na daljavo (distance learning) je Burnova v svojem delu opredelila kot načrtovano poučevanje, kjer sta učitelj in učenec fizično ločena. Loči več metod poučevanja na daljavo: 1. korespondenčni model, 2. avdio model, 3. televizijski model, 4. model, ki temelji na računalniški tehnologiji, 5. model, ki temelji na spletu. (Burns, 2011)

Področje je bilo za večino učiteljev in učencev novo in neznano, vendar smo se morali hitro prilagoditi in učni proces čim bolj nemoteno izvajati še naprej. Računalnik in internet sta bila pred tem obdobjem za učence sredstvo za sprostitev, zabavo, redkeje za učni proces. Sedaj pa sta se morala čez noč spremeniti v delovno okolje vseh učencev in učiteljev. Glavna in najtežja naloga učiteljev je bila, da učence obdržimo v stiku preko interneta, ne da bi jih vsebine, ki niso namenjene šolskemu delu, premamile. Kako učence obdržati motivirane za učno vsebino kljub fizični razdalji od šole? Kako zagotoviti, da bo učna snov kakovostno predana in sprejeta? To so bili dvomi in vprašanja, ki smo si jih učitelji postavljali v omenjenem obdobju.

Na podlagi raziskave Zavoda RS za šolstvo, ki so jo opravili med učitelji osnovnih in srednjih šol, lahko vidimo, da je približno dve tretjini učiteljev v osnovnih in srednjih šolah doživljalo delo na daljavo kot večji izziv kakor pouk v razredu in več kot polovica učiteljev meni, da je bilo poučevanje na daljavo bolj stresno kot v razredu. Vzrok je bil pri večini ta, da niso večji uporabe sodobnih tehnologij. Kljub temu pa je nekaj učiteljev menilo, da so bili med delom na daljavo bolj ustvarjalni. Sodobna tehnologija je učitelje prisilila, da so iskali nove rešitve za motivacijo učencev, sodobna tehnologija pa je učencem blizu in so jo tako lažje sprejeli in bili bolj motivirani. Učiteljem je največji izziv predstavljala didaktika pouka na daljavo in so pokazali zanimanje za dodatna izobraževanja na tem področju (Rupnik idr., 2020).

Da bi obdržala zanimanje čim več učencev in jih pripravila k sodelovanju, sem jim preko spletne učilnice dala takšne naloge, da so morali izvesti več aktivnosti. Ker iste učence poučujem tudi zgodovino, sem oba predmeta povezala pri tematiki Slovenija in prihajajoči obletnici plebiscita za samostojnost. K medpredmetnemu sodelovanju sem povabila tudi učiteljico glasbene umetnosti, učiteljico likovne umetnosti ter učitelja tehnike in tehnologije.

Učni proces mora biti v današnjem času celostno naravnan. Odlično izhodišče za tak način poučevanja je interdisciplinarni pouk. Učenec se mora zavedati, da je učni proces celota in ne posamezen predmet. Pri različnih projektih in obogatenu učenju različnih predmetov lahko učencem pokažemo, kako zelo se šolski predmeti prepletajo in dopolnjujejo. Učitelji bi morali vedno bolj strmeti k temu, da bi sodelovali pri načrtovanju pouka in učencu ponudili globlje znanje. Marentič-Požarnik (Marentič-Požarnik 1997) v svojih delih opozarja, da je »razbitost, raztreščenost znanja eden največjih problemov sodobne šole« in nazadnje tudi družbe.

Ena izmed študij (Flowers idr., 1999) je opozorila na pet pozitivnih ugotovitev medpredmetnega timskega načrtovanja in poučevanja: skupina učiteljev ima boljše delovno klimo, načrtovanje dela predstavlja bolj dinamičen proces dela, pogostejši so stiki s starši, učitelji so z delom in dosežki učencev bolj zadovoljni kot pri klasičnih oblikah poučevanja.

Interdisciplinarni pouk prinaša tudi veliko izzivov, saj že samo načrtovanje več učiteljev zahteva veliko prilagajanja, usklajevanja in komunikacije. Vsi ti izzivi pa prinašajo vse prej omenjene pozitivne stranske učinke.

3.1 Intervju o slovenskih praznikih

Učenci so si naredili seznam praznikov v Sloveniji. Seznam so razdelili na državne praznike, ki so dela prosti dnevi, in na praznike, ki niso dela prosti dnevi. Ker smo bili takrat v času popolnega zaprtja države zaradi epidemije, so imeli učenci nalogo, da o praznikih povprašajo svoje starše, lahko pa kakšno drugo odraslo osebo, npr. stare starše, pokličejo in se povežejo z njimi preko moderne tehnologije. Večina učencev je ugotovila, da odrasli poznajo predvsem praznike, ki so dela prosti dnevi. Manj je bilo poznavanja praznikov, ki niso dela prosti dnevi. Večinoma so te praznike poimenovali tisti, ki so pripadniki katoliške vere, saj so poznali verske praznike, ki niso dela prosti dnevi. Sedmošolci naj bi praznike poznali, vendar je večina precej praznikov pozabila. Skupaj smo naredili koledar in si označili slovenske praznike. Poleg imena praznika smo narisali sliko, ki simbolizira praznik.

V tem delu naloge je zelo prišlo do izraza, da so učenci dobili osebne izkušnje z raziskovanjem v grobem pomenu. Naredili so svojo prvo malo raziskavo. Zavedali so se odgovornosti te naloge, zato so se nanjo tudi bolje pripravili in si zelo dobro pogledali slovenske praznike, da jih kateri od odgovorov odraslih ne bi presenetil. S tem so svoje znanje nevede poglobili in si praznike veliko bolj in lažje zapomnili, saj so imeli interes in motivacijo, da raziščejo znanje, ali pa neznanje, svojih staršev ali odraslih v družini.

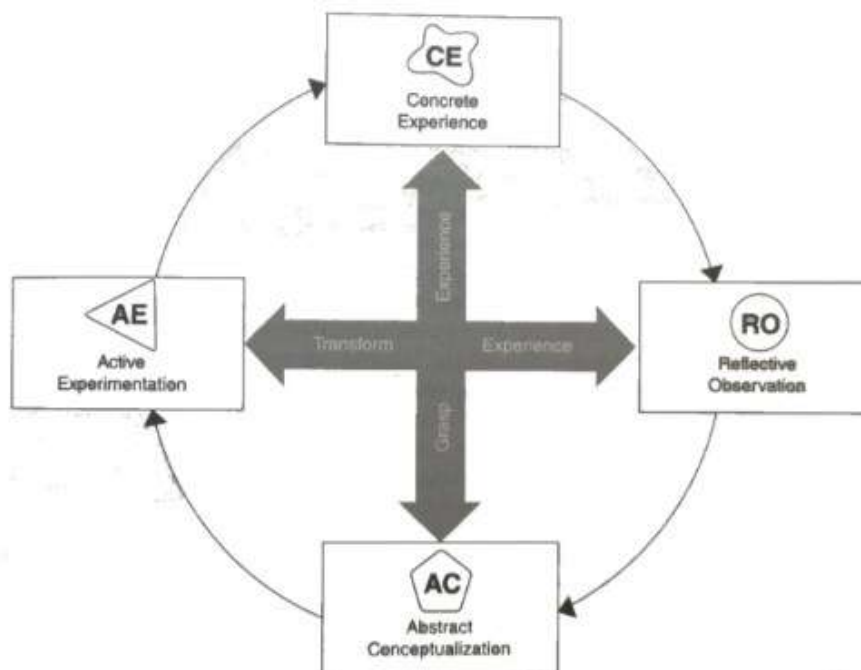
484

3.2 Iskanje državnih simbolov

Uvod v aktivnost je bila obravnava slovenskih državnih simbolov: zastava, himna, grb. V delovnem zvezku za DKE smo izpolnili in opisali vse simbole. Himno smo poslušali in jo zapeli, zastave pa so še sami narisali na list papirja in si jo izobesili nad delovno mizo, da bi jo čez dan večkrat videli in si jo tako bolje zapomnili.

Če se sprehodimo po svojem domačem kraju, lahko najdemo na določenih mestih državne simbole. To je bila tudi naloga učencev. Raziskati oziroma najti so morali čim več državnih simbolov v svojem domačem kraju, jih fotografirati in opisati funkcijo ustanove, ki nosi državni simbol. Podatke so lahko pridobili na spletu ali pa so vprašali svoje starše. Učence je presenetilo, koliko zastav so našli in ob tem spoznali različne javne ustanove in njihov pomen v lokalni skupnosti.

Na tej točki bi zopet rada poudarila pomen izkustvenega učenja. Učenja z lastno izkušnjo oziroma opazovanjem. Eden od teoretikov, ki se ukvarja z izkustvenim učenjem in ga preučuje je Kolb. Spodaj navedena slika prikazuje njegovo razlago izkustvenega učenja. Učenje opredeljuje kot preplet štirih aktivnosti: konkretna izkušnja (CE), razmišljujoče opazovanje (RO), abstraktna konceptualizacija (AC) in aktivno eksperimentiranje (AE). Kakovostno in trajnostno učenje naj bi zajemalo vse štiri aktivnosti.

Slika 11: Kolbov krog izkustvenega učenja (Kolb, 2015: 51).

3.3 Ustvarjalna naloga

Meseca november in december 2020 sta bila posvečena ustvarjalni nalogi na temo plebiscita. O plebiscitu, kaj je to in njegov pomen, se prej nismo pogovorili. Učenci so morali podatke poiskati sami in mi jih poslati po elektronski pošti. Dobili so navodilo, naj o tem povprašajo svoje starše. Če pa ne bi znali odgovoriti, naj poiščejo v učbeniku ali na internetu.

Vsi učenci so pridobili podatke o plebiscitu od svojih staršev. S tematiko so se precej bolj osebno povezali, saj so jim starši povedali svoje spomine in izkušnje iz tega obdobja. Učenci so začutili pomen odločitve, ki so jo polnoletni državljani sprejeli 23. decembra 1990. Zgodovinsko gledano pa jim je bil dogodek bližje, saj so dobili pričevanja oseb, ki so se dogodkov pred 30 leti spominjale.

Ko so pridobili dovolj znanja in podatkov, so lahko začeli z ustvarjalno nalogo, ki je bila umetniško naravnana. Na tematiko 30. obletnice plebiscita, slovenstva, Slovenije in ljubezni do domovine so lahko napisali pesem, narisali risbo, posneli video ali ustvarili kipec. Prejela sem ogromno lepih in kakovostnih del, ki smo jih uporabili kot prilogo pri nagovoru na proslavi ob dnevu samostojnosti in enotnosti, ki je potekala preko spleta.

V Prilogi 1 je nekaj izdelkov učencev.

4 Aktivnosti v šoli

Teoretično znanje o Sloveniji sem povezala z izkustvenim učenjem, saj sem želela, da bi bilo pridobljeno znanje trajno in bi ga znali učenci pretvoriti v čustva do svoje domovine. Ob spoznavanju, koliko zanimivih in lepih krajev, ljudi, plesov, glasbe in kulture ima Slovenija, sem želela, da se učenci bolj povežejo s svojo domovino in jo cenijo ter razvijajo domoljubna čustva. Izkustveno učenje je teorija in praksa v enem, ki omogoča, da je znanje dolgotrajnejše, saj določeno tematiko izkusimo in raziščemo sami. Da pa bi se iz izkušenj kaj naučili, je nujno, da znamo situacijo razglabljati, razložiti in reflektirati. (Selinšek, 2012)

Ključna pri izkustvenem učenju je osebna izkušnja. Učenci so sami poiskali gradivo o svoji tematiki, ga preučili in izluščili iz njega bistvene in zanimive podatke, ki bi lahko zanimale njihove vrstnike. Motivacija za delo je bila pri učencih večja, ker so vedeli, da bo njihovo združeno delo ostalo njihovim naslednikom, ki se bodo s pomočjo njihove igre učili dejstev o Sloveniji. Učenje plesa in igranje na glasbilo pa je bila konkretna osebna izkušnja slovenske kulturne dediščine. Pri dani nalogi so se lahko izkazali učenci, ki so učno šibkejši, vendar močni na likovnem in oblikovalnem področju, plesu in glasbi.

4.1 Slovenske ljudske pesmi in plesi

Medpredmetno povezovanje je za učinkovit učni proces velikega pomena. Zato sem se odločila, da bom povezala glasbeno umetnost, državljansko in domovinsko kulturo ter etiko, zgodovino in tehniko in tehnologijo.

Pri pouku smo spoznali značilnosti slovenske ljudske glasbe in plesa ter kakšno ljudsko glasbo in ples so imeli v preteklosti Slovenci. Učenci so poznali že kar lepo število ljudskih pesmi, manj pa so poznali ples. Pri medpredmetnem sodelovanju so se učenci naučili 2 ljudski pesmi zaigrati na ukulele in zaplesati en ljudski ples. Učiteljica glasbene umetnosti je učence naučila osnovne akorde, ki so jih potrebovali za izvajanje pesmi Kuža pazi in Abraham 'ma sedem sinov, nato pa so skupaj vadili še ritem za pesmi. Drugi del sklopa medpredmetnega povezovanja pa je bilo učenje ljudskega plesa špic polka.

Učenci so zelo radi sodelovali pri obeh aktivnostih, saj jim je bilo na praktičen način približana kulturna dediščina Slovencev.

Slika 2: Učenci pri izvajanju ljudske pesmi na ukulele (foto: arhiv avtorice).

4.2 Namizna družabna igra Slovenija

Metoda dela pri pouku, ki je priljubljena pri vseh generacijah učiteljev, je delo v skupinah. Pri pouku na daljavo so se učenci tako sestali v ločenih učilnicah na spletu in opravljali naloge, ki bi jih drugače v razredu. Zagotovo je bila dinamika dela drugačna, saj niso imeli fizičnega osebnega stika in je bil vsak učenec v svojem varnem domačem okolju, pa vendar jim je bilo tako delo všeč in so ga dobro opravili.

Učence v razredu sem razdelila v heterogene skupine, saj sem želela, da bi bile skupine enakovredne. Vsaka skupina je dobila tematiko, ki jo je morala raziskati. Tematike, ki so bile razdeljene, so naslednje: zgodovina Slovenije do nastanka samostojne države, osamosvojitve in samostojna država, kultura Slovenije, šport v Sloveniji, slovenski jezik, znani Slovenci. Posebna skupina pa je bila zadolžena za oblikovanje družabne igre. Ta del naloge je bil v celoti izveden v šoli. Izdelali so škatlo za igro, igralne karte, na katere so napisali vprašanja, ki so jih pripravile skupine, in narisali slovensko zastavo na trši papir ter jo razrezali na koščke sestavljanke.

Pri tehniki in tehnologiji so se učenci s pomočjo učitelja naučili izrisati načrt za škatlo iz tršega papirja. Po načrtu so škatlo izdelali, jo nato še porisali in okrasili.

Pravila igre sem zapisala sama in jih predstavila skupinam. Vsebinski prispevek pa je bil v celoti prepuščen učencem.

Pravila in nabor nekaj vprašanj sem priložila v prilogi (Priloga 2).

4.3 Križanka o Sloveniji

Za učence prve triade smo pripravili krajše besedilo o Sloveniji, ki jim bo pomagalo pri reševanju priložene križanke. Gesla križanke so pomembna dejstva in podatki o Sloveniji.

5 Zaključek

Preteklo šolsko leto je bilo posebno iz več vidikov. Srečali smo se z novim načinom dela in se obenem začeli zavedati, kako pomemben je pristen človeški stik in druženje. Lahko rečemo, da se je zgodovina ponovila, samo na drugem področju. Tudi leto 1990 je bilo posebno in ne bo nikoli pozabljeno. V Slovencih se je prižgala močna želja po osamosvojitvi in to je bilo na plebiscitu jasno in enotno izraženo.

Menim, da je v učnem procesu fizična prisotnost učencev v šoli bistvenega pomena in pripomore k veliko boljšim rezultatom pri osvajanju znanja. Kljub preprekam smo učitelji iskali poti do učencev in jih v veliki meri tudi našli. Ker je bil potek dela polovično narejen na daljavo in polovično v šoli, lahko vidim bistveno razliko in večjo motiviranost za delo, ko so bili učenci v šoli. S tem ko so pripravljali nabor vprašanj za igro in križanko, so prebrali veliko knjig, ki govorijo o Sloveniji, in se nevede naučili ogromno podatkov, ki jih prej niso vedeli. Zelo radi so se postavili v vlogo nekoga, ki postavlja vprašanja, saj so učenci pri učnem procesu večinoma v vlogi nekoga, ki odgovarja na vprašanja in se mora učiti podatke. Posebno dodano vrednost predstavlja konkretna izkušnja s slovensko kulturno dediščino. Učenci so spoznali, da sta lahko slovenski ljudski ples in pesem zabavna. Poleg petja je vsak izmed učencev dobil konkretno izkušnjo izvajanja ljudske pesmi na glasbilo in se naučil zaplesati ljudski ples. Nekaj učencev se je tako tudi navdušilo za folkloro. Izkusveno učenje bi moralo biti cilj vsakega načrtovanega učnega procesa, saj s tem učenci pridobijo kakovostnejše znanje in znanje za življenje. Rezultati in ugotovitve, do katerih so prišli, so bili sestavina večplastnega pristopa, ki je vključevalo lastno izkušnjo in medpredmetno povezovanje.

Opisan način obravnave učnega sklopa se je izkazal za zelo pozitivnega, zato ga bom obdržala tudi v bodoče in ga vsako leto dopolnjevala z novimi aktivnostmi. Tako bo vsaka generacija ustvarila svojo namizno igro in križanko, ki bosta plod njihovega raziskovanja in dela.

6 Viri in literatura

- Burns, Mary (2011): *Distance Education for Teacher Training: Modes, Models, and Methods*. Washington, DC: Education Development Center, Inc. Pridobljeno 23. 8. 2021 s spletne strani: <http://idd.edc.org/sites/idd.edc.org/files/Distance%20Education%20for%20Teacher%20Training%20by%20Mary%20Burns%20EDC.pdf>.
- Ermenc Skubic, Klara; Kalin, Jana; Mažgon, Jasna (2020): *Soočanje ravnateljcev z epidemijo covid-19*. Pridobljeno 28. 8. 2019 s spletne strani: <https://pedagogika-andragogika.ff.uni-lj.si/sites/default/files/documents/ravnatelj-covid19.pdf>.
- Flowers, Nancy; Mertens, Steven B; Mulhall, Peter F. (1999): The impact of Teaming: Five Research-Based Outcomes. *Middle School Journal*, 36 (5), str. 9–19.
- Heater, Derek (1999): *What is Citizenship?* Cambridge: Polity Press.
- Kastelic, Nuša idr. (2021). *Kako motivirati učence pri pouku na daljavo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Kolb, David A. (2015): *Experimental learning: experience as the source of learning and development*. Upper Saddle River. New Jersey: Pearson Education.
- Marentič Požarnik, Barica (1997): Cilji, izhodišča in možne stranpoti kurikularne prenoje. V Andrej Koren (ur.): *Kurikularna prenova* (str. 31–43). Ljubljana: Nacionalni kurikularni svet.
- Milharčič Hladnik, Mirjam (1994): Državljska vzgoja? *Državljska vzgoja. Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, letnik 22, št. 172–173, str. 63.
- Rupnik Vec, Tanja; Slivar, Branko; Zupanc Grom, Renata idr. (2020): *Analiza izobraževanja na daljavo v času prvega vala epidemije covid-19 v Sloveniji*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Selinšek, Janko (2012): Z izkusnim učenjem do sprememb: kako do sprememb. *Strokovna revija za ravnanje ljudi pri delu*, 10(49), str. 30–34.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, spletna izdaja (2014). Ljubljana: ZRC SAZU. Pridobljeno 23. 8. 2021 s spletne strani: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=133&View=1&Query=%2A>.

Učni načrt. Program osnovna šola. Zgodovina (2011). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 19. 10. 2020 s spletne strani: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_zgodovina.pdf.

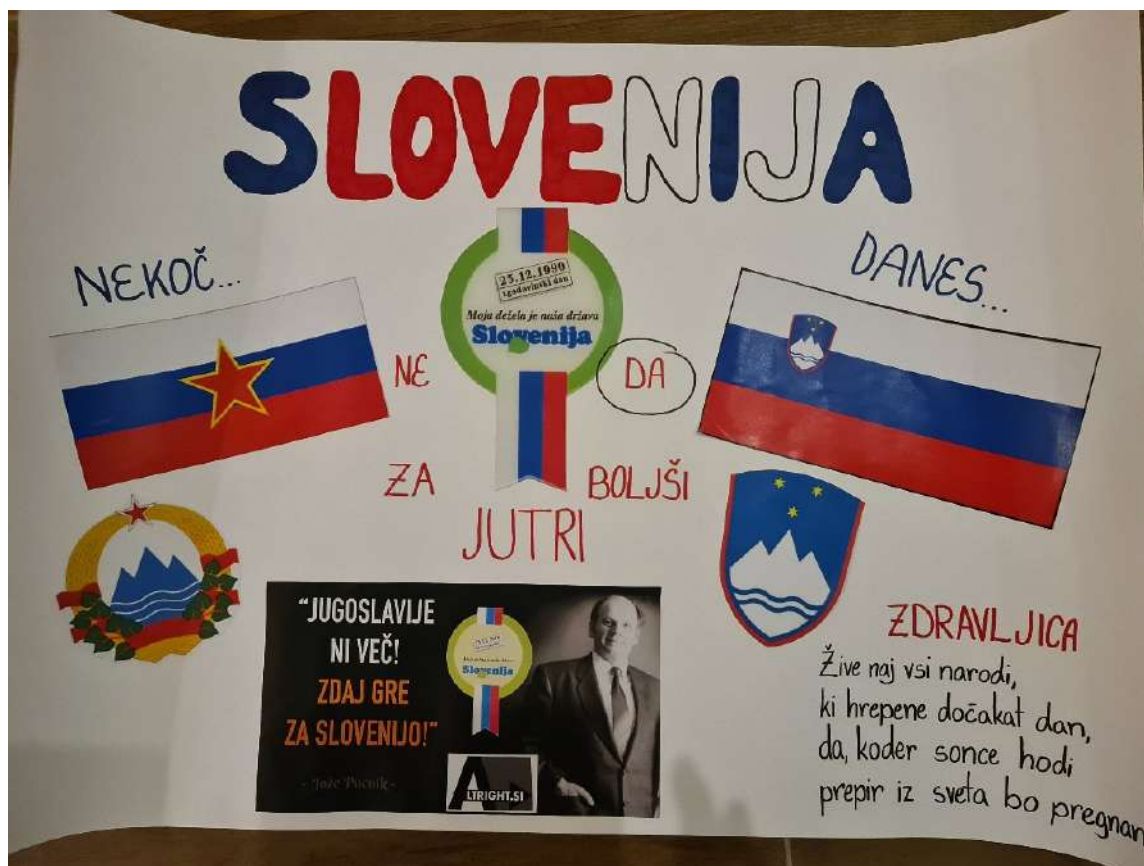
Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (1994). *Uradni list RS*, št. [67/94](#) (27.10.1994).

PRILOGA 1:

Izdelki učencev ob 30. obletnici plebiscita

Izdelek 1:

Izdelek 2:

PESEM O PLEBISCITU

Ker nam prej ni bilo lepo,
smo se odločili, da na svoje gremo.
Politiki so predlagali plebiscit,
mi pa smo šli na volišča Slovenijo osamosvojit.
Komaj smo pojedli božično potico,
že smo izvedeli veselo novico.
Večina Slovencev rekla je ja,
da sama naj bo Slovenija.
Če bi bili tudi danes tako enotni,
zaradi COVIDA zdravniki ne bi bili vsi potni.
Dajmo cenit to, kar imamo,
naredimo Slovenijo boljšo, bolj zdravo.

Izdelek 3:

OSAMOSVOJITEV SLOVENIJE

Starši povedo,
da je leto 1990 bilo,
ko so Slovenci enotno izglasovali,
da Slovenija samostojna bo.

Res težko so pričakali dan,
ko vsak glas je bil preštet
in rezultat znan.

Je svetega Štefana dan
in rezultat je znan,
skoraj vsi so bili za to,
da Slovenija samostojna bo.

Slovenci so se zbrali
in na Kongresnem trgu praznovali
enotno odločitev vseh ljudi,
da iz Jugoslavije Slovincem se mudi.

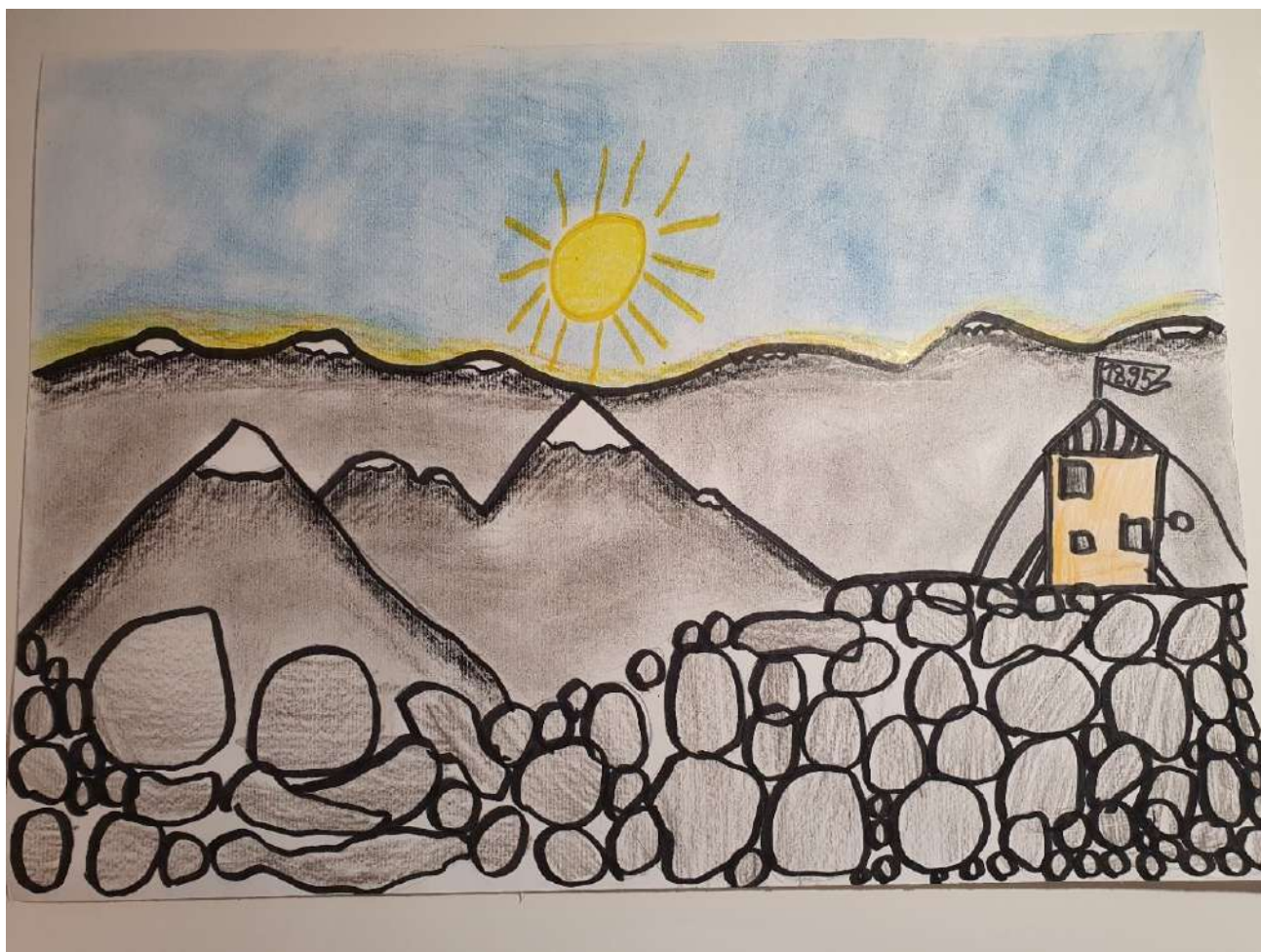
Dan po tem,
ko o kresi se dan obesi,
Slovenci svetu povedo,
da samostojni so.

Čeprav nas velika večina držav podpre,
Jugoslavija ne strinja se,
Sloveniji vojno napove
in vojska s tanki na ulice gre.

Slovenci se ne dajo kar tako,
se vojski upro
in jo v desetih dneh z bojem preženejo.

Sedaj uradno je:
Slovenija samostojna je
in s ponosom samostojno pot začne.

Izdelek 4:

PRILOGA 2

Pravila družabne namizne igre Slovenija

Igro lahko igrata dva tekmovalca ali dve skupini, ki sta sestavljeni iz več igralcev. Prva začne skupina, ki pove najdaljšo slovensko besedo. Naključno izbere kartico z vprašanjem, ki igralcu (skupini) prinese en kos sestavljanke ali nalogo, ki igralcu (skupini) prinese 2 kosa sestavljanke. Če igralec (skupina) odgovori pravilno, dobi en kos za vprašanje oziroma dva kosa sestavljanke za nalogo. Zmaga tisti, ki prvi sestavi celo sestavljanko in dobi sliko slovenske zastave.

Nabor nekaj vprašanj iz namizne družabne igre Slovenija

Vprašanja

1. Katerega leta je bil postavljen na Triglav Aljažev stolp?
2. Kako visok je Triglav?
3. Katera je najvišja gora v Karavankah?
4. Kako se imenuje najvišji pravni akt v Sloveniji?
5. Kdo je napisal prvi slovenski roman Deseti brat?
6. Katerega leta je bil izveden plebiscit za osamosvojitve Slovenije?
7. Kdo je bil prvi predsednik Republike Slovenije?
8. Navedi sedem imen Ljubljance.
9. Navedi vsaj pet geografskih regij v Sloveniji.
10. Kdo je napisal prvo slovensko knjigo?
11. Katerega leta se je rodil slovenski pesnik France Prešeren?
12. Kdo je avtor melodije za slovensko himno?
13. Del katere države je bila Slovenija pred osamosvojitvijo leta 1991?
14. Kdaj je bil ustanovljen slovenski olimpijski komite?
15. Navedi priimka dveh športnikov, ki sta osvojila prvo olimpijsko medaljo za Slovenijo.

491

Naloge

1. Recitiraj himno Slovenije.
2. Sklanjaj besedo otrok.
3. Sklanjaj besedo gospa.
4. Nariši obris Slovenije.
5. Zpleši polko.
6. Zapoje eno slovensko ljudsko pesem.
7. Nariši grb ene izmed slovenskih občin.
8. Nariši portret največjega slovenskega pesnika.

MOJA SLOVENIJA

MY SLOVENIA

Katarina Čamernik (katarina.camernik@zqnl.si), prof. matematike in tehnike, poučuje matematiko v Zavodu za gluhe in naglušne Ljubljana. Aktivno sodeluje na mednarodnih konferencah.

Slovenija

Povzetek

Namen prispevka je pokazati, da lahko tudi učitelj matematike spodbudi učence k ljubezni do domovine Slovenije. Letošnje šolsko leto, ko je 30 let od osamosvojitve Slovenije, sem želela učence spodbuditi, da bi v večji meri razvijali občutek pripadnosti in ozavestili pomen domovine. To smo storili tako, da so me učenci sami popeljali skozi lepote Slovenije. Z vsakega izleta s starši so prinašali slike ter predstavljali videno na urah oddelčne skupnosti. Če so lahko vključili še kaj 'matematičnega', so dobili točko pri matematiki, npr. iskali so letnice, zapisane z rimskimi številkami na starih cerkvah, računali so obseg in ploščino slovenske zastave, ki so jo imeli doma ipd. Najprej so predstavili slike in doživetja z izletov, nato so to nadgradili in vključili tudi področja iz zgodovine, kulture, šege/navade, preizkušali so stare recepte babic/prababic. Prišli so do spoznanja, da je Slovenija res lepa, predstavitev pa so poimenovali Moja Slovenija. Prav tako so izrazili željo, da bi tudi naslednje šolsko leto nadaljevali s takšnimi urami.

Abstract

The purpose of the paper is to show that even a mathematics teacher (professor) can encourage students to love their homeland - Slovenia. During this school year, when we celebrate the 30th anniversary of Slovenian independence, I wanted to encourage students to have a greater sense of patriotism and to raise awareness of the importance of the homeland. I carried it out by letting the students lead me through the beauties of Slovenia. They brought a picture from each trip with their parents, and presented their trip in the lessons of class meetings. If they included something relating to mathematics, they also got a point in maths. For example, they looked for Roman numerals in old churches or calculated the size and area of the Slovenian flag that they had at home. At first, their presentations included only photos and experiences from the trips. In later classes however, the students upgraded them and included historical and cultural facts, researched local customs/habits, and even tested their old grandmothers/great-grandmothers' recipes. They realised how beautiful Slovenia was and they named those presentations "My Slovenia". At the end of the school year, the students expressed their desire to continue with such lessons also in the next school year.

492

Ključne besede: domovina, lepote Slovenije, oddelčna skupnost, Slovenija učenci s posebnimi potrebami.

Key words: homeland, beauty of Slovenia, departmental community, Slovenia, students with special needs.

1 Uvod

Slovenija se ponaša z obilico bolj ali manj skritih kotičkov, kamor se zatekamo z bližnjimi, družino in prijatelji, pa tudi, ko potrebujemo čas zase in si privoščimo odmik od vrveža in skrbi vsakdana. Tako smo želeli spodbuditi učence, da delijo lepe trenutke, ki jih preživijo doma ali na izletih z družino, tudi s sošolci na oddelčni skupnosti. Učenci namreč prihajajo na Zavod iz različnih krajev Slovenije in se med seboj ne poznajo, socialno pa so zelo zaprti. Tako so dobili priložnost in se na tak način bolje spoznali, se zblížali, uživali ob pripovedovanju sošolcev. Želeli smo, da ure oddelčne skupnosti ne vodi razrednik, da niso namenjene pogovorom o obnašanju učencev, ocenah in prekrških, temveč da se sprostimo in povežemo kot razred ter da prebudimo empatijo, čut do sošolca ter posledično tudi domoljubje. Ideja je nastala zaradi 30-letnice samostojnosti Slovenije, saj se nam je zdelo primerno združiti ljubezen do domovine s pomočjo lepote Slovenije, ki jih doživimo kot posamezniki. Poleg tega pa je bil cilj tudi povezati razred, da bodo imeli učenci v razredu občutek pripadnosti in povezanosti. Učiteljeva ustvarjalnost in strokovnost ter njegov zgled lahko pripomorejo, da se v učencih med šolanjem prebudi ljubezen do doma, družine ter posledično do svojega naroda, njegove zgodovine in kulturne dediščine. Izkušnje so pokazale, da lahko učenci navdušenje prenesejo tudi na svojo družino. To se je izkazalo ob predstavitev, saj so potem tudi drugi učenci s svojimi domačimi šli v kraje, ki so jih sošolci v šoli dobro predstavili.

2 Opredelitev otrok s posebnimi potrebami

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami navaja, da so to otroci:

- z motnjami v duševnem razvoju,
- slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije,
- gluhi in naglušni otroci,
- otroci z govorno-jezikovnimi motnjami,
- gibalno ovirani otroci,
- dolgotrajno bolni otroci,
- otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja,
- otroci z avtističnimi motnjami,
- otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami.

Vsi ti otroci potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja (ZUOPP-1, 2011).

2.1 Motnje v duševnem razvoju

Zavedati se moramo, da se osebe z motnjami v duševnem razvoju razlikujejo od oseb brez teh motenj in potrebujejo drugačno obravnavo. Takšne osebe so v preteklosti izključevali iz družabnega življenja in jih zaničevali, njihova motnja je bila predstavljena kot nekaj, kar je potrebno izolirati. Dandanes pa lahko zaznamo veliko večje število integracij teh oseb ter veliko podporo njihovim potrebam. Veliko večja je težnja po tem, da imajo enake možnosti, kot vsi ostali (Lačen, 2001).

Osebe z lažjo motnjo v duševnem razvoju so osebe, ki imajo znižane učne sposobnosti tako, da potrebujejo posebno učno-vzgojno pomoč. Kažejo se tudi primanjkljaji na senzomotoričnem področju in pridobivanju splošnega znanja. Težave imajo pri načrtovanju in/ali organizaciji. Miselni procesi potekajo na konkretni ravni in ne toliko na abstraktni. Uporabljajo preprost jezik in se slabše odzivajo v socialnih okoliščinah (Vovk Ornik, 2015).

Učenci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju imajo v primerjavi z vrstniki kvalitativno drugačno kognitivno strukturo, ki se kaže v počasni sposobnosti generalizacije in konceptualizacije, omejenih spominskih sposobnostih, težavah v diskriminaciji, sekvencioniranju, omejenem splošnem znanju in bolj konkretnem kot abstraktnem mišljenju. Zaradi nižjih intelektualnih sposobnosti je omejena tudi njihova sposobnost reševanja problemov. Na področju komunikacije imajo ti učenci težave v artikulaciji in tudi receptivne ter ekspresivne težave. Njihov socialni razvoj poteka tako kot pri vrstnikih, le prehod iz ene faze v drugo je počasnejši in včasih bolj zapleten, ker imajo slabše razvite socialne spretnosti, manj so kritični do drugih učencev in se nagibajo k nezrelemu presojanju socialnih situacij. Dokazano je, da je proces dozorevanja teh učencev upočasnen, zato pri tem potrebujejo pomoč in vodenje, zlasti pa učenje socialnih veščin, ki jim bodo po končanem šolanju omogočile lažjo vključitev v širše socialno okolje. Med šolanjem v primerjavi z vrstniki ne dosežejo enakovrednega izobrazbenega standarda, potrebujejo prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom, njim prilagojene metode ter ustrezne kadrovske in druge pogoje (Prilagojeni izobraževalni program ..., b. d.).

493

2.2 Motnje avtističnega spektra

Motnja avtističnega spektra (MAS) je kompleksna razvojna motnja, ki se kaže predvsem v spremenjenem vedenju na področjih socialne interakcije, besedne in nebesedne komunikacije in imaginacije. Pri MAS govorimo o spektru, saj otroka z MAS družijo simptomi, ki se lahko individualno izražajo zelo različno, zato tudi v obravnavi otrok z avtističnimi motnjami ne moremo zagovarjati enotne metode, pristopa ali prilagoditve za vso populacijo, temveč se vedno prilagajamo posamezniku. Za otroke z MAS je značilna trojica glavnih znakov: motnja v socialni interakciji in v komunikaciji pomembno oziroma ponavljajoče se zoženje interesov in stereotipno vedenje.

Motnja v socialni interakciji in komunikaciji se kaže v odsotnosti ali pomanjkanju razvoja spontane socialne interakcije, govorno-jezikovne komunikacije (ekspresivni in receptivni jezik, eholalija, nenavaden razvoj z vidika tempa, ritma ali melodije govornega jezika) in neverbalne komunikacije (razumevanje in uporaba nejezikovnih prvin jezika, v razvijanju, vzpostavljanju in razumevanju medosebnih odnosov (ne razumejo vedenja in govornice telesa, težko predvidijo namen). Kot izraz nesposobnosti komuniciranja z okoljem se pogosto pojavljajo nezaželeni vedenjski vzorci (stereotipije, agresija). Okoliščine si pogosto razlagajo dobesedno, ne razumejo sarkazma, metafor, norčevanja, kar lahko daje vtis, da so socialno nerodni, čudaški, pogosto tudi zaradi neupoštevanja socialnih pravil nevljudni in nesramni. Ta motnja lahko zahteva permanentno vseživljenjsko učenje teh veščin ali le oporo in spremljavo vedenja.

Šolsko okolje z vsemi dražljaji (npr. med odmorom) je za otroka z avtističnimi motnjami pogosto »senzorična preobremenitev«. Specifično senzorično procesiranje je lahko vzrok tudi težavam s prijemom pisala, pritiskom na podlago,

premočnemu zapiranju vrat, ščipanju ipd. Pri šolskem delu je treba vzroke vedenja in delovanja iskati v omenjenih značilnostih. Pogosto je mogoče opaziti motnjo pozornosti, odvisno tudi od motiviranosti (posebna interesna področja) in organizacije dela (prenos pozornosti ob prehajanju, usmerjanje pozornosti ob obilju 'pomembnih' in 'nepomembnih' dražljajev). Ta je tesno povezana z izvršilnimi funkcijami (organizacija, načrtovanje, delovni spomin, samokontrola in samokorekcija, razumevanje in uporaba). Veliko otrok z avtističnimi motnjami »razmišlja v slikah«, zato je vidna komponenta v učnem procesu pomembna (Kolenec in Kajfež, 2014).

Pri otroku z avtističnimi motnjami je potrebno najprej identificirati tiste metode in pristope, ki mu olajšujejo, in tiste, ki ovirajo učenje, ter pri delu upoštevati oboje.

2.3 Pomanjkljiva pozornost s hiperaktivnostjo

Primanjkljaj pozornosti in motnja hiperaktivnosti (ADHD) je nevrološko-razvojna motnja, ki jo opazimo pri 3–7 % populacije. ADHD je pogosta motnja v otroštvu, ki ovira psihosocialno funkcionalnost v razvojnem obdobju. Diagnozo največkrat potrdijo dečkom. Nekateri viri trdijo, da je 75 % deklet z motnjo ADHD spregledanih. Pri obojih pa lahko opazimo težave z vzdrževanjem miselne pozornosti (Pahlevanian idr., 2017).

Vse te motnje in primanjkljaji pomembno vplivajo na funkcioniranje otroka in učni proces. Zato se učitelj vsakodnevno sooča z različnimi izzivi poučevanja in prilagajanja podajanja snovi, da bo poučevanje učinkovito za vse učence z različnimi motnjami, ki se znajdejo skupaj v razredu. Vsem je skupno, da imajo težave z razumevanjem in branjem besedilnih nalog in abstraktnih pojmov. S tem namenom je potrebno snov nekako prilagoditi in približati razumevanju učencev.

2.4 Tourettov sindrom

Tourettov sindrom (TS) je nevrološka motnja, za katero so značilni nekontrolirani, nehoteni, ponavljajoči se gibi in nekontrolirani glasovni zvoki, ki jih imenujemo tiki. V nekaterih redkih in težjih primerih lahko ti tiki vključujejo tudi neprimerne besede ali fraze. Osebe s tiki lahko le za kratek čas nadzorujejo svoje tike. Če gre za situacije, ko želijo tike zadržati (nastop, šola), bodo tiki ob sprostitvi (pripodu domov) izbruhnili v vsej svoji veličini. Zadrževanje tika lahko primerjamo z zadrževanjem kihanja, ki ga težko zadržimo dalj časa. Sčasoma pride do točke, ko tik 'uide' nadzoru. Tiki se poslabšajo v stresnih situacijah in izboljšajo, če je oseba vključena v dejavnost, ki ji je všeč in kjer se dobro počuti (Hartman, 2017).

Kljub raznolikosti motenj in primanjkljajev s katerimi se soočajo učenci, jim je skupno to, da imajo pomanjkanje motivacije za šolo in šolske obveznosti ter da imajo nižjo koncentracijo. Potrebujemo prilagojeno podajanje snovi od konkretnega k abstraktnemu, kratka in jasna navodila, učenje na konkretnih materialih in izkustveno učenje.

3 Domoljubje in domovinska vzgoja

V literaturi zasledimo, da je domoljubje čustvo, ki ni prirojeno, temveč privzgojeno. »Kdo je torej odgovoren, da se bodo odraščajoči zavedali, kdo so, in gojili pozitivna čustva do domovine? Starši kot primarni vzgojitelji lahko otroku dajo največ. Z zgledom in odnosom do doma, 'domačega', države in domovine skrbijo za to, kakšno podobo bo imel otrok o državi, v kateri odrašča. Zelo hitro v ta proces vzgoje vstopi tudi šola in učitelji s svojim odnosom do domovine, ki ga kažejo tudi z zgledom. Pomembno je, da šola in učitelji izražajo pozitiven odnos do države in domovine, na primer ob državnih praznikih izobesijo slovensko zastavo in pripravijo vsebinsko pomenljive proslave. Nenazadnje pa učitelji tudi izobražujejo. Za razliko od staršev, kjer je drža do države/domovine velikokrat posledica čustev, se morajo učitelji oddaljiti od raznih družbenih problemov. Zavzeti morajo nevtrarno držo in otrokom predstaviti dejstva ter jih naučiti in spodbuditi, da sami kritično presodijo in se opredelijo do podane situacije ali dejstva in tako zavzamejo lastno stališče.« (Roškar, 2019: 126)

Državlјanska in domovinska vzgoja sta kakor zgodovina neizogibno povezani z vrednotami in ideologijo. »Gre za vrednote, kot so svoboda, enakost, demokracija, nediskriminacija, strpnost, pravičnost, solidarnost, miroljubnost, varnost, blaginja, prijateljstvo ter načrt za izboljšanje družbe in preprosto prepričanje, da so stvari lahko boljše, kot so.« (Valič Zupan, 2006: 112)

4 Ure oddelčne skupnosti

Učenci prihajajo iz različnih okolij, različnih koncev Slovenije, zato smo kljub njihovim razlikam želeli spodbuditi njihovo empatijo, povezanost in pripadnost. To smo želeli doseči in preizkusiti na urah oddelčne skupnosti, kjer imamo kot učitelji najbolj proste roke. Učenci so se preko svojih izletov, interesov in okolja, kjer živijo, in z predstavitvijo pred razredom,

naučili nastopanja, retorike, svoje življenje pa so približali tudi sošolcem. Tako smo marsikaj spoznali, odkrili, tudi solzo izpustili, se kregali in se tudi povezali.

Pri urah oddelčne skupnosti so učenci 7. razreda v prilagojenem programu z enakovrednim izobrazbenim standardom predstavljali svoja doživetja, ki so jih izkusili z družino in prijatelji, predstavljali hobije, hišne ljubljence. Te predstavitve so bile popolnoma prostovoljne, ampak je bilo potrebno nekaj pogumnih, ki so potem spodbudili še ostale, ki so ob tem dobili željo, da predstavijo nekaj svojega in njim ljubega.

V razredu je 10 učencev (4 deklice in 6 dečkov), vsak s svojimi primanjkljaji. Večina ima tudi več primanjkljajev skupaj. Nekateri imajo blažjo motnjo (govorno-jezikovne motnje, dolgotrajno bolan otrok), drugi avtistično motnjo, ki na svoj način hromi in krha odnose v razredu, en deček ima Tourettov sindrom, ki je spet popolnoma poseben izziv za celoten razred tako za učitelje kot za učence.

Predstavitve so učenci poimenovali *Moja Slovenija* (Slika 1). V nadaljevanju bo predstavljenih nekaj primerov zanimivih predstavitev.

Slika 1: Naslovnica predstavitev (arhiv avtorice).

2.1 Lepote Bele krajine

Učenka Urška iz Bele krajine (vas Adlešiči) nas je popeljala po reki Kolpi, ki je najtoplejša reka v Sloveniji in poleti primerna za kopanje. Pokazala je slike prečudovite zelene pokrajine polne prečudovitih brez ter nam predstavila tudi barvanje 'pisanic'. Na vsakem gričku je tudi prelepa cerkva, kjer je učenka našla tudi matematično povezavo, v cerkvi je bila letnica zapisana z rimskimi števili. Prav tako je omenila, da so tudi postaje Križevega pota označene z rimskimi števili. Skupaj so učenci ponovili še rimske številke ter obnovili pravilni zapis in njihovo rabo.

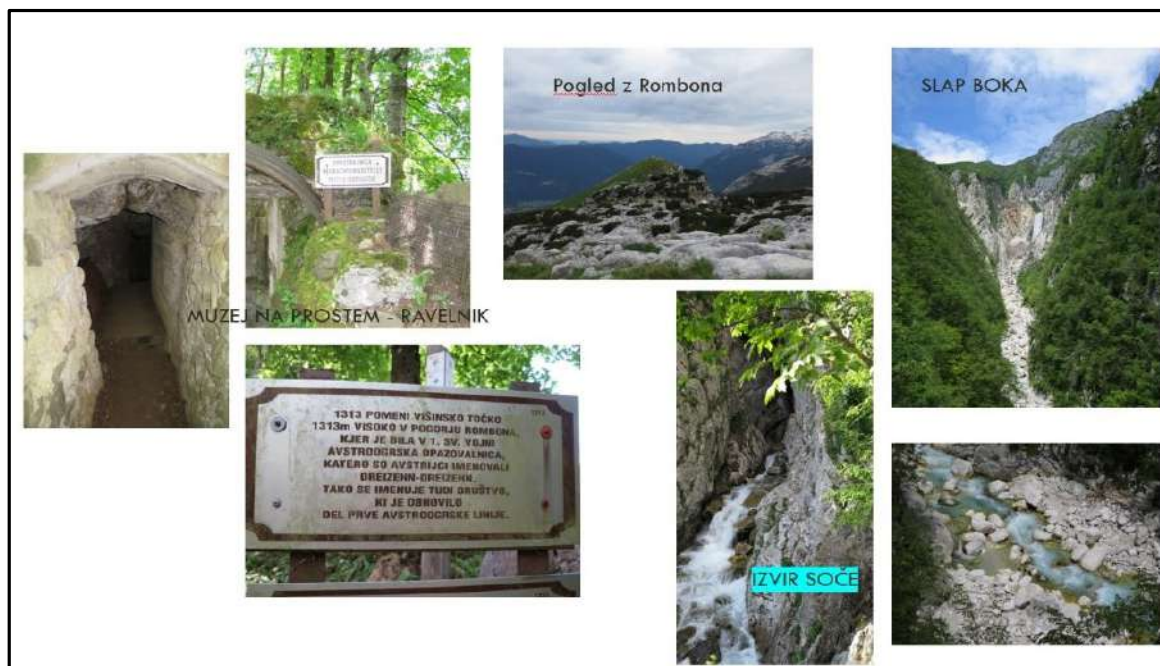
2.2 Domžale

Učenec Miha iz Domžal je predstavil svojo gasilsko postajo in pokazal, kako se trudi pomagati pri gasilcih ter kako se uči in aktivno vključuje, saj bi rad postal gasilec. Za matematični doprinos je izmeril dolžino in širino slovenske zastave ter izračunal njen obseg in ploščino ter tako ugotovil, koliko kvadratnih metrov blaga je bilo potrebnega za takšno zastavo.

2.3 Izleti v Bovcu in Kobaridu

Kot primer navajamo predstavitev (Slika 2) izleta ob reki Soči, ko nas je učenec Žiga ob powerpoint predstavitvi popeljal po poteh, ki jih je prehodil z družino. Tako je v svojo predstavitev strnil pokrajino, lepote narave in zgodovino ter kulturo kraja, ki so ga obiskali.

Prikazal je prehojeno pot na zemljevidu in določil matematično razmerje glede na kilometre, ki jih je prehodil, in dolžino te poti na karti.

Slika 2: Primer Powerpoint predstavitve (arhiv avtorice).

To je le nekaj primerov, kako so učenci, vsak na svoj način, predstavljali svoje kraje in doživetja z izletov po Sloveniji.

5 Zaključek

Učenci so uživali v urah oddelčne skupnosti tako v svoji predstavitvi kot v predstavitev sošolcev. Drug o drugem so izvedeli veliko več, kot bi spoznali brez takšnih ur. Sami so prišli do spoznanja, da si ne upajo spoznati sošolcev, tudi zaradi njihove drugačnosti na prvi pogled. Ker jih je strah pristopiti, se odpreti, da bodo zavrnjeni, odrinjeni, kot so bili na rednih šolah, kjer so bili v stiski in se počutili izločene, napadene. Tako pa so spoznali, da imajo vsi svoje hobije, zanimanja, družine, prijatelje in da so si v bistvu zelo podobni. Sedaj se počutijo bolj povezani, raje hodijo v šolo in se bolj veselijo srečanja s sošolci. Še vedno imajo konflikte v razredu, ampak jih rešujejo bolj odraslo. Radi vidijo, da učitelji pokažejo zanimanje za njihova občutja, interese in predvsem to, da imajo občutek, da so učiteljem pomembni, da jim ponudijo priložnosti, da se pokažejo na svojih močnih področjih, kjer so uspešni. Hkrati pa so ob koncu šolskega leta, ob proslavi 30-letnice samostojnosti Slovenije, bolj doživeto in zavzeto spremljali proslavo in se zavedali njenega pomena kot pred tem, ko so predstavljali svoje izdelke in izlete. Seveda so na proslavi predstavili tudi svoje združene in strnjene celoletne predstavitve. Skupaj so spoznali, da je Slovenija veliko več kot le dom in da moramo zanjo skrbeti. Iz pogovorov o lepota Slovenije smo prišli tudi do spoznanja, kako pomembno je, da ohranjamo našo dediščino ter skrbimo za naravo, da varujemo, kar je naše, da je naša ena in edina domovina. Prav to, kar pišejo teoretiki, smo mi izkusili v praksi. Kar so učenci sami predstavili, raziskali in doživeli, bo (upamo) zapisano v njihovem dolgotrajnem spominu. Kot pravi kitajska modrost: »Kar slišim, pozabim. Kar vidim, si zapomnim. Kar naredim, to vem in znam.«

496

6 Viri in literatura

Hartman, Maja (2017): *Tiki pri otrocih in mladostnikih*. Pridobljeno 25. 8. 2021 s spletne strani: https://www.siclj.si/wp-content/uploads/2017/08/svetovalna_sluzba-priporocila_tiki-tourett-17.pdf.

Kolenec, Franci; Kajfež, Tanja (ur.) (2014): Navodila za delo z otroki z avtističnimi motnjami v prilagojenem programu z nižjim izobrazbenim standardom. Elektronski vir. Ljubljana: MIZŠ, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 26. 9. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/f1fb39560a/PP_navodila_AM_NIS.pdf.

Lačen, Marijan (2001): *Odraslost: osebe z motnjo v duševnem razvoju*. Ljubljana: Zveza Sožitje.

Pahlevanian, Aliakbar; Alirezaloo, Nader; Naghel, Sedigheh idr. (2017): Neurofeedback associated with neurocognitive-rehabilitation training on children with attention deficit/hyperactivity disorder (ADHD). *International Journal of Mental Health and Addiction*, 15: str. 100–109.

- Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom* (b. d.). Ljubljana: MIZŠ. Pridobljeno 5. 6. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/PP_z_NIS.pdf.
- Roškar, Branka (2019): Po poteh Krsta pri Savici. V Erika Ašič (ur.): *Vzgoja za ljubezen do domovine in države: zbornik* (str. 125–139). Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije. Pridobljeno: 19. 8. 2021 s spletne strani: https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/MK_2019_zbornik.pdf.
- Valič Zupan, Andreja (2006): Izzivi pouka zgodovine, državljske in domovinske vzgoje. V Andreja Barle Lakota, Erika Rustja; Janez Jug (ur.): *Državljska in domovinska vzgoja* (str. 110–116). Slovenska Bistrica: Beja.
- Vovk Ornik, Natalija (2015): *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok*. Elektronska knjiga. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s: <https://www.zrss.si/pdf/Kriteriji-motenj-otrok-s-posebnimi-potrebami.pdf>.
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1) (2011): *Uradni list RS*, št. 58/2011 (22. 7. 2011). Pridobljeno 7. 5. 2021 s spletne strani: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2011-01-2714?sop=2011-01-2714>.

DRUŽABNA IGRA MOJA SLOVENIJA

DOMOVINSKA VZGOJA PRI TUJEM JEZIKU NA ZABAVEN NAČIN

MY SLOVENIA BOARD GAME

HOMELAND EDUCATION IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

 Lea Stiplovšek (lea.stiplovsek@gmail.com), prof. angleškega in slovenskega jezika s književnostjo, poučuje angleški jezik na OŠ Gorica v Velenju. Ima 19 let izkušenj s poučevanjem.

Slovenija

Povzetek

Učenci veliko vedo o angleško govorečih državah, njihovi kulturi in znamenitostih. Precej tega je skozi leta osnovnošolskega poučevanja predstavljeno v učbenikih za angleški jezik, nekaj pa otroci dobijo tako, mimogrede, ob gledanju televizije. S tem, da učitelji angleščine učencem predstavljamo druge kulture, ni nič narobe, ravno obratno. Učenje jezika brez poznavanja kulture naroda ni učinkovito. Nepoznavanje lastne države in njenih kulturnih, geografskih ali zgodovinskih znamenitosti, pa ni dopustno. Ker sem kot učiteljica opazila, da imajo moji učenci skorajda večje težave z opisovanjem Slovenije kot Velike Britanije, da si za govorni nastop nihče ni izbral znanega Slovenca ali pa znamenitosti Slovenije, ampak so vsi posegli po tujih znamenitostih, sem ugotovila, da je nujno nekaj storiti. Skupaj z učenci dodatnega pouka smo pripravili družabno igro Moja Slovenija, ki smo jo potem igrali v vseh razredih zadnje triade. Kot primer dobre prakse bo družabna igra predstavljena v nadaljevanju.

Abstract

Students know a lot about English-speaking countries, their culture and attractions. Much of this is presented in English textbooks over the years of primary school teaching, and some children learn a lot while watching television. There is nothing wrong with English teachers introducing other cultures to students, quite the opposite. Learning a language without knowing the culture of the nation is not effective. However, ignorance of one's own country and its cultural, geographical or historical sights is not permissible. And because I noticed as a teacher that my students have almost more problems describing Slovenia than the UK and that no one chose a famous Slovene or a Slovenian landmark for their free speech, but everyone described foreign landmarks, I found it necessary to do something. Together with the students of additional classes, we prepared the board game My Slovenia, which we then played in all classes of the last triad. As an example of good practice, the board game will be presented below.

Glavne besede: angleščina kot tuj jezik, domoljubje, domovina, družabna igra.

Key words: English as a foreign language, patriotism, homeland, board game.

1 Uvod

Ko govorimo o domovinski in državljski vzgoji v šoli, najprej pomislimo na predmet, poimenovan DKE – domovinska in državljska kultura ter etika. Seveda domovinske in državljske teme najdemo tudi v učnih načrtih zgodovine, slovenščine, geografije ... na angleščino pa skorajda ne pomislimo. Pa vendar se tudi pri tujem jeziku da marsikaj narediti za narodno zavest, za razvijanje pozitivnega odnosa do naroda, domovine in države Slovenije. V učnem načrtu in v učbenikih tujega jezika je veliko predstavitev angleško govorečih držav, kultur, mest, ljudi. In učenci o teh stvareh vedo precej. Ko pa sem želela, da bi opisali Slovenijo, so naleteli na kar precej težav. Učenci so imeli težave tako pri besedišču (grb, himna ...) kot tudi pri izbiri teme. Nič se jim ni zdelo dovolj edinstveno, zanimivo oz. se jim je zdelo v primerjavi s svetovno znanimi znamenitostmi angleško govorečih držav precej dolgočasno. Ker pa je pogovor o tem, od kod prihajamo, o značilnostih in znamenitostih lastne države ena od najpogostejših tem pogovorov na potovanjih oz. pri kakršnih koli stikih s tujci, si kot učiteljica tujega jezika seveda želim, da so moji učenci samostojni in suvereni pri komunikaciji. Razmišljala sem, kako jim približati domovino in njene lepote in jih na njim primeren in zanimiv način pripraviti na pogovor. In tako sem prišla na idejo, da bi priredila družabno igro, ki so jo radi igrali moji lastni otroci – Moja Slovenija junior.

2 Teoretično ozadje

2.1 Kompetence 21. stoletja

V Uradnem listu Evropske unije je bilo objavljeno priporočilo sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje, na podlagi katerega bi države članice morale podpirati pravico do kakovostnega in vključujočega izobraževanja, usposabljanja in vseživljenjskega učenja ter zagotavljati priložnosti za vse, da razvijejo ključne kompetence s polno uporabo okvira 'Ključne kompetence za vseživljenjsko učenje – evropski referenčni okvir' (Priporočilo Sveta ..., 2018).

Posebno pozornost je potrebno nameniti:

- osnovnim spretnostim (bralne in računske pismenosti, osnovne digitalne spretnosti),
- zvišanju ravni osebne, družbene, učne kompetence,
- spodbujanju pridobivanja naravoslovnih, tehniških, inženirskih in matematičnih kompetenc,
- zvišanju ravni digitalne kompetence,
- razvijanju podjetnostne kompetence, ustvarjalnosti in samoiniciativnosti,
- zviševanju ravni znanja tujih jezikov in vzpodbujanju večjezičnosti,
- spodbujanju pridobivanja državljskih kompetenc,
- izboljšanju zavedanja učencev in pedagoških delavcev o pomenu pridobivanja ključnih kompetenc (prav tam).

2.2 Učni načrt angleščina

Pri delu učitelja je Učni načrt za predmet, ki ga poučuje, eden od pomembnejših dokumentov, saj so tu navedeni vsi cilji, ki naj bi jih učenci usvojili. V učnem načrtu za angleščino je zapisano, da pouk angleščine učencem omogoča razvoj njihovih sposobnosti, osebno rast in samouresničitev ter jih usposobi za ustrezno, okoliščinam primerno jezikovno ravnanje, to je za funkcionalno rabo jezika. Usposablja jih za sprejemniške oziroma receptivne jezikovne zmožnosti (slušno, vidno in bralno razumevanje) in za tvorbe oziroma produktivne jezikovne zmožnosti (govor, pisanje in mediacijo). Učenci pridobivajo in razvijajo jezikovna in nejezikovna znanja, jezikovne, medkulturne in druge zmožnosti, spretnosti, stališča in vrednote, ki so medsebojno prepletene in jim omogočajo dejavno, uspešno in kritično vključevanje v njihovo osebno, šolsko in družbeno okolje, nadaljnje šolanje in poklicno udejstvovanje v prihodnosti. Tako usposobljeni učenci se bodo smelo vključevali v slovensko, evropsko in svetovno skupnost narodov in narodnosti ob upoštevanju značilnosti medjezikovnega in medkulturnega sporazumevanja.

Osrednji cilj učenja angleščine je doseganje celostne zmožnosti za medkulturno in medjezikovno komunikacijo. Pouk angleščine je hkrati prispevek k večjezičnosti in razumevanju večkulturnosti tako v lastnem okolju kot v Evropi in zunaj evropskih meja.

Domovinska in državljska vzgoja v učnem načrtu za angleščino nikjer ni posebej opredeljena. Navedeno je le, da »učenci razvijajo zmožnosti tvornega sodelovanja v skupini / družbi tako, da razvijajo zavest o lastni kulturi, narodni identiteti in državi.« (Andrin idr., 2016: 9)

2.3 Domovinska vzgoja

Domovinska in državljska vzgoja je pomemben del celostnega razvoja otroka.

Že Anton Martin Slomšek je v svojem berilu zapisal: »Dežela, v kateri je bil kdo rojen, se imenuje rojstna dežela ali domovina. Vsakdo dobiva od svoje domovine mnogotere in velike dobrate. Zato je svoji domači deželi dolžan hvalo, ljubezen in pomoč. Domovina je naša ljuba mati. Bodimo si med seboj kakor dobri otroci in pomagajmo iz vseh moči k sreči domovine in vsakega prebivalca ... Ljubezen do svojega naroda more in mora biti eden najdragocenejših biserov v čednostnem vencu vsakega moža.« (Slomšek, 1991: 104)

Vzgoja kot proces oblikovanja človeka se začne že zelo zgodaj. Že zelo majhni otroci začnejo z opazovanjem in posnemanjem staršev in skozi igro razvijati odnos do sebe in drugih – posledično tudi do svojega okolja in domovine. Šolski otroci preživijo zelo velik del svojega časa v šoli, zato je naloga in dolžnost učiteljev, da s svojim zgledom, ravnanjem in aktivnostmi krepimo tudi ljubezen do domovine.

2.4 Igra

Zakaj bi se pri pouku igrali? Poučevanje je resna stvar in igre so nekaj, kar počneš za zabavo. In točno to je razlog, zakaj bi se s svojimi učenci morali veliko igrati.

Igre so zabavne in otroci se radi igrajo. Vendar pa mora učitelj skrbno izbrati, kaj se bodo učenci igrali, če želi, da se bodo skozi igro tudi kaj naučili. Igre pri pouku delujejo motivacijsko, pri pouku tujih jezikov pa ustvarijo kontekst, resnično situacijo, v kateri je treba uporabiti naučeno znanje. Učenci za igranje potrebujejo določene slovnične strukture in besedišče in se tega v želji po igranju in zmagi hitro naučijo.

Pomemben element igre je tudi sreča. Vsi učenci si želijo zmagati, zato je dobro, da je zmaga pri igrah, ki jih uporabimo pri pouku, odvisna tudi od sreče. Nihče ne želi igrati, če se zaveda, da njegovo znanje ni najboljše in da nima nikakršnih možnosti za zmago. Če pa je igra zastavljena tako, da je znanje samo en del zmage, drug del pa je odvisen od sreče, to pomeni izenačene možnosti za vse učence.

Pri dobro zastavljenih igrah se učenci zabavajo, pouk se jim zdi zanimiv, radi pridejo k uram in posledično si zapomnijo precej več, kot bi si zapomnili, če bi se učili samo zato, ker se morajo.

3 Družabna igra Moja Slovenija

3.1 Izdelava igre

Ideja za igro je moja, vendar pa menim, da učenci (sploh v višjih razredih osnovne šole) ne bi smeli biti samo pasivni opazovalci in le delati stvari, ki jih pripravi učitelj. Imajo čudovite ideje, zamisli in zelo kreativne rešitve, če jim le damo možnost, da vse to pokažejo. Tako smo se izdelave igre lotili z učenci pri dodatnem pouku v 9. razredu.

Po predstavljeni ideji in začetni 'možganski nevihti' smo hitro imeli pripravljen osnutek, kakšno igro si želimo izdelati. Razdelili smo se v skupine.

Izdelati je bilo treba igralno ploščo, sestavljanke, kartice z vprašanji in nepredvidljive kartice.

3.1.1 Sestavljanke

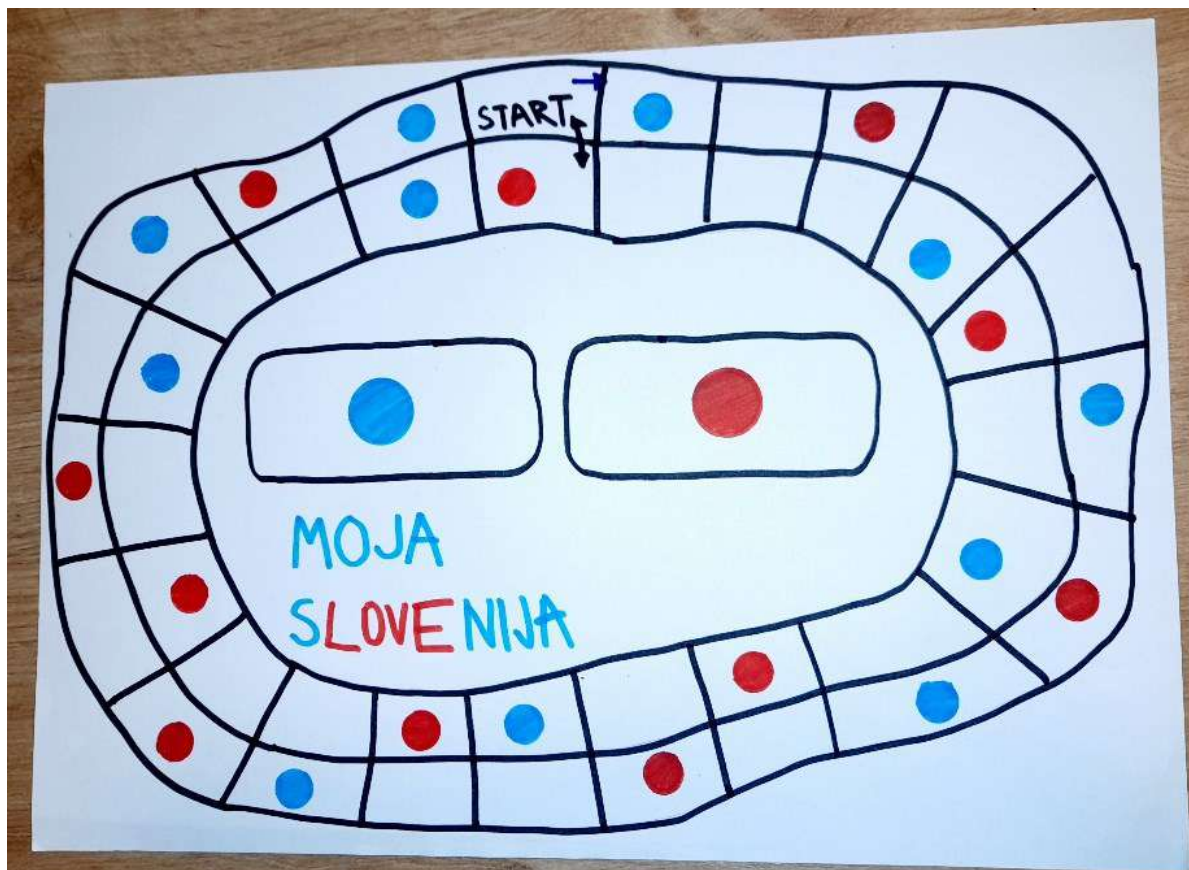
Izbrali smo pet živali: soško postrv, risa, človeško ribico, štokljo in kranjsko sivko. Fotografije živali smo natisnili in nalepili na različne barvne liste v velikosti A4. Sestavljanke smo plastificirali in razrezali na deset koščkov različnih oblik in velikosti. Kasneje se je izkazalo, da je to večja težava, kot smo predvideli. Otroci so vajeni sestavljanja sestavljanek, vendar so vse narejene v standardni obliki in so bile te sestavljanke za nekatere otroke kar precejšen zalogaj.

Slika 1: Sestavljanke človeška ribica (Postojnska jama, 2013) (foto: arhiv avtorice).

3.1.2 Igralna plošča

Za igralno ploščo smo vzeli risalni list. Narisali smo polje in ga pobarvali. Poleg navadnih polj, so še polja z rdečo ali modro piko. Ta polja označujejo, katero kartico mora igralec vzeti. Polja z modro piko označujejo nepredvidljive kartice, polja z rdečo piko pa kartice z vprašanji. Robove lista smo polepili z lepilnim trakom. Plošče zaradi lažjega pospravljanja igralne plošče nismo plastificirali.

Slika 2: igralna plošča (foto: arhiv avtorice).

3.1.3 Nepredvidljive kartice

Nepredvidljive kartice so tiste, ki naredijo igro še bolj zabavno in razgibano. Kartice so razdeljene v dve skupini: gibalne naloge in nepredvidljive naloge.

Gibalne naloge: Kartice z gibalnimi nalogami smo vključili zato, ker se zavedamo, da se veliko otrok premalo giba in ima posledično preveliko telesno težo. Kartice na zabaven način vnesejo gibanje v igranje drugače 'sedeče' družabne igre.

Primeri kartic z gibalnimi nalogami:

- Naredi sedem počepov.
- S sonožnimi poskoki skači do umivalnika.
- Pojdi do okna po vseh štirih.
- Pojdi do table po vseh štirih – zadenjsko.
- Pojdi na drugo stran razreda. Pri tem zlezi vsaj pod dve mizi.
- Pojdi na drugo stran razreda. Pri vsaki deklici se enkrat zavrti okrog svoje osi.
- Skači kot žaba do stene in nazaj.
- Po levi nogi skači do katedra.

Nepredvidljive naloge: Te naloge naredijo igro še bolj odvisno od sreče (nekaj naredi že kocka) in posledično postanejo igralci kljub razlikam v znanju bolj enakovredni v boju za zmago.

Primeri kartic z nepredvidljivimi nalogami:

- Pojdi tri polja nazaj.
- Pojdi tri polja naprej.
- Enkrat ne mečeš.
- Meči še enkrat.
- Zamenjaj vse koščke sestavljanke z igralcem na tvoji levi.
- Vzemi dodaten košček sestavljanke.

3.1.4 Kartice z vprašanji

Kartice z vprašanji so razdeljene na več kategorij.

Primeri kartic:

Geografske značilnosti:

- Poimenuj dva slovenska otoka.
- Naštej štiri jame v Sloveniji.
- Opiši Blejsko jezero.
- Kako visok je Triglav?
- Naštej pet slovenskih dvatisočakov.
- Naštej pet slovenskih rek.
- Naštej sosednje države in njihova glavna mesta.

Turizem:

- Naštej pet muzejev v Sloveniji.
- Kaj lahko počneš v Savinjski dolini?
- Kaj bi lahko obiskal v Primorski regiji?
- Naštej štiri smučarska središča v Sloveniji.
- Kaj lahko vidi /počneš v Ljubljani?
- Naštej pet znamenitosti Prekmurja.
- Kaj je značilno za Idrijo?

Znani Slovenci:

- Kdo je Janja Garnbret?
- Kdo je Tina Maze?
- Naštej tri slovenske kolesarje.
- Naštej pet slovenskih športnikov.
- Kako se imenuje družba, ki izdeluje ultralahka letala?

Zgodovina:

- Kdaj je bil rojen France Prešeren?
- Kdo je bil Primož Trubar?
- Kdo je bil Rudolf Maister?
- Naštej tri države, v katerih smo Slovenci živeli pred Republiko Slovenijo?
- Kaj je knežji kamen?

Živalsko kraljestvo:

- Opiši štokljo.
- Nariši človeško ribico.
- Naštej živali, ki jih najdemo v jamah.
- Naštej štiri zveri v Sloveniji.

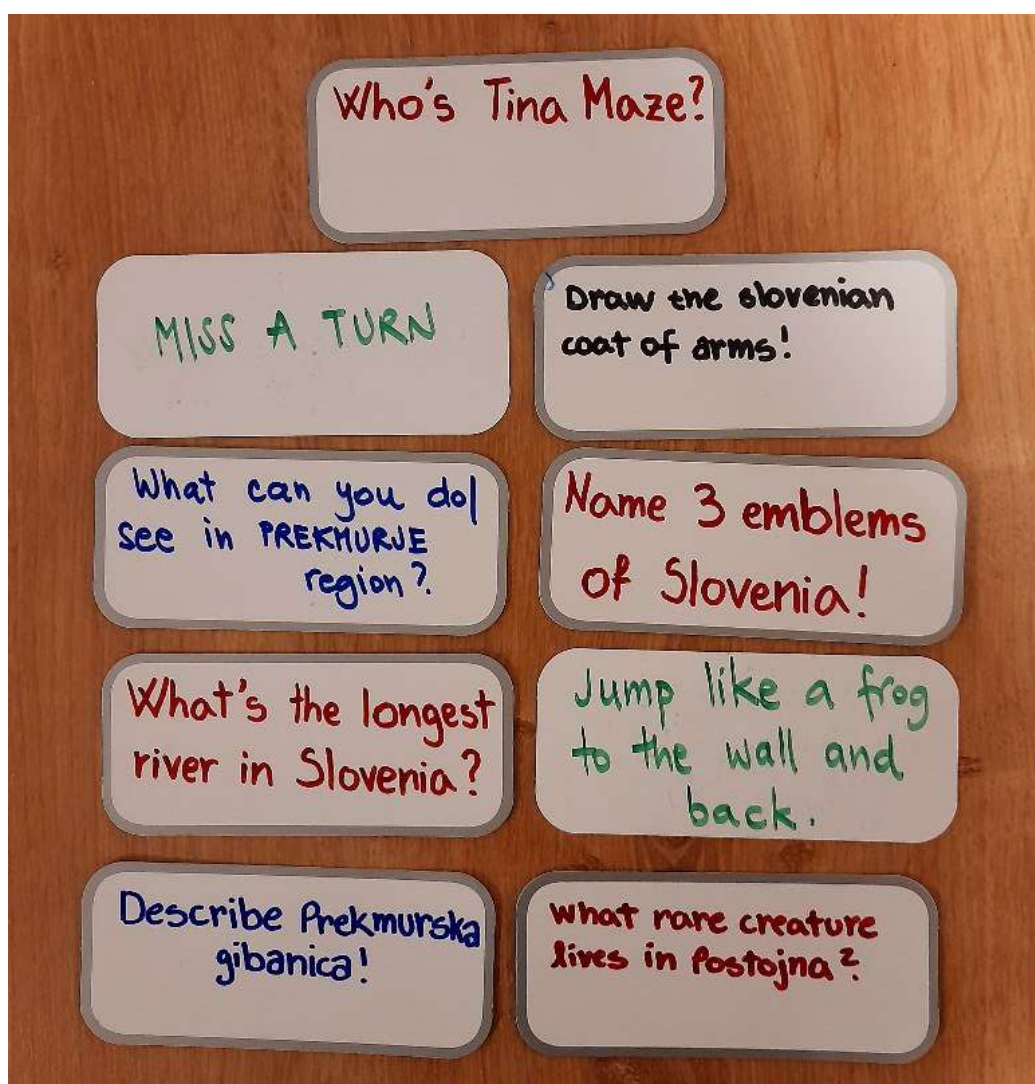
Državljske kartice:

- Naštej državne simbole.
- Nariši slovenski grb.
- Opiši slovensko zastavo.

- Kdo je predsednik države?
- Naštevaj tri politične stranke.
- Kdo je napisal slovensko himno?
- Kdaj praznujemo dan samostojnosti in enotnosti?
- Zakaj je 25. 6. dela prost dan?

Značilna hrana:

- Opiši prekmursko gibanico.
- Po kateri sladici je znan Bled?
- Opiši potico.
- Naštevaj pet nacionalnih jedi.

Slika 3: primeri kartic (foto: arhiv avtorja).

3.2 Pravila igre

Igra je namenjena za skupino treh do petih igralcev. Vsaka skupina potrebuje igralno ploščo, komplet kartic z vprašanji in komplet nepredvidljivih kartic, sestavljanke, kocko in igralno figurico za vsakega igralca.

Vsak igralec si izbere svojo sestavljanke.

Prvega igralca določimo s hitro igro 'kamen, škarje, papir'. Ta vrže kocko in se premakne za toliko polj naprej, kolikor je pik na kocki. Če pride na polje, označeno z modro piko, vzame nepredvidljivo kartico in opravi izziv. Če pride na polje,

označeno z rdečo piko, vzame kartico z vprašanjem. Glasno ga prebere in nanj poskusi odgovoriti – seveda v angleščini. Če odgovori pravilno (to potrdijo soigralci), dobi košček sestavljanke. Če odgovori napačno, sestavljanke ne dobi. Če soigralci niso prepričani, da je odgovoril pravilno, poiščejo pravičen odgovor. Lahko vprašajo sošolce iz drugih skupin, učiteljico ali pa uporabijo računalnik.

Igro nadaljuje naslednji igralec, igramo v smeri urinega kazalca. Igralci se ne zbijajo – na istem polju sta lahko dva igralca. Zmagovalec je igralec, ki prvi sestavi svojo sestavljanke.

3.3 Cilji igre

3.3.1 Cilji v učnem načrtu (drugo in tretje vzgojno-izobraževalno obdobje)

Cilji iz učnega načrta, ki jih učenci z igranje te igre usvajajo (Andrin idr., 2016):

- uporabljajo osnovne sporazumevalne funkcije (npr. vprašanja, pozdravi);
- se ozaveščajo o nekaterih najosnovnejših medkulturnih podobnostih in razlikah v najširšem smislu – v razredu, najbližjem okolju (tudi s pomočjo starosti idr. primernih izvirnih besedil);
- razvijajo svojo medkulturno občutljivost;
- razvijajo in nadgrajujejo širši nabor strategij poslušanja ter učnih in sporazumevalnih strategij (npr. prepoznavanje dejstev in mnenj oz. stališč);
- spoznajo medkulturne podobnosti in razlike v tradicionalni in sodobnih kulturah ciljnega jezika in drugih, zlasti evropskih kultur;
- razvijajo svojo medkulturno občutljivost in zmožnost prepoznavanja in uporabe različnih strategij pri stikih s pripadniki drugih kultur in to uporabljajo v sporazumevanju;
- spoznajo osnovno, pogosto rabljeno besedišče in preproste jezikovne strukture ter pomene v sobesedilu;
- nadaljujejo s spoznavanjem razmerij med glasovi in črkami (izgovorom in zapisom) v znanih, prej ustrezno slušno utrjenih besedah;
- se ozaveščajo o nekaterih temeljnih medkulturnih podobnostih in razlikah;
- razvijajo svojo medkulturno občutljivost in ozaveščenost;
- spoznajo kulture ciljnega jezika in druge kulture ter vzpostavljajo povezave med njimi ter domačo kulturo (primerjajo, analizirajo itn.);
- razvijajo in uporabljajo najosnovnejše sporazumevalne strategije;
- v govoru uporabljajo osnovne jezikovne strukture, pripovedujejo v preprostih, enostavnih in tudi večstavčnih povedih;
- uporabljajo pogosto rabljeno, omejeno besedišče s tematskih področij, primernih in zanimivih zanje;
- razvijajo najosnovnejše veščine razumljive in pomensko ustrezne izgovarjave in intonacije;
- spoznajo in uporabljajo temeljne funkcije (npr. iskanje podatkov, izražanje mnenj, pozdravi) in vzorce socialne interakcije;
- načrtujejo, vadijo in izboljšujejo svoje govorne dejavnosti, razvijajo in uporabljajo temeljne učne strategije;
- spoznavajo in v komunikaciji uporabljajo temeljne sporazumevalne strategije;
- uporabljajo pomensko ustrezno širše, pogosto rabljeno besedišče s področij, primernih in zanimivih zanje, ki je večinoma konkretno, a tudi že abstraktno;
- se naučijo usklajevati mnenja in se dogovarjati.

Poleg navedenih ciljev pa učenci usvojijo še druge cilje, ki sicer niso navedeni v učnem načrtu angleščine, ampak niso nič manj pomembni:

- učenci krepijo narodno zavest;
- učenci razmišljajo in govorijo o svoji državi, njeni bogati kulturi in geografskih značilnostih;
- učenci znajo naštet in opisati nacionalne simbole Republike Slovenije;
- učenci znajo naštet nekaj znanih Slovencev (s področja kulture, športa, politike, zgodovine ...) in vedo, kaj je njihova veličina in kakšen je njihov pomen za državo;
- učenci poznajo značilnosti slovenskih pokrajin (geografske, turistične, kulinarčne);
- učenci se razgibajo in krepijo motorične sposobnosti.

Ne smemo pa pozabiti učencev tujcev in učencev priseljencev – tudi druge generacije. Tudi ti se skozi igro in zabavo ogromno naučijo o državi, v kateri živijo, čeprav to ni njihova domovina. In z več znanja o slovenski kulturi, zgodovini, nacionalnih simbolih, znamenitih Slovencih ... se tudi oni pri nas počutijo bolje in se lažje vključijo v družbo.

4 Zaključek

Razvoj odnosa do domovine se začne že v zgodnjem otroštvu, v družini, kjer starši s svojim zgledom in dejanji nevede privzgojijo odnos svojih otrok do domovine. Spoznavanje domovine in države je pomemben del oblikovanja samopodobe in pri tem imajo pomembno vlogo učitelji. Ne le s svojim zgledom, pač pa tudi z odgovornim načrtovanjem in izbiro aktivnosti, s katerimi lahko učenci krepijo svoj odnos do domovine in narodno zavest. Pri nekaterih predmetih so ti elementi že vključeni v kurikulum, pri drugih pa se mora učitelj malo bolj potruditi, da jih vpelje na nevsiljiv in učencem zanimiv način. Pri pouku tujih jezikov se res učimo jezik in kulturo drugih narodov, kar pa ne pomeni, da ne moremo pri učencih prebuditi zaupanja v državo, občutka pripadnosti, krepiti narodne zavesti in zavedanje o naši kulturni dediščini.

5 Viri in literatura

Andrin, Alenka (idr.) (2016): *Učni načrt. Program osnovna šola. Angleščina*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 11. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_anglescina.pdf.

Postojnska jama (2013): Človeška ribica: čudež v Postojnski jami. *Pes moj prijatelj*, 13. 8. 2013. Dostopno na povezavi: <https://www.pesmojprijatelj.si/aktualno/clanek/cloveška-ribica-cudež-v-postojnski-jami>.

Priporočilo Sveta z dne 22. maja 2018 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2018). *Uradni list Evropske unije*, 2018/C 189/01, 4. 6. 2018. Pridobljeno 11. 8. 2021 s spletne strani: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=CELEX:32018H0604(01)).

Slomšek, Anton Martin (1991): *Slomškovo berilo*. Celje: Mohorjeva družba.

Stiplovšek, Lea (2003): *The use of games in EFL classroom: diplomsko delo*. Maribor: Pedagoška fakulteta.

INTERESNA DEJAVNOST SLOVENIJA MOJA DEŽELA

EXTRA-CURRICULAR ACTIVITY MY SLOVENIA

✉ **Magda Krt Kaddoura** (magda.krt@os-stranje.si), prof. razrednega pouka, je učiteljica na Osnovni šoli Stranje. Ima 20 let izkušenj s poučevanjem, od tega je 13 let vodja podružnične šole.

Slovenija

Povzetek

Glavni cilj tega strokovnega prispevka je spodbuditi učitelje v osnovnih šolah, da bi izvajali interesno dejavnost, ki bi krepila narodno zavest. Vem, da je nabor po šolah res pester, vendar pogrešam prav dejavnosti s tega področja.

V strokovnem članku predstavim plan dela interesne dejavnosti Slovenija moja dežela. Učence želim motivirati k raziskovanju Slovenije in njenih naravnih lepot. Moj dolgoročni cilj je, da se v tako interesno dejavnost vključijo tudi učenci tujci in jim na ta način poskušamo približati državo, v katero so se nedavno preselili.

V dejavnosti, ki so opisane v planu dela interesne dejavnosti, sem poskušala zajeti tako kulturno-umetniško kot tudi družbeno-zgodovinske dejavnosti, ki bi bile zanimive za večjo skupino učencev. Pri vseh dejavnostih je ključno, da so učenci aktivni in motivirani za raziskovanje Slovenije z več zornih kotov. Namen dejavnosti ni teoretično podajanje znanja o Sloveniji.

Ob koncu šolskega leta, v juniju, ko praznujemo dan državnosti, bi se učenci, ki so obiskovali to interesno dejavnost, predstavili širši javnosti s kulturnim programom.

The Abstract

The main goal of this article is to encourage primary school teachers to implement extra-curricular activities, which strengthen national consciousness among students. I am aware that there is a wide spectrum of activities in schools already, but I still feel we are lacking content in this field.

In this article I will present a work plan for an extra-curricular activity I named »My Slovenia«. The objective is to motivate students into discovering Slovenia and its natural wonders. An additional goal is to eventually include students that have moved to Slovenia from other countries and help to introduce this country and environment to them.

The plan of activities is assembled in a way that incorporates different kinds of topics, such as culture, art and social history. The goal is to include themes that many students find interesting – it is essential that a student be interested and motivated to actively explore and obtain knowledge from different perspectives. The purpose of the program is by no means to present students with monotone theoretical information.

At the end of the school year, when we celebrate Statehood Day, the students who attended this extra-curricular activity would present their new gained knowledge in the form of a cultural programme at the annual school celebration.

Ključne besede: domovina, interesna dejavnost, kultura, Slovenija.

Key words: homeland, interest activity, culture, Slovenia.

1 Uvod

V preteklem šolskem letu sem že začela z izvajanjem interesne dejavnosti Slovenija moja dežela. Zaradi ukrepov za zaježitev virusa ur nisem uspela izvesti v celoti. Moja želja po krepitvi narodne zavesti je v meni zelo močno zasidrana in sem to želela prenesti tudi na učence.

Cilji interesne dejavnosti so gojiti pozitiven odnos do domovine Slovenije, naroda, države, kulturne dediščine in jezika. Cilji se prepletajo s cilji pri predmetih spoznavanje okolja, družba in slovenščina. Dejavnosti, ki so navedene v programu, so prilagojene učencem druge triade. Seveda jih je možno prilagoditi tudi za druge starostne skupine.

1.1 Cilji interesne dejavnosti

Učenci:

- spoznajo vidike življenja ljudi v preteklosti in danes (bivališča, prehrana, obleka, delo, prevoz);
- vedo, da imajo nekateri dnevi v letu (prazniki) poseben pomen, in poznajo poseben pomen različnih praznovanj v Sloveniji;
- vedo, da živijo v Sloveniji in da je Slovenija članica EU;
- poznajo državne simbole Slovenije (zastava, grb, himna);
- vedo, da v Sloveniji živijo Slovenci in pripadniki drugih narodov;
- razvijajo pozitiven odnos do države Slovenije, domovine in Evropske unije (EU);
- širijo prostorsko orientacijo od domačega kraja, domače pokrajine na Slovenijo, Evropo in svet (informativno);
- spoznavajo osnovne geografske značilnosti naravnih enot Slovenije;
- spoznavajo življenje ljudi v preteklosti (zlasti v domači pokrajini) in ga primerjajo z današnjim življenjem;
- spoznavajo slovensko kulturno dediščino in razvijajo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti;
- raziskujejo preteklost z uporabo različnih virov in dejavnosti (terensko delo);
- spoznavajo načine življenja danes in v preteklosti;
- razvijajo pozitiven odnos do naravne in kulturne dediščine;
- spoznajo naravne enote Slovenije, opišejo in primerjajo nekatere naravne in družbene značilnosti;
- spoznavajo nekatere slovenske značilnosti, posebnosti, ki oblikujejo narodno istovetnost, naravno in kulturno dediščino;
- razvijajo pozitiven odnos do tradicije; razumejo pomen ohranjanja tradicije (šege in navade, kulturni spomeniki idr.);
- spoznajo nekatere pokrajinske značilnosti naravnih enot Slovenije na terenu.

1.2 Národ in narodna zavest

Národ je sociološki izraz, s katerim označimo skupino ljudi, ki ima skupno identiteto, občutek pripadnosti. Narod je skupnost ljudi, navadno na določenem ozemlju, ki so zgodovinsko, jezikovno, kulturno in gospodarsko povezani ter imajo skupno zavest. (SSKJ, 2014)

V slovenskem kontekstu je pri pojmu narod večji poudarek na jezikovni in kulturni enotnosti, pač glede na to, da Slovenci dolgo nismo imeli svoje države.

Najpomembnejša značilnost naroda je samoopredelitev. Narodna zavest lahko nastane na osnovi več značilnosti: jezika, kulture, politične organiziranosti, zgodovinske zavesti, rodovne oziroma genetske povezanosti, družbene komunikacije, vere, skupnega ozemlja ali gospodarske povezave.

1.3 Domoljubje in domovina

Že v preteklosti slovenskega naroda so obstajali ljudje, ki so imeli željo po samostojnosti Slovencev. Že pred 150 leti so Slovenci javno zahtevali združitev vseh Slovencev in široko avtonomijo. Ne more se jim pripisati odkritega izražanja želje po samostojni slovenski državi, ne more pa se prezreti dejstva, da so posejali seme, iz katerega je zrasla. (Granda, 1999: 9)

Imamo svojo državo, v kateri živimo in ji pripadamo, torej imamo domovino in zato lahko poskrbimo, da širimo in negujemo domoljubje. Domoljubje je posebno čustvo oziroma vrednota, je ljubezen do svojega doma in domovine. Domoljubje se vselej veže na konkretno družbo, narod in prostor s svojimi dobrimi in slabimi lastnostmi.

1.4 Domovinske vrednote

Psihoterapevt Žorž poudarja, da so domovinske vrednote še kako pomembne v našem modernem času, ko je svet postal tako majhen. Močno se je razširilo neko nejasno, nedoločno prepričanje, da so domovinske vrednote v nasprotju z vrednotami svobode, neodvisnosti in naprednosti. Razmišlja, da smo se z našo slovensko osamosvojitvijo želeli zavestno otresti ideološkosti in politično-ideološke indoktrinacije mladih. Ob tem smo zavrgli tudi domovinsko vzgojo. Ugotavlja da brez domovinske vzgoje posledično usihajo tudi domovinske vrednote. (Žorž, 2012)

1.5 Slovenska ljudska glasba in glasba z domoljubnim besedilom

Predmet glasbena umetnost je eden izmed predmetov, kjer lahko učitelji v domoljubju vzgajajo učence s petjem ljudskih pesmi, plesanjem ljudskih plesov, spoznavanjem ljudskih inštrumentov, petjem domoljubnih umetnih pesmi, petjem domoljubnih zabavnih pesmi. Ljudske pesmi so zelo pomembne, saj predstavljajo našo državo v tujini. Naše zamejce vračajo v domovino. Naša domovina je zaradi njih bolj prepoznavna.

Učni načrt za glasbeno umetnost predvideva, da izvajamo slovensko ljudsko glasbo v vseh razredih, najbolj pa je prisotna v petem. Z glasbo potujemo po vseh slovenskih pokrajinah. (Učni načrt. Glasbena umetnost 2011)

1.6 Ljudske igre

Ljudske igre »so ravno tako del kulturne dediščine, ki jih ne smemo pozabiti. To so stare kmečke igre, ki so se prenašale iz roda v rod. Igre so po navadi preproste in zato hitro učljive. Pripomočki za igro so preprosti in iz naravnega materiala. Navezujejo se na vsakdanje kmečko življenje in opravila. Ljudske igre so poskrbele za dobro vzdušje, krajšale so čas.« (Križ, 2003)

V sodobnem času so otroške igre, ki krepijo medsebojne odnose, zamenjali komunikacija preko družbenih omrežij, televizija in računalniške igrice. Zato je nujno potrebno, da zopet pogosteje vključimo otroško igro v pouk in popoldanske dejavnosti.

1.7 Državni simboli

Uporabo državnih simbolov določa Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (1994):

1. **Zastava:** slovensko državno zastavo je 24. junija 1991 določila takratna slovenska skupščina. Barve si od zgoraj navzdol sledijo: bela, modra, rdeča. Zastavi so dodali državni grb.
2. **Grb:** avtor grba je akademski kipar Marko Pogačnik. Grb ima obliko ščita, v njegovi sredini je na modri podlagi lik Triglava v beli barvi, pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke, nad njim pa so v obliki navzdol obrnjenega trikotnika tri zlate šesterokrake zvezde.
3. **Himna:** besedilo je sedma kitica pesmi slovenskega pesnika Franceta Prešerna Zdravljica, melodija pa iz zborovske istoimenske skladbe skladatelja Stanka Premrla. Republiška skupščina jo je kot slovensko himno potrdila 29. marca 1990.

1.7.1 Kdaj izobesimo slovensko zastavo?

Slovensko zastavo vedno izobešamo od državnih praznikov (Priloga 2).

Občasno lahko slovensko zastavo izobesimo na javnih, državnih ali zasebnih objektih ter na drugih primernih krajih, ob uradnem slovesu od predsednika republike, predsednika državnega zbora oziroma predsednika državnega sveta, kadar odhaja iz Republike Slovenije na obisk v tujo državo, in ob njegovem sprejemu, ko se vrne v Republiko Slovenijo, ob uradnem prihodu voditelja tuje države ali pooblaščenega predstavnika mednarodne organizacije v Republiko Slovenijo oziroma ob slovesu, njegovem odhodu iz Republike Slovenije, na dan žalovanja, ki ga določi Vlada Republike Slovenije (ob tej priložnosti je zastava spuščena na pol droga), ob mednarodnih srečanjih, športnih, kulturnih in drugih tekmovanjih, humanitarnih, vojaških in drugih prireditvah ter javnih shodih, na katerih se Republika Slovenija predstavlja oziroma se jih udeležuje, v skladu s pravili in običaji takšnih shodov, ob praznikih lokalnih skupnosti, pri javnih manifestacijah, ki so pomembne za Republiko Slovenijo in jih določi Vlada Republike Slovenije.

Stalno je slovenska zastava izobešena na poslopih, v katerih je sedež predsednika republike, sedež državnega zbora, sedež državnega sveta, sedež vlade, na območju mejnih prehodov, na poslopih diplomatskih predstavništev in konzulatov Republike Slovenije v tujini, na vzgojno-izobraževalnih zavodih ter na ladjah in na drugih plovilih. Zastavo lahko stalno izobesimo tudi za označevanje poslopij, v katerih so sedeži ministrstev ali drugih državnih organov in organov lokalne skupnosti. Stalno jo smemo imeti izobešeno tudi doma. (Kdaj izobešamo zastavo? (b. d.))

2 Okviren načrt tem za interesno dejavnost Moja Slovenija

- *Izdelava grba in zastave v velikem formatu (vsaj 3 metre)*

Grb in zastava naj bi bila iz odpadnih plastičnih zamaškov. Učence bi spodbujali k zbiranju zamaškov različnih barv, največ bele, modre, rdeče in malo rumene. Zamaške bi lepili na debelejši karton ali tanjšo leseno podlago. Tematiko povežemo seveda z okoljsko ozaveščenostjo. K zbiranju zamaškov bi povabili še učence prve triade.

- *Obisk Velike planine*

Obisk največje pašne planine v Sloveniji, kjer še vedno poleti pasejo živino. Na planini si lahko ogledamo Preskarjevo bajto, ki je preurejena v muzej. Seznanimo se s planšarstvom, molžo krav, predelavo mleka (sir, skuta, maslo, 'trnič'). Učenci spoznajo tradicionalna planšarska oblačila in se pogovarjajo s planšarji, ki med poletjem še vedno pasejo na Veliki planini. V primeru velike zainteresiranosti bi izpeljali dvodnevni tabor na pašni planini. Učenci bi se seznanili tudi z arhitekturo planšarske bajte (izdelava skodel). Učenci iščejo zanimivosti tudi v literaturi. Ena od primernih knjig je *Velika planina v odsevu časa* (Rifel, 2010).

- *Učenje skladb Moja dežela* (Dušan Velkavrh, Jani Golob) (Priloga 1) in *Za Slovenijo živim* (Igor Pirkovič, Miran Juvan) (Priloga 1).

Obe pesmi imata močno sporočilnost in poudarjata lepote Slovenije in njenih ljudi.

- *Starejši učenci kot prostovoljci v oddelkih OPB, kjer bi z mlajšimi učenci izdelovali majhne papirnate slovenske zastave pritrjene na lesenih paličicah.*

Cilj je, da naredimo čim več slovenskih zastav, da bi mlajši učenci z veseljem vihrali z njimi ob različnih priložnostih. Ker jim je blizu šport, jih spodbujamo, da navijajo z zastavicami za naše športnike. Te zastavice bi uporabljali pri šolskih prireditvah. Za mlajše učence pripravimo predloge, da jih samo barvajo in nimajo težav s pravilno velikostjo in oblikovanjem grba.

- *Izdelava velikega plakata: Slovenija moja Dežela*

V šoli najdemo veliko prazno steno na vidnem mestu (npr. v avli ali jedilnici). Črke naj bodo pisane, vesele, da pritegnejo pozornost. Napis lahko okrasimo še z lipovimi listi, ki je tudi eden od prepoznavnih simbolov Slovenije.

Slika 1 (foto: arhiv avtorice).

- *Izdelava malih slovenskih zastavic na palici kot darilo za bodoče prvošolce.*

V tekočem letu razmišljamo že o bodočih prvošolcih in jim pripravimo darila (zastave) ob prvem šolskem dnevu.

- *Na velikem zemljevidu Slovenije označevati kraje, kjer so učenci bili čez počitnice, ob koncu tedna.*

Z barvnimi žeblički na zemljevidu označujemo kraje, ki smo jih obiskali. V obliki vodiča izdelamo majhno zbirko znamenitosti, ki vsebuje ime kraja, kateri predel Slovenije so učenci ali učiteljice obiskali ter kratek opis naravne ali kulturne znamenitosti. Učenec lahko to sam predstavi skupini s pomočjo svojih slik ali slik s spleta.

- *Spoznavanje s poezijo, ki opeva našo prelepo deželo Slovenijo.*

Feri Lainšček, *Moja Slovenija* (Priloga 1).

1. *Učenci sami pišejo poezijo, v kateri opevajo lepote Slovenije.*

Učence spodbujamo k pisanju domoljubne poezije.

- *Himna*

Besedilo himne zapišemo na večji plakat, ki naj visi na vidnem mestu v šoli. Poleg nje naj visita zastava in slovenski grb.

Pomembno je, da učenci vedo, kdo je napisal besedilo slovenske himne in ga dobro poznajo. Učenci naj znajo himno pravilno melodično in z zanosom zapeti. Najprej si pomagamo z glasbeno podlago, nato pa brez nje. Pomembno je, da se znajo ob petju himne tudi primerno obnašati.

- *Stena najuspešnejših športnikov tekočega leta*

Večja stena (ali npr. pano v avli), kamor vsak lahko prilepi svoj prispevek o odličnem športniku. Skupaj oblikujemo nek moto, geslo npr. *Ponosni smo na vas, Športniki Slovenije, Navijamo za vas, Naši športni heroji* ipd. Učitelj ali skupina učencev skrbi za urejenost stene, na kateri ne smejo manjkati simboli slovenske države. Učenci morajo vedeti, da smo najuspešnejši športni narod na svetu. Naša dežela se lahko ponaša z vrhunskimi športniki, ki jih nimajo niti največje svetovne velesile. Dosežki naših športnikov se nam velikokrat zdijo že samoumevni.

- *Projekt Izobesimo zastave*

Spodbujanje učencev in delavcev šole k rednemu izobešanju zastave ob državnih praznikih in pomembnih dnevih za našo državo ter občino. Projekt učence spodbuja, da doma kupijo državno zastavo in jo tudi izobesijo. (Priloga 2)

S to gesto pokažemo, da smo ponosni na našo državo, da spoštujemo praznike in jim damo njihov pomen. Učence in učitelje prek šolskega radia spomnimo, kdaj je treba izobesiti zastavo. Pri tem projektu bi se povezali s krajevno skupnostjo, da bi tudi prek oglasnih desk in spletne strani krajane spodbujali k izobešanju zastave.

- *Igra vroči stol*

Novinarji – učenci sprašujejo, kaj ostale učence v Sloveniji najbolj preseneča, kaj bi obiskal, katere so posebnosti te dežele, kako bi pritegnili turiste. Odgovore poskušamo zapisati. Na ta način bomo dobili večjo zbirko vsega zanimivega, kar lahko najdemo v naši prelepi deželi Sloveniji. Zapis intervjuja in objava na šolski spletni strani.

- *Kviz*

Učenci pripravijo kviz za učence višjih razredov. Kviz je lahko tudi del kulturne prireditve. K sodelovanju povabimo učitelje in vodstvo šole.

- *Kuhamo slovenske jedi*

Kuhamo glede na interes učencev – glavne jedi, sladice. S šolskim kuharjem se dogovorimo za popoldansko delavnico, kjer se bodo učenci naučili pripravljati jedi, za pripravo katerih se bomo predhodno dogovorili. Pomembno je, da učenci pišejo recepte, da se naučijo tehtati in usvajajo enostavne tehnike kuhanja.

- *Razglednice Slovenije*

Sproti ustvarjamo pano razglednic krajev, ki so jih obiskali učenci in učiteljice. Pozorni smo, da so na razglednicah pokrajina, kulturni spomenik ali druga značilnost kraja, ki smo ga obiskali.

- *Slovenščina je lepa in lahko tudi zabavna*

Skupaj z učenci iščemo lepe slovenske izraze za besede, ki jih trenutno uporabljajo mladi in so večkrat popačeni, prevzeti iz angleščine, nemščine ali jezikov bivše Jugoslavije. Naloga lahko postane zanimiva, ko bomo skupaj ustvarjali mali slovar lepih slovenskih besed.

- *Ličkanje koruze*

Na bližnji kmetiji se dogovorimo za ličkanje koruze. Ob ličkanju so ženske večinoma prepevale, zato pripravimo še nabor ljudskih pesmi, ki jih učenci že poznajo od pouka glasbe in tako popestrimo doživetje.

- *Slovenščina in njena narečja*

Narečja učenci raziskujejo sami. Ko so na izletu, naj si poskušajo zapomniti kakšno narečno besedo pokrajine, v kateri so. Pri tem so posebno aktivni učenci, ki imajo babice in dedke v različnih predelih Slovenije. Ker so učenci v večini

vešči svojih telefonov, bi bilo zanimivo, da bi dedke in babice posneli. Slišana beseda se veliko hitreje in bolje vtisne v spomin.

- **Budnarjeva domačija**

Obisk Budnarjeve domačije blizu Kamnika, na kateri je še vedno delujoča črna kuhinja.

- **Povabimo Američana Noaha Charneya**

Američan je poročen s Slovenko in z družino živita v naši občini (Kamnik). Napisal je knjigo *Slovenologija* (Charney, 2017). V njej opisuje Slovenijo kot najlepšo deželo na svetu. Učenci bodo spoznali nov pogled na Slovenijo s strani tujca, ki nekatere značilnosti in lepote naše dežele ceni bolj kot mi sami.

- **Izdelovanje lesenih piščalk**

Povabimo dedke in pradedke, ki še znajo izdelovati lesene piščalke. Delavnica bo verjetno zanimiva predvsem za fante, saj je uporaba 'pipča' obvezna.

2.1 Kako izpeljati ure interesne dejavnosti

V zgoraj naštetih temah nisem zajela obravnave ljudskih plesov, glasbil in pesmi ter starih otroških iger, ki so značilni za Slovenijo. Slednje pa nikakor ne pomeni, da tega ne smemo in ne moremo vnesti v predstavljeno interesno dejavnost. Program je zasnovan zelo odprto in dopušča veliko prostora za nove ideje.

Katere teme in na kakšen način jih bomo raziskovali, je odvisno, v katerem predelu Slovenije živimo. Teme so lahko vezane na pokrajino – na primer Velika planina in Budnarjeva domačija sta aktualni za šolarje v okolici Kamnika, Domžal. Verjamem, da bo vsak učitelj v bližini svoje osnovne šole našel kulturne in zgodovinske znamenitosti, na katere želi opozoriti svoje učence in jih še podrobneje raziskati. Prav tako to velja za kulinariko in ljudske običaje.

Navedene teme naj bi se prepletale skozi celo leto pri vsaki uri. Interesna dejavnost ni zasnovana točno po urah. Obisk Velike planine je načrtovan kot celodnevna dejavnost (verjetno sobota), porabili bomo vsaj 5–6 šolskih ur. Peko in kuhanje slovenskih jedi bomo izpeljali kot projekt, več ur skupaj.

Kadar se bodo ure interesne dejavnosti izvajale klasično v šoli po pouku, naj bodo pestro zastavljene glede na interes učencev. Začetek in zaključek naj bosta skupna, glavni del ure pa po skupinah.

Zelo pomembno je gledati cilje kot celoto, ne pa kot 35 povsem ločenih ur. Tudi interesi učencev so pomembni, saj so nekateri močni na umetniškem področju, drugi radi raziskujejo deželo skupaj s starši na izletih. Morda bomo katero od dejavnosti tudi izpustili ali pa dodali novo, ki se bo porodila med šolskim letom.

511

3 Zaključek

Na zanimiv način želimo pritegniti učence, da začnejo sami raziskovati Slovenijo, njene lepote, značilnosti, posebnosti, kulturo. Učenci preko dejavnosti razvijajo zavest o narodni identiteti, državni pripadnosti in nikakor ta interesna dejavnost ne sme postati nek podaljšek pouka, podoben snovi v 5. razredu pri predmetu družba. Želim si, da interesna dejavnost s podobno vsebino zaživi na več šolah in pritegne učence.

4 Viri in literatura

Charney, Noah (2017): *Slovenologija*. Ljubljana: Beletrina.

Državni simboli in znamka Slovenije (b. d.). *20 let samostojnosti, Republika Slovenija*. Pridobljeno 4. 10. 2021 s spletne strani: <http://www.dvajset.si/prvih-20/pregled/prej-in-zdaj/drzavni-simboli/>

Granda, Stane (1999): *Prva odločitev Slovencev za Slovenijo*. Ljubljana: Založba Nova revija.

Kdaj izobešamo zastavo? (b. d.). *Izobesi-zastavo.si*. Pridobljeno 28. 8. 2012 s spletne strani: <https://www.izobesi-zastavo.si/kdaj-izobesamo>.

Križ, Ivica (2003): *Nazaj v otroški raj: Otroške igre in igrače na Dolenjskem*. Novo mesto: Dolenjski muzej Novo mesto.

Rifel, Vilko (2010): *Velika planina v odsevu časa*. Kamnik: Studio Dataprint.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014). Elektronska objava. Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Pridobljeno 4. 10. 2021 s spletne strani: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=narod>.

Slovenija smo ljudje (2011). *Youtube*, 10. 6. 2011. Pridobljeno 28. 8. 2021 s spletne strani: https://www.youtube.com/watch?v=wZnL5_w-DyM&t=4s.

Učni načrt. Program osnovna šola. Družba (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 28. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_druzba_OS.pdf.

Učni načrt. Program osnovna šola. Glasbena umetnost (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 1. 10. 2019 s spletne strani: http://mizs.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_glasbena_vzgoja.pdf.

Učni načrt. Program osnovna šola. Spoznavanje okolja (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 28. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_spoznavanje_okolja_pop.pdf.

Za Slovenijo živim. Pridobljeno 28. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.youtube.com/watch?v=WaKBp6PeEmc>

Zakon o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (1994). *Uradni list RS*, št. 67/94 (27. 10. 1994). Pridobljeno 28. 8. 2021 s spletne strani: https://www.uradni-list.si/_pdf/1994/Ur/u1994067.pdf.

Žorž, Bogdan (2012): *Vzgoja za vrednote*. Koper: Ognjišče.

PRILOGA 1:

Pesmi

Moja Slovenija

Feri Lainšček

Nad morjem dviga se pogled z gora,
med griči spušča se do ravnega,
z občutkom lepega gre do srca –
moja Slovenija, pozdravljena.

V dvojini rima se in se smehlja,
spreminja v pesem se in se igra,
odpira vrata vsa – je kdo doma? –
moja Slovenija, pozdravljena.

Daljav dotika se kot mavrica,
na pot odpravlja se, je brez meja,
a zmeraj vrača se kot lastovka,
moja Slovenija, pozdravljena.

Za mizo vabi te, te potreplja,
kot bratu vse ti da, se ne proda,
zdravica dviga se – izpij do dna! –
moja Slovenija, pozdravljena.

Moja dežela

Avtor besedila: Dušan Velkavrh
Avtor glasbe: Jani Golob

Moja dežela, to je njena lepota.
Moja dežela, mi smo njeni ljudje.
Lepota dežele je sloves njen,
njeni ljudje smo njeno ime,
ponosno ime.

Dovoljene so sanje,
verjeli bomo vanje.
Zal in cvetan bo jutrišnji dan,
Čez vsako temo in sivo nebo.
Za prave ljudi se sonce zgodi,
da zrasel bo cvet,
polepšal ta svet,
da naš bo ponos in naše ime,
sanje še žive.

Moja dežela, to je njena lepota.
Moja dežela, mi smo njeni ljudje.
Lepota dežele je sloves njen,
njeni ljudje smo njeno ime,
ponosno ime.

Za Slovenijo živim

Avtor besedila: Igor Pirkovič
Avtor glasbe: Miran Juvan

Lepa je,
ker moja je,
v sebi nosim jo,
njene gore biserne, morje in nebo.

Kamor pridem,
kamor grem,
ne pozabim je,
ker po tihem dobro vem, da odpre srce.

Tudi če sem daleč stran,
z njo sem spet doma,
ko je duša polna ran,
mi zdravilo da.

Za Slovenijo živim,
njena smo mladina,
je kot pesem polna rim
moja domovina.
Za Slovenijo živim,
saj sem njen otrok,
v čustva z njo se potopim,
je moj smeh in jok.

Mama, oče pravita,
če boš šla od tod,
vedi, tu te čakava,
tu živi tvoj rod.

Kjer se Jadran z Alpami
spleta v mavrico,
tam ljudje zaljubljeni
so v Slovenijo.

Tudi če sem daleč stran,
z njo sem spet doma,
ko je duša polna ran,
mi zdravilo da.

Za Slovenijo živim,
njena smo mladina,
je kot pesem polna rim
moja domovina.

Za Slovenijo živim,
saj sem njen otrok,
v čustva z njo se potopim,
je moj smeh.
Za Slovenijo živim,
saj sem njen otrok,
v čustva z njo se potopim,
je moj smeh in jok,
v čustva z njo se potopim,
je moj smeh in jok

.PRILOGA 2: Izobešanje zastave

8. 2.	Prešernov dan, slovenski kulturni praznik
7. 4.	dan slovenske zastave
27. 4.	dan upora proti okupatorju
1. 5.	praznik dela
8. 6.	dan Primoža Trubarja
25. 6.	dan državnosti
17. 8.	združitev prekmurskih Slovencev z matičnim narodom
15. 9.	dan vrnitve Primorske k matični domovini
23. 9.	dan slovenskega športa
25. 10.	dan suverenosti
23. 11.	dan Rudolfa Maistra
26. 12.	dan samostojnosti in enotnosti

PROJEKTNO DELO IN OZAVEŠČANJE MLADIH O POMENU SLOVENSKE KULTURE, IZROČILA IN TRADICIONALNIH VREDNOT

PROJECT WORK AND MAKING ADOLESCENTS AWARE OF THE MEANING OF SLOVENIAN CULTURE, HERITAGE, AND TRADITIONAL VALUES

Barbara Kos (barbara.kos@ssts.si) je univ. dipl. zgodovinarica in bibliotekarka. Je knjižničarka na Srednji šoli tehniških strok Šiška ter koordinatorica in mentorica projekta eTwinning. Na področju srednješolskega izobraževanja dela 17 let.

Slovenija

Povzetek

V prispevku ob ponazoritvi primera dobre prakse razmišljam in podajam presenetljive rezultate povezovanja projektnega dela z ozaveščanjem mladih o pomenu slovenske kulture, slovenskega izročila in slovenskih tradicionalnih vrednot. Kot mentorica dijakom in koordinatorica projekta na *Srednji šoli tehniških strok Šiška* sem v sklopu projekta *Erasmus+* opazovala, kako so dijaki pred odhodom na dvotedensko mobilnost s pomočjo enajstih tematskih sklopov raziskovali kulturo in tradicijo partnerske države Češke. Svoje ugotovitve so delili z dijaki češke partnerske šole in jih nato nadgradili z izdelkom, ki je drugje, izven meja Slovenije, stopil v vlogo učnega gradiva. Poleg tega, da je ponesel glas o slovenski kulturi in slovenskih dijakih tudi v drugo evropsko prestolnico, v tem primeru v Prago, so udeleženci začutili, da je v pisani družini evropskih držav še kako pomembno, da se zavedo vrednosti svojega izvora oz. izročila in ga znajo primerno predstaviti, prenašati in ohranjati.

Abstract

In the article I present an example of good practice, my ruminations on it, and the surprising results of connecting project work with making adolescents aware of the meaning of Slovenian culture, Slovenian heritage, and traditional Slovenian values. As a mentor to students and a project coordinator at the Secondary school of technical professions Šiška on the Erasmus+ project, I observed how the students explored the culture and traditions of the Czech Republic, our partner country, through eleven thematic units before leaving for a two-week exchange. The students shared their findings with their peers from the partner school and then expanded them via materials which were used for learning elsewhere, outside of Slovenia. These materials not only facilitated their learning about Slovenian culture and students in another European capital, in this case Prague, but also made the participants realize the importance of being aware of the value of their origins and heritage within the diverse association of European countries, and be able to appropriately present, transmit, and preserve them.

Ključne besede: domovina, domovinska vzgoja, nacionalna identiteta, pripadnost, projektno delo, slovenska kultura.

Keywords: home country, civic education, national identity, sense of belonging, project work, Slovenian culture.

1 Uvod

Zavedanje o pripadnosti državi naj bi se pričelo dovolj zgodaj v vzgojno-izobraževalnem procesu in naj bi učencem in dijakom vzbudilo vednost o vrednosti in pomembnosti države in domače kulture. V osnovnošolskem izobraževanju so učenci bolj poglobljenega znanja o tej tematiki deležni v osmem in devetem razredu v okviru predmeta Domovinska in državljanska vzgoja ter etika, kjer razvijajo državljansko pismenost, kritično mišljenje in spodbujajo aktivno vključevanje v različne dejavnosti (Barle Lakota, 2006). V sklopu ESS projekta *Aktivno državljanstvo in domovina* (Kukovič in Haček, 2014: 28) je »analiza kurikula Državljanstva pokazala, da predmet vsebuje učne sklope in vsebine, ki vodijo do cilja, da učenec postane ozaveščen in odgovoren državljan. Pri tem predmetu se sreča in spozna različne politične ureditve, pri čemer je poudarek na demokratični politični ureditvi, ponovno so poudarjene človekove pravice (tudi njihova zgodovina in izvor), predmet pa učenca pripravi tudi na srečevanje z drugimi kulturami, narodnostmi, rasami, verstvi ter mu skuša privzgojiti načelo enakosti, spoštovanja in nediskriminatornosti drugačnih od sebe.«

S prestopom v srednješolsko poklicno in strokovno izobraževanje so dijaki za zgoraj omenjene vsebine močno prikrajšani. V stiku z njimi so le v sklopu petnajstih ur obveznih izbirnih vsebin, ki jih posamezni učitelji kreirajo glede na situacijo in ponudbo.

Pri nas na *Srednji šoli tehniških strok Šiška* primanjkljaj rešujemo v sklopu več predmetov, pri katerih so izpostavljene vsebine povezane z aktivnim državljanstvom. V prvih letnikih pri predmetu Organizacija in poslovanje dijaki spoznajo družbene organizacije, delitev oblasti in politične stranke. Za dijake, ki zaključijo triletni program srednješolskega poklicnega izobraževanja, se izobraževanje na področju vzgoje aktivnega državljanstva tako konča. Na programu poklicno-tehniškega izobraževanja pa se dijaki v prvem in drugem letniku v sklopu predmeta Sociologija pri skromnih šestih urah pogovarjajo o državi, državljanstvu in ustavi. Vsebine, ki se dotikajo razvijanja slovenske identitete, odnosa do jezika, tradicije, kulture in ki so za državo, narod in domovino bistvenega pomena, pa dijaki v zelo okrnjenem obsegu obravnavajo še pri predmetih Geografija, Zgodovina in Umetnost.

Proučevanje lastne domovine in države je bistveni del spoznavanja samega sebe ter oblikovanja pozitivne samopodobe (mladega) človeka v procesu vsake dobre vzgoje in izobraževanja. Vse naštetu pa je v tesni zvezi z oblikovanjem demokratične osebnosti, ki bo sposobna kakovostnega življenja in sobivanja v skupnostih v lastnem kraju, lastni državi in ne nazadnje tudi v globalnem svetu (Kukovič in Haček, 2014). Z vključitvijo dijakov v projekt *Going abroad: the things I need to know* sem na nek način premostila primanjkljaj zgoraj omenjenih vsebin.

Primanjkljaj domovinske in državljske vzgoje v posameznih učnih programih je bilo tako smiselno dopolniti s tematsko in vsebinsko dodelanim projektnim delom. Način dela, življenja in preživljanja prostega časa prinašajo nove koncepte in predruženje pristopov v poučevanju je tako nujna. S projektnim delom v šolah se na nek način lažje približamo svetu mladih in olajšamo sprejemanje in procesiranje novih znanj in usvajanje spretnosti, pomembnih za aktivno vključevanje v družbo in državo.

Pri projektnem delu dijaki povezujejo različna znanja. Tako delo spodbuja in razvija osebne lastnosti, ki so pomembne za življenje in delo: komunikativnost, samostojnost, odgovornost, kritičnost in sposobnost delati v skupini. Učitelj oz. mentor je v vlogi svetovalca, ki vodi, usmerja, vzpodbuja in pomaga, dijaki pa so izvajalci, ki zbirajo podatke, raziskujejo, rešujejo probleme, povzemajo in nenazadnje prevzemajo odgovornost za opravljeno delo (Miklič, 2018). Vsi udeleženci so med seboj enakopravni in delujejo po načelu demokratičnosti.

»Izvajanje pouka temelji na projektnem delu kot učnem modelu, ki presega okvire tradicionalnega pouka, saj ga ne omejujejo vsebinske, organizacijske, časovne in prostorske razmere, v katerih poteka organiziran šolski pouk. Učenec/dijak naj v izobraževalnem procesu pridobi temeljno splošno znanje, spretnosti in sposobnosti za osebni razvoj, da se bo lahko dejavno vključil v družbo. Osnovne značilnosti projektnega dela opredeljujejo:

- interdisciplinarni pristop
- konkretnost tematike z usmerjenostjo na življenjske razmere
- ciljno usmerjena in načrtovana aktivnost, ki jo izvajajo učenci/dijaki
- upoštevanje interesov, potreb in sposobnosti učencev/diakov
- kooperativnost
- odprtost
- poudarek na izkustvenem učenju
- poudarek na učenju kot procesu zaradi primarno vzgojne funkcije projektnega dela« (Atlagič idr., 2006: 10–11).

»Projektni pristop tako vključuje zasnovano uresničevanje zamisli in oblikovanje specifičnega modela (projekt), ki predstavlja določeno zaporedje dogodkov in aktivnosti, ki vodijo v doseganje zastavljenega cilja v času in prostoru. Namen projektnega dela je doseči, da udeleženci razvijejo zavest, da je za cilje, ki jih želijo doseči, treba zasnovati domišljen pristop, ki bo raznovrstne aktivnosti, potrebne, načrtovane vire in stroške ter informacije o poteku za doseganje jasno določenih ciljev postavil v okvir specifičnega modela, ki bo nazorno prikazal pot do cilja« (Miklič, 2018: 3). Tako je dosežen namen projektnega dela, s katerim udeleženci pridobijo lastne izkušnje in nova neposredno uporabna znanja.

Vse navedeno je bilo vodilo v našem primeru, ko je evropski projekt *Erasmus+* skupaj in predvsem z njegovim podpornim projektom *eTwinning* skupini dijakov odprl popolnoma nov pogled na slovensko kulturo in na vse, kar je domače. Vse bolj pa je omenjena tematika prišla do izraza v soočenju in v primerjavi z drugimi evropskimi kulturnimi značilnostmi in posebnostmi. Za dijake je bilo pomembno, da so se, ker so v tujini, na Češkem, preživeli dva delovna tedna, seznanili s kulturo in navadami v vsakdanjem življenju. V času svojega bivanja v dijaškem domu v mestu Tábor, od Prage oddaljenem 100 km, so prvi teden obiskovali pouk v srednji tehniški šoli v Táboru, drugi teden pa so bili razporejeni po različnih podjetjih, v mestu in njegovi okolici, kjer so opravljali del obvezne delovne prakse. Delo na *eTwinning* projektu je tako predstavljalo pripravo na njihovo bivanje v tujini.

2 S projektom *Going abroad: the things I need to know* do novih spoznanj

Projekt je bil zasnovan v okviru programa *Erasmus+*, KA102 – Mobilnost dijakov in osebja v poklicnem izobraževanju in usposabljanju, katerega osnovni namen je krepitev strokovnih in jezikovnih kompetenc dijakov udeležencev. V času trajanja pa je presegel začetne okvirje in nas vse, tako mentorje kot dijake udeležence, pozitivno presenetil. Med raziskovalnim

delom smo spoznali, kako imajo stvari, ki se nam zdijo samoumevne, veliko in pomembno vlogo v našem vsakdanjem življenju. Osmišljajo nas in nam dajejo občutek pripadnosti skupnosti, državi, Sloveniji.

Priprave na obisk Češke so potekale od začetka šolskega leta 2018/19, ko so dijaki imeli možnost kandidirati na razpisu v okviru programa *Erasmus+*, ki je 12 dijakom omogočil dvotedensko opravljanje obvezne delovne prakse v tujini. Dijaki, ki jih je to zanimalo, so morali oddati pravilno napisano prošnjo z opisom svojih znanj, zanimanj in sposobnosti, tako v slovenskem kot v angleškem jeziku. Prošnjo je pregledala izbrana komisija učiteljev stroke in jezika ter izbrala dvanajst dijakov, šest iz drugih in prav toliko iz tretjih letnikov.

Izbranim dijakom sem tako predstavila podporni projekt, ki je bil namenjen njihovi pripravi na bivanje, izobraževanje in delo v tujini. Priprave in srečanja skupine so potekale v šolski knjižnici. Ker je bil termin že točno določen, tj. od 9. do 22. 6. 2019, smo svoje aktivnosti lahko načrtovali in jih sproti prilagajali rednemu šolskemu delu.

Projekt z naslovom *Going abroad: the things I need to know* je v celoti potekal preko spletnega portala *eTwinning*, ki učiteljem evropskih in še nekaterih pridruženih držav omogoča varno spletno okolje. Nudi jim možnost navezovanja stikov in snovanja skupnih projektov vse od vstopa otrok v vzgojno izobraževalni sistem, tj. od vrtca do zaključka srednje šole. Učitelji in mentorji *eTwinnerji* svojim varovancem tako nudijo varno okolje za komunikacijo z vrstniki udeleženci posameznih projektov drugod po Evropi. Okolje nudi tudi varno shranjevanje in deljenje različnih gradiv, kar je bilo za naše delo ključnega pomena. Ali kot je zapisano na uradni strani spletnega portala *eTwinning*: »*eTwinning* je skupnost evropskih šol. Pedagoškim delavcem (učiteljem, ravnateljem, knjižničarjem itd.), ki delajo v šolah po Evropi, ponuja spletni portal, ki omogoča povezovanje, sodelovanje, razvijanje projektov, izmenjavo izkušenj in še veliko več. Člani skupnosti *eTwinning* so člani najbolj živahne izobraževalne skupnosti v Evropi. *eTwinning* je del programa *Erasmus+*, programa evropskega sodelovanja na področju izobraževanja, usposabljanja, mladih in športa.«

Tudi naš projekt je bil zasnovan na osnovi povpraševanja na omenjenem spletnem portalu. S kratko predstavitevijo, ki jo v nadaljevanju povzemam, smo bili zanimivi za eno od srednjih šol iz češke Prage. V predstavitvi sem zapisala naslednje:

»Smo *Srednja šola tehniških strok Šiška* iz Ljubljane, Slovenije in iščemo srednjo šolo na Češkem, najraje v bližini Prage za *eTwinning* projekt. Dijaki bi se preko projekta *Going abroad: the things I need to know* povezali in v sklopu *Erasmus+*, *K102* mobilnosti na Češkem, v času od 9. do 22. 6. 2019 tudi srečali in v živo izmenjali svoje izkušnje o poznavanju partnerske države.«

Poziv je v nadaljevanju pojasnila kratka predstavitev o namenih in ciljih našega projekta:

»Poznavanje navad in običajev državljanov Evropske unije, sprejemanje različnosti, drugačnosti, nenavadnosti nas bogati in širi naša obzorja. Živimo v času, ko se meje umikajo in nas enakost povezuje, pa vendar v vsakem od nas ostaja nekaj svojega, drugačnega. Potovanje se za vsakega začne v njem samem. Pa vendar je dobro vedeti, kam nas pot pelje in kaj na njej lahko pričakujemo.

Pred potovanjem in obiskom novega, še neznanega kraja, je dobro vedeti o njem čim več. Kakšne so možnosti transporta, kje lahko ugodno in udobno bivamo, kaj vse si lahko ogledamo, česa pod nobenim pogojem ne smemo spregledati, kje z užitkom 'pomažemo' krožnik, kaj nam požene kri po žilah, po stopinjah katerih znanih osebnosti se lahko sprehodimo. Kako se primerno obnašamo, kaj je nesprejemljivo, čemu se moramo izogniti.

Slovenski dijaki bodo pred obiskom Češke republike s pomočjo čeških vrstnikov poskušali na zastavljena vprašanja poiskati odgovore in izmenjati izkušnje. Ugotovili bodo, kaj imajo skupnega in katere stvari so drugačne.«

Na naše povpraševanje se je odzvala učiteljica angleškega jezika iz *Tehniške šole za gradbeništvo in arhitekturo* iz centra Prage. Zanimal jo je naš projekt in hitro smo vzpostavili stik.

Projekt je bil zastavljen tako, da z raziskovanjem vsakdanjih navad in kulturnih značilnosti dijaki spoznajo drugo deželo. Izbrali smo dvanajst tematskih sklopov, po enega na dijaka. Tako pot smo izbrali v prizadevanju pokazati in prikazati slovensko tradicijo in kulturne posebnosti našim prijateljem iz Prage. Sprva smo iskali podobnosti in različnosti s češkimi kulturnimi navadami in običaji ter skozi oči vrstnikov in kolegov mentorjev odkrivali vrsto navad in običajev, ki so za nekatere bili povsem novi, nepoznani.

Vsak dijak je dobil partnerja iz tujine, Češke, ki je raziskoval njegovo deželo. Torej, slovenski dijaki so spoznavali Češko, češki pa Slovenijo.

Teme smo izbrali v dogovoru z dijakom, glede na to, kar je posameznika zanimalo. Odločili smo se za naslednja področja:

- geografija
- glavno in večja mesta
- moje mesto
- naravna dediščina
- hrana in narodne jedi

- glasba
- knjige in branje
- šport
- narodni običaji
- prazniki
- znameniti ljudje.

Ko se je projekt bližal vrhuncu, pa je čedalje bolj izstopala tema, ki je obravnavala življenje in delo slovenskega arhitekta Jožeta Plečnika.

Omenjena tema je bila eden od pomembnejših razlogov za sodelovanje, saj so češki dijaki arhitekta Plečnika izbrali za temo svoje maturitetne naloge.

Pri tem dva dijaka, ki sta za raziskovanje izbrala Jožeta Plečnika, pa tudi jaz sama, nismo vedeli, kam nas bo njegova življenjska zgodba pripeljala.

Pred pričetkom dela so dijaki svojo predstavitev in svojo fotografijo naložili na *Twinspace*, del spletnega portala *eTwinning*, ki dijakom omogoča komuniciranje preko forumov, ki jih ustvarijo sami, prav tako se lahko srečajo v klepetalnici ali s pomočjo videoklica. Povedali so, kje živijo in kaj počnejo v prostem času. Za 'ogrevanje' sta obe strani pripravili kviz o poznavanju svoje dežele, nato so dijaki skupaj s češkimi partnerji raziskovali teme in izsledke ter ugotovitve nalagali na *Twinspace*. Njihovo delo je potekalo samostojno, na razpolago so imeli računalnika v šolski knjižnici in mene, knjižničarko, kot mentorico, ki sem jih usmerjala in komunicirala s kolegico s Češke glede poteka dela njenih dvanajstih dijakov. Srečevali smo se dvakrat mesečno, da smo tako ohranjali stik s projektom in stik s partnerji. Pomembno je bilo, da se dobro spoznamo, saj smo za čas bivanja na Češkem načrtovali tudi osebno srečanje v Pragi.

Ko so s češke strani začeli prihajati prvi zapisi o Sloveniji, sem začutila, da so dijaki začeli bolj zavzeto sodelovati, saj so njihove zapise s podatki, povzetimi v večini z internetnih strani, bolj pozorno pregledovali in jih dopolnjevali. S tem so se kar naenkrat nehote znašli v vlogi raziskovalcev lastnih kulturnih značilnosti, znamenitosti, običajev in navad. Takrat sem ugotovila, koliko pravzaprav vedo brez pomoči interneta, o svoji domovini in kulturi, ki jo pravzaprav živijo. Velika večina dijakov je namreč prihajala iz daljne ljubljanske okolice, iz krajev, v katerih so nekateri ljudski običaji še kako živi.

Popravljeni zapise so posredovali češkemu dijakom, z njimi komunicirali preko klepetalnice in se dogovorili za izdelavo brošure, ki bi vsebovala vse pridobljene informacije, seveda iz obeh strani. Tudi naši dijaki so dobili popravljeni in dopolnjena besedila čeških znamenitosti, običajev in navad. Iz zbranega materiala je tako nastala barvita brošura, ki predstavlja slovenske in češke lepote, znamenitosti, običaje in kulturne navade.

EVA BOTO
Eva Boto, born in 1935 in Ljubljana, is a Slovenian folk singer. She has recorded several albums and is known for her traditional Slovenian folk songs.

SPHERIC CUBE
Spherical Cube is a Slovenian folk band. They have recorded several albums and are known for their traditional Slovenian folk songs.

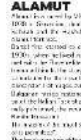

TRADITIONAL MUSIC:
Traditional music is an important part of Slovenian culture. It has been passed down from generation to generation and is still very popular today.

CZECH POP
Czech pop music is a popular genre in the Czech Republic. It has been around since the 1960s and is still very popular today.

TRADITION, INSTRUMENT
Traditional instruments are an important part of many cultures. They have been used for centuries and are still very popular today.

ALAMUT
Alamut is a Slovenian folk band. They have recorded several albums and are known for their traditional Slovenian folk songs.

BETTER KNOWN PARTS OF SLOVENIAN LITERATURE
Slovenian literature has a long and rich history. It has been around since the 19th century and is still very popular today.

WELCOME TO THE DESERT OF THE REAL
The Desert of the Real is a Slovenian folk band. They have recorded several albums and are known for their traditional Slovenian folk songs.

YOU DO UNDERSTAND
You Do Understand is a Slovenian folk band. They have recorded several albums and are known for their traditional Slovenian folk songs.

KAREL CAPEK
Karel Capek was a Czech writer and playwright. He is best known for his play 'Rossum's Universal Robots'.

Slika 1: Brošura (2019).

Pri delu so dijaki spoznali precej novih stvari, ena večjih, življenje in delo arhitekta Jožeta Plečnika pa je ob koncu presenetila. Z dijakoma, ki sta si izbrala omenjeno temo, smo se odpravili po ljubljanskih sledeh tega slavnega arhitekta in zbirali gradivo, rezultat katerega je petnajstminutni avtorski film. Ideja se je porodila spontano, med ogledom Plečnikove hiše v Ljubljani. Dijaka sta se odločila, da obiščeta vse pomembnejše lokacije Plečnikovih mojstrov in Ljubljani, v oko kamere sta ujela: Kongresni trg, Park Zvezda, Uršulinsko cerkev, Uršulinsko gimnazijo, Napoleonov steber, Narodno in univerzitetno knjižnico, Plečnikovo hišo, Zoisovo cesto, Čevljarški most, Tromostovje, Tržnice, Park Tivoli, Stadion in Žale (Vrt vseh svetih).

Slika 2: Filmček o Plečnikovih biserih v Ljubljani (Going abroad, b. d.).

Snemanje filmčka in njegova končna montaža, skupaj s pripadajočo glasbeno podlago, za katero sta izbrala slovenske zimzelene pesmi, je bila izredno zahteven projekt, rezultat pa resnično osupljiv izdelek, film o zapuščini arhitekta Jožeta Plečnika v centru slovenske prestolnice. Neprecenljivo pa je bilo čudenje ob spoznavanju ljubljanskih biserov in njihovi ponosni predstaviti češkim dijakom. Le ti so nam ob srečanju v Pragi povrnili 'uslugo', ko so nas popeljali po Plečnikovih

sledeh v tej krasni evropski prestolnici. Naš ponos ob delih tega arhitekturnega velikana slovenskih korenin je bil neizmeren. Takrat smo začutili, da pripadamo svoji, slovenski kulturi in smo državljani majhne, a kulturno velike države.

Z obiskom in srečanjem v Pragi se je sklenil naš projekt, ki je v vsakem pogledu presegel ob pričetku zarisane zamisli in prve ideje. Lahko rečem, da so dijaki v procesu raziskovanja in primerjanja rezultatov dela s svojimi partnerji na novo spoznali in odkrili vrednost slovenske kulture, zagotovo so začutili ponos ob temu, da so del nje. V nekem trenutku so postali pozorni na pomembnost narodne identitete in čeprav o njej ni tekla beseda, je bilo njeno bistvo mogoče začuti.

3 Zaključek

Izpeljali smo odlično projektno delo, ki v svoji zasnovi niti ni predvidelo poti, na kateri se je znašlo dvanajst dijakov *Srednje šole tehniških strok Šiška*. Izjemna priložnost, ki je jasno pokazala na primanjkljaj domovinske in državljanske vzgoje v srednji šoli. Dijaki so o sebi in svoji vlogi nekoga, ki je glasnik kulture, ki jo živi, spoznali vrednost ohranjanja običajev in skoraj že pozabljenih navad. Pred projektom so malo ali sploh ne razmišljali o pojmu slovenske identitete, so jo pa v času trajanja projekta intenzivno zaznali. Prepričana sem, da so dijaki, ki so bili v projektu udeleženi, po njegovem izteku tudi drugače razmišljali o vrednosti in pomembnosti državljanske identitete, o tem, da pripadajo nečemu, kar je večje od njih, pa so vseeno tvorni del tega, so povezani in kot taki pomembni za ohranjanje slovenske identitete.

V prihodnjih letih se obeta prenova učnega načrta za predmet Državljanstva in domovinska vzgoja v srednjih šolah. Na naši šoli smo odsotnost z njo povezanih vsebin s predstavljenim projektom uspešno premostili. Po uspešno zaključenem in nagrajenem projektu, zdaj že teče nov, Vanj je vključena veliko večja skupina dijakov, ki hodi po že uhojenih stopinjah svojih predhodnikov. Tudi ti udeleženci se bodo v času trajanja projektnega dela srečali z izzivi, ki bodo nagovorili njihovo domovinsko in državljansko zavest. Tako to počnemo na naši šoli.

4 Viri in literatura

Atlagič, Goran; Ciglič, Ivana; Černilec, Janez idr. (2006): *Projektno delo: gradivo za učitelje*. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.

Barle Lakota, Andreja (2006): Vprašanja vključevanja vsebin državljanske kulture v kurikulum. V Andreja Barle Lakota; Erika Rustja; Janez Jug (ur.): *Državljanstva in domovinska vzgoja*, str. 154–163. Slovenska Bistrica: Beja.

Brošura (2019). Pridobljeno 24. 8. 2021 s spletni strani:

https://drive.google.com/file/d/0B291HMvQVkrMZ2ZmOGF1bGFYWmJJTWJRqcVRLc3kxVm5DNFFR/view?resourcekey=0-mg2PwrtlWHo0MXCd_lgshA.

eTwinning je skupnost evropskih šol (b. d.). Pridobljeno 24. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.etwinning.net/sl/pub/index.htm>.

Going abroad: the things I need to know (b. d.). Twinning. Pridobljeno 24. 8. 2021 s spletne strani: <https://twinspace.etwinning.net/83779/home>.

Kukovič, Simona; Haček, Miro (2014): *Elementi domovinske in državljanske vzgoje ter aktivnega državljanstva v učnih načrtih slovenskih osnovnih in srednjih šol: analiza kurikulumov: ESS projekt Aktivno državljanstvo in domovina*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno 24. 8. 2021 s spletne strani: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/Projekt12_Analiza_kurikulov_Elementi_DDV.pdf.

Miklič, Stanko (2018): *Projektno delo: gradivo: navodila za pripravo izdelka oz. storitve*. Litija: Izobraževalni center GEOSS. Pridobljeno 18. 10. 2021 s spletne strani: <https://www.ic-geoss.si/wp-content/uploads/2018/10/Gradivo-projektno-delo.pdf>.

Projektno učno delo (b. d.). Pridobljeno 24. 8. 2021 s spletne strani: <http://www.zptu.si/data/b8pud.pdf>.

UPORABA DRUŽABNIH IGER IN KVIZOV PRI SPOZNAVANJU SLOVENIJE PRI URAH BIOLOGIJE

USE OF SOCIAL GAMES AND QUIZZES AT BIOLOGY CLASSES TO LEARN ABOUT SLOVENIA

*Ines Gorenšček (gorenscek.ines@gmail.com), prof. ang. In biol., poučuje na OŠ Franca Lešnika - Vuka
v Slivnici pri Mariboru.*

Slovenija.

Povzetek

V prispevku bom predstavila družabne igre in kvize, ki smo jih z učenci izdelali pri izbirnem predmetu ROD (raziskovanje organizmov v domači okolici) in RČL (rastline in človek) ter biologiji v 7., 8. in 9. razredu. Učenci so s pomočjo uporabe šolskih računalnikov, knjig in učbenikov sami poiskali podatke ter pripravili vprašanja in izzive, izdelali pripomočke in podloge. Učitelj je podloge fotokopiral v več izvodih in jih plastificiral, da lahko učenci igrajo hkrati, po skupinah.

Igre so zelo uporabne pri pouku biologije, kjer učenci na zanimiv, spontan in zabaven način spoznavajo slovenske znanstvenike in biologe, rastlinstvo in živalstvo, avtohtone vrste, kamnine in prst, skrb za okolje ... Ta način dela spodbuja kritično mišljenje, reševanje problemov, timsko delo in ostale, v navodilih omenjene spretnosti.

Abstract

In this article, I will present board games and quizzes that we created with students in the elective subject ROD (research of organisms in the home environment) and RČL (plants and humans) and biology in 7th, 8th and 9th grade. With the help of school computers, books and textbooks, the students found the data themselves and prepared questions and challenges, made props and pads. The teacher photocopied the pads in several copies and plasticized them so that the students could play at the same time, in groups.

Games are very useful in biology lessons, where students get to know Slovenian scientists and biologists, flora and fauna, indigenous species, rocks and soil, care for the environment in an interesting, spontaneous and fun way... This way of working encourages critical thinking, problem solving, teamwork and others, the skills mentioned in the instructions.

Ključne besede: družabne igre, kvizi, timsko delo, učenje biologije.

Keywords: board games, quizzes, teamwork, biology learning.

1 Uvod

Psihološke raziskave so potrdile, da se otroci najbolje učijo skozi igro in aktivnosti, za katere so motivirani. Učitelji so pogosto mnenja, da igra spada v nižje razrede in se ne zavedajo, da družabne igre niso le zabavne, pač pa tudi poučne. Družabne igre dokazano prispevajo k izboljšani koncentraciji in bolj ustvarjalnemu razvoju ter učenca obogatijo z različnimi znanji, ki jih učitelj lahko sam selekcionira. V članku se bomo osredotočili na znanje pri biologiji vezano na Slovenijo.

Igre so pripravili učenci pri izbirnih predmetih. Običajno je delo potekalo v skupinah pod mentorstvom učitelja. Tematika je sledila ciljem učnega načrta. Učenci so pripravili kvize in igre, ki so obravnavali (preverjali) izključno znanje o Sloveniji ali pa so se vprašanja o Sloveniji pojavljala med ostalimi vprašanji, vezanimi na učni načrt. Ko npr. v 9. razredu obravnavajo razvojno vejo človeka in sestavimo igro ali kviz, lahko vmes postavimo vprašanje: Kje v Sloveniji je najbolj znano nahajališče neandertalca? Učenci morajo sami poiskati odgovor (Potočka zijalka) in ga pripisati na kartonček z rešitvami. Igre in kvize učenci običajno ustvarjajo v računalniški učilnici, kjer si pomagajo z računalniki in telefoni. Včasih morajo učenci izdelati igralno podlogo, lahko pa uporabijo podloge in rekvizite znanih družabnih iger in si s tem olajšajo delo. Ko se učenec ukvarja z ustvarjanjem igre, misli, da se ob tem le zabava. Ne zaveda se, koliko znanja prejme ob izdelovanju tega učnega orodja. Domisliti se mora vprašanja, ki je povezano z učnim načrtom, poiskati in preveriti odgovor ter včasih poiskati ustrezno sliko. Veliko je medpredmetnega povezovanja npr. likovne umetnosti, zgodovine, geografije ... Učenec širi svoje znanje na številnih področjih ne da bi se tega zavedal, zato je igra vsestransko učno orodje. Seveda morajo učenci tudi jasno zapisati navodila in pravila igre. Ta so lahko plod njihove domišljije ali pa posnemajo klasična. Ustvarjene igre so uporabne pri pouku biologije, še posebej pri utrjevanju in ponavljanju znanja.

2 Kaj so družabne igre

Namizna igra je družabna igra, ki se jo igra na mizi ali podobni ravni površini.

Namizno igro običajno igra več ljudi hkrati. Pri njih se pogosto uporablja kocko in karte. Igre, ki se igrajo na posebni igralni plošči, se imenujejo igre na deski. Skoraj vse namizne igre so strateške (npr. pri vojaški namizni igri se ne mečuje igralec osebno, temveč po igralni plošči le razporedi vojake). Obstaja veliko namiznih iger (npr. potapljanje ladic), za katere ni potrebno kupiti igralne plošče; tako igro se zlahka nariše na papir.

Ena prvih priznanih namiznih iger je bila šah. Ta igra je znana tudi kot kraljevska igra. Nato se je pojavila namizna igra Špansa (bolj znana kot mlin), ter človek ne jezi se. Bolj miselne, poslovne ter vojaško osvajalne namizne igre so se pojavile v 20. stoletju (primer: risk, monopoli). Namizne igre običajno nastajajo po avtorjevi lastni zamisli, včasih pa tudi po filmu ali knjigi (npr. Gospodar prstanov). (Namizna igra, 2021)

Dušica Kunaver in Brigita Lipovšek (2006) sta zapisali, da »otroških iger ne bomo delili na travniške ali sobne, ne na poletne ali zimske, ne na take »za velike« ali take za »ta male«. Skoraj vsako igro lahko prilagodimo in jo priredimo«. Ta zapis nam je služil kot osnova za ustvarjanje in preoblikovanje splošnih iger v naravoslovno usmerjene igre.

Poleg tega, da pridobivajo novo znanje, se otroci z igro urijo v socialnih veščinah, saj je čar igre ravno v tem, da se vsi otroci igrajo skupaj, da se učijo improvizacije, tovarštva in še sto drugih odlik. Računalniške igrice današnjemu otroku vsega tega ne dajejo, zato je tudi medsebojne povezanosti in tovarštva med otroki vse manj«. (Kunaver in Lipovšek, 2006)

Goock (1981) opozarja, da je od otroške do otročje igre le majhen korak. Otroci se prično igrati otročje, kadar se pri igri dolgočasijo. Dodaja, da pri igri hitro ugotovimo, kdo več ve in zna kot drugi, kdo kvari igro, kdo je preskromen, kdo je kar naprej užaljen. Še več: igra ne samo odkrije to ali ono slabo ali dobro potezo v značaju, marveč je tudi čudovito primerna za to, da lahko prav to potezo obzirno, vendar dovolj odločno za stalno odpravimo. Igri so namreč lastne tudi funkcije pomirjanja, izglajevanja in vzgajanja v družbeno bitje. Igra te prisili, da si v dobrih odnosih s partnerjem ali z več igralci. To je lahko izvrstna »šola za življenje«.

2.1 Pomen družabnih iger

Družabne igre sodijo v vrst iger s pravili. Igre s pravili so igre, v katerih otrok prepozna, sprejme in se podredi pravilom. To so igre lovljenja, z vodjo, petja, posameznih spretnosti, igre na igralnih ploščah in športne igre. Nemčeva in Kranjčeva (2011) med njih prištevata skupne gibalne igre, namizne igre, športne igre in igre petja. Vse našteje igre so lahko povezane s sodelovanjem in tekmovanjem, ki lahko pomembno vplivajo na otrokov čustveni in socialni razvoj. Pomembno je, da otrok razume in sprejme pravila igre.

Družabne igre so pomembne za otrokov duševni in socialni razvoj. Pozitivno vplivajo na otrokovo mišljenje in pomagajo razviti pomembne veščine, kot so odločanje, kritično mišljenje ter socialna interakcija. Ko se otrok med igro sreča z težavo, jo bo skušal rešiti. Strokovnjaki trdijo, da takšne situacije otroka učijo, kako naj v resničnem življenju rešuje potencialne probleme. V pomoč so mu lahko soigralci, ki v tem primeru razvijajo empatijo in občutek za sočloveka. Po drugi strani pa so običajno soigralci njegovi nasprotniki, kar otroka uči, da se mora s težavami soočiti sam in se tako privaja na samostojnost. V skupinskih igrah bo otrok spoznal pomembnost sodelovanja in sklepanja kompromisov, če želi zmagati. Običajno je otrok od doma navajen, da v igri zmaga, saj starši namenoma popuščajo. Šele v šoli spozna, da v resničnem življenju temu ni tako. Spozna, da je izguba del igre (del življenja) in na to včasih nimamo vpliva, da se stvari včasih ne odvijajo tako kot si želimo. Običajno je to posledica sledenja pravilom igre, ki so enaka za vse, igrati je treba pravično. Če povzamemo, otrok se nauči prenašanja poraza, strateškega razmišljanja, sodelovanja, razvija se kognitivno mišljenje in samostojnost.

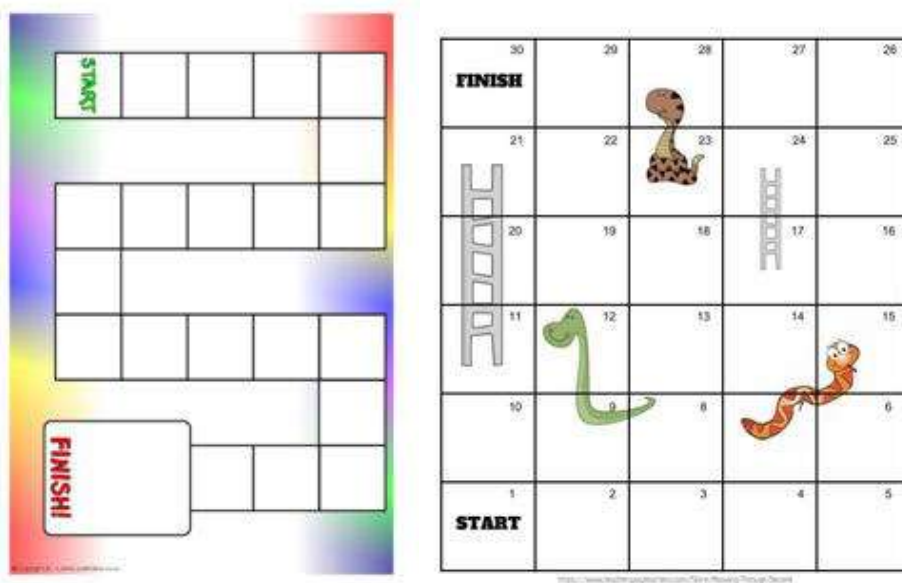
Bennetova (2000) svetujeta, naj igro prilagodimo otrokovi starosti in sposobnostim. Če je igra pretežka, se bo otroku zamerila. Začeti je treba z lažjimi igrami, otroka pohvalimo, ko mu gre dobro, in sproti prilagajamo zahtevnost igre njegovim sposobnostim. Tisti, ki zmaga, naj za nagrado izbere naslednjo igro, poražencem pa se naloži kakšna zabavna kazen.

3 Uporaba družabnih iger pri poučevanju biologije

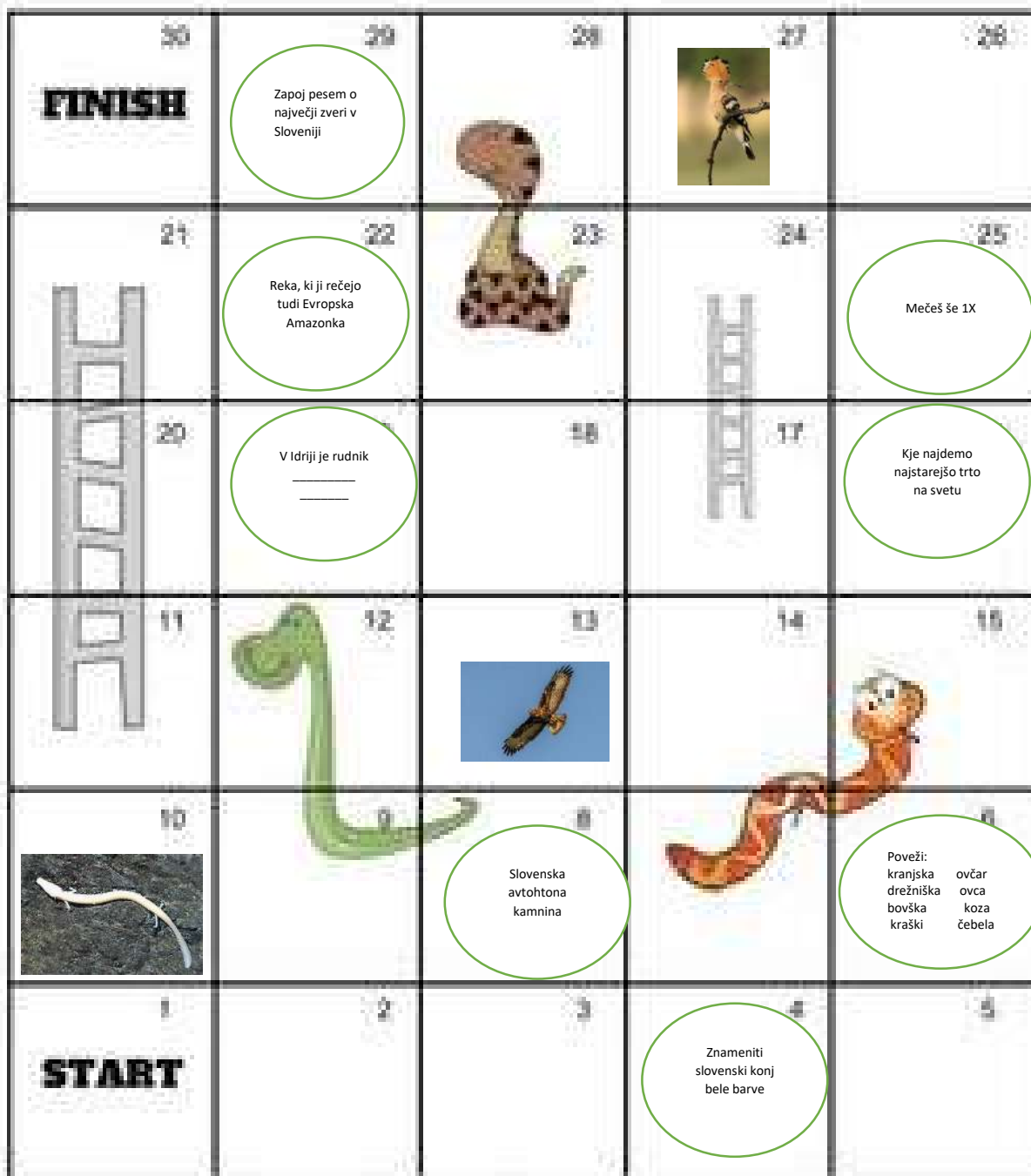
Učenci lahko posnemajo model že obstoječe namizne igre ali pa si izmislijo svojo. Pravila igre lahko posnemajo, prilagodijo ali si izmislijo svoja. Pri urah biologije smo izdelali preproste namizne igre (Activity, Potujemo po Sloveniji in Tik tak boom) z izzivi, povezanimi z učnim načrtom.

3.1 Preproste namizne igre

Učenci za to igro na spletu poiščejo in izberejo podlogo po lastni želji. Nato prazne prostore (kvadratke) zapolnijo s sličico, vprašanjem ali izzivom po lastni izbiri. Za igro potrebujemo še figure (ki so lahko tudi učni pripomočki, kot so npr. šilčki ali radirke), kocko in navodila za igro. Navodila učitelj prebere pred začetkom, da lahko razloži nejasnosti. Za igro so potrebni od dva do štiri igralci. Kdor vrže šestico lahko začne. Opraviti mora izzive, ki ga čakajo na mestu, kjer pristane. Če izziva ne opravi, se vrne nazaj na prejšnje mesto ali pa enkrat ne meče. Odgovor, ki je zapisan na z ustrezno številko označenem kartončku, preveri in prebere nasprotnik. Ena od iger, ki se je učenci najraje igrajo je Lestve in kače. Če s figuro pristane na glavi kače, se premakne na njen rep (dol), če na dnu lestve, pa se premakne po lestvi navzgor. Zmaga tisti, ki prvi pride na cilj.

Slika 1: Primer prazne podloge za igro (vir: arhiv avtorice).

Slika 2: Primer podloge, ki so jo dopolnili učenci (vir: arhiv avtorice)

3.2 Activity

Učenci dobijo fotokopirano podlogo. Kartice z izzivi izdelajo učenci sami. Razlika med originalno in šolsko igro je ta, da na karticah niso zapisani trije pojmi ampak samo eden.

Activity je kombinacija treh iger, ki pri igralcih spodbuja kreativnost. Igralec mora pojme s pojmovnih kart predstaviti bodisi z risanjem, razlago ali pantomimo, soigralci pa morajo uganiti, za kateri pojem gre.

Pri risanju igralec ne sme uporabljati besed niti kretenj, risbe pa ne smejo sestavljati črke in številke. Kadar mora igralec pojem razložiti, to lahko stori le s pomočjo besed, ki sestavljajo pojem ali iz njihovih izpeljank. Pri pantomimi igralec, ki predstavlja pojem, ne sme govoriti niti s prstom pokazati na predmete v prostoru.

ČLOVEŠKA
RIBICA

ZISOVA
ZVONČNICA

BELA
ŠTORKLJA

Slika 3: Primer podloge in kartic za igro Activity (foto: arhiv avtorice).

3.3 Potujemo po Sloveniji

To je igra za štiri igralce. Vsak dobi eno figuro. Igralci mečejo kocko. Če njegova figura pristane na modrem polju, lahko nadaljuje igro. Če figurica obstane na belem polju, mora za nadaljevanje igre pravilno odgovoriti na vprašanje, ki ga dobi na izvlečeni kartici. Če odgovori nepravilno, v naslednjem krogu ne meče kocke.

Slika 4: Podloga za igro Potujemo po Sloveniji (foto: arhiv avtorice).

Primeri besedil na karticah:

- Cerčno: Kako imenujemo arheološko nahajališče, kjer so našli najstarejšo piščal (ki je pripadala neandertalcu)? (Divje Babe.)
- Kočevsko: Najbolj gozdnata pokrajina na slovenskem. Poimenuj tri velike zveri, ki živijo tam. (Ris, volk, medved.)
- Kranjska Gora: Poimenuj največje slovensko območje varovane narave. (Triglavski narodni park.)
- Kobarid: Katera je sladkovodna riba, ki živi v reki Soči? (Soška postrv.)
- Postojna: Kako imenujemo pojav, ko žival spolno dozori, na videz pa je še vedno enaka ličinki? (Neotenija.)
- Piran: Poimenuj največjo slovensko školjko na sliki. (Leščur.)
- Sečovelje: Poimenuj vsaj ene soline kjer pridelujejo morsko sol (Sečoveljske soline, Piranske soline.)
- Triglav: Katera je gorska roža, ki spada v družino nebinovk in velja za narodni simbol? (Planika.)
- Ljubljana: Razloži, zakaj je Ljubljansko barje naravna čistilna naprava. (Sistem por v tleh deluje kot drobno sito, ki zadržuje različne prašne delce ter prepušča površinsko in meteorno vodo in s tem napaja podzemno vodo. Tla filtrirajo tudi poplavno vodo, ki ob razlitjih iz strug odloži drobne in grobe delce na površinah ob vodotokih. V veliki meri tla filtrirajo tudi izpuste iz naselij, naj gre za fekalno ali industrijsko vodo, ki ni zajeta v kanalizacijo. Poleg fizikalnega filtriranja opravljajo tla še kemijsko filtriranje, nevtralizacijo in razgradnjo škodljivih ali nevarnih snovi. Močvirske rastline porabljajo prekomerne količine hranil v vodi in tudi vežejo nase težke kovine. S tem se preprečuje tudi vstop škodljivih snovi v podzemno vodo).
- Maribor: Na sliki je štajerska kokoš. Naštej še vsaj tri slovenske avtohtone vrste živali (Bovška ovca, štajerska kokoš, kraški ovčar.).

3.4 Tik tak boom

Pri tej igri učitelj prinese v šolo 'bombo', ki je rekvizit istoimenske kupljene igre, lahko pa uporabi budilko ali telefon, ki ga nastavi, da zazvoni ob določenem času. Ta zabavna besedna igra od igralcev zahteva hitro razmišljanje in urne prste. Pri tej igri se igralci skušajo spomniti ustrezne besede in pri tem razvijajo svojo spretnost in domiselnost. Ko začne 'bomba' tiktakati, so pod pritiskom, da jo čim hitreje podajo naslednjemu igralcu, vendar morajo najprej rešiti dano nalogo. Primerna naloga bi bila npr. naštevane slovenskih vrst ptic.

526

4 Kvizi

Kviz je vrsta miselne igre ali tekmovanja, v kateri (posamezniki ali skupine) poskušajo pravilno odgovoriti na zastavljena vprašanja. V okviru kvizov se navadno za pravilno odgovorjena vprašanja beležijo točke, najvišji rezultat izmed skupine udeležencev pa določa zmagovalca.

Obstaja več vrst kvizov: splošni kviz, avdio-vizualni, poslovni, kviz na temo poznavanja držav, zemljepisa, zgodovine, matematike, filmov, osebnosti, politike, športa, znanosti in tehnologije.

4.1 Kahoot kviz

Kahoot je kviz, ki ga učitelj ali učenci sami ustvarijo s pomočjo spletne aplikacije Kahoot. Običajno jo uporabimo pri pouku za ponovitev oz. utrjevanje predelane snovi, hkrati pa služi kot popestritev učnega procesa. Učitelj deli kviz na pametno tablo, učenci pa pri igri uporabijo svoje telefone. Lahko igrajo kot posamezniki, običajno pa v parih ali skupinah po tri. Učenci obožujejo ta kviz in se ob njem veliko naučijo, saj je igra napeta zaradi stalno spreminjajočega se rezultata, ki pa je vezan tudi na hitrost odgovarjanja. Običajno vprašanja, vezana na Slovenijo, vključim v tekočo snov.

Primer: Ko obravnavamo ogrožene vrste, podam vprašanje: Kako se imenuje ogrožena rastlina, ki jo najdemo v Sloveniji?

- Lepi čevljc
- Lepi škorenjc
- Lepi copatek
- Lepi papuč

Ko učitelj sam pripravi kviz, lahko poudari stvari, ki so pomembnejše, lahko pa poskrbi tudi za malce humorja.

Kahoot kviz se je izkazal kod zelo učinkovit način ponavljanja snovi tudi v času koronavirusne epidemije, ko so bili učenci doma. Učitelj v spletno učilnico pošlje povezavo, na katero se učenci prijavijo in od doma rešijo kviz. Učitelj naredi analizo

kviza in tako dobi povratno informacijo o njihovem znanju ter o snovi, ki jo je treba še ponoviti. Na naslednji uri učence seznanjamo z rezultatom in pohvalimo učence, ki so kviz najboljše rešili.

4.2 Male sive celice

Učenci se razdelijo v skupine in te skupine poimenujejo. Vsaka skupina dobi ustrezno število listov in pisalo ter lista s trditvami drži/ne drži. Učitelj zastavi vprašanja (ki so jih predhodno pripravili učenci) in obrne peščeno uro, ki meri čas (običajno 1 minuto). Na tablo zapisuje točke skupini, ki pravilno odgovori na vprašanje. Sledi igra drži/ne drži, kjer učitelj navaja trditve. Učenci po posvetu dvignejo ustrezen list.

V letošnjem letu bomo pripravili kviz Lepo je biti milijonar.

5 Zaključek

Učenje, ki temelji na igrah, pomeni več kot le poučevanje učencev. Gre za spremembo pristopa učencev do učenja. Cilj je, da učenci uživajo v procesu učenja. Z iskanjem izzivov in vprašanj učenci pridobijo več, saj so igro soustvarili, kar izboljša pomnjenje, saj so se že med izdelavo veliko naučili.

Učencu učenje skozi igro omogoča varno okolje za neuspeh. Če jim ne uspe prvič, lahko preprosto poskusijo znova. Namesto učenja na pamet se učenci učijo z eksperimentiranjem in poskusi z napakami. Ker je uspeh pri igrah včasih odvisen tudi od sreče (met kocke, po naključju pravilno izbran odgovor), kot je to tudi v življenju, se učenci naučijo, da je včasih potrebno stvari pustiti, da gredo svojo pot in se po svojih najboljših močeh potruditi, da stvari obrnejo v svoj prid. Učenje preko iger učence med seboj zbližuje in povezuje ter tako ustvarja prijetno razredno klimo.

Poudariti je treba, da so učenci, ki so igre ustvarjali, to počeli z neverjetnim veseljem in zanosom. Ponosni so bili na svoj izdelek in ob tem prejeli neverjetno količino znanja. Pogosto sem jim rekvizite fotokopirala, da so igro igrali tudi doma z družino. Zgodilo se je, da so prav ti učenci pri urah zmagovali, saj so poznali odgovore. To je edina pomanjkljivost tovrstnega učenja.

Priložnosti za tak način dela je pri urah biologije ogromno. Lepo je gledati učence, ki z žarom v očeh pristopijo k igri znanja. Nemalokrat se zgodi, da učenci doma snov ponovijo samo zato, ker napovem igranje igre ali kviza v prihajajoči uri. Nekateri učenci so šele v zadnjem letu, v času epidemije, spoznali lepote Slovenije. Delo učiteljev je, da jim pokažemo, v kako lepi in posebni državi živimo in jih spodbudimo k spoznavanju in raziskovanju naše dežele.

6 Viri

Bennet, Steve; Bennet, Ruth (2000): *365 dni brez televizije*. Ljubljana: Založba Mladinska Knjiga.

Gooch, Roland (1981): *Družabne igre za kratek čas*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Kristan, Silvo (1998): *Šola v naravi*. Radovljica: Didakta.

Kunaver, Dušica; Lipovšek Brigita (2006): *Ali je kaj trden most*. Ljubljana: Založba Mladinska Knjiga.

Namizna igra (2021): Wikipedia. Pridobljeno 4. 10. 2021 s spletne strani: https://sl.wikipedia.org/wiki/Namizna_igra.

Nemec, Bernarda; Krajnc, Maja (2013): *Razvoj in učenje predšolskega otroka*. Ljubljana: Založba Grafenauer.

Paravina, Emil (1985): *Stokrat pet minut za razvedrilo*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Rajović, Ranko (2015): *Kako z igro spodbujati miselni razvoj otroka*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Steiner, Rudolf (2007): *The Educational Benefits of Card Games*. Pridobljeno 5. 10. 2021 s spletne strani <http://ezinearticles.com/?The-Educational-Benefits-of-Card-Games&id=445586>.

Woolfolk, Anita (2002): *Pedagoška psihologija*. Ljubljana: Educy d.o.o.

VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE SKOZI OČI UČENCEV OŠ ŠENTJERNEJ

HOW STUDENTS OF OŠ ŠENTJERNEJ PRIMARY SCHOOL SEE THE PATRIOTISM TOPIC TAUGHT AT SCHOOL

Aleksandra Ivanšek (aleksandra.ivansek@guest.arnes.si) je prof. slovenščine, zgodovine ter bibliotekarka. Zadnja 4 leta je zaposlena na Osnovni šoli Šentjernej, kot knjižničarka in učiteljica v razširjenem programu.

Slovenija

Povzetek

Vsak človek v svojem srcu nosi svojo domovino, do katere goji ljubezen, spoštovanje in pripadnost. A mladim je treba te vrednote privzgojiti in jim vzbuditi občutek pripadnosti svoji domovini.

Učenci 1. in 2. triletja Slovenijo spoznavajo že pri rednih urah pouka pri predmetih spoznavanje okolja in družba. Nekateri učitelji, ki poučujejo na naši šoli, skušajo učencem približati domoljubje tudi skozi dejavnosti, ki potekajo v razširjenem programu. Tretješolci so tako spoznavali in raziskovali naravne in kulturne znamenitosti Slovenije preko didaktične igre, pogovora, raziskovanja, preko zemljevida ter branja pravljice. Nekatere pomembne slovenske simbole so uprizorili z risbami ter pomagali pri oblikovanju scene za lutkovno igrice, ki so jo v okviru kulturne prireditve ob dnevu državnosti in zaključku šolskega leta zaigrale učenke 4. in 5. razreda. Vsako leto v okviru knjižnično informacijskih znanj učence 1. triletja seznanimo z življenjem in delom Primoža Trubarja, ki je deloval tudi v Šentjernej.

Abstract

Everyone carries their country in their heart with love, respect and sense of affiliation. Nevertheless, the youth need to be taught about these values and the sense of affiliation towards their country. The pupils in the first and second trimester are already taught about Slovenia in their regular Social Studies classes. Some teachers who teach at our school, try to familiarise pupils with patriotism through different activities that already are in place in standard curriculum. The third-graders have gotten familiar with and researched Slovenia's natural and cultural sites through didactical activities, conversation, map research and reading the stories. Some of the most important Slovene symbols have been displayed with cartoons and helped by creating a scene for the puppet show that has been performed by the girl pupils of the 4th and 5th grade. Every year we introduce the life and work of Primož Trubar, who also worked in Šentjernej, to first graders. The activity takes place within the Library Information Systems Class.

Ključne besede: domoljubje, domovina, Osnovna šola Šentjernej, raziskovanje, razširjeni program, vzgoja učencev.

Key words: patriotism, homeland, Šentjernej Primary School, research, extended curriculum, student teaching.

1 Uvod

V učbeniku domovinske in državlanske kulture ter etike za 7. razred osnovne šole (Hafner idr., 2018: 11) preberemo, da je beseda domovina izpeljana iz besede dom. Večini slovenskih državljanov skupno domovino predstavlja Republika Slovenija, na ozemlju katere živijo. Le-to se je skozi stoletja precej spreminjalo, podrejeno je bilo različnim državam, a kljub temu so prebivalci pogumno ohranjali slovenski jezik in kulturo za naslednje generacije. Pomembno je, da učenci že v prvih razredih šole spoznavajo državne simbole ter naravno in kulturno dediščino naše države, se učijo knjižnega jezika, pojejo slovenske ljudske pesmi, berejo slovenska dela, spoznavajo slovenske narodne običaje, navade in jedi. Tako oblikujejo določene vrednote, ki se kažejo kot ljubezen, pripadnost in spoštovanje ozemlja in ljudi, s katerimi živijo.

V letu 2021 je naša domovina Slovenija praznovala 30. obletnico osamosvojitve, zato smo učitelji, ki poučujemo na *Osnovni šoli Šentjernej*, skupaj z učenci pripravili nekatere dejavnosti, s katerimi smo počastili našo domovino in njen jubilej.

Namen članka je predstaviti, kaj je domoljubje ter kako domovino spoznavajo učenci 1. in 2. triletja v okviru dejavnosti razširjenega programa in v okviru knjižnično informacijskih znanj. Pred izvedbo praktičnega dela sta bila oblikovana dva splošna cilja:

- Učenci poznajo naravne in kulturne znamenitosti, nekatere državne simbole in običaje domovine Slovenije.

- Učenci preko različnih dejavnosti širijo svoje znanje o domovini Sloveniji ter razvijajo številne domoljubne vrednote.

V praktičnem delu so navedeni številni primeri dejavnosti, preko katerih so učenci spoznavali domovino in krepili ter razvijali svojo ljubezen, spoštovanje in pripadnost do svoje domovine Slovenije. Med učenci 5. razreda je bila izvedena tudi anketa.

2 Domoljubne vsebine pri rednem pouku in dejavnostih razširjenega programa

2.1 Domoljubje kot pojem

Julija 2021, ko so v Tokiu potekale Olimpijske igre 2020, smo Slovenci navijali za naše športnike ter se veselili njihovih uspehov in medalj. Takrat je marsikdo izmed nas priznal, kako ponosen je, da živi v Sloveniji. Vsaka športna ali kulturna prireditev je priložnost, da se Slovenci zavemo, kako pomemben je občutek pripadnosti državi, v kateri smo se rodili.

Ljudje lahko svoja domovinska in državljanska čustva izražamo z državnimi simboli (npr. obešamo slovensko zastavo ob praznikih, pojemo himno na proslavah). Državni simboli na pomembnih dogodkih zastopajo državo in poenotijo državljane ter utrjujejo njihovo ljubezen do nje. V povezavi s športom, zgodovino in kulturo krepijo nacionalno pripadnost ter obujajo narodno pripadnost. (Haček in Kukovič, 2015: 61) Domoljubna čustva lahko izražamo tudi s spoštljivim odnosom do naše naravne in kulturne dediščine ter slovenskega jezika, s praznovanjem državnih praznikov ter obujanjem številnih šeg in običajev, ki so značilni za posamezne kraje ali pokrajine naše domovine.

Slovar slovenskega knjižnega jezika pravi, da se domoljubje kaže kot ljubezen do doma, domovine (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2014). Miro Haček (2014) pravi, da je domoljubje čustvo, ki je pogojeno z občutenjem lastne domovine, kateri pripada posameznik. Le-ta skuša okolici predstaviti, kako se počuti v njej in kako je ponosen nanjo. O domoljubju pišejo tudi drugi avtorji. Archard opisuje domoljubje kot pristno ljubezen in globoko spoštovanje do lastne domovine in njene dediščine. (Haček, 2014: 5–6) Domoljubna čustva in občutki se običajno kažejo s pripadnostjo, povezanostjo, zvestobo in namenom posameznika – državljana do države, v kateri se je rodil (Haček in Kukovič, 2015: 64). Po raziskavi *Fakultete za družbene vede* z naslovom Aktivno državljanstvo in domovina, ki so jo izvedli v obdobju od maja do junija 2013 med 1000 devetošolci iz različnih osnovnih šol in med 1000 dijakov zaključnih letnikov različnih srednjih šol, so mladi razmišljali o značilnostih odraslega domoljubnega državljana. Po njihovem mnenju mora spoštovati *Ustavo* in zakone, poznati besedilo slovenske himne in ostale državne simbole, glasovati na volitvah in imeti spoštljiv odnos do slovenskega jezika. Poznati mora tudi zgodovino države, biti pripravljen braniti svojo domovino, razobešati slovensko zastavo ob državnih praznikih ter poznati slovenske demokratične institucije in njihovo delovanje. (Haček, 2014: 12, 14–15)

2.2 Domoljubne vsebine v učnih načrtih za 1. in 2. triletnje ter v kurikularnem dokumentu razširjenega programa

Otroci se že zgodaj srečajo z okoljem, v katerem živijo. V prvih letih življenja najprej spoznavajo ožje domače okolje, to so njihova družina, sorodniki in znanci. Starši jim prvi omogočijo stik s širšim okoljem, ko z njimi obiščejo trgovino, lokalno knjižnico, zdravstveni dom, vrtec, šolo, otroško igrišče idr. Pozneje jim ljubezen in pripadnost do domačega okolja približa še šola, saj svoj kraj in domovino v 1. triletnju spoznajo pri predmetu Spoznavanje okolja, v 4. in 5. razredu pa pri Družbi.

Medtem ko se učenci v 1. in 2. razredu orientirajo zgolj v okolici šole ali v domačem kraju, v 3. razredu že spoznajo vrste naselij, se srečajo s pojmi vas, mesto, domača pokrajina in Slovenija ter širijo spoznanja o različnih pokrajinah. Uporabljajo skice in zemljevide ter se v naravi in na zemljevidu orientirajo z glavnimi stranmi neba. Spoznajo tudi nekatere ustanove in njihov pomen za življenje ljudi. V 1. in 2. razredu učenci spoznava predvsem pomen praznikov, ki jih praznujemo v Sloveniji (lokalnih ali državnih) in jih razlikujejo glede na njihovo povezanost s kulturno, versko ali državotvorno tradicijo. V 3. razredu bolje spoznajo našo domovino Slovenijo, njene naravne in kulturne znamenitosti, številne običaje in navade, državne simbole idr. (Učni načrt Spoznavanje okolja, 2011: 8, 14)

V 4. in 5. razredu pri družbi govorimo o nadgradnji in razširitvi ciljev, vsebin in dejavnosti, ki jih učenci spoznava v 1., 2. in 3. razredu. Učenci že razvijajo razumevanje o svojem družbenem, kulturnem in naravnem okolju v času in prostoru, oblikujejo svoja stališča in vrednote v okviru državljske in domovinske vzgoje ter vzgoje za demokracijo in človekove pravice ter razvijajo strategije vseživljenjskega učenja, med katere sodijo tudi socialne in državljanske kompetence, sporazumevanje v maternem jeziku idr. Učenci razvijajo pozitiven odnos do države Slovenije, domovine in Evropske unije (EU), širijo prostorsko orientacijo od domačega kraja, domače pokrajine na Slovenijo, Evropo in svet (informativno), spoznava osnovne geografske značilnosti naravnih enot Slovenije in slovensko kulturno dediščino ter razvijajo zavest o narodni identiteti in državni pripadnosti, pozitiven odnos do naravne in kulturne dediščine itd. Ob tem spoznajo tudi vlogo in pomen glavnega mesta ter državnih simbolov in državnih praznikov, različnost prebivalstva v Sloveniji (narodne manjšine, priseljenci) ter osnovna dejstva o Slovencih v zamejstvu, o slovenskih izseljencih in zdomcih. Z omenjenimi cilji in učnimi vsebinami učitelji v okviru predmeta družba pri mladih razvijajo prve občutke do domovine, ki se kažejo v obliki ljubezni, pripadnosti in spoštovanja do lastne domovine. (Učni načrt Družba, 2011: 4–6, 10)

Koncept razširjenega programa, ki se je v osnovnih šolah začel uveljavljati po letu 2018, zajema tri najpomembnejša področja:

- Gibanje in zdravje za dobro psihično in fizično počutje,
- Kultura in tradicija,
- Vsebine iz življenja in dela osnovne šole.

Osnovna šola Šentjernej je bila v šolskem letu 2020/2021 že tretje leto vključena v koncept razširjenega programa, ki zajema dejavnosti pred in po pouku (npr. dejavnosti nekdanjega podaljšanega bivanja, interesne dejavnosti, jutranje varstvo). Dejavnosti razširjenega programa osnovne šole se smiselno povezujejo, prepletajo in dopolnjujejo z vzgojno-izobraževalnimi dejavnostmi obveznega programa. Z njimi učenci od 1. do 5. razreda nadgrajujejo znanje, ki so ga pridobili pri predmetih Spoznavanje okolja ali Družba, ob tem pa razvijajo tudi svojo ustvarjalnost, inovativnost, interese, kritično mišljenje ter številne druge veščine in vrednote. (Kurikularni dokument, 2018: 5–6, 11) V okviru področja Kultura in tradicija se nekateri cilji navezujejo tudi na oblikovanje pozitivnega odnosa do nacionalne kulturno-umetniške dediščine, krepitev in razvoj zavesti o aktivnem državljanstvu in nacionalni identiteti idr. (Kurikularni dokument, 2018: 31)

V povezavi z obravnavano učno snovjo in spoznavanjem državnih simbolov (npr. himna Republike Slovenije) ter obeleženjem nekaterih pomembnih slovenskih praznikov se učiteljice 1. triletja vsako šolsko leto konec oktobra in v začetku februarja zelo rade povežejo s šolsko knjižnico. Učni načrt za knjižnično informacijska znanja domoljubnih vsebin sicer ne navaja, omogoča pa knjižničarju, da načrtuje učno uro s takšno vsebino, v okviru katere učenci prisluhnejo pravljici ali knjižničarjevemu pripovedovanju o življenju Primoža Trubarja ali Franceta Prešerna in ob tem razvijajo svoje estetsko ugodje do prebrane ali pripovedovane vsebine. (Sušec, 2005: 7–10)

3 Vzgoja ljubezni do domovine skozi različne dejavnosti na Osnovni šoli Šentjernej

3.1 Dejavnosti v skupinah razširjenega programa

V skupinah razširjenega programa, ki so jih obiskovali učenci tretjega razreda, sem izvedla številne dejavnosti z domoljubno tematiko. Sprva smo se osredotočili predvsem na spoznavanje njihovega domačega okolja (kraja Šentjerneja), kasneje smo se posvetili še spoznavanju Slovenije. Pripravila sem številne dejavnosti, s katerimi so učenci svojo domovino spoznali na zabaven način, in sicer preko igre in branja zgodbe.

Pred izvedbo dejavnosti sem si zastavila naslednje vsebinske in vzgojne učne cilje, upoštevajoč usmeritve učnega načrta:

A) Vsebinski cilji:

- Učenci sodelujejo v pogovoru o tem, kaj že vedo o Sloveniji in kaj vse je povezano z njo (npr. himna Zdravljica, zastava in grb, Triglav, Ljubljana, France Prešeren).
- Na zemljevidu Slovenije poiščejo večja mesta in kraje, vzpetine, največje reke, jezera, Jadransko morje.
- Pomerijo se v didaktičnih igrah (igrah Ime, priimek, kraj, vzpetina, voda; Dobble ter Sestavi besedo, družabni igri Potepanje po Sloveniji) in utrjujejo pridobljeno znanje o naravnih in kulturnih znamenitostih Slovenije.
- Rešijo učni list o Sloveniji ter ponovijo svoje znanje.
- Berejo pravljico o živalih, ki odkrivajo slovenske kraje, pokrajine in njihove znamenitosti.
- Ogledajo si naravne in kulturne znamenitosti Slovenije v poučno-strokovnih knjigah.
- Likovno upodobijo nekatere slovenske simbole.
- Sodelujejo pri likovni upodobitvi scene za lutkovno igrico Petelinček Gal potuje po Sloveniji.

B) Vzgojni cilji:

- Učenci medsebojno sodelujejo in si pomagajo.
- Imajo spoštljiv odnos do sovrstnikov, učiteljev in okolja, v katerem živijo.
- Preko igre in drugih dejavnosti se učijo strpnosti in spoštovanja pravil.
- Preko igre in drugih dejavnosti razvijajo svoje domoljubne vrednote (ljubezen in spoštovanje do domovine, pripadnost domovini) ter narodno in domoljubno zavest.

Prvo uro smo se pogovarjali o tem, kaj učenci že vedo o Sloveniji. Preko pogovora in igre sem jih želela spodbuditi k samostojnemu razmišljanju in k temu, da izhajajo iz izkušenj.

Na začetku učne ure smo si ogledali videoposnetek, ki predstavlja slogan velike oglaševalske akcije iz časov osamosvojitvenih prizadevanj z naslovom Slovenija, moja dežela. Po pogovoru so ugotovili, da bomo v naslednjih urah govorili o Sloveniji. V nadaljevanju so oblikovali skupine. Med pogovorom v skupinah so učenci ugotovili, da o Sloveniji vedo kar nekaj stvari. Povedali so, da je glavno mesto naše države Ljubljana in najvišji vrh Slovenije Triglav. Našteli so

številne slovenske kraje in mesta (npr. Novo mesto, Šentjernej, Brežice, Krško, Maribor, Kranjska Gora, Koper, Portorož, Postojna, Celje, Bled, Lipica idr.), omenili so reki Krko in Savo, Jadransko morje, Blejsko jezero ter Gorjance. Ugotovili so, da Slovenci praznujemo številne praznike (npr. dan državnosti in Prešernov dan). Pogovarjali smo se tudi o videzu slovenske zastave in grba, ki so ju opazili pred šolo. Mnogi učenci so vedeli, da je slovenska himna Zdravljica, ki jo je napisal pesnik France Prešeren. Na koncu učne ure smo na spletnem kanalu Youtube poiskali še pesmi Slavka Avsenika in Alfija Nipiča *Slovenija, od kod lepote tvoje* in skupine Victory *Zelena dežela* ter ju zapeli.

V drugi uri smo si ogledali zemljevid Slovenije. Učenci so na njem poiskali nekaj slovenskih mest in krajev (npr. Ljubljano, Maribor, Celje, Mursko Soboto, Brežice, Krško, Novo mesto, Piran, Koper), največje reke (Savo, Krko, Dravo, Muro) in jezera (Blejsko in Bohinjsko jezero), Jadransko morje ter nekatere gore in hribovja (npr. Julijske Alpe, Triglav, Kamniške in Savinjske Alpe, Karavanke, Gorjance, Trdinov vrh). V nadaljevanju sta sledili didaktični igri (Sestavi besedo in Ime, priimek, kraj, vzpetina, voda), ki spadata med jezikovne igre. Uporabila sem ju zato, da so učenci pojme, ki so jih spoznali ob zemljevidu, še utrdili.

Pravila igre *Sestavi besedo*

Učenci oblikujejo skupine s tremi člani. Vsaka skupina dobi kuverto z izrezanimi črkami abecede in prazen list papirja. Člani skupine morajo v 5 minutah iz črk abecede sestaviti čim več besed/pojmov o Sloveniji, ki smo jih poiskali na zemljevidu. Pojme morajo zapisati na list papirja. Na koncu zmagajo člani tiste skupine, ki na list zapišejo največ besed.

Slika 12: Didaktična igra *Sestavi besedo* (foto: arhiv avtorice).

Pravila igre *Ime, priimek, kraj, vzpetina, voda*

Učenci oblikujejo skupine s tremi člani. Vsaka skupina dobi prazen list papirja. Učitelj na tablo nariše tabelo s šestimi stolpci, ki jo učenci prerišejo na list. V stolpce vnesejo podatke: črka, ime, priimek, kraj, vzpetina, voda. Na začetku igre učitelj določi črko (npr. K, M). Nato morajo člani skupine v 5 minutah poiskati ime, priimek, kraj, vzpetino ali vodo, ki se začnejo na določeno črko, ter besede zapisati v stolpce. Pomagajo si lahko z zemljevidom Slovenije. Ko vsi končajo z zapisom, vsaka skupina prebere svoje rešitve. Igra se nadaljuje z naslednjo izbrano črko. Na koncu zmagajo člani tiste skupine, ki na list pravilno zapišejo vse besede na dano črko.

Slika 13: Igranje didaktične igre *Potepanje po Sloveniji* (foto: arhiv avtorice).

Na začetku tretje ure so učenci prelistali nekaj poučno strokovnih knjig o Sloveniji. V njih so si ogledali naravne in kulturne znamenitosti Slovenije. V nadaljevanju so oblikovali dve skupini s tremi ali štirimi člani. Vsaka skupina je dobila didaktično igro z naslovom *Potepanje po Sloveniji*, ki je nastala po knjigi Dese Muck *Pravljичno potepanje medveda Lovra po Sloveniji*. Igra, ki jo je izdala založba Kartografija, vsebuje 63 igralnih kartic z vprašanji in odgovori, 4 figurice, igralno kocko in igralno ploščo. Učenci so hitro usvojili navodila za igro, saj so le-ta zelo preprosta, igra pa je poučna in hkrati zabavna. Učenci se premikajo po poljih z igralno figurico za toliko mest, kolikor pik dobijo na igralni kocki. Ko pridejo na polje s simbolom, morajo opraviti določeno nalogo (npr. na polju s smejočim obrazom morajo povedati šalo ali narediti nekaj smešnega). Ko pridejo na polje s številko, odgovarjajo na vprašanja na kartici z isto številko. Vprašanja se navezujejo na določene slovenske kraje ali pokrajine, naravne ali kulturne znamenitosti, knjižne junake, živali, ki živijo v tistih krajih, običaje idr.

V zadnjem delu ure sem učencem razdelila še učni list z nalogami, s katerim so utrdili znanje, ki so si ga pridobili med igranjem igre. Pri reševanju nalog so si lahko pomagali z zemljevidom, ki je predstavljal igralno podlogo omenjene igre. Pred reševanjem so člani skupine na njem poiskali podobo šentjernejskega petelina in se preko nalog skupaj s petelinčkom Galom, ki so ga spoznali že v prejšnjih učnih urah, podali na raziskovanje Slovenije.

Zadnje učne ure so bile namenjene risanju in igranju. Vsak učenec je izbral svoj simbol, ki predstavlja Slovenijo in ga ilustriral. Nastale so tudi risbe, s katerimi smo popestrili sceno lutkovne igrice Petelinček Gal potuje po Sloveniji. Izdelala sem tudi igro Dobble o Sloveniji, s katero so se učenci lahko poigrali po risanju. V eni od ur so v besedi Slovenija poiskali različne živali in nato prebrali pravljico Mojiceje Podgoršek *Gremo po Sloveniji*.

3.2 Izvedba kulturne prireditve ob dnevu državnosti in zaključku šolskega leta

Na začetku maja sva s sodelavko, učiteljico slovenščine, sklicali sestanek, na katerem so se zbrali učitelji mentorji, ki sva jih povabili k oblikovanju programa za kulturno prireditev ob dnevu državnosti in zaključku šolskega leta. Pojasnili sva jim, da bo osrednja nit prireditve naša država Slovenija in praznovanje njene 30. letnice obstoja. S tem namenom sva prireditev poimenovali Vse najboljše Slovenija, dobrodošle počitnice!. Enourni kulturni prireditev smo posneli, učenci in vsi zaposleni so si jo ogledali 24. junija.

Vsebinsko sva jo zasnovali s sodelavko, za snemanje in končno montažo filma pa je poskrbel sodelavec, ki poučuje v skupinah RaP. V prireditvi so se predstavile recitatorke iz 7. razreda ter učenci 2. c razreda s čudovitimi recitacijami in mislimi o domovini ter počitnicah. Mladinski pevski zbor je zapel besedilo oglaševalske akcije *Slovenija, moja dežela* in pesem *Slovenija, zelena dežela*, v ozadju so se vrteli posnetki Šentjerneja in okolice. Člani otroške folklorne skupine

Šentlora so zapeli in zaplesali ob domoljubnih ljudskih pesmih, v zadnjem delu prireditve pa smo se s pesmijo, recitacijami in plesom poslovili od letošnjega šolskega leta.

Slika 14: Lutkovna igrica *Petelinček Gal potuje po Sloveniji* (foto: arhiv avtorice).

Ena od točk kulturnega programa je bila tudi lutkovna igrica *Petelinček Gal potuje po Sloveniji*. Preko nje so se učenci skupaj s petelinčkom Galom in njegovimi prijatelji, z ročnimi lutkami v podobi živali, odpravili na potovanje po Sloveniji. Potovanje se je zaključilo v Šentjerneju, saj je petelinček odkril, da zanj najlepši košček naše dežele predstavlja njegov domači kraj. Scenarij za lutkovno igrico sem napisala sama, saj sem idejo zanj dobila že na začetku šolskega leta med razmišljanjem, kako bi v praznovanje 30. letnice naše države vključila lutkovno predstavo. Pod mojim mentorstvom so jo zaigrale učenke 4. in 5. razreda, ki so v tem šolskem letu obiskovale interesno dejavnost Ko lutke oživijo. Pri oblikovanju scene za igrico so sodelovali učenci 3. c in 3. d, ki sem jih poučevala v RaP-u. Lutke predstavljajo odličen pripomoček, s katerim lahko učence naučimo številnih vrednot, med drugim tudi ljubezni in spoštovanja do lastne domovine. Preko zgodbe in junakov v podobi lutk so učenci spoznavali posamezne slovenske kraje, njihove znamenitosti, na koncu pa ugotovili, da je najlepše doma.

533

3.3 Povezovanje s šolsko knjižnico

Kot knjižničarka skušam šolsko knjižnico čim bolj povezati s preostalim dogajanjem na šoli. Pred dnevom državnosti smo z učenkami, ki so obiskovale interesno dejavnost Knjižničarji, na panoju pred knjižnico postavile razstavo ilustracij slovenskih simbolov. Narisali so jih tretješolci, ki so v letošnjem šolskem letu obiskovali skupine RaP.

Učni načrt knjižnično informacijskih znanj je usmerjen predvsem v usvajanje prvin informacijske pismenosti s poudarkom na uporabi knjižnice in z njeno pomočjo dosegljivih informacij ter k razvoju bralne pismenosti. (Sušec, 2005: 6) V učnem načrtu ne najdemo domoljubnih vsebin, a kljub temu na naši šoli vsako leto v okviru knjižnične vzgoje učence od 1. do 3. razreda seznanimo z nekaterimi domoljubnimi vsebinami.

Pred dnevom reformacije jim po navadi preberem slovensko izvirno slikanico, saj 22. oktobra praznujemo dan slovenske izvirne slikanice. Prvi del učne ure posvetimo slovenski izvirni slikanici in pisateljici Kristini Brenk, v drugem delu ure pa učenci spoznajo Primoža Trubarja, ki je napisal prvi dve slovenski tiskani knjigi *Abecednik* in *Katekizem* ter si prizadeval za to, da Slovenci dobimo svoj slovenski knjižni jezik in abecedo. Trubar ima v Šentjerneju pomembno vlogo, saj je v kraju živel in služboval. Šentjernejčani še danes ohranjajo spomin na tega učenega moža in zavednega Slovenca. Tako v Šentjerneju najdemo Trubarjevo cesto, po Trubarju pa se imenuje tudi *Kulturni center Primoža Trubarja*, v katerem stoji Trubarjev doprni kip. V okviru knjižnične vzgoje učencem 1. in 2. razreda na kratko predstavim življenje in delo Primoža Trubarja preko pripovedovanja, pokažem jim tudi slikovno gradivo in faksimile *Abecednika*. V 3. razredu pa učenci spoznajo Trubarjevo življenje in delo ob branju slovenske izvirne slikanice *O mlinarju, ki je za knjigo mlin prodal* avtorice Mojiceje Podgoršek.

Slika 15: Razstava ilustracij slovenskih simbolov (foto: arhiv avtorice).

3.4 Anketa

V začetku šolskega leta 2021/2022 sem v dveh oddelkih 5. razredov (lanskih 4. razredov) izvedla anketo, s katero sem želela ugotoviti, kako dobro učenci poznajo Slovenijo in kakšna čustva izražajo do nje. Petošolce sem izbrala, ker le-ti v štirih letih šolanja že pridobijo nekaj znanja o naši domovini. V anketi je sodelovalo 53 učencev (25 deklic in 28 dečkov). Rezultati ankete so pokazali, da učenci dobro poznajo Slovenijo, saj so že pri prvem vprašanju podali raznolike odgovore. Največ učencev je na črtice zapisalo slovenske kraje (28), himno, zastavo in grb (25), Triglav (14) in Franceta Prešerna (10). Nekateri so omenjali slovenske praznike (5) in narodno nošo (3). Pri drugem vprašanju je večina učencev med zapisanimi besedami pravilno poiskala državne simbole – slovensko himno (48), zastavo (48) in grb (52). Nekateri učenci so obkrožili tudi besede, ki ne predstavljajo državnih simbolov – največkrat so obkrožili kip Franceta Prešerna (29), Triglav (26) in dan državnosti (21).

Preostala tri vprašanja so se navezovala na domoljubje ter izražanje ljubezni in pripadnosti domovini. Pri tretjem vprašanju so morali učenci med naštetimi prazniki obkrožiti, katerega od njih Slovenci praznujemo 25. junija. Večina učencev (30) je pravilno odgovorila, da na ta dan praznujemo dan državnosti, nekaj učencev (19) je obkrožilo dan državnosti in enotnosti. Pri drugih dveh vprašanjih, ki sta se navezovali na izražanje ljubezni in pripadnosti do domovine, so imeli učenci veliko težav. Vprašanj niso razumeli, zato so potrebovali dodatno razlago. Šele nato so zapisali, da Slovenci na dan državnosti izražamo ljubezen in pripadnost domovini tako, da pojemo himno (32) ter na drogo obešamo zastavo (29). Ob pomembnih nastopih naših športnikov izražamo ljubezen in pripadnost do domovine z navijanjem ali vpitjem/kričanjem njihovih imen (40), s petjem slovenske himne in mahanjem z zastavo (6). Četrto vprašanje se je navezovalo na kulturno prireditve, ki so si jo učenci ogledali ob dnevu državnosti in zaključku lanskega šolskega leta. Presenetil me je podatek, da veliko učencev (25) na vprašanje ni odgovorilo. Kot razlog so navedli, da se več ne spomnijo, katere kulturne točke so bile del predstave. Ostalim učencem so najbolj v spominu ostali pesem Adija Smolarja Ne grem v šolo (17), slovenska himna (6) in lutkovna predstava Petelinček Gal potuje po Sloveniji (10). Večina na prireditvi ni sodelovala (32), 10 učencev pa. Pri petem vprašanju so razmišljali o tem, katere značilnosti mora imeti slovenski domoljubni državljani. Večina je navedla, da mora poznati besedilo himne in druge državne simbole (32), imeti spoštljiv odnos do slovenskega jezika (30), poznati slovenske praznike (30) in zgodovino države Slovenije (17), obešati zastavo v času slovenskih praznikov (21) ter biti pripravljen braniti domovino (28). Med vsemi odgovori me je najbolj presenetil ravno zadnji, saj nisem pričakovala, da se bo toliko učencev zavedalo, da živimo v težkih časih, v katerih zaradi vojn v Evropo prihaja vedno več tujcev.

4 Zaključek

Učenci poznajo domovino, v kateri živijo, a kljub temu je vsebin, ki bi učence pri rednem pouku usmerjale k razumevanju domoljubne tematike in razvijanju vzgoje ljubezni do domovine, malo.

Rezultati ankete, izvedene med petošolci, so pokazali, da imajo učenci splošno znanje o Sloveniji. Pojemov domoljubje ter izražanje ljubezni in pripadnosti do domovine mnogi med njimi ne razumejo. Zaradi tega je potrebno omenjene vsebine vključevati v druge dejavnosti, predvsem v dejavnosti razširjenega programa, saj le-te učitelju omogočajo in mu dajejo dovolj svobode in ustvarjalnosti, da lahko vsebine iz rednega pouka še nadgradi in jim jih predstavi na igriv in zabaven način. Oba splošna cilja, ki sta bila zastavljena pred izvedbo praktičnega dela, sta bila uresničena skozi številne dejavnosti (npr. spoznavanje Slovenije skozi didaktične igre, branje zgodbe, risanje simbolov, ogled lutkovne igre). Na ta način so bile učencem na zabaven, poučen in igriv način približane domoljubne vsebine, ob tem pa so se naučili številnih vrednot, med katere sodijo tudi ljubezen, spoštovanje in pripadnost domovini Sloveniji.

5 Literatura

Hafner, Iztok; Hafner Verbič, Manja; Justin, Janez idr. (2018): *Domovinska in državljanska kultura in etika. Učbenik za 7. razred osnovne šole*. Ljubljana: i2.

Haček, Miro (2014): *Vloga, pomen in razumevanje aktivnega državljanstva in domoljubja med mladimi*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 19. 8. 2021 s spletne strani: https://www.zrss.si/projektiess/gradiva/add/Vloga_pomen_in_razumevanje_ADD_med_mladimi_Ha%C4%8Dek.pdf.

Haček, Miro; Kukovič, Simona (2015): Analize domoljubne zavesti in poznavanja temeljnih elementov domoljubja med mladimi. V Vladimir Prebilič; Jelena Juvan (ur.): *Aktivno državljanstvo in domovina: zbornik prispevkov [Elektronski vir]* (str. 61–86). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 19. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.zrss.si/pdf/ADD-zbornik-prispevkov.pdf>.

Kurikularni dokument. *Razširjeni program osnovne šole* (2018). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno leta 2019 s spletne strani: https://skupnost.sio.si/pluginfile.php/693888/mod_resource/content/1/Kurikularni%20dokument%2011_6.pdf

Slovar slovenskega knjižnega jezika [Elektronski vir] (2014). Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Pridobljeno 19. 8. 2021 s spletne strani: <http://www.fran.si/130/sskj-slovar-slovenskega-knjiznegajezika>.

Sušec, Zdenka (2005): *Knjižnično informacijska znanja: program osnovnošolskega izobraževanja*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Pridobljeno 27. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/Drugi-konceptualni-dokumenti/Knjiznicna_inf_znanja.pdf.

Učni načrt. *Program osnovna šola. Družba [Elektronski vir]* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_druzba_OS.pdf.

Učni načrt. *Program osnovna šola. Spoznavanje okolja [Elektronski vir]* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.gov.si teme/programi-in-ucni-nacrti-v-osnovni-soli/>.

PRILOGA 1

Anketa z naslovom Moja domovina Slovenija. (avtorica: Aleksandra Ivanšek)

Spoštovana učenka/spoštovani učenec!

Vabim te k reševanju spodnje ankete, s katero bom izvedela, kako dobro poznaš svojo domovino Slovenijo. Anketa je anonimna, zato se nanjo ni potrebno podpisati. Tvoji odgovori bodo služili kot dragoceni vir informacij pri oblikovanju strokovnega članka, s katerim bom zastopala našo šolo na mednarodni konferenci.

Za tvoje sodelovanje v anketi se ti lepo zahvaljujem.

Knjižničarka in učiteljica

Aleksandra Ivanšek

MOJA DOMOVINA SLOVENIJA (ANKETA)

Spol (obkroži): deklica deček

Razred: _____ Datum: _____

536

Navodilo za izpolnjevanje vprašalnika.

Ko izbereš ustrezno trditev, obkroži črko pred odgovorom oziroma dopiši odgovor na zastavljeno vprašanje.

1. Slovenci živimo v Sloveniji, ki ima številne naravne in kulturne znamenitosti.

Na spodnje črtice zapiši vsaj tri podatke, ki si jih o naši domovini izvedel v šoli.

2. Vsaka država ima svoje državne simbole, tudi Slovenija.

Med spodaj naštetimi besedami obkroži tiste, ki predstavljajo naše državne simbole.

SLOVENSKA HIMNA	KIP FRANCETA PREŠERNA	TRIGLAV
SLOVENSKA ZASTAVA	DENARNA ENOTA EVRO	LJUBLJANA
JADRANSKO MORJE	SLOVENSKI GRB	DAN DRŽAVNOSTI

3. Slovenci smo dobili svojo državo Slovenijo 25. junija 1991. Kateri praznik vsako leto praznujemo na ta dan?

Med spodaj naštetimi odgovori obkroži pravilnega.

- a) dan samostojnosti in enotnosti b) slovenski kulturni praznik
c) dan državnosti č) Marijino vnebovzetje d) božič

Razmisli, kako Slovenci na ta dan izražamo svojo ljubezen in pripadnost do domovine. Svoj odgovor zapiši na spodnjo črto.

Na kakšen način svojo ljubezen in pripadnost do domovine Slovenci izražamo ob pomembnih nastopih naših športnikov? Svoj odgovor zapiši na črto.

4. 25. junija 2021 je Slovenija praznovala 30. rojstni dan. Na naši šoli smo to obletnico počastili na koncu šolskega leta z odlično kulturno prireditvijo, ki ste si jo s svojimi razredniki lahko ogledali vsi učenci in učenke.

Na spodnjo črto zapiši, katera kulturna točka se ti je najbolj vtisnila v spomin in zakaj.

Si pri kulturni prireditvi sodeloval/a pri kateri od točk? Obkroži. DA NE

5. Domoljubje se kaže kot ljubezen do doma ali domovine.

Razmisli in med spodaj naštetimi odgovori izberi tistega, ki nam pove, katere značilnosti mora imeti slovenski domoljubni državljan.

- a) Pozna besedilo himne in druge državne simbole. b) Glasuje na volitvah.
c) Pozna zgodovino države Slovenije. č) Pripravljen je braniti domovino.
d) Ima spoštljiv odnos do slovenskega jezika. e) Pozna slovenske praznike.
f) Obeša zastavo v času slovenskih praznikov.

PRILOGA 2

Primer učnega lista Petelinček Gal raziskuje Slovenijo (avtorica: Aleksandra Ivanšek).

UČNI LIST 1 (SKUPINA A) PETELINČEK GAL RAZISKUJE SLOVENIJO

NATANČNO SI OGLEDJTE PRILOŽENI ZEMLJEVID SLOVENIJE. NA NJEM POIŠČITE ŠENTJERNEJSKEGA PETELINA IN GA OBKROŽITE Z ZELENO BARVO (ZAČETEK IGRE). TO JE PETELINČEK GAL, KI BO SKUPAJ Z VAMI RAZISKOVAL POSAMEZNE DELE SLOVENIJE.

SLEDITE ZAPISANIM NAVODILOM IN VMES REŠITE ZASTAVLJENE NALOGE. ČE BOSTE NALOGE PRAVILNO REŠILI, BOSTE PRIŠLI DO KRAJA (CILJA), KI VAM BO RAZKRIL ZANIMIVO ZGODBO.

KRAJE, SKOZI KATERE BOSTE POTOVALI, OBKROŽITE Z MODRO BARVO, POT MED NJIMI PA OZNAČITE Z RDEČO BARVO.

1. IZ ŠENTJERNEJA POTUJTE PROTI ZAHODU DO NAJVEČJEGA MESTA NA DOLENJSKEM.
PREČRTAJTE NAPAČNO ČRKO V SPODNJI BESEDI TER NA ČRTO ZAPIŠITE IME REKE, KI TEČE SKOZI NOVO MESTO.

ČRKA _____

2. JUŽNO OD NOVEGA MESTA SE NAHAJA HRIBOVJE GORJANCI. O NJIH SO ZAPISANE ŠTEVILNE PRAVLJICE IN PRIPOVEDKE, KATERE JE V KNJIGI BAJKE IN POVESTI O GORJANCIH ZBRAL ZNANI SLOVENSKI PISATELJ.
PREMEČITE ČRKE V SPODNJIH DVEH BESEDAH IN ODKRILI BOSTE NJEGOVO IME.

NEZJA DITNAR _____

3. MED GORJANCI IN KOLPO SE NAHAJA BELA KRAJINA, V KATERI LEŽI MESTO METLIKA.

V BESEDI *METLIKA* SE SKRIVATA DVE BESEDI. NA PRVO ČRTO ZAPIŠITE IME DEKLICE, NA DRUGO PA PRIPOMOČEK ZA ČIŠČENJE. _____

ZA BELO KRAJINO JE ZNAČILEN POSEBEN OBIČAJ, S KATERIM ZELENI JURIJ ODGANJA ZIMO IN OZNANJA POMLAD.
IZ VEJ KATEREGA DREVESA NAREDIJO OBLAČILO ZA ZELENEGA JURIIJA? POMAGAJTE SI S SLIKO. _____

4. IZ METLIKE VAS POT VODI PROTI ZAHODU DO KOČEVJA.
REŠITE SPODNJO UGANKO IN UGOTOVILI BOSTE, KATERA ŽIVAL
SE POTIKA PO KOČEVSKIH GOZDOVIH.

KDO JE TISTI SLADKOSNED,
KI ČEBELAM KRADE MED?
VELIK JE IN VES KOSMAT.
V BRLOG PA HODI SPAT.

KDO JE TO? _____

5. IZ RIBNICE, KI LEŽI SEVERNO OD KOČEVJA, VAS POT VODI
PROTI SEVERU DO GLAVNEGA MESTA SLOVENIJE – LJUBLJANE.

MED POTJO DO LJUBLJANE SE USTAVIMO V KRAJU RAŠICA. V
NJEM SE JE RODIL ZELO POMEMBEN MOŽ, KI JE LETA 1550
NAPISAL PRVI SLOVENSKI TISKANI KNJIGI ABECEDNIK IN
KATEKIZEM. POIMENUJTE TEGA MOŽA.

KIPE KATERE ŽIVALI NAJDEMO NA ENEM OD LJUBLJANSKIH
MOSTOV? OBKROŽITE PRAVILNO SLIKO.

539

6. IZ LJUBLJANE POTUJTE PROTI JUGU DO KRAJA POSTOJNA.
KAKO SE IMENUJE JAMA, KI SI JO LAHKO OGLEDAMO V
POSTOJNI?

REŠITE SPODNJI REBUS IN NA ČRTO ZAPIŠITE IME ŽIVALI, KI ŽIVI
V POSTONJSKI JAMI.

1 2 3 4 5 6 + KA

ZLATA—1 2 3 4 5 6

K = Š

—NE JEZI SE—

7. PRIŠLI STE DO CILJA. SEVERNO OD POSTOJNE STOJI MOGOČEN
PREDJAMSKI GRAD, KI RAZKRIVA ZANIMIVO ZGODBO O
GRAŠČAKU ERAZMU PREDJAMSKEMU. PREBERITE JO.

UČNI LIST 1 (SKUPINA B)

PETELINČEK GAL RAZISKUJE SLOVENIJO

NATANČNO SI OGLEDJTE PRILOŽENI ZEMLJEVID SLOVENIJE. NA NJEM POIŠČITE ŠENTJERNEJSKEGA PETELINA IN GA OBKROŽITE Z ZELENO BARVO (ZAČETEK IGRE). TO JE PETELINČEK GAL, KI BO SKUPAJ Z VAMI RAZISKOVAL POSAMEZNE DELE SLOVENIJE.

SLEDITE ZAPISANIM NAVODILOM IN VMES REŠITE ZASTAVLJENE NALOGE. ČE BOSTE NALOGE PRAVILNO REŠILI, BOSTE PRIŠLI DO KRAJA (CILJA), KI VAM BO RAZKRIL ZANIMIVO ZGODBO.

KRAJE, SKOZI KATERE BOSTE POTOVALI, OBKROŽITE Z MODRO BARVO, POT MED NJIMI PA OZNAČITE Z RDEČO BARVO.

1. IZ ŠENTJERNEJA POTUJTE PROTI ZAHODU DO NOVEGA MESTA, SKOZI KATEREGA TEČE REKA KRKA.
POIMENUJTE ŽIVAL, KI JO NAJDEMO V IMENU REKE, ČE TRETJO ČRKO V BESEDI ZAMENJAMO S ČRKO T.

KRKA _____
K = T

2. IZ NOVEGA MESTA POTUJTE NA ZAHOD PROTI GLAVNEMU MESTU SLOVENIJE – LJUBLJANI. SREDI LJUBLJANE STOJI KIP NAJVEČJEGA SLOVENSKEGA PESNIKA.
PREMEČITE ČRKE V SPODNJIH DVEH BESEDAH IN ODKRILI BOSTE NJEGOVO IME.

CENRAF ŠENERPRE _____

OMENJENI PESNIK JE NAPISAL POVODNEGA MOŽA IN ŠE ŠTEVILNE DRUGE PESMI.

REŠI REBUS IN UGOTOVI NASLOV PESMI. NJENA 7. KITICA DANES PREDSTAVLJA SLOVENSKO HIMNO.

1 2 3 4 5 6 7 8

NIK + CA

BRANJE 1 2 3 4 5 6 7 8 9

E = A

3. V KATEREM KRAJU, KI LEŽI SEVERNO OD LJUBLJANE, ŠE STOJI KIP NAJVEČJEGA SLOVENSKEGA PESNIKA? _____

REŠITE SPODNJO UGANKO IN UGOTOVILI BOSTE, KATERA ŽUŽELKA ŽIVI V TEH KRAJIH. IMENUJEJO JO TUDI KRANJSKA SIVKA.

ČRTASTA SRAJČKA
IN DROBCENA KRILA -
V LONČEK IZ VOSKA
BO MED NATOČILA.

KDO JE TO? _____

4. IZ KRANJA VAS POT VODI PROTI JESENICAM. V BLIŽINI SE NAHAJA BLEJSKO JEZERO S CERKVICO NA OTOČKU. NAD BLEDOM SE DVIGAJO JULIJSKE ALPE. NAJVIŠJA GORA, NA KATERI STOJI ALJAŽEV STOLP, JE VISOKA 2864 METROV. NA ČRTO ZAPIŠITE, KAKO SE IMENUJE NAJVIŠJI VRH V SLOVENIJI. _____

PREMEČITE ČRKE V BESEDI IN ODKRIJTE, KAKO SE IMENUJE CVETLICA NA SLIKI. ODGOVOR ZAPIŠITE NA ČRTO.

NILAPKA → _____

ALI STE V ZAPISANI BESEDI NAŠLI KAKŠNO MOŠKO ALI ŽENSKO IME? ZAPIŠITE GA/JIH.

5. ZAHODNO OD JESENIC SE NAHAJA ALPSKA DOLINA PLANICA. PO KATEREM ŠPORTU JE ZNANA? OBKROŽITE PRAVILNI ODGOVOR.

SMUČANJE SMUČARSKI SKOKI SANKANJE PLEZANJE

6. PRIŠLI STE DO CILJA. BLIZU SE NAHAJA PRELAZ VRŠIČ, SKOZI KATEREGA LAHKO PRIDEMO V DOLINO TRENTE, PO KATERI TEČE REKA SOČA.

V GORAH LAHKO NAJDEMO NENAVADNO SKALO S PODOBO DEKLICE. PREBERITE NJENO ZGODBO.

KATERI LITERARNI JUNAK JE ŠE ŽIVEL V TEH KRAJIH? OBKROŽITE PRAVILNO SLIKO.

UČNI LIST 1 (SKUPINA C)

PETELINČEK GAL RAZISKUJE SLOVENIJO

NATANČNO SI OGLEDJTE PRILOŽENI ZEMLJEVID SLOVENIJE. NA NJEM POIŠČITE ŠENTJERNEJSKEGA PETELINA IN GA OBKROŽITE Z ZELENO BARVO (ZAČETEK IGRE). TO JE PETELINČEK GAL, KI BO SKUPAJ Z VAMI RAZISKOVAL POSAMEZNE DELE SLOVENIJE.

SLEDITE ZAPISANIM NAVODILOM IN VMES REŠITE ZASTAVLJENE NALOGE. ČE BOSTE NALOGE PRAVILNO REŠILI, BOSTE PRIŠLI DO KRAJA (CILJA), KI VAM BO RAZKRIL ZANIMIVO ZGODBO.

KRAJE, SKOZI KATERE BOSTE POTOVALI, OBKROŽITE Z MODRO BARVO, POT MED NJIMI PA OZNAČITE Z RDEČO BARVO.

1. IZ ŠENTJERNEJA POTUJTE PROTI VZHODU DO BREŽIC. V BLIŽINI SO ČATEŠKE _____, V KATERIH ŽIVI ŠKRAT ČATEŽ.

SEŠTEJTE BESEDI *TOP* IN *LICE* IN IZVEDELI BOSTE, KJE SE NAHAJA MEDVEDEK NA SLIKI. $TOP + LICE =$ _____

V BESEDI *METER* POIŠČITE ŠE DRUGO IME ZA TOPLICE:

542

2. POT VAS VODI OB REKI SAVI MIMO KRŠKEGA DO ZIDANEGA MOSTA, KJER SE V REKO SAVO IZLIVA REKA SAVINJA. KATERO MESTO V SLOVENIJI, KI LEŽI OB REKI SAVINJI, SE SKRIVA V BESEDI *CELJENJE*?

CELJENJE _____

NAD CELJEM SE DVIGA CELJSKI GRAD. REŠITE REBUS IN UGOTOVILI BOSTE, KDO JE ŽIVEL V NJEM.

CELJSKI GRAD

1 2 3 4 5 6 7

Z = F, D

OGLEDJTE SI GRB REPUBLIKE SLOVENIJE, CELJSKI GRB IN GRB CELJSKIH GROFOV.

KAJ IMAJO VSI TRIJE GRBI SKUPNEGA? ODGOVOR ZAPIŠITE NA ČRTO.

3. IZ CELJA POTUJETE NA SEVEROVZHOD PROTI
NAJSTAREJŠEMU MESTU V SLOVENIJI – PTUJU.
POIMENUJTE SLIKO.

KAKO SE IMENUJE ŠEGA, KO SE LJUDJE TAKO OBLEČEJO?

VELIKA NOČ ZELEN JURIJ PUST KOLEDOVANJE

V TEH KRAJIH IMAMO VELIKO VINOGRADOV.
REŠITE SPODNJO UGANKO IN UGOTOVILI BOSTE, KAJ JESENI
NABIRAMO V VINOGRADU.

JAGODE SO POLNE SOKA,
TANKA KOŽICA JIM POKA;
BRAJDA KOMAJDA JIH NOSI,
ZOBLJEJO JIH ČRNI KOSI.

KAJ JE TO? _____

OGLEJTE SI SPODNJO SLIKO. KAKO SE IMENUJE PREDMET
NA SLIKI, KI SE UPORABLJA ZA ODGANJANJE PTIC?
PREMEČITE ČRKE V BESEDI IN NAŠLI BOSTE REŠITEV.
CPOTEKLO _____

4. IZ PTUJA POTUJEMO PROTI SEVEROZAHODU DO MARIBORA.
NAD MARIBOROM SE DVIGA MARIBORSKO POHORJE.
NA POHORJU VSAKO LETO POTEKA TEKMOVANJE V ŽENSKEM
SMUČANJU. PO KATERI ŽIVALI SE IMENUJE TEKMOVANJE.
OBKROŽI PRAVILNO SLIKO.

NA ČRTO ZAPIŠI POMEMBNO LASTNOST TE ŽIVALI. _____

5. ZAHODNO OD MARIBORA JE SLOVENJ GRADEC, V NJEGOVI
BLIŽINI PA OB MEJI Z AVSTRIJO LEŽI GORA PECA, KI
PREDSTAVLJA CILJ POTI. V VOTLINI GORE SPI JUNAK, KI
POGOSTO NASTOPA TUDI V PRAVLJICAH. PREBERITE NJEGOVO
ZGODBO.

KATERI JUNAK JE TO? OBKROŽITE PRAVILNO SLIKO.

PRIDOBIVANJE ZNANJA S POMOČJO DOMOLJUBNIH VSEBIN

SLOVENSKI SREDNJEŠOLSKI TEČAJ RAVNATELJA MARKA BAJUKA

SLOVENIAN SECONDARY SCHOOL COURSE BY PRINCIPAL MARKO BAJUK

✉ **Štefan Godec** (ravnateljstvosstrmb@gmail.com), dipl. pravnik, je ravnatelj Slovenskega Srednješolskega tečaja ravnatelja Marka Bajuka.

Argentina

Povzetek

Srednješolski tečaj (v nadaljevanju ST) je edina tovrstna ustanova slovenske skupnosti v Argentini. V Buenos Airesu je poimenovan po ravnatelju Marku Bajuku, ima pa tudi podružnico v južnih Barilochah, poimenovano po Vojku Arku; je vzgojna in izobraževalna ustanova za mladino slovenske skupnosti v srednješolski starosti. Naravno nadaljuje in nadgrajuje znanje in vzgojo, ki so ju otroci pridobili v slovenskih sobotnih osnovnih šolah, obenem pa pripravlja bodoče rodove argentinskih Slovencev za odgovorna mesta v vodilnih odborih različnih slovenskih ustanov. Skratka, bodoče stebre naše skupnosti vzgaja v slovenski zavesti, zvestobi in krščanstvu.

Abstract

The secondary school course (hereinafter referred to as ST) is the only institution of its kind in the Slovenian community in Argentina. In Buenos Aires it is named after the principal Mark Bajuk, but it also has a branch in the Southern Bariloche region, named after Vojko Ark. It is an educational institution for the youth of the Slovenian community at secondary level. It naturally continues and builds on the knowledge and upbringing that children have already acquired in various Slovenian primary schools, while preparing future generations of Argentinian Slovenes for responsible positions in the leading committees of various Slovenian institutions. In short, this Slovenian secondary school course nurtures 'Slovenianness', loyalty and Christianity in young people as the future pillars of our community.

Ključne besede: Argentina, Marko Bajuk, srednješolski tečaj.

Keywords: Argentina, Marko Bajuk, Secondary School Course.

545

1 Nastanek

Ustanovitelj ST dr. Marko Kremžar je sam večkrat razlagal, da so se mu prve misli o potrebah takratnih študentov porodile že leta 1957, ko je opravljal zadnje izpite in diplomiral na ekonomski fakulteti. Pogovarjal se je s prijateljem in sošolcem Milanom Magistrom, kako bi posredoval znanje naslednji generaciji.

Dogovorila sta se, da bosta še isto poletje pripravila tečaj, ki naj bi trajal en teden in na katerem naj bi vsak od njiju predaval o dveh temah. Vsebina naj bi se osredotočila na kakšno papeško okrožnico, nekaj slovenske zgodovine, na praktične nasvete o delovanju v mladinskih organizacijah in pa seveda na nekaj vaj v slovenskem pisanju.

Vprašanje je nastalo glede poslopja. Takratna slovenska politična emigracija ni imela lastnih prostorov in pisarna Društva Slovencev ni bila velika. Sklenila sta torej, da bosta stopila do šolskega poslopja bratov maristov v bližini pisarne društva in jih prosila za razred ali dva. Res sta brez večjih težav dobila prostor, saj so bratje poznali Slovence. K vpisovanju sta prišla dva kandidata, a na tečaj so hodili trije, ker je eden od njih vpisal še prijatelja, ki se takrat še ni bil vrnil s počitnic. Kakor omenja sam dr. Kremžar, sta takrat z Milanom Magistrom sklenila, da ST bo, pa čeprav za enega samega dijaka (Kremžar v Mizerit idr., 2010: 15). To vodilo velja še danes, po več kot šestih desetletjih, vsem profesorjem ST; tako je tudi zapisano v 70. členu srednješolskega pravilnika: »V zavesti svojega poslanstva bo tečaj posvetil vso skrb izobrazbi in vzgoji tudi enega samega dijaka, v kateremkoli letniku, če bi slučaj tako nanese.« (Načela, Pravila in poslovnik, 2005: 10)

Po končanih počitnicah sta dva od prvotnih treh dijakov dr. Kremžarja prosila, če bi njima in še nekaterim drugim posvetil kako uro na teden; zanimalo jih je pisanje.

Tako so v prostorih Slovenskega doma Pristava v Moronu pričeli s sobotnimi srečanji. K prvotnim dijakom so kmalu pristopili tudi drugi, ki so se borili s šibkejšo slovenščino in slovnico, tako da je moral dr. Kremžar razdeliti obiskovalce v dve skupini. Nekateri teh obiskovalcev so sčasoma pokazali večje zanimanje za slovensko zgodovino, saj se, čeprav so bili rojeni v Sloveniji, te niso več spominjali. Nastal je krožek.

Kaj kmalu je dr. Kremžar začel pripravljati program, s katerim bi ustanovil slovenski srednješolski tečaj. Glede načrta se je pogovoril tudi z direktorjem dušnih pastirjev msgr. Antonom Oreharjem in ga povabil, da bi dijakom predaval tudi kako uro verouka, saj je bil po poklicu srednješolski katehet. Kaj kmalu sta se domenila in ST je dobil prostor v nastajajoči Slovenski hiši (Kremžar v Mizerit idr., 2010: 17).

Čeprav so bili dijaki sprva razdeljeni v dva oddelka, nižjega in višjega, se je ob naraščajočem številu dijakov kmalu pokazala potreba po razdelitvi na pet letnikov in tako so uskladili obliko, ki je odgovarjala argentinski srednji šoli.

Ko se je ST utrdil in postal ena od ustanov skupnosti, je dobil ime po ravnatelju Marku Bajuku. Ime nosi kot priznanje možu, ki je maja leta 1945 na vetrinjskem polju med takratnimi begunci, skupaj s sinom Božidarjem, začel zbirati dijake ter jih učiti latinščino in grščino. Z izredno vizijo je tako reševal mlade in jim, med drugim, omogočal tudi poznejše šolanje na univerzah.

Z utrjenim ST je dr. Kremžar sklenil, da predlaga takratnemu predsedniku Zedinjene Slovenije Božidarju Finku, naj ST stopi pod okrilje Zedinjene Slovenije kot samostojna ustanova. Na ta način je ST upravno in v poučevanju neodvisen del krovne organizacije. Izkazalo se je, da je Zedinjena Slovenija poskrbela za oporo v organizirani skupnosti, obenem pa nudila tudi, še posebej v zadnjih časih, pravni okvir za delovanje (v Rant, 1998: 605). Čeprav v zadnjih letih to okrilje pomeni tudi gmotno podporo, pa je vendarle treba poudariti, da je vse delo na ST, od poučevanja profesorjev do tajništva, rediteljstva in raznih dejavnosti na projektih, popolnoma prostovoljno. Vsa denarna podpora, ki jo ST dobi od odbora staršev in Zedinjene Slovenije, je v celoti namenjena vzdrževanju prostorov in nabavi učnih potrebščin.

2 Namen

Od začetka je bilo vodstvu ST jasno, da je temeljnega pomena razjasniti vsem, tako dijakom in staršem kakor tudi profesorjem in nasploh slovenski skupnosti, kateri so cilji, namen in ustroj ST. To povzema prvo poglavje pravilnika, ki pravi tako:

I. Začetek, ustroj in namen

1. Slovenski srednješolski tečaj 'Ravnatelj Marko Bajuk', odslej na kratko imenovan Srednješolski tečaj ali ST, je vzgojna in izobraževalna ustanova na ravni srednjih šol s slovenskim učnim jezikom. Ustanovljen je bil leta 1961 v Buenos Airesu in mu je bilo vzdeto ime po odličnem in zaslužnem šolniku ter političnem emigrantu ravnatelju Marku Bajuku.
2. Tečaj priznava Zedinjeno Slovenijo (ZS) kot krovno organizacijo slovenskih političnih emigrantov v Argentini in želi svoje delovanje sporazumno usklajevati z družbeno, vzgojno in izobraževalno politiko te organizacije.
3. ST drži z odborom ZS osebne in pisne stike ter ga z vsakoletnimi poročili seznanja s svojim delom.
4. Glavni namen ST je posredovati svojim dijakom, na ravni srednješolske izobrazbe in edinole v slovenskem jeziku, najlepše duhovne in snovne stvaritve slovenskega človeka od njegovega prvega nastopa na pozorišču človeške zgodovine do današnjega dne.
5. Ker je jezik najvidnejši in najpristnejši izraz narodnosti, je seveda slovenski jezik privilegirani učni predmet na tečaju, pa tudi iz vzgojnih in metodoloških ozirih edini dovoljeni pogovorni jezik v šolskih prostorih.
6. Profesorski zbor se zaveda, da so krščanska načela okrepila in poplemenitila slovensko narodno dušo in tvorijo bistveno sestavino človekove in narodne omike.

Prepričan je tudi, da so katoliška verska in nravna načela najodličnejše prvine splošne človeške omike ter najtrdnjše poroštvo sreče za tistega posameznika in tisto skupnost, ki jih v življenju upošteva, in so zaradi tega nezamenljiva.

Zato si učno osebje želi in prizadeva, da ta načela posreduje dijakom tudi na tečaju v obliki lepe slovenske besede. « (Načela, Pravila in poslovnik, 2005: 1)

3 Predmeti, učni načrti in pripomočki

Leta 1967 je vodstvo ST sklenilo, da bo primerjalo organizacijo in učne načrte z argentinsko srednjo šolo in tako razporedilo predmete skozi pet šolskih let. Tako so se uredile tudi neskladnosti v starosti. Prva večja sprememba učnega načrta je bila leta 1969, ko so uvedli obširnejši učni program, bolj podoben današnjemu: verouk in slovenščina od 1. do 4. letnika, slovenska zgodovina od 2. do 4. letnika, slovenski zemljepis v 1. in 2. letniku, v 1. letniku petje, v 3. slovenska kulturna zgodovina, v 4. letniku svetovna književnost, v 5. letniku pa človečanska vzgoja, govorne vaje in priprava almanaha.

V današnjih časih Pravilnik ST v svojem sedmem poglavju v 86. členu zgoščeno našteje predmete in njihovo vsebino. O razporeditvi v posameznih letnikih pa odloča ravnateljstvo v sporazumu s proforskim zborom. Člen se glasi:

»Da zadosti svojim namenom, nudi tečaj dijakom dodatno izobrazbo ter napotke in smernice zanjo v naslednjih celoletnih učnih predmetih ali krajših temah:

- a) Verouk: Temelji – apologetika; Kristus – dogmatika; načela življenja s splošno in posebno moralko.
- b) Slovenščina: obravnava jezikovne in jezikoslovne teme, slovstveno zgodovino in slovensko leposlovje ter prikazovanje lepote žive besede; dijaki petega letnika pripravijo in izdajo almanah.
- c) Svetovni nazori: s poudarkom na obrazložitvi krščanskega realizma.
- d) Zemljepis: zemljepis slovenske dežele (pokrajinski in gospodarski).
- e) Narodopisje: ljudska umetnost, noše, navade; gmotne in duhovne prvine slovenskega naroda.
- f) Zgodovina: s splošnim pregledom čez politični, kulturni in družbeni razvoj Slovencev ter podrobnim in stvarnim prikazom komunistične revolucije in domobranske borbe.
- g) Temelji družbene vzgoje: družbena in organizacijska teorija in praksa.
- h) Lepo vedenje: naj dopolni dijakovo osebnost z odlikami zunanje olike.
- i) Petje: ohranjanje in širjenje slovenskih ljudskih, narodnih in verskih pesmi.« (Načela, Pravila in poslovnik, 2005: 9)

Sedanji učni program razporedi predmete skozi pet let ST. Vsak letnik ima pet učnih ur (45 minut), torej se poučuje v vsakem letniku pet predmetov. V letošnjem letu 2021 poučujemo:

- I. letnik: slovnica, slovstvo, verouk, petje in živa beseda;
- II. letnik: slovnica, slovstvo, verouk, zemljepis in petje;
- III. letnik: slovnica, slovstvo, verouk, zgodovina in etnografija;
- IV. letnik: slovnica, slovstvo, verouk, zgodovina in družbena vzgoja;
- V. letnik: slovnica, slovstvo – almanah, svetovni nazori, zgodovina in živa beseda.

547

Za učne pripomočke so profesorji vedno poskrbeli sami. Že od samega začetka so profesorji pisali lastne učbenike in skripte. Nekateri so sami zalagali natis, v drugih primerih pa je pri zalaganju pomagala Zedinjena Slovenija. Pri nekaterih predmetih so uporabljali tudi tuje knjige, kot npr. Pavlovčičev Slovenski zgodovinski atlas ali Levičnikov (Dolinarjev) Uvod v zgodovino slovenskega naroda. Pisatelj Zorko Simčič je kot pomožno učilo izdal Oris slovenske književnosti, profesor Geržinič pa knjižico Svetovna književnost in pa Slovenci v preteklosti in sedanjosti.

Danes k tem pripomočkom dodamo tudi knjige in gradiva, ki jih posredujejo iz Republike Slovenije: Ministrstvo za Slovence v zamejstvu in po svetu, Ministrstvo za šolstvo in šport oz. Zavod RS za šolstvo ter druge organizacije, kot so Krščanska kulturna zveza s Koroške in ustanove s Primorske.

4 Dejavnosti in projekti

Ko se je ST uskladił z argentinskim srednješolskim sistemom, se je pričel reden sobotni pouk na osnovi petletnega programa. Sčasoma so se temu rednemu pouku dodajale še različne dejavnosti, vključene v program predmetov. Prav tako so tudi profesorji samostojno vključevali določene dejavnosti ali pa so izvajali samostojne projekte. Med njimi lahko omenimo:

- Sprejemi izpit: vsi učenci, ki so končali slovenske (sobotne) osnovne šole in se želijo vpisati na srednješolski tečaj, morajo opraviti sprejemni izpit. Ta vključuje naslednje vsebine: branje v slovenskem jeziku, pisanje po nareku, prosti spis in pogovor. Namen tega je, da kandidat pokaže zadostno znanje slovenskega jezika, saj tudi nadaljevanje šolanja na srednješolski ravni poteka izključno v slovenščini.
- Redne profesorske seje (*učiteljske konference*): te potekajo vsaj dvakrat letno, ob začetku in zaključku šolskega leta,¹ ko profesorski zbor skupaj z ravnateljem načrtuje delo za šolsko leto.
- Sestanki s starši: ti potekajo vsaj enkrat letno, ob pričetku drugega šolskega polletja, ko se ravnatelj sestane s starši dijakov. Seznani jih s programom šolskega leta. Po podanih splošnih informacijah in navodilih se sestanek nadaljuje na razredni ravni. Tu vsak od staršev lahko stopi v stik s posameznim profesorjem, ki poučuje njegovega otroka, in se v miru pogovori o morebitnih dijakovih težavah ter načinu za odpravo le-teh.

- Izredna predavanja in delavnice: te potekajo občasno, ko predavanje izvaja predavatelj – gost. Ta pride vedno na pobudo oz. povabilo profesorja ali ravnatelja. Dijakom predstavi temo, ki so jo izbrali in se jim zdi zanimiva ter je povezana z vsebino določenega učnega predmeta v tistem letniku ali pa širše, torej za vse dijake srednješolskega tečaja.
- Obiski kulturnih prireditev: dijaki včasih obišejo kakšno slovensko gledališko predstavo ali umetniško razstavo. V nadaljevanju jo pri pouku analizirajo s svojim profesorjem.
- Nastopi dijakov na različnih prireditvah: dijaki sodelujejo oz. nastopajo na kulturnih prireditvah v slovenski skupnosti. Zadnja leta maturanti tudi sami pripravijo primeren kulturni program, s katerim se predstavijo na obisku v Republiki Sloveniji. Te predstavitve izvedejo v Poletni šoli slovenščine.
- Razstave in nastopi: dijaki različnih letnikov redno pripravljajo razstave, in sicer ob zaključku šolskega leta ali ob praznovanju pomembnih obletic za slovensko skupnost. Vsebina in vodenje sta v rokah profesorja, seveda pa pri tem aktivno sodelujejo vsi dijaki.

Slika 1: SSTRMB, tečaj pisanic (foto: Lučka Oblak Čop).

Slika 2: SSTRMB, tečaj pisanic (foto: Lučka Oblak Čop).

Slika 3: SSTRMB, tečaj pisanic (foto: Lučka Oblak Čop).

Slika 4: SSTRMB, tečaj pisanic (foto: Lučka Oblak Čop).

4 RAST

Ob koncu šolskega leta 1972 je na pobudo profesorja Tineta Debeljaka mlajšega 5. letnik pripravil skupno potovanje v Bariloche (Bariloche), v mesto na jugu Argentine, ki je od Buenos Airesa oddaljeno približno 1.600 kilometrov. Tam so ti maturanti skupaj taborili. Namen tega je bil, da se kot skupina med seboj bolj povežejo, se bolje spoznajo in zbližajo. Prva leta je organizacijo potovanja prevzel ST, kmalu pa so za vso organizacijo poskrbeli starši petošolcev.

Skupino so poimenovali RAST, kar pomeni Roj Abiturientov Srednješolskega Tečaja, in oštevilčili z rimsko številko (RAST-I). Od te prve RAST-i se je tradicija neprekinjeno nadaljevala do današnjih dni. Letos je v Slovenijo prišla skupina maturantov, poimenovana kot RAST L. Za njimi je že 50 let, praznujemo zlato obletnico.

Od leta 1990 dalje skupina RAST redno obiskuje Republiko Slovenijo. V Sloveniji dobi tudi finančno podporo. Program bivanja v Sloveniji je vedno usklajen s Poletno šolo slovenščine za mladino in vsi člani te skupine (RAST) se je tudi udeležijo. Skupino praviloma spremlja profesor voditelj in eden izmed staršev. To potovanje ima izobraževalni in ne turistični značaj; to je študijsko potovanje.

5 Število dijakov

Za boljšo predstavbo obiska dijakov ST skozi 60 let v tabeli predstavljamo število dijakov po letih (Arhiv Slovenskega srednješolskega tečaja ...).

Tabela 1: Število dijakov ST

UČNO LETO	ŠTEVILO DIJAKOV	UČNO LETO	ŠTEVILO DIJAKOV	UČNO LETO	ŠTEVILO DIJAKOV	UČNO LETO	ŠTEVILO DIJAKOV
1960	15	1976	219	1992	135	2008	144
1961	41	1977	217	1993	129	2009	158
1962	54	1978	210	1994	130	2010	157
1963	56	1979	208	1995	119	2011	150
1964	66	1980	199	1996	102	2012	143
1965	79	1981	198	1997	107	2013	143
1966	65	1982	195	1998	112	2014	141
1967	81	1983	187	1999	111	2015	125
1968	105	1984	165	2000	130	2016	115
1969	125	1985	152	2001	144	2017	103
1970	136	1986	143	2002	161	2018	92
1971	119	1987	143	2003	177	2019	82
1972	144	1988	127	2004	169	2020	75
1973	165	1989	136	2005	176	2021	71
1974	180	1990	140	2006	158		
1975	200	1991	137	2007	145		

Pregled števila dijakov jasno kaže, da je v prvih letih število kmalu močno naraslo. Zanimanje za ST je bilo pri mladih veliko. Umestno je pojasniti, da je bila v času začetka ST v Argentini obvezna le osnovnošolska izobrazba, saj je srednja šola postala obvezna pred dobrimi petnajstimi leti, torej leta 2006, ko je zakon 26.206 (člen 16) določil obvezno šolanje do končane srednje šole. Kasneje, leta 2014, je zakon 27.045 določil obvezno šolanje od 4. leta starosti pa do končane srednje šole. Da bi si lažje predstavljali in tudi začutili vrednost ali pomen ST ter njegov prispevek k ohranjanju in rasti slovenske skupnosti v Argentini, moramo to dejstvo postaviti v razmere na šolskem področju v Argentini.

Vpis dijakov v ST je bil pogojen z vzporednim vpisom v argentinsko srednjo šolo. Naši dijaki, torej dijaki ST, so bili hkrati dijaki argentinske srednje šole. To je bilo zanje naporno delo, saj so svoj prosti čas žrtvovali za spoznavanje slovenstva. Kljub tem dejstvom lahko ugotovimo, da je bilo zanimanje za ST oz. slovenstvo pri mladih rodovih izjemno. To je jasna potrditev, da so njihovi starši in učitelji v njih dovolj zgodaj in na zanimiv način spodbujali željo in potrebo po ohranjanju slovenskih korenin ter ljubezen do slovenskega jezika, kulturnega izročila in naroda.

6 Osebna izkušnja

Sam sem najstarejši od treh otrok. Odraščal sem v družini, ki je vedno redno sodelovala v različnih aktivnostih slovenske skupnosti. Mama je rada plesala slovensko folkloro, oče je bil znan režiser Frido Beznik (o tem, zakaj imamo otroci drugačen priimek kakor oče oz. kakor očeta poznajo, si lahko preberete v knjigi Rojstvo novih domovin, Mož s tremi priimki (Rihar, Jaklitsch, Janežič, 2017: 30)). Sam sem z njim in pod njegovim vodstvom že od malih let nastopal na različnih prireditvah in gledaliških predstavah. Rad sem prebiral slovenske knjige, od Vernerjevih zgodb in Karla Maya pa vse do izdanih knjig v naši skupnosti, tudi teh, ki opisujejo in popisujejo našo polpreteklo zgodovino.

Po končanem ST sem od proforskega zbora pri svojih 19 letih dobil vabilo, da se jim pridruživ kot pomožni profesor gospoda Marjana Hribarja, ki je takrat poučeval slovnico. Zame je bila res izredna čast v tako zgodnjih letih biti del profesorjev ST, a obenem je bilo to naporno in zahtevno, saj sem moral vse usklajevati s študijem prava (po poklicu sem

diplomirani pravnik), pozneje pa z družinskimi obveznostmi. Na argentinskih univerzah poučujem mednarodno pravo nepretrgoma od leta 1999 dalje.

Pod vodstvom g. Hribarja sva najprej organizirala nov program učenja slovenske slovnice za vseh pet let ST. Po parih letih sem ob odhodu g. Hribarja sam kot predmetni profesor prevzel učenje slovnice, najprej v nižjih letnikih, sčasoma pa vse do petega. Kasneje se je poučevanju slovnice dodal še pouk slovstva (literature); občasno sem bil izvoljen tudi za podravnatelja ravnateljice prof. Nede Vesel Dolenc.

Po kratkem presledku (med letoma 2007 in 2014) sem se vrnil kot profesor predmeta Živa beseda, kjer poučujemo slovenščino v umetnostni obliki (pretežno poezijo, a tudi nekaj proze in gledališke osnove). Pouk predmeta obsega slovensko umetniško besedo in osnovne tehnike odrskega nastopa, saj so v naši skupnosti slovensko gledališče in različne kulturne akademije eden glavnih stebrov ohranjanja slovenščine in slovenske kulture.

Leta 2016 sem bil izvoljen za ravnatelja, skupaj s podravnateljico Tatjano Modic Kržišnik. Mandat ravnateljstva je podeljen za dve leti; letos teče zadnje leto najinega tretjega mandata. Seveda je na ramenih ravnateljstva poleg vsakdanjih skrbi za nemoten potek pouka in nujnih posodobitev učnih moči in pripomočkov še ogromno drugih nalog in skrbi (trenutna pandemija covida nas je tudi resno preizkusila v prožnosti in iznajdljivosti!). Obenem pa poleg tega še vedno poučujem predmet in sodelujem pri različnih aktivnostih v skupnosti.

Da se vse to delo izplača, da je vredno, pa leto za letom izpričujejo naši abiturienti, ki vedno znova in na različne načine odkrivajo svoje slovenske korenine in se za ohranjanje le-teh zavestno odločajo sami. Dokaz tega je številčen val naših mladih, ki so se v zadnjih mesecih odločili za preselitev – skoraj izključno so izbrali Slovenijo namesto kateregakoli drugega kraja po svetu. Slovensko srce in narodna pripadnost vlečeta, in to je najboljši dokaz, da se ves trud izplača.

7 Viri

Arhiv Slovenskega srednješolskega tečaja ravnatelja Marka Bajuka. Buenos Aires, Argentina.

Mizerit, Tone idr. (2010): *Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka: zlati jubilej: 1960–2010: 50.* brošura. Buenos Aires: Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka.

Načela, pravila in poslovniki (2005). Buenos Aires: Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka.

Rant, Jože (ur.) (1998): *Zbornik dela v zvestobi in ljubezni: Zedinjena Slovenija: 1948–1998.* Buenos Aires: Društvo Zedinjena Slovenija.

Rihar, Lenart; Jaklitsch, Helena; Janežič, Helena (2017): *Rojstvo novih domovin: bogata ustvarjalnost slovenskih beguncev v Italiji in Avstriji.* Ljubljana: NUK, Družina.

8 Opombe

¹ Šolsko leto v slovenski sobotni osnovni šoli in v srednješolskem tečaju se začne v prvem tednu marca in zaključí 30. novembra.

RAST – ROJ ABITURIENTOV SREDNJEŠOLSKEGA TEČAJA V BUENOS AIRESU

RAST – SWARM OF ABITURIENTS OF HIGH SCHOOL COURSE IN BUENOS AIRES

Metka Mizerit, profesorica bolničarskih ved, delovala na tem vzgojnem področju. 36 let (1984–2020) je bila redna profesorica slovnice in slovnice na Srednješolskem tečaju ter v letih 1993 do 1995 ravnateljica. Z dijaki je izdala 19 almanahov, je dolgoletna kulturna delavka v slovenski skupnosti Argentini. Bila je avtorica člankov in lektorica.

Argentina

Povzetek

Srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka v Buenos Airesu izvira iz literarnega krožka, ki je potekal v letih 1958–1959. Srečanja je organiziral in vodil dr. Marko Kremžar.¹ Kmalu pa se je pokazala potreba, da bi se mladi utrjevali v znanju slovenskega jezika. Na podlagi te ugotovitve je dr. Kremžar postavil temelje srednješolskega tečaja. Ta je začel redno delovati leta 1960, torej letos praznuje 61 let obstoja.

Abstract

The high school course founded by principal Mark Bajuk in Buenos Aires originated from the literary club which took place in 1958 and 1959. The meetings were organised and led by Marko Kremžar PhD. Soon, however, a need emerged for young people to consolidate their knowledge of the Slovene language. Concerning this fact, Kremžar laid the foundations of the high school course. The regular operation of the course began in 1960, so that year is considered as the official beginning of the course. This year we are celebrating 61 years of its existence.

Ključne besede: Argentina, mladi, slovenski jezik, srednješolski tečaj.

Keywords: Argentina, youth, Slovenian language, high school course.

552

1 Zakaj RAST L (petdeset)?

V začetku je imel tečaj slovenskega jezika le dva oddelka: višjega, ki so ga obiskovali dijaki od 3. do 5. razreda argentinske gimnazije, in nižjega za dijake 1. in 2. letnika. Ker je število dijakov naraščalo in je bila upoštevana tudi delitev po starosti, so voditelji postopoma uvedli pet letnikov, kar je odgovarjalo tudi sistemu argentinske srednje šole.

Tine Debeljak ml.² opisuje, kako je nastala beseda RAST.

Kaj pomeni RAST? Abiturienti srednješolskega tečaja; o tem nazivu so se dijaki hitro zedinili. A kje najti slovensko besedo, ki bo ustrezna in se začne na R? Neka dijakinja je precej vedela o čebelah in hitro predlagala: »Roj.« In pri tem je ostalo.

Od leta 1972 so s petim letnikom organizirali tudi taborjenje v Barilochah. Tine Debeljak ml. je rad hodil na počitnice v gore. Prišlo mu je na misel, da bi dijaki po opravljenem petem letniku lahko skupaj potovali v ta gorski turistični kraj na jugu Argentine. Nekateri starši nad tem niso bili preveč navdušeni, pa so dijaki sami poskrbeli, da so jih prepričali. Seveda niso stanovali in se hranili v hotelu, ampak so taborili. Da bi bilo potovanje cenejše, so si že v Buenos Airesu nakupili hrano, si izposodili spalne vreče in šotore. Vse je bilo zelo preprosto. Potovali so z vlakom: 44 ur vožnje tja in enako nazaj. V vagonu so spali kar na tleh pod klopmi, dekletom so prepustili sedeže.

Svoje taborjenje v Barilochah so začeli v slovenskem planinskem domu, imenovanem Stan. Od tam so odhajali na izlete, šotorili po hribih in se vračali v Stan, kjer so se lahko skopali, najedli in se ponovno podali v hribe. Kljub preprostim počitnicam in skromnemu življenju so se navdušeni vračali v Buenos Aires.

Prva leta jih je spremljal Tine Debeljak in kdo od duhovnikov: g. Jure Rode, kasneje g. Janez Cukjati in g. France Bergant, vsi navdušeni hribolazci. Tudi Tineta so kasneje nadomestili drugi ljubitelji gora in mladih. Vlak so zamenjali za skupni avtobus, ker so tako prihranili čas.

Že v prvem letniku dijaki vedo, katera generacija RAST-i so po številu, večina pa ne ve, kaj to pomeni. Razložimo jim, da je to »roj abiturientov srednješolskega tečaja«. Zakaj pa roj? Naši dijaki so mestni oziroma predmestni otroci. Ne vedo skoraj nič o čebelah in čebelarjih. Povemo jim, da ko je panj prepoln, se skupina čebel zbere v »grozd« – roj. Čebelar jih naseli v nov panj. Tako se godi našim dijakom. Po petih letih prerastejo naše prostore, morajo se posloviti; roj odleti v svet.

V petih letih postanejo dijaki med seboj prijatelji. Še bolj se spoznajo na potovanju, ko mesec dni preživijo skupaj. Čeprav se potem njihove poti ločijo, se še občasno srečujejo na slovenskih prireditvah, se iščejo in ostanejo prijatelji.

Slika 1: Ustanovitelj tečaja dr. Marko Kremžar s profesorskim zborom – ob zadnjem obisku (foto: arhiv avtorice).

Tudi ljubezen cvete v teh mladih RAST-eh. To je bil vsekakor še dodatek v delu za ohranjanje slovenske zavesti. Zanimivo je namreč, da je marsikdo v teh letih na tečaju našel svojega zakonskega partnerja. Mislim, da prednjači RAST XV, iz katere je izšlo pet srečnih zakonov. Tudi poroke med dijaki različnih letnikov so bile običajne, tako kakor poroke med dijaki in drugimi potomci Slovencev. Za slovensko identiteto je to zelo pomembno, ker v teh družinah redno gojijo slovenski jezik, njihovi otroci obiskujejo slovenski tečaj in nadaljujejo z izročilom slovenstva.

2 Če pa RAST v Slovenijo gre, skrbno prej pripravi se

Od osamosvojitve Slovenije leta 1991 naši dijaki potujejo v Slovenijo in spoznajo domovino svojih prednikov. Idejo za to potovanje je dal g. Marjan Loboda, ki jih je prvič spremljal. Organizirata ga društvo Slovenija v svetu s podporo Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu. To ni le izlet. Dijaki se na potovanje skrbno pripravijo. Naučijo se recitacije, pesmi in plesu, vse to izven šolskih ur.

V Sloveniji obiskujejo Poletno šolo, ki jo organizira Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Dvotedenski pouk in nastanitev v tem času štipendira Urad za Slovence po svetu.

Dijaki obiskujejo slovenske pokrajine, muzeje, znamenitosti. Spoznajo Ljubljano, Maribor in druga slovenska mesta. Obiščejo Postojnsko jamo in se kopajo v Blejskem jezeru. Včasih se fantje pohvalijo, da so plavali od brega do otoka. V cerkvi pozvonijo z zvončkom. Kaj prosijo takrat? Molijo pred Marijo Pomagaj na Brezjah. Pogosto, ne vedno, osvojijo Triglav in se počutijo prave Slovence. Poklonijo se padlim domobrancem v Kočevskem rogu in na Teharjah. Večina ima med svojimi predniki pobite junake.

Dijaki nekaj dni preživijo med svojimi sorodniki. V Argentino se vrnejo navdušeni nad lepotami Slovenije in trdijo, da se počutijo bolj Slovenci in da jim bo to potovanje za vedno ostalo v spominu. Bogato izročilo teh skupnih potovanj je prijateljstvo.

Slika 2: RAST 48 je romala tudi na Brezje (foto: arhiv avtorice).

Slika 3: RAST 49 na vrhu Triglava (foto: arhiv avtorice).

3 Almanah kot zrelostni izpit

Leta 1968 so srednješolski tečaj podaljšali na pet let. Takrat so dijaki tudi pripravili in izdali brošuro, ki so jo imenovali »almanah«. Imel je naslov »Med dvema svetovoma« in so ga pripravili pod vodstvom g. Pavleta Ranta.³ Zamišljen je bil kot dokaz, česa so se dijaki naučili na tečaju in da so sposobni za samostojno delo. Ker na tečaju ni mature (argentinski šolski sistem je ne pozna), naj bi bil almanah neke vrste zrelostni izpit. Dolga leta so bili izvodi tipkani na stroj in potem

razmnoženi na šapirograf. Ilustrirali so jih petošolci sami. Od leta 1991 pa so almanahе tiskali v kateri izmed slovenskih tiskarn. Vstavili so fotografijo naslovnice almanaha po lastni izbiri.

Priprava almanahov je doživljala spremembe. Najprej so jih delali v petem letniku kot poseben predmet. Odkar so potovali v Slovenijo, so se ob koncu četrtega letnika z odgovornim profesorjem dogovorili za naslov in vsebino ter dobili kot počitniško nalogo prispevek za almanah. Dijaki ga ponesejo s seboj v Slovenijo, kjer ga poklonijo različnim osebnostim in sorodnikom.

Vsi almanahi so bili skrbno pripravljeni. Sprva so bili zbirka prostih prispevkov, kratke proze, poezije in razmišljanj. Dijaki so skoraj vedno razpravljali o svoji dvojnosti: Slovenec – Argentinec.⁴ V družini je okolje domače, slovensko, na ulici, v šoli pa argentinsko. V sobotni šoli se učijo slovenščino, spoznavajo slovensko zgodovino, slovenske navade in običaje. Razmišljajo: »Kaj sem?« Sklenejo spoštovati in gojiti tudi slovenstvo.

Na nek način so sodelovali tudi starši in stari starši. Dijaki so se z njimi pogovorili o družini, lepotah slovenske zemlje, o vojni, revoluciji, o življenju v taboriščih, prihodu v novi svet, prvih težavah, iskanju službe, o nastanku slovenske skupnosti itd.

Od kod ljubezen dijakov do zemlje, ki je niso še nikoli videli, ki je ne poznajo? Stara mama jim jo je v svojem domotožju slikala in jim pripovedovala o njej. Ostale so želje in sanje, da jo bodo nekoč obiskali, videli, spoznali in vzljubili.

Slika 4: Zadnja dosedanja, RAST 50, po enem izmed nastpooov (foto: arhiv avtorice).

4 Seznam almanahov, odgovornih profesorjev in vsebine

1968 Med dvema svetovoma (g. P. Rant)

1969 Med dvema svetovoma II (g. P. Rant)

Razpravljajo o svoji dvojnosti, živijo v dveh svetovih.

1970 Razpeta jadra (g. J. Poznič)

1971 Samostojna, svobodna Slovenija (dr. M. Kremžar)

Sanje o samostojnosti Slovenije.

1972 Slovenija v svetu (g. T. Debeljak)

1973 Mladi smo (g. T. Debeljak)

1974 Mi gremo naprej (g. S. Jerebič)

1975 Svet nam – mi svetu (g. P. Rant)

- 1976 Na razpotju (g. S. Jerebič)
- 1977 Pogled nazaj, korak naprej (g. S. Jerebič)
- 1978 Sadovi truda (g. T. Debeljak)
- 1979 Ljubo doma (g. T. Debeljak)
- 1980 Mi, abiturienti (dr. J. Savelli)

Čut odgovornosti do slovenske skupnosti.

- 1981 Mi mladi (dr. J. Savelli)
- 1982 Vedno mlada RAST (dr. J. Savelli)
- 1983 RAST XXII gre v svet (g. M. Nose)
- 1984 Naša podoba (g. T. Debeljak)
- 1985 Nova obzorja (g. T. Debeljak)
- 1986 Gradimo bodočnost (g. T. Debeljak)
- 1987 Mladi pojemo življenju (g. T. Debeljak)
- 1988 Mlada srca (g. T. Debeljak)
- 1989 Naši pogledi (g. T. Debeljak)
- 1990 Najlepša je mladost (g. T. Debeljak)
- 1991 Zvesti svojim koreninam (g. T. Debeljak)

Obljubljajo zvestobo slovenstvu.

- 1992 Predstavljamo Argentino

Opisujejo pokrajine, navade, literaturo, gospodarstvo.

- 1993 Sonce bo vedno sijalo (prof. M. Mizerit)

Optimistično gledajo v prihodnost.

- 1994 V objemu dveh svetov (prof. M. Mizerit)

Dijaki se v svojih spisih vrnejo k dvojnosti čutenja.

- 1995 Zdoma in doma (prof. M. Mizerit)

Imajo naši dijaki dve domovini?

- 1996 Kje domovina si? (prof. M. Mizerit)

Smo Slovenci in Argentinci, piše dijak.

- 1997 Naše mesto (prof. M. Mizerit)

To ni turistični vodič, le opis najvažnejših stavb, cerkev, parkov in predelov mesta Buenos Aires.

- 1998 Kje dom je moj? (prof. M. Mizerit)

Zanimiv opis krajev okrog glavnega mesta, kjer živijo slovenske družine. Dijaki so opisali zgodovino in napredek svojih krajev. »Ljubim svoj dom v sončni pampi Argentine,« je napisala dijakinja, ki je žvela na deželi.

- 1999 Obiščite Argentino (prof. M. Mizerit)

Turistični opis najzanimivejših krajev Argentine. Dijaki so večino teh krajev obiskali skupaj s starši med počitnicami.

- 2000 Mladika slovenskih korenin (prof. M. Mizerit)

Dijaki opisujejo slovenske prireditve in šport.

Slika 5: Naslovnica Almanaha za leto 1980 (foto: arhiv avtorice).

2001 Njih dela gredo z nami (prof. M. Mizerit)

Slovenska skupnost ni nastala sama po sebi. Je plod dela, truda in velike ljubezni do slovenstva. Opisali smo žene in može, ki so jo ustvarili in nam jo zapustili kot dediščino.

2002 Naš rod (prof. M. Mizerit)

Dijaki so po pripovedovanju staršev ali starih staršev opisali zgodovino svoje družine.

2003 Naši domovi (prof. M. Mizerit)

Tudi naši skupni slovenski domovi se niso sezidali sami. Naši predniki so jih zgradili z veliko žrtvami in ljubeznijo ter jih zapustili svojim potomcem, ki jih sedaj uživajo.

2004 Zbogom, domovina (prof. M. Mizerit)

Stari starši niso odšli iz domovine zaradi večjega kosa kruha. Bili so begunci, ki so se uprli komunizmu. Odšli so na tuje, da so si rešili življenje in svobodo. Dijaki so opisali družinske zgodbe.

2005 Za soncem v svobodo (prof. M. Mizerit)

Ob šestdesetletnici odhoda iz domovine so dijaki opisali revolucijo, prihod in življenje v novi deželi.

2006 Naj bom bakla nema (prof. M. Mizerit)

Nadaljevali smo z življenjepisi zaslužnih žena in moških. Kot pripravo na potovanje pa so dijaki v drugem delu opisali tudi nekaj slovenskih mest in krajev.

2007 Naše sanje (prof. Štefan Godec)

Kaj želim v življenju doseči? Kako si predstavljam svojo prihodnost? Objavili so tudi dnevnik potovanja v Slovenijo.

2008 Oj, srečna leta (prof. M. Mizerit)

Dijaki opisujejo svoja mladostna doživetja: potovanja, počitnice, prijateljstvo.

2009 Pot skozi čas (prof. M. Mizerit)

Stari starši pripovedujejo: od idiličnega življenja na vasi do vojne in revolucije, odpora, domobranstva, bega v tujino, življenja v taboriščih, odhoda na novo celino in vživljanja v novo deželo.

2010 Pomlad življenja (prof. M. Mizerit)

Dijaki opisujejo svoje mlado življenje, počitnice, potovanja, zanimanja, šport itd.

2011 Nekoč in danes (prof. M. Mizerit)

Opis družin, potovanja, slovenske šole, pripovedovanja starih staršev, šport, družinska potovanja. V tem letu so objavili tudi dnevnik potovanja v Slovenijo, ki so jih potem objavljali vsa leta.

2012 Lepi spomini, obetajoča pričakovanja (dr. K. Cukjati)

Spomini na otroška leta, družino in pričakovanje prihodnosti. Objavili so dnevnik potovanja v Slovenijo. Od tedaj so skupine objavljale dnevnike tudi vsa naslednja leta.

2013 Mladika slovenske lipe smo, ki je zacvetela na argentinskih tleh (dr. Cukjati)

Kdo mi je zgled v življenju? Opisujejo različne osebnosti (Janeza Pavla II., Nelsona Mandelo, sv. Edith Stein), stare starše, starše, športnike itd.

2014 Gradili so boljši svet (dr. K. Cukjati)

Izbrali so slovenske, svetovne in svetniške osebnosti ter zapisali njihove življenjepise in delo.

Slika 6: Naslovnica Almanaha

za leto 2001 (foto: arhiv avtorice).

2015 Slovenstvu v ponos (dr. K. Cukjati)

Opisali so slovenske žene in može, ki so živeli med nami; čeprav so bili v domovini neznani, so zaradi svojega življenja in dela v ponos vsemu slovenstvu.

2016 Nepozabni spomini (dr. K. Cukjati)

Opisi spominov, ki bodo za vedno ostali v srcih naših dijakov.

2017 Kjer so moje korenine, tam je moje srce (dr. K. Cukjati – prof. M. Mizerit)

Dijaki so se pogovorili s starimi starši in opisali svoje družine, kraje, kjer so rodili njihovi stari starši, njihovo življenje. Obljubljajo zvestobo svojim koreninam.

2018 Argentina v naravi in kulturi (prof. Marta Petelin)

Opisali so Argentino, pokrajine, navade, posebnosti, običaje.

2019 Iščemo pot za jutri (prof. M. Petelin)

Pričakovanja in iskanja v prihodnosti. Kaj si želim? Kaj bom delal in kje bo potekalo moje življenje?

2020 Novim doživetjem naproti (prof. M. Petelin)

Bilo je težko leto. Kljub pouku po Zoomu so dijaki pripravili almanah. Niso mogli potovati in vseeno so bili optimisti, šli naprej in šele naslednje leto obiskali Slovenijo. Kakšna bodo njihova doživetja?

2021 Vrata lepote (prof. Marta Petelin)

»Ako ne najdemo v življenju vrat lepote, ne bomo nikoli prestopili praga lepote v večnosti.« (Plečnik)

Kje iščem lepoto? Katera umetnost me zanima? Kot konjiček ali celo kot poklic?

Slika 7: Naslovnica Almanaha

za leto 2013 (foto: arhiv avtorice).

Almanahе smo tiskali s pomočjo sponzorjev, slovenskih podjetnikov, strokovnjakov in zasebnikov, ki so objavljali svoje oglase. Za finančni del almanahov so poskrbeli starši.

Štiriinpetdeset almanahov je dokaz ljubezni in zvestobe do slovenstva in slovenskega jezika.

5 Zaključek

Popolnoma razumljivo je, da sčasoma znanje slovenskega jezika s strani dijakov zelo upada. V družinah, kjer nista oba zakonca slovenskega rodu, ne govorijo redno slovensko, kar se zelo pozna. Česar jim ni dala družina, je težko nadomestiti na tečaju.

Pomanjkanje sposobnih oseb, ki bi prevzele odgovornost za podobne projekte, postaja težko vprašanje.

Do kdaj še?

Spomnimo se, kaj je rekel sv. oče Janez Pavel II., ko je po svojem obisku zapuščal Slovenijo: »Korajža velja!«

6 Viri

Almanahi – slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka, Buenos Aires, od leta 1968 do 2021.

Zlati jubilej – zbornik ob petdesetletnici. Slovenski srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka, Buenos Aires, 2010.

7 Opombe

¹ Marko Kremžar (1928–2021) je bil ena od osrednjih osebnosti slovenske politične emigracije. Bil je slovenski gospodarstvenik, politik, pisatelj in publicist v Argentini, ustanovitelj srednješolskega tečaja, več obdobj ravnatelj in 51 let profesor.

² Tine Debeljak ml. (1936–2013) je bil slovenski pesnik, publicist in urednik ter dolgoletni profesor na srednješolskem tečaju (od 1962 do 1992). Je začetnik potovanj RAST-i.

³ Izseljenski politični delavec. Pisatelj in publicist. Na srednješolskem tečaju je poučeval med letoma 1963 in 1984. Ravnatelj tečaja pa je bil v letih 1974–1975; 1980–1981 in 1984.

⁴ »Mi mladi ostajamo Slovenci, ne samo po krvi naših staršev, temveč tudi po duhu, ki nam ga naši starši in naša slovenska skupnost posredujejo. Seveda, veliko, če ne vse, je odvisno od našega dobrohotnega sprejemanja in sodelovanja. Vsemu temu se ne moremo odtrgati, ker je protinaravno, kajti kri ni voda. Ljubezen do staršev nam to nalaga in to breme nam ne more biti težko, ker ga nosi ljubezen. Preko staršev ljubimo tudi njihovo domovino Slovenijo, čeprav je mnogi od nas nismo videli drugje, kot na slikah in v filmih.« (Jelica Fajdiga, Kri ni voda, almanah Razpeta jadra, 1970).

PRILOGA:

Odmevi spomina – na pevsko turnejo pevskega zbora Gallus leta 1991

Kadar molitve bo zvrhana mera

konec begunstva bo, žalostnih dni:

hvalnice v srcih zapela bo vera,

s petjem na ustih domov bomo šli!

Sanje očetov in naše so se izpolnile. Gallus je odšel na pevsko turnejo po Sloveniji. Bila sem ganjena, ko sem stopila na slovensko zemljo.

Domovini smo poklonili najlepše, kar smo imeli: našo pesem, ki smo jo gojili vsa dolga leta begunstva. Spremljala nas je v veselih in žalostnih trenutkih, v hrepenenju po naši zemlji.

Zakaj nazaj?

Nazaj v planinski raj.

S pesmijo smo prekrizarili Slovenijo od Kopra do Rogaške Slatine.

Zapeli smo naši kraljici Mariji Pomagaj na Brezjah. Solznih oči smo zrli v milostni obraz nebeške Matere. Zvonili smo na zvonček želja na blejskem otoku in prosili za Slovenijo.

Na Teharjah smo se spomnili pobitih domobrancev in v cerkvi svete Ane, pri maši, molili za pokoj njihovih duš in spreobrnjenje rabljev.

Bili smo v Podgorici na Primorskem in pomislili, da se za ceno preganjanja in življenja ohranili slovenski jezik in pesem.

Gor' čez izaro ...

Obiskali smo tudi naše koroške brate in si v Celovcu ogledali knežji kamen, simbol naše samobitnosti. Bili smo pred proglasitvijo neodvisnosti naše države Slovenije, ki se je takrat že čutila v zraku.

V Novem mestu smo zapeli tudi v Domu starejših občanov. Posebno doživetje za naju s sestro Martino je bilo, da sva tam srečali našo nekdanjo učiteljico, ki nas je vse štiri otroke v prvem razredu naučila brati in pisati. Tudi ona je bila srečna, ko je videla, da njena setev ni bila zaman. Ostali smo zavedni Slovenci.

Višek potovanja je bil gotovo koncert v Cankarjevem domu, kjer so nas navdušeni rojaki obsuli z rdečimi nageljni. Domovina je sprejela svoje zveste sinove in hčere.

HRVAŠKA V MOJEM SRCU HRVATSKA U MOM SRCU CROATIA IN MY HART

✉ **Ana Perak** (ana.perak3@skole.hr), prof. geografije, poučuje geografijo na Katoliški osnovni šoli v Šibeniku. Ima 24 let delovnih izkušenj v šolstvu. Je voditeljica župnijskega strokovnega sveta učiteljev geografije v Šibeniško-kninski županiji.

Hrvaška

Povzetek

Pri dveh učnih predmetih, geografiji in hrvaškem jeziku, so učenci osmih razredov osnovne šole sodelovali pri dveh celoletnih projektih, v katerih so povezali in poglobili svoje znanje o materialni in nematerialni dediščini, zgodovini, naravi, geografskih in kulturnih lepotah in bogastvu svoje domovine. Projekt, ki se imenuje *Moja dežela*, je voden na eTwinning platformi in v sodelovanju z nekaterimi drugimi šolami v Republiki Hrvaški, a projekt *Hrvaška kulturna dediščina* je celoletni znotrajšolski projekt.

Projekt *Moja dežela* je imel za cilj razširitev znanja o svoji domovini s pomočjo uporabe različnih digitalnih orodij. Pri realizaciji projekta so učenci izpopolnili znanje o svoji domovini, mestu, učili so se uporabljati različna spletna orodja, ravno tako so spoznali druge običaje, razbili predsodke in postali odgovorni državljani.

Cilj projekta *Hrvaška dediščina* je spoznavanje materialne in nematerialne kulturne dediščine ter naravnih lepot Republike Hrvaške skozi terensko in raziskovalno delo.

Sažetak

Kroz dva nastavna predmeta, Geografiju i Hrvatski jezik, učenici osmih razreda osnovne škole sudjelovali su u dva cjelogodišnja projekta u kojemu su povezali te produbili svoje znanje o materijalnoj i nematerijalnoj baštini, povijesti, prirodnim, geografskim i kulturnim ljepotama i vrijednostima svoje domovine. Projekt pod nazivom *Moja zemlja* vođen je na eTwinning platformi u suradnji s nekoliko drugih škola u Republici Hrvatskoj, a projekt *Hrvatska kulturna baština* je cjelogodišnji unutarškolski projekt.

Projekt *Moja zemlja* za cilj imao je proširivanje znanja o svojoj domovini kroz korištenje različitih digitalnih alata. Pri realizaciji projekta učenici su nadopunili znanja o svojoj domovini, gradu, učili se primjeni različitih web alata, ali isto tako upoznali druge običaje, razbili predrasude i postali odgovorniji građani.

Cilj projekta *Hrvatska baština* je upoznavanje hrvatske kulturne materijalne i nematerijalne baštine, te prirodnih ljepota Republike Hrvatske kroz terenski i istraživački rad.

Abstract

Eight graders have taken part in two year-round projects based on geography and Croatian during which they have interrelated and deepened their knowledge of the tangible and intangible heritage, history, natural, geographical and cultural beauties and values of their homeland. The project entitled *My Country* was organised via the eTwinning platform in cooperation with other schools in the Republic of Croatia and the project *Croatian Cultural Heritage* was a year-round school project.

The main aim of the *My country* project was to broaden knowledge about the students' own homeland with the help of various digital tools. Not only have the students participating in this project gained deeper insights about their homeland and home town, they have also mastered the use of various digital tools, been introduced to different traditions, had their preconceptions dissipated and become more responsible citizens.

The aim of the *Croatian Cultural Heritage* project was to get to know tangible and intangible Croatian cultural heritage as well as the natural beauties of the Republic of Croatia doing fieldwork and research.

Ključne besede: dediščina, digitalna orodja, domovina, tradicija, geografija, terenski pouk.

Ključne riječi: baština, digitalni alati, domovina, tradicija, geografija, terenska nastava.

Keywords: heritage, digital tools, homeland, tradition, geography, fieldwork.

1 Uvod

»Ja domovinu imam; tek u srcu je nosim,

I brda joj i dol.«

(Silvije S. Kranjčević, *Moj dom*)

Ljubav prema domovini nazivamo domoljublje, a ono podrazumijeva poštivanje svega što čini domovinu. Domovinu čine ljudi, jezik, povijest, kultura, tradicija te prirodne posebnosti. U nastavi Geografije brojne su mogućnosti razvijanja ljubavi prema domovini, a jedan od načina je aktivno uključivanje učenika u male istraživačke projekte u nastavi kroz koje upoznaju prirodnu i kulturnu baštinu svoje domovine, a time jačaju osjećaj pripadnosti i ljubav prema domovini.

Kroz dva nastavna predmeta, Geografiju i Hrvatski jezik, učenici osmih razreda osnovne škole sudjelovali su u dva cjelogodišnja projekta u kojemu su povezali te produbili svoje znanje o materijalnoj i nematerijalnoj baštini, povijesti, prirodnim, geografskim i kulturnim ljepotama i vrijednostima svoje domovine. Projekt pod nazivom *Moja zemlja* vođen je na eTwinning platformi u suradnji s nekoliko drugih škola u Republici Hrvatskoj, a projekt *Hrvatska baština* je cjelogodišnji unutarškolski projekt.

Svoj doprinos ovoj konferenciji vidim u prezentaciji ovih dvaju projekata kao primjera dobre prakse na temu odgoja za ljubav prema domovini, a to se najbolje očituje u očuvanju identiteta i baštine. Identitet je najvažnije egzistencijalno pitanje čovjeka. Identitet osobe ili naroda može činiti više elemenata poput jezika ili religije, no jedan od najvažnijih je baština; ona je „odnos prema prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, a uključuje naše pravo na korištenje, obvezu očuvanja i dužnost stvaranja za nove generacije“ (Cifrić, 2014, 9).

Osnova za osmišljavanje ovih dvaju projekata proizašla je iz kurikuluma Geografije. Današnji način života zahtijeva nova znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavove, tj. nove kompetencije pojedinca, koje stavljaju naglasak na razvoj inovativnosti, stvaralaštva, rješavanja problema, razvoj kritičkoga mišljenja, poduzetnosti, informatičke pismenosti, socijalnih i drugih kompetencija. Smisao učenja nije puko usvajanje činjenica koje se brzo zaboravljaju. Umjesto suhoparnih predavanja nakana mi je učiniti nastavu doista korisnom i zanimljivom. To su razlozi zbog kojih sam smatrala da su ovakvi primjeri u nastavi vrijedno iskustvo, te mogu poslužiti kao dobar model kolegama.

2 Iz kurikuluma Geografije

2.1 Vrijednosti i načela učenja i poučavanja geografije

„Geografija je znanost koja se bavi proučavanjem odnosa i odraza prirodnih i društvenih elemenata u geografskome prostoru (njihovim distribucijama, obrascima, međudjelovanjima i promjenama, odnosno zakonitostima) radi planiranja funkcionalne i, prema mogućnosti, optimalne prostorne organizacije (na skali od lokalne do globalne) te upravljanja prostorom u skladu s održivim, pametnim i uključivim razvojem. Svrha učenja i poučavanja Geografije usvajanje je geografskih znanja i vještina te pozitivnih etičkih stavova (koje kao skup kompetencija možemo nazvati geografskom pismenošću) kako bi učenici postali osposobljeni članovi zajednice, koji svjesni svoje odgovornosti prema drugim ljudima i prirodi, poštujući načela održivoga razvoja, aktivno sudjeluju u oblikovanju i preoblikovanju funkcionalne prostorne organizacije na različitim razinama, od lokalne preko nacionalne do globalne.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

„Poučavanje Geografije neposredno promiče prostor kao identitetnu osnovu, razvija identitet od osobnoga, lokalnog, regionalnog do nacionalnog građanskog, ali i do nadnacionalnog i globalnog identiteta građanina svijeta. Razvijanjem socijalne osjetljivosti i ekološke svijesti učenici razvijaju solidarnost. Stečene vrijednosti potiču prihvaćanje kulturnih i drugih razlika i uvažavanje potreba drugih, uz međusobno razumijevanje i poštovanje.

Temeljna vrijednost učenja i poučavanja Geografije jest razvijanje znatiželje za svijet te poticanje nadahnuća za građenje bolje i uređenije sadašnjosti i budućnosti Hrvatske, Europe i svijeta. Geografija pruža znanja i vještine koje omogućuju učenicima potpunije razumijevanje vrlo složenoga i promjenjivoga svijeta i njihova položaja u njemu. U nastavnome predmetu Geografiji učenici razvijaju prostorno mišljenje, uče o prostoru, ali i u prostoru. Uče orijentirati se, kretati se, promatrati i prikupljati podatke u prostoru, koristiti se geografskim kartama, novim tehnologijama, uključujući i geografske informacijske sustave. Osposobljavaju se za prepoznavanje prostorno relevantnih problema od lokalne k sve višim prostornim razinama. Potiče ih se na predlaganje rješenja tih problema i na aktivno sudjelovanje u oblikovanju bolje budućnosti. Učenjem i poučavanjem Geografije u učenika se razvija osjećaj odgovornosti kako bi svaki naraštaj iza sebe ostavio skladniji i uređeniji prostor nego što ga je dobio u nasljeđe.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

2.2 Odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanje geografije

„Učeći nastavni predmet Geografiju, učenik će:

- postati osposobljen član zajednice koji, svjestan svoje odgovornosti prema drugim ljudima i prirodi te poštujući načela održivoga razvoja, može sudjelovati u oblikovanju funkcionalne prostorne organizacije na različitim prostornim razinama
- spoznati važnost identiteta u globaliziranom društvu te djelovati na očuvanju i promicanju lokalnoga, regionalnog i nacionalnog identiteta, uz poštovanje različitosti
- koristiti se geografskom pismenošću, logičkim mišljenjem, jezično-komunikacijskim i socijalnim vještinama za kritičko promišljanje o prostornim problemima radi pronalaženja kreativnih i inovativnih rješenja u svakodnevnome životu i za cjeloživotno učenje
- samostalno i u skupini planirati i provesti istraživanje, uključujući terenski rad, radi otkrivanja novih spoznaja o geografskome prostoru.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

2.3 Učenje i poučavanje predmeta

„Učenje i poučavanje geografije treba biti u znaku aktivnoga učenja koje omogućava razvijanje ne samo geografskih nego i metodičkih, komunikacijskih i socijalnih kompetencija učenika. Učenicima trebaju biti na raspolaganju različiti izvori znanja (tekstni, grafički...) te tehnika i tehnologija kako bi ih učili svrhovito odabirati i prikladno se njima koristiti. Aktivnom učenju treba doprinijeti primjena načela slobodnoga izbora organizacijskih oblika rada, strategija učenja i izbora sadržaja učenja, što bi moglo dovesti do veće motivacije i više razine ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda. Stare postulate slušaj, pamti, ponovi valja zamijeniti postulatima istraži, promisli, stvori nešto novo.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

„U učenju geografije koriste se udžbenik, atlas i radna bilježnica te brojni drugi različiti analogni i digitalni materijali i izvori za učenje koji doprinose uspješnijem ostvarenju ishoda i potiču znatiželju. Vizualizacija geografskih sadržaja ostvaruje se korištenjem različitih vrsta geografskih karata, atlasa, modela, uređaja, grafičkih i slikovnih materijala, udžbeničke i ostale literature te brojnih sadržaja i alata u elektroničkom obliku. Tijekom procesa učenja i poučavanja učenici dio materijala i izvora izrađuju i pronalaze samostalno. E-učenje osposobljava učenike za korištenje računalne tehnologije i internetskih izvora kao preduvjeta uspješnoga cjeloživotnog učenja. Za interpretaciju i vizualizaciju prostornih organizacija i procesa te lakše uočavanje obrazaca, trendova i problema u prostoru koristi se GIS.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

3 Primjeri dobre prakse

Polazište za osmišljavanje ovih projekata bili su ishodi učenja predmeta geografija u osnovnoj školi.

Iz kurikula – ishodi učenja:

„GEO OŠ A.5.4. Učenik opisuje oblik, granice i državne simbole Republike Hrvatske, objašnjava aspekte položaja te izdvaja prirodno-geografske regije i upravno-teritorijalne jedinice koristeći se geografskim kartama.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

„GEO OŠ B.C.5.5. Učenik uspoređuje reljefna obilježja panonskoga i dinarskoga prostora Hrvatske te ih vrednuje kao životni prostor.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

„GEO OŠ C.5.2. Učenik opisuje osnovna obilježja i važnost kopnenih voda na Zemlji i u Hrvatskoj te podržava njihovo održivo iskorištavanje.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

„GEO OŠ C.5.3. Učenik obrazlaže glavna obilježja mora, mogućnosti iskorištavanja mora i podmorja te prepoznaje Jadransko more kao bogatstvo Hrvatske.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

„GEO OŠ A.6.1. Učenik objašnjava stvaranje suvremene hrvatske države, opisuje političko uređenje i upravno-teritorijalnu organizaciju Republike Hrvatske.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

„GEO OŠ B.A.6.1. Učenik interpretira podatke o broju i razmještaju stanovnika i gustoći naseljenosti na primjerima iz Hrvatske i svijeta.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

„GEO OŠ B.A.6.4. Učenik razlikuje ruralna i urbana naselja, prepoznaje funkcije i njihov prostorni raspored te objašnjava hijerarhiju gradskih naselja na primjeru Hrvatske.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

„GEO OŠ C.A.6.1. Učenik razlikuje kategorije zaštite prirode, navodi primjere zaštićene prirodne i kulturne baštine u Hrvatskoj, objašnjava važnost zaštićenih područja i lokaliteta kao gospodarskoga potencijala i elementa identiteta te sudjeluje u aktivnostima čuvanja i adekvatnoga vrednovanja baštine na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

„GEO OŠ C.6.3. Učenik objašnjava međuovisnost klime, tla i živoga svijeta te utjecaj čovjeka na promjenu bioraznolikosti na primjerima iz zavičaja i Hrvatske.“ (Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije 2019.)

Kako je osmišljen i realiziran svaki od navedenih projekata kroz nastavu Geografije, te kako je izgledao radni postupak proizašao iz ciljeva i ishoda nastavnog predmeta opisano je i objašnjeno u daljnjem tekstu.

3.1 ETwinning projekt *Moja zemlja*

U projektu su uz našu školu sudjelovali još naši prijatelji iz OŠ Novi Marof iz Novog Marofa i OŠ Lapad iz Dubrovnika te OŠ Đuro Ester iz Koprivnice.

O projektu

Projekt *Moja zemlja* za cilj imao je proširivanje znanja o svojoj domovini kroz korištenje različitih digitalnih alata. Pri realizaciji projekta učenici su nadopunili znanja o svojoj domovini, gradu, učili se primjeni različitih web alata, ali isto tako upoznali druge običaje, razbili predrasude i postali odgovorniji građani. Ideja je bila povezivanje više različitih predmeta (područja) na temu zavičaja. Povezujući gradivo više predmeta uz razumijevanje i primjenu, mnogo se lakše uči i pamti. Povezivanje predmeta pretpostavlja motiviranost i spremnost profesora (i učenika) na suradnju, a time se osim znanja usvajaju još brojne kompetencije važne za život svakog pojedinca.

Ciljevi

Učenici su nadopunili znanja o svojoj domovini, gradu, učili se primjeni različitih web alata. Današnji način života zahtijeva nova znanja, vještine, sposobnosti, vrijednosti i stavove, tj. nove kompetencije pojedinca, koje stavljaju naglasak na razvoj inovativnosti, stvaralaštva, rješavanja problema, razvoj kritičkoga mišljenja, poduzetnosti, informatičke pismenosti, socijalnih i drugih kompetencija. Sve navedeno moguće je razvijati kroz ovakav projekt.

Zamišljeno je uključivanje više nastavnih predmeta kroz čije sadržaje treba provući teme iz zavičaja. Učenici su predviđene teme obrađivali i prezentirali na način koji im se čini najboljim uz korištenje digitalnih alata. Uratke smo objavljivali na Twinspaceu.

Tijekom prvog polugodišta školske godine pripremali bi materijale iz raznih područja na temu svog zavičaja i onda bi u drugom polugodištu te materijale koristili u nastavi kroz provjeru naučenog.

Očekivani rezultati

Geografiju doživljavam kao predmet u kojem upoznajemo svijet oko sebe. Nismo uvijek u prilici u stvarnosti posjetiti sve ono što bismo željeli, a na ovaj način učenici postaju istraživači prostora koji ih okružuje. Ovaj projekt omogućio je upoznavanje različitih dijelova Hrvatske kroz iskustvo djece koja u tom kraju žive.

Isto tako učenici su naučili prezentirati svoj zavičaj i njegovo bogatstvo na nov način. Kao rezultat ostali su materijali koji se kasnije mogu oblikovati u vodiče, te zadaci koji mogu poslužiti za provjeru naučenog ili jednostavno zabavu. Na početku školske godine projekt smo planirali i obrazložili u školskom kurikulumu 2019./2020 str. 132.

Na nastavi Geografije, tijekom godine izradili smo različite materijale u raznovrsnim alatima koje smo prezentirali na eTwinning platformi, na Twinspaceu. Ovom prilikom prezentirati ću materijale koje su izradili moji učenici iako je projekt realiziran u suradnji više hrvatskih škola, te su i učenici iz drugih krajeva Hrvatske prezentirali svoj zavičaj.

Učenici su izradili Powerpoint prezentacije i postere o šibenskim otocima i o samom gradu Šibeniku.

Slika1: Poster otok Krapanj (autor postera Roko Rupić).

Isto tako napravljen je video o poznatim Šibenčanima. U alatu Smore (alat a izradu oglasa) odlučili smo predstaviti manifestacije koje tijekom godine privlače velik broj posjetitelja, a to su:

- a) Međunarodni dječji festival
- b) Festival dalmatinske šansone
- c) Ljetna orguljaška škola
- d) Srednjevjokovni sajam
- e) Adventura

Na kraju, izradili smo i virtualnu šetnju gradom i Šibensko-kninskom županijom u alatu Google Earth. Naučeno smo provjerili radnim listićem u alatu Wizer.me: Što smo naučili o Šibeniku?

3.2 Školski projekt *Hrvatska baština*

Cilj projekta je upoznavanje hrvatske kulturne materijalne i nematerijalne baštine te prirodnih ljepota Republike Hrvatske te povezivanje s materinskim jezikom kroz pisano stvaralaštvo naših književnika te pisano i usmeno izražavanje.

Slika 2: Plakat UNESCO u Hrvatskoj (foto: A.Perak).

Na nastavi Geografije učenici su istraživali zadane teme i svoje istraživanje prikazali na način na koji oni to žele, najviše su koristili alat Canva za izradu postera teme po mjesecima prikazane su u tablici (Tabela 1):

mjesec	GEOGRAFIJA
RUJAN	Unesco u rodnome gradu - terenska nastava
LISTOPAD	Trogir
STUDENI	Unesco u Istri
PROSINAC	Nematerijalna baština pod zaštitom Unesco-a
SIJEČANJ	Plitvička jezera
VELJAČA	Dubrovnik
OŽUJAK	Zaštićene šume NP Sjeveni Velebit
TRAVANJ	Hvar
SVIBANJ	Split – terenska nastava
LIPANJ	Evaluacija projekta

Projekt je započeo terenskom nastavom 23. rujna 2019., dan nakon obilježavanja Dana europske baštine i Međunarodnog dana kulturne baštine.

Učenici su posjetili dvije šibenske tvrđave - tvrđavu Barone i Sveti Mihovi. Obilazak i upoznavanje lokalnih kulturnih znamenitosti, koje su dijelom baštine i identiteta grada, završen je posjetom Interpretacijskog centra Civitas sacra (prezentacijski centar katedrale sv. Jakova). Projekt je završen terenskom nastavom u Splitu gdje su učenici posjetili Dioklecijanovu palaču.

4 Zaključak

»Živim u sasvim maloj kućici čiji prozori gledaju na vrlo veliki svijet.« (Konfucije)

Oduvijek sam na predmet Geografija gledala kao na način upoznavanja svijeta koji me okružuje. Konfucijev citat mi je postao moto u poučavanju i danas kao učitelj Geografije nastojim svojim učenicima otvoriti prozore i omogućiti im upoznavanje tog svijeta. Učenje u izvornoj stvarnosti idealan je način sagledavanja prostora i usvajanja znanja o njemu i u njemu, ali nažalost nije uvijek moguće učiti na takav način. Stoga smo u ovim projektima kombinirali terensku nastavu s radom na računalu.

U navedenim projektima ideja je bila upoznati se s prirodnom i kulturnom baštinom svoje domovine, pobuditi osjećaj pripadnosti i brige o naslijeđu koje nam je predano na čuvanje, te naučiti učenike prezentaciji hrvatske baštine kako bi ju zavoljeli i drugi.

Sa željom da nastava Geografije u školi bude zanimljivo putovanje, a ne suhoparno nabranje činjenica, nadam se da ću kolege potaknuti na pomalo drugačiji i kreativan rad.

5 Literatura i izvori

Čukelj, Zdenka, 2009: Mogućnosti stjecanja znanja i spoznaja o prirodnoj i kulturnoj baštini u osnovnim školama Republike Hrvatske, *Soc. ekol. Zagreb* 18 (3-4), 267-288

Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Geografija za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj (2019.), *Narodne novine* 7/19 (29. 1. 2019.), Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Pristupljeno 19. 7. 2021: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_145.html.

Starčević, Lucija, 2018: *Kultura, baština i tradicija u terenskoj nastavi geografije, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, PMF Školski kurikulum, Školska godina 2019./2020.* (2019), Katolička osnovna škola Šibenik, 2019. Pristupljeno 20. 7. 2021.): http://os-katolicka-si.skole.hr/upload/os-katolicka-si/images/static3/814/attachment/Kurikul_2019-2020.pdf.

Učenjem iz prošlosti kreiramo našu budućnost: europska kulturna baština u eTwinningu, Središnja služba za podršku eTwinningu (2018.). Pristupljeno 20. 7. 2020: https://www.etwinning.net/downloads/eTwinning%20book_HR.pdf.

Učiti se povezati s kulturnom baštinom i razmišljati, Europska internetska platforma za školsko obrazovanje, School Education Gateway (2020.). Pristupljeno 20. 7. 2020: <https://www.schooleducationgateway.eu/hr/pub/resources/tutorials/learn-to-connect-and-reflect.htm>.

Web stranica Katoličke osnovne škole Šibenik. Pristupljeno 18. 8. 2021: http://os-katolicka-si.skole.hr/?news_id=1932#mod_news.

ODGOVORNO OHRANJANJE HRVAŠKE IDENTITETE
(SKOZI UČNI PREDMET NARAVOSLOVJE IN ŠOLSKE PROJEKTE)
ODGOVORNO OČUVANJE HRVATSKOG IDENTITETA
(KROZ NASTAVNI PREDMET PRIRODA I DRUŠTVO I ŠKOLSKE PROJEKTE)
RESPONSIBLE PRESERVATION OF CROATIAN IDENTITY
(THROUGH THE SUBJECT NATURE AND SOCIETY AND SCHOOL PROJECTS)

✉ **Antonija Mamučić** (antonija.mamuzic@skole.hr), dipl. učiteljica razrednega pouka, ima naziv svetnice, poučuje na Katoliški osnovni šoli v Šibeniku.

Hrvaška

Povzetek

V tem prispevku opisujem, kako se učence v starosti 7–10 let pri urah šolskega predmeta narava in družba uči, kako ljubiti svojo domovino Hrvaško in kako se razvija hrvaška identiteta.

Čeprav gre za učence katoliške osnovne šole v Šibeniku, se pouk izvaja skladno z nacionalnim kurikulumom, ki ga je sprejelo pristojno ministrstvo z dopolnitvijo kurikuluma narave in družbe za katoliške šole, katerega je sprejela strokovna skupina Hrvaške škofovske konference.

Predstavljam tudi primer dobre prakse, kako se učenci katoliške osnovne šole v Šibeniku skozi različne šolske projekte in z obeleževanjem ustreznih dni spoznavajo z domovino in razvijajo ljubezen in pripadnost do svoje domovine.

Sažetak

U ovom radu je opisano kako se učenike u dobi od 7–10 godina na satovima nastavnog predmeta Priroda i društvo poučava kako ljubiti svoju domovinu Hrvatsku i kako se razvija hrvatski identitet.

Iako je riječ o učenicima Katoličke osnovne škole u Šibeniku nastava koju prate i pohađaju izvodi se u skladu s nacionalnim kurikulumom koji je donijelo mjerodavno ministarstvo, uz dopunu kurikuluma Prirode i društva za katoličke škole koje je donijela stručna skupina Hrvatske biskupske konferencije.

Također se u radu iznosi primjer dobre prakse kako se kroz razne školske projekte i obilježavanjem prigodnih dana učenike Katoličke osnovne škole u Šibeniku upoznaje s domovinom i razvija ljubav i pripadnost svojoj domovini.

Abstract

This paper describes in which ways students aged 7-10 are taught, in Nature and Society classes, how to love their homeland Croatia and how Croatian identity is developed. Although these are students from the Catholic Primary School in Šibenik, the classes they attend are conducted in accordance with the national curriculum adopted by the relevant ministry, supplementing the Nature and Society curriculum for Catholic Schools adopted by the Croatian Bishops' Conference.

The paper also showcases examples of Catholic primary school students becoming acquainted with their homeland and developing a love for and belonging to their homeland through various school projects and celebrations of commemorative days.

Ključne besede: domovina, hrvaška identiteta, katoliška osnovna šola, nacionalni kurikulum, šolski projekti.

Ključne riječi: domovina, hrvatski identitet, Katolička osnovna škola, nacionalni kurikulum, školski projekti.

Keywords: homeland, Croatian identity, Catholic primary school, national curriculum, school projects.

1 Uvod

Odgoj i obrazovanje u osnovnim i srednjim školama ostvaruje se na temelju nacionalnog kurikulumu i školskog kurikulumu.

»Suvremeni kurikulum, kao odgovor na mnoge zahtjeve drugačijeg karaktera suvremenog društva, definira temeljne odgojno-obrazovne vrijednosti i ciljeve odgoja i obrazovanja te donosi okvir za stjecanje temeljnih i stručnih kompetencija učenika. Nositelji osmišljavanja i realizacije odgojno-obrazovne prakse temeljene na postavljenim vrijednostima i ciljevima, a usmjerene osiguravanju stjecanja definiranih kompetencija, jesu učitelji. U tom smislu od učitelja se očekuju mnogostruke uloge: od toga da budu uzori svojim učenicima, preko promišljanja odgojno-obrazovne prakse do samog djelovanja u skladu sa suvremenim kurikulumom ...«. (Blažević, 2015: 1)

Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je 22. 1. 2019. godine Odluku o donošenju kurikulumu za nastavni predmet Priroda i društva za osnovne škole u Republici Hrvatskoj.

U Odluci je navedena svrha i opis predmeta Priroda i društva, odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja predmeta i organizacijska područja predmetnog kurikulumu.

Ovdje se navode podaci iz Odluke važni za razvijanje nacionalnog identiteta.

1.1 Svrha i opis predmeta prirode i društva

»... Učenjem o domu, obitelji te lokalnoj i široj zajednici, sustavno se izgrađuje osobni, kulturni i nacionalni identitet uz istodobno razvijanje osjetljivosti za druge i cjelokupno životno okruženje. Primjenom različitih strategija aktivnoga učenja i poučavanja, promiče se odgovornost i osnažuje integritet čime učenik postaje pouzdan, moralan i dosljedan pojedinac koji poštuje sebe i druge. Time se potiče i osigurava cjelovit razvoj i dobrobit učenika uvažavajući jedinstvenost svake osobe ...«. (Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Priroda i društvo, 2016: 6)

1.2 Odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja predmeta

U nastavnome predmetu Priroda i društvo učenik će:

»... razumjeti svoj rast i razvoj u interakciji s drugima i prirodom, razvijati integritet, osobni i nacionalni identitet, oblikujući pozitivan odnos prema sebi, drugima, prirodi i društvu kao cjelini ...«. (Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Priroda i društvo, 2016: 7)

1.3 Struktura: organizacijska područja predmetnoga kurikulumu

Organiziranost svijeta oko nas, Promjene i odnosi, Energija i Pojedinac i društvo.

U području Pojedinac i društvo navedeno je kako kod učenika graditi nacionalni identitet:

»Čovjek je društveno biće koje se ostvaruje životom u zajednici. Obitelj je temeljna zajednica u kojoj čovjek stječe iskustva i pripadajući joj, izgrađuje identitet. U suživotu s članovima obitelji i članovima zajednice dijete ostvaruje svoja prava i ispunjava obveze te preuzima odgovornost. U zajednicama poput vrtića, škole i razreda, važnima za razvoj identiteta, donose se, prihvaćaju i provode pravila ponašanja važna za red i suživot te razvija odgovornost za sebe i druge. Ljudske zajednice nastanjuju prostor i svojim jezikom, kulturom, tradicijom, načinom življenja i djelatnostima, povijesnim i suvremenim događajima tomu prostoru daju identitet. S druge strane, prostor i njegova obilježja pružaju identitetu osnovu zajednicama koje u njemu žive. Različiti prirodni ili izgrađeni krajolici, vremenski uvjeti i prirodni resursi utječu na razvoj određenih djelatnosti, na način življenja i odnos prema okolišu. Izgradnja nacionalnoga identiteta ima svoj temelj u obiteljskoj zajednici pri čemu dijete upoznaje svoj materinski jezik i razvija svijest o nacionalnoj pripadnosti, a nastavlja s upoznavanjem povijesti svoga zavičaja i domovine te očuvanjem baštine. Pritom pojedinac razvija građansku, kulturnu, etičku, ekološku i zdravstvenu svijest te postaje odgovoran i aktivan građanin koji djeluje i pridonosi boljitku zajednice izgrađujući sebe.« (Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Priroda i društvo, 2016: 8)

2 Ishodi i nastavne teme od 1.–4. razreda koje razvijaju nacionalni identitet

U daljnjem tekstu prikazat ću koji ishodi vezani uz očuvanje nacionalnog identiteta se ostvaruju od 1.–4.razreda Osnovne škole u nastavnom predmetu Priroda i društvo.

Više je definicija ishoda, ovdje se nalaze neke od njih:

- Ishodi učenja su iskazi o tome što se očekuje da će student biti u mogućnosti raditi kao rezultat učenja (Jenkins and Unwin).
- Ishodi učenja su izravne tvrdnje o tome što želimo od studenata da znaju, razumiju ili budu u mogućnosti u činiti nakon što završe određeni predmet (University New South Wales, Australia).
- Ishodi učenja su iskazi kojima se definira što će studenti biti u mogućnosti raditi kao rezultat procesa poučavanja i učenja. Ishodi se najčešće izražavaju kao znanje, vještine ili stavovi (American Association of Law Libraries).
- Skupine sposobnosti koje izražavaju ono što će student znati, razumjeti ili biti sposoban raditi nakon što završi proces učenja, bez obzira na to je li on duga čak ili kratak (Vodič za korisnike ECTS-a, 2004).

(preuzeto sa Radionice nastale u sklopu projekta Super Unios (Dolaček-Alduk i Petrinšak, 2021))

Prvi razred osnovne škole

Ishodi (Iz godišnjeg izvedbenog kurikulumu za 1. razred Osnovne škole Ministarstva znanosti i obrazovanja):

A.1.3. Učenik uspoređuje organiziranost različitih prostora i zajednica u neposrednome okružju.

C.1.1. Učenik zaključuje o sebi, svojoj ulozi u zajednici i uviđa vrijednosti sebe i drugih.

Teme određene Nastavnim planom i programom kroz koje se ostvaruju navedeni ishodi su sljedeće:

Ja sam učenik
Moja škola
Život i rad u školi
Članovi obitelji
Dom
Odgovorno ponašanje u domu
Mjesto u kojem živim
Jučer, danas, sutra
Blagdani

(Iz Nastavnog plana i programa, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006)

Drugi razred osnovne škole

Ishodi (Iz godišnjeg izvedbenog kurikulumu za 2. razred Osnovne škole Ministarstva znanosti i obrazovanja, 2019):

C.2.2. Učenik raspravlja o ulozi i utjecaju pravila, prava i dužnosti na zajednicu te važnosti odgovornoga ponašanja.

C.2.1. Učenik uspoređuje ulogu i utjecaj pojedinca i zajednice na razvoj identiteta te promišlja o važnosti očuvanja baštine.

Teme određene Nastavnim planom i programom kroz koje se ostvaruju navedeni ishodi su sljedeće:

Ponašanje u školi i odnosi među učenicima
Obitelj
Rodbina
Upoznajmo svoj mjesto
Moj zavičaj
Kulturne ustanove
Mjesec, godina
Blagdani i praznici

(Iz Nastavnog plana i programa, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006.)

Treći razred osnovne škole

571

Ishodi (Iz godišnjeg izvedbenog kurikulumu za 3. razred Osnovne škole Ministarstva znanosti i obrazovanja, 2019):

C.3.1. Učenik raspravlja o ulozi, utjecaju i važnosti zavičajnoga okružja u razvoju identiteta te utjecaju pojedinca na očuvanje baštine.

C.3.3. Učenik povezuje prirodno i društveno okružje s gospodarstvom zavičaja.

A.3.2. Učenik prikazuje vremenski slijed događaja i procjenjuje njihovu važnost.

B.3.3. Učenik se snalazi u promjenama i odnosima tijekom vremenskih ciklusa te analizira povezanost vremenskih ciklusa s događajima i važnim osobama u zavičaju.

C.3.2. Učenik raspravlja o utjecaju pravila, prava i dužnosti na pojedinca i zajednicu.

A.B.C.D.3.1. Učenik uz usmjeravanje objašnjava rezultate vlastitih istraživanja prirode, prirodnih i/ili društvenih pojava i/ili različitih izvora informacija.

Teme određene Nastavnim planom i programom kroz koje se ostvaruju navedeni ishodi su sljedeće:

Strane svijeta
Zemljovid
Stajalište i obzor
Plan mjesta

Izgled zavičaja: - nizinski zavičaj - gorski zavičaj - brežuljkasti zavičaj - primorski zavičaj
Vode zavičaja
Jadransko more
Podneblje, vremenska obilježja zavičajne regije
Gospodarstvene djelatnosti zavičajne regije
Gospodarstvo i kvaliteta okoliša
Moja županija
Sadašnjost, prošlost i budućnost- predci i potomci
Vremenska crta
Moj zavičaj u prošlosti

(Iz Nastavnog plana i programa, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006.)

Četvrti razred osnovne škole

Ishodi (Iz godišnjeg izvedbenog kurikulumu za 4. razred Osnovne škole Ministarstva znanosti i obrazovanja, 2019):

A.4.2 Učenik obrazlaže i prikazuje vremenski slijed događaja te organizira svoje vrijeme

A.4.3 Učenik objašnjava organiziranost Republike Hrvatske i njezina nacionalna obilježja

B.4.3 Učenik se snalazi u promjenama i odnosima u vremenu te pripovijeda povijesnu priču o prošlim događajima i o značajnim osobama iz zavičaja i/ili Republike Hrvatske

B.4.4 Učenik se snalazi i tumači geografsku kartu i zaključuje o međuodnosu reljefnih obilježja krajeva Republike Hrvatske i načina života.

C.4.1 Učenik obrazlaže ulogu, utjecaj i važnost povijesnoga nasljeđa te prirodnih i društvenih različitosti domovine na razvoj nacionalnoga identiteta

C.4.2 Učenik zaključuje o utjecaju prava i dužnosti na pojedinca i zajednicu te o važnosti slobode za pojedinca i društvo.

C.4.3 Učenik objašnjava povezanost prirodnoga i društvenoga okruženja s gospodarstvom Republike Hrvatske.

Teme određene Nastavnim planom i programom kroz koje se ostvaruju navedeni ishodi su sljedeće:

More
Prirodne posebnosti Republike Hrvatske
Čovjek
Hrvati i nova domovina
Hrvatska u europskom okružju
Kulturno - povijesne znamenitosti RH
Samostalna Republika Hrvatska
Simboli domovine
Zagreb – glavni grad RH
Stanovništvo RH
RH i susjedne zemlje
Brežuljkasti krajevi RH
Gorski krajevi RH
Nizinski krajevi RH
Primorski krajevi RH

(Iz Nastavnog plana i programa, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006.)

3 Školski projekti u katoličkoj školi

Katolička škola ne može biti institucija u kojoj će se prenositi samo znanje i razne vještine koje mogu poslužiti današnjem društvu. Katolička škola predana je razvitku svakog čovjeka, budući da su u Kristu, savršenom čovjeku, sve ljudske vrijednosti u potpunosti ispunjene i ujedinjene. U tome leži poseban katolički karakter škole. (Tunjić, 2012: 71)

Krist je središte škole, svjetlo koje vodi svakog učenika koji dolazi u školu.

Pravo obrazovanje je proces koji oblikuje cjelokupno dijete u svjetlu njegove ili njezine transcendentne sudbine. Svrha katoličkog obrazovanja je učiniti dječake i djevojčice dobrim građanima i žiteljima svijeta koji predstoji.

Katoličke škole stoga imaju jasan cilj: njegovati intelektualni, fizički, emocionalni, duhovni i moralni rast učenika koji vole Boga i bližnjega. (Tunjić, 2012: 67)

Kao što je navedeno, u nastavnom predmetu Priroda i društvo brojne su teme kojima se potiče i razvija ljubav prema domovini, no u Katoličkoj osnovnoj školi uz provođenje tema određenih Nacionalnih planom i programom provode se i razni školski projekti i obilježavaju prigodni dani koji za cilj imaju razvijati nacionalni identitet učenika, ljubav prema domovini, upoznavati kulturnu baštinu, tradiciju, razvijati odgovornosti prema kulturnom i prirodnom naslijeđu.

U daljnjem tekstu navedeni su školski projekti i dani koji su se obilježavali kroz 2020/2021., a isti su objavljeni na početku nastavne godine u školskom kurikulumu.

Navedeni projekti su se obilježavali od 1.–8.razreda.

- Zaziv Duha Svetoga

Ishodi projekta su prepoznati i objasniti važnost molitve za osobni život, izricati svoje osobne molitve, prihvaćati molitve zajednice i aktivno sudjelovati u njima, upoznati i doživjeti snagu zajedničke molitve te tako njegovati duhovnu dimenziju svoga bića.

- Proslava sv. Mihovila, zaštitnika grada Šibenika

Ishodi projekta su razvijanje ljubavi prema gradu Šibeniku i njegovoj kulturno-povijesnoj baštini, razvijati vrijednosti koje prate lik svetog Josipa (hrabrost, vjernost, borbenost..

- Rujanski rat

Ishodi projekta su upoznati učenike s burnom poviješću rodnog kraja, poticati pijetet prema žrtvama Domovinskog rata, razvijanje domoljublja.

- Crkve našeg grada – upoznavanje i istraživanje kulturne baštine svoga mjesta/grada

Ishodi projekta su istražiti i upoznati dio kulturne baštine svoga grada/mjesta, izdvojiti posebnosti svake crkve, izgrađivati duhovni identitet svakog učenika.

- Dani zahvalnosti za plodove zemlje

Ishodi projekta su upoznati učenike s vrijednostima ljudskog rada, sudjelovati u blagoslovu, upoznati se s običajima blagovanja kruha, razvijati osjećaj solidarnosti i pomaganja siromašnima i potrebitima, podsjetiti učenike da je kruh Božji dar i plod zajedničkog rada ljudi.

- Papin dan

Ishodi projekta su upoznati lik i djelo aktualnog pape, produbiti spoznaju o pripadnosti katoličkoj Crkvi, stvarati sliku o sebi, jačati međusobno zajedništvo.

- Svjetski dan katoličkog odgoja i obrazovanja

Ishodi projekta su imenovati katoličke škole u Hrvatskoj i svijetu, izdvojiti njihove posebnosti u odnosu na škole ne-katoličkog predznaka, izgrađivati sliku o sebi.

- Obilježavanje dana sjećanja na Vukovar

Ishodi projekta su potaknuti učenike na empatiju prema obiteljima žrtava prisjećajući se događaja koji su snažno obilježili hrvatsku povijest, razvijanje domoljublja te razvijanje svijesti o ishodima Domovinskog rata.

- Obilježavanje blagdana svetog Josipa

Ishodi projekta su upoznati podrijetlo i značenje imena Josip/Josipa, spoznati o životu sv. Josipa (rođenje, životni put, zanimljivosti ...) ,steći spoznaje o članovima Svete obitelji i ulozi sv. Josipa unutar nje, razvijati vrijednosti koje prate lik sv. Josipa (poniznost, skromnost, poslušnost, pravednost, dostojanstvo ...), osmišljavati molitve sv. Josipu, osnažiti obiteljske veze i istaknuti ulogu očeva u razvoju djeteta, njegovati kršćansku tradiciju Hrvata.

4 Zaključak

»Ako se upitamo: koje mjesto zauzima domoljublje u Dekalogu, odgovor ne ostavlja mjesta kolebanju: domoljublje se smješta u okvir četvrtje zapovijedi koja nas obvezuje da častimo oca i majku. Uistinu, to je jedan od onih osjećaja koje latinski jezik obuhvaća pojmom pietas naglašavajući religiozni vid uključen u poštovanje i čašćenje koje se duguju roditeljima. Moramo častiti roditelje jer oni za nas predstavljaju Boga Stvoritelja. Dajući nam život sudjeluju u otajstvu stvaranja te stoga zaslužuju čašćenje koje upućuje na ono koje iskazujemo Bogu Stvoritelju.

Domoljublje u sebi sadrži ovu vrstu nutarnjega stava budući da je domovina za svakoga, na vrlo istinski način, majka. Duhovna baština, koju nam je domovina predala, do nas dolazi preko oca i majke te u nama utemeljuje sukladnu obvezu pietas.

Domoljublje znači ljubav prema svemu onome što čini dio domovine: njezina povijest, njezina tradicija, njezin jezik, njezina sama prirodna oblikovanost. ...«. (Papa Ivan Pavao II.).

Riječi Pape Ivana Pavla II. zorno prikazuju potrebu razvijanja kod djece školske dobi:

- domoljublja
- rodoljublja
- nacionalnog identiteta
- svijesti o nacionalnoj pripadnosti i svim vrednotama povijesne, kulturne i etničke baštine Republike Hrvatske.

Kao i Republika Slovenija tako i Republika Hrvatska ove godine obilježava 30 godina svoje samostalnosti. Tijekom godine na razne načine učenike će se poučavati kako su živjeli naši preci, kako se očuvao hrvatski jezik i kultura, kako i zašto je vođen Domovinski rat.

Ni jedan narod ne može živjeti bez svoga identiteta i zato ga je potrebno od najranijeg djetinjstva razvijati u obitelji i u školi.

5 Literatura

Blažević, Ines (2015): *Suvremeni kurikulum i kompetencijski profil učitelja*, pregledni rad. Split: Zb. rad. filoz. fak. Pristupljeno 18. kolovoza 2021: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=227826.

Dolaček-Alduk, Zlata; Petrinšak, Slavko (2021): *Radionica nastala u sklopu projekta SUPER UNIOS* (financiran od Nacionalne zaklade za znanost, visoko obrazovanje i tehnologijski razvoj Republike Hrvatske). Pristupljeno 19. kolovoza 2021: http://www.ptfos.unios.hr/images/dokumenti/sustav-kvalitete/50web_sto-treba-znati-o-ishodima-ucenja-1-.pdf.

Kurikul Katoličke osnovne škole za školsku godinu 2020/2021 (2020). Pristupljeno 19. kolovoza 2021: http://os-katolicka-si.skole.hr/upload/os-katolicka-si/images/static3/814/attachment/Kurikul_2020-2021.pdf.

Nacionalni kurikulum nastavnoga predmeta Priroda i društvo (2016). Pristupljeno 16. kolovoza 2021: http://mzos.hr/datoteke/7-Predmetni_kurikulum-Priroda_i_drustvo.pdf.

Nastavni plan i program za osnovnu školu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006)

Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Priroda i društvo za osnovne škole u Republici Hrvatskoj (2019). *Narodne novine* 7/19 (22. 1. 2019), pristupljeno 16. kolovoza 2021: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_147.html.

Papa Ivan Pavao II. (2005): *Sjećanje i identitet*. Spleit: Verbum.

Tunjić, Niko (2012): *Katolička škola u suvremenom svijetu*. Rijeka: Salezijanska klasična gimnazija s pravom javnosti.

PRETEKLOST NA DLANI

THE PAST IN THE PALM OF YOUR HAND

✉ **Marija Majer** (marija.majer@2os-slb.si), prof. razrednega pouka, je učiteljica na 2. Osnovni šoli v Slovenski Bistrici. S poučevanjem v prvi triadi ima 20 let izkušenj.

Slovenija

Povzetek

V strokovnem prispevku se bom dotaknila pomena kulturne dediščine v šoli in učenja v naravnem okolju. Medgeneracijsko učenje je dobra priložnost za prenos in izmenjavo znanja, spoznanj ter izkušenj in ohranjanja kulturne dediščine. Da bo otrokovo razumevanje in doživljanje preteklosti pristno in privlačno, moramo skrbno izbrati dejavnosti, ki mu jih bomo ponudili. Odlična priložnost za to so namenski dnevi, saj jih lahko v celoti posvetimo tovrstnim vsebinam. Opisala bom primere izvedbe treh namenskih dni, ki jih že nekaj let izvajamo z učenci prve triade kot ekskurzije v bližnjo okolico šole. V ta namen se povežemo z lokalnimi kulturnimi društvi ter zunanjimi izvajalci in ljubitelji slovenske kulturne dediščine, ki nam predstavijo posamezna opravila in igre iz naše preteklosti. Namenski dnevi so izvedeni v pristnem naravnem okolju. Tako učenci prvih razredov postanejo pastirji (Pastirjev dan), drugošolci spoznajo del mlinarja (Mlinarjev dan), tretješolci pa se srečajo s kovačem (Kovačev dan).

Abstract

Cultural heritage and learning in the natural environment is very important for the development of a well-rounded pupil. Intergenerational learning is a good opportunity to transfer and share knowledge, insights and experiences and preserve cultural heritage. In order to make children's understanding and experience of the past authentic and attractive, we must carefully choose the activities we offer. A great opportunity for this is theme days, as we can fully devote them to this kind of content. I will describe examples of three theme days that have been carried out for several years with the pupils of the first triad as final excursions to the nearby surroundings of the school. For this purpose, we work with local associations, artists and people who love and appreciate Slovenian cultural heritage. They perform some traditions and games from our past with our pupils. Theme days are carried out in a genuine natural environment. In this way, the first classes meet the shepherds (Shepherd's Day), second-graders learn about the work of a miller (Miller's Day) and third-graders meet a blacksmith (Blacksmith's Day).

Ključne besede: doživetje preteklosti, igra, namenski dan, naravno okolje, prvo triletje OŠ.

Keywords: experience of the past, game, theme day, natural environment, first triad primary school.

1 Uvod

Kulturna dediščina je naša preteklost, sedanjost in prihodnost. Iz njenih elementov se lahko učimo, krepimo narodno pripadnost in spoznavamo svet, v katerem živimo. Vse to lahko počnemo že v osnovni šoli, vendar je pomembno, kako to počnemo. Zato morajo učenci čim več kulturne dediščine videti sami, se stvari dotakniti, jih uporabljati in se kakšne nove spretnosti tudi naučiti. Kulturna dediščina je bogat vir znanja, iz katerega se lahko učimo tako odrasli kot otroci. Na naši šoli učence seznanjamo s slovensko kulturno dediščino že od prvega razreda naprej, saj so najmlajši učenci najbolj dojemljivi za tovrstna znanja in spretnosti. Učenci tako že v prvem triletju spoznajo in doživijo način življenja ljudi v preteklosti. Kako so živeli naši predniki, učencem težko predstavimo le s pomočjo učbenikov, delovnih zvezkov in video gradiv. Zato se na naši šoli z učenci prvega triletja vsako leto odpravimo na doživetje kulturne dediščine našega kraja kar v bližnjo okolico v manjše pohorske vasi, kjer preživimo dan s pastirjem, spoznamo delo mlinarja in kovača.

2 Razvijanje domoljubja

V učnem načrtu za prvo triletje je tem, ki vključujejo elemente državljske in domovinske vzgoje, kar nekaj. Učenci v tematskem sklopu Skupnosti spoznajo različne državne ustanove, spoznajo, kako je nastala slovenska država in spoznajo državne simbole. Oblikujejo in razvijajo zavest o jeziku, narodu in lastni državi. Vedo, da v Sloveniji živijo Slovenci in pripadniki drugih narodov, da je Slovenija članica Evropske unije in da sodeluje z drugimi državami. Prav tako spoznajo

sosednje države Slovenije. Spoznajo pestrost praznovanj doma in po svetu (osebna, lokalna, verska, državna, mednarodna praznovanja).

Pa vendar prav v današnjem času večkrat slišimo, da nam primanjkuje ljubezni in spoštovanja do naše države. Vzgojanje ljubezni do domovine se začne v družini in nadaljuje v vzgojno izobraževalnih zavodih. Ne samo ustrezni učni načrti, temveč tudi osebni odnos staršev, vzgojiteljev in učiteljev pripomore k večjemu domoljubju mlajših generacij. Tako domovinska vzgoja ne vključuje le spoznavanje državnih simbolov in podatkov o naši državi, temveč doživljanje in sprejemanje tega, kar smo in kje živimo.

Zavedamo se, da morajo učenci najprej dobro poznati in ceniti svojo bližnjo naravno in kulturno dediščino, saj jih ta pomaga vzgajati v zavedanju, kdo so bili naši predniki in kaj se lahko od njih naučimo. Tako se vzgoja za ljubezen do domovine na naši šoli začne doma, v pohorskih vasicah, v pristnem stiku z domačini in ob spoznavanju naravnih in kulturnih danostih naše pokrajine.

3 Kulturna dediščina

»Temeljna naloga kulturne dediščine je v njenem neposrednem vključevanju v sodobno življenje, predvsem v vzgojo, gospodarstvo in turizem, posredovanje znanja iz preteklih obdobij, krepitev narodove samobitnosti in kulturne identitete« (Baš, 2004: 267). V kulturni dediščini imamo na voljo bogato zakladnico znanja, ki jo moramo le odpreti učencem, da pridejo do novih spoznanj o slovenski preteklosti in sedanjosti ter razumejo zakaj in kako kulturna dediščina vpliva tudi na prihodnost.

V učnem načrtu za devetletno osnovno šolo so pri predmetu spoznavanje okolja v prvem triletnju predvidene naslednje vsebine: Življenje ljudi v preteklosti in Zapuščina naših prednikov. Pri tem predmetu lahko učenci pri spoznavanju slovenske kulturne dediščine dosežejo naslednje operativne učne cilje:

- znajo razlikovati preteklost in sedanjost v svojem življenju in vedo, da je bilo življenje ljudi v preteklosti drugačno,
- poznajo pomen dediščine,
- spoznajo vidike življenja ljudi v preteklosti in danes (bivališča, prehrana, obleka, delo, prevoz),
- spoznajo in vrednotijo spremembe v svojem kraju na podlagi različnih virov (Učni načrt, 2011).

Na naši šoli si prizadevamo, da bi otrokom na čim bolj zanimiv način približali vsebine, ki se nanašajo na življenje ljudi v preteklosti. Učencem skušamo preteklost predstaviti s pomočjo različnih gradiv in pripomočkov: knjig, filmov, fotografij, orodij, igrač, oblačil ... Obiščemo tudi grad v Slovenski Bistrici in izvedemo uro pouka v učilnici nekoč. Večkrat nas na povabilo obiščejo tudi babice in dedki, ki učencem pripovedujejo zgodbe iz njihovega otroštva. Kljub pestremu naboru dejavnosti povezanih s preteklostjo, je učencem težko razumeti, da je bilo življenje nekoč drugačno kot danes, saj takega življenja niso sami izkusili. Učenci stvari lažje dojemajo in razumejo, če jih sami izkusijo preko igre.

Skozi igro otrok pridobi najrazličnejša znanja. Že Furlan (v Bogonar, 1987) navaja nekatere prednosti igre kot učne metode:

- z lahkoto dosežemo največjo možno koncentracijo pazljivosti,
- čustveni odnos otrok do igre je pozitivnejši kakor do resnega učenja,
- aktivnost otrok je pri igri večja, kakor pri drugih oblikah učenja,
- naučeno snov, ki se je učijo med igranjem, si otroci lažje zapomnijo,
- pri igranju se otroci manj utrudijo kakor pri resnem delu.

4 Ekskurzije

Ekskurzije ponujajo nešteto možnosti za medpredmetno povezovanje in sodobne načine poučevanja, kot sta projektno ter raziskovano delo. Družinec Pilko (2015) ekskurzijo opredeljuje kot poučen izlet s točno določenim namenom. Na naši šoli izvajamo ekskurzije v okviru dni dejavnosti in so vključene v letni delovni načrt. Vsaka ekskurzija je tematsko in ciljno opredeljena ter prilagojena predznanju in razvojni stopnji učencev. Tako so odlična priložnost za doživetje preteklosti skozi igro namenski dnevi, ki jih izvedemo ob zaključku šolskega leta v prvem, drugem in tretjem razredu. Ekskurzije izvedemo v bližnji okolici šole in se v ta namen povežemo z lokalnimi kulturnimi društvi ter zunanjimi izvajalci in ljubitelji slovenske kulturne dediščine, ki učencem omogočijo, da za en dan postanejo pastirji, mlinarji in kovači.

Cilji, ki jih realiziramo na ekskurzijah, so:

- Otroci zadovoljujejo potrebe po gibanju, gibalnem izražanju in ustvarjalnosti, se sprostijo in razvedrijo. Razvijajo medsebojno sodelovanje, tovarštvo, spoštujejo lastne in tuje dosežke, utrjujejo si samozavest in pridobivajo trajne športne navade.

- Otroci se zavedajo pomena varovanja okolja in zdravja, oblikujejo si spoštovanje do narave in naše dediščine ter spoznajo delo pastirja, mlinarja in kovača.
- Ob poslušanju pravljic se otroci vživijo in poistovetijo s knjižno osebo, ob tem pa razvijajo domišljijo in svoje doživljanje pravljničnega sveta.
- Otroci oblikujejo pozitiven odnos do glasbene dediščine. V skupini, dvojici in samostojno sproščeno ter doživeto pojejo znane ljudske pesmi.
- Otroci ob uporabi različnih materialov in pripomočkov razvijajo motorične spretnosti, likovno domišljijo, spomin in predstave.

Da bi učenci lažje dosegli zastavljene cilje, se na ekskurzije vedno pripravimo že v šoli, v času pouka. Dejavnosti izvedemo čimbolj celostno, saj jih medpredmetno povežemo. Tako pri slovenskem jeziku prebiramo pravljice iz knjige *Pravljčno Pohorje*. Knjigo *Pravljčno Pohorje* (Jozic idr., 2012) so napisali in ilustrirali učenci naše šole pod vodstvom odličnih mentorjev. Osnove so pripovedke in bajke pohorskega pripovednika Jožeta Tomažiča. Učiteljice smo dodale spremljevalne dejavnosti k vsaki pravljici. Knjigo podarimo otrokom v spomin na prvi šolski dan in jo na različne načine vključujemo v pouk. Običajno se na naše povabilo odzovejo tudi babice in dedki in učencem pripovedujejo o dogodivščinah iz svojega otroštva.

Pri glasbeni umetnosti se naučimo in prepevamo tematske ljudske pesmi: Izidor ovčice pasel, Majhna sem bila, Ob bistrem potoku je mlin, Mat' potico pečejo in Poslušam kovača. Prav tako plešemo ljudske ples in si izdelamo ljudska glasbila. Ali pa se v ta namen naučimo kakšno novo izštevanko: En kovač konja kuje. Pri športu smo poiskali igre babic in dedkov in se jih igrali: Ristanc, Kamen, papir, škarje, Al' je kaj trden most, Lepa bela lilija, Rdeče češnje rada jem, Petelinji boj, Gnilo jajce, 'Frcanje' gumbov, Kdo se boji črnega moža, Ura je ena, medved še spi, Lovljenje, Skrivanje ...

Pri umetnostni vzgoji so otroci izdelali punčke iz cunj, loke, culico in narisali staro igračo ter z izdelki naredili razredno razstavo.

Pri spoznavanju okolja smo se pogovarjali o življenju v preteklosti. Predvsem smo se poskušali vživeti v otroka nekoč. Kako je bil oblečen in obut, s čim se je prehranjeval, s kakšnimi igračami se je igral in kje jih je dobil ter navsezadnje, kako je izgledal pouk nekoč. V ta namen smo se odpravili v Grad v Slovenski Bistrici, kjer smo doživeli šolsko uro naših babic in dedkov. Učna ura je »živa igra iz šolske preteklosti«, trajala je 45 minut. Bil je nepozaben dogodek, ki je prenekateremu otroku pognal strah v kosti.

4.1 Pastirjev dan – ekskurzija v 1. razredu

V maju gredo otroci prvih razredov na ekskurzijo, ki jo imenujemo Pastirjev dan, v vas Radkovec nad Slovensko Bistrico. Starše in otroke seznanimo s potekom namenskega dne. Ta dan je za otroke poseben, saj preko igre pridobivajo nova znanja in veščine.

Dan je razdeljen na: priprave v razredu, vožnjo z avtobusom, pohod ob Radkovskem potoku, lutkovno predstavo ob potoku, ogled Vorhove žage, delavnice na Caplovi kmetiji, vrnitev domov in evalvacijo.

Preden se odpravimo na ekskurzijo, ponovimo dejavnosti, ki smo jih spoznali in izvajali na temo Čas, pogovorimo se o obnašanju, bontonu v naravi.

Z avtobusom se odpeljemo na Pohorje, kjer otroci spoznajo bližnjo okolico domačega kraja. Od kamnoloma, do koder nas pripelje avtobus se odpravimo peš ob Radkovskem potoku do Vorhove žage. Na gozdni jasi pri žagi nas pričakata lutkarja Jana Jeglič in Matevž Gregorič, ki nas popeljeta v pravljčni svet Vil in kmetovih krav. Učenci se zelo vživijo v pravljčno dogajanje v naravnem okolju. Naenkrat zaslišimo čisto pravega pastirja, ki kliče svoje ovce. Pastir Lojz je malo drugačen. Govori pohorsko, v narečju, ima pastirsko palico in culo, obut je v cikle, tudi njegovo oblačilo je tako drugačno – 'pastirsko'. Pri iskanju ovc mu pomaga njegov pes Runo, ki veselo pozdravi otroke. Pastir nam pove, da je izgubil ovce in nas prosi, če mu jih pomagamo iskati. Pot do kmetije kar naenkrat mine in tudi ovce spotoma najdemo na robu gozda. Tu nas pričakajo še ostali pastirji in pastirice. Po nagovoru dobrodošlice je čas za malico iz nahrbtnika in sproščujoč klepet. Ko se okrepčamo, se razdelimo v štiri skupine in pričnemo z dejavnostmi po skupinah.

Prva skupina se pomeri v pastirskih igrah. V vrečah skačejo od starta do cilja. Igrajo se Petelinji boj. To je igra, ki jo poznajo tudi drugod po svetu in spada med fantovske tekmovalne igre. Nasprotnika stojita na eni nogi. Orožje v boju sta roki, ki ju bojovníka skleneta pred seboj. Tako suvata drug drugega in se odrivata stran. Zmagovalec je tisti, ki odrine drugega, da ta pade na tla. Otroci tekmujejo v nošenju žog med ovirami, ki so sešite iz blaga in napolnjene z žitom. Preizkusijo se tudi v hoji s hoduljami in v skupinskem smučanju z lesenimi smučmi.

Druga skupina ob ognjišču peče jabolka in poskrbi za pastirski obrok. Jabolko si nataknejo na palico in ga spečejo na odprtem kurišču. Previdno ga morajo vrteti, paziti, da jim ne zdrsne v ogenj in se zažge. S pečenim jabolkom se posladkajo. Veselje je veliko, ker si sami spečejo jabolko. Nekateri si v žerjavici spečejo slasten krompir, ki mu pastirji rečejo 'pečen bob'.

Tretja skupina izdelava pastirski klobuk. Vsak otrok obriše model klobuka na klobučevino, ga izreže in zalepi. Izdelan pastirski klobuk okraši s pisanimi trakovi in s travniškimi cveticami, ki si jih sam nabere na travniku. Dekleta si lahko izdelajo vilo iz pravljičnice Vile in kmetove krave. Osnova za izdelavo vile je kuhalnica, na katero narišejo obraz in prilepijo volno za lase. Nato iz blaga oblikujejo obleko in jo pritrdijo na kuhalnico.

Četrta skupina izdelava ladjico iz orehove lupine. Tako pripravljene ladjice spuščajo po vodi. Učenci zelo uživajo, ko spremljajo potovanje svoje ladjice. Prav tako tekmujejo, čigava ladjica bo hitreje prišla na cilj.

Skupine se menjajo, tako da je vsak otrok udeležen v vseh aktivnostih. Polni doživetij, utrujeni in energijsko izpopolnjeni se odpravimo na avtobus.

Z avtobusom se odpeljemo proti šoli. Nepopisno veselje in navdušenje otrok se prenese na starše, ko jim pripovedujejo o doživetjih na ekskurziji. Otroci izražajo svoja doživetja in povedo, kaj jim je bilo všeč.

4.2 Mlinarjev dan – ekskurzija v 2. razredu

Naši drugošolci se v maju odpravijo na ekskurzijo v bližnjo okolico šole z namenom, da spoznajo delo mlinarjev v preteklosti.

Preden se odpravimo na ekskurzijo, učence dobro pripravimo na dogajanje, ki jih čaka. Ponovimo pesmice in plese, ki smo se jih v ta namen naučili. Himna tega dne postane ljudska pesem *Ob bistrem potočku je mlin*.

Dan je razdeljen na različne dejavnosti. Po jutranjem srečanju v šoli nas čaka kratka vožnja z avtobusom, ki je za marsikatero otroka prva vožnja z avtobusom. Pot od Velikega Tinja do Jakčevega mlina je lepa in nudi veliko možnosti za opazovanje pašnikov, pohorskih kmetij, gozdov. Mlinar nam ponosno razkaže mlin in potrpežljivo odgovarja na podrobna vprašanja naših radovednih učencev. Zahvalimo se mu s pesmijo in plesom. Sedaj, ko že vemo od kje dobimo moko, se odpravimo na delavnico peke kruha.

Pot do Gore pod lipo mine zelo hitro, saj smo v pričakovanju novih dejavnosti. Del poti prepešamo, se nadihamo svežega zraka in opazujemo še neokrnjeno naravo našega Pohorja. V Gori pod lipo nas na svoji domačiji sprejmeta mlada gospodarja Primož Gregorič in Lena Klinar. Tukaj spoznamo tudi Ložniške ufarce. To je etnološka skupina, katere namen je obujati in ohraniti ljudske običaje in kmečka dela in vse to prikazovati čim bolj avtentično v naravi in na odru. Njihove nastope popestri narečna govorica in pripomočki iz preteklosti. Oblečene so v delovno narodno nošo izpred približno 100 let. Obute so v cikle domače izdelave.

Učence razdelimo v manjše skupine, ki se bodo izmenjavale na različnih delavnicah:

- ogled tipične kmečke hiše,
- prikaz peke kruha in oblikovanje pletenice,
- predenje volne,
- igre spretnih prstov,
- oblikovanje izdelka iz volne – zapestnica.

V Gori pod lipo vsi učenci sodelujejo tudi pri pripravi obroka, ki ga ta dan pojedjo. To so koruzni žganci z mlekom. Najslajša pa je zagotovo pletenica, ki so jo sami zgneti in oblikovali. Veliko učencev pletenice ne poje, saj jo želijo pokazati oziroma pojesti doma s svojo družino.

4.3 Kovačev dan – ekskurzija v 3. razredu

Ob učenju manj znane slovenske ljudske pesmi Poslušam kovača, učenci spoznajo nekdanj zelo cenjen poklic kovača. Skoraj vsaka vas na Pohorju ima kovačijo. Veliko teh je še dobro ohranjenih in nas vabijo, da si jih ogledamo in raziščemo, kakšno delo je opravljal kovač v preteklosti.

S tretješolci se proti koncu šolskega leta odpravimo na ekskurzijo v neokrnjeno naravo Pohorja v vasici Modrič in Kot, kjer spoznamo delo kovača, opazujemo naravo, sodelujemo na delavnicah in velik del poti pešamo po pohorskih gozdovih, pašnikih in ob bistrh potočkih. Učenci se zelo veselijo kovačevega dne, saj že iz prvih dveh razredov vedo, da bodo dan preživeli v naravi in neizmerno uživali. Po uvodnih navodilih v razredu se z avtobusom odpeljemo do majhne vasi Modrič, kjer stoji zelo dobro ohranjena kovačija Antona Klinca. Gospod nam s ponosom predstavi svojo kovačijo, v kateri je preživel

velik del svojega življenja. Posebej je ponosen na še delujoči meh s katerim podpihuje žerjavico, da ta čimbolj zažari. Tudi učenci mu lahko pomagajo pri tem opravilu. Prav tako jim da možnost, da se preizkusijo v kovanju s težkim kladivom. Učenci žarijo od ponosa, da so lahko udarjali s kladivom po nakovalu in oblikovali razžarjen kos železa.

Prvi del dneva je za nami, zato pomalicao hrano iz nahrbtnika in se odpravimo peš proti Ramšakovi kmetiji. Pot nas vodi ob potoku, kjer nas ob globokem tolmunu z lutkovno predstavo po pravljici Jezernik seli Črno jezero presenetita lutkarja. Naravno okolje z bučanjem vode v potoku je enkraten prostor za razvijanje otroške domišljije ob odlični lutkovni igri Jane in Matevža. Pravljica nam da zagon, da čimprej pridemo do zanimivih delavnic. Pod tremi velikimi lipami pri Ramšakih je že vse pripravljeno. Tako se razdelimo v skupine za delavnice:

- slikanje pokrajine ali tihožitja na prostem,
- pletenje košar,
- priprava malice ob ognju,
- zabijanje žebeljev,
- trenje (lovljenje) orehov s pomočjo kladiva in cevi.

Vse delavnice so zelo zabavne, vendar pa se otroci najraje zadržijo ob ognju, kjer si na palicah pečejo jabolka in klobase. Tudi, če je olupek črn in zažgan, so to najboljše pečene klobase in jabolka, kar so jih kdaj jedli. Ko se vračamo v šolo, smo polni vtisov in utrujeni od svežega zraka in prehojenih poti.

5 Zaključek

Ekskurzije, kjer učenci skozi igro doživijo preteklost, so posebne. Učencem nudijo pristen stik z naravo in doživljanje sveta z vsemi čutili. Te dneve imamo radi tudi zato, ker vsebujejo veliko gibanja na svežem zraku. Medpredmetno povezan pouk omogoča celostno obravnavo vsebin, ki otrokom učinkoviteje približajo svet. Prepričana sem, da so otroci preko zanimivih dejavnosti na vseh treh ekskurzijah dobro spoznali in doživeli delčke preteklosti in da jo bodo cenili in ohranili.

Z učiteljicami in vodstvom šole s pomočjo analize ugotavljamo, da so dejavnosti dobro zastavljene. Zastavljene cilje realiziramo in izpeljemo po svojih najboljših močeh. Povratna informacija otrok in staršev je pozitivna, kar pa je dobra spodbuda za nadaljnje načrtovanje.

Verjamemo, da so naši najmlajši učenci s pomočjo ekskurzij v svoji bližnji okolici začeli bolj dojemati svet okoli sebe, da smo jim vzbudili spoštovanje do njihovega bivalnega okolja ter jim pomagali, da postanejo odgovorni in domoljubni državljani.

6 Viri in literatura

Baš, Angelos (ur.) (2004): *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Bognar, Ladislav (1987): *Igra pri pouku na začetku šolanja*. Ljubljana: Državna založba Slovenija.

Družinec Pilko, Vesna (2015): Izkustveno učenje – ekskurzije. V M. Pintar, M. Pristovnik, J. Škorja idr. (ur.): Zbornik prispevkov: 6 mednarodni strokovni simpozij Civilna družba in šolski sistem, 15.–16. oktober 2015 (str. 190–200). Celje: Šolski center, Srednja šola za storitvene dejavnosti in logistiko.

Jožić, Melanie; Kikl, Eva; Kraševac, Urša idr. (2012): *Pravljico Pohorje*. Slovenska Bistrica: 2. osnovna šola.

Učni načrt. Program osnovna šola. Spoznavanje okolja (2011). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport; Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 27. 2. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_spoznavanje_okolja_pop.pdf.

O SLOVENIJI MED POUKOM ANGLEŠČINE

ABOUT SLOVENIA DURING ENGLISH LESSONS

Darja Arh Centrih (darja.acentrih@os-ljubecna.si), prof. angleškega in francoskega jezika, je učiteljica na OŠ Ljubecna. Je mentorica učencem pri številnih projektih ter avtorica dve dramskih del in mladinskega romana.

Slovenija

Povzetek

Čprav je angleščina svetovni jezik in imam na razpolago več kot dovolj snovi za obravnavo, se vedno potrudim, da ure pouka angleščine obogatim s temami, povezanimi s Slovenijo in slovenščino. V 5. razredu se nanjo navezujem pri spoznavanju novega besedišča (države, geografske enote, vreme itd). V 6. razredu učenci preko zgodbe o kralju Arturju spoznajo našega kralja Matjaža. V 8. razredu se s Slovenijo, z njenimi običaji in s slavnimi Slovenci spoznavamo pri pripravah na šolsko tekmovanje. Sicer pa je slovenščina od 6. razreda dalje redno prisotna tudi kot pomoč pri razlagi slovničnih pravil, saj se je težko učiti jezika, če učenci nimajo podlage v maternem jeziku. Z učenci 6. razredov se zelo rada priključim tudi projektu Teddy Bear Project, ko največji promotor Slovenije postane medvedek, ki ga pošljemo v šolo v izbrani državi, nato pa si z učenci te šole skozi celo leto izmenjujemo slike in zgodbe ter na ta način spoznavamo običaje obeh držav. Učenci tako dobijo priložnost, da se začnejo zavedati drugačnosti, se jo naučijo sprejemati in ob tem drugim predstavijo tudi svojo državo in jezik.

Abstract

Although English is a worldwide language and I have plenty of topics to talk about with my students, I always try to enrich my lessons with topics connected with Slovenia and the Slovene language. In grade 5, I include them while introducing new vocabulary (countries, geographic units, weather etc). In grade 6, students get to know better the legend about our King Matjaž through the story of King Arthur. In grade 8, they learn a lot about Slovenia, Slovene customs and famous Slovene people while preparing for the school competition in English. Otherwise, English is always present during English lessons from grade 6 onwards when I explain grammatical rules because it is difficult to learn another language if students do not have some basic knowledge about their own mother tongue. Moreover, I like joining the Teddy Bear Project with my sixth-graders. During the project a teddy bear becomes the most important promoter of Slovenia. We send it to the school in the chosen country and then we exchange photos and stories throughout the school year and learn a lot about customs in both countries. In that way, students get the opportunity to become aware of differences between people, to start accepting them and, at the same time, to present their own country and language to others.

Ključne besede: angleščina, materni jezik, običaji, Slovenija, slovenščina, Teddy Bear Project.

Keywords: English, mother tongue, customs, Slovenia, Slovene language, Teddy Bear Project.

1 Uvod

Učenje tujega jezika nikoli ni le učenje novih besed in slovničnih pravil, ampak se tesno povezuje s poznavanjem maternega jezika in kulturo, z običaji ter navadami obeh držav. Zaradi tega je pouk angleščine ali katerega koli drugega tujega jezika skoraj nemogoče izpeljati brez povezav s Slovenijo in slovenščino. Te povezave so lahko zelo različne. Odvisne so od razreda in seveda tudi od teme, ki jo pri pouku obravnavamo. Včasih je potrebno razložiti le besede, včasih obnoviti snov družbe, spet drugič ponoviti ali ponovno razložiti kakšno slovnično pravilo, ki so ga učenci obravnavali pri pouku slovenščine, in nenazadnje beseda slej kot prej nanese tudi na različne navade in običaje, razlike med obema jezikoma, slavne osebe, značilnosti posameznih krajev ... Pomembno je, da se učenci ves čas zavedajo, da se jezikov ne da učiti ločeno in da jezik ne zajema le besed in slovnic, ampak je tesno povezan tudi z načinom življenja in s kulturo ljudi, ki ga govorijo. Znanje maternega jezika in vsakega naslednjega tujega jezika lahko močno pomaga pri usvajanju vseh drugih. Poznavanje različnih kultur pa omogoča učencem, da se zavejo različnosti med nami, da se jih naučijo sprejemati in tako postanejo strpni do drugačnih kjerkoli po svetu, saj je to nujno za mirno in uspešno sobivanje.

2 Slovenščina pri pouku angleščine

2.1 5. razred

V petem razredu je pouk angleščine s slovenščino povezan predvsem na ravni besedišča, nekaj časa pa porabimo tudi za ponovitev snovi, ki jo učenci obravnavajo pri družbi, saj tam podrobno po pokrajinah spoznajo Slovenijo.

Največ se s Slovenijo povezujemo pri obravnavi držav, narodnosti, geografskih enot in vremena. Učenci najprej spoznajo poimenovanja za države, narodnosti in jezike. Ob tem se s pomočjo osnovnih struktur naučijo predstaviti bližnje države. Znajo povedati, od kod prihajajo osebe, kakšna je njihova narodnost in kateri jezik govorijo. Po krajšem potovanju po Evropi, Ameriki in Avstraliji se osredotočimo na Slovenijo. Ponovimo, katere so naše sosednje države in prevedemo imena njihovih glavnih mest (npr. Rim – Rome). Nato sledi uvajanje besedišča za smeri neba, državne simbole in geografske enote. Tako lahko ponovimo znanje, ki so ga učenci že prej usvojili pri družbi. Poznajo pokrajine in glavno mesto; znajo naštet, poimenovati in opisati državne simbole; znajo poimenovati geografske enote Slovenije in znane slovenske kraje ter jih locirati na zemljevidu. Vse to opisujejo v angleškem jeziku, saj z novim besediščem le dopolnjujejo strukture, ki jih že poznajo (npr. I am from, I speak, He/she is, There is, This is ...). Poznavanje Slovenije vključim tudi pri besedišču, povezanim z vremenom, saj lahko ob tem ponovimo njihovo poznavanje podnebij in značilnosti posameznih letnih časov.

Teme obravnavamo na različne načine. Pri uvajanju besedišča si pogosto pomagam z bralnim razumevanjem krajših, prirejenih besedil v učbeniku in delovnem zvezku. (Novak, 2019a in 2019b) Učenci besedila preberejo in ob tem rešujejo krajše naloge. Najpogosteje iščejo odgovore na vprašanja, ki so lahko v angleščini ali slovenščini. Na naslednji stopnji se že začnemo pogovarjati o besedah, ki jih razumejo, ter razložimo tiste, ki jih ne. Besedišče si učenci vedno zapišejo v svoje slovarčke. Na začetku, ko učenci besedišče šele spoznavajo, ga največkrat utrdimo najprej ustno s pomočjo didaktičnih iger. Ena najbolj priljubljenih je igra, ki sem jo poimenovala 'kdor najdlje stoji, zmaga'. V tem primeru učenci stojijo, dokler poznajo odgovore na moja vprašanja. Ta so lahko zelo različna. Ena naloga je, da morajo prevajati besede v slovenščino, lahko jih prevajajo v angleščino. Včasih naštevam primere geografskih enot ali državnih simbolov, ki jih morajo poimenovati v angleščini (npr. slap Rinka – a waterfall, tri rumene zvezdice nad goro – Slovene coat of arms), spet drugič enote ali simbole v angleščini poimenujem sama, učenci pa morajo poiskati primer takšne enote oz. simbola v Sloveniji (npr. capital city – Ljubljana, national anthem – Zdravljica).

V okvirčku so dane besede. Pravilno jih napiši na črte v opisu Slovenije.

WHITE	SPEAK	STARS	LAKES	RIVERS	COUNTRY
CAVE	TOWNS	MOUNTAINS	CITY	ANTHEM	COAT

Slovenia is a small _____ in the south-east of Europe. The capital _____ is Ljubljana. We _____ Slovene. Our national _____ is *Zdravljica*. Our flag is _____, blue and red. There is also a _____ of arms with three yellow _____, mountains and sea on it. Slovenia is small, but it has got _____ like Triglav and the Alps, two big _____ in Bled and in Bohinj, _____ like the Soča and the Sava, a beautiful _____ with a special fish called 'človeška ribica' in Postojna and _____ like Celje, Maribor and Ptuj.

Slika 1: Bralno razumevanje – dopolnjevanje besedila z danimi besedami

Če učenci poznajo odgovor, stojijo, če ne, sedejo. Zmagovalec je tisti, ki najdlje stoji. Na naslednji stopnji nadgradim bralno razumevanje tako, da učenci z danimi besedami dopolnjujejo opis Slovenije (slika 1). Pri vremenu pa rada vključim tudi naloge slušnega razumevanja. Najpogosteje učenci rešujejo naloge s pomočjo dane karte Slovenije, kjer so vremenski simboli že vrisani in tako rešujejo naloge tipa 'prav – narobe' (slika 2) ali pa ob poslušanju simbole vrisujejo sami.

Poglej vremensko sliko Slovenije in obkroži, ali so trditve, ki jih slišiš, pravilne (T) ali napačne (F).

- Trditev 1: T F
- Trditev 2: T F
- Trditev 2: T F
- Trditev 4: T F
- Trditev 5: T F

Slika 2: Slušno razumevanje – naloga 'prav – narobe'

Seveda te teme nikakor niso edine, s katerimi je možno angleščino povezati s slovenščino. V 5. razredu se pogovarjamo tudi o urniku v šoli in ob tem primerjamo šolske predmete v Sloveniji ter v angleško govorečih državah. Ko obravnavamo zgradbe, učencem ponavadi predstavim nekatere tipične slovenske zgradbe (npr. *Nebočičnik* v Ljubljani), nato pa še nekaj pomembnih zgradb v Londonu (npr. *Buckingham Palace*). Razlik med slovensko in angleško govorečimi narodi se dotaknemo še pri obravnavi oblačil in prehrane, prav tako pa tudi pri prevajanju povedi iz enega jezika v drugega. Moj cilj je, da se učenci čimprej naučijo, da povedi ne morejo vedno prevajati dobesedno in da jih je včasih potrebno malce preoblikovati, da zvenijo pravilno in bolj slovensko oz. angleško (npr. *There is an island in the middle of Lake Bled.* – Na sredini Blejskega jezera je otok. Napačno: Tam je otok na sredini jezera Bled.)

Zanimivo je, da so učenci sprva precej zmedeni, ko se pri angleških urah začnemo pogovarjati o Sloveniji in temah, ki jih večinoma obravnavajo pri družbi. Današnji otroci preprosto niso navajeni medpredmetnega povezovanja, kar postaja v šolah precej velika težava. Ko se učijo o matematičnih problemih, so zgolj in samo v matematiki. Radi se pritožujejo, kaj le jim bodo ti računi v življenju koristili, saj preprosto niso sposobni zaznati povezav z resničnim življenjem ali vsaj s preostalimi šolskimi predmeti. Podoben je odziv v mojem primeru. Večini ni jasno, zakaj morajo zdaj nenadoma vedeti, kaj je Rinka in kaj Triglav, če se vendar učimo angleščine. Najdejo se celo nekateri, ki so presenečeni, kako le učiteljica angleščine ve vse to o Sloveniji, če pa uči angleščino in francoščino. S prijazno besedo in primerno razlago jim tako poskušam skozi različne aktivnosti približati več stvari hkrati: poznavanje angleških besed, utrjevanje znanja o Sloveniji, Slovencih, naših navadah in kulturi ter zavedanje, da znanje enega predmeta vedno in povsod lahko koristno uporabimo tudi pri drugih predmetih (npr. znanje poimenovanj smeri neba nam pomaga pri družbi razumeti kratice na kompasu) in v resničnem življenju (npr. predstaviti morebitnim tujcem sredi Celja, sorodnikom iz tujine ali sogovorniku na 'chatu' med igranjem igrice nekaj o Sloveniji tudi v angleškem jeziku).

2.2 6. razred

Tudi v 6. razredu, tako kot v vseh drugih razredih predmetne stopnje, pri pouku angleščine pogosto vključujem slovenščino in Slovenijo. V večini primerov jo uporabim kot pomoč za kakovostnejšo razlago oz. za primerjavo in lažje razumevanje razlik med jezikoma in kulturami, ki so z njima povezane. Kljub temu pa v 6. razredu izstopata legendi dveh kraljev, s katerima učence seznanim proti koncu šolskega leta, ko so ocene že zaključene in običajno upade motivacija za resnejše delo, saj so učenci ponavadi z mislimi že na počitnicah.

V učbeniku *Messages 1* za 6. razred je predstavljena zgodba *Silent Powers* (Goodey, 2017), ki govori o dekletu Sophie. Na začetku zgodbe na telefon prejme nenavadno sporočilo, nato pa še bratovo pismo. Brat Seth jo namreč povabi k sebi na svoj novi dom v kočo Bele gospe. Na obisku pri bratu se Sophie začnejo dogajati nenavadne stvari. Sethov sosed, gospod McNeil, sicer prijeten starček, o Sophie ve popolnoma vse. Ima psa z rumenimi očmi, ki se je Sophie prikazal tudi v sanjah. Dekle je prestrašeno, a jo McNeil prepriča, da jo z Belo gospo potrebujeta, saj je bilo njeno ime izbrano v Knjigi čudes. Kljub strahu Sophie sledi navodilom, se spopade z Rdečo čarovnico in s pomočjo mesečevega kamna ter bratove bele kobile Epone reši težavo. Sporočilo z začetka zgodbe jo pripelje do vrat v Kraljevem hribu, kjer spi kralj Artur in sto njegovih mož. Eden izmed njih je brez konja, zato je Sophie morala pripeljati Epono.

Zgodbo uporabim iz več razlogov. Prvi je ta, da je zgodba posneta, tako da lahko učenci razvijajo slušno razumevanje in govorno sporočanje, za kar med poukom pogosto nimamo časa. Zgodbo poslušajo, jo zatem preberejo v učbenikih, nato v angleščini odgovarjajo na moja vprašanja ali jo na kratko obnovijo in nazadnje rešijo naloge pod besedilom. Drugi razlog pa je, da učence seznanim z legendo kralja Arturja in jo povežem z legendo našega kralja Matjaža. Zgodbi obeh kraljev se zagotovo razlikujeta, a nosita podobno sporočilo. Oba kralja po legendi namreč nista mrtva, ampak le čakata, da bo njuna država v nevarnosti, da jo bosta lahko s svojimi vojščaki pomagala rešiti. Ta sklop ur ponavadi zaključim s kvizom Kahoot!, ki sem ga sestavila sama in ki mi omogoča, da učenci na zabaven in rahlo tekmovalen način ponovijo, kar so se naučili.

Težava, ki se običajno pokaže pri obravnavi legend o obeh kraljih, je običajno ta, da učenci čedalje manj vedo o navadah in kulturi svoje lastne države. Morda je eden izmed možnih razlogov ta, da zaradi podaljšanja delovne dobe večina današnjih otrok preživi bistveno manj časa s starimi starši, kot smo ga preživeli mi. Za stare starše in starejše sorodnike je namreč vedno veljalo, da so izredno bogat vir pravljič, legend in drugih informacij, ki zelo dobro pomagajo pri oblikovanju narodne zavesti njihovih potomcev.

584

2.3 8. razred

V 8. razredu se s Slovenijo med poukom angleščine najbolj intenzivno srečujemo med pripravami na šolsko tekmovanje iz angleškega jezika. Razpisane teme tekmovanja so namreč vsako leto povezane s Slovenijo. V predlanskem letu 2019/2020 je bila razpisana tema 'Slovenski miti in legende', kar je bilo idealno, saj sem lahko z učenci nadgradila znanje o kralju Matjažu, ki smo ga obravnavali v 6. razredu. Do sedaj pa smo med pripravami spoznavali tudi slovenske glasbenike (2018/2019), slovenske športe in športnike (2017/2018), slovenske turistične bisere (2016/2017), slovensko književnost (2015/2016) in praznike ter načine praznovanj v Sloveniji (2014/2015).

Med pripravami največ časa še vedno posvetim slovničnim strukturam ter strategijam, ki so potrebne za uspešno reševanje tekmovalnih nalog, dobršen del ur pa sem do letošnjega leta, ko se je sistem tekmovanja spremenil, namenila tudi izbrani temi. To pomeni, da sem pripravila seznam osnovnega besedišča, za katerega sem menila, da bo učencem v pomoč pri reševanju nalog. Poleg tega sem na spletu poiskala članke oz. besedila, povezana z izbrano temo, in pripravila naloge bralnega razumevanja, rabe jezika ter pisnega sporočanja, ki so bile podobne nalogam na starejših tekmovalnih polah. Na ta način so učenci utrjevali svoje znanje angleščine, hkrati pa vedno spoznali tudi kaj novega o državi, v kateri živijo.

Tudi v tem primeru je bila največja opazna težava ta, da je bilo poznavanje teme odvisno od teme same. Učenci so največ vedeli o športih in glasbi, še posebej sodobni, medtem ko je bilo poznavanje mitov, legend, turističnih znamenitostih, književnikov in navadah ob praznikih precej borno.

2.4 Slovnična pravila od 6. razreda dalje

Kot sem že omenila, je poznavanje maternega jezika in njegovih pravil nujno za razumevanje delovanja kateregakoli drugega tujega jezika. In več tujih jezikov, kot obvladamo, lažje razumemo pravila vsakega novega, ki se ga želimo naučiti. Ravno zaradi tega razloga se pri razlagi slovničnih pravil pogosto navežem na teme, ki bi jih učenci morali poznati s področja slovenščine. Do konca 5. razreda se razlagi slovničnih pravil izogibam, kar ne pomeni, da jih lahko popolnoma izključim. Kljub temu se trudim ostati na bolj konkretni ravni. Tudi v 6. razredu so sprva učenci še zelo zbegani, slovnična pravila so marsikomu še preveč abstraktna za razumevanje, a vztrajam, saj učenci morajo dobiti in obvladati preprosto

orodje, ki jim omogoča, da tvorijo svoje povedi in ne sestavljajo skupaj le delov povedi, kot to običajno počnejo v 4. in 5. razredu.

Uporaba slovenščine in poznavanje pravil obeh jezikov je zelo pomembno tudi pri prevodih povedi. Višji, kot je razred, več se pojavi primerov povedi, v katerih dobeseden prevod ni primeren. Moj cilj je, da učence tega naučim. Res je, da je pri rabi jezikov pogosto glavni namen, da nas oseba, s katero se pogovarjamo, razume. Kljub temu želim učence naučiti, da ima pogovor lahko več ravni. Včasih se lahko pogovorimo le z rokami, včasih pa pogovor poteka na višji ravni. V primerih prošnje za delo ali javnega nastopanja preprosto ne moremo računati le na računalniški prevod, ampak moramo biti sposobni napisati oz. prevesti besedilo čim bolj pravilno. Tega pa se žal ne da doseči, če se v življenju učenci vsega učijo le po posluhu. Res ima posluh pri učenju jezikov zelo pomembno vlogo, žal pa zgolj talent ni dovolj, kar velja tudi za dobre glasbenike in športnike.

Podobno kot v 5. razredu tudi v tem primeru izstopa težava povezovanja, in sicer povezovanja maternega in tujega jezika. Kar precej časa porabim, da vsaj večini učencev dopovem, da je zelo pomembno znanje, ki ga pridobijo med urami slovenščine, uporabiti tudi med urami kateregakoli drugega tujega jezika. Pri razlagi slovničnih pravil, ki so pomembna osnova za poznavanje jezika kljub še tako veliki nadarjenosti učenca za tuje jezika, je preprosto potrebno poznati osnovne slovnične izraze (npr. glagol, časi, samostalnik, spreganje, sklanjanje, osebni zaimki ...). Včasih je veljalo in vedno bolj je pomembno, da 'več jezikov znaš, več veljaš'. Jaz bi k temu dodala še to, da 'več jezikov znaš, lažje se naučiš še kakšnega novega'.

2.5 Teddy Bear Project

Teddy Bear Project je projekt v sklopu svetovne mreže *iEARN*, pri katerem glavni promotor držav postane plišasti medvedek. Na spletni strani *iEARN* se je potrebno registrirati ter na forumu izbranega projekta izbrati med prijavljenimi šolami. Lahko tudi oddamo svojo prijavo in počakamo, da smo izbrani. Ko se šoli dogovorita za sodelovanje, vsaka drugi pošlje medvedka. Po tem so poti sodelovanja med obema šolama zelo odprte. Komunikacija lahko poteka preko navadne pošte, e-pošte, blogov, spletnih učilnic, video klicev ... Glavni cilj projekta je, da učenci predstavijo svojo državo, šolo, jezik, kulturo, običaje, slavne osebe in hkrati bolje spoznajo tudi državo, kamor so poslali svojega medvedka.

Za projekt se običajno odločim v 6. razredu, saj tempo poučevanja in pridobivanja ocen še ni tako napet kot v višjih razredih. Poleg tega tako dobim razlog, da učenci pišejo o sebi in svoji državi ter tako nehote vadijo tudi za pisni sestavek v sklopu NPZ-ja. Izkazalo se je tudi, da so pri tej starosti še dovolj radovedni, odprti in pripravljeni sodelovati v takšnem projektu, v višjih razredih pa je včasih to že zelo težko doseči.

Naša prva koraka sta izbor in poimenovanje medvedka. Zelo dobro je, če nam uspe najti medvedka v narodni noši ali z logom države, saj je tako še bolj pristen. Nato vsak učenec napiše svojo predstavitev, ki jo poljubno dopolni z risbami, s fotografijami ali z nalepkami oz. vzorčki. Ko so predstavitve napisane, učence razdelim v skupine. Vsaka skupina pripravi še eno predstavitev, v njej pa predstavi medvedka, našo šolo, naš urnik in predmete, Ljubečno in Slovenijo. Vse predstavitve, vključno z mojo, skeniram, dodam fotografije in vse skupaj zvežem v knjižico, ki jo nato z medvedkom in nekaterimi brošurami pošljemo na izbrano šolo. Ko prejmemo tudi njihovega medvedka, se dokončno dogovorimo, kako bomo sodelovali.

Nazadnje smo pri projektu sodelovali leta 2019/2020, tokrat izjemoma s 7. razredom, a le zato, ker sem bila njihova razredničarka in smo lahko s projektom koristno zapolnili razredne ure. Čeprav je naše sodelovanje neslavno končala karantena, so učenci leto zaključili s prijetno izkušnjo več. Sodelovali smo preko naše šolske spletne strani, e-pošte in Facebooka (Facebook, 2021).

Vsak učenec je nesel medvedka Nicka domov v nahrbtniku, v katerega sem dodala tudi zvezek in USB ključek. Učenci so z medvedkom preživeli en teden, nato pa v zvezek v angleščini zapisali nekakšen dnevnik oz. ga skupaj s fotografijami naložili na USB ključek. Njihove izkušnje sem potem prenesla na spletno stran šole, učenci pa so lahko s svojimi novimi prijatelji iz Tajvana komunicirali tudi v zgoraj omenjeni Facebookovi skupini. Dogovarjali smo se o video klicu, ki pa je žal padel v vodo, saj so naši prijatelji na Tajvanu odšli v karanteno še prej kot mi. Kljub temu smo projekt zaključili, nekaj prispevkov je našlo pot na Facebook celo med karanteno. Dosegli smo cilj. Zdaj nekaj o Sloveniji vedo tudi na Tajvanu, mi pa smo se naučili, da imajo tudi tam pismenke.

Učenci so bili nad projektom navdušeni. Zelo radi so preživljali čas z medvedkom Nicka in objavljali fotografije medvedka skupaj z njihovimi najljubšimi stvarmi. Pogrešala pa sem dodatno energijo, ki bi jo lahko vložili v skupino na Facebooku. Glede na njihovo obvladovanje novih tehnologij sem pričakovala več navdušenja pri sodelovanju z učenci z Tajvana. Dobili so namreč čudovito priložnost za koristno uporabo angleščine, vendar so bili v svojih objavah, ki so bile nepričakovano redke, zelo skopi z besedami. Kot bi jim bil vsak napor preprosto odveč.

3 Zaključek

Angleščino in francoščino poučujem že sedemnajst let in zadnja leta opažam žalostno realnost. Učenci so vse manj ponosni na svoj jezik in kulturo, s katero so odrasli. Vse, kar je tuje, je lepše in boljše. Ne zavedajo se, da obvladajo enega najtežjih jezikov na svetu in kako srečni so lahko, da je poučevanje angleščine v naši državi na najvišji ravni, kar jim omogoča, da se z znanjem, ki ga osvojijo že v osnovni šoli, lahko znajdejo skoraj povsod.

To mi daje še dodatno motivacijo, da jih prepričam v nasprotno. Da jim dam vedeti, da morajo biti ponosni nase, na svoj jezik in na svojo kulturo. Da so edinstveni in da jim znanje tujih jezikov samo omogoča, da to edinstvenost širijo po svetu. Da majhnost na zemljevidu ne pomeni, da smo nepomembni. In nenazadnje, čemur se kot učiteljica ne morem in nočem izogniti, da je poznavanje svojega jezika nujno za učenje tujega. Slabo besedišče v maternem jeziku je slaba popotnica za učenje tujega. Slabo poznavanje slovnice prav tako. Prav tako ne boli, če se zavedajo tudi osnovnih dejstev o kulturi in običajih države, v kateri so odrasli, npr. da valentinovo in noč čarovnic nista slovenska praznika ter da imamo zato gregorjevo in pust. In nenazadnje, da lahko znanje angleščine prenesejo tudi na druge predmete oz. obratno.

Moja naloga tako ni le poučevanje tujega jezika. Opažam, da je moje poslanstvo veliko več kot samo to. Želim, da bi se vsaj večina mojih učencev na koncu devetega razreda zavedala, da je drugačnost pomembna za zanimivo in pestro življenje. Želim, da bi se jo naučili sprejemati. Želim, da bi znanje, pridobljeno v šoli, znali unovčiti v resničnem življenju. Predvsem pa želim doseči, da bi z ohranjanjem lastne identitete poskrbeli, da se drugačnost ohrani tudi v prihodnje ter da ne glede na to, kje se bo nadaljevala njihova pot, nikoli ne bodo dopustili, da pozabijo nase in padejo v pasti globalizacije.

4 Viri in literatura

Diana, Goodey; Noel, Goodey (2017): *Messages 1 – Silent Powers*. Ljubljana: Založba Rokus Klett,

Facebook skupina Ljubečna – Taiwan. Pridobljeno 12. 8. 2021 s spletne strani:
<https://www.facebook.com/groups/457803074928178>.

Novak, Magdalena (2019a): *Reach fort he Stars 5 – delovni zvezek*. Ljubljana: DZS.

Novak, Magdalena (2019b): *Reach fort he Stars 5 – učbenik*. Ljubljana: DZS.

POMEN RAZVIJANJA TEHNIKE BRANJA PRI OTROCIH S POSEBNIMI POTREBAMI S POMOČJO SLOVENSKE LITERATURE

THE IMPORTANCE OF DEVELOPING READING TECHNIQUES IN CHILDREN WITH SPECIAL NEEDS WITH THE HELP OF SLOVENIAN LITERATURE

Margaret Godec (margaret.godec@guest.arnes.si), mag. spec. reh. ped., dipl. ped., prof. soc., je učiteljica dodatne strokovne pomoči na OŠ Janka Kersnika Brdo.

Slovenija

Povzetek

Šolski prostor ima pomembno vlogo, da pri učencih razvija ljubezen in občutek pripadnosti do lastne države Slovenije. Da lahko to dosežemo, je pomembno, da z učenci razvijemo avtomatizirano tehniko branja in jim preko zapisane besede predstavimo njihovo lastno kulturo in tradicijo. Na tak način jim omogočimo, da lahko sami prevzamejo aktivno vlogo v družbi in postanejo samostojni ter odgovorni državljani.

V prispevku bomo predstavili pomen in metode razvijanja tehnike branja pri učencih s posebnimi potrebami pri urah dodatne strokovne pomoči, kjer s pomočjo slovenske literature ne razvijamo samo njihovih jezikovnih zmožnosti, ampak tudi pozitiven odnos do slovenskega jezika in slovenske literature, ki je pomemben del naše kulturne dediščine.

Zaradi vse večjega vpliva globalizacije se prisotnost tujih kultur pojavlja na vseh ravneh družbe. Ravno iz tega razloga je še toliko bolj pomembno, da v proces razvijanja tehnike branja vključujemo tudi starše, saj na tak način tudi oni spoznajo različno slovensko literaturo in skupaj s svojimi otroki razvijajo zavest o pomenu ohranjanja svojega maternega jezika, slovenščine.

Abstract

The school space plays an important role in developing students love for their own country of Slovenia and a sense of belonging to it. To achieve this, it is important to develop an automated reading technique with students, as we introduce students to their own culture and tradition through the written word. In this way, we enable them to take an active role in society and become independent and responsible citizens.

In this paper we will present the importance and methods of developing reading techniques for students with special needs in classes of additional professional assistance. With the help of Slovenian literature, we develop not only their language skills, but also a positive attitude towards Slovenian language and literature as an important part of cultural heritage.

As we feel the influence of foreign cultures at all levels of society due to the growing influence of globalization, it is all the more important to include their parents in this process. In this way they get to know different Slovenian literature and together with students develop awareness of the importance of preserving their mother tongue, Slovene.

Ključne besede: otroci s posebnimi potrebami, razvijanje bralne tehnike, slovenska literatura, slovenski jezik.

Keywords: children with special needs, developing reading techniques, Slovenian language, Slovenian literature.

1 Uvod

Veliko staršev se že v zgodnjem obdobju otrokovega življenja zaveda pomena kakovostnega in uspešnega opismenjevanja. Mnogi od njih močno spodbujajo družinsko branje in se vključujejo v vsakodnevne dejavnosti, preko katerih otrok začne spoznavati glasove, črke, širi svoj besedni zaklad in začne razvijati lastno željo po branju.

V času opismenjevanja pa se mnogi učenci srečajo s težavami, zaradi katerih je njihov proces razvijanja avtomatizirane bralne tehnike otežen. Pri teh imamo pedagogi še posebno odgovornost, da jim pomagamo njihove primanjkljaje kompenzirati in jim tako omogočimo, da so tudi oni uspešni na področju branja.

Pomen razvijanja bralne tehnike pri učencih je večplasten, saj z njim ne razvijejo samo spretnosti branja, ampak tudi spretnost rabe slovenskega jezika, ki jim omogoča, da lahko aktivno sodelujejo v družbi. Preko pisane besede spoznajo zgodovino slovenskega naroda, spoznavajo lepote slovenske dežele in vseh njenih razsežnosti.

V prispevku bomo predstavili skupino učencev s posebnimi potrebami, ki se najpogosteje srečuje s primanjkljaji na področju razvijanja tehnike branja. Predstavili bomo vedenjsko kognitivni pristop, s katerim s pomočjo slovenske literature razvijamo ne samo tehnike branja, ampak učencem omogočimo tudi spoznavanje različnih segmentov svoje države. V izvedbo omenjenega pristopa so aktivno vključeni tudi starši učencev, kar predstavlja dodano vrednost pristopa, saj se krepijo družinske vezi.

2 Otroci s posebnimi potrebami v redni osnovni šoli

V redni program osnovne šole oz. program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo so najpogosteje vključeni otroci s posebnimi potrebami, ki imajo specifične učne težave.

2.1 Splošne in specifične učne težave

2.1.1 Splošne učne težave

Učenci, ki imajo splošne učne težave so heterogena skupina učencev, za katere je značilno, da imajo pomembno večje težave kot vrstniki pri usvajanju znanj in spretnosti pri enem ali več izobraževalnih predmetih. (Magajna idr., 2008).

Splošne učne težave (Magajna idr., 2008) so lahko posledica naslednjih notranjih in zunanjih dejavnikov:

- motnje pozornosti in hiperaktivnosti,
- podpovprečnih in mejnih intelektualnih sposobnosti,
- ovir v socialno-emocionalnem prilagajanju,
- pomanjkanja motivacije,
- slabše razvitih samoregulacijskih sposobnosti,
- drugojezičnosti,
- socialno-kulturne drugačnosti,
- socialno-ekonomske oviranosti.

Vsi zgoraj naštetih dejavniki se lahko povezujejo tudi z neustreznim in neprilagojenim poučevanjem, ki je prepleteno še z ovirami prikrita kurikula (Magajna idr., 2008).

588

2.1.2 Specifične učne težave

Gre za heterogeno skupino primanjkljajev, ki izhajajo iz posameznika in so nevrofiziološko pogojene, vendar niso primarno posledica vidnih, slušnih ali motoričnih okvar, motenj v duševnem razvoju, čustvenih motenj in tudi ne neustreznih okoljskih dejavnikov, čeprav se lahko pojavljajo skupaj z njimi. Kažejo se kot zaostanek v zgodnjem razvoju in/ali v težavah na katerem koli od naštetih področij: pozornost, pomnjenje, mišljenje, koordinacija, komunikacija (jezik, govor), branje, pisanje, pravopis, računanje, socialna kompetentnost in čustveno dozorevanje (Magajna idr., 2008).

Specifične učne težave delimo v dve glavni skupini (Magajna idr., 2008):

- specifični primanjkljaji na ravni slušno-vizualnih procesov (povzročajo motnje branja-disleksija, pravopisne težave (disortografija), in druge učne težave, povezane s področjem jezika);
- specifični primanjkljaji na ravni vizualno-motoričnih procesov (povzročajo težave pri pisanju (disgrafija), matematiki (spacialna diskalkulija), načrtovanju in izvajanju praktičnih dejavnosti (dispraksija) in težave na področju socialnih veščin).

Glede na izrazitost težav učenca razlikujemo med nižjo in višjo stopnjo težavnosti specifičnih učnih težav. Za učence z nižjo stopnjo težavnosti, ki vključuje lažje in del zmernih specifičnih učnih težav, Zakon o osnovni šoli (1996) in Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) predvideva prilagoditve v metodah, načinih dela in individualni pomoči brez odločbe. Za učence z višjo stopnjo težavnosti, ki vključuje del zmernih, predvsem pa težje in najtežje specifične učne težave, Zakon o osnovni šoli in Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami predvidevata usmerjanje v izobraževani program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo, vendar z enakovrednim izobrazbenim standardom (Peklaj, 2012).

Za učence s težjimi in najtežjimi specifičnimi učnimi težavami, ki potrebujejo večje prilagoditve in dodatno strokovno pomoč, se uporablja izraz učenci s »primanjkljaji na posameznih področjih učenja« (Magajna idr., 2008).

2.1.3 Disleksija

Disleksija kot specifična učna težava povzroča največ dolgotrajnih težav in je tudi najpogostejša (Magajna idr., 2008). »Disleksija je notranje (nevrofiziološko) pogojena motnja, ki jo spremljajo motnje ali posebnosti v nekaterih procesih spoznavanja (kognitivni primanjkljaji). Pri posamezniku z disleksijo so moteni procesi predelovanja jezikovnih informacij, kar povzroča težave pri prepoznavanju posameznih glasov (fonemov) in težave s sintetiziranjem, analiziranjem ter odstranjevanjem glasov in drugih enot govornega toka. Osebe z disleksijo tako ne razvijejo zmožnosti samodejnega prepoznavanja posameznih besed oziroma le-to poteka nepopolno ali z velikimi težavami.« (Magajna idr., 2008: 41). Zaradi pomanjkljive avtomatizacije mora biti učenec zavestno pozoren na samo tehniko branja in pisanja, kar ga dodatno obremenjuje (Magajna idr., 2008).

Disleksijo opredeli oziroma odkrije predvsem šola, saj je šolski prostor oblikovan tako, da branje in pisanje uporablja kot dve temeljni orodji v procesih pridobivanja in izkazovanja znanja. Šolski sistem se pri vsebinah, ki jih ponuja učencem, in pri tem, kaj od učencev pričakuje, opira na spretnosti branja in pisanja ter pogosto tudi na druge značilnosti otrok, ki so kot osebne značilnosti otrok z disleksijo lahko šibke, to so organizacija, spomin in hitrost predelave informacij (Reid in Green, 2012).

Učenci z disleksijo delajo pri branju zelo specifične napake, ki se odražajo tudi pri črkovanju. Napake se pojavljajo tudi, če učenec prepisuje s knjige ali s table. Te specifične napake so (Kesič Dimic, 2010):

- počasno branje,
- glasno branje je počasno, ni tekoče in glasno,
- pri glasnem branju pogosto ne upošteva ločil,
- po glasnem branju je otrok vidno utrujen,
- razumevanje prebranega je pogosto slabo, ker vso energijo usmeri k pravilnemu branju besed,
- pogosto izpušča, obrača, zamenjuje, premešča glasove v besedi,
- težko povzame vsebino krajših odsekov besedila,
- izpušča besede med branjem,
- med branjem izgubi vrstico,
- ne prepozna že znanih besed,
- slabo napreduje pri branju,
- nadomešča besede, ki izgledajo podobno kot druge,
- težko veže glasove,
- čudno naglašuje besede,
- izpušča ali dodaja kratke besede,
- težko rokuje s slovarji in z enciklopedijami.

3 Vedenjsko kognitivni pristop razvijanja bralne tehnike s pomočjo slovenske literature

Raba slovenskega jezika in slovenske literature je bistvenega pomena za oblikovanje posameznikove narodne identitete. Pri tem lahko omenimo samo nekaj zgodovinskih osebnosti, ki so imele izjemen pomen pri razvoju slovenskega jezika in dviga le-tega na visoko jezikovno raven, kot so Primož Trubar, Jurij Dalmatin, Adam Bohorič, Marko Pohlin, Valentin Vodnik, France Prešeren, Fran Levstik, Ivan Cankar, Josip Jurčič in mnogi drugi.

Ob vse večjem vplivu globalizacije na vse ravni slovenske družbe imamo pedagogi še toliko bolj pomembno vlogo, da šolajoči generaciji pokažemo pomen slovenskega jezika za suverenost lastnega naroda in jih opolnomočimo na področju rabe slovenskega jezika, kar pa se prične že v začetku osnovnega šolanja, ko učence uvedemo v proces učenja bralne tehnike.

Pri razvijanju bralne tehnike pri svojih učencih vedno izhajamo iz njihovih individualnih potreb in v ta proces aktivno vključujemo starše. Kognitivno vedenjski pristop razvijanja bralne tehnike zahteva veliko vztrajnosti in discipline otrok in staršev. Avtorica pristopa, ga. Nada Anič, je pristop časovno opredelila s fazami, pri čemer so to le orientacijske faze, ki jih lahko pri določenemu otroku tudi prilagodimo ali izpustimo. Gre za pristop, ki je bolj ustrezen za mlajše učence oziroma učence do 4. razreda.

Glavni cilj našega pristopa je, da pri otroku izboljšamo motivacijo za branje, povečamo miselno kontrolo nad bralnim procesom (prepoznavanje lastnih napak pri branju, spremljanje lastnega napredka ...), da skupaj s starši spozna raznoliko slovensko literaturo in preko nje spozna svojo državo Slovenijo ter na tak način razvija pripadnost svoji državi.

Pred pričetkom izvajanja pristopa je pomembno, da učenec izbere besedilo, ki je zanj zanimivo in da mu vaja branja ne predstavlja 'drila', ampak zabavno družinsko aktivnost, ko družina skupaj preživlja prosti čas in gradi medsebojne odnose.

Prvi korak treninga traja 7 dni in je čas, ko otroka pošljemo na 'bralni dopust'. Branje povežemo z ugodjem, kar naredimo tako, da starši vsak večer brez prisile otroku 10 minut berejo (izbor knjige je lahko po izbiri otroka ali pa je izbira skupna). Temu mora slediti prijetna dejavnost: masaža, crkljanje, pogovor ...

Drugi korak treninga traja od 7 do 14 dni. Pri tem koraku otrok in starš izmenično bereta knjigo, pri čemer branje prične starš, otrok pa se priključi pri delu besedila, ki se ponovi oziroma vključuje lažje besede.

Tretji korak treninga zopet traja 7 do 14 dni. Pri tretjem koraku otroku razložimo, kako lahko izboljša branje. To naredimo na konkreten način z demonstracijo. Otrok v tem času vsak dan glasno bere 10 minut knjigo, ki jo izbere sam. Zaželeno je, da samostojno spomni starša na branje oziroma ga povabi, da ga posluša, kako bere. Če se otrok na branje spomni sam, ga nagradimo.

Četrti korak se izvaja 7 dni in poteka enako kot tretji korak, le da otroka spodbudimo k ponovnemu branju istega besedila, pri čemer odrasla oseba meri čas prvega in drugega branja. Naloga starša je, da beleži popravljene in nepopravljene napake, ki jih otrok naredi med branjem in beleži čas branja.

Zadnji – peti korak nato traja mesec ali dlje. Glavni cilj je, da otrok oblikuje navado branja, se vpiše v knjižnico, ki jo skupaj s starši redno obiskuje. Starši lahko tudi na tem koraku otroku še berejo, če si otrok tega še vedno želi.

Za uspešen potek učenja branja moramo otroku ponuditi tudi zanimivo branje, ki bo spodbudilo njegovo motivacijo. Pri tem smo pedagogi otroku in njegovemu staršu s svojimi predlogi v veliko pomoč in oporo.

Pri izboru literature, ki jo naj učenec uporablja, vedno stremim k rabi literature slovenskih pisateljev in pesnikov, saj na tak način tako učenci kot njihovi starši spoznavajo slovensko literarno področje. Seznam knjig, ki jih priporočim, je razdeljen na dve vsebinski področji. Prvo področje predstavljajo proza in poezija s splošno vsebino, drugo področje pa predstavlja nabor literature, katere vsebina se navezuje na kulturo in tradicijo Slovenije.

Ker se opisani pristop najpogosteje uporablja pri učencih 3. in 4. razreda, jim v prvi vrsti priporočam izbor knjige z naslovom *Pravljčno potepanje medveda Lovra po Sloveniji* avtorice Dese Muck. Besedilo knjige je zapisano v primerni pisavi in vsebuje ustrezno slikovno gradivo, ki omogoča učencem lažje razumevanje prebranega. Z branjem omenjene knjige učenci spoznajo različne slovenske kraje, njihove naravne znamenitosti in z njimi povezane legende (npr. Povodni mož v Ljubljani, Kralj Matjaž, Kako je Soča dobila svojo barvo ...).

590

Polega zgoraj predstavljene knjige imamo za učence pripravljen tudi zanimiv nabor druge literature slovenskih avtorjev, ki učence dodatno motivirajo, da pristopijo k branju.

Nabor literature s splošno vsebino:

- različne zbirke slovenskih ljudskih pesmi za otroke (npr. *Enci benci na kamenci*),
- različne zbirke slovenskih ljudskih pravljic (*V deveti deželi: Sto slovenskih pravljic iz naših dni*),
- zbirka slovenskih ljudskih ugank (*Slovenske uganke*),
- zbirka slovenskih ljudskih izštevank (*Kvinte kvante*),
- Revije *Cicido*, *Ciciban* in *Zmajček*,
- Bevk France: *Peter Klepec*,
- Bolhar Alojzij: *Slovenske basni in živalske pravljice*,
- Golob Berta: *Vejica, nagajiva smejica*,
- Gorenc Boštjan: *Kaj se skriva očku v bradi?*, *Si že kdaj pokusil Luno?*,
- Grafenauer Niko: *Pedenjped*,
- Jurca Branka: *Anča pomaranča*, *Snežaki v vrtcu*,
- Kosovel Srečko: *Medvedki sladkosnedki*,
- Kovič Kajetan: *Moj prijatelj Piki Jakob*, *Maček Muri*, *Mačji sejem*,
- Lainšček Franc: *Cicibanija: Pesmi za otroke*,
- Makarovič Svetlana: *Gal v galeriji*, *Pod medvedovim dežnikom*, *Pekarna Mišmaš*,
- Milčinski Ježek Frane: *Zvezdica Zaspanka*,
- Muck Desa: zbirka *Anica*, zbirka *Čudežna bolha Megi*, Muster Miki: *Zvitorepec*, *Trdonja*, *Lakotnik*,
- Pavček Tone: *Juri Muri v Afriki*,
- Pečjak Vid: *Drejšček in trije Marsovkci*,
- Peroci Ela: *Muca Copatarica*, *Moj dežnik je lahko balon*,
- Rozman Roza Andrej: *Črvice pesmi*,

- Suhadolčan Primož: *Peter Nos, Tina in medvedja moč, Košarkar naj bo,*
- Štampe-Žmavec Bina: *Popravljalnica igrač,*
- Vandot Josip: *Kekec,*
- Vegri Saša: *Jure kvak kvak,*
- Žerdin Terezija: *Nesrečko!: zgodbe za otroke, ki ne marajo brati,*
- Župančič Oton: *Mehurčki, Ciciban.*

Nabor literature, preko katere učenci spoznajo Slovenijo (geografske značilnosti, kulturo, tradicijo ...):

- Bogataj Janez: *Kokoška Fani o Sloveniji,*
- Ferlež Jerneja: *Kako je bilo, ko še ni bilo štedilnikov,*
- Koncut Helena: *Kviz praznikov,*
- Kunaver Dušica: *Slovenske bajke in pripovedke; Evropska kulturna dediščina v slovenskih šegah, Šiška: prva vas ljubljanska, Zmaj in Vrtomir v dolini Kamniške Bistrice, Bled v ljudski pripovedi, Bela krajina v ljudskem izročilu, Slovenska obala v ljudskem izročilu, Miza v slovenskem ljudskem izročilu,*
- Makarovič Gorazd: *Slovenske panjske končnice,*
- Makarovič Marija: *Kmečka abeceda 1, Kmečka abeceda 2,*
- Puppis Koglot Nadja: *Srebrno mesto. Zgodbe in legende o rudniku živega srebra v Idriji,*
- Zorec Marjeta: *Slovenski prazniki: prepodimo zimo, Slovenski prazniki: od kresovanja do silvestrovanja.*

Zgoraj naštet nabor literature pa vsekakor ne predstavlja vse otroške oziroma mladinske književnosti slovenskih avtorjev, saj je nabor le-te mnogo obsežnejši in vsakomur omogoča, da najde knjigo po svojem 'okusu'.

4 Zaključek

Jezik je sredstvo, na katerem narod gradi svojo prepoznavnost, samozavest, duhovno podobo, umetnost in kulturo (Svetina, 2018). Učitelji vseh težav, ki jih imajo učenci pri branju, ne moremo odpraviti, lahko pa jih naučimo le-te kompenzirati in se iznajdljivo spoprijemati z ovirami s pomočjo ponujenih strategij, ki jih bodo tudi kasneje v življenju zelo potrebovali (Magajna idr., 2013). Z opisanim pristopom učencem omogočimo učinkovitejše učenje branja, hkrati pa jih seznanjamo z različnimi vsebinami slovenske literature.

Ob zaključku povzemamo misel Patricije Šulin (2016), ki meni, da jezik ni zgolj sredstvo sporazumevanja, ampak ima primarno vlogo pri ohranitvi naše kulture in identitete, saj smo se prav po zaslugi jezika dolga stoletja, kljub tuji nadvladi, obdržali kot narod.

5 Literatura

- Kesič Dimic, Katarina (2010): *Vsi učenci so lahko uspešni. Napotki za delo z učenci s posebnimi potrebami.* Ljubljana: Rokus Klett.
- Magajna, Lidija; Kavkler, Marija; Čačinovič Vogrinčič, Gabi idr. (2008): *Koncept dela. Učne težave v osnovni šoli.* Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Magajna, Lidija; Kavkler, Marija; Čačinovič Vogrinčič, Gabi (2013): Otroci in mladostniki z učnimi težavami. Premagovanje učnih težav v kriznih časih. *Delo*, 31.8.2013, str.8–9.
- Peklaj, Cirila (2012): *Učenci z učnimi težavami v šoli in kaj lahko stori učitelj.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Reid, Gavin; Green, Shannon (2012): *100 idej v pomoč učencem z disleksijo.* Ljubljana: Institut Scientis.
- Svetina, Ivo (2018): Anketa: Mladi o pomenu slovenskega jezika. *Mlad.si*, 23. 2. 2018. Pridobljeno 28. 8. 2021 s spletne strani: <https://arhiv.mlad.si/2018/02/52348/>.
- Šulin, Patricija (2016): Vloga slovenskega jezika pri ohranitvi kulture in identitete. *Sds.si*, 26. 10. 2016. Pridobljeno 25. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.sds.si/blog/vloga-slovenskega-jezika-pri-ohranitvi-kulture-identitete-12728>.
- Zakon o osnovni šoli (1996). *Uradni list RS*, št. 81/06 (31. 7. 2006). Pridobljeno 25. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2006-01-3535?sop=2006-01-3535>.
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011). *Uradni list RS*, št. 58/2011 (22. 7. 2011). Pridobljeno 25. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=201158&stevilka=2714>.

PETER KLEPEC, MARTIN KRPAN, KEKEC ... SLOVENSKI JUNAKI GREDO V SVET!

PETER KLEPEC, MARTIN KRPAN, KEKEC ... THEY ARE SETTING OUT ON A
JOURNEY AROUND THE WORLD!

✉ **Bernarda Kežar** (bernarda.kezar@guest.arnes.si), prof. slovenskega in angleškega jezika, poučuje na OŠ Železniki.
Kot študentka je sodelovala v projektu Evropski jezikovni portfolio, za diplomsko nalogo je s kolegicami prejela študentsko Prešernovo nagrado.

Slovenija

Povzetek

Pri pouku angleščine pogosto naletimo na razne junake, celo super junake, začeni z Robinom Hoodom. Tako učenci širijo védenje o kulturi ciljnega jezika, hkrati pa razvijajo vse jezikovne spretnosti. 30. obletnico slovenske države in razmislek o tem, kaj tvori slovensko identiteto, sem želela vključiti tudi v pouk angleščine. Z učenci smo preko raznih dejavnosti v angleščini (ponovno) odkrivali slovenske junake, najsibo literarne, zgodovinske ali izjemne posameznike sodobnega časa, jih primerjali z junaki iz Velike Britanije in odkrivali njihove skupne vrednote ter posebnosti. Moj cilj je bil, da bi učenci v stiku s predstavniki drugih narodno-jezikovnih skupnosti samozavestno predstavili junake iz narodnega izročila, pa tudi izjemne Slovence in njihov prispevek ugledu države na raznih področjih.

Abstract

During English lessons, we often come across all sorts of heroes, even superheroes, starting with Robin Hood. In this way, students gain knowledge about the culture of the target language whilst developing all language skills. Celebrating the 30th anniversary of Slovenian independence and reflecting on what constitutes Slovenian identity, I wanted to include these issues in my English lessons. Through various activities in English we re-discovered a number of Slovenian heroes: literary, historical or exceptional individuals of modern times, compared them to heroes from Great Britain and discovered their common values and peculiarities. My goal was to ensure that students would be able to present heroes of national tradition in contact with representatives of other national-language communities as well as focus on outstanding Slovenes and their contribution to the reputation of the country in various fields, thus boosting students' self-esteem and love for their homeland.

Ključne besede: domoljubje, junak, narodna identiteta, vrednote.

Key words: patriotism, hero, national identity, values.

1 Uvod

Čeprav pouk angleščine ponuja nešteto priložnosti, da primerjamo lastno kulturo, navade in običaje s ciljno angleško, se občasno znajdem v zadregi, kako nevsiljivo vplesti domoljubne vsebine v učne ure. Angleščina je postala 'lingua franca', zato so učbeniki za angleški jezik pretežno sestavljeni z mislijo na mednarodno občinstvo ter vključujejo vsebine z različnih koncev sveta, običajno pa prevladuje kultura Velike Britanije, ZDA, Kanade in Avstralije. Vendarle se zdi, da gre trend učbenikov na slovenskem trgu v drugo smer, saj so učbenikom pogosto dodane t. i. *culture pages* z izbranimi temami iz slovenske kulture, ali pa gre celo za bolj zavestno navezavo na lasten jezik in kulturo, kar potrjuje učbeniški komplet Touchstone z bogatim gradivom (založba Tangram). To je razveseljivo, hkrati pa učiteljem nalaga odgovornost, da učencem primerno predstavimo in ovrednotimo lastno kulturo, torej elemente, ki tvorijo slovensko identiteto, tudi skozi pouk angleščine, saj je razvijanje zavesti o lastni kulturi, narodni identiteti in državi po učnem načrtu (Andrin idr., 2016) eden od ciljev pouka angleščine. »Učenje tujega jezika je lahko dobra priložnost, da poglobimo narodno zavest. Dostikrat se namreč šele v pogovoru s tujci zavemo, kako nas je domovina oblikovala na področju kulture, vrednot, prepričanj, navad, dosežkov. Oblikovali so nas ljudje in pokrajina, zgodbe in delo, folklor in zgodovina, pričakovanja in prizadevanja. Če to vemo in znamo tudi ustrezno predstaviti, postane komunikacija s tujcem bolj bogata in plodovita« (Zabukovec, 2020: 156). Ta misel avtorice, predvsem pa obujen stik z njo, ki ga je sprožila lanska konferenca, je bil neposreden povod za pričujoč prispevek.

Dandanes so mnogi učenci že pravi 'digitalni domorodci', ki raziskujejo svet preko spleta, se povezujejo in komunicirajo z vrstniki na družbenih omrežjih, vse več pozornosti namenjajo spletnim vplivnežem (t. i. influencerjem), nekateri pa se celo udeležujejo raznih mednarodnih (spletnih) projektov in izmenjav. Čeprav je naša šola umeščena v pretežno podeželsko okolje s tradicionalnimi vrednotami, se pri marsikateremu posamezniku že rahljajo vrednote pripadnosti narodu in domovini. Praznovanje 30. obletnice slovenske države in razmislek o tem, kaj tvori slovensko identiteto, sem zato želela bolj zavestno vključiti v pouk. Z učenci smo preko raznih dejavnosti (tudi v času šolanja na daljavo) v angleščini (ponovno) odkrivali slovenske junake, najsibo literarne, zgodovinske ali izjemne posameznike sodobnega časa, jih primerjali z junaki iz Velike Britanije in odkrivali njihove skupne vrednote ter posebnosti. Učenci so razvijali vse jezikovne spretnosti, raziskovali, kritično vrednotili, se urili v sodelovalnem učenju in upam, da hkrati krepili domoljubno zavest.

2 Junaki nekoč in danes

V SSKJ piše, da je junak, »kdor je storil izredno pogumno, junaško dejanje«, nato pa nadaljuje: »kdor prenaša, opravlja stvari, za katere je potreben velik napor, požrtvovalnost«, »izredno pogumen, neustrašen človek«, »kdor zaradi kake lastnosti vzbuja občudovanje in željo po posnemanju«, »glavna, osrednja oseba v literarnem delu« oz. »oseba, o kateri se pripoveduje«, in celo nekoliko šovinistično: »moški, ki se odlikuje v kaki stvari ali ob kakem dogodku« in »postaven, krepek moški.« V zavesti Slovencev so najbolj prepoznavni junaki iz (ljudskega) slovstva, ki jih opredeljujejo zgornji opisi, Peter Klepec, Martin Krpan, Kralj Matjaž in bolj sodobni Kekec (Moric, 2015). Ženskih likov skorajda ni, morda najdemo v pripovedkah le vile ali dobre žene.

V današnji 'selfie' kulturi (Gold, 2015) se pogosto zdi, da se vse vrti zgolj okrog posameznika in videza, vse manj pa okrog plemenitih dejanj, ki bi ga odlikovala, ki bi jih želeli posnemati in bi jih lahko označili celo za junaška. Vse večjo moč imajo razni spletni vplivneži (influencerji), ki mlade nagovarjajo na najrazličnejših področjih, najpogosteje za zabavo. Spletni portal *Safe.si* poroča celo o lažnih influencerjih, ki jih ustvarjajo razna marketinška podjetja (Lažni spletni influencerji, 2019). Otroci in najstniki si iščejo vzornike in se po njih zgledujejo, vpliv raznih marketinško vodenih vzornikov pa je izrazito negativen. Otrokom in najstnikom lahko pomagamo tako, da jih naučimo kritičnega mišljenja, kar je tudi ena ključnih kompetenc 21. stoletja (Kompetence 21. stoletja, b. d.). Kateri so posamezniki, ki bi jih bilo vredno posnemati, zakaj in kako so se izkazali v preteklosti in danes, so resnični ali izmišljeni – vse to smo se skupaj z učenci spraševali, raziskovali in se hkrati urili v različnih jezikovnih spretnostih.

593

3 Primer tematskega sklopa

V prispevku bom predstavila tematski sklop *Heroes* (3 do 5 učnih ur).

1. Once upon a legend (2 uri)
2. Superheroes (1 ura)
3. Great Slovenians of the past and today (2 uri)

V prilogi sta učni pripravi (Priloga 1, Priloga 2) z učnimi listi. Tu je predstavljen okviren potek učnih ur.

3.1 Once upon a legend (V davnih časih legend)

Potek učne ure:

2. Ob ključni besedi *Heroes* sprožimo možgansko nevihto (brainstorming).
3. Pripravimo slikovne kartice z asociacijami na dva znana slovenska literarna junaka. Poimenujemo in pomagamo učencem pri novem besedišču.
4. Ob ključnih besedah povzamemo obe zgodbi. Najprej v slovenščini, nato v angleščini, hkrati vadimo preteklik. (Za pomoč imajo na diaporojekciji podane iztočnice).
5. Nato učenci v parih rešujejo učni list (Priloga 1).
6. Kot nadaljevanje oz. nadgradnja so podane dejavnosti na dveh ravneh, lažji in zahtevnejši, navodila so npr.: sestavi strip za eno od zgodb (seveda v angleščini); predstavljaš si, da si eden od vaščanov in pripoveduješ o 'preobrazbi' Petra Klepeca; primerjaj prevod darov 'velikodušne' cesarice Martinu Krpanu z originalom; poišči podobnosti in razlike obeh slovenskih junakov in Robina Hooda; poišči junake iz resničnega sveta, jih predstavi ter utemelji svoj izbor itd.

3.2 Superheroes (Superjunaki)

Potek učne ure:

1. Ob iztočnici *Superpowers* z učenci vodim razgovor: Katero čudežno moč bi želeli imeti? Zakaj? Kateri super junak vam je najbolj pri srcu? Pozornost usmerimo na pozitivne lastnosti.
2. Z učenci oblikujemo tabelsko sliko o znanih (super)junakih. (Če učenci navajajo le junake iz risank in stripov, uvedemo tudi junake iz slovenskega izročila).
- 3.

Name	What superpower?	S/he likes to help ...	Tools & equipment	Any weak points?	Friends
ex. Robin Hood	good at archery & fencing	the poor	a bow and an arrow	maybe love for Marianne?!	friar Tuck & Robin's Merry Men
Superman					

4. Učenci rešijo učni list (Priloga 2).
5. Za nadaljnje (domače) delo učenci lahko izberejo dejavnosti na dveh ravneh, lažji in zahtevnejši. Npr. predstavljaj si, da si preživel dan z enim od super junakov in zapiši kratek sestavek v pretekliku o vajinih skupnih dogodivščinah; primerjaj Kekca, Robina Hooda in Petra Klepca, upoštevajoč njihove dobre lastnosti, pomoč ljudem, posebno orodje oz. opremo, ki so jo imeli vedno s seboj; zapiši dialog med dvema izbranimi junakoma in ga s sošolcem odigraj.

3.3 Great Slovenians of the past and today (Znameniti Slovenci iz preteklosti in sedanjosti)

Potek učne ure:

4. Učenci predhodno doma na spletno oglasno desko (*padlet*) na kratko zapišejo, katero osebo iz preteklosti cenijo, to utemeljijo ter navedejo njene dosežke. Skupaj pregledamo.
5. Učence povabim, da razmislijo o znamenitih Slovencih, ki pomembno vplivajo k ugledu Slovenije. Za uvodno motivacijo predvajam aktualni videoposnetek o naši svetovno znani kuharici Ani Roš in Hiši Franko (Michelin guide, 2021).
6. S pomočjo enciklopedij, tabličnih računalnikov in spleta učenci raziskujejo različna področja znanosti, kulture in športa ter izbirajo znamenite Slovence in Slovenke, ki so ponesli ime Slovenije v svet (Gombač in Vukotič, 2020).
7. V parih izpolnijo spodnjo preglednico za 10 znamenitih Slovencev in Slovenk:

Name and surname	Date of birth (and death)	Area of work / research	Achievements	Why did you choose this person?

8. Za domačo nalogo pripravijo krajšo govorno predstavitev (največ dve minuti) znamenitega Slovenca oz. Slovenke po svoji izbiri.

4 Odzivi učencev

Učenci so doma na *padlet*, t. j. spletno oglasno desko, pripeli svojo izbrano osebo s kratko predstavitevjo in utemeljitvijo izbora. Pri učni uri smo si jo skupaj ogledali in se pogovorili o predstavljenih osebah. Kljub predhodnemu namigu, naj raziščejo zlasti znamenite Slovence, se je še vedno precej učencev odločilo za predstavnike drugih narodov. Po predvajanju videoposnetkov v angleščini o nekaterih Slovencih, ki so zaradi svojih izjemnih dosežkov vzbudili zanimanje tudi v tujini (npr. kuharska mojstrica Ana Roš, maratonski plavalec Martin Strel, izumitelj Peter Florjančič ...) ter razgovoru pa se je motivacija za nalogo povečala. V parih so nato učenci imeli nalogo, da s pomočjo tablic in enciklopedij raziščejo znamenite Slovence. Že usklajevanje področij, s katerih bi prihajali izbrani predstavniki, je nekaterim dvojicam povzročalo težave in potrebno je bilo skleniti dogovor o skupni osebi. Skupno raziskovanje in izpolnjena preglednica pa je prinesla precej zanimivih odkritij, zato je bil izbor za ustno predstavitev znamenitega Slovenca po tem koraku lažji. V govornih predstavitev izbranih znamenitih Slovencev seveda ni manjkalo športnikov, vendar pa je bilo razveseljivo, da so učenci posegli tudi na druga področja. V govornih nastopih so večinoma pokazali visoko mero obvladovanja jezikovnih struktur in uporabljenega besedišča, hkrati pa upam, da tudi utrdili zavedanje o doprinosu Slovenije k razvoju znanosti, kulture ter na drugih področjih našega življenja.

Slika 1: Padlet – odzivi učencev (foto: arhiv avtorice).

5 Zaključek

V prispevku sem prikazala nekaj dejavnosti, ki sem jih izpeljala pri pouku angleščine z željo, da bi učenci v angleškem jeziku raziskovali lastno kulturo, literarne junake in izjemne posameznike našega naroda, s tem pa krepili ponos in domoljubje. Po pričakovanjih so učenci dobro primerjali razne junake in zavzeto sodelovali v razgovorih o 'super močeh'. Včasih je bilo kar težko ohraniti rdečo nit živahne razredne diskusije. Pri govornih predstavitvah so večino izjemnih Slovencev našli na področju športa, a razveseljivo je bilo, da se je marsikdo odločil tudi za doslej neznano osebo. Predstavljeni tematski sklop je potrdil, da lahko slovensko identiteto ohranjamo in razvijamo tudi skozi pouk angleščine, če premišljeno izberemo dejavnosti in učence ustrezno motiviramo za lastno raziskovanje. Zagotovo bom v pouk v prihodnje zavestno vključevala še več podobnih dejavnosti, saj se mi zdi pomembno, da učence opremimo z vsebinami o lastni kulturi, ki jih bodo v komunikaciji s tujcem lahko samozavestno uporabili.

6 Viri in literatura

- Andrin, Alenka; Eržen, Vineta; Kogoj, Berta idr. (2016): *Učni načrt. Program osnovna šola. Angleščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- Gold, Jodi (2015): *Vzgoja v digitalni dobi*. Radovljica: Didakta.
- Gombač, Žiga X; Vukotič, Jaka (2020): *Znamenitni – imenitne zgodbe znamenitih osebnosti v stripu*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Kompetence 21. stoletja (b. d.). *Inovativna pedagogika 1:1*. Pridobljeno 2. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.inovativna-sola.si/pregled-digitalnih-kompetenc/>.
- Lažni spletni influencerji imajo lahko negativni vpliv na mladostnike (2019). *Safe.si*, 6. 11. 2019. Pridobljeno 7. 8. 2021 s spletne strani: <https://safe.si/novice/lazni-spletni-influencerji-imajo-lahko-negativni-vpliv-na-mladostnike>.
- Michelin Guide Slovenia: Ana Roš, chef at Hiša Franko (2021). *Youtube*, 28. 5. 2021. Pridobljeno 3. 7. 2021 s spletne strani: <https://www.youtube.com/watch?v=Y1zAlju83vc>.
- Moric, Anja (2015): *Peter Klepec: od (lokalnega) junaka do (nacionalne) prispodobe šibkosti*. Pridobljeno 25. 7. 2021 s spletne strani: https://www.academia.edu/16839902/Peter_Klepec_od_lokalnega_junaka_do_nacionalne_prispodobe_%C5%A1ibkosti_slovenski.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Pridobljeno 18. 8. 2021 s spletne strani: www.fran.si.
- Turbulenca: Selfie kultura* (2017). RTV SLO, 20. 9. 2017. Pridobljeno 20. 7. 2021 s spletne strani: <https://4d.rtvslo.si/arhiv/turbulenca/174492105>.
- Zabukovec, Simona Duška (2020): Iz preteklosti za sedanjost pri pouku angleščine. V Erika Ašič (ur.): *Imamo svojo državo Slovenijo: zbornik* (str. 156–164). Ljubljana: Društvo katoliških pedagogov Slovenije. Pridobljeno 5. 8. 2021 s spletne strani: https://www.dkps.si/fileadmin/user_upload/Zbornik_MK_2020.pdf.

PRILOGA 1

Učna priprava ONCE UPON A LEGEND: Peter Klepec and Martin Krpan, two well-known Slovenian folk heroes

AIM	build understanding of the topic, relate to Slovene literature & history, learn / revise vocabulary, revise past tense
FOCUS	Past simple tense; adjectives describing character
LEVEL	A2, B1
TIME	45'
PREPARATION	copy worksheet, flashcards

BACKGROUND INFORMATION

Source:

<https://www.rtvslo.si/news-in-english/slovenia-revealed/a-legendary-hero-from-the-borderlands/384916>

<https://www.rtvslo.si/news-in-english/martin-krpan-as-slovenian-superhero/328178>

WARM-UP

How would you describe a hero? Can you name some heroes you know, maybe from cartoons? What superpowers do they have?

Match the heroes with the photos.

MAIN ACTIVITY – A HANDOUT

1. Let's meet two well-known Slovenian (literary) heroes. Write the English words under the pictures (or match the pictures with the words).

pastir	Turki	tihotapiti	kobilica	reven	cesar	velikan	premagati	kij

597

2. Read the sentences. Circle the correct answer.

- People have told the story about Martin Krpan for more than 300 / 100 / 500 years.
- Martin Krpan fought with giant Brdavs with his special bat and a sword / a stick / a butcher's axe
- Peter Klepec was unusually quiet / short / weak.
- Martin Krpan was mocked at the court of Vienna by Emperor's wife / Emperor / the maids.
- Most people thought that the Turkish invasions were ordinary / terrifying / exciting
- Martin Krpan was famous for smuggling sugar/ salt / silk.
- The villagers tried to help / teach / annoy Peter Klepec as much as possible.
- Slovenian people like to tell secrets / facts / stories about Peter Klepec and Martin Krpan.

3. Read the statements and decide if they are true for Peter Klepec or Martin Krpan. Mark with X.

	Peter Klepec	Martin Krpan
He came from the Slovenian-Croatian border, the Kolpa River valley.		
He came from the village on the "Hilltop by the Holy Trinity".		
He made his living by smuggling salt.		
He earned his living by herding the neighbour's sheep.		
His fellow villagers looked down on him and often beat him up.		
He was a simple, but unique and witty countryman.		
He was a weak and cowardly character.		
One day he accidentally met the Emperor and surprised him with his strength – he lifted his mare to make way for the Emperor's carriage.		
He found a mountain fairy who was sleeping on the field and protected her from intense sunrays with branches and leaves.		
A year later, the Emperor called Krpan to the royal Viennese court, because Vienna was terrified by Brdavs, a brutal warrior who murdered everyone who came his way.		
The fairy thanked him by giving him superhuman powers.		
Simple but clever, he easily defeated giant Brdavs.		
The rival villagers became deathly afraid of his powers, but he decided to use them for good, for example, to plow the fields.		
He was granted a permit for carrying on with the transportation of salt and headed home with his mare.		
One day, the Turks invaded the Kolpa River Valley and occupied the church in the village of Osilnica.		
Using his magic powers, he uprooted a tree and used it to drive away the Turks.		
The villagers were saved from the Turks, he became a local hero and the Emperor exempted him from paying the taxes.		
He didn't become conceited because of his deeds but remained a simple, good-hearted person.		

4. Complete the summary of the story of Martin Krpan with the following verbs in the past simple form.

run	be (3x)	call	make (2x)	defeat	come	do	meet	have	murder	face	rescue

Martin Krpan is a fictional hero created by author Fran Levstik in the 19th century.

Krpan _____ a simple but unique countryman who _____ from the village of "Hilltop by the Holy Trinity" near Pivka or Postojna. He _____ his living by smuggling English salt. Because of his actions, he _____ into many problems with the authorities. One day, Krpan accidentally _____ the imperial carriage and _____ way for it by simply lifting up his mare and moving her aside. The Emperor _____ extremely surprised by Martin Krpan's strength. A year later, the Emperor _____ Krpan to the royal Viennese court, as Vienna was being terrified by Brdavs, a brutal warrior who ruthlessly _____ everyone who came his way. Simple but clever, not at all conceited, such as he was, Krpan easily _____ Brdavs. He _____ his job. Now he only _____ to provide himself with a permit for carrying on with the transportation of salt and head home with his mare. Martin Krpan _____ a simple smuggler of salt, with a sober and clear mind. In his own unique way Krpan _____ the Emperor and Vienna from the giant Brdavs. For his work, Krpan was not amply repaid; instead, he _____ ingratitude and ridicule, but he dealt with this in his own way.

Krpan's ready wit and his pride is a very important part of Levstik's story and also influenced the awakening of Slovenian national awareness, especially in late 1980s, just before Slovenia became an independent country. Adapted from:

<https://www.rtvslo.si/news-in-english/martin-krpan-as-slovenian-superhero/328178>

5. Fill in the gaps with given words and phrases.

with the Turkish incursions	occupy the church	most remote regions	to protect the fairy
throughout	deathly afraid	a local hero	in a poor homestead

Slovenia's Kolpa River Valley, one of the country's 1) _____, is known not just for its natural beauty and difficult living conditions but also for its unique history. Much of that history is connected 2) _____ of the late Middle Ages, which also play a major role in a folk tale that lives on today.

The story revolves around Peter Klepec, an unlikely hero who conquered the Turks. He grows up 3) _____ with just his mother and a goat, and makes a living herding his neighbour's sheep. Always a weakling, he is routinely beaten up by other villagers.

One day, little Peter finds a mountain fairy sleeping on a field. Temporarily abandoning his sheep, he uses leaves 4) _____ from intense sunrays. The fairy thanks him by giving Peter a magic potion that endows him with superhuman powers. (In some versions of the story, it was God himself who gave Peter his extraordinary might.) The rival villagers become 5) _____ of Peter's powers, but he decides to use them for good – to plow the fields and clear them of boulders – rather than to settle old scores.

One day, the Turks invade the Kolpa River Valley and 6) _____ in the village of Osilnica. Using his magic powers, Peter uproots a tree and uses it to drive away the Turks, who end up fleeing far from the valley. The villagers are saved from the Turks and Peter becomes 7) _____. Out of gratitude, the Emperor exempts Peter from taxes – a significant concession in an era when punitive taxes often made life difficult for the peasantry.

Today, the legend of Peter Klepec is known 8) _____ Slovenia. However, he remains closely associated with the Kolpa River valley – a beautiful part of Slovenia where, over the centuries, even everyday survival was often an act of heroism.

599

Adapted from: <https://www.rtvslo.si/news-in-english/slovenia-revealed/a-legendary-hero-from-the-borderlands/384916>

FOLLOW-UP

Easy

- Create a comic for any of the two stories.
- Imagine you are one of the villagers and tell about the 'transformation' of Peter Klepec to your friend.
- Do you remember the 'generous presents' Martin Krpan was given from the Emperor and his wife for his defeat of giant Brdavs? Check the original Slovene version and provide an English translation.
- Imagine you can choose any supernatural power you want. What is it? Who do you help with these superpowers?

More challenging

- Compare Peter Klepec, Martin Krpan and Robin Hood from British folk tales. They are different from each other but share some common traits.
- Can you name some real-life heroes? How would you describe them? Give examples.

I think that Ninna Kozorog, a voted Slovenian woman of the year 2019 by readers of the magazine Zarja Jana, is a very positive and good-hearted person. She started a charity for elderly people called Humanitarček.

PRILOGA 2

Učna priprava: SUPERHEROES

AIM	build understanding of the topic, relate to teenagers' interests, learn / revise vocabulary, revise past tense
FOCUS	Past simple tense; adjectives describing character; expressing ability
LEVEL	A2, B1
TIME	45'
PREPARATION	copy worksheet, flashcards

BACKGROUND INFORMATION

Source: <https://www.britannica.com/topic/list-of-superheroes-2024795>

WARM-UP

Match the heroes with the photos.

Name some adjectives to describe them. Can you give the opposites?

Imagine you can choose any supernatural power you want. What is it? Who do you help with these superpowers?

MAIN ACTIVITY – A HANDOUT

Read the text. Do the tasks on the handout.

FACT FILE: Superheroes

FUN FACTS:

- The first Superman didn't have any hair - he was bald!
- The first Incredible Hulk was grey not green!
- In 2005 Superman became a vegetarian!

For thousands of years people have told stories about heroes. Heroes are strong, brave people who help others. Today we can read stories and watch films about superheroes. What is a superhero?

Superheroes have special powers which they use to do good things like helping people and fighting crime. They usually wear special clothes, like a cape. Sometimes they wear a mask so no one knows who they are. Some superheroes use gadgets, like Spiderman's web shooter.

Modern superheroes started as stories in comic books. Superman was one of the first famous superheroes. The first Superman comic was published in 1938. Superman is an alien from the planet Krypton. He can fly and he is super strong. He is super fast and no weapons can hurt him. The only thing that can hurt him is Kryptonite rock from his home planet.

In 1941, Wonder Woman was created. She was the first female superhero. Wonder Woman's story comes from ancient Greek myths. She has some superhuman powers like Superman. She is good at fighting and she has lots of weapons too like a lasso and magic bracelets.

Sometimes superheroes have friends that help them, like Jimmy Olsen in the Superman stories. These friends are called 'sidekicks'. One of the most famous sidekicks is Robin from 'Batman and Robin'. Sometimes superheroes group together like Iron Man, Captain America and Thor in the Avengers, or the mutants in the X-Men team.

1. After reading the text decide if the following statements are TRUE or FALSE.

	TRUE	FALSE
1. Superheroes usually work undercover so people don't recognize them.		
2. Superman's superpower is an intensive sense of smell.		
3. Super Woman uses special weapons to fight her enemies.		
4. It is very rare that superheroes use special gadgets to fight crime.		
5. 'Sidekicks' are assistants of superheroes.		
6. The stories of superheroes usually first appear in comics.		

2. Apart from King Arthur and Robin Hood, there's another important person in British history: St George, a patron saint (=zavetnik) of the United Kingdom. Complete the story of his life with given verbs. Put them in the past simple form.

GEORGE AND THE DRAGON

take	ride	travel	win	return	give	jump	send	tell	attack

Once upon a time there was a brave knight (= vitez) called George. George had lots of adventures as he 1)_____ by horse across many lands. One day he came to a small village and met a man who lived in a cave next to the village. The hermit (= puščavnik) 2) _____ the knight about the awful things that were happening there. A terrible dragon had come to live in the lake and attacked the village every day. The villagers didn't know what to do. First, they gave the dragon all their food, but the dragon just 3)_____ the food and still attacked the village. So then the villagers 4)_____ the dragon all the animals from their farms. The dragon took all the animals, but continued to attack the villagers. So then they gave the dragon all their gold and jewels. The dragon took all their money, but still was not satisfied. The king 5)_____ his army to try and capture the dragon, but the dragon was too strong and the knights of the army were too scared and they ran away. With nothing left to give, the king could only think of one thing to help protect his people. He sent his only daughter, the princess, to the lake to wait for the dragon. When George heard this he 6) _____ as fast as he could to the lake. Just then the dragon 7)_____ out from the lake and was going to eat the princess. George 8)_____ the dragon. He fought very bravely, 9)_____ the fight and killed the dragon. George and the princess 10)_____ to the village and everyone was very pleased that they would have no more problems with the dragon.

Today, the story of George's bravery is remembered and George is known as the patron saint of many countries.

(Source: <https://learnenglishkids.britishcouncil.org/en/short-stories/george>)

3. You've met some superheroes at English lessons, even from Slovenian (folk) tales. Now complete the posts on the forum below with given words and phrases.

humorous	good-hearted	in trouble	weak	axe	fairies	blind	strength	revenge	plays tricks	villagers

SUPERHEROES IN SLOVENIAN (FOLK) TALES

What makes a person a superhero? Is this a person who is brave, strong, with special skills and always ready to help?

For me, Peter Klepec is one of the greatest character in Slovenian folk tales. With the help of _____, he turned from a _____ and shy shepherd boy into a strong one who helped his fellow _____ in need. He was ready to forgive them all their bad actions and he didn't _____ them. He even chased away the Turks with a tree he pulled out in the woods! (Jan, 12 yrs)

I think that Martin Krpan is one of the best Slovenians. He's strong, clever and _____. He plays a very important role on the Vienna court because he fights the horrible Brdavs and kills him. He's not showing off with his _____ but uses it for good. I like his simple weapons: a butcher's _____, a bat and his horse. (Tina, 10 yrs)

I like Kekec the most. He's a supersmart, strong and _____ shepherd boy who likes to spend time outdoors, in the mountains. He's also very brave and is ready to help anyone _____. I like it when he _____ on Bedanec and Pehta or when he helps his blind friend Mojca. (Gašper, 11 yrs)

FOLLOW-UP

Easy

- Imagine you spent a day with one of these heroes. Write 10 sentences in the past simple tense into your notebook about your adventures together.

More challenging

- Compare Kekec, Robin Hood and Peter Klepec. Think about their qualities, people they helped, their tools ...
- Write a dialogue between two of your favourite (super)heroes and then act it out with your classmate.

VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE TUDI PRI ANGLEŠČINI

EDUCATION FOR LOVE OF COUNTRY ALSO AT ENGLISH CLASSES

✉ Mojca Kline (mojca.kline@gmail.com), prof. angleščine in pedagogike, je učiteljica angleščine in dodatne strokovne pomoči na OŠ Franca Lešnika – Vuka v Slivnici pri Mariboru. Učence pripravlja na tekmovanja in jih spodbuja k ustvarjalnemu in kritičnemu razmišljanju.

Slovenija

Povzetek

Pouk angleščine na predmetni stopnji osnovne šole omogoča veliko predmetnega povezovanja in sodelovanja. Predvsem v šestem in sedmem razredu učenci ob branju besedil o življenju in kulturi angleško-govorečih dežel raziskujejo in spoznavajo tudi naravne lepote Slovenije in našo bogato kulturno dediščino. Ob spoznavanju tujih tradicij, šeg in navad ter znanih osebnosti učenci spoznavajo in raziskujejo tudi slovenske šege in navade, praznike in pomen le-teh, spoznavajo tudi pomembne Slovence, ki so zaznamovali našo kulturo in tako prispevali k razvoju slovenskega jezika. V pouk vključujem raznolike metode in oblike dela ter sodobno tehnologijo, s katerimi učence še dodatno motiviram pri raziskovanju. Poleg spoznavanja slovničnih struktur angleščine učenci razvijajo tudi zavest o lastni kulturi, narodni identiteti in državi.

Abstract

Teaching English at the subject level of primary school enables a lot of cross-curricular cooperation. Especially in the sixth and seventh grade, students, while reading texts about the life and culture of English-speaking countries, also explore and get to know the natural beauties of Slovenia and our rich cultural heritage. While getting to know foreign traditions, customs and habits and famous personalities, students also get to know and research Slovene customs and habits, holidays and their meaning, they also get to know important Slovenes who marked our culture and thus contributed to the development of the Slovene language. I include various methods and forms of work in the lessons, as well as modern technology, with which I further motivate students in research. In addition to learning about the grammatical structures of English, students also develop an awareness of their own culture, national identity and country.

Ključne besede: angleščina, domovina, medpredmetno povezovanje, učenci.

Keywords: English, homeland, cross-curricular cooperation, students.

1 Uvod

Kot učiteljica na predmetni stopnji osnovne šole opažam, da učencem vedno bolj postaja vseč vse, kar je tuje: način oblačenja, prehranjevanja, govorjenja. Učenci vse bolj uporabljajo tujke, poslušajo tujo glasbo, sledijo tiktokerjem in youtuberjem, berejo in komunicirajo v angleščini, kar mi je sicer kot učiteljici angleščine vseč, vendar se bojim, da bo ob takšnem trendu zanimanja za angleščino začelo upadati zanimanje za komuniciranje v maternem jeziku, za naše znane glasbenike, za našo tipično hrano, nenazadnje tudi za našo lepo Slovenijo. Prav tako med učenci upada motivacija za spoznavanje delovanja naše države, državnih simbolov, praznikov. Zato se med urami angleščine pogosto trudim spodbujati zavest o narodni pripadnosti, domoljubju, naših praznikih in običajih ter opažanju vsega lepega, kar nas obdaja.

2 Kaj je domoljubje?

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika je domoljubje opredeljeno kot »ljubezen do doma, domovine« (eSSKJ, 2014).

O njem je v svojem govoru v stolni cerkvi ob obhajanju stoletnice na slavo narodnega hrvaškega pesnika Andrija Kačić Miošića v Zagrebu že 13. dec. 1860 povedal sledeče prečastiti kanonik Josipa Marić: »Domoljubje je iskreno prizadevanje za napredovanje vsega, kar domovini donosi srečo in varnost« (Haček, b. d.).

Haček (b. d.) tudi pravi, da je domovina čustvo, ki je pogojeno prav z občutenjem domovine – kako smo ponosni na domovino, kako se počutimo v njej, kako smo v njej upoštevani, kako smo svobodni ...

3 Ali mora šola vzgajati za ljubezen do domovine?

V 1. točki 6. člena Pravilnika o šolskem koledarju za osnovne šole (2019) je zapisano, da »Zadnji dan pouka pred dnevom samostojnosti in enotnosti, dnevom državnosti in pred slovenskim kulturnim praznikom, šola organizira proslavo.« Že sam pravilnik nam torej pove, da je naloga šole tudi vzgajati za ljubezen do domovine. Ni pa dovolj, da vzgajamo za ljubezen domovine le na teh treh proslavah letno, ko zapojemo tudi himno in izobesimo zastavo. Ljubezen do domovine je potrebno učencem privzogojiti z vzgledom, vsak dan. Pa ne le pri predmetu Domovinska in državljanska kultura in etika, temveč pri vseh predmetih.

Da bi se učenci zavedali, kako srečni so lahko, da živijo v tako čudoviti državi, kot je Slovenija, in da bi znali ceniti in opaziti njene lepote, tako, kot jih opazijo turisti, smo se tudi pri urah angleščine odločili spodbujati domoljubje.

Pripravili smo več sklopov učnih ur na temo spoznavanja naravnih lepot Slovenije in življenja v Sloveniji, tradicionalne slovenske hrane in znanih Slovencev. Nekatere izmed učnih ur so bile zaradi epidemije koronavirusa izvedene na daljavo.

4 Primeri dobre prakse

4.1 Prvi sklop: Beautiful Slovenia (Lepa Slovenija) – 6. razred

(učne ure so bile izvedene v času dela na daljavo)

Učenci najprej preberejo angleško besedilo iz učbenika za angleščino 6. razred *Messages 1* z naslovom Beautiful Slovenia (Goodey in Goodey, 2015a). Ob branju spoznajo slovenskega učenca Jaka, ki svojemu dopisovalcu Ianu iz Združenega Kraljestva opisuje svojo državo. Poda mu nekaj osnovnih informacij o državi, ga seznani z različnimi aktivnostmi, ki se lahko izvajajo v različnih letnih časih (plavanje v morju/jezeru, pohodništvo, trgatve v jeseni, smučanje). Na kratko mu predstavi glavno mesto in mu na kratko opiše Slovence ter omeni tradicionalno slovensko hrano.

Po branju so učenci dobili nalogo, da napišejo kratek sestavek o znanih slovenskih krajih, ki bi jih oni priporočili turistom, da bi si jih ogledali in ki so po njihovem mnenju vredni ogleda ter o slovenski hrani, po kateri je Slovenija znana.

Primer zapisa enega izmed učencev:

»There are a lot of beautiful places to visit in Slovenia. If we look Slovenia from the space we can see the shape of a chicken. In the middle of the chicken, in its stomach, is the capital. The name of the capital is Ljubljana. There is a lot to see, like: triple bridge, zoo, museum and a lot more. The next place you can visit and is very beautiful is Postojna. Not just because of the castle but because of the caves. There are many caves to see but I am going to describe just one which is the Postojna cave. Its twenty km long, so you can not see the whole entire cave. There is even a train that takes you around the cave. Let go to the next place. If did not now, Maribor is the second biggest town in Slovenia. There is a river that is called Drava and it runs through Maribor. Its very interesting, that Maribor has the oldest vine on the whole world. Slovenia has also got some sea. In Koper you can do many deferent things like hop off one of the piers for a refreshing swim in the Adriatic sea. Well, there are a lot more places to see and discover, but I think these are the most important.

Slovenia has also got many different sorts of food which are insanely delicious. First, I am going to describe karst prosciutto. This is very good sort of meat. It is a product of salting and drying meat on the karst bora. Next delicious food are Štruklji. They are very good. It is made by dough filled with different kinds of filling – from savoury to sweet. My favourite filling is cottage cheese. Štruklji are also my favourite dish (made by my mum).«

Učenci so se za nalogo zelo potrudili in so jo odlično opravili. Vsak je svojo nalogo tudi predstavil pred razredom.

V nadaljevanju ure smo z namenom, da bi pri učencih okrepili zavest o lepotah Slovenije, zanje na youtube poiskali video z naslovom *Slovenia: Secret Beauty of Central Europe* in zanje pripravili učni list (Priloga 1) slušnega razumevanja, katerega smo jim razdelili na tri dele: vsakega smo tudi časovno definirali, od kdaj do kdaj traja.

Naloge, vezane na prvi del, so naloge z dopolnjevanjem besed, katere so podane v okvirčku. Drugi del so naloge odprtega tipa, kjer učenci odgovarjajo na vprašanja, ki se nanašajo na pomembna zgodovinska dejstva, znane umetnike in športnike. V tretjem delu učenci navedejo eno zanimivo dejstvo, ki so jo izvedeli v videu.

Pri naslednji uri smo z učenci pregledali rešitve ter se pogovorili o tem, kaj so se naučili novega in kaj so spoznali.

4.2 Drugi sklop: Life in Slovenia (Življenje v Sloveniji) – 7. razred

Učenci najprej preberejo angleško besedilo iz učbenika za 7. razred angleščine *Messages 2* (Goodey in Goodey, 2015b) z naslovom Life in the UK, kjer spoznajo učenca Matta, ki jim v pismu piše o življenju v Združenem kraljestvu. Na kratko

jim opiše njihovo državo, prebivalstvo, kako poteka dan v šoli. Bralcem predstavi tudi tri največja mesta Združenega kraljestva, popularne športe in načine preživljanja prostega časa.

Po vzoru prebranega pisma učenci nato napišejo svoje pismo oz. pisni sestavek z naslovom Life in Slovenia. Na voljo imajo dve šolski uri časa, pri delu si lahko pomagajo s slovarji Pons in s telefoni, da podatke, ki jih potrebujejo, poiščejo tudi na internetu. Pri tem izdelajo tudi plakat, ki ga opremijo s fotografijami oz. risbami. Po končanem delu vsak učenec svoj zapis predstavi pred razredom. Ob koncu vseh predstavitev povzamemo ključne informacije, ki so bile skupne večini razreda.

Primer zapisa učenca:

»There're a lot of cities in Slovenia. The capital is Ljubljana. The most of us speak Slovene, but some people speak Croatian, German or English. There are about 2 million people in Slovenia, some also come from Italy or Hungary.

In Slovenia, school starts at 8:20 and ends at 12:45 p.m. or 13:35 p.m. unless you have after-school activities. There are small breaks and one big break for brunch. Sometimes there are basketball matches or football matches in the gym.

A lot of my friends do sport as an out-school activity. I myself do karate, but most of my friends play football or basketball.

The biggest cities in Slovenia are Ljubljana – the capital and Maribor. Out biggest mountain is Triglav, the longest river is Sava.

At the weekend, people in Slovenia spend time outside with friends, stay home, go to the cinema, study or do anything else because it's free time.«

4.3 Tretji sklop: Hiking in Slovenia (Pohodništvo v Sloveniji) – 7. razred

Učenci najprej preberejo angleško besedilo iz učbenika za 7. razred angleščine Messages 2 (Goodey in Goodey, 2015b) z naslovom Hiking in Slovenia. Zapisano besedilo je vlog dveh angleških študentov – popotnikov, ki se podajata na ogled lepot naše države. Vsak dan opišeta novo lokacijo, ki sta jo obiskala, kaj sta si ogledala, kako sta se tam počutila. V svojem vlogu omenjata Postojnsko jamo (Postojna Cave), Sotesko Vintgar (Vintgar Gorge), Blejsko jezero (Lake Bled) in rafting po reki Soči (Soča rafting). Svoj opis počitnic zaključita z besedami, da si sploh ne želita oditi nazaj domov. Te njune besede vedno izpostavimo učencem v razmislek, da se ne zavedamo dovolj, v kako lepi deželi živimo.

Ker je v Sloveniji veliko destinacij, ki so vredne obiska turistov, se učenci za dve šolski uri spremenijo v turistične vodnike. Pripravijo zloženko za turiste (ostale sošolce), v kateri predlagajo vsak tri druge destinacije, ki bi bile vredne obiska. V učilnici pripravimo več kotičkov, t.i. turističnih točk, na kateri polovica učencev predstavlja svojo zloženko, druga polovica učencev so turisti, ki se ustavijo na tisti točki, ki se jim zdi najbolj zanimiva. Na tak način učenci sproščeno komunicirajo v angleščini, saj niso izpostavljeni pred celotnim razredom, vendar le pred določenimi sošolci, ki se ustavijo na njihovi točki.

Primer zloženke, ki jo je pripravila ena izmed učenek:

Vinarium tower in Lendava	Sečovlje Salina Nature Park	Idria
<i>It is 53,5 m high lookout tower. There are 240 stairs that lead to the viewing platform or you can simply take an elevator to get there. There you can have a beautiful view on lowlands and hills of Slovenia, Hungary, Croatia and Austria. On the ground floor you can go to a restaurant, buy souvenirs or get some information.</i>	<i>Here you can see how people harvest salt using a 700 year old method. They use wooden tools In the abandoned part of the reserve called Fontanigge you can see birds, vast fields of halophytes and more than 100 abandoned buildings which were in the past used by workers in the salt industry.</i>	<i>In Idria there is the second largest mercury mine in the world. It is hidden under the town streets. Idria is also the birthplace of a distinct lace-making tradition.</i>

4.4 Četrti sklop: Famous People in Slovenia (Znani ljudje v Sloveniji) – 7. razred

Učenci pri tej uri spoznavajo znane Slovence iz različnih področij: umetnosti, glasbe, filma, pisatelje, pesnike, športnike ... Glede na število učencev pripravimo seznam znanih osebnosti iz različnih področij tako, da se bo vsak pogledal v enega. Naloga učencev je, da pripravijo kviz z dejstvi o svoji znani osebnosti. Vsak pripravi vsaj 5 trditev, po kateri bodo sošolci znano osebo lahko prepoznali. Prva trditev na kvizu je splošna, ne sme razkriti preveč o znani osebi, na kvizu je vredna 5 točk. Vsaka naslednja trditev postaja bolj osebna, zato je vsaka vredna manj točk. Zadnja mora biti takšna, da lahko iz nje vsak zlahka prepozna, za koga gre, vredna je le 1 točko.

Ko vsak pripravi trditve za svojo znano osebo, jih odda učitelju, ki je vodja kviza. Učenci se nato razdelijo v dve skupini, ki med seboj tekmuje. Zmaga ekipa, ki ob koncu kviza doseže največ točk. Velja pa pravilo, da ko učenci zaslišijo svojo trditev, ne smejo sodelovati in odgovarjati, niti prišepetavati svoji ekipi, sicer so diskvalificirani iz igre.

Primer ene izmed učenk:

Luka Dončić

5 točk: Zaradi svoje vsestranskosti in številnih odlik ga mediji opisujejo v samih superlativih.

4 točke: Že v njegovih najstniških letih so mu strokovnjaki priznavali, da je eden največjih slovenskih in evropskih talentov.

3 točke: V starosti komaj 16 let mu je španski časnik Marca nadel naziv Čudežni otrok.

2 točki: Leta 2018 je postal dvanaesti slovenski košarkar izbran v ligo NBA

1 točka: S svojo punco Anamarijo Goltes živi v Dallasu, kjer igra za Dallas Maverickse.

Učenci so bili za delo zelo motivirani, predvsem zato, ker je bil kviz izveden kot tekmovanje. O znanih osebnostih so skozi igro pridobili veliko novih informacij, ki so si jih tudi zapomnili. Odlično so se izkazali v poznavanju znanih športnikov, pesnikov in pisateljev, medtem ko znanih umetnikov in igralcev niso takoj prepoznali. Povedali so, da jim je bil tak način učenja zelo všeč in bi si ga želeli tudi v prihodnje.

5 Zaključek

Učenci na predmetni stopnji osnovne šole v vseh štirih letih pri angleščini v različnih sklopih spoznavajo in preučujejo domovino. Z lastno aktivnostjo in raziskovanjem učenci spoznavajo dejstva o Sloveniji in njene lepote. Preučujejo običaje in tradicije, turistične destinacije, iščejo podatke in poslušajo zanimivosti o znanih Slovencih, spoznavajo tradicionalno slovensko hrano in morda doma kakšno tudi pripravijo. Obravnavane vsebine se vedno navezujejo na obravnavane teme pri pouku, ki jih nato razširimo na samostojno delo, ki učenec omogoča lastno raziskovanje in razvoj kritičnega mišljenja. S pridobljenim znanjem učenci razvijajo zavest o državni pripadnosti, kulturni dediščini in raznolikosti. S tako načrtovanimi urami jim učitelj angleščine pomagamo krepiti občutek identitete, ponosa na svojo državo in kulturo.

606

6 Literatura

- Andrin, Alenka; Eržen, Vineta; Kogoj, Berta; Lesničar, Barbara (2016): *Program osnovna šola. Angleščina. Učni načrt*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 4. 9. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacti/obvezni/UN_angleščina.pdf.
- eSSKJ – *Slovar slovenskega knjižnega jezika, druga, dopolnjena in delno prenovljena izdaja* (2014). Ljubljana: Založba ZRC, Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Pridobljeno 4. 9. 2021 s spletne strani: <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=domoljubje>.
- Goodey, Diana; Goodey, Noel (2015a): *Messages 1 New edition. Učbenik za angleščino v 6. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Založba Rokus Klet.
- Goodey, Diana; Goodey, Noel (2015b): *Messages 2 New edition. Učbenik za angleščino v 7. razredu osnovne šole*. Ljubljana: Založba Rokus Klet.
- Haček, Miro (b. d.): *Aktivno državljanstvo in domovina: Vloga, pomen in razumevanje aktivnega državljanstva in domoljubja med mladimi*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Pravilnik o šolskem koledarju v osnovni šoli (2019). *Uradni list RS*, št. 50/12. Pridobljeno 4. 9. 2021 s spletne strani <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV11347>.

PRILOGA 1:

Učni list

BEAUTIFUL SLOVENIA

VIDEO: <https://www.youtube.com/watch?v=Wf3naLiBobw>

Ta naloga je vezana na video posnetek. Da se boš lažje znašel/a sem ti napisala, od kod do kod gledaš video za prvi del, potem za drugi del in tretji del. Video poglej do tiste minute in si tam video ustavi, nato poskusi rešiti nalogo.

(0:00–1:00 – to pomeni da gledaš video od začetka, do konca prve minute)

(1:00–2:45 – to pomeni, da gledaš od začetka prve minute do druge minute in 45 sekund)

(2:45–4:43 – to pa pomeni, da gledaš od druge minute in 45 sekund do konca videa)

Watch the 1st minute of video and complete following sentences with the appropriate word. There are two words too many (0:00–1:00). Oglej si video in dopolni z ustreznimi besedami. 2 besedi sta odveč.

bear, caves, Croatia, half, four, love, Slovenia, Triglav, two

This video is about ¹_____. ²_____ of the country is covered by forests.
There are only ³_____ million people living there. You can find ⁴_____ in
its (=country's) name.

Slovenia houses one of Europe's largest brown ⁵_____ populations. In Slovenia there is also
⁶_____ national park.

Karst is a limestone region of Slovenia that has many underground rivers, gorges and ⁷_____.

607

Now watch the second part of the video and answer the questions. Zdaj si poglej drugi del videa in odgovori na vprašanja. (1:00–2:45)

Which sea animal can be found in Slovenia's Adriatic sea? Bottlenose _____.

Where can you find the oldest wheel in the world? _____.

Did any people live in Slovenia in prehistoric times? _____.

Why do people in Slovenia speak good English? _____.

Who was Jože Plečnik? (What was his job?) _____.

Which two sports are popular in Slovenia? _____ and _____.

Watch the third part of the video. Write down 1 information that you found the most interesting. Zdaj si pa oglej še tretji del videa. (2:45–4:43). Na črto napiši eno informacijo, ki se ti je zdela najbolj zanimiva.

NEGOVANJE DOMOLJUBJA PRI URAH RAČUNALNIŠTVA

PROMOTING PATRIOTISM IN COMPUTER SCIENCE CLASSES

✉ **Tina Porenta** (tina_porenta@yahoo.com), prof. matematike in računalništva, je učiteljica na OŠ Davorina Jenka, Cerklje na Gorenjskem. Ima 13 let izkušenj s poučevanjem, je mentorica učencem na tekmovanjih. Izkušnje je pridobivala tudi na Zavodu za gluhe in naglušne Ljubljana.

Slovenija

Povzetek

Na Zavodu za gluhe in naglušne Ljubljana imajo vsi učenci na urniku obvezni predmet računalništvo. Učenci s posebnimi potrebami pri tem predmetu pridobivajo spretnosti, ki so potrebne pri izobraževanju in ki jim koristijo v njihovem nadaljnjem življenju. Tudi zato je v učnih vsebinah poleg računalniških znanj predvideno, da učence spodbujamo k pozitivnemu odnosu do Slovenije, negovanju domoljubja, kar še posebej dosledno izvajamo pred državnimi prazniki. Tako tudi učitelji računalništva stremimo k temu, da bi pomagali pri tem, da bi se učenci izoblikovali v zgledne državljane. Ker učenci pri tem specialno-pedagoškem predmetu ne prejemajo ocen, moramo učitelji izbirati primerne didaktične pristope, upoštevati individualne prilagoditve in učence motivirati, da bodo resno pristopili k učenju. Podali bomo nekaj primerov dobre prakse, kako so se učenci učili računalniških znanj, obenem pa smo jih spodbujali k domoljubju.

Abstract

At the Institute for the Deaf and Hard of Hearing Ljubljana, where we teach, computer science is a compulsory subject for all pupils. In this subject, the pupils with special educational needs acquire skills that are necessary in education and that will benefit them in later life. This is one of the reasons why, in addition to computer skills, the learning content includes encouraging pupils to have a positive attitude towards Slovenia and promoting patriotism. We do this especially consistently before national holidays. Thus, the computer science teachers also strive to help pupils develop into upstanding citizens. Since pupils do not receive grades in this special pedagogical subject, teachers must choose appropriate didactic approaches, consider individual adaptations, and motivate pupils to take learning seriously. We will give some good practice examples of how students learn computer skills while being encouraged to be patriotic.

Ključne besede: domoljubje, računalništvo, učenec s posebnimi potrebami, vzgoja.

Keywords: patriotism, computer science, pupil with special needs, education.

1 Uvod

»Domoljubje je ljubezen do doma, domovine« (SSKJ, 2014). Otrok se bo počutil 'doma', če bo zelo jasno vedel, čutil, da tudi sam oblikuje te skupnostne odnose, da ima do tega doma tudi sam določene dolžnosti, obveznosti (skrb za red, urejenost, čistoča, čuvanje opreme ...), še bolj pa v smislu sooblikovanja odnosov, ki pomenijo 'domačnost' (Žorž, 2012). Če želimo, da se bo otrok počutil v Sloveniji doma in občutil domoljubje, je najboljši način, da je sam aktiven na tem področju, vključen v dogajanje in da ga bližnji spodbujamo v tej smeri in smo mu zgled. Zgled smo mu najprej s pozitivnim in spoštljivim odnosom do doma, pa tudi do domovine in države. Pomembno pa je tudi osnovno znanje o Slovencih, Sloveniji in nastanku samostojne države.

Zadnja leta učitelji opažamo, da pri učencih na kulturnih dneh, državnih proslavah ipd. domoljubje ni tako prisotno in prav tako ni tako spoštljivega odnosa. Učence je potrebno zelo vzpodbujati in usmerjati, saj učitelji želimo, da učenci domoljubje ozavešijo in potem negujejo.

Evropsko združevanje prinaša interkulturalnost, na osnovi katere je mogoče pričakovati boj za prevlado med ekonomsko spodbujeno nadnacionalnostjo in podedovano (inter)nacionalnostjo. Za zmago slednjega je potrebno dobro poznavanje lastne narodne identitete, ki mora biti utemeljena na dom(ovin)oljubju. Le-to združuje dve nujno potrebni načeli – poznavanje doma in ljubezen do njega, katerima se v internacionalni družbi pri vzgoji evropskega državljanca pridružuje še tretja – spoštovanje tujega (Kodre, 2008).

»V otroštvu in osnovnošolskem obdobju življenja se šele vzpostavljajo temelji odnosa do ožjega in širšega okolja, v katerem živimo« (Kostrevc, 2006: 146). V tem času ima pri oblikovanju domovinske in državljanske identitete pomembno vlogo

poleg družine tudi šola. Zver (2006) pravi, da v osnovni šoli na več načinov zagotavljamo državljansko in domovinsko vzgojo:

- S posredovanjem t. i. medpredmetnih vsebin pri predmetih, kot so npr. slovenščina, zgodovina, geografija, spoznavanje okolja, družba, glasbena in likovna umetnost ...
- Z obveznim predmetom, ki je za učence od 6. do 9. razreda domovinska in državljanska kultura ter etika in z izbirnim predmetom državljanska kultura v 9. razredu.
- V okviru dejavnosti (otroški parlament, dnevi dejavnosti, proslave) in projektov, ki jih izvajajo šole.

Na Zavodu za gluhe in naglušne Ljubljana poučujemo specialno-pedagoški predmet računalništvo za osnovnošolske otroke s posebnimi potrebami v enakovrednem izobrazbenem standardu in nižjem izobrazbenem standardu. Na naši šoli celostno obravnavamo gluhe in naglušne otroke, otroke z govorno-jezikovno motnjo in otroke z motnjo avtističnega spektra. K nam pa so usmerjeni tudi otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, dolgotrajno bolni otroci ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami.

Tako imajo učenci poleg izzivov, ki jih imajo vrstniki v rednih osnovnih šolah, še dodatne osebne individualne izzive. Vsi ti dejavniki potem vplivajo tudi na njihovo čustvovanje in pridobivanje socialnih veščin. Učiteljem predstavlja poučevanje učencev s posebnimi potrebami izziv. Učencem želimo ponuditi različne pristope učenja, spodbudno učno okolje in druge elemente uporabnega učenja. Zavedamo se, da je pri pouku res pomembno, da dajemo prednost vseživljenjskemu učenju in osnovnim, bistvenim znanjem.

Opažamo, da so učenci izredno motivirani, če pri pouku uporabljajo računalnik. Motiviranost učencev za delo z računalnikom smo pri urah računalništva želeli izkoristiti tudi za ozaveščanje, razvijanje in negovanje domoljubja, ki je ena izmed univerzalnih vrednot. Učence smo spodbujali k pozitivnemu odnosu do Slovenije, državnih simbolov, junakov, slovenskih značilnosti in obenem dali pozornost ljubezni do jezika, spoštovanju narodnih vrednot. Želeli smo jih ozavešiti, da prav vsak izmed nas gradi košček Slovenije, zato do nje ne moreš biti brezbrizen in egoističen. Še posebej letos, ko Slovenija obeležuje 30. obletnico osamosvojitvenih dogodkov. Ure računalništva z domoljubno vsebino smo izvajali pred državnimi prazniki.

2 Otroci s posebnimi potrebami

609

»Otroci s posebnimi potrebami so otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.« (ZUOPP-1, 2011: 2. čl.).

»Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami temelji na ciljih in načelih, določenih v zakonih za posamezno področje vzgoje in izobraževanja in na naslednjih ciljih in načelih: zagotavljanje največje koristi otroka, celovitost in kompleksnost vzgoje in izobraževanja, enakih možnosti s hkratnim upoštevanjem različnih potreb otrok, vključevanja staršev, posvojiteljev, rejnikov in skrbnikov v postopek usmerjanja in oblike pomoči, individualiziranega pristopa, interdisciplinarnosti, ohranjanja ravnotežja med različnimi področji otrokovega telesnega in duševnega razvoja, čim prejšnje usmeritve v ustrezen program vzgoje in izobraževanja, takojšnje in kontinuirane podpore in strokovne pomoči v programih vzgoje in izobraževanja, vertikalne prehodnosti in povezanosti programov, organizacije vzgoje in izobraževanja čim bližje kraju bivanja, zagotavljanja ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka.« (ZUOPP-1, 2011: 4. čl.).

3 Specialno-pedagoški predmet računalništvo v šolah za otroke s posebnimi potrebami z enakovrednim izobrazbenim standardom

Predmet računalništvo imajo vsi razredi na naši šoli. Predmet poteka enkrat tedensko, je obvezen, številčne ocene pa niso predvidene.

»Računalništvo je specialno-pedagoški predmet, ki se izvaja v okviru prilagojenega programa osnovne šole z enakovrednim izobrazbenim standardom za učence z govorno-jezikovnimi motnjami. Pri predmetu učenci ob neposrednem delu z računalnikom pridobivajo tiste temeljne spretnosti uporabe računalnika kot učnega in rehabilitacijskega pripomočka, ki so potrebne pri izobraževanju in v nadaljnjem življenju. Med izobraževanjem je v ospredju aktivna vloga učencev in njihov osebni, strokovni in jezikovni razvoj. Računalnik in z njim povezana informacijska tehnologija je za učence osnovnih

šol s prilagojenim programom pomemben pripomoček v procesu urjenja osnovnih spretnosti, potrebnih za uspešno ustno in pisno prejetje in posredovanje informacij. Poleg pridobivanja spretnosti računalniškega opismenjevanja omogoča izpeljava predmeta učencem tudi različne zapise snovi in izdelavo estetskih izdelkov ter s tem kakovostnejše uresničevanje ciljev izobraževanja. Pridobljeno znanje učencem omogoča emocionalno in socialno varnost, saj zaradi svojih težav ne bodo v vsakem trenutku izpostavljeni neuspehu. To vzbudi v njih večjo motivacijo za pridobivanje novih znanj, kar je za učence, ki so sicer doživljali učne neuspehe, izjemnega pomena. Predmet ima torej pomembno in nenadomestljivo vlogo pri kognitivnem in konativnem razvoju učencev.» (Računalništvo, b. d.).

4 Primeri dobre prakse

Učencem smo posredno želeli obuditi domoljubje. Pri urah računalništva smo tekom celotnega šolskega leta posvetili nekaterim načinom zapisovanja besedil v urejevalniku besedila Word, kamor smo vpletali znanje o Slovenskih umetnikih, Sloveniji, domovinski vzgoji. Naloge so reševali različni razredi, glede na njihove sposobnosti in tematiko.

4.1 Pisanje besedil

Učencem se je bilo zelo težko učiti pisanja besedila v urejevalniku besedila brez usmeritev in umestitve v neko tematiko. Potrebovali so dodatno motivacijo pri nalogah. Tu navajamo nekaj načinov pisanja besedila: le z dopolnjevanjem besedila, spisi, v obliki dialogov ali slikopisa.

- Besedila: Učenci so pred Prešernovim praznikom dobili list papirja, na katerem je bila ena od njegovih pesmi (npr. slovenska himna, *O, Vrba*). Najprej so jo poslušali v uglasbeni obliki, predvajali smo jo s pomočjo spletne strani (www.youtube.com). Učenci so se poskušali vživeti v dogodek in podeliti, kako jim je bila pesem všeč. Poučevanje je nato šlo postopoma oz. diferencirano glede na učenčeve potrebe, predznanje računalništva in slovenskega jezika. Nekateri so pesem le prepisali z lista v elektronsko obliko, drugi so v urejevalniku besedila samo dopolnjevali besedilo. Besedilu so potem učenci v urejevalniku besedila spreminjali barve, obliko pisave ter dodali pomenljivo sliko. Kdor je želel, je ob koncu obravnavano pesem prebral glasno ostalim. Besedila smo tudi natisnili, da so jih učenci prilepili v zvezek za slovenski jezik.

Učenci so napisali kratko besedilo z naslovom Srečanje s Francetom Prešernom. Najprej smo bistvene stvari o njegovem življenju na kratko ponovili. Nekateri učenci so dobili na tabli zapisane besede, ki jih je moralo njihovo besedilo vsebovati (npr.: Vrba, cerkev sv. Marka, klop, pogovor, fige), drugi so potek zgodbe opisali s pomočjo sličic, ki so jih dobili od učitelja. Najmanj učencev pa je pisalo besedila le s pomočjo začetnega naslova. Ti učenci so bili učno najboljši v razredu. Besedilu so potem učenci v urejevalniku besedila spreminjali barve, obliko pisave ter dodali pomenljivo sliko. Ob prebiranju njihovih zgodb smo se tudi nasmejali.

- Strip: Strip je zgodba, prikazana z zaporedjem slik in besedilom v oblakih. Pisanje stripa je lahko tudi eden od pripomočkov, ki motivira otroke. Na internetu so prosto dostopni programi za ustvarjanje stripov. Učenci 9. razreda so si zamislili kratko zgodbo, pogovor ali besedilo s Primožem Trubarjem pred dnevom reformacije. Ker je vsebina dokaj zahtevna, smo se učitelji računalništva pozanimali, ali so učenci vsebino državnega praznika obravnavali že pri slovenskem jeziku. V programu so učenci dopolnili prostorčke z ozadjem/temo dogajanja, dodali glavne osebe, različne predmete in oblake, v katerih je bil zapisan kratek govor oseb.
- Slikopis: Slikopis je besedilo, v katerem so poleg besed tudi slike, ki nadomeščajo besede. Primer slikopisa smo pokazali učencem. Namesto nekaterih besed so na mestu stale slikice. Učenci so dobili od učitelja v elektronski obliki v urejevalniku besedila slikopis na temo lepot Slovenije. Nato so morali slike izbrisati in jih nadomestiti z besedo ali besedno zvezo (npr. slovenska zastava, Triglav, grb, lipov list, himna), kar je predstavljala slika. S tem so vadili neznane pojme. Naslednjo uro je bila naloga obrnjena. Odebeljene besede so morali nadomestiti s slikami.

4.2 Kreiranje tabel

Učenci so se s področja računalništva učili kreiranja tabel. Temu učenju pa smo dodali še učenje znamenitosti naše domovine ter učenje neznanih besed pri predmetu domovinska in državljanska vzgoja ter etika. Tukaj navajamo nekaj načinov dobre prakse poučevanja v razredu.

- Križanka: S kreiranjem križanke v urejevalniku besedila smo lahko poleg računalniškega znanja ponovili tudi glavne znamenitosti Slovenije, običaje ... Če učenci niso imeli znanja, kaj sploh so znamenitosti Slovenije, so uporabili iskalnik na internetu. Učenci so si sami izbrali nek nabor znamenitosti oz. besed pri izbrani snovi. Za vsako črko v besedi so kreirali v urejevalniku besedila svoj prostor v tabeli, a rešitev oz. črk niso vpisovali v tabelo. Zraven pa so

za vsako iskano besedo napisali vprašanje, na katerega je bil odgovor ena izmed izbranih besed. Ob tem smo se z učenci pogovorili tudi o verodostojnosti informacij na internetu. Križanke smo natisnili in si jih izmenjali v reševanje in ponavljanje snovi.

Če smo želeli z učenci ponavljati snov vstavljanja in iskanja slik, pa je nastala slikovna križanka. Učenci so namesto vprašanj poiskali slike s spleta za neko besedo in to sliko postavili pred vrstico v tabeli, kamor so želeli, da se vpiše. Kdor je težko kreiral tabelo v elektronski obliki, je lahko najprej načrt svoje križanke naredil na list papirja.

- Slovar neznanih besed: Nekateri učenci so vizualni tipi pri pomnjenju podatkov. V dani situaciji smo se prilagodili tudi njim. Učenje je v tem primeru potekalo tudi medpredmetno. Učitelji računalništva smo se pozanimali pri učiteljih domovinske in državljanske vzgoje ter etike, katera snov je težka in zato mogoče manj zanimiva. Z učenci od 6. do 9. razreda smo za predmet domovinska in državljanska vzgoja ter etika naredili slovar neznanih besed (npr. demokracija, vlada, opozicija ...). Opis besede, katere razlago so našli na internetu, so dodali še sliko za lažje pomnjenje. Za težje, manjkrat slišane, domovinske pojme so učenci potrebovali pomoč pri iskanju slik, saj so nekateri pojmi zelo abstraktni za slikovni prikaz. Za slike smo potem izbrali asociacije (npr. za besedo vlada smo dodali sliko slovenskega predsednika vlade).

4.3 Vstavljanje oblik

Učenci so bili pri učenju in ponavljanju najbolj motivirani pri teh urah. Učili so se računalniških znanj, hkrati pa so imeli prosto pot v kreativnosti in domišljiji. Kreirali so miselne vzorce, slovensko zastavo in propagandni letak.

- Zastava: S pomočjo oblik smo z urejevalnikom besedila kreirali slovensko zastavo. To orodje je za učence zelo enostavno, a žal ne tako natančno za uporabo. Z učenci smo si najprej ogledali sliko zastave in razložili simbole in barve na njej. Učno boljši učenci pa so zastavo kreirali v programu *Photoshop*.
- Miselni vzorec: Miselni vzorec običajno učenci ustvarijo za povzemanje snovi na koncu neke zaključene celotne učne snovi. Namen tega je, da učenec čez nekaj časa lahko hitreje ponovi predelano snov. Miselne vzorce so učenci kreirali s pomočjo oblik v urejevalniku besedila. Učitelji smo se povezali medpredmetno. V določeni situaciji v 3. triadi so učenci povzemali snov predmeta domovinska in državljanska vzgoja ter etika (npr. uradne listine, ki izkazujejo posameznikovo identiteto, simbole Republike Slovenije, kreiranje zaporedja nastanka Republike Slovenije, značilnosti aktivnega državljanja). Učenci 2. triade pa so takoj na začetku šolskega leta naredili vsak svoj miselni vzorec s predstavitvijo svojega kraja s sličicami. Na *Zavod za gluhe in naglušne* namreč prihajajo učenci iz celotne Slovenije in je bil nabor krajev zelo različen. Kasneje pa je ta miselni vzorec služil kot osnovo za prikaz domačega kraja v powerpointovi predstavitvi.
- Propagandni letak: Učenci so junija pred *Dnevom samostojnosti in enotnosti* začeli kreirati propagandni letak za našo domovino Republiko Slovenijo. Preden so začeli, so premislili, kakšna čustva gojijo do domovine, ki praznuje. Ogledali so si propagandni letak iz leta 1991. Navodila so jih potem usmerila v prosto kreiranje reklame za obisk tujcev, turistov v Sloveniji. Učenci so razmišljali, kaj vse bi nekomu predstavili, če bi bil na obisku v Sloveniji, na kaj so ponosni, katere informacije bi pritegnile k obisku druge državljane ... Učenci so največkrat pomislili na naravne lepote, a Slovenija ima tudi druga močna področja (raznolika tradicija, kulinarika, šport ...). Ob zaključku ustvarjanja je vsak dobil priložnost predstavitve, razlage svojega letaka. Pri teh izdelkih je res prišla do izraza učenčeva nadarjenost na ustvarjalnem področju.

5 Zaključek

Dandanes imamo učitelji še težjo nalogo, ko želimo razvijati občutek domoljubja pri učencih, saj čedalje bolj vrednotimo tuje (npr. glasba, oblačenje, hrana ...). Pri urah računalništva se je izkazalo, da lahko učence hkrati poučujemo naravoslovni predmet in jim obenem približamo razumevanje in izražanje domoljubja. Uporabljali smo različne didaktične načine. Ob primernih gradivih in navodilih za delo je bilo vse načrtovano možno predstaviti na razumljiv način. Res pa je, da se ravno vsaka snov pri računalništvu ni dala prilagoditi na to temo. Dobro je ure načrtovati tako, da si domoljubne dejavnosti sledijo skozi celotno šolsko leto. Učenci so tematiko domoljubja sprejeli enako kot kakšno drugo temo. Že uporaba računalnika pri pouku jim je bila velika motivacija za delo. Pri učno motiviranih učencih je učenje seveda učinkovitejše in prijetnejše. Večina učencev ocen za izdelke sploh ni potrebovala. Potrebovali bi jih učno manj zmožni učenci, ki so jim naloge zelo dobro uspevale, in tisti učenci, ki so se odločili, da je 'vse brez veze'.

Opažamo, da so učenci s posebnimi potrebami najučinkovitejši, če jim učitelj poda kratkoročne cilje. Večina učencev ima kratkotrajno koncentracijo, končni rezultat želijo hitro doseči, najbolje kar v eni šolski uri. Naloge, pri katerih je potrebno več samostojnega sestavljanja in pisanja besedila, so učencem na naši šoli delale največ težav in niso bili motivirani za delo. Učitelji smo jih morali bolj diferencirati, nuditi več pomoči in usmeritev z didaktičnimi pomagali. Po drugi strani pa so

učenci radi ustvarjali izdelke, ki so jih redkeje uporabljali (strip, zastava, letak), iskali slike, pomenljiv slogan ... Vsak izmed učencev se je lahko odločil, ali bo izdelek predstavil skupini in pokazal ter razložil drugim svoje delo. Za predstavitev pred celotnim razredom se je prve ure v šolskem letu odločila približno polovica učencev. Kasneje pa so učenci opazili, da predstavitev ne pomeni tako velikega bremena in strahu. Navadili smo se drug na drugega, učenci so pričeli zaupati učitelju, nihče izmed ostalih učencev se ni norčeval ali smejal. Tako so se opogumili za predstavitev izdelka tudi ostali in naredili majhen korak h grajenju svoje pozitivne samopodobe. Opažamo, da učenci s posebnimi potrebami potrebujejo poleg učne pomoči vse več pozornosti na socialnem, čustvenem in vedenjskem področju. Tako smo s spodbudo, pomočjo in podporo tudi na teh področjih zagotavljali otrokov optimalni napredek. Učence smo pri pogovorih vodili s podvprašanji do kritičnega mišljenja, a pri teh učencih je težko pričakovati dolge pogovore v tej smeri.

V rednih šolah bi lahko delo še nadgradili in dopolnili z večurnim delom seminarskih in raziskovalnih nalog na to temo. Pri nas pa bi ta nadgradnja bila rezervirana le za nekaj najbolj učno uspešnih učencev v generaciji. Realno izvedljivo bi bilo tudi, da bi izdelke zbrali skupaj v neko lično urejeno celoto, jih prikazali na razstavi ali pa katero besedilo preoblikovali v dramsko točko in nastopili na kateri od praznov ob državnem prazniku.

Želimo si, da bi učitelji vseh predmetov na šoli domoljubje vključevali v svoje učne ure in vzbujali zanimanje za Slovenijo na vseh področjih. Le tako bomo učence ozaveščali, da bodo lahko ponotranjili in negovali vrednoto domoljubja. Če bomo učitelji med učenci vzbudili zanimanje, bomo na dobri poti, da bodo naslednje generacije slovenskih državljanov zdravo samozavestne in hkrati nacionalno strpne.

6 Viri in literatura

Kodre, Petra (2008): *Vzgoja za krepitev zavesti o narodni pripadnosti pri pouku književnosti v 20. Stoletju*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

Kostrevec, Rado (2006): Državljska in domovinska vzgoja-občutljiva in pomembna. V Andreja Barle Lakota; Erika Rustja; Janez Jug (ur.): *Državljska in domovinska vzgoja, zbornik* (str. 146–153). Slovenska Bistrica: Beja.

Računalništvo. *Specialno-pedagoška dejavnost. Učni načrt (b. d.)*. Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Izobrazevanje-otrok-s-posebnimi-potrebami/OS/PP_gov_racunalnistvo.pdf.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014). Elektronska objava. Ljubljana: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.fran.si>.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1) (2011). *Uradni list RS*, št. 58/2011 (22. 7. 2011). Pridobljeno 20. 8. 2021 s spletne strani: <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=201158&stevilka=2714>.

Zver, Milan (2006): Da ne bi bili tujci v lastni kulturi. V Andreja Barle Lakota; Erika Rustja; Janez Jug (ur.): *Državljska in domovinska vzgoja: zbornik* (str. 18–21). Slovenska Bistrica: Beja.

Žorž, Bogdan (2012): *Vzgoja za vrednote*. Koper: Ognjišče.

DODATEK

Zaključek natečaja Izdelki starih slovenskih obrti

Iskreno se zahvaljujemo za trud in sodelovanje vseh na natečaju Izdelki starih slovenskih obrti. Pripravili smo ga prvič, gotovo pa ne zadnjič.

Natečaj je bil razpisan marca 2021, zaključen junija 2021. Rezultati so objavljeni 10. julija 2021.

V letošnjem letu, ki je bilo zaradi epidemije zelo drugačno od prejšnjih, in ko smo bili vsi postavljeni v nove, drugačne situacije, je tudi pouk potekal drugače. Kljub temu so se našli učenci in njihovi mentorji, ki so prepoznali vrednost ohranjanja tradicije, spominjanja svojih prednikov in spoštovanja slovenske dediščine.

Nagrajenci našega natečaja so:

1. **Mlinček sreče** (učenca Rok Pepel in Žan Prešeren, 7. razred, mentorica Darja Gašperšič, Osnovna šola Šmarjeta)
2. **Dom in družina kranjske sivke** (učenci Ana Amon, Maks Hren in Izza Kuralt Per, 6. razred, mentorica Majda Horvat, Osnovna šola Vič)
3. **Kozolec toplar** (učenca Anej Advenčar, Nace Kenda, 7. razred, mentor Klemen Jevnikar, Osnovna šola dr. Ivana Korošca Borovnica)
4. **Kozolec** (učenca Tian Humar Bajt in Tadej Konjedic, 8. razred, mentorica Polona Škvarč, Osnovna šola Kanal)

Vsem iskreno čestitamo, se zahvaljujemo za sodelovanje in želimo veliko uspehov!

Organizacijski odbor za pripravo 3. mednarodne konference

Vzgoja za ljubezen do domovine in države

Mnenje ocenjevalcev:

Mlinček sreče:

- 1) Izdelek z dodano vrednostjo – uporabnost izdelka. Mlin kot nujni del v procesu pridelave kruha ima globok pomen. Če se mlin ne vrti, kruha ni. Vrteča se igra je od izdelovalca zahtevala nekaj tehničnega znanja in spretnosti. Izdelek odlikuje mnogo gradnikov in pri njegovi uporabi tudi potreben miselni proces.
- 2) Izdelek sicer ni v neposredni povezavi s tradicijo domače obrti, vendar je zanimivo zasnovan z vključitvijo elementov dediščine – mlinarstvo, s povezovanjem z identiteto – Dolenjci so veseli ljudje, ki se radi družijo in poveselejo, ter sodobnim doživetjem življenja, da je treba tvegati – igra na srečo. Prav povezovalna in motivacijska narava izdelka prepriča. V kolikor pa upoštevamo tudi dejstvo, da so bile 'vrtavke' tipično igralo, ki so ga izdelovali obrtniki in je bil ne nazadnje uporabljen tudi kot promocijski spominek za prestolnico Evropske kulture Maribor, pa konceptualno povezavo lahko ocenimo kot inovativno. Oblikovno je izdelek morda šibkejši, toda primeren starostni kategoriji. Izdelan je iz lesa, pri čemer je bil domiselno uporabljen princip krožnega gospodarjenja z uporabo sladolednih palčk kot kritine. Izvedba je natančna in omogoča trajnejšo uporabo.

Dom in družina kranjske sivke:

- 1) Izdelek je tematsko usmerjen v svet živali, edinstveno Kranjsko čebelo, brez katere ni življenja. Organske oblike izdelka temu sovpadajo in podpirajo tematiko. Raznolik večplasten nanos lesenih ploščic ustvarja tridimenzionalno obliko čebele, matice in trota in jih zelo plastično prikaže v svoji telesni zgradbi. Izdelek ima kakovosti dovršenosti in estetike, prav tako ga odlikuje domišljjski pridih.
- 2) Panjska končnica je eden bolj znanih simbolov slovenske umetnostno obrtne tradicije. Izvedba, ki so jo pripravili učenci, na zanimiv način prikazuje člane čebelje družine in skuša na ta način približati temeljna znanja o čebelah. Pri tem je poskus tridimenzionalnosti verjetno pogojen z razpoložljivim materialom in enostavnostjo izvedbe, ki deluje nekoliko okorno. Kakovost izvedbe kaže na uporabo preprostih tehnik obdelave lesa.

Kozolec:

- 1) Tematika je usmerjena v tradicionalen krajinski motiv, kozolec. Brez njega si včasih, pa tudi danes ne, niso mogli zamisliti uspešnega kmetovanja. Motiv ima simbolični pomen nam vsem potrebnega zavetja in varnosti.

Prvo maketo odlikuje predvsem kritina, ki daje vtis naravne strehe skorjeveke.

Druga, maketa etažnega kozolca daje vtis natančnosti in tehničnega znanja statike maketiranja.

- 2) Oba izdelka kozolcev ne predstavljata posebno izvirne predstavitve izdelkov domače obrti. Po kakovosti izdelave sta oba izdelka primerljiva, z uporabo različnih vrst lesa in lesnih polizdelkov.

Nagradni natečaj:

KOŠARA – IZDELEK SLOVENSKEGA PLETARSTVA

O vsebini natečaja

Natečaj razpisuje *Društvo katoliških pedagogov Slovenije* v povezavi z mednarodno konferenco *Vzgoja za ljubezen do domovine in države*.

Pomembno je, da spoznamo, ohranimo in obudimo znanje ter zavedanje o tem, kaj je skozi stoletja ohranjalo slovenski narod, kako so živeli naši predniki, kako so ohranili slovenski jezik, kulturo, tradicijo in se kljub oviram razvijali ter pred 30. leti končno zaživel v samostojni državi. Vsi, ki vzgajamo, smo še posebej poklicani, da živimo odgovorno in aktivno državljanstvo ter skrbimo za spoštovanje, ohranjanje in razvoj prvin, ki gradijo istovetnost slovenskega naroda.

Tudi **slovensko rokodelstvo** je imelo pomembno vlogo pri **ohranjanju slovenske razpoznavnosti in istovetnosti**. Z natečajem bi radi obudili spomin na izdelke, ki so jih naši predniki izdelovali zato, ker so jih potrebovali pri vsakdanjem gospodarskem prizadevanju in za praznične potrebe. Izdelki so se spreminjali skozi stoletja, kar je dokaz izrednega znanja, ki je navdihovalo rokodelce. Pri nastajanju in spreminjanju izdelkov so bili rokodelci odvisni od lokalnih in regionalnih gradiv, torej najbolj neposredno povezani z naravo.

Natečaj je namenjen **učencem osnovnih šol** v Republiki Sloveniji, učencem šol s slovenskim učnim jezikom (zamejstvo), učencem dopolnilnega pouka slovenščine v evropskih državah ter učencem sobotnih šol, v katerih se učijo slovenščino in druge predmete v slovenščini (izseljenstvo). Veseli bomo vseh sodelujočih.

Tema natečaja in gradivo

Gradivo, na katerega se tokrat osredotočamo, je **šibje, protje, vitre** (leska, vrba, kostanj, srobot in drugi grmi ter drevesa), **ličje, trave, koreninice** (smreka, murva) kot osnova vseh pletarskih izdelkov. Nikakor pa ne pridejo v poštev razni plastični nadomestki!

Iz teh materialov so naši predniki izdelovali košare, ki so jih uporabljali za prenašanje različnih pridelkov in izdelkov, uporabljali so jih na njivah, za prenašanje drv, jabolk, krompirja, repe, nastilja za živali ... Poznali in uporabljali so tudi manjše, namizne košare, npr. za kruh, sadje. V novejših časih vanje odlagamo tudi časopise, ključke ipd. Tako so tema našega natečaja **košare** (sem sodijo tudi **peharji**). Košare in peharji naj bodo izdelani iz naravnih materialov, brez dodatkov.

Izdelki naj bodo izdelani v naravni velikosti in predvsem **uporabni**. Razne miniature ne pridejo v poštev. Ob spoznavanju načina izdelave pletarskega izdelka ne spoznavamo le ene od najbolj množičnih rokodelskih dejavnosti in vloge njenih izdelkov v načinih življenja, temveč odkrivamo možnosti koristne uporabnosti izdelkov. Skupaj z otroki bomo ugotovili, da so ti naravni izdelki (ki tudi po uporabi ne onesnažujejo okolja in so okoljsko vzdržni) še danes primerni za uporabo, konstrukcijsko trdni in oblikovno lični, če so dovolj kakovostno izdelani.

Možnosti za izdelavo pletarskih izdelkov poiščite izključno v **lokalnem ali regionalnem okolju**; To je okolje, iz katerega učenci prihajajo. S tem bodo spoznali dediščino ustvarjalnosti in rokodelstva, šege in navade, naravne danosti lastnega kraja. Želimo, da kar v največji meri vzpostavite stik s starejšimi posamezniki, ki še obvladajo posamezne pletarske veščine.

V svojem okolju poiščite nekoga, ki to rokodelstvo še pozna ali izvaja, torej še vedno izdeluje različne košare. Če ga ne najdete, se gotovo kdo spomni, kako so to delali včasih. To je priložnost tudi za medgeneracijsko druženje, npr. v domovih za ostarele in v društvih starejših občanov. Povezovanje treh generacij (otroci, mentorji, starejši) bo gotovo obogatilo vse tri. Ob tem bodo poleg **uporabnosti** določene košare lahko izvedeli veliko zgodb, ki so za razumevanje izdelkov in načinov izdelovanja še kako pomembne (npr. zakaj so jih nekoč uporabljali, kakšni so načini izdelovanja, kdaj so jih izdelovali, kako je bilo s prodajo idr.). Ob izdelovanju določenih vrst košar naj nastaja ustrezna dokumentacija, ki vključuje navedbe gradiva, delovni postopek in ostale podrobnosti. Pomembne bodo tudi razne zgodbe, pripovedi, informacije o načinih pridobivanja pletarskih znanj idr.

Natečaj ponuja izjemno priložnost za **medpredmetno sodelovanje** (tako učiteljev kot učencev) pri predmetih tehnika, likovni pouk, geografija, zgodovina, fizika, družboslovje, naravoslovje, slovenski jezik ...

Učitelji, ki bi želeli več znanja o tem področju, ste vabljeni na **izobraževanje**, ki ga bosta izvajala strokovnjaka s tega področja: **dr. Janez Bogataj in g. Iztok Urbanija**.

Sodelovanje na natečaju

Na natečaju lahko sodeluje vsak osnovnošolec, ki pod mentorstvom učitelja (ali somentorstvom zunanjega mentorja) izdelava košaro. Sodeluje lahko tudi skupina osnovnošolcev pod vodstvom mentorja. Košare naj izdelajo otroci popolnoma sami in naj odražajo tudi stopnjo njihovih zmožnosti ter znanja. Nikakor naj košar ne izdelujejo mentorji ali celo rokodelci!

Natečaj razpisujemo za tri starostne in zahtevnostne stopnje:

- **Prva triada:** izdelava **pletено podnožje košare, podnožje za pehar, podstavek za posodo**.
- **Druga triada:** izdelava **košaro iz lesenega ali pletenega podnožja (vanj vstavi količke in jih preplete)**.
- **Tretja triada:** izdelava **pletено košaro**, lahko tudi zahtevnejši izdelek (npr. košara s pokrovom, dvoročna košara, jербas, pehar (sejavnica) idr.).

Zaželeno je, da na natečaju sodelujejo **skupine**, v čemer se nadarjenosti otrok združujejo: nekdo izdelava košaro, drugi poišče stike v okolju in razišče čim več o navadah, povezanih s košarami ter z načinom izdelave, tretji zapiše predstavitev in morebitne zgodbe, ki jih je ekipa pri raziskovanju te obrti izvedela idr.

Izdelki naj bodo **uporabni**, torej v izvorni velikosti.

V pomoč pri delu je lahko delovni zvezek: **Urbanija, Iztok (2020): Pletenje košar in košev. Delovni zvezek. Zgornji Tuštanj: Iztok Urbanija, Pletarstvo in pletenje košar**. (Dobavljivo: izdajatelj ali Rayher)

Izobraževanje učiteljev/mentorjev

V pomoč mentorjem, ki bi želeli spodbuditi svoje učence k sodelovanju, bomo izvedli izobraževanje. Vodila ga bosta **prof. dr. Janez Bogataj in g. Iztok Urbanija**, pletar. Na izobraževanju boste izvedeli več o izdelovanju košar na Slovenskem ter se v tem tudi praktično preizkusili.

Izobraževanje bo v petek, **10. 12. 2021 od 13.00 do 19.45** (8 pedagoških ur, udeleženci dobijo potrdilo) v Zg. Tuštanju oz. bližnji okolici (pri Moravčah).

Prijava na izobraževanje: do 2. 12. 2021 preko spletne strani DKPS ali na dkps.seminarji@gmail.com. Prispevek za udeležbo je 25 €.

Ocenjevanje izdelkov

Izdelke bo ocenila tričlanska **strokovna** komisija.

Kriteriji ocenjevanja so:

Uporabljeno gradivo	do 5 točk
Oblika izdelka, povezanost z lokalnim okoljem	do 5 točk
Kakovost izdelave, uporabnost	do 5 točk
Kakovost predstavitve izdelka (namembnost, dediščina)	do 5 točk
Dodana vrednost (zapisi zgodb, dogodivščin iz preteklosti, povezanih s košarami)	do 5 točk

Prijava na natečaj

Avtor ali avtorska skupina (s pomočjo mentorja) izpolni izjavo o sodelovanju ter jo do roka za oddajo skupaj s fotografijo svojega izdelka pošlje na naslov dkps.konferenca@gmail.com. Izjava je objavljena na spletni strani organizatorja.

Izjava o sodelovanju vsebuje:

- Naziv šole, ime in priimek ter kontakt mentorja;
- Osnovni podatki o udeležencu (-ih) natečaja (ime, priimek, razred, starost);
- Osnovni podatki o zakonitem zastopniku;
- Naziv izdelka (lokalno ali regionalno poimenovanje);
- Datum izdelave;
- Predstavitev izdelka (opis njegove uporabe, izgleda, gradiv, namembnosti, obdobja uporabe, načina izdelave ...), k čemur je zelo zaželeno, da dodate tudi različne zgodbe, dogodivščine, pripetljaje;
- Obvezna priloga: 3 fotografij izdelka (z različnih zornih kotov, dovolj kakovostne) in poljubnega števila ostalih fotografij (npr. faze nastajanja izdelka, obisk pri rokodelcu mentorju idr.).

Zaključek natečaja

Ocenjeni bodo vsi izdelki, katerih pravilno izpolnjene izjave in fotografije izdelkov bomo prejeli **do vključno: 20. 6. 2022** ter so bili izdelani v času trajanja natečaja.

Najbolje ocenjeni izdelki bodo nagrajeni. Seznam nagrajencev bo objavljen 15. 7. 2022 na spletni strani DKPS.

Vsi sodelujoči prejmejo potrdilo o sodelovanju, avtorji najbolje ocenjenih izdelkov prejmejo nagrado.

O kraju podelitve nagrad in nagradnem skladu bomo obvestili pozneje.

Dodatne informacije

Dodatne informacije: <https://www.dkps.si/izobrazevanje/>, dkps.seminarji@gmail.com.

3. MEDNARODNA KONFERENCA: VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE
ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO
20. 11. 2021, splet

PROGRAM

8.40 – 9.00 Prijava udeležencev

9.00 – 10.00 Otvoritev konference:

- Himna Republike Slovenije (Marcos Fink)
- Ravnateljica OŠ heroja Janeza Hribarja Stari trg pri Ložu ga. Sonja Jozelj
- Predsednica DKPS ga. Marija Žabjek
- Župan občine Loška dolina g. Janez Komidar
- Ministrica za izobraževanje, znanost in šport dr. Simona Kustec
- Predsednik Državnega sveta RS **Alojz Kovšca: Ohranjanje materialne dediščine na Slovenskem – izzivi za prihodnost**

10.00 – 11.00 Plenarni del 1:

- **dr. Helena Jaklitsch** (*vabljeni predavatelj*): **Slovenska identiteta skozi zgodovino**
- **Mojca Škrinjar** (*vabljeni predavatelj*): **Kaj je (narodna) identiteta in kako lahko učitelj oz. vzgojitelj privzgaja domoljubje**

11.00 – 11.10 Odmor: glasbena podlaga: Slovenske ljudske pesmi s plošče *Slovenija!* In *Samospevi*

11.10 – 12.50 Plenarni del 2:

- **dr. Stjepan Šterc** (*vabljeni predavatelj*): **Hrvaško izseljenstvo, domoljubje, ohranjanje identitete in sodobni izzivi**
- **Marcos Fink** (*vabljeni predavatelj*): **Slovenci po svetu ohranjamo slovensko identiteto**
- **dr. Aleš Štrancar** (*vabljeni predavatelj*): **Vredno je delati in ustvarjati v svoji domovini po svoji pameti in osveščati svoje sodržavljane**

12.50 – 13.15 Podelitev nagrad natečaja učencem

- Naslov natečaja: *Izdelki starih slovenskih obrti*

13.15 – 14.00 Kosilo: glasbena podlaga: Slovenske ljudske pesmi s plošče *Slovenija!* In *Samospevi*

14.00 – 16.20 Predstavitev referatov po skupinah* (samostojni referati/predavanja po skupinah potekajo vzporedno, vsakemu je namenjenih 20 min)

16.20 – 17.00 Zaključek

- Evalvacija
- Diskusija
- Slovo: himna Moja Slovenija, pevski zbor Gallus iz Argentine, vodi Anka Savelli Gaser

Glavni moderatorji: Helena Kregar, Jasna Korbar, dr. Silvo Šinkovec, mag. Albin Vrabič.

Tehnična podpora: Klemen Jevnikar. Likovna zasnova: Tanja Pogorevc Novak.

Kulturni program: učenci OŠ heroja Janeza Hribarja Stari trg pri Ložu – pod vodstvom učiteljice Tatjane Lekan.

Pesmi, ki so vključene v program, pojeta Marcos Fink in Bernarda Fink ter so predvajane z dovoljenjem:

- s plošče *Slovenija! (Pesmi in dueti iz Slovenije – Songs and duets from Slovenia!)* (Arles: Harmonia mundi, 2011) – izvajalci: Bernarda Fink, mezzosopran; Marcos Fink, basbariton; Anthony Spiri, klavir (Bernarda Fink in Marcos Fink sta leta 2012 za to ploščo prejela nagrado Prešernovega sklada);
- s plošče *Samospevi* (Celovec: Krščanska kulturna zveza; Klagenfurt: Christlicher Kulturverband, 2002) – skladatelj: France Cigan in Anton Nagele; izvajalci: Bernarda Fink, mezzosopran; Marcos Fink, basbariton; Nataša Valant, klavir.

Za sodelovanje se zahvaljujemo vsem avtorjem prispevkov, udeležencem Združenju za vrednote slovenske osamosvojitve, g. Alešu Štrancarju, Pečarstvu Jure Horvat Mengeš, podjetju Prokraft in Lepdom, OŠ heroja Janeza Hribarja Stari trg pri Ložu in Studiu Marela, Špela Jevnikar s. p.

3. MEDNARODNA KONFERENCA: VZGOJA ZA LJUBEZEN DO DOMOVINE IN DRŽAVE ODGOVORNO OHRANJAJMO SLOVENSKO IDENTITETO 20. 11. 2021, splet

PROGRAM: *predstavitev referatov po skupinah

14.00 – 16.20 Predstavitev strokovnih prispevkov (samostojni referati/predavanja po skupinah potekajo vzporedno, vsakemu referatu je namenjenih 20 min)

Skupina 1: Peter Rozman, Albin Vrabčič

1	Dr. Miha	Vrbinc	Avstrija	Regionalna identiteta na dvojezičnem Koroškem
2	Martin	Sušnik	Argentina	Razmišljanja o zvestobi (slovenstvu)
4	Meta	Rožac Panger	Slovenija	S čopičem in trdnim značajem za slovenstvo
3	Dražena	Aračić	Hrvaška	Negovanje domoljubja v osnovni šoli dr. Franjo Tuđman v Korenici, Hrvaška
5	Uroš	Cajnko	Slovenija	Obeležitev 30-letnice neodvisnosti Slovenije s samostojnim učenjem pri pouku zgodovine
6	Barbara Klemen Dr. Marinka	Zagorc Mesarec Hercog Žitnik	Slovenija, ZDA	Produktivna uporaba potenciala Slovencev po svetu za odgovorno ohranjanje slovenske identitete pri mladih

Skupina 2: Helena Kregar

1	Martin	Kuchling	Avstrija	Slovenščina v družini - Govorimo in ohranjamo svoj jezik
2	Stefan	Godec	Argentina	Slovenski Srednješolski tečaj ravnatelja Marka Bajuka
3	Darja	Gašperšič	Slovenija	Nacionalna identiteta skozi prizmo naravoslovja
4	Dr. Vesna	Markelj	Slovenija	Slovenski tolar in nacionalna identiteta
5	Aleksandra	Ivanšek	Slovenija	Vzgoja za ljubezen do domovine skozi oči učencev OŠ Šentjernej
6	Petra	Kromar	Slovenija	Prek kritičnega mišljenja do domoljubja pri pouku slovenskega jezika

Skupina 3: Rok Kastelic, Ivo Piry

1	Rok	Kastelic	Slovenija	Domoljubje v učnih načrtih za zgodovino in geografijo
2	Julijan	Čavdek	Italija	Odločitev za slovensko šolo v Italiji včeraj in danes
3	Jose Luis	Jan	Argentina	Krovno društvo Slovencev v Argentini - Zedinjena Slovenija
4	Petra	Simčič	Slovenija	Spodbujanje in razvijanje slovenske identitete pri šestošolcih
5	Barbara	Kos	Slovenija	Projektno delo in ozaveščanje mladih o pomenu slovenske kulture, izročila in tradicionalnih vrednot
6	Alenka	Liebhart	Slovenija	Tu domuje: Pesem, ki od srca potuje

Skupina 4: Marjanca Bregar

1	Dr. Elisabetta	Kovic	Italija	Jezik + kultura = identiteta
2	Dr. Tadej	Rifel	Slovenija	Pedagoške strategije za razvoj dijakov kot aktivnih državljanov
3	Irena	Urbančič Poglajen	Argentina	Slovenska osnovna šola Franceta Balantiča
4	Matej	Hočevnar	Slovenija	S posrednim učenjem do narodne zavesti dijakov
5	Darja	Arh Centrih	Slovenija	O Sloveniji med poukom angleščine
6	Mojca	Kline	Slovenija	Vzgoja za ljubezen do domovine tudi pri angleščini

Skupina 5: Jasna Korbar

1	Katja	Golob	Slovenija	Primer negovanja in ohranjanja tehnične kulturne dediščine panonskega doma
2	Anka	Savelli Gaser	Argentina	"Od zibeli do groba ne gane moja se zvestoba" (Gustav Ipavec)
3	Monika	Očko	Slovenija	Projektni dan z Ipavci
4	Petra	Havaj Kuharič	Slovenija	Kulturna prireditev ob dnevu državnosti
5	Bojana	Hajduk Černeha	Hrvaška	Družinska zgodovina skozi pričevanja in zgodovinske okoliščine
6	Tina	Šabec	Slovenija	Krepimo svojo identiteto s spoznavanjem tradicije in kulture na medpredmetno povezanem dnevu šole

Skupina 6: Bernarda Kejžar, Marija Žabjek

1	Bernarda	Kejžar	Slovenija	Peter Klepec, Martin Krpan, Kekec ... Slovenski junaki gredo v svet!
2	Magda	Krt Kaddoura	Slovenija	Interesna dejavnost Slovenija moja dežela
3	Silvana Ksenija	Šebalj-Mačkić Petelin	Hrvaška	Dediščina, kultura, znanje brez meja
4	Nina	Koletnik	Slovenija	Razvijanje slovenske identitete skozi dramsko igro 'Slovenija, moja dežela' pri učencih z motnjami v duševnem razvoju
5	Blaž	Vozelj	Slovenija	Razvijanje narodne identitete z likovnim poustvarjanjem Gasparijevih razglednic pri osebah z motnjami v duševnem razvoju
6	Karmen	Soban	Slovenija	Janez Vajkard Valvasor v luči neznanega pisarja

Skupina 7: Marjana Korošec, Dragica Motik

1	Tina	Finc	Slovenija	Utrjevanje slovenske identitete z medpredmetnim povezovanjem
2	Ana Marija	Klanjšček	Argentina	Iz slovenskega srca in duha
3	Dragica	Motik	Slovenija	Skrb Republike Slovenije za ohranjanje slovenstva po svetu
4	Marija	Pisk	Slovenija	Imamo volitve
5	Maria	Zurc	Argentina	Ko sem na odru, pozabim vse, včasih tudi besedilo
6	Marina	Pavlič	Hrvaška	Dopolnilni pouk slovenščine kot temelj za študij v Sloveniji

Skupina 8: Alenka Brovč, Katarina Lenarčič

1	Alenka	Brovč	Slovenija	Domoljubje prek ustvarjalnosti
2	Tina	Porenta	Slovenija	Negovanje domoljubja pri urah računalništva
3	Agica	Holecz Lajosne	Madžarska	Ohranjanje tradicije v Slovenskem Porabju
4	Ana	Perak	Hrvaška	Hrvatska u mom srcu
5	Anja	Lipuš	Slovenija	Potep po Sloveniji: inovativna pedagoška praksa za učence v prvi triadi
6	Vesna	Rižnik	Slovenija	Spoznavanje slovenske kulinarike pri pouku izbirnih vsebin na posebnem programu vzgoje in izobraževanja

Skupina 9: Matevž Vidmar

1	Nejc	Kastelic	Slovenija	Folklor je v naši biti
2	Metka	Boon-Pleterski	Nizozemska	Slovenščina v srcih Slovencev na Nizozemskem
3	Tjaša	Torul	Slovenija	Spodbujanje ustvarjalnega razmišljanja o domovini pri pouku na daljavo in delavnice za učence
4	Lea	Stiplovšek	Slovenija	Družabna igra Moja Slovenija
5	Marija	Majer	Slovenija	Preteklost na dlani
6	Andrejka	Papež Cordoba	Argentina	Ohranjanje slovenstva v mešanih družinah

Skupina 10: Barbara Kavčnik

1	Matjaž	Perenič	Slovenija	Odgovorno ohranjanje vrednot v vzgoji skozi pregovore in reke kot pomemben gradnik narodne identitete
2	Natalija	Hormuth	Nemčija	Slovenščina med Nemčijo in Slovenijo – jezik mojega srca
3	Maria Ines	Fink	Argentina	Stara mama in profesorica v Argentini
4	Dragica	Šteh	Slovenija	Kaj imajo skupnega geometrija, geografija in teologija?
5	Katarina	Čamernik	Slovenija	Moja Slovenija
6	Alenka	Likar	Slovenija	Izdelovanje pravih belokranjskih pisanic z učenci

Skupina 11: Karmen Koprivec

1	Petra	Kavčič	Slovenija	Razvijanje državljskih kompetenc s šolsko prireditvijo
2	Urška	Pevec	Slovenija	Zgodbe osamosvojitve
3	Tajda	Štrukelj	Slovenija	Izvedba tehniškega dneva na daljavo na temo lepote in raznolikosti slovenske pokrajine
4	Ivana	Milišič	Hrvaška	Hrvaški jezik in književnost v osnovni šoli skozi projektno učenje
5	Ines	Gorenšek	Slovenija	Uporaba družabnih iger in kvizov pri spoznavanju Slovenije pri urah biologije
6	Metka	Mizerit	Argentina	RAST - Roj abiturientov Srednješolskega tečaja v Buenos Airesu (<i>predstavila bo Dragica Motik</i>)

Skupina 12: Tanja Pogorevc Novak

1	Jasmina	Vaupotič	Slovenija	S projektnim delom na razrednih urah razvijati pozitiven odnos do domovine
2	Andreja	Vintar	Slovenija	Moja rodna domovina - govorni nastop pri pouku slovenščine v 9. razredu
3	Antonija	Mamužič	Hrvaška	Odgovorno ohranjanje hrvaške identitete
4	Jolanda	Obronek	Slovenija	S kulturnimi dnevi v šoli ohranjamo slovensko identiteto
5	Zvonko	Podvinski	Švedska	Ohranjanje slovenskega jezika in kulture na Švedskem

Skupina 13: Darja Barborič Vesel

1	Margaret	Godec	Slovenija	Pomen razvijanja tehnike branja pri otrocih s posebnimi potrebami s pomočjo slovenske literature
2	dddr. Mira	Delavec Touhami	Nemčija	Ohranjanje slovenske identitete v okviru dopolnilnega pouka slovenščine v Zvezni Republiki Nemčiji
3	Vida	Snedec Gerkman	Slovenija	Slovenska identiteta v projektu Erasmus+
4	Željka	Čaleta Car	Hrvaška	Razvijanje hrvaške nacionalne identitete pri pouku hrvaškega jezika v prvem razredu osnovne šole
5	Katarina	Jerele	Slovenija	Zgodba o glagolici na Slovenskem
6	Helena	Šivec	Slovenija	Spoznavamo naravno in kulturno dediščino ter običaje na Blokah

DRUŠTVO KATOLIŠKIH PEDAGOGOV SLOVENIJE

Februarja leta 1989 so se v Ljubljani pričeli organizirano srečevati verni učitelji in vzgojitelji različnih stopenj in strok. Pripravljali so strokovna predavanja, na katerih so razmišljali o liku učitelja in vzgojitelja, kakovostni šoli in potrebnosti takšnega sooblikovanja slovenske pedagoške misli, ki črpa življenjski sok iz krščanskih korenin. Tako je nastala Skupnost katoliških pedagogov. Poleg strokovnih predavanj je skupnost pripravljala duhovne vaje in različne delavnice, pričela je izdajati svoje glasilo *Iskanja*, ki je leta 1999 preraslo v revijo *Vzgoja*. Od takrat revija *Vzgoja* izhaja redno, štirikrat letno. Vse to je tudi danes pomemben del našega delovanja. Izdali smo zbornik predavanj (*Za šolo novih odnosov*, 1992), skrbeli za povezanost vernih učiteljev in si tako prizadevali za večjo kakovost slovenske šole.

Skupnost se je razširila po Sloveniji in v več krajih so nastale območne skupnosti. Leta 1992 je skupnost postala članica Evropskega združenja katoliških učiteljev (SIESC). Leta 1993 je v Ljubljani pripravila seminar *Evropska šola in njene krščanske razsežnosti* s predavatelji iz Nemčije, Italije in Francije. Ob tej priložnosti je izšel zbornik z istim naslovom.

Od leta 1994 je skupnost registrirana kot *Društvo katoliških pedagogov Slovenije*. Pridružili so se nam tudi slovenski učitelji v zamejstvu in Argentini.

Naša vizija je kakovostno soustvarjanje družbe in zavzemanje za celostni razvoj osebnosti. Naši člani so nosilci evangelijskih vrednot, strokovnosti in ustvarjalnosti.

Pri svojem pedagoškem delu se trudimo za vzgojo, ki oblikuje osebnostno zrele, samostojne, svobodne in ustvarjalne ljudi, ki razvijajo svoje telesne, duševne in duhovne zmožnosti ter so usposobljeni za življenje in sodelovanje z drugimi v občestvenem in družbenem življenju.

V skladu s tem poslanstvom organiziramo različne dejavnosti: predavanja in delavnice, seminarje, strokovne posvete, mednarodne kongrese, kulturne prireditve, ekskurzije, pohode in priložnosti za duhovno poglobljanje (duhovne obnove, duhovne vaje, osebno spremljanje, molitev za domovino, sv. maše za pedagoge, molitvene kartice), vsako leto pa praznujemo tudi Slomškov dan. Od leta 2018 na začetku šolskega leta pripravljamo Teden Vzgoje, s katerim želimo poudariti pomembnost vzgoje v vseh vzgojno izobraževalnih ustanovah ter opozoriti na pomen duhovne podpore, predvsem molitvene, za vse, ki so v vzgojno izobraževalne procese vključeni.

Od leta 1997 izvajamo programe stalnega strokovnega izpopolnjevanja učiteljev. Doslej smo izvajali 32 različnih izobraževalnih programov, imeli smo preko 230 izvedb, ki se jih je udeležilo več kot 5400 posameznikov. Od leta 1999 izdajamo revijo *Vzgoja* (do danes je izšlo 91 števil) in žepni koledar *Vzgoja*, od leta 2000 pa pod našim okriljem deluje program prostovoljstva *Človek za druge*, ki sedaj sicer miruje. Poletni pripravljamo tudi tedensko počitniško varstvo za otroke od 1. do 5. razreda – doslej smo ga izvedli štirikrat, to je skupaj 12 tednov. Že odkar obstaja društvo, imamo tudi svoj etični kodeks.

Doslej smo izvedli dve mednarodni konferenci Vzgoja za ljubezen do domovine in države, in sicer leta 2019 in 2020. Obeh skupaj se je udeležilo preko 160 strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju. Obakrat smo pripravili tudi e-zbornik s prispevki s konference. Zbornika sta dostopna na spletni strani DKPS. Tokrat je pred nami že nov zbornik, s prispevki s konference z leta 2021, ki nosi podnaslov *Odgovorno ohranjajmo slovensko identiteto*. Poleg prispevkov nekaterih uvodnih predavateljev je objavljenih še 77 prispevkov iz prakse.

Veselimo se vseh, ki s srcem vzgajajo mlade za vrednote, ki nam vsem omogočajo lepše življenje: spoštovanje, poštenost, odgovornost, delavnost in sodelovanje.

Naše dejavnosti lahko spremljate na: <https://www.dkps.si/> in <https://www.facebook.com/drustvokatolikihpedagogov/>.

Marija Žabjek, predsednica

VZGOJA

za ljubezen
do domovine
in države

MEDNARODNA KONFERENCA 2021